ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְתוֹרָתֶךָ.
אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיג

בו יסופר נפלאות מיציאת מצרים:

א הַלְלוּיָהּ | הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה: ד רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
ה מִי כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: ו הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימִי מֵעָפָר
דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבִי | עֲקֶרֶת הַבַּיִת
אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: ב הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו:
ג הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ה מַה־לְּךָ
הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: ו הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן
חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

המשך ביאור למסכת כתובות ליום רביעי עמוד א

1 הארוסה לאכול בתרומה אף אחר שהגיע זמן הנישואין. מבארת
2 הגמרא: **אָמַר עוּלָּא, וְאִיתֵימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב שְׁמוּאֵל**
3 **בַּר יְהוּדָה**, טעמה של המשנה האחרונה הוא **מִשּׁוּם 'סִימְפּוֹן'** –
4 ביטול הקידושין, כלומר, שמא ימצא בה בעלה מום לאחר
5 שישאנה ויבטל את הקידושין, ונמצא שהיתה זרה בשעת אכילת
6 התרומה, ויש לחשוש לזה אף שכבר הגיע זמן נישואיה.
7 מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְעוּלָּא** – מובן הדבר לפי הלשון שעולא
8 הוא שאמר כן, שהרי הוא ביאר לעיל (נז:) **דְּקַמְּיֵיתָא** – למשנה
9 הראשונה, הטעם שארוסה שלא הגיע זמן נישואיה אינה אוכלת
10 בתרומה הוא מחשש **שֶׁמָּא** יִמְזְגוּ לָהּ כּוֹס של תרומה **בְּבֵית אָבִיהָ**,
11 ותשקה ממנה לאחיה ואחותה שאינם כהנים, וסוברת המשנה
12 הראשונה שאחר שהגיע זמנה להינשא והתחייב הבעל במזונותיה
13 אין לחשוש לכך, כיון שבעלה מייחד לה בית, ואין קרוביה מצויים
14 שם, **וּבַתְרַיְיתָא** – ואילו המשנה אחרונה סוברת שטעם הגזירה
15 הוא **מִשּׁוּם סִימְפּוֹן** – שמא ימצא בה מום בשעת נישואין, ולכן גם
16 כשהגיע זמנה להינשא יש לחשוש לכך, שהרי עדיין לא בדקה
17 ממומים.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין .....ב

ב) מזמורי תהלים קיג, קיד, קטו..... ג

ג) מאמר ד״ה להבין ענין פסח ומצה
ליל ב׳ דחג הפסח, ה׳תשכ״ח ..... ה

ד) מכתב כללי י״א ניסן, תשכ״ח..... יא

ה) שיחת ליל ב׳ דחג הפסח, ה׳תשכ״ח..... יד

ו) לקוטי שיחות – חג הפסח
(בלה״ק) כרך יז ..... כה

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .....ל

ח) ילקוט גאולה ומשיח – חג הפסח .....לב

ט) שיעור יומי חומש לשבוע חג הפסח ..... לג

י) שיעורי תהלים לשבוע חג הפסח .....עח

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע חג הפסח ..... עט

יב) אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן.....צ

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע חג הפסח .....צב

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....צד

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום לשבוע חג הפסח..... צז

טז) – פרק אחד ליום לשבוע חג הפסח ..... קמט

יז) – ספר המצוות לשבוע חג הפסח..... קפא

יח) נביאים וכתובים
ישעיה פרק ה, משלי פרק ח..... קפד

יט) משניות – מסכת אהלות
ביאור קהתי..... קפו

כ) עין יעקב מסכת יומא.....קצה

כא) מסכת כתובות עם ביאורים
מדף נה עד דף סא .....קצו

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רכז

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... רכז

כד) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... רכח

כה) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... רלא

כו) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רלב

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....רלב

כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רלג

כט) מאמרים קונטרסים – חלק ב׳
אדמו״ר מוהריי״צ.....רלד

ל) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ..... רלה

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רלה

לב) לוח זמנים לשבוע חג הפסח ..... רלז

לג) סדר מצות הדלקת נרות לחג הפסח..... רלט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ח

(הנחה בלתי מוגה)

לְהָבִין עִנְיַן פֶּסַח וּמַצָּה[1], הִנֵּה יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּכִתְבֵי הָאֲרִיז"ל[2] שֶׁבְּלֵיל הַפֶּסַח נִמְשָׁכִים מוֹחִין דְּקַטְנוּת, גַּדְלוּת רִאשׁוֹן וְגַדְלוּת שֵׁנִי, וְעִיקַּר הַהַמְשָׁכָה הִיא בִּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, שֶׁהוּא הַבֵּן הַנָּעִים[3], וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּהַגָּדָה כָּאן הַבֵּן שׁוֹאֵל כוּ'. הַיְנוּ, שֶׁעִנְיָן זֶה נוֹגֵעַ בְּעִיקָּר אֵלָיו, כֵּיוָן שֶׁבּוֹ נִמְשָׁכִים הַמּוֹחִין. אָמְנָם, הַמְשָׁכָה זוֹ אֵינָהּ כְּסֵדֶר הַמַּדְרֵגוֹת, שֶׁאָז צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִילָה הַמְשָׁכַת הַקַּטְנוּת וְאַחַר־כָּךְ הַגַּדְלוּת, אֶלָּא הַהַמְשָׁכָה הִיא שֶׁלֹּא כְּסֵדֶר הַמַּדְרֵגוֹת, שֶׁנִּמְשָׁךְ הַגַּדְלוּת קוֹדֶם לַקַּטְנוּת.

ב) **וְהָעִנְיָן** בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁגְּלוּת מִצְרַיִם הוּא עִנְיַן מֵצַר הַגָּרוֹן[4], שֶׁהַגָּרוֹן הוּא הַמַּפְסִיק בֵּין הַמֹּחַ לַלֵּב, שֶׁהַהַשָּׁגָה שֶׁבַּמֹּחַ לֹא תּוּמְשַׁךְ בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב. וְהַיְנוּ, שֶׁהַסֵּדֶר הָרָגִיל הוּא שֶׁכַּאֲשֶׁר הַהַשָּׁגָה שֶׁבַּמֹּחַ הִיא כִּדְבָעֵי, וְלִבָּא פָּלִיג לְכָל שַׁיְפִין[5], שֶׁנִּמְשָׁךְ וּפוֹעֵל גַּם בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁיִּהְיוּ כִּדְבָעֵי, אַךְ יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּמִצְרַיִם

ביאור בדרך אפשר

לְהָבִין עִנְיַן המשמעות הפנימית של פֶּסַח וּמַצָּה[1], הִנֵּה יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּכִתְבֵי הָאֲרִיז"ל[2] שֶׁבְּלֵיל הַפֶּסַח נִמְשָׁכִים ומתגלים מלמעלה למטה הארות אלוקיות מבחינת מוֹחִין דְּקַטְנוּת, גַּדְלוּת רִאשׁוֹן וְגַדְלוּת שֵׁנִי (כמבואר ב'מצוות השבתת חמץ ואכילת מצה' בספר דרך מצותיך לאדמו"ר ה'צמח־צדק', מיוסד על כתבי האריז"ל, בעת גלות מצרים, היה "זעיר אנפין", המידות, ב"קטנות", שנסתלקו ממנו כוחותיו הפנימיים והנעלים (כדי שהקליפות לא "ינקו" מהם), וחזר להיות כלול ונעלם בספירת הבינה. והגאולה והיציאה ממצרים היא שלבים בלידתו והתפתחותו של "זעיר אנפין" מ"קטנות" ל"גדלות", על־ידי שמקבל מ"המוחין" חכמה ובינה – תחילה מחיצוניותם, ואחר־כך גם מפנימיותם. ו"גדלות ראשון" ו"גדלות שני" הם שלבים שונים בהמשכה מהמוחין (חכמה ובינה למידות (זעיר אנפין). השלב הראשון הוא הארה אלוקית מהבחינות התחתונות של המוחין. והשלב השני הוא שנמשכת לז"א הארה מהמוחין מהחלק העליון והפנימי שבהם), וְעִיקַּר הַהַמְשָׁכָה הִיא בִּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, המידות העליונות (הנקראות 'פנים זעירות' כי ביחס לאור האלוקי המאיר במוחין, האור שבמידות הוא הארה מועטת ו'קטנה') שֶׁהוּא "זעיר אנפין" נקרא בכתבי האריז"ל הַבֵּן הַנָּעִים[3], וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּהַגָּדָה כָּאן לאחר אמירת "הא לחמא עניא" הַבֵּן שׁוֹאֵל כוּ'. הַיְנוּ, שֶׁעִנְיָן זֶה נוֹגֵעַ בְּעִיקָּר אֵלָיו, כי "הבן" לפי המשמעות הפנימית הוא "הבן הנעים", בחינת המידות, כֵּיוָן שֶׁבּוֹ נִמְשָׁכִים ומתגלים (בחג הפסח מידי שנה בשנה) הַמּוֹחִין (כפי שהיה בעת יציאת מצרים).

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם, הַמְשָׁכָה זוֹ מהמוחין אל המידות בחג הפסח אֵינָהּ כְּסֵדֶר הַמַּדְרֵגוֹת בדרך כלל, שֶׁאָז צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִילָה הַמְשָׁכַת הַקַּטְנוּת הארה מחיצוניות המוחין וְאַחַר־כָּךְ הַגַּדְלוּת הארה מפנימיות המוחין, אֶלָּא הַהַמְשָׁכָה הִיא שֶׁלֹּא כְּסֵדֶר הַמַּדְרֵגוֹת, שֶׁנִּמְשָׁךְ הַגַּדְלוּת הפנימיות קוֹדֶם לַקַּטְנוּת החיצוניות, בניגוד לסדר הרגיל, וכפי שיתבאר להלן.

ב) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁגְּלוּת מִצְרַיִם בעבודת ה' הוּא עִנְיַן מֵצַר הַגָּרוֹן[4], הגרון הצר מסמל את המיצר והגבול (המשמעות הרוחנית הפנימית של 'מצרים') שֶׁהַגָּרוֹן הוּא הַמַּפְסִיק ומהווה מחיצה המבדילה בֵּין הַמֹּחַ לַלֵּב, שֶׁהַהַשָּׁגָה שֶׁבַּמֹּחַ לֹא תּוּמְשַׁךְ בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב ולמרות שישנה השגה והתבוננות, היא לא מעוררת את הלב. וְהַיְנוּ, שֶׁהַסֵּדֶר הָרָגִיל בהשפעת השכל על הרגש הוּא שֶׁכַּאֲשֶׁר הַהַשָּׁגָה שֶׁבַּמֹּחַ הִיא כִּדְבָעֵי וההתבוננות היא כראוי, הֲרֵי זֶה פּוֹעֵל ומשפיע גַּם בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, וכשהאדם מתבונן בגדלות ה' הדבר מעורר בו אהבת ה' ויראת ה' וְלִבָּא פָּלִיג לְכָל שַׁיְפִין[5], והלב מחלק (את החיות) לכל האברים (הלב מעביר לכל האברים את החיות הגשמית, ובלשון רבנו הזקן באגרת הקודש שבתניא – "... התפשטות והילוך החיות מהלב אל כל האברים, המלובשת בדם הנפש היוצא מהלב אל כל האברים וסובב סובב הולך הרוח חיים והדם תוך כל האברים על ידי הגידים המובלעים בהם", וכך גם ברוחניות פעולת והשפעת הלב היא לכל חלקי הגוף ופעולת הלב היא לא רק בעניין הרגש אלא) שֶׁנִּמְשָׁךְ וּפוֹעֵל גַּם בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁיִּהְיוּ כִּדְבָעֵי כפי שצריך להיות על־פי רצון ה', אַךְ בין המוח והלב

---

1) ראה בשיחה שלפני המאמר (תורת מנחם - התוועדויות חנ"ב ע' 255), שמאמר זה מיוסד על ד"ה זה בביכל חסידות* שיצא מן השבי' - יציאת מצרים - לפני חג הפסח. 2) שער הכוונות ענין הפסח דרוש ו'. פרי עץ חיים שער חג המצות פ"ב. סידור האריז"ל כוונות סדר פסח. 3) סידור האריז"ל סדר הגדה במקומו. 4) ראה פרי עץ חיים שם פ"ז. סידור האריז"ל פיסקא עבדים היינו. 5) ראה זהר ח"ב קנג, א. ח"ג קסא, ב. רכא, ב (ברע"מ). רלב, א (ברע"מ). תניא אגה"ק סל"א.

---

*) כנראה הכוונה לביכל מס' 623 בספריית "אגודת חסידי חב"ד" - נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז תקס"ג ח"א ע' רפד ואילך. וראה גם ד"ה להבין ההפרש שבין פסח לספירת העומר תרכ"ח ע' קכג ואילך (סה"מ תרכ"ח ע' קכג ואילך). ד"ה להבין ענין פסח ומצה בסהמ"צ להצ"צ קעב, סע"א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּמִצְרַיִם שֶׁהוּא מֵצַר הַגָּרוֹן, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קָנֶה וְשֶׁט וּוְרִידִין, שֶׁהֵם ג׳ שָׁרֵי פַּרְעֹה, שר המשקים (הקנה) שר האופים (הושט) ושר הטבחים (הווריד‌ין), המונעים ומעכבים את פעולת המוח על הלב וגורמים לכך שאף שהאדם מבין ומשיג במוחו גדלות ה׳, אין לזה השפעה על ליבו **וְהוּא** המשמעות הרוחנית של הקנה והושט והורידין הוא **עִנְיַן הַתַּאֲוֹת בִּכְלָל וְתַאֲוַת הָאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בִּפְרָט (כַּמְבֹאָר בְּהוֹסָפוֹת לְ׳תוֹרָה אוֹר׳[6]),** וכשהאדם שקוע בתאוות, ליבו לא מתעורר ולא מתפעל באהבת ה׳ **שֶׁמִּצַּד זֶה** מצד התאווה **נַעֲשָׂה מְנִיעָה וְעִיכּוּב שֶׁהַהַשָּׂגָה שֶׁבַּמֹּחַ לֹא תּוּמְשַׁךְ בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, וּבְמֵילָא גַּם הַהִנְהָגָה בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה תִּהְיֶה שֶׁלֹּא כִּדְבָעֵי** שהרי כאמור התעוררות הלב צריכה להשפיע גם על ההנהגה בפועל. **וְעִנְיַן יְצִיאַת מִצְרַיִם** יציאה ממיצרים וההגבלות **הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵהַמּוֹחִין לַמִּדּוֹת שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי מֵצַר הַגָּרוֹן** אלא ישירות וכאשר ההשפעה היא ישרה ובריבוי ולא מצומצמת, יש לה פעולה והשפעה רבה על הלב וממילא גם על ההנהגה בפועל. **וְיִתְרָה מִזֶּה, כַּמְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת וּבִפְרָט בִּדְרוּשֵׁי כ״ק אַדְמוּ״ר (מְהוֹרָשַׁ״ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[7] שֶׁלִּפְעָמִים הִנֵּה הַמּוֹחִין עַצְמָם נִמְשָׁכִים בַּמִּדּוֹת, שֶׁאָז הַמִּדּוֹת הֵן בְּעֶרֶךְ הַמּוֹחִין,** בעוד שבדרך כלל ׳סדר השתלשלות׳ של המשכת והתגלות האור האלוקי מלמעלה למטה (ועל־דרך־זה גם בכוחות הנפש של האדם) הוא כך שהחלק התחתון והחיצוני של הדרגה העליונה נשפע ויורד לדרגה הבאה (ושם הוא הופך להיות החלק העליון והפנימי של אותה בחינה ודרגה), לפעמים, כאשר ישנו גילוי גדול במיוחד, יש המשכה והתגלות של העצם והפנימיות של הדרגה העליונה, ובענייננו, בדרך כלל המשכת המוחין למידות היא באופן שרק החלק התחתון והחיצוני של המוחין נמשך ומתגלה, אבל לפעמים העצם

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁהוּא מֵצַר הַגָּרוֹן, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קָנֶה וְשֶׁט וּוְרִידִין,
2 שֶׁהֵם ג׳ שָׁרֵי פַּרְעֹה, וְהוּא עִנְיַן הַתַּאֲוֹת בִּכְלָל
3 וְתַאֲוַת הָאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בִּפְרָט (כַּמְבֹאָר בְּהוֹסָפוֹת
4 לְ׳תוֹרָה אוֹר׳[6]), שֶׁמִּצַּד זֶה נַעֲשָׂה מְנִיעָה וְעִיכּוּב
5 שֶׁהַהַשָּׂגָה שֶׁבַּמֹּחַ לֹא תּוּמְשַׁךְ בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב,
6 וּבְמֵילָא גַּם הַהִנְהָגָה בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה
7 תִּהְיֶה שֶׁלֹּא כִּדְבָעֵי. וְעִנְיַן יְצִיאַת מִצְרַיִם הוּא
8 שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵהַמּוֹחִין לַמִּדּוֹת שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי מֵצַר
9 הַגָּרוֹן. וְיִתְרָה מִזֶּה, כַּמְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת
10 וּבִפְרָט בִּדְרוּשֵׁי כ״ק אַדְמוּ״ר (מְהוֹרָשַׁ״ב)
11 נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[7] שֶׁלִּפְעָמִים הִנֵּה הַמּוֹחִין עַצְמָם
12 נִמְשָׁכִים בַּמִּדּוֹת, שֶׁאָז הַמִּדּוֹת הֵן בְּעֶרֶךְ הַמּוֹחִין,
13 וְהוּא עִנְיַן גַּדְלוּת הַמִּדּוֹת. וְכֵיוָן שֶׁהַמּוֹחִין עַצְמָם
14 נִמְשָׁכִים בַּמִּדּוֹת, הִנֵּה בְּדַרְגָּא זוֹ לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן
15 מֵצַר הַגָּרוֹן. וְהַיְנוּ, שֶׁפַּרְעֹה וְג׳ שָׁרָיו אֵינָם
16 יְכוֹלִים לִפְעוֹל שָׁם שִׁינוּי, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה
17 שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לִפְעוֹל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר. וְזֶהוּ גַּם
18 מַה שֶׁכָּתוּב[8] וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ,
19 שֶׁהַמּוֹחִין עַצְמָם נִמְשָׁכִים בַּלֵּב בְּהִתְלַבְּשׁוּת
20 פְּנִימִית[9].
21 ג) **וְהִנֵּה** בְּהַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין גּוּפָא יֵשׁ ׳מוֹחִין
22 דְּאַבָּא׳ וְ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳, וְזֶהוּ שֶׁבְּפֶסַח
23 יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַמַּצָּה וְד׳ כּוֹסוֹת, מַצָּה הוּא עִנְיַן
24 ׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳, וְד׳ כּוֹסוֹת הוּא עִנְיַן ׳מוֹחִין
25 דְּאִמָּא׳[10], וְהַיְנוּ, שֶׁהַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין שֶׁבִּיצִיאַת
26 מִצְרַיִם הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּמְשָׁכִים לֹא רַק בְּחִינַת
27 ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳ אֶלָּא גַּם בְּחִינַת ׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳.

ביאור בדרך אפשר

44 והפנימיות של המוחין נמשך ומתגלה במידות **וְהוּא עִנְיַן גַּדְלוּת**
45 **הַמִּדּוֹת** שבדרך כלל יש בהם רק אור מועט ביחס לאור שבמוחין (ולכן
46 המידות נקראות ׳זעיר אנפין׳), אבל כאשר נמשך בהם עצם המוחין, המידות
47 הן בגדלות. **וְכֵיוָן שֶׁהַמּוֹחִין עַצְמָם נִמְשָׁכִים בַּמִּדּוֹת, הִנֵּה**
48 **בְּדַרְגָּא זוֹ לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן מֵצַר**
49 **הַגָּרוֹן** שבדרך כלל מהווה מחיצה
50 והפסק בין המוחין למידות. **וְהַיְנוּ,**
51 **שֶׁפַּרְעֹה וְג׳ שָׁרָיו אֵינָם**
52 **יְכוֹלִים לִפְעוֹל שָׁם** במידות אלו
53 שבבחינת ׳גדלות׳ **שִׁינוּי, וְעַל־**
54 **אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁאֵינָם**
55 **יְכוֹלִים לִפְעוֹל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר**
56 ובוודאי שהארת המוחין מעוררת את
57 המידות.
58 **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב**[8] בתורה
59 בציווי לדעת אלוקות, להתבונן בגדולת
60 ה׳ ו׳להוליד׳ מידות **וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם**
61 **וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, שֶׁהַמּוֹחִין**
62 **עַצְמָם** ״וידעת״ **נִמְשָׁכִים בַּלֵּב**
63 **בְּהִתְלַבְּשׁוּת פְּנִימִית**[9] ומאירים
64 בו באופן שהמידות המתעוררות על ידי
65 הידיעה וההתבוננות הם באופן של
66 ׳גדלות׳.
67 **ג) וְהִנֵּה בְּהַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין**
68 **גּוּפָא** עצמה (מלבד ההבדלים בין
69 האופנים השונים בהמשכת המידות
70 במוחין, יש הבדלים בהמשכה
71 מהמוחין עצמה) **יֵשׁ ׳מוֹחִין**
72 **דְּאַבָּא׳** בחינת חכמה **וְ׳מוֹחִין**
73 **דְּאִמָּא׳** בחינת בינה, **וְזֶהוּ**
74 **שֶׁבְּפֶסַח יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַמַּצָּה וְד׳**
75 **כּוֹסוֹת,** שהם שני עניינים הקשורים
76 בכך שבפסח יש הארה והתגלות של
77 המוחין העליונים, **מַצָּה הוּא עִנְיַן**
78 **׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳, וְד׳ כּוֹסוֹת**
79 **הוּא עִנְיַן ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳**[10],
80 **וְהַיְנוּ, שֶׁהַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין**
81 **שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם הוּא בְּאוֹפֶן**
82 **שֶׁנִּמְשָׁכִים לֹא רַק בְּחִינַת ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳** בחינת הבינה שכל
83 עניינה הוא גילוי, שהרי היא התרחבות והסתעפות של נקודת החכמה ועניינה
84 הוא הבנה והשגה **אֶלָּא גַּם בְּחִינַת ׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳** בחינת החכמה,
85 ראשית התגלות והארת השכל שבאה בבחינת נקודה בלבד ובדרך כלל עדיין
86 אין בה הבנה והשגה, גם היא מאירה בגלוי.

---

6) קב, ד ואילך. 7) סה״מ תרס״ה ע׳ רמז. 8) ואתחנן ד, לט. 9) ראה לקו״ש חי״ח ע׳ 155. ובכ״מ. 10) פרי עץ חיים שם.

ביאור בדרך אפשר

וּבִיאוּר הַחִילּוּק ההבדל **שֶׁבֵּין** ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳ בחינת בינה **לְ**׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳ בחינת חכמה, **הִנֵּה יָדוּעַ** בתורת החסידות **שֶׁיֵּשׁ ב׳ אוֹפַנֵּי הַשָּׂגָה, הַשָּׂגַת הַמְּצִיאוּת** בלבד, ידיעה על קיומו של הדבר **וְהַשָּׂגַת הַמַּהוּת** הכרה והשגה ללא הבנה והשגה במהותו הפנימית במהות הפנימית של הדבר. **וְהַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ אוֹפֶן שֶׁל הַשָּׂגָה שֶׁאַף שֶׁמְּבִינִים וּמַשִּׂיגִים אֶת הַדָּבָר** לפחות במידה מסויימת, **מִכָּל־מָקוֹם מַשִּׂיגִים** באופן של הכרה ברורה **רַק אֶת מְצִיאוּתוֹ וְלֹא אֶת מַהוּתוֹ, וּלְמַעְלָה מִזֶּה** הבנה והשגה בדרגה יותר גבוהה **הִיא הַהַשָּׂגָה בְּאוֹפֶן שֶׁתּוֹפְסִים** ומבינים היטב **גַּם אֶת מַהוּת הַדָּבָר.**

וּכְלָלוּת הַחִילּוּק ההבדל באופן כללי **שֶׁבֵּין הַשָּׂגַת הַמְּצִיאוּת** הנעלית בלבד **לְהַשָּׂגַת הַמַּהוּת** ממנה **הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין שְׁמִיעָה** שהיא תפיסת הדבר באופן כללי ומרוחק **לִרְאִיָּה** התופסת את הדבר בצורה מלאה וקרובה. **וְהַיְנוּ, שֶׁהַשָּׂגַת הַמְּצִיאוּת הִיא** הבנה ותפיסה **בִּבְחִינַת שְׁמִיעָה בִּלְבַד. דְּאַף שֶׁעַל־יְדֵי הַשְּׁמִיעָה, שֶׁנִּכְלָל בָּהּ גַּם עִנְיַן הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה,** ׳שמיעה׳ במובן של הבנה, **הֲרֵי הוּא מַשִּׂיג אֶת הַדָּבָר** הנשמע **הֵיטֵב, וְעַד לִשְׁלֵמוּת הַהַשָּׂגָה,** וגם על ידי שמיעה אפשר להגיע להבנה מושלמת, **מִכָּל־מָקוֹם יְכוֹלִים לְהַפְרִיךְ** (אָפְּשְׁלָאְגְן לפרוך) **זֹאת,** למרות שההבנה טובה ואפילו מושלמת, **כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ תּוֹפֵס בְּעֶצֶם הַדָּבָר** מאחר שכל ההבנה והתפיסה היא באופן של ׳שמיעה׳ שמטבעה לא מסוגלת לקלוט את עצם ומהות הדבר. **אַךְ הַשָּׂגַת הַמַּהוּת** תפיסה והבנה של המהות הפנימית של הדבר **הִיא עַל־דֶּרֶךְ עִנְיַן הָרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה מִשְּׁמִיעָה, כַּמַּאֲמָר[11] אֵינָהּ דּוֹמָה שְׁמִיעָה לִרְאִיָּה,** אלא התפיסה והקליטה בראיה נעלית הרבה יותר מזו של שמיעה **דְּאַף שֶׁעִנְיָן זֶה** ש״אינה דומה שמיעה לראיה״ **נֶאֱמַר עַל רְאִיַּת הָעַיִן הַגַּשְׁמִית,** ואילו כאן מדובר על ׳שמיעה׳ ו׳ראיה׳ באמצעות השכל וההבנה, **הֲרֵי עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בִּרְאִיַּת עֵין הַשֵּׂכֶל כְּשֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַשָּׂגַת הַמַּהוּת** שהיא דומה לראיה בעין הגשמית שהיא אופן קליטה שבאמצעותו יש הכרה במהות הדבר עצמו, בניגוד ל׳שמיעה׳ שגם כשהיא באופן של הבנה והשגה טובה וברורה אין בה את ׳השגת המהות׳.

ביאור בדרך אפשר

1 **וּבִיאוּר** הַחִילּוּק שֶׁבֵּין ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳ לְ׳מוֹחִין
2 דְּאַבָּא׳, הִנֵּה יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ ב׳ אוֹפַנֵּי
3 הַשָּׂגָה, הַשָּׂגַת הַמְּצִיאוּת וְהַשָּׂגַת הַמַּהוּת. וְהַיְנוּ,
4 שֶׁיֵּשׁ אוֹפֶן שֶׁל הַשָּׂגָה שֶׁאַף שֶׁמְּבִינִים וּמַשִּׂיגִים
5 אֶת הַדָּבָר, מִכָּל־מָקוֹם מַשִּׂיגִים רַק אֶת מְצִיאוּתוֹ
6 וְלֹא אֶת מַהוּתוֹ, וּלְמַעְלָה מִזֶּה הַהַשָּׂגָה
7 בְּאוֹפֶן שֶׁתּוֹפְסִים גַּם אֶת מַהוּת הַדָּבָר. וּכְלָלוּת
8 הַחִילּוּק שֶׁבֵּין הַשָּׂגַת הַמְּצִיאוּת לְהַשָּׂגַת הַמַּהוּת
9 הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין שְׁמִיעָה לִרְאִיָּה.
10 וְהַיְנוּ, שֶׁהַשָּׂגַת הַמְּצִיאוּת הִיא בִּבְחִינַת שְׁמִיעָה
11 בִּלְבַד. דְּאַף שֶׁעַל־יְדֵי הַשְּׁמִיעָה, שֶׁנִּכְלָל בָּהּ גַּם
12 עִנְיַן הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה, הֲרֵי הוּא מַשִּׂיג אֶת הַדָּבָר
13 הֵיטֵב, וְעַד לִשְׁלֵמוּת הַהַשָּׂגָה, מִכָּל־מָקוֹם יְכוֹלִים
14 לְהַפְרִיךְ (אָפְּשְׁלָאְגְן) זֹאת, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ תּוֹפֵס
15 בְּעֶצֶם הַדָּבָר. אַךְ הַשָּׂגַת הַמַּהוּת הִיא עַל־דֶּרֶךְ
16 עִנְיַן הָרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה מִשְּׁמִיעָה, כַּמַּאֲמָר[11] אֵינָהּ
17 דּוֹמָה שְׁמִיעָה לִרְאִיָּה, דְּאַף שֶׁעִנְיָן זֶה נֶאֱמַר עַל
18 רְאִיַּת הָעַיִן הַגַּשְׁמִית, הֲרֵי עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם
19 בִּרְאִיַּת עֵין הַשֵּׂכֶל כְּשֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַשָּׂגַת
20 הַמַּהוּת. וְזֶהוּ[12] גַּם הַחִילּוּק שֶׁבֵּין הַשָּׂגַת
21 הַנְּבִיאִים שֶׁנִּקְרֵאת בַּכָּתוּב בְּשֵׁם רְאִיָּה כַּמָּשׁ, כְּמוֹ
22 שֶׁכָּתוּב[13] וַיֵּרֶא אֵלָיו ה׳, שֶׁהוּא עִנְיַן הַשָּׂגַת
23 הַמַּהוּת, וּבֵין הַשָּׂגַת חַכְמֵי הָאֱמֶת כְּמוֹ רַבִּי
24 שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְהָאֲרִיזַ״ל, שֶׁהִיא הַשָּׂגַת
25 הַמְּצִיאוּת בִּלְבַד. וּבְזֶה יוּבָן מַה שֶׁרַשְׁבִּ״י וַחֲבֵרָיו
26 וְכֵן הָאֲרִיזַ״ל וַחֲבֵרָיו, דִּבְּרוּ וְהִשִּׁיגוּ בְּמַדְרֵגוֹת
27 גְּבוֹהוֹת בַּאֲצִילוּת, וְגַם בַּמַּדְרֵגוֹת שֶׁלְּמַעְלָה
28 מֵאֲצִילוּת כוּ׳, אַף־עַל־פִּי שֶׁעִנְיַן הַנְּבוּאָה אֵינוֹ
29 אֶלָּא מִבְּחִינַת נֵצַח־וְהוֹד דַּאֲצִילוּת, וּבְזֶה גּוּפָא
30 רַק כְּפִי שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,
31 וְכַיָּדוּעַ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין יְשַׁעְיָהוּ (בֶּן כְּרָךְ שֶׁרָאָה
32 אֶת הַמֶּלֶךְ) לִיחֶזְקֵאל (בֶּן כְּפָר שֶׁרָאָה אֶת
44 שְׁמִיעָה לִרְאִיָּה,
45 נֶאֱמַר עַל
46 רְאִיַּת הָעַיִן הַגַּשְׁמִית,
47 עֵין הַשֵּׂכֶל
48 כְּשֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַשָּׂגַת
49 הַמַּהוּת
50 הַנְּבִיאִים
56 שֶׁנִּקְרֵאת בַּכָּתוּב בְּשֵׁם רְאִיָּה
57 מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[13] בְּאַבְרָהָם
58 אֲבִינוּ וַיֵּרֶא אֵלָיו ה׳, וכן מצינו
59 לשונות דומים בשאר הנביאים,
60 שֶׁהוּא עִנְיַן הַשָּׂגַת הַמַּהוּת,
61 כמוסבר לעיל לגבי מעלת הראיה ביחס
62 לשמיעה, וּבֵין הַשָּׂגַת אלוקות על־
63 ידי חַכְמֵי הָאֱמֶת בעלי תורת
64 הקבלה הנקראת ׳חכמת האמת׳ כְּמוֹ
65 רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי
66 וְהָאֲרִיזַ״ל, שֶׁהִיא הַשָּׂגַת
67 הַמְּצִיאוּת בִּלְבַד ללא הכרה
68 במהות הדברים שהיא נעלית מלהיות
69 ׳נתפסת׳ על ידי נשמות בגופים בעולם
70 הזה. וּבְזֶה יוּבָן מַה שֶׁרַשְׁבִּ״י
71 וַחֲבֵרָיו וְכֵן הָאֲרִיזַ״ל וַחֲבֵרָיו,
72 דִּבְּרוּ וְהִשִּׁיגוּ בְּמַדְרֵגוֹת
73 גְּבוֹהוֹת באלוקות בַּאֲצִילוּת,
74 וְגַם אפילו בַּמַּדְרֵגוֹת אלוקות
75 שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת כוּ׳, אַף־
76 עַל־פִּי שֶׁעִנְיַן הַנְּבוּאָה אֵינוֹ
77 אֶלָּא מִבְּחִינַת נֵצַח־וְהוֹד
78 הדרגות הנמוכות דַּאֲצִילוּת, וּבְזֶה
79 גּוּפָא עצמו רַק כְּפִי שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ
80 בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שלושת
81 העולמות (הרוחניים) שלמטה
82 מאצילות וְכַיָּדוּעַ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין
83 יְשַׁעְיָהוּ הנביא (בֶּן כְּרָךְ שֶׁרָאָה
84 אֶת הַמֶּלֶךְ והוא מתפעל פחות)
85 לִיחֶזְקֵאל הנביא (בֶּן כְּפָר
86

11) ראה מכילתא יתרו יט, ט. 12) ראה תניא אגה״ק סי״ט. 13) ר״פ וירא. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁרָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ והוא מתפעל יותר)[14], **שֶׁנִּבּוּאַת יְשַׁעְיָהוּ הִיא בִּבְחִינַת נֵצַח־וְהוֹד דַּאֲצִילוּת שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בִּבְרִיאָה, וּנְבוּאַת יְחֶזְקֵאל הִיא כְּפִי שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בִּיצִירָה, וּלְמַטָּה מִזֶּה הִיא נְבוּאַת זְכַרְיָה שֶׁהִיא כְּפִי שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ** בחינות נצח והוד של עולם האצילות **בַּעֲשִׂיָּה, וּלְאַחֲרֵי חוּרְבַּן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ בָּטְלָה נְבוּאָה**[15], **וְיֶשְׁנוֹ רַק הָעִנְיָן דְּבַת קוֹל כו׳.** שהיא דרגה יותר נמוכה מנבואה **כו׳,** ומאחר שבימינו, לאחר החורבן, אין נבואה - איך ייתכן שרשב״י והאריז״ל ידעו והשיגו ודיברו בדרגות הגבוהות של עולם האצילות (ולא רק ב׳נצח׳ ו׳הוד׳ שבו), ואילו הנביאים השיגו ו׳תפסו׳ רק את הדרגות הנמוכות שבאצילות, ׳נצח׳ ו׳הוד׳?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּכֵיוָן שֶׁהַשָּׂגַת הַנְּבִיאִים הִיא הַשָּׂגַת הַמַּהוּת, לָכֵן לֹא הָיוּ יְכוֹלִים לְהַשִּׂיג אֶלָּא עַד בְּחִינַת נֵצַח־וְהוֹד דַּאֲצִילוּת, ולמעלה מזה גם להם היתה רק ׳השגת המציאות׳ **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן רַשְׁבִּ״י וְהָאֲרִיז״ל וְחַבְרֵיהֶם שֶׁהִשִּׂיגוּ וְדִבְּרוּ גַּם בַּמַּדְרֵגוֹת הַיּוֹתֵר נַעֲלוֹת, כֵּיוָן שֶׁהָיָה זֶה רַק בְּאוֹפֶן שֶׁל הַשָּׂגַת הַמְּצִיאוּת בִּלְבַד, שֶׁאַף שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל הַשָּׂגָה, חֲרֵי מִכָּל־מָקוֹם מַהוּת הַדָּבָר לֹא נוֹדָע** ושייכות ו׳תפיסה׳ באופן כזה יכולה להיות גם בדרגות הגבוהות שבאצילות, ואפילו למעלה מזה.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[16], **דְּהִנֵּה בְּהַשָּׂגַת אֱלִקוּת עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמִּבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֶלֹקָה**[17], מתוך התבוננות בגוף ופעולת הנפש בגוף האדם שיש בה דמיון לאופן שבו הקדוש ברוך הוא פועל בעולמות **חֲרֵי אַף שֶׁמֵּבִין וּמַרְגִּישׁ אֶת הַנֶּפֶשׁ הַמְלוּבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ וּמְחַיָּה אוֹתוֹ** ויש לו בה ׳תפיסה׳ והכרה והרגשה ברורה, **מִכָּל־מָקוֹם אֵין לוֹ הַשָּׂגָה כְּלָל בְּמַהוּת הַנֶּפֶשׁ** כלומר, קיומה והימצאותה של הנפש והעובדה שהגוף חי מכוח חיות שהנפש משפיעה לו

ביאור בדרך אפשר

הם דברים שמובנים ומושגים ומוכרים בוודאות גמורה וברורה, אבל עם זאת אדם גשמי לא מסוגל להבין ולהכיר את המהות של דברים אלוקיים רוחניים. **וְהַיְנוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵין לוֹ הַשָּׂגָה בְּמַהוּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית,** שהיא ׳חלק אלוקה ממעל׳ ובוודאי שנברא גשמי מוגבל לא יכול להבין ולהשיג מהות אלוקית לא מוגבלת **אֶלָּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְנֶפֶשׁ הַטִּבְעִית שֶׁמְּחַיָּה אֶת גּוּפוֹ, וַאֲפִילוּ בְּנוֹגֵעַ לְכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּאִבְרֵי הַגּוּף, כְּמַאֲמַר**[18] **מַה הַנְּשָׁמָה מְמַלְּאָה אֶת הַגּוּף** כך הקדוש־ברוך־הוא ממלא ומקיים את העולם **כו׳, אֵין לוֹ** לאדם **הַשָּׂגָה כְּלָל לֵידַע מַהוּתָם,** כפי שרואים במוחש שהאדם מודע לכוחות נפשו ומכיר אותם אבל אין לו שום מושג במהותם **כִּי־אִם מְצִיאוּתָם בִּלְבַד.**

וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה גַּם בְּנוֹגֵעַ לַמְּצִיאוּת דֶּאֱלֹקוּת ולא רק לגבי המהות, הרי אף שבנוגע למציאות כן יכולה להיות השגה, מכל־מקום, גם ביחס למציאות **יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל אֱמוּנָה בִּלְבַד,** ללא כל הבנה והשגה **וְיָכוֹל לִהְיוֹת גַּם עִנְיָן שֶׁל יְדִיעָה** עם מידה מסוימת של הבנה והשגה. **וְזֶהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה,** התוכן הכללי של עבודת ה׳ **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8] **וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם גו׳,** היינו שלא להישאר באמונה בה׳ בלבד אלא להתייגע ולהתאמץ גם להבין את הדברים (כל אחד כפי כוחו ויכולתו) **דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן** על מה הוא הציווי ״וידעת... והשבות אל לבבך״ כי ממה־נפשך, **חֲרֵי הַשָּׂגַת הַמַּהוּת אִי־אֶפְשָׁר** לא יכולה **לִהְיוֹת בַּזְּמַן הַזֶּה,** אלא רק בימי הנביאים ואפילו ההשגה של רשב״י והאריז״ל היא ידיעת המציאות, כמבואר לעיל, **וְאִילוּ בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הָאֱמוּנָה אֵין צוֹרֶךְ בַּעֲבוֹדָה כְּלָל, שֶׁחֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים**[19] מעצם העובדה שיש

---

14) חגיגה יג, ב. וראה לקו״ת ברכה צז, א־ב. אוה״ת מגילת אסתר (קה״ת, תש״נ) ע׳ ערה ואילך. סה״מ תרכ״ט ע׳ פג ואילך. ובכ״מ. 15) ראה סוטה מח, ב. 16) ראה גם סה״מ תרכ״ח שם (ע׳ קכ). 17) איוב יט, כו. 18) ויק״ר פ״ד, ח. וראה

ביאור בדרך אפשר

להם נשמה אלוקית, כמבואר בספר התניא שהאמונה היא ירושה מהאבות ועל כך אין צורך בציווי מיוחד "וידעת" ובעבודה ויגיעה מיוחדת, **וְאִם־כֵּן מַהוּ עִנְיַן הָעֲבוֹדָה?**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַעֲבוֹדָה הִיא שֶׁמְּציאוּת הָאֱלֹקוּת לֹא יִהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל אֱמוּנָה בִּלְבַד, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל יְדִיעָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַהַרְגָּשָׁה במודעות והכרה ברורה שמשפיעה על הרגש **כו'**[20], **וּמִכָּל־מָקוֹם** גם לאחר שבאים לידי הכרה והרגשה, לאחר עבודה ויגיעה, **הֲרֵי זֶה רַק יְדִיעַת הַמְּצִיאוּת בִּלְבַד, אֲבָל לֹא הַמַּהוּת** שבה לא יכולה להיות השגה בזמן הזה.

וְעַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק ההבדל המבואר כאן **שֶׁבֵּין הַשָּׂגַת הַמְּצִיאוּת לְהַשָּׂגַת הַמַּהוּת, הוּא גַּם הַחִילּוּק שֶׁבֵּין 'מוֹחִין דְּאִמָּא'** בחינת החכמה, **לְ'מוֹחִין דְּאַבָּא'**, בחינת הבינה שני האופנים בהמשכת המוחין שנזכרו לעיל, **שֶׁ'מוֹחִין דְּאִמָּא' הֵם בִּבְחִינַת הַשָּׂגַת הַמְּצִיאוּת, וְ'מוֹחִין דְּאַבָּא' הֵם בִּבְחִינַת הַשָּׂגַת הַמַּהוּת. וְזוֹהִי מַעֲלַת חַג הַפֶּסַח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֲכִילַת מַצָּה וְד' כּוֹסוֹת** עניין החכמה והבינה, **שֶׁהוּא עִנְיַן 'מוֹחִין דְּאַבָּא' וְ'מוֹחִין דְּאִמָּא'. הֵינוּ, שֶׁהַמְּשָׁכַת** והתגלות **הַמּוֹחִין** בחג הפסח **הִיא לֹא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁל הַשָּׂגַת הַמְּצִיאוּת (ד' כּוֹסוֹת, 'מוֹחִין דְּאִמָּא'), אֶלָּא גַּם בְּאוֹפֶן שֶׁל הַשָּׂגַת הַמַּהוּת (מַצָּה, 'מוֹחִין דְּאַבָּא').**

ד) אָמְנָם הַמְּשָׁכַת הַמּוֹחִין בְּ'זְעֵיר אַנְפִּין' בְּלֵיל הַפֶּסַח הִיא שֶׁלֹּא בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה, שֶׁנִּמְשָׁךְ 'גַּדְלוּת רִאשׁוֹן' וְ'גַּדְלוּת שֵׁנִי' לִפְנֵי הַקַּטְנוּת, דְּכֵיוָן שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן מֵצַר הַגָּרוֹן, אֲזַי לֹא תִּהְיֶה תּוֹעֶלֶת בְּהַמְּשָׁכַת 'מוֹחִין דְּקַטְנוּת' תְּחִילָּה, וְלָכֵן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיּוּמְשַׁךְ תְּחִלָּה 'גַּדְלוּת רִאשׁוֹן' וְ'גַּדְלוּת שֵׁנִי', שֶׁנִּמְשָׁךְ מַהוּת חָכְמָה עִילָּאָה כו', שֶׁבְּדַרְגָּא זוֹ לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן מֵצַר הַגָּרוֹן (כַּנַ"ל). וְכָל זֶה הוּא בְּלֵיל הַפֶּסַח, שֶׁאָז נַעֲשָׂה בְּ'זְעֵיר אַנְפִּין' עִנְיַן הַלֵּידָה. אֲבָל כְּשֶׁמַּתְחִיל לְאַחֲרֵי־זֶה עִנְיַן הַיְנִיקָה וְהַגִּידּוּל כו', אֲזַי צָרִיךְ לִהְיוֹת סֵדֶר וְהַדְרָגָה דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן סְפִירַת הָעוֹמֶר, שֶׁתְּחִילָּה הוּא חֶסֶד שֶׁבְּחֶסֶד וְאַחַר־כָּךְ גְּבוּרָה שֶׁבְּחֶסֶד וכו', שֶׁהוּא עִנְיַן גִּידּוּל הַמִּדּוֹת עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת בְּחִינַת הַמּוֹחִין, וְעַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁתִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם[21], עַד לְשַׁעַר הַנּו"ן[22], אֲזַי 'מוֹחִין דְּקַטְנוּת' תְּחִילָּה, כי אלה מבואר בחסידות שהדבר דומה לשער מקום סגור הנפתח החוצה,

ביאור בדרך אפשר

'מיצר הגרון' ימנע ממנה לפעול ולהשפיע במידות **וְלָכֵן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיּוּמְשַׁךְ תְּחִלָּה 'גַּדְלוּת רִאשׁוֹן' וְ'גַּדְלוּת שֵׁנִי', שֶׁנִּמְשָׁךְ מַהוּת חָכְמָה עִילָּאָה כו'**, העומק והפנימיות של ספירת החכמה העליונה **שֶׁבְּדַרְגָּא זוֹ לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן מֵצַר הַגָּרוֹן (כַּנַ"ל** שעל דרגה זו 'מיצר הגרון' מלכתחילה לא מסוגל להעלים). **וְכָל זֶה הוּא בְּלֵיל הַפֶּסַח, שֶׁאָז נַעֲשָׂה בְּ'זְעֵיר אַנְפִּין'** המידות **עִנְיַן הַלֵּידָה** בדוגמת 'הולדת' והתעוררות מידות בלב האדם כתוצאה מהתגלות והארה של המוחין. **אֲבָל כְּשֶׁמַּתְחִיל לְאַחֲרֵי־זֶה עִנְיַן הַיְנִיקָה וְהַגִּידּוּל כו'**, התפתחות וההתרחבות של המידות **אֲזַי צָרִיךְ לִהְיוֹת סֵדֶר וְהַדְרָגָה דַּוְקָא,** והדבר לא יכול להיות בדרך דילוג ובהקדמת ה'גדלות' ל'קטנות' אלא הצמיחה של המידות היא מקטנות לגדלות ועל־פי סדר והדרגה **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן סְפִירַת הָעוֹמֶר, שֶׁתְּחִילָּה הוּא חֶסֶד שֶׁבְּחֶסֶד וְאַחַר־כָּךְ גְּבוּרָה** הדרגה הבאה אחריה שהיא **שֶׁבְּחֶסֶד וכו'** (כמבואר בהרחבה בקבלה וחסידות בעניין התכללות המידות זו מזו, כך שכל אחת משבע המידות חסד־גבורה־תפארת־נצח־הוד־יסוד־מלכות כלולה מכל השבע, ובספירת העומר במשך מ"ט ימים מבררים את כל פרטי המידות), **שֶׁהוּא עִנְיַן גִּידּוּל הַמִּדּוֹת** מקטנות לגדלות **עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת בְּחִינַת הַמּוֹחִין, וְעַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁתִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם**[21], **עַד לְשַׁעַר הַנּו"ן**[22], מתוך 'חמישים שערי בינה' (ספירת הבינה העליונה מחולקת לחמישים דרגות המכונות 'שערים' (כדברי חכמינו ז"ל בגמרא שישנם חמישים שערי בינה וכולם ניתנו למשה רבינו חסר אחת שנאמר 'ותחסרהו מעט מאלוקים' ואמרו שרק בפטירתו זכה לשער הנו"ן כנרמז בכך שנקבר בהר נבו, "נו"ן בו") ועל עניינם של שערים

1 יִשְׂרָאֵל הֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים[19], וְאִם־כֵּן
2 מַהוּ עִנְיַן הָעֲבוֹדָה. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהָעֲבוֹדָה
3 הִיא שֶׁמְּצִיאוּת הָאֱלֹקוּת לֹא יִהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל
4 אֱמוּנָה בִּלְבַד, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל יְדִיעָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן
5 הַהַרְגָּשָׁה כו'[20], וּמִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה רַק יְדִיעַת
6 הַמְּצִיאוּת בִּלְבַד, אֲבָל לֹא הַמַּהוּת.

7 **וְעַל־דֶּרֶךְ** הַחִילּוּק שֶׁבֵּין הַשָּׂגַת הַמְּצִיאוּת
8 לְהַשָּׂגַת הַמַּהוּת, הוּא גַּם הַחִילּוּק
9 שֶׁבֵּין 'מוֹחִין דְּאִמָּא' לְ'מוֹחִין דְּאַבָּא', שֶׁ'מוֹחִין
10 דְּאִמָּא' הֵם בִּבְחִינַת הַשָּׂגַת הַמְּצִיאוּת, וְ'מוֹחִין
11 דְּאַבָּא' הֵם בִּבְחִינַת הַשָּׂגַת הַמַּהוּת. וְזוֹהִי מַעֲלַת
12 חַג הַפֶּסַח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֲכִילַת מַצָּה וְד' כּוֹסוֹת,
13 שֶׁהוּא עִנְיַן 'מוֹחִין דְּאַבָּא' וְ'מוֹחִין דְּאִמָּא'. הֵינוּ,
14 שֶׁהַמְּשָׁכַת הַמּוֹחִין הִיא לֹא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁל הַשָּׂגַת
15 הַמְּצִיאוּת (ד' כּוֹסוֹת, 'מוֹחִין דְּאִמָּא'), אֶלָּא גַּם
16 בְּאוֹפֶן שֶׁל הַשָּׂגַת הַמַּהוּת (מַצָּה, 'מוֹחִין דְּאַבָּא').
17 ד) **אָמְנָם** הַמְּשָׁכַת הַמּוֹחִין בְּ'זְעֵיר אַנְפִּין' בְּלֵיל
18 הַפֶּסַח הִיא שֶׁלֹּא בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה,
19 שֶׁנִּמְשָׁךְ 'גַּדְלוּת רִאשׁוֹן' וְ'גַּדְלוּת שֵׁנִי' לִפְנֵי
20 הַקַּטְנוּת, דְּכֵיוָן שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן מֵצַר הַגָּרוֹן, אֲזַי לֹא
21 תִּהְיֶה תּוֹעֶלֶת בְּהַמְּשָׁכַת 'מוֹחִין דְּקַטְנוּת' תְּחִילָּה,
22 וְלָכֵן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיּוּמְשַׁךְ תְּחִלָּה 'גַּדְלוּת רִאשׁוֹן'
23 וְ'גַּדְלוּת שֵׁנִי', שֶׁנִּמְשָׁךְ מַהוּת חָכְמָה עִילָּאָה כו',
24 שֶׁבְּדַרְגָּא זוֹ לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן מֵצַר הַגָּרוֹן (כַּנַ"ל).
25 וְכָל זֶה הוּא בְּלֵיל הַפֶּסַח, שֶׁאָז נַעֲשָׂה בְּ'זְעֵיר
26 אַנְפִּין' עִנְיַן הַלֵּידָה. אֲבָל כְּשֶׁמַּתְחִיל לְאַחֲרֵי־זֶה
27 עִנְיַן הַיְנִיקָה וְהַגִּידּוּל כו', אֲזַי צָרִיךְ לִהְיוֹת סֵדֶר
28 וְהַדְרָגָה דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן סְפִירַת הָעוֹמֶר,
29 שֶׁתְּחִילָּה הוּא חֶסֶד שֶׁבְּחֶסֶד וְאַחַר־כָּךְ גְּבוּרָה
30 שֶׁבְּחֶסֶד וכו', שֶׁהוּא עִנְיַן גִּידּוּל הַמִּדּוֹת עַל־יְדֵי
31 הַמְשָׁכַת בְּחִינַת הַמּוֹחִין, וְעַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
32 שֶׁתִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם[21], עַד לְשַׁעַר הַנּו"ן[22], אֲזַי
44 לֹא תִּהְיֶה תּוֹעֶלֶת בְּהַמְּשָׁכַת 'מוֹחִין דְּקַטְנוּת' תְּחִילָּה,

---

ברכות י, א. 19) ראה שבת צז, א. 20) ראה לקו"ת ואתחנן ד, א. ובכ"מ. 21) אמור כג, טז. 22) ראה לקו"ת במדבר יב,

ביאור בדרך אפשר

וכך אור השכל שבבינה יוצא מהשכל ומגיע ללב, והלב ׳תופס׳ ו׳משער׳ ומרגיש את ההתבוננות כפי שהיא בבינה והיא לא נשארת ׳סגורה׳ בשכל אלא ׳יוצאת׳ מהמוח אל הלב. ולגבי ספירת העומר שהיא מ״ט ימים נאמר שהאדם מסוגל להגיע בעבודתו עד השער המ״ט, ואת שער הנו״ן משפיעים מלמעלה בחג השבועות) **אֲזַי נַעֲשֶׂה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת הַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין בִּשְׁלֵמוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן מַתַּן־תּוֹרָה, עָלֶיהָ נֶאֱמַר[23] וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוּן וְגוֹ׳** (אמון, כמו אומן המגדל את התינוק, ככתוב ״כאשר ישא האומן את היונק״, וכך התורה חביבה אצל הקדוש ברוך הוא), **וּבָזֶה גּוּפָא כָּל חָמֵשׁ הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁנִּמְנוּ בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב,** פסוק זה במשלי ״ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום, משחקת לפניו בכל עת, משחקת בתבל ארצו ושעשועי את בני אדם״, **כַּמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[24]** שהם בחינות ודרגות שונות בתורה.

וּכְשֵׁם שֶׁהוּא בַּגְּאוּלָה הַכְּלָלִית, כפי שהיה ביציאת מצרים בחג הפסח, **שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן הַלֵּידָה** כתוצאה מהמשכה שלא על־פי הסדר אלא בהקדמת ׳גדלות׳ ל׳קטנות׳, **אֲזַי הַיְנִיקָה וְהַגִּידוּל** הבאים אחר־כך בצמיחה משלב לשלב **הוּא בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה דַּוְקָא,** כמבואר לעיל, **כֵּן הוּא גַּם בַּגְּאוּלָה וּבַעֲבוֹדָה הַפְּרָטִית דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל סֵדֶר וְהַדְרָגָה דַּוְקָא,** בהליכה והתעלות מדרגה לדרגה **שֶׁזֶּהוּ סֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּכָל יוֹם, שֶׁהַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה הִיא בַּאֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי - עִנְיַן הָאֱמוּנָה,** שעדיין אין בה הבנה והשגה, **וְאַחַר־כָּךְ צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, וּמִבֵּית־הַכְּנֶסֶת לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ[25],** היינו מעבודת התפילה ללימוד התורה, **וְאַחַר־כָּךְ הַנְהָגַת בָּהֶם מִנְהַג דֶּרֶךְ אֶרֶץ[26], לַעֲסוֹק בְּבֵירוּר הָעוֹלָם** הפרדת הקדושה, מהעירוב שלה עם היפך הקדושה, והעלאת הניצוצות הקדושים שבהם, על ידי שבאים במגע עם ענייני העולם בקיום התורה והמצוות ומתוך גישה של ״כל מעשיך לשם שמים״ ו״בכל דרכיך דעהו״ **(אִיבֶּערְמַאכֶן דִּי וֶועלְט** לשנות את העולם), **וְעַד שֶׁעוֹשִׂים לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים[27]** והעולם הזה הגשמי התחתון הופך להיות מקום ראוי לגילוי והשראת השכינה.

ביאור בדרך אפשר

1 נַעֲשֶׂה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת הַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין בִּשְׁלֵמוּת,
2 שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן מַתַּן־תּוֹרָה, עָלֶיהָ נֶאֱמַר[23] וָאֶהְיֶה
3 אֶצְלוֹ אָמוּן וְגוֹ׳, וּבָזֶה גּוּפָא כָּל חָמֵשׁ הַמַּדְרֵגוֹת
4 שֶׁנִּמְנוּ בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב, כַּמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי
5 תּוֹרָה׳[24]. וּכְשֵׁם שֶׁהוּא בַּגְּאוּלָה הַכְּלָלִית,
6 שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן הַלֵּידָה, אֲזַי הַיְנִיקָה
7 וְהַגִּידוּל הוּא בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה דַּוְקָא, כֵּן הוּא גַּם
8 בַּגְּאוּלָה וּבַעֲבוֹדָה הַפְּרָטִית דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
9 מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל סֵדֶר
10 וְהַדְרָגָה דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ סֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּכָל יוֹם,
11 שֶׁהַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה הִיא בַּאֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי -
12 עִנְיַן הָאֱמוּנָה, וְאַחַר־כָּךְ צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת
13 הַתְּפִלָּה, וּמִבֵּית־הַכְּנֶסֶת לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ[25], וְאַחַר־
14 כָּךְ הַנְהָגַת בָּהֶם מִנְהַג דֶּרֶךְ אֶרֶץ[26], לַעֲסוֹק בְּבֵירוּר
15 הָעוֹלָם (אִיבֶּערְמַאכֶן דִּי וֶועלְט), וְעַד שֶׁעוֹשִׂים
16 לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים[27].

רע״א. 23) משלי ח, ל. וראה גם סה״מ תרס״ה ע׳ עג ואילך. 24) ד״ה ואהי׳ אצלו אמון (במדבר יז, ד ואילך). 25) ברכות בסופה. שו״ע אדה״ז או״ח סקנ״ה ס״א. 26) ברכות לה, ב. 27) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שלישי עמוד א

1 **וּלְאַלְמָנָה** הנישאת נותנים זמן מיום שתבעה בעלה לנישואין,
2 **שְׁלֹשִׁים יוֹם,** כיון שאינה צריכה זמן רב לטרוח בתכשיטיה, שכבר
3 יש לה הכל מנישואיה הראשונים.

4 אם **הִגִּיעַ זְמַן** הנישואין **וַעדיין לֹא נִישְׂאוּ,** משום עיכוב הבעל, נשים
5 אלו **אוֹכְלוֹת מֻשָּׁלוֹ** – ניזונות מנכסיו, שחייבוהו חכמים כבעל
6 החייב במזונות אשתו, **וְאוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה,** אם הבעל כהן, כדין
7 אשת כהן המותרת בתרומה.

8 המשנה מביאה מחלוקת תנאים בדין ארוסת כהן שהגיע זמנה
9 להינשא ורשאית לאכול בתרומה, כמה רשאי לתת לה מתרומה:
10 **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, נוֹתְנִין לָהּ** – רשאי הבעל לתת לה **הַכֹּל תְּרוּמָה,**
11 שמחירה זול משל החולין, ואף שבימי טומאתה אסור לה
12 לאוכלה, יכולה למוכרה ולקנות בדמי התרומה חולין. **רַבִּי עֲקִיבָא**
13 חולק **וְאוֹמֵר,** צריך לתת לה **מֶחֱצָה חוּלִּין** – שתאכל בימי טומאתה,
14 **וְרק מֶחֱצָה** יכול לתת לה **מִתְּרוּמָה,** שתאכלנה בזמן טהרתה.

15 המשנה מבארת דין אשה מאורסת שמת בעלה ונפלה לייבום
16 לפני אחיו, לענין אכילת תרומה: **הַיָּבָם,** שהוא כהן, **אֵינוֹ מַאֲכִיל**
17 את יבמתו **בִּתְרוּמָה.** ואף אם מתוך שנים עשר חודש שנתנו
18 לה חכמים לפרנס את עצמה **עֶשְׂתָה** – היתה ארוסה **שִׁשָּׁה**
19 **חֳדָשִׁים בִּפְנֵי הַבַּעַל** – בחיי בעלה, **וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים** אחרי שמת
20 בעלה **בִּפְנֵי הַיָּבָם, וַאֲפִילוּ** שהיתה ארוסה **כּוּלָּן** – כל השנים
21 עשר חודש **בִּפְנֵי הַבַּעַל חָסַר יוֹם אֶחָד** שאותו עשתה **בִּפְנֵי**
22 **הַיָּבָם, אוֹ** שהיו **כּוּלָּן** – כל השנים עשר חודש **בִּפְנֵי הַיָּבָם חָסַר**
23 **יוֹם אֶחָד** שאותו עשתה **בִּפְנֵי הַבַּעַל,** והיינו היום הראשון
24 שבאותם שנים עשר חדש, אף על פי כן **אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה.**
25 אומרת המשנה: דין זה, שהבעל מאכיל את אשתו בתרומה
26 משהגיע זמן הנישואין, **זוֹ מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה** – כך שנו בתחילה
27 התנאים חכמי המשנה, אולם **בֵּית** דִּין **שֶׁל אַחֲרֵיהֶן** – שהיו
28 אחריהם, **תִּקְּנוּ וְאָמְרוּ,**

ב״ה, י״א ניסן, ה׳תשכ״ח
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
אשר בכל מקום
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

כל דבר, ואפילו פרט, שבתורה – וכל-שכן פרט מתוך ענין כללי כיציאת מצרים – מכיל משמעות מיוחדת והוראות מיוחדות.

התורה מספרת לנו שעוד בטרם יצאו בני ישראל ממצרים נתן לנו הקב״ה מצוות שונות: חלק מהן היה עליהם לקיים עוד בהיותם במצרים, וחלק מהן – לאחר מכן.

בין המצוות בהן נצטוו במצרים ישנה מצוה המצטיינת בכך שנועדה לשמש ״אות״ וזכרון מיוחד ליציאת מצרים, ולא רק בזמן מסוים בשנה, כי אם בכל ימי החול של השנה,

– זו מצות תפילין.

מובן מכאן שהקשר בין מצות תפילין לבין יציאת מצרים הוא נרחב ועמוק ביותר. כך אפילו ביחס לחג הפסח על כל פרטיו – שהרי הללו ישנם רק בימי הפסח, ואילו זכירת וחווית יציאת מצרים צריכה להיות יום-יומית, דבר שמסומל ״לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך״ (**בכל** ימי החול של כל השנה) – באמצעות התפילין.

* * *

כמו לכל עניני התורה והמצוות יש גם למשמעות המיוחדת של מצות תפילין הסברים רבים, שעל אחד מהם אעמוד בזה.

יציאת מצרים היתה שחרור מעבדות, החל במשמעותו הפשוטה של מושג זה: מעבודת פרך

ענין כללי ביציאת מצרים: ראה מכילתא ומפרשי התורה בקישור שני הענינים ״אנכי ה״א אשר הוצאתיך מאומ״צ״. זח״ג קח, א. תניא פמ״ז.

בכל ימי החול: להביא הלילות וגם מדרבנן לילה זמן תפילין הוא (שו״ע או״ח רס״ל)*.

מצות תפילין: אם נתחייבו בתפילין ב(מדבר ובמילא גם ב)טו בניסן לאחרי צאתם ממצרים – ראה בכורות ה, א**. סדא״ר פכ״ו. יל״ש שלח תש״נ. חי׳ הרשב״א מנחות לד, א.

נרחב ועמוק ביותר: אף ש״בא לנו מצות רבות ע״ז (זכר ליצי״מ) מ״ע ומצות ל״ת״ (חינוך מצוה כא).

אפילו ביחס לחג הפסח כו׳: אלא שחה״פ ופרטיו הם עצם ענין ותפלין וכיו״ב – אות כו׳ וזכר (ליצי״מ). וי״ל דהא בהא תליא. ואכ״מ.

וחווית יציאת מצרים: עיין משנה פסחים (פ״י, מ״ה) חייב אדם **לראות את עצמו** כו׳*** ואינו בשאר הזכירות שהובאו בשו״ע אדה״ז ס״ס ס״ד.

יום-יומית: ראה רמב״ם הל׳ ק״ש פ״א ה״ג. שו״ע אדה״ז סס״ז ס״א. תניא רפמ״ז.

״לאות .. עיניך״: בא יג, ט.

ועד למשמעות: ואדרבה דוקא זה נתחדש בפסח, כי עבודה בטלה מאבותינו בר״ה (ר״ה יא, א).

---

*) דלכאורה י״ל **דלאחרי** גזרתם נעשה הלילה לאו זמן תפלין [דוגמא בעניני **חה״פ** – שו״ע אדה״ז סתל״ג ס״ל] וזה שולל בהמ״מ (לס״ל סעי׳ ב): אם כו׳ כל הלילה מותר. – שקו״ט בזה בחקרי הלכות ג״כ. (מענה כ״ק אדמו״ר שליט״א – ניסן תשכ״ח).

) הכוונה להברייתא דבי רבי ישמעאל. ואף שזה איתא גם בקידושין (לז, ב), מ״מ שם יל״פ (בדוחק עכ״פ) בגלות (אבל **לאחר מ״ת) – כדי שתכנסו כו׳. (בתו״ש חי״ב – ראשונים שפי׳ כן). (מענה כ״ק אדמו״ר שליט״א – ניסן תשכ״ח).

***) ואף שלכאו׳ אי״ז בכל יום – 1) ישנו עכ״פ בכל דור (משנה). 2) אדה״ז בתניא (פמ״ז) מפרש ״בכל יום״. – וכנראה כוונתו שזוהי כוונת **המשנה** (שהרי א) אין מקור אחר, ב) מתחיל בל׳ המשנה). ואואפ״ל דמפרש דהמשנה דפסחים משלימה המשנה דספ״ק דברכות שצ״ל סיפור עם יצי״מ בכל יום – שצ״ל באופן כאילו הוא יצא ממצרים. ועפ״ז יתורץ ג״כ דמביאים כו״כ נפק״מ בין הסיפור בפסח להסיפור בכל השנה ולא קאמר דרק בפסח צ״ל כאילו הוא יצא. (מענה כ״ק אדמו״ר שליט״א – ניסן תשכ״ח).

פיסית – ועד למשמעות העמוקה ביותר של חרות רוחנית, השתחררות מ"מצרים" (במובן מיצר וגבול) מכל ההגבלות והצמצומים הכובלים את הנשמה, עד שמתגלה **עצם המהות** של היהודי, הן כיחיד והן כעם,

והרי עצם מהותו של יהודי הוא, כפי שאומר הקב"ה: "**בנים אתם לה' אלקיכם**", משפט המכוון לא רק לנשמה כפי שהיא בטרם רדתה לעולם זה אלא גם ליהודי כפי שהוא בעולם הזה – נשמה וגוף על כל תכונותיהם.

משמעות המושג "בנים למקום" היא בין השאר שכשם שהקב"ה מושל ושולט על העולם וכל אשר בו, כך צריך יהודי להיות – בכל הענינים הקשורים בדבר היותו **יהודי** – שולט על העולם לא רק "בהזדמנויות חגיגיות" אלא אף בחיי יום-יום שלו, לא זו בלבד שיהודי אינו צריך להתרשם ולהיות מושפע מן העולם שמסביבו, כי אם, אדרבה, עליו לשלוט ולמשול – בכל הקשור ליהדות – על כל עניני העולם.

כאן מתעוררת שאלה פשוטה, אך חזקה: איך אפשר לדרוש זאת **מכל** יהודי, וכיצד יכול הוא להגיע לכך?

התשובה פשוטה גם היא: כיון שהוא בן להקב"ה, העניק לו הקב"ה כחות אלקיים **ועל**-טבעיים,

שהרי אף בבנים והורים, המשמשים לנו משל, אנו רואים שהבנים מקבלים, באופן טבעי, תכונות וקוי-אופי של הוריהם, והורים מנחילים אותם לצאצאיהם. באשר ל"נמשל" – העובדה שבני ישראל הם "בנים למקום" – יש לדבר זה צביון עמוק יותר בהרבה, כפי שמסביר אדמו"ר הזקן, בעל ה"תניא" והשלחן-ערוך, שבמשל על בנים והורים מהוים בכל-זאת הבנים מציאות מיוחדת לעצמם, אם כי קשורים בקשר הדוק ועמוק אל הוריהם, ואילו ב"נמשל", - של היות היהודים "בנים למקום" – הרי אין בני ישראל מהווים מציאות נפרדת לעצמם, כי אם תמיד – ובאמצעות התורה והמצוות אף בא הדבר לידי גילוי – הם בטלים לגמרי לגבי הקב"ה, כל מציאותם היא ביצוע רצון הקב"ה, כעבד וכבן.

יציאת מצרים הרי ביטאה וגילתה גם "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים".

וכאיש ישראל מוציא לפועל את כוחותיו האלקיים האמורים במדה מלאה, עד שהם מקיפים את כל מציאותו, לא רק את מעשיו כי אם גם את דבורו ומחשבתו – נותן לו דבר זה את האפשרות לשלוט ולמשול על כל עניני העולם שמסביבו.

* * *

וזה תוכנה של מצות תפילין, כפי שהוא מוסבר במקומות רבים ובצורה ברורה ותמציתית ב"שלחן-ערוך":

כאשר יהודי מניח תפילין עליו לכוון שהקב"ה ציוונו להניח תפילין על היד, כנגד הלב, ועל

"**בנים .. לאלקיכם**": ראה יד, א.

לשלוט .. על כל עניני העולם: כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו (ע"ז ג, סע"א) ואונס (מצד עניני **עולם** ולא שאנס עצמו בדעתו הרעה – רמב"ם הל' גירושין ספ"ב) דפטור הוא, הרי **רחמנא** פטרי' (נדרים כז, א) היינו שזהו מדיני המצות.

באופן טבעי: ראה עדיות פ"ב מ"ט.

שמסביר: לקו"ת דברים ד"ה שהמ"מ (סב, ד).

כעבד וכבן: ראאה זח"ג קיא, ב. תניא פמ"א.

יציאת מצריים .. וגילתה גם "כי לי בני ישראל עבדים": בהר כה, נה. אבן עזרא שם, מב. משא"כ מעלה בנים (שמות ד, כב).

ב"שלחן-ערוך" .. "כדי שנזכור .. "וישעבד כו': לרבנו הזקן תאו"ח סכ"ה סי"א. ועיין בהשינויים מל' שו"ע דהמחבר.

כאשר יהודי מניח תפילין: ונשים שפטורות (קדושין לד, א) הרי (גם לדעת המכילתא ס"פ בא וירוש'

הראש, כנגד המוח, "כדי שנזכור נסים ונפלאות שעשה **עמנו**.. ואשר לו הכוח והממשלה לעשות בעליונים ובתחתונים כרצונו" – "**וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח וגם תאות ומחשבות לבו לעבודתו יתברך**", שכן המוח (השכל) והלב (הרגש) מנהיגים את כל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו של האדם. ואז – "עבד מלך כמלך", ובאמצעות עבד ובן המלך מתבטאים בפועל "הכוח והממשלה לעשות בעליונים ובתחתונים כרצונו" – למעלה מכל ההגבלות: יציאת מצרים במלוא המדה.

* * *

יתן ה' שע"י קיום ענין יציאת מצרים בחג הפסח ובכל ימי השנה כולה, כאמור, נזכה לחרות האמתית והמלאה מן הגלות העכשוית, גלות הגוף וגלות הנשמה, בחסד וברחמים, בשובה ונחת, ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

בברכת חג הפסח כשר ושמח

מנחם שניאורסאהן

ברכות פ"ג ה"ג* דפטורות מדפטורות בת"ת) הוי מ"ע שהזמן גרמא ובמצות אלו "בעשות הזכר את המצוה אין מהצורך שגם הנשים תעשינה לבדה כי כבר נכללת עמו בעת שעושה אותה המצוה" (לקוטי תורה להאריז"ל פ' בראשית בטעמי המצות שם. שער מאמרי הרשב"י – להאר"י – בפי' על התיקונים שבתחלתו). ולהעיר מברכות (יז, סע"א) נשים במאי זכיין באקרויי כו' – בנוגע לת"ת – ועד"ז י"ל גם בתפילין כשיטרחו על בניהן וכו' (ראה פרש"י סוטה כא, א) בנוגע לתפילין. וראה בברכות (שם): גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים.

"**עבד מלך כמלך**": שבועות מז, ב.

בשובה ונחת: ישעי' ל, טו. וראה סנה' צז, סע"ב. אור התורה לאדמו"ר הצ"צ ס"פ בא (ע' שה ואילך). המשך וככה הגדול בסיומו.

---

*) הכוונה: דעת (הבבלי בברכות (כ,ב) "פשיטא" וכפס"ד) אדה"ז (סל"ח ס"ג) דפטורות מתפילין **מפני** דהוי מ"ע שהז"ג (ועכ"צ לדחוק הסוגיא דקידושין דמשמע כהירושלמי – לכאורה) – משא"כ להירושלמי ומכילתא (ופשטות דקידושין) דילפינן שאר מ"ע שהזמ"ג דפטורות – מתפילין [משא"כ להרא"ש – (הל' תפילין סי' כט) – המכילתא והירושלמי דלא כהלכה]. (מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א – ניסן תשכ"ח).

המשך ביאור למסכת כתובות ליום רביעי עמוד ב

התורה ערך יפטר לגמרי, אלא אנו אומרים שאדם יודע שאין ערך לפחות מבן חודש והתכוין להתחייב בדמיו כעבד הנמכר בשוק. ואף כאן, כיון שאינו יכול להקדיש את המלאכות עצמן שהיא עתידה לעשות, כיון שאינן בעולם, אינו מוציא דבריו לבטלה, **ונַעֲשֶׂה כְּאוֹמֵר לָהּ יִקָּדֵשׁוּ יָדִיד לְעוֹשֵׂיהֶם**, וחלה הקדשתו.

הגמרא דנה במה שאמר ריש לקיש שאין טעמו של רבי מאיר משום שאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. מקשה הגמרא: **וְכִי סָבַר רַבִּי מֵאִיר שֵׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם**, כמשמעות דברי ריש לקיש, **וְהָתַנְיָא** – והלא שנינו בברייתא, גוי **הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה** ישראלית, **הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שֶׁאֶתְגַּיֵּר, אוֹ** בן ישראל המקדש גויה **לְאַחַר שֶׁתִּתְגַּיְּרִי**, עבד המקדש ישראלית **לְאַחַר שֶׁאֶשְׁתַּחְרֵר**, ישראל המקדש שפחה **לְאַחַר שֶׁתִּשְׁתַּחְרְרִי**, ישראל המקדש אשת איש **לְאַחַר שֶׁיָּמוּת בַּעְלֵךְ, אוֹ** המקדש אחות אשתו לאחר **שֶׁתָּמוּת אֲחוֹתֵךְ** הנשואה לי, **אוֹ** המקדש שומרת יבם **לְאַחַר שֶׁיְּחַלּוֹץ לֵךְ יְבָמֵךְ**, אף שבכל אלו בשעה שהוא מקדשה אין הקידושין יכולים לחול, אם אכן התגייר האיש או השתחרר העבד וכדומה, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מְקוּדֶּשֶׁת**. ומבואר שאדם יכול לקדש אשה אף שעדיין לא באה לעולם האפשרות להחיל את הקידושין, והם חלים לאחר זמן, והוא הדין שיכול אדם להקדיש את מעשי ידי אשתו על אף שעדיין לא באו לעולם, ומדוע אמר ריש לקיש שאין זה טעמו של רבי מאיר.

מתרצת הגמרא: אמנם **מַהֲיָא** – מברייתא זו, **אֵין** – אכן מוכח שלרבי מאיר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אך כוונת ריש לקיש היא **דְּמַהָא** – מדין משנתינו, שיכול להקדיש את מעשה ידי אשתו, **לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ** – אין ראיה שסובר רבי מאיר שיכול להקדיש דבר שלא בא לעולם, שהרי אפשר שטעמו הוא משום שנעשה כאומר יקדשו ידיך לעושיהם.

* * *

שנינו במשנה: אם הקדיש הבעל את **הַמּוֹתָר** של מעשה ידי אשתו, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הֶקְדֵּשׁ**. מבררת הגמרא: **אֵימַת קָדוֹשׁ** – מתי חל הקדשו של הבעל על מותר מעשה ידיה. מביאה הגמרא מחלוקת: **רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאַמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ** – אמרו שניהם, **מוֹתָר**, רק **לְאַחַר מִיתָה** של האשה נעשה **קָדוֹשׁ**, שבאותו זמן יורשה הבעל. ואילו **רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר, מוֹתָר, מֵחַיִּים** – בחיי האשה נעשה **קָדוֹשׁ**, מיד כשעשתה מלאכה זו.

הגמרא מבארת את סברות המחלוקת: **הַוֵי בָּהּ** – התקשה **רַב פַּפָּא** בביאור המשנה לפי מחלוקת זו, **כְּמַאי** – באיזה אופן עוסקת המשנה, **אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר **בְּאופן** שהבעל **מַעֲלֶה לָהּ מְזוֹנוֹת וּמַעֲלֶה לָהּ** גם **מָעָה כֶּסֶף** שתיקנו חכמים שיתן לה הבעל כל שבוע **לִצְרָכֶיהָ, מַאי מַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר** שרק **לְאַחַר מִיתָה** נעשה **קָדוֹשׁ**, שזו דעת רב ושמואל, והרי זכאי הוא במותר מעשה ידיה כבר בחייה. **וְאֶלָּא** – אם נאמר שמדובר **כְּשֶׁאֵין מַעֲלֶה לָהּ מְזוֹנוֹת וְלֹא מַעֲלֶה לָהּ מָעָה כֶּסֶף לִצְרָכֶיהָ**, קשה להיפך, **מַאי מַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר** שכבר **מֵחַיִּים** נעשה **קָדוֹשׁ**, שזו דעת רב אדא בר אהבה, והרי כיון שאינו נותן לה דברים אלו אינו זכאי במותר מעשה ידיה. מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** מדובר **בְּמַעֲלֶה לָהּ מְזוֹנוֹת, וְאמנם אֵינוֹ מַעֲלֶה לָהּ מָעָה כֶּסֶף לִצְרָכֶיהָ**. ובכך נחלקו, **רַב וּשְׁמוּאֵל מַבְרֵי, תִּקְנוּ**

בס"ד. שיחת ליל ב' דחג הפסח*, ה'תשכ"ח.

בלתי מוגה

[כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לאחד שצריך לומר בקול רם ובשמחה, וכששאל אם הכוונה שינגן ניגון, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: בוודאי ניגון, ובקול רם ובשמחה, כדאיתא בסידור האריז"ל[1]].

א. "הא לחמא עניא"[2]:

ידוע שרבותינו נשיאינו היו מתחילים את הביאורים, שאלות ותשובות על ההגדה, מהפיסקא "הא לחמא עניא". וזאת – אף־על־פי שיש ביאורים גם על הענינים שלפני־זה, ולדוגמא: הביאורים בחסידות בענין ד' כוסות, שאחד מהם הוא הכוס ד"קדש", שהוא קודם "לחמא עניא" (שהרי אמירת "הא לחמא עניא" היא לאחרי שתייתו, שאז נגמר עניינו).

וטעם הדבר: הסיבה לכך שביאורי ההגדה נאמרו על־ידי רבותינו נשיאינו בתוך הסעודה - אף שזהו דבר בלתי רגיל - היא בגלל היותם בכלל המצוה לספר ביציאת מצרים, ולכן התחילו לבאר מהפיסקא "הא לחמא עניא", שזוהי הפיסקא הראשונה לאחרי הסימן "מגיד", והיינו, שכאן מתחיל הסיפור ביציאת מצרים.

ולהעיר, שגם הכוס דקידוש קשור עם יציאת מצרים (שהרי אף־על־פי שהכוס דקידוש ישנו בכל שבת ו'יום טוב', מכל־מקום בחג הפסח הרי זה אחד מד' הכוסות, ולכן, הענין דיציאת מצרים הוא ענין עיקרי בכוס זה), אבל הענין דיציאת מצרים הקשור עם הכוס דקידוש אינו בגילוי; ואילו הענין דסיפור ביציאת מצרים שהוא בדיבור, ענינו גילוי, וענין זה מתחיל מ"הא לחמא עניא", התחלת הסימן ד"מגיד".

ואף־על־פי שעיקר הסיפור ביציאת מצרים מתחיל מ"עבדים היינו", ששם מתחיל הענין ד"והגדת לבנך"[3], וגם לפני־זה, החל מ"מה נשתנה", שזוהי השאלה שעליה באה התשובה "עבדים היינו" (כיון שבליל הפסח צריך להיות הענין ד"והגדת" באופן של שאלה ותשובה[4]), ואילו "הא לחמא עניא" היא רק הכנה ל"והגדת", להיותה רק הזמנה לעניים - הרי כיון שפיסקא זו באה לאחרי הסימן ד"מגיד", על כן צריך לומר שגם ענין זה שייך לסיפור ביציאת מצרים.

ב. והביאור בזה:

לכאורה אינו מובן: מדוע אומרים הפיסקא "הא לחמא עניא" רק ב"מגיד" - הרי זוהי הכרזה כללית ש"כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח". וכיון שכן, היו צריכים לאומרה עוד לפני "קדש", שהרי יש כאלו שאין להם ארבע כוסות, ובמילא אין להם גם הכוס דקידוש שהוא הכוס הראשון, ולכן צריכים להזמינם מיד, לפני "קדש"?!

ויובן בהקדם דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר[5] בפירוש הפיסקא "ברוך הוא, שהקב"ה חישב את הקץ כו'" - שמצד התענוג שיש להקב"ה בעבודת בני ישראל מתוך המיצר דוקא, "לפום צערא כו'"[6], היה יכול שלא לחשב את הקץ, ולכן צריכים להודות להקב"ה על זה ש"חישב את הקץ" - שלא התחשב בתענוג שלו, אלא דאג לתענוג של בני ישראל, שזהו דוקא במעמד ומצב של טוב הנראה והנגלה, גאולה בגלוי (ולכן "לא עיכבן הקב"ה כהרף עין", כדברי המכילתא[7]).

---

*) בליל א', בביקור בישיבת תומכי תמימים לפני עריכת הסדר, התעניין כ"ק אדמו"ר שליט"א אם נמצאים כל הבחורים, גם אלו שהגיעו מארץ ישראל בימים האחרונים. באמרו, שלא ילכו לערוך הסדר אצל קרובים ובעלי־בתים.

ואחר־כך אמר: חג הפסח כשר ושמח, ושיהיה כלי לעונג וחירות אמיתיים.

1) בהגש"פ (לפני "מה נשתנה").

2) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ט ע' 307 ואילך). וש"נ.

3) בא יג, ח.

4) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ג סי"ד. וש"נ.

5) סה"מ תרצ"א (תש"ח) ע' רנט (ע' 151). וש"נ.

6) אבות פ"ה מכ"א.

7) בא יב, מא־מב. הובא בפירש"י שם, מא.

ועל־פי האמור - שצריך להיות ענין הגאולה בגילוי דוקא - מובן הטעם שההכרזה ״כל דכפין.. כל דצריך כו׳״ אינה נאמרת לפני קידוש:

ההכרזה ״כל דכפין כו׳״ כשלעצמה היא ענין של יציאת מצרים - שיוצא מכל המדידות וההגבלות שלו, ומזמין את כולם, ״כל דכפין״ ו״כל דצריך״, הן אם מכירו והן אם לאו, ואפילו אם הלה היה שונא ומנגד לו, ואפילו אם הוא שונאו גם עתה — אף־על־פי־כן מזמין אותו ל״סדר״ (ועד שכל זמן שחסר אצל הזולת, לא יערב לו (״עס גייט אים ניט איין״) עריכת ה״סדר״ שלו), ונותן לו ״חיי נפשו״ (כדברי רבינו הזקן בתניא[8] ש״במעות אלו היה יכול לקנות חיי נפשו״).

וכיון שצריכה להיות יציאת מצרים בגילוי - לא יכולה להיות הכרזה זו (שענינה הוא יציאת מצרים) לפני קידוש, כאמור לעיל שהענין של יציאת מצרים שבקידוש אינו בגילוי, שהרי הכוס של קידוש ישנו בכל שבת ו׳יום טוב׳ (וגם ברכת שהחיינו שבקידוש אינה חידוש, שהרי ישנה בכל ׳יום טוב׳), והחילוק הוא רק במחשבה וכוונה (שבקידוש בליל פסח כוונתו לענין דיציאת מצרים), ולא בגילוי.

וגם ב״כרפס״ - שזהו שינוי בפסח לגבי שאר שבתות וימים־טובים - הרי עדיין לא ניכר בגלוי ענין של יציאת מצרים כמו ב״יחץ״:

ב״יחץ״ ניכר בגלוי הענין דיציאת מצרים - שהרי פורס המצה לשנים, והעיקר הוא ה״חלק הגדול״ (לא רק מחצה על מחצה, ועל־אחת־כמה־וכמה לא החלק הקטן) ש״יניח לאפיקומן״ (וכאשר מתחיל לשאול מהו ״אפיקומן״, אזי אומרים לו) שהוא זכר לפסח שהיו אוכלים בזמן שבית־המקדש היה קיים[9] - ״זכר״ על־פי תורה (לא סתם ״זכר״ בעלמא), באופן שהוא ״חי״ את הענין (״ער לעבט עס דורך״), ולא רק במחשבה ודיבור, אלא במעשה, ובמעשה גופא - לא באופן מקיף (כפי שישנם עניני תורה ומצוות שנעשים באופן שהלומד הוא מציאות בפני־עצמה, והתורה היא מציאות בפני־עצמה, ועל־דרך־זה במצוות, והיינו, שהענין נשאר באופן מקיף), אלא באופן פנימי - שהרי בסעודה זו עצמה הוא אוכל את האפיקומן ונעשה דם ובשר כבשרו (הן אם רצונו בכך, והן אם לאו), כך שה״זכר לפסח״ נעשה חלק ממנו!

ולאחרי שב״יחץ״ ישנו הענין דיציאת מצרים בגלוי, אזי יכול להתחיל הסימן ד״מגיד״ בהכרזה ״כל דכפין כו׳״ - שזהו הענין דיציאת מצרים אצלו, שיוצא מהמיצרים וגבולים שלו, ונותן לכולם כל מה שחסר להם, ובאופן ש״לא ירע לבבך בתתך לו״[10], שזהו תנאי עיקרי במצות הצדקה, שהרי בלאו־הכי לא יערב למקבל מה שנותן לו.

ג. וכאשר יוצא מהמיצרים וגבולים שלו - הרי זה פועל את ענין הגאולה, כהמשך הפיסקא, שאף־על־פי ש״השתא הכא״ ו״השתא עבדין״, הנה ״לשנה הבאה בארעא דישראל״ ו״לשנה הבאה בני חורין״.

והרי ״אין לך בן־חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה״[11], שלכן לא מתחשבים עם דבריהם של אינם־יהודים, ואפילו לא מתחשבים עם דבריהם של יהודים - אם אינם על־פי תורה (אפילו אם הם דברי הרשות), כיון שכל המציאות אינה אלא תורה.

ונקודת הענין - שכדי שתהיה הגאולה הכללית, צריכה להיות הגאולה הפרטית, ואז באים מהגאולה הפרטית לגאולה הכללית (כמבואר ב׳אגרת הקודש׳[12]).

ולכן אומרים ״השתא עבדין״, לשון רבים - כי מהגאולה הפרטית שיוצא מהמיצרים שלו (בהכרזה ״כל דכפין כו׳״), באים לגאולה הכללית של כל בני ישראל, על־ידי משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו.

* * *

8) פל״ז (מח, סע״ב).
9) ראה שו״ע אדה״ז או״ח סתע״ז ס״ג. וש״נ.
10) פ׳ ראה טו, יו״ד.
11) אבות פ״ו מ״ב.
12) ס״ד.

ד. ״הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים״[13]:

בפירוש ״די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים״ מצינו במפרשי ההגדה ב׳ פירושים[14]: (א) דקאי על זמן השעבוד, כמו שכתב רבי אברהם אבן־עזרא[15] ש״מצה״ היא מאכל עבדים (מצד כמה טעמים), ולכן, בהיותם עבדים במצרים אכלו בני ישראל מצה. (ב) דקאי על המצה שהוצרכו לאכול מצד ציווי הקב״ה על־ידי משה, בליל ט״ו ניסן, קודם שיצאו ממצרים.

ובהקדמה - שהזמן שבו נצטוו בני ישראל לאכול מצה הוא ״ממוצע״ בין זמן השעבוד ליציאת מצרים בפועל, באופן ש״בני ישראל יוצאים ביד רמה״[16], שהרי זמן זה היה קודם היציאה ממצרים, אבל לאחרי השעבוד (שהרי כבר ״בראש־השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים״[17]).

באותו זמן כבר יצאו בני ישראל מרשות הגוי, אבל עדיין הוצרכו להמתין לזמן ה״קץ״, שלא הגיע עד יום ט״ו בבוקר, ואז ״כיון שהגיע הקץ לא עיכבן הקב״ה כהרף עין״ (כנ״ל מדברי המכילתא[7]), ומזה מובן, שהיציאה ממצרים היתה באותו זמן שבו הוצרכו לצאת ממצרים, אבל ברגע שלפני־זה עדיין לא הגיע הזמן לצאת ממצרים, וזוהי הסיבה היחידה לכך שנשארו עדיין במצרים.

ולא כמו אלו שחושבים שהסיבה שעדיין לא יצאו היא בגלל שפרעה לא הניח להם לצאת, אלא הסיבה היא בגלל שעדיין לא הגיע הזמן לצאת ממצרים. - פרעה אמנם חשב שהוא זה שמעכב אותם, ולכן גם לאחרי שיצאו ממצרים היה סבור שעדיין אינם בני חורין, כיון ש״סגר עליהם המדבר״[18]; אבל יהודי יודע שכבר חדל להיות עבד לפרעה, והסיבה שעדיין לא יצא ממצרים היא - בגלל שעדיין לא הגיע הקץ.

וזהו החילוק שבין ב׳ הפירושים:

לפי הפירוש הראשון, מדובר אודות זמן השעבוד, בהיותם עדיין עבדי פרעה; ואילו לפי הפירוש השני, מדובר אודות הזמן שפרעה כבר לא היה ׳בעל־הבית׳ עליהם, והיותם במצרים היתה רק בגלל הקב״ה. ומובן ריחוק הערך שבין ב׳ מצבים הנ״ל.

אבל אף־על־פי־כן, הרי הם תלויים זה בזה - שהרי הא גופא שפרעה יכול לשעבד את בני ישראל בגלות, אינה מצד־עצמו, אלא בגלל שכך הוא רצון הקב״ה, ובבוא הקץ, יוצאים בני ישראל ממצרים.

וזהו גם מה שהפירוש הפשוט והעיקרי הוא שמדובר אודות המצה שאכלו בליל ט״ו (שהרי לא מצינו ראיות מהכתובים שבני ישראל אכלו מצה בהיותם עבדים במצרים) - שאז היתה סיבת הגלות אך ורק בגלל שעדיין לא הגיע הקץ, מצד הקב״ה; ומזה בא גם הענין שפרעה מעכב את בני ישראל במצרים, שזהו המעמד ומצב שאודותיו מדובר בפירוש הנוסף, שקאי על המצה שאכלו בני ישראל בהיותם ברשות פרעה.

ה. וענין זה מהווה גם סיוע בעבודת ה׳:

כאשר יהודי יודע שאפילו כשנמצאים בשעבוד מצרים, באים לבסוף למעמד ומצב שהיו בני ישראל במצרים בליל ט״ו ניסן - הרי זה מסייע לו בעבודתו, שגם בהיותו בזמן של שעבוד, וכפי שאומרים ״הא לחמא עניא כו׳״ (כנוסח רבינו הזקן, וכן הוא בסידור האריז״ל), ולא ״כהא כו׳״[19], בכ״ף הדמיון, והיינו, שזהו אכן מעמד ומצב של ״לחמא עניא.. בארעא דמצרים״, ולכן יכול להיות מעמד ומצב של ״דכפין״ ו״דצריך״ - הנה גם במעמד ומצב כזה יש ביכלתו לצאת מההגבלות שלו, ולהכריז ״כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח״, ולתת לכל אחד המצטרך, ועד ל״פסח״ ש״נאכל על השובע״[20].

---

13) ראה גם שיחת ליל ב׳ דחה״פ תשכ״ו ס״ג ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ו ע׳ 296 ואילך). וש״נ.
14) ראה שם ריש ע׳ 298. וש״נ.
15) נסמן שם בהערה 38.
16) בשלח יד, ח.
17) ר״ה יא, רע״א.
18) שם, ג.
19) ראה שו״ע אדה״ז או״ח סתע״ג סל״ז. וש״נ.
20) פסחים ע, רע״א.

וכל זה - אפילו בנוגע לענינים גשמיים, ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לענינים רוחניים, שבנוגע אליהם לא פגע ענין הגלות כל־כך (אף שגם בנוגע לענינים רוחניים נעשה מעמד ומצב ש״אותותינו לא ראינו גו״[21]), הרי בוודאי שיש ביכלתו ליתן לכל אחד כל המצטרך לו ברוחניות, ״כל דצריך ייתי ויכול״ וגם ״כל דצריך ייתי ויפסח״, ״הפסח.. נאכל על השובע״ - דקאי על לימוד רזין דרזין דאורייתא, שבא לאחרי הקדמת לימוד נגלה דתורה (״על השובע״).

ועל־ידי הנהגה זו, באים לסיום הפיסקא: ״לשנה הבאה בארעא דישראל״, וכדברי כ״ק מו״ח אדמו״ר[22], שאין הכוונה שצריכים להמתין עד לשנה הבאה, אלא ענין זה נעשה תיכף ומיד, ובמילא נהיה כבר ״לשנה הבאה בארעא דישראל״[23].

* * *

ו. ״כאן הבן שואל מה נשתנה״ (או כפי הנוסח בכמה ׳הגדות׳: ״כאן הבן שואל מה״)[24]:

כאמור לעיל (סעיף א) - צריך להיות הענין ד״והגדת״ באופן של מענה על שאלה, ולכן צריכה להיות תחילה השאלה ״מה נשתנה״, ועל זה עונים את התשובה ״עבדים היינו״.

וזהו גם אחד החילוקים בין זכירת יציאת מצרים שצריכה להיות בכל יום (כמו שכתב רבינו הזקן בהלכות קריאת־שמע[25]) ובין סיפור יציאת מצרים בליל הפסח - שבליל הפסח הרי זה צריך להיות באופן של מענה על שאלה[26].

אבל מובן, ש״מה נשתנה״ הוא רק הקדמה ל״והגדת״, שהרי המצוה ד״והגדת״ אינה השאלה, אלא שאופן הקיום ד״והגדת״ הוא על־ידי הקדמת השאלה. והיינו, שהשאלה ״מה נשתנה כו׳״ בנוגע לשינויים שבליל הפסח - ששינויים אלו רואים כל ארבעת הבנים, לא רק ה״חכם״, אלא גם ה״שאינו יודע לשאול״ - נותנת מקום לענות להם על השאלות.

ז. ובענין זה ש״והגדת״ בא בתור תשובה על שאלה - יש כמה מעלות:

כאשר מסירים שאלה וקושיא, שענינה העלם והסתר - אזי התשובה היא ביתר חיות.

- יכולה אמנם להיות ״חיות״ גם כאשר הענין בא בדרך אור ישר; אבל אין זה דומה ל״חיות״ שיש בהענין בשעה שמסירים את ההעלם של השאלה.

ומעלה נוספת - שבאופן כזה יש לו ״כלי״, מקבל ושומע, ועד שעושה גם את השואל למקבל, על־ידי־זה ש״את פתח לו״, היינו שעושה בו ״פתח״; והרי רואים במוחש שכאשר ישנו ״מקבל״, אזי נאמר (״זאָגט זיך״) הענין באופן אחר לגמרי.

מעלות הנ״ל הם בנוגע למי שענה על השאלות; ונוסף לזה יש מעלה גם בנוגע למי ששואל את השאלות — שעל־ידי־זה ששואל, ומסירים ממנו את השאלה, אזי מוציאים אותו מההעלמות וההסתרים - ״מצרים״ - שלו.

ח. וזהו שבליל הפסח צריכים לענות לכל ארבעת הבנים, גם ה״שאינו יודע לשאול״, ש״תפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב״[27], וגם ה״רשע״, ולפעול גם אצלם הענין ד״(כנגד ארבעה בנים) דיברה תורה״, ״דיברה״ מלשון הנהגה[28], שהתורה תנהיג אותם - בכדי להוציא את כל הבנים מה״מצרים״

21) תהלים עד, ט.
22) שיחת ליל א׳ דחה״פ תש״ה בתחלתה (סה״ש תש״ה ריש ע׳ 83). תש״ח ס״ה (סה״ש תש״ח ע׳ 200).
23) חסר הסיום (המו״ל).
24) ראה גם שיחת יום ב׳ דחה״פ תשכ״ג ס״ה (תורת מנחם - התוועדויות חל״ו ע׳ 273). וש״נ.
25) או״ח רסס״ז. וש״נ.
26) ראה הגש״פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע׳ טו. וש״נ.
27) פירש״י בא יג, ה. וראה פירש״י שמות ג, ב.
28) ראה לקו״ת אמור לג, א. דרושי ר״ה סג, ד. ברכה צז, א. ובכ״מ.

שלהם, כי דוקא באופן כזה יכול להיות כללות הענין דיציאת מצרים, שהרי כל זמן שיהודי אחד נשאר עדיין במצרים, לא יכולים כל שאר בני ישראל לצאת ממצרים.

וכפי שהיה ביציאת מצרים - שכיון שמצרים היתה ארץ כזו ש״לא היה עבד יכול לברוח ממצרים״[29], לא הוציאו ממצרים אף יהודי עד שהיו בטוחים שכל בני ישראל, עד האחרון שבהם, יוכלו לצאת ממצרים, וכל זמן שלא היו בטוחים שהאחרון שבישראל יוכל לצאת, נשאר שם משה, אהרן, שבט לוי, ששים ריבוא מישראל, ועד שגם שכינתא נשארה בגלותא[30], ״עמו אנכי בצרה״[31].

וכך גם בגאולה העתידה, לא ישאר אף אחד מישראל בגלות[32], כמו בגאולת מצרים, כמו שכתוב[33] ״כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות״, ובענין זה נחשבת גם יציאת מצרים לגאולה שלימה, כיון שאף אחד לא נשאר במצרים, ולא כמו בגאולות מבבל, יון, פרס ומדי, שלא כל בני ישראל יצאו מהגלות, אלא כל בני ישראל יצאו מהגלות, ועוד ״ברכוש גדול״[34], וכך יהיה גם בגאולה העתידה.

ולכן צריכים להתעסק במענה - ״והגדת״ - לכל ארבעת הבנים, גם לבן רשע, ובאופן ש״מתחיל בגנות״[35] - ״מתחילה עובדי עבודה־זרה היו אבותינו״[36], והיינו, שצריך ״להתאים לו״ (״עס דאַרף אים אָנשטיין״) להתעסק גם עם ״עובדי עבודה־זרה״. שכן, לאמיתו של דבר, ״ישראל[37] אף־על־פי שחטא - ישראל הוא״[38], והסיבה לכך שהוא ״עובד עבודה־זרה״ אינה אלא בגלל היותו ב״מצרים״, והיינו, שהלחץ והדוחק (״די פאַרקוועטשטקייט״) גורם לכך שההבנה וההשגה שעל־ידי ההתבוננות שבמוח, אינה נמשכת בהרגש הלב, או שמצד טמטום המוח, הנה מלכתחילה לא מגעת במוחו ההכרה שיש בו מצד נקודת היהדות, אלא נשארת אצלו באופן של נקודה.

אבל, כל זה אינו אלא ענין צדדי שמבלבל כו׳. אבל בעצם, מכיר כל אחד מישראל - גם ה״שאינו יודע לשאול״ - את השינויים שישנם בליל הפסח, ויש לו ב״כיס״ את ענין הגאולה; אלא שרצונו של הקב״ה הוא שגם אצל ה״שאינו יודע לשאול״ יהיה זה בבחירתו, באופן ד״ובחרת בחיים״[39].

ט. ולכן היה סדר ההנהגה אצל רבותינו נשיאינו לעסוק בהפצת המעיינות חוצה (על יסוד אגרת־הקודש של הבעל־שם־טוב[40]) לכל בני ישראל - בכדי להכין את כולם לגאולה העתידה.

ואף אחד לא ישלה את עצמו (״ניט איינרעדן זיך״) שאם לא יתעסק בהפצת המעיינות יחסר לו רק ״הידור מצוה״, אלא צריך לידע שזה נוגע לכללות ענין הגאולה העתידה, כי כל זמן שחסר אפילו יהודי אחד, הנה בגלל זה נשארים כל שאר בני ישראל בגלות, וגם שכינתא בגלותא.

וזהו גם המענה על השאלה ששואלים בנוגע להפצת המעיינות: מדוע התחיל ענין זה רק בדורות האחרונים, ולא לפני־זה, בזמנם של אדמו״ר הזקן, אדמו״ר האמצעי, ה׳צמח צדק׳, אדמו״ר מהר״ש וכ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נשמתו־עדן, אלא רק בזמנו של כ״ק מו״ח אדמו״ר?!

והתירוץ על זה - שהצורך בכל אחד מישראל בשביל ענין הגאולה נוגע במיוחד עתה, כשעומדים קרוב לגאולה, שהרי ״הנה זה עומד אחר כתלנו״[41], ולא רק ״עומד״ סתם, אלא גם ״משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים״[42], ומתבונן לראות אם סוללים את הדרך עבורו שיוכל להוציא אותנו מן הגלות.

ולכן צריך כל אחד להפיץ את המעיינות חוצה - אפילו אם הוא בעצמו אינו רחוק מה״חוצה״... ולעשות כל התלוי בו בכדי לקרב את הגאולה.

---

29) מכילתא יתרו יח, יא. הובא בפירש״י שם, ט.
30) זח״ג ד, ב. סו, סע״א. עה, סע״א. ועוד.
31) תהלים צא, טו.
32) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חנ״ב ע׳ 45. וש״נ.
33) מיכה ז, טו.
34) לך־לך טו, יד.
35) פסחים קטז, א.
36) נוסח הגש״פ.
37) סנהדרין מד, רע״א.
38) ובמכש״כ מזה שה״עובדי ע״ז״ נקראים ״אבותינו״, אף ש״גר שנתגייר כקטן שנולד דמי״ (יבמות כב, א. וש״נ).
39) נצבים ל, יט.
40) כש״ט בתחלתו. ובכ״מ.
41) שה״ש ב, ט. וראה סה״ש תרצ״ט ע׳ 316.
42) שה״ש שם.

וכבר לא נשארה עבודה רבה - כדברי כ״ק מו״ח אדמו״ר[43] שצריך רק לצחצח את הכפתורים, ומובן ש״כפתורים״ אינם אלא דבר הטפל, שהרי אין זה מין המדבר, חי או צומח, אלא דומם בלבד (או צומח שנעשה דומם), ובדומם גופא אינו ענין עיקרי אלא טפל, והיינו, שכאשר ישנם שני חלקי בגד שצריך לחברם, אזי יש צורך בכפתורים. וזהו תוכן הפתגם שנשאר רק לצחצח את ה״כפתורים״ - שנשאר רק להכין את הגאולה גם עבור אלו שנמצאים ב״חוצה״, שהם בבחינת דומם וטפל כו׳.

וזוהי כללות ההוראה מההתעסקות עם כל ארבעת הבנים בליל הפסח, שעל־ידי־זה יוכל להיות הענין ד״כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות״, וכהדיוק בזה[44] - ״כימי״ לשון רבים, כיון שהחל מיציאת מצרים ממשיכים לצאת ממצרים ולהתקרב אל הגאולה העתידה, שהרי יציאת מצרים היא פעולה נמשכת[45] (שהרי אם יש בזה הפסק, אין זה יכול להתחדש בכל פסח)[23].

* * *

י. ״עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה׳ אלקינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה״[46]:

הפירוש בזה - שכיון ש״עבדים היינו״, לכן הוצרכה להיות היציאה ״ביד חזקה ובזרוע נטויה״.

ולכאורה היה ׳בעל ההגדה׳ צריך לומר ענין נוסף - שארץ מצרים היתה כמו ״בית האסורים״, כנ״ל (סעיף ח) שאפילו עבד אחד לא היה יכול לברוח משם,

- ולהעיר, שבענין זה יש קושיא פשוטה גם בפשוטו של מקרא, וכנראה שמרוב פשיטותה לא שמים לב עליה: מפורש בכתוב[47] ״ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין״. ולכאורה איך היה משה יכול לברוח ממצרים, בה בשעה שאין עבד יכול לברוח משם?! ובפרט שמשה היה נידון למות (״ויבקש להרוג את משה״[47]), ובוודאי היתה עליו שמירה מיוחדת, ואף־על־פי־כן ברח משה ממצרים, וישב זמן ארוך במדין, בשלום ושלוה ונחת, עד שהקב״ה צוה עליו לשוב מצרימה.

ויובן על־פי דיוק הלשון ״לא היה עבד יכול לברוח ממצרים״, מה־שאין־כן מי שאינו עבד, היה יכול לברוח. וכיון שמשה היה משבט לוי שלא היתה עליו מלאכת שעבוד מצרים[48], ובפרט שגדל בבית המלך (כמסופר בחומש[49]), לכן היה יכול לברוח. -

וענין זה שארץ מצרים היתה כמו בית האסורים, אינו קשור עם ענין העבדות (״עבדים היינו״), שהרי גם לאחרי ש״בראש־השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים״, לא יצאו עדיין ממצרים (כנ״ל סעיף ד). ואף־על־פי־כן, לא נזכר ב׳הגדה׳ שארץ מצרים היתה כמו ״בית האסורים״.

יא. ענין זה קשור גם עם המדובר לעיל[50] אודות הביאור בפירוש רש״י על הפסוק[51] ״אם על תודה יקריבנו״, ״אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו, כגון יורדי הים והולכי מדבריות וחבושי בית האסורים וכו׳״:

המשך השיחה - בנוגע לסדר בפירוש רש״י על־פי המאורעות שאירעו אצל בני ישראל, שעברו את הים, ואחר־כך הלכו במדבר, ואחר־כך גזר הקב״ה עליהם להיות סגורים במדבר, שהטעם שלא הקדים ״חבושי בית האסורים״ ביחס ליציאת מצרים, כיון שבהיותם במצרים, בארץ גושן שהיתה טוב ארץ מצרים, לא היו ״יושבי חושך וצלמות״[52], ולכן אין זה נחשב כ״חבושי בית האסורים״ לענין חיוב קרבן

43) ראה סה״ש תרפ״ט ע׳ 42. וש״נ.
44) ראה סה״מ תש״ח ע׳ 159 ואילך.
45) ראה גם שיחת ליל ב׳ דחה״פ דאשתקד ס״ג (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ט ע׳ 309). וש״נ.
46) ראה גם שיחת ליל ב׳ דחה״פ תשי״ד ס״ט (תורת מנחם - התוועדויות חי״א ע׳ 192).
47) שמות ב, טו.
48) פירש״י שם ה, ד.
49) שם ב, יו״ד.
50) שיחת ש״פ צו סי״ג (תורת מנחם - התוועדויות חנ״ב ע׳ 231 ואילך).
51) צו ז, יב.
52) תהלים קז, יו״ד.

תודה; והשקלא־וטריא בנוגע לחיוב קרבן תודה על היציאה משאר הגליות, שרק כלל ישראל חבושים בגלות, מה־שאין־כן כל יחיד בפני־עצמו[53] - נכלל בשיחה שהוגהה על־ידי כ״ק אדמו״ר שליט״א, ונדפסה ב׳לקוטי שיחות׳ חלק י״ב, עמוד 20 ואילך.

יב. ועל־פי־זה מובן מדוע נאמר ב׳הגדה׳ רק ״עבדים היינו״, ולא נזכר ״בית האסורים״ - כיון שארץ מצרים לא היתה נחשבת לבית האסורים.

ועל־דרך־זה מובן גם בנוגע לגלותנו זה, שאין זה נחשב ל״בית האסורים״, כיון שיהודי יכול לקבל את כל ההשפעות, כמו שכתוב[54] ״אם בחוקותי תלכו וגו׳ ונתתי גשמיכם בעתם וגו׳״, ובמילא, כשיבוא משיח, לא יצטרכו להביא קרבן תודה בתור הודאה על נס שנעשה לו בתור ״חבושי בית האסורים״; יוכלו רק להביא ״נדר או נדבה״ (כהמשך הכתוב[55]), וכפירוש רש״י: ״שלא הביאה על הודאה של נס״.

* * *

יג. ״כנגד ארבעה בנים דברה תורה, אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול״[56]:

בנוגע לסדר הנ״ל של ארבעת הבנים - יש ב׳ טעמים:

א) מה שכתב האבודרהם[57] שמזכירם כדרך חכמתם: חכם, ואחריו רשע, שגם הוא חכם ומתוך זדון לבו מרשיע (חכם להרע, בניגוד לחכם להטיב), ואחריו תם, שיש בו קצת חכמה לשאול.

ב) בנוגע לעבודה (שהרי מכל ענין צריך להיות ״בכן״[58] בנוגע לעבודה בפועל) - כפי שמבאר כ״ק מו״ח אדמו״ר[59], מיוסד על סידור האריז״ל[60], שהסמיכות של הרשע אל החכם היא כדי שהחכם ישפיע על הרשע [והיינו, שלא די בכך שהאב מתעסק עם הבן הרשע כמו שמתעסק עם כל שאר הבנים, אלא יש צורך שיהיה לרשע גם חבר, שיוכל להשפיע עליו], וכפי שמסיים בסידור האריז״ל (בנוגע לסמיכות דעשיה שכנגד הרשע, לאצילות שכנגד החכם): והלוואי שתאיר!

אבל בפירוש רש״י בחומש[61] - נזכרו ד׳ הבנים בסדר אחר: ״תם, רשע, ושאינו יודע לשאול, והשואל דרך חכמה״. וצריך להבין הטעם שרש״י מזכירם בסדר זה[62].

יד. המשך השיחה - הביאור בפירושי רש״י על הפסוק[27] ״ועבדת את העבודה הזאת״, ״חזר ושנאה בשביל דבר שנתחדש בה, בפרשה ראשונה נאמר[63] והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, בבן רשע הכתוב מדבר, שהוציא את עצמו מן הכלל [ובהמשך הפרשה[3]: ״בעבור זה עשה ה׳ לי״, ״רמז תשובה לבן רשע, לומר עשה ה׳ לי, ולא לך. שאילו היית שם, לא היית כדאי ליגאל״], וכאן והגדת לבנך[3], בבן שאינו יודע לשאול, והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב״; ועל הפסוק[61] ״והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת״, ״זה תינוק טיפש שאינו יודע להעמיק שאלתו, וסותם ושואל מה זאת. ובמקום אחר הוא אומר[64] מה העדות והחוקים והמשפטים וגו׳, הרי זאת שאלת בן חכם. דיברה תורה כנגד ארבעה בנים, תם, רשע, ושאינו יודע לשאול, והשואל דרך חכמה״,

- החילוק בין ״תינוק טיפש״, ששאלתו בפשטות הכתובים היא על מצות פדיון בכור[65] (שנאמרה

---

53) משא״כ בגלות מצרים, שגם כל יחיד בפ״ע חבוש בגולה, שהרי ״לא הי׳ עבד יכול לברוח ממצרים״ (כנ״ל).
54) ר״פ בחוקותי.
55) צו שם, טז.
56) ראה גם שיחת ליל ב׳ דחה״פ תשח״י סי״ג (תורת מנחם - התוועדויות חכ״ב ע׳ 227). וש״נ.
57) הובא בהגש״פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע׳ יז.
58) ראה תורת מנחם - התוועדויות ח״נ ע׳ 390. וש״נ.
59) ראה גם שיחת ליל ב׳ דחה״פ תשכ״ד סט״ו (תורת מנחם - התוועדויות חל״ט ע׳ 291). וש״נ.
60) בהגש״פ במקומו.
61) בא יג, יד.
62) הביאור בזה - לקמן סי״ז.
63) שם יב, כו.
64) ואתחנן ו, כ.
65) והמענה על זה: ״בחוזק יד הוציאנו ה׳ ממצרים .. ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרוג ה׳ כל בכור .. על כן .. כל בכור בני אפדה״ (בא שם יד־טו).

לפני־זה[66]) שאין בה פרטים רבים, ואף־על־פי־כן שואל סתם ״מה זאת״[67], ל״תם״ ששואל על עניני הפסח שיש בהם ריבוי סוגי מצוות: עדות חוקים וגם משפטים, שקשה לחלק ביניהם[68] גם למי שאינו טיפש;

והביאור שבפשטות צריך להתעסק יותר עם ה״שאינו יודע לשאול״[69] וה״רשע״[70], שלולי זאת לא יקיימו מצוות הפסח, מה־שאין־כן בנוגע ל״תם״ ו״חכם״, שגם לולי הטעם וההסברה יקיימו את מצוות הפסח; ורק לאחרי שהתורה מחדשת שצריך לענות גם ל״טיפש״[71], מתעוררת השאלה מדוע לא עונים על שאלותיו של ה״חכם״, ועל זה מתרץ רש״י, שאכן ״במקום אחר הוא אומר.. (בנוגע ל)שאלת בן חכם״ -

הוגה על־ידי כ״ק אדמו״ר שליט״א, ונדפס[72] ב׳לקוטי שיחות׳ חלק כ״ז, עמוד 185 ואילך.

* * *

טו. הענין של יציאת מצרים ישנו בכל הדרגות, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, ועד גם במקום שלמעלה מדרגות. ומזה מובן שישנו הענין דיציאת מצרים גם בשייכות לפנימיות התורה - בנוגע לכתבי (״ביכלאַך״) חסידות שנמצאים בשביה, ומוציאים ומביאים אותם משם.

ובנוגע לענינו: בימים שלפני חג הפסח הביאו לכאן ביכל חסידות, וסוף־כל־סוף יצא לאור עולם, ויהנו לאורו רבים[73].

- ביכל זה הגיע לכאן על־ידי התלמידים שבאו לכאן מארץ ישראל, בכח התורה — על־פי פסק הרמב״ם[74] שמותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ כדי ללמוד תורה, נגלה וחסידות, בהתמדה ושקידה, מתוך יראת שמים, ובאופן המביא לידי מעשה - קיום המצוות בהידור, וכל זה יהיה חדור בנקודה הפנימית והתיכונה (ובלשון רבינו הזקן ב׳לקוטי תורה׳[75]: ״חוט השדרה״) - שזוהי עבודת התפילה.

וכיון שבהשגחה פרטית הגיע ביכל זה לכאן לפני חג הפסח, חיפשתי שם מאמר אודות חג הפסח, ואכן יש שם מאמר שמתחיל להבין ענין פסח ומצה.

טז. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל להבין ענין פסח ומצה.

* * *

יז. הביאור בסדר ארבעת הבנים כפי שנזכרו בפירוש רש״י - ״תם, רשע, ושאינו יודע לשאול, והשואל דרך חכמה״:

כאשר נמצאים כל ארבעת הבנים שכנגדם דיברה תורה, ומתעורר ספק למי צריך לענות תחילה - אומר רש״י שהסדר הוא: תם, רשע, שאינו יודע לשאול, ובסוף - החכם, כי:

---

66) משא״כ ע״ד ההלכה - ש״מקרא נדרש לפניו ולפני פניו״ (שבת לב, ב. וש״נ).

67) אף שהי׳ יכול לפרט ולשאול ״מה נשתנו הבכורים״.

68) ויתירה מזה - שאינו יכול לומר ״מה העדות והחוקים גו׳״, כי העובדה שהוא לא מבין את הטעם של מצוה מסויימת, אינה מכריחה שזוהי חוקה, שהרי יכול להיות שזוהי מצוה שיש לה טעם, ויש כאלה שמבינים הטעם, אלא שהוא אינו מבין עדיין הטעם.

69) דכיון שאינו מבין מאומה, ועומד בפה פעור... (ואולי גם לזה אינו שייך, כמובן מזה שיש צורך ש״את פתח לו״), ותמה מה קורה כאן... - הרי בוודאי שצריך לחנכו. וכפי שיודע הבן־חמש למקרא אודות ענין החינוך - לא מהלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן, אלא ממ״ש בחומש אודות אברהם אבינו: ״למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו גו׳״ (וירא יח, יט).

70) זהו אמנם חידוש, שהרי לכאורה היו צריכים לזרוק אותו מאחורי הדלת, אבל לאחרי שיש בתורה ״רמז תשובה לבן הרשע״, מובן שצריך להתעסק עמו ולענות לו כו׳. ומה גם שמצינו בתורה גם לפנ״ז, שאברהם אבינו המליץ טוב והתפלל על אנשי סדום, אף שהיו רשעים. וכמו״כ צוה הקב״ה להתרות את פרעה לפני כל מכה כו׳. ומזה מובן במכ״ש בנוגע להתעסקות עם בן רשע.

71) אף שלכאורה אין תועלת בדבר, שהרי גם לאחרי שיענו על שאלתו היחידה: ״מה זאת״ עדיין ישאר טיפש, וא״כ, במקום לענות לו על שאלתו היחידה, מוטב לכאורה להתחיל ללמדו ענינים שונים, ובמשך הזמן יחדל להיות טיפש.

72) בשילוב שיחות ש״פ בהר תשל״ג, תשי״ט.

73) ראה תורת מנחם - התוועדויות חנ״ב ע׳ 239 בשוה״ג.

74) הל׳ מלכים פ״ה ה״ט.

75) בלק ע, ד.

לכל־לראש צריכים לענות לאלו ששואלים, ולכן יש להקדים את ה"תם" וה"רשע" ל"שאינו יודע לשאול" (שלכן אינו שואל), וגם לפני ה"חכם", שלא נוגע כל־כך לענות על שאלתו תיכף ומיד, כדלקמן.

ובנוגע לתם ורשע גופא:

לכאורה יש צורך להקדים את המענה ל"רשע" לפני המענה ל"תם", כי: (א) ה"רשע" - אם לא יענו לו, לא יקיים את מצוות הפסח, כיון שמצד־עצמו הרי הוא מוציא את עצמו מן הכלל, כך שהצורך במענה הוא "לאפרושי מאיסורא", שזהו ענין עיקרי. וכמובן גם מההלכה שאפילו במקום שאסור לומר דברי תורה, מותר לאפרושי מאיסורא[76]. (ב) שאלת ה"תם" היא בנוגע לפדיון בכור, שזהו ענין שאינו נוגע לו עתה, אלא לאחרי שיגדל ויהיו לו נכסים (פטר שגר בהמה או פטר חמור), או לאחרי שישא אשה ויוליד בנים (בכור אדם); מה־שאין־כן שאלת הרשע בעניני הפסח הוא ענין שנוגע עתה.

והטעם שרש"י אינו מקדים את הרשע - כדי שלא יהא "חוטא נשכר"[77]. לענות תחילה ל"חוצפן" - הרי זה היפך כללי החינוך, כדי שלא ליתן מקום שיחשבו שבגלל היותו מחוצף, נענה תחילה. ולכן, לפני המענה לרשע, יש לענות לאחד משאר הבנים.

וכיון שהמענה לחכם אינו דחוף כל־כך (כדלקמן), הנה בין ה"תם" וה"שאינו יודע לשאול", יש להקדים את המענה ל"תם", כיון שיש לענות תחילה למי ששואל.

ובנוגע ל"שאינו יודע לשאול" וה"חכם" - יש להקדים את ה"שאינו יודע לשאול", כי אם לא יתעסקו עמו, ישב בטל, שהרי אינו יכול ללמוד לעצמו; מה־שאין־כן ה"חכם", הרי גם אם לא יקבל מענה תיכף ומיד, ימשיך בינתיים ללמוד בעצמו (ויחפש בעצמו תירוץ), כפי שלמד עד עתה, והגיע בעצמו לידיעה שישנם עדות חוקים ומשפטים.

וזהו גם הדיוק בלשון רש"י "השואל דרך חכמה" - שכוונתו לבאר הטעם שהוא האחרון לקבל מענה, להיותו "שואל דרך חכמה", והיינו, שנמצא כבר ב"דרך חכמה", ולא עוד אלא שהוא "שואל דרך חכמה", שאינו מחזיק את עצמו ל"חכם", אלא הוא עדיין "שואל", חוקר ודורש, כך שימשיך ללמוד גם לפני שיקבל מענה על שאלתו.

- ולא כמו אלו שמחזיקים את עצמם לחכמים גמורים ("פאַרטיקע חכמים"), וכאשר שואל שאלה ואינו מקבל תשובה תיכף ומיד, אזי חושב שזוהי שאלה שאין לה תשובה, ובמילא הולך לישון...

ולהעיר ממאמר רבותינו ז"ל[78] כלים הנגמרין בטהרה צריכין טבילה, דיש לומר[79], שכאשר חושב שהוא בבחינת כלי שנגמרה מלאכתו, הנה דוקא עכשיו ("ערשט דעמולט") צריך טבילה!...

יח. מעניני ההלכה שבפירוש רש"י:

יש דין שכאשר באים כמה אנשים לשאול שאלות, צריך לענות תחילה על הענין שנוגע יותר[80]. אבל מובן, שכאשר יכול להיות מזה חילול השם, אזי אין להקדים המענה על ענין זה.

ועל־דרך־זה בענינו - שאין להקדים את המענה לרשע, כיון שיכול לבוא מזה (לא חילול השם, אבל) חילול בעניני קודש.

וכן יש ללמוד מפירוש רש"י הנ"ל, שצריך לענות לכולם, גם לטיפש.

* * *

76) שבת מ, ב. וש"נ.
77) לשון חז"ל - יבמות צב, ב. וש"נ.
78) חגיגה כ, ב (במשנה).
79) ראה אוה"ת דרושים לפסח ע' תנה. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ע' 287. וש"נ.
80) תוספתא סנהדרין ספ"ז. רמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ח. טושו"ע יו"ד סרמ"ו סי"ד.

יט. הפיסקא האחרונה שנהגו רבותינו נשיאינו לבאר (שזוהי גם הוראה להבאים אחריהם) היא - ״ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו״[81]:

ולכאורה אינו מובן:

א) מדוע מדייק כאן השם ״בית הבחירה״, ולא בית המקדש וכיוצא בזה?

ב) מדוע רק בפיסקא ״ובנה לנו את בית הבחירה״, נאמר גם טעם - ״לכפר על כל עוונותינו״, ולא כמו בפיסקאות שלפני־זה, כמו ״וקרע לנו את הים״, שלא נאמר טעם, כדי שלא נטבע כו׳, וכן ״ונתן לנו את התורה״, שלא נאמר טעם, כדי לקיים תורה ומצוות וכיוצא בזה?

ג) מדוע נאמר דוקא הטעם ״לכפר על כל עוונותינו״ - דלכאורה, הרי עיקר ענינו של בית־המקדש הוא מה שכתוב במשכן: ״ושכנתי בתוכם״[82], וכדברי שלמה המלך בנוגע לבית־המקדש: ״השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, ואף כי הבית הזה״[83] (בניחותא[84]), שהוא ״כלי״ (״יכלכלוך״) להשראת השכינה; ולמה נאמר ״לכפר על כל עוונותינו״, שזהו ענין ששייך דוקא אצל אלו שיש מחיצה של ברזל שמפסיקה בינם לאביהם שבשמים[85], ויש צורך לתקן זאת?

כ. ויש לומר הביאור בזה – על דרך ה״עבודה״:

פיסקא זו היא בהמשך לפיסקא שלפניה: ״כמה מעלות טובות למקום עלינו**״, ״על־אחת־כמה־וכמה טובה כפולה ומכופלת למקום** עלינו**״ - ״עלינו״ דייקא, היינו, שהמדובר הוא בנוגע לענינים ששייכים** לבני ישראל **דוקא.**

ובנוגע לענינו:

השראת השכינה בבית־המקדש (״ושכנתי בתוכם״) – הוא ענין שנוגע לכללות העולם**, שעל־ידי בית־המקדש נעשה חלק מהעולם דירה לו יתברך; ואילו השייכות של בית־המקדש** לבני ישראל **דוקא (״עלינו״) - מודגשת בשם ״בית הבחירה״, והיינו, שענין הבחירה שהקב״ה בחר בבני ישראל בבחירה חפשית, צריך להיות נמשך דוגמתו גם בעולם – בבית־המקדש שנקרא גם ״בית הבחירה״, שבו ניכר ענין הבחירה כמו בישראל.**

והענין בזה - שהבחירה בישראל אינה מצד מעלתם **של ישראל, שאז אין זו בחירה** חפשית**. אם הבחירה ביהודי היא בגלל שהוא מניח תפילין, ואילו הגוי אינו מניח תפילין (וגם אם יניח תפילין, לא יפעל מאומה[86], כיון שלא נצטווה על זה) - אין זו בחירה בין שני דברים שקולים, ובמילא אין זו בחירה חפשית. הבחירה בישראל היא איפוא באופן שבעצם בחר בהם הקב״ה. וכדברי רבינו הזקן בתניא[87], ש״ובנו בחרת מכל עם ולשון, הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם״, ולכן הרי זו בחירה חפשית.**

ובאופן כזה, היא גם הבחירה בבית־המקדש - שהרי בנין בית־המקדש היה מאבנים פשוטות, שחירם מלך צור, גוי, חצב אותם מן ההר[88], ומצדו השני של ההר היה יכול לחצוב אבנים כדי לבנות ארמון לעצמו (ומסתמא עשה כן... שהרי היה מלך, ו״אמר מלכא עקר טורא״[89]), ורק מצד בחירתו החפשית של הקב״ה נקבע מקום זה שממנו יחצבו אבנים לבית־המקדש.

ולכן, אמיתית הבחירה היא בירושלים של מטה דוקא, כי רצונו של הקב״ה בירושלים של מעלה הוא דבר המובן, שהרי זה ״ירושלים של מעלה**״; ואילו בחירה** חפשית **היא רק בירושלים של מטה (כמו הבחירה בישראל, שאינה מצד מעלתם כו׳).**

---

81) ראה גם שיחת ליל ב׳ דחה״פ תשכ״ו ס״ט ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ו ס״ע 301 ואילך).
82) תרומה כה, ח.
83) מלכים־א ח, כז.
84) ראה סה״מ תרמ״ג ע׳ פז ואילך.
85) ל׳ חז״ל - פסחים פה, ב.
86) ראה תו״א שמות נג, ד.
87) פמ״ט (סט, סע״ב ואילך).
88) ראה מלכים־א ה, כט ואילך.
89) ב״ב ג, ב.

כא. אמנם, על־פי־זה יש מקום לחשוב, שכיון שהבחירה אינה מצד עניני מעלות כו׳ - די בכך, ושוב לא צריך לעשות מאומה.

ועל זה באה ההוראה, שצריך לידע שהתכלית היא - ״לכפר על כל עוונותינו״, ולכן צריך לעמוד על המשמר כו׳.

בני ישראל הם אמנם ״בנים למקום״[90], ו״בין כך ובין כך בני הם, ולהחליפם באומה אחרת איני יכול״[91],

- ולכן, בנוגע לרשע נאמר רק ״אילו היה שם לא היה נגאל״, במצרים, קודם מתן־תורה. מה־שאין־כן לאחר מתן־תורה, היה נגאל גם רשע[92].

ובפרט על־פי הדיוק בלשון רש״י[3] ״אילו היית שם, לא היית כדאי להגאל״. אבל לפועל, גם הרשע היה נגאל. ומוכרח הדבר בפשוטו של מקרא, שהרי גם מיכה שנשא הפסל כו׳, יצא ממצרים[93]. ואף־על־פי שהבן־חמש למקרא לא למד זאת בגמרא, הרי הוא יודע מפשוטו של מקרא שגם דתן ואבירם, שהיו מנגדים למשה, יצאו ממצרים. ולכן לא יכול רש״י לכתוב ״אילו היית שם, לא היית נגאל״, אלא רק ״לא היית כדאי להגאל״ -

אבל אף־על־פי־כן, צריך להיות הענין ד״לכפר על כל עוונותינו״[94].

כב. וענין זה מהווה הוראה גם בנוגע לצדיק:

גם כאשר פעל בעבודתו להגיע ולעבור את כל ה״מעלות טובות למקום עלינו״, עד למעלה ד״בנה לנו את בית הבחירה״ - עליו לידע תמיד שצריך ״לכפר כו׳״, ולכן צריך להזהר שלא תהיה לו ישות כו׳.

וכמאמר רבותינו ז״ל[95] ״אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע״. והיינו, שאף־על־פי שמדובר אודות אנשים כשרים (שהרי ברשיעי לא עסקינן[96]), כך שאפשר לסמוך אפילו על שני אנשים, ועל־אחת־כמה־וכמה על כל העולם כולו, שאומרים שהוא צדיק, אף־על־פי־כן ״היה בעיניך כרשע״, היפך ענין הישות.

וזהו גם שלילת ענין החמץ - כמבואר בספרי מוסר הטעם שחמץ אסור במשהו[97], ואפילו באלף לא בטיל, דלא כשאר איסורים שבהם ישנו ביטול בששים, במאה, במאתיים ובאלף, כי ביטול האיסור הוא על־ידי־זה שמתערב בשאר דברים ומתבטל ממציאותו, מה־שאין־כן חמץ, כיון שענינו ישות, היפך הביטול, הרי אינו יכול להתבטל[98].

ולכן איתא בזהר[99] שהעובר על איסור חמץ כאילו עובד עבודה־זרה, כי גם איסור עבודה־זרה הוא במשהו, והיינו, לפי שעבודה־זרה היא היפך האמונה, והרי ענין האמונה הוא באופן של נקודה (משהו), אלא שזוהי נקודה שכוללת הכל, שלכן ״בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים״[100].

ובזכותה תהיה גם הגאולה העתידה, שאז ״נאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים״ (או כפי שאומרים במוצאי שבת־קודש: ״מן הפסחים ומן הזבחים״), ובאופן ש״שם נעשה לפניך.. כמצות רצונך״[101], בגאולה העתידה לבוא על־ידי משיח צדקנו[102].

---

90) אבות פ״ג מי״ד.

91) קידושין לו, א (שו״ת הרשב״א סי׳ קצד). רות רבה פתיחתא ג. פסחים פז, א ושם.

92) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח״ל ע׳ 264. וש״נ.

93) ראה סנהדרין קג, ב (ל״א של רש״י). תנחומא תשא יד (עיין עץ יוסף שם). שמו״ר רפכ״ד. וש״נ.

94) נזכר בהתוועדות בנוגע ליצי״מ, שאף שהיתה בחסד חנם, מכל־מקום הוצרכו בנ״י לעשות ״כלי״, שלכן ״נתן להם שתי מצוות, דם פסח ודם מילה .. שנאמר (יחזקאל טז, ו) מתבוססת בדמיך, בשני דמים״ (מכילתא ופירש״י בא יב, ו).

95) נדה ל, ב.

96) ראה יומא ו, א. וש״נ.

97) פסחים ל, רע״א. וש״נ.

98) ראה גם אוה״ת דרושים לפסח ס״ע תשנב ואילך.

99) ח״ב קפב, רע״א. וראה גם שיחת אחש״פ תשכ״ה סנ״א (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ג ע׳ 246). וש״נ.

100) יל״ש הושע רמז תקיט (בשינוי לשון). וראה גם מכילתא בשלח יד, לא. וראה שהש״ר פ״ד (עה״פ ״אתי מלבנון כלה״), ב.

101) תפלת המוספין דיו״ט ור״ח.

102) נזכר בהתוועדות גם הענין ד״חפזון״ - חפזון דשכינה, חפזון דישראל, וחפזון דמצרים (ראה סה״מ תש״ח ע׳ 152. וש״נ).

לקוטי שיחות חג הפסח כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

א.
שמותיו של חג הפסח וסדרם

חג הפסח מכונה בשלושה שמות: א) בתורה שבכתב[1] הוא נקרא "חג המצות". ב) בנוסח התפילה קבעו להוסיף "(חג המצות הזה...) זמן חרותנו". ג) בלשון חז"ל (וכך גם בלשון הנפוצה) נקראים כל שבעת (או שמונת) הימים[2] בשם "חג פסח".

ויש לומר שבחג זה ישנו תוכן עיקרי כללי, המכיל שלושה ענינים, שמתבטאים בשלושת השמות שהוזכרו לעיל.

וכיוון שגם סדר בתורה הוא "תורה" — הוראה[3], יוצא ששלושת השמות והוראותיהם באים לפי סדר חשיבותם:

בתחילה מופיע הענין של "חג המצות", השם המופיע בתורה שבכתב, אחר־כך הענין של "זמן חרותנו", מטבע שטבעו חכמים — אנשי כנסת הגדולה[4] — לומר בתפלה, ולבסוף — "חג הפסח", שהוא שם הנפוץ בלשון חז"ל ובלשון בני אדם[5].

ב.
יציאת מצרים - הפיכת בני ישראל למציאות חדשה

זמן יציאת מצרים הוא, כמוסבר בנבואת יחזקאל[6] זמן לידת עם ישראל. ענין זה מתואר בלשון "לידה", לא רק מפני שאז נהיו בני ישראל לעם, דבר שמתאים לאומרו, להבדיל, גם על עמים אחרים, אלא מפני שעל־ידי שנהיו לעם, הפכו בני ישראל[7] ל"מציאות חדשה"[8].

כוונת ושלימות[9] יציאת מצרים הוא מתן תורה, כפי שנאמר[10] "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה".

[זהו אחד ההסברים לכך שחג השבועות, "זמן מתן תורתנו"[11], נקבע על־ידי ספירת שבע שבתות ממחרת הפסח, וזאת כדי ללמד שחג שבועות, מתן תורה, הוא המשך[12] ליציאת מצרים, לידת עם ישראל].

כלומר, לידת עם ישראל קשורה בכך שהם הופכים לעם־תורה[13] — כל מהותם של בני ישראל (גם כיחידים[14]) היא תורה.

והמציאות החדשה איננה רק מפני שבגלות מצרים היו בני־ישראל במצב שפל ביותר, ולא היוו "כלים" מתאימים לקבלת תורה, ואדרבה: בהיותם במ"ט שערי טומאה[15], הם היו שרויים במצב המנוגד לתורה וקדושה,

אלא בעיקר מפני שהתורה היא "אצלו אמון... שעשועים"[16], חמדה גנוזה שגנוזה לך[17] — היא נעלית לגמרי מן הנבראים, ולפיכך היא היתה לגבי בני ישראל, - שהם למטה, ובנוסף לכך במצרים - דבר חדש לגמרי, שלא בתחומם.

בכך מוסברים שלושת השמות — "חג המצות", "זמן חרותנו" ו"חג הפסח". הם מבטאים שלושה שלבים, הנדרשים (ודוקא בסדר זה) כדי ליצור מציאות חדשה.

---

1) משפטים כג, טו. תשא לד, יח. אמור כג, ו. ראה טז, טז.

2) ולא רק יום י"ד וט"ו ניסן שנק' "פסח" גם בתושב"כ (ראה השקו"ט כו' — בס' המועדים בהלכה (לרש"י זוין) ע' רטו ואילך. וראה הערה הבאה במכתב כללי לחגה"פ תשל"ו בתחילתו (נדפס — בהגש"פ (קה"ת, תשמ"ו־ז) ע' תרסח)).

3) דתורה מלשון הוראה (זח"ג נג, ב. ועוד).

4) ברכות לג, א.

5) ראה קדושת לוי פ' בא בנוגע להשמות ההמ"צ וחה"פ.

6) קאפיטל טז ובמפרשים שם.

7) שהיו כבר במציאות של "גוי גדול עצום ורב" (תבוא כו, ה).

8) וכן — ביצי"מ היתה התחלת הגירות דבנ"י, ובמ"ת גמר הגירות (יבמות מו, א ואילך. כריתות ט, א), אשר "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" (יבמות כב, א. וש"נ).

9) שאז בטל המיצר (ההגבלה) שתחתונים לא יעלו למעלה (תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג).

10) שמות ג, יב.

11) שזהו תוכן העיקרי דחגה"ש — ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 21, עיי"ש.

12) להעיר משהש"ר (פ"ז, ב (ב)), דשבועות נק' "עצרת של פסח".

13) כמאמר הרס"ג: אומתנו איננה אומה כי אם בתורותי' (ס' האמונות והדעות מ"ג פ"ז).

14) להעיר ממרז"ל (סנהדרין יט, ב. פרש"י במדבר ג, א) דכל המלמד (את) בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 192 ואילך. ובארוכה — לקו"ש חכ"ג ע' 11 ואילך.

15) ז"ח ר"פ יתרו.

16) משלי ח, ל. וראה אגה"ק ד"ה דוד זמירות. לקו"ת במדבר ד"ה ואהי' אצלו אמון. סהמ"צ להצ"צ מצות משא הארון בכתף. המשך תער"ב פ' קפג. ובכ"מ.

17) שבת פח, ב.

ג.
בהעברת רעיון חדש מרב לתלמיד יש שלושה שלבי־עבודה

את האמור לעיל ניתן להבין באמצעות דוגמא של רב המלמד תלמיד רעיון חדש, שהתלמיד עצמו, בשכלו שלו, לא יכול היה להגיע אליו, לגביו זהו דבר חדש[18], ולא מפני שלא שמע זאת עד עתה, אלא מפני שזה מעבר לתחום שכלו של התלמיד. בלימוד זה דרושים גם־כן שלושה כיווני עבודה:

דבר ראשון צריך להיות אצל התלמיד כיוון של התבטלות עצמית, כמאמר חז"ל[19], שאצל "תלמיד חכם שיושב לפני רבו" צריך להיות "שפתותיו נוטפות מר" ("מרירות מחמת אימה"[20]),

[שהרי בכוחותיו ובשכלו שלו אין התלמיד יכול להגיע לרעיון החדש, הנשגב מתחומו. רק התבטלות עצמית — חוסר מציאות — מהווה "כלי" לכך[21], בדומה לדברי חז"ל[22]: "כלי ריקן מחזיק"].

אך לאחר מכן צריך התלמיד להשתדל לקלוט את הרעיון, ולכך עליו להשתמש בשכלו שלו.

[יחד עם זאת שדוקא "כלי ריקן מחזיק" — הרי צריך הוא להיות "כלי" שלם, ללא נקב המבטל את ענינו[23]. ולפיכך אין די בהתבטלות, ויש צורך בהכנה מתאימה לקליטת הרעיון, באמצעות כלי מקבל ומחזיק].

מטרת הלימוד היא, שבסופו של דבר יגיע התלמיד למצב של "קאי (איניש) אדעתי' דרבי'" (=אדם עומד על דעת רבו)[24]. אמנם במצבו העכשווי אין התלמיד מסוגל להגיע ל"דעתי' דרבי'"[25]

— לכן על הרב "לצמצם" את הרעיון בהתאם לשכלו של התלמיד (כך שעומקו של הרעיון יהיה טמון בהעלם ברעיון הפשוט, ה"מצומצם")[26] —

אך יחד עם זאת צריך התלמיד לפעול בכיוון של השתחררות ממגבלות שכלו שלו, והתעלות שכלו לדרגת שכלו של הרב. באמצעות זאת הוא יוכל בסופו של דבר להיות "קאי... אדעתי' דרבי'", שהוא שכל נעלה יותר.

ד.
הקושי לגבי סדרם של שלבי הלימוד הנ"ל, וההסבר עליו

על הסדר שצויין לעיל בין חלקי הלימוד — תחילה "שפתותיו נוטפות מר" (התבטלות עצמית), ואחר־כך הכנה להיות כלי (מציאות עצמית), מתעורר, לכאורה, קושי:

הגמרא[27] אומרת ש"רבה[28] מקמי דפתח להו לרבנן אמר מלתא דבדיחותא ובדחי רבנן (=רבה — לפני שהתחיל לימודו לחכמים אמר דבר של שמחה, והחכמים בדחו, שמחו) לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא (=לבסוף ישב באימה ופתח בלימוד). מכאן נראה שתחלה יש ליצור את השלב של "נפתח לבם"[29], הכנת ה"כלי" הראוי להבנת ה"שמעתתא", ורק אחר־כך "יתיב באימתא" (יראה וביטול)?

ההסבר על כך הוא: "מלתא דבדיחותא" אשר "מקמי דפתח להו לרבנן", הוא רק הכנה כללית ללימוד. אין זה חלק מן הלימוד עצמו.

במילים אחרות: "מלתא דבדיחותא" לא נועדה להכין אותו לקליטת הרעיון השכלי, אלא לעורר אצלו את הרצון הכללי לקבל, ששכלו יהי' בכלל בהלך רוח של "קבלה"[30].

אבל הקשר בין הרב לתלמיד, העברת הרעיון אל התלמיד, יכול להיווצר רק כאשר "יתיב באימתא[31] (ופתח בשמעתא)".

ה.
הקושי בסדר "שמאל דוחה וימין מקרבת"

הסדר במאמר חז"ל[32] "לעולם תהא שמאל דוחה

---

18) ראה סה"מ עת"ר ע' ג'. המשך תער"ב פרק קפח. ועוד.
19) שבת ל, ב. פסחים קיז, א. וראה אוה"ת מסעי ע' א'תב. ועוד.
20) פרש"י שבת שם ד"ה נוטפות.
21) ראה המשך תער"ב פקל"ט ופקצ"ט (ושם, שע"י הביטול מקבל עצם השכל, ע"ש).
22) ברכות מ, א. וראה ד"ה היושבת בגנים ה'שי"ת פ"ו (וש"נ).
23) כלים פ"ג.
24) ע"ד ה, ב.
25) רק לאחרי "ארבעין שנין" — ע"ד שם.
26) ראה בארוכה ד"ה וידעת תרנ"ז. ובכ"מ.
27) שבת ופסחים שם.
28) בתניא פ"ז — "רבא". והוא ע"פ גירסת היל"ש מ"ב רמז רכו. ר"ח פסחים שם (וראה דק"ס שבת ופסחים שם). נת' בשיחת יוד שבט תשכ"ד.
29) פרש"י שבת שם ד"ה ובדחי.
30) עייג"כ ד"ה לכה דודי תרפ"ט פ"ב (סה"מ קונטרסים ח"א כ, ב).
31) להעיר ג"כ מהמשך תער"ב ח"ב ע' תתפו, דגם התשוקה לשמוע את שכל הרב מבלבלת מקבלת השכל (כי צ"ל כלי ריקן לגמרי, ביטול מכל וכל).
32) סוטה מז, א. סנהדרין קז, ב. הובא להלכה — הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סי"ז.

וימין מקרבת" קשה לפי האמור לעיל, שהרי לפיו[33] משתמע שתמיד יש צורך תחילה ב"שמאל דוחה" ורק אחר־כך "ימין מקרבת".

[וההדגשה במאמר זה היא שאת ה"דוחה" יש לעשות ב"שמאל" — יד כהה, ואת ה"מקרבת" ב"ימין"[34]].

ועל כך יש לשאול: כיצד מתאים סדר זה למאמר ש"מקמי פתח להו... אמר מלתא דבדיחותא ("מקרבת") .. לסוף יתיב באימתא (כיוון הפוך לקודם)..."?

ועוד: כלל הוא[35] שימין קודמת לשמאל, ואילו כאן שמאל קודמת לימין?

והשאלה גוברת יותר[36]: לאחר המאמר "לעולם תהא..." מובא ש"יצר, תינוק ואשה, תהא שמאל דוחה וימין מקרבת" — והרי הסדר אצל "תינוק" הוא, שתחילה יש לזרזו ללימוד "בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו... קרא ואתן לך אגוזים וכו'", כפי שמרחיב הרמב"ם בפירוש המשניות[37].

ומכך מובן שאצל תינוק יש צורך ב"ימין מקרבת" לפני "שמאל דוחה" [כפי שרואים, אכן, במציאות, שאם יגשו אל התינוק בתחילה ב"שמאל דוחה" עלול הדבר להרחיקו לחלוטין מן הלימוד].

הדברים מובנים[38] לפי האמור לעיל (בסעיף ד'): במאמר "לעולם תהא..." מדובר רק על סדר ההשפעה בפועל על הזולת, שבכך הסדר הוא: תחילה "שמאל דוחה" ואחר־כך "ימין מקרבת"[39].

אך אין מדובר כאן על פעולות מסוג של "ימין מקרבת" הבאות כהכנה הכרחית לפני עצם ההשפעה[40], כאמירת מלתא דבדיחותא לתלמידים, או משיכת התלמיד הקטן ב"דברים אהובים אצלו".

ו.

הפיכתם של בני ישראל למציאות חדשה כרוכה בשלושת הענינים הללו

כשם ששלושה ענינים אלו נדרשים בלימוד רעיון חדש, כך הוא גם, וקל־וחומר שכך הוא הדבר, כאשר מדובר בשינוי מהותי של מציאות האדם עד להפיכתו ל"מציאות חדשה".

וכך בענינינו, בקשר לבני ישראל, ש"לידתם" כעם ישראל, שהשלמתה היא כאשר "תעבדון את האלקים על ההר הזה" (כפי שהוסבר לעיל בסעי' ב), כרוכה אף היא בשלושת הענינים הללו:

א) כדי שבני ישראל יוכלו לקבל את התורה, יש צורך ב"תעבדון" — עבודה ויגיעה לביטול דמותם הקודמת המנוגדת לתורה. "תעבדון" — עבודת עבד, העובד מתוך התבטלות עצמית וקבלת עול[41].

שהרי כדי לקבל את תורת ה' יש צורך ב"נעשה ונשמע"[42], הקדמת[43] נעשה לנשמע.

ב) מצד שני, העבודה של "תעבדון" איננה מסוג השובר את מציאותו של היהודי, אלא להיפך: זהו עצם מציאותו[44], בדומה לדגים, שלדברי רשב"ג הם אינם חוצצים[45], והרי יהודים ותורה הם כדגים וים[46].

---

33) וכ"ה סדרם בכתוב — שה"ש ב, ו. יל"ש עה"פ.

34) ראה עיון יעקב לע"י סוטה שם.

35) שו"ע אדה"ז או"ח סי' ב' סעיף ד'.

36) כי במאמר הנ"ל אפשר לתרץ, דזה שהקדים "שמאל דוחה" ל"ימין מקרבת" הוא (לא מפני שכן צ"ל הסדר בכלל, כ"א) מפני שקאי שם באלישע וגחזי, לאחרי שגחזי כבר הי' תלמיד אלישע (ועד כ"כ ששלח אותו עם משענתו להחיות בן השונמית (מ"ב ד, כט ואילך)) — וא"כ כבר הי' ה"ימין מקרבת" לפנ"ז*,

[ועפ"ז י"ל דב' הדגשות ישנן במאמר הנ"ל: א) שדחי' צ"ל רק בשמאל וקירוב בימין, כנ"ל בפנים, ב) גם אם כבר קיים "ימין מקרבת" ולא הועיל ככל הדרוש ולכן צ"ל הנהגה ד"שמאל דוחה" — הנה לאחרי ה"שמאל דוחה" צ"ל עוה"פ "ימין מקרבת"].

אבל [נוסף ע"ז, שמסתימת הלשון "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת" משמע, ש"לעולם" כן צ"ל סדרם (ובפרט, שבזהר (ח"ג קעז, ב) הובא מאמר זה סתם ("שמאל תהא דוחה וימין מקרבת" — לא בשייכות לסיפור דאלישע)) — הרי] ב"יצר תינוק כו'" עכצ"ל כבפנים.

37) סנהדרין פ' חלק ד"ה והכת החמישית.

38) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 359.

39) ועד"ז במאמר "יצר תינוק ואשה כו'". ועיין רמב"ם הל' תשובה (פ"י ה"א. ועיי"ש ה"ה), שהעובד כדי לקבל שכר כו' נק' "עובד מיראה", ו"על דרך זה" עובדים "עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה - "שמאל") עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה ("ימין").

40) להעיר ד"ברייתו של עולם" היא בסדר ד"ברישא חשוכא והדר נהורא", בתחילה "צמצום" ("שמאל") ואח"כ אור ("ימין") — שבת עז, ב. סידור רעט, סע"ב. ובכ"מ — אבל זהו בנוגע לסדר הבריאה בפועל, אבל סיבת הבריאה היא מפני "כי חפץ חסד הוא" (ימין מקרבת). וראה ס' הערכים־חב"ד כרך ב' ע' אור־ביחס לחושך סעיף ב־ה, וש"נ.

41) להעיר דבמ"ת "וינועו" — באימה וביראה וברתת ובזיע" (יתרו כ, טו. ברכות כב, א ובפרש"י שם).

42) משפטים כד, ז. (ושם, ג (ויתרו יט, כ): נעשה).

43) שבת פח, סע"א ואילך.

44) וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 246 (ועוד) שמכיון שקב"ע היא מציאות האמיתית של ישראל לכן יש לו חיות ותענוג בעבודה זו.

45) משנה מקואות פ"ו, מ"ז. אלא שאין הלכה כמותו — נת' בד"ה וראיתי אני, תרס"ב. — אבל הרי פסקינן כוותי' בהא דזבחים (כב, א). וכבר שקו"ט בזה בתויו"ט מקואות שם. והאריך בזה בס' גולות עליות שם. חיבור לטהרה הל' מקואות כלל ב' בסופו (לפענ"ד בשנויא דחיקא). ועוד, ואכ"מ.

46) ברכות סא, ב.

---

*) ועד"ז בסיפור דר' יהושע בן פרחי' עם כו' (שנשמט ע"י הצענזור בש"ס שם), עיי"ש הסיפור עם האכסניא.

וכך אומרים חז"ל[47] "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה" (והלא לכאורה, תורה היא ענין של "תעבדון" — עבדות?) — כיוון שטבעם האמיתי של היהודים הוא קיום תורה ומצוות, כדברי המשנה[48]: אני נבראתי לשמש את קוני.

ולפיכך: כאשר יהודי אינו מקיים תורה ומצוות ר"ל, הרי למרות שנראה לו שהוא "חפשי" ובלי עול, ושכך קל לו יותר מאשר לו היה מקיים תורה ומצוות, בכל זאת, כיוון שחיים שאינם לפי התורה ח"ו הם ההיפך מן הנדרש לפי מהותו וטבעו האמיתיים, הרי זהו ענין של "עבודת פרך".

[בדומה למאמר חז"ל[49] שמשמעותה של עבודת פרך[50] היא "מלאכת נשים לאנשים" — למרות שהעבודה היא, לכאורה, קלה יותר, הרי אצל אנשים זוהי "עבודת פרך", כי זה בניגוד להרגלם וטבעם].

רק כאשר קיים אצלו הענין של "תעבדון", הריהו בן חורין אמיתי.

ג) באמצעות מתן תורה נוצר שינוי נעלה באין ערוך בבני ישראל, עד שהענין של "תעבדון" של בני ישראל, שהוא, לכאורה, עבודה מדודה ומוגבלת, הרי בפנימיותה זוהי עבודה הקשורה בנותן התורה[51], וכתוצאה מכך היא נעלית מכל מדידה והגבלה.

וזהו שלושת השמות — "חג המצות", "זמן חרותנו", ו"חג הפסח":

"מצה" ("חג המצות") מורה על התבטלות עצמית וחוסר התנשאות[52].

"חרותנו" ("זמן חרותנו") מורה על כך שהביטול מתהווה במציאותו של היהודי באופן שמורגשת אצלו החרות האמיתית, כפי שהוסבר לעיל, ויש לו הנאה ותענוג מכך.

"פסח" ("חג הפסח") הוא מלשון "דילוג"[53]. דילוג הנעלה באין־ערוך ממה שהיה אצל בני ישראל[54] (מצד ה"דילוג" הנעלה שבא מלמעלה ביציאת מצרים[55] ומתן תורה), וזוהי עבודה של השתחררות מן ההגבלות, והתעלות לדרגה גבוהה ביותר.

ז.

ההוראה בעבודת ה'

אחת מההוראות הנלמדות מכך לגבי עבודת ה' של כל יהודי:

"ראשית העבודה ועיקרה ושרשה" היא "יראה" וקבלת עול, "עבודת עבד"[56], אך עבודה זו איננה צריכה להיעשות מתוך עצבות והישברות, ח"ו, שהרי "ועמך כולם צדיקים"

אלא־אם־כן הוא הקים מסך ומחיצה מבדילה... שאז עליו לשבור אותן תחילה — "לשבר הקליפות... על־ידי שבירת לבו ומרירות נפשו"[57] —

כי בקדושה מצד עצמה אין "שבירה". כאשר יש צורך במרירות "ולב נשבר ורוח נמוכה" הרי זה "מצד הגוף ונפש הבהמית"[58], כאשר הם בבחינת "שולט ח"ו על האדם"[59], ואז "לב נשבר ומרירות הנפש" (של "גבורות קדושות") מבטלים את שליטתם[56], אבל "מצד נפש האלקית" אין כלל "שבירה" — אלא "שמחה"[55].

[זהו גם ההסבר לסיפור: לאדמו"ר הזקן היתה קופסת טבק מכסף, ללא מכסה, כי אדמו"ר הזקן השתמש במכסה הכסף המבריק כדי לכוון את התפילין שבראש, שיהיו בדיוק באמצע.

כאשר דברו על כך לפני ה"צמח צדק", תוך התבטאות שאדמו"ר הזקן שבר את המכסה מן הקופסא, אמר על כך ה"צמח צדק", ששבירה לא היתה ענינו של ה"סבא" (אדמו"ר הזקן), הוא לא שבר, אלא כפי הנראה, המכסה היה מחובר לקופסא בחוט, וה"סבא" הסיר את החוט המחבר.

---

47) אבות פ"ו מ"ב.

48) קידושין בסופה.

49) סוטה יא, ריש ע"ב. שמו"ר פ"א, יא.

50) ולגירסת רש"י סוטה שם — נק' "עבודה קשה".

51) כמשנ"ת בכ"מ ע"פ דרז"ל (הובא לעיל הערה 9) שבמ"ת נעשה ביטול ה"גזירה" דעליונים לא ירדו לתחתונים כו'.

52) לקו"ת צו ד"ה ששת ימים (הא') פ"ג. ובכ"מ.

53) פרש"י בא יב, יא. שם, יג. כדעת ר' יאשי' במכילתא שם.

54) ראה פרש"י שם (יא): ואתם עשו כל עבודותיו .. דרך דילוג וקפיצה. ראה מכתב כללי לחגה"פ תשל"ו (נדפס — בהגש"פ (קה"ת, תשמ"ו־ז) ע' תרסח). ובארוכה — שיחות ומאמרים דחודש ניסן תשל"ו.

55) ראה לקמן ע' 159 וש"נ.

וגם מטעם זה הוצרך להיות ענין ה"דילוג" אצל בנ"י עוד בהיותם במצרים (כנ"ל בהערה הקודמת), כי

— נוסף לזה, שמכיון שיצי"מ היא הכנה למ"ת, לכן תיכף ביצי"מ צ"ל ההכנה (לא רק ד"מצה" ו"חירות", כ"א) גם להדילוג דמ"ת [בסגנון אחר: תיכף בתחילת החינוך על המחונך להתחיל להכין את עצמו לשלימות חינוכו, שהוא "דילוג" בערך מצבו בהווה] —

מכיון שביצי"מ גופא הי' ה"דילוג" מלמעלה, הוצרך להיות דוגמתו אצל בנ"י "זכר לשמו שקרוי פסח" (לשון רש"י הנ"ל).

56) תניא רפמ"א.

57) תניא פי"ז.

58) תניא ספל"ד.

59) תניא פל"א (ל"ט, ב).

ולכאורה יש לשאול: הלא אף אם אדמו"ר הזקן היה שובר את המכסה, הרי היה זה לשם קיום מצוה[60], ולא ענין של "שבירה" בפני עצמה?

אך הענין הוא כך: בקדושה מצד עצמה אין כלל ענין של "שבירה", ולפיכך היה ברור ל"צמח צדק" שאדמו"ר הזקן בוודאי לא שבר את המכסה].

ולפי כל האמור לעיל, הרי ההתבטלות העצמית וקבלת־העול, הנדרשים כ"ראשית העבודה" בעבודת הנפש האלקית עצמה, צריכים להיעשות בשמחה ובחיות, תוך ידיעה שזוהי חירותו האמיתית ומציאותו[61] האמיתית של יהודי.

(משיחות אחרון של פסח תשל"ז)

60) ולהעיר משו"ע אדה"ז הל' שמירת גוף ונפש ובל תשחית סעיף טו.

61) להעיר שמציאותו של עבד הוא מציאות האדון שלכן מה שקנה עבד קנה רבו מלכתחילה (רשב"א קידושין כג, ב).

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שבת קודש עמוד א

מושיטה לו כוס של יין, ומצעת לו את המטה בסדינים, ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו.

* * *

אגב שהוזכר שמלאכות אלו שהן של חיבה ראוי לאשה לעשות לבעלה, מביאה הגמרא את ההלכה לענין נדה: אמר רב יצחק בר חננא, אמר רב הונא, כל המלאכות שהאשה עושה לבעלה, אף נדה עושה לבעלה, חוץ ממזיגת הכוס – הושטת כוס של יין, והצעת המטה בסדינין, והרחצת פניו ידיו ורגליו, ששופכת מים והוא רוחץ בהם, שכיון שדברים של חיבה הן, עלולים להביאם לידי עבירה. הגמרא מפרשת את אופני ההיתר במלאכות אלו: 'והצעת המטה', אמר רבא, לא אמרן שאסורה, אלא להציע את המיטה בפניו, משום שבזה יש לחוש להרגל עבירה, אבל שלא בפניו, לית לן בה – אין לנו לאסור זאת, משום שדבר זה לא יביאם לידי עבירה. ממשיכה הגמרא ומבארת: 'ממזיגת הכוס', וזהו רק אם היא מושיטה לו את הכוס באופן הרגיל, ומניחה לפניו, אבל אם עושה כן בדרך שינוי, מותר. מביאה הגמרא את הנהגות האמוראים בענין זה, שמואל, בזמן שהיתה אשתו אסורה, מחליפא ליה דביתהו בידא דשמאלא – היתה מחליפה אשתו את הנהגתה ומושיטה לו את הכוס ביד שמאל. אביי, מנחא ליה אפומא דכובא – היתה אשתו מניחה לו את הכוס על פי הקנקן. רבא, היתה אשתו מניחה לו את הכוס אבי סדיא – ליד הכר שמראשותיו. רב פפא, היתה אשתו מניחה את הכוס אשרשיפא – על הספסל.

* * *

אגב המימרא הקודמת שאמר רב יצחק בר חנניא בשם רב הונא, מביאה הגמרא מימרא נוספת בשמו: אמר רב יצחק בר חננא, אמר רב הונא, הכל משהין בפני השמש – את כל המאכלים מותר לעכב מלתת מהם למשמש בסעודה עד שיקומו הקרואים מהסעודה, חוץ מבשר ויין, שצריך לתת לו יחד עם שאר המסובים. אמר רב חסדא, דין זה הוא רק בבשר שמן, ויין ישן, שמתאוה להם ביותר, ומצטער כשאחרים אוכלים והוא אינו אוכל ושותה מהם. אמר רבא, האיסור לשהות מליתן לשמש בשר שמן, שייך כל השנה כולה, אך השהיית יין ישן אסורה רק בתקופת תמוז, שאז ריחו חזק, ומחמת החום שיש בתקופה זו מתאוה השמש לשתיית היין. הגמרא מביאה מעשים בענין הסכנה שיש לאדם המתאוה למאכל מסוים ואינו אוכלו: אמר רב ענן בר תחליפא, הוה קאימנא קמיה דמר שמואל – מעשה שהייתי עומד לפני שמואל, ואייתו ליה תבשילא דארדי – והביאו לו תבשיל של כמהין ופטריות, ואי לאו דיהב לי – ולולי שנתן לי לאכול ממנו, איסתכינא – הייתי מסתכן, משום שהיה אוחזני בולמוס מחמת תאות רעבוני. מביאה הגמרא מעשה דומה: אמר רב אשי, הוה קאימנא קמיה דרב כהנא, ואייתו ליה נרגילדי דלופתא בחלא – והביאו לו עיגולים דקים של לפת בחומץ, ואי לאו דיהב לי, איסתכינא.

הגמרא מבארת אלו מאכלים אסור למנוע מהאדם הנמצא במקום האכילה: רב פפא אמר, אסור למנוע מהשמש אפילו תמרתא דהנוניתא – תמר שמן. אומרת הגמרא: כללא דמילתא – הכלל בדברים אלו, כל מאכל דאית ליה ריחא – שיש לו ריח, ואית ליה קיוחא – וכן מאכל שיש לו טעם חמוץ, יש לחוש שמא יסתכן בו, ואסור למונעו מהאדם הנמצא במקום האכילה.

הגמרא מביאה מעשה במעלת מי שמקפיד לתת לשמש מיד את מנתו: אבוה בר איהי, ומנימין בר איהי, היו להם שמשים בעת הסעודה, חד – אחד מהם, ספי מכל מינא ומינא – היה נותן לשמש מכל מין ומין שאכל בסעודה. וחד מהם, ספי מחד מינא – נתן לשמש בתחילת הסעודה רק ממין אחד, שישבע ממנו, ואת שאר המינים היה נותן לו רק אחרי הסעודה. מר – אותו אחד שהיה נותן לשמש מכל מין ומין בתוך הסעודה, משתעי אליהו בהדיה – היה אליהו הנביא מדבר עמו, ומר – אותו שנתן רק מין אחד בתחילת הסעודה, ואת השאר השהה לאחרי הסעודה, לא משתעי אליהו בהדיה – לא דיבר עמו אליהו הנביא.

מעשה נוסף בענין זה: הנהו תרתין חסידי – מעשה בשני חסידים, ואמרי לה – ויש אומרים שהמעשה היה עם רב מרי ורב פנחס בני רב חסדא, מר – אחד מהם קדים ספי – הקדים לתת לשמש לפני שהוא עצמו אכל, ומר – האחר מאחר ספי – איחר מלתת לשמש מכל מין ומין עד אחרי שנתן לפניו ולפני האורחים. אותו אחד דקדים ספי, היה אליהו הנביא משתעי בהדיה – מדבר עמו. אך זה דמאחר ספי – שאיחר לתת לשמש אחר שהוא אכל, לא משתעי אליהו בהדיה לא דיבר עמו אליהו הנביא, משום שכשנותן לפניו ורואה את המאכלים, מצטער הוא, ופעמים שיש הרבה אורחים וצערו רב.

הגמרא מביאה מעשה בחומר הסכנה של מי שמתאוה למאכל ואינו אוכל: אמיתר ומר זוטרא ורב אשי, הוו קא יתבי אפיתחא דבי אזגור מלכא – היו יושבים על פתח ביתו של המלך אזגור, שהיה מלך פרס, חליף ואזיל אטורנגא דמלכא – עבר שם המלצר שמחלק את המנות לפני המלך והשרים, עם האוכל שמוכן למלך בידו. חזייה – ראהו רב אשי למר זוטרא

בראשית כד, נד - ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר עמו וילינו ויקומו בבוקר ויאמר שלחוני לאדני

טעם דבפסוק נ"ד כתוב "שלחני" חסר ו', ובפסוק נ"ו "שלחוני" מלא ו', ומבאר מ"ש שני פעמים "לאדני" כנגד אברהם ויצחק

(נד) ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר עמו וילינו ויקומו בבוקר ויאמר שלחני לאדני. (נה) ויאמר אחי' ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור אחר תלך. (נו) ויאמר אלהם אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי שלחוני ואלכה לאדני.

וצריך להבין, מקודם אמר שלחני לאדני, ואח"כ אמר שלחוני ואלכה[1] לאדני, שלחני הא' כתיב חסר ו', ושלחוני הב' כתיב מלא ו'.

יש לפרש, שלחני חסר ו' מתפרש לשון יחיד, דהיינו שלחֵני בציר"י הח', דהיינו שאמר אז לאחי' בלבד, ולא אמר זה גם לבתואל, כי בתואל ניגף[2] ומת, ולכן אמר שלחני לשון יחיד שיתפרש[3] על לבן.

אמנם אחי' ואמה רצו שתשב הנערה אתנו ימים או עשור וכו', וכששמע זה אליעזר מהם, ואמר אליהם אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי שלחוני ואלכה לאדני, שלחוני לשון רבים כי אמר זה על אחי' ואמה.

גם יש לפרש, שמ"ש ויקומו בבוקר ויאמר שלחני לאדני, הוא לאדני לאברהם, דהיינו בבוקר[4] שלחני לאדני, לבחי' אברהם בחי' חסדים.

אמנם כששמעו זה אחי' ואמה, הנה הם סברו שתשב הנערה אתנו ימים או עשור וכו', שצריכה הבתולה[5] קודם הנשואין לפרנס את עצמה דהיינו להכין קשוטי', שהם הכ"ד[6] תכשיטין דהכלה וכו'.

ואליעזר השיב להם אי משום הא לא אריא, כי אינו צריך בשביל זה שתשב אתם, כי וה' הצליח[7] דרכי, שהצלחה הוא שהוא מוצלח, ואינו צריך שום עזר מהם בדבר זה, כי הרי שלחוני ואלכה לאדני, שאדני הזה קאי על יצחק, שיצחק בעצמו יכין לה התכשיטין דהכלה במה שיביאה האהלה[8] שרה אמו.

וכמ"ש ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה, משמע מזה[9] שקודם שלקחה

---

1) לביאור הדיוק, שבפעם הראשון אמר "שלחני לאדני", ובפעם הב' הוסיף תיבת "ואלכה", "שלחוני ואלכה לאדני" ראה לקמן סימן קסו. ועפ"י המבואר בפנים מתורץ מה שנזכר ב' פעמים "לאדני". ראה הערה 11.

2) (בראשית רבה פרשה ס', יב) וז"ל: ויאמר אחי' ואמה תשב הנערה אתנו וגו' ובתואל היכן הוא בקש לעכב וניגוף בלילה וכו' ע"ש.
[ובבוקר שכתוב "ויקומו בבקר ויאמר שלחני" כבר מת].

3) פירוש: דמתחלה דברו בתואל ולבן עם אליעזר, כמ"ש (פסוק נ) "ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר וגו'" ואחר שמת בתואל נשאר לבן לבד. ולכן אמר אליעזר רק ל"לבן" "שלחני" בלשון יחיד, ורק אחרי שאמר אליעזר "שלחני לאדני" כתיב "ויאמר אחי' ואמה".

4) בוקר הוא בחי' חסדים, רמז לאברהם. ראה תורה אור פרשת לך לך יב, א וז"ל: נודע שבכל בוקר דאברהם, בחי' חסד מתעורר בעולם וישכם אברהם בבוקר וכדאיתא בזוהר הקדוש. ראה לעיל סימן פד הערה 12. קה הערה 7.

5) כתובות נז. משנה, נותנין לבתולה שנים עשר חודש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה (ופרש"י: נותנין לבתולה, זמן לכניסתה לחופה, מיום שתבעה הבעל לאחר שקידשה להזהירה על עסקי חופה להכין תכשיטי'). ובגמ', מנה"מ אמר רב חסדא דאמר קרא (בראשית כד, נה) ויאמר אחי' ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור וכו'. (וראה בפנים בלקוטי לוי יצחק הביאור עפ"י קבלה). ועיין לקמן סימן קעט.

6) ראה בראשית רבה פרשה יח, א. וז"ל: (בראשית ב, כב) "ויבן ה' אלקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויבאה אל האדם" רבי איבו ואמרי לה בשם רבי בניי' והוא תני לה בשם ר"ש בן יוחאי קישטה ככלה ואחר כך הביאה לו, אמר רבי חמא בר חנינא את סבור שמתחת חרוב אחד או שקמה א' הביאה לו אלא משקשטה בכ"ד מיני תכשיטין אחר כך הביאה לו וכו'.
[ופי' מתנות כהונה: ויבאה גימטריא כ"ד, הכי איתא בספר הזוהר בשם ר"ש, בספר ישעי' נזכרים כ"ד מיני תכשיטים העכסנים והשביסים וגו' בסי' ג', ונראה דהא דכתיב התם בושם לא קחשיב דאינו תכשיט אלא מתבשמת בריח טוב ואין לו עיקר.
ופי' מהרז"ו: והתכשיטין הם כ"ד במספר כמ"ש שיר פסוק נופת תטופנה דף כז, א. מה כלה זו נתקשטה בכ"ד תכשיטין ואם חסר אחד מהן אינו כלום, כך ת"ח צריך להיות בקי בכ"ד ספרים. והכ"ד תכשיטין הם אותן המנוים בישעי' ג', ואעפ"י שבכללן יש המחצלות והמעטפות הסדינין והחריטין מיני בגדים והכתוב אומר ויהיו שניהם ערומים, י"ל שהתכשיטין לא היו רק בשעת החופה ואח"כ לא היו צריכים שהלכו ערומים ע"כ].
(ועיין גם שמות רבה פ' מא, ה).

7) ראה לקמן סימן קסה ש"הצלחה" הו"ע גבורות ששייך ליצחק.

8) פירוש: שכל התכשיטין של שרה (שמתה כבר), ינתן לרבקה ואינה צריכה לפרנס את עצמה וכו'. ראה הערה 9. 11. לקמן סימן קעט.
[וראה לקוטי שיחות חלק י עמוד 69, סוף סעיף ז].

9) מתרץ בזה השאלות שמובא במאמרי חסידות, ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית עמוד ריט, וז"ל: ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח אותה ותהי לו לאשה ויאהבה. הנה מה שיש לדקדק בפסוק זה רבי', הנה הא' במה שאמר שהביאה האהלה שרה אמו, למה הקדים דבר זה שקודם הלקיחה הביאה לאהל שרה אמו ושם קבע מקומה ליחוד דוקא ולא במקום אחר, ולכאורה הי' צריך לשנות מקומה שלא במקום אהל שרה שיזכור על מיתת אמו ולא יוכל לשמוח עמה כפי דרך העולם.
ועוד מה זה שמובן מקשר הדברים הללו שאחר שהביאה באהל שרה אמו שם קידשה בכסף דוקא, שהרי א' ויקח אותה ואין קיחה אלא בכסף כידוע וכמ"ש ותהי לו לאשה דמשמע דבקיחה זו בכסף דוקא נקנית לו להיות לו לאשה וכמ"ש ותהי לו לאשה בנישואין כמו ע"י חופה וקידושין עכשיו, וזה אינו מובן לכאורה דמשמע מחיבור הדברים שאם לא הי' מביאה באהל שרה אמו תחלה לא הי' מועיל הקידושין בכסף ולא הי' יכול לקדשה כלל, וזה פלא דאדרבה הי'

לאשה עשה ויבאה האהלה שרה אמו, והיינו ויבאה האהלה שרה רומז על התכשיטין שנתן לה, והתכשיטין מרומז כאן, והוא מה שמְלַת "ויבאה" גימטריא[10] כ"ד והיינו הכ"ד תכשיטי כלה. וכו'.

ולכן אמר "שלחני לאדני" לאברהם[11] — בחי' חסד — חסר ו', ו"שלחוני ואלכה לאדני" ליצחק — בחי' גבורה — מלא ו', שאות ו'[12] רומז על ענין הגבורות, וכידוע בענין ויקרא[13] להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו, ששמות דיצחק מלא ו'[14], ושמת דאברהם חסר ו'.

מלקוטי לוי יצחק, לקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד כב ואילך

לו לקדשה תחלה בכסף והיתה לו לאשה בלקיחה זו ואח"כ הי' מכניסה לאהל שרה אמו ליחוד גמור כדרך העולם שמארס אדם בכסף קידושין וחופה ואח"כ מייחדים מקום ליחוד חתן וכלה, ובכאן הי' להיפוך שקבע מקום ליחוד ואח"כ קידשה שם דמשמע שלא הי' יכול לקדשה תחלה רק אחר שהביאה באהל שרה אמו תחלה. ע"ש.

ועפ"י המבואר בפנים מתורצת בפשטות, שמ"ש "ויבאה יצחק האהלה שרה אמו" תיבת "ויבאה" אינו בשביל ענין של חופה ומקום יחוד, אלא הוא רמז שיצחק נתן לרבקה הכ"ד תכשיטין (בגי' "ויבאה") שהיו באהל שרה, ונתינת התכשיטין הוא קודם הקידושין והחופה, ואח"כ כתיב "ויקח אותה" וזהו כסף קידושין, ואח"כ "ותהי לו לאשה" יחוד.

10) וראה בפנים בלקוטי לוי יצחק וז"ל "וכמו שהויבאה דפרשת בראשית קדרשו במדרש רבה (כנ"ל הערה 6) שהקב"ה קישט את חוה בכ"ד קישוטין כמנין ויבאה, עד"ז הוא כאן, ויבאה רומז על כ"ד קישוטין ותכשיטין שנותן לרבקה ע"י שהביאה האהלה שרה אמו" ע"ש. [וראה בעל הטורים].

11) פירוש: דמתחלה דיבר אליעזר אודות השידוך עצמו, וכשהסכימו לבן ובתואל, ע"כ אמר אליעזר "שלחני לאדני" והכוונה לאברהם, שהוא רוצה השידוך הזה. ואח"כ כששאלו אחי' ואמה אודות התכשיטין של הכלה, ע"ז ענה אליעזר "שלחוני ואלכה לאדני" והכוונה ליצחק, שיש לו מוכן ומזומן תכשיטין בשביל הכלה ואין צריכים להמתין. (ולהעיר מפרש"י (בראשית כד, י) וכל טוב אדוניו בידו וז"ל: שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו כדי שיקפצו לשלוח לו בתם.)

12) ראה הערה 28.

13) בראשית כו, יח. "וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו".

[ראה תורה אור פרשת תולדות יז, ג וז"ל: מעשה אברהם הכנסת אורחים, שנתן לערביים לאכול ואח"כ אמר להם דעו למי מברכים כו', בכדי להיות גילוי אלקות למטה שגם הערביים יכירו גדולתו כו' כ"ז הוא בחי' אברהם המשכה מלמעלה למטה. ויצחק הי' חופר בארות שהוא בחי' גילוי ממטה למעלה מהעלם לגילוי כמשל הבור אשר המים שם בהעלם וע"י החפירה נגלו המים כו'.

והנה הגם שאברהם הי' ג"כ חופר בארות אבל כתיב ויסתמום פלשתים כו' ויצחק חפר אותן וקרא להם שמות כשמת אשר קרא להן אביו, הראשון מלא והשני חסר לפי שע"י חפירה דיצחק לא נפסק עוד נביעתם ונמשכים ונובעים הששה מדות שהן בחי' וי"ו ע"כ הוא שמות מלא בוי"ו. אבל שמת דאברהם חסר וי"ו לפי שסתמום פלשתים ויש לחיצונים יניקה מהם. לכן ע"י חפירה דיצחק הוא שמות בוי"ו (ועמ"ש כה"ג ע"פ ששת ימים תאכל מצות כו' מלא וי"ו — לקו"ת יג, א ואילך) ולע"ל כתיב כי אתה אבינו שעיקר הצחוק והשמחה יהי' מבחי' יצחק שהוא ממטה למעלה אשר בחי' זו אין קץ ותכלית כו' משא"כ (אברהם) בבחי' ממעלה למטה יש לה גבול המשכה למטה וכו'.].

14) ראה בזה לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר שמות-דברים עמוד רפז וז"ל: "יצחק הוא בחי' גבורה, וזהו ששמות דיצחק הוא מלא ו'. שרומז על גבורה שהיא מדה השישית, הן מלמעלה למטה, כתר, חכמה, בינה, דעת, חסד, וגבורה. והן מלמטה למעלה, מלכות, יסוד, הוד, נצח, תפארת, גבורה. ומספר גבורה הוא התכללות ו' — ג' פעמים זה על זה. ו' פעמים ו' — ל"ו. ו' פעמים ל"ו, הוא מספר גבור"ה".

ובעמוד קכט וז"ל: "שמות דיצחק כתיב מלא ו', משא"כ בשמת דאברהם חסר ו', כי ו' שייך ליצחק בחי' גבורות. כי גבורה היא ספירה הו', הן מלמעלה למטה — כתר, חכמה, בינה, דעת, חסד וגבורה, והן מלמטה למעלה — מלכות יסוד הוד נצח תפארת גבורה וכו'. וענין מה שו' רומז על גבורה, הוא כי אות ו' מורה על לשון רבים, כמו צדקת צדקות, וכדומה. הנה ענין רבים שהוא התחלקות לפרטים, זהו מצד הגבורה דוקא, שגבורה היא המחלקת לפרטים, כמו שטבע האש לפרד ולחלק, משא"כ חסד הוא כלל כמו שטבע המים לדבק".

ועיין גם שם עמוד נז. אגרות קודש עמוד שלו.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום חמישי עמוד ב

1 משיבה הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** [–תאמר] שמשנתינו **כְּבֵית שַׁמַּאי,**
2 שהאשה חייבת להניק את בנה, **וְהָכָא,** בברייתא, **כְּמַאי עָסְקִינָן** –
3 באיזה אופן מדובר, שמחמתו חל נדרה, **כְּגוֹן שֶׁנָּדְרָה הִיא** שתיאסר
4 עליה הנאת הנקה, **וְקַיֵּים לָהּ** את הנדר **הוּא** – בעלה, **וְטַעַם**
5 מחלוקתם, **דְּקָסְבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי,** שהוא נחשב כמי שנוֹתֵן **אֶצְבַּע בֵּין**
6 **שִׁנֶּיהָ** לינשך, כלומר, הוא אשם בכך שהנדר חל, שהרי היה בידו
7 להפירו, ולכן אין עליה חיוב הנקה. **וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי,** שהִיא נחשבת
8 כמי שנָתְנָה **אֶצְבַּע בֵּין שִׁנֶּיהָ,** שהרי היא שנדרה, וכיון שאינה
9 יכולה להניק מחמת הנדר מוטל עליה לשכור מינקת.
10 מקשה הגמרא: אם כן, שנחלקו באופן שהיא נדרה והוא קיים,
11 **וְנִפְלְגוּ בִּכְתוּבָה בְּעֵלְמָא** – היה להם לחלוק בסתם חיוב כתובה,
12 באופן שנדרה שלא ליהנות מבעלה, וקיים את נדרה, שכיון שחל
13 הנדר עליו לגרשה, ולבית שמאי יש לה כתובה כיון שהוא האשם
14 בכך שחל הנדר, ולבית הלל פטור מכתובתה כיון שהיא גרמה
15 לעצמה שיגרשנה בכך שנדרה. **וְעוֹד** קשה, **דִּתַנְיָא** בברייתא
16 אחרת, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵינָהּ מֵנִיקָה** – אין האשה חייבת להניק
17 את בנה, ואף ללא נדר.
18 מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** ודאי סוברים בית שמאי שאין האשה חייבת
19 להניק את בנה, **וּמְחַוְּרִתָּא** – ברור הדבר **דְּמַתְנִיתִין,** המחייבת את
20 האשה להניק, **דְּלָא כְּבֵית שַׁמַּאי** היא.

21 * * *

22 הגמרא מבארת את סיום הברייתא שהובאה לעיל. שנינו
23 בברייתא: אשה שהתגרשה מבעלה פטורה מלהניק את בנה, אך
24 **אִם הָיָה** התינוק **מַכִּירָהּ** חייבת להניקו מפני הסכנה, ובעלה משלם
25 לה שכר.

א. יש עוד טעם מה שהי' הדבור ביום אחד לחדש, וההקרבה בי"ד לחדש, כי הפסח הוא עבודת השי"ת והעבודה הזאת היא שאנו עובדין לו שהוא יתברך אחד ואין זולתו ולפיכך ראוי לעבוד אותו, ולפיכך כל ענין עבודת הפסח שהי' הקרבן אחד בכל צד מפני שהוא לאל אחד יתברך.

ולפיכך פירשנו בחיבור גבורות השם (פ' ל"ה) שהי' הקרבן הזה כל ענין שלו שיהי' אחד.

הראשון, שהרי נאמר בפירוש (שמות יב, מו) בבית אחד יאכל שאסור לחלקו ולאכול אותו בשתי חבורות, שלא יהי' נחלק קרבנו של הש"י שהוא עבודה לאל אחד.

והשני (שמות יב, מו) ועצם לא תשברו בו שלא יהי' נחלק בעצמו, כי העצם הוא בנין בעל חי, ולא הי' נחלק עיקר בנין בעל חי שהם עצמות שעליהם נסמך הבעל חי.

השלישי (שמות יב, ט) אל תאכלו ממנו נא ומבושל כי אם צלי אש, כי הבשר הוא מבושל נעשה פרורים מחולקים עד שנחלק לגמרי, רק צלי אש, כי כל זמן שהוא צלי נתקשה ונעשה חלקיו אחד, ולפיכך צלי אש דוקא, ועוד מצותו שיהי' בן שנה אחת ולא שתים, ושם מבואר באורך עוד יותר.

לפיכך המצוה באחד לחדש, כי באחד מורה על התחלה, ובפרט אחד לחדש ניסן שהוא התחלת העולם, ובהתחלה הש"י אחד, וזה שכתוב בתורה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, ולא כתיב יום ראשון כמו שכתוב אח"כ, על שם שהי' הקב"ה אחד ולא נבראו המלאכים עד יום השני, אבל יום הראשון הי' הש"י אחד ושמו בלבד, ולפיכך מצות התורה על הקרבן באחד לחודש, כי האחד בחודש מורה על התחלת העולם אשר בו הי' הש"י אחד, והתורה שהיתה גם כן בתחילת הבריאה כי נבראת קודם העולם, לכך מצות התורה ביום זה שהוא התחלה ליקח הפסח לעבוד לאל אחד, לכך ראוי ביום זה שתצוה התורה שיקח הפסח לעבוד הש"י שהוא אחד.

אמנם שחיטת הפסח הי' בי"ד, כי אימתי יהי' ה' אחד ושמו אחד כשיסלק יצר הרע מן העולם אשר היצר הרע מסית אחר עבודת אלילים, והיצר הרע עצמו קראו חז"ל אל אחר כמו שכתוב (תהלים פא, י) לא יהי' בך אל זר, איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע והוא נקרא אל זר, וכן אומר במסכת ברכות אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו יקרא קריאת שמע, ומה ענין קריאת שמע ליצרו, אבל פירוש זה כי היצר הרע הוא עבודת אלילים באדם, כי ראוי הי' שיהי' היצר טוב בלבד אשר הוא מביא לעבודת הש"י, אבל יצר הרע הוא שניות ליצר טוב ומביא לידי שניות ונקרא עבודת אלילים, וכאשר יקרא קריאת שמע ויהי' דבק באחדותו יתברך יהי' מסלק השניות הוא יצר הרע, ולפיכך לעתיד בסלוק יצר הרע מן העולם אז לא יהי' שום שניות ואז יהי' ה' אחד לגמרי, ולפיכך אחר ביעור שאור וחמץ שהוא מורה סילוק היצר הרע מן העולם אז ישחטו הפסח שהוא עבודה אל הש"י שהוא אחד לגמרי.

לכך אמרו אור לארבעה עשר בודקין את החמץ אחר שעבר י"ג יום, כי אחד מספרו י"ג אז מתחיל לבדוק חמץ, כי כאשר יגיע זמן שיהי' האחדות בעולם אז בודקין החמץ בחורין ובסדקין לבער אותו ולסלקו מן העולם, כי אע"ג שאמרנו כי אחר שיסולק השאור מן העולם אז יהי' ה' אחד ושמו אחד, וסלוק השאור הוא גורם לאחדות הש"י שיהי' נגלה בעולם, מ"מ סבת סילוק השאור שהוא היצר הרע, כאשר הזמן ראוי שיהי' הש"י אחד ואז יסולק יצר הרע מן העולם, ואז יהי' ה' אחד ושמו אחד שלא יהי' נמצא ונגלה שום עבודת אלילים, אבל על כל פנים יהי' קודם הזמן ראוי שיהי' ה' אחד, ולפיכך התחלת הביעור הוא אחר י"ג מיד, כאשר הגיע י"ג, כי מספר אחד הוא י"ג ואז תיכף ומיד בודקין החמץ.

ואין זה דומה אל אחד בחדש, כי האחד הוא התחלה ומורה על האחדות שהי' בתחלה מצד שלא היו נמצאים המלאכים ושאר דברים שהם עובדים, אבל לעתיד שיהי' הש"י אחד, לא מצד ההתחלה שהוא אחד רק שהכל עובדים אל הש"י, ולפיכך כאשר הגיע הזמן של י"ג שהוא אחד דהיינו תיכף בלילה אז בודקין החמץ והוא התחלה לבער החמץ, וכאשר החמץ מסולק מן העולם אז שחיטת הפסח כי אז יהי' ה' אחד ושמו אחד כי יעבדו הכל לאחד.

דרוש נאה לשבת הגדול – הגדה של פסח – מהר"ל מפראג

ב. בפרשת בא (יב, ג-ד) כתוב **ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית ואם ימעט הבית וגו' ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו.**

יש לומר בדרך אפשר דמרומז כאן בקרא הג' בתי מקדשות, דמבואר במהרש"א (פסחים פח) דהג' בתי מקדשות כנגד האבות, בית ראשון כנגד אברהם, בית שני כנגד יצחק, ובית שלישי כנגד יעקב עיי"ש. גם ידוע דבית המקדש הב' הי' חסר ה' דברים (יומא כא:) הארון הכפורת האורים ותומים וכו' עיי"ש. גם ידוע דבית המקדש הב' נחרב ע"י שנאת חנם (יומא ט:) וכמבואר גם בהסוגיא דקמצא בר קמצא (גיטין נו:).

וכל זה מרומז בקרא, וזהו "ויקחו להם איש שה", דבני ישראל המשולים לשה "שה פזורה ישראל" (ירמי' נ, יז), "יקחו", "לבית אבות" הבתי מקדשות כנגד "אבות", והפסוק ממשיך בנוגע הג' בתי מקדשות, וזהו "שה לבית" זה קאי על בית ראשון ורמז בתיבת ש"ה נוט' שלמה המלך דהוא בנה בית ראשון, ואח"כ יהי' בית שני וזהו "ואם ימעט הבית", בית השני יהי' "ימעט" דיחסר חמש דברים כנ"ל, והי' מיעוט לפי ערך בית ראשון, ואח"כ נחרב הבית שני ע"י שנאת חנם, וזהו שהפסוק ממשיך "ולקח **הוא ושכנו**" דע"י האחדות יתקרב קץ הגאולה, וזהו "הקרוב אל ביתו" דע"י השלום יתקרב בנין בית השלישי שיהי' נצחי לעולם ועד.

פרי דוד

◆ יום ראשון ט׳ ניסן ◆

ט (א) **וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

א וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה קְרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי וּלְסָבֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי•** שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים, הוּא רֹאשׁ־חֹדֶשׁ נִיסָן שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בּוֹ בַּיּוֹם; **וְנָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת הַשְּׁנוּיוֹת בְּ״סֵדֶר עוֹלָם״. וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל•** לְהַשְׁמִיעָם שֶׁעַל־פִּי הַדִּבּוּר אַהֲרֹן נִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, וְלֹא יֹאמְרוּ מֵאֵלָיו נִכְנָס.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, כ׳ אדר שני ה׳תשד״מ)

אַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם לִפְנֵי יוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּילּוּאִים הָיוּ כָּל עִנְיְנֵי הַמִּשְׁכָּן בִּשְׁלֵמוּתָם, קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וְכוּ׳ וְכֵן כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, וְעַד שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ הִקְרִיב כְּבָר קָרְבָּנוֹת, שֶׁהֲרֵי ״כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּילּוּאִים (שֶׁ)הֶעֱמִידוֹ מֹשֶׁה לַמִּשְׁכָּן וְשִׁמֵּשׁ בּוֹ״ - הִנֵּה כָּל עִילּוּיִים אֵלּוּ לֹא הִסְפִּיקוּ עֲדַיִן, וְהָיָה צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר („מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ״) - יוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, שֶׁאָז נִתְקַיְּמָה הַבְּרָכָה דְ״וַיְהִי נֹועַם ה׳ אֱלֹקֵינוּ עָלֵינוּ . . תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם״, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה׳ וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ גוֹ׳ וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיָּרֹנּוּ״.

וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בַּמִּשְׁכָּן הַפְּרָטִי שֶׁבּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם״, דְּקָאֵי עַל כָּל בַּיִת יְהוּדִי, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת מִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ לַהקָּבָּ״ה, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהַבַּיִת מִתְנַהֵל וְחָדוּר בַּאֲוִירָה יְהוּדִית, וּמוּאָר בְּאוֹר דְ״נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר״, עַל־יְדֵי כָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, וּבְמִיּוּחָד עַל־יְדֵי הַדְלָקַת נֵרוֹת־שַׁבָּת־קֹדֶשׁ - שֶׁהָעֲבוֹדָה בְּכָל זֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בַּהֶישֵׂגִים הַקּוֹדְמִים, אֶלָּא מוֹסִיף וּמַעֲלֶה בַּקֹּדֶשׁ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עוֹז.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(א) **וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי – שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים** - וְלֹא שְׁמִינִי לַחֹדֶשׁ, שֶׁהֲרֵי פְּסוּק זֶה בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְאָמוּר בְּסוֹף פָּרָשַׁת צַו (ח, לג) ״וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים, עַד יוֹם מְלֹאת יְמֵי מִלּוּאֵיכֶם, כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת יֶדְכֶם״ (גר״א). וְלָכֵן נֶאֱמַר ״הַשְּׁמִינִי״ בְּהַ״א הַיְדִיעָה, הַמּוֹרָה עַל הַיּוֹם הַיָּדוּעַ (דברי דוד).

הוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בּוֹ בַּיּוֹם - כַּמְפוֹרָשׁ בְּסוֹף סֵפֶר שְׁמוֹת (מ, יז): ״וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן״. שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּילּוּאִים הָיָה מֹשֶׁה מַעֲמִידוֹ וּמְפָרְקוֹ, וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם הֶעֱמִידוֹ וְלֹא פֵּרְקוֹ (רש״י במדבר ז, א. וראה גם רש״י לקמן פסוק כג. זבחים קא, ב).

וְנָטַל - אוֹתוֹ יוֹם (רש״י במדבר ז, יב).

עֶשֶׂר עֲטָרוֹת - [שֶׁהָיָה] רִאשׁוֹן לַעֲשָׂרָה דְּבָרִים (רש״י שבת פז, ב): רִאשׁוֹן לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית [שֶׁאֶחָד בְּשַׁבָּת הָיָה], רִאשׁוֹן לִנְשִׂיאִים [לְהַקְרָבַת נְשִׂיאִים לַחֲנוּכַּת הַבַּיִת], רִאשׁוֹן לַכְּהוּנָּה [אוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, וַעֲבוֹדָה בְּאַהֲרֹן וּבָנָיו, וְעַד עַכְשָׁיו הָיָה בַּבְּכוֹרוֹת], רִאשׁוֹן לָעֲבוֹדָה [לְסֵדֶר עֲבוֹדַת צִיבּוּר תְּמִידִין, וּשְׁאָר קָרְבָּנוֹת שֶׁל תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה], רִאשׁוֹן לִירִידַת הָאֵשׁ [בְּדִלְקַמָּן פְּסוּק כד], רִאשׁוֹן לַאֲכִילַת קָדָשִׁים [בִּמְחִיצָה, וְעַד עַכְשָׁיו הָיוּ נֶאֱכָלִים בְּכָל מָקוֹם], רִאשׁוֹן לִשְׁכּוֹן שְׁכִינָה [בְּיִשְׂרָאֵל, שְׁכִינָה שָׁרְתָה שָׁם, כִּדְכְתִיב ״וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם״, מִכְּלָל דְּעַד הָשְׁתָּא לֹא שָׁרְתָה], רִאשׁוֹן לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל [בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, כְּדִלְקַמָּן פְּסוּק כב], רִאשׁוֹן לְאִיסּוּר הַבָּמוֹת [מַעַכְשָׁיו נֶאֱסְרוּ, שֶׁהוּא רָאוּי לְפָתַח אֹהֶל מוֹעֵד], רִאשׁוֹן לַחֲדָשִׁים [רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן] (שבת פז, ב ורש״י). מַה שֶּׁהוֹסִיף ״וְנָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת״, זֶהוּ כְּדֵי לְהוֹכִיחַ שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיָה שְׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, דְּהַיְנוּ שֶׁיּוֹם שְׁמִינִי לַמִּילּוּאִים הָיָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן שֶׁבּוֹ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן, כֵּן מַשְׁמַע מִלְּשׁוֹן רַשִׁ״י סוּכָּה כה, ב: ״וּבְאֶחָד בְּנִיסָן הוּקַם הַמִּשְׁכָּן, וְהוּא שְׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, כִּדְקַיְּמָא־לָן אוֹתוֹ הַיּוֹם נָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת״. וְכֵן מַשְׁמַע מֵרַשִׁ״י סוֹטָה לח, א: ״וְהוּא הָיָה יוֹם שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים, כִּדְתַנְיָא בְּסֵדֶר עוֹלָם אוֹתוֹ הַיּוֹם נָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת״. וְהַהוֹכָחָה לְכָךְ שֶׁאוֹתוֹ יוֹם הָיָה שְׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, הִיא מִזֶּה שֶׁאַחַת מֵהָעֶשֶׂר עֲטָרוֹת שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם הִיא ״רִאשׁוֹן לַכְּהוּנָּה״. וְכַמְבוֹאָר בִּלְשׁוֹן רַשִׁ״י שַׁבָּת שָׁם: ״אוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, וַעֲבוֹדָה בְּאַהֲרֹן וּבָנָיו, וְעַד עַכְשָׁיו הָיָה בַּבְּכוֹרוֹת״.

הַשְּׁנוּיוֹת בְּ״סֵדֶר עוֹלָם״ - פֶּרֶק ז. הוּבָא בְּשַׁבָּת שָׁם. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י בַּמִּדְבָּר ז, יב.

וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל – לְהַשְׁמִיעָם שֶׁעַל־פִּי הַדִּבּוּר אַהֲרֹן נִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, וְלֹא יֹאמְרוּ מֵאֵלָיו נִכְנָס - כִּי אִם לֹא כֵּן, מָה עִנְיַן זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָאן. וְאַף שֶׁכְּבָר הֻרְאָה לָהֶם לְעֵיל (ח, ה) שֶׁכָּל מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה זֶהוּ עַל פִּי הַדִּבּוּר, כַּמְבוֹאָר בְּרַשִׁ״י שָׁם, שָׁם מְדוּבָּר בִּכְלָלוּת הַכְּהוּנָּה, וְאִילּוּ כָּאן מְדוּבָּר לְעִנְיַן כְּהוּנָּה גְּדוֹלָה, שֶׁאַהֲרֹן נִכְנָס לִכְהוּנָּה גְּדוֹלָה עַל פִּי הַדִּבּוּר (רא״ם). וְגַם, שָׁם מְדוּבָּר בְּמַה שֶׁעָשָׂה בְּשִׁבְעַת יְמֵי מִילּוּאִים, וְכָאן מְדוּבָּר בְּמַה שֶׁעָשָׂה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי (נחלת יעקב). תורה ב

(ב) וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ֨ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר לְחַטָּ֜את
וְאַ֗יִל לְעֹלָ֤ה תְמִימִם֙ וְהַקְרֵ֔ב לִפְנֵ֖י יְהוָֽה׃

ב וַאֲמַר לְאַהֲרֹן סַב לָךְ עֵגַל בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא שַׁלְמִין וְקָרֵב קֳדָם יְיָ׃

רש״י◄ **קַח־לְךָ עֵגֶל** • לְהוֹדִיעַ שֶׁמְּכַפֵּר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל־יְדֵי עֵגֶל זֶה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁעָשָׂה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כב עמ׳ 19)

קַח לְךָ עֵגֶל (ט, ב) **לְהוֹדִיעַ שֶׁמְּכַפֵּר לוֹ הַקָּבָּ״ה . . עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל** (רש״י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הִקְרִיב אַהֲרֹן פַּר כְּדֵי לְכַפֵּר עַל הָעֵגֶל (תצוה כט, א), וּלְשֵׁם מַה הִקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁנֵי שְׁלַבִּים בַּכַּפָּרָה. (**א**) "שֶׁנִּמְחַל לוֹ לְגַמְרֵי מַה שֶּׁעָבַר עַל מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ.. וְנִפְטַר לְגַמְרֵי מִן הַדִּין". (**ב**) "שֶׁיִּהְיֶה לְרָצוֹן לִפְנֵי ה׳, וּמְרֻצֶּה וְחָבִיב . . כְּקֹדֶם הַחֵטְא . . לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ".

(ג) וְאֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל תְּדַבֵּר֙ לֵאמֹ֔ר קְח֣וּ שְׂעִיר־עִזִּ֔ים
לְחַטָּ֖את וְעֵגֶ֣ל וָכֶ֑בֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָ֥ה תְמִימִ֖ם לְעֹלָֽה׃

ג וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימַר סִיבוּ צְפִיר בַּר עִזִּין לְחַטָּאתָא וְעֵגֶל וְאִמַּר בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין לַעֲלָתָא׃

(ד) וְשׁ֣וֹר וָאַ֗יִל לִשְׁלָמִים֙ לִזְבֹּ֣חַ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה וּמִנְחָ֖ה
בְּלוּלָ֑ה בַּשָּׁ֗מֶן כִּ֤י הַיּוֹם֙ יְהוָ֔ה נִרְאָ֖ה אֲלֵיכֶֽם׃

ד וְתוֹר וּדְכַר לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁח אֲרֵי יוֹמָא דֵּין יְקָרָא דַיְיָ מִתְגְּלֵי לְכוֹן׃

רש״י◄ **כִּי הַיּוֹם ה׳ נִרְאָה אֲלֵיכֶם** • לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם; לְכָךְ קָרְבָּנוֹת הַלָּלוּ בָּאִין חוֹבָה לְיוֹם זֶה.

(ה) וַיִּקְח֗וּ אֵ֤ת אֲשֶׁר֙ צִוָּ֣ה מֹשֶׁ֔ה אֶל־פְּנֵ֖י אֹהֶ֑ל מוֹעֵ֗ד
וַיִּקְרְב֤וּ כָל־הָעֵדָה֙ וַיַּעֲמְד֔וּ לִפְנֵ֖י יְהוָֽה׃

ה וּנְסִיבוּ יָת דִּי פַקִּיד מֹשֶׁה לָקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וּקְרִיבוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא וְקָמוּ קֳדָם יְיָ׃

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה֙ זֶ֣ה הַדָּבָ֔ר אֲשֶׁר־צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה תַּעֲשׂ֑וּ
וֵיֵרָ֥א אֲלֵיכֶ֖ם כְּבוֹד־יְהוָֽה׃

ו וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ תַּעְבְּדוּן וְיִתְגְּלֵי לְכוֹן יְקָרָא דַיְיָ׃

(ז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה֙ אֶל־אַהֲרֹ֔ן קְרַ֥ב אֶל־הַמִּזְבֵּ֖חַ וַעֲשֵׂ֣ה
אֶת־חַטָּאתְךָ֑ וְאֶת־עֹלָתֶ֗ךָ וְכַפֵּ֤ר בַּעַדְךָ֙ וּבְעַ֣ד הָעָ֔ם
וַעֲשֵׂ֣ה אֶת־קָרְבַּ֔ן הָעָ֖ם וְכַפֵּ֣ר בַּעֲדָ֑ם כַּאֲשֶׁ֥ר צִוָּ֖ה
יְהוָֽה׃

ז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן קְרַב לְמַדְבְּחָא וְעֲבֵד יָת חַטָּאתָךְ וְיָת עֲלָתָךְ וְכַפַּר עֲלָךְ וְעַל עַמָּא וְעֲבֵד יָת קָרְבַּן עַמָּא וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ׃

רש״י◄ **קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ** • (ת״כ) שֶׁהָיָה אַהֲרֹן בּוֹשׁ וְיָרֵא לָגֶשֶׁת. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: ׳לָמָּה אַתָּה בּוֹשׁ? לְכָךְ נִבְחַרְתָּ׳!.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ב) **קַח לְךָ עֵגֶל** – **לְהוֹדִיעַ שֶׁמְּכַפֵּר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל יְדֵי עֵגֶל זֶה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁעָשָׂה** - וְלָכֵן אָמַר לוֹ: "קח **לְךָ** עֵגֶל", שֶׁלְּקִיחַת הָעֵגֶל הִיא לְכַפָּרָתְךָ (דברי דוד). וּלְענְיַן כַּפָּרַת חֵטְא הָעֵגֶל שֶׁל הָעָם – רְאֵה רַשִׁ״י שְׁמוֹת כט, א. תורה ג

(ד) **כִּי הַיּוֹם ה׳ נִרְאָה אֲלֵיכֶם** – **לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם** - הֵינוּ כָּל מַה שֶׁטָּרְחוּ בִּשְׁבִיל הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן, כִּדְלְקַמָּן בְּרַשִׁ״י פָּסוּק כג דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל וַיֵּצְאוּ. אַךְ מֵהֶמְשֵׁךְ לְשׁוֹן רַשִׁ״י כָּאן מַשְׁמַע שֶׁהַכַּוָּנָה לְהִקְרֶבֶת הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁבְּיוֹם זֶה, וְכֵן מַשְׁמַע מִלְּשׁוֹן רַשִׁ״י לְקַמָּן שָׁם דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל וַיָּבֹא.

לְכָךְ קָרְבָּנוֹת הַלָּלוּ בָּאִין חוֹבָה לְיוֹם זֶה - קָרְבָּנוֹת הַלָּלוּ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, הָיוּ "קָדְשֵׁי שָׁעָה חוֹבָה לַיּוֹם" (לשון רש״י פסחים פב, ב), מִשּׁוּם שֶׁקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ נוֹעֲדוּ לְהַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ יוֹם, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר "כִּי **הַיּוֹם** ה׳ נִרְאָה אֲלֵיכֶם". תורה ה

(ז) **קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ** – **שֶׁהָיָה אַהֲרֹן בּוֹשׁ וְיָרֵא לָגֶשֶׁת** - כְּלוֹמַר, הָיָה יָרֵא לָגֶשֶׁת אֶל הַמִּזְבֵּחַ מֵחֲמַת שֶׁהָיָה בּוֹשׁ לְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (בִּגְלַל חֶלְקוֹ בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל).

אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: לָמָּה אַתָּה בּוֹשׁ? לְכָךְ נִבְחַרְתָּ - כְּדֵי לְהַקְרִיב עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְלָכֵן הוּצְרַךְ לוֹמַר לוֹ כָּאן: "קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ".

אֶת חַטָּאתְךָ • עֵגֶל בֶּן בָּקָר. וְאֶת־עֹלָתֶךָ • אַיִל. קָרְבַּן הָעָם • שְׂעִיר עִזִּים וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵגֶל", בֶּן שָׁנָה הוּא, וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד.

(ח) וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ׃

ח וּקְרֵב אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא וּנְכֵס יָת עֶגְלָא דְּחַטָּאתָא די לֵהּ׃

(ט) וַיַּקְרִבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃

ט וְקָרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵהּ וּטְבַל אֶצְבְּעֵהּ בִּדְמָא וִיהַב עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא וְיָת דְּמָא אֲרִיק לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא׃

(י) וְאֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד מִן־הַחַטָּאת הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

י וְיָת תַּרְבָּא וְיָת כְּלְיָתָא וְיָת חִצְרָא מִן כַּבְדָּא מִן חַטָּאתָא אַסֵּק לְמַדְבְּחָא כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

(יא) וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃

יא וְיָת בִּשְׂרָא וְיָת מַשְׁכָּא אוֹקִיד בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא׃

רש"י◄ **וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר וְגוֹ׳ • לֹא מָצִינוּ חַטָּאת חִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת אֶלָּא זוֹ וְשֶׁל מִלּוּאִים; וְכֻלָּן עַל־פִּי הַדִּבּוּר.**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

אֶת חַטָּאתְךָ – **"עֵגֶל בֶּן בָּקָר"** - לְעֵיל פָּסוּק ב.

וְאֶת עֹלָתֶךָ – **"אַיִל"** - לְעֵיל שָׁם.

קָרְבַּן הָעָם – **"שְׂעִיר עִזִּים** - לְחַטָּאת, לְעֵיל פָּסוּק ג.

.. **וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ"** - לְעוֹלָה, לְעֵיל שָׁם. וְ"שׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים" דִּלְעֵיל פָּסוּק ד לא הִזְכִּיר כָּאן, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא לְכַפָּרָה בָּאוּ (רא"ם). וּשְׁאָר קָרְבָּנוֹת צִבּוּר הִקְרִיב מֹשֶׁה עַצְמוֹ אַף בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, רְאֵה שְׁמוֹת מ, כט וּבְרַשִׁ"י שָׁם.

כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר עֵגֶל - מִזֶּה שֶׁלֹּא כְּתַב "עֵגֶל סְתָם" (כִּלְשׁוֹנוֹ בְּסוֹטָה מו, א), מַשְׁמַע שֶׁכּוֹלֵל בְּזֶה גַּם "עֵגֶל בֶּן בָּקָר" דִּלְעֵיל פָּסוּק ב (וּדְלֹא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה י, א שֶׁ"עֵגֶל בֶּן בָּקָר" הוּא בֶּן שְׁתַּיִם. וְאֵין כָּאן מְקוֹמוֹ). [אֲבָל "פַּר בֶּן בָּקָר" הוּא בֶּן שָׁלֹשׁ – רְאֵה רַשִׁ"י לְעֵיל ד, ג]. וְעַל פִּי זֶה מוּבָן גַּם מַה שֶׁרַשִׁ"י כָּתַב עִנְיָן זֶה כָּאן וְלֹא בִּמְקוֹמוֹ בְּפָסוּק ג, כִּי רָצָה לִכְלוֹל בְּזֶה גַּם אֶת הָעֵגֶל שֶׁבְּפָסוּק ב. וּבְ"מַשְׁכִּיל לְדָוִד" כָּתַב שֶׁרַשִׁ"י בָּא לְבָאֵר בָּזֶה הַטַּעַם שֶׁאֵצֶל אַהֲרֹן מְפָרֵט הַכָּתוּב "אֶת חַטָּאתְךָ וְאֶת עוֹלָתֶךָ", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֵצֶל הָעָם כָּתַב בִּכְלָלוּת "קָרְבַּן הָעָם", כִּי אֵצֶל אַהֲרֹן הָעֵגֶל לְחַטָּאת הוּא בֶּן שָׁנָה וְהָאַיִל לְעוֹלָה הוּא בֶּן שְׁנָתַיִם, וְאִילּוּ בְּקָרְבַּן הָעָם "שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ .. לְעוֹלָה" הֵם כּוּלָּם "בְּנֵי שָׁנָה".

בֶּן שָׁנָה הוּא - כָּל שְׁנָתוֹ קָרוּי בֶּן שָׁנָה, כְּלוֹמַר שֶׁנּוֹלַד בְּשָׁנָה זוֹ (רש"י שמות יב, ה).

וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד - דִּכְתִיב (לעיל פסוק ג) "וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי שָׁנָה" (רש"י ר"ה י, א. סוטה שם). וְעַל פִּי בֵּיאוּרוֹ שֶׁל "מַשְׁכִּיל לְדָוִד" הַמּוּבָא לְעֵיל, דְּהַיְינוּ שֶׁ"מִכָּאן אַתָּה לָמֵד" הוּא גַּם מִפָּסוּק זֶה עַצְמוֹ. תורה ח

(יא) **וְאֶת הַבָּשָׂר וְאֶת הָעוֹר וְגוֹ׳** – **לֹא מָצִינוּ חַטָּאת חִיצוֹנָה** - שֶׁמִּזִּין דָּמָהּ עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן.

נִשְׂרֶפֶת אֶלָּא זוֹ וְשֶׁל מִלּוּאִים - שֶׁל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּילּוּאִים, וּכְדִלְעֵיל ח, יז. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י שְׁמוֹת כט, יד. אַךְ שָׁם כָּתַב: "לֹא מָצִינוּ חַטָּאת חִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת **אֶלָּא זוֹ**", וְלֹא הִזְכִּיר חַטָּאת שֶׁל הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, מִפְּנֵי שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה עֲדַיִן לֹא נִצְטַוָּה עַל חַטָּאת שֶׁל הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי. וּרְאֵה רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר ח, ח: "וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה", וְכָתְבוּ כַּמָּה מְפָרְשִׁים שֶׁכַּוָּנָתוֹ מַה שֶּׁחַטָּאת הַלְּוִיִּם הָיְתָה נִשְׂרֶפֶת, אַף שֶׁהִיא הָיְתָה חַטָּאת חִיצוֹנָה. וּלְפִי הָאֲמוּר לְעֵיל, יֵשׁ לְבָאֵר גַּם מַה שֶּׁלֹּא הִזְכִּירוֹ רַשִׁ"י כָּאן, מִשּׁוּם שֶׁדָּבָר זֶה נֶאֱמַר לוֹ מְאוּחָר יוֹתֵר, וּבִשְׁעַת הַקְרָבַת חַטָּאת שֶׁל מִילּוּאִים עֲדַיִן לֹא הָיְתָה הוֹרָאָה שֶׁל שְׂרֵיפַת חַטָּאת הַלְּוִיִּם.

וְכֻלָּן עַל־פִּי הַדִּבּוּר - הוּצְרַךְ לְהוֹסִיף זֹאת, מִשּׁוּם שֶׁכָּאן לֹא נֶאֱמַר בְּסוֹף הַפָּסוּק "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה", אֶלָּא בְּסוֹף פָּסוּק י, וְהָיָה נִיתָּן לְהָבִין שֶׁזֶּה נַעֲשָׂה לִכְאוֹרָה שֶׁלֹּא עַל־פִּי צִוּוּי ה׳, לָכֵן אָמַר "**וְכוּלָּן** עַל־פִּי הַדִּבּוּר", שֶׁכְּמוֹ שֶׁחַטָּאת שֶׁל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּילּוּאִים נֶעֱשְׂתָה עַל־פִּי צִוּוּי ה׳, כַּמְפוֹרָשׁ בִּשְׁמוֹת כט, יד: "וְאֶת בְּשַׂר הַפָּר .. תִּשְׂרוֹף בָּאֵשׁ", וּלְעֵיל ח, יז: "וְאֶת בְּשָׂרוֹ .. שָׂרַף בָּאֵשׁ .. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה", מוּבָן שֶׁגַּם שְׂרֵיפַת בְּשַׂר הַחַטָּאת שֶׁל שְׁמִינִי לַמִּילּוּאִים הָיָה עַל־פִּי הַדִּבּוּר. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁרַשִׁ"י בָּא

(יב) וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

רש״י◄ **וַיַּמְצִאוּ** • לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה וְהַזְמָנָה.

יב וּנְכַס יָת עֲלָתָא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן לֵהּ יָת דְּמָא וּזְרָקֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לב עמ׳ 54)

לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה וְהַזְמָנָה (רש״י ט, יב) כָּאן נֶאֱמַר "וַיַּמְצִיאוּ", וְאִלּוּ בְּחַטָּאת נֶאֱמַר "וַיַּקְרִיבוּ". וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה זְרִיקַת דַּם הַחַטָּאת הָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת טְבִילַת הָאֶצְבַּע בַּדָּם, וְאִלּוּ זְרִיקַת דַּם הָעוֹלָה הָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת כְּלִי שֶׁבּוֹ נִתּוּן הַדָּם. לָכֵן נֶאֱמַר "וַיַּמְצִיאוּ" ("הוֹשָׁטָה וְהַזְמָנָה") רַק בְּעוֹלָה, שֶׁכֵּן עִם הוֹשָׁטַת הַדָּם לְאַהֲרֹן הָיָה הַדָּם מוּכָן וּמְזֻמָּן לִזְרִיקָה; וְאִלּוּ בְּחַטָּאת הָיָה צָרֵךְ בִּפְעֻלָּה נוֹסֶפֶת לְאַחַר מְסִירַת הַדָּם - טְבִילַת אֶצְבַּע.

(יג) וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

יג וְיָת עֲלָתָא אַמְטִיאוּ לֵהּ לְאֵבְרָהָא וְיָת רֵישָׁא וְאַסֵּק עַל מַדְבְּחָא:

(יד) וַיִּרְחַץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעָיִם וַיַּקְטֵר עַל־הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחָה:

יד וְחַלִיל יָת גַּוָּא וְיָת כְּרָעַיָּא וְאַסֵּק עַל עֲלָתָא לְמַדְבְּחָא:

(טו) וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ כָּרִאשׁוֹן:

רש״י◄ **וַיְחַטְּאֵהוּ** • עֲשָׂהוּ כְּמִשְׁפַּט חַטָּאת. **כָּרִאשׁוֹן** • כְּעֵגֶל שֶׁלּוֹ.

טו וְקָרֵב יָת קָרְבַּן עַמָּא וּנְסִיב יָת צְפִירָא דְּחַטָּאתָא דִּי לְעַמָּא וְנָכְסֵהּ וְכַפַּר בְּדִמֵּהּ כְּקַדְמָאָה:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

לִשְׁלוֹל גַּם שֶׁלֹּא נַחֲשׁוֹב שֶׁאָכֵן לֹא הָיָה צִיווּי מְפוֹרָשׁ לְמֹשֶׁה לִשְׁרוֹף אֶת הַחַטָּאת שֶׁל שְׁמִינִי לַמִּילוּאִים, וּמֹשֶׁה לָמַד כֵּן מֵחַטָּאת שֶׁל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּילוּאִים, לָכֵן אָמַר: "וְכוּלָּן עַל פִּי הַדִּבּוּר", שֶׁגַּם כָּאן הָיָה דִּבּוּר מְפוֹרָשׁ לְכָךְ. אֶלָּא שֶׁלְּפִי זֶה יֵשׁ לְעַיֵּן, מַדּוּעַ אָכֵן לֹא נִכְתַּב כָּאן "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה". וּרְאֵה "שִׁפְתֵי חֲכָמִים" ו"מַשְׂכִּיל לְדָוִד". תורה יב

(יב) **וַיַּמְצִאוּ** – **לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה** - שֶׁהוֹשִׁיטוּ לוֹ אֶת הַדָּם בַּיָּד. וְכָתַב בְּ"פָנִים יָפוֹת", שֶׁבְּעוֹלָה וּשְׁלָמִים נִתִּינַת הַדָּם עַל גַּבֵּי הַקֶּרְנוֹת הָיְתָה תְּחִילָּה בְּקֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית לְיַד מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְהוֹלִיךְ אֶת הַדָּם אֶל הַכֹּהֵן אֶלָּא הָיָה דַּי בְּהוֹשָׁטַת הַכְּלִי בַּיָּד בִּלְבַד, וְלָכֵן נֶאֱמַר "וַיַּמְצִיאוּ", וְאִילּוּ גַּבֵּי חַטָּאת שֶׁנִּתִּינַת הַדָּם הָיְתָה תְּחִילָּה בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, הָיוּ צְרִיכִים לְהוֹלִיךְ הַכְּלִי מִצָּפוֹן (מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה) לְדָרוֹם, וְלָכֵן שָׁם (פסוק ט) נֶאֱמַר "וַיַּקְרִיבוּ". וּרְאֵה הֶעָרָה הַבָּאָה.

וְהַזְמָנָה - בְּפַשְׁטוּת הַכַּוָּנָה, שֶׁהוֹשִׁיטוּ אֶת הַדָּם לְאַהֲרֹן, וְעַל יְדֵי כָּךְ נַעֲשָׂה הַדָּם מוּכָן וּמְזוּמָּן אֶצְלוֹ לִזְרִיקָה. וּבְעוֹמֶק יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ״י בְּמַה שֶׁכָּתַב "לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה **וְהַזְמָנָה**", לְבָאֵר בָּזֶה הַהֶבְדֵּל בֵּין חַטָּאת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ "וַיַּקְרִיבוּ", לְבֵין עוֹלָה וּשְׁלָמִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם "וַיַּמְצִיאוּ", מִשּׁוּם שֶׁבְּעוֹלָה וּשְׁלָמִים מוּדְגָּשׁ יוֹתֵר עִנְיָן הַהַזְמָנָה שֶׁבְּהוֹשָׁטַת הַכְּלִי עִם הַדָּם אֶל אַהֲרֹן מֵאֲשֶׁר בְּחַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁבָּהֶם מִיַּד עִם הוֹשָׁטַת הַכְּלִי עִם הַדָּם לְאַהֲרֹן, הָיָה הַדָּם מְזוּמָּן וּמוּכָן לִזְרִיקָה, כִּי הַזְּרִיקָה נַעֲשְׂתָה עַל יְדֵי הַכְּלִי, וְאִילּוּ בְּחַטָּאת אַף לְאַחַר שֶׁהִקְרִיבוּ אֶת הַדָּם אֶל אַהֲרֹן, עֲדַיִן הָיָה אַהֲרֹן צָרִיךְ לִטְבּוֹל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְרַק אַחַר־כָּךְ לְהַזּוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ. וּלְפִי זֶה מוּבָן שֶׁבְּעוֹלָה וּשְׁלָמִים גְּדְלָה הִשְׁתַּתְּפוּתָם שֶׁל בְּנֵי אַהֲרֹן יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּחַטָּאת, שֶׁכֵּן עִם הוֹשָׁטַת הַדָּם אֶל אַהֲרֹן הָיָה אַהֲרֹן זוֹרְקוֹ מִיָּד עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְכֵן גַּבֵּי הַקְּרָבַת הָאֵבָרִים עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנִּתִּיחַת בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת הָעוֹלָה לִנְתָחִים, הָיְתָה בְּאוֹפָן שֶׁתֵּיכָף בְּהַגִּיעַ הַנְּתָחִים לִידֵי אַהֲרֹן הָיוּ מוּכָנִים לְהַקְטָרָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְלָכֵן נֶאֱמַר בָּהֶם (בפסוק יג) "הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ" (ע״פ תורת מנחם). תורה יג

(טו) **וַיְחַטְּאֵהוּ** – **עֲשָׂהוּ כְּמִשְׁפַּט חַטָּאת** - "וַיְחַטְּאֵהוּ" מִלְּשׁוֹן חַטָּאת. רְאֵה גַּם רַשִׁ״י לְעֵיל ו, יט.

כָּרִאשׁוֹן – **כְּעֵגֶל שֶׁלּוֹ** - וּפֵירוּשׁ "כָּרִאשׁוֹן" כַּחַטָּאת הָרִאשׁוֹן (באר מים חיים). וְדִיֵּק רַשִׁ״י לִכְתּוֹב "כְּעֵגֶל שֶׁלּוֹ" וְלֹא כַּחַטָּאת שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּקְשָׁה לוֹ: הֲרֵי חַטָּאת הִיא לְשׁוֹן נְקֵבָה וְהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "כָּרִאשׁוֹנָה", וְלָכֵן כָּתַב שֶׁהַכַּוָּנָה לְעֵגֶל, שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר, וְלָכֵן אָמַר "כָּרִאשׁוֹן" (משכיל לדוד). תורה טז

(טז) וַיִּקְרַב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֵׂהָ כַּמִּשְׁפָּט׃

רש״י◄ וַיַּעֲשֵׂהָ כַּמִּשְׁפָּט • הַמְפֹרָשׁ בְּעוֹלַת נְדָבָה בְּ״וַיִּקְרָא״ (ביצה כ)◆.

טז וְקָרֵב יָת עֲלָתָא וְעָבְדַהּ כִּדְחָזֵי׃

◆ יום שני י׳ ניסן ◆

(יז) וַיַּקְרֵב אֶת־הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר׃

יז וְקָרֵב יָת מִנְחָתָא וּמְלָא יְדֵהּ מִנַּהּ וְאַסֵּק עַל מַדְבְּחָא בַּר מֵעֲלַת צַפְרָא׃

רש״י◄ וַיְמַלֵּא כַפּוֹ • הִיא קְמִיצָה. מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר • כָּל אֵלֶּה עָשָׂה אַחַר עוֹלַת הַתָּמִיד.

(יח) וַיִּשְׁחַט אֶת־הַשּׁוֹר וְאֶת־הָאַיִל זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעָם וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

יח וּנְכַס יָת תּוֹרָא וְיָת דִּכְרָא נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּי לְעַמָּא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵהּ וּזְרָקֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

(יט) וְאֶת־הַחֲלָבִים מִן־הַשּׁוֹר וּמִן־הָאַיִל הָאַלְיָה וְהַמְכַסֶּה וְהַכְּלָיֹת וְיֹתֶרֶת הַכָּבֵד׃

יט וְיָת תַּרְבַּיָּא מִן תּוֹרָא וּמִן דִּכְרָא אַלְיָתָא וְחָפֵי גַּוָּא וְכָלְיָתָא וַחֲצַר כַּבְדָּא׃

רש״י◄ וְהַמְכַסֶּה • חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב.

(כ) וַיָּשִׂימוּ אֶת־הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזוֹת וַיַּקְטֵר הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה׃

כ וְשַׁוִּיאוּ יָת תַּרְבַּיָּא עַל חֶדְוָתָא וְאַסֵּק תַּרְבַּיָּא לְמַדְבְּחָא׃

רש״י◄ וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזוֹת • לְאַחַר הַתְּנוּפָה נִתְּנָן כֹּהֵן הַמֵּנִיף לְכֹהֵן אַחֵר לְהַקְטִירָם, נִמְצְאוּ הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה.

(כא) וְאֵת הֶחָזוֹת וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין הֵנִיף אַהֲרֹן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה׃

כא וְיָת חֶדְוָתָא וְיָת שׁוֹקָא דְיַמִּינָא אֲרַם אַהֲרֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ כְּמָא די פַּקִּיד מֹשֶׁה׃

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(טז) **וַיַּעֲשֵׂהָ כַּמִּשְׁפָּט** – **הַמְפֹרָשׁ** - מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר "כַּמִּשְׁפָּט" בְּפַתָּ"ח תַּחַת הַכַּ"ף, הַמּוֹרֶה עַל הֵ"א הַיְדִיעָה, מִשְׁמַע שֶׁמִּדּוּבָּר בַּמִּשְׁפָּט הַיָּדוּעַ, וְלָכֵן אָמַר שֶׁהַכַּוָּנָה לַמִּשְׁפָּט הַמְפוֹרָשׁ כְּבָר (מ״רא דכ״א).

בְּעוֹלַת נְדָבָה בְּ"וַיִּקְרָא" - לְעֵיל א, א־יד. וּרְאֵה גַּם רַשׁ״י בֵּיצָה כ, א: "וַיַּעֲשֵׂהָ כַּמִּשְׁפָּט – מַה מִּשְׁפָּט הָאָמוּר בְּעוֹלַת חוֹבָה? עַל־כָּרְחָךְ כַּמִּשְׁפָּט הַמְפוֹרָשׁ בְּעוֹלַת נְדָבָה בְּוַיִּקְרָא קָאָמַר, שֶׁכָּל מִשְׁפָּטֵי עוֹלָה וּשְׁלָמִים שָׁם נֶאֱמְרוּ". תורה יז

(יז) **וַיְמַלֵּא כַפּוֹ** – **הִיא קְמִיצָה** - שֶׁאַף שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְמַלֵּא כַפּוֹ" הַכַּוָּנָה לִקְמִיצָה בְּשֶׁלֹּשׁ אֶצְבָּעוֹת [כְּדִלְעֵיל בְּרַשׁ״י ב, ב], כְּדִין שְׁאָר קְמִיצוֹת (משכיל לדוד).

מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר – **כָּל אֵלֶּה** - כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָאֲמוּרִים לְעֵיל, וְלֹא רַק הַמִּנְחָה הַנִּזְכֶּרֶת בְּפָסוּק זֶה, כִּי "מִלְּבַד עוֹלַת הַבֹּקֶר" הוּא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמוּסָב עַל כָּל הָאָמוּר לְעֵיל.

עָשָׂה אַחַר עוֹלַת הַתָּמִיד - כְּלוֹמַר, "מִלְּבַד" הָאָמוּר כָּאן אֵין פֵּירוּשוֹ מִלְּשׁוֹן חוּץ וּבְנוֹסָף, אֶלָּא מַשְׁמָעוֹ לְאַחַר (ע״פ רש״י ברכות נא, ב), כִּי "מִלְּבַד עוֹלַת הַבֹּקֶר – הָעֲשׂוּיָה כְּבָר מַשְׁמַע" (רש״י זבחים פט, א). תורה יח

(יט) **וְהַמְכַסֶּה** – **חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב** - כִּי לֹא מָצִינוּ בַּכָּתוּב שֶׁיִּקְרָא בְּשֵׁם "מְכַסֶּה" אֶלָּא חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב (רא״ם). תורה כ

(כ) **וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל הֶחָזוֹת** – **לְאַחַר הַתְּנוּפָה נִתְּנָן כֹּהֵן הַמֵּנִיף לְכֹהֵן אַחֵר לְהַקְטִירָם** - לְכֵן נֶאֱמַר "וַיָּשִׂימוּ .. וַיַּקְטֵר", תְּחִילָּה בִּלְשׁוֹן רַבִּים וְאַחַר־כָּךְ בִּלְשׁוֹן יָחִיד (וְכֵן כָּל הָעִנְיָן נִזְכָּר לְעֵיל בִּלְשׁוֹן יָחִיד), מִשּׁוּם שֶׁשִּׂימַת הַחֲלָבִים עַל הֶחָזוֹת הָיְתָה נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי שְׁנֵי כֹּהֲנִים, וּכְבִפְנִים.

נִמְצְאוּ הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה - שֶׁתְּחִילָּה הָיוּ הֶחָזוֹת עַל הַחֲלָבִים, וְעַל יְדֵי שֶׁנִּתַּן לְיַד כֹּהֵן הַמַּקְטִיר נֶהֱפְכוּ וְנִהְיוּ הַחֲלָבִים עַל הֶחָזוֹת, כַּמְבוֹאָר בְּרַשׁ״י לְעֵיל ז, ל. תורה כא

(כב) **וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָיו אֶל־הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים:**

כב **וַאֲרַם אַהֲרֹן יָת יְדוֹהִי עַל עַמָּא וּבָרְכִנּוּן וּנְחַת מִלְּמֶעְבַּד חַטָּאתָא וַעֲלָתָא וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:**

רש״י◄ **וַיְבָרְכֵם** • בִּרְכַּת כֹּהֲנִים: יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא. **וַיֵּרֶד** • מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כב, עמוד 39 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

בִּרְכַּת כֹּהֲנִים בְּפָרָשַׁת שְׁמִינִי

וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָיו גו׳ וַיְבָרְכֵם

וַיְבָרְכֵם – בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא (ט, כב. ובפירוש רש״י)

בַּמְּפָרְשִׁים הִקְשׁוּ עַל פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י: א. הֲרֵי עַל מִצְוַת בִּרְכַּת כֹּהֲנִים נִצְטַוּוּ רַק לְקַמָּן בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא, וּמַדּוּעַ מְפָרֵשׁ שֶׁהַבְּרָכָה כָּאן הִיא בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. ב. מַדּוּעַ מְפָרֵט ״יְבָרֶכְךָ יָאֵר יִשָּׂא״, הֲרֵי פְּשִׁיטָא שֶׁבִּרְכַּת כֹּהֲנִים כּוֹלֶלֶת ג׳ בְּרָכוֹת אֵלּוּ. וְתֵרְצוּ בְּכַמָּה אוֹפַנִּים (ראה רמב״ן, שפתי חכמים, משכיל לדוד, ועוד).

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּחָדָא מִתּוֹרָצֶת בַּחֲבֵירְתָּהּ; וְהַכַּוָּנָה בְּ״וַיְבָרְכֵם״, הִיא לֹא שֶׁקִּיֵּם אַהֲרֹן אֶת **מִצְוַת** בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, אֶלָּא שֶׁבָּחַר אַהֲרֹן **בִּרְצוֹנוֹ** לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ עֵת בִּפְסוּקֵי בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, ״יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא״ [לְהָעִיר, שֶׁזֶּהוּ רַק לְרַשִׁ״י הַמְּפָרֵשׁ ״פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא״, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּדֶרֶךְ הַהֲלָכָה. כִּדְמוּכָח בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּשַׁ״ס שֶׁ״וַיְבָרְכֵם״ קָאֵי עַל **מִצְוַת** בִּרְכַּת כֹּהֲנִים].

דְּהִנֵּה, הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בַּמִּשְׁכָּן הָיְתָה הוֹכָחָה עַל כַּפָּרַת חֵטְא הָעֵגֶל, וּכְמוֹ שְׁכָתַב רַשִׁ״י עַל הַפָּסוּק מִשְּׁכַן הָעֵדוּת (סוף פרשת פקודי) ״עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁוִּיתֵּר לָהֶם הַקָּבָּ״ה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהֵרֵי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם״.

וְזֶהוּ תּוֹכֶן הַבְּרָכָה שֶׁבֵּירֵךְ אַהֲרֹן אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **יְבָרֶכְךָ ה׳** – הַבְּרָכָה תַּגִּיעַ מֵהַקָּבָּ״ה בְּעַצְמוֹ, שֶׁאַחֲרֵי כַּפָּרַת חֵטְא הָעֵגֶל, הוֹדִיעַ הַקָּבָּ״ה שֶׁ״פָּנַי יֵלֵכוּ״ – ״אֲנִי בְּעַצְמִי״ (תשא לג, יד ורש״י שם).

יָאֵר – ״יַרְאֶה לְךָ פָּנִים שׁוֹחֲקוֹת״ (רש״י נשא ו, כה), וְהַיְנוּ שֶׁתִּשְׁכּוֹן וְתִשְׁרֶה הַשְּׁכִינָה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְהוּא עַל־יְדֵי שֶׁ״**יִשָּׂא**״ – ״יִכְבּוֹשׁ כַּעֲסוֹ״ (רש״י שם, כו), הַיְנוּ שֶׁיְּכַפֵּר הַקָּבָּ״ה עַל חֵטְא הָעֵגֶל.

(כג) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעָם:**

כג **וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפָקוּ וּבָרִיכוּ יָת עַמָּא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְכָל עַמָּא:**

רש״י◄ **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְגו׳** • לָמָּה נִכְנְסוּ? מָצָאתִי בְּפָרָשַׁת מִלּוּאִים בַּבָּרַיְתָא הַנּוֹסֶפֶת עַל ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳ שֶׁלָּנוּ: לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן? לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת. אוֹ, לֹא נִכְנַס אֶלָּא לְדָבָר אַחֵר? הֲרֵינִי דָּן

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(כב) **וַיְבָרְכֵם – בִּרְכַּת כֹּהֲנִים** - כֵּיוָן שֶׁסְּתָם הַכָּתוּב וְלֹא אָמַר מַה בְּרָכָה בֵּרְכָם, הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהִיא הַבְּרָכָה הַמְּפוֹרֶשֶׁת בְּמָקוֹם אַחֵר, הִיא בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, וְיִלְמַד סָתוּם מִן הַמְּפוֹרָשׁ (גר״א).

״יְבָרֶכְךָ״, ״יָאֵר״, ״יִשָּׂא״ - פֵּירֵט רַשִׁ״י שֶׁבִּרְכַּת כֹּהֲנִים מוּרְכָּבֶת מִשָּׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֵלּוּ, אַף שֶׁפָּשׁוּט הוּא, מִפְּנֵי שֶׁמִּלְּשׁוֹן ״וַיְבָרְכֵם״ הָיָה נִיתָּן לְהָבִין שֶׁבֵּרְכָם רַק בְּרָכָה אַחַת (יְבָרֶכְךָ), וְלָכֵן כָּתַב שֶׁבֵּרְכָם בַּשָּׁלֹשׁ הַבְּרָכוֹת שֶׁל בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, וְאֵין זֶה סוֹתֵר לִלְשׁוֹן ״וַיְבָרְכֵם״ שֶׁמַּשְׁמָעוֹ בְּרָכָה אַחַת, כִּי בַּמִּקְדָּשׁ וְכֵן בַּמִּשְׁכָּן הָיוּ מְבָרְכִים בִּרְכַּת כֹּהֲנִים בִּבְרָכָה אַחַת לְלֹא הֶפְסֵק בֵּינְתַיִם (משכיל לדוד). אוֹ יֵשׁ לוֹמַר לְהֵיפֶךְ, שֶׁכְּוָנַת רַשִׁ״י לוֹמַר שֶׁבֵּרְכָם בְּשָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, דְּהַיְנוּ שֶׁחִילֵּק אֶת בִּרְכַּת כֹּהֲנִים לְשָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת כְּפִי שֶׁעוֹשִׂים בַּמְּדִינָה, וְעָנוּ אָמֵן אַחַר כָּל קֶטַע, וְלֹא בֵּרְכָם בִּבְרָכָה אַחַת כְּפִי שֶׁעוֹשִׂין בַּמִּקְדָּשׁ. וּבְטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, מִשּׁוּם שֶׁהַבְּרָכָה הָיְתָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא בְּמָקוֹם הַמְיוּחָד לְכָךְ, לֹא הָיָה לָהּ דִּין שֶׁל בְּרָכָה בַּמִּקְדָּשׁ אֶלָּא כִּבְרָכָה בַּמְּדִינָה. וּבְ״תּוֹרַת מְנַחֵם״ מְבָאֵר שֶׁרַשִׁ״י מְפָרְטָהּ בִּשְׁבִיל לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁלִּבְרָכָה זוֹ הָיְתָה מַשְׁמָעוּת מְיוּחֶדֶת עֲבוּר אוֹתוֹ מַעֲמָד, שֶׁלָּכֵן בָּחַר לְבָרְכָם בִּבְרִכַּת כֹּהֲנִים דַּוְקָא: ״יְבָרֶכְךָ״ מַשְׁמָעוֹ שֶׁה׳ בְּעַצְמוֹ מְבָרְכָם וְלֹא אַהֲרֹן (שֶׁהָיְתָה לוֹ שַׂיָּכוּת לְמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל), ״יָאֵר״ מַשְׁמָעוֹ שֶׁתִּהְיֶה הָאָרַת פָּנִים לְיִשְׂרָאֵל, וְהַיְנוּ הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה, וְדָבָר זֶה יִתְאַפְּשֵׁר עַל יְדֵי ״יִשָּׂא״, שֶׁמַּשְׁמָעוֹ שֶׁה׳ נוֹשֵׂא וּמְכַפֵּר לָהֶם עַל עֲוֹן הָעֵגֶל.

וַיֵּרֶד – מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ - דְּהַיְנוּ שֶׁ״וַיֵּרֶד״ אֵינוֹ מוּסָב עַל ״מַעֲשׂוֹת הַחַטָּאת וגו׳״, אֶלָּא מֵהֵיכָן וּמְתַי יָרַד, וּכְאִילּוּ כָּתוּב ״וַיֵּרֶד מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ״, וּבָא לוֹמַר לָנוּ שֶׁהִירִידָה הָיְתָה לְאַחַר בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, וּמַה שֶּׁכָּתוּב ״מַעֲשׂוֹת הַחַטָּאת״, זֶהוּ מַאֲמָר הַמּוּסְגָּר הַמְבָאֵר אֶת טַעַם עֲלִיָּתוֹ לַמִּזְבֵּחַ (הרבי). תורה כג

(כג) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְגו׳** – **לָמָּה נִכְנְסוּ?** - שֶׁהֵרֵי לֹא נִתְבָּאֵר בַּכָּתוּב מָה עָשׂוּ שָׁם.

מָצָאתִי בְּפָרָשַׁת מִלּוּאִים בַּבָּרַיְתָא הַנּוֹסֶפֶת עַל ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳ שֶׁלָּנוּ: לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן? לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת - אֲבָל אֶת הַקְטָרַת הַקְּטוֹרֶת שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם עָשָׂה מֹשֶׁה, כַּמְּפוֹרָשׁ בִּשְׁמוֹת מ, כז: ״וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים״, וּבְרַשִׁ״י שָׁם: ״שַׁחֲרִית וְעַרְבִית״.

אוֹ לֹא נִכְנַס אֶלָּא לְדָבָר אַחֵר? הֲרֵינִי דָּן: יְרִידָה - ״וַיֵּרֶד״ הָאָמוּר בְּפָסוּק כב. **וּבִיאָה** - ״וַיָּבֹא״ הָאָמוּר כָּאן.

יְרִידָה וּבִיאָה טְעוּנוֹת בְּרָכָה: מַה יְּרִידָה מֵעֵין עֲבוֹדָה, אַף בִּיאָה מֵעֵין עֲבוֹדָה. הָא לָמַדְתָּ, לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן? לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת. דָּבָר אַחֵר: כֵּיוָן שֶׁרָאָה אַהֲרֹן שֶׁקָּרְבוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וְנַעֲשׂוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְלֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל, הָיָה מִצְטַעֵר וְאוֹמֵר: ״יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁכָּעַס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָלַי, וּבִשְׁבִילִי לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל׳! אָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: ״מֹשֶׁה אָחִי, כָּךְ עָשִׂיתָ לִי, שֶׁנִּכְנַסְתִּי וְנִתְבַּיַּשְׁתִּי״? מִיָּד נִכְנַס מֹשֶׁה עִמּוֹ וּבִקְּשׁוּ רַחֲמִים וְיָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל. **וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם • אָמְרוּ: ״וִיהִי נֹעַם ה׳ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ״** (תהלים צ), ״יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם״. לְפִי שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים שֶׁהֶעֱמִידוֹ מֹשֶׁה לַמִּשְׁכָּן וְשִׁמֵּשׁ בּוֹ וּפֵרְקוֹ בְּכָל יוֹם, לֹא שָׁרְתָה בּוֹ שְׁכִינָה, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְלָמִים וְאוֹמְרִים לְמֹשֶׁה: ״מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כָּל הַטֹּרַח שֶׁטָּרַחְנוּ, שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בֵּינֵינוּ וְנֵדַע שֶׁנִּתְכַּפֵּר לָנוּ עָוֹן הָעֵגֶל׳! לְכָךְ אָמַר לָהֶם: ״זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה ה׳ תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה׳״, אַהֲרֹן אָחִי כְּדַאי וְחָשׁוּב מִמֶּנִּי, שֶׁעַל־יְדֵי קָרְבְּנוֹתָיו וַעֲבוֹדָתוֹ תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בָּכֶם וְתֵדְעוּ שֶׁהַמָּקוֹם בָּחַר בּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ז עמ׳ 237)

וַיֵּרָא כְּבוֹד ה׳ אֶל כָּל הָעָם (ט, כג) ׳עַם׳, מִלְּשׁוֹן גֶּחָלִים עוֹמְמוֹת, מוֹרֶה עַל בְּחִינָה נְמוּכָה. בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיְתָה הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת **יִשְׂרָאֵל** (הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת), וַעֲבוֹדַת הַ׳מַטָּה׳ מַמְשִׁיכָה אוֹר מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. אַךְ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי הָיְתָה הַשְּׁרָאָה זוֹ מִצַּד **הַקָּבָּ״ה**, וְלָכֵן נִמְשְׁכָה בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וּבְהָתְאֵם לַכְּלָל שֶׁכָּל הַגָּבוֹהַּ יוֹתֵר, יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר - הִגִּיעַ הַגִּלּוּי גַּם לְ׳עַם׳.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

טְעוּנוֹת בְּרָכָה - לְפִי פֵּירוּשׁ בָּרַיְיתָא זוֹ, הַבְּרָכָה הָאֲמוּרָה בְּפָסוּק כב הָיְתָה לְאַחַר הַיְרִידָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ (וְהַגְּאֶמָר ״וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת הַחַטָּאת״ לְאַחַר ״וַיְבָרֲכֵם״, הֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסוֹרָס). וְכֵן בִּיאָה טְעוּנָה בְּרָכָה קַל־וָחוֹמֶר מִיצִיאָה, שֶׁגְּאֶמַר כָּאן ״וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם״, מַה יְּצִיאָה שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה רְחִיצָה טְעוּנָה בְּרָכָה, בִּיאָה שֶׁטְּעוּנָה רְחִיצָה אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנָה בְּרָכָה (ברייתא שם), אִם כֵּן יְרִידָה וּבִיאָה שָׁוִין הֵן, וְנִיתָּן לְלַמְּדָן זוֹ מִזּוֹ.

מַה יְּרִידָה מֵעֵין עֲבוֹדָה - שֶׁלְּאַחַר הַיְרִידָה בֵּרַךְ בִּרְכַּת כֹּהֲנִים שֶׁהִיא מֵעֵין עֲבוֹדָה (הרבי).

אַף בִּיאָה מֵעֵין עֲבוֹדָה - שֶׁהַבִּיאָה הָיְתָה לְצוֹרֶךְ לִימּוּד הַקְּטֹרֶת הַקְּטוֹרֶת, וְזֶהוּ ״מֵעֵין עֲבוֹדָה״, אֲבָל הַקְּטֹרֶת הַקְּטוֹרֶת עַצְמָהּ הִיא עֲבוֹדָה מַמָּשׁ (הרבי).

הָא לָמַדְתָּ, לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן - וְלֹא נִכְנַס אַהֲרֹן לְבַד לְהַקְטִיר.

לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת. דָּבָר אַחֵר - לָמָּה נִכְנַסוּ.

כֵּיוָן שֶׁרָאָה אַהֲרֹן שֶׁקָּרְבוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וְנַעֲשׂוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְלֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל, הָיָה מִצְטַעֵר וְאוֹמֵר: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁכָּעַס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָלַי וּבִשְׁבִילִי לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל, אָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: מֹשֶׁה אָחִי, כָּךְ עָשִׂיתָ לִי - כְּלוֹמַר, גָּרַמְתָּ לִי.

שֶׁנִּכְנַסְתִּי - לְהִתְפַּלֵּל שֶׁתֵּרֵד הַשְּׁכִינָה.

וְנִתְבַּיַּשְׁתִּי, מִיָּד נִכְנַס מֹשֶׁה עִמּוֹ וּבִקְּשׁוּ רַחֲמִים, וְיָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל. וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם – אָמְרוּ: ״וִיהִי נֹעַם ה׳ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ״ - תְּהִלִּים צ, יז.

״יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם״ - וּרְאֵה שְׁמוֹת לט, מג: ״וַיְבָרֶךָ אוֹתָם מֹשֶׁה – אָמַר לָהֶם: יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם, וִיהִי נֹעַם ה׳ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וגו׳״. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֵם שְׁנֵי סוּגֵי בְּרָכוֹת, שָׁם: א) בַּרְכָם מֹשֶׁה לְבַד, ב) הַבְּרָכָה הָיְתָה לְעִנְיַן גְּמַר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, ג) הִיא נֶאֱמְרָה בְּעִיקָּר לְיִשְׂרָאֵל, לָכֵן אָמַר תְּחִילָּה: ״יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם״, וְאַחַר כָּךְ כְּלַל עַצְמוֹ עִמָּהֶם וְאָמַר: ״וִיהִי נֹעַם ה׳ אֱלֹהֵינוּ **עָלֵינוּ**״. וְאִילּוּ כָּאן: א) בֵּרְכוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, ב) הַבְּרָכָה הָיְתָה בְּעִיקָּר לְגַבֵּי עֲבוֹדָתָם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, ג) לָכֵן אָמְרוּ תְּחִילָּה: ״וִיהִי נֹעַם ה׳ אֱלֹהֵינוּ **עָלֵינוּ**״ (מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן), וְהִיא שֶׁגָּרְמָה הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם (שֶׁל יִשְׂרָאֵל), לָכֵן הוֹסִיפוּ אַחַר־כָּךְ: ״יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה **בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם**״ (הרבי).

לְפִי שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, שֶׁהֶעֱמִידוֹ מֹשֶׁה לַמִּשְׁכָּן וְשִׁמֵּשׁ בּוֹ וּפֵרְקוֹ בְּכָל יוֹם - רְאֵה גַּם רַשִׁ״י בַּמִּדְבָּר ז, א.

לֹא שָׁרְתָה בּוֹ שְׁכִינָה, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְלָמִים וְאוֹמְרִים לְמֹשֶׁה: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כָּל הַטֹּרַח שֶׁטָּרַחְנוּ - בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן.

שֶׁתִּשְׁרֶה - כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה.

שְׁכִינָה בֵּינֵינוּ, וְנֵדַע שֶׁנִּתְכַּפֵּר לָנוּ עָוֹן הָעֵגֶל - רְאֵה גַּם רַשִׁ״י שְׁמוֹת לח, א: ״מִשְׁכַּן הָעֵדוּת – עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁוִּיתֵּר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהָרֵי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם״.

לְכָךְ אָמַר לָהֶם - לְעִיל פָּסוּק ו.

״זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה׳״, אַהֲרֹן אָחִי כְּדַאי וְחָשׁוּב מִמֶּנִּי שֶׁעַל־יְדֵי קָרְבְּנוֹתָיו וַעֲבוֹדָתוֹ תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בָּכֶם, וְתֵדְעוּ שֶׁהַמָּקוֹם בָּחַר בּוֹ - וְלָכֵן נֶאֱמַר לְעֵיל בְּהֶמְשֵׁךְ לְפָסוּק ו: ״וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ״, מִשּׁוּם שֶׁדַּוְקָא עַל יָדָיו הָיְתָה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁה׳ בָּחַר בּוֹ לִכְהוּנָּה גְּדוֹלָה, לְמִרּוֹת שֶׁהָיָה לוֹ חֵלֶק בְּחֵטְא הָעֵגֶל. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י לְעֵיל שָׁם: ״שֶׁהָיָה אַהֲרֹן בּוֹשׁ וְיָרֵא לָגֶשֶׁת״. תורה כג

◆ יום שלישי י"א ניסן ◆

(כד) **וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַחֲלָבִים וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיָּרֹנּוּ וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם:**

כד **וּנְפָקַת אֶשָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת עַל מַדְבְּחָא יָת עֲלָתָא וְיָת תַּרְבַּיָּא וַחֲזָא כָּל עַמָּא וְשַׁבְּחוּ וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן:**

רש"י◄ **וַיָּרֹנּוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ.

י (א) **וַיִּקְחוּ בְנֵי־אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֵן אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם:**

א **וּנְסִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וִיהָבוּ בְּהֵן אֶשָׁתָא וְשַׁוִּיאוּ עֲלַהּ קְטֹרֶת וְקָרִיבוּ קֳדָם יְיָ אֶשָׁתָא נוּכְרֵיתָא דִּי לָא פַּקִּיד יָתְהוֹן:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 99)

אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם (י, א) כָּתַב בְּ'אוֹר הַחַיִּים', שֶׁבְּנֵי אַהֲרֹן מֵתוּ מִ'כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ', תְּשׁוּקָה עַזָּה לַהַקָּבָ"ה. וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי כְּתִיב "אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם", וּמִשֶּׁמָּע שֶׁעָבְרוּ עַל רְצוֹן ה'. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָיוּ בְּדַרְגָּה כָּזוֹ שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּת וְהִתְחַבְּרוּת לַה' (קְטֹרֶת מִלְּשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת) עַד **שֶׁלֹּא נִזְקְקוּ לְצִוּוּי**; כָּל מַעֲשֵׂיהֶם הָיוּ **בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא** בְּהִתְאָמָה מְלֵאָה לִרְצוֹן ה', כִּי רְצוֹנוֹ הָפַךְ לִרְצוֹנָם שֶׁלָּהֶם.

(ב) **וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי יְהוָה:**

ב **וּנְפָקַת אֶשָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת יָתְהוֹן וּמִיתוּ קֳדָם יְיָ:**

רש"י◄ **וַתֵּצֵא אֵשׁ** • רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא עַל־יְדֵי שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ. תֵּדַע, שֶׁאַחַר מִיתָתָן הִזְהִיר הַנּוֹתָרִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן לַמִּקְדָּשׁ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּ"וַיִּקְרָא רַבָּה".

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(כד) **וַיָּרֹנּוּ** – **כְּתַרְגּוּמוֹ** - "וְשַׁבְּחוּ". כְּלוֹמַר, מִלְּשׁוֹן רִינָּה. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י שִׁיר הַשִּׁירִים א, טז: "אַף נָעִים – שֶׁעָבַרְתָּ עַל פְּשָׁעַי וְהִשְׁרֵיתָ שְׁכִינָתְךָ בְּתוֹכִי, וְזֶהוּ **קִילּוּס** שֶׁל יְרִידַת הָאֵשׁ, וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיָּרֹנּוּ". תורה א

(ב) **וַתֵּצֵא אֵשׁ** – **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** - עֵירוּבִין סג, א. יוֹמָא נג, א.

לֹא מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן - וְאָמְרוּ שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם, מִצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט (גמרא שם ושם), וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹרוּ כְּרָאוּי, נֶעֱנְשׁוּ שֶׁלֹּא נָטְלוּ רְשׁוּת (רש"י יומא שם). וְזֶהוּ "אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם", מִפְּנֵי שֶׁאוֹתָהּ אֵשׁ שֶׁהֵבִיאוּ הָיְתָה עַל יְדֵי שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּם, הִיא נִקְרֵאת "אֵשׁ זָרָה" לִפְנֵי ה' וְלֹא אֵשׁ שֶׁל קְטוֹרֶת (גר"א). בְּטַעַם הַדָּבָר שֶׁלֹּא פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁהִקְרִיבוּ אֵשׁ זָרָה מַמָּשׁ, יֵשׁ לוֹמַר בְּפַשְׁטוּת, מִשּׁוּם שֶׁדּוֹחֵק לוֹמַר שֶׁנָּדָב וַאֲבִיהוּא טָעוּ בְּדָבָר פָּשׁוּט כָּזֶה, שֶׁהֲרֵי הוּזְהָרוּ בְּמִפּוֹרָשׁ שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר קְטוֹרֶת זָרָה (ראה שמות ל, ט וברש"י שם). אַךְ בְּ"תּוֹרַת מְנַחֵם" מְבָאֵר הַטַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁלְּשׁוֹן הַכָּתוּב בְּמִיתָתָם: "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'", הִיא בְּדִיּוּק כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב בְּעִנְיַן אֲכִילַת הַקָּרְבָּנוֹת "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'", וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁיְּרִידַת הָאֵשׁ מִלְּמַעְלָה הָיְתָה דָּבָר חִיּוּבִי, דְּהַיְנוּ שֶׁהַקְּטוֹרֶת שֶׁלָּהֶם אָכַן הִתְקַבְּלָה לִפְנֵי ה' וְגָרְמָה לְהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה, אֶלָּא שֶׁהָיָה שָׁם דָּבָר צְדָדִי שֶׁלִּילִי שֶׁבִּגְלָלָהּ נֶעֱנְשׁוּ, וְאוֹתָהּ הָאֵשׁ שֶׁיָּרְדָה אָכְלָה גַּם אוֹתָם, וְלָכֵן הוּזְקַק רַשִׁ"י לְפָרֵשׁ שֶׁחֵטְאָם הָיָה בְּעִנְיַן צְדָדִי וְלֹא בְּעֶצֶם הַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת, וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁרַשִׁ"י כּוֹתֵב אֶת פֵּירוּשׁוֹ עַל הַתִּיבוֹת "וַתֵּצֵא אֵשׁ" וְלֹא עַל "וַיָּמֻתוּ". **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר** - וַיִּקְרָא רַבָּה יב, ה.

שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ - וּמַה שֶּׁכָּתוּב: "אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם", יֵשׁ לוֹמַר, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ שְׁתוּיֵי יַיִן הָאֵשׁ שֶׁבְּיָדָם הָיְתָה זָרָה, שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲבוֹדָתָם עֲבוֹדָה (גר"א).

תֵּדַע שֶׁאַחַר מִיתָתָן - הַהוֹכָחָה הִיא מִזֶּה שֶׁאָמַר "אַחַר מִיתָתָן", אֲבָל לְדִבְרֵי הַכֹּל נֶאֱמְרָה פָּרָשַׁת שְׁתוּיֵי יַיִן בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, "דְּהָא בְּבִיאַת אֹהֶל מוֹעֵד תְּלָה רַחֲמָנָא" (רש"י גיטין ס, רע"ב).

הִזְהִיר הַנּוֹתָרִים - אַהֲרֹן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם: "אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ".

שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן לַמִּקְדָּשׁ - לְקַמָּן פָּסוּק ט. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר, וְכָאן עֲדַיִן לֹא הוּזְהָרוּ שֶׁלֹּא לְהוֹרוֹת בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּם, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא לְהִכָּנֵס שְׁתוּיֵי יַיִן, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁשֶּׁאנִי הָכָא שֶׁכְּבָר הָיוּ מְחוּיְבֵי מִיתָה עוֹד מִלִּפְנֵי כֵּן, כַּמְבוֹאָר בְּרַשִׁ"י

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת שמיני, מברכים החודש אייר תשכ"ו)

עִם הֱיוֹת שֶׁמִּדְרַגְתָּם שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא הָיְתָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, וְעַד כְּדֵי־כָּךְ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: "שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ", וְהַקָּבָּ"ה קְרָאָם "בִּקְרוֹבַי - בִּבְחִירַי", בְּכָל זֹאת נֶעֱנְשׁוּ בְּעוֹנֶשׁ חָמוּר בְּיוֹתֵר, בִּגְלַל הֶעְדֵּר הַ"בִּיטּוּל" הָרָאוּי לְרַבָּם - שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בְּפָנָיו.

וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - לַמְרוֹת כֹּחוֹ הָרַב בַּתּוֹרָה כַּנַּ"ל - הוּא הָאוֹמֵר שֶׁ"הָאוֹמֵר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ, גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל", שֶׁהַבִּיטּוּל לְרַבּוֹ הוּא דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לְגִילּוּי הַשְּׁכִינָה לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל.

וּמִזֶּה הַהוֹרָאָה, שֶׁאַל יֹאמַר אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל: לַמְּדָן אֲנִי וְתַלְמִיד־חָכָם הִנְנִי, וְאֵיךְ אֶהְיֶה בָּטֵל לְרַב וּלְחַכּוֹת שֶׁיּוֹרֶה לִי הַהֲלָכָה בַּתּוֹרָה, וְכֵן בַּהֲלִיכוֹת עוֹלָם, וְהַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֵלֵךְ בָּהּ בַּעֲבוֹדַת ה' - וַהֲלֹא בְּכוֹחִי לְהוֹרוֹת לְעַצְמִי!

- כִּי מִי לָנוּ גָּדוֹל כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא, וּבְכָל־זֹאת זֶה הָיָה **כָּל** חֶטְאָם, "**לֹא** מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן **אֶלָּא** עַל־יְדֵי שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן", וְעַד כְּדֵי כָּךְ - שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לֹא רַק לָהֶם, אֶלָּא שֶׁגּוֹרֵם לְהֵיפֶךְ הָעִנְיָן שֶׁל גִּילּוּי הַשְּׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל.

לְאִידָךְ גִּיסָא: דּוֹרְשִׁים מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁלִּימּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ יִהְיֶה דַּוְקָא בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה בְּשִׂכְלוֹ הוּא - וְעַד שֶׁכָּל כּוּלּוֹ יִהְיֶה חָדוּר בַּהֲבָנַת הַתּוֹרָה.

- וְזֶהוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ רַשִּׁ"י וְאוֹמֵר "רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ **לַמִּקְדָּשׁ**": יַיִן הוּא בְּחִינַת בִּינָה - הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, ו"**שְׁתוּיֵי** יַיִן" פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהָיוּ מְלֵאִים וַחֲדוּרִים הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וְהַחֵטְא הוּא - שֶׁנִּכְנְסוּ **לַמִּקְדָּשׁ** בְּצִיּוּר זֶה: הַחִסָּרוֹן שֶׁל "שְׁתוּיֵי יַיִן" אֵינוֹ אֶלָּא בְּעֵת הַכְּנִיסָה **לַמִּקְדָּשׁ** - אֲבָל עֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ כְּשֶׁאֵינוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, הֲרֵי אַדְּרַבָּה, צְרִיכָה לִהְיוֹת בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה:

מִקְדָּשׁ הוּא עִנְיַן הַתְּפִלָּה, שֶׁאָז עוֹמֵד הָאָדָם לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָּ"ה, וּמָאן דְּמַחְוֵי בְּמָחוֹג קַמֵּי מַלְכָּא וְכוּ' - שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל "כְּעֵבֶד קַמֵּי מָרֵיהּ", אֲבָל עֲבוֹדָתוֹ וּיְגִיעָתוֹ בַּתּוֹרָה צְרִיכוֹת לִהְיוֹת בְּאוֹפָן דְּ"שְׁתוּיֵי יַיִן" שֶׁכָּל מְצִיאוּתוֹ מְמוּלֵאת וַחֲדוּרָה בְּשִׂכְלָ הַתּוֹרָה.

- וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי שֶׁאָמְרָה לוֹ מַטְרוֹנִיתָא, שֶׁפָּנָיו הָיוּ דּוֹמִים לִפְנֵי "שְׁתוּי יַיִן". וְאָמַר לָהּ רַבִּי יְהוּדָה שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁתַּלְמוּדוֹ מְצוּי בְּיָדוֹ - וְהַיְנוּ דְּזֶה שֶׁבְּגַשְׁמִיּוּת הָיָה נִרְאֶה כִּ"שְׁתוּי יַיִן", הֲרֵי זֶה מִפְּנֵי שֶׁהַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁלּוֹ הָיְתָה כְּפִי הָרוּחָנִיּוּת שֶׁלּוֹ, וּבְרוּחָנִיּוּת הָיָה "שְׁתוּי יַיִן" - חָדוּר בַּהֲבָנַת הַתּוֹרָה -

וְהִנֵּה זֶה שֶׁבִּזְמַן הַתְּפִלָּה (בַּמִּקְדָּשׁ), מִתְבַּטֵּל הָאָדָם מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי כַּנַּ"ל - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן כֹּחַ וּפוֹעֵל שֶׁגַּם עֲבוֹדָתוֹ אַחַר־כָּךְ בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה בְּשִׂכְלוֹ הוּא, תִּהְיֶה בְּבִיטּוּל הָרָאוּי, עִם שֶׁהִיא גַּם בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה כִּדְבָעֵי.

אָמְנָם נִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה: אֵיךְ יִתְכַּן הַחִיבּוּר שֶׁל שְׁנֵי הֲפָכִים בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה: הֲרִגּוּשׁ שִׂכְלוֹ וַהֲבָנָתוֹ שֶׁל הַלּוֹמֵד, וּבִיטּוּל מְצִיאוּתוֹ וְכוּ'? - הַתְּשׁוּבָה נִיתְּנַת בְּהֶמְשֵׁךְ פֵּירוּשׁ רַשִּׁ"י לְהַלָּן: "מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ **בֶּן־בַּיִת** וְכוּ'" - מִכַּיָּון שֶׁהַמְּדוּבָּר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם "בֶּן־בַּיִת" שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָּ"ה, הֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם הַכֹּחַ לְחַבֵּר בּ' הַהֲפָכִים, שֶׁיּוּכְלוּ לִלְמוֹד בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וּבְיַחַד עִם זֶה לִהְיוֹת בַּבִּיטּוּל הַמַּתְאִים וְכוּ': עַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִפְעֲלוּ אֶת הַחִיבּוּר (דְּב' הַהֲפָכִים) שֶׁל עוֹלָם וָאֱלִקוּת, הָעוֹלָם מִתְנַהֵג עַל־פִּי פְּסַק־דִּין שֶׁל הַלּוֹמֵד וּמַסְקָנָתוֹ בְּלִימּוּדוֹ, וְכִדְרָשַׁת רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל עַל הַפָּסוּק לָאֵ־ל גּוֹמֵר עָלָי, וּמְקָרֵב עַל־יְדֵי־זֶה אֶת קִיּוּם הַיִּעוּד "וְנִגְלָה כְּבוֹד הֵוָי' וְרָאוּ כָל **בָּשָׂר** יַחְדָּיו כִּי פִי הֵוָי' דִּבֵּר". בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 51)

שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה . . שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ (רש"י י, ב) יֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֲרֵי הַחֵטְא מְפֹרָשׁ בַּכָּתוּב – הֵם הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בְּנִגּוּד לְצִוּוּי ה'. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לְעֵיל בְּסָמוּךְ נֶאֱמַר לְגַבֵּי הַשְּׂרָאַת הַשְּׁכִינָה "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' "; וּמִזֶּה שֶׁלָּשׁוֹן **זֶה עַצְמוֹ** מוֹפִיעַ גַּם בִּבְנֵי אַהֲרֹן, מוּכָח שֶׁאַף עֲבוֹדָתָם גָּרְמָה גִּלּוּי הַשְּׁכִינָה. לָכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁהָעֲבוֹדָה כְּשֶׁלְּעַצְמָהּ הָיְתָה כִּדְבָעֵי, אֶלָּא שֶׁהָיָה חִסָּרוֹן בְּאֹפֶן הַנְהָגָתָם בָּעֲבוֹדָה זוֹ.

שְׁמוֹת כד, יא: "נִסְתַּכְּלוּ וְהֵצִיצוּ וְנִתְחַיְּבוּ מִיתָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְעָרְבֵב שִׂמְחַת הַתּוֹרָה, וְהִמְתִּין לְנָדָב וַאֲבִיהוּא עַד יוֹם חֲנוּכַּת הַמִּשְׁכָּן". וּבְנוֹסָף לְכָךְ הֵם נִתְחַיְּבוּ מִיתָה גַּם בְּגִלַּל עֲשִׂיַּת הָעֵגֶל שֶׁעָשָׂה אֲבִיהֶם, כַּמְּפוֹרָשׁ בְּרַשִּׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק יב, וְלָכֵן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁעֶצֶם עוֹנֶשׁ הַמִּיתָה לֹא הָיָה רַק בִּגְלַל שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה אוֹ שֶׁנִּכְנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן, שֶׁהֲרֵי עֲדַיִן לֹא הוּזְהֲרוּ עַל כָּךְ, אֶלָּא שֶׁבִּגְלַל זֶה מֵתוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם דַּוְקָא (רא"ם).

מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ' - "נֶאֱמָן, מְצָאוֹ עוֹמֵד עַל פֶּתַח חֲנֻיּוֹת, וְהִתִּיז אֶת רֹאשׁוֹ בְּשִׁתִּיקָה, וּמִנָּה בֶּן בַּיִת אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִפְּנֵי מָה הָרַג אֶת הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא מִמַּה שֶׁמְּצַוֶּה אֶת הַשֵּׁנִי וְאָמַר: לֹא תִּכָּנֵס בְּפֶתַח חֲנֻיּוֹת, אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ הָרַג הָרִאשׁוֹן. כָּךְ וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל אוֹתָם, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִפְּנֵי מָה מֵתוּ, אֶלָּא מִמַּה שֶׁמְּצַוֶּה אֶת אַהֲרֹן וְאָמַר לוֹ: יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ, אָנוּ יוֹדְעִין מִתּוֹךְ כָּךְ שֶׁלֹּא מֵתוּ אֶלָּא מִפְּנֵי הַיַּיִן".

כִּדְאִיתָא בְּ"וַיִּקְרָא רַבָּה" - יב, א. תורה ג

בְּנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה

וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וגו'

וַתֵּצֵא אֵשׁ – . . רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ, תֵּדַע שֶׁאַחַר מִיתָתָן הִזְהִיר הַנּוֹתָרִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן לַמִּקְדָּשׁ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּוַיִּקְרָא רַבָּה (י,ב. ובפירוש רש"י)

מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת נֶאֱמָן מְצָאוֹ עוֹמֵד עַל פֶּתַח חֲנוּיוֹת וְהִתִּיז אֶת רֹאשׁוֹ בִּשְׁתִיקָה, וּמִנָּה בֶּן בַּיִת אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִפְּנֵי מַה הָרַג אֶת הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא מִמַּה שֶׁמְּצַוֶּה אֶת הַשֵּׁנִי וְאָמַר לֹא תִּכָּנֵס בְּפֶתַח חֲנוּיוֹת, אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ הָרַג אֶת הָרִאשׁוֹן. (ויקרא רבה)

וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהִי כַּוָּנַת רַשִ"י בְּהַעְתָּקָתוֹ מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ "מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ'", דְּמִמַּה־נַּפְשְׁךָ, אִם כַּוָּנָתוֹ רַק לְצַיֵּן לִדְבְרֵי הַמִּדְרָשׁ, הַוָה לֵיהּ לְקַצֵּר וְלוֹמַר "מָשָׁל לְמֶלֶךְ וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּוַיִּקְרָא רַבָּה", וְאִם בִּרְצוֹנוֹ לְהוֹדִיעַ גַּם אֶת תּוֹכֶן הַמָּשָׁל, הֲרֵי אֵין דַּי בִּתְחִלַּת הַמָּשָׁל שֶׁהֵבִיא?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּבְדִבְרָיו אֵלּוּ מְתָרֵץ מִפְּנֵי מַה נֶעֱנְשׁוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, וַהֲרֵי לֹא נִצְטַוּוּ עַל הָאִסּוּר דִּשְׁתִּיַּת יַיִן, וְעַל זֶה תֵּירֵץ מִמָּשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת, דְּזֶה שֶׁהֶעֱנִישוֹ הַמֶּלֶךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הוּזְהַר עַל כָּךְ, הוּא מִפְּנֵי שֶׁבִּהְיוֹתוֹ "**בֶּן בַּיִת**" שֶׁל הַמֶּלֶךְ הָיָה צָרִיךְ לְהָבִין **מֵעַצְמוֹ** - גַּם מִבְּלִי אַזְהָרָה מְפוֹרֶשֶׁת - שֶׁהַנְהָגָה זוֹ הִיא הֵפֶךְ רְצוֹנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּעִנְיָנֵנוּ, מִכֵּיוָן שֶׁבְּנֵי אַהֲרֹן הָיוּ בְּנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה "בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ", הִנֵּה מֵעַצְמָם יָדְעוּ הַנְהָגוֹת בֵּיתוֹ, גַּם כְּשֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ עַל זֶה בְּפֵרוּשׁ.

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן:

ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן הוּא דִּי מַלִּיל יְיָ לְמֵימַר בְּקָרִיבַי אִתְקַדַּשׁ וְעַל אַפֵּי כָל עַמָּא אִתְיַקָּר וּשְׁתִיק אַהֲרֹן:

רש"י◄ **הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר וְגוֹ'** • (זבחים קטו) **הֵיכָן דִּבֵּר? "וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי"** (שמות כט). **אַל תִּקְרֵי "בִּכְבֹדִי", אֶלָּא 'בִּמְכֻבָּדַי'. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: אַהֲרֹן אָחִי! יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בִּמְיֻדָּעָיו שֶׁל מָקוֹם, וְהָיִיתִי סָבוּר: אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ. עַכְשָׁיו, רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ!** (ת"כ. ויקרא רבה)◄ **וַיִּדֹּם**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ג) **הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר וְגוֹ'** – **הֵיכָן "דִּבֵּר"? "וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי"** - שְׁמוֹת כט, מג. **אַל תִּקְרֵא "בִּכְבֹדִי" אֶלָּא "בִּמְכֻבָּדַי"** - וּבְרַשִ"י שָׁם: "בַּמְכוּבָּדִים שֶׁלִּי, כָּאן רָמַז לוֹ מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן בְּיוֹם הֲקָמָתוֹ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ, וְהֵיכָן דִּבֵּר, וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי". אֶלָּא שֶׁשָּׁם הֵבִיא פֵּירוּשׁ זֶה כְּפֵירוּשׁ נוֹסָף בְּשֵׁם "מִדְרַשׁ אַגָּדָה", וְכָאן פֵּירַשׁ כְּאִילּוּ זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא. וְאֵין זֶה קָשֶׁה, מִשּׁוּם שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל רַשִ"י לְפָרֵשׁ כָּל דָּבָר לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וּמִכֵּיוָן שֶׁכָּךְ, הֲרֵי שֶׁב'שְׁמוֹת' פְּשׁוּטוֹ שֶׁל הַמִּקְרָא "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי" הוּא "שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָתִי בּוֹ", וְהַפֵּירוּשׁ הַמּוּבָא כָּאן הוּא רַק לְפִי מִדְרַשׁ אַגָּדָה, וְאִילּוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא הָאָמוּר כָּאן: "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר, בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ", הַכַּוָּנָה לִ"וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי" הָאָמוּר שָׁם.

אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: אַהֲרֹן אָחִי, יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בִּמְיֻדָּעָיו שֶׁל מָקוֹם - זֶהוּ הַפֵּירוּשׁ "בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ", וְהַיְנוּ שֶׁ"אֶקָּדֵשׁ" אֶת הַבַּיִת "בִּקְרוֹבַי". אֲבָל רְאֵה זְבָחִים קטו, ב וּבְרַשִ"י שָׁם: "לֹא מֵתוּ בָּנֶיךָ אֶלָּא כְּדֵי לְהִתְקַדֵּשׁ כְּבוֹדוֹ שֶׁל מָקוֹם עֲלֵיהֶם – לְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא נוֹרָא עַל יְרֵאָיו וּמְיוּדָּעָיו, וְזֶהוּ הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלַי בְּיוֹם שֶׁנִּצְטַוַּיְתִּי עַל הַמִּשְׁכָּן וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי, בְּאוֹתָם הַנִּכְבָּדִים וּקְרוֹבִים לִי אֶקָּדֵשׁ". הֲרֵי שֶׁמְּפָרֵשׁ "אֶקָּדֵשׁ" עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְכֵן הוּא בְּרַשִ"י בַּמִּדְבָּר כ, יג. תְּהִלִּים סח, לו. שָׁם צט, ט. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁשְּׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים מַשְׁלִימִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִתְקַדֵּשׁ, הֲרֵי שֶׁהַבַּיִת שֶׁבּוֹ שׁוֹרָה שְׁכִינָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִתְקַדֵּשׁ גַּם כֵּן. וּרְאֵה רַשִ"י לְקַמָּן דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל וְעַל. וּמַשְׁמַע שֶׁמְּפָרֵשׁ "בִּקְרוֹבַי", מִלְּשׁוֹן "מְיֻדָּעַי". רְאֵה גַּם רַשִ"י רוּת ב, א: "מוֹדַע – קָרוֹב". וְכֵן בְּרַשִ"י בְּרֵאשִׁית יח, יט: "יְדַעְתִּיו – לְשׁוֹן חִיבָּה .. שֶׁהַמְחַבֵּב אֶת הָאָדָם מְקָרְבוֹ אֶצְלוֹ וְיוֹדְעוֹ וּמַכִּירוֹ". אַךְ צָרִיךְ עִיּוּן שֶׁבַּהֶמְשֵׁךְ מְפָרְשׁוֹ: "בְּחִירַי". וְאֶפְשָׁר שֶׁ"מְיֻדָּעַי" הַיְנוּ בְּחַיֵּיהֶם, וּ"בְּחִירַי" הַיְנוּ בְּמִיתָתָם, שֶׁה' בָּחַר בָּהֶם לְהִתְקַדֵּשׁ עַל־יָדָם.

וְהָיִיתִי סָבוּר אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ - מַשְׁמַע שֶׁיָּדַע שֶׁמִּישֶׁהוּ מִהֶם יָמוּת, וְרַק לֹא יָדַע מִי מֵהֶם, אֲבָל מִלְּשׁוֹן רַשִ"י זְבָחִים קטו, ב: "וְרָמַז לוֹ שֶׁבַּיּוֹם שֶׁיִּשָּׁרֶה שְׁכִינָתוֹ עַל הַבַּיִת יִתְקַדֵּשׁ בִּכְבוּדָיו, וְלֹא נִרְמַז לְהָבִין **מַה הוּא** עַד שֶׁמֵּתוּ", מַשְׁמַע שֶׁלֹּא יָדַע כְּלָל "מַה הוּא" אוֹתָהּ הִתְקַדְּשׁוּת. וְאוּלַי גַּם כָּאן אֵין כַּוָּנַת רַשִ"י בְּאָמְרוֹ "אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ" דַּוְקָא לְעִנְיַן הַמִּיתָה, אֶלָּא רַק שֶׁ"בִּי אוֹ בְּךָ" יִתְקַדֵּשׁ הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא יָדַע בְּדִיּוּק בְּאֵיזֶה אוֹפֶן. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁבַּתְּחִילָּה חָשַׁב

אַהֲרֹן• (שם ושם) קִבֵּל שָׁכָר עַל שְׁתִיקָתוֹ, וּמַה שָׁכָר קִבֵּל? שֶׁנִּתְיַחֵד עִמּוֹ הַדִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמְרָה לוֹ לְבַדּוֹ פָּרָשַׁת שְׁתוּיֵי יַיִן. **בִּקְרֹבַי•** בִּבְחִירַי. **וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד•** כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִּין בַּצַּדִּיקִים מִתְיָרֵא וּמִתְעַלֶּה וּמִתְקַלֵּס; אִם כֵּן בְּאֵלּוּ, כָּל־שֶׁכֵּן בָּרְשָׁעִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח) "נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ" — אַל תִּקְרֵי "מִמִּקְדָּשֶׁיךָ", אֶלָּא 'מִמְּקַדְּשֶׁיךָ'.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

משֶׁה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יִתְקַדֵּשׁ עַל־יְדֵי אֶחָד, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי", הַיְינוּ "בִּמְכוּבָּדַי" (בִּלְשׁוֹן יָחִיד), וְחָשַׁב שֶׁזֶּה אוֹ הוּא אוֹ אַהֲרֹן, וְדַיֵּק לִכְתּוֹב "אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ", לוֹמַר שֶׁהַדָּבָר שָׁקוּל בְּדִיּוּק, אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁמֵּתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, אֲזַי הֵבִין שֶׁהַכַּוָּנָה "בִּמְכוּבָּדַי" (בִּלְשׁוֹן רַבִּים), וְלָכֵן אָמַר "בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ" (ראה "אור החיים").

עַכְשָׁו רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ - שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דִּקְדֵּק עַל חֶטְאָם כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה, הֲרֵי שֶׁהֵם מְקוֹרָבִים אֶל ה' יוֹתֵר מֵאִתָּנוּ שֶׁלֹּא דִּקְדֵּק בָּנוּ כֵּן (מהרש"א זבחים שם).

וַיִּדֹּם - לְשׁוֹן דְּמָמָה (רש"י תהלים לז, ז).

אַהֲרֹן - הִקְדִּים רַשִּׁ"י דִּבּוּר זֶה לַדִּבּוּר הַבָּא, לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁשְּׁתִיקָתוֹ הָיְתָה בִּגְלַל דִּבְרֵי מֹשֶׁה "בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ", "שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ" (גו"א. וכ"ה בגמרא זבחים שם).

קִבֵּל - בִּדְפוּס רִאשׁוֹן: וְקִבֵּל.

שָׁכָר עַל שְׁתִיקָתוֹ - כְּלוֹמַר, הַתּוֹרָה כָּתְבָה "וַיִּדֹּם אַהֲרֹן", כְּדֵי לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁקִּבֵּל שָׂכָר עַל שְׁתִיקָתוֹ (גו"א).

וּמַה שָׁכָר קִבֵּל? שֶׁנִּתְיַחֵד עִמּוֹ הַדִּבּוּר - מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, הוּא שָׁתַק מִן הַדִּבּוּר וְנִתְיַחֵד עִמּוֹ הַדִּבּוּר (גו"א).

שֶׁנֶּאֱמְרָה לוֹ לְבַדּוֹ - אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁעַד עַתָּה הָיָה הַדִּבּוּר מְשׁוּתָּף עִמּוֹ וְעִם מֹשֶׁה, שֶׁהֲרֵי לְעֵיל א, א מְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י שֶׁאַהֲרֹן נִתְמַעֵט מִכָּל הַדִּבְּרוֹת עִם מֹשֶׁה, אֶלָּא כַּוָּנָתוֹ לִשְׁנֵי הַדְּבָרִים: א) זָכָה וַה' דִּבֵּר עִמּוֹ, ב) ה' דִּבֵּר עִמּוֹ לְבַדּוֹ (רא"ם). אֲבָל כְּבָר מְצִינוּ שֶׁה' דִּבֵּר עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן בִּמְשׁוּתָּף, כַּמְבוֹאָר בְּרַשִּׁ"י שְׁמוֹת יב, א בַּדִּבּוּר שֶׁל "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", וְאִם כֵּן יֵשׁ לוֹמַר שֶׁכָּאן הַחִידּוּשׁ הוּא שֶׁיִּיחֵד הַדִּבּוּר לוֹ לְבַדּוֹ, יוֹתֵר מֵהַדִּבּוּר הַהוּא.

פָּרָשַׁת שְׁתוּיֵי יַיִן - לְקַמָּן פָּסוּק ח. וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י זְבָחִים קטו, ב: "שֶׁשָּׁתַק וְקִבֵּל הַשָּׂכָר, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ זָכָה וְנִתְיַחֵד אֵלָיו הַדִּיבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרֵי אוֹתוֹ עִנְיָן פָּרָשַׁת שְׁתוּיֵי יַיִן וְלֹא הוּזְכַּר בְּאוֹתוֹ דִּיבּוּר מֹשֶׁה אֶלָּא אַהֲרֹן". וְכֵן בְּרַשִּׁ"י קֹהֶלֶת ג, ז: "עֵת לַחֲשׁוֹת – פְּעָמִים שֶׁאָדָם שׁוֹתֵק וּמְקַבֵּל שָׂכָר, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּדֹּם אַהֲרֹן, וְזָכָה שֶׁנִּתְיַחֵד הַדִּבּוּר עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְדַבֵּר ה' אֶל אַהֲרֹן, יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ". וּרְאֵה גִיטִין ס, סוֹף עַמּוּד א שֶׁפָּרָשַׁת שְׁתוּיֵי יַיִן נֶאֱמְרָה בּוֹ בַּיּוֹם, וּבְרַשִּׁ"י שָׁם: "לְפִי שֶׁמֵּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְאֵילָךְ נֶאֱסְרוּ, דְּהָא בְּבִיאַת אֹהֶל מוֹעֵד תְּלָה רַחֲמָנָא".

בִּקְרֹבַי – בִּבְחִירַי - בִּנְבְחָרִים שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב "אֶקָּדֵשׁ" מוּסָב עַל הַמִּשְׁכָּן, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב לְעֵיל "שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בִּמְיוּדָּעָיו שֶׁל מָקוֹם".

וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד – כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִּין בַּצַּדִּיקִים - לְהִפָּרַע מֵהֶם עַל עֲבֵירוֹת קַלּוֹת, כְּמוֹ כָּאן שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבָּם, אוֹ שֶׁנִּכְנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן, וְנֶעֱנְשׁוּ אַף שֶׁעֲדַיִן לֹא הוּזְהֲרוּ עַל כָּךְ (ראה רא"ם כאן ומהרש"א זבחים שם). וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר שֶׁ"פְּנֵי כָל הָעָם" רוֹמֵז לַצַּדִּיקִים, שֶׁהֵם "פְּנֵי" הָעָם.

מִתְיָרֵא וּמִתְעַלֶּה וּמִתְקַלֵּס - נִרְאֶה שֶׁרַשִּׁ"י מְפָרֵשׁ תֵּיבַת "אֶכָּבֵד", בְּשֶׁלֹּשׁ לְשׁוֹנוֹת אֵלֶּה: יִרְאַת כָּבוֹד, יִרְאַת הָרוֹמְמוּת, וְגַם מִלְּשׁוֹן כָּבוֹד וְקִילּוּס. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּדִיּוּק שֶׁלֹּשׁ לְשׁוֹנוֹת אֵלּוּ: תְּחִילָּה "מִתְיָרֵא", נַעֲשָׂה יָרְאוּי, וּכְמוֹ שֶׁמֵּבִיא מֵהַפָּסוּק "נוֹרָא אֱלֹקִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ", וְאַחַר־כָּךְ "מִתְעַלֶּה", הַיְינוּ מִתְקַדֵּשׁ, וְכִלְשׁוֹן הַכָּתוּב "בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ", וְאַחַר־כָּךְ "מִתְקַלֵּס", מִשְׁתַּבֵּחַ עַל יְדֵי הַבְּרִיּוֹת, וְכִלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד", "אֶכָּבֵד", מִלְּשׁוֹן שֶׁבַח וְקִילּוּס.

אִם כֵּן בְּאֵלּוּ - בְּצַדִּיקִים שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְדַקְדֵּק עִמָּהֶם כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה.

כָּל־שֶׁכֵּן בָּרְשָׁעִים - שֶׁעֲוֹנוֹתֵיהֶם מְרוּבִּים, וּכְשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַעֲנִישָׁם כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִתְקַדֵּשׁ. וְכֵן מְפוֹרָשׁ בְּרַשִּׁ"י לְעֵיל יד, ד: "וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה – כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִתְנַקֵּם בָּרְשָׁעִים שְׁמוֹ מִתְגַּדֵּל וּמִתְכַּבֵּד". וּבַ"בְּאֵר בַּשָּׂדֶה" כָּתַב שֶׁכַּוָּנַת רַשִּׁ"י בְּאָמְרוֹ "כָּל שֶׁכֵּן בָּרְשָׁעִים" הִיא, שֶׁזֶּה עַצְמוֹ הַיִּרְאָה שֶׁנּוֹצֶרֶת אֵצֶל הָעָם בְּהִסְתַּלְּקוּת הַצַּדִּיקִים, שֶׁאוֹמְרִים: אִם כָּךְ הוּא עוֹשֶׂה לַצַּדִּיקִים כָּל שֶׁכֵּן שֶׁיַּעֲשֶׂה עִם הָרְשָׁעִים כְּלָיָה. וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י תְּהִלִּים שָׁם: "אִם לְמִקְדָּשׁוֹ לֹא נָשָׂא פָּנִים קַל וָחוֹמֶר לָרְשָׁעִים".

וְכֵן הוּא אוֹמֵר - תְּהִלִּים סח, לו.

"נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ", אַל תִּקְרָא "מִמִּקְדָּשֶׁיךָ" אֶלָּא "מִמְּקַדְּשֶׁיךָ" - "אֱלֹהִים" זוֹ מִדַּת הַדִּין, אֵימָתֵי הוּא "נוֹרָא", עַל יְדֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה דִּין בִּ"מִקּוּדָּשָׁיו" (רש"י זבחים שם). וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י בַּמִּדְבָּר כ, יג: "שֶׁכְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִּין בִּמְקוּדָּשָׁיו, הוּא יָרְאוּי וּמִתְקַדֵּשׁ עַל הַבְּרִיּוֹת". וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י תְּהִלִּים שָׁם (בַּפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי): "שֶׁכְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִּין בַּצַּדִּיקִים, מִתְיָרֵא וּמִתְעַלֶּה וּמִתְקַלֵּס". וְכֵן בְּרַשִּׁ"י שָׁם צט, ט: "עַל אֲשֶׁר הוּא מְדַקְדֵּק עִם הַצַּדִּיקִים, הוּא מְקוּדָּשׁ בָּעוֹלָם". תורה ד

(ד) **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל דֹּד אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קְרֹבוּ שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:**

ד וּקְרָא מֹשֶׁה לְמִישָׁאֵל וּלְאֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל אַח אֲבוּהִי דְּאַהֲרֹן וַאֲמַר לְהוֹן קְרִיבוּ טוּלוּ יָת אֲחוּכוֹן מִן קֳדָם אַפֵּי קוּדְשָׁא לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **דֹּד אַהֲרֹן** • עֻזִּיאֵל אֲחִי עַמְרָם הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ו) "וּבְנֵי קְהָת וְגוֹ'". **שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם וְגוֹ'** • כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה, שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב אֶת הַשִּׂמְחָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק י"ז עמוד 107 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַמְשִׁימָה שֶׁל כָּל 'לֵוִי'

עַל הַפָּסוּק "שְׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" (י, ד), מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה, שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב אֶת הַשִּׂמְחָה.

מָצִינוּ שֶׁבְּמַעֲשֶׂה זֶה דְּ"הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת" - נִצְטַוּוּ קְרוֹבֵי הַמֵּת, הַלְוִיִּים.

וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמוֹד הוֹרָאָה נִפְלָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) "לֹא שֵׁבֶט לֵוִי בִּלְבַד אֶלָּא כָּל אִישׁ וְאִישׁ כּוּ' אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ וְהֵבִינוֹ מַדָּעוֹ לְהִבָּדֵל לַעֲמוֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְעָבְדוֹ כּוּ' וּפָרַק מֵעַל צַוָּארוֹ עוֹל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרַבִּים אֲשֶׁר בִּקְּשׁוּ בְּנֵי הָאָדָם, הֲרֵי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְיִהְיֶה ה' חֶלְקוֹ וְנַחֲלָתוֹ כּוּ' כְּמוֹ שֶׁזָּכָה לְכֹהֲנִים לִלְוִיִּם".

וְהִנֵּה אִישׁ זֶה שֶׁ"נָדְבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ" וְהוּא בִּבְחִינַת "לֵוִי", יָכוֹל לַחְשׁוֹב, שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁ"נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" עָלָיו לַעֲסוֹק רַק בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה וּקְדוּשָׁה, אַף בְּעִנְיָנִים הַקְּשׁוּרִים בְּ"סוּר מֵרָע" וּ"לְאַפְרוּשֵׁי מֵאִיסּוּרָא" - מוּטָב שֶׁיַּעַסְקוּ בָּזֶה אֵלּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וַעֲדַיִן לֹא פָּרְקוּ מֵעַל צַוָּארָם "הַחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרַבִּים".

וְזֶה מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁכְּדֵי "לֹא לְעָרְבֵב אֶת הַשִּׂמְחָה", שֶׁהָעוֹלָם יִהְיֶה מָכוֹן וּמְדוֹר לִשְׁבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, צָרִיךְ לְ"הַעֲבִיר אֶת הַמֵּת" וּלְאַפְרוּשֵׁי מֵאִיסּוּרָא. וּבְצִוּוּי זֶה "שְׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ" נִצְטַוּוּ הַלְוִיִּים דַּוְקָא. דְּאַף שֶׁהֵם מוּרָמִים מֵעָם, וּמוּבְדָּלִים "לַעֲמוֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְעָבְדוֹ" - עֲלֵיהֶם לַעֲסוֹק בְּהַעֲבָרַת הָאִיסּוּר וְהַ"לִּכְלוּף", "מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה". וְרַק בְּאוֹפָן זֶה יָכְשַׁר הָעוֹלָם לִהְיוֹת מָכוֹן וּמְדוֹר לִשְׁבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(ה) **וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכָתְּנֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה:**

ה וּקְרִיבוּ וּנְטָלֵנוּן בְּכִתֻּנֵיהוֹן לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא כְּמָא דִי מַלִּיל מֹשֶׁה:

רש"י◄ **בְּכָתְּנֹתָם** • שֶׁל מֵתִים, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נִשְׂרְפוּ בִּגְדֵיהֶם, אֶלָּא נִשְׁמָתָם; כְּמִין שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ נִכְנְסוּ לְתוֹךְ חוֹטְמֵיהֶם (סנהדרין נב. ת"כ)◆

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ד) **דֹּד אַהֲרֹן – עֻזִּיאֵל אֲחִי עַמְרָם הָיָה** - וְלֹא שֶׁהָיָה דּוֹדוֹ עַל יְדֵי שֶׁהָיָה נָשׂוּי לַאֲחוֹת עַמְרָם. וּבָזֶה בָּא לוֹמַר שֶׁמִּישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן הָיוּ לְוִיִּם וְלֹא כֹּהֲנִים (עמר נקא). וּמַה שֶׁאָמַר לָהֶם "אֲחֵיכֶם", זֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ קְרוֹבֵיהֶם.

שֶׁנֶּאֱמַר - שְׁמוֹת ו, יח.

"וּבְנֵי קְהָת וְגוֹ'" - "עַמְרָם וְיִצְהָר חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל".

שְׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם וְגוֹ' – כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ - מְבֹאָר בָּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה לֹא נִצְטַוָּה עַל כָּךְ, אֶלָּא אָמַר לָהֶם כֵּן מִיְּזָמְתוֹ, כְּדֵי לֹא לְעָרְבֵב אֶת הַשִּׂמְחָה (הרבי).

הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה - מְדַיֵּק כֵּן מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ", כְּלוֹמַר: הַעֲבִירוּ אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַקֹּדֶשׁ (רא"ם וגר"א).

שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב אֶת הַשִּׂמְחָה - שִׂמְחַת חֲנוּכַּת הַמִּשְׁכָּן. וְלֹא שֶׁאָמַר לָהֶם כֵּן עַל מִנָּת לְקָבְרָם, כִּי אָז הָיָה לוֹ לוֹמַר לָהֶם: "שְׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם **וְקִבְרוּם**". וּמִשּׁוּם כָּךְ אָמַר כֵּן לְמִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן הַלְוִיִּים וְלֹא לְאֶלְעָזָר וְאִיתָמָר הַכֹּהֲנִים, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַהוֹצָאָה לֹא הָיְתָה עַל מִנָּת לְקָבְרָם, לֹא הָיָה לָהֶם הֶיתֵּר לְהִטָּמֵא בְּטוּמְאַת מֵת (נח"י). תורה ה

(ה) **בְּכָתְּנֹתָם – שֶׁל מֵתִים** - וְלֹא שֶׁל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן, שֶׁהֲרֵי אֵין זוֹ עֲבוֹדָה שֶׁצָּרִיךְ לְשֵׁם כָּךְ שֶׁיִּלְבְּשׁוּ כְּתֹנוֹת, וְגַם לֹא הָיוּ כְּתֹנוֹת אֶלָּא לַכֹּהֲנִים וְלֹא לַלְוִיִּם (גר"א).

מְלַמֵּד - בְּמַה שֶׁכָּתוּב "בְּכָתְּנֹתָם", שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְכָתְבוֹ, כִּי מָה אִיכְפַּת לָן בַּמָּה נְשׂאוּ אוֹתָם.

שֶׁלֹּא נִשְׂרְפוּ בִּגְדֵיהֶם אֶלָּא נִשְׁמָתָם - וְלֹא גּוּפָם, כִּי אִם כֵּן הָיְתָה צְרִיכָה לְהִשָּׂרֵף גַּם כְּתָנֹתָם.

כְּמִין שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ נִכְנְסוּ לְתוֹךְ חָטְמֵיהֶם - שֶׁכֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ בְּכָךְ שֶׁהִקְרִיבוּ: א) "אֵשׁ זָרָה", ב) שֶׁל קְטוֹרֶת, שֶׁעִנְיָנָהּ רֵיחַ נִיחוֹחַ, נֶעֱנְשׁוּ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: א) שֶׁיָּצְאָה אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה', ב) שֶׁהָאֵשׁ נִכְנְסָה בְּחָטְמֵיהֶם, מְקוֹם חוּשׁ הָרֵיחַ (הרבי), וְשָׂרְפָה אֶת נִשְׁמָתָם דַּוְקָא, שֶׁכֵּן רֵיחַ הוּא דָּבָר שֶׁהַנִּשְׁמָה נֶהֱנֵית מִמֶּנּוּ. תורה ו

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בָּנָיו רָאשֵׁיכֶם אַל־תִּפְרָעוּ וּבִגְדֵיכֶם לֹא־תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ וְעַל כָּל־הָעֵדָה יִקְצֹף וַאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת־הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה:

ו וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בְּנוֹהִי רֵישֵׁיכוֹן לָא תְרַבּוּן פֵּרוּעַ וּלְבוּשֵׁיכוֹן לָא תְבַזְּעוּן וְלָא תְמוּתוּן וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רוּגְזָא וַאֲחֵיכוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּן יָת יָקִדְתָּא דִּי אוֹקִיד יְיָ:

רש"י◄ **אַל־תִּפְרָעוּ** • אַל תְּגַדְּלוּ שֵׂעָר. מִכָּאן, שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת. (מו"ק יד ב) אֲבָל אַתֶּם אַל תְּעַרְבְּבוּ שִׂמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם. **וְלֹא תָמֻתוּ** • הָא אִם תַּעֲשׂוּ כֵּן, תָּמוּתוּ. **וַאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל** • מִכָּאן, שֶׁצָּרְתָּן שֶׁל תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים מֵטֶלֶת עַל הַכֹּל לְהִתְאַבֵּל בָּהּ.

(ז) וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ פֶּן־תָּמֻתוּ כִּי־שֶׁמֶן מִשְׁחַת יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה: פ

ז וּמִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא תִּפְּקוּן דִּילְמָא תְּמוּתוּן אֲרֵי מְשַׁח רְבוּתָא דַיְיָ עֲלֵיכוֹן וַעֲבָדוּ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה:

(ח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

ח וּמַלִּיל יְיָ לְאַהֲרֹן לְמֵימַר:

(ט) יַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תָמֻתוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

ט חֲמַר וּמְרַוֵּי לָא תִּשְׁתֵּי אַתְּ וּבְנָיְךָ עִמָּךְ בְּמֵעֲלְכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְלָא תְּמוּתוּן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן:

רש"י◄ **יַיִן וְשֵׁכָר** • יַיִן כִּדְרֶךָ שִׁכְרוּתוֹ. **בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד** • (ת"כ) אֵין לִי אֶלָּא בְּבוֹאָם לַהֵיכָל, בְּגִשְׁתָּם לַמִּזְבֵּחַ מִנַּיִן? נֶאֱמַר כָּאן 'בִּיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד', וְנֶאֱמַר בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם: 'בִּיאַת אֹהֶל מוֹעֵד', מַה לְּהַלָּן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד, אַף כָּאן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד.

(י) וְלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר:

י וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין חֻלָּא וּבֵין מְסָאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא:

רש"י◄ **וּלְהַבְדִּיל** • כְּדֵי שֶׁתַּבְדִּילוּ בֵּין עֲבוֹדָה קְדוֹשָׁה לִמְחֻלֶּלֶת. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם עָבַד — עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה (זבחים יז. ת"כ)◆

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ו) **אַל תִּפְרָעוּ – אַל תְּגַדְּלוּ שֵׂעָר. מִכָּאן שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת** - מִזֶּה שֶׁאָמַר לָהֶם "אַל תִּפְרָעוּ", הָא שְׁאָר אֲבֵלִים, חַיָּבִים מִשְּׁמַע (רש"י מו"ק יט, ב. וראה רש"י שם יד, ב).

אֲבָל אַתֶּם אַל תְּעַרְבְּבוּ שִׂמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם - עַל חֲנוּכַּת הַמִּשְׁכָּן, וְלָכֵן אָסוּר לָהֶם לְגַדֵּל שֵׂעָר כְּמִנְהַג אֲבֵלִים. בִּדְבָרָיו אֵלּוּ מְבָאֵר רַשִׁ"י, שֶׁאַזְהָרָה זוֹ שֶׁלֹּא לְגַדֵּל שֵׂעָר הִיא אַזְהָרָה פְּרָטִית לָהֶם וּלְאוֹתָהּ שָׁעָה בִּלְבַד, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב שִׂמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֲבָל אַזְהָרָה כְּלָלִית לְכָל הַכֹּהֲנִים שֶׁלֹּא לְגַדֵּל שֵׂעָר עַל מֵת נֶאֱמְרָה בְּנִפְרָד לְקַמָּן בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר (כא, י).

וְלֹא תָמֻתוּ – הָא אִם תַּעֲשׂוּ כֵּן, תָּמוּתוּ - כִּי אִם לֹא כֵּן, מַה מַּשְׁמִיעֵנוּ שֶׁלֹּא יָמוּתוּ. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל ח, לה.

וַאֲחֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל – מִכָּאן - מִזֶּה שֶׁהִתִּיר לְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל לִבְכּוֹת וּלְהִתְאַבֵּל עַל מִיתַת נָדָב וַאֲבִיהוּא, אַף שֶׁאָסַר עַל אַהֲרֹן וּבָנָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב שִׂמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם (הרבי).

שֶׁצָּרָתָן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מֻטֶּלֶת עַל הַכֹּל לְהִתְאַבֵּל בָּהּ - רְאֵה גַּם שַׁבָּת קה, ב: "חָכָם שֶׁמֵּת – הַכֹּל קְרוֹבָיו". תורה ז

(ט) **יַיִן וְשֵׁכָר – "יַיִן" דֶּרֶךְ שִׁכְרוּתוֹ.** - כְּלוֹמַר, "יַיִן וְשֵׁכָר" פֵּירוּשוֹ, יַיִן שֶׁהוּא שֵׁכָר, וְהַיְנוּ כְּשֶׁשָּׁתָה רְבִיעִית יַיִן חַי (לְלֹא תּוֹסֶפֶת מַיִם כְּלָל) וּבְבַת אַחַת (בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס), וְזֶהוּ "דֶּרֶךְ שִׁכְרוּתוֹ", וּכְדַעַת רַבִּי אֶלְעָזָר בְּכָרִיתוֹת יג, ב (רא"ם).

בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד – אֵין לִי אֶלָּא "בְּבֹאֲכֶם" לַהֵיכָל - "אֹהֶל מוֹעֵד" זֶהוּ הַמִּשְׁכָּן, וּבְבֵית הַמִּקְדָּשׁ זֶהוּ הֵיכָל.

בְּגִשְׁתָּם לַמִּזְבֵּחַ - הַחִיצוֹן, שֶׁאֵין כָּאן בִּיאַת אֹהֶל מוֹעֵד, אֶלָּא בֶּחָצֵר (רש"י שמות ל, כ).

מִנַּיִן? נֶאֱמַר כָּאן בִּיאַת אֹהֶל מוֹעֵד, וְנֶאֱמַר בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בִּיאַת אֹהֶל מוֹעֵד - שְׁמוֹת ל, כ: "בְּבוֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם". וּרְאֵה רַשִׁ"י שָׁם שֶׁ"בְּבוֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" הַיְנוּ "לְהַקְטִיר קְטֹרֶת שַׁחֲרִית וּבֵין הָעַרְבַּיִם, אוֹ לְהַזּוֹת מִדַּם פַּר כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה".

מַה לְּהַלָּן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל מוֹעֵד, אַף כָּאן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל מוֹעֵד. - שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם: "אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר". תורה י

(י) **וּלְהַבְדִּיל – כְּדֵי שֶׁתַּבְדִּילוּ בֵּין עֲבוֹדָה קְדוֹשָׁה לִמְחֻלֶּלֶת. הָא לָמַדְתָּ,**

(יא) וּלְהוֹרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

יא וּלְאַלָּפָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת כָּל קְיָמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ לְהוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה:

רש"י◄ **וּלְהוֹרֹת** • לְמֵד שֶׁאָסוּר שִׁכּוֹר בְּהוֹרָאָה (ת"כ). יָכוֹל יְהֵא חַיָּב מִיתָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ... וְלֹא תָמֻתוּ" (במדבר יח). כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם בְּמִיתָה וְאֵין חֲכָמִים בְּהוֹרָאָתָם בְּמִיתָה.

◆ יום רביעי י"ב ניסן ◆

(יב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל־אִיתָמָר בָּנָיו הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת־הַמִּנְחָה הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא:

יב וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם אֶלְעָזָר וְעִם אִיתָמָר בְּנוֹהִי דְּאִשְׁתְּאָרוּ סִיבוּ יָת מִנְחָתָא דְּאִשְׁתְּאָרַת מִקָּרְבָּנַיָּא דַיְיָ וְאִכְלוּהָ פַּטִּיר בִּסְטַר מַדְבְּחָא אֲרֵי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא:

רש"י◄ **הַנּוֹתָרִים** • מִן הַמִּיתָה. מְלַמֵּד, שֶׁאַף עֲלֵיהֶם נִקְנְסָה מִיתָה עַל עֲוֹן הָעֵגֶל. הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט) "וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ", וְאֵין 'הַשְׁמָדָה' אֶלָּא כִּלּוּי בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ב) "וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל"; וּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בִּטְלָה מֻחֱצָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט): "וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא". **קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה** • אַף־עַל־פִּי

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

שֶׁאִם עָבַד – עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה - אֵין פֵּירוּשׁוֹ כְּדֵי שֶׁתִּדְּעוּ לְהַבְדִּיל בֵּין עֲבוֹדָה קְדוֹשָׁה לַעֲבוֹדָה מְחֻלֶּלֶת, שֶׁאִם כֵּן אֵיךְ לוֹמְדִים מִכָּאן שֶׁעֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה, אֶלָּא כָּךְ פֵּירוּשׁוֹ: אִם לֹא תִּהְיוּ שְׁתוּיֵי יַיִן יִהְיֶה הֶבְדֵּל בֵּין עֲבוֹדָה קְדוֹשָׁה לִמְחֻלֶּלֶת, וְאִם תִּהְיוּ שְׁתוּיֵי יַיִן לֹא יִהְיֶה הֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶן, שֶׁכֵּן כָּל הָעֲבוֹדוֹת שֶׁתַּעֲבְדוּ שְׁתוּיֵי יַיִן תִּהְיֶינָה מְחֻלָּלוֹת (רא"ם). וְכֵן מַשְׁמַע מִלְּשׁוֹן רַשִׁ"י תַּעֲנִית יז, ב: "דִּכְתִיב יַיִן וְשֵׁכָר אַל תִּשְׁתְּ, וּסְמִיךְ לֵיהּ וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחוֹל, בֵּין עֲבוֹדָה קְדוֹשָׁה לִמְחֻלֶּלֶת, דְּאִי עֲבִיד עֲבוֹדָה שְׁתוּי יַיִן – חִילֵּל". וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י זְבָחִים יז, סוֹף עַמּוּד ב: "וּבֵין הַחוֹל – עֲבוֹדָה שֶׁאַתָּה עוֹבֵד בְּשִׁכְרוּת קְרוּיָה חוֹל". אַךְ מֵהֶמְשֵׁךְ הַפָּסוּק "וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר", מַשְׁמַע שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁיֵּדְעוּ לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם. וְלָכֵן נִרְאֶה לוֹמַר שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ"י כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ לְהַבְדִּיל בֵּין עֲבוֹדָה קְדוֹשָׁה לִמְחֻלֶּלֶת, וְכֵיוָן שֶׁשְּׁתוּי יַיִן לֹא יוּכַל לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן, לָכֵן עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתַב רַשִׁ"י "הָא לָמַדְתָּ", דְּהַיְנוּ שֶׁאֵין זֶה לִימּוּד יָשִׁיר מֵהַפָּסוּק (כְּפֵירוּשׁ הָרְאֵ"ם), אֶלָּא שֶׁזֶּה הַמַּסְקָנָה הָעוֹלָה מִפֵּירוּשׁ זֶה. וּרְאֵה גַּם "דִּבְרֵי דָוִד". וּרְאֵה רַשִׁ"י שֶׁבַּפָּסוּק הַבָּא. תורה יא

(יא) **וּלְהוֹרֹת – לְמֵד שֶׁאָסוּר שִׁכּוֹר בְּהוֹרָאָה** - כְּלוֹמַר, "וּלְהוֹרוֹת" פֵּירוּשׁוֹ: כְּדֵי שֶׁתּוּכְלוּ לְהוֹרוֹת דְּבַר הֲלָכָה וְלֹא תָּבוֹאוּ לִידֵי טָעוּת, וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁאִם שְׁתָה אָסוּר לוֹ לְהוֹרוֹת, וְאִם הוֹרָה – עָבַר עַל הָאִיסּוּר אֲפִילּוּ כְּשֶׁלֹּא טָעָה (גר"א). וּרְאֵה רַשִׁ"י נָזִיר לח, א: "כְּדִכְתִיב יַיִן וְשֵׁכָר אַל תִּשְׁתְּ, וּסְמִיךְ לֵיהּ וּלְהַבְדִּיל וּלְהוֹרוֹת, דְּמַשְׁמַע דִּלְעִנְיַן הוֹרָאָה נַמִי לֹא יִשְׁתֶּה". וּבְרַשִׁ"י זְבָחִים יח, א: "דְּהָכִי מַשְׁמַע קְרָא: יַיִן וְשֵׁכָר אַל תִּשְׁתְּ בְּבוֹאֲכֶם וגו', וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה בָּא לְהַבְדִּיל וּלְהוֹרוֹת בֵּין דְּבַר קְדוּשָׁה לִדְבַר חוֹל – אַל תְּהִי שִׁכְרוּת".

יָכוֹל יְהֵא חַיָּב מִיתָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ .. וְלֹא תָמֻתוּ", כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם בְּמִיתָה, וְאֵין חֲכָמִים בְּהוֹרָאָתָן בְּמִיתָה. - לְעֵיל פָּסוּק ט. תורה יא

(יב) **הַנּוֹתָרִים – מִן הַמִּיתָה** - שֶׁאַף הֵן הָיוּ רְאוּיִין לִישָׂרֵף וְנוֹתְרוּ (רש"י יומא פז, א).

מְלַמֵּד שֶׁאַף עֲלֵיהֶם נִקְנְסָה מִיתָה עַל עֲוֹן הָעֵגֶל - שֶׁאַף שֶׁאֲצָלָם לֹא הָיָה הַחֵטְא שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא (הָאָמוּר לְעֵיל פָּסוּק ב וּבְרַשִׁ"י שָׁם), אַךְ הָיוּ רְאוּיִים לָמוּת מִצַּד עֲוֹן הָעֵגֶל שֶׁל אַהֲרֹן, וּמִצַּד זֶה כָּל בָּנָיו הָיוּ בִּכְלַל הָעוֹנֶשׁ.

הוּא שֶׁנֶּאֱמַר - דְּבָרִים ט, כ.

"וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ" - לְפִי שֶׁשָּׁמַע לָכֶם (רש"י שם).

וְאֵין הַשְׁמָדָה אֶלָּא כִּלּוּי בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר - עָמוֹס ב, ט. וּרְאֵה רַשִׁ"י שָׁם.

"וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל" - וּ"פִּרְיוֹ" אֵלּוּ בָּנָיו שֶׁל אָדָם. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י דְּבָרִים שָׁם.

וּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בִּטְלָה מֻחֱצָה, שֶׁנֶּאֱמַר - דְּבָרִים שָׁם.

"וָאֶתְפַּלֵּל גַּם בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִיא" - וְהוֹעִילָה תְּפִלָּתִי לְכַפֵּר מֶחֱצָה, וּמֵתוּ שְׁנַיִם וְנִשְׁאֲרוּ הַשְּׁנַיִם (רש"י שם).

קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה – אַף עַל פִּי שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִין - עַל נָדָב וַאֲבִיהוּא (רש"י יומא ה, ב). כִּי אִם לֹא כֵּן, לָמָּה הוּצְרַךְ לוֹמַר לָהֶם: "קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה .. וְאִכְלוּהָ", הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר לְעֵיל (ו, ט) בְּתוֹרַת הַמִּנְחָה: "וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו" (רא"ם). וְאֵין לוֹמַר שֶׁאָמַר לָהֶם "קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה", כְּדֵי לוֹמַר לָהֶם שֶׁאַף "שֶׁהִיא מִנְחַת צִבּוּר וּמִנְחַת שָׁעָה וְאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהּ לְדוֹרוֹת" (כִּלְשׁוֹן רַשִׁ"י לְקַמָּן), צְרִיכִים הֵם לְאָכְלָהּ כִּשְׁאָר מִנְחוֹת, כִּי הֲרֵי נֶאֱמַר לְעֵיל (ט, יז) "וַיַּקְרֵב אֶת הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה וַיַּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ", דְּהַיְנוּ שֶׁאַהֲרֹן הִקְטִיר רַק

שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִין, וְקָדָשִׁים אֲסוּרִים לְאוֹנֵן. אֶת־הַמִּנְחָה• זוֹ מִנְחַת שְׁמִינִי וּמִנְחַת נַחְשׁוֹן. וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת• מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁהִיא מִנְחַת צִבּוּר וּמִנְחַת שָׁעָה וְאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהּ לְדוֹרוֹת, הֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ בָּהּ דִּין שְׁאָר מְנָחוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט ענמ' 275)

וּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בִּטְּלָה מֶחֱצָה (רש"י י, יב) סִפֵּר כ"ק מו"ח אַדְמוֹ"ר, שֶׁמהר"י סלנטר שָׁאַל אֶת הָרַבִּי מַהֲרַ"שׁ, מַדּוּעַ מַאֲרִיכִים חֲסִידִים כָּל־כָּךְ בַּתְּפִלָּה, וְעָנָהוּ, שֶׁיִּדּוּעָה הַפְּלוּגְתָּא אִם תְּפִלָּה עוֹשָׂה מֶחֱצָה אוֹ כֻּלָּהּ, וְלָכֵן מַאֲרִיכִים בִּתְפִלָּה, כְּדֵי שֶׁגַּם מֶחֱצָה תִּסְפִּיק. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ: עַל יְדֵי אֲרִיכוּת הַתְּפִלָּה מַגִּיעִים בְּדַרְגָּה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, וְ'רַגְלֵי' הַדַּרְגָּה הָעֶלְיוֹנָה הֵם כְּנֶגֶד **כָּל** הַדְּרָגוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה.

(יג) **וַאֲכַלְתֶּם אֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כִּי חָקֶךָ וְחָק־בָּנֶיךָ הִוא מֵאִשֵּׁי יְהוָה כִּי־כֵן צִוֵּיתִי:**

יג **וְתֵיכְלוּן יָתַהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי חֻלָּקָךְ וְחֻלַּק בְּנָיךְ הִיא מִקֻּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ אֲרֵי כֵּן אִתְפַּקֶּדֶת:**

רש"י◄ **וְחָק־בָּנֶיךָ•** אֵין לְבָנוֹת חֹק בְּקָדָשִׁים. **כִּי־כֵן צִוֵּיתִי•** בַּאֲנִינוּת יֹאכְלוּהָ (ת"כ. זבחים קא)•

(יד) **וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ כִּי־חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

יד **וְיָת חֶדְיָא דַּאֲרָמוּתָא וְיָת שׁוֹקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא תֵּיכְלוּן בַּאֲתַר דְּכֵי אַתְּ וּבְנָיךְ וּבְנָתָיךְ עִמָּךְ אֲרֵי חֻלָּקָךְ וְחֻלַּק בְּנָיךְ אִתְיְהִיבוּ מִגִּבְכַּסַת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

רש"י◄ **וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה•** שֶׁל שַׁלְמֵי צִבּוּר. **תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר•** וְכִי אֶת הָרִאשׁוֹנִים אָכְלוּ בְּמָקוֹם

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

קוֹמֶץ מֵהַמִּנְחָה וְלֹא אֶת כּוּלָּהּ, וּמִכָּאן שֶׁהוּא יָדַע שֶׁהַנּוֹתָר מִן הַמִּנְחָה נוֹעָד לַאֲכִילָה כְּדִין שְׁאָר מְנָחוֹת, וְאִם כֵּן מַה שֶּׁהוּצְרַךְ מֹשֶׁה לוֹמַר לָהֶם כָּאן "קְרוּ אֶת הַמִּנְחָה .. וְאִכְלוּהָ", אֵין זֶה אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁהֵם אוֹנְנִים (באר בשדה). אוֹ כֵּיוָן שֶׁמְּסַיֵּם בְּפָסוּק יג "כִּי כֵן צִוִּיתִי", מוּבָן שֶׁהָיָה כָּאן צִיּוּוּי מְיוּחָד שֶׁיֹּאכְלוּהָ בַּאֲנִינוּת (וּכְמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י שָׁם "בַּאֲנִינוּת יֹאכְלוּהָ"), אַף שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל אוֹנֵן אָסוּר בַּקָּדָשִׁים, שֶׁאִם לְעִנְיַן שֶׁיֹּאכְלוּ אוֹתָהּ כִּשְׁאָר מְנָחוֹת לֹא הוּצְרַךְ לוֹמַר לָהֶם "כִּי כֵן צִוִּיתִי", שֶׁהֲרֵי אֵין זֶה סוֹתֵר אִיסּוּר אַחֵר (רא"ם). וּב"פָנִים יָפוֹת" כָּתַב, כֵּיוָן שֶׁעַל הַתֵּיבוֹת "אֶת הַמִּנְחָה" כּוֹתֵב רַשִׁ"י: "זוֹ מִנְחַת שְׁמִינִי וּמִנְחַת נַחְשׁוֹן", נִמְצָא שֶׁאָמַר לָהֶם לֶאֱכוֹל גַּם אֶת מִנְחַת נַחְשׁוֹן אַף שֶׁהִיא מִנְחַת נְדָבַת יָחִיד וְיָדְעוּ שֶׁדִּינָהּ לְהֵאָכֵל, אִם כֵּן בְּוַדַּאי מִשּׁוּם אֲנִינוּת אָמַר לָהֶם.

וְקָדָשִׁים אֲסוּרִים לְאוֹנֵן - מִקַּל־וָחֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר הַקֹּדֶשׁ, דִּכְתִיב גַּבֵּי מַעֲשֵׂר (דברים כו, יד): "לֹא אָכַלְתִּי בְאוֹנִי מִמֶּנּוּ" (רש"י יומא ה, ב. וראה גם רש"י דברים שם).

אֶת הַמִּנְחָה – זוֹ מִנְחַת שְׁמִינִי - לַמְּלוּאִים, שֶׁנִּצְטַוּוּ לְעַיֵּל ט, ד.

וּמִנְחַת נַחְשׁוֹן - שֶׁהִקְרִיב בְּאוֹתוֹ יוֹם אֶת קָרְבָּנוֹ לַחֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ וְהָיְתָה שָׁם גַּם מִנְחָה, כַּכָּתוּב בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא ז, יג. וְלוֹמַד כֵּן מִסְּתִימַת לְשׁוֹן "הַמִּנְחָה", שֶׁזֶּה כּוֹלֵל גַּם אֶת מִנְחַת נַחְשׁוֹן. וּרְאֵה רַשִׁ"י זְבָחִים קא, א: "**בַּמִּנְחוֹת** שְׁמִינִי כְּתִיב קְרוּ אֶת הַמִּנְחָה וגו'", מַשְׁמַע שֶׁכַּוָּנָתוֹ גַּם לְמִנְחַת נַחְשׁוֹן שֶׁהוּקְרְבָה בַּשְּׁמִינִי. אַךְ בְּ"שִׁיטָּה מְקוּבֶּצֶת" שָׁם מְתֻקָּן "**בְּמִנְחַת** שְׁמִינִי".

וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר - וַהֲרֵי כָּל הַמִּנְחוֹת נֶאֱכָלוֹת מַצּוֹת, כְּדִלְעֵיל ו, ט "מַצּוֹת תֵּאָכֵל".

לְפִי שֶׁהִיא - מִנְחַת שְׁמִינִי.

מִנְחַת צִבּוּר וּמִנְחַת שָׁעָה, וְאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהּ - מִנְחַת צִבּוּר, אֶלָּא מִנְחַת נְדָבָה שֶׁל יָחִיד (רא"ם).

לְדוֹרוֹת, הֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ בָּהּ דִּין שְׁאָר מְנָחוֹת - שֶׁדִּינָהּ כִּשְׁאָר מְנָחוֹת, שֶׁאוֹכְלִים אוֹתָהּ מַצּוֹת. תורה יג

(יג) **וְחָק בָּנֶיךָ – אֵין לַבָּנוֹת חֹק בַּקָּדָשִׁים** - אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁרַק "חֹק" אֵין לָהֶן, אֲבָל יְכוֹלוֹת לֶאֱכוֹל אִם נִתְּנוּ לָהֶן כְּדִלְקַמָּן בְּרַשִׁ"י גַּבֵּי שְׁלָמִים, אֶלָּא הַכַּוָּנָה שֶׁגַּם אֵינָן יְכוֹלוֹת לֶאֱכוֹל מֵהֶם כְּלָל, שֶׁהֲרֵי מְדוּבָּר כָּאן בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱכָלִים רַק לִזְכָרֵי כְהוּנָּה, כַּמְּפוֹרָשׁ לְעֵיל ו, יא (משכיל לדוד). וּמַה שֶּׁהוּצְרַךְ לְמַעֵט כָּאן אֶת הַבָּנוֹת אַף שֶׁכְּבָר הִתְמַעֲטוּ לְעֵיל שָׁם, מִשּׁוּם שֶׁכָּאן מְדוּבָּר בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה, וְהָיָה נִיתָּן לוֹמַר שֶׁהַדִּין שׁוֹנֶה, לָכֵן הוּצְרַךְ לוֹמַר לָהֶן בְּמְפוֹרָשׁ שֶׁגַּם כָּאן אֵין לַבָּנוֹת חֹק (רא"ם).

כִּי כֵן צִוִּיתִי – בַּאֲנִינוּת יֹאכְלוּהָ - כֵּיוָן שֶׁאָמַר לָהֶם לֶאֱכוֹל הַמִּנְחָה, הוּזְקַק לוֹמַר: "כִּי כֵן צִוִּיתִי" – בַּאֲנִינוּת תֹּאכְלוּהָ (רש"י יומא ה, ב). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י פְּסָחִים פב, ב: "מֹשֶׁה נִצְטַוָּה לֵאמֹר לָהֶם קְרוּ אֶת הַמִּנְחָה הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי ה', וְאִכְלוּהָ בַּאֲנִינוּת". וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל פָּסוּק יב דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל קְרוּ אֶת הַמִּנְחָה. וּרְאֵה בַּבֵּיאוּר שָׁם בְּשֵׁם הָרְאֵ"ם. תורה יד

(יד) **וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה – שֶׁל שַׁלְמֵי צִבּוּר** - הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל ט, ד: "וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים". כָּאן לֹא הִזְכִּיר אֶת שַׁלְמֵי נַחְשׁוֹן, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא נִזְכַּר שֶׁעָשׂוּ

טָמֵא? אֶלָּא, הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֵם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, הֵזִקָּקָה אֲכִילָתָם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. אֲבָל אֵלּוּ אֵין צְרִיכִים תּוֹךְ הַקְּלָעִים, אֲבָל צְרִיכִים הֵם לְהֵאָכֵל תּוֹךְ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא טָהוֹר מִלְּהִכָּנֵס שָׁם מְצֹרָעִים (שם נה). מִכָּאן, שֶׁקָּדָשִׁים קַלִּים נֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר. אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ • (ת"כ) אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּחֵלֶק, אֲבָל בְּנוֹתֶיךָ לֹא בְּחֵלֶק, אֶלָּא אִם תִּתְּנוּ לָהֶן מַתָּנוֹת, רַשָּׁאוֹת הֵן לֶאֱכֹל בְּחָזֶה וְשׁוֹק. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַף הַבָּנוֹת בְּחֵלֶק? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי־חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ" — חֹק לַבָּנִים וְאֵין חֹק לַבָּנוֹת.

(טו) שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ וּלְבָנֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

טו שׁוֹקָא דְּאַפְּרָשׁוּתָא וְחֶדְיָא דַּאֲרָמוּתָא עַל קֻרְבָּנֵי תַּרְבֵּיָא יַיְתוּן לַאֲרָמָא אֲרָמָא קֳדָם יְיָ. וִיהֵי לָךְ וְלִבְנָיךְ עִמָּךְ לִקְיָם עָלָם כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ:

רש"י◄ **שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה** • לְשׁוֹן "אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרָם". תְּנוּפָה — מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, תְּרוּמָה — מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב תְּרוּמָה בְּשׁוֹק, וּתְנוּפָה בְּחָזֶה? לֹא יָדַעְנוּ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם בַּהֲרָמָה וַהֲנָפָה. **עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים** • מִכָּאן שֶׁהַחֲלָבִים לְמַטָּה בִּשְׁעַת תְּנוּפָה. וְיִשּׁוּב הַמִּקְרָאוֹת שֶׁלֹּא יַכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה, כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי שְׁלָשְׁתָּן בְּ"צַו אֶת אַהֲרֹן".

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

בָּהֶם תְּנוּפָה, וְכֵיוָן שֶׁכָּתוּב "וְאֶת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וגו'", מוּבָן שֶׁהַכַּוָּנָה לְשַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁנִּזְכְּרָה בָּהֶם תְּנוּפָה לְעֵיל ט, כא (גר"א).

תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר – וְכִי אֶת הָרִאשׁוֹנִים - קָרְבָּנוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ תְּחִילָּה בָּעִנְיָן, כְּגוֹן שְׂעִירִים וּמִנְחָה (רש"י זבחים נה, א).

אָכְלוּ בְּמָקוֹם טָמֵא? אֶלָּא הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֵם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, הֵזִקָּקָה אֲכִילָתָם "בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ" - לְעֵיל ו, ט, יט. הַיְנוּ בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד.

אֲבָל אֵלּוּ - שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁהֵם קֳדָשִׁים קַלִּים.

אֵין צְרִיכִים תּוֹךְ הַקְּלָעִים - קַלְעֵי הֶחָצֵר.

אֲבָל צְרִיכִים הֵם לֵאָכֵל תּוֹךְ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא "טָהוֹר" מִלְּכָנֵס שָׁם מְצֹרָעִים - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י זְבָחִים שָׁם: "מִדְּלָא כְּתִיב קָדוֹשׁ, שְׁמַע מִינָּהּ טָהוֹר בְּמִקְצָת קָאָמַר וְלֹא מִן הַכֹּל, הָא כֵּיצַד? בְּמַחֲנֵה הַשָּׁהוֹר מִטּוּמְאַת מְצוֹרָע שֶׁאֵין מְצוֹרָע נִכְנָס לוֹ, וְטָמֵא מִטּוּמְאַת זָב שֶׁהַזָּבִין נִכְנָסִין שָׁם, וְאֵיזֶהוּ זָה? זֶה מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, כָּל דֶּגֶל בְּתוֹךְ אֲסִיפַת דִּגְלוֹ, וּבֵית עוֹלָמִים תּוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם".

מִכָּאן שֶׁקָּדָשִׁים קַלִּים נֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר - יְרוּשָׁלַיִם.

אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ – "אַתָּה וּבָנֶיךָ" בְּחֵלֶק, אֲבָל "בְּנוֹתֶיךָ" לֹא בְּחֵלֶק, אֶלָּא אִם תִּתְּנוּ לָהֶן מַתָּנוֹת, רַשָּׁאוֹת הֵן לֶאֱכֹל בְּחָזֶה וְשׁוֹק. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַף הַבָּנוֹת בְּחֵלֶק? - כְּמַשְׁמָעוּת לְשׁוֹן הַכָּתוּב.

תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי חָקְךָ וְחָק בָּנֶיךָ נִתְּנוּ", חֹק לַבָּנִים וְאֵין חֹק לַבָּנוֹת - וְלָכֵן גַּבֵּי הֵיתֵר אֲכִילָתָן כְּתִיב: "תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ", וְגַבֵּי חֲלוּקָה כָּתוּב: "כִּי חָקְךָ וְחָק בָּנֶיךָ נִתְּנוּ", וְלֹא לַבָּנוֹת (רא"ם). תורה טו

(טו) **שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה – לְשׁוֹן "אֲשֶׁר הֻנַּף וַאֲשֶׁר הוּרָם"** - שְׁמוֹת כט, כז. כְּאִילּוּ אָמַר: הַשּׁוֹק אֲשֶׁר הוּרַם, וְהַחָזֶה אֲשֶׁר הוּנַף (רא"ם). אֲבָל בְּסֵפֶר שְׁמוֹת שָׁם נִזְכְּרוּ שְׁנֵיהֶם: "וְקִדַּשְׁתָּ אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה, אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרָם".

תְּנוּפָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, תְּרוּמָה מַעֲלֶה וּמוֹרִיד - רְאֵה גַּם לְעֵיל ז, לד.

וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב תְּרוּמָה בְּשׁוֹק וּתְנוּפָה בְּחָזֶה? לֹא יָדַעְנוּ - אַף שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל מִשְׁתַּמֵּשׁ רַשִׁ"י בִּלְשׁוֹן "לֹא יָדַעְתִּי", מָצִינוּ גַּם שֶׁאוֹמֵר "לֹא יָדַעְנוּ", רְאֵה פְּסָחִים פא, א. וְיֵשׁ גּוֹרְסִים: לְהוֹדִיעֵנוּ, וְצָרִיךְ עִיּוּן אֵיךְ מוֹדִיעֵנוּ בָּזֶה.

שֶׁשְּׁנֵיהֶם בַּהֲרָמָה וַהֲנָפָה - וְאִם כֵּן בִּשְׁנֵיהֶם הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר תְּנוּפָה וּתְרוּמָה. וְכָתַב הָרַמְבַּ"ן: "הַנִּרְאֶה אֵלַי בְּטַעַם זֶה, כִּי בְּמִלּוּאִים הָיָה הַשּׁוֹק תְּרוּמָה לַה', וְהוּקְטַר עִם הַלֶּחֶם וְעִם הַחֲלָבִים, וְהַמּוּרָם מִן הַשְּׁלָמִים יִקָּרֵא תְּרוּמָה .. וְלֹא יִקָּרֵא בְּשֵׁם תְּנוּפָה, כִּי תְּנוּפָתוֹ הָיְתָה עִם הַחֲלָבִים וְהַלֶּחֶם כְּדֵי לְהַקְטִירָם לַה', אֲבָל הַחָזֶה הוּנַף בְּפָנֵי עַצְמוֹ, וְלֹא הָיָה חָלוּק מִשְּׁאָר הַבָּשָׂר אֶלָּא בִּתְנוּפָה, וּבִתְנוּפָה זוֹ בִּלְבָד נִתְקַדֵּשׁ וְזָכָה בּוֹ מֹשֶׁה לִהְיוֹת לוֹ לְמָנָה. וּמִפְּנֵי שֶׁזְּכוּת אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּחָזֶה וְשׁוֹק לְדוֹרוֹת הָיָה מִיּוֹם הַמִּלּוּאִים, וְזָכוּ בַּשּׁוֹק בִּתְרוּמָתוֹ לַה' וּבָחָזֶה בִּתְנוּפָתוֹ, וּשְׁאָר הַבָּשָׂר לַבְּעָלִים, יִקָּרֵא לְעוֹלָם הַשּׁוֹק תְּרוּמָה וְהַחָזֶה תְּנוּפָה כַּאֲשֶׁר הָיָה בָּהֶם בְּיוֹם הַזְּכוּת". וּרְאֵה רַמְבַּ"ם כָּאן.

עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים – [כְּמוֹ עַל חֶלְבֵי הָאֲשָׁמִים]. - כֵּן הוּא בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים, וּבְנוּסְחַת הָרַמְבַּ"ן וְהָרַא"ם. מִפְּנֵי שֶׁהַחֲלָבִים נִשְׂרָפִים בָּאֵשׁ נִקְרָאִים חֶלְבֵי הָאֵשׁ (רא"ם).

מִכָּאן שֶׁהַחֲלָבִים לְמַטָּה בִּשְׁעַת תְּנוּפָה. וְיִשּׁוּב הַמִּקְרָאוֹת שֶׁלֹּא יַכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה, כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי שְׁלָשְׁתָּן בְּ"צַו אֶת אַהֲרֹן" - ז, ל. עַיֵּן שָׁם. תורה טז

◆ יום חמישי י"ג ניסן ◆

(טז) וְאֵת׀ שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה שָׂרֵף וַיִּקְצֹף עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן הַנּוֹתָרִם לֵאמֹר׃

טז וְיָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא מִתְבַּע תָּבְעֵי מֹשֶׁה וְהָא אִתּוֹקַד וּרְגֵז עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן דְּאִשְׁתְּאָרוּ לְמֵימָר׃

רש"י◄ **שְׂעִיר הַחַטָּאת•** שְׂעִיר מוּסְפֵי רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וּשְׁלֹשָׁה שְׂעִירֵי חַטָּאוֹת קָרְבוּ בּוֹ בַּיּוֹם: שְׂעִיר עִזִּים וּשְׂעִיר נַחְשׁוֹן וּשְׂעִיר רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וּמִכֻּלָּן לֹא נִשְׂרַף אֶלָּא זֶה. וְנֶחְלְקוּ בַּדָּבָר חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל (בת"כ), יֵשׁ אוֹמְרִים: מִפְּנֵי טוּמְאָה שֶׁנִּגְעָה בּוֹ נִשְׂרַף, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מִפְּנֵי אֲנִינוּת נִשְׂרַף, לְפִי שֶׁהוּא קָדְשֵׁי דּוֹרוֹת; אֲבָל בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה סָמְכוּ עַל מֹשֶׁה, שֶׁאָמַר לָהֶם בַּמִּנְחָה: "וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת". **דָּרֹשׁ דָּרַשׁ•** שְׁתֵּי דְּרִישׁוֹת הַלָּלוּ: מִפְּנֵי־מָה נִשְׂרַף זֶה, וּמִפְּנֵי־מָה נֶאֱכְלוּ אֵלּוּ? כָּךְ הוּא בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים' (ועיין זבחים קי"א הגירסא לא נאכלו אלו וכן גרס הרא"ם הכי ומפני מה לא נאכלו)◆ **עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר•** בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, הָפַךְ פָּנָיו כְּנֶגֶד הַבָּנִים וְכָעַס. **לֵאמֹר•** אָמַר לָהֶם: הֲשִׁיבוּנִי עַל דְּבָרַי!.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 182)

וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר (י, טז) בְּפָרָשַׁת מַטּוֹת (לא, כא) פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י: "וַיִּקְצֹף . . בָּא לִכְלַל כַּעַס בָּא לִכְלַל טָעוּת". וּמַה שֶּׁלֹּא כָּתַב כֵּן כָּאן – יֵשׁ לוֹמַר: הַחִלּוּק בֵּין קָדְשֵׁי שָׁעָה לְקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת הוּא דָּבָר הַתָּלוּי בִּסְבָרָא, וּבָזֶה אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה מַחֲלֹקֶת מִפְּנֵי שֶׁאֵין דֵּעוֹת בְּנֵי אָדָם שָׁווֹת, וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁאֶחָד מֵהֶם טוֹעֶה. אֲבָל לְאַחֲרֵי שֶׁלָּמַדְנוּ **שָׁם** שֶׁטָּעָה מִפְּנֵי הַכַּעַס, יֵשׁ לְפָרֵשׁ כֵּן גַּם כָּאן.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(טז) **שְׂעִיר הַחַטָּאת** – **שְׂעִיר מוּסְפֵי** - בִּדְפוּס שֵׁנִי: מוּסָף.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ - כִּדְלִקַּמָּן בְּרַשִׁ"י פָּסוּק יז. וְכֵן הוּא בְּרַשִׁ"י יוֹמָא ה, ב. שְׁבוּעוֹת ט, ב. זְבָחִים קא, א. וְצָרִיךְ עִיּוּן בְּרַשִׁ"י פְּסָחִים כג, ב: "בִּשְׂעִיר נַחְשׁוֹן".

וּשְׁלֹשָׁה שְׂעִירֵי חַטָּאוֹת קָרְבוּ בּוֹ בַּיּוֹם - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י יוֹמָא ה, ב. שְׁבוּעוֹת ט, ב. זְבָחִים קא, ב.

["קָחוּ] - כֵּן הַגִּירְסָא בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים.

שְׂעִיר עִזִּים" - לְעֵיל ט, ג.

וּשְׂעִיר נַחְשׁוֹן - לַחֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ. רְאֵה בַּמִּדְבָּר ז, טז.

וּשְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ - רְאֵה שָׁם כח, טו.

וּמִכֻּלָּן לֹא נִשְׂרַף אֶלָּא זֶה - וְהַשְּׁנַיִם אָכְלוּ (רש"י שבועות שם).

וְנֶחְלְקוּ בַּדָּבָר חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל - תּוֹרַת כֹּהֲנִים. זְבָחִים קא, ב.

יֵשׁ אוֹמְרִים - רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן.

מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה שֶׁנִּגְעָה בּוֹ נִשְׂרַף. וְיֵשׁ אוֹמְרִים - רַבִּי יָחֲמִיָּה.

מִפְּנֵי אֲנִינוּת נִשְׂרַף - וּבַהֶמְשֵׁךְ מְבָאֵר רַשִׁ"י אֶת כָּל הָעִנְיָן לְפִי דֵּעָה זוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַתְאִימָה יוֹתֵר לִפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, אוֹ מִשּׁוּם שֶׁלַּדֵּעָה הָרִאשׁוֹנָה מוּבָן כָּל הָעִנְיָן מִבְּלִי שֶׁצָּרִיךְ לְבָאֵרוֹ (הרבי).

לְפִי שֶׁהוּא קָדְשֵׁי דּוֹרוֹת - שְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

אֲבָל בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה - שְׂעִיר שֶׁל שְׁמִינִי וְשֶׁל נַחְשׁוֹן שֶׁהָיוּ רַק לְאוֹתָהּ שָׁעָה.

סָמְכוּ עַל מֹשֶׁה שֶׁאָמַר לָהֶם בַּמִּנְחָה - לְעֵיל פָּסוּק יב.

"וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת" - וּמֹשֶׁה כְּשֶׁקָּצַף טָעָה, כְּסָבוּר: כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַעְתִּי הֵיתֵר אֲנִינוּת בַּמִּנְחָה, הוּא הַדִּין לַחַטָּאת, וְאָמַר לוֹ אַהֲרֹן: שֶׁמָּא דַּוְקָא קָדְשֵׁי שָׁעָה שָׁמַעְתָּ, וְהוֹדָה לוֹ (רש"י זבחים שם).

דָּרֹשׁ דָּרַשׁ – שְׁתֵּי דְּרִישׁוֹת הַלָּלוּ: מִפְּנֵי מָה נִשְׂרַף זֶה - שְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

וּמִפְּנֵי מָה נֶאֱכְלוּ אֵלּוּ - שְׂעִיר שֶׁל שְׁמִינִי וְשֶׁל נַחְשׁוֹן. כֵּן הוּא גִּירְסַת כַּמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים, וְכֵן גִּירְסַת הַ"גּוּר אַרְיֵה", דְּהַיְנוּ שֶׁמֹּשֶׁה שָׁאַל אוֹתָם שְׁתֵּי שְׁאֵלוֹת: א) מִפְּנֵי מָה נִשְׂרַף שְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ? ב) וְאִם מִפְּנֵי שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִים, וּלְדַעְתְּכֶם אוֹנֵן אָסוּר בַּאֲכִילַת קֳדָשִׁים – לָמָּה אֲכַלְתֶּם חַטָּאת שֶׁל שְׁמִינִי וְנַחְשׁוֹן? אַף בַּדְּפוּסִים שֶׁלְּפָנֵינוּ יֵשׁ גּוֹרְסִים: לֹא נֶאֱכְלוּ אֵלּוּ.

כָּךְ הוּא בְּ"תוֹרַת כֹּהֲנִים" - דִּיֵּק לְצַיֵּן לְ'תוֹרַת כֹּהֲנִים,' כִּי כֵּן הַגִּירְסָא שָׁם. אֲבָל בַּגְּמָרָא שָׁם קא, ב הַגִּירְסָא: מִפְּנֵי מָה אֵלּוּ מוּפְנָחוֹת, וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "לָמָּה מוּפְנָחוֹת לְהַמְתִּין לְעֶרֶב וְלֹא נֶאֱכְלוּ בַּיּוֹם".

עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר – בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הָפַךְ פָּנָיו כְּנֶגֶד הַבָּנִים וְכָעַס. לֵאמֹר – אָמַר לָהֶם: הֲשִׁיבוּנִי עַל דְּבָרַי. - אַף שֶׁהַכַּעַס הָיָה עַל אַהֲרֹן, שֶׁהוּא הָיָה הָעִיקָּר. וּרְאֵה רַשִׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק יט. תורה יז

(יז) מַדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי יְהוָה:

יז מָדִּין לָא אֲכַלְתּוּן יָת חַטָּאתָא בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא וְיָתַהּ יָהֵב לְכוֹן לְסַלָּחָא עַל חוֹבֵי כְּנִשְׁתָּא לְכַפָּרָא עֲלֵיהוֹן קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **מַדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ•** וְכִי חוּץ לַקֹּדֶשׁ אֲכָלוּהָ, וַהֲלֹא שְׂרָפוּהָ? ! וּמַהוּ אוֹמֵר "בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ"? אֶלָּא אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא חוּץ לַקְּלָעִים יָצְאָה וְנִפְסְלָה?. **כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא•** וְנִפְסֶלֶת בְּיוֹצֵא, וְהֵם אָמְרוּ לוֹ: לָאו. אָמַר לָהֶם: הוֹאִיל וּבִמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ הָיְתָה, מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם אוֹתָהּ?. **וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת וְגוֹ'•** שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִים. **לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה•** מִכָּאן לְמַדְנוּ שֶׁשְּׂעִיר רֹאשׁ־חֹדֶשׁ הָיָה, שֶׁהוּא מְכַפֵּר עַל עֲוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, שֶׁחַטַּאת שְׁמִינִי וְחַטַּאת נַחְשׁוֹן לֹא לְכַפָּרָה בָּאוּ.

(יח) הֵן לֹא־הוּבָא אֶת־דָּמָהּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי:

יח הָא לָא אִתְעַל יָת דְּמַהּ לְגֵית קוּדְשָׁא גַּוָּאָה מֵיכַל תֵּיכְלוּן יָתַהּ בְּקוּדְשָׁא כְּמָא די פַּקֵּדִית:

רש"י◄ **הֵן לֹא־הוּבָא וְגוֹ'•** שֶׁאִלּוּ הוּבָא הָיָה לָכֶם לְשָׂרְפָהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ו) "וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ וְגוֹ'". **אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ•** הָיָה לָכֶם לְאָכְלָהּ אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִים. **כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי•** לָכֶם בַּמִּנְחָה.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יז) **מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם אֶת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ – וְכִי חוּץ לַקֹּדֶשׁ אֲכָלוּהָ, וַהֲלֹא שְׂרָפוּהָ, וּמַהוּ אוֹמֵר "בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ"** - הָיָה לוֹ לוֹמַר רַק: "מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם אֶת הַחַטָּאת".

אֶלָּא אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא חוּץ לַקְּלָעִים יָצְאָה וְנִפְסְלָה, "כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא", וְנִפְסֶלֶת בְּיוֹצֵא - כִּדְלְעֵיל בְּרַשִׁ"י ז, יט. כְּלוֹמַר: "כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִיא" זֶהוּ בֵּיאוּר שְׁאֵלָתוֹ "שֶׁמָּא חוּץ לַקְּלָעִים יָצְאָה", וְאֵינוֹ קָשׁוּר לְ"בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ" (רא"ם).

וְהֵם אָמְרוּ לוֹ: לָאו - מִזֶּה שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר לָהֶם: "הוֹאִיל וּבִמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ הָיְתָה", מוּבָן שֶׁכָּךְ אָמְרוּ לוֹ. וּרְאֵה רַשִׁ"י זְבָחִים פב, ב: "אָמְרוּ לוֹ פְּנִימָה הָיְתָה".

אָמַר לָהֶם: הוֹאִיל וּ"בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ" הָיְתָה - בְּרַשִׁ"י חוּלִּין סח, א: "הוֹאִיל וּפְנִימָה הָיְתָה".

"מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם" אוֹתָהּ - וּלְפִי זֶה כָּךְ פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק: "מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם אֶת הַחַטָּאת [אֲשֶׁר הָיְתָה] בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ".

וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת וְגוֹ' – שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִים. לָשֵׂאת אֶת עֲוֹן הָעֵדָה – מִכָּאן לְמַדְנוּ שֶׁשְּׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ הָיָה, שֶׁהוּא מְכַפֵּר עַל עֲוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו - שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קָדָשִׁים כְּשֶׁהוּא טָמֵא, וְלֹא נוֹדַע לוֹ לֹא בַּתְּחִילָּה וְלֹא בַּסּוֹף שֶׁהוּא הָיָה טָמֵא, וְעַל זֶה הָיָה מְכַפֵּר שְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (במדבר כח, טו) "לְחַטָּאת לַה'", לְלַמֶּדְךָ שֶׁמְּכַפֵּר עַל שֶׁאֵין בּוֹ יְדִיעָה לֹא בַּתְּחִילָּה וְלֹא בַּסּוֹף, שֶׁאֵין מַכִּיר בַּחֵטְא אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּלְבָד (ראה רש"י שם).

שֶׁחַטַּאת שְׁמִינִי וְחַטַּאת נַחְשׁוֹן לֹא לְכַפָּרָה בָּאוּ - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י זְבָחִים ט, ב: "חַטַּאת נַחְשׁוֹן כֵּיוָן דִּלְדוֹרוֹן אָתֵי, וְלֹא לְכַפָּרָה עַל חֵטְא". וְאַף שֶׁבְּחַטַּאת שְׁמִינִי נֶאֱמַר (לעיל ט, ז): "וְכַפֵּר בַּעֲדָם", וּבְחַטַּאת נַחְשׁוֹן כּוֹתֵב רַשִׁ"י (במדבר ז, טז): "לְכַפֵּר עַל קֶבֶר הַתְּהוֹם וְטוּמְאַת סָפֵק", "לֹא לְכַפָּרָה בָּאוּ" (כְּדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י), כְּלוֹמַר שֶׁאֵין זֶה עִיקַּר מִטְּרַת הֲבָאָתָם, אַף שֶׁבְּפוֹעֵל גַּם הֵם מְכַפְּרִים, אֶלָּא חַטַּאת שְׁמִינִי בָּאָה לְהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה, כִּדְלְעֵיל בְּרַשִׁ"י ט, ד, וְחַטַּאת נַחְשׁוֹן לַחֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ, וְאִילּוּ חַטַּאת רֹאשׁ חֹדֶשׁ עִיקַּר הֲבָאָתָהּ לְכַפָּרָה (כנף רנגים). תורה יח

(יח) **הֵן לֹא הוּבָא וְגוֹ' – שֶׁאִלּוּ "הוּבָא"** - "דָּמָהּ אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה". **הָיָה לָכֶם לְשָׂרְפָהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר** - לְעֵיל ו, כג.

"וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ - מִזֶּה מוּבָן שֶׁגַּם "אֶת דָּמָהּ" הָאָמוּר כָּאן הוּא "מִדָּמָהּ" וְלֹא כָּל דָּמָהּ. וְכֵן הוּא בְּתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס.

וְגוֹ'" - "אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף", וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "שֶׁאִם הִכְנִיס מִדַּם חַטָּאת הַחִיצוֹנָה לִפְנִים פְּסוּלָה".

אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ – הָיָה לָכֶם לְאָכְלָהּ - וְלֹא שֶׁיֹּאכְלוּ אוֹתָהּ עַתָּה, שֶׁהֲרֵי נִשְׂרְפָה (רא"ם). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י יוֹמָא שָׁם: "הֲלֹא לֹא אִירַע בּוֹ פְּסוּל – הָיָה לָכֶם לְאָכְלָהּ בַּקֹּדֶשׁ".

אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִים - כְּלוֹמַר, "אָכוֹל תֹּאכְלוּ אוֹתָהּ" אֵינוֹ מְדַבֵּר עַל מַה שֶּׁהֵם צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת כָּעֵת בְּפוֹעַל, אֶלָּא עַל **עֶצֶם הַדִּין** שֶׁהָיָה לָהֶם לְאָכְלָהּ אֲפִילּוּ שֶׁהֵם אוֹנְנִים, וְלָכֵן אָמַר לָהֶם בְּלָשׁוֹן כְּפוּלָה "אָכוֹל תֹּאכְלוּ": א) אָכוֹל – הָיָה לָכֶם לְאָכְלָהּ, ב) תֹּאכְלוּ – אַף שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִים.

כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי – לָכֶם בַּמִּנְחָה - פְּסוּקִים יב־יג וּבְרַשִׁ"י שָׁם. שֶׁאָמַרְתִּי לָכֶם בָּהּ שֶׁמִּפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִצְטַוֵּיתִי (רש"י יומא שם), שֶׁחָלוּק אֲנִינוּת הַיּוֹם בְּקָדָשִׁים מִשְּׁאָר יָמִים (רש"י זבחים שם). תורה יט

(יט) **וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת־חַטָּאתָם וְאֶת־עֹלָתָם לִפְנֵי יְהוָה וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיִּיטַב בְּעֵינֵי יְהוָה:**

יט **וּמַלִּיל אַהֲרֹן עִם מֹשֶׁה הָא יוֹמָא דֵּין קָרִיבוּ יָת חַטָּאתְהוֹן וְיָת עֲלָתְהוֹן קֳדָם יְיָ וַעֲרָעָא יָתִי עָקָן כְּאִלֵּין אִלּוּ פּוּן אֲכָלִית חַטָּאתָא יוֹמָא דֵּין הֲתַקֵּן קֳדָם יְיָ:**

רש"י◄ **וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן•** אֵין לָשׁוֹן "דִּבּוּר" אֶלָּא לָשׁוֹן עַז, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כא) "וַיְדַבֵּר הָעָם וְגוֹ'". אֶפְשָׁר, מֹשֶׁה קָצַף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר, וְאַהֲרֹן מְדַבֵּר? הָא יָדַעְתָּ, שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא מִדֶּרֶךְ כָּבוֹד. אָמְרוּ: אֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיְּהֵא אָבִינוּ יוֹשֵׁב וְאָנוּ מְדַבְּרִים לְפָנָיו, וְאֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיְּהֵא תַּלְמִיד מֵשִׁיב אֶת רַבּוֹ. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בְּאֶלְעָזָר לְהָשִׁיב? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם לא) "וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצָּבָא וְגוֹ'". חֲרֵי כְּשֶׁרָצָה, דִּבֵּר לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים! זוֹ מָצָאתִי בְּסִפְרֵי שֶׁל פָּנִים שֵׁנִי. **הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ•** מַהוּ אוֹמֵר? (זבחים קא) אֶלָּא, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: שֶׁמָּא זְרַקְתֶּם דָּמָהּ אוֹנְנִים, שֶׁהָאוֹנֵן שֶׁעָבַד חִלֵּל. אָמַר לוֹ אַהֲרֹן: וְכִי הֵם הִקְרִיבוּ, שֶׁהֵם הֶדְיוֹטוֹת? אֲנִי הִקְרַבְתִּי, שֶׁאֲנִי כֹּהֵן גָּדוֹל וּמַקְרִיב אוֹנֵן. **וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה•** אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ הַמֵּתִים בָּנַי, אֶלָּא שְׁאָר קְרוֹבִים, שֶׁאֲנִי חַיָּב לִהְיוֹת אוֹנֵן עֲלֵיהֶם כָּאֵלּוּ, כְּגוֹן כָּל הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת כֹּהֲנִים, שֶׁהַכֹּהֵן מִטַּמֵּא לָהֶם. **וְאָכַלְתִּי חַטָּאת•** וְאִם אָכַלְתִּי, הַיִּיטַב וְגוֹ'?. **הַיּוֹם•** (שם) אֲבָל אֲנִינוּת לַיְלָה מֻתָּר, שֶׁאֵין אוֹנֵן אֶלָּא בְּיוֹם קְבוּרָה. **הַיִּיטַב בְּעֵינֵי ה'•** אִם שָׁמַעְתָּ בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה, אֵין לְךָ לְהָקֵל בְּקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יט) **וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן** – אֵין לָשׁוֹן דִּבּוּר **אֶלָּא לָשׁוֹן עַז** - כְּלוֹמַר, דִּבֵּר עִמּוֹ בְּתַקִּיפוּת. וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י מַכּוֹת יא, א: "וְדִבּוּר לָשׁוֹן עַז הוּא". וּרְאֵה רַשִּׁ"י שְׁמוֹת לב, ז: "וַיְדַבֵּר – לָשׁוֹן קוֹשִׁי הוּא". וְכֵן בְּבַמִּדְבָּר יב, א: "אֵין דִּבּוּר בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לָשׁוֹן קָשֶׁה".

שֶׁנֶּאֱמַר - בַּמִּדְבָּר כא, ה.

"וַיְדַבֵּר הָעָם וְגוֹ'" - "בֵּאלֹקִים וּבְמֹשֶׁה, לָמָּה הֶעֱלִיתוּנוּ מִמִּצְרַיִם וגו'".

אֲפִשָּׁר מֹשֶׁה קָצַף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר, וְאַהֲרֹן מְדַבֵּר - אַף שֶׁהַקֶּצֶף הָיָה גַּם עַל אַהֲרֹן, וְרַק הָפַךְ פָּנָיו כְּנֶגֶד הַבָּנִים בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִּׁ"י לְעֵיל פָּסוּק טז, אַךְ כֵּיוָן שֶׁלֹּא הֶרְאָה כַּעְסוֹ אֶלָּא לַבָּנִים, הָיָה לָהֶם לְהָשִׁיב וְלֹא אַהֲרֹן (רא"ם).

הָא יָדַעְתָּ שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא מִדֶּרֶךְ כָּבוֹד. אָמְרוּ: אֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיְּהֵא אָבִינוּ יוֹשֵׁב וְאָנוּ מְדַבְּרִים לְפָנָיו, וְאֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיְּהֵא תַּלְמִיד מֵשִׁיב אֶת רַבּוֹ - כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ יְכוֹלֶת לְדַבֵּר בִּפְנֵי מֹשֶׁה (באר בשדה).

יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בְּאֶלְעָזָר לְהָשִׁיב - שֶׁאֵין שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם [הָרֵב] שֶׁתַּלְמִיד מְשִׁיבוֹ (ספרי זוטא לא, כא). וְלָכֵן אַף שֶׁאַהֲרֹן יָכוֹל הָיָה לָתֵת רְשׁוּת לְדַבֵּר בִּפְנָיו, לֹא עָשָׂה כֵּן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָשִׁיבוּ אֶת רַבָּם, שֶׁחֲרֵי אַהֲרֹן עַצְמוֹ יָכוֹל לְהָשִׁיב לְמֹשֶׁה (משכיל לדוד).

תַּלְמוּד לוֹמַר: - שָׁם לא, כא.

"וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָּבָא וְגוֹ'", חֲרֵי כְּשֶׁרָצָה, דִּבֵּר לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים. זוֹ מָצָאתִי בְּסִפְרֵי שֶׁל פָּנִים שֵׁנִי - הַכַּוָּנָה לְסִפְרֵי זוּטָא. וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י סוֹטָה טז, א (בְּעִנְיָן אַחֵר): "וּבְסִפְרֵי לָא תְּנֵי הָכִי לְהָךְ בָּרַיְתָא, וְאוֹמֵר אֲנִי מִדְּרָשׁ שֵׁנִי הוּא בְּפָנִים אֲחֵרִים".

הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ – מַהוּ אוֹמֵר - מַה תְּשׁוּבָה הִיא זוֹ לִשְׁאֵלַת מֹשֶׁה?

אֶלָּא אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: שֶׁמָּא זְרַקְתֶּם דָּמָהּ אוֹנְנִים, שֶׁהָאוֹנֵן שֶׁעָבַד – חִלֵּל - וְעַל כֵּן שְׂרַפְתֶּם אוֹתָהּ (רש"י פסחים פב, ב). וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י זְבָחִים טז, א: מִתְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן אַתָּה לוֹמֵד מָה אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם גו', שֶׁמָּא בְּנֶיךָ הִקְרִיבוּהָ בַּאֲנִינוּת וּפִסָּלוּהָ וּלְכָךְ נִשְׂרְפָה.

אָמַר לוֹ אַהֲרֹן: וְכִי הֵם הִקְרִיבוּ - וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ", וְכִי הֵם הַיּוֹם הִקְרִיבוּ? (רש"י פסחים שם).

שֶׁהֵם הֶדְיוֹטוֹת - וּפְסוּלִים לָעֲבוֹדָה (רש"י זבחים טז, א).

אֲנִי הִקְרַבְתִּי - שֶׁאָמַרְתָּ לִי (לעיל ט, ז): "וַעֲשֵׂה אֶת קָרְבַּן הָעָם וגו'" (רש"י זבחים שם).

שֶׁאֲנִי כֹּהֵן גָּדוֹל וּמַקְרִיב אוֹנֵן - כְּדִלְקַמָּן בְּרַשִּׁ"י כא, יב. וְאֵינוֹ אוֹכֵל (ראה יומא יג, ב). וְלָכֵן נִשְׂרְפָה (ראה רש"י פסחים שם).

וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה – אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ הַמֵּתִים בָּנַי - וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁהֵם בָּנַי, שֶׁהָאֲנִינוּת שֶׁלִּי עֲלֵיהֶם גְּדוֹלָה מִבְּחִינַת **הַרְגֶּשֶׁת הַצַּעַר**, אַף שֶׁמִּן **הַדִּין** אֵין הֶבְדֵּל בֵּין שְׁאָר קְרוֹבִים לְבָנִים. אוֹ יֵשׁ לוֹמַר שֶׁכַּוָּנָתוֹ לוֹמַר בָּזֶה, שֶׁלֹּא מִפְּנֵי הַצַּעַר עַל מוֹת בָּנָיו לֹא אָכַל, אֶלָּא מִפְּנֵי הַהֲלָכָה שֶׁאוֹנֵן אָסוּר לוֹ לֶאֱכוֹל בַּקָּדָשִׁים.

אֶלָּא שְׁאָר קְרוֹבִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לִהְיוֹת אוֹנֵן עֲלֵיהֶם כָּאֵלּוּ - כְּמוֹ עַל בָּנַי. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "כָּאֵלֶּה", כִּי אִם הַכַּוָּנָה בָּנָיו מַמָּשׁ הָיָה לוֹ לוֹמַר "אֵלֶּה" (רא"ם).

כְּגוֹן כָּל הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת כֹּהֲנִים - פָּרָשַׁת אֱמוֹר כא, ב־ג. רְאֵה רַשִּׁ"י גִּיטִּין ס, א: "פָּרָשַׁת כֹּהֲנִים – אֱמוֹר אֶל הַכֹּהֲנִים שֶׁהִלְכוֹת כֹּהֲנִים כְּתוּבוֹת בָּהּ". **שֶׁהַכֹּהֵן מִטַּמֵּא לָהֶם. וְאָכַלְתִּי חַטָּאת – וְאִם אָכַלְתִּי** - זֶהוּ הַפֵּירוּשׁ "וְאָכַלְתִּי", שֶׁהֲרֵי לֹא אָכַל בְּפוֹעַל (רא"ם).

"הַיִּיטַב וְגוֹ'" - שֶׁהֲרֵי אוֹנֵן אָסוּר לֶאֱכוֹל בַּקָּדָשִׁים.

הַיּוֹם – אֲבָל אֲנִינוּת לַיְלָה מֻתָּר - זֶהוּ לַדַּעַת שֶׁהַחַטָּאת נִשְׂרְפָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה, כִּדְלְעֵיל בְּרַשִּׁ"י פָּסוּק טז, אֲבָל לַדַּעַת שֶׁהִיא נִשְׂרְפָה מִפְּנֵי אֲנִינוּת, גַּם בַּלַּיְלָה יֶשְׁנָהּ אֲנִינוּת מֵהַתּוֹרָה, וְלָכֵן שָׂרְפוּ אֶת הַחַטָּאת מִיָּד וְלֹא הִמְתִּינוּ לְאָכְלָהּ בָּעֶרֶב, וּלְדַעְתָּם "וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם" פֵּירוּשׁוֹ: קָדְשֵׁי דּוֹרוֹת שֶׁהֵן חוֹבַת הַיּוֹם שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אַתָּה אוֹמֵר לִי לֶאֱכוֹל אוֹנֵן? וְהֵינוּ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 106)

אם שָׁמַעְתָּ בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה, אֵין לְךָ לְהָקֵל בְּקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת (רש"י י, יט) מֹשֶׁה סָבַר שֶׁהַהֶתֵּר לֶאֱכֹל קֳדָשִׁים בַּאֲנִינוּת הוּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לִכְּגֹעַ בַּשִּׂמְחָה עַל יְדֵי מִנְהֲגֵי אֲבֵלוּת (בְּדוֹמֶה לַצִּוּוּי "רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ"), וְאִם כֵּן אֵין הֶבְדֵּל בֵּין קָדְשֵׁי שָׁעָה לְקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת. עַל כָּךְ הֵשִׁיב לוֹ אַהֲרֹן, שֶׁהַהוֹרָאָה לְהִמָּנַע מֵאֲבֵלוּת אֵינָהּ אֶלָּא **לִפְנֵי ה'**, בִּמְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, אַךְ אֲכִילַת הַקָּרְבָּנוֹת אֵינָהּ **לִפְנֵי ה'** וְלָכֵן אֵין לְאוֹכְלָם (מִלְּבַד קָדְשֵׁי שָׁעָה, שֶׁלְּגַבֵּיהֶם הָיְתָה הוֹרָאָה מְיֻחֶדֶת)..

(כ) **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב בְּעֵינָיו: פ** כ **וּשְׁמַע מֹשֶׁה וּשְׁפַר בְּעֵינוֹהִי:**

רש"י◄ **וַיִּיטַב בְּעֵינָיו•** (ת"כ) הוֹדָה, וְלֹא בוֹשׁ לוֹמַר: 'לֹא שָׁמַעְתִּי'.

◆ יום שישי י"ד ניסן ◆

יא (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם:** א **וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר לְהוֹן:**

רש"י◄ **אֶל מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן•** לְמֹשֶׁה אָמַר שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן. **לֵאמֹר אֲלֵהֶם•** אָמַר שֶׁיֹּאמַר לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

"חַטָּאת הַיּוֹם", חַטָּאת הַקָּבוּעַ לַיּוֹם (רש"י זבחים קא, ב. וכן כתב הגו"א). וְלִדַעַת שִׁנּוּשְׁרְפָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה, לֹא הוּזְכַּר שָׁם אֲנִינוּת לְעִנְיַן הַקְרָבָה, וְ"הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ" הָכִי קָאָמַר: "הֵן הַיּוֹם", הֲלֹא עֲדַיִן יוֹם הוּא, וְהָיְנוּ אֲסוּרִין בַּקָּדָשִׁים לֶאֱכוֹל עַד הָעֶרֶב, וּמִתּוֹךְ כָּךְ אֵירַע בָּהּ טוּמְאָה בְּאוֹנֶס, שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוֹלִין לְאָכְלָהּ אֲפִילוּ לְעֶרֶב, דְּקָסָבַר אֲנִינוּת לַיְלָה נַמִּי אָסוּר וַאֲפִילוּ נִקְבַּר הַמֵּת, וּלְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ לָהּ אוֹכְלִין נִשְׂרְפָה (רש"י זבחים טז, א). וְהַאי "כְּאֵלֶּה" דְּרֵישׁ לֵיהּ אַמַּאי דְּקָאָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: שָׁמָּא מִתּוֹךְ צַעַרְךָ פְּשַׁעְתָּ בָּהּ וְנִטְמֵאתָ? וְקָאָמַר לֵיהּ אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה: כָּךְ אָנִי בְּעֵינֶיךָ שֶׁאֲנִי מְבַזֶּה קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, אִלְמָלֵי קָרָאוּנִי כָּאֵלֶּה וְכָאֵלֶּה לֹא הָיִיתִי מְבַזֶּה אוֹתָן (רש"י פסחים פב, ב). אוֹ: אֲפִילוּ אֵלֶּה וְכָאֵלֶּה אֲבֵלוּת אֵירְעוּנִי אֵין אֲנִי מְבַזֶּה קָדָשִׁים (רש"י זבחים קא, סע"א).

שֶׁאֵין אוֹנֵן אֶלָּא בְּיוֹם קְבוּרָה - וְלֹא בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחֲרָיו. נָקַט יוֹם קְבוּרָה אַף שֶׁהָיָה גַּם יוֹם מִיתָה, לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁבִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא גַּם יוֹם קְבוּרָה מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל בַּגְּמָרָא אָמְרוּ שֶׁיּוֹם קְבוּרָה מִדְּרַבָּנַן, רְאֵה זְבָחִים ק, א.

הַיְּטַב בְּעֵינֵי ה' – אִם שָׁמַעְתָּ בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה, אֵין לְךָ לְהָקֵל בְּקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת - שֶׁהֵן חֲמוּרוֹת יוֹתֵר מִקָּדְשֵׁי שָׁעָה, וְאֵין לְךָ לִלְמוֹד מִקָּדְשֵׁי שָׁעָה (הרבי). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י פְּסָחִים פב, ב: "לְמֹשֶׁה נִצְטַוָּה לֵאמֹר לָהֶם קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי ה' וְאִכְלוּהָ בַּאֲנִינוּת, וְהָיָה סָבוּר שֶׁאַף הַחַטָּאת תֵּאָכֵל בַּאֲנִינוּת כַּמִּנְחָה, וְאָמַר לוֹ אַהֲרֹן: שָׁמָּא לֹא שָׁמַעְתָּ אֶלָּא בְּמִנְחָה זוֹ, שֶׁהִיא קָדְשֵׁי שָׁעָה, לְיוֹם שְׁמִינִי שֶׁל מִלּוּאִים נִצְטַוֵּיתָ אוֹתָהּ מִנְחָה, וְאַף אֲנִי מוֹדֶה לְךָ בִּשְׁעִיר נַחְשׁוֹן וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם, שֶׁהֵם קָדְשֵׁי שָׁעָה חוֹבָה לַיּוֹם, וַאֲכִילָתָן מוּתֶּרֶת לְאוֹנֵן, אֲבָל חַטָּאת זוֹ שְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא, וְקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת הֵן, וַאֲסוּרִין לְאוֹנֵן". תורה כ

(כ) **וַיִּיטַב בְּעֵינָיו – הוֹדָה** - הוֹדָה לְאַהֲרֹן שֶׁהַצָּדֵק עִמּוֹ. וְלוֹמֵד כֵּן מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּיטַב בְּעֵינָיו", מַשְׁמַע שֶׁהוֹדָה וְאָמַר כֵּן בְּפִיו, וְלֹא רַק הוֹדָאָה שֶׁבִּשְׁתִיקָה (באר בשדה).

וְלֹא בוֹשׁ לוֹמַר: לֹא שָׁמַעְתִּי - לֹא הִתְבַּיֵּשׁ לוֹמַר שֶׁלֹּא שָׁמַע מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁגַּם בְּקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת יֵשׁ לֶאֱכוֹל בַּאֲנִינוּת אֶלָּא אָמַר זֹאת מִדַּעְתּוֹ. וְאַף שֶׁעַל כָּל חָכָם נֶאֱמַר (אבות ה, ז) "וְעַל מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי", אֵצֶל מֹשֶׁה יֵשׁ כָּאן בּוּשָׁה גְּדוֹלָה יוֹתֵר לְהוֹדוֹת שֶׁלֹּא שָׁמַע, שֶׁהֲרֵי לִפְנֵי כֵן כָּעַס עֲלֵיהֶם בִּהְיוֹתוֹ בָּטוּחַ שֶׁכָּךְ הַדִּין (באר בשדה). וְהִנֵּה מִלְּשׁוֹן הַפָּסוּק "וַיִּיטַב בְּעֵינָיו" מוּכָח שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר רַק "לֹא שָׁמַעְתִּי" כְּגִירְסַת הַ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים", וְלֹא כְּתוֹסֶפֶת הַלָּשׁוֹן שֶׁבְּגִירְסַת הַגְּמָרָא: "אֶלָּא שָׁמַעְתִּי וְשָׁכַחְתִּי", שֶׁאֵין זֶה מַתְאִים עִם "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב בְּעֵינָיו", שֶׁמִּשְׁמָעוֹ שֶׁכָּעֵת הוּא שׁוֹמֵעַ לְרֹאשׁוֹנָה סְבָרָא זוֹ וְהוּטַב בְּעֵינָיו, וְלֹא שֶׁנִּזְכַּר בְּדָבָר שֶׁכְּבָר שָׁמַע. וּרְאֵה רַשִׁ"י זְבָחִים קא, א: "מֹשֶׁה כְּשֶׁקָּצַף טָעָה, כְּסָבוּר כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַעְתִּי הֵיתֵר אֲנִינוּת בַּמִּנְחָה, הוּא הַדִּין לַחַטָּאת, וְאָמַר לוֹ אַהֲרֹן: שָׁמָּא דַּוְקָא קָדְשֵׁי שָׁעָה שָׁמַעְתָּ, וְהוֹדָה לוֹ". וְכֵן מַשְׁמָעוּת לְשׁוֹן רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר לא, כא: "וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּשְּׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְצוֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר, בָּא לִכְלֹל כַּעַס, בָּא לִכְלֹל **טָעוּת**". אֲבָל מִדִּבְרֵי רַשִׁ"י בְּפָנִים לֹא מַשְׁמַע שֶׁהוּא טָעָה בִּגְלַל שֶׁקָּצַף, אַדְּרַבָּה בִּגְלַל שֶׁטָּעָה לָכֵן קָצַף. רְאֵה "תּוֹרַת כֹּהֲנִים" כָּאן. וּרְאֵה בַּבֵּיאוּר לְרַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר שָׁם. תורה א

(א) **אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן – לְמֹשֶׁה אָמַר שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן** - כִּדְלְעֵיל בְּרַשִׁ"י רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא. וּמַה שֶּׁחָזַר וּפֵרֵשׁ זֹאת כָּאן שׁוּב, מִשּׁוּם שֶׁכָּאן נֶאֱמַר בַּהֶמְשֵׁךְ: "לֵאמֹר אֲלֵיהֶם", וְהָיָה נִיתָּן לִלְמוֹד מִכָּאן שֶׁמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן הוּשְׁווּ בְּדִבּוּר זֶה, לָכֵן הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ שֶׁגַּם כָּאן לֹא הוּשְׁווּ בַּדִּבּוּר [וְזֶה לוֹמְדִים מֵהַמִּיעוּט הָאָמוּר לְעֵיל שָׁם] (הרבי).

אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "לֵאמֹר" לְיִשְׂרָאֵל? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", הֲרֵי דִּבּוּר אָמוּר לְיִשְׂרָאֵל. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "לֵאמֹר אֲלֵהֶם"? לְבָנָיו, לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר.

(ב) דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:

ב מַלִּילוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר דָּא חַיְתָא דִּי תֵּיכְלוּן מִכָּל בְּעִירָא דִּי עַל אַרְעָא:

רש"י◄ **דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל •** אֶת כֻּלָּם הִשְׁוָה לִהְיוֹת שְׁלוּחִים בְּדִבּוּר זֶה, לְפִי שֶׁהֵשִׁוּו בִּדְמִימָה וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת הַמָּקוֹם מֵאַהֲבָה. **זֹאת הַחַיָּה •** לְשׁוֹן חַיִּים, לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל דְּבוּקִים בַּמָּקוֹם וּרְאוּיִין לִהְיוֹת חַיִּים, לְפִיכָךְ, הִבְדִּילָם מִן הַטֻּמְאָה וְגָזַר עֲלֵיהֶם מִצְוֹת, וּלְאֻמּוֹת הָעוֹלָם לֹא אָסַר כְּלוּם. מָשָׁל לְרוֹפֵא שֶׁנִּכְנַס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא. **זֹאת הַחַיָּה •** מְלַמֵּד, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹחֵז בַּחַיָּה וּמַרְאֶה אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל: זֹאת תֹּאכְלוּ, וְזֹאת לֹא תֹּאכְלוּ. "אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ וְגוֹ'", אַף בְּשַׂרְצֵי הַמַּיִם אָחַז מִכָּל מִין וָמִין וְהֶרְאָה

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

לֵאמֹר אֲלֵהֶם – אָמַר - משֶׁה לְאַהֲרֹן. **שֶׁיֹּאמַר לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "לֵאמֹר" לְיִשְׂרָאֵל? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** - בְּפָסוּק ב.

"דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", הֲרֵי דִּבּוּר אָמוּר לְיִשְׂרָאֵל, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "לֵאמֹר אֲלֵהֶם", לְבָנָיו לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר. - אוּלַי מַדְגִּישׁ בָּזֶה, שֶׁמַּה שֶׁאָמַר תְּחִילָּה לְאֶלְעָזָר וְאִיתָמָר זֶהוּ מִשּׁוּם שֶׁהֵם בָּנָיו, וְחוֹבַת הָאָב לְלַמֵּד תְּחִילָּה לְבָנָיו, וְרַק אַחַר־כָּךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וּרְאֵה רַשִּׁ"י שְׁמוֹת לד, לב בְּעִנְיַן סֵדֶר לִימּוּד. תורה ב

(ב) **דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – אֶת כֻּלָּם הִשְׁוָה לִהְיוֹת שְׁלוּחִים בְּדִבּוּר זֶה** - כְּלוֹמַר, אַף שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הֵם שֶׁמְּדַבְּרִים לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, רְאֵה רַשִּׁ"י שְׁמוֹת יב, ג, כָּאן כְּלַל גַּם אֶת אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עִמָּהֶם לִהְיוֹת כּוּלָּם יַחַד שְׁלוּחִים לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

לְפִי שֶׁהֵשִׁוּו בִּדְמִימָה - שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁ"יִּדֹּם אַהֲרֹן", גַּם אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר שָׁתְקוּ יַחַד עִמּוֹ.

וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת הַמָּקוֹם מֵאַהֲבָה - וְאֵין לוֹמַר שֶׁאֶלְעָזָר וְאִיתָמָר שָׁתְקוּ מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְלֹא מִשּׁוּם שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַגְּזֵירָה בְּאַהֲבָה, מִשּׁוּם שֶׁבְּמַצָּב שֶׁל צַעַר גָּדוֹל שֶׁנּוֹגֵעַ לַנֶּפֶשׁ, אֵין אָדָם עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל כָּבוֹד, וּכְשֶׁכּוֹאֵב לוֹ הֲרֵי הוּא מַבִּיעַ אֶת כְּאֵבוֹ כְּלַפֵּי חוּץ, וְאִם כֵּן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁשְּׁתִיקָתָם שֶׁל אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר הָיְתָה מִתּוֹךְ שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַגְּזֵירָה בְּאַהֲבָה (הרבי).

זֹאת הַחַיָּה – לְשׁוֹן חַיִּים - מִזֶּה שֶׁכָּתַב "זֹאת הַחַיָּה" בִּמְקוֹם "זֹאת הַבְּהֵמָה", שֶׁהֲרֵי הַבְּהֵמָה כּוֹלֶלֶת גַּם אֶת הַחַיָּה (רא"ם).

לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל דְּבוּקִים בַּמָּקוֹם וּרְאוּיִין לִהְיוֹת חַיִּים - לְעוֹלָם הַבָּא (מַשְׁמָעוּת הַמִּדְרָשׁ). וּרְאֵה דְּבָרִים ד, ד: "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כּוּלְּכֶם הַיּוֹם".

לְפִיכָךְ הִבְדִּילָם מִן הַטֻּמְאָה - מִכָּל מִינֵי טוּמְאוֹת הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה, הֵן בַּאֲכִילָה וְהֵן בִּנְגִיעָה (נח"י). שֶׁהַטּוּמְאָה הִיא הֵיפֶךְ הַחַיִּים.

וְגָזַר עֲלֵיהֶם מִצְוֹת - שְׁאָר מִצְוֹות, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (דברים ל, ב) "כִּי הוּא חַיֶּיךָ" (נח"י). אוֹ יֵשׁ לוֹמַר: הִבְדִּילָם מִן הַטּוּמְאָה, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְהִדָּבֵק בִּשְׁכִינָה. וְגָזַר עֲלֵיהֶם מִצְוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

וּלְאֻמּוֹת הָעוֹלָם לֹא אָסַר כְּלוּם - לֹא אָסַר לָהֶם לֶאֱכוֹל כְּלוּם מִכָּל בַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים, כְּלוֹמַר לֹא הִבְדִּילָם מִן הַטּוּמְאָה. אֲבָל נִצְטַוּוּ לְקַיֵּם שֶׁבַע מִצְוֹות בְּנֵי נֹחַ, בִּשְׁבִיל יִשּׁוּב הָעוֹלָם.

מָשָׁל לְרוֹפֵא שֶׁנִּכְנַס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא - אוּת י. לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְרוֹפֵא שֶׁהָלַךְ לְבַקֵּר שְׁנֵי חוֹלִים, רָאָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁהָיָה בְּסַכָּנָה, אָמַר לִבְנֵי בֵיתוֹ: תְּנוּ לוֹ לֶאֱכוֹל כָּל מַה שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ, רָאָה אֶת הָאַחֵר שֶׁהָיָה חוֹזֵר לַחַיִּים, אָמַר לִבְנֵי בֵיתוֹ: כָּךְ וְכָךְ מַאֲכָל יֹאכַל, כָּךְ וְכָךְ מַאֲכָל לֹא יֹאכַל. אָמְרוּ לוֹ לְרוֹפֵא: מָה רָאִיתָ בֵּין זֶה לָזֶה? שֶׁלָּזֶה שֶׁהוּא בְּסַכָּנָה אָמַרְתָּ יֹאכַל כָּל מַה שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ, וְזֶה שֶׁהוּא לַחַיִּים אָמַרְתָּ לוֹ: כָּךְ וְכָךְ יֹאכַל כָּךְ וְכָךְ לֹא יֹאכַל, אָמַר לָהֶם הָרוֹפֵא: לָזֶה שֶׁרָאִיתִי שֶׁהוּא לְמִיתָה, אָמַרְתִּי: תְּנוּ לוֹ, שֶׁהוּא לְמִיתָה, אֲבָל זֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לַחַיִּים יִשְׁמוֹר אֶת עַצְמוֹ, וְכָךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִתִּיר לַגּוֹיִם שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְאֶת כָּל הָעֲבֵירוֹת לְפִי שֶׁהֵן לַגֵּיהִנֹּם, אֲבָל לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם לְחַיֵּי גַּן עֵדֶן, אָמַר לָהֶם: אֶת זֶה תֹּאכְלוּ וְאֶת זֶה לֹא תֹּאכְלוּ, לָמָּה? שֶׁהֵן חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כּוּלְּכֶם הַיּוֹם".

זֹאת הַחַיָּה – מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹחֵז בַּחַיָּה וּמַרְאֶה אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל - הַבַּעֲלֵי־חַיִּים בָּאוּ אֵלָיו בְּדֶרֶךְ נֵס, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהַרְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְלַמְּדָם מַה מּוּתָּר בַּאֲכִילָה וּמָה אָסוּר בַּאֲכִילָה (הרבי).

"זֹאת .. תֹּאכְלוּ", וְזֹאת "לֹא תֹּאכְלוּ" - לְקַמָּן פָּסוּק ד. הֶרְאָה לָהֶם בְּחוּשׁ הָעַיִן כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ בְּקִיאִים בָּהֶם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִּׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק מז: "שֶׁתְּהֵא יוֹדֵעַ וּמַכִּיר וּבְקִי בָּהֶן" (גו"א).

"אֶת זֶה תֹּאכְלוּ וְגוֹ'" - לְקַמָּן פָּסוּק ט.

אַף בְּשַׂרְצֵי הַמַּיִם אָחַז מִכָּל מִין וָמִין וְהֶרְאָה לָהֶם. וְכֵן בָּעוֹף: "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף" - לְקַמָּן פָּסוּק יג.

וְכֵן בַּשְּׂרָצִים: "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא" - לְקַמָּן פָּסוּק כט. אֲבָל רְאֵה רַשִּׁ"י שָׁם שֶׁלֹּא מִדּוּבָּר בְּאִיסּוּר אֲכִילָה אֶלָּא בְּאִיסּוּר טוּמְאָה.

זֹאת הַחַיָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה – מְלַמֵּד שֶׁהַבְּהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה - מֵעִיקָּרָא

לָהֶם, וְכֵן בָּעוֹף: "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף", וְכֵן בַּשְּׁרָצִים: "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא". זֹאת הַחַיָּה. מִכָּל הַבְּהֵמָה• (מנחות כ) **מְלַמֵּד שֶׁהַבְּהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, כ' אדר שני ה'תשד"מ)

מַה שֶּׁלֹּא נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל הָאִיסּוּר דַּאֲכִילַת חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת שֶׁאֵינָן טְהוֹרוֹת מִיַּד לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה - אֶפְשָׁר לְתָרֵץ בְּפַשְׁטוּת, שֶׁבִּתְקוּפָה זוֹ לֹא הָיָה עִנְיָן זֶה נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל:

בְּמָשָׁךְ כָּל הַתְּקוּפָה הַסְּמוּכָה לְמַתַּן־תּוֹרָה - חָנוּ יִשְׂרָאֵל בִּסְבִיבוֹת הַר סִינַי, כְּלוֹמַר, בְּמִדְבַּר סִינַי (עַד לַשָּׁנָה הַבָּאָה). וּמִכֵּיוָן שֶׁבִּמְקוֹם מִדְבָּר אֵינָם בַּנִּמְצָא כְּלָל בַּעֲלֵי־חַיִּים, כְּגוֹן: גָּמָל, שָׁפָן וְאַרְנֶבֶת, וְכֵן עוֹפוֹת, כְּמוֹ "נֶשֶׁר" וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה "כָּל אֲשֶׁר בַּמַּיִם" - אֵין צוֹרֶךְ לְהַזְהִיר מִיָּד עַל אִיסּוּר אֲכִילָתָם, מִכֵּיוָן שֶׁבְּלַאו־הָכִי לֹא הָיְתָה קַיֶּמֶת אֶפְשָׁרוּת כְּלָל לְאָכְלָם.

וּבְנוֹגֵעַ לְ"נָחָשׁ" ("כֹּל הוֹלֵךְ עַל גָּחוֹן") שֶׁנִּמְצָא בַּ"מִדְבָּר" [וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַמּוֹלִיכֶךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב גוֹ'"] - הֲרֵי הַבֵּן־חָמֵשׁ לְמִקְרָא יוֹדֵעַ שֶׁבְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם הָלַךְ לִפְנֵיהֶם "עַמּוּד עָנָן", שֶׁתַּפְקִידוֹ הָיָה "לַנְחוֹתָם הַדֶּרֶךְ", וְכֵן לַהֲרוֹג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. וּכְפִי שֶׁיּוֹדֵעַ הַבֵּן־חָמֵשׁ לְמִקְרָא אוֹדוֹת קִיּוּם מִצְוַת סוּכָּה "לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרוֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", וּבְוַדַּאי הִסְבִּיר לוֹ אָבִיו שֶׁהַכַּוָּנָה לְ"עֲנָנֵי כָּבוֹד" שֶׁהִקִּיפוּ אֶת מַחֲנֵה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִכֵּיוָן שֶׁכֵּן, מֵבִין בְּפַשְׁטוּת שֶׁבַּשֶּׁטַח דְּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ בַּנִּמְצָא נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים.

וְלָכֵן, לְכָל־לֹראֹשׁ בָּאוּ עִנְיָנִים שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא - נִדְבַּת הַמִּשְׁכָּן וְהֲקָמָתוֹ כו', וְרַק אַחַר־כָּךְ נִצְטַוּוּ עַל אִיסּוּר אֲכִילַת חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת שֶׁאֵינָן טְהוֹרוֹת, דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה נוֹגֵעַ לְפוֹעַל בַּזְּמַן שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה - כַּאֲשֶׁר יִתְקָרְבוּ לִמְקוֹם יִשּׁוּב, לְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁאָז תִּהְיֶה בְּאֶפְשָׁרוּתָם לִקְנוֹת מִתַּגְּרֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

(ג) **כֹּל׀ מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרֻסֹּת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְّהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ:**

ג **כָּל דִּי סְדִיקָן פַּרְסָתָא וּמַטְּלָפָן טְלָפִין פַּרְסָתָא מַסְּקָא פִּשְׁרָא בִּבְעִירָא יָתַהּ תֵּיכְלוּן:**

רש"י◄ **מַפְרֶסֶת•** כְּתַרְגּוּמוֹ: 'סְדִיקָא'. **פַּרְסָה•** פלאנט"ה בְּלַע"ז. **וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע•** שֶׁמֵּבְדֶּלֶת מִלְּמַעְלָה וּמִלְּמַטָּה בִּשְׁתֵּי צִפָּרְנִין, כְּתַרְגּוּמוֹ: "וּמְטַלְּפָא טְלָפִין", שֶׁיֵּשׁ שֶׁפַּרְסוֹתָיו סְדוּקוֹת מִלְּמַעְלָה וְאֵינָן שְׂסוּעוֹת וּמֻבְדָּלוֹת לְגַמְרֵי, שֶׁמִּלְּמַטָּה מְחֻבָּרוֹת (חולין עא)**. מַעֲלַת גֵּרָה•** מַעֲלָה וּמְקִיאָה הָאֹכֶל מִמֵּעֶיהָ וּמַחֲזֶרֶת אוֹתוֹ לְתוֹךְ פִּיהָ לְכָתְּשׁוֹ וּלְטָחֲנוֹ הֵדֵק. **גֵּרָה•** כָּף שְׁמוֹ; **וְיִתְּכֵן מִגִּזְרַת:** (שמואל ב יד) "וְכַמַּיִם הַנִּגָּרִים", שֶׁהוּא נִגְרָר אַחַר הַפֶּה; **וְתַרְגּוּמוֹ:** 'פִּשְׁרָא', שֶׁעַל־יְדֵי הַגֵּרָה, הָאֹכֶל נִפְשָׁר וְנִמּוֹחַ. **בַּבְּהֵמָה•** תֵּבָה זוֹ יְתֵרָה הִיא לִדְרָשָׁה, לְהַתִּיר אֶת

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

מִתְחִיל לְאִישְׁתַּעוּיֵי בְּחַיָּה, "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ", וּמְפָרֵשׁ סִימָנֵי בְהֵמָה, דְּקָאָמַר "מִכָּל הַבְּהֵמָה .. כָּל מַפְרֶסֶת", אֲלִמָּא בְּהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה (רש"י חולין ע, ב). תורה ג

(ג) **מַפְרֶסֶת – כְּתַרְגּוּמוֹ: "סְדִיקָא"** - סְדוּקָה (רש"י דברים יד, ו), וְלֹא מִלְּשׁוֹן פַּרְסָה הַמּוֹרָה עַל כַּף הָרֶגֶל, כִּי הֲרֵי בַּהֶמְשֵׁךְ אוֹמֵר בְּגָמָל בְּשָׁפָן וּבְאַרְנֶבֶת: "וּפַרְסָה לֹא יַפְרִיס", אַף שֶׁיֵּשׁ לָהֶם פַּרְסָה שֶׁבָּהּ דּוֹרְכִין עַל הָאָרֶץ (רא"ם).

פַּרְסָה – פלנט"ה - plante, כַּף רֶגֶל. רְאֵה גַּם רַשִׁ"י שְׁמוֹת י, כו.

בְּלַע"ז. וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע – שֶׁמֻּבְדֶּלֶת מִלְּמַעְלָה וּמִלְּמַטָּה בִּשְׁתֵּי צִפָּרְנִין - שֶׁהַפַּרְסָה חֲלוּקָה גַּם מִלְּמַטָּה בַּצִּיפּוֹרֶן, עַד שֶׁהִיא נַעֲשֵׂית שְׁתֵּי צִפָּרְנַיִם, וְזֶהוּ "פְּרָסוֹת", שֶׁהִיא נַעֲשֵׂית "שְׁתֵּי פְרָסוֹת", כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב בִּדְבָרִים יד, ו. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י שָׁם: "חֲלוּקָה בִּשְׁתֵּי צִפָּרְנַיִם, שֶׁיֵּשׁ סְדוּקָה וְאֵינָהּ חֲלוּקָה בַּצִּפָּרְנַיִם וְהִיא טְמֵאָה".

כְּתַרְגּוּמוֹ: "וּמַטְּלָפָא טְלָפִין" - שֶׁהַטֶּלֶף שֶׁלָּהּ מְחוּלָּק לִשְׁנֵי טְלָפַיִם. כְּלוֹמַר, "וְשׁוֹסַעַת שֶׁסַע" פֵּירוּשׁוֹ, שֶׁהַשִּׂסּוּעַ הוּא בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁמְּחַלֵּק אֶת הַפַּרְסָא לִשְׁנֵי טְלָפַיִם (לחם ושמלה). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י חוּלִין נט, ב שֶׁהַטְּלָפַיִם הֵם "צִפָּרְנֵי הַפְּרָסוֹת".

שֶׁיֵּשׁ שֶׁפַּרְסוֹתָיו סְדוּקוֹת מִלְּמַעְלָה וְאֵינָן שְׂסוּעוֹת וּמֻבְדָּלוֹת לְגַמְרֵי, שֶׁמִּלְּמַטָּה מְחֻבָּרוֹת - כְּגוֹן גָּמָל שֶׁפַּרְסָתוֹ סְדוּקָה לְמַעְלָה, אֲבָל לְמַטָּה הִיא מְחוּבֶּרֶת (רש"י לקמן פסוק כו). לָכֵן אָמַר הַכָּתוּב: "וְשׁוֹסַעַת שֶׁסַע" אַחַר "מַפְרֶסֶת פַּרְסָה", לוֹמַר שֶׁהַפַּרְסָה צְרִיכָה לִהְיוֹת סְדוּקָה לְגַמְרֵי מִלְּמַעְלָה עַד לְמַטָּה (רא"ם).

מַעֲלַת גֵּרָה – מַעֲלָה וּמְקִיאָה הָאֹכֶל מִמֵּעֶיהָ וּמַחֲזֶרֶת אוֹתוֹ לְתוֹךְ פִּיהָ לְכָתְּשׁוֹ וּלְטָחֲנוֹ הֵדֵק. גֵּרָה – כָּף שְׁמוֹ - וְאֵינוֹ שֵׁם שֶׁל פּוֹעַל.

וְיִתְּכֵן מִגִּזְרַת "מַיִם הַנִּגָּרִים" - שְׁמוּאֵל ב יד, יד. מַיִם הַנִּמְשָׁכִים.

שֶׁהוּא נִגְרָר אַחַר הַפֶּה - שֶׁמִּשּׁוּם כָּךְ נִקְרָא "גֵּרָה".

וְתַרְגּוּמוֹ: "פִּשְׁרָא", שֶׁעַל־יְדֵי הַגֵּרָה הָאֹכֶל נִפְשָׁר וְנִמּוֹחַ. בַּבְּהֵמָה – תֵּבָה זוֹ יְתֵרָה הִיא - שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר לְעֵיל פָּסוּק ב: "מִכָּל הַבְּהֵמָה".

לִדְרָשָׁה, לְהַתִּיר אֶת הַשְּׁלִיל הַנִּמְצָא

הַשְּׁלִיל הַנִּמְצָא בִּמְעֵי אִמּוֹ. **אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ•** וְלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה. וַהֲלֹא בְּאַזְהָרָה הִיא? אֶלָּא לַעֲבֹר עָלֶיהָ בַּ'עֲשֵׂה', וְ'לֹא תַעֲשֶׂה' (זבחים לד)•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 222)

מַפְרֶסֶת פַּרְסָה . . מַעֲלַת גֵּרָה (יא, ג). **מַפְרֶסֶת פַּרְסָה** – רֶמֶז לְאָדָם שֶׁעוֹבֵד אֶת ה' בִּשְׁנֵי הַקּוּיִם שֶׁל חֶסֶד (יָמִין מְקָרֶבֶת) וּגְבוּרָה (שְׂמֹאל דּוֹחָה), שֶׁאָז מוֹכֵחַ שֶׁעוֹשֶׂה זֹאת לְשֵׁם שָׁמַיִם, לֹא מִצַּד טִבְעוֹ. **מַעֲלַת גֵּרָה** – רֶמֶז לְאָדָם שֶׁבּוֹחֵן שׁוּב וְשׁוּב הַאִם הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא עוֹמֵד לַעֲשׂוֹת, הוּא אָכֵן, טוֹב וְנָחוּץ. מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי 'סִמָּנִים' הַלָּלוּ – נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית הִיא 'בְּהֵמָה טְהוֹרָה'.

(ד) אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵّרָה וּמִמַּפְרִסֵי הַפַּרְסָה אֶת־הַגָּמָל כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם:

ד בְּרַם יָת דֵּין לָא תֵּיכְלוּן מִמַּסְּקֵי פִּשְׁרָא וּמִמַּסְדִּיקֵי פַּרְסָתָא יָת גַּמְלָא אֲרֵי מַסִּיק פִּשְׁרָא הוּא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲב הוּא לְכוֹן:

(ה) וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה לֹא יַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם:

ה וְיָת טַפְזָא אֲרֵי מַסִּיק פִּשְׁרָא הוּא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲב הוּא לְכוֹן:

(ו) וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת כִּי־מַעֲלַת גֵּרָה הוּא וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה טְמֵאָה הִוא לָכֶם:

ו וְיָת אַרְנְבָא אֲרֵי מַסְּקָא פִּשְׁרָא הִיא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲבָא הִיא לְכוֹן:

(ז) וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְשֹׁסַע שֶׁסַע פַּרְסָה וְהוּא גֵרָה לֹא־יִגָּר טָמֵא הוּא לָכֶם:

ז וְיָת חֲזִירָא אֲרֵי סְדִיק פַּרְסָתָא הוּא וּמַטִּילְפָן טִלְפִין פַּרְסָתֵהּ וְהוּא פִּשְׁרָא לָא פָשֵׁר מְסָאֲב הוּא לְכוֹן:

(ח) מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם:

ח מִבִּסְרְהוֹן לָא תֵּיכְלוּן וּבִנְבִלְתְּהוֹן לָא תִקְרְבוּן מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן:

רש"י◄ **מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ•** אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין לָהּ שׁוּם סִימַן טָהֳרָה, מִנַּיִן? אָמַרְתָּ קַל־וָחֹמֶר: וּמָה אֵלּוּ, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן קְצָת סִימָנֵי טָהֳרָה אֲסוּרוֹת וְכוּ' (כל הענין בתורת כהנים). **מִבְּשָׂרָם•** עַל בְּשָׂרָם בְּאַזְהָרָה, וְלֹא עַל עֲצָמוֹת וְגִידִין וְקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם. **וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ•** יָכוֹל יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִים עַל מַגַּע

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

בִּמְעֵי אִמּוֹ - "בַּבְּהֵמָה" מִשְּׁמַע מַה שֶּׁנִּמְצָא בַּבְּהֵמָה אֲכוֹל, מִכָּאן אָמְרוּ שֶׁהַשְּׁלִיל נִיתָּר בִּשְׁחִיטַת אִמּוֹ (רש"י דברים יד, ו). וּרְאֵה חוּלִּין סט, א וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "וְהָכִי דָּרִישׁ כָּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה בַּבְּהֵמָה תֹּאכְלוּ, כְּלוֹמַר כָּל אֲשֶׁר תִּמְצָא בַּבְּהֵמָה אֲכוֹל".

אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ - מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וּמַעֲלַת גֵּרָה (רש"י זבחים לד, א).

וְלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה - שֶׁאֵין סִימָנִים אֵלּוּ בָּהּ (רש"י מכות יח, ב). וְלֹא נֶאֱמַר בִּשְׁבִיל לְהַתִּיר אֶת הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה בַּאֲכִילָה, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר לְעֵיל פְּסוּק ב: "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ" (שפ"ח).

וַהֲלֹא בְּאַזְהָרָה הִיא - שֶׁנֶּאֱמַר בְּפְסוּק ד: "אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ", וְלָמָּה צָרִיךְ לִלְמוֹד אֶת הָאִיסּוּר מֵ"אוֹתָהּ תֹּאכֵלוּ"? **אֶלָּא לַעֲבֹר עָלֶיהָ בַּ'עֲשֵׂה' וְ'לֹא תַעֲשֶׂה'.** - כִּי לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה (רש"י מכות שם). תורה ד

(ח) **מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ** – **אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ** - שֶׁיֵּשׁ לָהֶם סִימַן טוּמְאָה אֶחָד וְסִימַן טָהֳרָה אֶחָד.

שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין לָהּ שׁוּם סִימַן טָהֳרָה מִנַּיִן? אָמַרְתָּ קַל־וָחֹמֶר: וּמָה אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן קְצָת סִימָנֵי טָהֳרָה אֲסוּרוֹת וְכוּ' - אוֹתָן שֶׁאֵין בָּהֶם סִימָנֵי טָהֳרָה כְּלָל, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת (ע"פ אחד מכת"י של רש"י. וראה גם תו"כ). מַה שֶּׁדִּיֵּק רַשִׁ"י לִכְתּוֹב "אֲסוּרוֹת" וְלֹא שֶׁהֵן בְּ"לֹא תַעֲשֶׂה" כִּלְשׁוֹן הַ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים", אוּלַי יֵשׁ לוֹמַר, מִשּׁוּם שֶׁרוֹצֶה לִכְלוֹל בָּזֶה גַּם אֶת אִיסּוּר הָעֲשֵׂה שֶׁבָּהֶם, שֶׁלְּדַעַת רַשִׁ"י גַּם זֶה נִלְמָד מִקַּל־וָחֹמֶר, וְלֹא מֵהַפְּסוּק "אוֹתָהּ תֹּאכֵלוּ" וְלֹא שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה (כַּמּוּבָא לְעֵיל בְּרַשִׁ"י), שֶׁלְּפִי הַמּוּבָא בְּ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים" נִכְלָלִים בָּזֶה כָּל שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְדַעַת רַשִׁ"י בְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, מִשּׁוּם שֶׁאִם כֵּן הָיָה נִיתָּן לוֹמַר שֶׁהַפְּסוּק "אוֹתָהּ תֹּאכֵלוּ" בָּא לְרַבּוֹת שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין בָּהֶם סִימָנִים כְּלָל, וְלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִקְצָת סִימָנִים.

מִבְּשָׂרָם – עַל בְּשָׂרָם בְּאַזְהָרָה - בְּלָאו שֶׁל "לֹא תֹאכֵלוּ", כַּמּוּבָא בַּפָּסוּק. **וְלֹא עַל עֲצָמוֹת וְגִידִין וְקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם. וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ** – יָכוֹל

נְבֵלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (לקמן כא) "אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים וְגוֹ'" — כֹּהֲנִים מֻזְהָרִין וְאֵין יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִין, קַל־וָחֹמֶר מֵעַתָּה: וּמַה טֻמְאַת הַמֵּת חֲמוּרָה - לֹא הִזְהִיר בָּהּ אֶלָּא כֹּהֲנִים, טֻמְאַת נְבֵלָה קַלָּה - לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?! וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִגְּעוּ"? בָּרֶגֶל, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֶגֶל (ר"ה יז).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 58)

חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֶגֶל (רש"י יא, ח) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מִנַּיִן לוֹ שֶׁחוֹבַת הַטָּהֲרָה מִתְיַחֶסֶת לָרֶגֶל דַּוְקָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה רַשִׁ"י פֵּרֵשׁ לְעֵיל בְּפָרָשַׁת בֹּא עַל הַפְּסוּק "מִקְרָא קֹדֶשׁ" - "קָרָא אוֹתוֹ קֹדֶשׁ לַאֲכִילָה וּשְׂתִיָּה וּכְסוּת". וּמֵאַחַר שֶׁמָּטָּל עַל הָאָדָם לְקַדֵּשׁ אֶת הַיּוֹם בַּאֲכִילָתוֹ וּבִשְׂתִיָּתוֹ, מוּבָן שֶׁעָלָיו לְהִטָּהֵר, שֶׁהֲרֵי אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה בְּטֻמְאָה אֵין בְּכֹחָם לְקַדֵּשׁ אֶת הַיּוֹם.

(ט) אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ:

ט יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל דִּי בְמַיָּא כֹּל דִּי לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמַיָּא בְּיַמְמַיָּא וּבְנַחֲלַיָּא יָתְהוֹן תֵּיכְלוּן:

רש"י◄ **סְנַפִּיר** • אֵלּוּ שֶׁשָּׁט בָּהֶם. **קַשְׂקֶשֶׂת** • אֵלּוּ קְלִפִּין הַקְּבוּעִים בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א יז) "וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ".

(י) וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים מִכֹּל שֶׁרֶץ הַמַּיִם וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמָּיִם שֶׁקֶץ הֵם לָכֶם:

י וְכֹל דִּי לֵית לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּיַמְמַיָּא וּבְנַחֲלַיָּא מִכֹּל רִחְשָׁא דְמַיָּא וּמִכֹּל נַפְשָׁא חַיְתָא דִּי בְמַיָּא שִׁקְצָא אִנּוּן לְכוֹן:

רש"י◄ **שֶׁרֶץ** • בְּכָל מָקוֹם מַשְׁמָעוֹ: דָּבָר נָמוּךְ שֶׁרוֹחֵשׁ וְנָד עַל הָאָרֶץ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

יְהוּ יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִים עַל מַגַּע נְבֵלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וְגוֹ'" - לְקַמָּן כא, א: "לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו".

כֹּהֲנִים מֻזְהָרִין - בְּטוּמְאַת מֵת.

וְאֵין יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִין. קַל־וָחֹמֶר מֵעַתָּה: וּמַה טֻמְאַת מֵת חֲמוּרָה - שֶׁטּוּמְאָתוֹ טוּמְאַת שִׁבְעָה.

לֹא הִזְהִיר בָּהּ אֶלָּא כֹּהֲנִים, טֻמְאַת נְבֵלָה קַלָּה - שֶׁטּוּמְאָתוֹ טוּמְאַת עֶרֶב.

לֹא כָל־שֶׁכֵּן? וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִגְּעוּ"? בָּרֶגֶל - בִּשְׁלֹשֶׁת הָרְגָלִים.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ - רֹאשׁ הַשָּׁנָה טז, ב.

חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֶגֶל - כְּלוֹמַר, מִזֶּה שֶׁהָאָדָם מוּזְהָר שֶׁלֹּא **לְהִטַּמֵּא** בְּרֶגֶל, מוּבָן שֶׁהַאַזְהָרָה הִיא שֶׁלֹּא **לִהְיוֹת טָמֵא** בְּרֶגֶל, וְלָכֵן אִם הָיָה טָמֵא חַיָּב **לְטַהֵר** עַצְמוֹ. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י דְּבָרִים יד, ח: "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ – רַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ בָּרֶגֶל, שֶׁאָדָם חַיָּב לְטַהֵר אֶת עַצְמוֹ בָּרֶגֶל". וּבְטַעַם הַדָּבָר שֶׁצְּרִיכִים לְהִטָּהֵר בָּרֶגֶל, כָּתַב הָרְאֵ"ם: מִפְּנֵי שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לְהָבִיא עוֹלוֹת רְאִיָּה וּלְהִכָּנֵס לָעֲזָרָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה. וְהַמְּאִירִי (ר"ה שם) כָּתַב שֶׁהַטַּעַם הוּא כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלוּ חוּלִּין בְּטָהֳרָה. וּבְ"תּוֹרַת מְנַחֵם" כָּתַב שֶׁמִּסְתְּיֵמֶת לְשׁוֹן רַשִׁ"י מִשְּׁמַע שֶׁחִיּוּב זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן וּבְכָל אָדָם (וְלָאו דַּוְקָא אֵלּוּ שֶׁעָלוּ לְרֶגֶל), וְשֶׁכֵּן מִשְּׁמַע מִדִּבְרֵי רַשִׁ"י בִּיבָמוֹת כט, ב בְּמַה שֶׁכָּתַב שֶׁגַּם אִשָּׁה חַיֶּבֶת לְטַהֵר עַצְמָהּ בְּרֶגֶל. וְלָכֵן מְבָאֵר שֶׁטַּעַם הַדָּבָר הוּא מִפְּנֵי מִצְוַת "מִקְרָא קֹדֶשׁ", שֶׁעִנְיָנָהּ לְקַדֵּשׁ אֶת הָרֶגֶל בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, וּמִמֵּילָא מוּבָן שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּטָהֳרָה. תורה ט

(ט) **סְנַפִּיר – אֵלּוּ שֶׁשָּׁט בָּהֶם** - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י נִדָּה נא, ב: "אֵלּוּ כְּנָפַיִם שֶׁשָּׁט בָּהֶם עַל פְּנֵי הַמַּיִם".

קַשְׂקֶשֶׂת – אֵלּוּ קְלִפִּין - וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס.

הַקְּבוּעִים בּוֹ - יוֹתֵר מִן הַסְּנַפִּירִין, שֶׁהַקַּשְׂקַשִּׂים אֵין זָזִין מֵאֲלֵיהֶן אֶלָּא בְּיָדַיִם, אֲבָל הַסְּנַפִּירִין הוּא יָכוֹל לְכַשְּׁכְּשָׁן (רש"י חולין סז, א). וּבְרַשִׁ"י נִדָּה נא, א: "קַשְׂקֶשֶׂת – מַלְבּוּשִׁין שֶׁל דָּג".

כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - שְׁמוּאֵל א יז, ה.

"וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ" - וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "כְּמִין קַשְׂקְשׁוֹת דָּגִים עֲשׂוּיִן מִבַּרְזֶל נוֹפְלִים עַל [נִקְבֵי] הַשִּׁרְיוֹן, קַשְׂקֶשֶׂת לְכָל נֶקֶב". וּבְרַשִׁ"י חוּלִּין סו, ב: "קַשְׂקַשִּׂין, אֵלּוּ הַקְּבוּעִין בּוֹ, עַל־כָּרְחָךְ מֵהַאי קְרָא מִישְׁתַּמַּע, וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ, דְּקַשְׂקֶשֶׂת הוּא לְבוּשָׁא". תורה י

(י) **שֶׁרֶץ – בְּכָל מָקוֹם מַשְׁמָעוֹ: דָּבָר נָמוּךְ** - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית א, כ: "כָּל דָּבָר חַי שֶׁאֵינוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ קְרוּי שֶׁרֶץ". וְכֵן בְּרַשִׁ"י מַכּוֹת טז, ב: "וְשֶׁרֶץ לְשׁוֹן קְטָנָה וּנְמוּכָה".

שֶׁרוֹחֵשׁ וְנָד - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י פְּסָחִים כד, ב: "שֶׁרֶץ לְשׁוֹן רְחוּשׁ וְנִעְנוּעַ".

עַל הָאָרֶץ - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י עֵירוּבִין כח, א: "לְשׁוֹן שֶׁרֶץ, דָּבָר שֶׁהוּא נָד בָּאָרֶץ וְאֵינוֹ נִרְאֶה אֶלָּא עַל יְדֵי שֵׁירוּצוֹ וְרִיחוּשׁוֹ מִפְּנֵי קָטְנוֹ". וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלָּאו דַּוְקָא "עַל הָאָרֶץ", שֶׁהֲרֵי מְדַבֵּר כָּאן בְּשֶׁרֶץ הַמַּיִם, אֶלָּא שֶׁרוֹחֲשִׂים בִּמְקוֹם הִמְצָאָם. אוֹ שֶׁהַפֵּירוּשׁ, שֶׁכְּשֶׁהֵם נִמְצָאִים עַל הָאָרֶץ הֵם רוֹחֲשִׂים עֲלֵיהָ. וְכֵן מַשְׁמַע מִדִּבְרֵי רַשִׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק כ גַּבֵּי שֶׁרֶץ הָעוֹף. תורה יא

סִימָנֵי הַכַּשְׁרוּת – בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם

אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם . . כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: (יא, ט־יב)

כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, וְיֵשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְנַפִּיר וְאֵין לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת (נדה נא, ב).

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֹאת בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

דָּגִים הַנִּמְצָאִים תָּמִיד בְּמָקוֹם חִיּוּתָם – מַיִם, רוֹמְזִים לִיּוֹשְׁבֵי אֹהֶל שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלָה לְמַיִם, וְהִיא מְקוֹם חִיּוּתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בָּהֶם קַשְׂקַשִּׂים וּסְנַפִּירִים, שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֵינָם מֵעִקַּר הַדָּג, וְאֵינָם אֶלָּא טְפֵלִים וּמְשַׁמְּשִׁים אֶת הַגּוּף: קַשְׂקַשִּׂים שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַמֵּגֵן עַל הַדָּג, וּסְנַפִּירִים שֶׁבָּהֶם הַדָּג שָׁט מִמָּקוֹם לְמָקוֹם.

וְזֶה מוֹרֶה, עַל עִנְיָנִים בְּלִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁאֵינָם מִגּוּף הַלִּימוּד, אֲבָל נִצְרָכִים הֵם לְהַלִּימוּד: קַשְׂקֶשֶׂת – יִרְאַת שָׁמַיִם שֶׁמְּשַׁמֶּרֶת עַל הַלִּימוּד, כְּמוֹ קַב חוּמְטִין הַמְשַׁמֶּרֶת אֶת הַתְּבוּאָה. וּסְנַפִּירִים שֶׁבָּהֶם הַדָּג שָׁט לְמָקוֹם אַחֵר, מוֹרֶה עַל כֹּחַ הַחִידּוּשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאַף הוּא עִנְיָן הַמּוּכְרָח. וְזֶהוּ הָרֶמֶז בְּמַה דְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל שֶׁלְּכְאוֹרָה הַתּוֹרָה לֹא הָיְתָה צְרִיכָה לִכְתּוֹב סְנַפִּיר, כִּי כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, אֶלָּא "אָמַר קְרָא מִשּׁוּם יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר", שֶׁהַסְּנַפִּיר עִנְיָנוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה – כֹּחַ הַחִידּוּשׁ בַּתּוֹרָה.

וְהִנֵּה עַל־זֶה אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה, דָּג שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת – תַּלְמִיד־חָכָם שֶׁהוּא יְרֵא־שָׁמַיִם – יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, הוּא בְּוַדַּאי יְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה וְהוּא דָּג טָהוֹר – כָּךְ צָרִיךְ לִנְהוֹג. אֲבָל יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר וְאֵין לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת – מִי שֶׁמְּחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה בְּלֹא יִרְאַת־שָׁמַיִם הוּא דָּג טָמֵא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל "לֹא זָכָה נַעֲשֵׂית לוֹ סַם הַמָּוֶת".

(יא) **וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וְאֶת־נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ:**

יא וְשִׁקְצָא יְהוֹן לְכוֹן מִבִּסְרְהוֹן לָא תֵיכְלוּן וְיָת נְבִלְתְּהוֹן תְּשַׁקְּצוּן:

רש"י◄ **וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ •** לֶאֱסֹר אֶת עֲרוּבֵיהֶן, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם (חולין צט). **מִבְּשָׂרָם •** אֵינוֹ מֻזְהָר עַל הַסְּנַפִּירִים וְעַל הָעֲצָמוֹת. **וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ •** (שם סו) לְרַבּוֹת יַבְחוּשִׁין שֶׁסִּנְּנָן. יַבְחוּשִׁין מושיירונ"ש בְּלַעַ"ז.

(יב) **כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם:**

יב כֹּל דִּי לֵית לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמַיָּא שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן:

רש"י◄ **כֹּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ וְגוֹ' •** (ת"כ) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? שֶׁיָּכוֹל, אֵין לִי שֶׁיְּהֵא מֻתָּר אֶלָּא הַמַּעֲלֶה סִימָנִין שֶׁלּוֹ

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יא) **וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ – לֶאֱסֹר אֶת עֲרוּבֵיהֶן** - שֶׁכֵּן זֶהוּ פְּסוּק מְיוּתָּר שֶׁהֲרֵי כְּבָר אָמַר לְעֵיל "שֶׁקֶץ הֵם" (רא"ם). וְהַלִּימוּד הוּא מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "יִהְיוּ", שֶׁמִּשְׁמָעוֹ בַּהֲוָיָתָם יִהְיוּ, שֶׁגַּם כְּשֶׁהִתְעָרְבוּ בִּדְבָרִים הַמּוּתָּרִים אוֹסְרִים הֵם אֶת הַתַּעֲרוֹבֶת.

אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם - שֶׁאִם הָאִיסּוּר נוֹתֵן טַעַם בַּהֶיתֵּר הֲרֵי הוּא אוֹסֵר אֶת הַתַּעֲרוֹבֶת, שֶׁכֵּן הוּא הַכְּלָל בְּכָל הָאִיסּוּרִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּהֶיתֵּר בְּמִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, שֶׁמְּשַׁעֲרִים בְּנוֹתֵן טַעַם. וְהוּצְרַךְ רַשִׁ"י לוֹמַר זֹאת כָּאן, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִטְעֶה לוֹמַר שֶׁלּוֹמְדִים מִ"יִהְיוּ" לֶאֱסוֹר גַּם כְּשֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן טַעַם.

מִבְּשָׂרָם – אֵינוֹ מֻזְהָר עַל הַסְּנַפִּירִים וְעַל הָעֲצָמוֹת - שֶׁאֵינָם בָּשָׂר.

וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ – לְרַבּוֹת יַבְחוּשִׁין - שְׁרָצִים קְטַנִּים הַנִּמְצָאִים בַּמַּיִם.

שֶׁסִּנְּנָן - פֵּירוּשׁ, הַתּוֹרָה לֹא אָסְרָה אֶלָּא הַשְּׁרָצִים הַנִּמְצָאִים בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים, וְלֹא אֵלּוּ הַנִّמְצָאִים בַּמַּיִם שֶׁבַּבּוֹרוֹת וּבַכֵּלִים, וְהַשְּׁרָצִים הַגְּדֵלִים בָּהֶם מוּתָּרִים, אַךְ מִיּתּוּר הַפָּסוּק "וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ" (שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ") לְמֵדִים, שֶׁאִם סִינֵּן אֶת הַמַּיִם וְהַיַּבְחוּשִׁין פָּרְשׁוּ מִמְּקוֹם גִּידּוּלָם, אֲזַי הֵם נִקְרָאִים שֶׁרֶץ וַאֲסוּרִים בַּאֲכִילָה (גו"א ע"פ חולין סז, א). וּבְ"הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה" לְהַמַּלְבִּי"ם אוֹת פג כָּתַב, שֶׁבְּ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים" (שֶׁזֶּהוּ מְקוֹרוֹ שֶׁל רַשִׁ"י) מְדַבֵּר בְּיַבְחוּשִׁין שֶׁמֵּתִים מִיַּד כְּשֶׁמְּסִנְּנִים אוֹתָם, וְלָכֵן לְמֵדִים זֹאת מֵהַפָּסוּק "וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ", אֲבָל אִם הֵם חַיִּים כְּשֶׁהֵם פּוֹרְשִׁים, אֲזַי הָאִיסּוּר הוּא מִשּׁוּם "שֶׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ", כְּבִגְמָרָא חוּלִּין שָׁם.

יַבְחוּשִׁין, מושקירונ"ש בְּלַעַז. - moscherons, יַבְחוּשִׁין. תורה יב

(יב) **כֹּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ וְגוֹ' – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** - שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר כֵּן לְעֵיל פְּסוּק י.

שֶׁיָּכוֹל: אֵין לִי שֶׁיְּהֵא מֻתָּר אֶלָּא הַמַּעֲלֶה סִימָנִין שֶׁלּוֹ לַיַּבָּשָׁה, הַשִּׁירֶן בַּמַּיִם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֹּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם", הָא

לַיַּבָּשָׁה; הִשִּׁירָן בַּמַּיִם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמָּיִם", הָא אִם הָיוּ לוֹ בַּמַּיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִשִּׁירָן בַּעֲלִיָּתוֹ, מֻתָּר.

(יג) וְאֶת־אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ שֶׁקֶץ הֵם אֶת־הַנֶּשֶׁר וְאֶת־הַפֶּרֶס וְאֵת הָעָזְנִיָּה:

יג וְיָת אִלֵּין תְּשַׁקְּצוּן מִן עוֹפָא לָא יִתְאַכְּלוּן שִׁקְצָא אִנּוּן נִשְׁרָא וְעָר וַעַזְיָא:

רש"י◄ לֹא יֵאָכְלוּ • (שבת קיד) לְחַיֵּב אֶת הַמַּאֲכִילָן לִקְטַנִּים, שֶׁכָּךְ מַשְׁמָעוֹ: לֹא יִהְיוּ נֶאֱכָלִים עַל־יָדְךָ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְאָסְרָן בַּהֲנָאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תֹאכְלוּ", בַּאֲכִילָה אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה מֻתָּרִין. כָּל עוֹף שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לְמִינָהּ", "לְמִינוֹ", "לְמִינֵהוּ", יֵשׁ בְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה, לֹא בְּמַרְאֵיהֶם וְלֹא בִּשְׁמוֹתָם, וְכֻלָּן מִין אֶחָד.

(יד) וְאֶת־הַדָּאָה וְאֶת־הָאַיָּה לְמִינָהּ:

יד וְדַיְתָא וְטָרְפִיתָא לְזִנָּהּ:

(טו) אֵת כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ:

טו יָת כָּל עוּרְבָּא לְזִנֵּהּ:

(טז) וְאֵת בַּת הַיַّעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס וְאֶת־הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ:

טז וְיָת בַּת נַעֲמִיתָא וְצִיצָא וְצִפַּר שַׁחְפָּא וְנָצָא לְזִנּוֹהִי:

רש"י◄ הַנֵּץ • אישפרוי"ר.

(יז) וְאֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַשָּׁלָךְ וְאֶת־הַינְשׁוּף:

יז וְקַרְיָא וְשָׁלֵי נוּנָא וְקִפּוֹפָא:

רש"י◄ הַשָּׁלָךְ • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: (חולין סה) זֶה הַשּׁוֹלֶה (פי' מגביה) דָּגִים מִן הַיָּם. וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אונְקְלוֹס: וְשָׁלֵינוּנָא. כּוֹס וְיַנְשׁוּף • הֵם צואיטי"ש הַצּוֹעֲקִים בַּלַּיְלָה וְיֵשׁ לָהֶם לְסָתוֹת כְּאָדָם, וְעוֹד אַחֵר דּוֹמֶה לוֹ שֶׁקּוֹרִין ייב"ו.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

אם הָיוּ לוֹ בַּמַּיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִשִּׁירָן בַּעֲלִיָּתוֹ – מֻתָּר. - לוּלֵא פָּסוּק זֶה. תורה יג

(יג) **לֹא יֵאָכְלוּ – לְחַיֵּב אֶת הַמַּאֲכִילָן לִקְטַנִּים** - הוּא הַדִּין אִם הוּא מַאֲכִיל לִגְדוֹלִים, כִּדְמַשְׁמַע מִלְּשׁוֹנוֹ לְקַמָּן פָּסוּק מ: "לְחַיֵּב אֶת הַמַּאֲכִיל כְּאוֹכֵל", אֶלָּא שֶׁכָּאן נָקַט אֶת הַמְּצוּי, שֶׁהָרְגִילוּת הִיא שֶׁהַגָּדוֹל מַאֲכִיל לִקְטַנִּים.

שֶׁכָּךְ מַשְׁמָעוֹ: לֹא יִהְיוּ נֶאֱכָלִין עַל יָדְךָ - שֶׁכֵּן "יֵאָכְלוּ" הוּא מִלְּשׁוֹן נִפְעַל, וְהוּא מוּסָב עַל הַמַּאֲכָל, שֶׁהַמַּאֲכָל לֹא יֵאָכֵל, וְכֵיוָן שֶׁהַצִּיווּי הוּא עַל הָאָדָם, הֲרֵי שֶׁהָאִיסּוּר שֶׁהַמַּאֲכָל לֹא יֵאָכֵל עַל יָדוֹ, הֵן אִם הוּא עַצְמוֹ אוֹכֵל, וְהֵן אִם הוּא מַאֲכִיל אֲחֵרִים.

אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְאָסְרָן בַּהֲנָאָה - וְעַל־דֶּרֶךְ הַמּוּבָא בִּפְסָחִים כא, ב: "מִנַּיִן לְחָמֵץ בְּפֶסַח שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ, לֹא יְהֵא בּוֹ הֶיתֵּר אֲכִילָה". וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "מִדְּקָרֵינָא לֹא יֵאָכֵל, מִשְׁמַע לֹא יְהֵא בּוֹ הֶיתֵּר הַמֵּבִיא לִידֵי שׁוּם אֲכִילָה, וּסְתָם הֲנָאוֹת לִידֵי אֲכִילָה הֵן בָּאוֹת, שֶׁלּוֹקֵחַ בְּדָמִים דְּבַר מַאֲכָל".

תַּלְמוּד לוֹמַר - דְּבָרִים יד, יב.

"לֹא תֹאכְלוּ" - כֵּן הִיא הַגִּירְסָא הַנִּכּוֹנָה, שֶׁכֵּן הַפְּסוּק מְדַבֵּר שָׁם בְּשֶׁרֶץ הָעוֹף כְּמוֹ כָּאן (רא"ם). אַךְ בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים הַגִּירְסָא "לֹא תֹאכְלוּם" (הַמּוּבָא לְקַמָּן פָּסוּק מב גַּבֵּי שֶׁרֶץ הָאָרֶץ). וּרְאֵה "גּוּר אַרְיֵה" שֶׁמְּבָאֵר גִּירְסָא זוֹ.

בַּאֲכִילָה אֲסוּרִין, בַּהֲנָאָה מֻתָּרִין - שֶׁכֵּיוָן שֶׁכָּתוּב שָׁם בִּלְשׁוֹן "לֹא תֹאכְלוּ" מַשְׁמַע שֶׁרַק בַּאֲכִילָה נֶאֱסְרוּ.

כָּל עוֹף שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לְמִינָהּ", "לְמִינוֹ", "לְמִינֵהוּ", יֵשׁ בְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה, לֹא בְּמַרְאֵיהֶם וְלֹא בִּשְׁמוֹתָם, וְכֻלָּן מִין אֶחָד - זֶהוּ כְּדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּחוּלִּין סה, א, אֲבָל לְדַעַת חֲכָמִים שָׁם (וְכֵן הֲלָכָה) צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה "נִדְמֶה", וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "דּוֹמֶה לָהֶם בְּמַרְאֵיתוֹ" (באר בשדה). תורה יד

(טו) **הַנֵּץ – אושטוי"ר** - ostoir, נֵץ גָּדוֹל. תורה יז

(יז) **שָׁלָךְ – פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ** - חוּלִּין סג, א. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י דְּבָרִים יד, יז. וּמִדְּגִישׁ רַשִׁ"י "פֵּירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ", מִשּׁוּם שֶׁבָּזֶה בָּא לִשְׁלוֹל אֶת הַפֵּירוּשׁ הַמּוּבָא בְּראב"ע שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן הַשְׁלָכָה (שֶׁמִּנְהָגוֹ לְהַשְׁלִיךְ יְלָדָיו), וְלוּלֵא פֵּירוּשׁ רַבּוֹתֵינוּ הָיָה מָקוֹם לְהַעֲדִיף אֶת הַפֵּירוּשׁ הַנִּזְכָּר לְעֵיל (הרבי).

זֶה הַשּׁוֹלֶה - מַעֲלֶה (רש"י מו"ק יב, ב).

דָּגִים מִן הַיָּם - וְהוּא עוֹרֵב הַמַּיִם (רש"י חולין שם).

וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אונְקְלוֹס "וְשָׁלֵינוּנָא" - וְשׁוֹלֶה דָּגִים.

כּוֹס וְיַנְשׁוּף – הֵם צואיטי"ש - cuetes. וּרְאֵה רַשִׁ"י בְּרָכוֹת נז, ב שֶׁקִּיפּוֹפָא (יַנְשׁוּף) "צואיט"א בְּלַעַז". וְאִילּוּ כָּאן מְדַבֵּר גַּם עַל הַכּוֹס וְגַם עַל

(יח) **וְאֶת־הַתִּנְשֶׁמֶת וְאֶת־הַקָּאָת וְאֶת־הָרָחָם:** יח וּבַרְוָתָא וְקָאתָא וּיַרְקְרֵקָא:

רש"י◄ **תִּנְשֶׁמֶת** • הִיא קלב"א שורי"ץ וְדוֹמָה לְעַכְבָּר וּפוֹרַחַת בַּלַּיְלָה; וְתִנְשֶׁמֶת הָאֲמוּרָה בַּשְּׁרָצִים הִיא דּוֹמָה לָהּ, וְאֵין לָהּ עֵינַיִם וְקוֹרִין לָהּ טלפ"א.

(יט) **וְאֶת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְאֶת־הַדּוּכִיפַת וְאֶת־הָעֲטַלֵּף:** יט וְחַוָּרִיתָא וְאִבּוּ לִזְנַהּ וְנַגַּר טוּרָא וַעֲטַלֵּפָא:

רש"י◄ **הַחֲסִידָה** • זוֹ דַּיָּה לְבָנָה ציגוני"א. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ חֲסִידָה? שֶׁעוֹשָׂה חֲסִידוּת עִם חַבְרוֹתֶיהָ בַּמְּזוֹנוֹת. **הָאֲנָפָה** • הִיא דַּיָּה רַגְזָנִית. וְנִרְאָה לִי שֶׁהִיא שֶׁקּוֹרִין לָהּ היירו"ן. **הַדּוּכִיפַת** • תַּרְנְגוֹל הַבָּר וְכַרְבָּלְתּוֹ כְּפוּלָה, וּבְלַעַז"ז הרופ"א. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ דּוּכִיפַת? שֶׁהוֹדוֹ כָּפוּת, וְזוֹ הִיא כַּרְבָּלְתּוֹ. "וְנַגַּר טוּרָא", נִקְרָא עַל שֵׁם מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין בְּפֶרֶק "מִי שֶׁאֲחָזוֹ" (דף ס"ג).

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

הַיְנְשׁוּף, וְלָכֵן כָּתַב הַלַּעַז "צואיטי"ש" בְּלָשׁוֹן רַבִּים.

הַצּוֹעֲקִים בַּלַּיְלָה - רַשִּׁ"י נִדָּה כג, א: "קָרְיָא וְקִיפּוֹפָא [כּוֹס וְיַנְשׁוּף] – עוֹף הַצּוֹעֵק בַּלַּיְלָה וּפָנָיו דּוֹמָה לְחָתוּל וְעֵינָיו לְפָנָיו". וּלְהָעִיר שֶׁגַּם הַשֵּׁמוֹת שֶׁלָּהֶם מוֹרִים עַל לַיְלָה, כּוֹס מִלְּשׁוֹן כִּיסּוּי, וְיַנְשׁוּף מִלְּשׁוֹן נָשֶׁף (הרבי). אֲבָל רְאֵה רַשִּׁ"י חוּלִּין סג, א שֶׁהַתִּנְשֶׁמֶת הוּא "עוֹף הַצּוֹעֵק בַּלַּיְלָה, צואיט"א בְּלַעַז". וּבְרַשִּׁ"י יְשַׁעְיָה לד, יא: "וְקִפּוֹד – עוֹף הַפּוֹרֵחַ בַּלַּיְלָה, צואיט"א בְּלַעַז".

וְיֵשׁ לָהֶם לְסָתוֹת כְּאָדָם - לְחָיַיִם זְקוּפִים כְּאָדָם (רש"י נדה שם). וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁדָּבָר זֶה מְרוּמָז גַּם בַּשֵּׁמוֹת שֶׁלָּהֶם, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְסָתוֹת כְּאָדָם, יֵשׁ לָהֶם יְכוֹלֶת שְׁתִיָּה ("כּוֹס") וּנְשִׁיפָה ("יַנְשׁוּף") כְּמוֹ הָאָדָם (הרבי).

וְעוֹד אַחֵר דּוֹמֶה לוֹ שֶׁקּוֹרִין יב"ן - javan, לִילִית. בַּתְּחִילָּה כָּתַב רַשִּׁ"י שֶׁכּוֹס וְיַנְשׁוּף שְׁנֵיהֶם "הֵם צואיטי"ש", כְּלוֹמַר, יֵשׁ שְׁנֵי מִינִים שֶׁל צואיטי"ש, אֶחָד מֵהֶן הוּא כּוֹס וְהַשֵּׁנִי יַנְשׁוּף, וְכָאן מֵבִיא פֵּירוּשׁ נוֹסָף, שֶׁצואיטי"ש הוּא מִין אֶחָד וְיב"ן זֶהוּ מִין שֵׁנִי, וְאֶחָד מֵהֶם זֶה כּוֹס וְהַשֵּׁנִי יַנְשׁוּף (הרבי). וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י בְּרָכוֹת שָׁם: "קָרְיָא [=כּוֹס] – יבנ"ץ. קִפּוֹפָא [=יַנְשׁוּף] – צואיט"א בְּלַעַז, וְיֵשׁ לָהּ לְסָתוֹת כֵּלְחָיֵי אָדָם". תורה יח

(יח) **תִּנְשֶׁמֶת – הִיא קלב"א שורי"ץ** - chalve soriz, הוּא הַנִּקְרָא עֲטַלֵּף בִּלְשׁוֹנֵנוּ. וְכֵן כָּתַב רַשִּׁ"י בִּדְבָרִים יד, טז. וּרְאֵה רַשִּׁ"י חוּלִּין סג, א (בְּדַעַת אַבַּיֵי שֶׁ"קִיפּוֹף" הוּא "בָּאוּת שֶׁבָּעוֹפוֹת" [=תִּנְשֶׁמֶת]) שֶׁזֶּהוּ "ציא"ט" (עוֹף לֵילִי), וְאַחַר־כָּךְ כָּתַב: "וְלִי נִרְאֶה שֶׁקּוֹרִין קלב"א שורי"ץ, שֶׁדּוֹמֶה לְטלפ"א שֶׁבַּשְּׁרָצִים". בְּפֵירוּשׁ תֵּיבַת "בָּאוּת" נֶאֱמְרוּ כַּמָּה פֵּירוּשִׁים, וְהַמַּהַרְשַׁ"ל מְפָרֵשׁ שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן מָאוּס.

וְדוֹמֶה לְעַכְבָּר וּפוֹרַחַת בַּלַּיְלָה - רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י בְּכוֹרוֹת ז, ב: "דּוֹמֶה לְעַכְבָּר וְיֵשׁ לוֹ כְּנָפַיִם". כְּלוֹמַר, מִשּׁוּם כָּךְ הִיא נִמְנֵית בֵּין הָעוֹפוֹת מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ כְּנָפַיִם וְהִיא עָפָה בָּהֶם. אַךְ צָרִיךְ עִיּוּן לְפִי זֶה אִם "תִּנְשֶׁמֶת" הִיא "עֲטַלֵּף", מַדּוּעַ הָעֲטַלֵּף הַנִּזְכָּר בְּפָסוּק יט? וְאֵין לוֹמַר שֶׁלְּשׁוֹן חֲכָמִים לְחוּד וּלְשׁוֹן הַמִּקְרָא לְחוּד, שֶׁהֲרֵי גַּם בְּפֵירוּשׁוֹ עַל הַמִּקְרָא (ישעיה ב, כ) מְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י "וַעֲטַלֵּפִים – קלב"א שורי"ץ בְּלַעַז". אֶלָּא אִם כֵּן נֹאמַר שֶׁגַּם לְשׁוֹן נְבִיאִים לְחוּד וּלְשׁוֹן תּוֹרָה לְחוּד. וְיֵשׁ שֶׁרוֹצִים לְפָרֵשׁ שֶׁעֲטַלֵּף הַנִּזְכָּר בַּתּוֹרָה זֶהוּ הָעָגוּר הַנִּזְכָּר בְּיִרְמְיָה ח, ז, שֶׁהוּא הַ"כִּרוּכְיָא" הַנִּזְכָּר בְּקִידּוּשִׁין מד, א עַיֵּן שָׁם בְּפֵירוּשׁ רַשִּׁ"י. וְהָרַאבַ"ע כָּתַב שֶׁעֲטַלֵּף הוּא "עוֹף קָטָן יָעוּף בַּלַּיְלָה". וַעֲדַיִן צָרִיךְ עִיּוּן בְּכָל זֶה. וּבִפְרָט צָרִיךְ עִיּוּן לָמָּה אֵין רַשִּׁ"י מְפָרֵשׁ כָּאן מַהוּ עֲטַלֵּף? וּלְהָעִיר שֶׁגַּם אוּנְקְלוֹס לֹא תִּרְגֵּם מַהוּ "עֲטַלֵּף" אֶלָּא הֶעְתִּיקוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא.

וְ"תִּנְשֶׁמֶת" הָאֲמוּרָה בַּשְּׁרָצִים - לְקַמָּן פָּסוּק ל.

הִיא דּוֹמֶה לָהּ - וְלָכֵן נִקְרֵאת תִּנְשֶׁמֶת, אֲבָל אֵינָהּ אוֹתָהּ תִּנְשֶׁמֶת (רא"ם). וּמִכָּאן מוֹכִיחַ רַשִּׁ"י שֶׁ"תִּנְשֶׁמֶת" הָאֲמוּרָה בָּעוֹפוֹת הִיא "קלבא שוריץ", שֶׁהֲרֵי הִיא דּוֹמָה לַתִּנְשֶׁמֶת שֶׁבַּשְּׁרָצִים, וּמִשּׁוּם כָּךְ נִקְרֵאת תִּנְשֶׁמֶת (הרבי).

וְאֵין לָהּ עֵינַיִם - רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י תְּהִלִּים נח, ט. וּמִשְּׁמַע שֶׁלַּתִּנְשֶׁמֶת שֶׁבָּעוֹפוֹת יֵשׁ עֵינַיִם, אֲבָל רְאֵה רַשִּׁ"י סַנְהֶדְרִין צח, ב: "עֲטַלֵּף – קלב"א שורי"ץ בְּלַעַז, וְאֵין לָהּ עֵינַיִם". וְצָרִיךְ עִיּוּן.

וְקוֹרִין לָהּ טלפ"א - talpe, חֲפַרְפֶּרֶת. רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק ל. וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י יְשַׁעְיָה ב, כ: "חֲפַרְפָּרוֹת, מִינֵי שְׁרָצִים שֶׁחוֹפְרִין הָאָרֶץ, שֶׁקּוֹרִין טלפ"ש בְּלַעַז". וּרְאֵה רַשִּׁ"י שַׁבָּת עח, א: "עֲטַלֵּף שֶׁקּוֹרִין טלפ"א". וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא נִקְרָא עֲטַלֵּף שֶׁבַּשְּׁרָצִים. תורה יט

(יט) **הַחֲסִידָה – זוֹ דַּיָּה לְבָנָה** - רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י זְכַרְיָה ה, ט.

ציגוינ"א - cegoine, חֲסִידָה. בְּרַשִּׁ"י זְכַרְיָה שָׁם: "וולטויא"ר". וְהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל עָזְנִיָּה.

וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "חֲסִידָה"? שֶׁעוֹשָׂה חֲסִידוּת - חֶסֶד.

עִם חַבְרוֹתֶיהָ בַּמְּזוֹנוֹת - מְחַלֶּקֶת מְזוֹנוֹתֶיהָ (רש"י חולין סג, א).

הָאֲנָפָה – הִיא דַּיָּה רַגְזָנִית - וְלָכֵן נִקְרָא שְׁמָהּ "אֲנָפָה", כְּמוֹ (דברים ד, כא) "הִתְאַנַּף בִּי" (רש"י חולין שם).

וְנִרְאֶה לִי שֶׁהִיא שֶׁקּוֹרִין לָהּ הירו"ן - heron, עָגוּר.

הַדּוּכִיפַת – תַּרְנְגוֹל הַבָּר וְכַרְבָּלְתּוֹ כְּפוּלָה - וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י דְּבָרִים יד, יח.

וּבְלַעַז הירופ"א - herupe, דּוּכִיפַת. וְכֵן הוּא בְּרַשִּׁ"י דְּבָרִים שָׁם. אֲבָל רְאֵה רַשִּׁ"י חוּלִּין סג, א: "עוֹף גָּדוֹל כְּתַרְנְגוֹל, וְקוֹרִין לוֹ פואר"ן שלביי"א" [=טַוּס הַיַּעַר]. וְאוּלַי זֶה הַשֵּׁם הָעֲמָמִי שֶׁל אוֹתוֹ הָעוֹף (אוצר לעזי רש"י).

(כ) כֹּ֣ל שֶׁ֗רֶץ הָעוֹף֙ הַהֹלֵ֣ךְ עַל־אַרְבַּ֔ע שֶׁ֥קֶץ הֽוּא־ לָכֶֽם׃

כ כֹּל רִחֲשָׁא דְעוֹפָא דִּמְהַלֵּךְ עַל אַרְבַּע שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן׃

רש"י◄ שֶׁרֶץ הָעוֹף • הֵם הַדַּקִּים הַנִּמּוּכִים הָרוֹחֲשִׁין עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן: זְבוּבִים וּצְרָעִין וְיַתּוּשִׁים וַחֲגָבִים.

(כא) אַךְ֙ אֶת־זֶ֣ה תֹּאכְל֔וּ מִכֹּ֖ל שֶׁ֣רֶץ הָעוֹף֑ הַהֹלֵ֣ךְ עַל־אַרְבַּ֗ע אֲשֶׁר־לוֹ֙ כְּרָעַ֣יִם מִמַּ֔עַל לְרַגְלָ֖יו לְנַתֵּ֥ר בָּהֵ֖ן עַל־הָאָֽרֶץ׃

כא בְּרַם יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל רִחֲשָׁא דְעוֹפָא דִּמְהַלֵּךְ עַל אַרְבַּע דִּי לֵהּ קַרְצוּלִין מֵעִלָּוֵי רַגְלוֹהִי לְקַפָּצָא בְּהוֹן עַל אַרְעָא׃

רש"י◄ עַל אַרְבַּע • עַל אַרְבַּע רַגְלַיִם. מִמַּעַל לְרַגְלָיו • סָמוּךְ לְצַוָּארוֹ יֵשׁ לוֹ כְּמִין שְׁתֵּי רַגְלַיִם לְבַד אַרְבַּע רַגְלָיו, וּכְשֶׁרוֹצֶה לָעוּף וְלִקְפֹּץ מִן הָאָרֶץ, מִתְחַזֵּק בְּאוֹתָן שְׁתֵּי כְּרָעַיִם וּפוֹרֵחַ. וְיֵשׁ מֵהֶן הַרְבֵּה, כְּאוֹתָן שֶׁקּוֹרִין לנגושט"א, אֲבָל אֵין אָנוּ בְּקִיאִין בָּהֶן, שֶׁאַרְבָּעָה סִימָנֵי טָהֳרָה נֶאֱמְרוּ בָּהֶם: אַרְבַּע רַגְלַיִם וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם וְקַרְסֻלַּיִן, אֵלּוּ כְּרָעַיִם הַכְּתוּבִים כָּאן, וּכְנָפָיו חוֹפִין אֶת רֻבּוֹ. וְכָל סִימָנִים הַלָּלוּ מְצוּיִין בְּאוֹתָן שֶׁבֵּינוֹתֵינוּ, אֲבָל יֵשׁ שֶׁרֹּאשָׁן אָרוּךְ, וְיֵשׁ שֶׁאֵין לָהֶם זָנָב, וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בֵּינֵיהֶם.

(כב) אֶת־אֵ֣לֶּה מֵהֶם֮ תֹּאכֵ֣לוּ אֶת־הָאַרְבֶּה֒ לְמִינֹ֗ו וְאֶת־הַסָּלְעָ֤ם לְמִינֵהוּ֙ וְאֶת־הַחַרְגֹּ֔ל לְמִינֵ֖הוּ וְאֶת־ הַֽחָגָ֑ב לְמִינֵֽהוּ׃

כב יָת אִלֵּין מִנְּהוֹן תֵּיכְלוּן יָת גּוֹבָא לִזְנַהּ וְיָת רְשׁוּנָא לִזְנוֹהִי וְיָת חַרְגּוֹלָא לִזְנוֹהִי וְיָת חֲגָבָא לִזְנוֹהִי׃

(כג) וְכֹ֣ל שֶׁ֗רֶץ הָעוֹף֙ אֲשֶׁר־לוֹ֙ אַרְבַּ֣ע רַגְלַ֔יִם שֶׁ֥קֶץ הֽוּא־ לָכֶֽם׃

כג וְכֹל רִחֲשָׁא דְעוֹפָא דִּי לֵהּ אַרְבַּע רַגְלִין שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן׃

רש"י◄ וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף וְגוֹ' • (ת"כ) בָּא לְלַמֵּד שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ חָמֵשׁ – טָהוֹר.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "דּוּכִיפַת"? שֶׁהוּדוֹ כָּפוּת, וְזוֹ הִיא כַּרְבָּלְתּוֹ - כַּרְבָּלְתּוֹ עָבָה וְדוֹמָה כְּמִי שֶׁכְּפוּלָה לְתוֹךְ הָרֹאשׁ וּכְפוּתָה שָׁם, וְהוּא עוֹף גָּדוֹל כְּתַרְנְגוֹל (רש"י חולין שם).

וְ"נַגָּר טוּרָא" - כֵּן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס. וּבְרַשִׁ"י חוּלִין שָׁם: "שֶׁמְּנַגֵּר אֶת הָהָר". **נִקְרָא עַל שֵׁם מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת גִּיטִּין בְּפֶרֶק "מִי שֶׁאֲחָזוֹ"** - סח, א. תַּרְנְגוֹל הַבָּר נִמְסָר בְּיָדוֹ הַשָּׁמִיר, וּכְשֶׁעוֹלֶה עַל הָר שֶׁאֵין בּוֹ זְרָעִים וְאֵילָנוֹת בִּשְׁבִיל שֶׁיּוּכַל לִיזּוֹן מֵהֶם, לוֹקֵחַ אֶת הַשָּׁמִיר וּבוֹקֵעַ מְעַט בָּהָר כְּמִין חָרִיץ, וּמַשְׁלִיךְ שָׁם זְרָעִים וּגְדֵלִים אֵילָנוֹת, וְהוּא נִיזּוֹן מֵהֶם (ע"פ גמרא ורש"י שם). תורה כ

(כ) **שֶׁרֶץ הָעוֹף – הֵם הַדַּקִּים הַנִּמּוּכִים הָרוֹחֲשִׁין עַל הָאָרֶץ** - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל פָּסוּק י, וְשָׁם נִתְבָּאֵר. **כְּגוֹן זְבוּבִים וּצְרָעִין וְיַתּוּשִׁין וַחֲגָבִים** - וְכוּלָּם שֶׁרֶץ הָעוֹף. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י דְּבָרִים יד, יט, וְשָׁם: "וְחַגָּבִים **טְמֵאִים**". תורה כא

(כא) **עַל אַרְבַּע – עַל אַרְבַּע רַגְלַיִם** - הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ כָּאן מִפְּנֵי שֶׁבְּפָסוּק כג כָּתוּב מְפוֹרָשׁ "אַרְבַּע רַגְלַיִם", וְכָאן כָּתוּב סְתָם "עַל אַרְבַּע", וְלָכֵן הוֹסִיף שֶׁגַּם כָּאן הַכַּוָּנָה לְרַגְלַיִם, וְלֹא שֶׁשְּׁנַיִם מֵהֶם הֵם כְּפִיו כְּדִלְקַמָּן פָּסוּק כז.

מִמַּעַל לְרַגְלָיו – סָמוּךְ לְצַוָּארוֹ יֵשׁ לוֹ כְּמִין שְׁתֵּי רַגְלַיִם לְבַד - מִלְּבַד. **אַרְבַּע רַגְלָיו** - וְהֵן אֲרוּכִּין מֵהָאַרְבָּעָה (רש"י ע"ז לז, ב).

וּכְשֶׁרוֹצֶה לָעוּף וְלִקְפֹּץ מִן הָאָרֶץ - זֶהוּ הַפֵּירוּשׁ "לְנַתֵּר בָּהֵן עַל הָאָרֶץ". **מִתְחַזֵּק בְּאוֹתָן שְׁתֵּי כְּרָעַיִם וּפוֹרֵחַ** - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י חוּלִין נט, א.

וְיֵשׁ מֵהֶן הַרְבֵּה בְּמִקּוֹמֵנוּ, כְּאוֹתָן שֶׁקּוֹרִין לנגושט"א - langoste, אַרְבֶּה.

אֲבָל אֵין אָנוּ בְּקִיאִין בָּהֶן, שֶׁאַרְבָּעָה סִימָנֵי טָהֳרָה נֶאֱמְרוּ בָּהֶם: אַרְבַּע רַגְלַיִם, וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם, וְקַרְסֻלַּיִן אֵלּוּ "כְּרָעַיִם" הַכְּתוּבִים כָּאן - וְכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס.

וּכְנָפָיו חוֹפִין אֶת רֻבּוֹ, וְכָל סִימָנִים הַלָּלוּ מְצוּיִין בְּאוֹתָן שֶׁבֵּינוֹתֵינוּ, אֲבָל יֵשׁ שֶׁרֹּאשָׁן אָרוּךְ, וְיֵשׁ שֶׁאֵין לָהֶם זָנָב, וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא שְׁמוֹ חָגָב - אֵלּוּ שֶׁמּוּבְדָּלִים מֵהָאֲחֵרִים שֶׁרֹּאשָׁן אָרוּךְ אוֹ שֶׁאֵין לָהֶם זָנָב, צָרִיךְ שֶׁיִּקָּרֵא שְׁמָם חָגָב כְּדֵי לְהַתִּירָם לַאֲכִילָה (עמר נקא).

וּבָזֶה אֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם - בֵּין אֵלּוּ שֶׁרֹּאשָׁם אָרוּךְ לְבֵין אֵלּוּ שֶׁאֵין רֹאשָׁם אָרוּךְ, וְכֵן בֵּין אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זָנָב לְבֵין אֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם זָנָב. תורה כב

(כג) **וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף וְגוֹ' – בָּא וְלִמֵּד**

(כד) **וּלְאֵלֶּה תִּטַּמָּאוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:**

כד וּלְאִלֵּין תִּסְתָּאֲבוּן כָּל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא:

רש"י◄ **וּלְאֵלֶּה•** (ת"כ) הָעֲתִידִין לְהֵאָמֵר לְמַטָּה בָּעִנְיָן. **תִּטַּמָּאוּ•** כְּלוֹמַר, בִּנְגִיעָתָם יֵשׁ טֻמְאָה.

(כה) **וְכָל־הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:**

כה וְכָל דְּיִטּוֹל מִנְּבִלְתְּהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא:

רש"י◄ **וְכָל־הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם•** כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמְרָה טֻמְאַת מַשָּׂא, חֲמוּרָה מִטֻּמְאַת מַגָּע, שֶׁהִיא טְעוּנָה כִּבּוּס בְּגָדִים.

(כו) **לְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִוא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֶׁסַעַ אֵינֶנָּה שֹׁסַעַת וְגֵרָה אֵינֶנָּה מַעֲלָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא:**

כו לְכָל בְּעִירָא דִּי הִיא סְדִיקָא פַּרְסָתָא וְטִלְפִּין לֵיתָהָא מַטְלְפָא וּפְשִׁרָא לֵיתָהָא מַסְּקָא מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאָב:

רש"י◄ **מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֶׁסַעַ אֵינֶנָּה שֹׁסַעַת•** כְּגוֹן גָּמָל שֶׁפַּרְסָתוֹ סְדוּקָה לְמַעְלָה, אֲבָל לְמַטָּה הִיא מְחֻבֶּרֶת. כָּאן לִמֶּדְךָ, שֶׁנִּבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מְטַמְּאָה, וּבְעִנְיָן שֶׁבְּסוֹף הַפָּרָשָׁה פֵּרַשׁ עַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה.

(כז) **וְכֹל ׀ הוֹלֵךְ עַל־כַּפָּיו בְּכָל־הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל־אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:**

כז וְכֹל דִּמְהַלַּךְ עַל יְדוֹהִי בְּכָל חַיְתָא דִּמְהַלְּכָא עַל אַרְבַּע מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא:

רש"י◄ **עַל־כַּפָּיו•** כְּגוֹן: כֶּלֶב וְדֹב וְחָתוּל. **טְמֵאִים הֵם לָכֶם•** לְמַגָּע.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

- כָּל הַפָּסוּק, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר כֵּן לְעֵיל פָּסוּק כ.

שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ חָמֵשׁ טָהוֹר - שֶׁדַּוְקָא בַּעַל אַרְבַּע רַגְלַיִם אָסוּר, וְלֹא בַּעַל חָמֵשׁ רַגְלַיִם, וְלוּלֵא יִתּוּר הַפָּסוּק הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁאָסוּר, שֶׁהֲרֵי בִּכְלַל חָמֵשׁ יֵשׁ אַרְבַּע (גר"א). תורה כד

(כד) **וּלְאֵלֶּה – הָעֲתִידִין לְהֵאָמֵר לְמַטָּה בָּעִנְיָן** - פְּסוּקִים כו-כז. וְלֹא הֶאֱמוּרִים לְעֵיל, שֶׁכֵּן מַה שֶׁנֶּאֱמַר (בפסוק כו) "לְכָל הַבְּהֵמָה וגו'" מוּסָב עַל "וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ" (ע"פ תו"כ. וראה גם רש"י זבחים ע, א).

תִּטַּמָּאוּ – כְּלוֹמַר בִּנְגִיעָתָם יֵשׁ טֻמְאָה - שֶׁאִם תִּגְּעוּ בָּהֶם יֵשׁ בָּכֶם טוּמְאָה, וְלֹא שֶׁיֵּשׁ מִצְוָה לְהִטָּמֵא לָהֶם (רא"ם). תורה כה

(כה) **וְכָל הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם – כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמְרָה טֻמְאַת מַשָּׂא** - מַה שֶׁהוּזְקַק רַשִׁ"י לִכְתּוֹב כָּאן שֶׁזֶּהוּ דִּין בְּכָל טוּמְאַת מַשָּׂא, אוּלַי יֵשׁ לוֹמַר שֶׁמְּפָרֵשׁ כֵּן אֶת לְשׁוֹן הַכָּתוּב "**וְכָל** הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם", שֶׁהַכָּתוּב בָּא לוֹמַר שֶׁזֶּה דִּין בְּכָל טוּמְאַת מַשָּׂא.

חֲמוּרָה מִטֻּמְאַת מַגָּע, שֶׁהִיא טְעוּנָה כִּבּוּס בְּגָדִים - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק מ: "חֲמוּרָה טוּמְאַת מַשָּׂא מִטוּמְאַת מַגָּע, שֶׁהַנּוֹשֵׂא מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְהַנּוֹגֵעַ אֵין בְּגָדָיו טְמֵאִין, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו". כְּלוֹמַר, הַנּוֹגֵעַ בְּטוּמְאָה וְהַטּוּמְאָה לֹא נָגְעָה בִּבְגָדָיו, אֵין בְּגָדָיו טְמֵאִים, וְאִילּוּ הַנּוֹשֵׂא אֶת הַטּוּמְאָה נִטְמְאוּ בְּגָדָיו אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָגְעָה הַטּוּמְאָה בִּבְגָדָיו. וּבְטַעַם הַדָּבָר מְבוֹאָר בְּרַשִׁ"י פְּסָחִים כ, ב: "אָדָם שֶׁאֵינוֹ אַב הַטּוּמְאָה, כְּגוֹן נוֹגֵעַ בְּטוּמְאַת נְבֵלָה וּבְשֶׁרֶץ – לֹא מְטַמֵּא כְּלִי, דִּכְתִיב וְהַנּוֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא, וְלָא כְּתִיב כִּבּוּס בְּגָדִים, אֲבָל גַּבֵּי נוֹשֵׂא, גְּזֵירַת הַכָּתוּב הִיא בְּטוּמְאַת מַשָּׂא, שֶׁמְּטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים שֶׁעָלָיו בִּשְׁעַת מַשָּׂא". תורה כו

(כו) **מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֶׁסַעַ אֵינֶנָּה שֹׁסַעַת – כְּגוֹן גָּמָל, שֶׁפַּרְסָתוֹ סְדוּקָה לְמַעְלָה, אֲבָל לְמַטָּה הִיא מְחֻבֶּרֶת** - וְזֶהוּ גַּם הַפֵּירוּשׁ בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר לְעֵיל פָּסוּק ד גַּבֵּי גָּמָל "וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס", הֵיְנוּ שֶׁאֵינוֹ מַפְרִיס פַּרְסָה לְגַמְרֵי שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה כִּשְׁנֵי טְלָפַיִם (גר"א).

כָּאן לִמֶּדְךָ, שֶׁנִּבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מְטַמְּאָה, וּבְעִנְיָן שֶׁבְּסוֹף הַפָּרָשָׁה פֵּרַשׁ עַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה. - פָּסוּק לט. תורה כז

(כז) **עַל כַּפָּיו – כְּגוֹן כֶּלֶב וְדֹב וְחָתוּל** - שֶׁאֵין כַּפּוֹת רַגְלֵיהֶם מְכוּסּוֹת בִּטְלָפַיִם (רא"ם).

טְמֵאִים הֵם לָכֶם – לְמַגָּע - וּכְפִי שֶׁמַּמְשִׁיךְ הַכָּתוּב: "כָּל הַנּוֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם

(כח) וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם׃ ס

כח וּדְיִטּוֹל יָת נְבִלְתְּהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן׃

(כט) וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב לְמִינֵהוּ׃

כט וְדֵין לְכוֹן מְסָאֲבָא בְּרִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא חֵלְדָא וְעַכְבְּרָא וְצָבָא לִזְנוֹהִי׃

רש"י◄ **וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא•** כָּל טֻמְאוֹת הַלָּלוּ אֵינָן לְאִסּוּר אֲכִילָה, אֶלָּא לְטַמְּאָה מַמָּשׁ; לִהְיוֹת טָמֵא בְּמַגָּעָן וְנֶאֱסָר לֶאֱכֹל תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים וְלִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ. **הַחֹלֶד•** מושטיל"ה. **וְהַצָּב•** פויי"ט, שֶׁהוּמָה לִצְפַרְדֵּעַ.

(ל) וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט וְהַתִּנְשֶׁמֶת׃

ל וְיָלָא וְכֹחָא וְחֵלְטִיתָא וְחַמְטָא וְאָשׁוּתָא׃

רש"י◄ **וְהָאֲנָקָה•** הריצו"ן. **וְהַלְּטָאָה•** לישרד"ה. **וְהַחֹמֶט•** לימצ"א. **וְהַתִּנְשֶׁמֶת•** טלפ"א.

(לא) אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם בְּמוֹתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃

לא אִלֵּין דִּמְסַאֲבִין לְכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא׃

(לב) וְכָל אֲשֶׁר־יִפֹּל עֲלֵיהֶם מֵהֶם בְּמוֹתָם יִטְמָא מִכָּל־כְּלִי־עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ־עוֹר אוֹ שָׂק כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְטָהֵר׃

לב וְכֹל דִּי יִפֵּל עֲלוֹהִי מִנְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאֵב מִכָּל מַאן דְּאָע אוֹ לְבוּשׁ אוֹ מְשַׁךְ אוֹ שָׂק כָּל מָאן דִּי תִתְעֲבֵד עֲבִידָא בְּהוֹן בְּמַיָּא יִתְּעַל וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי׃

רש"י◄ **בַּמַּיִם יוּבָא•** (יבמות עה) וְאַף לְאַחַר טְבִילָתוֹ, טָמֵא הוּא לִתְרוּמָה. **עַד הָעָרֶב•** וְאַחַר־כָּךְ — **וְטָהֵר•** בְּהֶעְרֵב הַשֶּׁמֶשׁ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

יִטְמָא עַד הָעָרֶב", אֲבָל לְעִנְיַן אִיסּוּר אֲכִילָה אָנוּ לְמֵדִים מֵהָאָמוּר לְעֵיל פְּסוּקִים ד־ח. תורה כח

(כט) **וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא – כָּל טֻמְאוֹת הַלָּלוּ אֵינָן לְאִסּוּר אֲכִילָה אֶלָּא לְטַמְּאָה מַמָּשׁ, לִהְיוֹת טָמֵא בְּמַגָּעָן, וְנֶאֱסָר לֶאֱכֹל תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים וּלְהִכָּנֵס בַּמִּקְדָּשׁ. הַחֹלֶד – מושטויל"א** - mostoile, סְמוֹר (טוֹרֵף לִילִי קָטָן מִן הַיּוֹנְקִים).

וְהַצָּב – פרוי"ט - froit, קַרְפָּדָה. בִּדְפוּס רוֹמִי: וּבְלַעַז בּוֹטוֹ. וּרְאֵה הֶעָרָה הַבָּאָה.

שֶׁהוּמָה לִצְפַרְדֵּעַ - וְכֵן הוּא בְּרַשֹּׁ"י כְּתוּבוֹת טו, א: "צָב שֶׁהוּא דּוּמָה לִצְפַרְדֵּעַ". וְכֵן בְּרַשֹּׁ"י עֲבוֹדָה זָרָה מ, א: "צָב הוּא [בוטירי"ל boterel, קַרְפָּדָה קְטַנָּה – אוצר לעזי רש"י] הַדּוּמָה לִצְפַרְדֵּעַ". וּבְרַשֹּׁ"י נִדָּה נו, א: "פרוי"ט, הַנִּמְצָאִים יְבֵשִׁים בְּמִחוּזָא, וְהוּא צָב, וְיֵשׁ שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ בְּלַעַז בו"ט". וְנִרְאֶה שֶׁהֵם שְׁנֵי שֵׁמוֹת שֶׁל אוֹתָהּ חַיָּה בְּפִי אֲנָשִׁים שׁוֹנִים (אוצר לעזי רש"י נדה שם). תורה ל

(ל) **אֲנָקָה – היריצו"ן** - hericon, קִיפּוֹד (רש"י ישעיה יד, כג). רְאֵה גַּם רַשֹּׁ"י בְּבָא בַּתְרָא ד, א: "הָאֲנָקָה מִתַּרְגְּמִינַן יָלָא, וְהוּא שֶׁרֶץ שֶׁקּוֹרִין הרצו"ן, וּשְׂעָרוֹ קָשֶׁה כִּמְחָטִין". אֲבָל רְאֵה רַשֹּׁ"י בְּרָכוֹת נז, ב: "קִפּוֹד – חַיָּה שֶׁדּוּמָה לְקוֹף וְיֵשׁ לָהּ זָנָב אָרוֹךְ, וּשְׁמָהּ מרטינ"א". וּבְרַשֹּׁ"י שַׁבָּת נד, ב: "קוֹפֹּר – שֶׁרֶץ הוּא שֶׁנִּימָיו חַדִּין כְּמַחַט, וְקוֹרִין לוֹ הריצו"ן".

הַלְּטָאָה – ליישירד"א - leiserde, לְטָאָה.

הַחֹמֶט – לימצ"א - limace, חִלָּזוֹן עָרוֹם. רְאֵה גַּם רַשֹּׁ"י חֲגִיגָה יא, א: "חוֹמֶט, אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא מִין שֶׁרֶץ שֶׁקּוֹרִין לימצ"א, הַגָּדֵל בְּקַלִּיפָּה הַהוֹלֶכֶת וּמְעַגֶּלֶת תָּמִיד כָּל כַּמָּה שֶׁגָּדֵל".

תִּנְשֶׁמֶת – טלפ"א - talpe, חֲפַרְפֶּרֶת. וּרְאֵה רַשֹּׁ"י לְעֵיל פָּסוּק יח. תורה לא

(לב) **בַּמַּיִם יוּבָא – וְאַף לְאַחַר טְבִילָתוֹ "טָמֵא"** - רְאֵה גַּם רַשֹּׁ"י יְבָמוֹת עה, א: "אַף לְאַחַר בִּיאַת מַיִם קְרָאוֹ טָמֵא".

הוּא לִתְרוּמָה - אֲבָל לְמַעֲשְׂרוֹת אֵינוֹ טָמֵא (רא"ם). וּכְדִלְקַמָּן כב, ז: "וְאַחַר יֹאכַל מִן הַקָּדָשִׁים", וּבְרַשֹּׁ"י שָׁם שֶׁזֶּהוּ תְּרוּמָה.

"עַד הָעָרֶב" - וְכָךְ שִׁיעוּר הַכָּתוּב: "בַּמַּיִם יוּבָא, וַ[עֲדַיִן] טָמֵא [הוּא לִתְרוּמָה] עַד הָעָרֶב".

וְאַחַר־כָּךְ - בָּעֶרֶב.

"וְטָהֵר" - לֶאֱכוֹל תְּרוּמָה.

בְּהַעֲרֶב הַשֶּׁמֶשׁ - וְלֹא כְּפֵירוּשׁ הַגְּמָרָא שָׁם שֶׁמִּזֶּה שֶׁלֹּא כָּתוּב "וְיִטְהַר" אֶלָּא "וְטָהֵר" בִּלְשׁוֹן עָבָר, פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהוּא טָהֵר קוֹדֶם הַעֲרֶב שֶׁמֵּשׁ לְמַעֲשְׂרוֹת, כִּי אֵינוֹ מַתְאִים לְפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא שֶׁיִּהְיֶה פֵּירוּשׁ "וְטָמֵא" "וְטָהֵר" בִּזְמַן אֶחָד (רא"ם). תורה לג

◆ שבת קודש ט"ו ניסן ◆

(לג) וְכָל־כְּלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ׃

לג וְכָל מַאן דַּחֲסַף דִּי יִפֵּל מִנְּהוֹן לְגַוֵּהּ כֹּל דִּי בְגַוֵּהּ יִסְתָּאַב וְיָתֵהּ תְּתַבְּרוּן׃

רש"י◄ **אֶל־תּוֹכוֹ** • אֵין כְּלִי חֶרֶס מִטַּמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ (חולין כד). **כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא** • הַכְּלִי חוֹזֵר וּמְטַמֵּא מַה שֶּׁבַּאֲוִירוֹ (סִפְרִים אַחֲרִים: צָרִיךְ לוֹמַר: 'בְּתוֹכוֹ'). **וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ** • (ת"כ) לְמֵד שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה.

(לד) מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מָיִם יִטְמָא וְכָל־מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא׃

לד מִכָּל מֵיכְלָא דְּמִתְאֲכַל דִּי יַעֲלוּן עֲלוֹהִי מַיָּא יְהֵי מְסָאֵב וְכָל מַשְׁקֶה דִּי יִשְׁתֵּתִי בְּכָל מָאן יְהֵי מְסָאֵב׃

רש"י◄ **מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל** • מוּסָב עַל מִקְרָא הָעֶלְיוֹן: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא.. מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא — יִטְמָא; וְכֵן כָּל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא — יִטְמָא. לָמַדְנוּ מִכָּאן דְּבָרִים הַרְבֵּה: לָמַדְנוּ שֶׁאֵין אֹכֶל מֵכְשָׁר וּמִתֻּקָּן לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם פַּעַם אַחַת, וּמִשֶּׁבָּאוּ עָלָיו מַיִם פַּעַם אַחַת, מְקַבֵּל טֻמְאָה לְעוֹלָם וַאֲפִלּוּ נָגוּב; וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְכָל הַנִּקְרָא מַשְׁקֶה, מַכְשִׁיר זְרָעִים לְטֻמְאָה כַּמַּיִם, שֶׁכָּךְ יֵשׁ לִדְרֹשׁ הַמִּקְרָא: 'אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם,

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(לג) **אֶל תּוֹכוֹ – אֵין כְּלִי חֶרֶס מִטַּמֵּא** - נִטְמָא.

אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ - וְלֹא מִגַּבּוֹ, דִּכְתִיב "אֶל תּוֹכוֹ" (רש"י שבת טז, א, בכורות לח, א). כְּלוֹמַר, אִם נִכְנְסָה טוּמְאָה לַאֲוִיר הַכְּלִי נִטְמָא הַכְּלִי אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בַּכְּלִי, וְאִילּוּ מִגַּבּוֹ, אֲפִילּוּ נָגְעָה הַטּוּמְאָה בְּגַב הַכְּלִי לֹא נִטְמָא הַכְּלִי (רש"י חולין כד, ב). אָבָל שְׁאָר כֵּלִים מְקַבְּלִים טוּמְאָה בִּנְגִיעָה בִּלְבָד הֵן מִתּוֹכָם וְהֵן מִגַּבָּם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (לעיל פסוק לב) "וְכֹל אֲשֶׁר יִפּוֹל עָלָיו", "עָלָיו" מַשְׁמַע דְּנָגַע, לָא שְׁנָא גַּבּוֹ וְלָא שְׁנָא אֲוִירוֹ (רש"י חולין כה, א). וּרְאֵה רַשִּׁ"י בַּמִּדְבָּר יט, טו.

כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא – הַכְּלִי חוֹזֵר וּמְטַמֵּא מַה שֶּׁבַּאֲוִירוֹ - שֶׁאִם חָזַר וְתָלָה אֲכָלִין בַּאֲוִירָן – מְטַמְּאִין אֶת הָאֲכָלִים, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָגְעוּ, דִּכְתִיב "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא", וַאֲפִילּוּ מִלֹּא חַרְדָּל, שֶׁאֵין נוֹגֵעַ בְּדָפְנוֹתָיו (רש"י שבת טז, א). וּרְאֵה רַשִּׁ"י פְּסוּק לד.

וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ – לְמֵד שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה - כִּשְׁאָר כֵּלִים, אֶלָּא שְׁבִירָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ, שֶׁאִם אַתָּה רוֹצֶה לְטַהֲרוֹ מִידֵי טוּמְאָתוֹ, שַׁבְּרֵהוּ עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָאוּי לְתַשְׁמִישׁ, שֶׁאִם הָיָה עָשׂוּי לָאֲכָלִין יִקּוֹב אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה מוֹצִיא זֵיתִים, וְאִם הָיָה עָשׂוּי לְמַשְׁקִין יִקּוֹב אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּהֵא כּוֹנֵס מַשְׁקֶה בְּתוֹכוֹ כְּשֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ עַל הַמַּשְׁקֶה, וְדָבָר זֶה גְּזֵירַת הַכָּתוּב הוּא (רא"ם). תורה לד

(לד) **מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל – מוּסָב עַל מִקְרָא הָעֶלְיוֹן** - וְאֵינוֹ מִתְפָּרֵשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּכְדִלְקַמָּן.

"כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא", "מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו מַיִם" וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא - כְּלוֹמַר, אֵין פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק שֶׁכָּל אוֹכֶל אֲשֶׁר בָּאוּ עָלָיו מַיִם נִהְיָה טָמֵא, אֶלָּא הוּא מְחוּבָּר לַפָּסוּק שֶׁלְּפָנָיו "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא", שֶׁאִם הָאוֹכֶל לְאַחַר שֶׁבָּא עָלָיו מַיִם נִכְנַס לְתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס טָמֵא – נִטְמָא (גר"א).

"יִטְמָא". וְכֵן "כָּל מַשְׁקֶה" - מְפֹרָשׁ "וְכָל מַשְׁקֶה" – "וְכֵן כָּל מַשְׁקֶה".

אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי" - הַיְנוּ שֶׁגַּם הֶמְשֵׁךְ פָּסוּק זֶה מְחוּבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּפָנָיו.

וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא – "יִטְמָא" - רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י פְּסָחִים יח, א (בְּדַעַת רַבִּי יוֹסֵי): "וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי – אִם הָיָה הַמַּשְׁקֶה הַזֶּה בְּתוֹכוֹ שֶׁל כְּלִי חֶרֶס, דְּהָא עֲלָה קָאֵי יִטְמָא". וְכֵן בְּרַשִּׁ"י פְּסָחִים כ, א: "דְּוָכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה, אַתּוֹכוֹ דִּכְלִי חֶרֶס קָאֵי, שֶׁקִּיבֵּל הַמַּשְׁקֶה הַזֶּה טוּמְאָה מִן הַכְּלִי".

לָמַדְנוּ מִכָּאן דְּבָרִים הַרְבֵּה: לָמַדְנוּ, שֶׁאֵין אֹכֶל מֻכְשָׁר וּמְתֻקָּן לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבֹאוּ עָלָיו מַיִם - כָּאן כּוֹתֵב שֶׁהַמַּיִם רַק מַכְשִׁירִים אֶת הָאוֹכֶל לְקַבֵּל טוּמְאָה, אֲבָל לְקַמָּן פָּסוּק לז כָּתַב רַשִּׁ"י: "שֶׁלֹּא הוּכְשַׁר וְנִתְקַן לִקָּרוֹת אוֹכֶל לְקַבֵּל טוּמְאָה עַד שֶׁיָּבֹאוּ עָלָיו מַיִם", דְּהַיְנוּ שֶׁהַמַּיִם מַכְשִׁירִים אֶת הָאוֹכֶל לִהְיוֹת שֵׁם אוֹכֶל עָלָיו.

פַּעַם אַחַת - שֶׁכֵּן "אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו מַיִם" אַף שֶׁנִּכְתַּב בִּלְשׁוֹן עָתִיד, פֵּירוּשׁוֹ בִּלְשׁוֹן עָבָר: אֲשֶׁר בָּאוּ עָלָיו מַיִם, וּמַשְׁמַע אֲפִילּוּ פַּעַם אַחַת.

וּמִשֶּׁבָּאוּ עָלָיו מַיִם פַּעַם אַחַת מְקַבֵּל טֻמְאָה לְעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ נָגוּב - שֶׁהֲרֵי לֹא כָּתוּב "אֲשֶׁר יֵשׁ עָלָיו" אֶלָּא אֲשֶׁר "יָבֹא עָלָיו", שֶׁמַּשְׁמָעוֹ אֲפִילּוּ אֵינוֹ עָלָיו עַכְשָׁיו (גר"א). וּבְטַעַם הַדָּבָר – רְאֵה רַשִּׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק לח.

וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְכָל הַנִּקְרָא מַשְׁקֶה מַכְשִׁיר זְרָעִים - הַיְנוּ אֲכָלִין, וְנָקֵט "זְרָעִים" כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב לְקַמָּן פָּסוּק לח.

לְטֻמְאָה כַּמַּיִם, שֶׁכָּךְ יֵשׁ לִדְרֹשׁ

אוֹ כָּל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי – יִטְמָא הָאֹכֶל׳. וְעוֹד לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (פסחים כ) מִכָּאן: שֶׁאֵין וְלַד הַטֻּמְאָה מְטַמֵּא כֵּלִים, שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ: יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא... מִכָּל־הָאֹכֶל", אֹכֶל וּמַשְׁקֶה מִטַּמֵּא מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס, וְאֵין כָּל הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס, לְפִי שֶׁהַשֶּׁרֶץ אֲבִי הַטֻּמְאָה וְהַכְּלִי שֶׁנִּטְמָא מִמֶּנּוּ וְלַד הַטֻּמְאָה, לְפִיכָךְ אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְטַמֵּא כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְלָמַדְנוּ עוֹד שֶׁהַשֶּׁרֶץ שֶׁנָּפַל לַאֲוִיר תַּנּוּר וְהַפַּת בְּתוֹכוֹ וְלֹא נָגַע הַשֶּׁרֶץ בַּפַּת: הַתַּנּוּר – רֹאשׁוֹן, וְהַפַּת – שְׁנִיָּה; וְלֹא נֹאמַר רוֹאִין אֶת הַתַּנּוּר כְּאִלּוּ מָלֵא טֻמְאָה וּתְהֵא הַפַּת תְּחִלָּה, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, לֹא נִתְמַעֲטוּ כָּל הַכֵּלִים מִלִּטָּמֵא מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס, שֶׁהֲרֵי טֻמְאָה עַצְמָהּ נִגְעָה בָּהֶן מִגַּבָּן; וְלָמַדְנוּ עוֹד עַל בִּיאַת מַיִם שֶׁאֵינָהּ מַכְשֶׁרֶת זְרָעִים, אֶלָּא־אִם־כֵּן נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מִשֶּׁנִּתְלְשׁוּ; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מְקַבְּלִין הֶכְשֵׁר בִּמְחֻבָּר, אֵין לְךָ שֶׁלֹּא בָּאוּ עָלָיו מַיִם. וּמַהוּ אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם"?. וְלָמַדְנוּ עוֹד, שֶׁאֵין אֹכֶל מְטַמֵּא אֲחֵרִים, אֶלָּא־אִם־כֵּן יֵשׁ בּוֹ כְּבֵיצָה (ת"כ. יומא פ), שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵאָכֵל", אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בְּבַת אַחַת, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים: ׳אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגֹלֶת׳.

(לה) וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו יִטְמָא תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם:

לה וְכֹל דִּי יִפֵּל מִנִּבְלָתְהוֹן עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאֲב תַּנּוּר וְכִירַיִם יִתְּרְעוּן מְסַאֲבִין אִנּוּן וּמְסַאֲבִין יְהוֹן לְכוֹן:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

הַמִּקְרָא - מְדַיֵּק "לִדְרוֹשׁ", מִפְּנֵי שֶׁבִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא כְּבָר בֵּיאֵר לְעֵיל שֶׁ"וְכָל מַשְׁקֶה וגו'" מְיֻיְרֵי בְּטוּמְאָה וְלֹא בְּהֶכְשֵׁר. **"אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו מַיִם אוֹ כָּל מַשְׁקֶה** - מְפֹרָשׁ "וְכָל מַשְׁקֶה" – "אוֹ כָּל מַשְׁקֶה".

אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי – יִטְמָא" הָאֹכֶל - וְהָכִי קָאָמַר: "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, מִכָּל הָאוֹכֶל אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו מַיִם", אוֹ שֶׁיָּבֹא עָלָיו "כָּל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי" – הָווּ הֶכְשֵׁר, וְיִטְמָא הָאוֹכֶל מֵחֲמַת אֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס טָמֵא (רש"י פסחים טז, א).

וְעוֹד לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ מִכָּאן, שֶׁאֵין וְלַד הַטֻּמְאָה מְטַמֵּא כֵּלִים - רְאֵה גַּם רַשׁ"י לְקַמָּן טו, ה.

שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ - פְּסָחִים כ, א.

יָכוֹל יִהוּ כָּל הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס? תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא מִכָּל הָאֹכֶל", אֹכֶל וּמַשְׁקֶה - בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד לֹא גּוֹרְסִים "וּמִשְׁקֶה". וְכֵן הָרְאֵ"ם כָּתַב שֶׁאֵין לְגָרְסָהּ, שֶׁהֲרֵי כָּתַב רַשׁ"י לְעֵיל, שֶׁמַּשְׁקֶה בָּא לְהַכְשִׁיר וְלֹא לְהִטַּמֵּא, וְאִם כֵּן אֵיךְ יִתְּכֵן לוֹמַר אַחַר־כָּךְ: וְעוֹד לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ מִכָּאן שֶׁאוֹכֶל **וּמַשְׁקֶה** מִטַּמְּאִין. וְעוֹד שֶׁבְּ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים" שֶׁלְּפָנֵינוּ כָּתוּב רַק: "תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹכֶל – אֲכָלִין מִטַּמְּאִין בַּאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס, וְאֵין כֵּלִים מִטַּמְּאִין בַּאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס". אַךְ הַ"גּוּר אַרְיֵה" כָּתַב שֶׁרַשׁ"י הוֹסִיף כָּאן תֵּיבַת "וּמַשְׁקֶה" עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתַב לְעֵיל בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שֶׁמַּשְׁקֶה מְקַבֵּל טוּמְאָה מִן הַתּוֹרָה.

מִטַּמֵּא מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס, וְאֵין כָּל הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס, לְפִי שֶׁהַשֶּׁרֶץ אַב הַטֻּמְאָה, וְהַכְּלִי שֶׁנִּטְמָא מִמֶּנּוּ וְלַד הַטֻּמְאָה, לְפִיכָךְ אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְטַמֵּא כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ. - וְהָווּ לֵיהּ וְלַד הַטּוּמְאָה, שֶׁמִּה שֶׁבְּתוֹכוֹ אֵין מִיטַּמֵּא מֵחֲמַת הַשֶּׁרֶץ אֶלָּא מֵחֲמַת אֲוִיר הַכְּלִי (רש"י ביצה יח, א).

וְלָמַדְנוּ עוֹד, שֶׁהַשֶּׁרֶץ שֶׁנָּפַל לַאֲוִיר תַּנּוּר וְהַפַּת בְּתוֹכוֹ, וְלֹא נָגַע הַשֶּׁרֶץ בַּפַּת, הַתַּנּוּר רִאשׁוֹן וְהַפַּת שְׁנִיָּה - וְאֵינָם מְטַמְּאִים חוּלִּין לְרַבָּנָן, מִפְּנֵי שֶׁהַתַּנּוּר תְּחִילָּה קִבֵּל טוּמְאָה מִן הַשֶּׁרֶץ וְהַפַּת מִן הַתַّנּוּר (רש"י פסחים ב, סע"א). וּבְרַשׁ"י שַׁבָּת קלח, ב: "שֶׁהַתַּנּוּר תְּחִילָּה נִטְמָא מֵהָאֲוִיר, וְהוּא חוֹזֵר וּמְטַמֵּא אֲכָלִין שֶׁבְּתוֹכוֹ מִן הָאֲוִיר".

וְלֹא נֹאמַר רוֹאִין אֶת הַתַּנּוּר כְּאִלּוּ מָלֵא טֻמְאָה וּתְהֵא הַפַּת תְּחִלָּה - כֵּיוָן דְּקַיְמָא־לָן אֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס מִטַּמֵּא מִן הַשֶּׁרֶץ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָגַע – אֵלְמָא כְּמַאן דְּמָלֵי טוּמְאָה הוּא, דְּהָא לֹא נָגַע בּוֹ וּמְטַמֵּאוֹ, וְתָיְהֲוֵי נַמִּי פַּת כְּאִלּוּ נוֹגַעַת בַּשֶּׁרֶץ (רש"י פסחים שם).

שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, לֹא נִתְמַעֲטוּ כָּל הַכֵּלִים מִלִּטַּמֵּא מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס, שֶׁהֲרֵי טֻמְאָה עַצְמָהּ נִגְעָה בָּהֶן מִגַּבָּן - אֶלָּא שְׁמַע־מִינָּהּ "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא" מֵחֲמַת כְּלֵי הוּא דְּמִטַּמֵּא, וְאַשְׁמְעִינַן קְרָא דְּאֲכָלִין וּמַשְׁקִין הוּא דִּמְקַבְּלֵי טוּמְאָה מִוְּלַד הַטּוּמְאָה, אֲבָל כְּלֵי לֹא (רש"י פסחים כה, רע"א).

וְלָמַדְנוּ עוֹד עַל בִּיאַת מַיִם, שֶׁאֵינָהּ מַכְשֶׁרֶת זְרָעִים - לְקַבֵּל טוּמְאָה.

אֶלָּא־אִם־כֵּן נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מִשֶּׁנִּתְלְשׁוּ - הַזְּרָעִים מִמְּקוֹם גִּידּוּלָם.

שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מְקַבְּלִין הֶכְשֵׁר בִּמְחֻבָּר, אֵין לְךָ - יֵשׁ גּוֹרְסִים: זְרָעִים. **שֶׁלֹּא בָּאוּ עָלָיו מַיִם, וּמַהוּ אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם"?** - שֶׁהֲרֵי וַדַּאי יָרַד עֲלֵיהֶם גֶּשֶׁם. וּרְאֵה גַּם רַשׁ"י לְקַמָּן פָּסוּק לח.

וְלָמַדְנוּ עוֹד, שֶׁאֵין אֹכֶל מְטַמֵּא אֲחֵרִים אֶלָּא־אִם־כֵּן יֵשׁ בּוֹ כְּבֵיצָה - אֲבָל הָאוֹכֶל עַצְמוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה בְּכָל שֶׁהוּא, כִּדְתַנְיָא בְּ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים": "מִכָּל הָאוֹכֶל", מְלַמֵּד שֶׁמִּיטַּמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא. וּרְאֵה רַשׁ"י פְּסָחִים לג, ב: "וַאֲנִי שְׁמַעְתִּי דְּאַף לְקַבֵּל טוּמְאָה בְּעֵי כַּבֵּיצָה".

שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר יֵאָכֵל", אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בְּבַת אַחַת - בִּבְלִיעָה אַחַת (רש"י סוכה כז, א).

וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים - יוֹמָא פ, א.

אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגֹלֶת. - בְּרַשׁ"י רֹאשׁ הַשָּׁנָה יג, א: "לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר". תורה לה

רש"י◄ **תַּנּוּר וְכִירַיִם •** (כלים יא) כֵּלִים הַמִּטַּלְטְלִים הֵם, וְהֵם שֶׁל חֶרֶס וְיֵשׁ לָהֶן תּוֹךְ, וְשׁוֹפֵת אֶת הַקְּדֵרָה עַל נֶקֶב הֶחָלָל, וּשְׁנֵיהֶם פִּיהֶם לְמַעְלָה. **יֶתֶץ •** שֶׁאֵין לִכְלִי חֶרֶס טָהֳרָה בִּטְבִילָה. **וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם •** שֶׁלֹּא תֹּאמַר: 'מְצֻוֶּה אֲנִי לְנָתְצָם', תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם"; אִם רָצָה לְקַיְּמָן בְּטֻמְאָתָן – רַשַּׁאי.

(לו) **אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה־מָיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא:**

לו בְּרַם מַעְיָן וְגוֹב בֵּית כְּנִישׁוּת מַיָּא יְהֵי דְּכֵי וּדְיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאֵב:

רש"י◄ **אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה־מַיִם •** הַמְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע, אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְעוֹד יֵשׁ לְךָ לִלְמֹד. **יִהְיֶה טָהוֹר •** הַטּוֹבֵל בָּהֶם – מִטֻּמְאָתוֹ. **וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא •** (ת"כ) אֲפִלּוּ הוּא בְּתוֹךְ מַעְיָן וּבוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם, יִטְמָא. שֶׁלֹּא תֹּאמַר קַל־וָחֹמֶר: אִם מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים מִטֻּמְאָתָם, קַל־וָחֹמֶר שֶׁיַּצִּיל אֶת הַטָּהוֹר מִלִּטָּמֵא, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא".

(לז) **וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל־כָּל־זֶרַע זָרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ טָהוֹר הוּא:**

לז וַאֲרֵי יִפֵּל מִנִּבְלְתְּהוֹן עַל כָּל בַּר זְרַע זְרוּעַ דִּי יִזְדְּרַע דְּכֵי הוּא:

רש"י◄ **זֶרַע זָרוּעַ •** זְרִיעָה שֶׁל מִינֵי זֶרְעוֹנִין. "זָרוּעַ" שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ: (דניאל א) "וְיִתְּנוּ־לָנוּ מִן־הַזֵּרְעוֹנִים". **טָהוֹר הוּא •** לְמֻדְּךָ הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר וְנִתְקַן לְקָרוֹת אֹכֶל לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(לה) **תַּנּוּר וְכִירַיִם – כֵּלִים הַמִּטַּלְטְלִין הֵם** - אֲבָל אִם הָיוּ מְחוּבָּרִים לַקַּרְקַע הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע וְאֵינָם מְקַבְּלִים טוּמְאָה (רא"ם וגר"א). וּכְדִלְקָמָן בְּרַשִׁ"י פָּסוּק לו.

וְהֵן שֶׁל חֶרֶס, וְיֵשׁ לָהֶן תּוֹךְ - כָּאָמוּר בִּכְלֵי חֶרֶס "אֶל תּוֹכוֹ", וְדָרְשׁוּ בְּ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים": אֵת שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹךְ טָמֵא, אֵת שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ טָהוֹר (רא"ם).

וְשׁוֹפֵת אֶת הַקְּדֵרָה עַל נֶקֶב הֶחָלָל, וּשְׁנֵיהֶם פִּיהֶם לְמַעְלָה - אֶלָּא שֶׁהַתַּנּוּר הוּא מְקוֹם שְׁפִיתַת שְׁתֵּי קְדֵירוֹת, וְהַכִּירָה מְקוֹם שְׁפִיתַת קְדֵירָה אַחַת (רש"י מו"ק י, א).

יֶתֶץ – שֶׁאֵין לִכְלִי חֶרֶס טָהֳרָה בִּטְבִילָה. וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם – שֶׁלֹּא תֹּאמַר: מְצֻוֶּה אֲנִי לְנָתְצָם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם", אִם רָצָה לְקַיְּמָן בְּטֻמְאָתָן – רַשַּׁאי. - כְּדִלְעֵיל פָּסוּק לג. תורה לו

(לו) **אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם – הַמְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע, אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה** - כָּךְ שִׁיעוּר הַכָּתוּב: דַּוְקָא "כָּל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא" (כְּדִלְעֵיל פָּסוּק לד), "אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם" שֶׁהַמַּיִם מְחוּבָּרִים לַקַּרְקַע – "יִהְיֶה טָהוֹר", כְּלוֹמַר אֵינָם מְקַבְּלִים טוּמְאָה כְּלָל. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י פְּסָחִים טז, א: "אַךְ מַעְיָן וּבוֹר יִהְיֶה טָהוֹר – דְּאַשְׁמְעִינַן הוֹאִיל וּמְחוּבָּרִין נִינְהוּ לָא מִיטַּמּוּ, הָא תְּלוּשִׁין מְקַבְּלִין טוּמְאָה".

וְעוֹד יֵשׁ לְךָ לִלְמֹד: "יִהְיֶה טָהוֹר" – הַטּוֹבֵל בָּהֶם מִטֻּמְאָתוֹ - לְפִי הַלִּימוּד הָרִאשׁוֹן "יִהְיֶה טָהוֹר" מוּסָב עַל הַמַּעְיָן וּבוֹר, וְאִילּוּ לְפִי הַלִּימוּד הַשֵּׁנִי הוּא מוּסָב עַל הָאָדָם הַטּוֹבֵל (מירא דביא). וְיֵשׁ מָקוֹם לִשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים, כִּי לְפִי הַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן הָיָה לוֹ לוֹמַר "לֹא יִטְמָא" [אוֹ "טָהוֹר" בִּלְבַד], וְכֵיוָן שֶׁאָמַר "יִהְיֶה טָהוֹר", מַשְׁמַע "יִהְיֶה טָהוֹר" הַטּוֹבֵל בּוֹ (גר"א). וְהָכִי קָאָמַר: אִם יָבֹא הַטָּמֵא בְּמַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם – יִהְיֶה טָהוֹר, הוֹאִיל וְטָבַל (רש"י פסחים טז, א). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י חוּלִּין פד, א: "אַךְ מַעְיָן וּבוֹר – בְּפָרְשַׁת שְׂרָצִים כְּתִיב, דְּמַשְׁמַע אַךְ מַעְיָן וּבוֹר יְטַהֵר אֶת מִי שֶׁנִּטְמָא בִּשְׁרָצִים".

וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא – אֲפִלּוּ - זֶהוּ פֵּירוּשׁ נוֹסָף בְּ"אַךְ", דְּהַיְנוּ שֶׁזֶּה מוּסָב גַּם עַל "וְנוֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם" (ראה רא"ם).

הוּא בְּתוֹךְ "מַעְיָן וּבוֹר .. וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם – יִטְמָא", שֶׁלֹּא תֹּאמַר קַל־וָחֹמֶר: אִם מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים מִטֻּמְאָתָם, קַל־וָחֹמֶר שֶׁיַּצִּיל אֶת הַטָּהוֹר מִלִּטָּמֵא, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא" - כִּי אִם לֹא כֵּן, מַה מַּשְׁמִיעֵנוּ כָּאן לְאַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר לְעֵיל פָּסוּק לא: "כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם בְּמוֹתָם יִטְמָא עַד הָעָרֶב" (רא"ם). תורה לז

(לז) **זֶרַע זָרוּעַ – זְרִיעָה שֶׁל מִינֵי זֶרְעוֹנִין** - כִּי "זֶרַע" דָּבוּק לְ"זָרוּעַ", וּכְאִילּוּ כָּתוּב: זֶרַע שֶׁל זָרוּעַ, וּפֵירוּשׁוֹ: זְרִיעָה שֶׁל מִינֵי זֶרְעוֹנִין (באר רחובות). וּלְפִי זֶה "אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ", מוּסָב עַל "זָרוּעַ", מִינֵי זֶרְעוֹנִים אֲשֶׁר נִזְרָעִים.

"זָרוּעַ" שֵׁם דָּבָר הוּא - אָמְנָם גַּם "זֶרַע" הוּא שֵׁם דָּבָר, אֲבָל כָּאן כֵּיוָן שֶׁהוּא דָּבוּק לְ"זָרוּעַ" הֲרֵי הוּא מִתְפָּרֵשׁ מִלְּשׁוֹן זְרִיעָה.

כְּמוֹ "וְיִתְּנוּ לָנוּ מִן הַזֵּרְעִים" - דְּנִיאֵל א, יב. וּבְרַשִׁ"י שָׁם "מִין קִטְנִיּוֹת".

טָהוֹר הוּא – לְמֻדְּךָ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר וְנִתְקַן לְקָרוֹת אֹכֶל לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם - מִזֶּה שֶׁכָּתוּב בַּפָּסוּק שֶׁאַחֲרָיו: "וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא", מִכְּלָל שֶׁהַפָּסוּק שֶׁלְּפָנָיו שֶׁכָּתוּב "טָהוֹר הוּא" מְדַבֵּר בְּשֶׁנָּפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו לִפְנֵי שֶׁבָּאוּ עָלָיו מַיִם, וַהֲרֵי זֶה כְּאִילּוּ כָּתוּב: "וְכִי יִפּוֹל מִנִּבְלָתָם עַל כָּל זֶרַע זָרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ [טָרֶם יֻתַּן עָלָיו מַיִם] טָהוֹר הוּא" (רא"ם). וְאַף שֶׁכְּבָר לָמַדְנוּ דָּבָר זֶה לְעֵיל בְּפָסוּק לד, וְכִלְשׁוֹן רַשִׁ"י שָׁם: "לָמַדְנוּ שֶׁאֵין אוֹכֶל מוּכְשָׁר וּמִתּוּקָן

(לח) וְכִי יֻתַּן־מַיִם עַל־זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם׃ ס

לח וַאֲרֵי יִתְיַהֲבוּן מַיָּא עַל (בַּר) זַרְעָא וְיִפֵּל מִנְּבִלְתְּהוֹן עֲלוֹהִי מְסָאֵב הוּא לְכוֹן׃

רש"י◄ **וְכִי יֻתַּן־מַיִם עַל־זֶרַע** • לְאַחַר שֶׁנִּתְלַשׁ. שֶׁאִם תֹּאמַר: "יֵשׁ הֶכְשֵׁר בִּמְחֻבָּר", אֵין לְךָ זֶרַע שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר!. **מַיִם עַל זֶרַע** • בֵּין מַיִם בֵּין שְׁאָר מַשְׁקִין, בֵּין הֵם עַל הַזֶּרַע בֵּין הַזֶּרַע נָפַל לְתוֹכָן; הַכֹּל נִדְרָשׁ בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים'. **וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו** • אַף מִשֶּׁנִּגַּב מִן הַמַּיִם, שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תּוֹרָה אֶלָּא לִהְיוֹת עָלָיו שֵׁם אֹכֶל, וּמִשֶּׁיָּרַד עָלָיו הֶכְשֵׁר קַבָּלַת טֻמְאָה פַּעַם אַחַת, שׁוּב אֵינוֹ נֶעֱקָר הֵימֶנּוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 74)

וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע . . טָמֵא הוּא לָכֶם (יא, לח) **מַאֲכָל יָבֵשׁ** – רוֹמֵז לַעֲבוֹדַת ה' 'יְבֵשָׁה'. **מַאֲכָל רָטֹב** – רוֹמֵז לַעֲבוֹדָה מִתּוֹךְ חַיּוּת וְ'לַחְלוּחִית'. וּמַאֲכָל אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם, שֶׁכֵּן הַטֻּמְאָה נִמְשֶׁכֶת דַּוְקָא לְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְדֻשָּׁה יְתֵרָה, כְּדֵי לְקַבֵּל מִשָּׁם תּוֹסֶפֶת חַיּוּת. וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ לְגַבֵּי גְּגִיעָה בְּמַאֲכָל לִפְנֵי נְטִילַת יָדַיִם: "לִגְגִיעַת הַנָּכְרִים אֵין לָחוּשׁ, כִּי רוּחַ טֻמְאָה זוֹ אֵינָהּ מִתְאַוָּה לִשְׁרוֹת אֶלָּא . . בִּמְקוֹם קְדֻשָּׁה שֶׁנִּסְתַּלֵּק".

(לט) וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃

לט וַאֲרֵי יְמוּת מִן בְּעִירָא דִּי הִיא לְכוֹן לְמֵיכָל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתַּהּ יְהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא׃

רש"י◄ **בְּנִבְלָתָהּ** • (חולין קיח. ת"כ) וְלֹא בַּעֲצָמוֹת וְגִידִים, וְלֹא בְּקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם, וְלֹא בְּעוֹר.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

לְקַבֵּל טוּמְאָה עַד שֶׁיָּבֹאוּ עָלָיו מַיִם פַּעַם אַחַת" – כְּבָר אָמְרוּ בְּ"תוֹרַת כֹּהֲנִים": "אִם הֵקֵל בִּכְלִי חֶרֶס הַקֵּל (שֶׁהוּא וְלַד הַטּוּמְאָה), שֶׁלֹּא יִטְמָא אֶלָּא לְאַחַר הֶכְשֵׁר, נָקֵל בְּשֶׁרֶץ הֶחָמוּר (שֶׁהוּא אַב הַטּוּמְאָה)"? דִּילְמָא בְּשֶׁרֶץ הֶחָמוּר מְטַמֵּא בְּהֶכְשֵׁר וְשֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁר, לָכֵן צְרִיכִים לְלִימּוּד מִפָּסוּק זֶה לוֹמַר שֶׁאַף שֶׁרֶץ אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בְּהֶכְשֵׁר (רא"ם). וְאוּלַי זֶה הַטַּעַם שֶׁהוּצְרַךְ כָּאן רַשִׁ"י לִכְתּוֹב שֶׁהַמַּיִם מַכְשִׁירִין אֶת הָאֳכָלִין "**לִקְרוֹת אוֹכֶל** לְקַבֵּל טוּמְאָה", וְכֵן כָּתַב לְקַמָּן בְּפָסוּק לח: "לִהְיוֹת עָלָיו **שֵׁם אוֹכֶל**", וְלֹא כָּתַב בִּפְשִׁיטוּת שֶׁהַמַּיִם מַכְשִׁירִין אֶת הָאוֹכֶל לְקַבֵּל טוּמְאָה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב לְעֵיל גַּבֵּי כְּלִי חֶרֶס), מִשּׁוּם שֶׁבָּזֶה מְבֹאָר רַשִׁ"י הַטַּעַם שֶׁאֵין הַשֶּׁרֶץ הֶחָמוּר מְטַמֵּא אֳכָלִין בִּנְגִיעָה בָּהֶם בְּלִי הֶכְשֵׁר מַיִם, מִשּׁוּם שֶׁהַמַּיִם לֹא רַק מַכְשִׁירִין אֶת הָאֳכָלִין לְקַבֵּל טוּמְאָה, אֶלָּא הֵם מַכְשִׁירִין אֶת הָאֳכָלִין לִהְיוֹת עֲלֵיהֶם "שֵׁם אוֹכֶל", וּמִכֵּיוָן שֶׁכָּךְ, אַף שֶׁרֶץ הֶחָמוּר אֵינוֹ יָכוֹל לְטַמְּאָם בְּלֹא מַיִם. וְדָבָר זֶה גּוּפָא לוֹמֵד רַשִׁ"י מֵהַכָּתוּב עַצְמוֹ, וְכִלְשׁוֹנוֹ "לְמֻדְּךָ הַכָּתוּב", שֶׁמִּזֶּה שֶׁהוּצְרַךְ הַכָּתוּב לִכְתּוֹב גַּם אֶת הַשְּׁלִילָה, שֶׁבְּלִי נְתִינַת מַיִם "טָהוֹר הוּא", וְגַם אֶת הַחִיּוּב, שֶׁאִם יִתַּן עָלָיו מַיִם "טָמֵא הוּא לָכֶם", אָנוּ לְמֵדִים שֶׁהַמַּיִם הֵם לֹא רַק עִנְיָן חִיצוֹנִי לְהַכְשִׁיר הָאוֹכֶל לְקַבֵּל הַטּוּמְאָה, אֶלָּא הֵם עִנְיָן מַהוּתִי בִּגְדֶר שֵׁם אֳכָלִין, שֶׁאֵין הָאוֹכֶל נִקְרָא אוֹכֶל (לְעִנְיָן קַבָּלַת הַטּוּמְאָה) בְּלֹא נְתִינַת מַיִם עָלָיו. תורה לח

(לח) **וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע** – **לְאַחַר שֶׁנִּתְלַשׁ, שֶׁאִם תֹּאמַר יֵשׁ הֶכְשֵׁר בִּמְחֻבָּר, אֵין לְךָ זֶרַע שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר** - שֶׁהֲרֵי יוֹרְדִים עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים, וְאִם כֵּן מַהוּ שֶׁאוֹמֵר "וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע", שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ מַצָּב שֶׁלֹּא יֻתַּן. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל פָּסוּק לד.

מַיִם עַל זֶרַע – **בֵּין מַיִם בֵּין שְׁאָר מַשְׁקִין** - נֶאֱמַר כָּאן "מַיִם" וְנֶאֱמַר לְעֵיל פָּסוּק לד "מַיִם", מַה מַּיִם הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה עָשָׂה בָּהֶם שְׁאָר מַשְׁקִין כְּמַיִם (כְּדִלְעֵיל בְּרַשִׁ"י שָׁם), אַף מַיִם הָאֲמוּרִים כָּאן עָשָׂה בָּהֶם שְׁאָר מַשְׁקִין כְּמַיִם (תו"ב).

בֵּין הֵם [נָפְלוּ] - כֵּן הוּא בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּבִדְפוּס רוֹמִי.

"עַל זֶרַע" - כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע".

בֵּין זֶרַע נָפַל לְתוֹכָן - בְּ"תוֹרַת כֹּהֲנִים" לְמֵדִים זֹאת מִתֵּיבַת "טָמֵא", שֶׁמִּשְׁמָעוֹ שֶׁבְּכָל אוֹפֶן שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם – טָמֵא. וּבְ"גּוּר אַרְיֵה" מְבָאֵר שֶׁהַלִּימּוּד הוּא מִזֶּה שֶׁכָּתוּב "טָמֵא" וְלֹא "יִטְמָא". וּבְרָאֵ"ם הֶאֱרִיךְ לְהָבִיא גִּירְסָאוֹת שׁוֹנוֹת בְּדִבְרֵי הַ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים".

הַכֹּל נִדְרָשׁ בְּ"תוֹרַת כֹּהֲנִים". וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו – אַף מִשֶּׁנִּגַּב מִן הַמַּיִם שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תּוֹרָה אֶלָּא לִהְיוֹת עָלָיו שֵׁם אֹכֶל, וּמִשֶּׁיָּרַד עָלָיו הֶכְשֵׁר קַבָּלַת טֻמְאָה פַּעַם אַחַת, שׁוּב אֵינוֹ נֶעֱקָר הֵימֶנּוּ. - שֶׁכָּתוּב סְתָמָא, מִשְׁמַע בֵּין לִפְנֵי הַנִּיגּוּב בֵּין לְאַחַר הַנִּיגּוּב (רא"ם). וּבְ"קָרְבַּן אַהֲרֹן" כָּתַב שֶׁלּוֹמֵד כֵּן מִמַּה שֶׁכָּתוּב "עָלָיו" וְלֹא "עֲלֵיהֶם", מִשְׁמַע שֶׁהַמַּיִם כְּבָר נִתְנַגְּבוּ. תורה לט

(לט) **בְּנִבְלָתָהּ** – **וְלֹא בַּעֲצָמוֹת וְגִידִים, וְלֹא בְּקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם, וְלֹא בְּעוֹר** - דְּלָאו בָּשָׂר נִינְהוּ (רש"י חולין עז, רע"ב). וְהֵינוּ כְּשֶׁפָּרְשׁוּ מִמְּקוֹם חִיבּוּרָן, אֲבָל כְּשֶׁהֵן מְחוּבָּרִין בַּבָּשָׂר, הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם כְּנוֹגֵעַ בַּבָּשָׂר, אִם מִשּׁוּם יָד אִם מִשּׁוּם שׁוֹמֵר (רא"ם ע"פ חולין קבג, א). תורה מ

(מ) **וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:**

מ וּדְיָכוּל מִנְּבִלְתַּהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא וּדְיִטּוֹל יָת נְבִלְתַּהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא:

רש"י◄ **וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ•** חֲמוּרָה טֻמְאַת מַשָּׂא מִטֻּמְאַת מַגָּע, שֶׁהַנּוֹשֵׂא מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְהַנּוֹגֵעַ אֵין בְּגָדָיו טְמֵאִין, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ: "יְכַבֵּס בְּגָדָיו". **וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ•** יָכוֹל תְּטַמְּאֶנּוּ אֲכִילָתוֹ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר: (לקמן כב) "נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ", אוֹתָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים בַּאֲכִילָתָהּ וְאֵין נִבְלַת בְּהֵמָה מְטַמְּאָה בְּגָדִים בַּאֲכִילָתָהּ בְּלֹא מַשָּׂא, כְּגוֹן: אִם תְּחָבָהּ לוֹ חֲבֵרוֹ בְּבֵית הַבְּלִיעָה; אִם־כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאֹכֵל"? לִתֵּן שִׁעוּר לַנּוֹשֵׂא וְלַנּוֹגֵעַ כְּדֵי אֲכִילָה, וְהוּא כְּזַיִת (נדה מב). **וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב•** אַף־עַל־פִּי שֶׁטָּבַל, צָרִיךְ הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ.

(מא) **וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל:**

מא וְכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא שִׁקְצָא הוּא לָא יִתְאֲכֵל:

רש"י◄ **הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ•** (חולין סז) לְהוֹצִיא אֶת הַיַּתּוּשִׁין שֶׁבַּכְּלִיסִין וְשֶׁבַּפּוֹלִין וְאֶת הַזִּיזִים שֶׁבַּעֲדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(מ) **וְהַנֹּשֵׂא אֶת נִבְלָתָהּ – חֲמוּרָה טֻמְאַת מַשָּׂא** - אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בַּטּוּמְאָה (רש"י חולין יג, ב).

מִטֻּמְאַת מַגָּע, שֶׁהַנּוֹשֵׂא מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְהַנּוֹגֵעַ אֵין בְּגָדָיו טְמֵאִין, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ - לְעֵיל פָּסוּק לט.

"יְכַבֵּס בְּגָדָיו" - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל פָּסוּק כה. וּמַה שֶׁחָזַר וּכְתָבוֹ כָּאן, יֵשׁ לוֹמַר מִשּׁוּם שֶׁכָּאן נִזְכָּר דָּבָר נוֹסָף שֶׁלֹּא נִזְכַּר לְעֵיל שָׁם, וְהוּא "וְהָאוֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו", וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י (לְקַמָּן בַּדִּבּוּר הַבָּא) שֶׁאֵין הַמְדוּבָּר בְּאוֹכֵל מַמָּשׁ, "אֶלָּא לִיתֵּן שִׁעוּר לְנוֹשֵׂא **וּלְנוֹגֵעַ** כְּדֵי אֲכִילָה וְהוּא כַּזַּיִת", וּלְפִי זֶה הָיָה נִיתָּן לוֹמַר שֶׁגַּם הָאָמוּר בּוֹ "יְכַבֵּס בְּגָדָיו", מוֹסֵב גַּם עַל הַנּוֹגֵעַ, וְלָכֵן כָּתַב רַשִׁ"י שֶׁזֶּה מוֹסֵב רַק עַל הַנּוֹשֵׂא, כִּי חֲמוּרָה טוּמְאַת מַשָּׂא מִטּוּמְאַת מַגָּע. וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁרַשִׁ"י הִקְדִּים לְבָאֵר תְּחִילָּה אֶת "וְהַנּוֹשֵׂא אֶת נִבְלָתָהּ" וְרַק אַחַר־כָּךְ "וְהָאוֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ", אַף שֶׁבַּכְּתוּב הֵם בְּסֵדֶר הָפוּךְ, כְּדֵי לְהַבְהִיר שֶׁהָאָמוּר "וְהָאוֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ .. יְכַבֵּס בְּגָדָיו", מְדוּבָּר בְּנוֹשֵׂא וְלֹא בְּנוֹגֵעַ.

וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ – יָכוֹל תְּטַמְּאֶנּוּ אֲכִילָתוֹ - כִּפְשַׁט הַכָּתוּב.

כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר - לְקַמָּן כב, ח. וּרְאֵה בְּרַשִׁ"י שָׁם שֶׁמְּדוּבָּר בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר.

"נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָהּ", אוֹתָהּ מְטַמְּאָה - נִבְלַת עוֹף טָהוֹר. וְהַלִּימוּד הוּא מִתֵּיבַת "בָּהּ" שֶׁהִיא בָּאָה לְמַעֵט, דַּוְקָא "בָּהּ", הַיְנוּ "אוֹתָהּ". וּבְאֶחָד מִכִּתְבֵי־הַיָּד וְכֵן בָּרְאֵ"ם גּוֹרְסִים: "בָּהּ אַתָּה מִטַּמֵּא". וְכֵן הוּא בְּרַשִׁ"י חוּלִין כ, ב. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י נִדָּה מב סוֹף עַמּוּד ב: "בָּהּ בְּגָדִים טְמֵאִים בְּבֵית הַבְּלִיעָה, וְלֹא בְּאַחֶרֶת". אֲבָל מֵהֶמְשֵׁךְ לְשׁוֹן רַשִׁ"י בִּפְנִים: "וְאֵין נִבְלַת בְּהֵמָה מְטַמְּאָה כו'", מַשְׁמַע כַּגִּירְסָא שֶׁבִּפְנִים.

בְּגָדִים בַּאֲכִילָתָהּ - כִּדְלְקַמָּן יז, טו: "וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה .. וְכִבֶּס בְּגָדָיו", וּמְדוּבָּר בְּאוֹכֵל נִבְלַת עוֹף טָהוֹר, כַּמְבוֹאָר בְּרַשִׁ"י שָׁם.

וְאֵין נִבְלַת בְּהֵמָה מְטַמְּאָה בְּגָדִים בַּאֲכִילָתָהּ בְּלֹא מַשָּׂא, כְּגוֹן אִם תְּחָבָהּ לוֹ חֲבֵרוֹ בְּבֵית הַבְּלִיעָה - וְהוּא לֹא נָגַע בָּהּ שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמַגָּעָהּ [וּמִמֵּילָא גַּם לֹא בְּמַשָּׂא], וְטוּמְאַת בֵּית הַסְּתָרִים לֹא מְטַמֵּא טוּמְאַת מַגָּע [וְגַם אִם הָיָה מְטַמֵּא אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדָיו כַּנִּזְכָּר לְעֵיל], וּבְטוּמְאַת מַשָּׂא נַמִּי אֵינוֹ טָמֵא [אַף שֶׁבֵּית הַסְּתָרִים מְטַמֵּא טוּמְאַת מַשָּׂא], שֶׁלֹּא זָז עַד שֶׁבְּלָעָהּ (רש"י חולין כ, ב). אֲבָל בְּנִדָּה מב, ב מוּבָא בְּאוֹפֶן אַחֵר (בְּעִנְיַן טוּמְאַת מַשָּׂא בְּבֵית הַבְּלִיעָה): לְדַעַת אַבַּיֵּי הִיא טוּמְאָה בְּלוּעָה, וְהַרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁאֵינָהּ, אֶלָּא שֶׁגְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר שֶׁתְּטַמֵּא בַּאֲכִילָתָהּ. וּלְרָבָא אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה נֶחְשָׁב כְּטוּמְאָה בְּלוּעָה, וּגְזֵרַת הַכָּתוּב הִיא בְּנִבְלַת בְּהֵמָה שֶׁלֹּא תְּטַמֵּא בַּאֲכִילָתָהּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אוֹתָהּ בְּתוֹךְ בֵּית בְּלִיעָתוֹ. וּלְהָעִיר שֶׁאֶת לְשׁוֹן רַשִׁ"י בִּפְנִים "בְּלֹא מַשָּׂא" נִיתָּן לְפָרֵשׁ כִּשְׁנֵי הָאֲפָנִים.

אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "הָאֹכֵל" - וְהַרֵי אֵינוֹ נִטְמָא בְּבֵית הַבְּלִיעָה.

לִתֵּן שִׁעוּר לַנּוֹשֵׂא וְלַנּוֹגֵעַ - הָאָמוּר בְּפָסוּק לט.

כְּדֵי אֲכִילָה, וְהוּא כְּזַיִת. וְטָמֵא עַד הָעָרֶב – אַף־עַל־פִּי שֶׁטָּבַל צָרִיךְ הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ. - שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר "יְכַבֵּס בְּגָדָיו" וְכָל־שֶׁכֵּן טְבִילַת עַצְמוֹ (גו"א). אוֹ שֶׁרַשִׁ"י מְדַיֵּק זֹאת מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר "וְטָמֵא עַד הָעָרֶב" (וְלֹא "יִטְמָא עַד הָעָרֶב" כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּנוֹגֵעַ), שֶׁמִּשְׁמָעוֹ "וַ[עֲדַיִן] טָמֵא עַד הָעָרֶב", וְהַיְנוּ אַף־עַל־פִּי שֶׁטָּבַל. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה רְאֵה רַשִׁ"י לְעֵיל פָּסוּק לב (ע"פ דברי דוד). תורה מא

(מא) **הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ – לְהוֹצִיא אֶת הַיַּתּוּשִׁין שֶׁבַּכְּלִיסִין** - מִין קִטְנִית (רש"י חולין סז, ב).

וְשֶׁבַּפּוֹלִין, וְאֶת הַזִּיזִין - כְּמִין יַתּוּשִׁין הֵן, אֶלָּא שֶׁבָּעֲדָשִׁים זִיזִין שְׁמָן (רש"י חולין שם).

שֶׁבָּעֲדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁרְצוּ עַל הָאָרֶץ אֶלָּא בְּתוֹךְ הָאֹכֶל - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י חוּלִין שָׁם. וְכָל זֶה מְדוּבָּר בְּתָלוּשׁ אֲבָל אִם מְחוּבָּרִים אֲסוּרִים, וְכַמְבוֹאָר בְּחוּלִין נח, א וּבְרַשִׁ"י שָׁם שֶׁ"קִישׁוּת שֶׁהִתְלִיעָה בְּאִבָּיהָ בְּעוֹדָהּ מְחוּבֶּרֶת –

לֹא שָׁרְצוּ עַל הָאָרֶץ אֶלָּא בְּתוֹךְ הָאֹכֶל, אֲבָל מִשֶּׁיְּצָאוּ לָאֲוִיר וְשָׁרְצוּ, חֲרֵי נֶאֱסְרוּ. **לֹא יֵאָכֵל** • לְחַיֵּב עַל הַמַּאֲכִיל כָּאוֹכֵל. וְאֵין קָרוּי "שֶׁרֶץ" אֶלָּא דָּבָר נָמוּךְ קְצַר רַגְלַיִם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה אֶלָּא כְּרוֹחֵשׁ וָנָד.

(מב) **כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן וְכֹל הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד כָּל־מַרְבֵּה רַגְלַיִם לְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם:**

מב כֹּל דִּמְהַלֵּךְ עַל מְעוֹהִי וְכֹל דִּמְהַלֵּךְ עַל אַרְבַּע עַד כָּל סְגִיאוּת רַגְלָאִין לְכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא לָא תֵּיכְלֻנּוּן אֲרֵי שִׁקְצָא אִנּוּן:

רש"י ◄ **הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן** • זֶה נָחָשׁ. וּלְשׁוֹן "גָּחוֹן", שְׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח וְנוֹפֵל עַל מֵעָיו. **כֹּל הוֹלֵךְ** • לְהָבִיא הַשַּׁלְשׁוּלִין וְאֶת הַדּוֹמֶה לַדּוֹמֶה. **הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע** • זֶה עַקְרָב. **כֹּל** • לְהָבִיא אֶת הַחִפּוּשִׁית אשקרבו"ט בְּלַעַ"ז וְאֶת הַדּוֹמֶה לַדּוֹמֶה. **מַרְבֵּה רַגְלַיִם** • זֶה נָדָל, שֶׁרֶץ שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַגְלַיִם מֵרֹאשׁוֹ וְעַד זְנָבוֹ לְכָאן וּלְכָאן וְקוֹרִין צינטפיד"ש.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק יז, עמוד 122 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הָעֵצָה שֶׁלֹּא לִהְיוֹת "נוֹפֵל עַל מֵעָיו"

כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן

זֶה נָחָשׁ. וּלְשׁוֹן גָּחוֹן שְׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח, וְנוֹפֵל עַל מֵעָיו (יא, מב. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַטַּעַם שֶׁנָּקַט הַכָּתוּב מִכָּל תְּכוּנוֹת הַנָּחָשׁ דַּוְקָא "לְשׁוֹן גָּחוֹן שְׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח" - בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל (זהר חלק א לה, ב) "נָחָשׁ דָּא יֵצֶר־הָרַע". וּמִשְּׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאֵין הַיֵּצֶר־הָרַע בָּא לְאָדָם לְפַתּוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ עַל מֵעָיו", שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּעַ בְּתַאֲוַת הָאֲכִילָה וּבְעִנְיָנִים אַרְצִיִּים, אֶלָּא בָּרִאשׁוֹנָה אוֹמֵר הַיֵּצֶר־הָרַע לְאָדָם שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ שָׁח".

כְּלוֹמַר: בְּנִגּוּד לְהוֹרָאַת הַתּוֹרָה "שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה" (ישעיה מ, כו), שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת רֹאשׁוֹ, וּלְהִתְבּוֹנֵן בְּגַדְלוּת הָאֵ־ל, אוֹמֵר הַיֵּצֶר־הָרַע לְאָדָם לְהוֹרִיד רֹאשׁוֹ וְלִהְיוֹת "הוֹלֵךְ שָׁח". וְעַל־יְדֵי־זֶה יָכוֹל הַיֵּצֶר־הָרַע לְהוֹרִיד אֶת הָאָדָם,

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

אָסוּרָה הַתּוֹלַעַת בַּאֲכִילָה, דְּכֵיוָן דִּמְהַלֶּכֶת בְּתוֹךְ הַקִּישׁוּת וְהַקִּישׁוּת מְחוּבֶּרֶת בַּקַּרְקַע, שׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ קָרֵינָא בֵּיהּ, אֲבָל הִתְלִיעָה בְּתָלוּשׁ לָאו שׁוֹרֵץ הוּא, עַד דְּנָפֵיק מִינֵּיהּ וּמְהַלֵּךְ עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע". וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כָּתַב שָׁם בְּדַף סז, רֵישׁ עַמּוּד ב.

אֲבָל מִשֶּׁיְּצָאוּ לָאֲוִיר וְשָׁרְצוּ - רַשִׁ"י לֹא כּוֹתֵב כָּאן הֵיכָן שָׁרְצוּ, וּמִלְּשׁוֹן "שֶׁאִם יָצְאוּ לָאֲוִיר וְשָׁרְצוּ" מַשְׁמַע אֲפִילּוּ שָׁרְצוּ עַל גַּב הַפְּרִי, אַךְ הַגְּמָרָא בְּחוּלִּין סז, ב מִסְתַּפֶּקֶת בַּדָּבָר. וּרְאֵה לְשׁוֹן רַשִׁ"י חוּלִּין נח, א: "עַד דְּנָפֵיק מִינֵּיהּ וּמְהַלֵּךְ עַל גַּבֵּי **קַרְקַע**", וּבְרַשִׁ"י שָׁם סז, רֵישׁ עַמּוּד ב: "הִתְלִיעָה לְאַחַר מִכָּאן מוּתֶּרֶת עַד שֶׁתֵּצֵא **לָאֲוִיר**".

חֲרֵי נֶאֱסְרוּ. לֹא יֵאָכֵל – לְחַיֵּב עַל הַמַּאֲכִיל כָּאוֹכֵל - שֶׁהַמַּאֲכִיל אֲחֵרִים חַיָּב כְּאִילּוּ הוּא עַצְמוֹ אָכַל (הרבי). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל פָּסוּק יג: "לֹא יֵאָכְלוּ – לְחַיֵּב אֶת הַמַּאֲכִילָן לִקְטַנִּים, שֶׁכָּךְ מִשְׁמָעוֹ לֹא יִהְיוּ נֶאֱכָלִין עַל יָדֶךָ". וּמַה שֶׁרַשִׁ"י לֹא כָּתַב כָּאן "הַמַּאֲכִיל לִקְטַנִּים", יֵשׁ לוֹמַר מִשּׁוּם שֶׁכָּאן בֵּיצָן שֶׁמְּדוּבָּר בַּאֲכִילַת חֲרָקִים וְיַתּוּשִׁים, אֵין זֶה מְצוּי שֶׁאָדָם יַאֲכִילֵם לִקְטַנִּים, לָכֵן סָתַם הַדָּבָר וְכָתַב "מַאֲכִיל" סְתָם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְעֵיל שָׁם מְדוּבָּר בְּשֶׁרֶץ הָעוֹף, שֶׁמְּצוּי יוֹתֵר לְהַאֲכִילָם לִקְטַנִּים.

וְאֵין קָרוּי שֶׁרֶץ אֶלָּא דָּבָר נָמוּךְ קְצַר רַגְלַיִם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה אֶלָּא כְּרוֹחֵשׁ וָנָד - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל פָּסוּק י. תורה מב (מב) **הוֹלֵךְ עַל גָּחוֹן – זֶה נָחָשׁ** - אָמַר "זֶה נָחָשׁ" וְלֹא "כְּגוֹן נָחָשׁ", כִּי הַבִּישׁוּי "הוֹלֵךְ עַל גָּחוֹן" מְצוּי בַּתּוֹרָה רַק עַל נָחָשׁ (בראשית ג, יד): "עַל גְּחוֹנְךָ תֵּלֵךְ" (הרבי).

וּלְשׁוֹן "גָּחוֹן" שְׁחִיָּה - כִּפּוּף. רְאֵה גַּם רַשִׁ"י מִיכָה ד, י: "וָגֹחִי – כִּרְעִי וּשְׁחִי עַל גְּחוֹנֵךְ".

שֶׁ"הוֹלֵךְ" שָׁח - כָּפוּף.

וְנוֹפֵל עַל מֵעָיו. כֹּל הוֹלֵךְ – לְהָבִיא הַשַּׁלְשׁוּלִין - תּוֹלַעַת אַרוּבָּה כְּנָחָשׁ הֵן, וְהֵן הַנִּמְצָאִים בָּאַשְׁפָּה (רש"י חולין סז, סע"ב). וְגַם הִיא הוֹלֶכֶת עַל גְּחוֹנָהּ, אֶלָּא שֶׁהַנָּחָשׁ תְּחִילָּה "הוֹלֵךְ שָׁח" וְאַחַר־כָּךְ "נוֹפֵל עַל מֵעָיו", וְאִילּוּ הַשַּׁלְשׁוּלִין תָּמִיד זוֹחֲלִים עַל הָאָרֶץ, לָכֵן צְרִיכִים לְרִיבּוּי "כֹּל" (הרבי).

וְאֶת הַדּוֹמֶה לַדּוֹמֶה - כְּלוֹמַר, אֶת הַדּוֹמֶה לְשַׁלְשׁוּל. הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם סִימָנֵי רַגְלַיִם מְעַט, אֶלָּא שֶׁהֵם מִתְגַּלְגְּלִים עַל מֵעֵיהֶם (רא"ם).

הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע – זֶה עַקְרָב - כִּי הַשֶּׁרֶץ הַיְחִידִי הַהוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע הוּא הָעַקְרָב (הרבי).

כֹּל – לְהָבִיא אֶת הַחִפּוּשִׁית - שֶׁיֵּשׁ לָהּ יוֹתֵר מֵאַרְבַּע רַגְלַיִם, אֶלָּא שֶׁהָעֶלְיוֹנִים אֵינָם מְשַׁמְּשִׁים כָּל כָּךְ (רא"ם).

אישקרבו"ט - escharbot, חִיפּוּשִׁית.

בְּלַעַז, וְאֶת הַדּוֹמֶה לַדּוֹמֶה - שֶׁאֵין רַגְלֵיהֶם נִיכָּרִים כָּל כָּךְ (רא"ם).

מַרְבֵּה רַגְלַיִם – זֶה נָדָל, שֶׁרֶץ שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַגְלַיִם מֵרֹאשׁוֹ וְעַד זְנָבוֹ לְכָאן וּלְכָאן - וְלָכֵן נִקְרָא "מַרְבֵּה רַגְלַיִם".

וְקוֹרִין צינפיי"ש - cenpies, מֵאָה רַגְלַיִם, נָדָל. רְאֵה גַּם רַשִׁ"י חוּלִּין סז, ב: "נָדָל, מֵאָה רַגְלַיִם קוֹרִין לוֹ". תורה מג

רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, עַד שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ" עַל מֵעָיו, אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה "נוֹפֵל עַל מֵעָיו", דְּהַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּעַ לְגַמְרֵי בְּתַאֲוַוֹת רַחֲמָנָא־לִיצְלָן.

וּכְמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זַ"ל (שבת קה, ב) "כָּךְ אוּמָנוּתוֹ שֶׁל יֵצֶר־הָרַע, הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ עֲשֵׂה כָּךְ וְכוּ' עַד שֶׁאוֹמֵר לוֹ עֲבוֹד עֲבוֹדָה־זָרָה". וְהָעֵצָה לְהִנָּצֵל מִזֶּה הִיא לִהְיוֹת שָׁקוּעַ בְּעִנְיְנֵי "מָרוֹם" וְ"שָׁמַיִם" שֶׁהוּא הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה בִּכְלָל וּבִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בִּפְרָט (ראה 'תורה אור' לבעל התניא בתחילתו. לקוטי־שיחות חלק ד' עמוד 1038-9), דְּכְשֶׁ"מֵּרִים" רֹאשׁוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הֲרֵי הוּא נִצּוֹל מֵ"הַנָּחָשׁ דָּא יֵצֶר־הָרַע".

(מג) אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם:

מג לֹא תְשַׁקְּצוּ יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ וְלָא תִסְתַּאֲבוּן בְּהוֹן וְתִסְתַּאֲבוּן פּוֹן בְּהוֹן:

רש"י◄ אַל־תְּשַׁקְּצוּ • בַּאֲכִילָתָן, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: "נַפְשֹׁתֵיכֶם". וְאֵין שִׁקּוּץ נֶפֶשׁ בְּמַגָּע. וְכֵן וְלֹא תִטַּמְּאוּ, בַּאֲכִילָתָם. וְנִטְמֵתֶם בָּם • אִם אַתֶּם מִטַּמְּאִין בָּהֶם בָּאָרֶץ, אַף אֲנִי מְטַמֵּא אֶתְכֶם בָּעוֹלָם הַבָּא וּבִישִׁיבַת מַעְלָה.

(מד) כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ:

מד אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא וְלָא תְסַאֲבוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא:

רש"י◄ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ, שֶׁאֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, כָּךְ: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם", קַדְּשׁוּ אֶת עַצְמְכֶם לְמַטָּה. וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים • לְפִי שֶׁאֲנִי אַקְדִּישׁ אֶתְכֶם לְמַעְלָה וּבָעוֹלָם הַבָּא. וְלֹא תְטַמְּאוּ וְגוֹ' • לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בְּלָאוִין הַרְבֵּה; וְכָל לָאו – מַלְקוּת. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא: אָכַל פּוּטִיתָא – לוֹקֶה אַרְבַּע, נְמָלָה – לוֹקֶה חָמֵשׁ, צִרְעָה – לוֹקֶה שֵׁשׁ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(מג) **אַל תְּשַׁקְּצוּ – בַּאֲכִילָתָן, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב "נַפְשֹׁתֵיכֶם"** - דְּכִי אָכִיל לְהוּ מְשַׁקֵּץ נַפְשֵׁיהּ (רש"י מעילה טז, ב. וראה גם רש"י יומא פ, ב).

וְאֵין שִׁקּוּץ נֶפֶשׁ בְּמַגָּע. וְכֵן "וְלֹא תִטַּמְּאוּ" – בַּאֲכִילָתָן - כְּשֵׁם שֶׁ"אַל תְּשַׁקְּצוּ" הוּא בַּאֲכִילָה, כָּךְ "וְלֹא תִטַּמְּאוּ" הוּא בַּאֲכִילָה וְלֹא בְּמַגָּע. וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י יוֹמָא שָׁם: "לֹא זוֹ הִיא אַזְהָרַת טוּמְאָה, שֶׁהֲרֵי אֵין יִשְׂרָאֵל מוּזְהָרִין מִלִּיטַּמֵּא, דִּכְתִיב אֱמוֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וגו', כֹּהֲנִים מוּזְהָרִין, וְאֵין יִשְׂרָאֵל מוּזְהָרִין. אֶלָּא אַזְהָרַת אֲכִילָתָן, וּכְתִיב וְנִטְמֵתֶם בָּם, מִשְּׁמַע שֶׁעַל יְדֵי אֲכִילָתָן תִּטַּמְּאוּ".

וְנִטְמֵתֶם בָּם – אִם אַתֶּם מִטַּמְּאִין "בָּהֶם" בָּאָרֶץ - רְאֵה רַשִּׁ"י יוֹמָא לט, א: "הָכִי קָאָמַר קְרָא: אַל תִּטַּמְּאוּ בָּהֶן, וְאִם תִּטַּמְּאוּ – סוֹף וְנִטְמֵתֶם".

אַף אֲנִי מְטַמֵּא אֶתְכֶם - זֶהוּ פֵּירוּשׁ "וְנִטְמֵתֶם", כִּי אִם הַכַּוָּנָה כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁהֵם יִהְיוּ טְמֵאִים, מַה מַּשְׁמִיעֵנוּ, הֲרֵי וַדַּאי שֶׁאִם יִטַּמְּאוּ בָּהֶם יִהְיוּ טְמֵאִים, אֶלָּא זֶה מוּסָב עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיְּטַמֵּא אוֹתָם, וְאָמַר "אַף אֲנִי", כִּי זֶהוּ פֵּירוּשׁ הָאוֹת וָא"ו שֶׁל "וְנִטְמֵתֶם".

בָּעוֹלָם הַבָּא - לְעָנְשׁוֹ בַּגֵּיהִנֹּם וְרוּחוֹת הַטּוּמְאָה שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹלְטִין בּוֹ שָׁם (מהרש"א יומא לט, א). וְאָפְשָׁר שֶׁדּוֹרֵשׁ מִ"וְנִטְמֵתֶם" (חָסֵר א'), וְיֵשׁ בּוֹ אוֹתִיּוֹת "מֵת", שֶׁהַטּוּמְאָה תִּהְיֶה אַף אַחֲרֵי מִיתָה, וּכְאִילּוּ אָמַר: וְנִטְמֵאתֶם אַחֲרֵי מוֹתְכֶם (תפוחי חיים). וְהַ"בְּאֵר בַּשָּׂדֶה" כָּתַב שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יַרְחִיק אוֹתָם מֵהָעוֹלָם הַבָּא וּמִישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, שֶׁלֹּא יִהְיוּ בֵּין נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים.

וּבִישִׁיבַת מַעְלָה - מַה שֶּׁנָּקַט גַּם עוֹלָם הַבָּא וְגַם יְשִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, אוּלַי יֵשׁ לוֹמַר מִשּׁוּם שֶׁבַּכְּתוּב נֶאֱמַר "בָּם" לְשׁוֹן רַבִּים. וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁ"בָּם" הוּא רָאשֵׁי תֵיבוֹת "בִּישִׁיבַת מַעְלָה", וְשֶׁלָּכֵן דִּיֵּק רַשִּׁ"י לִכְתּוֹב "בִּישִׁיבַת מַעְלָה" (וְלֹא בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה). וּרְאֵה יוֹמָא לט, א: "עֲבֵירָה מְטַמְּטֶמֶת לִבּוֹ שֶׁל אָדָם, אַל תִּקְרֵי וְנִטְמֵתֶם, אֶלָּא וְנִטַּמְטֶם". וּבְרַשִּׁ"י שָׁם: "אוֹטֶמֶת וְסוֹתֶמֶת מִכָּל חָכְמָה". וְאָפְשָׁר שֶׁאֲטִימוּת זוֹ תִּהְיֶה אֶצְלוֹ גַּם בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה. תורה מד

(מד) **כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם – כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ, שֶׁ"אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", כָּךְ "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם"** - כְּלוֹמַר, "כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" הוּא נְתִינַת טַעַם עַל מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם .. כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי", שֶׁכֵּיוָן שֶׁ"אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", לָכֵן תִּהְיוּ קְדוֹשִׁים כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ (גר"א).

קַדְּשׁוּ אֶת עַצְמְכֶם לְמַטָּה – "וְהִיְיתֶם קְדֹשִׁים", לְפִי - בִּדְפוּס רוֹמִי, בְּרֵאֵ"ם וּב"גוּר אַרְיֵה" גּוֹרְסִים: לִפְנֵי.

שֶׁאֲנִי אַקְדִּישׁ אֶתְכֶם לְמַעְלָה וְלָעוֹלָם הַבָּא - עַל הַקְּדוּשָׁה שֶׁלְּמַטָּה שֶׁזֶּהוּ בִּידֵי אָדָם, אָמַר: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם", קַדְּשׁוּ עַצְמְכֶם. וְאִילּוּ עַל תּוֹסֶפֶת הַקְּדוּשָׁה שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁאֵינָהּ בִּידֵי אָדָם, אָמַר "וְהִיְיתֶם קְדוֹשִׁים", "שֶׁאֲנִי אֲקַדֵּשׁ אֶתְכֶם לְמַעְלָה", אֲבָל גַּם קְדוּשָׁה זוֹ שֶׁלְּמַעְלָה בָּאָה עַל יְדֵי פְּעוּלַּת הַהִתְקַדְּשׁוּת לְמַטָּה תְּחִילָּה. וּרְאֵה רַשִּׁ"י יוֹמָא לט, א: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם מְעַט, וְהִיְיתֶם קְדוֹשִׁים הַרְבֵּה, הַבָּא לִיטַּהֵר מְסַיְּעִין אוֹתוֹ". וּלְהָעִיר דִּלְעֵיל גַּבֵּי טוּמְאָה נָקַט תְּחִילָּה "בָּעוֹלָם הַבָּא" וְאַחַר־כָּךְ "בִּישִׁיבַת מַעְלָה", וְאִילּוּ כָּאן

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק לב, עמוד 66 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַזְהִירוּת בְּבַל תְּשַׁקְּצוּ לְטַהֲרַת הַנֶּפֶשׁ

אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם גו' וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי (יא, מג־מד)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּסוֹף הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, לְאַחֲרֵי שֶׁמּוֹנֶה אֶת הַדְּבָרִים שֶׁאֲסָרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁהֵם "בִּכְלָל אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם", "כָּל הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ מֵבִיא קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּבָּ"ה שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי".

וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ כָּתַב הָרַמְבַּ"ם שֶׁ"הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ" דַּוְקָא שֶׁהֵם הַדְּבָרִים שֶׁאֲסָרוּם חֲכָמִים מִפְּנֵי בַּל תְּשַׁקְּצוּ, "מֵבִיא קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ", וְלֹא כָּתַב כֵּן לְגַבֵּי דְּבָרִים הַמְפוֹרָשִׁים בִּקְרָא שֶׁהֵם בְּ"בַּל תְּשַׁקְּצוּ"?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה הִשְׁמִיעָנוּ גֶּדֶר הַזְהִירוּת מֵהַדְּבָרִים שֶׁהֵם בְּבַל תְּשַׁקְּצוּ מִדִּבְרֵיהֶם.

דְּהִנֵּה הַדְּבָרִים שֶׁאֲסָרוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם בַּל תְּשַׁקְּצוּ, הֵם דְּבָרִים "שֶׁנֶּפֶשׁ רוֹב בְּנֵי אָדָם קָהָה מֵהֶן כו' מִתְאוֹנֶנֶת מֵהֶם" (לשון הרמב"ם כאן הלכה כט), וְאִם כֵּן יֵשׁ מָקוֹם לִתְמוֹהַּ, מָה רָאוּ חֲכָמִים לְהַזְהִיר שֶׁצָּרִיךְ לְהִמָּנַע מִדְּבָרִים אֵלּוּ, כַּאֲשֶׁר בְּלַאו־הָכִי טֶבַע רוֹב בְּנֵי אָדָם לְהִתְרַחֵק מֵהֶם?

וְזֶה מַשְׁמִיעֵנוּ הָרַמְבַּ"ם, שֶׁכַּוָּנַת הָאָדָם בִּזְהִירוּתוֹ בִּדְבָרִים אֵלּוּ צְרִיכָה לִהְיוֹת לֹא רַק מִצַּד טֶבַע גּוּפוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁ"הַנִּזְהָר מִדְּבָרִים אֵלּוּ מֵבִיא קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּבָּ"ה" הַיְינוּ שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לִקְדוּשַׁת וְטָהֳרַת הַנֶּפֶשׁ.

(מה) **כִּי** ׀ **אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי:**

מה אֲרֵי אֲנָא יְיָ דְּאַסֵּק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא׃

רש"י◄ **כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם** • עַל־מְנָת שֶׁתְּקַבְּלוּ מִצְוֹתַי הֶעֱלִיתִי אֶתְכֶם. [דָּבָר אַחֵר: "כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם", בְּכֻלָּן כְּתִיב: "הוֹצֵאתִי", וְכָאן כְּתִיב: "הַמַּעֲלֶה". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִלְמָלֵא לֹא הֶעֱלִיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בִּשְׁרָצִים כִּשְׁאָר אֻמּוֹת — דַּיָּם, וּמַעֲלִיוּתָא הִיא גַּבַּיְהוּ, וְהוּא לְשׁוֹן "מַעֲלֶה"].

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

גַּבֵּי קְדוּשָׁה נָקֵט תְּחִילָּה "לְמַעְלָה" (יְשִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה) וְאַחַר־כָּךְ "לָעוֹלָם הַבָּא". וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁעוֹלָם הַבָּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מִישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, וְרַשִׁ"י נָקֵט בְּדֶרֶךְ לֹא זוֹ אַף זוֹ, וְלָכֵן גַּבֵּי טוּמְאָה נָקֵט תְּחִילָּה שֶׁיִּטַּמֵּא וְיִרְחִיק אוֹתָם מֵעוֹלָם הַבָּא וְאַחַר־כָּךְ הוֹסִיף יְתֵרָה מִזּוֹ שֶׁיַּרְחִיק אוֹתָם אֲפִילּוּ מִישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, וְאִילּוּ כָּאן גַּבֵּי קְדוּשָׁה נָקֵט תְּחִילָּה שֶׁיְּקַדֵּשׁ אוֹתָם בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה וְאַחַר־כָּךְ הוֹסִיף יְתֵרָה מִזּוֹ אֲפִילּוּ לָעוֹלָם הַבָּא (באר בשדה).

וְלֹא תְטַמְּאוּ וְגו' – **לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בְּלָאוִין הַרְבֵּה** - שֶׁאִם לֹא כֵּן, לָמָּה אָמַר שׁוּב "וְלֹא תְטַמְּאוּ" לְאַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר כֵּן לְעֵיל פָּסוּק מג (רא"ם).

וְכָל לָאו – מַלְקוּת. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא - עֵירוּבִין כח, א. פְּסָחִים כד, א. מַכּוֹת טז, ב.

אָכַל פּוּטִיתָא - בְּלַע שֶׁרֶץ הַמַּיִם (רש"י מכות שם). וְאֵין בָּהּ כַּזַּיִת, וַאֲפִילּוּ הָכִי כֵּיוָן דִּבְרִיָּה הִיא – אֲכִילָה הִיא וְלוֹקֶה (רש"י עירובין שם).

לוֹקֶה אַרְבַּע - שְׁנֵי לָאוִין כְּתוּבִים בְּשֶׁרֶץ הַמַּיִם: אֶחָד בְּ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים" (לעיל יא, יא) "מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ", וְאֶחָד בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה (דברים יד, י) "וְכֹל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת לֹא תֹאכֵלוּ", וּשְׁנֵי לָאוִין כְּתוּבִים בְּשֶׁרֶץ סְתָם (לעיל פסוק מג): "אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ, וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם", וְלָא כְּתִיב "עַל הָאָרֶץ", וּמִשְּׁמַע בֵּין שֶׁרֶץ הַמַּיִם וּבֵין שֶׁרֶץ הָאָרֶץ – הֲרֵי אַרְבַּע (ע"פ רש"י עירובין שם, פסחים שם ומכות שם).

נְמָלָה - בְּלַע נְמָלָה חַיָּה, הוֹאִיל וּבְרִיָּה שְׁלֵימָה הִיא, אֲכִילָתָהּ בְּכָל שֶׁהוּא (רש"י מכות שם).

לוֹקֶה חָמֵשׁ - שְׁנֵי לָאוִין הַכְּתוּבִים בְּשֶׁרֶץ סְתָם כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי, וּשְׁלֹשָׁה לָאוִין הַכְּתוּבִין בְּשֶׁרֶץ הָאָרֶץ בְּ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים": "וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל" (לעיל פסוק מא), "לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי שֶׁקֶץ הֵם" (לעיל פסוק מב), "וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ" (פסוק שלפנינו) – הֲרֵי חָמֵשׁ (ע"פ רש"י עירובין, פסחים ומכות שם).

צִרְעָה - שֶׁרֶץ הָעוֹף הִיא, וְגַם שׁוֹרֶצֶת עַל הָאָרֶץ (רש"י פסחים שם).

לוֹקֶה שֵׁשׁ - חָמֵשׁ מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, וְאֶחָד מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף, דִּכְתִיב בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה (דברים יד, יט): "וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ" (רש"י מכות שם). תורה מה

(מה) **כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם – עַל־מְנָת שֶׁתְּקַבְּלוּ מִצְוֹתַי** - הַכּוֹלְלִים אִיסּוּר אֲכִילַת בַּעֲלֵי חַיִּים טְמֵאִים.

הֶעֱלִיתִי אֶתְכֶם - כִּי אִם לֹא כֵּן, לְאַיֵּזֶה עִנְיָן הוּצְרַךְ כָּאן לְהַזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם.

(דָּבָר אַחֵר - בְּהַרְבֵּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא מוּבָא קֶטַע הַזֶּה.

"כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם", בְּכֻלָּן כְּתִיב "(וְ)הוֹצֵאתִי" – שְׁמוֹת יב, יז (מַצּוֹת). שָׁם כט, מו (קָרְבַּן תָּמִיד). לְקַמָּן יט, לו (מֹאזְנֵי צֶדֶק). כה, לח (רְבִית), מב (עֶבֶד עִבְרִי), נה (כִּנּוּכָר לְעֵיל). בְּמִדְבַּר טו, מא (צִיצִית).

וְכָאן כְּתִיב "הַמַּעֲלֶה", תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל - בְּבָא מְצִיעָא סא, ב.

אִלְמָלֵא לֹא הֶעֱלִיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין

(מו) זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם וּלְכָל־נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת עַל־הָאָרֶץ:

מו דָּא אוֹרַיְתָא דִּבְעִירָא וּדְעוֹפָא וּדְכֹל נַפְשָׁתָא חַיְתָא דִּרְחֵשָׁא בְּמַיָּא וּלְכָל נַפְשָׁא דִּרְחֵשָׁא עַל אַרְעָא:

(מז) לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל: פפפ

מז לְאַפְרָשָׁא בֵּין מְסָאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא וּבֵין חַיְתָא דְּמִתְאַכְלָא וּבֵין חַיְתָא דִּי לָא מִתְאַכְלָא: פ פ פ

רש"י◄ **לְהַבְדִּיל•** לֹא בִּלְבַד הַשּׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁתְּהֵא יוֹדֵעַ וּמַכִּיר וּבָקִי בָּהֶן. **בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר•** צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין חֲמוֹר לְפָרָה? וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵם?! אֶלָּא בֵּין טְמֵאָה לְךָ לִטְהוֹרָה לְךָ, בֵּין נִשְׁחַט חֶצְיוֹ שֶׁל קָנֶה לְנִשְׁחַט רֻבּוֹ. **וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת•** צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין צְבִי לְעָרוֹד? וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵם?! אֶלָּא בֵּין שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי טְרֵפָה כְּשֵׁרָה, לְנוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי טְרֵפָה פְּסוּלָה:

צ"א פסוקים, עבדי"ה סימן. חסלת פרשת שמיני

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

בִּשְׂרָצִים - שֶׁהֵם מְאוּסִים וּשְׁפָלִים מִכָּל בַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים.

כְּשֵׁאָר אֻמּוֹת, דַּיָּם, וּמַעֲלִיוֹתָא הִיא לְנַבֵּיהוּ - וּמַעֲלָה הִיא אֶצְלָם.

וְזֶהוּ לְשׁוֹן "מַעֲלֶה"). - שֶׁהֵן מְעוּלִים וְנָאִים, וְאֵינָן נִמְאָסִים בִּשְׁקָצִים הַלָּלוּ, לְהָכִי כָּתַב לְשׁוֹן עִילּוּי, שֶׁמַּעֲלָה גְּדוֹלָה הִיא אֶצְלָם (רש"י ב"מ שם). תורה מז

(מז) **לְהַבְדִּיל – לֹא בִּלְבַד הַשּׁוֹנָה** - כְּלוֹמַר לֹא רַק שֶׁיִּלְמֹד וְיֵדַע הִלְכוֹתֵיהֶם וְסִימָנֵיהֶם (רא"ם), שֶׁאִם כֵּן מַה בָּא לְהוֹסִיף בְּאָמְרוֹ "לְהַבְדִּיל", הֲרֵי כְּבָר נָתַן הַסִּימָנִים הַמַּבְדִּילִים בֵּין הַטָּמֵא לַטָּהוֹר (גו"א).

אֶלָּא שֶׁתְּהֵא יוֹדֵעַ וּמַכִּיר וּבָקִי בָּהֶן - שֶׁיֵּדַע לְהַכִּיר וּלְהַבְדִּיל בְּפוֹעַל אֵיזֶה טָמֵא וְאֵיזֶה טָהוֹר (רא"ם).

בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר – צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין חֲמוֹר לְפָרָה - כֵּיוָן שֶׁבַּהֶמְשֵׁךְ נֶאֱמַר "וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וגו'", מוּבָן שֶׁ"בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר" מְדַבֵּר בִּבְהֵמָה, וְכֵיוָן שֶׁחֲמוֹר וּפָרָה מְצוּיִים יוֹתֵר וְגַם יֵשׁ דִּמְיוֹן מְסוּיָּם בֵּינֵיהֶם (שֶׁלְּשֵׁם כָּךְ צָרִיךְ הַבְדָּלָה), לָכֵן הִזְכִּיר אוֹתָם (הרבי).

וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵם - לְעֵיל פְּסוּקִים ג־ד. וְאֵין לוֹמַר שֶׁנִּכְתַּב בִּשְׁבִיל לוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה מַכִּיר בָּהֶם כְּפִי שֶׁאָמַר לְעֵיל, שֶׁהֲרֵי יָכוֹל הָיָה לִכְתּוֹב "לְהַבְדִּיל" בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנָיו "זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וגו' לְהַבְדִּיל", וּמַהוּ מוֹסִיף עוֹד "בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר גו'"? (גו"א). וּלְפִי זֶה, תֵּיבַת "לְהַבְדִּיל" מוּסָב הֵן עַל הָאָמוּר לְפָנָיו (בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם): "זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וגו'", שֶׁעַל זֶה אָמַר רַשִּׁ"י: "שֶׁתְּהֵא יוֹדֵעַ וּמַכִּיר וּבָקִי בָּהֶן", וְהֵן עַל הָאָמוּר לְאַחֲרָיו: "בֵּין טָמֵא לַטָּהוֹר וגו'" (הרבי).

אֶלָּא בֵּין טְמֵאָה לְךָ לִטְהוֹרָה לְךָ - כְּלוֹמַר, לֹא מְדוּבָּר כָּאן בְּטָמֵא וְטָהוֹר לַאֲכִילָה מִצַּד עַצְמָם, אֶלָּא בְּטָמֵא וְטָהוֹר לַאֲכִילָה מִצַּד פְּעוּלּוֹתֶיךָ (רא"ם). וּב"תּוֹרַת מְנַחֵם" כָּתַב שֶׁלֹּא מְדוּבָּר כְּלָל בְּטָמֵא וְטָהוֹר לְעִנְיַן אִיסּוּר אֲכִילָה, אֶלָּא בְּטָמֵא וְטָהוֹר בְּיִחַס לָאָדָם (טוּמְאַת מַגָּע אוֹ מַשָּׂא, שֶׁנִּזְכְּרוּ לְעֵיל פְּסוּקִים לט־מ).

בֵּין נִשְׁחַט חֶצְיוֹ שֶׁל קָנֶה לְנִשְׁחַט רֻבּוֹ - וְכַמָּה בֵּין רוּבּוֹ לְחֶצְיוֹ? מְלוֹא שְׂעָרָה (רש"י לקמן כ, כה). שֶׁאִם נִשְׁחַט חֶצְיוֹ שֶׁל קָנֶה הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה לְךָ בַּאֲכִילָה, וְאִם נִשְׁחַט רוּבּוֹ שֶׁל קָנֶה הִיא מוּתֶּרֶת לְךָ בַּאֲכִילָה, וּלְשֵׁם כָּךְ צָרִיךְ לָדַעַת לְהַבְדִּיל. וּלְפִי בֵּיאוּר הַמּוּבָא מִ"תּוֹרַת מְנַחֵם" שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּטוּמְאָה וְטָהֳרָה, אוֹפֶן מִיתַת הַבְּהֵמָה וּשְׁחִיטָתָהּ קוֹבֵעַ אֶת טוּמְאָתָהּ וְאֶת טָהֳרָתָהּ, שֶׁאִם נִשְׁחַט חֶצְיוֹ שֶׁל קָנֶה אֵין הַשְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה וְיֵשׁ לַבְּהֵמָה דִּין נְבֵלָה וְהִיא מְטַמְּאָה, וְאִילּוּ בְּנִשְׁחַט רוּבּוֹ שֶׁל קָנֶה הֲרֵי הַשְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה וְאֵין לָהּ דִּין נְבֵלָה וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה.

וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת – צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין צְבִי לְעָרוֹד - חֲמוֹר הַבָּר (רש"י איוב לט, ה). וְהוּא דּוֹמֶה לִצְבִי, שֶׁהוּא קַל בְּרַגְלָיו כַּצְּבִי (הרבי).

וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵם - לְעֵיל שָׁם. דְּבָרִים יד, ה.

אֶלָּא בֵּין שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי טְרֵפָה כְּשֵׁרָה, לְנוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי טְרֵפָה פְּסוּלָה - כְּלוֹמַר בֵּין מִי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַכָּה שֶׁאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אוֹתָהּ, וּבֵין מִי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַכָּה שֶׁפּוֹסֶלֶת אוֹתָהּ (רא"ם). נָקַט סִימָנֵי טְרֵיפָה הַשַּׁיָּכִים לְאִיסּוּר אֲכִילָה וְלֹא לְעִנְיַן טוּמְאָה (שֶׁהֲרֵי בְּהֵמָה טְרֵיפָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה), מִשּׁוּם שֶׁכָּאן הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּעִנְיַן אִיסּוּר אֲכִילָה, וְלֹא בְּטוּמְאָה וְטָהֳרָה, וְכִלְשׁוֹן הַכָּתוּב "בֵּין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וגו'" (הרבי).

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

הפטרה ליו"ט ראשון של פסח

ביהושע פרק ה

ה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הִתְקַדָּשׁוּ כִּי מָחָר
יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלָאוֹת: ו וַיֹּאמֶר
יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן
הַבְּרִית וְעִבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן
הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל גַּדֶּלְךָ בְּעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּן כִּי
כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ: ב בְּעֵת הַהִיא אָמַר יְהוָה
אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חֲרָבוֹת צֻרִים וְשׁוּב מֹל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית:
ג וַיַּעַשׂ־לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חֲרָבוֹת צֻרִים וַיָּמָל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת
הָעֲרָלוֹת: ד וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־מָל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם
הַזְּכָרִים כֹּל | אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מֵתוּ בַמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם:
ה כִּי־מְלֻלִים הָיוּ כָּל־הָעָם הַיֹּצְאִים וְכָל־הָעָם הַיְלִדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ
בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ: ו כִּי | אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
בַּמִּדְבָּר עַד־תֹּם כָּל־הַגּוֹי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר
לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הַרְאוֹתָם
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתָם לָתֶת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ז וְאֶת־בְּנֵיהֶם אֲשֶׁר הֵקִים תַּחְתָּם אֹתָם מָל
יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרֵלִים הָיוּ עַד הַזְּמַן הַהוּא כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בַּדֶּרֶךְ: ח וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָל־הַגּוֹי
לְהִמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם בַּמַּחֲנֶה עַד חֲיוֹתָם: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גַּלֹּתִי אֶת־חֶרְפַּת מִצְרַיִם
מֵעֲלֵיכֶם לְפִי שֶׁיָּצְאוּ הָאָבוֹת מִמִּצְרַיִם וְהָיוּ הַבָּנִים עֲרֵלִים כְּמוֹ הַמִּצְרִיִּים, וְהֶעֱרֵלָה חֶרְפָּה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר כִּי חֶרְפָּה
הִיא לָנוּ וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִּלְגָּל עַל שֵׁם 'גַּלּוֹתִי' מִלְּשׁוֹן גַּלְגַּל

עטרת מרים

ה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הִתְקַדָּשׁוּ תִּהְיוּ מְזוּמָנִים לַעֲבוֹר כִּי מָחָר בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וְיוֹם ל' שֶׁל אַבֵּל מֹשֶׁה הָיָה רִאשׁוֹן לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלָאוֹת: ו וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּיוֹם הַמָּחֳרָת לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית עַד עַכְשָׁיו נָשְׂאוּ הַלְּוִיִּם, וְהַיּוֹם הַכֹּהֲנִים וְעִבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל גַּדֶּלְךָ בְּעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּן כִּי כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ: ב בְּעֵת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חֲרָבוֹת צֻרִים וְשׁוּב מֹל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית: כִּי גַּם בְּלֵיל צֵאתָם מִמִּצְרַיִם נִמּוֹלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל יַחַד (במדבר רבה יא ו): ג וַיַּעַשׂ־לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חֲרָבוֹת צֻרִים וַיָּמָל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעֲרָלוֹת על שם המאורע: ד וְזֶה הַדָּבָר הסיבה אֲשֶׁר־מָל יְהוֹשֻׁעַ לְבַד אֶת כָּל־הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים וְלֹא מָלוּ אָז זֶה אֶת זֶה, כִּי כֹּל | אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה שֶׁהָיוּ נִמּוֹלִים וּרְאוּיִים לְמוּל מֵתוּ בַמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם: ה כִּי רַק מְלֻלִים הָיוּ כָּל־הָעָם הַיֹּצְאִים וְכָל־הָעָם הַיְלִדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ וְהֵם לֹא הָיוּ אִם כֵּן רְאוּיִים לְמוּל: ו כִּי | אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־תֹּם כָּל־הַגּוֹי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים מִמִּצְרַיִם וְאִם כֵּן, לֹא הָיָה מִי מֵהַנִּמּוֹלִים לִהְיוֹת רָאוּי וְהָגוּן לְמוּל זוּלָתוֹ אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה (עטרת) אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הַרְאוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתָם לָתֶת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ז וְאֶת־בְּנֵיהֶם אֲשֶׁר הֵקִים תַּחְתָּם אֹתָם מָל יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרֵלִים הָיוּ עַד הַזְּמַן הַהוּא כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בַּדֶּרֶךְ: ח וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָל־הַגּוֹי לְהִמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם בְּמִקוֹמָם בַּמַּחֲנֶה עַד חֲיוֹתָם: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גַּלֹּתִי אֶת־חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם לְפִי שֶׁיָּצְאוּ הָאָבוֹת מִמִּצְרַיִם וְהָיוּ הַבָּנִים עֲרֵלִים כְּמוֹ הַמִּצְרִיִּים, וְהֶעֱרֵלָה חֶרְפָּה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר כִּי חֶרְפָּה הִיא לָנוּ וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִּלְגָּל עַל שֵׁם 'גַּלּוֹתִי' מִלְּשׁוֹן גַּלְגַּל

עטרת מרים

וְסִבּוּב עַד הַיּוֹם הַזֶּה: י וַיַּחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּגִּלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם קְרוּי עֶרֶב בְּעַרְבוֹת
יְרִיחוֹ: יא וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר מִדְּגַן הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל הַפֶּסַח
אַחַר הַקְּרֵבַת הָעוֹמֶר מַצּוֹת וְקָלִוי שִׁבֳּלִים צְלוּיִם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בְּגוּפוֹ
שֶׁל יוֹם, לֹא בַּלַּיְלָה שֶׁלְּפָנָיו, עִם כָּל הַלַּיְלָה הוֹלֵךְ אַחַר הַיּוֹם: יב וַיִּשְׁבֹּת פְּסַק הַמָּן מִמָּחֳרָת אַף כִּי מִיּוֹם מִיתַת מֹשֶׁה בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר פְּסַק הַמָּן מִלֵּירֵד, מִכָּל מָקוֹם הָיוּ נִזּוֹנִים בְּגַם מִמָּן שֶׁבְּכֵלֵיהֶם, וּבְאָכְלָם מֵעֲבוּר הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מָן לָכֵן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאַת אֶרֶץ כְּנַעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא: יג וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ בִּגְבוּל יְרִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבוֹ שְׁלוּפָה חֲלוּצָה מִתַּעֲרֹה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו

עטרת מרים

וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה בְּאֹת לַעֲזוֹר לָנוּ אוֹ אִם לַעֲזוֹר לְצָרֵינוּ בָּאתָ:
יד וַיֹּאמֶר | לֹא בָּאתִי לַעֲזוֹר לְאֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל כִּי אֲנִי שַׂר שֶׁל יִשְׂרָאֵל הַקְּרוּאִים
צְבָא־יְהוָה עַתָּה בָּאתִי לַעֲזֹרְתְּךָ, כִּי אָדָם יָכוֹל לְהִלָּחֵם עַל יְרִיחוֹ וּלְתָפְשָׂהּ
לְהַפִּיל הַחוֹמָה, וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה
אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל־עַבְדּוֹ וְהִנְנִי לְקַיְּמָם
בְּעֶבֶד הַמְקַיֵּם דִּבְרֵי הָאָדוֹן: טו וַיֹּאמֶר
שַׂר־צְבָא יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ מִיכָאֵל
הָיָה שֵׁם הַסַּר נַעֲלְךָ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו
קֹדֶשׁ הוּא וּמִהֲרָאוּי לַעֲמוֹד עָלָיו יַחַף
וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן: כא וְיִרִיחוֹ
סֹגֶרֶת מִבֹּכֶר, וְעַתָּה וּמְסֻגֶּרֶת
מְחֻזֶּקֶת יוֹתֵר מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּחוֹמָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ אֵין יוֹצֵא וְאֵין
בָּא כְּדֵי שֶׁאִישׁ לֹא יַרְאֵם אֶת מְבוֹא
הָעִיר: כז וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ
וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ:

מֵעֲלֵיכֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִּלְגָּל עַד
הַיּוֹם הַזֶּה: י וַיַּחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּגִּלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ
אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב
בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ: יא וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ
מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח מַצּוֹת וְקָלִוי בְּעֶצֶם הַיּוֹם
הַזֶּה: יב וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת בְּאָכְלָם מֵעֲבוּר
הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מָן וַיֹּאכְלוּ
מִתְּבוּאַת אֶרֶץ כְּנַעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא: יג וַיְהִי

בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ
אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם־לְצָרֵינוּ: יד וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי אֲנִי שַׂר־צְבָא־יְהוָה עַתָּה בָּאתִי וַיִּפֹּל
יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל־עַבְדּוֹ: טו וַיֹּאמֶר שַׂר־צְבָא יְהוָה
אֶל־יְהוֹשֻׁעַ שַׁל־נַעֲלְךָ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן:
ו כא וְיִרִיחוֹ סֹגֶרֶת וּמְסֻגֶּרֶת מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא: כז וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי
שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ:

עטרת מרים

א כְּשֶׁהִמְלִיכוּ אֶת דָּוִד בְּחֶברוֹן נֶאֱסְפוּ עָלָיו רַבִּים, וְזוֹ הָיְתָה אֲסִיפָה שְׁנִיָּה, לָזֶה
אָמַר וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף לְהַעֲלוֹת
הָאָרוֹן: **ב** וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה הִיא
קִרְיַת יְעָרִים (יהושע טו ט) כִּי בָּאוּ שָׁמָּה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא לוֹ לְאָרוֹן
שֵׁם וּמֵהוּ הַשֵּׁם, שֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת
יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו: **ג** וַיַּרְכִּבוּ
אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה
חֲדָשָׁה וַיִּשָּׂאֻהוּ על יְדֵי הַבָּקָר אֲשֶׁר
מָשְׁכוּ הָעֲגָלָה מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר
בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי אֲבִינָדָב
נֹהֲגִים נָהֲגוּ הַבָּקָר הַמּוֹשְׁכִים אֶת־

שי למורא

א) וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת כָּל בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁהָיוּ רַבִּים נֶאֱסָפִים אֵלָיו מֵעֵת הִמְלְכוֹ, אָמַר כָּאן שֶׁהוֹסִיף עוֹד לֶאֱסֹף אֵלָיו אֶת הַנִּבְחָרִים בְּיִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. וּבִירוּשַׁלְמִי (סנהדרין פרק י׳ הלכה ב׳) לָמְדוּ מִכָּאן שֶׁדָּוִד הִמְלִיךְ סְמוּךְ בְּיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לְסַנְהֶדְרִין. וּרְאֵה רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק ד׳ הֲלָכָה ז׳. **ב**) מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה, הִיא "קִרְיַת יְעָרִים", שֶׁלְּשָׁם הֶעֱלָה אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית שֶׁמֶשׁ. אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם שֵׁם ה׳ וגו׳, אֲשֶׁר נִקְרָא לוֹ לְאָרוֹן שֵׁם, וּמֵהוּ הַשֵּׁם, שֶׁיִּהְיֶה ה׳ צְבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עָלָיו. **ג**) אֶל עֲגָלָה חֲדָשָׁה, לִכְבוֹד אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ עָשׂוּ עֲגָלָה חֲדָשָׁה שֶׁלֹּא הִשְׁתַּמְּשׁוּ

הפטרה לפרשת שמיני

בשמואל ב פרק ו

ו א וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל
שְׁלֹשִׁים אֶלֶף: ב וַיָּקָם | וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם
אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא
שֵׁם שֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו: ג וַיַּרְכִּבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה וַיִּשָּׂאֻהוּ

מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי
אֲבִינָדָב נֹהֲגִים אֶת־הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה: ד וַיִּשָּׂאֻהוּ
מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים וְאַחְיוֹ הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן: ה וְדָוִד ׀
וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי יְהוָה בְּכָל
עֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים
וּבִמְנַעֲנְעִים וּבְצֶלְצְלִים: ו וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן נָכוֹן
וַיִּשְׁלַח עֻזָּה אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֶז בּוֹ כִּי
שָׁמְטוּ הַבָּקָר: ז וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ
שָׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשַּׁל וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים: ח וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה
פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיִּרָא דָוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם
הַהוּא וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי אֲרוֹן יְהוָה:
י וְלֹא־אָבָה דָוִד לְהָסִיר אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה
עַל־עִיר דָּוִד וַיַּטֵּהוּ דָוִד בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם
הַגִּתִּי: יא וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן יְהוָה בֵּית עֹבֵד אֱדֹם
הַגִּתִּי שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־עֹבֵד
אֱדֹם וְאֶת־כָּל־בֵּיתוֹ: יב וַיֻּגַּד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בֵּרַךְ יְהוָה
אֶת־בֵּית עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת־אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֹבֵד אֱדֹם עִיר דָּוִד בְּשִׂמְחָה: יג וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן יְהוָה שִׁשָּׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא: יד וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל עֹז
לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד: טו וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים
אֶת־אֲרוֹן יְהוָה בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל שוֹפָר: טז וְהָיָה אֲרוֹן יְהוָה בָּא עִיר דָּוִד

שי למורא

בָּה לְצֹרֶךְ הֲדִיוֹט. אֲבָל טָעוּ בַּדָּבָר, כִּי לֹא זֶהוּ הַכָּבוֹד שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת לוֹ, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה "בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ" (במדבר ז,ט) עַל יְדֵי הַלְוִיִּם. נֹהֲגִים אֶת הָעֲגָלָה, הָעֲגָלָה הָיְתָה רְתוּמָה לְבָקָר, וְהֵם נֹהֲגוּ בָּהּ. ד) וַיִּשָּׂאֻהוּ וגו', הַבָּקָר נָשְׂאוּ אֶת הָעֲגָלָה עִם הָאָרוֹן אֲשֶׁר עָלָיו.

ה) בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים, בְּכָל כְּלֵי שִׁיר הָעֲשׂוּיִים מֵעֲצֵי בְּרוֹשִׁים. ו) וַיִּשְׁלַח עֻזָּה, הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ. כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר, כִּי שִׁמְּטוּהוּ הַבָּקָר וְנִנְעֲנְעוּהוּ. ז) וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּה, עַל שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא נִתְּנָה רְשׁוּת כִּי אִם לַלְוִיִּם. וְעוֹד, שֶׁהָיָה לוֹ לִדְרֹשׁ קַל־וָחֹמֶר, אִם הָאָרוֹן נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָיו כְּפִי שֶׁהָיָה בְּעָבְרָם בַּיַּרְדֵּן בִּזְמַן יְהוֹשֻׁעַ, הוּא עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. עַל הַשַּׁל, עַל הַשִּׂבְחָה וְהַשִּׁגָּעוֹן. עִם אֲרוֹן, סָמוּךְ לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. ח) וַיִּחַר לְדָוִד, עַל עַצְמוֹ חָרָה לוֹ, כְּדֶרֶךְ הַמִּצֵּר וְנִבְהָל. ט) אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי וגו', כִּי חָשַׁב שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת נִזְהָר בִּקְדֻשָּׁתוֹ. י) וַיַּטֵּהוּ דָוִד, הִטָּה אוֹתוֹ מִדַּרְכּוֹ עִיר דָּוִד אֶל בֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם. הַגִּתִּי, שֶׁהָיָה מִתְגּוֹרֵר בְּגַת. וְהָיָה מִשֵּׁבֶט לֵוִי מִן הַשּׁוֹעֲרִים, כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר "דִּבְרֵי הַיָּמִים". יא) וַיְבָרֶךְ ה' אֶת עֹבֵד אֱדֹם, אִשְׁתּוֹ וּשְׁמוֹנָה כַּלּוֹתֶיהָ יָלְדוּ שִׁשָּׁה בָּנִים בְּכֶרֶם אַחַת, וְכַכָּתוּב בְּ"דִּבְרֵי הַיָּמִים" רִבּוּי הַבָּנִים שֶׁהָיוּ לָהֶם. יב) עִיר דָּוִד, לְעִיר דָּוִד. יד) מְכַרְכֵּר, מְרַקֵּד מִתּוֹךְ שִׂמְחָה. אֵפוֹד בָּד, מְעִיל עָשׂוּי מִפִּשְׁתָּן. טז) מְפַזֵּז, גַּם

עטרת מרים

הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה: ד וַיִּשָּׂאֻהוּ עַל יְדֵי הַבָּקָר אֲשֶׁר מָשְׁכוּ הָעֲגָלָה מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאַחְיוֹ לְבַד הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן וְעֻזָּה הָלַךְ מִצַּד הָאָרוֹן, וְלָזֶה הִרְגִּישׁ הוּא אֲשֶׁר שָׁמְטוּ הַבָּקָר לָאָרוֹן, וְאַחְיוֹ אָחִיו לֹא הִרְגִּישׁ: ה וְדָוִד ׀ וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה בְּכָל כְּלֵי שִׁיר הָעֲשׂוּיִים מֵעֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְנַעֲנְעִים וּבְצֶלְצְלִים: ו וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּה הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֶז בּוֹ כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר וְחָשַׁב עֻזָּה שֶׁיִּפּוֹל מִן הָעֲגָלָה: ז וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּה עַל מִעוּט הַאֲמָנָתוֹ בָּה', לַחֲשׁוֹב שֶׁיִּפּוֹל אֲרוֹנוֹ לְאָרֶץ וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשַּׁל עַל הַשִּׂגְגָה וַיָּמָת שָׁם עִם סְמוּךְ לַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים: ח וַיִּחַר לְדָוִד עַל עַצְמוֹ חָרָה כְּדֶרֶךְ הַמִּיצַר וְנִבְהָל עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיִּרָא דָוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי אֲרוֹן יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת נִזְהָר בִּקְדֻשָּׁתוֹ: י וְלֹא־אָבָה דָוִד לְהָסִיר אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה עַל־עִיר דָּוִד וַיַּטֵּהוּ דָוִד בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם הַגִּתִּי: יא וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן יְהוָה בֵּית עֹבֵד אֱדֹם הַגִּתִּי לֵוִי הָיָה וּמִן הַשּׁוֹעֲרִים הָיָה (ד"ה־א טו כא), וּקְרָאוֹ גִּתִּי לְפִי שֶׁהִתְגּוֹרֵר בְּגַת שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־בֵּיתוֹ: יב וַיֻּגַּד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־בֵּית עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֹבֵד אֱדֹם לְעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן בְּשִׂמְחָה: יג וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן יְהוָה שִׁשָּׁה צְעָדִים פְּסִיעוֹת וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא שׁוֹר פַּטֵּם: יד וְדָוִד מְכַרְכֵּר מְרַקֵּד בְּכָל עֹז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד מַלְבּוּשׁ עָשׂוּי כִּדְמוּת הָאֵפוֹד שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל:

טו וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל שוֹפָר: טז וְהָיָה אֲרוֹן יְהוָה בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכַל בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקְפָה ׀

עטרת מרים

הִבִּיטָה בְּעֵד הַחַלּוֹן וַתֵּרֶא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהוָה וַתִּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ בּוּזָתָה אוֹתוֹ בְּלִבָּהּ כִּי חָשְׁבָה שֶׁאֵין זֶה מִדַּרְדֵּר הַמֶּלֶךְ: יז וַיָּבִאוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהִכִּין לוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ דָּוִד וַיַּעַל דָּוִד עֹלוֹת לִפְנֵי יְהוָה וּשְׁלָמִים: יח וַיְכַל דָּוִד מֵהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיְבָרֶךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת: יט וַיְחַלֵּק לְכָל־הָעָם הַבָּאִים עִם הָאָרוֹן לְכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל אֶחָד חַלַּת לֶחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

שי למורא

הוּא עִנְיָן רִקּוּד (בִּפְזִיזוּת וּמְהִירוּת). וַתִּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ, כִּי חָשְׁבָה שֶׁאֵין זֶה מִדַּרְדֵּר הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת כָּכָה אֲפִלּוּ לִפְנֵי אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ. יט) לְאִישׁ, כְּלוֹמַר, לְכָל אֶחָד, בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה. וְאֶשְׁפָּר, מְנָה יָפָה שֶׁל בָּשָׂר.

וּמִיכַל בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקְפָה | בְּעַד הַחַלּוֹן וַתֵּרֶא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהוָה וַתִּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ: יז וַיָּבִאוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ דָּוִד וַיַּעַל דָּוִד עֹלוֹת לִפְנֵי יְהוָה וּשְׁלָמִים: יח וַיְכַל דָּוִד מֵהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיְבָרֶךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת: יט וַיְחַלֵּק לְכָל־הָעָם לְכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ חַלַּת לֶחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

עטרת מרים

א הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה כֹּחַ חֹזֶק הַנְּבוּאָה וַיּוֹצִיאֵנִי מִמְּקוֹמִי בְּרוּחַ יְהוָה בְּרֵצוֹן הַמָּקוֹם וַיַּנִּיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה הָעֲמֻקָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת מִבְּנֵי אֶפְרַיִם שֶׁמָּהֲרוּ אֶת הַקֵּץ לָצֵאת מִמִּצְרַיִם וַהֲרֻגוּם אַנְשֵׁי גַּת: **ב** וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם מִבְּמֵרְאֵה הַנְּבוּאָה סָבִיב | סָבִיב לַבִּקְעָה, וְלֹא הִכְנִיסוֹ לְתוֹכָהּ וְהִנֵּה הַמָּה רַבּוֹת מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יְבֵשׁוֹת מְאֹד: **ג** וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתִחְיֶינָה הַעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה יָדָעְתָּ: **ד** וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה: **ה** כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וְחַיִּתֶם: **ו** וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהַעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר וְאַחַר־כֵּן וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וְחִיִּתֶם וְתִשְׁאַרוּ חַיִּים וְקַיָּמִים וְיָדַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה וְהַכֹּל בְּיָדִי: **ז** וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי וַיְהִי־קוֹל מִן הָרוּחַ וְהָאֲוִיר הַנּוֹשֵׁב כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה־רַעַשׁ נִרְנוּד וּתְנוּעָה מֵהָעֲצָמוֹת שֶׁהָיוּ טוֹפְחִין זֶה לְזֶה וַתִּקְרַבְנָה עֲצָמוֹת אֶל־עַצְמוֹ כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֵצֶל מְקוֹם חִבּוּרוֹ: **ח** וְרָאִיתִי

שי למורא

א) יַד ה׳, כֹּחַ חֹזֶק הַנְּבוּאָה. וַיּוֹצִיאֵנִי בְרוּחַ ה׳, הוֹצִיא אוֹתִי מִמְּקוֹמִי בִּרְצוֹן ה׳, וְלֹא מִדַּעְתִּי הָלַכְתִּי שָׁמָּה. וַיַּנִּיחֵנִי, רוּחַ ה׳ שָׂם אוֹתִי. **וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת,** אָמְרוּ רז״ל, שֶׁהָעֲצָמוֹת הָאֵלּוּ הָיוּ מִבְּנֵי שֵׁבֶט אֶפְרַיִם, שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה לִפְנֵי הַקֵּץ שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְהָלְכוּ דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וַהֲרֻגוּם אַנְשֵׁי גַּת. כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר "דִּבְרֵי הַיָּמִים" (ד״ה א׳ ז, כא. וראה סנהדרין דף צב, ב).

ב) סָבִיב סָבִיב, סָבִיב לַבִּקְעָה הֶעֱבִיר אוֹתוֹ. וְלֹא הִכְנִיסוֹ לְתוֹכָהּ, לְפִי שֶׁהָיָה כֹּהֵן. בֶּן אָדָם, כִּנּוּי לִיחֶזְקֵאל הַנָּבִיא. (ראה פירוש רש״י ומצודות ביחזקאל ב,א). הֲתִחְיֶינָה, הַאִם אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיוּ. אַתָּה יָדָעְתָּ, כְּאוֹמֵר, לְפִי הַטֶּבַע אֵין מָקוֹם לוֹמַר שֶׁיִּחְיוּ, אוּלָם אִם רְצוֹנְךָ שֶׁיִּחְיוּ הֲרֵי יִחְיוּ, וְאִם כֵּן אַתָּה הַיּוֹדֵעַ. **ו)** וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים, אֶתֵּן עַל הָעֲצָמוֹת גִּידִים (מֵיתָרִים) לְחַבֵּר וּלְקַשֵּׁר הָעֲצָמוֹת זֶה בָּזֶה. וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר, אֶעֱשֶׂה עֲלֵיכֶם קְרוּם שֶׁל עוֹר. וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה׳, שֶׁכֹּל הַיְכֹלֶת בְּיָדִי. **ז)** וְהִנֵּה רַעַשׁ, וְהִנֵּה הָיָה רַעַד וּתְנוּעָה. וּמִזֶּה הָיָה גַּם הַשְּׁמָעַת קוֹל. וַתִּקְרַבְנָה עֲצָמוֹת, כְּמוֹ וַתִּקְרַבְנָה הָעֲצָמוֹת. עֶצֶם אֶל עַצְמוֹ, כָּל עֶצֶם הִתְקָרֵב אֶל הָעֶצֶם שֶׁהָיָה מְחֻבָּר בּוֹ בַּזְּמַן שֶׁהָיָה חַי. **ח)** וְרוּחַ אֵין

הפטרה לשבת חול המועד פסח

יחזקאל פרק לז

א הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה וַיּוֹצִיאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיַּנִּיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת: ב וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב סָבִיב | וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יְבֵשׁוֹת מְאֹד: ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה יָדָעְתָּ: ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה: ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וְחִיִּתֶם: ו וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהַעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וְחִיִּתֶם וְיָדַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: ז וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי וַיְהִי־קוֹל כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה־רַעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל־עַצְמוֹ: ח וְרָאִיתִי

שי למורא

בָּהֶם, וַעֲדַיִן לֹא הָיָה בָּהֶם רוּחַ חַיִּים. ט) מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ, כָּל מָקוֹם שֶׁהָלְכוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶם לָשׁוּט לְאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם, מִשָּׁם יִתְקַבְּצוּ וְיָבוֹאוּ. **וּפִחִי**, כְּמוֹ "נֹפֵחַ בָּאֵשׁ פֶּחָם" (ישעיה נד,טז). וּמִלְּשׁוֹן "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים" (בראשית ב,ז).

יא) הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה, כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמָּה וגו', כְּלוֹמַר, הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּמוּ לִתְחִיָּה, רָמְזוּ וְדָגְמָא הֵם לְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּצָרוֹתֵיהֶם. שֶׁהֲרֵי הֵם אוֹמְרִים יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ בְּצָרוֹת, אֹבְדָה תִקְוָתֵנוּ, וּמַה נִּצְּפָה לִישׁוּעָה עוֹד. יב) הִנֵּה אֲנִי פֹּתֵחַ אֶת קִבְרוֹתֵיכֶם וגו', כְּלוֹמַר, הִנֵּה הַתְּחִיָּה בָּעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שֶׁקָּמוּ לִתְחִיָּה בַּבַּקְעָה, הִיא לְאוֹת עַל הַתְּחִיָּה וְהַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה.

יד) וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וְחִיִּיתֶם, אֲתֵן בָּכֶם רוּחַ חַיִּים וְתִשָּׁאֲרוּ חַיִּים וְקַיָּמִים. וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם, וְאוֹשִׁיב אֶתְכֶם בִּמְנוּחָה עַל אַדְמַתְכֶם. וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי, וְאִז תֵּדְעוּ שֶׁאֲנִי ה' הַנֶּאֱמָן בְּמַאֲמָרִי, אֲנִי דִּבַּרְתִּי, וַאֲנִי עָשִׂיתִי כְּפִי שֶׁדִּבַּרְתִּי. נְאֻם ה', מַאֲמַר ה'.

עטרת מרים

וְהִנֵּה נְתוּן עֲלֵיהֶם גִּדִּים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְּמַעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם: ט וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל־הָרוּחַ הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל־הָרוּחַ כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוֹה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ וּפְחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ: י וְהִנַּבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צִוָּנִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד: יא וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הִנֵּה אֹמְרִים יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ: יב לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה הִנֵּה אֲנִי פֹּתֵחַ אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וְהַעֲלִיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל: יג וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּפִתְחִי אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי: יד וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וְחִיִּיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם־יְהוָה:

וְהִנֵּה נְתוּן עֲלֵיהֶם גִּדִּים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְּמַעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם: ט וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל־הָרוּחַ הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל־הָרוּחַ כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוֹה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם שֶׁהָלְכוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶן לָשוּט בֹּאִי הָרוּחַ וּפְחִי וְנִפְּחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ: י וְהִנַּבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צִוָּנִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד: יא וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה אוֹת וְסִימָן עַל כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמִּתִּים בַּגּוֹלָה הֵמָּה הִנֵּה הַגּוֹלִים אֹמְרִים עַד שֶׁלֹּא תְּבוֹא הַגְּאוּלָּה כְּבָר נִהְיוּ מֵתִים וְיָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ גְּזֵרַת עָלֵינוּ וּמַה תּוֹעֶלֶת לָנוּ עַם הַגְּאוּלָּה כִּי לֹא נִחְיֶה עוֹד שֵׁנִית כְּשֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים: יב לָכֵן הִנָּבֵא שֶׁעָתִיד אֲנִי לְהַחֲיוֹתָם שֵׁנִית וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה הִנֵּה אֲנִי פֹּתֵחַ בִּזְמַן הַגְּאוּלָּה אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וְהַעֲלִיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם חַיִּים וְקַיָּמִים אַתֶּם עַמִּי וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא בְּגַלְגּוּל וְדֶרֶךְ מְחִילוֹת. וְהַפָּסוּק הַזֶּה מוֹכִיחַ כִּי בְּחוּץ לָאָרֶץ יִחְיוּ כְּמוֹ מֵתֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן גַּם אַתֶּם תִּרְאוּ הַגְּאוּלָּה: יג וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּפִתְחִי בְּעֵת אֶפְתַּח אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם מִשָּׁם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי: יד וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וְחִיִּיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה הַנֶּאֱמָן בְּמַאֲמָרִי דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם־יְהוָה:

עטרת מרים

א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם: **ב** וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה מִפְּנֵי שֶׁמָּצְאוּ שֶׁהָיָה נִגְלָל בַּתּוֹכֵחָה שֶׁסִּיְּמוּהָ

עטרת מרים

אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית: **ג** וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד מְקוֹם מַעֲמַד הַמֶּלֶךְ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית | לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחַר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדְוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית קִבְּלוּ הַבְּרִית:

הפטרה ליום שני של פסח מלכים ב פרק כג

כג א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם: ב וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה: ג וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית | לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחַר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדְוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל

ד וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה סְגָנֵי כְּהוּנָּה גְּדוֹלָה בְּסִגַּן מִשׁוּחַ מִלְחָמָה וְאֶת־שֹׁמְרֵי הַסַּף הַשּׁוֹעֲרִים לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָה אֶת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם בְּשַׂדְמוֹת קִדְרוֹן וְנָשָׂא

נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית: ד וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה וְאֶת־שֹׁמְרֵי הַסַּף לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָה אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם בְּשַׂדְמוֹת קִדְרוֹן וְנָשָׂא אֶת־עֲפָרָם בֵּית־אֵל: ה וְהִשְׁבִּית אֶת־הַכְּמָרִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְבִּיבֹת יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־הַמְקַטְּרִים לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם גַּם אוֹתָם הִשְׁבִּית: ו וַיּוֹצֵא אֶת־הָאֲשֵׁרָה מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם אֶל־נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיֵּדֶק לְעָפָר שְׂרַפָּהּ עַד שֶׁהָיְתָה דַק כְּעָפָר וַיִּשְׁלֹךְ אֶת־עֲפָרָהּ עַל־קֶבֶר בְּנֵי הָעָם שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לָהֶם: ז וַיִּתֹּץ אֶת־בָּתֵּי הַקְּדֵשִׁים בָּתֵּי הַזֹּמָה אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר הַנָּשִׁים מְיוּחָדוֹת לְזֹנוּת אֹרְגוֹת שָׁם בָּתִּים יְרִיעוֹת לָאֲשֵׁרָה: ח וַיָּבֵא לִירוּשָׁלִַם לְהַחֲזִירָם בִּתְשׁוּבָה אֶת־כָּל־הַכֹּהֲנִים מִזֶּרַע אַהֲרֹן מֵעָרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר נָעֲשׂוּ בָּמֳרִים לַעֲבוֹדָה זָרָה וַיְטַמֵּא אֶת־הַבָּמוֹת הִשְׁלִיךְ שָׁם גְּבֵלוֹת וְכַהוּמָה אֲשֶׁר קִטְּרוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים הַבָּמוֹת אֲשֶׁר עָמְדוּ מִזְּבֵעַ עַד־בְּאֵר שֶׁבַע וְנָתַץ אֶת־בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר עָמְדוּ מוּל הַשְּׁעָרִים וַאֲשֶׁר בְּפֶתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שַׂר־הָעִיר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאול אִישׁ בְּבוֹא אֶל הָעִיר בְּשַׁעַר הָעִיר: ט אַךְ לֹא יַעֲלוּ כֹהֲנֵי הַבָּמוֹת עוֹד לְשֵׁרֵת אֶל־מִזְבַּח יְהוָה בִּירוּשָׁלִַם כִּי אִם־אָכְלוּ מַצּוֹת מְנָחוֹת הַנֶּאֱפוֹת מַצּוֹת, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קֳדָשִׁים בְּתוֹךְ אַחֵיהֶם: כא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּכָּתוּב עַל סֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה: כב כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה מִימֵי הַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר שָׁפְטוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכֹל יְמֵי מַלְכֵי

עטרת מרים

יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה: כג כִּי אִם־בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה לַיהוָה בִּירוּשָׁלִַם: כד וְגַם אֶת־הָאֹבוֹת וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִים וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־הַגִּלֻּלִים וְאֶת כָּל ו הַשִּׁקֻּצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם בִּעֵר יֹאשִׁיָּהוּ לְמַעַן הָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר בַּעֲבוּר הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מָצָא חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן בֵּית יְהוָה כִּי הַסֵּפֶר הַזֶּה הָיְתָה סִיבָּה לְכָל זֶה: כה וְכָמֹהוּ לֹא־הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁב אֶל־יְהוָה בְּכָל־לְבָבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ וּבְכָל־מְאֹדוֹ בְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא־קָם כָּמֹהוּ:

שיעורי תהלים לשבוע חג הפסח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט' ניסן פרק כ, מפרק מט עד סוף פרק נד	**יום רביעי - י"ב ניסן** פרק כ, מפרק סו עד סוף פרק סח
יום שני - י' ניסן פרק כ, מפרק נה עד סוף פסוק נט	**יום חמישי - י"ג ניסן** פרק כ, מפרק סט עד סוף פרק עא
יום שלישי - י"א ניסן פרק כ, מפרק ס עד סוף פרק סה	**יום שישי - י"ד ניסן** פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עו
שבת קודש - ט"ו ניסן פרק כ מפרק עז עד סוף פרק עח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 104, ועולם האצילות שהוא... עד עמ' נג, לי"ח]:

וְעוֹלָם הָאֲצִילוּת שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהַשָּׂגָה וַהֲהֶבְנָה לְשֵׂכֶל נִבְרָא, – שכן, גם נברא רוחני, כמו למשל נשמה של "עולם הבריאה", הוא בכל זאת "נברא", ו"עולם האצילות" הוא למעלה גם מהשגתו. טעמו של דבר: **כִּי חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מְיֻחָדוֹת שָׁם כּוֹ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, בְּיִחוּד עָצוּם וְנִפְלָא, בְּיֶתֶר שְׁאֵת וְיֶתֶר עֹז לְאֵין קֵץ מִבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה. כִּי שָׁם** ב"עולם הבריאה", **יָרְדוּ לְהָאִיר בִּבְחִינַת צִמְצוּם,** – חכמה־בינה־דעת של "עולם האצילות", הנקראות "חכמתו ובינתו ודעתו של אין־סוף ברוך הוא", מאירות ב"עולם הבריאה", רק אחרי שהצטמצמו במדה כזו, **כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ שְׁכָלִים נִבְרָאִים** – השכל של הנשמות והמלאכים של "עולם הבריאה", **לְקַבֵּל מֵהֶן** – ענין של, **חָכְמָה־בִינָה־דַעַת, לֵידַע אֶת ה', וּלְהָבִין וּלְהַשִּׂיג אֵיזוֹ הַשָּׂגָה בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כְּפִי כֹּחַ שְׁכָלִים הַנִּבְרָאִים, שֶׁהֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ בִּמְצִיאוּתָם,** – בלי הצמצום האמור, ויתירה מזו[6]: **וְלֹא יִהְיוּ בְּגֶדֶר נִבְרָאִים כְּלָל, רַק יַחְזְרוּ לִמְקוֹרָם וְשָׁרְשָׁם שֶׁהוּא בְּחִינַת אֱלֹהוּת מַמָּשׁ.** – אילו ספירות חכמה־בינה־דעת של "עולם האצילות", היו מאירות ב"עולם הבריאה", בלי צמצום, והנבראים של "עולם הבריאה" היו מקבלים מהן השגה להבין אלקות כפי שהיא מצד ספירות "עולם האצילות" כמו שהן בעצם – היו אז אותם נבראים בטלים במציאות, כי אין בכוח השגתם "לקלוט" אור נעלה כזה. לכן היה הצמצום בתהליך ירידת והארת חכמה־בינה־דעת של "אצילות", ב"עולם הבריאה". ורק על ידי הצמצום, יש בכוח שכלו של הנברא, לקבל ולקלוט שכל והבנה באור אין־סוף ברוך־הוא, עד כמה ששכל של נברא יכול להשיג ולהבין אור אין־סוף. אך, ב"עולם האצילות", בו ספירות חכמה־בינה־דעת הן, כמו שהן בעצם – אין בכוח שכלם של נבראים לקבל מהן השגה באור אין־סוף ברוך־הוא – ובלשון רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, צִמְצוּם זֶה** – מה שספירות חכמה־בינה־דעת של "אצילות" נצטמצמו, כדי להאיר ב"עולם הבריאה", **הִיא סִבַּת הַהֲאָרָה שֶׁמְּאִירוֹת שָׁם חָכְמָה־בִינָה־דַעַת שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – חכמה־בינה־דעת של "עולם האצילות", **לְנִשְׁמוֹת אֵלּוּ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה,** – שכן, בגלל שהאור בא על ידי צמצום – יכולות הנשמות לקבל ממנו, שתהיה להן השגה באור אין־סוף ברוך הוא. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּאֲצִילוּת, שֶׁאֵינָם** – ספירות חכמה־בינה־דעת שב"אצילות", אינן **בִּבְחִינַת צִמְצוּם כָּל כָּךְ** – כפי שהדבר ב"עולם הבריאה". שהרי, בכל זאת, בהיותן ענין של "ספירות", יש כבר בכך משום צמצום מסויים, אלא לא צמצום כזה כמו שהוא ב"עולם הבריאה", ולכן **אִי אֶפְשָׁר לִשְׂכָלִים נִבְרָאִים לְקַבֵּל מֵהֶן,** – מהספירות שב"אצילות". **וְלָכֵן לֵית מַחֲשַׁבְתָּא דִילְהוֹן תְּפִיסָא שָׁם כְּלָל.** – אין ל"מחשבה" של הנבראים "תפיסה" (השגה) שם כלל. המחשבה וההשגה של נבראים אינן יכולות כלל "לקלוט" את האור המאיר ב"אצילות". **לָכֵן הוּא** – "עולם האצילות", **מָדוֹר לַצַּדִּיקִים הַגְּדוֹלִים, שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא לְמַעְלָה מַעֲלָה אֲפִלּוּ מִבְּחִינַת דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה, **הַנִּמְשָׁכוֹת מִן הַבִּינָה וָדַעַת בִּגְדֻלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁעוֹלָם הָאֲצִילוּת הוּא לְמַעְלָה מַעֲלָה מִבְּחִינַת בִּינָה וָדַעַת לְשֵׂכֶל נִבְרָא,** – כך גם עבודתם היא הרבה למעלה מהאהבה והיראה הבאות מן השכל; **אֶלָּא עֲבוֹדָתָם הָיְתָה[7] בִּבְחִינַת מֶרְכָּבָה מַמָּשׁ לְאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְלִבָּטֵל אֵלָיו בְּמְצִיאוּת, וּלְהִכָּלֵל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם, עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, עַל־דֶּרֶךְ**

ליקוטי אמרים

ועולם האצילות שהוא למעלה מהשכל וההשגה וההבנה לשכל נברא כי חכמתו ובינתו ודעתו של א"ס ב"ה מיוחדות שם בו בתכלית היחוד ביחוד עצום ונפלא ביתר שאת ויתר עז לאין קץ מבעולם הבריאה כי שם ירדו להאיר בבחי' צמצום כדי שיוכלו שכלים נבראי' לקבל מהן חב"ד לידע את ה' ולהבין ולהשיג איזו השגה באור א"ס ב"ה כפי כח שכלים הנבראים שהם בעלי גבול ותכלית שלא יתבטלו במציאותם ולא יהיו בגדר נבראים כלל רק יחזרו למקורם ושרשם שהוא בחי' אלהות ממש. והנה צמצום זה היא סבת ההארה שמאירות שם חב"ד של א"ס ב"ה לנשמות אלו בעולם הבריאה. משא"כ באצילות שאינם בבחי' צמצום כ"כ א"א לשכלים נבראים לקבל מהן ולכן לית מחשבתא דילהון תפיסא שם כלל לכן הוא מדור לצדיקי' הגדולים שעבודתם היא למעלה מעלה אפי' מבחי' דחילו ורחימו הנמשכות מן הבינה ודעת בגדולתו ית' כמו שעולם האצילות הוא למעלה מעלה מבחי' בינה ודעת לשכל נברא אלא עבודתם היתה בבחי' מרכבה ממש לא"ס ב"ה וליבטל אליו במציאות ולהכלל באורו ית' הם וכל אשר להם ע"י קיום התורה והמצות ע"ד שאמרו

---

6. ולא שזה (ש"לא יהיו בגדר נבראים כלל") הוא תוצאה (ממה שיתבטלו ממציאותן), (כ"א הוא הוספה על זה, דהיינו שיתבטלו ממציאותן, ויתירה מזו... הם לא יהיו... גדר נבראים), וכדלקמן "וליבטל כו' וליכלל" ע"פ הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **7.** "לכאורה צ"ל 'היא' וכלפני זה" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

שֶׁאָמְרוּ: – חכמינו ז"ל[8]: **"הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה", וְהָיְנוּ** – מה שהאבות מתוארים כ"מרכבה", הוא: **לְפִי שֶׁכָּל יְמֵיהֶם הָיְתָה זֹאת עֲבוֹדָתָם.** – האבות היו תמיד בהתבטלות של "מרכבה": על ידי קיומם תורה ומצוות, הם יוצרים, על עצמם ועל כל עניניהם את דרגת ההתבטלות העליונה ביותר להקב"ה, כך שאין להם רצון אחר כלל, אלא רק מה שהוא רצון ה' – ולכן מקומם של צדיקים אלה הוא ב"עולם האצילות", בו מורגש אותו סוג של ביטול. **אַךְ מִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ קָטָן מֵהָכִיל עֲבוֹדָה תַּמָּה זוֹ,** – של בחינת "מרכבה", **לְבָטֵל וְלִכְלֵל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּעֲבוֹדָתוֹ בְּקִבִּיעוּת,** – לעמוד **תמיד** בביטול והתכללות באורו יתברך, **רַק לִפְרָקִים וְעִתִּים שֶׁהֵם עֵת רָצוֹן לְמַעְלָה, וּכְמוֹ בִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שֶׁהִיא בַּאֲצִילוּת,** – שכן ארבעת השלבים שבסולם התפילה, הם כנגד ארבעת העולמות: חלק התפילה עד "ברוך שאמר", הוא בבחינת "עולם העשיה"; "פסוקי דזמרה" – בבחינת "עולם היצירה"; "קריאת שמע" – בבחינת "עולם הבריאה": "שמונה עשרה" – בבחינת "עולם האצילות", **וּבִפְרָט בְּהִשְׁתַּחֲוָאוֹת שֶׁבָּהּ,** – כשכורעים בשמונה־עשרה, **שֶׁכָּל הִשְׁתַּחֲוָאָה הִיא בִּבְחִינַת אֲצִילוּת [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּ'פְרִי עֵץ חַיִּים' בְּקַבָּלַת שַׁבָּת** – שההשתחוואות הן בבחינת "אצילות"], **כִּי הִיא** – ההשתחוואה היא, **עָנְיַן בִּטּוּל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, לִהְיוֹת חָשִׁיב קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ,** – להיות חשוב לפני הקב"ה, כלא ממש; **אֲזַי גַּם כֵּן** – כשעומד בבחינת ביטול גמור רק "לפרקים ועתים", כמו למשל בשעת "שמונה עשרה" בכלל, ובהשתחוואות שב"שמונה עשרה" בפרט, **עִקַּר קְבִיעוּת נִשְׁמָתוֹ הוּא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה** – שכן, מדובר כאן בקשר לנשמה, ששייכותה היא ל"עולם הבריאה", [**רַק לִפְרָקִים בְּעֵת רָצוֹן תַּעֲלֶה נִשְׁמָתוֹ לַאֲצִילוּת בִּבְחִינַת "מַיִן נוּקְבִין", כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵ"ן]:** – רק בשעת רצון, תעלה נשמתו ל"עולם האצילות", על ידי התעוררות מלמטה, כפי הידוע ללומדי תורת הקבלה. עד כאן למדנו על שלשה הבדלים בקשר למקומן של הנשמות, בהם הן מקבלות את שכר עבודתן. להלן, מסביר רבנו הזקן, שמהשכר שהנשמות מקבלות עבור עבודתן, נבין את מהות העבודה עצמה:

ליקוטי אמרים

האבות הן הן המרכבה והיינו לפי שכל ימיהם היתה זאת עבודתם. אך מי ששרש נשמתו קטן מהכיל עבודה תמה זו ליבטל וליכלל באורו ית' בעבודתו בקביעות רק לפרקים ועתים שהם עת רצון למעלה וכמו בתפלת שמונה עשרה שהיא באצילות ובפרט בהשתחוואו' שבה שכל השתחוואה היא בבחי' אצילות [כמ"ש בפרע"ח בקבל' שבת] כי היא ענין ביטול באורו ית' להיות חשיב קמיה כלא ממש אזי ג"כ עיקר קביעות נשמתו הוא בעולם הבריאה [רק לפרקים בעת רצון תעלה נשמתו לאצילות בבחי' מ"נ כידוע לי"ח]:

יום שני י' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נג, והנה שכר מצוה... עד עמ' 106, קדם ה'.

וְהִנֵּה, "שְׂכַר מִצְוָה - מִצְוָה", – השכר אינו דבר נפרד ונוסף על המצוה, שהנשמה מקבלת כגמול עבור המצוה – כמו, למשל, כסף שאדם מקבל עבור עבודה מסויימת שביצע – שאז, אין אנו יכולים לדעת מהשכר, את מהות העבודה; אלא שכר המצוה הוא הרי, כאמור, ההארה של המצוה המתגלה לנשמה ב"גן עדן", **פֵּרוּשׁ שֶׁמִּשְׂכָּרָהּ** – של המצוה, **נֵדַע מָהוּתָהּ וּמַדְרֵגָתָהּ** – של המצוה. שלפי אופן השכר והתגלות שמהמצוה לנשמה – אפשר לדעת מהות ומדריגת המצוה.

ליקוטי אמרים

והנה שכר מצוה מצוה פי' שמשכרה נדע מהותה ומדרגתה ואין לנו עסק בנסתרות שהם צדיקי' הגדולים שהם בבחי' מרכבה רק הנגלו' לנו שאחריהם כל אדם ימשוך לידע נאמנה מהות ומדרגת עבודת ה' בדחילו ורחימו בהתגלות לבו הנמשכות מן הבינה ודעת בגדולת א"ס ב"ה מקומה בי"ס דבריאה ועבודה בדחילו ורחימו הטבעיים שבמוחו בי"ס דיצירה אבל

וְאֵין לָנוּ עֵסֶק בַּנִּסְתָּרוֹת – להסביר את הענינים הנסתרים, **שֶׁהֵם צַדִּיקִים הַגְּדוֹלִים, שֶׁהֵם** – שעבודתם היא, **בִּבְחִינַת מֶרְכָּבָה,** – עבודה שלמעלה משכל, ואשר משום כך היא נקראת "נסתרות", **רַק הַנִּגְלוֹת לָנוּ, שֶׁאַחֲרֵיהֶם כָּל אָדָם יִמְשֹׁךְ,** – רק אל אופני עבודה אלה, בענינים הגלויים, על כל אחד להימשך ולשאוף ולהגיע אליהם, **לֵידַע נֶאֱמָנָה** – לדעת באמת, **מָהוּת וּמַדְרֵגַת עֲבוֹדַת ה' בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ** – ביראה ואהבה, **בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ, הַנִּמְשָׁכוֹת מִן הַבִּינָה וְדַעַת בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שכנ"ל שברה בעולם הבריאה, מזה נדע שהעבודה (מצוה) מקומה בי"ס דבריאה". כלומר: שכר עבודה זו, הוא, כאמור, ב"עולם הבריאה", הרי שנדע מכך, שהעבודה (המצוה) – **מְקוֹמָהּ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה, וַעֲבוֹדָה בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ** – ביראה ואהבה, **הַטִּבְעִיִּים שֶׁבְּמֹחוֹ** – אהבה ויראה שאינן גלויות ומורגשות בלב, אלא הן בעיקר במוח, שהאדם זוכר ומעורר במוחו אהבה מסותרת. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שכנ"ל שברה ביצירה

---

8. בראשית רבה מז, ו. זהר ח"א רי, ב.

מזה נדע שהעבודה מקומה בי"ס דיצירה". כלומר: שכר עבודה זו, הוא, כאמור, ב"עולם היצירה", הרי שנדע מכך שמקומה של עבודה זו הוא **בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּיצִירָה. אֲבָל עֲבוֹדָה בְּלִי הִתְעוֹרְרוּת דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה, **אֲפִלּוּ בְּמוֹחוֹ בְּבְחִינַת גִּלּוּי,** – שגם במוחו אין האהבה והיראה בהתגלות, **דְּהַיְנוּ לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה הַטִּבְעִית הַמְסֻתֶּרֶת בַּלֵּב, לְהוֹצִיאָהּ מֵהַהֶעְלֵם וְהַסֵּתֶר הַלֵּב אֶל הַגִּלּוּי, אֲפִלּוּ בְּמוֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ עַל־כָּל־פָּנִים,** – כלומר: לא זו בלבד שאין בכוחו לעורר אהבה גלויה ומורגשת בלבו, אלא הוא גם אינו יכול לעורר את האהבה **הטבעית** המסותרת, שתורגש לפחות בהתגלות **במוחו**, ותהיה בהתעוררות בתעלומות לבו, דבר המביא ליצירת רצון במוחו, לקיים תורה ומצוות, כדי להידבק, על ידן, עם הקב"ה, **רַק הִיא** – האהבה, **נִשְׁאֶרֶת מְסֻתֶּרֶת בַּלֵּב כְּתוֹלְדָתָהּ כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה קֹדֶם הָעֲבוֹדָה** – כשהאהבה להקב"ה מוסתרת לגמרי, ואינה מעוררת ענין העבודה – **הֲרֵי עֲבוֹדָה זוֹ** – שהוא עובד בלי התעוררות רגשי אהבה ויראה, **נִשְׁאֶרֶת לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַפֵּרוּד[9], הַנִּקְרָא "חִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָמוֹת"[10],** – "פנימיות העולמות" היא ה"ספירות", שהן האלקות של העולמות. ואילו הדרגה שאנו עוסקים בה עתה היא בקשר למה שנקרא "חיצוניות העולמות", **וְאֵין בָּהּ** – בעבודה זו, **כֹּחַ לַעֲלוֹת וְלִיכָּלֵל בְּיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהֵן עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים' דִּבְלָא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ - לָא פָּרְחָא לְעֵילָא,** – וכמו שכתוב ב"תיקוני זוהר", שבלי יראה ואהבה, אין הן פורחות למעלה. שכן, כפי שיוסבר להלן, נמשלות אהבה ויראה לכנפיים, בהן עפה הציפור למעלה – כך גם, על דרך משל, האהבה והיראה הן ה"כנפיים", שעל ידן עולות התורה והעבודה למעלה. ואילו, בעבודה בלי אהבה ויראה, חסרות הרי ה"כנפיים" שיעלו אותה למעלה, **וְלָא יָכְלָא לְסַלְקָא וּלְמֵיקַם קָדָם ה'.** – ואין עבודה זו יכולה לעלות ולעמוד לפני הקב"ה. רק כשהעבודה היא מתוך אהבה ויראה – היא עולה למעלה לפני ה'. להלן, מסביר רבנו הזקן, שמה שלמדנו שבלי התעוררות אהבה ויראה, אין בכוח העבודה לעלות למעלה "קדם ה'", אין זה רק אם הוא עוסק בעבודה לשם פניה עצמית; אלא גם אם הוא עוסק בעבודה בלי שום פניה, כי אם באופן סתמי, "במצוות אנשים מלומדה" – מפני שהוא רגיל מקטנותו לקיים את המצוות – הרי גם עבודה זו נקראת "שלא לשמה", כי חסר בה ה"לשמה" של אהבה ויראה.

ליקוטי אמרים

עבודה בלי התעוררות דחילו ורחימו אפי' במוחו בבחי' גילוי דהיינו לעורר האהבה הטבעית המסותרת בלב להוציאה מההעלם והסתר הלב אל הגילוי אפי' במוחו ותעלומות לבו עכ"פ רק היא נשארת מסותרת בלב כתולדתה כמו שהיתה קודם העבודה הרי עבודה זו נשארת למטה בעולם הפירוד הנק' חיצוניות העולמות ואין בה כח לעלות וליכלל ביחודו ית' שהן עשר ספי' הקדושות וכמ"ש בתיקונים דבלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא ולא יכלא לסלקא ולמיקם קדם ה'.

יום שלישי י"א ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 106, והיינו אפילו אם... עד עמ' 106, לקמן.

וְהַיְנוּ אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ עוֹסֵק – בתורה ומצוות, **שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ, לְשׁוּם אֵיזוֹ פְּנִיָּה חַס־וְשָׁלוֹם,** – כשהוא עוסק בעבודה מתוך פניה עצמית, לא זו בלבד שחסר אז ה"לשמה", אלא קיים כאן ה"היפך" מלשמה, שהרי הוא עושה זאת בגלל הפניה העצמית שלו; **אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[11]: "וַתְּהִי יִרְאָתָם אוֹתִי מִצַּוַּת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה", פֵּרוּשׁ מֻחָמַת הֶרְגֵּל שֶׁהִרְגַּל מִקַּטְנוּתוֹ[12], שֶׁהִרְגִּילוֹ וְלִמְּדוּ אָבִיו וְרַבּוֹ לִירָא אֶת ה' וּלְעָבְדוֹ. וְאֵינוֹ עוֹסֵק** – בתורה ובמצוות, **לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ, כִּי** – לעסוק בעבודה **לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ אִי אֶפְשָׁר בְּלֹא הִתְעוֹרְרוּת דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה **הַטִּבְעִיִּים עַל־כָּל־פָּנִים, לְהוֹצִיאָן מֵהֶסְתֵּר הַלֵּב אֶל הַגִּלּוּי בְּמֹחַ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ עַל־כָּל־פָּנִים,** – אם אין בכוחו ליצור ולעורר אהבה גלויה בלבו, שהלב ירגיש את האהבה – עליו, כאמור, לעורר לכל הפחות את האהבה המסותרת, שתורגש

ליקוטי אמרים

והיינו

אפי' אם אינו עוסק שלא לשמה ממש לשום איזו פניה ח"ו אלא כמ"ש ותהי יראתם אותי מצות אנשי' מלומדה פי' מחמת הרגל שהורגל מקטנותו שהרגילו ולימדו אביו ורבו לירא את ה' ולעבדו ואינו עוסק לשמה ממש כי לשמה ממש אי אפשר בלא התעוררות דחילו ורחימו הטבעיים עכ"פ להוציאן מהסתר הלב אל הגילוי במוח ותעלומות לבו עכ"פ כי כמו שאין אדם

---

9. "ראה לקמן רפ"מ - שאפ"ל גם בעולם היצירה. וצע"ק שהרי אומר כאן 'נשארה למטה' ועיין בקו"א. - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.
10. "ע"פ הנ"ל מובן "העולמות" - לשון רבים, עשי' ויצירה". - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **11.** ישעי' כט, יג. **12.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ באם (מפני שהרגיל עצמו) בגדלותו (כדלעיל פרק ט"ו) - שאז י"ל שהלשמה דתחלת עבודתו מעלה ג"ז, וכמו בתפילה מלוקטת (שבסוף הפ'). וצ"ע. וי"ל דנקט בקטנותו - מפני שזהו נמצא בכאו"א, וצ"ל נמצא ע"פ תורה שציוותה ושננתם לבניך גו'".

במוחו ובהעלם לבו. גם אהבה כזו מעוררת בו רצון ונכונות ללמוד תורה ולקיים מצוות. הרי שגם התעוררותה של האהבה המסותרת, מהווה סיבה לעבודה זו, כי הנכונות הנכונות לעסוק בעבודה זו, באה כתוצאה מהאהבה המסותרת. ברם, כשהוא אינו מעורר את האהבה המסותרת, למרות שהיא קיימת בתעלומות לבו, אין היא מהווה סיבה לעוררו לעסוק בעבודה – וממילא חסר ה"לשמה" בעבודה זו, וכל כך למה? – **כִּי כְּמוֹ שֶׁאֵין אָדָם עוֹשֶׂה דָּבָר בְּשִׁבְיל חֲבֵרוֹ לְמַלְּאֹת רְצוֹנוֹ אֶלָּא־אִם־כֵּן אוֹהֲבוֹ אוֹ יָרֵא מִמֶּנּוּ, כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת לִשְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ כֶּאֱמֶת לְמַלְּאֹת רְצוֹנוֹ** – של הקב"ה, **לְבַד בְּלִי זִכְרוֹן וְהִתְעוֹרְרוּת אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ כְּלָל בְּמֹחוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ וְתַעֲלֻמוֹת לִבּוֹ עַל־כָּל־פָּנִים.** – שיזכור לפחות את האהבה במוח ויעוררה בתעלומות לבו. אך, אם גם דבר זה הוא לא עורר בתוכו – אין עבודתו נעשית כדי למלא רצון הקב"ה, למרות שאין לו שום פניה עצמית בעבודתו זו, אלא הוא עושה אותה בגלל רגילותו. **וְגַם אַהֲבָה לְבַדָּהּ** גם אם הוא מעורר ומגלה בתוכו אהבה להקב"ה, אך אם זו **אהבה בלבד** מבלי שיעורר בתוכו גם יראה, **אֵינָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "עֲבוֹדָה"**, – אם היא נעשית, **כְּלִי יִרְאָה תַּתָּאָה** – יראה תחתונה, **לְפָחוֹת, שֶׁהִיא** – היראה התחתונה, **מְסֻתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל,** – כלומר: העבודה שהוא עושה מתוך התעוררות אהבה בלבד, בלי הרגש היראה, אינה נקראת בשם **עבודה**; אמנם יש כאן ה"לשמה", שהרי הוא עושה זאת מתוך אהבת ה', ובכל זאת אין היא יכולה להיחשב ל"עבודה". שכן, עבודה משמעה – כעבד המשרת את אדונו, שעבודתו באה בעיקר מתוך יראתו את **אדונו**; שלא כמו בן שממלא רצון אביו בעיקר מתוך אהבתו אליו. ומכיון שחסרה היראה – אין זה נחשב ל"עבודה" **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן.** – בפרק מ"א.

ליקוטי אמרים

עושה דבר בשביל חבירו למלאת רצונו אא"כ אוהבו או ירא ממנו כך אי אפשר לעשות לשמו ית' באמת למלאת רצונו לבד בלי זכרון והתעוררות אהבתו ויראתו כלל במוחו ומחשבתו ותעלומות לבו עכ"פ וגם אהבה לבדה אינה נק' בשם עבודה בלי יראה תתאה לפחות שהיא מסותרת בלב כל ישראל כמ"ש לקמן

יום רביעי י"ב ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 106, וכשעוסק שלא לשמה... עד עמ' נד, בזהר:

וּכְשֶׁעוֹסֵק שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ, – שלא זו בלבד שחסר בעבודה זו ה"לשמה" של אהבה ויראה, אלא, שהעבודה נעשית בפירוש שלא לשמה, רק **לְשׁוּם אֵיזוֹ פְּנִיָּה לִכְבוֹד עַצְמוֹ, כְּגוֹן לִהְיוֹת תַּלְמִיד־חָכָם וּכְהַאי גַּוְנָא** – וכדומה, **אֲזַי אוֹתָהּ פְּנִיָּה שֶׁמִּצַּד הַקְּלִיפָּה דְּנוּגָה מִתְלַבֶּשֶׁת בְּתוֹרָתוֹ, וְהַתּוֹרָה** – שלמד מתוך אותה פניה, **הִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִיפָּה לְפִי שָׁעָה,** – הגלות היא רק לפי שעה, **עַד אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, שֶׁמְּבִיאָה רְפוּאָה לָעוֹלָם, שֶׁבְּשׁוּבוֹ אֶל ה' - גַּם תּוֹרָתוֹ** – שלמד מתוך פניה של קליפה, **שֶׁבָּה עִמּוֹ. וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[13]: "לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם וְכוּ'** – בתורה, אפילו שלא לשמה, **שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ" בְּוַדַּאי, שֶׁבְּוַדַּאי סוֹפוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּגִלְגּוּל זֶה אוֹ בְּגִלְגּוּל אַחֵר, כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח.** – גם מי שהיה בזמן מסויים "נדח" מהקב"ה, **לא ישאר** נידח, אלא לבסוף יחזור בתשובה; ובשעה שיעשה תשובה, תחזור לקדושה גם התורה שלמד מתוך פניה – הרי שאז הוא יגיע ל"לשמה". הרי שפירוש המאמר הוא לא שמ"שלא לשמה" הוא **יכול** להגיע ל"לשמה", אלא שהוא **בודאי** יגיע ל"לשמה". "ויתירה מזו, גם מה שלמד שלא לשמה – ייעשה למצב (יעלה) כאילו נלמד מלכתחילה לשמה" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** כל האמור הוא כשהלימוד הוא ממש שלא לשמה, לשם פניה של כבוד עצמי. **אַךְ כְּשֶׁעוֹשֶׂה סְתָם, לֹא לִשְׁמָהּ וְלֹא שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ - אֵין הַדָּבָר תָּלוּי בִּתְשׁוּבָה, אֶלָּא מִיָּד שֶׁחוֹזֵר וְלוֹמֵד דָּבָר זֶה לִשְׁמָהּ, הֲרֵי גַּם מַה שֶׁלָּמַד בִּסְתָם, מִתְחַבֵּר וּמִצְטָרֵף לְלִמּוּד זֶה וּפָרְחָא לְעֵילָא,** – ועולה למעלה, **מֵאַחַר שֶׁלֹּא**

ליקוטי אמרים

וכשעוסק שלא לשמה ממש לשום איזו פניה לכבוד עצמו כגון להיות ת"ח וכהאי גוונא אזי אותה פניה שמצד הקליפה דנוגה מתלבשת בתורתו והתורה היא בבחי' גלות בתוך הקליפה לפי שעה עד אשר יעשה תשובה שמביאה רפואה לעולם שבשובו אל ה' גם תורתו שבה עמו ולכן אמרו רז"ל לעולם יעסוק אדם וכו' שמתוך שלא לשמה בא לשמה בודאי שבודאי סופו לעשות תשובה בגלגול זה או בגלגול אחר כי לא ידח ממנו נדח אך כשעושה סתם לא לשמה ולא שלא לשמה אין הדבר תלוי בתשובה אלא מיד שחוזר ולומד דבר זה לשמה הרי גם מה שלמד בסתם מתחבר ומצטרף ללימוד זה ופרחא לעילא מאחר שלא

---

13. פסחים נ, ב. נזיר כג, ב.

נִתְלַבֵּשׁ בּוֹ עֲדַיִן שׁוּם קְלִפָּה דְּנוּגָה. – שהרי, הוא לא למד מתוך פניה עצמית (ולכן לימוד התורה הראשון שלו, **לא** היה בגלות בקליפת נוגה) היה חסר כאן רק ה"לשמה", לכן זה עולה כעת, כשהוא חוזר על אותו לימוד לשמה. **וְלָכֵן "לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם כּוֹ".** – בתורה, גם כאשר חסרה הכוונה לשמה, מפני שמה"שלא לשמה" יגיע הלימוד עצמו ל"לשמה" (ולאו דוקא על ידי תשובה, המעלה את מה שלמד שלא לשמה, אלא) על ידי שילמד מחדש אותו דבר ומתוך לשמה. **וְכֵן הָעִנְיָן בִּתְפִלָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה,** – שאם הוא מתפלל לאחר מכן, אותה תפילה מתוך כוונה – עולה גם התפילה הקודמת שהיה חסר בה הכוונה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[14]**:** באשר לתפילה, כתוב להלן ב"קונטרס אחרון", שמכיוון שכוונתו (בתפילה) היא לשמים, לכן מספיק הדבר, שבמשך כל השנה, תצטרף, מכל התפילות של כל השנה, תפילה אחת מתוך כוונה (יום אחד הוא התפלל חלק זה בכוונה; יום אחר – חלק אחר, עד שבמשך כל השנה, מצטרפת תפילה אחת שלמה בכוונה) עולות אז למעלה כל התפילות שהתפלל במשך כל השנה.

ליקוטי אמרים

נתלבש בו עדיין שום קליפה דנוגה ולכן לעולם יעסוק אדם כו' וכן הענין בתפלה שלא בכוונה כמ"ש בזהר:

יום חמישי י"ג ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נד, פרק מ אך... עד עמ' 108, למטה בעו"הז.

פֶּרֶק מ. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שעליית התורה והמצוות, שיהודי לומד ומקיים, תלויה בכוונה וברצון המביאים ללימוד תורה ולקיום מצוות: אם כוונתו ורצונו הם באהבה ויראה הבאות מתוך הבנתו העמוקה בגדלות ה' – עולות אז תורתו ומצוותיו בעשר ספירות "עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה; אך, אם הן אהבה ויראה טבעיות – עולות התורה והמצוות בעשר ספירות "עולם היצירה", שהוא עולם המדות. ברם, אם בלימודו תורה ובקיומו מצוות, חסר ה"לשמה" של אהבה ויראה, גם אם אינו "שלא לשמה" ממש (בגלל פניה עצמית), אלא מתוך "מצות אנשים מלומדה", מפני שהוא רגיל מקטנותו ללמוד תורה ולקיים מצוות – אין בכוח לימוד התורה וקיום המצוות שלו, לעלות "קדם ה'", (לפני ה'). ואילו – הסביר רבנו הזקן – כשהוא חוזר ולומד אותה תורה "לשמה" – מצטרף הלימוד הקודם שהיה חסר בו ה"לשמה", ללימוד "לשמה" הנוכחי, וגם הוא עולה למעלה יחד עם הלימוד הנוכחי שלמד "לשמה".

ליקוטי אמרים

פרק מ אך כל זמן שלא חזר ולמד דבר זה לשמה אין לימודו עולה אפי' בי"ס המאירות בעולם היצירה והעשיה כי הספירות הן בחי' אלהות ובהן מתלבש ומתייחד אור א"ס ב"ה ממש ובלא דחילו ורחימו לא יכלא לסלקא ולמיקם קדם ה' כמ"ש בתיקונים רק לימודו עולה להיכלות ומדורין שהן חיצוניות העולמות שבהן עומדים המלאכים וכמ"ש הרח"ו ז"ל בשער הנבוא' פ"ב שמהתורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם היצירה ומהמצות בלי כוונה נבראים מלאכים בעולם העשייה וכל המלאכים הם בעלי חומר וצורה אבל תורה שלא לשמה

אַךְ, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא חָזַר וְלָמַד דָּבָר זֶה לִשְׁמָהּ – שלא חזר ולמד "לשמה" את מה שלמד קודם מצד "מצות אנשים מלומדה", וחסר ה"לשמה" באותו לימוד, **אֵין לִמּוּדוֹ עוֹלֶה אֲפִלּוּ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַמְּאִירוֹת בְּעוֹלָם הַיְצִירָה וְהָעֲשִׂיָּה,** – לא זו בלבד שאין לימודו עולה בעשר ספירות "עולם הבריאה", אלא גם אינו עולה בעשר ספירות "עולם היצירה" וגם לא בעשר ספירות "עולם העשיה", **כִּי הַסְּפִירוֹת הֵן בְּחִינוֹת אֱלֹהוּת, וּבָהֶן** – בספירות, **מִתְלַבֵּשׁ וּמִתְיַחֵד אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ,** – ובאם לימודו היה עולה בעשר הספירות, היה זה אומר שלימודו עולה באור אין־סוף ברוך־הוא, **וּבְלָא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – בלי יראה ואהבה, **לָא יָכְלָא לְסַלְקָא וּלְמֵיקָם קֶדֶם ה',** – אין בכוח לימודו לעלות ולעמוד "קדם ה'", לפני אור אין־סוף ברוך־הוא, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים',** – ב"תיקוני זוהר". **רַק לִמּוּדוֹ עוֹלֶה לְהֵיכָלוֹת וּמְדוֹרִין שֶׁהֵן חִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָמוֹת** – ה"ספירות" הן הפנימיות והאלקות של העולמות, ואילו ה"היכלות" וה"מדורין" הם חיצוניות העולמות – ענין של "עולם" ולא ענין של "אלקות", **שֶׁבָּהֶן** – ב"היכלות" וב"מדורין", **עוֹמְדִים הַמַּלְאָכִים;** **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב חַיִּים וִיטַאל זַ"ל בְּשַׁעַר הַנְּבוּאָה פֶּרֶק ב, שֶׁמֵּהַתּוֹרָה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה נִבְרָאִים מַלְאָכִים בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וּמֵהַמִּצְוֹת בְּלִי כַּוָּנָה נִבְרָאִים מַלְאָכִים בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה,** – ומכיוון שגם מהתורה והמצוות בלי כוונה, נבראים מלאכים, משמעות הדבר, שאין התורה והמצוות נכללות ב"ספירות" שהן אלקות, אלא הן ענין שמקומו בחיצוניות העולמות. המלים "שלא בכוונה" ב"שער הנבואה" האמור, אין משמען שלא היתה לו כל כוונה ומחשבה כלל ורק הסתפק בעצם אמירת המלים ועשיית המצוות, שכן – **וְכָל הַמַּלְאָכִים הֵם בַּעֲלֵי חֹמֶר וְצוּרָה.** – דבר המורה, שהדבר שממנו נבראו (הלימוד או המצוה), היה לו נוסף ל"חומר" (עצם הדיבור והעשיה), גם "צורה" (– פירוש המלות, המודעות לעשיית המצוה וביוצא בזה) – אלא שחסר ה"לשמה". שכן, מ"חומר" המצוה, נברא

---

14. "כנראה הכוונה לזח"ב רמה, ב". - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ה"חומר" של מלאך, ומ"צורת" המצוה, –"צורת" המלאך; והעובדה שב"עולם היצירה" או ב"עולם העשיה", נברא מלאך בעל חומר וצורה, מראה, שלמצוה או ללימוד התורה אודותם מדבר רבי חיים וויטאל, יש גם חומר וגם צורה, ומה שנקרא "שלא בכוונה", הוא רק מפני שחסר בהן ה"לשמה"[1]; ובכל זאת עולות תורה זו ומצוות אלו ב"חיצוניות העולמות" בלבד – דרגת המלאכים, ולא בספירות – "פנימיות העולמות". האמור לעיל מתייחס כאמור לתורה ולמצוות שחסר בהן הכוונה "לשמה", אך אין הן נלמדות ונעשות במפורש "**שלא** לשמה". **אֲבָל תּוֹרָה** – שנלמדה, **שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ,** – אלא לשם דבר אחר, **כְּגוֹן** – שהוא לומד כדי **לִהְיוֹת תַּלְמִיד־חָכָם וּכְהַאי גַּוְנָא** וכדומה, **אֵינָהּ עוֹלָה** – תורה זו, **כְּלָל לְמַעְלָה** – היא אינה עולה **אֲפִלּוּ לְהֵיכָלוֹת וּמְדוֹר הַמַּלְאָכִים דִּקְדֻשָּׁה,** – כי הרי חיצוניות העולמות היא ענין של קדושה. **אֶלָּא נִשְׁאֶרֶת לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַנִּשְׁמִי שֶׁהוּא מְדוֹר הַקְּלִפּוֹת;** במקום זה נשארת התורה שנלמדה מתוך פניה, כי עצם הפניה באה מצד הקליפה. הגהה *(**כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ג דַּף לא עַמּוּד ב וְדַף קכא עַמּוּד ב, עַיֵּן שָׁם: הַהִיא מִלָּה סַלְקָא וּבַקְעָא רְקִיעִין כּוֹ'** – אותה מלה עולה ו"בוקעת רקיעים" **וְאִתְעָר מַה דְּאִתְעָר** – ומתעורר מה שמתעורר: **אִי טַב טַב כּוֹ',** – אם המלה היא טובה (דיבור של תורה וכדומה) – מתעורר טוב כו', **עַיֵּן שָׁם; וְדַף קה עַמּוּד א: מִלָּה דְּאוֹרַיְיתָא אִתְעָבִיד מִנֵּיהּ קָלָא וְסָלִיק כּוֹ';** – מדיבור של תורה מתהווה קול שעולה למעלה, **וְדַף קסח עַמּוּד ב: קָלִין דְּאוֹרַיְיתָא וּצְלוֹתָא סָלְקִין לְעֵילָא וּבָקְעִין רְקִיעִין[2] כּוֹ'** – קולות התורה והתפילה עולים למעלה ו"בוקעים רקיעים"): מכל הדברים האמורים שב"זוהר" אנו רואים, שדיבורי התורה עולים למעלה ו"בוקעים רקיעים". **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק[3]: "מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ"** – על פסוק זה אומרים חכמינו ז"ל, שרק ב"עמל" **שתחת** השמש, אין לאדם יתרון, ואילו ב"עמל תורה" יש לאדם יתרון, כי תורה איננה תחת השמש, אלא **למעלה** מהשמש – ואילו ב"זהר" נאמר על פסוק זה: **דַּאֲפִלּוּ עֲמָלָא דְּאוֹרַיְיתָא, אִי עָבִיד בְּגִין יְקָרֵיהּ כּוֹ'.** – שאפילו עמל תורה, אם הוא נעשה בשביל כבוד, הוא גם כן עמל ש"תחת השמש", וגם עליו נאמר "מה יתרון". **וְזֶה שֶׁאָמְרוּ:** – חכמינו ז"ל[4]: **"אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ", פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה.** – כלומר: לימודו היה "לשמה" והתורה שלמד עלתה למעלה; ואילו כשהלימוד הוא "שלא לשמה" – נשארת אז התורה למטה בעולם הזה. על כל פנים, למדנו שאם הלימוד הוא מצד "מצות אנשים מלומדה", למרות שאין הלימוד לשם פניה, אלא שחסר בו ה"לשמה" של אהבה ויראה – אין אותו לימוד עולה למעלה בספירות העליונות. מדוע, באמת, אין תורה זו עולה למעלה? – התורה והקב"ה הם הרי דבר אחד לגמרי, שהרי התורה היא רצונו של הקב"ה, והרצון העליון הרי הוא למעלה מהספירות העליונות, מדוע, איפוא, על התורה להזדקק ל"כוונה" כדי להתעלות על ידה בספירות שבעולמות ה"יצירה" וה"בריאה"? אמנם, הספירות הן אלקות, אבל התורה היא הרי רצון העליון שהוא למעלה מהספירות?! ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

ממש כגון להיות ת"ח וכה"ג אינה עולה כלל למעלה אפי' להיכלו' ומדור המלאכים דקדושה אלא נשארת למטה בעו"הזה הגשמי שהוא מדור הקליפות* וכמ"ש בזהר על פסוק מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש דאפילו עמלא דאורייתא אי עביד בגין יקריה כו' וז"ש אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו פי' שלא נשאר למטה בעו"הז.

הגה"ה

(כמ"ש בזהר ח"ג דף ל"א ע"ב ודף קכ"א עמוד ב' ע' שם ההיא מלה סלקא ובקעא רקיעין כו' ואתער מה דאתער אי טב טב כו' ע"ש ודף ק"ה ע"א מלה דאורייתא אתעביד מיניה קלא וסליק כו' וד' קס"ח ע"ב קלין דאורייתא וצלותא בקעין רקיעין כו'):

יום שישי י"ד ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 108, ואף דאורייתא וקב"ה... עד עמ' נה, הוא גשמי.

וְאַף דְּאוֹרַיְיתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד, – התורה והקב"ה הם דבר אחד, **שֶׁהוּא** הקב"ה, **וּרְצוֹנוֹ** – תורה, **אֶחָד** – מדוע, איפוא, כשחסרה ה"כוונה" של "לשמה" בתורה שהוא לומד, אין בכוח תורה זו לעלות למעלה בעשר ספירות? – מסביר רבנו הזקן להלן: דיבורו של אדם המדבר דברי התורה, הוא דיבור גשמי, ולכן למרות שמדובר כאן בדברי קדושה, שהחיות

ליקוטי אמרים

ואף דאורייתא וקב"ה כולא חד שהוא ורצונו אחד הרי קב"ה איהו ממלא כל עלמין

---

1. הפירוש ב"וכל המלאכים הם בעלי חומר וצורה" הוא מכ"ק אדמו"ר שליט"א בשם אביו הרה"ג הרה"ח ר' לוי יצחק ז"ל, רבה של יקטרינוסלב. **2.** "בזהר שם: סלקין לעילא ובקעין רקיעין. ונ"ל שגם כאן צ"ל כן (והוא השמטת המעתיק) ובפרט שבב' הציונים שלפ"ז בהגהה זו מדייק **דסליק" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 3.** קהלת א, ג. **4.** פסחים נ, א.

ליקוטי אמרים

בשוה ואעפ"כ אין העולמות שוים במעלתם והשינוי הוא מהמקבלים בב' בחי' הא' שהעליונים מקבלים הארה יותר גדולה לאין קץ מהתחתונים והשנית שמקבלים בלי לבושים ומסכים רבים כ"כ כבתחתונים ועו"הז הוא עולם השפל בב' בחי' כי ההארה שבו מצומצמת מאד עד קצה האחרון ולכן הוא חומרי וגשמי וגם זאת היא בלבושים ומסכים רבים עד שנתלבשה בקליפת נוגה להחיות כל דברים הטהורים שבעו"הז ובכללם הוא נפש החיונית המדברת שבאדם ולכן כשמדברת דברי תורה ותפלה בלא כוונה אף שהן אותיות קדושות ואין קליפת נוגה שבנפש החיונית מסך מבדיל כלל להסתיר ולכסות על קדושתו ית' המלובשת בהן כמו שהיא מסתרת ומכסה על קדושתו ית' שבנפש החיונית כשמדברת דברים בטלי' ושבנפש החיונית שבשאר בעלי חיים הטהורים דאף דלית אתר פנוי מיני' מ"מ איהו סתימו דכל סתימין ונק' אל מסתתר וגם ההארה והתפשטות החיות ממנו ית' מסתתרת בלבושים ומסכים רבים ועצומים עד שנתלבשה ונסתתרה בלבוש נוגה משא"כ באותיות הקדושות של דברי תורה ותפלה דאדרבה קליפת נוגה מתהפכת לטוב ונכללת בקדושה זו כנ"ל מ"מ ההארה שבהן

1 האלקית שבהם אינה מכוסה **באותם** לבושים המכסים את החיות
2 של שאר הדברים הגשמיים שבעולם הזה, אך כיוון שהחיות
3 האלקית המחיה בדרך כלל את הדברים הגשמיים, היא חיות
4 מצומצמת – הרי דבר זה קיים גם בדיבורים הגשמיים של תורה.
5 ולכן אין דיבורים אלה
6 יכולים לעלות בספירות
7 העליונות שהן אלקות.
8 ורק אם יש בהם הכוונה
9 **הרוחנית** של אהבה ויראה
10 – מעלות אז האהבה
11 והיראה את דברי התורה
12 לספירות ומתבטא בהם
13 הרצון העליון **בגילוי** –
14 **חֲרֵי קֶדֶשׁא־בְּרִיךְ־הוּא** –
15 הקב"ה, **אִיהוּ מְמַלֵּא כָּל**
16 **עָלְמִין בְּשָׁוֶה,** – נמצא
17 בכל העולמות בשווה,
18 **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין**
19 **הָעוֹלָמוֹת שָׁוִים**
20 **בְּמַעֲלָתָם; וְהַשִּׁנּוּי** – שבין
21 עולם אחד למשנהו, **הוּא**
22 **מֵהַמְקַבְּלִים,** – את החיות
23 האלקית, **בְּב' בְּחִינוֹת:** –
24 בשתי בחינות מתבטא
25 ההבדל שבין עולם אחד
26 למשנהו: **הָא',**
27 **שֶׁהָעֶלְיוֹנִים** – העולמות
28 והנבראים העליונים,
29 **מְקַבְּלִים הֶאָרָה יוֹתֵר**
30 **גְּדוֹלָה לְאֵין קֵץ מֵהַתַּחְתּוֹנִים;** הם מקבלים הארה גדולה
31 בהרבה מאשר ההארה שמקבלים העולמות והנבראים
32 התחתונים; **וְהַשֵּׁנִית,** – הבחינה השניה, בה מתבטא ההבדל
33 שבין עליונים ותחתונים, הוא: **שֶׁמְּקַבְּלִים** – העליונים, **בְּלִי**
34 **לְבוּשִׁים וּמְסָכִים רַבִּים כָּל־כָּךְ כְּבַתַּחְתּוֹנִים;** – ההארה
35 שמקבלים העליונים, היא בלי כל כך הרבה לבושים ומסכים, כמו
36 שהדבר בקבלת ההארה על ידי התחתונים: **וְעוֹלָם הַזֶּה הוּא**
37 **עוֹלָם הַשָּׁפָל** – ושפלותו מתבטאת **בְּב' בְּחִינוֹת:** – האמורות:
38 **כִּי הַהֶאָרָה שֶׁבּוֹ** – החיות האלקית המחיה את העולם הזה,
39 **מְצֻמְצֶמֶת מְאֹד עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, וְלָכֵן הוּא חָמְרִי וְגַשְׁמִי,**
40 **וְגַם זֹאת,** – ונוסף לכך הבחינה השניה, **הִיא** – ההארה
41 המצומצמת, לבושה בו **בִּלְבוּשִׁים וּמְסָכִים רַבִּים, עַד**
42 **שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בִּקְלִפַּת נֹגַהּ לְהַחֲיוֹת כָּל דְּבָרִים הַטְּהוֹרִים**
43 **שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה,** – וכפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שכל הדברים
44 הטהורים והמותרים שבעולם הזה, מקבלים חיות מ"קליפת
45 נוגה", ויכולים להיות מנוצלים גם לטוב ולקדושה וגם להיפך
46 מכך, **וּבִכְלָלָם הוּא** – בתוך כל הדברים הטהורים שבעולם הזה,
47 **נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַמְדַבֶּרֶת שֶׁבָּאָדָם; וְלָכֵן, כְּשֶׁמְּדַבֶּרֶת** – הנפש
48 החיונית, **דִּבְרֵי תּוֹרָה וּתְפִלָּה בְּלֹא כַוָּנָה, אַף שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת**
49 **קְדוֹשׁוֹת, וְאֵין קְלִפַּת נֹגַהּ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית מָסָךְ מַבְדִּיל כְּלָל**
50 **לְהַסְתִּיר וּלְכַסּוֹת עַל קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהֶן, כְּמוֹ**
51 **שֶׁהִיא מַסְתֶּרֶת וּמְכַסָּה**
52 **עַל קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ**
53 **שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית**
54 **כְּשֶׁמְּדַבֶּרֶת דְּבָרִים**
55 **בְּטֵלִים,** – כשמדברים
56 דברים בטלים, מכסה
57 קליפת נוגה ומסתירה על
58 קדושתו של הקב"ה,
59 **וְשֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית**
60 **שֶׁבִּשְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים**
61 **הַטְּהוֹרִים,** – שגם בהם
62 מכסה קליפת נוגה במידה
63 רבה ביותר על קדושת
64 הקב"ה שבהם; **וְאַף דְּלֵית**
65 **אֲתַר פָּנוּי מִנֵּיהּ**[5]**,** –
66 למרות שאין מקום פנוי
67 מהקב"ה, הרי שהוא
68 יתברך נמצא בנפש
69 החיונית גם בשעה שהיא
70 מדברת דברים בטלים, או
71 בנפש החיונית של שאר
72 בעלי חיים. כיצד, איפוא,
73 שייך לומר, שקליפת נוגה
74 תכסה שם בכלל על
75 קדושתו של הקב"ה?
76 אומר על כך רבנו הזקן: **מִכָּל־מָקוֹם אִיהוּ סְתִימוּ דְּכָל**
77 **סְתִימִין**[6]**,** – הקב"ה הוא ה"מסתתר" מכל המסתתרים, **וְנִקְרָא**
78 **"אֵל מִסְתַּתֵּר"**[7]**,** – שהוא מסתיר עצמו מהנבראים, **וְגַם**
79 **הַהָאָרָה וְהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ מִסְתַּתֶּרֶת**
80 **בִּלְבוּשִׁים וּמְסָכִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, עַד שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה וְנִסְתַּתְּרָה**
81 **בְּלְבוּשׁ נֹגַהּ;** – התלבשות והסתתרות זו בלבוש קליפת נוגה
82 היא, בנפש החיונית כשהיא מדברת דברים בטלים, או בנפש
83 החיונית של שאר בעלי חיים, בהם החיות האלקית לבושה
84 בלבושים ומסכים המסתירים; **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּאוֹתִיּוֹת**
85 **הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁל דִּבְרֵי תּוֹרָה וּתְפִלָּה, דְּאַדְּרַבָּה** – להיפך,
86 **קְלִפַּת נֹגַהּ מִתְהַפֶּכֶת לְטוֹב וְנִכְלֶלֶת בִּקְדֻשָּׁה זוֹ, כַּנִּזְכָּר**
87 **לְעֵיל**[8] – הרי, שבדיבורי תורה ותפילה, לא זו בלבד שלא
88 קיימים בהם הלבושים והמסכים של קליפת נוגה, אלא להיפך,
89 קליפת נוגה עצמה נהפכת על ידי דיבורים אלה לקדושה –
90 ובאשר לבחינה השניה, שבגלל הלבושים והמסכים הרבים,
91 העולם הזה הוא עולם השפל, הרי בכך, שונים לגמרי דיבורי
92 התורה והתפילה מאשר שאר עניני העולם הזה; ואילו בנוגע

---

5. תיקוני זוהר, תיקון נז; צא, ב. **6.** הקדמה לתיקוני זהר. **7.** ישעי' מה, יב. **8.** לעיל פרק לה, לז, ועוד.

לבחינה הראשונה, שההארה האלקית המחיה את עניני העולם הזה, היא מצומצמת ביותר – שווים דיבורי התורה והתפילה לשאר עניני העולם הזה, שהרי גם הם הינם דיבורים גשמיים – ובלשון ה"תניא": **מִכָּל־מָקוֹם הַהֶאָרָה שֶׁבָּהֶן** – בדיבורי התורה והתפילה, **מִקְּדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הִיא בְּבְחִינַת צִמְצוּם עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, מֵאַחַר שֶׁהַקּוֹל וְהַדִּבּוּר הוּא גַּשְׁמִי.** – ולכן, למרות שאלה הם דיבורי תורה, והרי "אורייתא וקוב"ה כולא חד" (=התורה והקב"ה הם דבר אחד), בכל זאת, אם חסרה בהם ה"כוונה" הרוחנית של אהבה ויראה, אין הם יכולים לעלות למעלה בספירות העליונות שהן אלקות, מאחר שההארה האלקית שבהם – מצומצמת ביותר.

ליקוטי אמרים

מקדושתו ית' היא בבחי' צמצום עד קצה האחרון מאחר שהקול והדבור הוא גשמי

יום שבת קודש ט"ו ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נה, אבל בתפלה בכוונה... עד עמ' נו, בפרע"ח:

אֲבָל בִּתְפִלָּה בְּכַוָּנָה וְתוֹרָה בְּכַוָּנָה לִשְׁמָהּ – שהוא מתפלל ולומד תורה מתוך כוונה "לשמה", **חֲרֵי הַכַּוָּנָה מִתְלַבֶּשֶׁת בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, הוֹאִיל וְהִיא מָקוֹר וְשֹׁרֶשׁ לָהֶן,** – לאותיות התורה והתפילה שהוא אומר, שֶׁמֵּחֲמָתָהּ וּבְסִבָּתָהּ הוּא מְדַבֵּר **אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ, לָכֵן הִיא** – הכוונה הרוחנית של אהבה ויראה, **מַעֲלָה אוֹתָן** – את דיבורי התורה והתפילה, **עַד מְקוֹמָהּ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּיצִירָה אוֹ** – בעשר ספירות **דִּבְרִיאָה, לְפִי מַה שֶּׁהִיא הַכַּוָּנָה בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ שִׁכְלִיִּים** – יראה ואהבה שכליות, שאז העליה היא בעשר ספירות "עולם הבריאה", **אוֹ טִבְעִיִּים כּוֹ',** – או יראה ואהבה טבעיות, שאז העליה היא בעשר ספירות "עולם היצירה", **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – הרי שהכוונה **הרוחנית** מעלה את אותיות הדיבור, שמצד עצמן הן אותיות **גשמיות,** בעשר ספירות "עולם היצירה", או "עולם הבריאה"; **וְשָׁם** – בעשר הספירות, **מֵאִיר וּמִתְגַּלֶּה אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, הַמְלֻבָּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד וּבְכַוָּנָתָן,** – שכן, גם בכוונה קיים הרצון העליון, שהקב"ה רוצה שיהודי ידבק עצמו אתו על ידי אהבה ויראה, **אוֹ** – הרצון העליון המלובש, **בִּתְפִלָּה וּבְכַוָּנָתָהּ, אוֹ בְּמִצְוָה** – שהוא מקיים, **וּבְכַוָּנָתָהּ,** – מאיר הרצון העליון **בְּהֶאָרָה גְּדוֹלָה לְאֵין קֵץ,** – ומתגלה שם, **מַה שֶּׁלֹּא יָכוֹל לְהָאִיר וּלְהִתְגַּלּוֹת כְּלָל בְּעוֹד הָאוֹתִיּוֹת** – של תורה ותפילה, **וְהַמִּצְוָה בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי,** – הארת והתגלות הרצון העליון באותיות התורה והתפילה או במצוה, כשהן עדיין בעולם הזה הגשמי, אינה דומה כלל להארה ולהתגלות הרצון העליון, בשעה שהן עולות למעלה בעשר ספירות עולמות ה"יצירה" וה"בריאה" – **לֹא מִינָהּ וְלֹא מִקְצָתָהּ,** – לא ממנה ואף לא מקצת ממנה – מההארה כפי שהיא מאירה בעשר הספירות (כשאותיות התורה והתפילה והמצוה עולות למעלה) – לא תוכל להתגלות כשאותיות התורה והתפילה הן עדיין בעולם הזה הגשמי – ודבר זה הוא כך, **עַד עֵת קֵץ הַיָּמִין,** – של לעתיד־לבוא, **שֶׁיִּתְעַלֶּה** – אז, **הָעוֹלָם מִגַּשְׁמִיּוּתוֹ, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְגוֹ'"[9],** – וכפי שמסיים הפסוק "וראו כל בשר יחדיו", שכולם יראו כבוד ה', **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[10] בַּאֲרִיכוּת.** – לעתיד לבוא, יאיר הרצון העליון בהתגלות, בתורה ובמצוות כפי שהן למטה בעולם הזה. ברם, עד אז, הרי הארת הרצון העליון המאירה בתורה ובמצוות כפי שהן למטה בעולם הזה, אינה דומה כלל ואינה בערך להארת והתגלות הרצון העליון בשעה שהתורה והמצוות עולות למעלה. **הגהה** בהגהה הבאה, אומר רבנו הזקן, שבהתגלות הרצון העליון הנוצרת למעלה בעולמות העליונים, על ידי עליית התורה והמצוות ב"עת **רצון**" – מתהווה התכללות במדות שבאותם עולמות, וה"גבורות" נמתקות ב"חסדים" (שממילא נוצרת על ידי כך השפעה של

ליקוטי אמרים

אבל בתפלה בכוונה ותורה בכוונה לשמה הרי הכוונה מתלבשת באותיות הדבור הואיל והיא מקור ושרש להן שמחמתה ובסיבתה הוא מדבר אותיות אלו לכן היא מעלה אותן עד מקומה בי"ס דיצירה או דבריאה לפי מה שהיא הכוונה בדחילו ורחימו שכליים או טבעיים כו' כנ"ל ושם מאיר ומתגלה אור א"ס ב"ה שהוא רצון העליון ב"ה המלובש באותיות התורה שלומד ובכוונתן או בתפלה ובכוונתה או במצוה ובכוונתה בהארה גדולה לאין קץ מה שלא יכול להאיר ולהתגלות כלל בעוד האותיות והמצוה בעו"הז הגשמי לא מינה ולא מקצתה עד עת קץ הימין שיתעלה העולם מגשמיותו ונגלה כבוד ה' וגו' כנ"ל באריכות*

הגהה

(ושם מאיר ומתגלה ג"כ היחוד

---

9. ישעי' מ, ה. **10.** בפרק לו.

חסדים למטה בעולם הזה); אלא, כפי שמסיים רבנו הזקן, עיקר ה"יחוד" של המדות, יוצרות המצוות ב"עולם האצילות". *(וְשָׁם מֵאִיר וּמִתְגַּלֶּה גַּם כֵּן הַיִּחוּד הָעֶלְיוֹן הַנַּעֲשֶׂה בְּכָל מִצְוָה וְתַלְמוּד תּוֹרָה, שֶׁהוּא יִחוּד – התאחדות והתכללות, מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, – מן הספירות שבאותם עולמות, שֶׁנִּכְלָלוֹת זוֹ בְּזוֹ, וְנִמְתָּקוֹת הַגְּבוּרוֹת בַּחֲסָדִים, – שנהיה טוב בלבד, עַל־יְדֵי עֹת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמֵּאִיר וּמִתְגַּלֶּה בְּבְחִינַת גִּלּוּי רַב וְעָצוּם, בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא – על ידי התעוררות הבאה מלמטה – הִיא – ההתעוררות מלמטה, עֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה אוֹ עֶסֶק הַתּוֹרָה, שֶׁבָּהֶן מְלַבֶּשׁ רְצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. – ההתגלות של אותו רצון – "עת רצון" – מביאה להתכללות במדות ולהמתקת הגבורות. אַךְ עִקַּר הַיִּחוּד – המתהווה על ידי תורה ומצוות, הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, שֶׁשָּׁם הוּא מָהוּת וְעַצְמוּת מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, מְיֻחָדוֹת בְּמַאֲצִילָן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְשָׁם הוּא מָהוּת וְעַצְמוּת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְהֶאָרָתָן לְבַד הִיא מְאִירָה בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בְּכָל עוֹלָם מֵהֶן לְפִי מַעֲלָתוֹ. וְאַף שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ מֵאֲצִילוּת, – כיצד, איפוא, בכוחו של אותו אדם להביא את ה"יחוד" ב"עולם האצילות"? – מִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן הַמְלַבֵּשׁ בְּמִצְוָה זוֹ, – ולמעלה מכך, הרצון העליון המלובש בתורה, וְהוּא הוּא – הרצון העליון, עַצְמוֹ הַדִּבֵּר הַלָּבָה וְהַתּוֹרָה שֶׁעוֹסֵק בָּהּ, הוּא – הרצון העליון, הוא אֲלֻהוּת וְאוֹר אֵין־סוֹף הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא, – שהאציל את עשר ספירות "עולם המאציל", שֶׁהוּא – אור אין־סוף, וּרְצוֹנוֹ אֶחָד, וּכְרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הֶאֱצִיל מִדּוֹתָיו הַמְיֻחָדוֹת בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, – הרי שהרצון העליון הוא מקור המדות, וְעַל־יְדֵי גִּלּוּי רְצוֹנוֹ הַמִּתְגַּלֶּה עַל־יְדֵי עֶסֶק תּוֹרָה וּמִצְוָה זוֹ, הֵן – המדות, נִכְלָלוֹת זוֹ בָּזוֹ וְנִמְתָּקוֹת הַגְּבוּרוֹת בַּחֲסָדִים, בְּעֵת רָצוֹן זוֹ): וּבָזֶה – במה שלמדנו, שאהבה ויראה מעלות את התורה והמצוות למעלה, ושם מתגלה הרצון העליון ומתהווה על ידי כך יחוד העליון – יוּבָן הֵיטֵב, הָא דִּדְחִילוּ וְרְחִימוּ נִקְרָאִים "גַּדְפִּין" דֶּרֶךְ מָשָׁל, – מה שיראה ואהבה נקראות "כנפיים" למשל, כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[11]: "וּבְשֵׁתַיִם יְעוֹפֵף" – הכוונה לשני הענינים של אהבה ויראה, [וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב חַיִּים וִיטַאל זַ"ל בְּשַׁעַר הַיִּחוּדִים פֶּרֶק יא], שֶׁהַכְּנָפַיִם בָּעוֹף הֵן – כמו, זְרוּעוֹת הָאָדָם כוּ'; – כשם ששתי המדות אהבה ויראה מכונות "זרועות האדם", למשל: "חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא" (=חסד – זרוע ימנית, גבורה – זרוע שמאלית) – כך ה"כנפיים" בעוף, מכוונות לאהבה ויראה; וּבַתִּקּוּנִים פֵּרֵשׁ, – בספר "תיקוני זוהר" פירשו: שֶׁהָעוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת בְּדִחִילוּ וּרְחִימוּ – ביראה ואהבה, נִקְרָאִים "בָּנִים", וְאִם לָאו – אם חסרות האהבה והיראה בתורה ובמצוות, נִקְרָאִים "אֶפְרוֹחִים", דְּלָא יָכְלִין לְפַרְחָא. – שאין באפשרותם לפרוח, מפני שחסרות להם הכנפיים, ובענינו: חסרות האהבה והיראה. מדוע, אכן, נקראות אהבה ויראה, בשם "כנפיים"? הגהה – מה שרבנו הזקן אומר כאן, שאהבה ויראה נקראות "כנפיים" (גדפין), מפני שכשם שהכנפיים אינן עיקר העוף, הן משמשות רק לצורך זה, שעל ידן יוכל העוף לעוף ולפרוח – כך גם אהבה ויראה מעלות את התורה והמצוות, כפי שרבנו הזקן הביא מ"תיקוני זוהר" – על כך מביא רבנו הזקן בהגהה זו מ"תיקוני זוהר" תיקון מ"ה – שם מוסברים הדברים יותר בפרוטרוט: *(וּבְתִקּוּן מ"ה, – כתוב: דְּעוֹפָא הוּא מט"ט, – "עוף" הוא בחינת "מט"ט", וכשם שהעוף מורכב מראש, גוף וכנפיים – כך הדבר גם בבחינת מט"ט: רֵישָׁא דִּלֵּיהּ - י', – הראש של בחינת מט"ט, הוא ה"יו"ד" משם הוי' – בחינת חכמה, עליה רומזת האות יו"ד, וְגוּפָא - וָא"ו, הגוף של בחינת מט"ט, הוא ה"וא"ו" משם הוי' – בחינת המדות שהן במספר ששה, ולכן הן מרומזות באות ו', וּתְרֵין גַּדְפִּין - ה' ה' כוּ', – שתי הכנפיים הן שתי ה"הא"ין" משם הוי', שהן בחינות בינה ומלכות, וְהֵינוּ עוֹלָם הַיְצִירָה שֶׁנִּקְרָא מט"ט, – כפי הידוע, רומזת בחינת מט"ט, ל"עולם היצירה"

ליקוטי אמרים

מגשמיותו ונגלה כבוד ה' וגו' כנ"ל באריכות* ובזה יובן היטב הא דדחילו ורחימו נקראי' גדפין ד"מ כדכתי' ובשתים יעופף [וכמ"ש הרח"ו ז"ל בשער היחודים פי"א] שהכנפים בעוף הן זרועות

מעלה בעולם האצילות ששם הוא מהות ועצמות מדותיו ית' מיוחדו' במאצילן א"ס ב"ה ושם הוא מהות ועצמות רצון העליון א"ס ב"ה והארתן לבד היא מאירה בבי"ע בכל עולם מהן לפי מעלתו ואף שנפש האדם העוסק בתורה ומצוה זו אינה מאצילות מ"מ הרי רצון העליון המלובש במצוה זו והוא הוא עצמו הדבר הלכה והתורה שעוסק בה הוא אלהות ואור א"ס המאציל ב"ה שהוא ורצונו אחד וברצונו ית' האציל מדותיו המיוחדות בו ית' וע"י גילוי רצונו המתגלה ע"י עסק תורה ומצוה זו הן נכללות זו בזו ונמתקות הגבורות בחסדים בעת רצון זו):

האדם כו' ובתיקונים פי' שהעוסקים בתורה ומצות בדחילו ורחימו נקראים בנים ואם לאו נק' אפרוחים דלא יכלין לפרחא* כי כמו שכנפי העוף

הגהה

(ושם מאיר ומתגלה ג"כ היחוד העליון הנעשה בכל מצוה ות"ת שהוא יחוד מדותיו ית' שנכללות זו בזו ונמתקות הגבורות בחסדים ע"י עת רצון העליון א"ס ב"ה המאיר ומתגלה בבחי' גילוי רב ועצום באתערותא דלתתא היא עשיית המצוה או עסק התורה שבהן מלובש רצון העליון א"ס ב"ה אך עיקר היחוד הוא למעלה

הגהה

(ובתיקון מ"ה דעופא הוא מט"ט רישא דיליה י' וגופא וא"ו ותרין גדפין ה' ה' כו' והיינו עולם

---

11. ישעי' ו, ב.

הנקרא "מט"ט", **וּבוֹ**[12] – ב"עולם היצירה", **הֵן גּוּפֵי הֲלָכוֹת שֶׁבַּמִּשְׁנָה, וְרֵישָׁא דִּילֵיהּ הֵן הַמּוֹחִין וּבְחִינוֹת חָכְמָה בִּינָה דַּעַת,** – **כענין הראש בכמה מקומות**, שהוא בחינת המוחין חכמה־בינה־דעת. ולגבי ענין המשנה שמקומה ב"עולם היצירה", הרי זה: **שֶׁהֵן פְּנִימִיּוּת הַהֲלָכוֹת וְסוֹדָן וְטַעֲמֵיהֶן,** שכן במשנה הרי ישנם גם ענינים אלה, **וּתְרֵין גַּדְפִּין דְּחִילוּ וְרָחֵימוּ** – ושתי הכנפיים (**שענינם לעופף בהם כבכמה מקומות** – הערות כ"ק אדמו"ר שליט"א) המכוונות ליראה ואהבה – **הֵן ה' עֹלָאָה,** – **שידוע בכמה מקומות** – **שֶׁהִיא רְחִימוּ,** – שהן: ה' עילאה (ה"הא" הראשונה שבשם הוי') שכפי הידוע בכמה מקומות, היא מרמזת ל"אהבה", **וְה' תַּתָּאָה** – **שידוע בכמה מקומות** – **הִיא יִרְאָה תַּתָּאָה,** – וה"הא" השניה שבשם הוי', מרמזת, כפי הידוע בכמה מקומות, ל"יראה תתאה" (המדריגה התחתונה שביראה), שהיא – **עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם וּפַחַד ה',** כְּפַחַד הַמֶּלֶךְ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, **שֶׁהִיא** – יראה זו, היא **יִרְאָה חִיצוֹנִית וְנִגְלִית; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יִרְאָה עִלָּאָה,** – המדריגה העליונה שביראה, שהיא **יָרֵא בֹּשֶׁת,** – הוא ירא מחמת בושתו מגדלות ה', **הִיא מֻ"חַנְסְתָּרוֹת** – השייכות **לַה' אֱלֹהֵינוּ", וְהִיא** – "יראה עילאה" זו, **בְּחָכְמָה עִלָּאָה** – שעליה מרמזת **יו"ד** שֶׁל שֵׁם **הָוָי"ה בְּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרֵעֵא מְהֵימְנָא):** מכל האמור אנו למדים, שאהבה ויראה נקראות "כנפיים" (גדפין); ובהתאם למה שלמדנו שאהבה ויראה מעלות את התורה והמצוות – יובנו הדברים היטב: **כִּי כְּמוֹ שֶׁכַּנְפֵי הָעוֹף אֵינָם עִקַּר הָעוֹף, וְאֵין חִיּוּתוֹ** – של העוף, **תָּלוּי בָּהֶם כְּלָל,** – בכפניים שהרי העוף יכול לחיות גם בלי הכנפיים, **כְּדַתְנַן:**[13] – כפי שלמדנו: **"נִטְּלוּ אֲנָפֶיהָ - כְּשֵׁרָה",** – גם כשניטלו כנפיו – העוף כשר, **וְהָעִקָּר** – של העוף, **הוּא רֹאשׁוֹ וְכָל גּוּפוֹ, וְהַכְּנָפַיִם אֵינָם רַק מְשַׁמְּשִׁים לְרֹאשׁוֹ וְגוּפוֹ לְפַרְחָא בְּהוֹן;** – הכנפיים משמשות לעוף כלי שרת שראשו וגופו יוכלו לעוף; **וְכָךְ דֶּרֶךְ מָשָׁל, הַתּוֹרָה וַמִּצְוֹת הֵן עִקַּר הַיִּחוּד הָעֶלְיוֹן, עַל־יְדֵי גִּלּוּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן הַמִּתְגַּלֶּה עַל־יְדֵיהֶן,** – על ידי התורה והמצוות, **וְהַדְּחִילוּ וְרָחֵימוּ** – והיראה והאהבה, **הֵם מַעֲלִים אוֹתָן** – את התורה והמצוות,

ליקוטי אמרים

כי כמו שכנפי העוף אינם עיקר העוף ואין חיותו תלוי בהם כלל כדתנן ניטלו אגפיה כשרה והעיקר הוא ראשו וכל גופו והכנפיי' אינם רק משמשים לראשו וגופו לפרחא בהון וכך ד"מ התורה ומצות הן עיקר היחוד העליון ע"י גילוי רצון העליון המתגלה על ידיהן והדחילו ורחימו הם מעלים אותן למקום שיתגלה בו הרצון אור אין סוף ברוך הוא והיחוד שהן יצירה ובריאה*

והנה אף דדחילו ורחימו הם ג"כ מתרי"ג מצות אעפ"כ נקראין גדפין להיות כי תכלית האהבה היא העבודה מאהבה ואהבה היצירה שנקרא מט"ט ובו הן גופי הלכות שבמשנה ורישא דיליה הן המוחין ובחי' חב"ד שהן פנימיות ההלכות וסודן וטעמיהן ותרין גדפין דחילו ורחימו הן ה' עילאה שהיא רחימו וה' תתאה היא יראה תתאה עול מלכות שמים ופחד ה' כפחד המלך ד"מ שהיא יראה חיצונית ונגלית משא"כ יראה עילאה ירא בושת היא מהנסתרות לה' אלהינו והיא בחכמה עילאה יו"ד של שם הוי"ה ב"ה כמ"ש בר"מ):

הגהה

(או אפילו בעשיה בי"ם דקדושה מקום מצות מעשיות וכן מקרא אבל במשנה מתגלה היחוד ואור אין סוף ברוך הוא ביצירה ובתלמוד בבריא' דהיינו שבלימוד מקרא מתפשט היחוד ואור א"ס ב"ה מאצילו' עד העשיה ובמשנה עד היצירה לבדה ובתלמוד עד הבריאה לבדה כי כולן באצילות

לְמָקוֹם שֶׁיִּתְגַּלֶּה בּוֹ הָרָצוֹן אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא וְהַיִּחוּד, שֶׁהֵן – המקום הוא, עולמות **יְצִירָה וּבְרִיאָה.** – ולכן נקראות אהבה ויראה "גדפין" (כנפיים), מפני שהן מעלות את התורה והמצוות, כשם שהכנפיים מרימות את העוף למעלה. **הגהה** על מה שרבנו הזקן אמר, שהמקום בו מתגלה הרצון אור אין־סוף ברוך־הוא והיחוד, הוא בעולמות ה"יצירה" וה"בריאה" – ומבהיר בהגהה ***(אוֹ אֲפִלּוּ בַּעֲשִׂיָּה בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּקְדֻשָּׁה,** – שב"עולם העשיה", **מְקוֹם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** – גם שם, יכולה להיות עליית המצוות והתגלות היחוד העליון, וזאת בשעה שמקיימים את המצוות מתוך קבלת עול, שקבלת עול **מלכות** שמים, יש לה שייכות ל"עולם העשיה", **וְכֵן מִקְרָא.** – המצוה שב"מקרא" היא לבטא את הפסוקים בדיבור, הרי שיש לכך שייכות ל"עולם העשיה", כי דיבור הוא ענין של "מעשה זוטא", **אֲבָל בַּמִּשְׁנָה מִתְגַּלֶּה הַיִּחוּד וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בִּיצִירָה,** – כי משנה היא הרי פסק ההלכות: כשר או פסול או חייב וכדומה, דבר זה בא ממדות חסד או גבורה, ולכן יש לכך שייכות ל"עולם היצירה", **וּבַתַּלְמוּד בְּבְרִיאָה.** – ב"תלמוד" מתגלה יחוד אור אין־סוף ברוך־הוא, ב"עולם הבריאה"[14], **דְּהַיְינוּ,** – משמעות הדבר אינו שה"יחוד" מתהווה רק ב"עולם העשיה" או ב"עולם היצירה", ולא בעולמות שלמעלה מהם, שהרי "מקרא" קדוש יותר מאשר "משנה" (כפי שאנו רואים שמותר להניח חומש על גבי משניות, ולא להיפך), כך גם קדושה יותר "משנה" מאשר "תלמוד", מדוע, איפוא, סדר ההתגלות הוא להיפך – "מקרא" בעולם התחתון ביותר – "עשיה", "משנה" בעולם עליון יותר – "יצירה", וכך הלאה? – אלא משמעות הדבר היא: **שֶׁבְּלִמּוּד מִקְרָא מִתְפַּשֵּׁט** – ומתגלה, **הַיִּחוּד וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מֵאֲצִילוּת עַד הָעֲשִׂיָּה, וּבְמִשְׁנָה עַד הַיְצִירָה לְבַדָּהּ,** – ולא גם ל"עולם העשיה", כפי שהדבר ב"מקרא", **וּבְתַלְמוּד עַד הַבְּרִיאָה לְבַדָּהּ,** – ולא גם ל"עולם היצירה", כפי שהדבר ב"משנה", **כִּי כֻּלָּן** – גם מקרא, גם משנה וגם תלמוד, הן **בַּאֲצִילוּת.** – והיחוד מתהווה ב"עולם האצילות"; ההבדל מתבטא רק בכך, עד היכן

---

12. "אולי צ"ל: וא"ו [שאז מתורץ כו"כ בהג"ה זו. וק"ל]. - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **13.** "במשנה: 'נשתברו' (חולין פ"ג מ"ד). אלא שמזה נלמד דגם ניטלו כשרה (ראה ט"ז ר"ס נג)" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **14.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה

ליקוטי אמרים

מתפשטים על ידי הלימוד, היחוד וההתגלות של אור אין־סוף. **אֲבָל כַּבָּלָה אֵינָהּ מִתְפַּשֶּׁטֶת כְּלָל מֵאֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – בלימוד תורת הקבלה, מתהווה ה"יחוד" כולו וההתגלות, ב"עולם האצילות" דוקא, ואין זה מתפשט כלל בעולמות שלמטה מ"עולם האצילות". **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּ'פְרִי עֵץ חַיִּים'):** – למדנו, שאהבה ויראה נקראות "גדפין" (כנפיים), מפני שהכנפיים בעוף אינן נחשבות לעיקרו של העוף, תפקידן מתבטא רק בכך שעל ידן פורח העוף למעלה – כך גם ביחס של אהבה ויראה לגבי תורה ומצוות: העיקר הוא (קיומן של) תורה ומצוות, ענינן של אהבה ויראה הוא רק שעל ידן עולות למעלה התורה והמצוות. רבנו הזקן מעיר להלן, שגם אהבה ויראה הן הרי מתרי"ג המצוות, מדוע, איפוא, הן נקראות "גדפין" (כנפיים) בלבד? –

הגהה

(או אפילו בעשיה בי"ם דקדושה מקום מצות מעשיות וכן מקרא אבל במשנה מתגלה היחוד ואור אין סוף ברוך הוא ביצירה ובתלמוד בבריא' דהיינו שבלימוד מקרא מתפשט היחוד ואור א"ס ב"ה מאצילו' עד העשיה ובמשנה עד היצירה לברה ובתלמוד עד הבריאה לברה כי כולן באצילות אבל קבלה אינה מתפשטת כלל מאצילות לבי"ע כמ"ש בפרע"ח):

והנה אף דדחילו ורחימו הם ג"כ מתרי"ג מצות אעפ"כ נקראין גדפין להיות כי תכלית האהבה היא העבודה מאהבה ואהבה בלי עבודה היא אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עוה"ב וקבלת שכר והיום לעשות' כתי' ולמחר הנה אף דדחילו ורחימו

קשה בכ"ז, דמקרא מקודש יותר ממשנה (שלכן הדין דמניחין מקרא - חומש - על המשנה, אבל לא להיפך) וכן משנה מתלמוד, והתגלותם, כנ"ל, בהיפך: מקרא בעולם הכי תחתון - עשי', משנה כו'. - אבל הפי' בזה: **דהיינו שבלימוד...** ראה תו"א יז, רע"א".

אגרות קודש

ב"ה, י"א ניסן, ה'תשכ"ב
ברוקלין, נ. י.

לכבוד מר מנחם שי' בגין

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתביו, ומה שנעם לי עוד יותר פ"ש אישית על ידי מר יעקב שי' מרידור, אשר בודאי החזיר פ"ש גם ממני אם כבר נמצא באה"ק ת"ו, וכן תוכן שיחתנו בענין הפרטי ובעניני הכלל.

ובודאי למותר להוסיף כי נעמה לי ההיכרות עם מר מרידור, ות"ח לכ' שסיבב לכך.

לבי כואב לרגלי התעמולה המתנהלת לאחרונה נגד הדת והדתיים, ובצורה ובממדים (שתקותי) אשר איש לא שיער שתהי' כזאת בישראל, תרתי משמע במובן עַם בני ישראל ובמובן ארצנו הק' ת"ו. וכנראה שתקופתנו מסוגלת לכל ענינים של חידוש ותגליות ועד להפתעה. ועל פי הודעת חכמינו ז"ל אשר מרובה מדה טובה ממדה פורעניות, יהי רצון שבקרוב ממש נזכה לחדשות מפתיעות בעניני טוב וקדושה, ערכים הנצחיים של עמנו בני ישראל מאז ומקדם. ועל פי סיסמת תורת החסידות, מתחיל ממייסדה הבעש"ט, אין לשער האוצרות הכמוסים בנפש כל אחד ואחת מבני ישראל, ואשרי חלקו של כל אחד המגלה אותם ומפעילם.

ובעמדנו לפני חג המצות, זמן חירותנו, יהי רצון שתהי' החירות בכל השטחים והענינים, חירות הגוף והנפש גם יחד, והרי לאמיתו של דבר אי אפשר לזו בלא זו, וכאמור לעיל, אשרי חלקו של כל אחד שזוכה ומצליח לתרום חלקו הראוי לו לחירות אמיתית, לא רק לחירות הפרט אלא גם לחירות הכלל, ואם תמצא לומר, הרי גם בזה באמת אי אפשר לזו בלא זו.

בכבוד ובברכה לחג הפסח כשר ושמח.

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מי"ב נשיאים. וביום י"ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר היהי רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

יום ראשון, ט' ניסן

בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי:

יום שני, י' ניסן

בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי:

יום שלישי י"א ניסן

בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתָּאִיר הַיּוֹם בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל עַל נִשְׁמָתִין קַדִּישִׁין דְּמִתְחַדְּשִׁין כְּצִפֳּרִים וּמְצַפְּצְפִין וּמְשַׁבְּחִין וּמְצַלְּאִין עַל עַמָּא קַדִּישָׁא יִשְׂרָאֵל. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תַּכְנִים וּתְעַיֵּל הַנָּךְ צִיפָּרֵי קַדִּישֵׁי לַאֲתַר קַדִּישָׁא דְּאִיתְמַר עֲלֵיהּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁבְּאִם אֲנִי עַבְדְּךָ מִשֵּׁבֶט

יום ראשון ט' ניסן	יום שני י' ניסן	יום שלישי י"א ניסן
בִּנְיָמִין	דָּן	אָשֵׁר

שֶׁקָּרָאתִי בְּתוֹרָתְךָ פָּרָשָׁה שֶׁל הַנָּשִׂיא הַיּוֹם אֲזַי יָאִירוּ נָא עָלַי כָּל נִצּוֹצִין קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בִּקְדֻשַּׁת זֶה הַשֵּׁבֶט לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בְּתוֹרָתְךָ וּבִיְרָאָתֶךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיַּי אֲנִי וְזַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

יום רביעי י״ב ניסן

בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתָּאִיר הַיּוֹם בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל עַל נְשָׁמָתִין קַדִּישִׁין דְּמִתְחַדְּשִׁין כְּצִפֳּרִים וּמְצַפְּצְפִין וּמְשַׁבְּחִין וּמְצַלְּאִין עַל עַמָּא קַדִּישָׁא יִשְׂרָאֵל. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תַּכְנִים וּתְעַיֵּל הַנָּךְ צִיפָּרֵי קַדִּישֵׁי לַאֲתַר קַדִּישָׁא דְּאִיתְמַר עֲלֵיהּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁבְּאַם אֲנִי עַבְדְּךָ מִשֵּׁבֶט

ליום רביעי י״ב ניסן

נַפְתָּלִי

שֶׁקָּרָאתִי בְּתוֹרָתֶךָ פָּרָשָׁה שֶׁל הַנָּשִׂיא הַיּוֹם אַזַי יָאִירוּ נָא עָלַי כָּל נְצוֹצִין קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בִּקְדֻשַּׁת זֶה הַשֵּׁבֶט לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בְּתוֹרָתֶךָ וּבְיִרְאָתֶךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיַּי אֲנִי וְזַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

יום חמישי י״ג ניסן

זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה: שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה: כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילֵם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת: וְכֹל בְּקַר ׀ זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילֵם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ: וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת: וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה:

יום ראשון

יום רביעי — ט ניסן — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מצורע, רביעי עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: והנה אף דדחילו . . . באריכות.

ניט הייזער און געלד איז דער אידישער רייכטום. דער אידישער אייביקער רייכטום איז, אז מען איז אידען וואָס היטען אָפּ תורה און מצות, און מ׳ברייגנט אויף דער וועלט קינדער און אייניקלאך וואָס היטען אָפּ תורה און מצות.

לֹא בָּתִּים וּמָמוֹן הֵם הָעֹשֶׁר הַיְּהוּדִי. הָעֹשֶׁר הַיְּהוּדִי הַנִּצְחִי הוּא, שֶׁאָנוּ יְהוּדִים הַשּׁוֹמְרִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וּמְבִיאִים לָעוֹלָם בָּנִים וּנְכָדִים הַשּׁוֹמְרִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת.

יום שני

יום חמישי — י ניסן — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מצורע, חמישי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: פרק מא. ברם . . . עבודת עבד.

בִּדְבַר הַתַּעֲמוּלָה בְּעִנְיַן טָהֳרַת הַמִּשְׁפָּחָה בְּמוֹשָׁבוֹ, יִתְבּוֹנֵן בָּזֶה: אִלּוּ יְצָיֵר, אֲשֶׁר ה׳ אִנָּה לְיָדוֹ לְהַצִּיל מוֹשַׁב יְהוּדִים מִכִּלְיוֹן, רַחֲמָנָא לִצְלָן, הִנֵּה בֶּטַח הָיָה מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, וְהָיָה מְהַלֵּל וּמְשַׁבֵּחַ אֶת ה׳ יִתְבָּרֵךְ, עַל גֹּדֶל הַחֶסֶד לְזַכּוֹתוֹ בִּזְכוּת גָּדוֹל כָּזֶה. כֵּן וְיוֹתֵר מִכֵּן הִיא תַּעֲמוּלָה זוֹ, שֶׁהִיא הַצָּלַת נְפָשׁוֹת מַמָּשׁ.

יום שלישי

יום ששי — יא ניסן — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מצורע, ששי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: והנה ה׳ . . . 112 ותפילין.

בְּיוֹם הַהֻלֻּדֶת, עַל הָאָדָם לְהִתְבּוֹדֵד, וּלְהַעֲלוֹת זִכְרוֹנוֹתָיו וּלְהִתְבּוֹנֵן בָּהֶם, וְהַצְּרִיכִים תִּקּוּן וּתְשׁוּבָה יָשׁוּב וְיִתַּקְּנֵם.

יום רביעי

שבת — יב ניסן, שבת הגדול — ה׳תש״ג

הַפְּטוֹרָה: וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים. בְּמִנְחָה: עֲבָדִים הָיִינוּ.

שיעורים. חומש: מצורע, שביעי עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: וגם יתבונן . . . 112 והמוח כו׳.

מִזְּמַן יְצִיאַת מִצְרַיִם נִקְרְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ״צִבָאוֹת ה׳״. הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבָדִים – שֶׁנִּקְרְאוּ כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – וּצְבָאוֹת, הוּא: עֶבֶד עוֹשֶׂה עֲבוֹדַת רַבּוֹ – וּבָזֶה כַּמָּה דַּרְגּוֹת, נוֹקֵב מַרְגָּלִיּוֹת, עוֹשֶׂה שְׁאָר מְלָאכוֹת, עוֹשֶׂה מְלָאכוֹת פְּשׁוּטוֹת – וְיֵשׁ בָּזֶה יְגִיעָה וְעָמָל רַב, אֲבָל אֵין זֶה עִנְיָן שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ. צָבָא הֵם עֲבָדִים שֶׁעוֹבְדִים בִּיגִיעָה רַבָּה וְעָמָל וּבִמְסִירַת נֶפֶשׁ, הֵן בְּמִלְחֶמֶת הַגָּנָה וְהֵן בְּמִלְחֶמֶת תְּנוּפָה, וְעוֹמְדִים עַל מִשְׁמַרְתָּם בְּתַכְלִית הַתֹּקֶף מִבְּלִי הִתְפַּעֵל מֵהַמְנַגֵּד וְשׂוֹנֵא, וַעֲבוֹדָתָם זוֹ אֵינָהּ עִנְיָן שֶׁל הַשָּׂגָה, כִּי הֵם מִתְנַהֲגִים עַל פִּי הוֹרָאַת מַצְּבִיאָם.

וְהִנֵּה נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ בְּתַכְלִית הַשַּׁפְלוּת בְּעִינוּיִים קָשִׁים וּמָרִים, וְעִם זֶה לֹא שִׁנּוּ

שְׁמָם וּלְשׁוֹנָם וּלְבוּשֵׁיהֶם, וְעָמְדוּ עַל מִשְׁמַרְתָּם בְּתַכְלִית הַחֹזֶק, כִּי יָדְעוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִבְטִיחַ לִגְאֹל אוֹתָם, וְהַמִּתְנַהֵג כָּזֶה בְּמַצָּב זֶה הוּא מִצְבָא ה׳, דְּה׳ עוֹזְרוֹ בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע בַּטֶּבַע.

יום חמישי

יום ראשון — **יג ניסן** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, פר׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: ובעטיפת ציצית . . . נז לאדונו ומלכו.

הִלּוּלָא שֶׁל כְּבוֹד קָדֵשׁת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״. נִסְתַּלֵּק שְׁנַת תרכ״ו בִּלְיוּבּאַוִיטְשׁ, וְשָׁם מְנוּחָתוֹ כָּבוֹד.

מִסִּפּוּרֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ״שׁ]: הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ הִתְחִיל לִכְתֹּב ׳נִגְלֶה׳ וְ׳דאַ״ח׳ [=חֲסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] בִּהְיוֹתוֹ בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

יום שישי

יום שני — **יד ניסן** — ה׳תש״ג

בְּרִיקַת חָמֵץ אַחַר תְּפִלַּת עַרְבִית.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: משא״כ . . . נז ליודעים.

בְּבֵית רַבֵּנוּ נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אֶת הָרַב לְמֶרְשָׁה, אֶלָּא לִמְכֹּר לוֹ אֶת הֶחָמֵץ וּבְעֶרֶב קִבְּלָן.

בַּאֶפִּיַּת הַשְּׁמוּרָה עֶרֶב פֶּסַח אַחַר חֲצוֹת, הָיָה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ] נוֹכֵחַ, וְאוֹמֵר גַּם כֵּן הַלֵּל, וְהָיָה מַפְסִיק – גַּם בְּאֶמְצַע פֶּרֶק – לְהוֹרוֹת בְּהַנּוֹגֵעַ לְהַלִּישָׁה, אֲפִיָּה וּכְהַאי גַּוְנָא [=וְכַדּוֹמֶה].

שבת קודש

יום שלישי — **טו ניסן, א דחג המצות** — ה׳תש״ג

לְמָרוֹר וַחֲזֶרֶת – הֵן חְרֵיין וְהֵן סַאלַאט [=חַסָּה].
קִדּוּשׁ בַּעֲמִידָה. הָא לַחְמָא – הַהֵא בְּצִירֵי. בְּבִרְכַּת אֲכִילַת מָרוֹר מְכַוְּנִים גַּם עַל מָרוֹר שֶׁבַּכּוֹרֵךְ.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: והנה . . . 114 ולבושיהן כנ״ל.

בסדר הראשון הי׳ אאמו״ר מקצר בכדי לאכול האפיקומן לפני חצות, אבל בשני הי׳ מאריך. מתחיל לפני שעה ט וגומרו בשעה ג–ד אחר חצות, והי׳ מאריך בביאור ההגדה.

אדמו״ר הזקן אמר: מיכלא דמהימנותא – לילה הראשון; מיכלא דאסותא – לילה השני. אז די רפואה ברייגט די אמונה, וואָס ער זאָגט א דאנק דיר ג–ט פאר מיין רפואה, איז ער דאָך געווען קראנק. אָבער אז די אמונה ברייגט די רפואה, איז מען לכתחילה ניט קראנק.

בַּסֵּדֶר הָרִאשׁוֹן הָיָה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ] מְקַצֵּר בִּכְדֵי לֶאֱכֹל הָאַפִּיקוֹמָן לִפְנֵי חֲצוֹת, אֲבָל בַּשֵּׁנִי הָיָה מַאֲרִיךְ. מַתְחִיל לִפְנֵי שָׁעָה ט, וְגוֹמְרוֹ בְּשָׁעָה ג־ד אַחַר חֲצוֹת, וְהָיָה מַאֲרִיךְ בְּבֵאוּר הַהַגָּדָה.

אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן אָמַר: מֵכְלָא דִּמְהֵימְנוּתָא [=״מַאֲכַל הָאֱמוּנָה״] – לֵילָה הָרִאשׁוֹן; מֵכְלָא דְּאַסְוָתָא [=״מַאֲכַל הָרְפוּאָה״] – לֵילָה הַשֵּׁנִי. כַּאֲשֶׁר הָרְפוּאָה מְבִיאָה (גּוֹרֶמֶת) אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁאוֹמֵר ״תּוֹדָה לְךָ ה׳ עַל רְפוּאָתִי״ – הוּא הָיָה הֲרֵי חוֹלֶה; אַךְ כְּשֶׁהָאֱמוּנָה מְבִיאָה אֶת הָרְפוּאָה – מִלְּכַתְּחִלָּה לֹא חוֹלִים.

חנון ורחום — יום ראשון ט' ניסן ה'תשע"ה

הלכות שבועות פרק ב, הלכה ב: כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, וּבְמִי שֶׁשְּׁמוֹ רַחוּם... הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעָה גְּמוּרָה.

במשנה (שבועות לה, א) נאמר שהנשבע ב'חנון' או ב'רחום' חלה השבועה, כי שמות אלו מתייחסים לקב"ה. והקשו על כך בגמרא: הרי לגבי איסור מחיקת השם רק שבעה שמות אינם נמחקים, אך שאר הכינויים כגון חנון ורחום נמחקים? ותירצו: 'מתניתין – במי שהוא רחום'.

ונחלקו הראשונים בביאור הדברים: לדעת רש"י (שם ע"ב ד"ה במי שהוא) אין הכוונה שהנשבע צריך לפרש ולומר 'במי שהוא רחום' אלא אף כשנשבע ב'רחום' סתם חלה השבועה, כי ברור שכוונתו לקב"ה על אף שאין זה אחד משמותיו של הקב"ה.

אך הרמב"ם כותב שנשבע 'במי ששמו חנון', ומשמע שדווקא כשנשבע בלשון זו השבועה חלה, אך אם אמר רק 'חנון' יתכן שכוונתו להישבע באדם מסוים שהוא חנון, ורק כשאומר 'במי ששמו חנון' בוודאי כוונתו לקב"ה שהרי רק הוא מכונה בתואר זה (לחם משנה).

ולפי זה יש לבאר את פסק הרמב"ם בהלכות קריאת שמע (פ"ג ה"ה), שמותר לומר בבית הכסא 'חנון' או 'רחום', והראב"ד שם השיג עליו: הרי אלו הם שמותיו של הקב"ה שאסור להזכירם בבית הכסא!

ולפי האמור יש לומר שהרמב"ם הולך לשיטתו כאן שרק כשאומר 'במי ששמו חנון' חלה השבועה, אך המילים 'חנון' או 'רחום' בפני עצמן אינן מתייחסות בהכרח לקב"ה, ולכן אין איסור לאומרן בבית הכסא (מגן גיבורים סי' פה סק"ג. צמח צדק חידושים על הש"ס, קיצור פסקי הרא"ש ברכות, נז).

מתי אין 'חצי שיעור' אסור מן התורה? — יום שני י' ניסן ה'תשע"ה

הלכות שבועות פרק ד, הלכה א: מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וְאָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - פָּטוּר; שֶׁאֵין אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת, וַהֲרֵי הוּא כְּאוֹכֵל חֲצִי שִׁעוּר מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

'חצי שיעור' אסור מן התורה (יומא עד, א), ואף ש"כל איסורי מאכלות שבתורה - שיעורן בכזית בינוני בין למלקות בין לכרת... אסור מן התורה לאכול כל שהוא מדבר האסור" (הל' מאכ"א פי"ד ה"ב).

והנשבע שלא יאכל, כתב הר"ן (שבועות ט, א מדפי הרי"ף) בשם יש אומרים, שמותר לאכול פחות מכזית כי כשנשבע לא התכוין לאסור על עצמו אלא כזית.

אבל הרמב"ם כאן כתב שהנשבע שלא יאכל ואכל פחות מכזית "הרי הוא כאוכל חצי שיעור מנבלות וטרפות". וביאר הר"ן (שם) כי אף שמשמעות דבריו של הנשבע היתה לאסור על עצמו שיעור אכילה שלם, כיון שה'חצי שיעור' ראוי להצטרף ולהשלים לשיעור, הרי זה ככל 'חצי שיעור' האסור מן התורה כי 'חזי לאצטרופי'.

והקשה הגר"ע איגר (תשובות רע"א סו"ס קנד):

אדם יכול 'להישאל' (להתחרט) על שבועתו, וכשהחכם מתיר לו את השבועה הרי היא נעקרת למפרע. ואמר רבא (שבועות כז, ב), שהנשבע על ככר שלא לאוכלה ואכלה, אם שייר ממנה שיעור כזית הרי זה 'נשאל' עליה ומתירים את השבועה למפרע ומותר לאכול גם את הנשאר. אבל אם אכלה כולה - אין נשאל עליה, כי אם אין מה להתיר מכאן ולהבא - אין מתירים את השבועה.

ולפי דברי הרמב"ם שגם בפחות מכזית חלה השבועה ונאסר מן התורה, יש לתמוה: מדוע רק אם שייר כזית יכול 'להישאל', הרי גם פחות מכך אסור מן התורה, והתרת השבועה יכולה לחול על זה?

ותירץ: 'חצי שיעור' האסור מן התורה הוא רק אם כל השיעור נמצא, ואז החצי 'חזי לאיצטרופי' לשיעור שלם, אבל הנשבע על ככר ואכלה ושייר ממנה רק כחצי זית, ואין יותר כדי שיוכל להצטרף – הנשאר מותר, ואם כן אין על מה שתחול ההתרה.

ומסתפק: האם לפי זה יהא מותר לאכול (מן התורה) חמץ פחות מכשיעור בסוף היום האחרון של פסח, או לאכול פחות מכשיעור ברגע האחרון של יום הכיפורים, כאשר אין שהות להשלים לשיעור?

'דון מינה ואוקי באתרה' או 'דון מינה ומינה' — יום שלישי י"א ניסן ה'תשע"ה

הלכות שבועות פרק ז, הלכה א: הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּמָמוֹן.... וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ וְכָפַר - הֲרֵי זֶה הַנִּתְבָּע הוּא חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן... שֶׁבִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, אֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִפִּי עַצְמוֹ וְאֶחָד שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אַחֵר וְכָפַר... חַיָּב.

נחלקו תנאים בשבועת הפקדון (שבועות לו, ב):

רבי מאיר אומר, הנשבע מפי עצמו חייב ב'שבועת הפקדון' (ואם הודה שנשבע לשקר חייב בתשלומים ובקרבן אשם) בין בפני בית דין ובין שלא בפני בית דין, אבל המושבע מפי אחרים חייב רק אם כפר בבית דין. והטעם: ב'שבועת הפקדון' נאמר רק דין נשבע מפי עצמו, ודין מושבע מפי אחרים נאמר רק ב'שבועת העדות'. ולומדים בגזירה־שוה מ'שבועת העדות' שגם ב'שבועת הפקדון' - המושבע מפי אחרים חייב, כי רבי מאיר סובר 'דון מינה ומינה' - כיון שחיוב מושבע מפי אחרים נלמד מהכתוב ב'שבועת העדות' ('דון מינה') לומדים משם ('ומינה') גם את כל הפרטים. וכיון שב'שבועת העדות' חייב רק אם כפר בבית דין, כך גם

ב'שבועת הפקדון' - מושבע מפי אחרים (שנלמד מ'שבועת העדות') חייב רק אם כפר בבית דין.

אבל חכמים סוברים 'דון מינה ואוקי באתרה', ואף שדין מושבע מפי אחרים נלמד מ'שבועת העדות' ('דון מינה'), פרטי הדין נקבעים על פי הכללים ב'שבועת הפקדון' ('ואוקי באתרה'), וכיון שב'שבועת הפקדון' חייב אף אם כפר שלא בפני בית דין (במושבע מפי עצמו), גם המושבע מפי אחרים חייב אף אם לא כפר בבית דין.

והרמב"ם כאן פסק כחכמים (שבועות לו, ב) שאין הבדל בין נשבע מפי עצמו לנשבע מפי אחרים, ובשניהם חייב אף אם לא כפר בבית דין (כסף משנה).

והקשו אחרונים (לח"מ הל' מעשה הקרבנות פט"ז הי"ד, תוי"ט מנחות פי"ג מ"ה):

בהלכות מעשה הקרבנות (פי"ז הט"ו) כתב הרמב"ם: "האומר הרי עלי יין, לא יפחות משלשה לוגין, הרי עלי שמן לא יפחות מלוג". ולפי האמור בגמרא (מנחות קז, א) הלכה זו שנדבת שמן למזבח היא מלוג ומעלה היא לדעת הסובר 'דון מינה ומינה'. כי את עצם הדין שמנדבים שמן למזבח (כקרבן בפני עצמו ולא כחלק מקרבן מנחה) לומדים מפרשת מנחה ('דון מינה') וגם את פרטיו, היינו השיעור הנדרש, לוג, לומדים מקרבן מנחה ('ומינה'). מה־שאין־כן למאן דאמר 'דון מינה ואוקי באתרה', הרי אף שעצם דין נדבת שמן נלמד מקרבן מנחה ('דון מינה') - את פרטיו לומדים מנסכים, כי קרבן שמן דומה לנסכים שקרבים על המזבח בפני עצמם ('ואוקי באתרה') וכשם ששיעור נסכים הוא שלשה לוגים, אף שמן שיעורו שלשה לוגים. ולכאורה הרמב"ם סותר את עצמו כי מצד אחד פסק כדעה האומרת 'דון מינה ומינה', ששמן לא יפחות מלוג, ומצד שני פסק כדעה ש'דון מינה ואוקי באתרה'!

ומבאר ה'כפות תמרים'(סוכה לז, ב):

ההלכה היא 'דון מינה ואוקי באתרה' (וכמו שפסק כאן), וכן אמר רבינא "דכולי עלמא דון מינה ואוקי באתרה" (מנחות סב, א). אך בנדבת שמן יסבור הרמב"ם שאין לדמות שמן לנסכים, שהרי כל עיקר הדין שמנדבים שמן הוא בפרשת מנחה, ולא מסתבר ש'אתרה' של נדבת שמן הוא בנסכים, אלא אדרבה, יותר נראה ש'אתרה' הוא בפרשת קרבן מנחה, ולכן לומדים גם את שיעורו מפרשת מנחה.

עדות המלך

יום רביעי י"ב ניסן ה'תשע"ה

הלכות שבועות פרק י, הלכה א: הָיָה הַמֶּלֶךְ אֶחָד מֵעֵדָיו, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהָעִיד... פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת.

שנינו בסנהדרין (יח, א): "המלך לא מעיד ולא מעידין אותו". משום שנאמר "שום תשים עליך מלך – שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין, ודרך בזיון הוא לו" (רש"י שבועות לא, א).

והקשה ה'תוספות יו"ט' (הוריות פ"ב מ"ה): בהלכות שגגות (פ"י ה"ד) פסק הרמב"ם "המלך וכהן משיח מביאין קרבנם על שבועת העדות". כלומר, אם המלך שגג ולא העיד כאשר התובע השביעו, עליו להביא 'קרבן שבועת העדות'. ולפי דבריו כאן יש לתמוה, מדוע צריך המלך להביא 'קרבן שבועת העדות' והרי "המלך לא מעיד"?

ומבאר מהר"ם חביב:

המלך אינו מעיד כי זהו זלזול בכבוד המלכות, אך כאשר העדות היא למלך אחר השווה אליו במעמדו, אין בכך זלזול וחייב להעיד, וזהו המקרה בו כתב הרמב"ם בהל' שגגות שעל המלך להביא 'קרבן שבועת העדות' (תוספות יוה"כ יומא עב, א).

וה'מנחת חינוך' (מצווה קפ"ג) מיישב:

בעדות שצריך בה שני עדים, צריכים שניהם להעיד בפני בית דין, ואם המלך הוא אחד מהם אינו חייב להעיד משום כבודו. ויתירה מזו (כלשון הרמב"ם כאן) "אינו רשאי להעיד", אבל בעדות שעד אחד נאמן בה (כגון לענין איסור או טומאה) והמלך הוא העד האחד הרי העדות כשרה גם ב'עד מפי עד', ואין המלך צריך לעמוד בעצמו בפני בית דין. ובמקרה זה, אכן חובה עליו להעיד ואם השביעוהו ולא העיד חייב ב'קרבן שבועת העדות'.

והגר"י אברמסקי מבאר:

בהלכות שגגות מדובר שהמלך התחייב ב'קרבן שבועת העדות' לפני שעלה למלוך, כאשר כן היה חייב להעיד, ולא הספיק להביא את קרבנו עד שנתמנה למלכות ועליו להביא את קרבנו למרות שבינתיים עלה למלוך (חזון יחזקאל שבועות פ"א ה"ד).

אכילה בערב יום כיפור

יום חמישי י"ג ניסן ה'תשע"ה

הלכות נדרים פרק ג, הלכה ט: וְכֵן הַנּוֹדֵר שֶׁיָּצוּם יוֹם רִאשׁוֹן... וּפָגַע בּוֹ יוֹם זֶה וַהֲרֵי הוּא יוֹם טוֹב אוֹ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים - הֲרֵי זֶה חַיָּב לָצוּם... פָּגַע בּוֹ חֲנֻכָּה וּפוּרִים - יִדָּחֶה נִדְרוֹ מִפְּנֵי הַיָּמִים הָאֵלּוּ; הוֹאִיל וְאֵסוּר הַצּוֹם בָּהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הֲרֵי הֵן צְרִיכִין חִזּוּק, וְיִדָּחֶה נִדְרוֹ מִפְּנֵי גְּזֵרַת חֲכָמִים.

בהלכה זו מבואר שהנודר להתענות בכל יום ראשון בשבוע חייב להתענות ביום זה אפילו אם הוא אסור בתענית מהתורה, אך ביום האסור בתענית מדרבנן לא יתענה, שכן 'דברי חכמים צריכים חיזוק' ולכן קבעו שאין אדם יכול לקבל על עצמו נדר הגורם לעבור על דבריהם.

והנה, בין הימים שעליהם חל הנדר ועליו להתענות מונה הרמב"ם את ערב יום כיפור, ומכאן לומד ה'לחם משנה' (הל' שביתת עשור א, ו) שלדעת הרמב"ם האכילה בערב יום כיפור היא מצוה מהתורה ולכן הנדר חל, ולא עשו בה חיזוק כחנוכה פורים שהם רק מדרבנן.

אך ה'כסף משנה' (כאן) כתב שהמצוה היא מדרבנן, אלא שמצאו לכך אסמכתא בפסוק 'ועניתם את נפשותיכם . . בתשעה לחודש בערב' – וכי בתשיעי מתענים? אלא שכל

האוכל בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי' (יומא פא, ב). ומאחר ויש לכך אסמכתא מהתורה שוב אין הדבר צריך חיזוק ולא יבואו לזלזל בו, ולכן דינו לענין זה כימים האסורים בתענית מהתורה.

וה'ערוך השולחן' תמה על שתי השיטות (או"ח סי' תרד, ז-ח): אם אכן יש מצוה, מהתורה או מדרבנן, לאכול בערב יום כיפור, מדוע לא הזכיר אותה הרמב"ם במקומה בהלכות שביתת עשור אלא כבדרך-אגב בדיני נדרים?

לפיכך הוא נוקט בדרך מחודשת: אכן לדעת הרמב"ם האכילה בערב יום הכיפורים אינה מצוה אלא מנהג טוב, ואת זה גופא מלמדנו הרמב"ם בהלכה זו: אין לטעות ולחשוב שזוהי מצוה דרבנן, וממילא יבטל מכוחה הנדר כדין מצוות דרבנן, אלא זהו מנהג. ונמצא ששתי הדוגמאות שמביא הרמב"ם: 'יום טוב או ערב יום הכיפורים' שונות זו מזו בתכלית: ביום-טוב עליו לקיים את נדרו ולצום, מאחר שהאיסור בתענית בו הוא מהתורה ולכן אינו צריך חיזוק, ואילו בערב יום הכיפורים עליו לקיים את נדרו ולצום, מאחר ואין איסור להתענות בו אפילו מדרבנן.

מדוע 'זה וזה גורם' מותר?

יום שישי י"ד ניסן ה'תשע"ה

הלכות נדרים פרק ה, הלכה טז: הָאוֹסֵר פֵּרוֹתָיו עַל חֲבֵרוֹ... חֲבֵרוֹ אָסוּר בְּגִדּוּלֵי פֵּרוֹת אֵלּוּ.

והקשה הראב"ד: כתב הרמב"ם (הל' ע"ז פ"ז הי"ד) "כל שדבר אסור ודבר מותר גורמין לו – הרי זה מותר". ואם כן, מדוע אסורים גידולי הפירות שנאסרו עליו בנדר, הרי בנוסף לזרעים של הפירות האסורים, גם הקרקע שהיא היתר גורמת לגידולם, ומטעם זה אמרו (ע"ז מח, ב) "אגוז של ערלה מותר בפירותיה"?

ותירץ הרדב"ז:

דבר הנאסר בנדר הוא איסור "שיש לו מתירין", כי יכול להישאל על נדרו (לעיל הי"ב), ומאחר שדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל, אין אומרים בו "זה וזה גורם - מותר".

ומבאר ה'אבני מילואים' (בשו"ת סי' ו בסוה"ס):

הרמב"ם סובר כדעת הר"ן (ע"ז כא, א, בדפי הרי"ף), שיסוד ההיתר של "זה וזה גורם" הוא מדין ביטול ברוב, וכשם שאיסור בעין בטל ברוב היתר, כך דבר הנולד על ידי איסור והיתר יחד – הגורם האסור בטל בגורם המותר. ואף שכל ביטול הוא לפחות ברוב, ב"זה וזה גורם", שאין כאן ממשות איסור אלא גורם בלבד, אחד באחד בטל. וכיון שההיתר הוא משום ביטול, הרי בדבר שיש לו מתירין ואינו בטל, ה'גורם' האסור לא בטל.

ועל פי שיטת הר"ן כתב ה'תורת חסד' (או"ח סי' כא):

לדעת ה'מגן אברהם' (א"ח סי' תמ"ה ס"ק ה), האופה או מבשל בפסח בתנור שהסיקוהו בחמץ, כיון שהחמץ אסור בהנאה, גם המאפה והתבשיל אסורים בהנאה. ומדוע אינו מותר משום "זה וזה גורם" שהרי העצים והחמץ מצטרפים לאפיה ולבישול? - כי ה'מגן אברהם' סובר כהר"ן שהיתר "זה וזה גורם" הוא מדין ביטול, וכיון שחמץ בפסח אסור במשהו ואינו בטל, הגורם האסור אינו מתבטל.

מתי אסור להשאל על הנדר?

שבת קודש ט"ו ניסן ה'תשע"ה

הלכות נדרים פרק ז, הלכה ט: אָסַר עַל עַצְמוֹ הֲנָיַת בְּנֵי הָעִיר - אָסוּר לְהִשָּׁאֵל עַל נִדְרוֹ לְחָכָם מִבְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר (הַהִיא). וְאִם נִשְׁאַל וְהִתִּיר לוֹ - הֲרֵי נִדְרוֹ מֻתָּר.

הריב"ש (הובא ב'כסף משנה') והב"ח (יו"ד סי' רכח ד"ה מי שאמר) פירשו את דברי הרמב"ם "אסר על עצמו הניית בני העיר" - שבני העיר יהיו אסורים ליהנות ממנו, ו"אסור להשאל על נדרו לחכם מבני אותה העיר" היות ואסר הנאתו על בני העיר, ואם כן התרת הנדר היא תועלת והנאה לבני העיר, וגם החכם נהנה מכך והרי הוא כמתיר נדרי עצמו, ושנינו (נגעים פ"ב מ"ה) 'כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו'. וכדברי הירושלמי (נדרים פ"ה ה"ד): "קונם הנייתי על בני עירי, אינו נשאל לזקן שיש שם".

אמנם זהו מדרבנן, אבל מדאורייתא יכול חכם מבני אותה העיר להתיר, שהרי לא בני העיר נדרו ואסרו על עצמם, ולכן בדיעבד "אם נשאל והתיר לו - הרי נדרו מותר".

וממשיך הירושלמי (שם): אמר 'קונם הניית בני העיר עלי [שיהיה אסור לו ליהנות מבני העיר] - נשאל לזקן שיש שם', ואין זה כמתיר נדרי עצמו "דמה הנאה יש להם כשהוא יהנה משלהם".

ותמה על זה ה'כסף משנה':

א. האומר 'קונם הנאתי על בני עירי [שבני העיר יהיו אסורים ליהנות ממנו]' - איך אפשר לומר שהתרת החכם מבני העיר היא התרת נדרי עצמו, הרי לא בני העיר הם הנודרים, ומדוע לא יתירו את הנדר אף שיש להם הנאה מכך?

ב. איך יתכן שאדם האוסר על עצמו את הנאת בני העיר יוכל להשאל לחכם מבני העיר, הרי בהתרה זו הוא נהנה מהחכם, אף שאסר על עצמו הנאת בני העיר והחכם בתוכם?

ולכן מפרש את דברי הרמב"ם כך:

"אסר על עצמו הנאת בני העיר", היינו שהוא ייאסר ליהנות מבני העיר ואינו יכול להישאל על נדרו לחכם מבני העיר לפי שנהנה מהתרת החכם, ואסור לו ליהנות ממנו (אלא שאם עבר ונשאל, ההתרה קיימת). ואת דברי הירושלמי, שהאומר 'קונם הנאת בני העיר עלי' נשאל לזקן שיש שם, מפרש ה'כסף משנה' להיפך שיהיה אסור לבני העיר ליהנות ממנו, והחכם יכול להתיר לו שהרי הנודר לא אסר על עצמו ליהנות מהם.

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום – ט'־ט"ו ניסן ה'תשע"ה

יום ראשון ט' ניסן ה'תשע"ה

נִדְבוֹת פִּי רְצֵה נָא יְיָ, וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי

סֵפֶר שֵׁשִׁי וְהוּא סֵפֶר הַפְּלָאָה

הִלְכוֹתָיו אַרְבַּע. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת. ב. הִלְכוֹת נְדָרִים. ג. הִלְכוֹת נְזִירוּת. ד. הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִין.

הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת: אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) שֶׁלֹּא לִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ לַשֶּׁקֶר. ב) שֶׁלֹּא לִשָּׁא שְׁמוֹ לַשָּׁוְא. ג) שֶׁלֹּא לְכַפֵּר בְּפִקָּדוֹן. ד) שֶׁלֹּא לִשָּׁבַע עַל כְּפִירַת מָמוֹן. ה) לִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ בֶּאֱמֶת.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. אַרְבָּעָה מִינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן: שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וּשְׁבוּעַת שָׁוְא, וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת. שְׁבוּעַת בִּטּוּי[2] הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע[3] אוֹ לְהֵיטִיב[4]. וְהִיא נֶחֱלֶקֶת לְאַרְבָּעָה חֲלָקִים: שְׁתַּיִם לְהַבָּא[5], וּשְׁתַּיִם לְשֶׁעָבַר[6]. כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁעָבַר שֶׁנַּעֲשָׂה אוֹ שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה, וְעַל דָּבָר שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת שֶׁיֵּעָשֶׂה וְשֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה[7].

ב. וְאֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹתָן, בֵּין לְהַבָּא בֵּין לְשֶׁעָבַר. כֵּיצַד לְשֶׁעָבַר[8]? שֶׁאֲכַלְתִּי, אוֹ שֶׁזָּרַקְתִּי אֶבֶן לַיָּם[9], אוֹ שֶׁדִּבֵּר פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי[10]; אוֹ שֶׁלֹּא אֲכַלְתִּי, אוֹ שֶׁלֹּא זָרַקְתִּי אֶבֶן לַיָּם, אוֹ שֶׁלֹּא דִּבֵּר פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי[11]. כֵּיצַד לְהַבָּא? שֶׁאֹכַל אוֹ שֶׁלֹּא אֹכַל, אוֹ שֶׁאֶזְרֹק אוֹ שֶׁלֹּא אֶזְרֹק אֶבֶן לַיָּם[12]. הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתַּיִם לְשֶׁעָבַר[13] וּשְׁתַּיִם לְהַבָּא.

ג. נִשְׁבַּע אַחַת מֵאַרְבַּע מַחֲלוֹקוֹת אֵלּוּ וְהֶחֱלִיף, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל[14] וְאָכַל, אוֹ שֶׁיֹּאכַל וְלֹא אָכַל, אוֹ שֶׁאֲכַלְתִּי וְהוּא לֹא אָכַל, שֶׁלֹּא אֲכַלְתִּי וְאָכַל - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעַת שֶׁקֶר. וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בוֹ[15] נֶאֱמַר: לֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר[16]. וְאִם נִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר בְּמֵזִיד[17] - לוֹקֶה[18]. בְּשׁוֹגֵג[19] - מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד[20]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם וְגוֹמֵר.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) סקירה כללית על ארבעה מיני שבועות, ומה חייבים עליהן. 2) לשון ביטוי - הוא דבר היוצא מלב האדם בשעת התרגשות נפשו ובהתפעלותה כלשון הכתוב "יש בוטה כמדקרות חרב" ומפני שאין ראוי לאדם להתרגל בנדרים ושבועות לא רצתה התורה לכתוב לשון המורה לכתחילה על היתר השבועה, לכן הדגישה: "לבטא בשפתיים", כלומר, שיצאה השבועה ממנו בעת התרגשות הנפש והתפעלותה (תורה תמימה ויקרא ה, אות לח). 3) כגון שלא יאכל היום או מחר. 4) בין לעצמו (שיאכל), בין לאחרים שייטיב עמהם הטבה שבידו לעשותה כגון שידבר עליהם לשלטונות או יכבדם. 5) שיאכל או לא יאכל. 6) שאכלתי או לא אכלתי. ואף על פי שלשון הכתוב "להרע או להטיב" משמעה רק על העתיד להיות, - מריבוי הכתוב "לכל אשר יבטא" דורשים גם על דבר שעבר. 7) ואם נשבע אל אחת מאלה והחליף, חילל שבועתו. 8) הקדים רבינו לפרש שבועה לשעבר, אף על פי שאינה כתובה מפורש בתורה, בעוד "ששבועה להבא" מפורשת בתורה: "להרע או להיטיב"? כי כל דבר הנלמד ממדרש חכמים חביב עליו לפרשו תחילה. ועוד, בדין הוא להקדים "שבועה לשעבר" שכן משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, שיודע בנפשו שנשבע שקר, ואילו "שבועה להבא" אינו חייב עליה עד שיחליף את דברו ויעשה מה שנשבע לא לעשות נמצא שרק לאחר זמן כשהחליף עשה את שבועתו שקר, ובשעת שבועתו לא יצאה מפיו לשקר ובכל זאת חייב, ועל כורחך "שבועה להבא" יש בה יותר חידוש, וסידר רבינו את דבריו בדרך "לא זו אף זו". 9) אף על פי שאין בה לא הרעה ולא הטבה. 10) אף על פי שהדיבור אין בו ממש, וגם אין זה דבר של עצמו אלא של אחרים. 11) אף על פי ששבועה זו אינה בלהבא, שהרי אין זה ברשותו, שפלוני ידבר או לא ידבר, חייב עליה ב"לשעבר". 12) אבל שידבר פלוני עם פלוני אינו חייב עליה משום שבועת בטוי שאין זה באפשרותו לעשות, ולוקה מכת מרדות שגרם לשבועת שווא. 13) אכלתי ולא אכלתי. והוא הדין לכל דבר שהוא בכלל: "הן ולאו" ואפילו אין בו משום "הרעה והטבה" כגון זרקתי צרור לים או לא זרקתי - מריבוי הכתוב: "לכל אשר יבטא האדם". 14) היום, או שלא יאכל כיכר זו. 15) כגון זרקתי או לא זרקתי או שדיבר פלוני עם פלוני הנזכרים לעיל, וכן שבועת הפיקדון המפורשת לקמן. וגם שבועת העדות. 16) שמשמעו בשעת שבועה לא תהא שקר - זוהי שבועה לשעבר וגם משמעו: לא תישבעו בשמי כדי לשקר לאחר זמן - זוהי שבועה להבא. והמתרה בו צריך להתרות בו לאו זה. והוא הדין שעובר גם על "לא יחל דברו", כשנשבע להבא ומחליף. אלא שאין דרכו של רבינו למנות לאווין הרבה על מצוה אחת, כפי, שהגדיר במניין המצוות שורש ט "כי לא בריבוי הלאווין ירבו המצוות" ולכן לא הזכיר לאו "לא יחל" שהוא משותף גם לעובר על נדרו. 17) והתרו בו משום לאו זה. 18) מלקות ארבעים חסר אחת. וכל זה מדובר רק בשלושה חלקים משבועת בטוי, כגון נשבע שלא יאכל ואכל שעבר על לאו שיש בו מעשה, וכן בנשבע שאכל ולא אכל, אף על פי שלא עשה מעשה, חייב, מפני "שמשעת שבועתו לשקר נשבע", אבל הנשבע שיאכל ולא אכל אף על פי שעבר על שבועת שקר, אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה וגם אין זו שבועת שקר משעת שבועה. 19) כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל, ושבועה זו אסורה, אבל לא ידע שחייבים עליה קרבן. 20) הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר

מתוך מהדורת וגשל

ד. שְׁבוּעַת שָׁוְא נֶחֱלֶקֶת לְאַרְבַּע מַחֲלוֹקוֹת[21]: הָאַחַת - שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר הַיָּדוּעַ שֶׁאֵין כֵּן[22]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהוּא אִישׁ, וְעַל עַמּוּד שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. הַשְּׁנִיָּה - שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק לְאָדָם שֶׁהוּא כֵּן. כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הַשָּׁמַיִם שֶׁהוּא שָׁמַיִם, וְעַל הָאֶבֶן זוֹ שֶׁהִיא אֶבֶן, וְעַל הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵם שְׁנַיִם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[23]. שֶׁזֶּה הַדָּבָר אֵין בּוֹ סָפֵק לְאָדָם שָׁלֵם[24] כְּדֵי לְצַדֵּק הַדָּבָר בִּשְׁבוּעָה.

ו. שְׁלִישִׁית - שֶׁנִּשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמְּצוָה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִתְעַטֵּף בְּצִיצִית[25], שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין[26], וְשֶׁלֹּא יֵשֵׁב בְּסֻכָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת[27], וְלֹא יֹאכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח[28], אוֹ שֶׁיִּתְעַנֶּה בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים[29]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. רְבִיעִית - שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁאֵין כֹּחַ בּוֹ לַעֲשׂוֹת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים לַיְלָה וָיוֹם רְצוּפִים[30], אוֹ שֶׁלֹּא יִטְעַם כְּלוּם שִׁבְעָה יָמִים רְצוּפִים וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[31]. כָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת שָׁוְא מֵאַרְבַּע שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא[32]. וְאִם הָיָה מִזִּיד לוֹקֶה[33]; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג - פָּטוּר מִכְּלוּם[34].

ח. שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן כֵּיצַד? כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ, בֵּין פִּקָּדוֹן בֵּין מִלְוֶה, אוֹ שֶׁגָּזְלוֹ אוֹ עֲשָׁקוֹ[35], אוֹ מָצָא לוֹ אֲבֵדָה וְלֹא הֶחֱזִירָהּ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְתָבַע מִמֶּנּוּ מָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ וְכָפַר בּוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְכַחֲשׁוּ - זוֹ אַזְהָרָה לִכְפִירַת מָמוֹן. וְאֵין לוֹקִין עַל לַאו זֶה[36]. וְאִם נִשְׁבַּע לוֹ עַל שֶׁקֶר עַל מָמוֹן שֶׁכָּפַר בּוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלַאו אַחֵר, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: לֹא תִשָּׁקְרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ[37] - זוֹ אַזְהָרָה לְנִשְׁבָּע עַל כְּפִירַת מָמוֹן. וּשְׁבוּעָה זוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[38].

ט. וּמַה הוּא חַיָּב עַל שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁשִּׁקֵּר בָּהּ? מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן[39] שֶׁכָּפַר בּוֹ עִם תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ, וּמַקְרִיב

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מביא חטאת בהמה ואם היה עני מביא עוף, ובדלי דלות מביא עשירית האיפה סולת. "ומפני זה נקרא עולה ויורד כי לא יעמוד (הקרבן) במין אחד אלא הכול לפי השגת יד החוטא מחוייב הקרבן". וכתב החינוך מצוה ל: "כי הנשבע בשם הגדול לאמת דבר שהיה, והוא יודע ששקר בפיו, הנה הוא מקיל ביראת אלוקים, כאומר בליבו שאין אמת - תאלמנה שפתיו ... כי פירוש נשבע הוא, שגומר האדם בליבו ואומר בפיו לקיים אותו דבר שנשבע עליו ולא ישנהו לעולם כמו שהשם ברוך הוא קיים לא ישתנה, וזה לשון שבועה יבוא לעולם בלשון נפעל, כלומר שנפעל (גופו) בדבריו להיותו קיים כמו שאמר בקיומו ברוך הוא". 21) ובכתב יד התימנים: מחלקות. 22) "והוא שניכר לשלושה בני אדם". שכל דבר שיודעים בו שלושה אנשים הרי זה מפורסם וידוע. 23) ושם אמרו ראה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו בזול, לוקה משום שבועת שווא, עשרים וארבע ערים היו בדרום וכולן חרבו על שבועת שווא שהיא אמת. 24) בדעתו ובשכלו, ואפילו כשמדבר עם אדם בלתי שלם, אסור לו להישבע על דבר הידוע, כי מה לו להישבע על כך, והכתוב אומר "אל תען כסיל כאיוולתו". 25) שילבש טלית המחוייבת בציצית ולא יטיל בה ציצית, אבל אם נשבע סתם שלא יתעטף בציצית אין זו ביטול מצוה, שהרי יכול ללבוש בגד שאינו מחוייב בציצית. ואין אדם מחוייב (מצד הדין) לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית. 26) ואפילו טוען לא נשבעתי אלא מפני שהתפילין צריכים גוף נקי אין שומעים לו ולוקה, כי אי אפשר שלא תהיה לו שעת הכושר ונמצא נשבע לבטל המצוה באותה שעה. 27) ואפילו אמר סוכה סתם אין כוונתו לסוכת צל שאינה של מצוה אלא כוונתו לסוכת מצוה, כי בנדרים ובשבועות הלך אחר לשון בני אדם. ולפיכך הרי זה נשבע לבטל מצוה. 28) שמצוה לאכול כזית מצה בליל חמישה עשר בניסן. וכאן ידובר בחוץ לארץ שעושים בו שני ימים טובים מן הספק, ולפיכך, אם נשבע לא לאכול מצה בלילי הפסח, לוקה על כל פנים, שהרי ערב אחד מהם חייב בו באכילת מצה מן התורה, אבל אם יאמר בחוץ לארץ ב"ליל הפסח" לא ילקה, שהרי יכול לומר לא נשבעתי אלא על לילה אחד והרי הוא ספק חמשה עשר ואין לוקין על הספק. 29) ואסור להתענות בהם. 30) שדבר זה הוא בלתי אפשרי, ומשנשבע יצאה שבועתו לשקר. 31) כגון שנשבע שראה גמל פורח באוויר, שזה דבר שאי אפשר. 32) וכתב ר' אברהם אבן עזרא בפירושו: "והנה טעם לזכור השם (בשבועתו) כי כאשר הוא השם אמת כן יהיה דברו אמת והנה אם לא יקיים דברו כאילו מכחיש את השם ... ורבים חושבים כי הנושא השם לשווא לא עשה עבירה גדולה ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאווין הבאים אחריו, הרוצח והנואף, שהן עבירות קשות - לא יוכל כל עת לרצוח ולנאוף כי יפחד, ואשר הרגיל עצמו להישבע לשווא יישבע ביום אחד שבועות אין מספר ... ואם תוכיחנו למה נשבעת עתה, אז יישבע שלא נשבע מרוב רגילותו בה, כי לפני כל דיבור שידברו יקדימו השבועה ... ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו". 33) אף על פי שזהו לאו שאין בו מעשה לוקים עליו, שנאמר "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אין מנקין (מוחלין) אותו אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו, ומותר במה שנשבע, כי השבועה לא חלה עליו כלל. 34) אף מן הקרבן, שאין קרבן בשבועת שווא בין בשוגג בין במזיד. 35) שכובש שכר פעולתו, כלשון הכתוב "לא תעשוק שכיר עני ואביון". 36) שאין בכפירה מעשה ואין לוקים על לאו שאין בו מעשה. ועוד, כי לאו זה "ניתן לתשלומין" (שישלם קרן) ואין לוקין עליו. אבל ענשו הוא, שמשעת כפירת הפיקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין (ואינו נפטר כשומר חינם או שכר) וגם נפסל לעדות. 37) וסמוך לו נכתב: "ולא תישבעו בשמי לשקר". 38) אף על פי שהיא כוללת: מלווה וגזל עושק ואבידה, נקראת כך, לפי שכפירת הפיקדון מצוייה ומקיפה יותר וגם הכתוב פתח בה תחילה. 39) למפקיד.

אָשָׁם וַדַּאי[40], בֵּין שֶׁהָיָה מֵזִיד בֵּין שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד[41] אוֹ בְגָזֵל וְגוֹמֵר, וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם; וְלֹא נֶאֱמַר בּוֹ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ[42] - לְחַיֵּב מֵזִיד[43] כְּשׁוֹגֵג.

י. וְהוּא שֶׁיָּזִיד בַּפִּקָּדוֹן אוֹ בַּמָּמוֹן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ וְיֵדַע בּוֹ בְּשָׁעַת שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם שָׁגַג וְשָׁכַח שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ מָמוֹן וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ יָדַע - הֲרֵי זֶה אָנוּס וּפָטוּר מִכְּלוּם[44]. וְכֵן אִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִשָּׁבַע לַשֶּׁקֶר עַל כְּפִירַת מָמוֹן - הֲרֵי זֶה אָנוּס וּפָטוּר[45].

יא. אִם כֵּן, הֵיאַךְ הִיא שִׁגְגַת שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[46]? כְּגוֹן שֶׁנֶּעְלַם מִמֶּנּוּ אִם חַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן אִם לַאו, וְיָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה וְשֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ מָמוֹן - זוֹ הִיא שִׁגְגָתָהּ[47]. וּזְדוֹנָהּ - שֶׁיָּדַע שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן.

יב. שְׁבוּעַת הָעֵדוּת כֵּיצַד? הָעֵדִים שֶׁיָּדְעוּ עֵדוּת מָמוֹן[48], וּתְבָעָם בַּעַל הָעֵדוּת לְהָעִיד לוֹ[49], וְכָפְרוּ בְּעֵדוּתָן וְלֹא הֵעִידוּ, וְנִשְׁבְּעוּ שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת - זוֹ הִיא נִקְרֵאת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת. וְחַיָּבִין עַל שְׁבוּעָה זוֹ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, בֵּין שֶׁהָיוּ מְזִידִין בָּהּ בֵּין שֶׁהָיוּ שׁוֹגְגִים. שֶׁנֶּאֱמַר: נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד, וְלֹא נֶאֱמַר בָּהּ וְנֶעְלַם[50] - לְחַיֵּב עַל הַזָּדוֹן כִּשְׁגָגָה.

יג. כֵּיצַד שִׁגְגַת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת? כְּגוֹן שֶׁנֶּעְלַם מִמֶּנּוּ שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן, וְיָדַע שֶׁשְּׁבוּעָה זוֹ אֲסוּרָה וְשֶׁהִיא שֶׁקֶר. וּזְדוֹנָהּ - שֶׁיָּדַע שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן. אֲבָל אִם לֹא יָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה אוֹ שֶׁשָּׁכְחוּ הָעֵדוּת וְנִשְׁבְּעוּ[51], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לָהֶם שֶׁהֵן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת וְשֶׁנִּשְׁבְּעוּ עַל שֶׁקֶר - הֲרֵי אֵלּוּ אֲנוּסִין[52], וּפְטוּרִין אַף מִן הַקָּרְבָּן[53].

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אֶחָד מֵאַרְבָּעָה מִינֵי שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ[2] מִפִּי עַצְמוֹ[3], וְאֶחָד הַמַּשְׁבֵּעַ מִפִּי אֲחֵרִים[4] וְעָנָה אָמֵן, אֲפִלּוּ הִשְׁבִּיעוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוֹ קָטָן וְעָנָה אָמֵן - חַיָּב. שֶׁכָּל הָעוֹנֶה אָמֵן אַחַר שְׁבוּעָה - כְּמוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו[5]. וְאֶחָד הָעוֹנֶה אָמֵן אוֹ הָאוֹמֵר דָּבָר שֶׁעִנְיָנוֹ כְּעִנְיַן אָמֵן[6], כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֵן, אוֹ מְחֻיָּב אֲנִי בִּשְׁבוּעָה זוֹ, קִבַּלְתִּי עָלַי שְׁבוּעָה זוֹ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּכָל לָשׁוֹן[7] - הֲרֵי זֶה כְּנִשְׁבָּע לְכָל דָּבָר, בֵּין לְחַיְּבוֹ מַלְקוּת[8] בֵּין לְחַיְּבוֹ קָרְבָּן[9].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

40) שבא על חטא וודאי, בניגוד ל"אשם תלוי" שבא על ספק עבירה, כגון שהיו לפניו שתי חתיכות אחת חלב ואחת שומן ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה אכל (שאבדה השנייה), כגון זה מביא על ספקו "אשם תלוי", כי כפרתו של חוטא זה תלוייה ועומדת עד שייוודע לו שחטא, ואז יביא קרבן חטאת. וקרבן איל זה הבא על חטא שבועת הפיקדון נקרא במשנה "אשם גזילות". ומתוך דברינו למדנו שיש לנקד אָשַׁם וודאי, קרבן אשם של איש שחטא וודאי, בניגוד לקרבן אשם של איש תלוי המסופק אם חטא. 41) ששם בידו ממון להתעסק (שותפות) או במלווה. ואבן עזרא מפרש: "שותפות ששם ידו עמו". 42) בניגוד לשבועת בטוי שנאמר בה: "ונעלם ממנו" ומטעם זה אינו מביא קרבן אלא על שגגתה. 43) וכתב החינוך מצוה קכט משרשי המצוה: לבל יחשוב אדם הואיל ואיסור גזילת ממון נאמר עליו והשיב את הגזילה, יילך ויגזול מחבירו מה שירצה וידמה בלבבו לכשיהיה לו וישיב גזילתו ויכופר לו כאילו לא חטא מעולם, ויהיה זה פתח לעוברי עבירה! לכן הודיעה התורה שאף עם ההשבה בתוספת חומש צריך קרבן לכפרה, וכו' ... אמנם אם השיב את גזילתו ולא הביא את קרבנו לא נתכפר חטאו, אולם אין ענשו חזק כמו שהיה לפני השבתה. 44) מן החומש והקרבן. 45) מן הקרבן והחומש, אבל בכל זאת עבר על "לא תכחשו" האמור למעלה, שזוהי אזהרה לכפירת ממון. בניגוד ל"שגג ושכח" שפטור גם מלאו זה, וזהו שציין רבינו ב"שגג ושכח" - שפטור מכלום. 46) שחייב עליה קרבן ותוספת חומש, והלא בכל אלה אנוס הוא? 47) שגגת קרבן וזדון פיקדון. 48) פרט לעדות קרקע או קנס. 49) לטובתו ולחייב את הנתבע. 50) כשם שנאמר בכל מביאי קרבן עולה ויורד שנכתבו עמה באותה פרשה. והרדב"ז חוקר: מי שכבש עדותו במזיד וגרם אולי לאיבוד נפש, ונשבע לשקר איך יתכפר בקרבן הבא בדלי דלות והוא עשירית האיפה סולת? ואפילו אם הוא מתוודה מה יועיל לו וידויו אחרי שהוא "עשוק בדם נפש". אף הוא מסיים: אם ידעת טעם, אם "הרגו אינם נהרגים" תבין גם זה. 51) בחשבם שנשבעו באמת. 52) שליבם אנסם. 53) לא זו בלבד שאינם נושאים כל עוון, ואינם בכלל: אם לא יגיד ונשא עוונו. אלא אף מן הקרבן שהשוגג חייב בו, הרי אלו פטורים כי אנוסים הם והאנוס פטור מן הקרבן. 1) אופני השבועה מפי עצמו ומפי אחרים, כנויי שבועה, התפסה כשבועה, חזרה תוך כדי דיבור. 2) האמורים למעלה פ"א, ה"א. 3) שאומר שבועה בה' שלא אוכל, וכן כולן. 4) כגון שהשביעו חברו ואמר: משביעני עליך אם אכלת. 5) שם, שנאמר בשבועת אשה סוטה "והשביע הכהן את האשה... ואמר הכהן לאשה... ואמרה האשה אמן ואמן" מכאן, שהעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו, שהרי אשה זו לא אמרה כלום אחר השבעת הכהן אלא "אמן" בלבד. וכן אמרו "אמן - בו שבועה: בו קבלת דברים", ואפילו השביעו גוי חייב, שכן מצינו במשה רבינו שהשביעו יתרו חותנו לא לשוב מצרימה שנאמר "ויואל משה לשבת את האיש" - אין אלה אלא שבועה, ככתוב "ויבא אותו באלה". וגם בצדקיהו המלך מצינו שהשביעו המלך נבוכדנאצר ככתוב "וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלוקים", הרי שאפילו השביעו גוי חייב, וקטן - אינו גרוע מגוי. 6) ואפילו בשבועת שוא, שאמר חברו: משביעך אני בה', שזה האיש הוא אשה וענה אמן חייב המושבע מלקות, אף שלא הוציא שם שמים מפיו, לפי שקיים הדבר, אלא שגם המשביע עובר על: "ולפני עור...". 7) השוה הל' נדרים פ"ב, ה"א. 8) בשבועת ביטוי ושבועת שוא. 9) בכולן, חוץ משבועת שוא שאין בה קרבן, כמבואר למעלה פ"א, ה"ז. ובשבועת הפקדון יתחייב גם תוספת חומש, כמבואר שם, ה"ט.

מתוך מהדורת וגשל

ב. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע[10] אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אַחֵר בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד[11] אוֹ בְּאֶחָד מִן הַכִּנּוּיִין[12], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, וּבְמִי שֶׁשְּׁמוֹ רַחוּם[13], וּבְמִי שֶׁשְּׁמוֹ אֶרֶךְ אַפַּיִם[14], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[15] בְּכָל לָשׁוֹן[16] - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעָה גְּמוּרָה[17]. וְכֵן אֶלָּה[18] וְאָרוּר - הֲרֵי הֵן שְׁבוּעָה[19]. וְהוּא שֶׁיַּזְכִּיר שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת אוֹ כִּנּוּי מִן הַכִּנּוּיִין. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: בְּאָלָה אוֹ אָרוּר לַה', אוֹ לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, אוֹ לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ רַחוּם, מִי שֶׁיֹּאכַל דָּבָר פְּלוֹנִי - וַאֲכָלוֹ, הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר[20]. וְכֵן בִּשְׁאָר מִינֵי שְׁבוּעוֹת[21].

ג. וְכֵן הָאוֹמֵר: שְׁבוּעָה בַּה'[22] אוֹ בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן שֶׁלֹּא אֹכַל, וְאָכַל[23]; שֶׁזּוֹ אִשָּׁה, וְהוּא אִישׁ[24]; שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, וְיֵשׁ לוֹ[25]; שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת, וְהוּא יוֹדֵעַ[26] - הֲרֵי זֶה חַיָּב[27].

ד. אָמַר אָלָה אוֹ אָרוּר אוֹ שְׁבוּעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֵׁם וְלֹא כִּנּוּי - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּדָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו[28]. אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה וְלֹא מֵבִיא קָרְבָּן[29] אִם עָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִים[30] אוֹ כִּנּוּי[31] מִן הַכִּנּוּיִין[32], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[33].

ה. וְלֹא הַשְּׁבוּעָה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל כִּנּוּיֵי[34] שְׁבוּעָה - כִּשְׁבוּעָה[35]. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי אוֹתוֹ מָקוֹם עִלְּגִים[36] וְהָיוּ קוֹרְאִים לִשְׁבוּעָה 'שְׁבוּתָה' אוֹ 'שְׁקוּקָה'[37]; אוֹ שֶׁהָיוּ אֲרַמִּיִּים[38], שֶׁלְּשׁוֹן שְׁבוּעָה בִּלְשׁוֹנָם 'מוֹמָתָא'[39], וְהָעִלְּגִים

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

10) מפי עצמו. **11)** יו"ד ה"א וא"ו ה"א, או: אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, בשדי, ובצבאות, כמבואר בפיה"מ לרבינו שבועות לה. שהם מיוחדים בזה שלא ניתנו להמחק. **12)** תארי כבוד שמשבחים בהם את הקדוש־ברוך־הוא. **13)** שאנו קוראים לו כך בגלל פעולותיו שהוא רחום וחנון. **14)** ככתוב. ארך אפים - מאריך אפו לרשעים, ואינו ממהר להפרע מהם שמא יעשו תשובה. **15)** כגון: הגיבור והנורא, הנאמן. קנא וחזק. **16)** לרבות השמות שמכנות בהן האומות להקב"ה, כמו שאמרו בירושלמי: "ראה גשמים יורדים ואמר: "קירי פירי ברכסון" (קירי בלשון יון - אדוני, ברכסון - בזול, כלומר, נשבע באדון, שפירות יהיו בזול) לוקה משום שבועת שווא". וראה בהל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג: "שהשמות שקוראים בהם הגויים להקב"ה הרי הם ככל הכינויים". **17)** שבועות לה. ומפורש ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פרק ג: "ולא תשבעו בשמי לשקר, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא, יכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד בלבד, מנין לרבות את כל הכינויים, ת"ל בשמי, כל שם שיש לי". וראה לקמן פי"ב, ה"ג. **18)** שבועה בקללה, ככתוב "תהי נא אלה בינותינו... אם תעשה עמנו רעה", וכן: "אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלתו". וכך כותב רבינו לקמן פרק יא, הלכה ח': בשבועה או באלה... כיצד כגון שאמר: הריני נשבע בה', וכן אם אמר הרי הוא ארור לה' או ארור למי ששמו חנון", הרי שלשון אלה, משמעה, שבועה שיש עמה קללה. **19)** שבועות לו. אלה - שנאמר "ויבא אותו באלה", ונאמר "וגם במלך נבוכדנאצר מרד, אשר השביעו באלקים": ארור - שנאמר: "ויאל שאול את העם לאמר, ארור האיש אשר יאכל לחם"... ושם בפסוק כז נאמר: "ויונתן לא שמע בהשביע אביו את העם". **20)** וחייב משום שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. **21)** שוא, פקדון ועדות המפורשות למעלה בפרק א'. **22)** כלומר, לא רק כשאומר באלה או ארור צריך הוא להזכיר השם או כינויו, אלא אפילו כשאומר בפירוש: שבועה, צריך הוא להזכיר עמה את שם ה' או כינויו, ובלי הזכרת השם אינו חייב, כמבואר בסמוך ה"ד. **23)** זוהי שבועת ביטוי. **24)** זוהי שבועת שוא. **25)** זוהי שבועת הפקדון. **26)** זהי שבועת העדות. **27)** כדינן המבואר לעיל פרק א. **28)** שהרי מצינו בשאול המלך שהשביע את העם ואמר: "ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב" ולא הזכיר בה לא שם ולא כינוי, והעם נהג איסור בשבועתו (ר"ן לשבועות לה). ולדעת המבי"ט ב"קרית ספר" איסור זה הוא מן התורה, וכך היתה הלכה מקובלת בידם. **29)** ראה למעלה בפרק א, על איזו שבועה הוא חייב מלקות, ועל איזו מהן הוא חייב קרבן בלבד. **30)** שאסור למחקם בגלל קדושתם. והם: א־ל, אהיה אשר אהיה, אל"ף דל"ת, ויו"ד ה"י, שדי, צבאות, כמבואר בשבועות לה. ובהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. **31)** משנה בשבועות לה. לענין שבועת העדות. וסובר רבינו שאין לחלק בין שבועה זו לשאר מיני שבועות. ולדעת הראב"ד אין צורך בהזכרת שם או כינוי אלא בשבועת שוא שהוזכר בה שם ה', וכן בשבועת העדות שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" ולמדים גזירה־שוה "אלה - אלה" מסוטה, שנאמר בה "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה", מה שבועת סוטה צריכה הזכרת שם, אף שבועת העדות כן, ושבועת הפקדון למדה משבועת עדות בגזירה־שוה "תחטא - תחטא", שגם בשבועת הפקדון נאמר בה "נפש כי תחטא", אבל שבועת ביטוי לא הוזכר בה לגמרי שם ה', ולפיכך יתחייב קרבן וגם יעבור עליה משום: לא יחל דברו, אפילו לא הזכיר בה שם ה'. אמנם לענין מלקות לשעבר (ראה למעלה פ"א, ה"ג) לא יתחייב אפילו בשבועת ביטוי עד שיזכיר השם, שהרי אזהרתה "ולא תשבעו בשמי לשקר", ובפסוק זה הודגשה הזכרת השם. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית התלמוד, שאמרו שם: כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו", וזה נאמר גם לענין שבועת ביטוי כפירוש רש"י שם. ודין זה נלמד משבועת סוטה, שנאמר בה: ואמרה אמן, ובהשבעת סוטה הזכיר הכתוב שם ה'. ובוודאי גם קבלת שבועת ביטוי צריכה שם, שלא יהא הלמד חמור מן המלמד, וכשם שקבלת שבועת ביטוי צריכה שם, אף עיקר השבועה צריך שם, שאמירת אמן כמוציא שבועה מפיו היא. **32)** שמותר למחקם. **33)** לעיל ה"ב. **34)** שמות לואי. **35)** משנה בנדרים ב. **36)** ע"פ לשון הכתוב בישעיה לב, ד, שאינם מדברים צחות, אלא לשון מעורבת ומבולבלת משפות שונות, ראה לשון רבינו בהל' תפלה פ"א, ה"ד. **37)** נדרים י. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: עיקר הפסדת איזו לשון - הוא כשמתערב בו משאר לשונות וההשתתפות בו, ואלו הכינויים היו מצויים אצל העלגים מן האומות להשתבשם הלשון המורגל להוצאת האותיות ממוצאם, כמו הכושים והצרפתים וזולתם. **38)** דוברי ארמית. **39)** "שבועת ה' תהיה בין שניהם" (שמות כב, י) מתרגם אונקלוס: מומתא דה'.

מתוך מהדורת וגשל

מְכַנִּין אוֹתָהּ וְאוֹמְרִים 'מוֹהָא'[40]; כֵּיוָן שֶׁאָמַר לָשׁוֹן[41] שֶׁמַּשְׁמָעוֹ וְעִנְיָנוֹ שְׁבוּעָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב כְּמִי שֶׁהוֹצִיא לָשׁוֹן שְׁבוּעָה.

ו. וְכֵן הָאוֹמֵר 'לָאו לָאו'[42] שְׁתֵּי פְּעָמִים דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה[43], אוֹ 'הֵן הֵן', וְהִזְכִּיר שֵׁם אוֹ כִּנּוּי - הֲרֵי זֶה כְּנִשְׁבָּע[44]. וְכֵן 'יָמִין' - שְׁבוּעָה, וּ'שְׂמֹאל'[45] - שְׁבוּעָה. שֶׁנֶּאֱמַר: נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ[46]. וְכֵן הָאוֹמֵר: מִבְטָא שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה כָּךְ וָכָךְ, וְהִזְכִּיר שֵׁם אוֹ כִּנּוּי - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעָה[47].

ז. אָמַר: אִסָּר[48] לַה' אוֹ לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן שֶׁאֶעֱשֶׂה אוֹ שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה - הוֹאִיל וְהוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן שְׁבוּעָה[49], הֲרֵי הִיא כִּשְׁבוּעָה.

ח. שָׁמַע חֲבֵרוֹ נִשְׁבָּע, וְאָמַר: וַאֲנִי כְּמוֹתְךָ - הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו וְלֹא הִשְׁבִּיעוֹ חֲבֵרוֹ, הֲרֵי זֶה פָּטוּר[50]. וְזֶהוּ מַתְפִּיס[51] בִּשְׁבוּעָה שֶׁהוּא פָּטוּר[52].

ט. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע: שֶׁלֹּא אֹכַל בָּשָׂר זֶה, וְחָזַר וְאָמַר: וַהֲרֵי הַפַּת זוֹ כַּבָּשָׂר הַזֶּה - הֲרֵי הוּא פָּטוּר עַל הַפַּת; שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו עָלֶיהָ, אֶלָּא הִתְפִּיסָהּ[53]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַמַּלְקוּת אוֹ מִן הַקָּרְבָּן, אָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל אוֹתָהּ הַפַּת שֶׁהִתְפִּיס בִּשְׁבוּעָה[54].

י. מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבוּעָה, וְגָמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם אוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה וְשֶׁדָּבָר זֶה אָסוּר עָלָיו בִּשְׁבוּעָה, וְלֹא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁנֶּאֱמַר: לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם - אֵין הַנִּשְׁבָּע חַיָּב עַד שֶׁיּוֹצִיא עִנְיַן שְׁבוּעָה בִּשְׂפָתָיו[55].

יא. וְכֵן אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהִשָּׁבֵעַ, וְטָעָה וְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[56]. כֵּיצַד? הַמִּתְכַּוֵּן לְהִשָּׁבֵעַ שֶׁלֹּא יֹאכַל אֵצֶל רְאוּבֵן, וּכְשֶׁבָּא לְהוֹצִיא שְׁבוּעָה נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל אֵצֶל שִׁמְעוֹן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל עִם רְאוּבֵן, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹצִיאוֹ בִּשְׂפָתָיו; וְעִם שִׁמְעוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שִׁמְעוֹן בְּלִבּוֹ.

יב. וְכֵן[57] שְׁאָר מִינֵי שְׁבוּעוֹת[58] אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁבַּע אֶחָד בְּפָנֵינוּ שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם, וְאָכַל, וְהִתְרוּ בּוֹ, וְאָמַר: אֲנִי לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא שֶׁלֹּא אֵצֵא הַיּוֹם, וְטָעָה לְשׁוֹנִי וְהוֹצִיא אֲכִילָה שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּלִבִּי - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ לוֹקֶה[59], עַד שֶׁיּוֹדֶה בִּפְנֵי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

40) משנה בנדרים י. "במוהי". ורבינו גורס שם: במוהא (ראה תוספות יו"ט שם). **41)** השוה הל' נדרים פ"א, הט"ז: "כל כיוצא בזה, הולכים אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן". ואם היו אנשי המקום מקצתם עלגים ומקצתם בלתי עלגים, אותם שאינם עלגים אין לשון זו שבועה להם, עד שיהיה לשון כלל העם ואפילו לבלתי עלגים (רדב"ז). **42)** לא אעשה דבר פלוני. **43)** שנתכוין לשם שבועה. וכגון, שאמרם שתי פעמים סמוכים זה לזה בלא הפסק (רדב"ז). **44)** הואיל והחזיק דבריו (שבועות לו.), שנאמר (ישעיה נד, ט) "אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ" ולא מצינו שנשבע הקב"ה על זה, אלא שאמר (בראשית ט, יא): "ולא יכרת כל בשר עוד מימי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ" הרי שכפילות לאו דרך שבועה - נחשבת לשבועה, והוא־הדין לכפילות הן, וראה ברא"ש שם אות כז, שיש לו נוסח אחר בגמרא. וכל זה לענין מלקות או קרבן, אבל לענין איסור לבטל דברו, אפילו לא אמר אלא לאו אחד, כל שהזכיר עמו שם שמים או כינויו, הרי זה מצווה שלא לבטל דברו (רדב"ז). **45)** ימין ה', שלא אוכל ככר זו, ושמאל ה' שלא אוכל ככר זו. **46)** נזיר ג: מתוך שכתוב: "ימינו", משמע ש"זרוע" האמורה לאחריו - היא של שמאל (רש"י שם, וראה ברכות ו.) ואם אמר: ימין או שמאל, ונתכוין לימין הקב"ה או לשמאלו, הרי זו שבועה לענין איסור ביטול דברו, אף שלא הזכיר השם (רדב"ז וכן ביו"ד רלז, סעיף ח). **47)** שבועות כ. שנאמר (במדבר ל, ז) "או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה" - במה אסרה עצמה? במבטא. ומובן שאם לא יזכיר שם, הרי זו שבועה לענין איסור בלבד, כאמור למעלה ה"ד. **48)** שאמר: איסור שלא אוכל ככר זו, כלשון הנשבעים, בניגוד לאומר: איסור ככר זו עלי, שזוהי לשון נדר (שבועות שם וברש"י) וכהגדרת רבינו בהל' נדרים פ"ג, ה"ז: "שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו, והנודד אוסר הדבר הנדור עליו". **49)** פרט להוציאו בלשון נדר - הרי זה כנדר, שדיניו מפורשים לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א וה"ה. **50)** ממלקות ומקרבן, אבל אסור הוא בדבר שנשבע עליו חברו, וכמבואר בהלכה הבאה. **51)** מאחיז, שמביא לידי תפיסה ואחיזה מזה לזה. **52)** שבועות כ. כדעת רבא. **53)** וכבר אמרנו: המתפיס בשבועה פטור. בניגוד לנדר, שהמתפיס בו חייב (הל' נדרים פ"ג, ה"ג־ד). ובכל זאת הבדל יש בין מתפיס באדם הנשבע למתפיס בדבר הנאסר בשבועה, שבראשון רובץ איסור על האדם הנשבע לא לעשות דבר פלוני, נמצא המתפיס בו מתפיס באיזה איסור. ואילו המתפיס בדבר שנשבע עליו, אין שום איסור חל על הדבר המושבע, וממילא אי־אפשר להתפיס בו, ולא בא רבינו אלא להשמיענו, שאפילו המתפיס בדבר הנאסר בשבועה, אסור לאכול הפת המותפסת כמבואר בסוף דבריו (רדב"ז). והטעם, שהמתפיס בשבועה פטור ובנדר חייב, משום שהמתפיס זה בזה אינו מוצדק, אלא בדבר שתואר חל עליו, כגון קדושה או איסור (וזהו בנדר שהאיסור חל על החפץ הנדור), אבל הנשבע לא לאכול דבר פלוני אין שם תואר חל עליו כדי שיוכל חברו להתפיס בו ולומר: אני כמוך (ר"ן לשבועות פ"ג דף כ). **54)** שהרי לא אמרו (שבועות כ.) "המתפיס בשבועה - מותר", משמע שאיסור יש בדבר (כס"מ), ולדעת הרי"ף שכתב שם: "אבל מתפיס בשבועה ליכא" משמע שאפילו איסור אין בזה (ר"ן שם). **55)** שבועות כו: "גמר בלבו צריך שיוציאו בשפתיו". **56)** שאין פיו ולבו שוים (שם). והשוה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב. **57)** בכת"י התימנים, וכן בדפוס ויניאציה שי"א אין זו התחלת ההלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת, וההלכה הבאה מתחילה בתיבת: לפיכך. **58)** שלא יאכל ולא יעבור על שבועתו. **59)** תוספתא טהרות פ"ו, מ"ט: "נאמן ע"י עצמו, כיצד? אמרו לו נדרת, ואמר תנאי היה בלבי - שומעים לו".

מתוך מהדורת וגשל

עֲדִים קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל שֶׁעַל אֲכִילָה נִשְׁבַּע; אוֹ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַתְרָאָה[60] וְלֹא טָעַן שֶׁטָּעָה בְּעֵת הַתְרָאָה. אַף עַל פִּי שֶׁטָּעַן אַחַר כָּךְ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן אִם הִתְרוּ בּוֹ, וְאָמַר: מֵעוֹלָם לֹא נִשְׁבַּעְתִּי אוֹ לֹא נָדַרְתִּי עַל דָּבָר זֶה[61], וְאַחַר שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר[62], אָמַר: כֵּן הָיָה, אֲבָל לֹא הָיָה פִּי וְלִבִּי שָׁוִין[63], אוֹ תְּנַאי הָיָה בְּלִבִּי עַל הַנֶּדֶר[64] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְלוֹקֶה[65].

יג. כֵּיצַד בּוֹ: אָמְרוּ לוֹ: אִשְׁתְּךָ נָדְרָה, וְאָמַר: בְּלִבִּי הָיָה לְהָפֵר לָהּ[66] וְהֵפַרְתִּי - שׁוֹמְעִין לוֹ. אָמְרוּ לוֹ: נָדְרָה[67], וְהוּא אוֹמֵר: לֹא נָדְרָה, וְכֵיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם הֵעִידוּ עָלָיו אָמַר: בְּלִבִּי הָיָה לְהָפֵר[68] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[69].

יד. גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת חִטִּין, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת סְתָם - אָסוּר בְּפַת חִטִּים; שֶׁפַּת חִטִּים פַּת שְׁמָהּ[70].

טו. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, וְעַל דַּעְתְּכֶם[71] אֲנִי נִשְׁבָּע - אֵין זֶה יָכוֹל לוֹמַר: כָּךְ וָכָךְ הָיָה בְּלִבִּי; שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע זֶה עַל דַּעְתּוֹ[72], אֶלָּא עַל דַּעַת אֲחֵרִים, וְכֵיוָן שֶׁהָיָה פִּיו וְלִבָּם שֶׁל אֲחֵרִים שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דַּעְתָּם שָׁוִים - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּם שֶׁל אֵלּוּ בִּמְקוֹם לִבּוֹ קָם[73]. וְכֵן בִּשְׁאָר מִינֵי שְׁבוּעוֹת[74].

טז. לְפִיכָךְ[75], כְּשֶׁמַּשְׁבִּיעִין הַדַּיָּנִין אֶת הַנִּשְׁבָּע[76], אוֹמְרִים לוֹ: לֹא עַל דַּעְתְּךָ אָנוּ מַשְׁבִּיעִים אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעְתֵּנוּ[77].

יז. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְהָיָה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין בִּשְׁבוּעָה[78], וְאַחַר שֶׁנֶּאֱסַר[79] חָזַר בּוֹ מִיָּד בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, וְהוּא כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר תַּלְמִיד לְרַב: שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי[80], וְאָמַר: אֵין זוֹ שְׁבוּעָה, אוֹ נִחַמְתִּי[81], אוֹ חָזַרְתִּי בִּי, וְכֵיוָן שֶׁהִתִּיר מַה שֶּׁאָסַר - הֲרֵי זֶה מֵתָּר, וְנֶעֱקָרָה הַשְּׁבוּעָה; שֶׁזֶּה דּוֹמֶה לְטוֹעָה[82].

יח. וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים[83]: חֲזוֹר בְּךָ, אוֹ מֵתָּר לָךְ, וְכֵיוָן שֶׁבְּדָבָרִים אֵלּוּ, וְקִבֵּל מֵהֶן בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[84] וְאָמַר: הֵן, אוֹ חָזַרְתִּי בִּי, וְכֵיוָן שֶׁבָּזֶה - הֲרֵי זֶה מֵתָּר[85]. וְאִם אַחַר כְּדֵי דִּבּוּר - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

60) שאמר: יודע אני, ועל־מנת כן אני עושה (ראה הל' סנהדרין פי"ב, ה"ב). 61) ובכת"י התימנים: או לא נדרתי על דבר זה. והכוונה, לדבר זה שאתם מתרים בי, כי נדרתי על דבר אחר. 62) על מה שהתרו בו. 63) שבלבי חשבתי לדבר אחר. 64) והוצאתיו בשפתי בלחש, שאם יתקיים התנאי יחול הנדר, ואם לא יתקיים יהיה הנדר בטל. 65) תוספתא טהרות שם: "נדרת, ואמר לא נדרתי, ומשהגיע אמר תנאי היה בלבי - אין שומעים לו". וכן בתורת כהנים פרשת ויקרא (פרשתא ה, פרק ז). 66) שהוצאתי בשפתי בלחש: מופר לך. אבל אם הפר רק בלבו אינו מופר, כמבואר לקמן הל' נדרים פי"ג, ה"ז. 67) שנדרה, בניגוד להכחשתו. 68) והפרתי כנ"ל. 69) תוספתא טהרות שם. 70) שבועות כו: ואין הפה מכחיש את דבריו שבלב (תוס' שם). אבל אם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה מותר בכל פת אפילו של שעורים, שאינה בכלל פת סתם. וכל זה בבני העיר, שסתם פת שלהם, היא פת חטים, אבל בבני הכפרים או במקומות שרגילים לאכול פת שעורים, פת סתם אצלם - היא בין של חטים בין של שעורים, ואם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה אסור בפת שעורים ומותר בפת חטים (רדב"ז). וראה לקמן פ"ג, ה"ד בביאורנו שם. והשוה הל' נדרים פ"ב, ה"ב. 71) כפי הבנתכם ומחשבת לבכם. 72) שגמר בלבו. 73) ואין לנו צורך בהסכמתו. שהרי ריקן דעתו אצל דעת אחרים, נמצא פיו ולבו שוים (רדב"ז). אבל אם לא הסכימה דעת כולם על ענין אחד, אעפ"י שיש הסכמה בין דעת הנשבע לדעת אחד מהם, אין זו שבועה, הואיל ותלה בדעת האחרים - צריך שיהו כולם מסכימים לדיעה אחת (שם). 74) שבועות כט. 75) הואיל והנשבע על דעתו יכול לומר: לא כך היה בלבי אלא כך וכך, וכשנשבע על דעת אחרים אינו יכול לטעון כך. 76) הכופר בטענת התובע, כמבואר לקמן פי"א, ה"ד־ו. 77) שבועות שם: "וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל, אמר להם, דעו, שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום (הקב"ה) ועל דעתי" שנאמר (דברים כט, יג) "ולא אתכם לבדכם" - לא כשאתם סבורים כאשר בלבבכם (רש"י שם) וכן בנדרים כה. והשוה לקמן פי"א, הי"ח. 78) שלא הוציא בשפתיו אלא מה שגמר בלבו. 79) כגון שתלה שבועתו בתנאי, והאריך בתנאו יותר מכדי דבור מהשבועה, אין אנו חושבים הזמן אלא מגמר תנאו - הוא איסורו (רדב"ז). 80) נזיר כ: כא. וכן בב"ק עג: 81) נמלכתי, הנני מתחרט. 82) והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו, שכבר הורה רבינו לעיל הי"א: הרי זה מותר. וכן אמרו (נדרים פז.) "והלכתא, תוך כדי דיבור כדיבור דמי" ומפרש הר"ן: שדעתו של אדם בשעת דיבורו שיוכל לחזור בו כדי דיבורו, כי בשעה שדיבר או נשבע, לא נשבע מתוך גמר דעת והסכמה גמורה. ורבינו תם בבבא קמא עג: סובר שזוהי תקנת חכמים, לפי כשאדם מעיד עדות, או עוסק בסחורה, וחברו נותן לו שלום, או רבו, על כרחו יש לו להפסיק ולהשיב שלום, כמבואר בברכות ו: ולכך תקנו חכמים שלא יהא זה חשוב הפסק. וכן נראה מסוגיית התלמוד בנזיר כ: שאמרו שם: לא השארת ריוח לתלמיד, וכפירוש התוספות שם. וראה בהל' אישות פ"ז, הכ"ב ובבאורנו שם. 83) תוך כדי דיבור לשבועתו. 84) להחזרתם. 85) הואיל והחזרתם התחילה בתוך כדי דיבור לשבועתו, אפילו נמשכה החזרתם יותר מכדי דיבור, כגון שאמרו: למה נשבעת חזור בך, שיש כאן ארבע תיבות, אין זו אלא חזרה ממושכת, שהכל הוא מענין השבועה, שהרי חבריו היו מרצים אותו בשעת כעסו, והואיל וקיבל מהם תוך כדי־דיבור לדבריהם בטלה שבועתו (רדב"ז). ולדעת הראב"ד, אין החזרת האחרים מוזקקת לשבועתו, שתהא חזרתו סמוכה לשבועתו ע"י מחאתם והתערבותם, ולכן חזרתו מועילה רק כשנסמכה תוך כדי דיבור לשבועתו. והרמ"א ב"דרכי משה" ליו"ד סימן רי פירש את כוונת רבינו, שקבלת דברי המחזירים היתה תוך כדי דיבור שבועתו, שאם לא כך נחשבת הפסקה בין השבועה ובין הקבלה, שאין האחרים שייכים כלל לשבועתו וכדעת הראב"ד. וראה ביו"ד רי סעיף ג.

מתוך מהדורת וגשל

יט. נִשְׁבַּע וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר בְּלִבּוֹ - אֵין זֶה כְּלוּם. וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים: חֲזֹר בָּךְ, אוֹ מֵתֵר לָךְ, אוֹ מָחוּל לָךְ, וְקִבֵּל דִּבְרֵיהֶם בְּלִבּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - אֵין זֶה כְּלוּם, עַד שֶׁיּוֹצִיא הַחֲזָרָה בְּפִיו כְּמוֹ הַשְּׁבוּעָה[86].

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. כָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעָה מֵאַרְבַּע מִינֵי שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ בְּאֹנֶס - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִכְּלוּם. וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִתְּחִלָּתוֹ בְּאֹנֶס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרְנוּ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע וְנֶאֱנַס וְלֹא הִנִּיחוּהוּ לְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אֹנֶס. לְפִיכָךְ נִשְׁבָּעִין לֶחָרָמִין וְלַהוֹרְגִין וְלַמּוֹכְסִין.

ב. בְּאֵי זֶה מוֹכֵס אָמְרוּ? בְּמוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו, שֶׁלּוֹקֵחַ מָמוֹן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת מֶלֶךְ הַמְּדִינָה, אוֹ שֶׁלּוֹקֵחַ בִּרְשׁוּת הַמֶּלֶךְ אֲבָל מוֹסִיף לְעַצְמוֹ עַל הַדָּבָר הַקָּצוּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה.

ג. וְצָרִיךְ הַנִּשְׁבָּע בְּאֹנֶס לִהְיוֹת כַּוָּנָתוֹ בְּלִבּוֹ בְּעֵת הַשְּׁבוּעָה לְדָבָר הַפּוֹטְרוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַדְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁבַּלֵּב - אֵינָן דְּבָרִים, הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו מִפְּנֵי הָאֹנֶס - הֲרֵי זֶה סוֹמֵךְ עַל דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ.

ד. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לְאַנֵּס שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר סְתָם, וּבְלִבּוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר חֲזִיר - הֲרֵי זֶה מֵתֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. וְכֵן שְׁבוּעַת הֲבַאי וְשֶׁל שְׁגָגוֹת - פָּטוּר עֲלֵיהֶן. שְׁבוּעַת הֲבַאי כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁרָאָה חֲיָלוֹת גְּדוֹלוֹת וְחוֹמָה גְּבוֹהָה, וְנִשְׁבַּע: שֶׁרָאִיתִי חֵיל פְּלוֹנִי הַמֶּלֶךְ וְהֵם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְשֶׁרָאִיתִי חוֹמַת עִיר פְּלוֹנִית גְּבוֹהָה עַד לָרָקִיעַ, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. שֶׁזֶּה לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁהַדָּבָר כָּךְ בְּלֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְלֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְסַפֵּר אֶת גֹּבַהּ הַחוֹמָה אוֹ רֹב הָעָם.

ו. שְׁבוּעָה שֶׁל שְׁגָגוֹת כֵּיצַד? אִם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אוֹ הַפִּקָּדוֹן הִיא - כְּגוֹן שֶׁשָּׁגַג בַּפִּקָּדוֹן וּבָעֵדוּת, שֶׁהוּא פָּטוּר מִכְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם שְׁבוּעַת שָׁוְא הִיא - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין, וְלֹא יָדַע שֶׁהַתְּפִלִּין מְצֻוָּה. וְאִם שְׁבוּעַת שֶׁקֶר הִיא - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא אָכַל, וְנִזְכַּר שֶׁאָכַל; אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל, וְשָׁכַח וְאָכַל; אוֹ שֶׁלֹּא תִּהְנֶה אִשְׁתּוֹ לוֹ מִפְּנֵי שֶׁגָּנְבָה כִּיסוֹ אוֹ שֶׁהִכְּתָה אֶת בְּנוֹ, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא גָּנְבָה וְשֶׁלֹּא הִכְּתָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. אִם כֵּן, אֵי זֶהוּ שִׁגְגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד לְשֶׁעָבַר? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא אָכַל, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאָכַל וְשֶׁשְּׁבוּעַת שֶׁקֶר זוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע אֲסוּרָה, אֲבָל לֹא יָדַע שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן. זוֹ הִיא הַשִּׁגְגָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי לְשֶׁעָבַר.

ח. וְכֵיצַד הִיא הַשִּׁגְגָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן לְהַבָּא? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת חִטִּים, וְשָׁגַג וְדִמָּה שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל פַּת חִטִּים, וַאֲכָלָהּ. שֶׁזֶּה נֶעֱלְמָה מִמֶּנּוּ הַשְּׁבוּעָה הֵיאַךְ הָיְתָה, וַהֲרֵי הוּא זוֹכֵר אֶת הַחֵפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו. זוֹ הִיא שִׁגְגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְהַבָּא שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן.

ט. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת חִטִּים, וְאָכַל פַּת חִטִּים עַל דַּעַת שֶׁהוּא פַּת שְׂעוֹרִים - הֲרֵי זֶה אָנוּס וּפָטוּר. שֶׁהֲרֵי לֹא נֶעֱלְמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה, וְלֹא נֶעְלַם מִמֶּנּוּ אֶלָּא חֵפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו.

י. נֶעֱלְמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה הֵיאַךְ הָיְתָה, וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ חֵפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת חִטִּים, וְדִמָּה שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל פַּת חִטִּים, וְאָכַל פַּת חִטִּים עַל דַּעַת שֶׁהוּא פַּת שְׂעוֹרִים, שֶׁהֲרֵי הֶעְלֵם שְׁבוּעָה וְחֵפֶץ בְּיָדוֹ - הֲרֵי זֶה כְּאָנוּס וּפָטוּר.

יא. נִשְׁבַּע עַל כִּכָּר שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנּוּ, וְנִצְטַעֵר עָלָיו וַאֲכָלוֹ מִפְּנֵי הַצַּעַר, וְהוּא שׁוֹגֵג, שֶׁהֲרֵי דִּמָּה שֶׁמֵּתֵר לוֹ לְאָכְלוֹ מִפְּנֵי הַצַּעַר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן; לְפִי שֶׁאֵינוֹ שָׁב מִידִיעָתוֹ, אֶלָּא יָדַע שֶׁאֲסוּרָה הִיא וַאֲכָלָהּ בְּטָעוּת.

יום שני י' ניסן ה'תשע"ה

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם[2] כְּלוּם, וְאָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - פָּטוּר[3]; שֶׁאֵין אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת[4], וַהֲרֵי הוּא כְּאוֹכֵל חֲצִי שִׁעוּר מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת[5] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[6]. וְאִם אָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל דָּבָר זֶה, וַאֲכָלוֹ - חַיָּב[7], וַאֲפִלּוּ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

86) וגם צריך לחזור בלבו, כשם שהשבועה אינה חלה עד שיהיו לבו ופיו שוים, כן אם יחזור בפיו בלבד מפני כבוד המחזירים ולא יקבלה בלבו, אין חזרתו מועילה. סוף דבר: צריך שיקבל החזרה בלבו ובדעתו ויבטאנה בפיו (רדב"ז).

1) שבועה באונס, ושאר השבועות שאינן מחייבות את הנשבע. **1)** שבועת ביטוי לפרטיה, שבועה על שבועה, חיוב מלקות בשבועת ביטוי כיצד? **2)** אבל אם לא הדגיש "היום" אסר עצמו לאכול לעולם, כי איזה זמן תקבע לו. וכמבואר בנדרים טו. לעניין שינה. ומכיוון שזה דבר בלתי אפשרי, הרי זו שבועת שוא, ומלקים אותו מיד, ויאכל בכל עת שירצה.

3) מקרבן - אם שגג, וממלקות - אם הזיד. **4)** "וכזית שאמרו לא גדול ולא קטן אלא בינוני". ושיעור זה הוא הלכה למשה מסיני. **5)** נבילה - שמתה מאליה, או שלא נשחטה כראוי. טריפה - שנולד בה חולי ואינה ראוייה לחיות עוד, ואף על פי שקדם ושחטה קודם שתמות הרי זו אסורה. **6)** שאסור מן התורה, אבל אין לוקים עליו. והטעם שחצי שיעור אסור - משום שראוי הוא להצטרף לשיעור שלם, ושם איסור עליו. וחידש רבינו, שאפילו באיסור שבועה, שהאדם מביא על עצמו בדיבור פיו גם כן נאסר בחצי שיעור, ואין אומרים שלא הייתה דעתו אלא לכזית שלם. והוא הדין כשלא יזכיר בשבועתו תיבת "כלום" גם ייאסר באכילת חצי שיעור, אלא שרבינו משמיענו, שאפילו הדגיש "כלום" פטור מקרבן וממלקות. ואפשר שתיבת "כלום", מוסבת על כל מין מאכל שהוא, ואינה מכוונת לגודל שיעור האכילה. **7)** בקרבן

מתוך מהדורת וגשל

1 הָיָה הַדָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו זֶרַע חַרְדָּל[8] אֶחָד אוֹ פָּחוֹת
2 מִמֶּנּוּ[9].
3 **ב.** נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִטְעַם כְּלוּם, וְאָכַל כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב[10].
4 **ג.** מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם, וְשָׁתָה - חַיָּב;
5 שֶׁהַשְּׁתִיָּה בִּכְלַל אֲכִילָה[11]. לְפִיכָךְ[12], אִם אָכַל וְשָׁתָה -
6 אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מַלְקוּת אַחַת, אִם הָיָה מֵזִיד, אוֹ חַטָּאת
7 אַחַת, אִם הָיָה[13] שׁוֹגֵג.
8 **ד.** נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַיּוֹם - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל; שֶׁאֵין
9 אֲכִילָה בִּכְלַל שְׁתִיָּה[14]. וְכַמָּה יִשְׁתֶּה וִיהֵא חַיָּב? נִרְאֶה
10 לִי, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית[15], כִּשְׁאָר הָאִסּוּרִין[16].
11 **ה.** שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, וְאָכַל מִינִין הַרְבֵּה; אוֹ
12 שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה הַיּוֹם, וְשָׁתָה מִינֵי מַשְׁקִין הַרְבֵּה -
13 אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[17]. וַאֲפִלּוּ אָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל
14 הַיּוֹם בָּשָׂר וּפַת וְקִטְנִית, וְאָכַל הַכֹּל - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא
15 אַחַת[18]. וְכֻלָּן מִצְטָרְפִין לִרְבִיעִית[19].
16 **ו.** שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל וְשֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה, וְאָכַל וְשָׁתָה - חַיָּב
17 שְׁתַּיִם. שֶׁהַשְּׁתִיָּה בִּכְלַל אֲכִילָה, וְהוּאִיל וּפָרַט וְאָמַר
18 'וְשֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה' - גְּלָה דַעְתּוֹ שֶׁלֹּא כָּלַל הַשְּׁתִיָּה בִּכְלַל
19 הָאֲכִילָה[20], וְנִמְצָא כְּנִשְׁבַּע עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה
20 בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּלְפִיכָךְ חַיָּב שְׁתַּיִם[21].
21 **ז.** וְכֵן הָאוֹמֵר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל פַּת חִטִּין וּפַת שְׂעוֹרִין
22 וּפַת כֻּסְּמִין, וַאֲכָלָן - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. שֶׁלֹּא אָמַר
23 'פַּת וּפַת וּפַת' אֶלָּא לְחַלֵּק וּלְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת[22].
24 **ח.** הָיָה חֲבֵרוֹ מְסַרְהֵב[23] בּוֹ לֶאֱכֹל אֶצְלוֹ, וְאָמַר לוֹ:
25 בּוֹא וּשְׁתֵה עִמִּי יַיִן וְחָלָב וּדְבַשׁ, וְאָמַר[24]: שְׁבוּעָה
26 שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה יַיִן וְחָלָב וּדְבַשׁ, וְשָׁתָה מֵהֶן - חַיָּב עַל
27 כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמוֹ. שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר: שְׁבוּעָה
28 שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה כְּלוּם, אוֹ מַה שֶּׁאָמַרְתָּ; וּמִשֶּׁחָזַר וּפָרַט
29 - גִּלָּה דַעְתּוֹ שֶׁחַיֵּב עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה עַל כָּל מִין וָמִין
30 בִּפְנֵי עַצְמוֹ. לְפִיכָךְ[25] אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[26], וְאֵינוֹ
31 חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל כְּשִׁעוּר מִמִּין אֶחָד. הוֹאִיל וְהֵן
32 חֲלוּקִין לְחַטָּאוֹת - חֲרֵי הֵן כְּחֵלֶב וָדָם שֶׁאֵינָן
33 מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת
34 אֲסוּרוֹת[27].
35 **ט.** שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כִּכָּר זוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא אֹכַל אוֹתָהּ, כֵּיוָן
36 שֶׁאָכַל מִמֶּנָּה כְּזַיִת - חַיָּב[28]. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה - אֵינוֹ
37 חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל אֶת כֻּלָּהּ[29]. אָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל
38 כִּכָּר זוֹ, שְׁבוּעָה[30] שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה, וַאֲכָלָהּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא
39 אַחַת[31].
40 **י.** וְכֵן אִם אָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל[32] הַיּוֹם, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע
41 עַל הַכִּכָּר שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - אֵינוֹ
42 חַיָּב אֶלָּא אַחַת[33]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁאֵין שְׁבוּעָה חָלָה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

ומלקות. **8)** שהוא קטן מאוד. **9)** הואיל ונשבע עליו בייחוד, החשיבו ואסרו עליו, והרי זה כאוכל נמלה, שהוא חייב מלקות מפני שהיא ברייה שלימה וחשובה. **10)** שהרי לא הזכיר לשון אכילה בשבועתו. ואפילו לא הדגיש תיבת "כלום", אלא נשבע שלא יטעם, סתם, הרי זה חייב בכל שהוא, כי משמעות לשון טעימה אפילו כל שהוא. **11)** שנאמר "ואכלת לפני ה' אלוקיך ... מעשר דגנך תירושך ויצהרך" ותירוש יין הוא, וכתוב בו "ואכלת". ומכאן, שאם נשבע שלא אכל ונמצא ששתה חייב. **12)** הואיל ושתייה בכלל אכילה היא. **13)** שהרי זה דומה, כאכל וחזר ואכל בהעלם אחד, שאינו חייב אלא קרבן אחד. **14)** שאין דרכם של אנשים לומר נלך ונשתה, וייכנסו לאכול. **15)** רביעית הלוג. ושיעורה ביצה ומחצה. **16)** כי יש לנו ללכת אחר לשון בני אדם. ואין שתייה נקראת בפחות מרביעית. **17)** ואין אומרים: מינים מחלקים לקרבן חטאת או למלקות, אלא כיוון שאכלם בהעלם אחד או בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת. **18)** שלא הייתה דעתו אלא שלא יאכלם כולם, ואם אכל רק אחד מהם אינו חייב כלום, שיכול לומר לא היה בדעתי אלא שלא לאכול כולם, אם לא שיאמר: שבועה שלא אוכל היום בשר ולא פת ולא קטנית, שאז לוקה על כל מין ומין לעצמו, הואיל ופרט ואמר "לא" על כל מין ומין. **19)** שאם אכל מכל המינים יחד כדי כזית אחד חייב, כאילו הם מין אחד, ואין צורך שיאכל מכל מין כזית. והוא הדין כשנשבע לא לאכול, ואכל ושתה מצטרפת השתייה לשיעור האכילה, הואיל ושתייה בכלל אכילה היא. **20)** כי אילו כלל השתייה בכלל האכילה, לא הייתה שבועתו השנייה על השתייה חלה כלל שאין שבועה חלה על שבועה והרי זה כנשבע שלא יאכל - שלא יאכל שתי פעמים שאין השבועה השנייה חלה כלל. **21)** שתי חטאות - כששגג, ושתי פעמים מלקות - כשהזיד. **22)** אבל אילו היה נשבע שלא לאכול "פת חיטים ושעורים וכוסמין" לא היה חייב אלא אחת, כי יכול הוא לומר לא נתכוונתי אלא להוציא פת של מין אחר מכלל שבועתי, כי אילו נשבעתי פת סתם הייתי אסור בכל מיני פת שהם. **23)** מפציר מאוד. **24)** המוזמן. **25)** הואיל וחייב על כל מין בפני עצמו. **26)** שאם שתה פחות משיעור רביעית יין ופחות מרביעית חלב אינם מצטרפים לרביעית אחת ופטור כדין השותה חצי שיעור. וכן אמרו "שתי שבועות אין מצטרפין". **27)** "מתוך שחלוקות לחטאות (לקרבן חטאת על כל כיכר) אין מצטרפות". **28)** כיוון שהזכיר לשון אכילה בפני עצמה בלא כינוי, לסתם אכילה האמורה בתורה נתכוון והיא כזית, ואף על פי שהוסיף: כיכר זו, או "אותה" אין זה אלא מפרש לאיזו כיכר נתכוון ולהתיר עצמו בכיכרות אחרות. **29)** הואיל והזכיר האכילה עם הכינוי, לא נתכוון זה לאכילה האמורה בתורה, אלא לאכילת הכיכר כולה, ששיור פחות מכזית לאו שיור הוא. **30)** וחזר ונשבע שנית. **31)** שאין השבועה השנייה חלה עליו כלל, שהרי משבועה ראשונה נאסר לאכול אפילו כזית ממנה, כל שכן, שלא יאכלנה כולה. **32)** שמשמעו אפילו כזית. **33)** כי אין שבועה חלה על שבועה. והראב"ד שואל: הלא מתחילה לא נשבע אלא ליומו ולבסוף נשבע על אותה כיכר לעולם, כלומר, שעלינו לומר הואיל וחלה שבועתו השנייה על שאר הימים תחול גם לאותו יום כדין "איסור מוסיף" או "כולל", שאף על פי שאין איסור חל

מתוך מהדורת וגשל

עַל שְׁבוּעָה[34]. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע עַל הַכְּפָר שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל כְּלוּם, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל כְּפָר זוֹ, וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ - חַיָּב שְׁתַּיִם. שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּע בַּתְּחִלָּה שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל כֻּלָּהּ; וּכְשֶׁחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל [כְּלוּם] אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל אוֹתָהּ - מִשֶּׁיֹּאכַל מִמֶּנָּה כְּזַיִת יִתְחַיֵּב[35], וּכְשֶׁיֹּאכַל כֻּלָּהּ יִתְחַיֵּב בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה.

יא. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תְּאֵנִים, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע עַל הַתְּאֵנִים וְעַל הָעֲנָבִים - חַיָּב עַל הַתְּאֵנִים שְׁתַּיִם. שֶׁהֲרֵי כָּלַל הַתְּאֵנִים שֶׁנֶּאֱסְרוּ בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה עִם הָעֲנָבִים שֶׁהָיוּ מֻתָּרִין, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה עַל הָעֲנָבִים - חָלָה עַל הַתְּאֵנִים, וְנִתְחַיֵּב בִּשְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת[36], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[37].

יב. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל שְׁמוֹנֶה[38], שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תֵּשַׁע[39], שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל עֶשֶׂר - בֵּין שֶׁאָכַל שְׁמוֹנֶה בֵּין שֶׁאָכַל תֵּשַׁע בֵּין שֶׁאָכַל עֶשֶׂר[40], אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[41].

יג. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל עֶשֶׂר[42], שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תֵּשַׁע[43], שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל שְׁמוֹנֶה[44]: אִם אָכַל עֶשֶׂר - חַיָּב שָׁלֹשׁ, עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה אַחַת[45]; וְכֵן אִם אָכַל תֵּשַׁע - חַיָּב שְׁתַּיִם[46]; אָכַל שְׁמוֹנֶה - חַיָּב אַחַת[47].

יד. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תְּאֵנִים, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל תְּאֵנִים וַעֲנָבִים כְּאַחַת[48], וְשָׁגַג וְאָכַל תְּאֵנִים וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן[49], וְאַחַר כָּךְ שָׁגַג וְאָכַל עֲנָבִים[50] - אֵינוֹ חַיָּב עַל הָעֲנָבִים; מִפְּנֵי שֶׁהֵן כַּחֲצִי שְׁעוּר[51], וְאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל חֲצִי שְׁעוּר.

טו. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא יֹאכַל עֶשֶׂר, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל עֶשֶׂר וְתֵשַׁע[52], וְאָכַל עֶשֶׂר וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן[53], וְחָזַר וְשָׁגַג וְאָכַל תֵּשַׁע - הֲרֵי זֶה כַּחֲצִי שְׁעוּר, וְאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל חֲצִי שְׁעוּר. שֶׁעִנְיַן שְׁבוּעָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁלֹּא יֹאכַל תֵּשַׁע וָעֶשֶׂר.

טז. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כְּפָר זוֹ הַגְּדוֹלָה אִם אֹכַל כְּפָר זוֹ הַקְּטַנָּה[54], וְשָׁכַח תְּנַאי זֶה בְּעֵת שֶׁאָכַל הַקְּטַנָּה[55], וְאָכַל אַחַר כָּךְ הַגְּדוֹלָה בְּמֵזִיד[56] - חַיָּב[57].

יז. אָכַל אֶת הַקְּטַנָּה וְהוּא זוֹכֵר הַתְּנַאי וְיוֹדֵעַ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

על איסור, אם האיסור השני מוסיף דברים אחרים על האיסור הקודם, דינו לחול. ורבינו סובר, הואיל ובשאר הימים כשאיסור השני בא, כבר פקע האיסור הראשון, שהרי לא נאסר בשבועה הראשונה אלא יום אחד בלבד, אין זה נקרא: "איסור מוסיף" (או כולל) הואיל והאיסור הראשון אינו קיים עוד בשאר הימים, ולפיכך אין השבועה השנייה חלה לאותו יום כלל, ומובן, שאם עבר היום ואכלה למחר, וודאי יתחייב משום השבועה השנייה, כיוון שכבר נסתלקה השבועה הראשונה - מייד חלה עליו השבועה השנייה, וזהו שדקדק רבינו: "ואכלה כולה באותו היום". 34) והטעם שאין שבועת בטוי חלה על שבועה, כי התורה אמרה: "להרע או להטיב" - מכאן, שאין שבועת בטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. וזה שנשבע כבר שלא לאכול, הרי נאסר באכילתה, ואיך יישבע שנית על דבר שכבר נאסר בו, ואינו ברשותו לאכלו. 35) משום שבועה שנייה, שעל כזית זה אינו אסור מחמת שבועתו הראשונה. 36) ואם הוא מזיד לוקה שתיים, ואם הוא שוגג מביא שני קרבנות חטאת. 37) שאף על פי, שאין איסור חל על איסור, - כשהאיסור השני כולל דברים אחרים, שהיו מותרים מתחילה, ואסרם, נכלל גם האיסור הראשון ונוסף עליו האיסור השני, וזה נקרא: "איסור כולל", שמתוך חומרו הוא חל על האיסור הראשון הקל ממנו. 38) תאנים, או כיוצא בהן. 39) שחזר ונשבע פעם שנייה. 40) בהעלם אחד. 41) משום שבועה ראשונה, שהנשבע שלא יאכל שמונה, נאסר ממילא באכילת עשר, שהרי אי אפשר לאכול עשר אם לא יאכל שמונה, ואין השבועה על תשע ועשר חלה כלל, שאין שבועה חלה על שבועה. 42) עדיין לא נאסר באכילת תשע. 43) חלה עליו שבועה שנייה, ועדיין מותר הוא בשמונה. 44) חלה עליו גם שבועה שלישית. 45) חטאת אחת. 46) משום שבועה שנייה ושלישית. 47) משום שבועתו האחרונה בלבד. 48) יחד, מכל אחד משניהם שיעור שלם, שהוא כזית מכל מין ומין ושבועתו השנייה חלה כשיאכל משניהם, הואיל והיא כוללת גם ענבים, שעדיין לא נשבע עליהם. ואין זה דומה לדין: שבועה שלא אוכל תשע וחזר ונשבע שלא יאכל עשר, שאין השבועה השנייה חלה, הואיל ואם לא יאכל תשע ממילא לא יבוא לכלל עשר, והרי גם בנידון שלפנינו אם מושבע ועומד שלא יאכל תאנים, ממילא אסור בתאנים וענבים, שאי אפשר לאכול תאנים וענבים אם לא יאכל תאנים תחילה וכבר נשבע ועומד עליהן משבועתו הראשונה? - שבדין "תשע ועשר" הוא נאסר בכל עשר ותשע תאנים שבעולם, מאז שבועתו הראשונה, ואין כאן שום "איסור כולל" הנזכר למעלה הלכה י"א - ואילו בנידון שלפנינו, מתחילה מותר היה בענבים, ועכשיו אסר עצמו גם בענבים, נמצא, מתוך שחלה שבועתו השנייה על הענבים (שלא נאסר בהם מתחילה) חלה גם על התאנים כדין "איסור כולל". 49) על שבועתו הראשונה. 50) בהעלם שבועתו השנייה. 51) אף על פי שאכל מהם כזית, אינם נחשבים לשיעור שלם הואיל ואינו חייב עד שיאכל תאנים וענבים כאחד. והתאנים אינן מצטרפות לשיעור שלם, הואיל והפריש עליהן קרבן על חיוב שבועתו הראשונה - הפרשת הקרבן מפסקת ביניהן, כאילו כבר כופר עליהן, ולא אכלן כלל. 52) וכגון שנשבע בראשונה על עשר תאנים אלו ובשנייה נשבע על עשר אלו ועוד תשע אחרות, ששבועתו השנייה חלה על העשר, מתוך שהיא חלה על התשע האחרות, וכדין תאנים וענבים המבואר למעלה הלכה יא. 53) על שבועתו הראשונה. 54) נמצא, הכיכר הגדולה היא "כיכר האיסור", שנשבע עליה שלא לאכלה, והכיכר הקטנה - היא "כיכר התנאי" שבה תלה איסור אכילת הכיכר הגדולה. 55) נמצא שוגג באכילתה. 56) שידע שכבר אכל את כיכר התנאי ונאסר באכילת הגדולה. 57) מלקות. והוא שהתרו בו ואמרו: אל תאכל כיכר זו, כי כבר אכלת "כיכר התנאי" ונאסרת בזו. וגירסת רבינו שם כגירסת רבינו חננאל: "ראשונה בשוגג ושנייה במזיד חייב". ואף על פי שעל כיכר התנאי שוגג

מתוך מהדורת וגשל

שֶׁבַּאֲכִילָתָהּ תֵּאָסֵר הַגְּדוֹלָה, וְשָׁכַח[58] וְאָכַל אֶת הַגְּדוֹלָה וְכִמְדֻמֶּה לוֹ שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶאֱסְרָה[59] - פָּטוּר[60]. אָכַל שְׁתֵּיהֶן בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר[61]; שְׁתֵּיהֶן בְּמֵזִיד, בֵּין שֶׁאָכַל הַגְּדוֹלָה בַּתְּחִלָּה[62] אוֹ בָּאַחֲרוֹנָה[63] - חַיָּב[64].

יח. וְכֵן אִם תְּלָאָן זוֹ בָּזוֹ[65] וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל אַחַת מֵהֶן אִם אָכַלְתִּי הָאַחֶרֶת[66], וְשָׁכַח הַתְּנַאי וְאָכַל אַחַת מֵהֶן, וְאָכַל הַשְּׁנִיָּה בְּזָדוֹן - חַיָּב[67].

יט. אָכַל הָרִאשׁוֹנָה בְּזָדוֹן וְהַשְּׁנִיָּה בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר[68]; שְׁתֵּיהֶן בְּזָדוֹן[69] - חַיָּב[70].

כ. שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל כִּכָּר זוֹ הַיּוֹם, וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא אֲכָלָהּ: בְּשׁוֹגֵג - מֵביא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[71]; בְּמֵזִיד - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה[72], וְאַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁבוּעַת שֶׁקֶר[73].

כא. וּמִפְּנֵי מָה לוֹקֶה אִם נִשְׁבַּע שֶׁאָכַל וְהוּא לֹא אָכַל, אוֹ שֶׁלֹּא אָכַל וְהוּא אָכַל, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה[74]? מִפְּנֵי שֶׁמֵּעֵת שְׁבוּעָתוֹ לַשֶּׁקֶר נִשְׁבַּע[75]; אֲבָל אִם נִשְׁבַּע שֶׁיַּעֲשֶׂה וְהוּא לֹא עָשָׂה - אֵינָהּ שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מִשְּׁעַת שְׁבוּעָה[76].

כב. מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: שְׁבוּעָה לֹא אֹכַל לְךָ[77], אוֹ שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי אוֹכֵל לְךָ; אוֹ שֶׁהָיָה מְסַרְהֵב[78] בּוֹ לֶאֱכֹל אֶצְלוֹ, וְהוּא נִמְנַע[79], וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל[80] לְךָ; וְכֵן הָאוֹמֵר: לֹא שְׁבוּעָה לֹא אֹכַל לְךָ[81] - כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין[82], וַהֲרֵי נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל אֶצְלוֹ. וְאִם אָמַר כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת הָאֵלּוּ[83], וְעָבַר וְאָכַל - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[84].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

היה, אין זה פוטרו ממלקות, כי עיקר תחולת השבועה באכילת כיכר האיסור היא, והרי אכלה במזיד וחייב מלקות. אבל אם אכל "כיכר האיסור" תחילה בשוגג, ואחר כך אכל "כיכר התנאי" במזיד פטור מכלום, שתחולת שבועתו היא עם אכילת "כיכר האיסור" ועליה שגג, שלא ידע כלום על שבועתו, וכבר מבואר לעיל פרק ג הלכה ו: שבועת שגגות - פטור, שנאמר: "האדם בשבועה" שיהא אדם בשעת שבועה. 58) כשאכלה. 59) שחושב שעדיין לא אכל את הקטנה ומותר לו לאכול את הגדולה. 60) שהרי שוגג הוא באכילת כיכר האיסור ופטור גם מקרבן. וגירסת רבינו שם: "ראשונה במזיד, ושנייה בשוגג פטור". 61) שאין כאן "אדם בשעת שבועה", על איזה שוגג הוא חייב קרבן. 62) והתרו בו: אל תאכל זו, שמא תאכל את הקטנה ותתחייב למפרע, ואף על פי שזוהי התראת ספק, כי בשעת ההתראה לא נודע עדיין אם יאכל את הקטנה ויתחייב? - לוקה עליה, כי רבינו פוסק התראת ספק - שמה התראה. 63) והתרו בו באכילתה - התראת וודאי, שהרי כבר אכל את "כיכר התנאי" - אינו דין שהוא חייב. 64) אבל אם אכל את ה"גדולה" במזיד והתרו בו אל תאכלנה, שמא תאכל אחר כך את הקטנה, ובאחרונה אכל הקטנה בשוגג פטור מכלום, על הגדולה פטור ממלקות - כי אכלה בהיתר, כי עדיין לא נאסר בה עד שיאכל הקטנה, ועל אכילת הקטנה אין לחייבו מלקות למפרע, שהרי שגג בה, ומה מועילה ההתראה על אכילת הראשונה, שבהיתר אכלה, שהיה בדעתו לא לאכול הקטנה, ומה אשמתו אם שכח ואכל הקטנה - אין זה אלא שוגג ופטור ממלקות (לחם משנה). וגם מקרבן הוא פטור, שבשעת אכילת כיכר האיסור, מזיד היה ואין מביאין קרבן עד שיהא תחילתו וסופו בשגגה. כללו של דבר: תחולת השבועה תלוייה באכילת כיכר האיסור, ואם היה שוגג באכילת ה"איסור" אין השבועה חלה עליו, הואיל ואינו "אדם בשעת שבועה" ואפילו הזיד ב"כיכר האיסור" ואכל באחרונה "כיכר התנאי" בשגגה, פטור ממלקות, שהראשונה בהיתר אכלה (שעדיין לא אכל את כיכר התנאי) וכן פטור הוא מקרבן הואיל ולא שגג מתחילה ועד סוף. הזיד באכילת האיסור ולא התרו בו ואחרי כן אכל "כיכר התנאי" והתרו בו פטור, הואיל ולא הייתה ההתראה בשעת אכילת האיסור. 65) הגדולה בקטנה והקטנה בגדולה. 66) נמצאת אכילת הראשונה משמשת תמיד תנאי לשנייה, ואכילת השנייה היא אכילת האיסור. 67) מלקות, שבשעת אכילת האיסור מזיד היה, ושבועתו חלה בשעת אכילתה, אף על פי שבשעת התנאי שוגג היה. 68) ממלקות ומקרבן, שבשעת אכילת האיסור שוגג היה, ואין הוא "אדם בשעת שבועה" ופטור גם מקרבן. 69) והתרו בו באכילת השנייה, שהיא אכילת האיסור. 70) מלקות. ומובן שאם שגג בשתיהן פטור. 71) כבשה - לעשיר, ושתי תורים או שני בני יונה - לעני. 72) וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו שתיכף לעונש מלקות האמור בתורה "ארבעים יכנו לא יוסיף" - כתבה התורה: "לא תחסום שור בדישו" להקיש ללאו של "חסימה" שיש בו מעשה ולוקין עליו אף כל לאו אין לוקין עליו עד שיהא בו מעשה. 73) בכל זאת אין לוקין עליו משום חוסר מעשה. 74) כי השבועה עצמה אינה מעשה אלא דיבור בלבד, והאכילה שאכל הרי בהיתר אכל ואין כאן מעשה עבירה. 75) שידע שלא אכל, ונשבע לשקר, והרי זו דומה לשבועת שווא, שנשבע לשנות את הידוע לאדם וגילתה התורה שחייב מלקות אף על פי שלא עשה מעשה ככתוב "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה, אבל בית דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו, ומתוך שנאמר בפסוק זה: לשווא לשווא שתי פעמים, ריבתה תורה שגם שבועת שקר לשעבר הדומה לשבועת שווא לוקים עליה. 76) שבדעתו היה לעשות כשבועתו, ולא יצא שבועה מפיו לשקר, ואין זו דומה לשבועת שווא, ואפילו עבר אחרי כן על שבועתו ולא עשה אין בעבירתו מעשה ואין לוקים עליה. 77) בשבועה עלי, שלא אוכל משלך. 78) מפציר. 79) ממאן. 80) הואיל ונמנע נתכוון לומר: שבועה תהא חלה עלי אם אוכל משלך. 81) כלומר, לא יהא אסור מה שלא אוכל לך, אבל מה שאוכל לך יהא אסור בשבועה, ש"מכלל לאו אתה שומע הן" ואפילו ר' מאיר, שאינו סובר: "מכלל לאו אתה שומע הן" אין זה אלא בדיני ממון, אבל באיסור שבועה החמורה מאוד - מודה. 82) יש בהן משמעות לשון איסור. 83) יחד. 84) שאין שבועה חלה על שבועה ולדעת הרדב"ז נתכוון רבינו לומר, שאין כאן שבועת שווא, כי לכאורה אם נשבע: שלא אוכל לך, וכשחזר חבירו והפציר בו לאכול אצלו, נשבע שוב: שבועה שאוכל לך, לעשות רצון חבירו המפציר נתכוון ונשבע

מתוך מהדורת וגשל

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁזָּרַק אִישׁ פְּלוֹנִי צְרוֹר לַיָּם, וְהוּא לֹא זָרַק; אוֹ שֶׁלֹּא זָרַק, וְהוּא זָרַק - חֲרֵי זֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[2]; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּלְהַבָּא[3], שֶׁחֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע שֶׁיִּזְרֹק וְשֶׁלֹּא יִזְרֹק אִישׁ פְּלוֹנִי[4]. וְכָל מִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל אֲחֵרִים שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּךְ וָכָךְ אוֹ לֹא יַעֲשׂוּ, אֲפִלּוּ הָיוּ בָּנָיו אוֹ אִשְׁתּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי; שֶׁחֲרֵי אֵין בְּיָדוֹ לֹא לְקַיֵּם וְלֹא לְבַטֵּל[5]. וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[6]; שֶׁחֲרֵי אֵין בְּיָדוֹ לְקַיֵּם שְׁבוּעָה זוֹ, וְנִמְצָא גּוֹרֵם לִשְׁבוּעַת שָׁוְא[7].

ב. וְלָמָּה אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא? שֶׁחֲרֵי אֶפְשָׁר לְאוֹתָן אֲחֵרִים שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִמֶּנּוּ וְתִתְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ, וְנִמְצָא כְּשֶׁמַּתְרִים בּוֹ בְּעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַתְרָאַת סָפֵק, שֶׁאֵין לוֹקִין עָלֶיהָ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לָאו שֶׁבּוֹ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין[8]. וְאֵין אוֹתָן אֲחֵרִים נִזְקָקִין[9] לְקַיֵּם דִּבְרֵי זֶה הַנִּשְׁבָּע, אֶלָּא אִם כֵּן עָנוּ אָמֵן[10], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[11].

ג. וְאִם קִיְּמוּ דְּבָרָיו - חֲרֵי אֵלּוּ מְשֻׁבָּחִין, שֶׁלֹּא הִרְגִּילוּ[12] לְהוֹצִיא שְׁבוּעָה לַשָּׁוְא[13].

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[14]? כְּשֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע רְאוּבֵן עַל שִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא יֵלֵךְ בִּסְחוֹרָה אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה; אֲבָל אִם נִשְׁבַּע רְאוּבֵן שֶׁלֹּא יִכָּנֵס שִׁמְעוֹן בְּבֵיתוֹ וְשֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִנְּכָסָיו, וְעָבַר שִׁמְעוֹן וְנִכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְנֶהֱנָה מִנְּכָסָיו שֶׁלֹּא מִדַּעַת רְאוּבֵן - רְאוּבֵן פָּטוּר, שֶׁחֲרֵי הוּא אָנוּס[15], וְשִׁמְעוֹן חַיָּב, שֶׁעָבַר עַל דָּבָר הָאָסוּר לוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

לאכול אצלו, שבועה זו מכוונת לבטל את השבועה הראשונה, והרי זה כנשבע לבטל המצוה ויתחייב משום שבועת שווא? - לפיכך משמיענו רבינו שכל הלשונות הללו משמעותן לאיסור ואין כאן אלא שבועת ביטוי בלבד, ומתוך שאין שבועה חלה על שבועה אינו חייב אלא אחת. 1) הנשבע שבועת ביטוי על אחרים, שבועת שוא לפרטיה, שבועת שוא על גודל השמש ושאר דברי חכמה שאינם ניכרים אלא לאנשים מלומדים. 2) שבועות כה. כרב, שהלכה כמותו בדיני איסור לגבי שמואל בן מחלוקתו. 3) והכתוב אומר: "להרע או להטיב" - שמשמע לעתיד, בכל זאת אין זה מעכב, כי עיקר ההקפדה היא שיהיה הדבר בהן ולאו. 4) שאין פלוני ברשותו לזרוק או לא לזרוק (שם וברש"י). 5) ואעפ"י שיכול הוא לכוף את בניו הקטנים או לסגור עליהם הדלת שלא יזרקו צרור לים - כיון שהבן רוצה לזרוק והאב מונעו, נמצא האב גורם שלא יזרוק, ושבועתו היתה: שלא יזרוק הבן מדעתו הוא, ולא מכח מניעת האב. ואם נשבע: אמנע את בני מלזרוק, והיה בידו למנעו ולא מנעו חייב (רדב"ז). 6) מדברי סופרים, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה, בניגוד למלקות מן התורה, שהיא שלשים ותשע מכות (ברטנורה לנזיר פ"ד, מ"ג ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם). מרדות - שמרד על דברי חכמים, וראה בר"ן לכתובות פ"ד, לדף מה. ורש"י בחולין קמא: מפרש: "מרדות - רידוי בתוכחות, שלא ירגיל בזה, ואין לה קצבה עד שיקבל עליו". 7) ולדעת רש"י בשבועות כה. הרי זו שבועת שוא, ולוקין עליה, כמבואר בש"ך ליו"ד רלו ס"ק ד. 8) פט"ז, ה"ד. המעיין שם ימצא רק נוסח זה: "עבר על לאו שניתק לעשה (כגון שילוח הקן, ראה דברים כב, ו-ז) והתרו בו ואמרו לו אל תעשה דבר זה, שאם תעשנו ולא תקיים עשה שבו תלקה, ועבר ולא קיים העשה הרי זה לוקה, אעפ"י שההתראה בספק היא, שאם יקיים יפטר, התראת ספק התראה היא", אם כן, מבואר שם, שלוקים על התראת ספק, וכן מבואר למעלה פ"ד, הי"ז, גם לא מצינו בהל' סנהדרין, שיחלק רבינו בין לאו מפורש בתורה לבלתי מפורש. ומה גם כשלאו "לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא" מפורש הוא בתורה, וכבר עמד על מדוכה זו מרן ה"כסף משנה". ולדעת הרדב"ז, נתכוין רבינו לומר, שאין זו שבועת שוא המפורשת בתורה, כי התורה מדברת בנשבע לשנות הידוע או להודיע את הידוע לאדם שהוא כן (ראה לעיל פ"א, ה"ד-ה) אבל בשבועה שלפנינו, שהוא סומך על אחרים שיקיימו את שבועתו, אעפ"י שאח"כ לא יקיימו - חושב הוא שאין זו שבועת שוא, כי איסור זה אינו מפורש בתורה, ואין זה דומה לכל התראת ספק, שיודע הוא שאם לא יקיים העשה, יעבור על הלאו למפרע, אבל כאן סמך בדעתו על אחרים, שיקיימו שבועתו וחושב שאין זו שבועת שוא. והגר"א בביאורו ליו"ד רלו ס"ק ח מבאר: כיון שהנשבע תלוי עד שיקיימו אחרים את שבועתו - אפילו לא קיימו, אינו לוקה, שהרי זה לאו שאין בו מעשה, וכמבואר לעיל פ"ג, ה"כ, שאילו היה יודע בשעת שבועה, שלא יקיימו - היה לוקה משום שבועת שוא שיצאה מפיו לשקר, כמבואר שם הכ"א. אבל מתוך שאין זה ידוע מראש, אלא כשאחרים לא יקיימו שבועתו, ואז אינו לוקה על אי־קיומם, שאין בזה מעשה. וכך היא הנוסחה לדבריו: "ונמצא כשמתרים בו בעת שנשבע התראת ספק, ואחר־כך הוא לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו כמו שיתבאר בהל' סנהדרין" והכוונה לפרק יח, ה"א. והיה כתוב כאן: שב"מ - ראשי תיבות: שאין בו מעשה, ונתחלף בטעות ב־שמ"ב = ראשי תיבות: שבו מפורש בתורה, ולדעתו היא "טעות מפורסמת". 9) קשורים. חייבים. 10) כיון שנשבע: יזרוק פלוני צרור לים, ואין הדבר בידו, הרי זה כאילו אמר: משביעך אני שתזרוק צרור לים וענה אמן. 11) פ"ב ה"א "שכל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". 12) את הנשבע. 13) ובכל זאת מכים את הנשבע מכת מרדות - דרך קנס, שנשבע על דבר שאין בידו לקיים (מעשה רוקח). וכתב הרמ"א ביו"ד רלו סעיף ב: "וכל־שכן שהנשבע עצמו צריך לקיים שבועתו, אעפ"י שבתחילה היתה שבועת שוא, כגון שנשבע לישא אשה פלונית, ושמא לא תתרצה וישנה שבועת שוא, מכל־מקום כשהיא רוצה צריך לקיים שבועתו". 14) שאין אחרים נזקקים לקיים דברי הנשבע. 15) ששמעון נכנס שלא בידיעתו, ואנוס פטור מכלום, כמבואר לעיל פ"ג, ה"א.

מתוך מהדורת וגשל

1 לַעֲשׂוֹתוֹ, שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע זֶה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ[16].
2 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[17].
3 **ה.** שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל, וְאָכַל אֲכָלִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין
4 לַאֲכִילָה[18] וְשָׁתָה מַשְׁקִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה -
5 פָּטוּר[19]. אָכַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה בַּאֲכִילָה, כְּגוֹן
6 שֶׁאָכַל כְּזַיִת נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת[20] שְׁקָצִים[21] וּרְמָשִׂים[22] -
7 פָּטוּר מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[23]. שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל, וְאָכַל
8 אֲכָלִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִים לַאֲכִילָה וְשָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן
9 רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה אוֹ שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן -
10 פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי יָצָא יְדֵי אֲכִילָה[24]; מֵאַחַר
11 שֶׁהֵן חֲשׁוּבִין אֶצְלוֹ[25] - אֲכִילָתָן שְׁמָהּ אֲכִילָה[26].
12 **ו.** שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי, וְהוּא אָכַל דְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין
13 לַאֲכִילָה אוֹ נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת - חַיָּב; שֶׁאֲכִילָתָן שְׁמָהּ
14 אֲכִילָה, שֶׁכְּבָר הֵן חֲשׁוּבִין אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי אֲכָלָן[27]. אֲבָל
15 לְהַבָּא, שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל[28], וְנִקְרָה מִקְרֶה[29] וַאֲכָלָן -
16 אֵינָהּ אֲכִילָה[30], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[31].
17 **ז.** שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כָּל שֶׁהוּא מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, וְאָכַל
18 פָּחוֹת מִכְּזַיִת - חַיָּב בַּשְּׁבוּעָה[32], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מֵשְׁבָּע עַל
19 חֲצִי שִׁעוּר מֵהַר סִינַי[33].
20 **ח.** שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל פָּחוֹת מִכְּזַיִת נְבֵלָה וּטְרֵפָה - חַיָּב
21 בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[34]. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל עָפָר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ
22 מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה: אִם אָכַל כְּזַיִת - חַיָּב;
23 אָכַל פָּחוֹת מִכְּזַיִת - הֲרֵי זֶה סָפֵק, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב בְּכָל
24 שֶׁהוּא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה דַּרְכּוֹ לַאֲכִילָה כְּדֵי לְהַצְרִיכוֹ
25 שִׁעוּר[35].
26 **ט.** וְכֵן הַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חַרְצָן[36], וְאָכַל מִמֶּנּוּ פָּחוֹת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

16) הטור ביו"ד רלו תמה על זה, שאין אדם יכול לאסור שלו על חברו אלא בלשון נדר, שהוא חל על עצם החפץ, שאוסרו על חברו כהקדש. אבל לא בלשון שבועה, שהיא חלה על האדם, ואינה חלה עליו אלא אם כן יקבל עליו השבועה? והט"ז שם ס"ק ז מתרץ, שרבינו סובר כדעת הרמב"ן (הובאה בר"ן לנדרים ב:(שנדר שאמרו בלשון שבועה, ושבועה שאמרה בלשון נדר מועילה, וזה נתכוין לאסור את שלו על חברו באיסור נדר אלא שביטאו בלשון שבועה, ולפיכך חברו חייב, וראה בביאור הגר"א ליו"ד רו ס"ק כ. וב"לחם משנה" העיר, שבכל זאת אין חברו לוקה, שהרי גם בנדר ממש פסק רבינו לקמן הל' נדרים פ"ה, ה"א, שאם עבר חברו ונהנה אינו לוקה "שהרי לא אמר שמעון כלום" אלא כוונת רבינו לומר, שיש כאן איסור תורה. **17)** וכן אמרו "שהשוה הכתוב הקטן כגדול לזדון שבועה" והכוונה, שנשבע הקטן ואחרים חייבים עליו, כגון שנשבע לאסור חפצו על חברו, כמבואר שם לענין הקדש, הרי שאחרים חייבים על דבר שהוא ברשות הנשבע (משנה למלך). ובירושלמי נדרים פי"א, ה"א לא רצה ר' יוסי להתיר את שבועתו של פלוני שנשבע, לא להרשות לאשתו שתיכנס לביתו, הרי שחלה שבועתו על אחר, בדבר שהוא ברשותו (יד איתן). **18)** כגון עפר וכדומה. **19)** משנה בשבועות כב: כי כדי שלא לעבור על שבועתו הוא אוכל מאכלים אלה, למלאות נפשו כי ירעב, ולא משום שהחשיבם כמאכל. **20)** נתפרש למעלה פ"ד, ה"א. **21)** כל הברואים הטמאים, שביבשה ובים הפרים ורבים, ועל כולם אמרה תורה "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". **22)** "אלו המינים שנבראים באשפות... וכיוצא בהם שאינם נבראים מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו... הם נקראים: רומש על הארץ, והאוכל כזית מהם לוקה, שנאמר... בכל השרץ הרומש על הארץ, ואעפ"י שאינם פרים ורבים" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ב הי"ג, ע"פ ה"ספרא" פרשת שמיני פרק יב). **23)** משנה בשבועות שם, שאין שבועת ביטוי חלה על דברים האסורים מן התורה, שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני, שלא לאכלם, וכמבואר להלן הי"א. ומובן, שלוקה הוא משום איסור נבילה וטריפה וכו'. ויש לדקדק מלשון רבינו, שאם יאכל דברים האסורים רק מדברי חכמים, יתחייב משום שבועת ביטוי, שאינו מושבע עליהם מהר סיני. וראה להלן ה"ז. **24)** שנשבע לאכול. **25)** גילה דעתו שאינו קץ בהם. **26)** שבועות כד. וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "אמר רבא: שבועה שאוכל ואכל עפר, פטור" כי הואיל ונשבע שיאכל, ודאי העלה בדעתו, שבכל מה שיאכל יצא ידי חובתו, אבל כשנשבע "שלא יאכל" אין שבועתו מכוונת לדברים שאינם ראויים לאכילה או לאיסורי תורה, שלא נתכוין בשבועתו אלא לדברים הראויים, כילדברים שאינן ראויים לא היה צריך להתחייב ולהשבע. **27)** קודם שנשבע, ללא כל סיבה. ועכשיו שנשבע שלא אכל - נשבע לשקר. וכן אמרו במשנה שם כב: "קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום, והוא אכל נבילות וטריפות... הרי אשתו אסורה". ובגמרא שם כג: השוו דין דברים שאינם ראויים לאכילה כלל, לנבילות וטריפות. **28)** כאן חוזר רבינו להצדיק את הדין שבהלכה הקודמת: נשבע שלא יאכל ואכל דברים שאינם ראויים לאכילה... פטור. **29)** ובכת"י התימנים: "ונקרא נקרית" - מלשון הכתוב "נקרא נקריתי בהר הגלבוע". **30)** כי לא החשיבם, אלא כדי שלא יעבור על שבועתו הוכרח לאכלם, למלאות נפשו כי ירעב. **31)** בהלכה הקודמת. **32)** שבועות כג: "במפרש חצי שיעור". **33)** ואעפ"י שחצי שיעור אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פי"ד, ה"ב - אינו מושבע עליו מהר סיני, שאין איסור מפורש בתורה, אלא אסור הוא משום שראוי להצטרף לשיעור שלם, כמבואר ביומא עד. ולא הושבענו בהר־סיני "ארור אשר לא יקיים את דברי התורה הזאת" אלא על דברים המפורשים בתורה. **34)** מוטב שיאכלנו ואל יעבור על שבועתו, כי הואיל ואינו מושבע על איסור זה מהר סיני, חלה עליו שבועת ביטוי (ובתוס' שבועות כג: חולקים על זה, ולדעתם אין השבועה חלה כלל). ומובן, שאם אפשר להתיר לו שבועתו ע"י פתח חרטה (ראה לקמן פ"ו, ה"א, י') משתדלים להתירה לו, כדי שלא יצטרך לאכול איסור תורה. **35)** או אולי, כיון שהזכיר בשבועתו לשון אכילה - דעתו לכזית, כי אין אכילה פחותה מכזית. בשבועות כב: היא בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב קרבן ואינו לוקה. **36)** גרעיני הענבים, ולשון רבינו לקמן הל' נזירות פ"ה, ה"ב: "החרצנים והם הזגים הפנימיים

מִכְּזַיִת - חֲרֵי זֶה סָפֵק[37]. הָיָה הַנִּשְׁבָּע נָזִיר, שֶׁהוּא אָסוּר בְּחַרְצָן בִּכְזַיִת[38], וְאָכַל מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִכְּזַיִת - אֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי; שֶׁחֲרֵי אֵין דַּעְתּוֹ בִּשְׁבוּעָתוֹ אֶלָּא עַל (כָּל) כְּזַיִת שֶׁהוּא מֻשְׁבָּע עָלָיו[39], וְאֵין שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו[40]. לְפִיכָךְ[41], אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל חַרְצָן אֶחָד, וַאֲכָלוֹ - חַיָּב[42].

י. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תְּמָרִים וּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, וְאָכַל כְּזַיִת נְבֵלָה אוֹ טְרֵפָה - חַיָּב אַף מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[43]; שֶׁחֲרֵי כָּלַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין עִם דְּבָרִים הַמֻּתָּרִין[44], וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה עַל הַתְּמָרִים - חָלָה עַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִים[45], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[46].

יא. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה וְכַיּוֹצֵא[47] בָּהֶן, בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל - אֵין כָּאן חִיּוּב שְׁבוּעָה כְּלָל[48], לֹא שְׁבוּעַת בִּטּוּי וְלֹא שְׁבוּעַת שָׁוְא[49].

יב. נִשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֵאִסּוּרֵי תּוֹרָה - חֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא[50], בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל[51].

יג. שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל כִּכָּר זוֹ, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה - הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת שָׁוְא, שֶׁחֲרֵי מִצְוָה עָלָיו לְאָכְלָהּ[52], וְלוֹקֶה[53] עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל[54]. וְאִם לֹא אֲכָלָהּ - חַיָּב אַף בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[55].

יד. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כִּכָּר זוֹ, שְׁבוּעָה שֶׁאֹכְלֶנָּה - הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת שָׁוְא, שֶׁחֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו לְאָכְלָהּ, וְלוֹקֶה עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה זוֹ בֵּין אֲכָלָהּ בֵּין לֹא אֲכָלָהּ. וְאִם אֲכָלָהּ - לוֹקֶה אַף מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[56]. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא בִּטֵּל - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי[57], וְלוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא[58], וְעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְבַטְּלָהּ[59].

טו. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סֻכָּה[60] וְשֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין[61] וְשֶׁלֹּא יִתֵּן צְדָקָה[62]. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵרוֹ: שֶׁלֹּא אָעִיד לְךָ עֵדוּת זוֹ שֶׁאֲנִי יוֹדְעָהּ, אוֹ שֶׁלֹּא אָעִיד לְךָ אִם אֵדַע לְךָ עֵדוּת - חֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצַוֶּה לְהָעִיד[63]. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֵדַע לְךָ עֵדוּת - חֲרֵי זוֹ שְׁבוּעַת שָׁוְא, שֶׁאֵין בְּיָדוֹ שֶׁלֹּא יֵדַע לוֹ עֵדוּת[64]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[65].

טז. נִשְׁבַּע לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא קִיֵּם - פָּטוּר מִשּׁוּם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שזורעים אותם". 37) שבועות שם, בעיה שלא נפשטה, כיון שנאכל ע"י תערובת (עם הענבים) דעתו לכזית כמו כל מאכל, או אולי מכיון שאין אוכלים אותו בעינו (לעצמו) אין זה מאכל, ודעתו לכל שהוא. 38) ככתוב בתורה "מחרצנים ועד זג לא יאכל". 39) לזרז את עצמו, שלא יעבור על איסור תורה, ושלא יכשל לאכול כזית חרצן בימי נזירותו, כמו שכתב הטור ליו"ד רג: כשרגיל לשכוח ולעבור על אחת ממצות לא־תעשה, מותר לו לנדור ולהשבע להחמיר על עצמו. 40) שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני שלא לאכול חרצן בכזית, וכמבואר בסמוך הי"א (שבועות שם, בעיה שנפשטה). 41) הואיל וכל הטעם שאין השבועה חלה עליו, הוא משום שמושבע ועומד הוא. 42) שאין הנזיר מוזהר על חרצן אחד, והרי הוא לגבי חרצן אחד כשאר כל האנשים שאינם נזירים, וכבר נתבאר למעלה פ"ד ה"א, שאם נשבע "לא לאכול דבר זה ואכלו חייב, ואפילו הוא כזרע חרדל אחד או פחות ממנו". 43) נוסף על איסור נבילה. 44) ואין אומרים שלא יתחייב עד שיאכל תמרים ונבילות יחד - הואיל ולא אמר: תמרים ונבילות כאחת, ודאי התכוין לכל מין בפני עצמו. וראה למעלה פ"ד, הי"ד. 45) שבועות כג: ואפילו באיסור הבא ע"י עצמו (כגון זה שבא לו ע"י דיבורו) אומרים בו "איסור כולל", כמבואר שם כד. 46) למעלה פ"ד, הי"א. 47) איסורי תורה, שמושבע עליהם מהר סיני שלא לאכלם. 48) שאין שבועה חלה על שבועה, והרי הוא מושבע מהר סיני על נבילות שלא לאכלן, וכמבואר לעיל ה"ה, ע"פ דברי הגמרא בשבועות כג: "מפרש גופו תקשה אמאי, מושבע מהר סיני הוא". 49) שהרי לא נשבע לבטל מצוה, אלא לקיימה. 50) שהנשבע לבטל מצוה חייב משום שבועת שוא. וכמבואר למעלה פ"א, ה"ו. 51) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשוא, וכמבואר בסמוך הי"ג. 52) מחמת שבועתו הראשונה. 53) מיד, שהרי נשבע לבטל את המצוה. 54) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשוא. 55) היא השבועה הראשונה, ועליה אינו עובר עד שיעבור הזמן שקבע בשבועתו, או אם יאבד הככר, ולא יוכל שוב לקיים שבועתו. 56) דין זה נלמד מדין ההלכה הקודמת, אלא שרצה רבינו לבאר אופני שבועת ביטוי ב"הן ולאו" דבר וחילופו. בהלכה הקודמת נשבע לאכול ככר זו, ובהלכה שלפנינו, נשבע לא לאכול הככר, ונמשך רבינו אחר לשון הפסוק "להרע או להטיב". וראה בתוספתא שבועות פ"ב, ב. 57) שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה ואם רצה אינו עושה, וזה נשבע על דבר שהוא מצווה לא לעשותו, וכמבואר בדברי רבינו בסמוך הט"ז. 58) משנה בשבועות כט. 59) כי שבועת ביטוי - לא חלה עליו כלל, ושבועת שוא אינה מחייבת אותו כלל. ועליו לקיים המצוה כמצווה. ובנדרים טז: אמרו: "מנין שאין נשבעים לעבור על המצוות (שאם נשבע לבטלן, אין זו שבועה) תלמוד לומר: לא יחל דברו - דברו לא יחל, אבל מיחל הוא לחפצי שמים" שאין שבועה חלה עליו ויכול לחלל דברו. 60) סתם סוכה בלשון בני אדם - היא סוכה של מצוה. 61) משנה בשבועות כט. ושם הנוסח: "שלא להניח תפילין". 62) לעני, והתורה אמרה "נתון תתן לו". 63) ככתוב בתורה "אם לא יגיד ונשא עונו" וזה שנשבע לבטל, נשבע על דבר שאי־אפשר לו. 64) כי אולי יראה לו עדות וידע (שם): "שבועה שלא נעידך", ומפרש רבינו, שזה כולל שתי משמעויות: שלא נעיד מה שיודעים אנו, וכן שלא נדע לך, וזהו "דבר שאי אפשר". וראה שם כה: "ידעתי ולא ידעתי - מחלוקת", שאינה בלהבא, שנשבע לבטל מצוה הוא. 65) כגון "אם לא ראיתי גמל שפורח באויר, ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד" השנויים במשנה שם.

מתוך מהדורת וגשל

1 שְׁבוּעַת בִּטּוּי[66]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיַּעֲשֶׂה לוּלָב אוֹ
2 סֻכָּה אוֹ שֶׁיִּתֵּן צְדָקָה לְעָנִי אוֹ שֶׁיָּעִיד לוֹ אִם יֵדַע לוֹ
3 עֵדוּת, וְלֹא עָשָׂה[67] וְלֹא נָתַן וְלֹא הֵעִיד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר
4 מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[68]. שֶׁאֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה אֶלָּא עַל
5 דִּבְרֵי הָרְשׁוּת, שֶׁאִם רָצָה עוֹשֶׂה וְאִם לֹא רָצָה אֵינוֹ
6 עוֹשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב[69]. לְפִיכָךְ[70], כָּל
7 הַנִּשְׁבָּע לְהָרַע לַאֲחֵרִים - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי. כְּגוֹן
8 שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיַּכֶּה אֶת פְּלוֹנִי[71] אוֹ יְקַלְלֶנּוּ אוֹ יִגְזֹל מָמוֹנוֹ אוֹ
9 יִסְּרֶנּוּ בְּיַד אֲנָס[72]. מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת[73].
10 וְיַרְאֶה לִי, שֶׁהוּא לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא[74].
11 יז. נִשְׁבַּע לְהָרַע לְעַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיַּחְבֹּל בְּעַצְמוֹ[75],
12 אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[76] - שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו[77], וְאִם
13 לֹא הֵרַע לְעַצְמוֹ - חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[78]. נִשְׁבַּע
14 לְהֵיטִיב לַאֲחֵרִים הֲטָבָה שֶׁבְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ, כְּגוֹן שֶׁיְּדַבֵּר
15 עָלָיו לַשִּׁלְטוֹן אוֹ יְכַבְּדֶנּוּ - שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו[79], וְאִם
16 עָבַר וְלֹא עָשָׂה - חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי.
17 יח. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל מַצָּה שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם - הֲרֵי זֶה
18 אָסוּר לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח, וְאִם אָכַל - חַיָּב מִשּׁוּם
19 שְׁבוּעַת בִּטּוּי. וְאֵין זֶה[80] שְׁבוּעַת שָׁוְא[81], שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁבַּע
20 שֶׁלֹּא יֹאכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח, אֶלָּא כָּלַל עִתִּים שֶׁאֲכִילַת
21 מַצָּה בָּהֶם רְשׁוּת עִם עֵת שֶׁאֲכִילָתָהּ בּוֹ מִצְוָה, וּמִתּוֹךְ
22 שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה עַל שְׁאָר הַיָּמִים - חָלָה עַל לֵיל הַפֶּסַח[82].
23 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵשֵׁב בְּצֵל סֻכָּה
24 לְעוֹלָם[83], אוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו בֶּגֶד[84] שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם[85].
25 יט. נִשְׁבַּע שֶׁהִנִּיחַ תְּפִלִּין הַיּוֹם אוֹ לֹא הִנִּיחַ, שֶׁנִּתְעַטֵּף
26 בְּצִיצִית אוֹ לֹא נִתְעַטֵּף - הֲרֵי זֶה שְׁבוּעַת בִּטּוּי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

66) והוא־הדין משום שבועת שוא, שהרי בשעה שנשבע לא יצאה שבועה מפיו לשקר, והכתוב אומר "נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך" - מכאן שנשבעים לקיים את המצוה. והשוה לקמן פי"א, ה"ג: "ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה כדי לזרז את עצמו, ואעפ"י שהוא מושבע עליה מהר סיני". 67) לולב או סוכה. 68) משנה בשבועות כז. 69) שם בגמרא: "מה הרעה רשות (בדבר רשות, שבדבר מצוה אינו יכול להרע ולבטלו, שהרי מושבע הוא מסיני), אף הטבה רשות" - מכאן שאין הפסוק מדבר בנשבע לקיים את המצוה. 70) הואיל ואין הפסוק מדבר אלא בדברי הרשות. 71) והתורה אמרה "פן יוסיף להכותו". וראה הל' חובל ומזיק פ"ה, ה"א. 72) איש אלם, העושה מעשי אונס. וראה הל' רוצח פ"ב ה"ב. 73) שבועות כז. "אוציא נשבע להרע לאחרים ולא הרע, שאין הרשות בידו... ואיזו היא הרעת אחרים: אכה את פלוני ואפצע את מוחו" וכו'. 74) זה מוסב רק על נשבע להרע לאחרים וכו' אבל הנשבע לקיים את המצוה אינו לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל אות סד. והדגיש רבינו: "יראה לי" אעפ"י שמשנה מפורשת היא: "נשבע לבטל את המצוה... זו היא שבועת שוא"? כי שם מדובר במצוות שבין אדם למקום, כגון תפילין וסוכה וכדומה, ואילו כאן עוסק רבינו במצוות שבין אדם לחברו, הייתי אומר: הואיל וחברו המוכה והמקופח יכול למחול לו, אין זה נשבע לבטל את המצוה, וכן אמרו "הכני פצעני על־מנת לפטור - פטור" לפיכך מציין רבינו: יראה לי, שהוא לוקה, שמצד ציווי ה' יש לחייבו משום שבועת שוא (מעשה רוקח). 75) בגופו. 76) בבא קמא צא: שנאמר, וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין וכו', וראה הל' דיעות פ"ג, ה"א והל' חובל ומזיק פ"א, ה"א. 77) ואין זה נשבע לבטל את המצוה, כי אין דין זה מפורש בתורה אלא נלמד מתוך מדרש חכמים. והרי זה דומה לדין "חצי שיעור" המבואר לעיל ה"ז. 78) שבועות כז. 79) שם. שנאמר "או להטיב" - או, לרבות הטבת אחרים, שישנה ב"הן ולאו", שאם אינו רוצה אינו מטיב, כגון מתנה לעשיר. 80) בכ"י תימן: ואין זו. 81) שחייב בהכל מי שנשבע לבטל את המצוה, כמבואר לעיל הי"ד. 82) ולפיכך אינו לוקה על שבועתו ויאכל מצה כדין שבועת שוא, אלא אסור לאכול מצה בליל פסח שלא לעבור על שבועתו - שבועת ביטוי. 83) אסור לו לישב בסוכה בחג הסוכות מחמת שבועתו, הואיל וכלל זמנים שישיבה בסוכה בהם - רשות, עם זמן שהישיבה בו מצוה. אבל אם נשבע שלא יאכל מצה בליל פסח או שלא ישב בסוכה בחג הסוכות הרי זה לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו: "שבועה שלא אוכל מצה - אסור לאכול מצה בליל הפסח. שלא אוכל מצה בליל הפסח - לוקה ואוכל מצה". ואעפ"י, שמלשון הירושלמי משמע שאם נשבע "שלא יאכל מצה", הרי זה כולל זמני רשות עם זמני מצוה, בעוד שלרבינו אין השבועה חלה עד שיאמר: "שנה או שנתיים", אפשר לחלק, שבני ארץ ישראל (מקום חיבור הירושלמי) היו רגילים לאכול מצה כל ימי השנה, ולפיכך אם נשבע סתם "שלא יאכל מצה" - כוונתו לזמני הרשות יחד עם זמני מצוה, ושבועתו חלה ב"כולל", ובני חוץ לארץ אינם רגילים לאכול מצה בכל ימי השנה אלא בחג הפסח, ולפיכך הנשבע בחוץ לארץ סתם, כוונתו למצה בפסח, ולוקה משום שבועת שוא, ובהם עוסק רבינו. ומה שכתב רבינו: שלא ישב בצל סוכה "לעולם" הוא לאו דוקא, והוא־הדין אם אמר: "שנה או שנתיים" (מראה הפנים לירושלמי שם). ובירושלמי שם הנוסח: "שלא אשב בצל - אסור לישב בצל סוכה (דעתו היתה על כל צל, אפילו שאינו של סוכת מצוה) שלא אשב בצל סוכה (כוונתו לסוכת מצוה) לוקה ויושב בצל סוכה", וכן הנוסח ביו"ד שם. ויתכן, שגם רבינו יודה לזה (מעשה רוקח). ודע, שאין שבועת ביטוי חלה על ביטול מצוה"בכולל", אלא כשהביטול הוא ב"שב ואל תעשה" כגון שלא לאכול מצה או לא לישב בסוכה, אבל הנשבע לבטל מצוה ב"קום ועשה", כגון לאכול נבילות וטריפה - אפילו בדרך "כולל" אין שבועתו חלה, שאין אומרים לאדם חטא ואכול דברים אסורים כדי לקיים שבועתך, וכן אמרו בשבועות כד. "לאו - משכחת לה (שלא לאכול נבילות חלה שבועתו בכולל) אלא הן, היכי משכחת לה", שאם ישבע לאכול נבילות ושחוטות, אין שבועתו חלה (ר"ן שם, וכן בשו"ע יו"ד רלו, סעיף ה ובש"ך שם ס"ק טו). 84) בעל ארבע כנפות המחוייב בציצית. 85) מצוייץ בציצית. כלומר, שנשבע

לְשֶׁעָבַר[86]; שֶׁזֶּה מַגִּיד דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה, וְלֹא נִשְׁבַּע עַל הַמִּצְוָה לֹא לְקַיְּמָהּ וְלֹא לְבַטְּלָהּ.

כ. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִישַׁן שְׁלֹשֶׁת יָמִים אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל כְּלוּם שִׁבְעַת יָמִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[87] שֶׁהִיא שְׁבוּעַת שָׁוְא[88] - אֵין אוֹמְרִין: יֵעוֹר זֶה עַד שֶׁיִּצְטַעֵר וְיָצוּם עַד שֶׁיִּצְטַעֵר וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ כֹּחַ לִסְבֹּל וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל אוֹ יִישַׁן; אֶלָּא מַלְקִין אוֹתוֹ מִיָּד[89] מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְיִישַׁן וְיֹאכַל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[90].

כא. נִשְׁבַּע שֶׁרָאָה גָּמָל פּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר, אָמְרוּ לוֹ: הֵיאַךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַשָּׁוְא? וְאָמַר: עוֹף גָּדוֹל רָאִיתִי וּמִגְּדְלוֹ קְרָאתִיו גָּמָל, וְכָךְ הָיָה בְּדַעְתִּי - אֵין זֶה כְּלוּם; שֶׁאֵין כָּל אָדָם קוֹרְאִין גָּמָל אֶלָּא לְגָמָל, וּבְטָלָה דַּעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם, וְלוֹקֶה[91]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[92].

כב. דָּבָר יָדוּעַ אֵצֶל הַחֲכָמִים בַּעֲלֵי שֵׂכֶל וּמַדָּע, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ מֵאָה וְשִׁבְעִים פְּעָמִים[93]. נִשְׁבַּע אֶחָד מִן הָעָם שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ[94] - אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר כֵּן הוּא - אֵין דָּבָר זֶה גָּלוּי וְיָדוּעַ לְכָל הָעָם, אֶלָּא לִגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים בִּלְבַד. וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם כֵּן נִשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁגָּלוּי וְיָדוּעַ לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם[95] מִשְּׁאָר הָעָם[96], כְּגוֹן אִישׁ שֶׁהוּא אִישׁ וְאֵבֶן שֶׁהוּא[97] אֶבֶן. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ קְטַנָּה מִן הָאָרֶץ - אֵינוֹ לוֹקֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַדָּבָר כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה יָדוּעַ לְכָל אָדָם. וְאֵינוֹ כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁבַּע אֶלָּא עַל רְאִיַּת עֵינָיו, שֶׁהֲרֵי הוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ קְטַנָּה[98]. וְכֵן כֹּל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שיתעטף בבגד המחוייב ציצית ולא יטיל בו ציצית, שבזה הוא מבטל מצות ציצית, ומתוך שהוא כולל זמני פטור (לילה אינו זמן ציצית) עם זמני חיוב שהם ביום, שבועתו חלה. אבל אם ישבע שלא יתעטף בציצית, ולא ילבש בגד המחויב בציצית, אין זה נשבע לבטל את המצוה, שיכול ללבוש בגד הפטור ממצות ציצית, וכבר כתב רבינו (הל' ציצית פ"ג, הי"א) "אעפ"י שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה, כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד, שיפטור עצמו ממצוה זו", הרי שאין זו אלא מידת חסידות, ומצד הדין אינו מחוייב ללבוש בגד המחוייב בציצית (רדב"ז). ולדעת ה"מעשה רוקח" כוונת רבינו כאן: "שלא יעלה עליו בגד" לבגדי כהונה, שהכהנים מצווים ללבשם בזמן הבית בעת עבודתם, כמבואר בהל' כלי המקדש פ"י, ה"ד. ואם נשבע שלא ללבשם ביטל מצות־עשה, ואין שבועתו חלה אלא בדרך "כולל" בגדי חול עם בגדי כהונה. 86) אעפ"י שאינה בלהבא, שהרי אינו יכול להשבע שלא יניח תפילין, כי אז הוא נשבע לבטל המצוה ופטור משום ביטוי, כמבואר למעלה הי"ד - כבר השמיענו רבינו לעיל ה"א, שחייבים על שבועת ביטוי אעפ"י שאינה בלהבא, הואיל וישנה ב"הן ולאו", ורק על זה הקפיד הכתוב: "להרע או להטיב" דבר וחילופו, ומקור הדברים בשבועות כה: "לא הנחתי תפילין היום... חייב". 87) כל דבר שאין בו כח לעשות, וכמבואר למעלה פ"א, ה"ז. 88) שמשעה שיצאה שבועה מפיו יצאה לשוא, כי אי־אפשר לו להתקיים שבעה ימים מבלי שיאכל. 89) שבועות כה. ואפילו עדיין לא לקה, מותר לו לישון מיד, וכשיזדמן לו בית־דין ילקה על ידו (רדב"ז). 90) כבר העירונו למעלה פ"א, ה"ז בביאורנו, שבתלמוד בבלי אין זכר לזמן תענית של שבעה ימים, כי בשבועות כה. אינו מוזכר אלא: שלא יישן שלשה ימים - הרי זו שבועת שוא, ובירושלמי נדרים פ"ב, ה"א אמרו: "שבועה שלא אוכל שלשה ימים, ממתינים אותו עד שיאכל ומלקים אותו", הרי שסובר הירושלמי, שיתכן לאדם להתקיים אפילו כשלא יאכל שלשה ימים, ולפיכך אין זו שבועת שוא אלא שבועת ביטוי, ומקרא מסייעו (אסתר ד, טז): "וצומו עלי, ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום" (אמנם בילקוט שם, שאלו: "ואיך היו צמים שלשה ימים... ולא היו מתים? אלא שהיו מפסיקים מבעוד יום" שהפסיקו התענית לפני תום יום שלישי, אולם הירושלמי כנראה חולק על זה) ועינינו רואות, שאנשים יכולים להתענות משבת לשבת, ולפיכך דקדק רבינו לכתוב: "שלא יאכל כלום שבעת ימים" שידע רבינו מחכמת הרפואה, שהנשבע לא לאכול בזמן ארוך זה אינו יכול להתקיים עוד, נמצאת שבועתו שבועת־שוא ומשעת שבועה יצאה לשקר, ולפיכך לוקה מיד, ויאכל בכל עת שירצה, ואינו חייב לשמור על שבועתו כי אין זו שבועת ביטוי כלל (מרכבת המשנה). וב"אור שמח" מביא רמז לדעת רבינו מדברי התלמוד (יומא ד:) על הפסוק (שמות כד, טו) "ויעל משה אל ההר... ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי" - ר' נתן אומר, לא בא הכתוב אלא למרק אכילה ושתיה שבמעיו לשומו כמלאכי השרת, הרי שזהו הזמן המעכל את כל מה שבמעיו, והכח האנושי פוסק מלפעול בו, אם לא שיזכה לדרגת מלאכי השרת. 91) משום שבועת שוא, שזהו דבר בלתי אפשרי (משנה שבועות כט.). ובגמרא שם אמרו: כשנשבע, על דעתנו הוא נשבע. 92) כגון שנשבע"שראה נחש כקורת בית הבד" = כתבניתה וצורתה, שזה בלתי אפשרי הוא (משנה ובגמרא שם עמ' ב). 93) השוה הלכות יסודי התורה פ"כ, ה"ח: "והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים", ובהקדמת רבינו לפירוש המשנה, הוא אומר: "מאה וששים וששה פעם, ושלשה שמיני פעם". 94) והנשבע על דבר ידוע... שהוא כן, לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. 95) שבועות כט. שכל שיודעים בו שלשה בני אדם, הרי זה מפורסם לכל (רש"י שם כה:) 96) וזהו שדקדק עולא שם, ואמר: "לשלשה בני אדם", כי בני אדם הם המון העם, ככתוב (תהילים מט, ג) "גם בני אדם גם בני איש" (הגהות בן אריה על הרמב"ם). וראה ב"שירי קרבן" לירושלמי נדרים פ"ג ה"ב, דיבור־המתחיל אלא כגון ביעה. 97) ובכת"י התימנים: שהיא. וכתב הרדב"ז, אפילו הנשבע הוא חכם גדול בתכונה הוא פטור משבועת שוא, כיון שאין הדבר ידוע לאחרים. 98) ואפילו הוא חכם בתכונה אינו חייב, שזה החכם לא נשבע על ידיעתו אלא על ראיית אחרים שרואים אותה קטנה, ואינם יודעים אם היא באמת קטנה מן הארץ אם לא (רדב"ז). ולדעת רש"י בשבועות כט. כל שנשבע לשנות את הידוע, ואין זה ידוע לשלשה בני אדם, הרי זה פטור משום שבועת שוא וחייב משום שבועת שקר, וכן הוא מבואר שם בגמרא דף כה:

מתוך מהדורת וגשל

כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדִּבְרֵי חֶשְׁבּוֹן תְּקוּפוֹת מַזָּלוֹת[99], וְגִימַטְרִיָּאוֹת[100], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדִּבְרֵי חָכְמָה שֶׁאֵין נִכָּרִין אֶלָּא לַאֲנָשִׁים אֲחֵרִים[101].

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי וְנִחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְרָאָה שֶׁהוּא מִצְטַעֵר אִם יְקַיֵּם שְׁבוּעָה זוֹ, וְנֶהֱפְכָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה וְנִחַם בִּגְלָלוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁאַל לְחָכָם אֶחָד, אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם חָכָם, וּמַתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ. וְיִהְיֶה מֻתָּר לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע לַעֲשׂוֹתוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא הֶתֵּר שְׁבוּעוֹת.

ב. וְדָבָר זֶה אֵין לוֹ עִקָּר כְּלָל בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, אֶלָּא כָּךְ לָמְדוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַקַּבָּלָה, שֶׁזֶּה הַכָּתוּב: לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ - שֶׁלֹּא יְחַלֵּל הוּא בְּעַצְמוֹ דֶּרֶךְ קַלּוּת רֹאשׁ בִּשְׁאָט נֶפֶשׁ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ; אֲבָל אִם נִחַם וְחָזַר בּוֹ - חָכָם מַתִּיר לוֹ.

ג. וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַתִּיר שְׁבוּעַת עַצְמוֹ. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַתִּיר שְׁבוּעָה אוֹ נֶדֶר בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה. וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רַבּוֹ - אָסוּר לוֹ לְהַתִּיר אֶלָּא מִדַּעַת רַבּוֹ.

ד. זֶה שֶׁנִּשְׁבַּע הוּא שֶׁיָּבוֹא לִפְנֵי הֶחָכָם לְהַתִּיר לוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְהִשָּׁאֵל לוֹ עַל נִדְרוֹ. וְהַבַּעַל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לַחֲרָטַת אִשְׁתּוֹ וּמַתִּירִין לָהּ; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ הַשְּׁלֹשָׁה מְקֻבָּצִים, אֲבָל לֹא יְקַבֵּץ אוֹתָן לְהַתִּיר לָהּ לְכַתְּחִלָּה. וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְהַתִּיר נֶדֶר לְאִשְׁתּוֹ.

ה. כֵּיצַד מַתִּירִין? יָבוֹא הַנִּשְׁבָּע לֶחָכָם הַמֻּבְהָק, אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת אִם אֵין שָׁם מֻמְחֶה, וְאוֹמֵר: אֲנִי נִשְׁבַּעְתִּי עַל כָּךְ וָכָךְ, וְנִחַמְתִּי; וְאִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲנִי מִצְטַעֵר בְּדָבָר זֶה עַד כֹּה, אוֹ שֶׁאֵרַע לִי כָּךְ וָכָךְ - לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע; וְאִלּוּ הָיְתָה דַעְתִּי בְּעֵת הַשְּׁבוּעָה כְּמוֹ עַתָּה - לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע. וְהֶחָכָם אוֹ גְּדוֹל הַשְּׁלֹשָׁה אוֹמֵר לוֹ: וּכְבָר נִחַמְתָּ? וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: הֵן. חוֹזֵר וְאוֹמֵר לוֹ: שָׁרוּי לְךָ, אוֹ מֻתָּר לְךָ, אוֹ מָחוּל לְךָ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה בְּכָל לָשׁוֹן. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: מוּפָר לְךָ, אוֹ נֶעֱקָרָה שְׁבוּעָתְךָ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁאֵין מֵפֵר אֶלָּא הַבַּעַל אוֹ הָאָב, אֲבָל הֶחָכָם אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא לְשׁוֹן הַתָּרָה וּמְחִילָה.

ו. הַקְּרוֹבִים כְּשֵׁרִים לְהַתִּיר נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת. וּמַתִּירִין בַּלַּיְלָה וּמֵעֵמֶד. שֶׁאֵין הַהֶתֵּר הַזֶּה דִּין. לְפִיכָךְ נִשְׁאָלִין לִשְׁבוּעוֹת וְלִנְדָרִים בְּשַׁבָּת, אִם הָיוּ לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, כְּגוֹן שֶׁיַּתִּירוּ לוֹ שְׁבוּעָתוֹ כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה הַיּוֹם. וַאֲפִלּוּ הָיָה לוֹ פְּנַאי לְהַתִּיר שְׁבוּעָתוֹ אוֹ נִדְרוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת - הֲרֵי זֶה מַתִּיר בְּשַׁבָּת, הוֹאִיל וְהוּא לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת.

ז. רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעַ לְשִׁמְעוֹן וְעָנָה אָמֵן אוֹ קִבֵּל הַשְּׁבוּעָה, וְנִחַם שִׁמְעוֹן עַל שְׁבוּעָתוֹ וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ - אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִשִּׁמְעוֹן אוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ שִׁמְעוֹן, וְנִחַם וְנִשְׁאַל לֶחָכָם - אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי שִׁמְעוֹן שֶׁנָּדַר מִמֶּנּוּ הֲנָיָה. וַאֲפִלּוּ הָיָה שִׁמְעוֹן קָטָן אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בִּפְנָיו. כְּדֵי שֶׁיֵּדַע הַנֹּדֶר שֶׁהֶתִּיר זֶה נִדְרוֹ אוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וּלְפִיכָךְ יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ אוֹ יְהַנֶּה לוֹ.

ח. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע בָּרַבִּים. וַאֲפִלּוּ נִשְׁבַּע בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִחַם - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ וּמַתִּירִין לוֹ. נִשְׁבַּע עַל דַּעַת רַבִּים אוֹ שֶׁנָּדַר עַל דַּעַת רַבִּים - אֵין מַתִּירִין לוֹ לְעוֹלָם, אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה.

ט. כֵּיצַד? נִשְׁבַּע וְתָלָה שְׁבוּעָתוֹ בְּדַעַת רַבִּים שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בִּפְלוֹנִי לְעוֹלָם, וְהֵצְרְכוּ בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר לִלְמֹד תּוֹרָה אוֹ לְמִי שֶׁיָּמוּל אֶת בְּנֵיהֶם אוֹ שֶׁיִּזְבַּח לָהֶם, וְלֹא נִמְצָא אֶלָּא זֶה בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת וּמַתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וְעוֹשֶׂה לָהֶם מִצְוֹת אֵלּוּ, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ מֵאוֹתָן הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מֵהֶם.

י. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְלֹא נִחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ, וּבָא לְבֵית דִּין לְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ, אִם רָאוּ הַדַּיָּנִין שֶׁהֶתֵּר שְׁבוּעָה זוֹ גּוֹרֵם לְמִצְוָה וּלְשָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

99) ובכת"י התימנים: "ומזלות". תקופות - חכמת מהלך השמש והירח והגלגלים המקיפים את העולם ככתוב (תהלים יט, ז) "ותקופתו על קצותם", וכמבואר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ה. מזלות - הכוכבים המכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכל, ושנים־עשר הם ששמותם: טלה, שור, תאומים, וכו' כמבואר שם ה"ו, מזל - שרשו: נזל - הלך, ונזכר במקרא (מלכים־ב, כג, ה) "ולירח ולמזלות". **100)** ובכת"י התימנים: וגימטריות. היא חכמת המדידה וההנדסה, גיאומטריה. כלשון רבינו בהל' גניבה ואבידה פ"ח, ה"א: "וכן במדת הקרקע, צריך לדקדק בחשבון משיחת (מדידת) הקרקע ע"פ העיקרים המתבארים בכתבי הגימטריא" וראה במ"מ שם, והשוה תוי"ט לאבות פ"ג מכ"א. **101)** הנשבע עליהם להודיע את הידוע או לשנות הידוע פטור משבועת שוא. והמקור לדברי רבינו על גודל השמש וכו' גילה רבינו בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ו, האומר: "וספרים רבים חיברו בה חכמי יון", וכן הוא אומר בהלכות קידוש החודש פי"ז, הכ"ה: "חכמת התקופות והגימטריות שחיברו בה חכמי יון ספרים הרבה, והם הנמצאים עכשיו ביד החכמים, אבל הספרים שחיברו חכמי ישראל, שהיו בימי הנביאים מבני יששכר לא הגיעו אלינו" וכו'. **1)** אופני התרת השבועה, מי יכול להתיר שבועה, כיצד מתירים ומתי.

מתוך מהדורת וגשל

וְשֶׁקִּיּוּם שְׁבוּעָה זוֹ גּוֹרֵם לַעֲבָרָה וְלִקְטָטָה - פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח, וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹ בַּדָּבָר, וּמוֹדִיעִין לוֹ דְּבָרִים שֶׁגּוֹרֶמֶת שְׁבוּעָתוֹ, עַד שֶׁיִּתְנֶחָם. אִם נִחַם בְּדִבְרֵיהֶם - מַתִּירִין לוֹ, וְאִם לֹא נִחַם וְעָמַד בְּמִרְיוֹ - חֲרֵי זֶה יְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ.

יא. כֵּיצַד? נִשְׁבַּע שֶׁיִּגָּרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה יִשְׂרָאֵל מִנְּכָסָיו, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר וְשֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - אוֹמְרִים לוֹ: בְּנִי, אִם תְּגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתְּךָ - אַתָּה מוֹצִיא לַעַז עַל בָּנֶיךָ, וְאוֹמְרִים הָעָם: מִפְּנֵי מָה נִתְגָּרְשָׁה אִמָּן שֶׁל אֵלּוּ? וּלְמָחָר קוֹרְאִים לָהֶם בְּנֵי גְרוּשָׁה. וְשֶׁמָּא תִּנָּשֵׂא לְאַחֵר וְאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ. וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. וְכֵן זֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה יִשְׂרָאֵל מִנְּכָסֶיךָ - לְמָחָר יִצְטָרֵךְ זֶה, וְתִהְיֶה עוֹבֵר עַל וְחַי אָחִיךָ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ, אוֹ פָּתוֹחַ תִּפְתַּח וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְזֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל בָּשָׂר וְשֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם - חֲרֵי אַתָּה פּוֹגֵעַ בְּרֶגֶל וּמְבַטֵּל שִׂמְחַת יוֹם טוֹב וְעֹנֶג שַׁבָּת. אִם אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ זֶה לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע - אַף עַל פִּי כֵן לֹא נִחַמְתִּי וְרוֹצֶה אֲנִי בְּכָל זֶה - אֵין מַתִּירִין לוֹ.

יב. אֵין פּוֹתְחִין בְּנוֹלָד. כֵּיצַד? נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בִּפְלוֹנִי, וְנַעֲשָׂה סוֹפֵר הָעִיר - הוֹאִיל וְלֹא נִחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ, אֵין פּוֹתְחִין לוֹ בְּדָבָר זֶה. וַאֲפִלּוּ אָמַר הוּא מֵעַצְמוֹ: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע - אֵין מַתִּירִין לוֹ; הוֹאִיל וַעֲדַיִן לֹא נִחַם, אֶלָּא רְצוֹנוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה לוֹ וְשֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה זֶה סוֹפֵר. אֲבָל אִם נִחַם הוּא מֵעַצְמוֹ מִפְּנֵי הַנּוֹלָד וְנֶהֱפְכָה דַעְתּוֹ - מַתִּירִין לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַתִּיר שְׁבוּעָה זוֹ, וְנִחַם - חֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָאַחֲרוֹנָה תְּחִלָּה, שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַתִּיר, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הָרִאשׁוֹנָה.

יד. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם פְּלוֹנִי, וְנִשְׁבַּע אַחַר כָּךְ שֶׁאִם יִשָּׁאֵל עַל שְׁבוּעָה זוֹ וַיַּתִּירָהּ יִהְיֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן לְעוֹלָם, וְנִחַם - חֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָרִאשׁוֹנָה וּמַתִּירָהּ, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הַשֵּׁנִיָּה. שֶׁאֵין מַתִּירִין נֶדֶר אוֹ שְׁבוּעָה שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלוּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עוֹמֵד בְּנִיסָן, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר, וְנִחַם - אֵינוֹ נִשְׁאָל עַד שֶׁיִּכָּנֵס אִיָּר.

טו. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה לִפְלוֹנִי, וְשֶׁלֹּא יֵהָנֶה לֶחָכָם שֶׁיִּשָּׁאֵל לוֹ עַל שְׁבוּעָה זוֹ - נִשְׁאָל עַל הָרִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הַשֵּׁנִיָּה.

טז. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה לִפְלוֹנִי, וַחֲרֵי הוּא נָזִיר אִם יִשָּׁאֵל עַל שְׁבוּעָה זוֹ - יִשָּׁאֵל עַל שְׁבוּעָתוֹ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ עַל נְזִירוּתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יז. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם; אוֹ שֶׁאָמַר עַל כִּכָּר זוֹ: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה; וְנִשְׁאַל עַל שְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה וְהַתְּרָה - חֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה. וְכֵן אִם נִשְׁאַל עַל הַשְּׁנִיָּה - חַיָּב מִשּׁוּם שְׁלִישִׁית. נִשְׁאַל עַל הַשְּׁלִישִׁית בִּלְבַד - חַיָּב מִשּׁוּם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה. נִשְׁאַל עַל הַשְּׁנִיָּה - חַיָּב מִשּׁוּם רִאשׁוֹנָה. אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה? שֶׁאִם לֹא נִשְׁאַל וַאֲכָלָהּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְהַבָּא וְשִׁקֵּר בִּשְׁבוּעָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת זוֹ וַאֲכָלָהּ, וְאַחַר שֶׁאֲכָלָהּ, קֹדֶם שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ אִם הָיָה שׁוֹגֵג, אוֹ קֹדֶם שֶׁיִּלְקֶה אִם הָיָה מְזִיד, נִחַם וְנִשְׁאַל לֶחָכָם וְהִתִּירָהּ לוֹ - חֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן אוֹ מִן הַמַּלְקוּת. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ כְּפָתוּהוּ לִלְקוֹת, וְנִשְׁאַל וְהִתִּירוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיַּתְחִילוּ לְהַלְקוֹתוֹ - חֲרֵי זֶה פָּטוּר.

יום שלישי י"א ניסן ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּמָמוֹן שֶׁאִם הוֹדָה בּוֹ יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[2], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ[3] וְכָפַר[4] - חֲרֵי זֶה הַנִּתְבָּע הוּא חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[5], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן[6]. שֶׁבִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, אֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִפִּי עַצְמוֹ וְאֶחָד שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אַחֵר וְכָפַר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן - חַיָּב; שֶׁכְּפִירָתוֹ אַחַר שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ - כַּעֲנִיַּת אָמֵן[7].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) שבועת הפקדון לפרטיה, הנשבע לכמה תובעים כאחד, הנשבע למורשה של התובע. 2) בניגוד לתבעו בקנס, שאפילו הודה בו פטור הוא מלשלם. 3) שאמר: משביעך אני שתחזיר לי פקדוני שיש לי בידך. 4) הנתבע ואמר: אין לך בידי כלום. 5) תשלומי קרן, תוספת חומש, וקרבן אשם. 6) כי אילו ענה אמן, אין כאן חידוש, שהרי הוא כנשבע מפי עצמו. "שכל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו". 7) משנה בשבועות לו: "וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיוון שכפר בו חייב". ואף על פי שאינו מפורש בתורה שיהיה מושבע מפי אחרים חייב בשבועת הפיקדון, שלא כתוב בה אלא: "אשר יישבע עליו לשקר" שמשמעו מושבע מפי עצמו - למדים אנו גזירה שווה: "תחטא־תחטא" משבועת העדות, מה שם מושבע מפי אחרים חייב. שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" שמשמעה: מושבעת מפי אחרים, אף כאן: מושבע מפי אחרים חייב. ואפילו לא כפר בבית דין אלא בינו לבין התובע, שהרי לא הוזכר בית דין בשבועת הפיקדון. בניגוד לשבועת העדים, שאין העדים חייבים אלא כשישביעם בבית דין ויכפרו בבית דין. וזהו שהדגיש רבינו:

מתוך מהדורת וגשל

ב. תְּבָעוֹ בְּמָמוֹן שֶׁאִם יוֹדֶה לוֹ וְיֹאמַר ׳כֵּן הַדָּבָר׳ לֹא יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם, כְּגוֹן שֶׁתְּבָעוֹ בִּקְנָס[8], שֶׁאֵין אָדָם מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּי עַצְמוֹ[9], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[10], וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[11].

ג. וְכֵן אִם תְּבָעוֹ בְּקַרְקַע[12] אוֹ בְּעֶבֶד[13] אוֹ בִּשְׂטָר[14], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

ד. וְלָמָּה נִפְטַר מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וַהֲרֵי זֶה אִלּוּ הוֹדָה חַיָּב הָיָה וּמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁכָּפַר[15]? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִקָּדוֹן: אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד[16] אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵדָה - הַכֹּל מִטַּלְטְלִין[17], שֶׁאִם יוֹדֶה בָּהֶן יוֹצִיא מָמוֹן מִתַּחַת יָדוֹ; וְיָצְאוּ[18] קַרְקָעוֹת, שֶׁאֵין מִטַּלְטְלִין[19] וַהֲרֵי הֵן לִפְנֵי בַּעְלֵיהֶן וּבְחֶזְקָתָן[20]; וְיָצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהֵקִּשׁוּ[21] לְקַרְקָעוֹת[22]; וְיָצְאוּ שְׂטָרוֹת, שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[23].

ה. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אַחַר שֶׁתְּבָעוֹ בַּעַל הַמָּמוֹן אוֹ הַנִּשְׁבָּע מֵעַצְמוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְּבָעוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקָּדַם וְאָמַר: לָמָה אַתָּה הוֹלֵךְ אַחֲרַי? כְּלוּם יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי מָמוֹן? שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי מָמוֹן - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, הוֹאִיל וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְּבָעוֹ זֶה[24].

ו. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע לְבַעַל הַמָּמוֹן עַצְמוֹ אוֹ לְשִׁלּוּחוֹ הַבָּא בְּהַרְשָׁאָתוֹ[25]; שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ[26].

ז. וְאֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעוֹ בְּלָשׁוֹן שֶׁהוּא מַכִּירָהּ[27].

ח. הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן בְּמֵזִיד, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר, וְהִתְרוּ בּוֹ עֵדִים בִּשְׁעַת שְׁבוּעָתוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה, אֶלָּא מֵבִיא אֲשָׁמוֹ בִּלְבַד. שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאוֹ מִכְּלַל חַיָּבֵי מַלְקוּת, וְחִיְּבוֹ אָשָׁם בֵּין בְּזָדוֹן[28] בֵּין בִּשְׁגָגָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט. כָּפַר וְנִשְׁבַּע[29] אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ פְּעָמִים, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים וְהוּא כּוֹפֵר עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין בְּבֵית דִּין[30] בֵּין שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין - הֲרֵי זֶה חַיָּב קָרְבַּן אָשָׁם עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה[31]. שֶׁאִלּוּ הוֹדָה אַחַר שֶׁכָּפַר - הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בְּבֵית דִּין[32], וְנִמְצָא פּוֹטֵר עַצְמוֹ בְּכָל כְּפִירָה וּכְפִירָה מִן הַתַּשְׁלוּמִין, לְפִיכָךְ חַיָּב עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה.

י. הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא קָרְבַּן אֶחָד[33]. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי, לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[34].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

"שבשבועת הפיקדון". וכשם שבשבועת העדות חייב המושבע מפי אחרים וכפר, אף על פי שלא ענה אמן, שהרי נאמר בה: "אם לא יגיד" וגו', שמשמעו כיוון שאינו מגיד עדותו, ואומר איני יודע לך עדות - חייב, אף הכופר בשבועת הפיקדון חייב, אף כשלא ענה אמן, שהושוו זה לזה בגזירה שווה "תחטא־תחטא". וכל זה כשכפר אחרי שהושבע, אבל אם קדם וכפר ואמר: אין לך בידי, ואחר כך השביעו התובע, ושתק הנתבע, ולא ענה אמן, פטור. 8) כגון שאמר לו: גנבת שורי וטבחתו או מכרתו ונמצאת חייב לי תשלומי חמישה, וזהו קנס, שמשלם - בתור עונש - יתר על מה שהזיק. 9) על פי הודאתו, אלא על פי עדים, שנאמר "אשר ירשיעון אלהים" - ולא המרשיע את עצמו. 10) שאין כאן כפירת ממון אלא כפירת דברים. 11) שהרי נשבע על שקר, ואינו חייב בשבועת בטוי עד שישבע מפי עצמו או מפי אחרים ויענה אמן, או דבר, שעניינו קבלת שבועה. 12) שאמר לו: קרקע זו, שלי היא, ואתה גזלתיה ממני. 13) כנעני, שהושווה לקרקע. 14) שטר זה העומד לגביית חוב שבתוכו, שלי הוא. 15) שאין זה קנס אלא ממון חבירו שעליו להחזירו. 16) ששם בידו ממון להתעסק בו או במלווה. 17) מיד ליד וממקום למקום והם: נכסי דניידי. 18) יתמעטו מכאן. 19) שאינם ניידים, והם: הנקראים נכסי דלא ניידי. 20) ברשותן, שאין קרקע נגזלת. "שהקרקע בחזקת בעליה קיימת". 21) שהושוו. 22) שנאמר "והתנחלתם אותם (העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" - הרי הם כאחוזה. 23) אלא גורמים לממון, שאינם עומדים אלא לראיה. 24) שנאמר "וכיחש בעמיתו" - כל הוא משמע, באיזה אופן שהוא מכחש ונשבע. 25) שהורשה ממנו בכתב לגבות את ממונו מידי הנתבע - ולא לעניין ההשבעה בלבד - ואז הריהו כבעל דבר עצמו. אבל אם לא נשתלח אלא להשביעו בלבד, אין לו דין כבעל דבר עצמו, ופטור הנתבע על שבועתו, כי התורה אמרה: "וכיחש בעמיתו" הקפידה שתהא השבועה בפני התובע או מורשו לגבות ממונו והוא הדין כשלא נתן לו כתב הרשאה, אלא מינהו שליח בפני שני עדים לגבות ממונו, הרי הוא משביעו כבעל דבר עצמו. 26) אלא, שאם לא הורשה לגבות את ממונו מהנתבע, אלא להשביעו בלבד, אין אני קורא בו: וכיחש בעמיתו, שמשמעו שיישבע לשקר בפני עמיתו שהוא בעל דינו או בפני שלוחו שהורשה לכך. 27) שנאמר בשבועת העדות: "ושמעה קול אלה" - בכל לשון שהיא שומעת ומכירה, ושבועת הפיקדון נלמדת בגזירה שווה: "תחטא־תחטא" שבשתיהן נאמר: "כי תחטא". 28) והתרו בו שהוא ראוי למלקות. 29) מפי עצמו. 30) שכפר בבית דין. 31) שנשבע לשקר וכפר ממון. 32) אין כפירתו בבית דין פוטרתו מלשלם כשיודה אחריה, בניגוד לשבועת העדות, שאם השביע התובע את העדים בבית דין וכפרו וחזר והשביעם ארבע וחמש פעמים אינם חייבים אלא אחת, מפני שאחר שכפרו בבית־דין אם חזרו והודו אין עדותם מועילה כלום (משהגידו, שוב אינם חוזרים ומגידים). 33) הואיל וכלל את כולם כאחד, אין זו אלא שבועה אחת. 34) הואיל ופרט את כל אחד מהם לעצמו, יש כאן חמש שבועות נפרדות, אף על פי שהשתמש באות וא"ו המחברת לא התכוון לכללם יחד אלא לפרטם אחד לאחד, וכל שכן אם אמר: לא לך, לא לך, וכו' בלי וא"ו המחברת, שחייב חמישה שהרי פרט כל אחד לעצמו.

יא. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: תֵּן לִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד[35] גָּזֵל וַאֲבֵדָה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[36]. וַאֲפִלּוּ הָיָה לוֹ פְּרוּטָה אַחַת מִכֻּלָּן - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין וְחַיָּב[37].

יב. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן תְּשׁוּמֶת יָד גָּזֵל וַאֲבֵדָה - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[38].

יג. תֵּן לִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכֻסְּמִין שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִין וְכֻסְּמִין - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[39].

יד. הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן גָּזֵל וַאֲבֵדָה וּתְשׁוּמֶת יָד שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ[40]; וְאָמַר לְאֶחָד מֵהֶן: שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן וְגָזֵל וַאֲבֵדָה וּתְשׁוּמֶת יָד, וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ - הֲרֵי זֶה חַיָּב עַל כָּל טַעֲנָה[41] וְטַעֲנָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[42], וְנִמְצָא זֶה חַיָּב עֶשְׂרִים אָשָׁם[43].

טו. טָעַן שֶׁאָבַד הַפִּקָּדוֹן[44] אוֹ כָּפַר[45] בּוֹ וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה[46], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְהוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן הָרִאשׁוֹן, וְחֹמֶשׁ אֶחָד עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה[47]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַחֲמִשִׁתָיו[48] - הַתּוֹרָה רִבְּתָה חֲמִשִּׁין הַרְבֵּה עַל קֶרֶן אֶחָד. כֵּיצַד? הָיָה הַקֶּרֶן אַרְבָּעָה, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה[49], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע וְחָזַר וְהוֹדָה[50], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה - מְשַׁלֵּם שִׁבְעָה[51]. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טז. פָּחוֹת מִפְּרוּטָה - אֵינוֹ מָמוֹן. לְפִיכָךְ, הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה אוֹ בְּפָחוֹת מִשֶּׁוֶה פְּרוּטָה, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[52].

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. הַגּוֹנֵב שׁוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּטְבָחוֹ[2] אוֹ מְכָרוֹ[3], תְּבָעוֹ בַּעַל הַשּׁוֹר וְאָמַר לוֹ: גְּנַבְתָּ שׁוֹרִי וְטָבַחְתָּ אוֹ מָכַרְתָּ, וְהוּא אוֹמֵר: גְּנַבְתִּי[4] אֲבָל לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי, וְנִשְׁבַּע[5] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[6]; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר - לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, מִפְּנֵי[7] שֶׁהוּא קָנָס, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[8], וְנִמְצָא זֶה כְּמוֹ שֶׁלֹּא כָּפַר מָמוֹן, וּלְפִיכָךְ פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן. וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[9], שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר שֶׁלֹּא טָבַח, וְהוּא טָבַח.

ב. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת עַבְדִּי[10], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע; וְהָעֶבֶד[11] שֶׁתָּבַע רַבּוֹ וְאָמַר: הִפַּלְתָּ שִׁנִּי וְסִמִּיתָ עֵינִי[12], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[13]; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה - לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְנָס[14]. אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[15]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

35) הלוואה ששמתי בידך וברשותך לעשות בה מה שתרצה. 36) שאין כאן אלא שבועה אחת לכולם. 37) הואיל ונשבע על כולם כאחד, בדין הוא שאפילו אין בכל אחד מהם שווה פרוטה, שיצטרפו לפרוטה ויתחייב, כי על תביעה בפחות מפרוטה אינו חייב קרבן. 38) הואיל ופרט את כל המינים, נשבע על כל אחד לעצמו, ומובן, שבדין זה לא יצטרפו כולם לפרוטה, שהרי נשבע על כל מין בפני עצמו, וכל מין שאין בו שווה פרוטה יהיה פטור על שבועתו. 39) ואף על פי שהכוסמין מין חטים הם לעניין חלה, בכל זאת חייב על כל אחת ואחת, הואיל ושני שמות נפרדים הם. 40) נמצאו ביחד עשרים טענות. 41) תביעה. 42) שבשבועתו: "ולא לך" התכוון על כל הפרטים שהזכיר בשבועתו לראשון. 43) ומובן שחייב גם קרן ותוספת חומש על כל תביעה. 44) והוא שומר חינם שפטור על אבידה. 45) שאין לו בידו כלום. 46) הרי נתחייב קרן ותוספת חומש וקרבן אשם. 47) מחוץ לקרבן אשם, שחייב על כל שבועה ושבועה. 48) ולא נאמר: וחמישיתו. 49) נתחייב חמישה, שהחומש הוא מלבר (מבחוץ) על ארבעה רבעים שבקרן מוסיף חומש מן החוץ. 50) נתחייב שישה. 51) אבל אינו משלם חומש על חומש. אם לא כשישלם את הקרן ויכפור פעם שנייה בחומש ונשבע עליו נעשה החומש כקרן ומוסיף עליו חומש אחר. 52) שהרי נשבע לשקר. 1) שבועת הפקדון על דבר שיש בו חיוב ממון ותשלומי קנס, החייב ממון לשני שותפים ונשבע וכפר לאחד מהם. 2) ושחטו. 3) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, ככתוב בתורה (שמות כא, לז). 4) ובנוגע לתשלומי כפל - ראה בסמוך אות ו. 5) לשקר, ואחר־כך הודה. 6) משנה בשבועות לו: 7) בדפוס רומי ר"מ, וכן בוינציה של"ד: "ומפני", כאילו יש כאן שני טעמים: א. שאין כאן חיוב תשלומי חמשה, הואיל והודה על הגניבה ונפטר מן הכפל, כדין מודה בקנס, שהוא פטור, ממילא נפטר על המכירה, שאין עוד תשלומי חמשה אלא תשלומי ארבעה (הכפל בכלל תשלומי חמשה), והתורה אמרה: תשלומי חמשה, ולא ארבעה, וכמבואר בבבא קמא עה: ב. שתשלומי חמשה עצמם - הם קנס וכו' (משנה למלך). אבל כבר החליט ה"מעשה רוקח" שזוהי נוסחה מוטעת, וצ"ל: "מפני" בלא וא"ו. וכן בכת"י התימנים. והכל טעם אחד, שתשלומי חמשה הם קנס. ומדובר כאן, שתבעו ואמר: גנבת שורי והעמדתיך בדין ונתחייבת לשלם לי כפל, ואח"כ טבחת או מכרת, נמצא שאפילו יודה עכשיו שגנב, חייב הוא לשלם כפל, כדין כל ממון, ויש כאן תשלומי חמשה כדין, ובכל זאת פטור משבועת הפקדון, משום טעם קנס (אור שמח). 8) פ"א, ה"ה, שכלל הוא: כל המשלם יותר ממה שהזיק, או שדמיו קצובים בתורה - הרי זה קנס. וראה לעיל פ"ז, ה"ב ובביאורנו. 9) שבועות מט: כדעת רב. וחיובי שבועת ביטוי מפורשים לעיל פ"א, ה"ג. 10) וחייב לשלם שלשים שקלים (שמות כא, לב) מדין קנס, שאפילו אינו שוה העבד אלא דינר - נותן לו שלושים שקלים (רש"י לכתובות מא). 11) כל עבד המוזכר בהלכה זו - הכוונה לעבד כנעני. 12) וחייב להוציאו לחרות (שמות כא, כו־כז) וגם זהו מדין קנס, שבגלל אבר אחד שחיסרו, מוציאו לחירות, והלא הוא כבהמתו? (רש"י לשבועות לו:). 13) משנה בשבועות לו: 14) ואין אדם משלם קנס ע"פ עצמו (לעיל פ"ז, ה"ב). 15) שהרי נשבע לשקר.

ג. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְנָס, שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ[16] כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[17], וְיֵשׁ בּוֹ מָמוֹן[18], שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, וְכָפַר בְּכָל דָּבָר[19] וְנִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן. כֵּיצַד? תְּבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: אָנַסְתָּ[20] אוֹ פִּתִּיתָ[21] בִּתִּי, וְהוּא אָמַר: לֹא אָנַסְתִּי וְלֹא פִּתִּיתִי, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס[22] עַל פִּי עַצְמוֹ, אִלּוּ הוֹדָה הָיָה מְשַׁלֵּם בֹּשֶׁת וּפְגָם עַל פִּי עַצְמוֹ[23]. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: גָּנַבְתָּ שׁוֹרִי[24], וְהוּא אוֹמֵר לֹא גָנַבְתִּי, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כֶּפֶל בְּהוֹדָאָתוֹ[25], מְשַׁלֵּם הוּא אֶת הַקֶּרֶן בְּהוֹדָאָתוֹ[26].

ד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עָשִׂיתָ בִּי חַבּוּרָה[27], וְהוּא אוֹמֵר לֹא עָשִׂיתִי; הֲמִית שׁוֹרְךָ אֶת שׁוֹרִי[28], וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הֲמִית, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[29]; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם.

ה. נָתַן שׁוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, וּמֵת הַשּׁוֹר[30], תְּבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ? אָמַר לוֹ: לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הִפְקַדְתָּ וְנִגְנַב אוֹ אָבַד[31], וְנִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה וְאָמַר הַדָּבָר כְּשֶׁהָיָה[32] - לֹא הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חִנָּם[33]. אֲבָל חַיָּב הוּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[34], שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[35].

ו. הִשְׁאִיל שׁוֹרוֹ לַחֲבֵרוֹ, וּתְבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁשָּׁאַלְתָּ מִמֶּנִּי? וַהֲרֵי הַשּׁוֹר מֵת[36], וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: נִגְנַב אוֹ אָבַד, וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין בִּכְפִירָתוֹ, וּמִכָּל מָקוֹם[37] חַיָּב הוּא לְשַׁלֵּם, בֵּין מֵת אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד אוֹ נִשְׁבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹאֵל[38], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[39]. אֲבָל חַיָּב הוּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[40].

ז. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵינוֹ פּוֹטֵר עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין אֶלָּא בִּכְפִירָה זוֹ וְנִשְׁבַּע, בֵּין מִפִּי עַצְמוֹ[41] בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ וְכָפַר[42] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[43], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן וְלֹא הוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו[44].

ח. הַגּוֹנֵב שׁוֹר חֲבֵרוֹ, וּתְבָעוֹ[45] וְאָמַר לוֹ: שׁוֹרִי גָּנַבְתָּ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גָנַבְתִּי. מַה טִּיבוֹ[46] אֶצְלְךָ? אַתָּה הִפְקַדְתּוֹ אֶצְלִי, וְנִשְׁבַּע[47] - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה שֶׁגְּנָבוֹ - הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם דְּמֵי הַשּׁוֹר מִכָּל מָקוֹם[48], וְעַכְשָׁו שֶׁאָמַר פִּקָּדוֹן הוּא - הֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָה זוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

16) ע"פ הודאת עצמו. 17) לעיל פ"ז, ה"ב. 18) חלק מהתביעה יש לו דין ממון ואינו קנס. 19) בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: הדבר. 20) שבאת עליה בעל־כרחה. 21) לרצונה. ו"המפתה משלם שלשה דברים: קנס (חמשים שקלים של כסף), ובושת ופגם (רואים אותה כמה היא שוה בעולה וכמה היתה שוה בתולה, ורואים כמה פחתה וישלם - לשון רבינו הל' נערה פ"ב, ה"ו), והאונס - ארבעה: קנס ובושת צער ופגם" (שם ה"ב). 22) אלו החמישים שקלים, הקצובים לה מן התורה ושוים בכל אדם, בין "גדולה שבכהונה ובין קטנה שבישראל" כלשון המשנה בערכין יד:. 23) שיש להם דין ממון, "הכל לפי המבייש והמתבייש", כלשון המשנה שם, והרי הם כשאר מזיק את חברו המשלם לו בושת ופגם, ואפילו אם יודה יתחייב לשלם, ובודאי כשתבע את חברו ואמר לו: אנסת או פתית וכו' לא התכוין לקנס בלבד אלא גם לבושת ופגם, כי אין אדם מניח מלתבוע דבר שאם יודה בו הנתבע - יתחייב לשלם, ויתבע דבר שאפילו יודה בו בעל־דינו יפטר (משנה בשבועות לו: ובגמרא שם לח:). 24) והגונב שור משלם את הכפל. 25) שתשלומי כפל - מדין קנס הם, ומודה בקנס פטור. 26) נמצא שכפר לו ממון, וחייב בשבועת הפקדון (משנה שם). 27) והחובל בחברו חייב לשלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, כלשון המשנה בבא קמא פ"ח, מ"א. וכולם - דין ממון להם. 28) וחייב אתה לשלם לי דמי שורי. ובשור מועד ידובר כאן. שחייב לשלם נזק שלם מתורת ממון, כי אילו שור תם שהמית, בעליו משלמים רק חצי נזק בתורת קנס (כתובות מא.), וכלשון רבינו בהלכות נזקי ממון פ"ב, ה"ח "זה הכלל, כל המשלם מה שהזיקו הרי זה ממון, וכל המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי כפל או חצי נזק, הרי היתר על הקרן או הפחות - קנס". 29) משנה בשבועות לו: 30) שלא בפשיעתו, והרי השומר פטור עליו. 31) ושומר חינם פטור על גניבה ואבידה. 32) שמת השור. 33) משנה שם מט. 34) שם עמוד ב. וכן בבא מציעא לו. 35) כגון שנגנב השור אצל השומר, וטען שמת, והשביעו, שגם בזה אילו הודה ואמר כשהיה, היה פטור מלשלם, מפני שהוא שומר חנם, לפיכך פטור משבועת הפקדון (שם במשנה). 36) כלומר, האמת היא, שהשור מת ושואל חייב עליו, כמבואר בסמוך. 37) בכל האופנים שהם. 38) ושואל חייב גם על האונסין. 39) הל' שכירות פ"א, ה"ב "שכך כתוב בשואל (שמות כב, יג): ונשבר או מת, בעליו אין עמו שלם ישלם". 40) כגון שנגנב השור, ואמר השואל שמת, ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון, שהמשנה מחובה לחובה - פטור (משנה שם). 41) שלא השביעו התובע אלא קפץ ונשבע מפי עצמו לשקר. 42) שאמר לו: אין לך בידי כלום, ואפילו כפר שלא בפני בית־דין. 43) משנה בשבועות לו: וכדעת החכמים. 44) "שכפירתו אחר שהשביעו התובע, כעניית אמן" לעיל פ"ז, ה"א וראה בביאורנו שם. 45) בעליו. 46) שייכותו. 47) לא שחייב להשבע מן התורה, שלא מצינו שיתחייב אדם שבועה מן התורה, אלא כשהוא שומר ורוצה לפטור עצמו מחיוב תשלומין, אבל זה שאינו שומר ורוצה לפטור עצמו בטענה שהוא שומר, אינו חייב להשבע, אלא כשנשבע מרצונו ידובר כאן, וכל בכל שבועות הפקדון שבפרקים אלו (תוספות יו"ט לשבועות פ"ה, מ"ב). 48) אפילו כשאירע אונס, ומת השור או נשבה, שגנב חייב באונסין.

מתוך מהדורת וגשל

מִן הַגְּנֻבָה וּמִן הָאֲבֵדָה, שֶׁאִם נִגְנַב הַשּׁוֹר אוֹ אָבַד אַחַר הוֹדָאָה זוֹ - הָיָה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[49].

ט. וְכֵן אִם טָעַן שֶׁשְּׁכָרוֹ[50] וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַשְּׁבוּרָה וּמִן הַמִּיתָה[51]. וְכֵן אִם טָעַן וְאָמַר: הִשְׁאַלְתּוֹ לִי, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[52]; שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַמִּיתָה בִּשְׁעַת הַמְּלָאכָה[53], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת הַשְּׁאֵלָה[54].

י. לְפִיכָךְ[55], אִם אָמַר: לֹא גְּנַבְתִּי, אֲבָל אַתָּה הִפְקַדְתּוֹ אֶצְלִי אוֹ שְׁכַרְתַּנִי לְשָׁמְרוֹ אוֹ הִשְׁאַלְתָּהוּ לִי, וַהֲרֵי שׁוֹרְךָ לְפָנֶיךָ קָחֵהוּ, וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בַּקֶּרֶן, וְלֹא פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָה זוֹ מִכְּלוּם[56].

יא. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי וְעַדַּיִן לֹא נָתַתִּי דָּמָיו, אִם תִּרְצֶה קַח דָּמָיו אוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בִּשְׂכַר מְלָאכָה שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ, אִם תִּרְצֶה שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ אוֹ קָחֶנּוּ וָלֵךְ; תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁהוּא שֶׁלְּךָ, עַכְשָׁו שֶׁיָּדַעְתִּי קָחֶנּוּ וָלֵךְ; אוֹ שֶׁאָמַר: אַחַר פָּרַעְתִּי רָץ, וַהֲרֵי הוּא לְפָנֶיךָ; וְנִשְׁבַּע עַל כָּל טַעֲנָה מֵאֵלּוּ - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[57], שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם. וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

יב. מִי שֶׁהָיָה חַיָּב מָמוֹן לִשְׁנֵי שֵׁתָּפִין, וּתְבָעוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[58], שֶׁהֲרֵי כָּפַר מָמוֹן[59]. תְּבָעוּהוּ שְׁנֵיהֶם, וְהוֹדָה בַּכֹּל[60] לְאֶחָד מֵהֶם וְאָמַר: לֹא לְרִיתִי אֶלָּא מִזֶּה לְבַדּוֹ, וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[61], שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם, אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי.

יג. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה עָלָיו מִלְוָה בִּשְׁטָר[62], וְכָפַר בָּהּ[63] וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי בַּשְּׁטָר נִשְׁתַּעְבֵּד הַקַּרְקַע[64], וְנִמְצָא זֶה כְּכוֹפֵר בְּקַרְקַע[65]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[66], שֶׁהַכּוֹפֵר בְּקַרְקַע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[67], וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר[68].

יד. הָיְתָה עָלָיו מִלְוָה בְּעֵדִים בִּלְבַד[69], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָתוֹ מִלְּשַׁלֵּם עַתָּה[70]. וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא הוֹעִילָה לוֹ כְּפִירָתוֹ - הֲרֵי הוֹעִילָה בְּעִתָּהּ, וְשֶׁמָּא לֹא יָבוֹאוּ הָעֵדִים[71] אוֹ יָבוֹאוּ וְלֹא תִּתְקַיֵּם עֵדוּתָן[72] אוֹ יִפָּסְלוּ[73], וּלְפִיכָךְ חַיָּב[74].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

49) כדין שומר חנם שפטור על גניבה ואבידה וכל־שכן על האונס (בבא קמא קה:). **50)** למלאכתו, ושוכר חייב על גניבה ואבידה ופטור על האונסין. **51)** כמו ששנינו (שבועות פ"ח, מ"א) "ארבעה שומרים הם: שומר חנם, והשואל, נושא שכר (שומר בשכר) והשוכר, שומר חנם נשבע על הכל (שלא פשע, ונפטר), והשואל משלם את הכל (חוץ ממתה מחמת מלאכה), נושא שכר והשוכר נשבעים על השבורה ועל השבוייה... (מקרי אונס) ומשלמים את האבידה ואת הגניבה". **52)** הכל בבבא קמא שם. **53)** שאם תמות מחמת מלאכתו בה, משבועה ואילך יפטר בדברי שקר אלו, בעוד שלמעשה הוא עצמו גנבו, והגנב חייב בכל האונסין עד שיחזירנו (ע"פ רש"י שם). **54)** פ"א, ה"א, ובכת"י התימנים: "בהל' שאלה". וכן אמרו (בבא מציעא צו:) מתה מחמת מלאכה - השואל פטור עליה, שיכול לומר למשאיל "לא להעמידה בכילה (רשת שפורשים כעין חופה מעל המיטה להגן מפני הזבובים) שאלתיה". **55)** הואיל וכל הטעם שחייב בשבועת הפקדון הוא מפני "שסוף שבועה זו לבוא לידי כפירת ממון" (לשון רש"י שם). **56)** אלא שיקר לומר שלא גנבו, מפני הבזיון, ואין זו אלא כפירת דברים. **57)** בבא קמא קה: שנאמר "וכחש בה (ויקרא ה, כב) - פרט למודה בעיקר" כלומר, שאינו כופר בעיקר התביעה. **58)** שבועות לז. **59)** ואעפ"י שמודה לשותף השני בחלקו המגיע לו, כמבואר שם. אולם בירושלמי שבועות פ"ה, ה"א אמרו: וכחש בעמיתו - פרט למכחש באחד מן השותפים. ומפרש הטעם שם, לפי ששנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול את שלו אין שומעים לו, שהנפקד יכול לומר לא נתחייבתי אלא לשניכם כאחד, נמצא שאין הודאתו מחייבתו לשלם, וממילא אין בשבועתו משום כפירת ממון, וכן הובא ירושלמי זה ברי"ף לשבועות פ"ה. וכבר כתב רבינו אפרים. הובא ברא"ש ובר"ן שם, שדברי ירושלמי אלה נדחים מסוגיית הבבלי בשבועות לז. שמתוכה משמע שהכופר לאחד מן השותפים ונשבע לשקר, חייב בשבועת הפקדון, וכנראה שזוהי דעת רבינו. **60)** בכל סכום התביעה. **61)** שבועות שם, וכחש בה - פרט למודה לאחד מן השותפים, וכאמור. **62)** שיש למלוה שטר חוב על הלוה. **63)** בהלואה זו שיש עליה שטר. **64)** שלא הלוה למלוה, ואפילו מכר הלוה הקרקעות לאחרים, הרי הם מושבעים למלוה, ויכול לטרפם מידי הלקוחות בשטר זה, שהוא קודם להם. **65)** כאילו התובע תובעו קרקעו, וזה כופר בה. **66)** לעיל פ"ז, ה"ב־ג. **67)** וכן בשבועות לז: "אין מביאים קרבן על כפירת שעבוד קרקעות". וב"תורה תמימה" ויקרא ה, כב, מסביר: אם יש למלוה שטר חוב על הלוה, לא מפיו של הלוה אנו חיים בהודאתו וגם בכפירתו, שהשטר מעיד עליו, ואין כאן שבועה שיש עמה כפירת ממון, אלא כפירת דברים בלבד, ולפיכך פטור מן הקרבן. **68)** הוצרך רבינו לכפול כל פעם שחייב משום שבועת ביטוי, כי הדבר כשלעצמו הוא תמוה ומוזר ביותר, שבזמן שכפר ממון וחייב בשבועת הפקדון הוא נפטר בקרבן אשם, ובזמן שהוא פטור משבועת הפקדון וחייב רק משום ביטוי בלבד, אתה מחמיר עליו ומחייבו מלקות כדין שבועת ביטוי במזיד (ראה לעיל פ"א, ה"ג) והרי זה מופלא ומחוסר הגיון? לפיכך משמיענו שבכל חלקי הפטור משבועת הפקדון בין שנפטר משום קנס ובין שנפטר משום קרקע, בין שנפטר משום חוסר שוה פרוטה (לעיל פ"ז הט"ז), ובין כשאומר לא לויתי אלא מזה לבדו (לעיל הי"ב), בכל המקרים חייב לפחות משום שבועת ביטוי, ע"פ דברי הש"ס בשבועות מט: (רדב"ז). **69)** ואין לו עליה שטר. **70)** כשהעדים עדיין לא באו. **71)** שימותו (שבועות לז:) או ילכו למדינת הים. **72)** שיוכחשו, ולא ימצאו דבריהם מכוונים זה לזה. **73)** ע"י קרבה שביניהם, או ע"י עבירה הפוסלתם לעדות, או שיזומו. **74)** שפטר עצמו בכפירתו מלשלם.

פֶּרֶק תְּשִׁעִיי[1]

א. הַתּוֹבֵעַ עֵדָיו לְהָעִיד לוֹ עֵדוּת שֶׁיִּתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע בְּעֵדוּתָן לְבַדָּהּ לִתֵּן לְתוֹבֵעַ זֶה מָמוֹן הַמִּטַּלְטֵל, וְכָפְרוּ בְּעֵדוּתָן וְנִשְׁבְּעוּ, בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ בְּבֵית דִּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ חוּץ לְבֵית דִּין - חֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁחֲרֵי הִפְסִידוּהוּ מָמוֹן בִּכְפִירָתָם. וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעָם הַתּוֹבֵעַ וְכָפְרוּ בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבְּעוּ הֵן וְלֹא עָנוּ אָמֵן אַחַר שְׁבוּעָתוֹ, כֵּיוָן שֶׁכָּפְרוּ - חֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. וְהוּא שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בְּבֵית דִּין.

ב. אֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ בְּעֵדוּתָן בְּבֵית דִּין. בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ הִשְׁבִּיעָן בְּבֵית דִּין, בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ הִשְׁבִּיעָן חוּץ לְבֵית דִּין, וְהַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין בִּלְבַד. שֶׁנֶּאֱמַר: אִם לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ - מָקוֹם שֶׁיַּגִּיד וְיוֹעִיל הוּא שֶׁאִם לֹא יַגִּיד שָׁם יִתְחַיֵּב.

ג. תְּבָעָן בְּעֵדוּת שֶׁאֵינָהּ מְחַיֶּבֶת מָמוֹן אוֹ בְּעֵדוּת קַרְקָעוֹת אוֹ עֲבָדִים אוֹ שְׁטָרוֹת, וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל כְּפִירַת עֵדוּת מָמוֹן שֶׁדּוֹמֶה לְפִקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵדָה שֶׁפָּרָטָן הַכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה, שֶׁהֵן מִטַּלְטְלִין שֶׁגּוּפָן מָמוֹן, וּכְשֶׁיַּעִידוּ לָזֶה - יִתֵּן זֶה.

ד. וְכֵן הַמַּשְׁבִּיעַ עֵדֵי קְנָס וְכָפְרוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת. מִפְּנֵי שֶׁאִם קָדַם הַנִּתְבָּע וְהוֹדָה בַּקְּנָס - יִפָּטֵר מִלְּשַׁלֵּם וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּאוּ הָעֵדִים אַחַר כֵּן וְהֵעִידוּ, נִמְצְאוּ הָעֵדִים לֹא חִיְּבוּ זֶה בְּעֵדוּתָן לְבַדָּהּ, אֶלָּא עֵדוּתָן עִם כְּפִירַת הַנִּתְבָּע הִיא הַמְחַיֶּבֶת אוֹתָן; וְהוֹאִיל וְאִם הוֹדָה - לֹא תּוֹעִיל עֵדוּתָן, אִם כָּפְרוּ בָהּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין.

ה. מַשְׁבִּיעֲכֶם אֲנִי שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וְכָפְרוּ - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת מִפְּנֵי הַקֶּרֶן שֶׁהוּא מָמוֹן, לֹא מִפְּנֵי הַכֶּפֶל שֶׁהוּא קְנָס. וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעָם שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁאָנַס פְּלוֹנִי אוֹ פִּתָּה בִּתּוֹ, וְכָפְרוּ - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת מִפְּנֵי הַבּשֶׁת וְהַפֶּגָם, שֶׁאִם הוֹדָה בָּהֶם הַנִּתְבָּע מְשֻׁלָּם, לֹא מִפְּנֵי הַקֶּנָס. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ו. אֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ וְיִשָּׁבְעוּ אַחַר תְּבִיעַת בַּעַל דִּין עַצְמוֹ אוֹ שְׁלוּחוֹ; אֲבָל אִם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ קֹדֶם שֶׁיִּתְבָּעֵם - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת.

ז. כֵּיצַד? רָאוּ הַתּוֹבֵעַ הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן, אָמְרוּ לוֹ: לָמָּה אַתָּה בָּא אַחֲרֵינוּ? שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תְּבָעָן הַתּוֹבֵעַ, אֶלָּא הֵם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ בִּתְבִיעַת עַצְמָן. וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעָם הַנִּתְבָּע: שֶׁאִם תִּדְעוּ לָזֶה שֶׁתּוֹבֵעַ אוֹתִי עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לוֹ, וְכָפְרוּ - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם הַתּוֹבֵעַ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הִשְׁבִּיעָם שֶׁיָּבוֹאוּ וְיָעִידוּ שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי בְּיַד פְּלוֹנִי מָמוֹן, וְכָפְרוּ - שֶׁהֵן פְּטוּרִין; שֶׁאֵין זֶה הַתּוֹבֵעַ בַּעַל דִּין עַצְמוֹ. וְכֵן אִם קָדְמָה שְׁבוּעָה לָעֵדוּת - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד - שֶׁקָּדְמָה עֵדוּת לִשְׁבוּעָה, לֹא שֶׁקָּדְמָה שְׁבוּעָה לְעֵדוּת.

ח. כֵּיצַד? מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּשֶׁתִּדְּעוּ לִי עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, וְאָמְרוּ אָמֵן, וְיָדְעוּ לוֹ עֵדוּת אַחַר כֵּן, וּתְבָעָם לְהָעִיד וְכָפְרוּ בּוֹ - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת.

ט. אֵין הָעֵדִים חַיָּבִים בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת עַד שֶׁיְּיַחֵד אוֹתָם הַתּוֹבֵעַ וַיַּשְׁבִּיעֵם אוֹ יִשָּׁבְעוּ. כֵּיצַד? עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאָמַר: מַשְׁבִּיעַ אֲנִי כָּל מִי שֶׁיֵּדַע לִי עֵדוּת שֶׁיָּבוֹא וְיָעִיד לִי, וְעָנוּ כֻּלָּם אָמֵן, וְעֵדָיו בִּכְלָלָם, וְאַחַר כָּךְ תָּבַע עֵדָיו וְכָפְרוּ בּוֹ - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִחֵד עֵדָיו בִּשְׁבוּעָה בִּפְנֵי עַצְמָן. אֲבָל אִם אָמַר: מַשְׁבִּיעַ אֲנִי כָּל הָעוֹמְדִים כָּאן שֶׁאִם יֵדְעוּ לִי עֵדוּת שֶׁיָּבוֹאוּ וְיָעִידוּ לִי, וְהָיוּ עֵדָיו בִּכְלָלָם, וְכָפְרוּ - חֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁחֲרֵי יְחָדָם בִּכְלַל אֲחֵרִים.

י. וְכֵן אִם אָמַר לָעֵדִים: בּוֹאוּ וְהָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ לִי מָנֶה בְּיַד פְּלוֹנִי, וְאַחַר כָּךְ עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְהִשְׁבִּיעַ כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת יָבוֹא וְיָעִיד, וְלֹא בָּאוּ וְלֹא הֵעִידוּ - חֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין, שֶׁחֲרֵי תְּבָעָן תְּחִלָּה. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ אָז בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיִהְיֶה שָׁם בֵּית דִּין. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ בִּפְנֵי בֵּית דִּין: אִם עָנוּ אָמֵן - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת כְּשֶׁיִּכְפְּרוּ בְּעֵדוּתָן בְּבֵית דִּין; וְאִם לֹא עָנוּ אָמֵן - אֵינָן חַיָּבִין.

יא. אֶחָד הַמַּשְׁבִּיעַ עֵדָיו בִּשְׁבוּעָה, אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶן: מְצַוֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם בִּשְׁבוּעָה, אוֹסֶרְכֶם אֲנִי בִּשְׁבוּעָה - חֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. וְהוּא שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בַּשֵּׁם אוֹ בְּכִנּוּי מִן הַכִּנּוּיִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יב. וְאֵין הָעֵדִים חַיָּבִין עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בְּלָשׁוֹן שֶׁהֵם מַכִּירִין אוֹתָהּ.

יג. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת אֶלָּא עַל פִּי עֲשָׂרָה דְּבָרִים, וְאֵלּוּ הֵן: שֶׁיִּתְבָּעֵם הַתּוֹבֵעַ. וְשֶׁתִּהְיֶה עֵדוּת מָמוֹן. וְשֶׁיִּהְיֶה מָמוֹן הַמִּטַּלְטֵל. וְשֶׁיִּתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע לְשַׁלֵּם בְּעֵדוּתָן לְבַד אִם הֵעִידוּ. וְשֶׁיְּכַפְּרוּ אַחַר שֶׁתְּבָעָן הַתּוֹבֵעַ. וְשֶׁיְּכַפְּרוּ בְּבֵית דִּין. וְשֶׁתִּהְיֶה שָׁם שְׁבוּעָה בַּשֵּׁם אוֹ בְּכִנּוּי. וְשֶׁתִּקְדַּם יְדִיעַת הָעֵדוּת לַשְּׁבוּעָה. וְשֶׁיְּיַחֵד עֵדָיו בְּעֵת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בְּעֵת הַתְּבִיעָה. וְשֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁבוּעָה בְּלָשׁוֹן שֶׁהֵן מַכִּירִין אוֹתָהּ.

יד. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ פָּטוּר - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי. וְהוּא שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ שֶׁעָנָה אָמֵן

1) שבועת העדות, השבעת עדי קנס, העדים שנשבעו לכמה תובעים כאחד, נשבעו שיודעים להעיד ונמצאו שאינם יודעים.

אִם הִשְׁבִּיעוֹ אַחֵר, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר. אֲבָל הַמְחַיֵּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵזִיד - אֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי, אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת בִּלְבַד. שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב הוֹצִיא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת מִכְּלַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְחַיֵּב הַמֵּזִיד בָּהּ כַּשּׁוֹגֵג בְּקָרְבָּן אֲבָל לֹא בְּמַלְקוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: לְאַחַת מֵאֵלֶּה - בְּמִין אֶחָד מִמִּינֵי שְׁבוּעוֹת אַתָּה מְחַיֵּב הַנִּשְׁבָּע, וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ בִּשְׁנֵי מִינִין עַד שֶׁיִּהְיֶה חַיָּב בְּדִין שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּבְדִין שְׁבוּעַת בִּטּוּי.

טו. מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד גָּזֵל וַאֲבֵדָה, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת - אֵינָן חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד גָּזֵל וַאֲבֵדָה - חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

טז. מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכֻסְּמִין, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת - אֵינָם חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְךָ עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכֻסְּמִין - חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

יז. וְכֵן אִם תָּבְעוּ אוֹתָן רַבִּים לְהָעִיד לָהֶם, וְאָמְרוּ: שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לָכֶם עֵדוּת - אֵינָן חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת. לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ - חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת הַפִּקָּדוֹן.

יח. הַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, וְאֵין כָּאן לֹא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְלֹא שְׁבוּעַת בִּטּוּי. מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבוּעַת בִּטּוּי אֵינָהּ אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לָאו וְהֵן, וְאִם יֹאמַר: שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת - אֵין זֶה שְׁבוּעַת בִּטּוּי אֶלָּא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת; הוֹאִיל וְלָאו זֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֵינָהּ שְׁבוּעַת בִּטּוּי, כָּךְ הֵן שֶׁבָּהּ, שֶׁהוּא הַנִּשְׁבָּע שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת, אֵינוֹ שְׁבוּעַת בִּטּוּי.

יט. דָּבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁהַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵרוֹ שֶׁהֵעִיד לוֹ וְהוּא לֹא הֵעִיד, אוֹ שֶׁלֹּא הֵעִיד לוֹ וְהוּא הֵעִיד - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְאֵין כָּאן שְׁבוּעַת עֵדוּת כְּלָל.

יום רביעי י"ב ניסן ה'תשע"ה

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

א. הָיוּ עֵדָיו אוֹ אֶחָד מֵהֶן פָּסוּל[2] אוֹ קָרוֹב[3], וַאֲפִלּוּ מִפְּסוּלֵי עֵדוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[4], אוֹ שֶׁהָיָה הַמֻּלָּךְ אֶחָד מֵעֵדָיו, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהָעִיד[5], אוֹ שֶׁהָיוּ עֵד מִפִּי עֵד[6], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ (הוֹדוּ) הֵעִידוּ - לֹא הָיוּ מְחַיְּבִין בְּעֵדוּתָן מָמוֹן[7].

ב. מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי שֶׁאָמַר אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁיִּתֵּן לִי מָאתַיִם זוּז וְלֹא נָתַן, וְכָפְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִם הֵעִידוּ בְּדָבָר זֶה - לֹא יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מָמוֹן בַּאֲמִירָתוֹ[8]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. תְּבָעָן לְהָעִיד לוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן אוֹ לֵוִי אוֹ שֶׁאֵינוֹ בֶּן גְּרוּשָׁה[9] אוֹ בֶּן חֲלוּצָה[10], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת מָמוֹן[11].

ד. תְּבָעָן שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁחָבַל בּוֹ בְּנוֹ[12], וְשֶׁהִדְלִיק פְּלוֹנִי גְּדִישׁוֹ בְּשַׁבָּת[13], וְשֶׁאָנַס פְּלוֹנִי אוֹ פִּתָּה בִּתּוֹ הַמְאֹרָסָה[14], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִם הֵעִידוּ עֵדוּת זוֹ - יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִיתַת בֵּית דִּין, וְאֵינוֹ חַיָּב תַּשְׁלוּמִין[15], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת נַעֲרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[16].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) שבועת העדות על דבר שאין בו חיוב ממון, על דבר שיש בו הפסד ממון וחיוב מיתה, עד אחד מתי יתחייב בשבועת העדות. 2) לעדות. כגון גזלן שהוא פסול מן התורה להעיד, וכן כל מי שעבר עבירה, שחייבים עליה מלקות מן התורה, נקרא רשע ופסול להעיד. 3) לתובע, או לנתבע, וקרוב פסול לעדות. שנאמר "לא יומתו אבות על בנים" - בעדות בנים. והוא הדין לשאר קרובים. 4) מדברי חכמים. שעבר עבירה, שהחיוב שבה הוא רק מדרבנן, כגון שאכל בשר עוף בחלב או חילל יום טוב שני של גלויות. וכן המשחקים בקובייא או מפריחי יונים שאין להם אומנות אחרת אלא זו, הרי הם גזלנים מדבריהם ופסולים להעיד, שנקראים עדי חמס. 5) מן התורה, שנאמר "שום תשים עליך מלך" - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך ביזיון הוא לו. וכן נראה מדברי רבינו בהלכות מלכים פרק ג, הלכה ז, שכתב: "מלכי בית דוד, דנים אותם ומעידים עליהם" ואילו: "הם מעידים" לא כתב, כי כאמור, אינם ראויים להעיד. 6) שהם לא ראו בעצמם, אלא שמעו עדות זו מפי עדים אחרים, וממילא אינם כשרים להעיד. 7) והתורה אמרה: "אם לא יגיד ונשא עוונו" - בראויים להגדה הכתוב מדבר. ואף על פי שפסולי עדות מדבריהם, כשרים מן התורה להעיד, - הואיל וסוף־סוף אם יעידו לא נקבל עדותם, אין אלו ראויים להגדה. 8) שהיה יכול לומר חוזרני בי, וכתב התוספות יום טוב שם: "ואפילו הוא עני אין המבטיח חייב ליתן לו, אלא מטעם נדר, ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד, שאין בית דין יורדים לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו" וכו'. 9) וכשר לכהונה, כי הנולד מגרושה לכהן הוא חלל ופסול לכהונה. 10) שלא חלצה אמו ליבמה, והחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים וזרעה מכהן חללים מדבריהם. 11) ואין חייבים על שבועת העדות אלא כשיש בה כפירת ממון. 12) עשה בו חבורה וחייב הבן מיתת חנק. 13) וחייב סקילה משום מבעיר בשבת, שהיא מלאכה גמורה. 14) והבא על נערה המאורסה חייב סקילה. 15) דמי חבלה, או הבערת הגדיש, או קנס ובושת ופגם באונס או מפתה, שהלכה היא: "אין אדם מת ומשלם". 16) שחבל בו חברו בשבת, שחייב סקילה משום חובל חבורה בשבת. וסובר רבינו, שמה ששנינו שם במשנה: "שאנס פלוני את בתו" (של פלוני) הכוונה לבת מאורסה, שהבא עליה בסקילה, אולם בפירושו למשנה שם מפרש אחרת, שאנס פלוני את בתו של פלוני, ואינו יכול

מתוך מהדורת וגשל

ה. הָיָה עֵד אֶחָד וְכָפַר וְהִשְׁבִּיעוֹ - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁאֵין עֵדוּת עֵד אֶחָד מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[17].

ו. תָּבַע אֶת שְׁנֵי עֵדָיו שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁנָּנְתָה אִשְׁתּוֹ, וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִידוּ - הָיוּ מַפְסִידִין לָהּ כְּתֻבָּתָהּ[18] וְיִפָּטֵר זֶה שֶׁתְּבָעָן, וַהֲרֵי כָּפְרוּ בְּעֵדוּת מָמוֹן.

ז. תָּבַע עֵדֵי קִנּוּי[19] אוֹ עֵדֵי סְתִירָה[20] וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִידוּ - אֵין חִיּוּב מָמוֹן כָּאן, אֶלָּא לְהַשְׁקוֹתָהּ בִּלְבַד. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת זוֹ גוֹרֶמֶת לָהּ שֶׁתַּפְסִיד כְּתֻבָּתָהּ אִם לֹא תִּשְׁתֶּה[21] - דָּבָר שֶׁגּוֹרֵם לְמָמוֹן אֵינוֹ כְּמָמוֹן, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁתֶּה[22] וְלֹא תִּשְׁבּוֹר[23] כְּתֻבָּתָהּ.

ח. הֲרֵי שֶׁקִּנֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתְּרָה בְּעֵדִים, וְזָנְתָה בְּעֵד אֶחָד אַחַר הַקִּנּוּי וְהַסְּתִירָה, וְהִשְׁבִּיעַ עֵד זֶה שֶׁיָּבוֹא וְיָעִיד, וְכָפַר - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵד אֶחָד, אִלּוּ הֵעִיד עֵדוּת זוֹ - הָיְתָה יוֹצְאָה בְּלֹא כְּתֻבָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת סוֹטָה.

ט. וְכֵן כָּל עֵד אֶחָד שֶׁמְּחַיֵּב מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ, אִם כָּפַר וְנִשְׁבַּע אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ בְּבֵית דִּין וְכָפַר - חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת.

י. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַתּוֹבֵעַ וְהַנִּתְבָּע חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבוּעָה[24], שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָם, וְהִשְׁבִּיעַ לְעֵד אֶחָד שֶׁיָּבוֹא וְיָעִיד לוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד זֶה מָנֶה[25], וְכָפַר - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִיד - הָיָה הַנִּתְבָּע הַזֶּה מְשַׁלֵּם מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[27].

יא. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁבִּיעָה עֵד אֶחָד שֶׁיָּעִיד לָהּ בְּמִיתַת בַּעְלָהּ, וְכָפַר - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִיד - הָיְתָה נִשֵּׂאת וְנוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ[28].

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[29]? כְּשֶׁהָיָה לָהּ לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ מִן הַמִּטַּלְטְלִין[30]; אֲבָל אִם אֵין לָהּ לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ אֶלָּא מִן הַקַּרְקַע[31] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת[32]. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנַיִם[33]. שֶׁהַמַּשְׁבִּיעַ עֵדֵי קַרְקַע - פְּטוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יג. הִשְׁבִּיעַ עֵדָיו בְּבֵית דִּין וְכָפְרוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת, כְּגוֹן שֶׁהִתְחִיל הַשֵּׁנִי לִכְפֹּר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶם חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא חַטָּאתוֹ[34] עַל שְׁבוּעָתוֹ. כָּפַר הָרִאשׁוֹן, וְשָׁהָה הָעֵד הַשֵּׁנִי יוֹתֵר מִכְּדֵי דִּבּוּר וְאַחַר כָּךְ כָּפַר - הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְהַשֵּׁנִי פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה זֶה הַשֵּׁנִי - לֹא הָיְתָה עֵדוּתוֹ מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[35].

יד. הוֹדָה אֶחָד וְכָפַר אֶחָד - הַכּוֹפֵר חַיָּב, בֵּין שֶׁכָּפַר בַּתְּחִלָּה בֵּין שֶׁכָּפַר בַּסּוֹף[36]. כָּפְרוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, וְקָדַם הָאֶחָד וְהוֹדָה בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[37], וְהָעוֹמֵד בִּכְפִירָתוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת[38].

טו. הִשְׁבִּיעַ שְׁתֵּי כִתֵּי[39] עֵדִים וּשְׁתֵּיהֶן רְאוּיוֹת לְהָעִיד[40], וְכָפְרָה כַּת רִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ כָּפְרָה כַּת שְׁנִיָּה - הָרִאשׁוֹנָה פְּטוּרָה מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְמוּכִין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

להשביעם בשביל זולתו, שאין הוא התובע, והרי זה כמשביעם להעיד "שיש לפלוני ביד פלוני ממון, שהם פטורים, שאין זה התובע, בעל דין עצמו". 17) אלא שבועה בלבד. ואף על פי שעדות זו גורמת לו ממון, שאם לא יישבע הנתבע יתחייב לשלם לתובע (ורוב בני אדם אינם נשבעים לשקר - והיה משלם.) - דבר שגורם לממון אינו כממון, שהרי אפשר שיישבע הנתבע ולא ישלם. 18) שהאשה שזנתה תחת בעלה אין לה כתובה. 19) שהתרה לאשתו בפניהם שאל תיסתר עם איש פלוני. קינוי - מלשון הכתוב "וקנא את אשתו" ואין קינוי אלא לשון התראה. 20) שראוה נסתרת עם אותו פלוני, שאסר לה להסתתר עמו, והרי היא אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים וייבדק הדבר. 21) שאם אמרה איני טמאה ואיני שותה אין כופים אותה לשתות אלא תצא בלא כתובה. 22) ותימצא טהורה. 23) תפסיד. 24) להישבע לשקר, או שהיו פסולים לעדות משום עבירה, הרי הם חשודים על השבועה. 25) מאה זוז. 26) פרק ב, הלכה ד "תקנת חכמים היא, שכל המחוייב שבועה ... אם היה חשוד, הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען, היו שניהם חשודים חזרה שבועה למחוייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם". 27) מעשה, באחד שחטף לשון כסף מחבירו בפני עד אחד, ואמר: כן, חטפתי אבל שלי חטפתי, ואמר ר' אבא: הרי זה מחוייב להישבע ואינו יכול להישבע ומשלם. נמצא המשביע עד אחד כזה שיבוא ויעיד, שראה פלוני חוטף, הרי זה עד המחייב ממון בעדותו, ויתחייב משום שבועת העדות. 28) מיורשי בעלה. כי הלכה היא, כל אשה המותרת להינשא אחרי מות בעלה הראשון נוטלת כתובתה מיורשיו, ואפילו כשנישאת על פי עד אחד היודע במיתת בעלה. 29) שהעד הכופר במיתת בעלה, הפסידה כתובתה וחייב בשבועת העדות. 30) כגון, שתפסה מטלטלין בחיי בעלה ומחזיקה בהם. ואילו העיד לה זה, הייתה מעכבתם בכתובתה. ואם לא תפסתם בחיי הבעל, אין מטלטלי היתומים משועבדים לכתובתה - מדין התלמוד, ואין תפיסתה מועילה לה. 31) המשועבדת לכתובתה. 32) שאין דין שבועת העדות נוהג בעדות קרקע. 33) אפילו כשיהיו שני עדים. 34) קרבן חטאת, והוא קרבן עולה ויורד. 35) ואף על פי שעד אחד מחייב את הנתבע שבועה, ושמא לא יישבע וישלם, כבר הורה רבינו שדבר הגורם לממון אינו כממון. 36) שאילו היה מודה היה מחייב הנתבע לשלם, נמצא הפסידו ממון בכפירתו. ואפילו כפר לאחר כדי דיבורו של העד הראשון, חייב. שהרי אילו הודה הייתה עדותו מחייבת ממון. 37) ואפילו בתוך כדי דיבורו של חבירו. 38) ואפילו יודה לאחר כפירתו לא ייפטר אלא קודם שנשבע, אבל לאחר שבועתו אם יודה לאחר כדי דיבור - חייב. 39) זוגות. 40) שאינם קרובים ולא פסולים לעדות.

עַל עֵדוּת שְׁנַיָּה, וְאֶפְשָׁר לְהוֹצִיא הַמָּמוֹן בְּעֵדוּת הַכַּת הָאַחֶרֶת, וְנִמְצָא זֶה הַנִּתְבָּע אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם בְּעֵדוּת אֵלּוּ שֶׁכָּפְרוּ לְבַדָּהּ. הָיְתָה הַכַּת הַשְׁנִיָּה קְרוֹבִין לַתּוֹבֵעַ אוֹ לַנִּתְבָּע בִּנְשׁוֹתֵיהֶן[41], וַהֲרֵי הֵן גּוֹסְסוֹת[42] - אַף הָרִאשׁוֹנָה חַיֶּבֶת; שֶׁהֲרֵי הַשְׁנִיָּה בְּעֵת כְּפִירַת הָרִאשׁוֹנָה לֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְהָעִיד, וְאַף עַל פִּי שֶׁבִּמְהֵרָה יִהְיוּ רְאוּיִין כְּשֶׁיָּמוּתוּ אֵלּוּ הַגּוֹסְסוֹת[43]. וְאִם כָּפְרָה הַשְׁנִיָּה אַחֲרֵי שֶׁמֵּתוּ נְשׁוֹתֵיהֶן - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת[44].

טז. הַתּוֹבֵעַ אֶת הָעֵדִים לְהָעִיד לוֹ וְכָפְרוּ[45], וְהִשְׁבִּיעָן[46] וְעָנוּ אָמֵן[47], וְהִשְׁבִּיעָן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים וְהֵן עוֹנִין אַחַר כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין, וּכְשֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין הוֹדוּ וְהֵעִידוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48]. וְאִם בָּאוּ לְבֵית דִּין וְעָמְדוּ בִּכְפִירָתָן - חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁחוּץ לְבֵית דִּין[49].

יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[50]? בְּשֶׁעָנוּ אָמֵן; אֲבָל אִם לֹא עָנוּ אָמֵן אֶלָּא כָּפְרוּ עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה[51], הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁבוּעָה מִפִּיהֶם וְלֹא עָנוּ אָמֵן[52] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים, עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בְּבֵית דִּין וְיִכְפְּרוּ בּוֹ שָׁם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[53].

יח. הִשְׁבִּיעָן בְּבֵית דִּין וְכָפְרוּ[54], וְחָזַר וְהִשְׁבִּיעָן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים וְהֵן כּוֹפְרִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין חוּץ לְבֵית דִּין בֵּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וַאֲפִלּוּ עָנוּ אָמֵן אוֹ נִשְׁבְּעוּ מִפִּי עַצְמָן פַּעַם אַחַר פַּעַם - אֵינָן חַיָּבִין מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אֶלָּא אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁאַחַר שֶׁכָּפְרוּ בְּבֵית דִּין, אִם חָזְרוּ וְהוֹדוּ - אֵין עֵדוּתָן מוֹעֶלֶת כְּלוּם[55].

יט. נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אַחַר שֶׁכָּפְרוּ בְּבֵית דִּין - הֵן עַל כְּפִירַת עֵדוּת שֶׁאֵינָהּ מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[56], שֶׁהֵן פְּטוּרִין עָלֶיהָ מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת וְחַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[57], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

א. כְּשֵׁם שֶׁשְּׁבוּעַת שָׁוְא וָשֶׁקֶר בִּלֹּא תַעֲשֶׂה[2], כָּךְ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיִּשָּׁבַע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין[3] בַּשֵּׁם[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ - זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[5]. שֶׁהַשְּׁבוּעָה בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ - מִדַּרְכֵי הָעֲבוֹדָה הִיא, וְהִדּוּר וְקִדּוּשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ[6].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

41) שהיו נשותיהם אחיות זו לזו. 42) חולות אנושות ונוטות למות. ועניין גוסס, שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה. 43) ורוב גוססים למיתה, ובייחוד כששתיהן גוססות, ואפילו רק אחת מהן תמות תיפסק קריבותם ויוכשרו להעיד, בכל זאת, הגוסס - דינו כחי לכל דבר. וראוי להעיר, שרש"י שם מפרש, שהעדים היו קרובים זה לזה בנשותיהם, ואילו רבינו מפרש, שהיו קרובים לתובע ולנתבע בנשותיהם. כיוון רבינו לומר, ששני העדים היו קרובים, אחד לתובע ואחד לנתבע, ולפיכך אומרת הסוגייה שם, ששתיהן גוססות, כי אם רק אחת תמות יוכשר עד אחד, ועדיין יישאר העד השני קרוב, ואין עד אחד מחייב ממון, אבל כששתיהן ימותו גם מצד התובע וגם מצד הנתבע, יתרחקו שניהם ויוכשרו להעיד. 44) ומדובר שכשראו העדות היו רחוקים, באופן שהייתה התחלת העדות (בשעת ראיה) וסופה (בשעת ההגדה) בכשרות, וכמבואר בבבא בתרא קכח. "כל שתחילתו או סופו בפסלות - פסול, תחילתו וסופו בכשרות - כשר". 45) שאמרו לו: אין אנו יודעים לך עדות. 46) משביעני עליכם אם אמת מה שאמרתם. 47) שזוהי קבלת שבועה, אבל אם שתקו אחר השבועה, אין כאן קבלת שבועה. 48) "הכפירה בבית דין בלבד, שנאמר, אם לא יגיד ... מקום שיגיד ויועיל הוא, שאם לא יגיד שם יתחייב". 49) שהכפירה מכוונת כלפי כל השבועות שקדמו לה. 50) שהשבעתם חוץ לבית דין מחייבתם קרבן. 51) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. 52) שהוא כמוציא שבועה מפיו. 53) והראב"ד חולק ואומר: "טעות גדולה נכנסה בו" שלא מצאנו בכל המשנה שתהא שבועת העדות דווקא בבית דין, ולא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא בכפירת העדות אם צריכה להיות בבית דין בלבד אבל השבועה הכול מודים, שהיא מחייבת אפילו חוץ לבית דין. וב"נודע ביהודה" ליורה דעה סימן סו מסביר את דעת רבינו בזה, היות ושבועה בעל כורחו אינה חלה, ואף שאין הנשבע צריך לענות אמן, בכל זאת עליו להוכיח, שהוא מקבל השבועה. הוכחה זו מתבטאת בהשיבו: איני יודע לך עדות. ואם השביעו חוץ לבית דין וכפר בבית דין ואמר איני יודע לך עדות, מה היא הראיה, שעל השבועה הוא משיב, שמא לא קיבל שבועתו כלל, ואף אם השיבו כך חוץ לבית דין, תשובה שמחוץ לבית דין אינה כלום, שהרי הכפירה אינה אלא בבית דין, לפיכך צריך שגם ההשבעה תהיה בבית דין, ואז אם יכפור בבית דין תתפרש כפירתו כקבלת השבועה מרצון. כל זה כשלא ענה אמן, אבל אם ענה אמן, הרי זה כנשבע מעצמו, שאם ידע עדות שיעיד לו, וכשבא וכפר לפני בית דין - במקום ההגדה - עובר על שבועתו שמחוץ לבית דין. 54) בבית דין. 55) מכיוון שהגידו (אין אנו יודעים לך) בבית דין, שוב אינם חוזרים ומגידים, וממילא נשארו כל השבועות שאחר הכפירה לבטלה, כמבואר בסמוך. אבל כשכפרו חוץ לבית דין, עדיין הם ראויים להעיד ולהגיד בבית דין שיודעים לו עדות, כי ההגדה שמחוץ לבית דין אינה מועילה כלום. 56) שאפילו העידו לו, לא הייתה עדותם מתקבלת. 57) שהרי נשבעו לשקר. 1) מצות עשה שישבע המחוייב בשבועה – בשם ה', שבועת הדיינים מהי, שבועה שתקנוה חכמי התלמוד ומה בינה לשבועת הדיינים, האיומים על הנשבע שבועת הדיינים. 2) ראה לעיל פ"א, ה"ז־ח. 3) ראה להלן ה"ה־ו. 4) בהזכרת שם שמים או בכינויו, כמבואר להלן ה"ח־ט. 5) תמורה ג: וכן אמרו (שבועות לה:) "הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע", ומפרש רש"י שם: השבע - שבועת ה' תהיה בין שניהם, אל תשבע - ולא תשבעו בשמי לשקר. 6) השווה ספר המצוות לרבינו, עשה

מתוך מהדורת וגשל

ב. וְאָסוּר לְהִשָּׁבַע בְּדָבָר אַחֵר עִם שְׁמוֹ. וְכָל הַמְשַׁתֵּף דָּבָר אַחֵר עִם שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁבוּעָה - נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם[7]. שֶׁאֵין שֵׁם[8] מִי שֶׁרָאוּי לַחֲלֹק לוֹ כָּבוֹד שֶׁנִּשְׁבָּעִין בִּשְׁמוֹ אֶלָּא הָאֶחָד בָּרוּךְ הוּא[9].

ג. וּמֵתָּר לְאָדָם לְהִשָּׁבַע עַל הַמִּצְוָה לַעֲשׂוֹתָהּ[10], כְּדֵי לְזָרֵז אֶת עַצְמוֹ[11], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻשְׁבָּע עָלֶיהָ מֵהַר סִינַי[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ[13].

ד. שְׁבוּעָה זוֹ שֶׁמַּשְׁבִּיעִין הַדַּיָּנִים לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, הִיא הַנִּקְרֵאת שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין[14]. בֵּין שֶׁהָיָה חַיָּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ מִן הַתּוֹרָה, בֵּין שֶׁהָיָה חַיָּב בָּהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[15].

ה. שְׁלֹשָׁה מִינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן שֶׁחַיָּבִין בָּהֶן מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁטָּעָנוּ[16] חֲבֵרוֹ מִטַּלְטְלִין[17], וְהוֹדָה בְּמִקְצָתָן וְכָפַר בְּמִקְצָתָן[18]. וּמִי שֶׁכָּפַר בְּכָל הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁטָּעָנוּ, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד עָלָיו וּמַכְחִישׁוֹ[19]. הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת עַל יְדֵי טַעֲנַת וַדַּאי[20] וּכְפִירָה. וְכֵן שׁוֹמֵר שֶׁטּוֹעֵן שֶׁאָבַד דָּבָר שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ אוֹ נִגְנַב אוֹ מֵת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע מִסָּפֵק[21], שֶׁאֵין בַּעַל הַפִּקָּדוֹן יוֹדֵעַ אִם אֱמֶת טוֹעֵן זֶה הַשּׁוֹמֵר אוֹ שֶׁקֶר. וְהוּא נִשְׁבָּע מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם[22].

ו. כָּל שְׁבוּעָה שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ הַדַּיָּנִין חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה מִינֵי שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ[23] - הֲרֵי הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[24], וְגַם הִיא הַנִּקְרֵאת שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין[25]. וְגַם שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם שְׁנֵי מִינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן: יֵשׁ מֵהֶן שְׁבוּעוֹת עַל יְדֵי טַעֲנַת וַדַּאי וּכְפִירָה, כְּגוֹן שְׁבוּעַת שָׂכִיר[26] וּפוֹגֵם שְׁטָרוֹ[27] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְיֵשׁ מֵהֶן שְׁבוּעוֹת בְּטַעֲנַת סָפֵק[28], כְּגוֹן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין[29] וְהָאֲרִיסִין[30] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וּבְדִינֵי מָמוֹנוֹת[31] יִתְבָּאֵר חִיּוּב כָּל אַחַת וְאַחַת מֵאֵלּוּ הַשְּׁבוּעוֹת וְדִינֵיהֶם.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

ז "שצונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך: ובשמו תשבע". וראה בהשגת הרמב"ן שם. ולדעת ה"קנאת סופרים" שם, לא נתכוין רבינו אלא אם רצה להשבע (ולא לשלם), שהוא חייב להשבע בשמו, ואם נשבע שלא בשמו עבר על מצות־עשה של "ובשמו תשבע". אבל אם רצה לשלם ולא נשבע, ודאי שלא עבר על מצות־עשה, כי אין השבועה מצוה חיובית. 7) סנהדרין סג. "שנאמר (שמות כב, יט) בלתי לה' לבדו". 8) שימוש לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם. ורבינו העתיקו מערבית לעברית (ר' שמואל אבן תיבון בפתיחתו למורה־נבוכים). והשוה הל' יסודי התורה פ"א, ה"א. 9) אמנם מצינו במלכים־ב ד, ל "ותאמר אם הנער חי ה' וחי נפשך אם אעזבך". לא נשבעה זו בחיי הנביא - לשתף שמו עם שם ה', אלא בנפש הנביא, שהיא מקור הנבואה, כאילו אמרה חי ה' אשר נתן לך נפש נבואה - אם אעזבך (רדב"ז). וב"תורה תמימה" לשמות כב, יט, מוסיף להביא ממלכים־ב ב, ד, שאלישע אמר לאליהו "חי ה' וחי נפשך". ומפרש, שכפילות הלשון: חי חי, מורה על פירוד השיתוף. כי אילו אמר: חי ה' ונפשך אם אעזבך, היה זה משתף שם שמים ודבר אחר, אבל כשפרט חי ה' וחי נפשך, הרי הן שתי שבועות נפרדות זו מזו, כסברת התלמוד קדושין מו. בהבחנת הלשון בסגנון כזה. ומותר להשבע בחיי הנביא, כשכוונתו להקב"ה ששלחו, כלשון רבינו בספר המצוות עשה ז: "ועל זה הצד תשבע אומתנו בשם משה רבינו (ראה ביצה לח. "משה! שפיר קאמרת" - ומפרש רש"י: ביקרת משה נשתבע) כאילו הנשבע נשבע באדון או במי ששלחו". וראה לקמן פי"ב, ה"ג. 10) ואין זה כמזכיר שם שמים לבטלה. 11) לקיימה. 12) ואין שבועה חלה על שבועה, ראה לעיל פ"ה, הי"א והי"ח. 13) נדרים ח. הרי שאפילו כשרים שנמנעים משבועה, נשבעים הם בכך, שהרי דוד היה נוהג כן (ר"ן). ורש"י בחגיגה י. אומר: מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה. 14) כלשון המשנה (שבועות פ"ו, מ"א). פרט לשבועת ביטוי ועדות ופקדון, שלא חייבוהו הדיינים להשבע, אלא מעצמו הוא נשבע (תפארת ישראל, שם). 15) מדברי חכמים, חוץ משבועת היסת, אעפ"י שהדיינים מחייבים אותו להשבע, אינה נקראת שבועת הדיינים, כמבואר בסמוך ה"ז. 16) שתבעו. 17) נכסי דניידי, הנדים ומטלטלים ממקום למקום. פרט לקרקעות, שאין נשבעים עליהם מן התורה, שנאמר (שמות כב, ט) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" - פרט לקרקעות שאינם מטלטלים כמו כלים (בבא מציעא נז: והל' טוען ונטען פ"ה, ה"א). אבל נשבע עליהם שבועת היסת, שהיא תקנת חכמי התלמוד, כמבואר בהל' טוען ונטען שם. והשוה לעיל פ"ז, ה"ד. 18) הרי זה משלם מה שהודה ונשבע על השאר, שנאמר בפרשת שבועת השומרים (שמות כב, ח) "אשר יאמר כי הוא זה" הרי שמודה במקצת וכופר בשאר (בבא קמא קו: ושבועות לט:), אבל כפר בכל - פטור משבועת התורה ואינו נשבע אלא שבועת היסת (שבועות מ:). 19) כלל הוא: "כל מקום ששנים (שני עדים) מחייבים אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה" (שם מ.). 20) של התובע. 21) על טענת ספק. של התובע. 22) וסימן לכל שלש שבועות אלו: ש' מ' ע'. שומר, מודה במקצת, עד אחד מכחישו (מעשה רוקח). 23) כגון כל הנשבעים ונוטלים המנויים במשנה, שבועות פ"ז, מ"א. 24) וחילוקי דינים הרבה ישנם בין חייב שבועת התורה, לחייב שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. 25) ונקראת גם שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. 26) פעל שכיר התובע את השוכר לשלם לו שכר עבודתו, הלה אומר נתתי והשכיר אומר לא נטלתי, הרי זה נשבע ונוטל שכרו (שבועות פ"ז, מ"א). 27) שמודה המלוה בעל השטר, שנפרע מקצתו, נמצא שהסכום הנקוב בשטר, נפגם ונסחר, והלוה טוען שכבר פרע הכל, נשבע המלוה על השאר ונוטל (שם מ"ז, ובכתובות פז:). 28) שאין התובע טוען טענת ודאי אלא טענת שמא. 29) שאחד תובע את חברו, שמא עכבת משלי. 30) שקיבל שדה מחברו לזרעה ויחלקו בתבואתה, האריס ובעל השדה כפי המוסכם ביניהם למחצה או לשליש ורביע. ואלה הואיל וטורחים בנכסים מורים היתר לעצמם, לפיכך הטילו החכמים שבועה עליהם (שם מ"ח, ובגמרא שם דף מח:). 31) בספר משפטים, הל' טוען ונטען והל' שאלה ופקדון.

מתוך מהדורת וגשל

ז. וְיֵשׁ שָׁם שְׁבוּעָה אַחֶרֶת, וְהִיא תַּקָּנַת חַכְמֵי הַגְּמָרָא[32], וְהִיא הַנִּקְרֶאת שְׁבוּעַת הֶסֵּת[33]. וְאַף עַל פִּי שֶׁבֵּית דִּין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ [הַיּוֹם] - אֵינָהּ נִקְרֶאת שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין[34].

ח. וּשְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין, בֵּין שֶׁהָיְתָה שֶׁל תּוֹרָה אוֹ שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, בֵּין עַל טַעֲנַת וַדַּאי בֵּין עַל טַעֲנַת סָפֵק, כָּךְ הִיא: הַנִּשְׁבָּע אוֹחֵז סֵפֶר תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ[35], וְהוּא עוֹמֵד[36] וְנִשְׁבָּע בַּשֵּׁם[37] אוֹ בְּכִנּוּי[38], בִּשְׁבוּעָה אוֹ בְּאָלָה[39], מִפִּיו אוֹ מִפִּי הַדַּיָּנִין. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי[40], שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[41].

ט. כֵּיצַד מִפִּיו? כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: חֲרֵינִי נִשְׁבַּע בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, אוֹ בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ רַחוּם, שֶׁאֵינִי חַיָּב לָזֶה כְּלוּם. וְכֵן אִם אָמַר: חֲרֵי הוּא[42] אָרוּר לַה', אוֹ אָרוּר לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, אִם יֵשׁ לָזֶה אֶצְלִי כְּלוּם.

י. וְכֵיצַד מִפִּי הַדַּיָּנִין? כְּגוֹן שֶׁאָמְרוּ לוֹ: מַשְׁבִּיעִין אָנוּ אוֹתְךָ בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, שֶׁאֵין לָזֶה בְּיָדְךָ כְּלוּם, וְהוּא עוֹנֶה אָמֵן[43]. אוֹ שֶׁאָמְרוּ: חֲרֵי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי אָרוּר לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, אִם יֵשׁ לְפְלוֹנִי אֶצְלוֹ מָמוֹן וְלֹא יוֹדֶה לוֹ, וְהוּא עוֹנֶה אָמֵן. זוֹ הִיא שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין[44].

יא. הַדַּיָּנִין שֶׁהִשְׁבִּיעוּ בְּלֹא נְקִיטַת חֵפֶץ[45] בְּיָדוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ טוֹעִים, וְחוֹזֵר וְנִשְׁבָּע וְסֵפֶר תּוֹרָה בְּיָדוֹ[46]. וְאִם אָחַז תְּפִלִּין בְּיָדוֹ וְהִשְׁבִּיעוּהוּ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִשְׁבָּע; שֶׁהֲרֵי אָחַז תּוֹרָה בְּיָדוֹ, וּכְמוֹ סֵפֶר הֵן[47]. הִשְׁבִּיעוּהוּ[48] מְיֻשָּׁב - אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִשְׁבָּע.

יב. תַּלְמִיד חָכָם[49] - לְכַתְּחִלָּה מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ מְיֻשָּׁב[50] וּתְפִלִּין בְּיָדוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל סֵפֶר תּוֹרָה, אֶלָּא תְּפִלִּין בְּכַפּוֹ חֵפֶץ הוּא[51]. וְנִשְׁבָּע בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[52].

יג. אֵין בֵּין שְׁבוּעַת הֶסֵּת לִשְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אֶלָּא נְקִיטַת חֵפֶץ, שֶׁאֵין הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת אוֹחֵז סֵפֶר תּוֹרָה[53]; אֶלָּא מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בַּשֵּׁם אוֹ בְּכִנּוּי, בִּשְׁבוּעָה אוֹ בְּאָלָה, מִפִּיו אוֹ מִפִּי בֵּית דִּין, כְּמוֹ שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין. וּכְבָר נָהֲגוּ הַכֹּל לִהְיוֹת סֵפֶר תּוֹרָה בְּיַד חַזָּן[54] הַכְּנֶסֶת אוֹ שְׁאָר הָעָם בְּעֵת שֶׁמַּשְׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הֶסֵּת, כְּדֵי לְאַיֵּם עָלָיו[55].

יד. הַדַּיָּנִין שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אֶת הַנִּשְׁבָּע בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

32) ובדפוסים קדומים: חכמי התלמוד. וניתקנה בימי האמוראים, בימי רב נחמן (שבועות מ:). ובקידושין מג: אמרו: וכיום שתקנו חכמים שבועת היסת. 33) לשון שימה, ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל־א כו, יט) "אם ה' הסיתך בי" (לשון רש"י לשבועות מ:). ושבועה זו תקנוה חכמים לכל נתבע הכופר בכל, ואומר לתובע אין לך בידי כלום, שמן התורה פטור הוא מלהשבע, אמרו חכמים ישבע "חזקה אין אדם תובע אלא־אם־כן יש לו עליו", לפיכך ישבע זה להפיס דעתו של התובע ויפטר (שבועות מ:). ובבבא מציעא ה. מפרש רש"י: היסת - שהשיאוהו חכמים לכך להסיתו ולהודות, ראה ברש"י לרי"ף שם. וגאון פירש: היסט בטי"ת, לשון כבידות, שהכבידו עליו להשבע (הערוך ערך היסת). 34) ודינה קל משבועת הדיינים, כמפורש בסמוך הי"ג והי"ט. 35) שבועות לח: שהשבועה צריכה "נקיטת חפץ". ולמדוה מאברהם שהשביע את אליעזר והתפיסו בברית מילה, כלשון הכתוב (בראשית כד, ב) "שים נא ידך תחת ירכי" ומפרש רש"י שם: "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפלין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה". וראה בתוספות שבועות לח: דיבור־המתחיל האי דיינא. 36) (שם). 37) המיוחד. 38) שם לואי לתארי הקב"ה, כגון חנון או רחום. 39) בקללה, כמפורש בסמוך. ומקורו בשבועות לו. וראה לעיל פ"ב, ה"ב. 40) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, הובאה דעתו ברמב"ן לשבועות ראש פרק ו וכן בר"ן שם. ובכת"י תימן, תיבות "והורו רבותי" אינן, אלא: ואין משביעין. 41) ראה להלן הי"ד ובביאורנו שם, טעם דעתם בזה. 42) הנשבע אומר כן על עצמו. 43) שכל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה מפיו, כמפורש לעיל פ"ב, ה"א. וכן שנינו במשנה שבועות לו: "משביעך אני ואמר אמן - חייב". 44) מדין התלמוד. אבל כבר תקנו הגאונים, שאין משביעים עכשיו לא בשם ולא בכינוי, כדי שלא יחרב העולם ע"י החוטאים (הנשבעים לשקר) שרבו, ותקנו להחרים בעשרה בארור, ומחרימים עליו בשופרות ובכיבוי נרות... לאיים עליו, שאם יחטא - לעצמו יחטא (הראב"ד, ומעין זה ברש"י לשבועות לח:). 45) קדוש, ראה לעיל ה"ח ובביאורנו שם. 46) נעשו כמי שטועה בדבר משנה, שחוזר, ומה שעשה כאילו לא עשה (שבועות שם). ואע"ג שלא נזכר דין זה במשנה, - הואיל ורב השמיע דין זה, הרי זה חשוב כדבר משנה (רש"י שם). 47) ונאמר בהם (שמות יג, ט) "למען תהיה תורת ה' בפיך". 48) בדפוס רומי, מתחילה כאן ההלכה הבאה. הואיל ותלמיד חכם נשבע מיושב אפילו לכתחילה, שורת הדים שתהא כשרה בדיעבד אצל כל אדם. כשם שאמרו בשבועות שם, שתלמיד חכם נשבע לכתחילה בנקיטת תפילין, ושאר כל אדם שנשבעו בנקיטת תפילין אינם חוזרים ונשבעים (בית־יוסף לחו"מ סימן פז).
49) ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. 50) מפני כבודו. 51) שבועות שם. 52) לעיל ה"ח. 53) דעת הגאונים הובאה בר"ן לשבועות ראש פ"ו, וכן בתוספות רי"ד לכתובות פח. 54) שמש. 55) להטיל אימה, שישבע אמת. וכתב הר"ן בשבועות שם, שבמדרש רבה (ויקרא פרשה ו) משמע, שכשמשביעים האדם בספר־תורה מביאים לפניו נודות נפוחים, לומר, אתמול היתה הגויה הזאת מליאה גידים ועצמות, עכשיו היא ריקה מכלום. כך המשביע את חברו לשקר, סוף שיצא ריקם מכל ממונו. וכן אמרו בשם גאון (הובאו דבריו בערוך ערך היסת), שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מיטה של מתים, ונרות דולקים ושופרות, ומתירים הנאדות, או מבקעים אותם. ומכבים הנרות בשעת שבועה. ומסתבר שאין עושין כן בתלמיד חכם, אלא לכתחילה בתפילין, ולא יותר. והשוה דברי התוספות בגיטין לה. דיבור־המתחיל לא שנו. ומובן, שכל זה אינו אלא בשבועת הדיינים, אבל בשבועת היסת אין מחמירים בה כל כך, אלא מביאים ספר־תורה בלבד, כמבואר

מתוך מהדורת וגשל

מַכִּיר - חֲרֵי זוֹ כְּמִצְוָתָהּ[56]. וְכֵן הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[57]. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ הוֹרוּ[58], שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִים אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[59]. וְאֵין רָאוּי לִסְמֹךְ עַל הוֹרָאָה זוֹ[60]. וְאַף עַל פִּי שֶׁנָּהֲגוּ בְּכָל בָּתֵּי דִינִין לְהַשְׁבִּיעַ[61] בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[62], צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ אֶת הַנִּשְׁבָּע[63] עַד שֶׁיְּהֵא מַכִּיר לְשׁוֹן הַשְּׁבוּעָה[64]. שֶׁשְּׁבוּעַת הַדַּיָּנִין הִיא שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן בְּעַצְמָהּ[65]. וְאַף שְׁבוּעַת הֶסֵּת[66] נָהֲגוּ כָּל הָעָם לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[67].

טו. כָּל מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין שֶׁהִיא עַל יְדֵי טַעֲנַת וַדַּאי[68] וּכְפִירָה[69], בֵּין שֶׁהָיְתָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין שֶׁהָיְתָה מִדִּבְרֵיהֶם[70] - מְאַיְמִין[71] עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[72]. וְכָל מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב בָּהּ בְּטַעֲנַת סָפֵק, בֵּין מִן הַתּוֹרָה[73] בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם[74] - אֵינוֹ צָרִיךְ אֵיּוּם[75].

טז. וְכֵיצַד מְאַיְמִין עַל הַנִּשְׁבָּע? אוֹמְרִין לוֹ: הֱוֵי יוֹדֵעַ, שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזְדַּעְזַע[76] בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה[77]: לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא. וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן 'וְנִקֵּה'[78], וְכָאן נֶאֱמַר 'לֹא יְנַקֶּה'[79]. כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - נִפְרָעִין[80] מִמֶּנּוּ[81]; וְכָאן - מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, שֶׁמְּחַפִּין[82] עַל זֶה[83]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא גּוֹרֵם לְהִפָּרַע מִשּׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל[84]; שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין[85] זֶה בָּזֶה[86]. שֶׁנֶּאֱמַר: אָלָה[87] וְכַחֵשׁ וְרָצֹחַ וְגוֹמֵר; וְכָתוּב אַחֲרָיו: עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ, וְאֻמְלַל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ[88]. כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - תּוֹלִין[89] לוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת[90], אִם יֵשׁ לוֹ זְכוּת; וְכָאן - נִפְרָעִין מִיָּד. שֶׁנֶּאֱמַר: הוֹצֵאתִיהָ[91] נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר. הוֹצֵאתִיהָ - מִיָּד[92]; וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב - זֶה הַגּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וְאֵין לוֹ מָמוֹן עַל חֲבֵרוֹ וְטוֹעֲנוֹ בְּחִנָּם וּמַשְׁבִּיעוֹ[93]; אֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בהערוך שם, ובחידושי הרב יוסף הלוי אבן מגאש לשבועות מז: הובאו דבריו בתשובות הרמב"ם הוצ' ליפסיאה סימן קמב. 56) כדינה, ואפילו לכתחילה (לחם משנה). 57) שבועות לח: "שבועת הדיינים, אף היא בלשונה נאמרה" ופירשו שם לט. שהכוונה, שהיא נאמרת בכל לשון, כשבועת הפקדון הנאמרת בכל לשון, וכמבואר בסוטה לג. (רב האי גאון, בספרו משפטי שבועות). וכן דעת רבינו אלפס בשבועות שם. 58) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, כמבואר בעיטור סוף ערך חב, וראה לעיל בביאורנו אות לח. 59) שמפרש מה שאמרו בשבועות לח: "בלשונה נאמרה" הכוונה ללשון הקודש שהיא לשונה של תורה. 60) שבפירוש אמרו בתוספתא סוטה פ"ז, מ"א "שבועת העדים והדיינים נאמרה בכל לשון ששומעים" (ר"ן לשבועות שם). והרמב"ן שם אומר: "וכאן טעה הרב הלוי ז"ל" וכו'. 61) בכת"י התימנים: להשביע. 62) כדי לאיים עליו, שהלשון מצד עצמה יש בה קדושה, ואימת לשון הקודש על עם הארץ (רדב"ז). וגם יש בזה עלבון בית־הדין אם ישביעוהו בלשון אחרת (כסף משנה). 63) לבאר לו בלשון שהוא שומע. 64) ותכנה, שידע על מה הוא נשבע. 65) וכדברי רבינו להלן ה"כ "דבר ברור... שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסת בשקר, שיהא חייב משום שבועת הפקדון", שהרי הוא מתכוין לכפור כסף חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח). וכבר פסק רבינו לעיל פ"ז, ה"ז, שאינו חייב בשבועת הפקדון עד שישביעו בלשון שהוא מכירה. 66) שאינה חמורה כשבועת הדיינים. 67) כמבואר לעיל אות נט. 68) שהתובע טוען טענת ברי. 69) של הנתבע. 70) ראה לעיל ה"ו. 71) מטילים עליו אימה, שישבע אמת. או שיפרוש מפחד עונש השבועה, ולא יטול את מה שהוא תובע. 72) בסמוך הט"ז. ומקורו בשבועות לט. שהאיום האמור שם מוסב גם על שבועת הדיינים שהיא מדרבנן. 73) היא שבועת השומר שנשבע על טענת המפקיד, שאינו יודע אם דברי השומר אמת הם, כמבואר לעיל ה"ה. 74) כגון שבועת השותפים והאריסים המבוארת לעיל ה"ו. 75) ראה להלן הי"ט דברי רבינו בזה. ומקור לדעת רבינו, שאין שבועה על טענת ספק צריכה איום, מבואר להלן בביאורנו אות פח. 76) נרתע ונפחד. 77) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. ובשבועות לט. מקור כל הלכה זו כתוב "שאמר הקב"ה בסיני, לא תשא" וכו'. וברבינו חננאל שם, הנוסח: "שאמר הקב"ה למשה בסיני". 78) "ונקה ולא ינקה" (שמות לד, ז) - דרשו חכמינו (שם) "מנקה (מוחל) הוא לשבים (החוזרים בתשובה לפניו), ואינו מנקה לשאינם שבים. 79) "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז). 80) עונשים אותו כגמולו. 81) בלבד, ולא ממשפחתו כשאין בידה למחות בו, אבל כשיש בידה למחות ולא מיחתה בו - נפרעים גם ממנה (שם עמ' ב). 82) מכסים ומגינים עליו. 83) והכתוב אומר (קהלת ה, ה) "אל תתן את פיך (שבועת שקר) לחטיא את בשרך", ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר (ישעיה נח, ז) "ומבשרך לא תתעלם" (שבועות שם). 84) כינוי בלשון נקיה לישראל, בשעה שרוצים להביע קללה עליהם, ראה סוכה כט. 85) אחראים. 86) שנאמר (ויקרא כו, לז) "וכשלו איש באחיו" - דרשו חכמינו (שם) איש בעוון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. בשאר עבירות - כשיש בידם למחות ולא מיחו, ובעוון שבועת־שוא - אפילו כשאין בידם למחות (שם). 87) נשבעים לשקר. 88) ונאמר (ירמיה כג, י) "כי מפני אלה אבלה (נחרבה) הארץ", הרי שעל עוון "אלה" בלבד, נפרעים מכולם (שם). 89) מחכים ואינם נפרעים. 90) רמז לדבר (איוב לג, כט) "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר" (עיון יעקב, שם). 91) את האלה הרשומה במגילה שראה הנביא. 92) שכבר נאמר שם: "זאת האלה היוצאת", וחזר לכתבה כאן לסמכה אל "ובאה אל בית הגנב" לומר, מיד כשהוצאתיה - תבוא אל בית הגנב. וגם אל "בית הגנב" משמעו - אל הגנב גופו, ולא לדורותיו אחריו (מהרש"א שם). 93) מכאן הוציא רבינו, שאין מאיימין בשבועת טענת ספק (לעיל הט"ו), שהרי פסוק זה אינו מדבר אלא בטוען טענת ודאי, להשביע את חברו בחנם. ראיה לדבר, שהרי בשבועת שוא נפרעים ממנו מיד, ואילו בסוטה שנשבעה שלא נטמאה, שנינו במשנה (סוטה פ"ג מ"ד) אם יש לה זכות תולה לה עד שלש שנים, הרי שאין נפרעים ממנה מיד על שבועתה לשקר.

מתוך מהדורת וגשל

- כְּמַשְׁמָעוֹ[94]; וְכִלַּתּוּ וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו - דְּבָרִים שֶׁאֵין אֵשׁ וּמַיִם מְכַלִּין אוֹתָן[95], שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מְכַלָּה אוֹתָן[96].

יז. וְעִנְיַן הָאִיּוּם הַזֶּה כֻּלּוֹ - בְּלָשׁוֹן שֶׁהֵן מַכִּירִין אוֹמְרִים לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיָּבִינוּ בַּדְּבָרִים וְיַחֲזֹר הַחוֹטֵא לְמוּטָב. אָמַר: אֵינִי נִשְׁבָּע - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ[97], וְנוֹתֵן מַה שֶּׁטָּעָנוֹ חֲבֵרוֹ. וְכֵן אִם אָמַר הַטּוֹעֵן: אֵינִי מַשְׁבִּיעוֹ, וּפְטָרוֹ[98] - הוֹלְכִין לָהֶן[99].

יח. אָמַר[100]: הֲרֵינִי נִשְׁבָּע, וַחֲבֵרוֹ תּוֹבֵעַ[101] - הָעוֹמְדִים שָׁם אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: סוּרוּ נָא מֵעַל אֳהָלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים[102] וְגוֹמֵר. וְאוֹמְרִין לוֹ: לֹא עַל דַּעְתְּךָ[103] אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעְתֵּנוּ[104] וְעַל דַּעַת בֵּית דִּין[105].

יט. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְאַיְּמִין אִיּוּם זֶה בִּשְׁבוּעַת טַעֲנַת סָפֵק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[106], וְלֹא בִּשְׁבוּעַת הֶסֵּת[107] - צְרִיכִין הַדַּיָּנִין לִפְצֹר[108] בְּבַעֲלֵי דִינִין, אוּלַי יַחֲזְרוּ בָּהֶן[109] עַד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שָׁם שְׁבוּעָה כְּלָל[110].

כ. דָּבָר בָּרוּר וְגָלוּי, שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אוֹ שְׁבוּעַת הֶסֵּת בְּשֶׁקֶר - שֶׁיְּהֵא[111] חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[112], שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפָּטֶיהָ[113]. וְאֵינוֹ לוֹקֶה וְאַף עַל פִּי[114] שֶׁהוּא מֵזִיד[115]. וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנִּשְׁבַּע עָלָיו בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ, שֶׁהוּא רְבִיעַ הַקֶּרֶן, עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא[116] וְחֻמְשׁוֹ חֲמִשָּׁה[117]. וּמֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם, אִם יֵשׁ שָׁם בֵּית[118] (דִּין), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[119].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מפני שבסוטה אין הבעל משביעה בטענת ודאי שאינו יודע אם נטמאה, שאם יאמר לפנינו שנטמאה שוב אין המים בודקים אותה כלל, ולפיכך אין איום בהשבעתה, אבל אדם המשביע את חברו בטענת ודאי ונשבע לשקר, יש כאן איום וחילול השם, ונפרעים ממנו מיד (אור שמח). **94)** כפשוטו. **95)** אלו אבנים. ועצים - אין המים מכלים אותם. **96)** בשבועות לט. **97)** מלהשבע, ואין משהים אותו, שלא יחזור בו (רש"י), על פי גירסת הגמרא שם: פוטרים אותו מיד. **98)** מלשלם. **99)** ואין משהים אותם, שמא יחזור בו הטוען. אעפ"י, שמצד הדין אינו יכול לחזור, אחרי שויתר ומחל, כמבואר בהלכות מכירה פ"ה, הי"א. **100)** הנתבע. **101)** שישבע או ישלם. **102)** כי אם נשבע לשקר, נענש גם המשביע, שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ובא לידי חילול השם. ואם נשבע באמת, נענש המשביע, שגרם להוציא שם שמים לבטלה, שלא דקדק יפה בחשבונו (רדב"ז). וכן אמרו בשבועות שם (עמ' ב) "שבועת ה' תהיה בין שניהם - מלמד שחלה שבועה על שניהם". וזהו שדקדק רבינו "וחברו תובע", כלומר, אעפ"י שרואה שחברו מוכן להשבע, אינו מתפשר עמו, - שלא לגרום לחברו להשבע לשקר על ידו, אלא תובע שישבע, לפיכך אף הוא נקרא רשע (סמ"ע לחושן משפט פז, ס"ק סא). **103)** על מחשבת לבך. **104)** בשבועות לט. הנוסח: "אלא על דעת המקום ועל דעת בית־דין". **105)** משום שלפעמים הוא יכול להשבע ברמאות שלא נכיר בה אלא הוא בלבד, כמו שקרה אצל רבא, שחייב את הנתבע להשבע שכבר פרע את חובו למלוה, הלך הנתבע והביא מקל והטמין בו את הכסף הנידון, ובשעת השבועה ביקש מהמלוה שיחזיק לו מקלו, ונשבע שפרעו (על דעתו, שמסר המקל עם הכסף ליד המלוה). התרגז המלוה ושבר את המקל מרוב רוגז, ונתפזר הכסף ונודעה תרמיתו (נדרים כה.) ועובדה זו מכונה בתלמוד בשם "מקל רבא", ראה שבועות כט. ועוד. ובכדי שלא יפטור עצמו ברמאות כזאת, אנו משביעים אותו על דעתנו, על מחשבת לבנו, ולא כפי שיעלה על לבו הנוכל (שבועות לט. וברש"י), והשווה לעיל פ"ב, הט"ז ובביאורנו שם. **106)** לעיל הט"ו. **107)** מפורשת לעיל ה"ז. והטעם, כי כל האיום מכוון להטיל אימה על הנתבע שיודה וישלם, או יפרוש מלהשבע וישלם בעל־כרחו לתובע - בשבועת התורה (ראה לעיל ה"ה) וכן בשבועה מדרבנן - שנשבע ונוטל, אם לא ישבע לא יטול. אבל בכופר הכל - שפטור מן התורה להשבע ואינו חייב אלא שבועת היסת ויפטר, אפילו אם יפרוש ולא ישבע, לא נוכל לחייבו לשלם, כי אין יורדים לנכסי מי שנתחייב רק מדרבנן, כמו בגזל של דבריהם שאין אנו מוציאים מידי הגזלן ע"י דיינים, ואם כן יפסיד התובע, לכן אין מאיימים עליו לחסמו בידים שלא ישבע ולא ישלם (אור שמח). וראה בסמ"ע לחו"מ פז, אות סז. **108)** להרבות בבקשה. **109)** יודו זה לזה או יתפשרו ביניהם. **110)** ועל זה סמכו בכל בתי־דין לפשר ביניהם, אעפ"י שיודעים להיכן הדין נוטה (רדב"ז). כי אפילו אם ישבע באמת, עבירה היא, שמא יחשדו בו שנשבע לשקר ונמצא שם שמים מתחלל (תורה תמימה לדברים, ו, יג). רמז לזה דברי הפסוק (קהלת ט, ב) "הכל כאשר לכל... הנשבע, כאשר שבועה ירא", שלכאורה יש כאן כפילות לשון, אלא כוונת הכתוב: הנשבע - זה הנשבע באמת. כאשר ירא - זה שאינו נשבע כל עיקר כי ירא מלהשבע אמת, שמא יבוא לידי שבועת שקר, ועושה הכל כדי להתפשר עם בעל דינו. וכן הדגיש הר"ן במתק לשונו (שבועות ראש פ"ז): שהשכיר (הפועל) יעזוב ממונו בידי השוכר, שיש אנשים הפורשים משבועה ואפילו שבועת אמת לא ישבעו. - כי כן דרכם של ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טצדקאות שלא להשבע כלל (חתם סופר חו"מ סימן צ). ובמדרש רבה פרשת מטות, אמרו: "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת... מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות, וכולן נחרבו על שבועת אמת". **111)** ובכת"י התימנים: שהוא חייב. **112)** שהרי זה כופר ממון חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח־ט). **113)** לעיל שם, וגם בפרק ז. **114)** ובכת"י התימנים: אעפ"י. **115)** מפורש לעיל פ"ז, ה"ח ובביאורנו שם. **116)** הקרן. **117)** יחידות, דינרים או שקלים, וזהו הנקרא: חומש מלבר (מבחוץ) בבא מציעא נד. אבל חומש מלגו (מבפנים) הוא פחות מזה והוא חמישית הקרן. השווה הל' תרומות פ"י, הכ"ו, והל' מעשר שני פ"ה, ה"א. **118)** בית - בית המקדש שמקריבים בו קרבנות. ונוקדו בית. ותיבת: דין, יש למחקה (לחם משנה). **119)** לעיל פ"א, ה"ט. וכל זה מדין התלמוד, אבל אחרי שתיקנו הגאונים שאין נשבעים בשם או בכינוי - אין ממילא לא חומש ולא אשם (ראב"ד).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

א. אַף עַל פִּי שֶׁלּוֹקֶה הַנִּשְׁבָּע לַשָּׁוְא אוֹ לַשֶּׁקֶר, וְכֵן הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אוֹ שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן מֵבִיא קָרְבָּן - אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן עָוֹן הַשְּׁבוּעָה כֻּלּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יְנַקֶּה ה' - אֵין לָזֶה נְקָיוֹן מִדִּין שָׁמַיִם עַד שֶׁיִּתְפָּרַע מִמֶּנּוּ עַל הַשֵּׁם הַגָּדוֹל שֶׁחִלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'. לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר מֵעָוֹן זֶה יוֹתֵר מִכָּל הָעֲבֵרוֹת.

ב. עָוֹן זֶה מִן הַחֲמוּרוֹת הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ לֹא כָּרֵת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין, יֵשׁ בּוֹ חִלּוּל הַשֵּׁם הַמְקֻדָּשׁ, שֶׁהוּא גָּדוֹל מִכָּל הָעֲוֹנוֹת.

ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבַשֵּׁמֶשׁ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁבְּרָאָם - אֵין זוֹ שְׁבוּעָה. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע בְּנָבִיא מִן הַנְּבִיאִים אוֹ בִּכְתָב מִכִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁשָּׁלַח נָבִיא זֶה אוֹ לְמִי שֶׁצִּוָּה בִּכְתָב זֶה - אֵין זוֹ שְׁבוּעָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֵלּוּ שְׁבוּעוֹת - מְאַיְּמִין עֲלֵיהֶן, וּמְלַמְּדִין אֶת הָעָם שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בְּכָךְ, וּמַרְאִין בְּעֵינֵיהֶם שֶׁזּוֹ שְׁבוּעָה, וּפוֹתְחִין לָהֶם פֶּתַח וּמַתִּירִין לָהֶם.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ; אֲבָל הַנִּשְׁבָּע בַּתּוֹרָה: אִם נִשְׁבַּע בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ - דַּעְתּוֹ עַל הַהַזְכָּרוֹת; וְאִם נִשְׁבַּע בָּהּ סְתָם - דַּעְתּוֹ עַל הַגְּוִיל, וְאֵין כָּאן שְׁבוּעָה. נְטָלָהּ בְּיָדוֹ וְנִשְׁבַּע בָּהּ - חֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ, וְאָסוּר.

ה. וְהַנִּשְׁבָּע בַּתּוֹרָה סְתָם: אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לֶחָכָם; וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא - צָרִיךְ שְׁאֵלָה לֶחָכָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהַג קַלּוּת רֹאשׁ בִּשְׁבוּעוֹת.

ו. עֶבֶד שֶׁנִּשְׁבַּע - אֵין רַבּוֹ צָרִיךְ לְכַפּוֹתוֹ, וַחֲרֵי הוּא אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע כְּקֹדֶם שֶׁנִּשְׁבַּע. לְפִי שֶׁאֵין גּוּפוֹ קָנוּי לוֹ כְּדֵי שֶׁתְּחוּל עָלָיו שְׁבוּעָתוֹ, וְנֶאֱמַר בַּשְּׁבוּעוֹת: לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ - מִי שֶׁנַּפְשׁוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, יָצָא עֶבֶד שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים. וְנִמְצָא זֶה כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע עַל נִכְסֵי אַחֵר.

ז. קְטַנִּים שֶׁנִّשְׁבְּעוּ וְהֵן יוֹדְעִין טַעַם הַשְּׁבוּעָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן חַיָּבִין - כּוֹפִין אוֹתָן לַעֲמֹד בְּדִבְרֵיהֶן, כְּדֵי לְחַנְּכָן וּלְאַיֵּם עֲלֵיהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּשְׁבוּעוֹת. וְאִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁנִּשְׁבְּעוּ עָלָיו דָּבָר שֶׁאֵין הַקָּטָן יָכוֹל לַעֲמֹד בּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִזָּק, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיָּצוּם אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר זְמַן מְרֻבֶּה - מַכֶּה אוֹתוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ וְגוֹעֵר בּוֹ, וּמַרְאִין לוֹ שֶׁהֵתֵר שְׁבוּעָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָגִיל לְהָקֵל רֹאשׁ בִּשְׁבוּעוֹת.

ח. צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בַּקְּטַנִּים הַרְבֵּה וּלְלַמֵּד לְשׁוֹנָם דִּבְרֵי אֱמֶת בְּלֹא שְׁבוּעָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְגִילִים לְהִשָּׁבֵעַ תָּמִיד כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. וְזֶה הַדָּבָר כְּמוֹ חוֹבָה עַל אֲבוֹתֵיהֶם וְעַל מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת.

ט. הַשּׁוֹמֵעַ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפִּי חֲבֵרוֹ לַשָּׁוְא, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע לְפָנָיו לַשֶּׁקֶר, אוֹ שֶׁבֵּרֵךְ בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, שֶׁהוּא עוֹבֵר מִשּׁוּם נוֹשֵׂא שֵׁם ה' לַשָּׁוְא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בְּרָכוֹת - חֲרֵי זֶה חַיָּב לְנַדּוֹתוֹ. וְאִם לֹא נִדָּהוּ - הוּא בְּעַצְמוֹ יְהֵא בְּנִדּוּי. וְצָרִיךְ לְהַתִּיר אוֹתוֹ מִיָּד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מִכְשׁוֹל לַאֲחֵרִים, שֶׁחֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁנִּדּוּהוּ. וְאִם תֹּאמַר יוֹדִיעוּ - נִמְצָאוּ כָּל הָעוֹלָם בְּנִדּוּי, שֶׁחֲרֵי לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם הַעֲוָה וּשְׁבוּעָה תָּמִיד.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַנִּשְׁבָּע הַזֶּה אוֹ הַמְבָרֵךְ לְבַטָּלָה מִזִּיד; אֲבָל אִם הָיָה שׁוֹגֵג וְלֹא יָדַע שֶׁזֶּה אָסוּר - אֵינוֹ חַיָּב לְנַדּוֹתוֹ. וַאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁאָסוּר לְנַדּוֹתוֹ, שֶׁלֹּא עָנַשׁ הַכָּתוּב שׁוֹגֵג; אֶלָּא מַזְהִירוֹ וּמַתְּרֶה בּוֹ שֶׁלֹּא יַחֲזֹר.

יא. וְלֹא שְׁבוּעָה לַשָּׁוְא בִּלְבַד הִיא שֶׁאֲסוּרָה, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיַחֲדִין לְבַטָּלָה - אָסוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע. שֶׁחֲרֵי הַכָּתוּב מְצַוֶּה וְאוֹמֵר: לְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא, וּבִכְלַל יִרְאָתוֹ שֶׁלֹּא יַזְכִּירוֹ לְבַטָּלָה. לְפִיכָךְ, אִם טָעָה הַלָּשׁוֹן וְהוֹצִיא שֵׁם לְבַטָּלָה - יְמַהֵר מִיָּד וִישַׁבַּח וִיפָאֵר וִיהַדֵּר לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזָּכֵר לְבַטָּלָה. כֵּיצַד? אָמַר ה' - אוֹמֵר: בָּרוּךְ הוּא לְעוֹלָם וָעֶד, אוֹ גָּדוֹל הוּא וּמְהֻלָּל מְאֹד, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לְבַטָּלָה.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהִשָּׁאֵל עַל הַשְּׁבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאֵין בָּזֶה דֹּפִי, וּמִי שֶׁלִּבּוֹ נוֹקְפוֹ בְּדָבָר זֶה - אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁמֶץ מִינוּת, אַף עַל פִּי כֵן רָאוּי לְהִזָּהֵר בְּדָבָר זֶה, וְאֵין נִזְקָקִין לְהַתִּיר אֶלָּא מִפְּנֵי דְּבַר מִצְוָה אוֹ מִפְּנֵי צֹרֶךְ גָּדוֹל. וְטוֹבָה גְּדוֹלָה הִיא לָאָדָם שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע כְּלָל, וְאִם עָבַר וְנִשְׁבַּע - שֶׁיְּצַטַּעֵר וַיַּעֲמֹד בִּשְׁבוּעָתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמֹר, וְכָתוּב אַחֲרָיו: עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם.

סִלְקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום חמישי י"ג ניסן ה'תשע"ה

הִלְכוֹת נְדָרִים

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) שֶׁיִּשְׁמֹר מוֹצָא שְׂפָתָיו וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁנָּדַר. ב) שֶׁלֹּא יַחֵל דְּבָרוֹ. ג) שֶׁיָּפֵר הַנֶּדֶר אוֹ הַשְּׁבוּעָה. זֶהוּ דִּין הֲפָרַת נְדָרִים הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב.

1) חומר עוון הנשבע לשוא או לשקר, הנשבע בשמים או בנביא, בתורה ובשאר כתבי הקדש, קטנים שנשבעו ויודעים בטיב השבועה, הזכרת שם שמים לבטלה במזיד ובטעות, שאין ממהרים להתיר שבועה אלא מפני צורך גדול.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. הַנֵּדֶר נֶחֱלָק לִשְׁתֵּי מַחֲלוֹקוֹת: הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן הוּא שֶׁיֵּאָסֵר עַל עַצְמוֹ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים לוֹ[2], כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: פֵּרוֹת מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִין עָלַי כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ לְעוֹלָם, אוֹ מִין פְּלוֹנִי מִפֵּרוֹת הָעוֹלָם אוֹ פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַי[3]. בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁיֵּאָסֵר[4] - הֲרֵי זֶה נֶאֱסָר בְּהֵן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שְׁבוּעָה כְּלָל וְלֹא הַזְכָּרַת שֵׁם[5] וְלֹא כִּנּוּי[6]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: לֶאֱסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ - שֶׁיֵּאָסֵר עַל עַצְמוֹ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים[7]. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרֵי הֵן עָלַי אִסָּר - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְחֵלֶק זֶה הוּא שֶׁאֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ נִדְרֵי אִסָּר[8].

ב. וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הוּא שֶׁיְּחַיֵּב עַצְמוֹ בְּקָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בּוֹ, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: הֲרֵי עָלַי לְהָבִיא עוֹלָה, אוֹ הֲרֵי עָלַי לְהָבִיא שְׁלָמִים[9] אוֹ מִנְחָה, הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים. וְהָאוֹמֵר [הֲרֵי] עָלַי - הוּא הַנִּקְרָא נֶדֶר, וְהָאוֹמֵר הֲרֵי זוֹ - הוּא הַנִּקְרָא נְדָבָה. וְהַנְּדָבָה וְהַנֶּדֶר מִמִּין אֶחָד הוּא, אֶלָּא שֶׁהַנְּדָרִים חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן[10], וּנְדָבוֹת אֵין חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן[11]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּנְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ[12] וְגוֹמֵר. וְחֵלֶק זֶה הוּא שֶׁאֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[13].

ג. וְדִינֵי הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן וְעִנְיָנוֹ - הֵם שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ; אֲבָל דִּינֵי נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ וּמִשְׁפְּטֵיהֶם - כֻּלָּם יִתְבָּאֲרוּ בִּמְקוֹמָם בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.

ד. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה שֶׁיְּקַיֵּם אָדָם שְׁבוּעָתוֹ אוֹ נִדְרוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִנִּדְרֵי אִסָּר בֵּין שֶׁהָיָה מִנִּדְרֵי הֶקְדֵּשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר: מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ[14]; וְנֶאֱמַר: כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה[15].

ה. הָאוֹסֵר עַל עַצְמוֹ מִין מִמִּינֵי מַאֲכָל, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: תְּאֵנִים אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ תְּאֵנִים שֶׁל מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִים עָלַי, אוֹ תְּאֵנִים אֵלּוּ[16] אֲסוּרִין עָלַי, וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, וְאָכַל מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[17]. שֶׁאֵין לִנְדָרִים שִׁעוּר[18], שֶׁכָּל הַנּוֹדֵר מִדָּבָר[19] - הֲרֵי זֶה כִּמְפָרֵשׁ כָּל שֶׁהוּא[20]. אָמַר: אֲכִילָה מִפֵּרוֹת מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ אֲכִילָה מִפֵּרוֹת אֵלּוּ - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת[21].

ו. אָסַר עַל עַצְמוֹ אֲכִילָה מִן הַתְּאֵנִים וַאֲכִילָה מִן הָעֲנָבִים, בֵּין בְּנֶדֶר אֶחָד[22] בֵּין בִּשְׁנֵי נְדָרִים[23] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת[24]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי קָרְבָּן[25], אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵי הֵם כְּקָרְבָּן, אוֹ שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ עָלַי קָרְבָּן, אוֹ כְּקָרְבָּן, אוֹ הֲרֵי הֵן עָלַי קָרְבָּן[26] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו; מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּדֹּר אָדָם קָרְבָּן וַיַּעֲשֶׂה בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה חֹל קָרְבָּן וְתֵאָסֵר[27].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) הנדר כולל שני מושגים: נדרי איסור ונדרי הקדש; בדבר הנדור או בדבר האסור, כינויי נדרים כנדרים, לשונות שונות בקבלת נדר. 2) כי אין הנדר בא לאסור דבר שאסרתו תורה. וכל שכן, שאינו חל להתיר את מה שאסרתו תורה. 3) אפילו לעולם. אבל אם אמר ייאסרו עלי כל פירות העולם לעולם, אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לו לחיות בלא פירות. והרי זה נדר שוא. 4) בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית. 5) שם שמים. 6) תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום וחנון. 7) וכן אמרו בספרי במדבר פרשת מטות "לאסור אסר - לאסור את המותר". 8) על שם הכתוב "איש כי ידור נדר ... לאסר אסר על נפשו". וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג פרק מ"ח: "כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות ולחסום תאוות המאכל והמשתה. אמרו: נדרים סייג לפרישות". 9) שכל אלה אינם באים על חטא, אלא דרך נדר או נדבה. 10) אם מתו או נגנבו לאחר שהפרישם, חייב להביא אחרים במקומם כדי לקיים את נדרו. 11) אחר שהפרישם לקרבן. וכן אמרו במגילה ח. "ונרצה לו לכפר עליו - את ש"עליו" חייב באחריותו (עד שיתכפר, כלומר שייזרק הדם על המזבח, וכל שלא נזרק דמו, אין נדרו נרצה לו) ואת שאינו "עליו" (שהוא נדבה) אינו חייב באחריותו". 12) זהו ההבדל ביניהם. והם מין אחד, ש"חייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו". 13) שנדר או שנדב אותם לטובת ההקדש. בעוד, שבחלק הראשון - נדרי איסר, אין להקדש שום חלק בהם, כי לא התכוון אלא לאסרם על עצמו בלבד. 14) הרי מצוות עשה לנדרי הקדש ולנדרי איסור ולכל מה שיקבל אדם על נפשו. וכן אמרו במסכת ראש השנה ו. "מוצא שפתיך - זו מצות עשה". 15) כלומר, הוכפלה המצוה בפסוק זה, אבל אינן נמנות אלא למצוה אחת. 16) המונחות לפניו. 17) וזה חילל דברו. 18) לומר שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור, כדין כל האיסורים שאין לוקים עליהם עד שיאכל כזית. 19) ולא הזכיר בו לשון אכילה. 20) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין פלוני אסורה עלי. 21) הואיל והזכיר שם אכילה. וכלל הוא: אין אכילה פחותה מכזית. 22) שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עלי. 23) שאסר על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו אכילת ענבים. 24) שאם אכל משתיהן כזית אחד הרי זה לוקה. "שני קונמות מצטרפין". ורבינו מפרש מה שאמרו שם: "שאני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות", שזה חוזר על נדר שאמר: אכילה מזו עלי, ואכילה מזו עלי, שבשבועות אין מצטרפות, הואיל וגילה בהן הכתוב חילוק קרבנות חטאת על כל אכילה ואכילה, שאם אכל מזו ומזו חייב שני חטאות, שנאמר: "והיה כי יאשם לאחת מאלה" - לחייבו על כל אחת ואחת. אבל באיסור נדר, שאין בו גילוי זה לחלקם לעניין קרבן ואם אכל מזו ומזו אינו חייב אלא קרבן מעילה אחד, בדין הוא שיצטרפו כאחד לעניין מלקות, שהרי שניהם אסורים עליו משום איסור נדר, והוא שם אחד, וכשאכל מהם כזית עבר על נדרו ולוקה. והשווה דברי רבינו בהלכות מעילה פרק ד הלכה י: "וכל הדברים הנאסרים עליו מנדר כזה מצטרפין, ואם נהנה מכולם בשווה פרוטה מעל". 25) כוונתו שהפירות ייאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה, ובייחוד לפני זריקת דמו, ואף על פי שלא אמר "כקרבן" - בכ"ף הדמיון, אין אנו מקפידים על כך. 26) ונתכוון לאסור על עצמו לאכול משל חבירו. 27) נמצא שהתפיס

מתוך מהדורת וגשל

ח. אֲבָל הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי אוֹ מִין פְּלוֹנִי עָלַי אוֹ מַה שֶּׁאֹכַל עִם פְּלוֹנִי עָלַי כִּבְשַׁר חֲזִיר אוֹ כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוֹ כִּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וְאֵין כָּאן נֶדֶר; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשֶׂה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּשַׁר חֲזִיר כִּבְשַׁר חֲזִיר[28].

ט. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמֻּשָּׁים דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים כִּדְבָרִים הָאֲסוּרִים[29]: אִם אוֹתוֹ דָּבָר הָאָסוּר יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנֶדֶר[30] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנֶדֶר[31] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

י. הַחַטָּאת[32] וְהָאָשָׁם[33], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[34] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, אֶפְשָׁר לְנוֹדֵר לְהָבִיא אוֹתָם מֵחֲמַת נִדְרוֹ. שֶׁהַנּוֹדֵר בְּנָזִיר[35] - מֵבִיא חַטָּאת[36], וְאִם נִטְמָא[37] - מֵבִיא אָשָׁם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כְּחַטָּאת אוֹ כְּאָשָׁם, אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵי הֵן חַטָּאת אוֹ הֲרֵי הֵן אָשָׁם - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[38]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים אוֹ מִנְחָה אוֹ תּוֹדָה - שֶׁהֵן אֲסוּרִין[39], שֶׁכָּל אֵלּוּ בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[40].

יא. אֲבָל הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כְּחַלַּת אַהֲרֹן[41] אוֹ כִּתְרוּמָתוֹ[42] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין[43]; שֶׁאֵין שָׁם דֶּרֶךְ לְהָבִיא אֵלּוּ בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[44].

יב. הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי כְּנוֹתָר[45], כְּפִגּוּל[46], כְּבָשָׂר טָמֵא[47] שֶׁל קָדָשִׁים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאָן כִּבְשַׂר קָרְבָּן מִכָּל מָקוֹם[48].

יג. הָאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי כְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה[49] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[50], הוֹאִיל וּקְדֻשָּׁתוֹ בִּידֵי אָדָם. הֲרֵי הֵן עָלַי כִּבְכוֹר[51] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתוֹ בִּידֵי אָדָם[52], וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַתְפִּיסוֹ בְּנֶדֶר[53], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ[54].

יד. אָמַר: הֲרֵי הֵן עָלַי כְּחֲרָמֵי שָׁמַיִם[55] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; שֶׁחֲרָמֵי שָׁמַיִם לְבֶדֶק הַבַּיִת[56]. הֲרֵי הֵן עָלַי כִּתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[57], כַּתְּמִידִים[58], כַּדִּירִים[59], כָּעֵצִים[60], כָּאֵשִׁים[61], כַּמִּזְבֵּחַ[62] אוֹ כְּאֶחָד מִמִּשַּׁמְּשֵׁי[63] הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵי הֵן עָלַי כַּיָּעִים[64], כַּמִּזְרָקוֹת[65], כַּמִּזְלָגוֹת[66] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי כַּהֵיכָל[67], כִּירוּשָׁלַיִם[68] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

זה בדבר הנדור ולפיכך נדרו חל. וכן אמרו שם "איש כי ידור נדר - עד שידור בדבר הנדור" וזהו נדר הבא על ידי התפסה, בניגוד לעיקר הנדר, שאוסר את הדבר עצמו עליו ללא התפסה בדבר אחר. 28) כי איסור חזיר והדומים לו אינם נאסרים מחמת אמירת פיו, אלא מאליהם על פי גזירת הכתוב, ואינם נקראים "דבר הנדור" אלא "דבר האסור" והתורה אמרה: איש כי ידור נדר לה' - עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור. 29) שמתפיס זה בזה. 30) כגון קרבן שהוא קדוש על ידי אמירת פיו. 31) שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה. 32) קרבן חטאת שמביאו העובר בשגגה על אחת ממצוות לא תעשה שיש בה מעשה, שחייבים עליה במזיד כרת. 33) על חמש עבירות מביאים קרבן אשם, על שפחה חרופה, ועל הגזל ועל המעילה וכו'. 34) אלא מחמת חובה שנתחייב בהם. 35) שנדר להיות נזיר. 36) כשישלים ימי נזירותו מביא כבשה לחטאת. 37) טומאת מת. 38) שנדר בדבר הנדור. וכן אמרו "מרבה אני חטאת ואשם, שהוא מתפיס בנדר". 39) הפירות שהתפיסם בקרבנות אלו. 40) שמתחילתם אינם באים אלא דרך נדר או נדבה. 41) כחלה שמפרישים מעיסה ליתנה לכהן. והזכיר אהרן, על שם שהיה ראשון לכהנים. 42) תרומה גדולה או תרומת מעשר הניתנת לכהן. 43) אף על פי שהחלה והתרומה אסורות באכילה לזרים. 44) אלא חובה הן על כל אדם להפרישן מתבואתו ואם לא יפרישן הרי כל תבואתו טבל ואסורה לו. ולדעת הרא"ש אין חלה ותרומה נקראות "דבר הנדור" מפני שגם קודם ההפרשה היו אסורות עליו משום טבל, ואמירת פיו לא אסרתן, אלא התירה השיריים לאכול בהורידו מהם איסור טבל. 45) כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור עוד להיאכל. 46) שחשב הכהן בשעת העבודה לאכול את הבשר חוץ לזמנו או חוץ למקום אכילתו ונאסר הבשר באכילה. 47) שאסור באכילה. 48) אף על פי שכל אלו "דבר האסור" הם, אולם הנודר התכוון בעיקר קדושת הקרבן שנעשה נותר ופיגול, והקרבן "דבר הנדור" הוא. 49) שאדם מקדישו לשמים. 50) ואף על פי שהעשירי קדוש מאליו? העברת מניין הוא צריך. ואם היו עשרה טלאים ונטל אחד מהם בלא מניין אינו קדוש. ולפיכך הרי זה נקרא: דבר הנדור. 51) בכור בהמה, שהוא קדוש, וניתן לכהנים. 52) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו לא הקדישוהו בעליו הרי הוא קדוש מאליו, ואין זה דבר הנדור אלא "דבר האסור". 53) כאן נתכוון רבינו לומר שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, שלא תאמר, הרי גם בכור ישנו בנדר, אם יקדישו לקדושת עולה יתקדש קדושת עולה. 54) מכאן למדו שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, אלא בקדושתו הוא נשאר, נמצא בכור "דבר האסור" ולא דבר הנדור. 55) כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש) לשמים. 56) לתיקון בית המקדש. 57) ככסף השקלים הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קרבנות צבור. 58) כקרבן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר ובערב. והוא דבר הנדור, שנקנה בכסף השקלים שנודבים לבית המקדש. 59) כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים שבמקדש. דיר - רפת לצאן. 60) כשני גזירי עצים, שהיה הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח. 61) כקרבנות הנקרבים על אש המזבח. 62) כקרבנות שעל גבי המזבח. 63) כלים שמשרתים בהם למזבח. 64) כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. 65) כלים שמקבלים בהם דם הקרבנות לזריקה. 66) שהופכים בהם אברי הקרבנות כשהם נקטרים על המזבח למהר שריפתם. וכל הכלים נזכרים בתורה. 67) כקרבנות שדמם נזרק בהיכל המקדש. 68) כקרבנות הנאכלים בירושלים.

שֵׁם קָרְבָּן; שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ עִנְיָנָם כְּאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי קָרְבָּן[69].

טו. הָיָה לְפָנָיו בְּשַׂר קֹדֶשׁ, אֲפִלּוּ הָיָה בְּשַׂר שְׁלָמִים אַחַר זְרִיקַת דָּמִים שֶׁהוּא מֻתָּר לְזָרִים[70], וְאָמַר: הֲרֵי הֵן עָלַי כְּבָשָׂר זֶה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; שֶׁלֹּא הִתְפִּיס אֶלָּא בְּעִקָּרוֹ[71] שֶׁהָיָה אָסוּר[72]. אֲבָל אִם הָיָה בְּשַׂר בְּכוֹר: אִם לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים[73] - הֲרֵי זֶה אָסוּר; וְאִם לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

טז. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאַנְשֵׁיהֶם עִלְּגִים[74] וּמַפְסִידִין אֶת הַלָּשׁוֹן וּמְכַנִּין עַל דָּבָר בְּדָבָר אַחֵר - הוֹלְכִין שָׁם אַחַר הַכִּנּוּי. כֵּיצַד? כָּל כִּנּוּיֵי[75] קָרְבָּן - כְּקָרְבָּן. הָאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי קוֹנָם[76], קוֹנָח, קוֹנָז - הֲרֵי אֵלּוּ כִּנּוּיִין לְקָרְבָּן[77]. חֵרֶק, חֵרֶף, חֵרֶד - הֲרֵי אֵלּוּ כִּנּוּיִין לְחֵרֶם[78]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן כְּלַל הָעָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[79] וּבְאוֹתוֹ זְמַן.

יז. וּכְשֵׁם שֶׁאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּכִנּוּיִין, כָּךְ אִם הִקְדִּישׁ[80] בְּכִנּוּיִין - הֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ[81]. וְכִנּוּיֵי הַכִּנּוּיִין - מֻתָּרִין, בֵּין בִּנְדְרֵי אִסָּר בֵּין בִּנְדְרֵי הֶקְדֵּשׁ.

יח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ לֹא יְהֵא חֵלִין[82], אוֹ לֹא יְהֵא כָּשֵׁר, אוֹ לֹא יְהֵא דְּכִי[83], אוֹ לֹא יְהֵא טָהוֹר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ יְהֵא קָרְבָּן, שֶׁהוּא אָסוּר[84]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ טָמֵא[85] אוֹ נוֹתָר אוֹ פִּגּוּל - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

יט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: לֹא חֵלִין לֹא אֹכַל לְךָ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: מַה שֶּׁאֹכַל לְךָ לֹא יְהֵא חֵלִין אֶלָּא קָרְבָּן[86]. וְכֵן אִם אָמַר: הַקָּרְבָּן שֶׁאֹכַל לְךָ, קָרְבָּן[87] שֶׁאֹכַל לְךָ, כְּקָרְבָּן שֶׁאֹכַל לְךָ - הֲרֵי זֶה אָסוּר[88]. אֲבָל הָאוֹמֵר: הַקָּרְבָּן לֹא אֹכַל לְךָ[89], אוֹ כְּקָרְבָּן לֹא אֹכַל לְךָ, אוֹ לְקָרְבָּן לֹא אֹכַל לְךָ, אוֹ קָרְבָּן לֹא אֹכַל לְךָ[90], אוֹ לֹא קָרְבָּן לֹא אֹכַל[91] לְךָ - כָּל אֵלּוּ מֻתָּרִים. שֶׁאֵין מַשְׁמַע דְּבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא שֶׁנִּשְׁבַּע בְּקָרְבָּן שֶׁלֹּא יֹאכַל לָזֶה[92], וְהַנִּשְׁבָּע בְּקָרְבָּן - אֵינוֹ כְּלוּם[93]. אוֹ שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא יֹאכַל לוֹ קָרְבָּן.

כ. חֵלִין שֶׁאֹכַל לְךָ, הַחֵלִין שֶׁאֹכַל לְךָ, כְּחֵלִין שֶׁאֹכַל לְךָ; חֵלִין שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ, הַחֵלִין שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ, כְּחֵלִין שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ[94] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

כא. אֲבָל הָאוֹמֵר: לֹא טָמֵא שֶׁאֹכַל לְךָ, לֹא נוֹתָר שֶׁאֹכַל לְךָ, לֹא פִּגּוּל שֶׁאֹכַל לְךָ - אָסוּר; שֶׁמַּשְׁמָעוֹ שֶׁל דָּבָר: דָּבָר שֶׁאֹכַל הוּא שֶׁיִּהְיֶה פִּגּוּל אוֹ טָמֵא, לְפִיכָךְ לֹא אֹכַל לְךָ[95].

כב. בַּהֵיכָל שֶׁאֹכַל לְךָ, הֵיכָל שֶׁאֹכַל לְךָ, לֹא הֵיכָל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

69) וכולם באים מדבר הנדור, מתרומת הלשכה, או מחרמי בדק הבית, שנודרים או נודבים למקדש. 70) שנאכל לישראלים. 71) ביסודו, בתחילתו. 72) לפני זריקת הדם, בעיא שלא נפשטה וספק תורה - להחמיר. והר"ן לשבועות פרק ג כותב: שרבינו סובר, הואיל ורבא ורבינא הוכיחו שב"עיקרו הוא מתפיס" והם אמוראים אחרונים, הלכה כמותם, ואף על פי שסוגיית הש"ס שם דחתה את הוכחותיהם אין אנו סומכים על דיחויים להשאיר את הבעייה בספק. 73) שאסור אז באכילה אפילו לכהנים. 74) מדברים לשון מעורבת משפות וניבים שונים. 75) שמות לוואי. 76) שכוונתו לומר פירות אלו יהיו אסורים עלי כקרבן. 77) ונדרו חל. כאילו אמר: הרי הם עלי קרבן. 78) חרם - הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית. 79) שאם העם מדבר בלשון אותו מקום, שהיא לשון משובשת ויש במשמעותה לשון קרבן הרי זה כאילו נדר בקרבן, שכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם", ואפילו מי שהוא בקי בלשון הקודש ונדר באחד מהכינויים האלו - נדרו נדר, כיוון שהיא לשון כלל העם. 80) קרבן לה', או שאר נכסיו לבדק הבית. 81) הטעם שתקנו חכמים כינויים כדי שלא יאמר: "לה' קרבן" ולפעמים יבטא ה' ולא יאמר קרבן ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, הרי שגם בהקדש עצמו תיקנו כינויים. ובירושלמי אמרו: "זאת אומרת אדם מקדיש לשמים בלשון קונם". 82) אלא קרבן. 83) טהור ומותר באכילה. 84) משנה בנדרים י: אלא שלשון המשנה שם "האומר לחולין שאוכל לך" ומפרש הר"ן, קרא: לחולין, בלמ"ד פתוחה, שפירושה: לא חולין. 85) אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים" וייתכן, שנתכוון לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין נדרו חל - הואיל ואפשר לומר שלקדשים טמאים נתכוון אנו אומרים: "סתם נדרים להחמיר". 86) ולפיכך לא אוכל לך. שכל האומר: דבר זה אינו מותר, מובן מאליו שהוא אסור. 87) אף על פי שלא אמר בכ"ף הדמיון אין בזה קפידא, כי כוונתו לאסור על עצמו אכילתו אצל חבירו כקרבן, שהוא דבר הנידר. 88) אבל אם יאמר: הא קרבן שאוכל לך, מותר, שמשמעו שנשבע בקרבן, שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום. 89) משמעו שאוסר עליו מה שלא יאכל אצלו, אבל מה שיאכל אצלו לא יהא קרבן, ואפילו אם נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכוונתו הייתה להישבע בקרבן שלא יאכל אצלו אין זה כלום. 90) גם זה משמעו לאסור רק את מה שלא יאכל, אבל מה שיאכל יהיה מותר, אם לא שהייתה כוונתו להישבע בקרבן שלא יאכל ואין שבועה זו כלום. 91) אף על פי שאפשר לדקדק מתוך דבריו: שמה שיאכל אצלו יהיה קרבן, אין אנו אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". 92) אצל זה. וכן אמרו "שלא נדר זה אלא בחיי קרבן". 93) שאין שבועה אלא בשם ה' או באחד מן הכינויים. ואפילו אם נשבע סתם הרי זה אסור, ואינו לוקה. אבל הנשבע בחיי קרבן אינו כלום. 94) ואף על פי שאפשר לשמוע מדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". 95) שכן שנינו במשנה "טמא נותר ופיגול - אסור" ומשמעה: בין אם אמר: טמא שאוכל לך, בין אם אמר: לא טמא שאוכל לך, כי הואיל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, למה יאמר: לא טמא מה שאוכל לך, הרי אפילו אם לא יאמר, לא יהיה מאכל חברו טמא מאליו, לכך אנו מתקנים ומוסיפים בדבריו, שכוונתו לומר: לא ("אוכל עמך") מפני שטמא הוא מה שאוכל אצלך.

מתוך מהדורת וגשל

שֶׁאֹכַל לָךְ - אָסוּר[96]. הֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, כַּהֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, לֹא הֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ - מֵתָר; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בַּהֵיכָל שֶׁלֹּא יֹאכַל לָךְ[97]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[98].

כג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מֵדָּר אֲנִי מִמְּךָ[99] - מַשְׁמַע דָּבָר זֶה שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִמּוֹ[100]. מֵפְרָשׁ אֲנִי מִמְּךָ - מַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׂא וְיִתֵּן עִמּוֹ[101]. מֻרְחָק אֲנִי מִמְּךָ - מַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא יֵשֵׁב בְּאַרְבַּע אַמּוֹתָיו[102]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: מְנֻדֶּה אֲנִי לָךְ[103], אוֹ מְשַׁמַּתְּנָא[104] מִמְּךָ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: נָדֵר אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, אוֹ מֵפְרָשׁ אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, אוֹ מֻרְחָק אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ - חֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל[105]. וְאִם אָכַל כְּזַיִת מִכָּל נְכָסָיו[106] - לוֹקֶה מִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[107].

כד. אָמַר לוֹ: מְנֻדֶּה אֲנִי לְךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ - אֵינוֹ אוֹכֵל לוֹ[108], וְאִם אָכַל - אֵינוֹ לוֹקֶה[109]. אָמַר לוֹ: נָדֵינָא[110] מִמְּךָ - חֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת.

כה. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: חֲרֵי עָלַי כִּנְדָרֵי רְשָׁעִים[111] אִם אֹכַל לָךְ, שֶׁמִּנִּדְרֵיהֶם נָזִיר וְקָרְבָּן וּשְׁבוּעָה[112], וְאָכַל - חַיָּב בְּכֻלָּן[113]. וְכֵן הָאוֹמֵר: חֲרֵי עָלַי כִּנְדָרוֹת כְּשֵׁרִים[114], שֶׁמִּנִּדְרוֹתָם נָזִיר[115] וְקָרְבָּן[116] - חֲרֵי זֶה חַיָּב[117].

כו. אָמַר: חֲרֵי עָלַי כִּנְדָרֵי רְשָׁעִים אוֹ כִּנְדָרוֹת כְּשֵׁרִים שֶׁאֹכַל לָךְ[118] אוֹ אִם אֹכַל לָךְ - חֲרֵי זֶה אָסוּר[119], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ[120]. אָמַר: כִּנְדָרֵי כְּשֵׁרִים - לֹא נִתְחַיֵּב בִּכְלוּם; שֶׁאֵין הַכְּשֵׁרִים נוֹדְרִים בְּדֶרֶךְ אִסּוּר וְכַעַס[121]. אָמַר: כִּנְדָרֵי רְשָׁעִים חֲרֵיני, וְהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו - חַיָּב בִּנְזִירוּת[122]. כִּנְדָרֵי רְשָׁעִים עָלַי - חַיָּב קָרְבָּן[123]. כִּנְדָרֵי רְשָׁעִים שֶׁלֹּא אֹכַל מִמֶּנּוּ[124] - חַיָּב בִּשְׁבוּעָה[125].

כז. הַנּוֹדֵר בַּתּוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כָּזוֹ - לֹא אָמַר כְּלוּם[126], וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם[127], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה עַם הָאָרֶץ[128], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

96) שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו כקרבנות ההיכל. 97) מכיוון שמסיים בלשון שלילה הרי זו לשון שבועה, והנשבע בהיכל אינו כלום. 98) כגון עצים ואישים מזבח וירושלים. 99) ולא גמר דיבורו: שלא אוכל לך. 100) אבל מותר לו לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא הדיבור בלבד. 101) בעסקי מסחר וממכר. 102) כלומר, אסור בדיבור, ובמשא ומתן כל אחד כדינו, אבל לא באכילה. 103) הרי זה לא ישב בארבע אמותיו, שמשמע מנודה כמו מרוחק, אבל מותר לאכול משלו. 104) שמתא - לשון נידוי וריחוק הוא. 105) ואף על פי שלא הזכיר לשון איסור בדיבורו, וגם לא התפיס נדרו ב"קרבן", בכל זאת הרי זה כנדר, כי הלכה היא: "ידות נדרים - כנדרים" כלומר, נדר שלא פירש כל דיבורו, אלא התחיל במקצת ומתוכו ניכר שדעתו לידור - כבית יד הכלי, שאינו עיקר הכלי והאוחז ביד מטלטל כל הכלי עמו, הרי זה כאילו גמר כל דיבור נדרו. 106) של חבירו. 107) ומובן, שבנדר זה מותר לדבר עמו, שהרי הדגיש שאינו אוסר עצמו אלא באכילה בלבד. 108) משלו, שהרי פירש כוונת התרחקותו לא לעניין ישיבה בארבע אמותיו אלא לעניין אכילתו ממנו. וסובר רבינו שבזה גם החכמים מודים לרבי עקיבא, שאסור באכילה, וכל מחלוקתם אינה אלא כשאמר מנודה אני לך ולא הוסיף: שאיני אוכל לך, שרבי עקיבא אוסר באכילה. וחכמים סוברים, שלא התכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ופסק רבינו כחכמים. 109) כשם שרבי עקיבא היה מסופק בלשון "מנודה אני לך" אם כוונתו לנדר ממש, או שלא נתכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ולפיכך אמר אסור באכילה ואינו לוקה מספק, הוא הדין לחכמים כשאמר: מנודה ... שלא אוכל לך, אינו אסור לאכול משלו אלא מספק, ואינו לוקה, כי שמא לא נתכוון אלא להתרחק מלאכול בארבע אמותיו. 110) לשון נע ונד. שמשמעו מתנודד אני ומובדל ממך מליהנות לך, ואפילו לא הזכיר: שלא אוכל לך, הרי זה אסור בהנאתו, שאין להסתפק בו, שנתכוון שלא לישב בארבע אמותיו, כדין מנודה, שאין אדם רגיל להזכיר על עצמו לשון נידוי, שגנאי הוא לו. 111) שרגילים לידור ולהישבע בשעת כעסם, ונקראו רשעים על פי מאמרם: "כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע, שנאמר וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", כלומר, שהם רשעים לעניין זה, אבל רשעים גמורים אין להם עסק בנזירות ובקרבנות. 112) כל זה מדברי הנודר, שפירש ואמר מה טיבם של נדרי רשעים, שנודרים בנזירות וגם נודרים להביא קרבנות למקדש וגם רגילים הם להישבע בשעת ריתחה, ושבועה נקראת אף היא נדר. 113) להיות נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חבירו ואכל. 114) שאינם נודרים (שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו") אלא נודבים קרבן שבידם, ומביאים אותו לפתח העזרה ושם מקדישים אותו, שלא יבואו לידי מכשול מעילה. 115) כשרואים יצרם תוקף אותם, הם נוזרים נזירות. 116) קרבן נדבה. 117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן, שאין הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם. 118) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרבן נדרי רשעים או נדבות הכשרים. 119) לאכול אצל חבירו. 120) ואמר: קרבן מה שאוכל לך. וזהו ידות נדרים, שהם כנדרים. שאף על פי שלא פירש דבריו, הואיל ומתוכם ניכר, שדעתו לידור הרי זה נדר גמור. 121) אלא נודבים מתוך ישוב הדעת ונדיבות נפשם. וגם יראים הם לידור שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו". והוא הדין אם אמר כנדבת רשעים עלי לא אמר כלום, לפי שאין הרשעים נודבים ואם הם נודבים אינם רשעים לאותו דבר. 122) אף על פי שלא פירש ואמר: "שמנדריהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש כאן יד מוכיחה שלנזירות נתכוון. והוא הדין כשיאמר: הריני כנדרי רשעים שלא אשתה, הרי זה נזיר, שיש כאן יד מוכיחה לנזירות. 123) אפילו כשלא הייתה בהמה רבוצה לפניו, כי יד מוכיחה היא לקרבן. 124) מהכיכר הזה. 125) משום שבועת בטוי, ואם אכלו ילקה. אבל אם יאמר: כנדבות כשרים שלא אוכל ממנו, לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים כלל. 126) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנדור. 127) להתירו. 128) שאינו מבחין בין

כח. נָדַר בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁהֲרֵי כָּתוּב בָּהּ אִסָּר וָנֶדֶר[129]. נְטָלָהּ בְּיָדוֹ וְנָדַר בָּהּ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּדַר בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ[130].

כט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: נַשְׁכִּים וְנִשְׁנֶה פֶּרֶק - עָלָיו לְהַשְׁכִּים[131] וְלִקְרוֹת; שֶׁזֶּה כְּמוֹ נֶדֶר[132] הוּא, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן נֶדֶר[133].

ל. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הֲרֵי אַתְּ עָלַי כְּאִמִּי[134] אוֹ כַּאֲחוֹתִי, אוֹ כְּעֶרְוָתָהּ[135] אוֹ כְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם[136] - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר עַל הַפֵּרוֹת: הֲרֵי אֵלּוּ כִּבְשַׂר חֲזִיר; כְּשֵׁם שֶׁהוּא מֻתָּר לְאָכְלָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרְנוּ[137], כָּךְ מֻתָּר בְּאִשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: הֲרֵינִי מֻדָּר מִמֵּךְ הֲנָיָה[138], אוֹ הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁךְ אֲסוּרָה עָלַי[139] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו[140], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[141].

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. אֶחָד הַנּוֹדֵר מִפִּי עַצְמוֹ[2] אוֹ שֶׁהִדִּירוֹ חֲבֵרוֹ[3] וְאָמַר אָמֵן[4], אוֹ דָּבָר שֶׁעִנְיָנוֹ כְּעִנְיַן אָמֵן[5], שֶׁהוּא קַבָּלַת דְּבָרִים. **ב.** וְאֵין הַנּוֹדֵר נֶאֱסָר בַּדָּבָר שֶׁאָסַר עַל עַצְמוֹ עַד שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו וְיִהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת[6]. אֲבָל הַמִּתְכַּוֵּן לִנְדֹּר בְּנָזִיר[7] וְנָדַר בְּקָרְבָּן[8], בְּקָרְבָּן וְנָדַר בְּנָזִיר, בִּשְׁבוּעָה[9] וְנָדַר, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִנְדֹּר וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר תְּאֵנִים וְאָמַר עֲנָבִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁנֵיהֶם וְאֵין כָּאן נֶדֶר[10].

ג. הַנּוֹדֵר עַל דַּעַת אֲחֵרִים[11] - הֲרֵי זֶה כְּנִשְׁבָּע עַל דַּעַת אֲחֵרִים[12]. וְכֵן הַנּוֹדֵר וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[13], אוֹ שֶׁמִּחוּ בוֹ[14] בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר וְקִבֵּל[15] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[16]. וְדִין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בִּנְדָרִים כְּדִינָן בִּשְׁבוּעוֹת[17].

ד. מִי שֶׁהִתְנָה קֹדֶם שֶׁיִּדֹּר וְאָמַר: כָּל נֶדֶר שֶׁאֶדֹּר מִכָּאן[18] וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים הֲרֵינִי חוֹזֵר בָּהֶן אוֹ הֲרֵי הֵן בְּטֵלִים וְכֵיוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְאַחַר כָּךְ נָדַר: אִם הָיָה זוֹכֵר הַתְּנַאי בְּשָׁעָה שֶׁנָּדַר - הֲרֵי נִדְרוֹ קַיָּם, שֶׁהֲרֵי בִּטֵּל הַתְּנַאי בְּנֶדֶר זֶה[19]; וְאִם לֹא זָכַר הַתְּנַאי אֶלָּא אַחַר שֶׁנָּדַר, אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל הַתְּנַאי בְּלִבּוֹ[20] וְקִיְּמוֹ[21] - הֲרֵי הַנֶּדֶר בָּטֵל. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיא עַתָּה הַחֲזָרָה בְּפִיו, כְּבָר הִקְדִּים הַחֲזָרָה[22] לַנֶּדֶר וְהוֹצִיאָהּ בְּפִיו מִקֹּדֶם[23]. וְיֵשׁ שֶׁמּוֹרֶה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

נודר בתורה לנודר במה שכתוב בה ויבוא להקל גם בזה. 129) והוזכרו בה קרבנות, שהם דבר הנדור. 130) הואיל ואוחזה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שבתוכה, אין דעתו אלא לאזכרות וקרבנות שבה. 131) על האומר להשכים תחילה, שנאמר "ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד" הרי שהקדים הקב"ה והמתין ליחזקאל. 132) שהרי קיבל עליו לעשות מצוה, וזה מחייבו, אלא שאין זה נדר גמור לעבור עליו ב"בל יחל דברו". 133) שהוא: "יאסר דבר זה עלי", שהנודר בא לאסור הדבר על עצמו, אבל לא להתחייב לעשות דבר זה או לא לעשותו, שזה שייך יותר ל"שבועה" שהנשבע אוסר עצמו על הדבר שנשבע עליו. וכלשון התלמוד: נדר - איסור חפץ על האדם, שבועה - איסור האדם מן החפץ. 134) אסורה עלי כאמי, שהיא אסורה עלי משום ערווה. 135) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה. 136) מין ממיני תבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה ובהנאה. 137) שאין אדם מתפיס בנדר בדבר האסור אלא בדבר הנדור. 138) לא ליהנות לך כל הנאה שהיא. 139) שלא התפיס הנאתה בדבר הנדור, אלא אסר אותה עליו, כאדם האוסר על עצמו דברים המותרים לו. 140) ואף על פי שהוא משועבד לה מן התורה, שלא לגרוע עונתה. 141) "שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו" וממילא היא נאסרת לו. 1) דין הדירוהו אחרים או שנדר על דעת אחרים, המקדים תנאי לנדריו שבעתיד, שיבוטלו מאליהם, דיני הפקר והשוואתו לנדר. 2) שאוסר על עצמו דבר המותר. 3) שאמר לו: יאסר עליך דבר פלוני. 4) ובזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר, כמו ששנינו (נזיר פ"ד, מ"א) "הריני נזיר, ואת, ואמרה: אמן, מיפר את שלה". וכן אמרו (שבועות כט:): "כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". 5) שאמר: הן, או מקבל אני נדר זה, כמו ששנינו בתוספתא (נזיר פ"ג, מ"ד) "האומר לחברו, הריני נזיר ואתה, אם אמר הן שניהם אסורים" (ביאור הגר"א ליו"ד רט, ס"ק ב) והשווה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"א. אבל אם חברו מדירו ליהנות מנכסיו אינו צריך שיקבל חבירו את דבריו, שיכול לאסור את שלו על חברו בעל־כרחו (יו"ד רט). 6) פ"ב, ה"י־יב, שנאמר בשבועה: "לבטא בשפתים", וגם בנדרים נאמר (במדבר ל, ז): "או מבטא שפתיה" אין הנדר חל עד שיבטאו בשפתיו. 7) להיות נזיר. 8) להביא קרבן. 9) שנתכוין להשבע. 10) שלשון "מבטא" משמעה: בוטא מה שיש בלבו (קרית ספר). וכן שנינו בתוספתא נדרים פ"ה, מ"ה "נתכוין לידור בעולה ונדר בחרם , בחרם ונדר בנזיר, בנזיר ונדר בקרבן וכו' מותר בכולם" (לפי גירסת ה"חסדי דוד" שם). וראה במשנה נדרים פו:. 11) שאומר הנני נודר נדר זה על דעתכם. 12) שאמר: "שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע, אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו... וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים... חייב, שלבם של אלו במקום לבו קם" (לשון רבינו לעיל הל' שבועות פ"ב, הט"ו). 13) "כדי שיאמר תלמיד לרבו, שלום עליך רבי" (שם, הי"ז, וראה בביאורנו שם). 14) אחרים, ואמרו לו: חזור בך מנדרך. 15) שאמר: הן, או חזרתי בי. 16) ונעקר הנדר מעיקרו, "שזה דומה לטועה" (לשון רבינו שם). וכן אמרו (בבא בתרא קכט:) "והילכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי". וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, הי"ח ובביאורנו שם. 17) שהרי הכתוב משוה אותם, שנאמר (במדבר ל, ג) "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה" (סוף משנה). 18) מהיום. 19) שאילו רצה בקיומו למה הוא נודר, הרי נדרו סותר את תנאו (נדרים כג:). 20) בלבד, ולא הוציאו בשפתיו בשעת זכירתו (כס"מ). 21) במחשבתו, שרוצה הוא בקיום התנאי, וממילא יתבטל הנדר. ודפוסי רומי ווינציאה: וקיים התנאי. 22) היא התנאי, שהתנה קודם שידור. 23) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את תנאו, ואין זה פיו ולבו שוים בשעת נדרו, והתורה אמרה: "לא יחל דברו" אינו מיחל

מתוך מהדורת וגשל

לְהַחְמִיר וְאוֹמַר: וְהוּא שֶׁיִּזְכֹּר הַתְּנַאי אַחַר שֶׁנָּדַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[24].

ה. מִי שֶׁהִקְדִּים אֶת הַתְּנַאי לְשָׁנָה[25] אוֹ לְעֶשֶׂר, וְאַחַר כָּךְ נָדַר, וְנִזְכַּר בְּשָׁעָה שֶׁנָּדַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּנַאי, וְשָׁכַח עַל אֵי זֶה דָּבָר הִתְנָה[26] וְכֵיצַד הָיָה הַתְּנַאי[27]: אִם אָמַר: עַל דַּעַת רִאשׁוֹנָה אֲנִי עוֹשֶׂה[28] - אֵין נִדְרוֹ נֶדֶר[29], שֶׁהֲרֵי בִּטְּלוֹ; וְאִם לֹא אָמַר: עַל דַּעַת רִאשׁוֹנָה אֲנִי עוֹשֶׂה - כְּבָר בִּטֵּל הַתְּנַאי וְקַיָּם הַנֶּדֶר, שֶׁהֲרֵי זָכַר בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר שֶׁיֵּשׁ שָׁם תְּנַאי וְאַף עַל פִּי כֵן נָדַר[30].

ו. יֵשׁ מֵהַגְּאוֹנִים שֶׁאוֹמְרִים: אֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[31] נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּנְדָרִים בִּלְבַד, לֹא בִּשְׁבוּעוֹת[32]. וְיֵשׁ מִי שֶׁמּוֹרֶה, שֶׁדִּין הַנְּדָרִים וְהַשְּׁבוּעוֹת בְּעִנְיָנוֹת אֵלּוּ אֶחָד הֵם, וְכִי יֵשׁ לוֹ לְהַקְדִּים תְּנַאי לִשְׁבוּעָתוֹ[33] כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בִּנְדָרִים[34].

ז. סְתָם נְדָרִים - לְהַחְמִיר[35], וּפֵרוּשָׁן - יֵשׁ בּוֹ לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי כְּבָשָׂר מָלִיחַ[36] וּכְיַיִן נֶסֶךְ - אוֹמְרִין לוֹ: וּמֶה הָיָה בְּלִבְּךָ? אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: כְּבָשָׂר מָלִיחַ שֶׁל קָרְבָּן[37] וּכְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ עַל הַמִּזְבֵּחַ הָיָה בְּלִבִּי - הֲרֵי זֶה אָסוּר[38]; וְאִם אָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[39] וְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ[40] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[41]. וְאִם נָדַר סְתָם[42] - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

ח. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי חֵרֶם: אִם כַּחֶרֶם שֶׁל בֶּדֶק הַבַּיִת[43] - אָסוּר[44]; וְאִם כְּחֶרְמֵי הַכֹּהֲנִים[45] - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מָמוֹן שֶׁלָּהֶם וְאֵין בָּהּ אִסּוּר[46]; וְאִם סָתַם - אָסוּר[47].

ט. הֲרֵי הֵן עָלַי כְּמַעֲשַׂר: אִם כְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרְבָּן שֶׁהִקְדִּישׁוֹ בְּיָדוֹ[48], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[49]; וְאִם כְּמַעֲשַׂר דָּגָן[50] - מֻתָּר[51]; וְאִם סְתָם - אָסוּר[52].

י. הֲרֵי הֵן עָלַי כִּתְרוּמָה: אִם לִתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[53] נִתְכַּוֵּן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

נדרו שכבר נדר, אבל מיחל הוא נדרו, קודם שידרנו, הואיל ועדיין לא חל (קרית ספר). 24) אבל לאחר כדי דיבור, הואיל והנדר כבר חל, אינו מן הדין שיעקר ע"י זכירת התנאי. זו היא דעת הר"י בתוספות נדרים כג: שדוקא אם הוא זוכר את התנאי בשעת נדרו אין הנדר חל, הואיל והוא נודר על דעתו הראשונה, אבל אם אינו זוכר התנאי בשעת נדרו, מסתמא דעתו לקיים הנדר. ולדבריו זוהי דעת רבא שם, המקפיד על זכירת התנאי בשעת נדרו, אלא שמספיקה הזכירה תוך כדי דיבור, שהרי אפילו אם חזר בו - בתוך כדי דיבור - מנדרו, בטל נדרו, כמבואר לעיל ה"ג (לחם משנה). 25) שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל. 26) אם על אכילת פת או שתיית יין. 27) אם על דברים שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר הוא, שהתנה על דבר מיוחד, ולא באופן סתמי וכולל (ר"ן לנדרים כג:). 28) שאם אהיה זכור על מה שהתניתי, אלך אחר התנאי. 29) אם נזכר אחר כך, שלדבר זה התנה (ר"ן ורא"ש שם). 30) נמצא שעקר תנאו, שאילו רצה בקיומו - לא היה לו לידור סתם (שם). 31) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. 32) שאיסור שבועה חמור מאד, כמבואר לעיל הל' שבועות פי"ב, ה"ב, וסומכים דבריהם על הירושלמי (נדרים פ"ג, ה"א): "תניי בנדרים, ואין תניי בשבועות". 33) לביטול שבועתו. 34) וכדבריו נוטה גם דעת רבינו, שהרי לקמן פ"ג, ה"א הוא מונה הדברים שבין נדרים לשבועות, ולא מנה הבדל זה ביניהם (רדב"ז). וכתב הר"ן בנדרים כג: דוקא בשבועות ובנדרים שנשבע ונדר לעצמו מועיל תנאי, אבל מי שהשביעו או הדירו חברו אין תנאו זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונודר, וכאילו ביטל תנאו הקודם. וכן נפסק בשו"ע יו"ד ריא, ד. הלכה זו משמשת מקור למנהג אמירת "כל נדרי" בלילי יום הכיפורים, להתנות על הנדרים של השנה הבאה, שאם ידור בכעסו וישכח את תנאו זה, יהיו נדריו ושבועותיו בטלים. וכן אמרה משנתנו (נדרים כג:) "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל". ומפני שביום הכיפורים מתאסף הקהל לבית הכנסת, נהגו לאמרו ביום זה, וגם מצינו ביחזקאל מ, א, שקורא את יום הכיפורים ראש־השנה, שנאמר שם: "בראש השנה בעשור לחודש" (רא"ש ותוספות שם). אולם דעת רוב הגאונים שלא לומר "כל נדרי" כלל, לא ביום הכיפורים ולא בשאר ימי השנה, וב"אוצר הגאונים" לנדרים עמ' 42 מביא תשובת הגאונים: "רוב הגאונים מוחין לומר כל נדרי, לפי שאין בו שום תקנה, רק רע, זולתי נוסחת רב האיי גאון ז"ל" וכו'. ואמנם רבינו ב"סדר התפילות" שבסוף "ספר אהבה" אינו מביא נוסח "כל נדרי" ואינו מזכירו כלל. וגם הרמ"א ביו"ד סימן ריא סעיף א, אומר: שאין אנו סומכים על זה להתיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול. 35) סתם נודר דעתו לאסור על עצמו, כי אחרת היה לו לשתוק. 36) מלוח. 37) שנאמר בו (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 38) שהרי התפיס בדבר הנדור (משנה בנדרים יח:). 39) קרבן, שמקריבים לעבודה־זרה ואסור בהנאה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ז, ה"ב. 40) שאסור אף הוא בהנאה. 41) שלא התפיס זה אלא בדבר האסור (שם במשנה) וראה לעיל פ"א, ה"ח־ט. ואפילו פירש דבריו לאחר זמן מרובה, הרי זה מותר ((רדב"ז). 42) ששאלנוהו ואמר: איני יודע למה נתכוונתי. 43) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית־המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. 44) שהתפיס בדבר הנדור. 45) הקדש הניתן במתנה לכהנים, ככתוב (במדבר יח, יד): "כל חרם בישראל לך יהיה". 46) ואעפ"י שאסורים בהנאה עד שיבואו לידי כהנים - סתם חרמי כהנים משמעם, שכבר באו לידי כהן (רא"ש לנדרים יח:). 47) משנה שם. 48) כשיצא העשירי, העביר עליו שבטו, ככתוב בויקרא כז, לב. 49) לעיל פ"א, הי"ג, והרי זה דבר הנדור, כמבואר בביאורנו שם. 50) הניתן ללוי. 51) שאפילו לרבי מאיר הסובר מעשר ראשון אסור באכילה לזרים, אין זה דבר הנדור, שגם עד שלא הפרישו, איסורו בתוך התבואה אלא שמחוסר הפרשה, נמצא מעשר זה הוא "דבר האסור מאליו" (ריטב"א לנדרים יח:). 52) משנה בנדרים שם. 53) לשקלים, שקונים מהם קרבנות למזבח, והם נתרמים ונפרשים מכסף הלשכה

- הֲרֵי זֶה אָסוּר[54]; וְאִם לִתְרוּמַת הַגֹּרֶן[55] נִתְכַּוֵּן - מֵתָר[56];
וְאִם סְתָם - אָסוּר[57]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.
יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[58]? בְּמָקוֹם שֶׁמִּשְׁמַע כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ שֵׁם שְׁנֵי עִנְיָנוֹת[59]; אֲבָל מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן שֶׁאֵין קוֹרְאִים חֵרֶם סְתָם אֶלָּא לְחַרְמֵי בֶּדֶק הַבַּיִת בִּלְבַד[60], וְאָמַר שֵׁם: הֲרֵי הֵן עָלַי חֵרֶם - הֲרֵי זֶה אָסוּר[61]. וְכֵן אִם הָיָה דַרְכָּן שֶׁאֵין קוֹרְאִים חֵרֶם סְתָם אֶלָּא לְחַרְמֵי כֹּהֲנִים[62] - הֲרֵי זֶה מֵתָר[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[64]. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בִּנְדָרִים אֶלָּא אַחַר לְשׁוֹן אַנְשֵׁי אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ זְמַן[65].
יב. הַנּוֹדֵר בְּחֵרֶם[66], וְאָמַר[67]: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא חֶרְמוֹ שֶׁל יָם, שֶׁהִיא הַמִּכְמֹרֶת[68]; נָדַר בְּקָרְבָּן, וְאָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא בְּקָרְבְּנוֹת מְלָכִים[69]; אָמַר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵי עַצְמִי עָלֶיךָ קָרְבָּן[70], וְאָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא לְאָסְרוֹ בָּעֶצֶם שֶׁהִנַּחְתִּי[71] לִי לִהְיוֹת נוֹדֵר בּוֹ דֶּרֶךְ שְׁחוֹק; נָדַר שֶׁלֹּא תִּהֶנֶּה לוֹ אִשְׁתּוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא אִשְׁתִּי רְאשׁוֹנָה שֶׁגֵּרַשְׁתִּיהָ; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים, שֶׁמִּשְׁמָעָן לְכָל הָעָם אִסּוּר, וְהוּא אוֹמֵר לֹא נִתְכַּוַּנְתִּי אֶלָּא לְכָךְ וּלְכָךְ: אִם הָיָה הַנּוֹדֵר תַּלְמִיד חָכָם[72] - הֲרֵי זֶה מֵתָר, וְאֵין צָרִיךְ שְׁאֵלָה לֶחָכָם[73]; וְאִם הָיָה עַם הָאָרֶץ[74] - מַרְאִין בְּעֵינָיו שֶׁזֶּה נֶדֶר וְשֶׁהוּא אָסוּר, וּפוֹתְחִים לוֹ פֶּתַח[75] מִמָּקוֹם אַחֵר[76] וּמַתִּירִין לוֹ. וּבֵין שֶׁהָיָה תַּלְמִיד חָכָם אוֹ עַם הָאָרֶץ - גּוֹעֲרִין בָּהֶן[77], וּמְלַמְּדִין אוֹתָן שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ מִנְהָג זֶה בִּנְדָרִים[78], וְלֹא יִהְיוּ נוֹדְרִין דֶּרֶךְ שְׁחוֹק וְהִתּוּל.
יג. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הֲרֵי אַתְּ עָלַי כְּאִמִּי, אוֹ הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כִּבְשַׂר חֲזִיר, שֶׁאֵין כָּאן נֶדֶר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[79]: אִם הָיָה הָאוֹמֵר תַּלְמִיד חָכָם - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם[80]; וְאִם הָיָה עַם הָאָרֶץ - צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם, וּמַרְאִין בְּעֵינָיו שֶׁאִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה וְשֶׁאוֹתָן הַפֵּרוֹת אֲסוּרִין[81], וּפוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר, וּמַתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים[82].
יד. הַהֶפְקֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶדֶר[83] - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ נֶדֶר שֶׁאָסוּר לוֹ לַחֲזֹר בּוֹ[84]. וּמַה הוּא הַהֶפְקֵר? הוּא שֶׁיֹּאמַר אָדָם: נְכָסִים אֵלּוּ הֶפְקֵר לַכֹּל[85]. בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת. וְכֵיצַד דִּין הַהֶפְקֵר? כָּל הַקּוֹדֵם וְזָכָה בּוֹ - קָנָהוּ לְעַצְמוֹ וְנַעֲשָׂה שֶׁלּוֹ. וַאֲפִלּוּ זֶה שֶׁהִפְקִיר - דֵּינוֹ בּוֹ כְּדִין כָּל אָדָם[86]: אִם קָדַם וְזָכָה בּוֹ - קָנָהוּ[87].
טו. הַמַּפְקִיר לַעֲנִיִּים אֲבָל לֹא לַעֲשִׁירִים - אֵינוֹ הֶפְקֵר,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

הניתן לתוך קופות מיוחדות, כמבואר, לעיל פ"א, הי"ד ובביאורנו שם. 54) שהתפיס בדבר הנדור, הוא הכסף, שכל ישראל שוקלים ונותנים בכל שנה לקרבנות המקדש. 55) שמפרישים מהגורן ונותנים לכהן. 56) שהיא דבר האסור, כמבואר לעיל פ"א, הי"א ובביאורנו שם. 57) משנה בנדרים שם. 58) שאם פירש ואמר לזה נתכוונתי, שומעים לו. 59) שני תכנים. 60) כגון בגליל, שאין הכהנים גרים שם ואינם מצויים בה, ומי שמחרים שם מנכסיו אין כוונתו אלא לבדק הבית, שהוא דבר הנדור. 61) אפילו אם יאמר לחרמי כהנים נתכוונתי (כסף משנה). 62) כגון ביהודה, שהכהנים מצויים שם לרוב, וקוראים לחרמי כהנים - חרם סתם. 63) אם נדר בחרם סתם (משנה שם יח :) וראה בר"ן שם יט: דיבור־המתחיל הא מכירים. 64) כגון תרומה, שאם נדר בה בגליל, הרי זה מותר, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, שהם רחוקים מירושלים, וסתם "תרומה" שם, הכוונה לתרומת הגורן, כמפורש במשנה שם. 65) השווה לקמן פ"ט, ה"א. 66) שאמר: ככר זה חרם עלי. 67) לאחר זמן. 68) רשת שפורשים אותה לדוג דגים. כלשון הכתוב (חבקוק א, טו) "יגרהו בחרמו ויאספהו במכמרתו". 69) דורונות שמקריבים לפני מלכים. 70) שמשמעו: שאוסר את גופו על חברו כקרבן. 71) שהצנעתי בתיבתי והתכוונתי לאסור עצם זה על חברי. 72) שהוא נאמן שלכך נתכוין. 73) להתיר לו נדרו. 74) שאינו נאמן, שכך הייתה כוונתו, לפירוש זר כזה, שהוא רחוק ממשמעות לשון נדרו (ר"ן לנדרים יח:). וגם חוששים בו, שלא יהא רגיל בנדרים ויכשל בהם (רש"י שם כ.). 75) חרטה. 76) מראים לו שהנדר קיים, ומה שהוא מתנצל, שנתכוין לדבר אחר, אין שומעים לו אלא מתירים לו מטעם אחר ע"י פתח חרטה, כמו שמתירים שאר נדרים גמורים, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה, ולקמן פ"ד ה"ה (משנה בנדרים כ. וכפירוש המשנה לרבינו שם). 77) בתוכחה. 78) שם במשנה "כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". וסובר רבינו, שזה מוסב אפילו לתלמיד חכם. 79) לעיל פ"א, ה"ל. 80) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל, כמבואר שם ה"ח־ט. 81) לו, מחמת נדר זה, כי אין עם־הארץ מבחין בין נדר לנדר, ואם נתיר לו נדרו זה בלא פתח, יבוא להקל לעצמו בנדרים אחרים, שאין להם היתר אלא ע"י שאלה לחכם (נדרים יד.). וסובר רבינו, שחילוק זה בין תלמיד חכם לעם־הארץ, נוהג גם באוסר עליו פירותיו כבשר חזיר, וכן משמע מסתימת לשון המשנה שם יג:. שאלה לחכם - נתפרש לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"א. 82) שם יג: והשווה לעיל הל' שבועות פ"א. הכ"ז. ולקמן פ"ג, הי"ב. 83) שיעבור עליו משום "בל יחל דברו", וגם אינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים כאחד, בעוד שנדר הוא אפילו לעניין בלבד, ראה נדרים צ. (סמ"ע לשו"ע חו"מ רעג ס"ק ג). 84) נדרים מג: ובירושלמי (פאה פ"ו, ה"א) דרשו: נאמר בתורה (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה" - מה תלמוד־לומר ונטשתה? לומר לך, יש נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו (שמיטה) בין לעניים לעשירים, אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים, ומכאן שהפקר דינו כשמיטה (קרית ספר) וראה ב"קצות החושן" חו"מ רעג, ס"ק א. 85) בין עניים לבין עשירים. 86) ואין אומרים מכיון שהוציאו מרשותו יהיה לו דין הקדש ויאסר בו. 87) ככל הזוכה מן ההפקר, ואם הפקיר את כרמו וחזר וזכה בו בתורת הפקר, הרי הוא פטור מן המעשרות (נדרים מד:) וכמבואר בהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז.

עַד שֶׁיַּפְקִיר לַכֹּל כַּשְׁמִטָּה[88]. וְהַמַּפְקִיר עֲבָדָיו הַגְּדוֹלִים - קָנוּ עַצְמָן[89]; וְהַקְּטַנִּים[90] - כָּל הַקּוֹדֵם וְהֶחֱזִיק בָּהֶן זָכָה, כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין[91].

טז. הַמַּפְקִיר אֶת הַקַּרְקַע - כָּל הַקּוֹדֵם וְהֶחֱזִיק[92] בָּהֶן זָכָה. דִּין תּוֹרָה, אֲפִלּוּ הִפְקִיר בִּפְנֵי אֶחָד[93] - הֲרֵי זֶה הֶפְקֵר, וְנִפְטָר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת[94], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[95]; אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אֵינוֹ הֶפְקֵר עַד שֶׁיַּפְקִיר בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד זוֹכֶה אִם רָצָה וְהַשְּׁנַיִם מְעִידִים[96]. וְהָאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה הֶפְקֵר וָזֶה - הֲרֵי הַשֵּׁנִי סְפֵק הֶפְקֵר[97]. וְאִם אָמַר: וְזֶה כְּמוֹ זֶה, אוֹ שֶׁאָמַר: וְגַם זֶה - הֲרֵי הִתְפִּיס הַשֵּׁנִי[98], וְיִהְיֶה הֶפְקֵר וַדַּאי[99].

יז. הַמַּפְקִיר אֶת שָׂדֵהוּ וְלֹא זָכָה בָּהּ אָדָם: כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[100]; אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[101]; אֶלָּא אִם כֵּן קָדַם וְזָכָה בָּהּ[102] - הֲרֵי הוּא כְּזוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר[103].

יח. הָאוֹמֵר: שָׂדֶה זוֹ מֻפְקֶרֶת לְיוֹם אֶחָד, לְשַׁבָּת אַחַת[104], לְחֹדֶשׁ אֶחָד, לְשָׁנָה אַחַת, לְשָׁבוּעַ[105] אֶחָד: עַד שֶׁלֹּא זָכָה בָּהּ הוּא אוֹ אַחֵר[106] - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[107]; וּמִשֶּׁזָּכָה בָּהּ, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[108]. וּמִפְּנֵי מָה יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר כָּאן עַד שֶׁיִּזְכּוּ בָּהּ? מִפְּנֵי שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, שֶׁאֵין אָדָם מַפְקִיר לִזְמַן קָצוּב[109].

יט. דָּבָר הַמֻּפְקָר שֶׁבָּא אֶחָד וּשְׁמָרוֹ, וְהָיָה מַבִּיט בּוֹ שֶׁלֹּא יִטְּלֶנּוּ אָדָם - לֹא קָנָהוּ בַּהֲבָטָה[110], אֶלָּא עַד שֶׁיִּגְּבִיהוּ אִם הָיָה מִטַּלְטְלִין[111], אוֹ יַחֲזִיק בְּקַרְקַע[112], כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹנִין הַלָּקוּחוֹת[113].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

88) שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים (פאה פ"ו, מ"א). וראה בירושלמי המובא לעיל אות פג. 89) שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר (גיטין לט. וברש"י). וכתב הרדב"ז: אבל אין העבד מותר בבת ישראל, עד שיגיע גט שחרור לידו, וכופים את רבו לכתוב לו גט שחרור, וכן מבואר בהל' עבדים פ"ח, הי"ג ע"פ הסוגיא בגיטין לח:. 90) שאין להם יד לזכות בעצמם. 91) גיטין לט. כדעת אבא שאול. 92) שנעל בה דלת או גדר בה גדר, כמפורש במשנה בבא בתרא מב. ובעירובין כה. ובכת"י התימנים: והחזיק בה. 93) ולדעת הרא"ש בנדרים מה. אפילו הפקירו בינו לבין עצמו, הרי זה הפקר. 94) שאפילו זכה בה המפקיר, אינו חייב להפריש מעשרות מפירות אלו. 95) בהל' תרומה פ"ב, הי"א, ובהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז. ובירושלמי נדרים פ"ד, ה"ו אמרו: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד, כט), ממה שיש לך ואין לו - אתה חייב ליתן לו. יצא הפקר, שידך וידו שוים בו". 96) שאם לא יהיו אלא שנים, כשיזכה בה אחד מהם, מי מעיד עליו שפלוני הפקירה (נדרים מה. וברש"י). 97) שם ז. בעיה שלא נפשטה, אם יש "יד" להפקר אם לא, כי זה שלא אמר בפה מלא על השני, שיהיה הפקר, אין זה אלא כמו "בית יד" לכלי (ראה לעיל פ"א, הכ"ג ובביאורנו, והשווה הל' אישות פ"ד ה"ב). ובהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ב "המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: "וזו", הרי שניה צדקה, אעפ"י שלא פירש". ומקור הספק בהפקר, אם הוא כצדקה (שסתם מפקיר כוונתו לטובת העניים, תוספות שם), או אין לדומתם, שהצדקה רק לעניים, ואילו הפקר בין לעניים בין לעשירים. 98) בראשון, שהרי פירש בפה מלא, ואין זה "יד". 99) נדרים שם. 100) לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ושוב אין אדם יכול לזכות בה, וחייב במעשרות שדהו כאילו לא הפקירה מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שרגילים להפקיר שדותיהם ולחזור ולזכות בהם, כדי לפטרן מן המעשר, ונמצא שלא היה הפקרם אלא הערמה בלבד, לפיכך הוצרכו לומר, שאין זה הפקר כלפי הבעלים עד עבור שלשה ימים, ובינתיים יכולים אחרים לזכות בו, ואם נתכוין להערים הרי יפסיד שדהו, כשאחרים יזכו בהם תוך שלשה ימים לפני שחזר מהפקירו, כי ביחס לאחרים הרי זה הפקר אפילו בתוך שלשה ימים מיד לאחר הפקירו (נדרים נד. וברא"ש שם). ולפי זה, אם הפקיר שאר נכסים, שאין בהם חשש הפקעת מעשרות, אינו יכול לחזור בו מיד כשהפקירם, אלא יכול לזכות בהם בתורת הפקר כשאר כל אדם ולא מטעם חזרה (רדב"ז לעיל הי"ד). 101) אפילו אם לא זכה בו אחר. 102) לא בתורת חזרה. ובכתב־יד התימנים: "אינו מחזר, אלא אם קדם וזכה בה". 103) שניהם שוים בו, שזוכים מן ההפקר ואינו חייב עוד במעשרות, כי משהופקר, הופקעו הפירות מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים (נדרים מג: וכפירוש ה"כסף משנה"). 104) שבוע ימים. 105) שמיטה, והיא מחזור של שבע שנים, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בה אדם, תהיה שלי כבתחילה (נדרים מד. וברא"ש). 106) בתורת הפקר. 107) אפילו לאחר שלשה ימים, הואיל ולא הפקירו הפקר עולם, גילה דעתו שאינו רוצה שיצא מרשותו עד שיזכה בה אדם, כי מצפה הוא שמא לא יזכה בה אדם בתוך זמן זה ותחזור אליו (רא"ש שם). 108) אפילו בתוך שלשה ימים, ואין כאן חשש "מפני הרמאים", כי אילו היה בדעתו לזכות בה מיד, למה לו להפקירה לזמן קצוב, יפקירה לגמרי, כיון שבדעתו לזכות בה לאלתר, אלא ודאי לאותו זמן שהפקירה, גמר והפקירה בלא הערמה (ר"ן שם). 109) נמצא, שזה הפקר גרוע, ויכול לחזור בו, כלעיל אות קו. אמנם אם זכו בה אחרים הרי זו שלהם כבהפקר גמור, שכן מצינו בשנת השמיטה שהיא הפקר, אעפ"י שאינה אלא לשנה אחת (קרית ספר, וכן בסמ"ע לחו"מ רעג, ס"ק יד). 110) בבא מציעא קיח. 111) ובכ"י התימנים: מיטלטל. שהמטלטלין נקנים בהגבהה. 112) כדין קרקע הנקנית בחזקה. 113) מידי המוכרים, כשיש דעת אחרת מקנה, כל־שכן בהפקר שאן בו דעת אחרת מקנה, ודאי שהזוכה צריך לקנות בקנין גמור (קרית ספר). ודין קנין הלקוחות בהל' מכירה פ"א, ה"ג ופ"ג ה"א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. אַרְבָּעָה דְּבָרִים יֵשׁ בֵּין נְדָרִים לִשְׁבוּעַת בִּטּוּי: שֶׁבִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה, וּבְנְדָרִים יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר. הַמַּתְפִּיס בִּשְׁבוּעָה - פָּטוּר, וּבְנְדָרִים - חַיָּב. אֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה אֶלָּא עַל דִּבְרֵי הָרְשׁוּת, וּנְדָרִים חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה כְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת. שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ וְעַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ, וּנְדָרִים אֵינָן חָלִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ.

ב. כֵּיצַד יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר? הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן אִם אָכַלְתִּי כִּכָּר זוּ, הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן אִם אֹכְלֶנָּה, וַאֲכָלָהּ - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. כֵּיצַד הַמַּתְפִּיס בִּנְדָרִים חַיָּב? שָׁמַע חֲבֵרוֹ שֶׁנָּדַר, וְאָמַר 'וַאֲנִי כְּמוֹתְךָ' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּמַה שֶׁנֶּאֱסַר בּוֹ חֲבֵרוֹ. שָׁמַע הַשְּׁלִישִׁי זֶה שֶׁאָמַר 'וַאֲנִי', וְאָמַר 'וַאֲנִי', אֲפִלּוּ הָיוּ מֵאָה וְכָל אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר 'וַאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי כֻּלָּן אֲסוּרִין.

ד. וְכֵן הָאוֹמֵר: הַבָּשָׂר הַזֶּה עָלַי אָסוּר, וְחָזַר וְאָמַר אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה יָמִים: וְהַפַּת הַזֹּאת כַּבָּשָׂר הַזֶּה - הֲרֵי הַפַּת נִתְּפְּשָׁה וְנֶאֱסְרָה. חָזַר וְאָמַר: וּדְבַשׁ זֶה כַּפַּת הַזֹּאת, וְיַיִן זֶה כִּדְבַשׁ זֶה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - כֻּלָּן אֲסוּרִין.

ה. הֲרֵי שֶׁמֵּת אָבִיו אוֹ רַבּוֹ הַיּוֹם, וְנָדַר שֶׁיָּצוּם אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְצָם, וּלְאַחַר שָׁנִים אָמַר: הֲרֵי יוֹם זֶה עָלַיּוֹ כַּיּוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל בּוֹ כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי הִתְפִּיס יוֹם זֶה וַאֲסָרוֹ כַּיּוֹם הָאָסוּר לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.

ו. כֵּיצַד חָלִים הַנְּדָרִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה כְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת? הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַמַּצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח אֲסוּרָה עָלַיּוֹ, הֲרֵי יְשִׁיבַת הַסֻּכָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת אֲסוּרָה עָלַיּוֹ, וַהֲרֵי הַתְּפִלִּין אֲסוּרוֹת בִּנְטִילָה עָלַיּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַיּוֹ, וְאִם אָכַל אוֹ יָשַׁב אוֹ נָטַל - לוֹקֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִי שֶׁאָמַר: הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן אִם אֹכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח - שֶׁהוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. וּמִפְּנֵי מָה נְדָרִים חָלִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה, וּשְׁבוּעוֹת אֵין חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה? שֶׁהַנִּשְׁבָּע אוֹסֵר עַצְמוֹ עַל דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו, וְהַנּוֹדֵר אוֹסֵר הַדָּבָר הַנָּדוּר עַל עַצְמוֹ. נִמְצָא הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל מִצְוָה - אוֹסֵר עַצְמוֹ, וּכְבָר עַצְמוֹ מֻשְׁבָּע מֵהַר סִינַי, וְאֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה; וְהָאוֹסֵר דָּבָר זֶה בְּנֶדֶר - זֶה הַדָּבָר הוּא שֶׁנֶּאֱסָר, וְאוֹתוֹ הַדָּבָר אֵינוֹ מֻשְׁבָּע מֵהַר סִינַי.

ח. כְּשֶׁאַתָּה מִתְבּוֹנֵן בַּכָּתוּב תִּמְצָא שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין כֵּן כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ חֲכָמִים מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי: לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב - בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה הַיּוֹם אוֹ שֶׁיָּצוּם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וּבַנְּדָרִים הוּא אוֹמֵר: כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה, וְלֹא חָלַק בֵּין דִּבְרֵי מִצְוָה לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת.

ט. הַנּוֹדֵר שֶׁיָּצוּם בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב - חַיָּב לָצוּם; שֶׁהַנְּדָרִים חָלִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. וְכֵן הַנּוֹדֵר שֶׁיָּצוּם יוֹם רִאשׁוֹן אוֹ יוֹם שְׁלִישִׁי כָּל יָמָיו, וּפָגַע בּוֹ יוֹם זֶה וַהֲרֵי הוּא יוֹם טוֹב אוֹ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים - הֲרֵי זֶה חַיָּב לָצוּם. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ. פָּגַע בּוֹ חֲנֻכָּה וּפוּרִים - יִדְּחֶה נִדְרוֹ מִפְּנֵי הַיָּמִים הָאֵלּוּ; הוֹאִיל וְאִסּוּר הַצּוֹם בָּהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הֲרֵי הֵן צְרִיכִין חִזּוּק, וְיִדְּחֶה נִדְרוֹ מִפְּנֵי גְּזֵרַת חֲכָמִים.

י. כֵּיצַד אֵין הַנְּדָרִים חָלִים אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ? הָאוֹמֵר: דִּבּוּרִי עָלַיךָ קָרְבָּן - אֵינוֹ אָסוּר מִלְּדַבֵּר עִמּוֹ; שֶׁהַדִּבּוּר אֵין בּוֹ מַמָּשׁ. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: דִּבּוּרִי אָסוּר עָלַיךָ - אֵין זֶה כְּאוֹמֵר: פֵּרוֹתַי אֲסוּרִין עָלַיךָ אוֹ פֵּרוֹתַי קָרְבָּן עָלַיךָ, שֶׁהֵן אֲסוּרִין עָלָיו. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי מְדַבֵּר עִמְּךָ, אוֹ שֶׁאֵינִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ, אוֹ שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ עִמָּךְ; אוֹ שֶׁאָמַר: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי יָשֵׁן, שֶׁאֵינִי מְדַבֵּר, שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ; אוֹ שֶׁאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי מְשַׁמְּשֵׁךְ - אֵין הַנֶּדֶר חָל בְּכָל אֵלּוּ, וַהֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר: דִּבּוּרִי וְהִלּוּכִי וַעֲשִׂיָּתִי וְשִׁמּוּשִׁי קָרְבָּן, שֶׁהֵן דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ.

יא. אֲבָל הָאוֹמֵר: יֵאָסֵר פִּי לְדִבּוּרוֹ, וְיָדַי לְמַעֲשֵׂיהֶן, וְרַגְלַי לְהִלּוּכָן, וְעֵינַי לִשְׁנָתָן - הֲרֵי הַנֶּדֶר חָל עֲלֵיהֶן. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קָרְבָּן פִּי מִלְּדַבֵּר עִמְּךָ, וְיָדַי מִלַּעֲשׂוֹת עִמָּךְ, וְרַגְלַי מִלְّהַלֵּךְ עִמָּךְ - הֲרֵי זֶה אָסוּר. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן אִם אֲדַבֵּר עִם פְּלוֹנִי אוֹ אִם לֹא אֲדַבֵּר עִמּוֹ, וְעָבַר עַל דְּבָרוֹ - חַיָּב בְּקָרְבָּן. וְכֵן אִם נָדַר דִּבַּרְתִּי וְלֹא דִּבַּרְתִּי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. שֶׁאֵין אֵלּוּ נִדְרֵי אִסָּר שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִין מִשְׁפְּטֵיהֶם, אֶלָּא נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ.

יב. הַנּוֹדֵר בִּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ וַאֲסָרָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַנֶּדֶר חָל עֲלֵיהֶם - אֵין מוֹרִים לוֹ שֶׁיְּנַהֵג בָּהֶן הֶתֵּר, הוֹאִיל וְאָסַר עַצְמוֹ בָּהֶן וּבְדַעְתּוֹ שֶׁהַנֶּדֶר חָל עֲלֵיהֶן; אֶלָּא פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר וּמַתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנַהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים.

יום שישי י"ד ניסן ה'תשע"ה

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. נִדְרֵי אֲנָסִין[2] וְנִדְרֵי שְׁגָגוֹת[3] וְנִדְרֵי הֲבָאי[4] - הֲרֵי אֵלּוּ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) ארבעה דברים שבין נדר לשבועת ביטוי; השוני בין מהות נדר למהות שבועה. 1) סוגי הנדרים שאינם מחייבים את הנודר לעמוד בהם, היתר נדרים ע"י חכם או שלשה הדיוטות, המתפיס בנודר ותלותו בו, חוסר זהירות האדם בתנאי הגורם לאיסור נדרו. 2) שנדר מתוך אונס והכרח. 3) כגון שאמר: תיאסר אשתי מליהנות לי, שגנבה את כיסי או שהכתה את בני, ונודע שלא גנבה ושלא הכתה. 4) גוזמה ושפת יתר, כגון שאמר: ייאסרו עלי פירות אלו אם לא ראיתי בדרך הזה

מתוך מהדורת וגשל

1 מֻתָּרִים[5], כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת[6]. חֲרֵי שֶׁהִדִּירוּהוּ
2 הָאַנָּסִין[7] וְהַמּוֹכְסִין[8] וְאָמְרוּ לוֹ: נְדֹר לָנוּ שֶׁהַבָּשָׂר אָסוּר
3 עָלֶיךָ אִם יֵשׁ עִמְּךָ דָּבָר שֶׁחַיָּב בְּמֶכֶס, וְנָדַר וְאָמַר: חֲרֵי
4 הַפַּת וְהַבָּשָׂר וְהַיַּיִן אֲסוּרִין עָלַי - חֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּכֹּל[9],
5 וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹסִיף עַל מַה שֶּׁבִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם
6 בִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּדֹּר שֶׁלֹּא תִּהְנֶה אִשְׁתּוֹ לוֹ[10], וְנָדַר שֶׁלֹּא
7 תִּהְנֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וְאֶחָיו - כֻּלָּן מֻתָּרִין[11]. וְכֵן כֹּל
8 כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[12].
9 **ב.** וּבְכָל הַנְּדָרִים הָאֵלּוּ[13] צָרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן בְּלִבּוֹ לְדָבָר
10 הַמֻּתָּר[14]. כְּגוֹן שֶׁיָּשִׂים בְּלִבּוֹ שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין עָלָיו אוֹתוֹ
11 הַיּוֹם בְּלִבַד אוֹ אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְסוֹמֵךְ עַל
12 דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא אָנוּס[15] וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא
13 בִּשְׂפָתָיו, וְנִמְצָא בְּשָׁעָה שֶׁיִּדֹּר לָהֶן אֵין פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין,
14 כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת[16].
15 **ג.** וְכֵן נִדְרֵי זֵרוּזִין[17] - מֻתָּרִין[18]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִדִּיר
16 חֲבֵרוֹ[19] שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ[20], וְנָדַר זֶה[21] שֶׁלֹּא יֹאכַל, מִפְּנֵי
17 שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַטְרִיחַ עָלָיו, בֵּין אָכַל[22] בֵּין לֹא אָכַל[23] -
18 שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[24]. וְכֵן הַמּוֹכֵר שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא יִמְכֹּר חֵפֶץ זֶה
19 אֶלָּא בְּסֶלַע[25], וְהַלּוֹקֵחַ נָדַר שֶׁלֹּא יִקָּחֶנּוּ אֶלָּא בְּשֶׁקֶל[26],
20 וְרָצוּ[27] בִּשְׁלִשָּׁה דִינָרִין - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
21 בָּזֶה. לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ, וְלֹא נָדַר אֶלָּא
22 כְּדֵי לְזָרֵז אֶת חֲבֵרוֹ[29], וְלֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ[30].
23 **ד.** וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ אַרְבָּעָה מִינֵי נְדָרִים אֵלּוּ, שֶׁהֵן מֻתָּרִים,
24 שֶׁאָסוּר לוֹ לָאָדָם לִהְיוֹת נוֹדֵר בָּהֶן עַל מְנָת לְבַטְּלָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֻלִּין[31].
25 **ה.** מִי שֶׁנָּדַר וְנִחַם[32] עַל נִדְרוֹ - חֲרֵי זֶה נִשְׁאָל[33] לְחָכָם
26 וּמַתִּירוֹ[34]. וְדִין הֶתֵּר נְדָרִים כְּדִין הֶתֵּר שְׁבוּעוֹת: שֶׁאֵין
27 מַתִּיר אֶלָּא חָכָם מֵבֵהָק[35], אוֹ שְׁלִשָּׁה הֲדִיוֹטוֹת[36] בְּמָקוֹם
28 שֶׁאֵין חָכָם. וּבַלָּשׁוֹן שֶׁמַּתִּירִין הַשְּׁבוּעָה מַתִּירִין הַנֶּדֶר[37].
29 וְכֵן שְׁאָר הָעִנְיָנוֹת שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בִּשְׁבוּעוֹת - כֻּלָּן בִּנְדָרִים
30 כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵן בִּשְׁבוּעוֹת[38].
31 **ו.** וְאֵין מַתִּירִין הַנֶּדֶר עַד שֶׁיָּחוּל[39], כַּשְּׁבוּעָה[40].
32

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

חיילות הרבה כיוצאי מצרים. או אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, שזה לא נתכוון אלא לספר את גובה החומה או רוב העם, דרך גוזמה והפלגה. 5) ואינם צריכים שאלה לחכם. 6) אלא שבשבועות כתב רבינו: הרי זה פטור, משמע שאיסור יש בדבר, אלא שהוא פטור מקרבן, כי אין שבועה בלא הזכרת שם שמים, ואסור להוציא שם שמים לבטלה, אבל בנדרים אין בהם איסור, הואיל ולא גמר בליבו לשם נדר. 7) חמסן ובעל זרוע המשתמש באלימות. 8) לוקח מכס (מס) שלא ברשות המלך, או שלוקח ברשות, אבל מוסיף לעצמו על המס הקצוב. 9) אף על פי שיש עמו דברים החייבים במכס כי האנוס אין פיו וליבו שווים ואין נדרו נדר. 10) ממנו. 11) ליהנות לו. 12) כגון שאומר: נדר זה עלי, אם אין פירות אלו פירות תרומה - והם אינם אוכלים דבר אסור, או שהם מבית המלך ופטורים ממכס. 13) שנודר מחמת אונס. 14) אבל בנדרי שגגות אין אתה יכול לומר שיתכוון בליבו וכו' שהרי שוגג הוא ואין לבו עמו. 15) כלומר, אף על פי שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואנוס הוא הרי זה סומך עליהם. 16) שאינו חייב עד שיהא פיו וליבו שווים ולפיכך נשבעים לחרמים ולמוכסים. וכתב הרמ"א שאם יש לחוש שייוודע ביטול נדרו לגויים, אסור, מפני חילול השם. ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אף על פי שהיה בדרך אונס. וראוי להעיר שיש נדרי אונסים מסוג אחר לגמרי, כגון שהדיר ראובן את חבירו מנכסיו אם לא יאכל אצלו ביום פלוני, וחלה חבירו או שעיכבו נהר ולא יכול היה לבוא, הרי זה מותר, כי אנוס התורה פטרתו. 17) שלא נדר אלא לזרז את חבירו, שלא יעמוד בדעתו. 18) ואינם צריכים שאלת חכם. 19) שאסר עליו הנאתו ממנו. 20) שהזמינו לאכול אצלו, והלה מסרב, עמד המזמין והדירו אם לא יאכל אצלו. 21) המוזמן. 22) וחילל המוזמן את נדרו. 23) בניגוד לדעת המזמין מדירו. 24) שאין זה נדר. 25) שהוא ארבעה דינרי כסף. 26) חצי סלע, שהוא שני דינרים, שהמוכר אמר: קרבן דמי המקח עלי אם אני מוכרו בפחות מסלע והלוקח אמר: קרבן המקח עלי אם אני אקחנו ביתר משקל. 27) נתרצו והסכימו. 28) לפי שמתחילה לא התכוונו להעמיד את דבריהם בדווקא, וכן דרך המוכרים והלוקחים [=קונים]. 29) שיסכים לשלושה דינרים. 30) נמצא שאין פיו וליבו שווים ואינו נדר. וכאן אין צורך שיתכוון בליבו לדבר אחר, כבנדרי אונסין לעיל, שהרי לא נתכוון לנדר כלל, בעוד שבנדרי אונסין נדר לדעת האנס, ויש כאן נדר, לפיכך צריך שיתכוון בליבו לדבר המותר. ובירושלמי אמרו: במה דברים אמורים כשאין מעמידים אבל כשמעמידים (שאומרים שתחילת נדרם היה בדווקא ובלב שלם) צריכים היתר חכם. וזהו שדייק רבינו: "שכל אחד מהם לא גמר בליבו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מה שרגילים בני אדם לומר בין ליהודים, בין לגויים: אמונה שלא אעשה או שאעשה אף על פי שהם נדרי זרוזין, צריכים התרת חכם. 31) וגדולה מזו שנינו: "מניין לנדרים שהם מותרים לך מן השמים ובני אדם נוהגים בהם איסור, שלא תהא נודר ומבטל, תלמוד לומר, לא יחל דברו - שלא יעשה דבריו חולין". 32) מתחרט. 33) נבדק ונחקר על ידי החכם על פרטי הנדר, כדי שהחכם ימצא לו פתח חרטה, נמצא שהחכם החוקר הוא השואל והנודר הוא הנשאל. 34) "כי כך למדו ממשה רבינו ... שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש ... אבל אם ניחם וחזר, חכם מתיר לו". 35) מומחה ובקי בהלכות נדרים, אבל אין צריך שיהיה מוסמך מבית דין הגדול שבירושלים. 36) שאינם מלומדים, אבל בעלי שכל, שאם יסבירו להם עניין היתר נדרים יבינוהו כל צרכו. 37) שאומרים לו: שרוי לך, או מותר לך או מחול לך. אבל אם אמרו לו: מופר לך או נעקר נדרך, אין זה כלום. 38) שהתורה עצמה הקישה (השוותה) אותם בפסוק אחד, שנאמר "איש כי ידור נדר לה' או הישבע שבועה ... לא יחל דברו". 39) כגון שהיה עומד בניסן ונדר לאסור על עצמו אכילת בשר מראש חודש אייר, וניחם, אינו נשאל עד שייכנס אייר, שנאמר "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה, אזי הוא אינו מוחל ואחרים (החכם) מוחלים לו. 40) שאין נשאלים עליה

מתוך מהדורת וגשל

ז. וּכְשֶׁם שֶׁנִּשְׁאָלִים עַל נִדְרֵי הָאִסָּר[41] וּמַתִּירִין אוֹתוֹ, כָּךְ נִשְׁאָלִים עַל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[42] וּמַתִּירִין אוֹתוֹ[43]. בֵּין נִדְרֵי קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[44] בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[45]. וְאֵין נִשְׁאָלִין עַל הַתְּמוּרָה[46].

ח. וּכְשֶׁם שֶׁהָאָב אוֹ הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִסָּר, כָּךְ מֵפֵר נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁוֹת[47] הַדּוֹמִין לְנִדְרֵי הָאִסָּר.

ט. מִי שֶׁנָּדַר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי', וְשָׁמַע שְׁלִישִׁי וְאָמַר 'וַאֲנִי'[48], וְנִשְׁאַל הָרִאשׁוֹן עַל נִדְרוֹ וְהֵתַּר - הֵתִּרוּ כֻּלָּן.[49] נִשְׁאַל הָאַחֲרוֹן וְהֵתַּר - הָאַחֲרוֹן מֻתָּר, וְכֻלָּן אֲסוּרִין[50]. נִשְׁאַל הַשֵּׁנִי וְהֵתַּר - הַשֵּׁנִי וְשֶׁל אַחֲרָיו מֻתָּרִין, וְהָרִאשׁוֹן אָסוּר[51].

י. וְכֵן הַמַּתְפִּיס דְּבָרִים הַרְבֵּה בְּנֶדֶר, כְּגוֹן שֶׁנָּדַר עַל הַפַּת וְהִתְפִּיס הַבָּשָׂר[52], וְנִשְׁאַל עַל הַפַּת וְהֵתַּר בָּהּ - הֵתַּר הַבָּשָׂר[53]. נִשְׁאַל עַל הַבָּשָׂר וְהֵתַּר בּוֹ - לֹא הֵתַּר הַפַּת.

יא. הַנִּשְׁבָּע אוֹ הַנּוֹדֵר שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְכֻלְּכֶם[54], וְנִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ אוֹ עַל שְׁבוּעָתוֹ עַל אֶחָד מֵהֶם וְהִתִּירוּ[55] - הֵתִּרוּ כֻּלָּם[56]; שֶׁהַנֶּדֶר שֶׁהֻתַּר מִכְּלָלוֹ - הֻתַּר כֻּלּוֹ. אָמַר שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לָזֶה וְלָזֶה וְלָזֶה: הֻתַּר הָרִאשׁוֹן - הֻתְּרוּ כֻּלָּן[57]; הֻתַּר אַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן מֻתָּר, וְכֻלָּן אֲסוּרִין. שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לָזֶה לָזֶה לָזֶה[58] - צְרִיכִין פֶּתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[59]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יב. נָדַר בְּנָזִיר[60] וּבְקָרְבָּן[61] וּבִשְׁבוּעָה[62], אוֹ שֶׁנָּדַר וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן נָדַר - פֶּתַח אֶחָד לְכֻלָּן[63].

יג. הַנּוֹדֵר מֵאַנְשֵׁי הָעִיר[64] וְנִשְׁאַל לְחָכָם שֶׁבָּעִיר[65], אוֹ שֶׁנָּדַר מִיִּשְׂרָאֵל[66] וַהֲרֵי הוּא נִשְׁאָל לְחָכָם שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[67] - הֲרֵי נִדְרוֹ מֻתָּר.

יד. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַי הַיּוֹם אִם אֵלֵךְ לְמָחָר לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלָם הַיּוֹם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵלֵךְ לְמָחָר לְאוֹתוֹ מָקוֹם. וְאִם עָבַר וַאֲכָלָן הַיּוֹם, וְהָלַךְ לְמָחָר - לוֹקֶה[68]; וְאִם לֹא הָלַךְ - אֵינוֹ לוֹקֶה[69].

טו. אָמַר: הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין לְמָחָר אִם אֵלֵךְ הַיּוֹם לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֵילֵךְ הַיּוֹם לְאוֹתוֹ הַמָּקוֹם, וְיֵאָסְרוּ עָלָיו אוֹתָן הַפֵּרוֹת לְמָחָר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[70]. מִפְּנֵי שֶׁאָדָם זָהִיר בְּדָבָר הָאָסוּר שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ[71], וְאֵינוֹ זָהִיר בַּתְּנַאי שֶׁגּוֹרֵם לֶאֱסֹר דָּבָר הַמֻּתָּר[72].

טז. הַנּוֹדֵר לָצוּם עֲשָׂרָה יָמִים[73] בְּאֵי זֶה יוֹם שֶׁיִּרְצֶה,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

עד שתחול. 41) שאדם אוסר פירותיו על עצמו. 42) שהקדיש לגבוה, ונאסר בהנאה על הכל. 43) נדרים עה. "יש שאלה בהקדש", מכיוון שהחכם מוצא לו פתח חרטה ועוקר את נדרו מעיקרו. נמצא שהקדשו טעות, והקדש טעות אינו הקדש. והוא הדין לכל דבר המתקדש במוצא שפתיו כגון תרומה ומעשר, מועילה בו שאלה לבטלו ולהפקיעו מקדושתו. שאין נשאלים אלא על נדרי איסור, "אבל נדרי הקדש מצוה לקיימם, ולא יישאל עליהם אלא מדוחק, שנאמר, נדרי לה' אשלם". 44) דברים שאינם ראויים למזבח אלא מוקדשים לטובת תיקון בית המקדש והחזקתו כגון בהמה טמאה או בעלת מום וכדומה. 45) בעלי חיים טהורים הראויים להיקרב על המזבח והוקדשו לעלות קרבן עליו. על הכל מועילה שאלה להתיר קדושתו. כמו שדרשו בנדרים לומר שיש שאלה בהקדש כבנדרים. ולפי זה אם הקדיש בהמה להקריבה בפנים (בעזרה) ושחטה בחוץ ונתחייב כרת, ואחר כך נשאל על הקדישו הרי זה פטור, כאילו לא הקדישה מעולם. 46) שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו הרי זו תחת זו, והיא מתקדשת. ובירושלמי אמרו: הכל מודים שאין נשאל על תמורתו. והטעם, כי תמורה בטעות גם כן תמורה, כמו שדרשו "יהיה קדש" - לרבות שוגג כמזיד, וכיוון שתמורה בשוגג היא תמורה, נמצא שאפילו המיר בטעות תמורתו תמורה, ומעתה גם השאלה אינה מועילה בה, שכל יסודה אינה אלא לעשות הקדשתו טעות, והרי תמורה בטעות נשארת תמורה. 47) שהרי בפרשת נדרים העוסקת בהפרת נדר האשה על ידי האב או הבעל, נאמר: "זה הדבר" כמו שנאמר ב"שחוטי חוץ" - לומר שגם בנדרי הקדש מועילה שאלה, מעתה גם הפרת האב והבעל מועילה, שהרי ההפרה מפורשת בתורה יותר מ"היתר חכם" שאינו אלא מפי הקבלה. 48) שגם אני רוצה בנדר זה כמותו וכל זה בתוך כדי דיבור של קודמו. 49) הואיל וכולם תלו את נדריהם זה בזה, נמצא כשהותר הראשון - הותרו כולם. 50) שהם לא תלו את נדריהם בו. 51) שכל אחד התפיס נדרו בחבירו, נמצא מהשני ולמטה מותר - ממנו ולמעלה אסור. 52) אפילו לאחר כדי דיבור. 53) מאחר שהפת הותרה, נמצא שהתפסת הבשר בפת, הייתה בדבר המותר ולא בדבר הנדור. 54) לכל אנשי החבורה. 55) החכם. 56) כיוון שלא נדר מתחילה אלא על דעת שיתקיים כולו, נמצאת התרת מקצתו - פתח התרה לכולם. ובירושלמי אמרו: "ככל היוצא מפיו יעשה - מכאן, לנדר שבטל מקצתו בטל כולו", שאם אין הנדר ככל היוצא מפיו אינו חל לחצאין. 57) הואיל והשתמש בוא"ו החיבור נתכוון לכללם כאחד ולתלות זה בזה, כל אחד בחבירו הקודם לו. 58) כאן לא התבטא בוא"ו החיבור, נמצא שנדר באופן פרטי לכל אחד ואחד, ולא תלה אותם זה בזה. 59) שהרי כל אחד מהם הודר על ידו בפני עצמו. 60) להיות נזיר. 61) שאמר קרבן דבר פלוני עלי. 62) שבועה שלא אוכל בשר ביום פלוני. 63) הואיל והכל נדר אחד הוא, נדר שהותר מקצתו - הותר כולו. ואפילו לא מצא פתח חרטה אלא לנדרו שהוציא בשפתו לאחרונה - הותרו כולם, שהכל נדר אחד הוא. 64) שאסר על עצמו הנאה מבני עירו. 65) אף על פי שלכתחילה אסור לו להישאל לו, שהרי הוא נהנה מהתרת החכם, שהוא מבני עירו. 66) מכל ישראל שבעולם. 67) כאן מותר לו להישאל אפילו לכתחילה, שהרי אי אפשר לו בחכם אחר, שאסר עליו הנאת כל ישראל, אבל בנודר מאנשי העיר, אפשר לו להישאל לחכם שבעיר אחרת. 68) על אכילתו משום: לא יחל דברו. 69) אף על פי שעבר על איסור חכמים באכילתו אתמול. 70) כגון שאמר: תיאסר עלי שינה למחר אם אישן היום. 71) ולפיכך אין לחוש, שמא יאכל הפירות למחר, שלא ירצה לעבור על נדרו, שהוא איסור אכילתם. 72) ולפיכך בדין הקודם יש לחוש שמא ילך למחר, ונמצא שאכל פירותיו באיסור. 73) בלתי רצופים.

1 וְהָיָה מִתְעַנֶּה בְּיוֹם אֶחָד מֵהֶם, וְהֵצְרַךְ לִדְבַר מִצְוָה[74] אוֹ
2 מִפְּנֵי כְּבוֹד אָדָם גָּדוֹל[75] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל וּפוֹרֵעַ יוֹם
3 אַחֵר[76], שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע הַיָּמִים בְּתְחִלַּת הַנֶּדֶר. נָדַר שֶׁיָּצוּם
4 הַיּוֹם, וְשָׁכַח וְאָכַל - מַשְׁלִים לָצוּם[77]. נָדַר שֶׁיָּצוּם יוֹם
5 אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם[78], וּכְשֶׁהִתְחִיל לָצוּם שָׁכַח וְאָכַל - אָבַד
6 תַּעֲנִיתוֹ, וְחַיָּב לָצוּם יוֹם אַחֵר[79].

7 פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

8 **א.** רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵינִי עָלֶיךָ חֵרֶם[2], אוֹ הֲרֵי
9 אַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיָתִי - נֶאֱסַר עַל שִׁמְעוֹן שֶׁיֵּהָנֶה בִּרְאוּבֵן[3].
10 וְאִם עָבַר וְנֶהֱנָה - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר שִׁמְעוֹן
11 כְּלוּם[4]. וּמֻתָּר לִרְאוּבֵן לֵהָנוֹת בְּשִׁמְעוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא אָסַר
12 עַצְמוֹ בַּהֲנָיָתוֹ[5].
13 **ב.** אָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵי אַתָּה עָלַי חֵרֶם[6], אוֹ הֲרֵינִי אָסוּר
14 בַּהֲנָיָתְךָ - הֲרֵי נֶאֱסַר רְאוּבֵן מִלֵּהָנוֹת בְּשִׁמְעוֹן. וְאִם נֶהֱנָה
15 - לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי חִלֵּל דְּבָרוֹ. וְשִׁמְעוֹן מֻתָּר בַּהֲנָיַת רְאוּבֵן.
16 אָמַר לוֹ: הֲרֵינִי עָלֶיךָ חֵרֶם וְאַתָּה עָלַי, אוֹ הֲרֵינִי אָסוּר
17 בַּהֲנָיָתְךָ וְאַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיָתִי - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין זֶה בָּזֶה[7].
18 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.
19 **ג.** רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵי פְּרוֹת פְּלוֹנִי אֲסוּרִין
20 עָלֶיךָ, אוֹ הֲרֵי אַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיַת פְּלוֹנִי - אֵין זֶה כְּלוּם;
21 שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר חֲבֵרוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[8], אֶלָּא אִם כֵּן
22 עָנָה שִׁמְעוֹן אָמֵן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[9].
23 **ד.** הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כִּכָּרִי זוֹ אֲסוּרָה עָלֶיךָ, אַף עַל פִּי
24 שֶׁנְּתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה[10] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו[11]. מֵת וְנָפְלָה
25 לוֹ בִּירֻשָּׁה[12], אוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לוֹ אַחֵר בְּמַתָּנָה[13] - הֲרֵי זוֹ
26 מֻתֶּרֶת; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא כִּכָּרִי[14], וַהֲרֵי אֵינָהּ עַתָּה
27 שֶׁלּוֹ[15].
28 **ה.** אָמַר לוֹ: פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ, וְלֹא אָמַר לוֹ
29 פֵּרוֹתַי, אַף עַל פִּי שֶׁמִּכָּרָן[16] אוֹ שֶׁמֵּת וְנָפְלוּ לְאַחֵר - הֲרֵי
30 אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו. שֶׁהָאוֹסֵר דָּבָר שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ עַל חֲבֵרוֹ,
31 אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מֵרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי הוּא בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד[17];
32 אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר נְכָסַי אוֹ בֵּיתִי אוֹ פֵּרוֹתַי וְכַיּוֹצֵא
33 בִּלְשׁוֹנוֹת אֵלּוּ, שֶׁהֲרֵי לֹא אֲסָרָן[18] אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵן
34 בִּרְשׁוּתוֹ.
35 **ו.** הָאוֹמֵר לִבְנוֹ: הֲרֵי אַתְּ אָסוּר בַּהֲנָיָתִי, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע[19]
36 שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ[20], אִם מֵת - יִירָשֶׁנּוּ[21]; שֶׁזֶּה כְּאוֹמֵר: נְכָסַי
37 עָלֶיךָ אֲסוּרִין. אָסַר עָלָיו הֲנָיָתוֹ, וּפֵרַשׁ: בֵּין בְּחַיַּי בֵּין
38 בְּמוֹתִי, אִם מֵת - לֹא יִירָשֶׁנּוּ[22]; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ:
39 נְכָסִים אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ[23].
40 **ז.** אָסַר בְּנוֹ בַּהֲנָיָתוֹ[24], וְאָמַר: אִם יִהְיֶה בֵּן בְּנִי זֶה תַּלְמִיד
41 חָכָם, יִקָּנֶה בְּנִי זֶה נְכָסַי כְּדֵי לְהַקְנוֹתָן לִבְנוֹ[25] - הֲרֵי זֶה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

74) לאכול בסעודת מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת. 75) שמפציר בו לאכול עמו. 76) "לווה אדם תעניתו ופורע" ואפילו כשנדר לצום. 77) באותו יום. ולא יאכל עוד בו ביום, על סמך שיתענה יום אחר, כיוון שפרט בנדרו יום זה. 78) ולא קבע איזה יום. 79) כדי לקיים את נדרו. אבל באותו היום מותר לו לאכול עוד. 1) ההבדלים בין האוסר פירות אלו על חברו, לאוסר פירותיו על חבירו ולא הדגיש אלו, יחסי נדר בין בן לאביו ותוצאותיו, תערובת הדבר הנדור בדבר המותר וביטולה, חליפי פירות נדורים או גידוליהם. 2) שנכסי יהיו עליך כחרם של בדק הבית, שאסור ליהנות ממנו (ראה לעיל פ"א, הי"ד. פ"ב, ה"ח). 3) משנה בנדרים מז: שאדם יכול לאסור את נכסיו על אחרים. 4) ולא אמן, ולא "דבר שהוא כענין אמן שהוא קבלת דברים" (ראה לעיל פ"כ, ה"א) ולפיכך אינו עובר ב"לא יחל דברו". וכן משמע מרש"י ביצה לט: שכל שלא דיבר מאומה, אינו עובר משום "לא יחל", אבל אסור לו להינות מנכסיו שעשאם המדיר עליו כהקדש (אור שמח). אמנם אם המדיר עצמו יהנה את המודר, ילקה המדיר משום "לא יחל דברו", כמבואר לקמן פ"י, הי"ב (לחם משנה). 5) אין אומרים דעתו של ראובן היתה להיות מובדל משמעון, לא ההנותו ולא ליהנות ממנו (רדב"ז). 6) שנכסיך יאסרו עלי כחרם. 7) משנה בנדרים מז: ומובן שאינו לוקה אלא הנודר בלבד ולא לחברו הנאסר. וראה לקמן פ"ז ה"א־ג. 8) נדרים מז. וכן אמרו לענין איסור עבודה־זרה, נאמר בתורה (דברים ז, כה) "פסילי אלהיהם" - אינם נאסרים עד שיפסלום בעליהם (קרית ספר). 9) לעיל פ"ב, ה"א. 10) ואינה עוד שלו. 11) ואין אומרים לא נתכוין זה, אלא לאסרה כשיזמינו לאכול עמו, שעדיין היא שלו, אבל לא כשיתננה לו במתנה, שלאחר שנתנה אינה עוד ברשותו, מאחר שאמר: אסורה עליך, עשאה עליו כהקדש (נדרים לד:). 12) כגון שהיה המודר קרובו וראוי ליורשו. 13) שנתנה המדיר תחילה במתנה לאיש אחר, ואותו אחר נתנה למודר זה. 14) כל עוד שהיא שלי. 15) מאחר שמת, אין הככר שלו (נדרים לו.). אלא ששם (לד:) הגירסא היא: "ככר עליך". ורבינו סובר, שאפילו אמר: "ככרי זו עליך" ומת, הרי זו מותרת (ראה לקמן פ"ח, ה"א). ויתכן, שהיה גורס שם: "ככרי זו עליך" כי מאחר שהדגיש ככרי, אעפ"י שהוסיף: זו, אין כוונתו, אלא כל זמן שהיא ברשותו (רדב"ז). 16) לאחר, ואותו לוקח רוצה לתתם למודר זה. 17) נדרים מב: מז. הואיל וחל עליהם איסור, שוב אינו נפקע (ר"ן שם). 18) שמתחילה לא אסרם אלא כל עוד יהיו שלו. והשווה לקמן פ"ח, הי"א. 19) האב. 20) ונאסר הבן בהנייתו, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ד. ולדעת הרדב"ז שם, הכוונה כשקיבל הבן את השבועה באמירת אמן וכדומה, ולדעת ה"כסף משנה" אפילו כשלא קיבל עליו את השבעת אביו, חלה עליו השבועה לענין שצריך להזהר שלא ליהנות לו, אלא שאינו לוקה עד שיקבל. 21) משנה בבא קמא קח: שהירושה באה ממילא, ואין זו כאילו נתנה לו אביו (קרית ספר). 22) משנה שם, אעפ"י שהוא זוכה בהם, אסורים הם עליו בהנאה (ר"ן לנדרים מז.) וכמבואר בסמוך ה"ח. 23) נדרים מז. שיכול לאסרם אפילו כשיצאו מרשותו. וכמבואר בהלכה הקודמת. 24) ופירש: בין בחיי בין במותי. 25) ואם לא היה תלמיד חכם, הרי הוא רוצה ליתן את נכסיו לבנו השני, אחיו של בנו הנאסר והגון ממנו, וממילא לא ישאר לבן הבן כלום (נדרים מח: וברי"ן שם).

מתוך מהדורת וגשל

מֵתָר[26], וְיִהְיֶה הַבֵּן אָסוּר בִּנְכָסֵי הָאָב, וּבֶן הַבֵּן מֵתָר בָּהֶן אִם יִהְיֶה תַּלְמִיד חָכָם כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה[27].

ח. זֶה הַבֵּן הָאָסוּר בִּירֻשַּׁת אָבִיו, אִם נָתַן יְרֻשַּׁת אָבִיו לְאָחִיו[28] אוֹ לְבָנָיו[29] - הֲרֵי זֶה מֵתָר[30]. וְכֵן אִם פָּרְעָם[31] בְּחוֹבוֹ אוֹ בִּכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָן שֶׁאֵלּוּ נִכְסֵי אָבִי שֶׁאֲסָרָן עָלַי[32]. שֶׁהַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ חֲבֵרוֹ - מֵתָר לוֹ[33] לִפְרֹעַ אֶת חוֹבוֹ[34], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[35].

ט. מִי שֶׁנֶּאֱסַר[36] עָלָיו מִין מִמִּינֵי מַאֲכָל בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, וְנִתְבַּשֵּׁל עִם מִינִים אֲחֵרִים אוֹ נִתְעָרֵב עִמָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֵתָר בַּמִּינִים הַמֻּתָּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם הַמִּין הָאָסוּר[37]. וְאִם נֶאֱסַר בְּפֵרוֹת אֵלּוּ[38] וְנִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים: אִם יֵשׁ בָּהֶן טַעַם דָּבָר הָאָסוּר - אֲסוּרִין, וְאִם לָאו[39] - מֻתָּרִין[40].

י. כֵּיצַד? נֶאֱסַר בְּבָשָׂר[41] אוֹ בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה מֵתָר לֶאֱכֹל מָרָק וִירָקוֹת שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עִם הַבָּשָׂר וְעִם הַיַּיִן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם הַבָּשָׂר[42] אוֹ טַעַם הַיַּיִן, וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּאֲכִילַת בָּשָׂר בִּפְנֵי עַצְמוֹ אוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

יא. נֶאֱסַר בְּבָשָׂר זֶה אוֹ בְּיַיִן זֶה, וְנִתְבַּשֵּׁל עִם הַיָּרָק: אִם יֵשׁ בַּיְרָקוֹת טַעַם בָּשָׂר אוֹ טַעַם הַיַּיִן - אֲסוּרִין, וְאִם לָאו - מֻתָּרִין. שֶׁזֶּה הַבָּשָׂר וְזֶה הַיַּיִן נַעֲשָׂה כְּמוֹ בְּשַׂר נְבֵלוֹת[43] וּשְׁקָצִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[44]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[45]. לְפִיכָךְ[46], הָאוֹמֵר: בָּשָׂר זֶה אָסוּר עָלַי - הֲרֵי זֶה אָסוּר בּוֹ וּבַמָּרָק שֶׁבּוֹ[47] וּבַתַּבְלִין[48] שֶׁבּוֹ.

יב. נִתְעָרֵב יַיִן זֶה שֶׁאָסַרוֹ עַל עַצְמוֹ בְּיַיִן אַחֵר, אֲפִלּוּ טִפָּה בְּחָבִית - נֶאֱסַר הַכֹּל. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהִשָּׁאֵל עַל נִדְרוֹ[49], נַעֲשָׂה כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[50] שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל בְּמִינוֹ[51], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[52].

יג. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עָלַי[53], אוֹ קָרְבָּן הֵן לְפִי[54], אוֹ קָרְבָּן הֵן עַל פִּי - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּחִלּוּפֵיהֶן[55] וּבְגִדּוּלֵיהֶם[56], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן[57].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

26) כלומר בן הבן זוכה בהם, ואסור לאביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים (כסף משנה). 27) כל זה לענין זכיה וקנין, אבל ענין היתר הנאה, אפילו אם בן הבן לא יהיה תלמיד חכם, מותר לו ליהנות מהנכסים, כמבואר בסמוך ה"ח. וכן דעת הראב"ד. ולא הוצרך רבינו אלא ללמדנו שכל האומר לחברו: קנה אותה על־מנת להקנות לאחר, קנה השני בהקנאת הראשון, אעפ"י שהראשון לא קנה כלום לעצמו, ולפיכך יזכה בן הבן כשיהיה תלמיד חכם, אף־על־פי שהבן עצמו לא קנה עכשיו לעצמו בקנין זה. 28) בן אביו. 29) שהם נכדי אביו (כפירוש המשנה לרבינו). 30) שגוף הנכסים שלו הם, אלא שאסור לו ליהנות מהם (משנה בבבא קמא קט.) ואעפ"י שיש לו טובת הנאה בזה שהוא מהנה אותם, וגם הם עתידים להחזיק לו טובה בעד נתינתו, נמצא שהוא נהנה מנתינתו? הואיל והוא מודיעם, שממון זה אסור לו ומפני כך הוא נותנו להם, וגם הם יש להם שייכות משפחתית לממון זה, נמצא שאין לו בנתינתו זו טובת הנאה מרובה (כס"מ). 31) בדפוס רומי ובכת"י התימנים: פרעה. 32) וממילא אין לו טובת הנאה בנתינתו, שהרי הוא מוכרח ליתנה, כנ"ל. וכן אמרו שם בבבא קמא קט. לענין גזל אביו. וגם חובה עליו להודיעם, כדי שלא יחזרו אחיו ובניו ליתנם לו במתנה או לההנותו בהם, שאלו הנכסים נאסרו עליו אפילו כשבאו לידו על ידי אחר (רדב"ז). 33) לנשבע עצמו. 34) עבור חברו. 35) לקמן פ"ו, ה"ד "שהרי לא הגיע ליד ראובן (המודר) כלום, אלא מנע ממנו התביעה, ומניעת התביעה אינה בכלל איסור הנייה" והואיל ואביו עצמו שהדירו מנכסיו היה יכול לפרוע בעדו את חובו, קם הבן במקומו לפרוע חוב עצמו ולהבריח הארי (הנושה) מעליו (רדב"ז). 36) שאסר על עצמו, ובסמ"ג לא־תעשה רמב, מעתיק דברי רבינו: מי שאסר עליו. 37) משנה בנדרים נב. שלא אסר על עצמו אלא אותו מין כמו שהוא בעינו, ולא ע"י תערובת. 38) שאמר פירות אלו (המונחים לפניו) אסורים עלי. 39) כגון שטעמם איש אחר, ומצא שאין בהם טעם הדבר האסור, או שהיו בהם ששים נגד הדבר האסור. 40) כדין כל דבר איסור המתערב בהיתר ואין בו טעם האיסור, הרי זה מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ו. 41) שאמר קרבן עלי בשר, ולא אמר: בשר זה. 42) שלא אסר עצמו אלא במה שנקרא בשר, ולא בדבר שבלע טעמו (משנה שם וברא"ש). 43) מפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ה. 44) הואיל ואמר בשר זה (המונח לפניו), עשאו על עצמו חתיכת איסור, וכל דבר איסור אוסר בנתינת טעם. אבל כשלא אמר: זה, לא אסר עליו אלא דבר הנקרא בשר או יין (שם). 45) כגון שאסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני, כמבואר ביו"ד רטז, סעיף יא. 46) הואיל ונעשה כחתיכת איסור שטעמה אוסר בתערובת. 47) ובכת"י התימנים: שלו. 48) מיני בושם, שנותנים בתבשיל לתוספת טעם או ריח. ומקור הדברים במשנה שם: "הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה". ומפרש רבינו בפירוש המשנה שם: קיפה - היא התבלין. 49) מצוה עליו להשאל "כדי שלא יהא מכשול לפניו", כלשון רבינו לקמן פי"ג, הכ"ה. 50) "שהרי יש דרך שיותר בה", וזהו שדקדק רבינו וכתב: "יין זה שאסרו על עצמו", ולא כתב: "נאסר ביין זה", שאם אסר אחד על חברו יין זה, אין זה דבר שיש לו מתירים, שהרי הנאסר אין בידו להשאל על הדרת המדיר, ולמדיר אין היין אסור, ואפילו לשיטת רבינו לקמן פ"ו, הי"ב, שאם החנה המדיר את המודר, חייב המדיר מלקות, - יין זה שנתערב לא נאסר על המודר, שהרי נתבטל ביין היתר, ומכיון שהמודר מותר בו, גם המדיר אינו לוקה אם יהנה אותו, ולפיכך הוכרח רבינו להדגיש כאן: "שאסרו על עצמו" ובנודר ידובר כאן ולא במודר (אור שמח). 51) "אפילו אחד בכמה אלפים". 52) פט"ו, ה"י, יב. ומקור כל הלכה זו בירושלמי נדרים פ"ו, ה"ד ומעין זה בבבלי נדרים נט. 53) אסורים עלי כקרבן. 54) אעפ"י שמשמעו רק אכילה ולא שאר הנאות. 55) אם הוחלפו בפירות אחרים או במעות, אסור לנודר ליהנות מהם. 56) אם נטעם, הגדל מהם אסור. כי הואיל ופירט הפירות וייחדם עשאם עליו כהקדש שאוסר חילופיו וגידוליו (משנה בנדרים נז. ובר"ן שם). אבל אילו היה נודר סתם מן התאנים או מן הענבים, ולא היה מייחד "פירות אלו" לא עשאם הקדש, שלא נתכוין אלא לאסור עצמו מאכילת אותו מין ולא בחילופיו וגידוליו (ר"ן שם). 57) שהם יוצאים

מתוך מהדורת וגשל

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

יד. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁאֵינִי אוֹכֵל אוֹתָם אוֹ שֶׁאֵינִי טוֹעֵם אוֹתָם: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה[58] כְּשֶׁיִּזָּרַע, כְּגוֹן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה - חֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן[59]; וְאִם הָיָה הַדָּבָר[60] שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה בָּאָרֶץ כְּשֶׁיִּזָּרַע[61], כְּגוֹן בְּצָלִים וְשׁוּמִין - אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין[62] אֲסוּרִין[63]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[64], מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן[65] - סָפֵק[66]. לְפִיכָךְ, אִם שָׁתָה מֵהֶן - אֵינוֹ לוֹקֶה[67].

טו. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: מַעֲשֵׂה יָדֵיךְ עָלַי קָרְבָּן[68], אוֹ קָרְבָּן הֵן לְפִי, אוֹ קָרְבָּן הֵן עַל פִּי - אָסוּר בְּחִלּוּפֵיהֶן[69] וּבְגִדּוּלֵיהֶן[70]. שֶׁאֵינִי טוֹעֵם, שֶׁאֵינִי אוֹכֵל: אִם הָיוּ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ דָּבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה - מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן; וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה - אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין אֲסוּרִין. וְלָמָּה לֹא יִבְטַל הָעִקָּר הָאָסוּר בַּגִּדּוּלִין שֶׁרַבּוּ עָלָיו? שֶׁחֲרֵי הֵן דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[71], שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל בְּרֹב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72].

טז. הָאוֹסֵר פֵּרוֹתָיו עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - חֲרֵי גִּדּוּלֵיהֶן וְחִלּוּפֵיהֶן סָפֵק[73]. לְפִיכָךְ חֲבֵרוֹ אָסוּר בְּגִדּוּלֵי פֵּרוֹת אֵלּוּ וּבְחִלּוּפֵיהֶן[74], וְאִם עָבַר וְנֶהֱנָה - נֶהֱנָה[75].

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲנָאָה הַמְּבִיאָה לִידֵי מַאֲכָלְךָ אֲסוּרָה עָלַי, אוֹ הֲנָאָה הַמְּבִיאָה לִידֵי מַאֲכָלִי אֲסוּרָה עָלֶיךָ - חֲרֵי זֶה הַנֶּאֱסָר לֹא יִשְׁאַל מִן הָאָסוּר לוֹ נָפָשׁ וּכְבָרָה וְרֵחַיִם וְתַנּוּר וְכָל דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ; אֲבָל מַשְׁאִילוֹ נְזָמִים וְטַבָּעוֹת וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ. וְאָסוּר לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ שַׂק לְהָבִיא בּוֹ פֵּרוֹת, וַחֲמוֹר לְהָבִיא עָלָיו פֵּרוֹת.

ב. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן שֶׁאֵין מַשְׁאִילִין כֵּלִים אֶלָּא בְּשָׂכָר - אָסוּר לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ אַף כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ. חֲרֵי שֶׁהָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין נוֹטְלִין שָׂכָר, וְשָׁאַל מִמֶּנּוּ כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ כְּדֵי לְהַרְאוֹת בָּהֶן בִּפְנֵי אֲחֵרִים עַד שֶׁיֵּהָנֶה מֵהֶם, אוֹ שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּהָנֶה בּוֹ - חֲרֵי זֶה אָסוּר מִסָּפֵק. לְפִיכָךְ, אִם עָבַר - אֵינוֹ לוֹקֶה.

ג. אֵין בֵּין מֶדֶר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ לְמֶדֶר מִמֶּנּוּ הֲנָיַת מַאֲכָל, אֶלָּא דְּרִיסַת הָרֶגֶל וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ בְּמָקוֹם שֶׁמַּשְׁאִילִין אוֹתָם שָׁם בְּחִנָּם.

ד. רְאוּבֵן שֶׁנֶּאֱסָרָה עָלָיו הֲנָיַת שִׁמְעוֹן, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מעצם הפרי, ועדיפים מחליפין וגידולים שאינם עצם אותם הפירות. וכן אמרו (נדרים נב:) "הא עדיפא להשמיענו" וכו', הרי שחילופיהם יש בהם יותר חידוש ממשקין היוצאים מהם (לחם משנה, ובר"ן שם). 58) נפסד ונאבד. 59) שלא אסר עצמו אלא בפירות אלו, ובחילופיהם ובגידוליהם אין טעם אותם הפירות שאסרם עליו (משנה שם נז. ובר"ן). 60) בכת"י התימנים: דבר. 61) שאין הזריעה כלה ונרקבת, אלא גוף הזרע רבה וגדל. 62) שזרע את הגידולים הראשונים ויצאו גידולים שניים. 63) שהרי מעורב בהם גוף האיסור, הוא הזרע הראשון שאינו כלה בארץ (משנה שם). וכל זה מוסב גם על האמור בהלכה הקודמת: "הרי זה אסור בחילופיהם ובגידוליהם" שמשמעו: דוקא גידולים, אבל גידולי גידולים מותרים כדין חליפי חליפים שמותרים, אין זה אלא בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידוליו אסורים (ר"ן שם). 64) בין זרעו כלה, בין אינו כלה. 65) מאלו פירות שאמר עליהם: קרבן שאיני אוכל אותם, או שאיני טועם אותם. 66) אם הם אסורים או לא, כי יתכן שלא התכוין אלא לאסור עליו טעימת הפירות עצמם ולא המשקין היוצאים מהם, שהם ככנוסים ומופקדים בתוך הפירות ואינם כגוף הפרי (שם נדרים נב: בעיא שלא נפשטה) וספק תורה - להחמיר. 67) שאין לוקים על הספק. וכל זה כשלא אמר אלא: קרבן ענבים שאני טועם, אבל אמר: קרבן זיתים וענבים אלו, אסור בהם וביוצא מהם, כמפורש במשנה שם וכמבואר שם בגמרא, שכל שאמר: פירות אלו, עשאם עליו כחתיכת איסור שאסור בה וברוטבה ובטעמה (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ט, הי"ד. 68) שאסר עצמו כל מה שהיא עושה ומכינה לו. 69) אם נתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה - חילופיהם אסורים. 70) אם נטעה עץ, הגידולין אסורים עליו (משנה בנדרים נז וברא"ש שם). ומכאן, שכל המייחד ואוסר פירות חברו על עצמו, הרי זה כאילו אמר: פירות אלו קרבן עלי, שהרי באומר לאשתו: מעשה ידיך עלי, לא אמר: אלו, ודינו כאילו אמר: אלו (ר"ן שם). 71) ע"י שאלת חכם, כמבואר לעיל הי"ב. 72) בהלכה הנ"ל (נדרים נט.) והראב"ד שואל: למה יהיו הגידולים אסורים הלא הלכה היא: "זה וזה גורממותר" (איסור והיתר הגורמים לייצור דבר אחר, אותו דבר מותר) ראה הל' ע"ז, פ"ז הי"ד, וכן בהל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ג, כ"ד, והרי הקרקע שהוא של היתר גורם אף הוא לגידול הבצל? ודעת רבינו, הואיל ונדרים יש להם מתירים, אין אומרים בהם: זה וזה גורם מותר, שלא יהיה זה עדיף מנתערב באלף שאינו בטל, כמבואר לעיל בביאורנו אות מז (רדב"ז). ולדעת הכסף־משנה, איסור נדר דומה להקדש, ויתכן, שבהקדש אפילו זה וזה גורם אסור, שאיסורו חמור ביותר. 73) בעיה שלא נפשטה בנדרים מז. וטעם הספק, כי הואיל והחילופין והגידולין עדיין לא באו לעולם בשעת הנדר, יתכן שאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חברו, כשם שאין אדם אוסר פירות חברו על חברו (כי יש כאן שתי מגרעות, שהפירות אינם ברשותו, וחברו אינו ברשותו), ודוקא כשאסר הפירות על עצמו, הואיל ואדם אוסר פירות חברו על עצמו, יכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם על עצמו. ושמא אין לחלק ביניהם. 74) הואיל וזה ספק תורה, הולכים בו להחמיר. 75) ואינו לוקה, שאין לוקים על הספק (כסף משנה). 1) מה בין המודר הנאה מחברו למודר ממנו הנאת מאכל, דיני נידר בפירות השנה השביעית, נדר שלא ידבר עם חברו, מהו בכתיבה.

בִּשְׁבוּעָה - מֵתָּר לוֹ שֶׁיִּתֵּן שִׁמְעוֹן עַל יָדוֹ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁרְאוּבֵן חַיָּב בָּהּ, וְכֵן פּוֹרֵעַ חוֹב שֶׁעָלָיו; שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ לְיַד רְאוּבֵן כְּלוּם, אֶלָּא מָנַע מִמֶּנּוּ הַתְּבִיעָה, וּמְנִיעַת הַתְּבִיעָה אֵינָהּ בִּכְלַל אִסּוּר הֲנָיָה. לְפִיכָךְ מֵתָּר לוֹ לָזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַעֲבָדָיו, אֲפִלּוּ הַכְּנַעֲנִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתָם. אֲבָל לֹא יָזוּן אֶת בְּהֶמְתּוֹ, בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה; שֶׁכֹּל שֶׁמּוֹסִיף בִּבְשָׂרָהּ - הִיא הֲנָיָה שֶׁהִגִּיעַ לְיַד רְאוּבֵן.

ה. הָיָה שִׁמְעוֹן כֹּהֵן - חֲרֵי הוּא מֻתָּר לְהַקְרִיב קָרְבְּנוֹת רְאוּבֵן; שֶׁהַכֹּהֲנִים שְׁלוּחֵי שָׁמַיִם הֵם, וְאֵינָם שְׁלוּחֵי בַּעַל הַקָּרְבָּן. וּמַשִּׂיא שִׁמְעוֹן בִּתּוֹ הַבּוֹגֶרֶת לִרְאוּבֵן מִדַּעְתָּהּ. אֲבָל אִם הָיְתָה נַעֲרָה, שֶׁחֲרֵי עֲדַיִן הִיא בִּרְשׁוּתוֹ - אָסוּר; שֶׁזֶּה כְּמוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה לְשַׁמְּשוֹ.

ו. וְתוֹרֵם שִׁמְעוֹן תְּרוּמַת רְאוּבֵן וּמַפְרִישׁ לוֹ מַעֲשְׂרוֹתָיו מִדַּעְתּוֹ. כֵּיצַד מִדַּעְתּוֹ? כְּגוֹן שֶׁאָמַר רְאוּבֵן: כָּל הָרוֹצֶה לִתְרֹם - יָבוֹא וְיִתְרֹם. אֲבָל לֹא יֹאמַר לְשִׁמְעוֹן לִתְרֹם לוֹ, שֶׁחֲרֵי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שָׁלִיחַ, וְזֶה הֲנָיָה לוֹ.

ז. וּמְלַמְּדוֹ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁחֲרֵי אָסוּר לִטֹּל עָלֶיהָ שָׂכָר; אֲבָל לֹא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, שֶׁנּוֹטְלִין עָלֶיהָ שָׂכָר. וְאִם אֵין דַּרְכָּן שָׁם לִטֹּל שָׂכָר עַל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב - חֲרֵי זֶה מֻתָּר. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, מֻתָּר לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ.

ח. חָלָה רְאוּבֵן - נִכְנָס שִׁמְעוֹן לְבַקְּרוֹ. וּבְמָקוֹם שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר מִי שֶׁיֵּשֵׁב עִם הַחוֹלֶה לְצִוּוֹת לוֹ - לֹא יֵשֵׁב שִׁמְעוֹן, אֶלָּא מְבַקְּרוֹ וְעוֹמֵד. וּמֻתָּר לוֹ לְרַפֹּאתוֹ בְּיָדוֹ, שֶׁזּוֹ מִצְוָה הִיא.

ט. חָלְתָה בֶּהֱמַת רְאוּבֵן - לֹא יַרְפֵּא אוֹתָהּ שִׁמְעוֹן; אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: עֲשֵׂה לָהּ כַּךְ וְכַךְ. וְרוֹחֵץ עִמּוֹ בְּאַמְבָּטֵי גְדוֹלָה, אֲבָל לֹא בִּקְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁמְּהַנֵּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁמַּגְבִּיהַּ עָלָיו הַמַּיִם. וְיָשֵׁן עִמּוֹ בַּמִּטָּה בִּימוֹת הַחַמָּה, אֲבָל לֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַמְּמוֹ. וּמְסֵב עִמּוֹ עַל הַמִּטָּה, וְאוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, אֲבָל לֹא מִקְּעָרָה אַחַת וְלֹא מֵאַבּוּס שֶׁלְּפְנֵי הַפּוֹעֲלִים; שֶׁמָּא יַנִּיחַ שִׁמְעוֹן חֲתִיכָה אַחַת טוֹבָה וְלֹא יֹאכַל אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל אוֹתָהּ רְאוּבֵן, אוֹ יְקָרֵב אוֹתָהּ לְפָנָיו, וְנִמְצָא מְהַנֵּהוּ. וְכֵן בַּפֵּרוֹת שֶׁבָּאַבּוּס. אֲבָל אִם אָכַל שִׁמְעוֹן מִקְּעָרָה שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁכְּשֶׁיַּחֲזִירֶנָּה לְבַעַל הַבַּיִת יַחֲזוֹר בַּעַל הַבַּיִת וְיַנִּיחֶנָּה לְפָנֵי רְאוּבֵן - חֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הִנִּיחַ נַתַּח טוֹב בִּשְׁבִילוֹ.

י. וּמֻתָּר רְאוּבֵן לִשְׁתּוֹת כּוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִין מִיָּדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן מִשֶּׁל רְאוּבֵן, וְכֵן כּוֹס שֶׁל בֵּית הַמֶּרְחָץ, שֶׁאֵין בָּזֶה הֲנָיָה.

יא. וְאָסוּר רְאוּבֵן בְּגַחֲלָתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן, וּמֻתָּר בְּשַׁלְהֶבֶת שֶׁלּוֹ.

יב. הָיָה לְשִׁמְעוֹן מֶרְחָץ אוֹ בֵּית הַבַּד מֻשְׂכָּרִים בָּעִיר, אִם הָיָה לְשִׁמְעוֹן בָּהֶן תְּפִיסַת יָד, כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לְעַצְמוֹ וְלֹא שְׂכָרוֹ, אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בַּמֶּרְחָץ אַמְבָּטִי אַחַת וּבְבֵית הַבַּד עֵקֶל אֶחָד - אָסוּר לִרְאוּבֵן לְהִכָּנֵס לְאוֹתָהּ מֶרְחָץ וְלִדְרֹךְ בַּגַּת; וְאִם לֹא הִנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּלוּם, אֶלָּא שָׂכַר הַכֹּל - חֲרֵי זֶה מֻתָּר.

יג. וְאָסוּר לִרְאוּבֵן לֶאֱכֹל מִפֵּרוֹת שְׂדֵה שִׁמְעוֹן, וַאֲפִלּוּ בַּשְּׁבִיעִית שֶׁהַכֹּל הֶפְקֵר; שֶׁחֲרֵי לִפְנֵי שְׁבִיעִית נָדַר. אֲבָל אִם נָדַר בַּשְּׁבִיעִית - אוֹכֵל מִן הַפֵּרוֹת הַנּוֹטוֹת חוּץ לַשָּׂדֶה, אֲבָל לֹא יִכָּנֵס לַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַקַּרְקַע הֶפְקֵר; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁהֶה שָׁם אַחַר שֶׁיֹּאכַל, וְלֹא הִפְקִירָהּ אוֹתָהּ תּוֹרָה אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהַפֵּרוֹת בְּתוֹכָהּ.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאָמַר לוֹ: הֲנָיַת הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הֲנָיַת נְכָסַי אֲסוּרִין עָלֶיךָ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ שֶׁנָּדַר מִנִּכְסֵי שִׁמְעוֹן - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעָה שְׁבִיעִית אוֹכֵל מִפֵּרוֹת שָׂדֵהוּ, שֶׁחֲרֵי יָצְאוּ מֵרְשׁוּת שִׁמְעוֹן. אֲבָל לֹא יִכָּנֵס לְשָׂדֵהוּ, מִן הַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טו. נֶאֱסָרָה עַל רְאוּבֵן הֲנָיַת מַאֲכַל שִׁמְעוֹן בִּלְבַד, אִם לִפְנֵי שְׁבִיעִית נֶאֱסָרָה, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - חֲרֵי זֶה יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, אֲבָל אֵינוֹ אוֹכֵל מִפֵּרוֹתָיו; וְאִם בַּשְּׁבִיעִית נֶאֱסָרָה - יוֹרֵד וְאוֹכֵל מִפֵּרוֹתָיו; שֶׁאֵין פֵּרוֹת אֵלּוּ שֶׁל שִׁמְעוֹן, אֶלָּא שֶׁל הֶפְקֵר הֵן.

טז. וְאָסוּר לִרְאוּבֵן לְהַשְׁאִיל לְשִׁמְעוֹן, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ וַחֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָאָתוֹ. וְכֵן אָסוּר לְהַלְווֹתוֹ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִלְוֶה מִמֶּנּוּ. וְלֹא יִמְכֹּר לוֹ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח מִמֶּנּוּ.

יז. נִזְדַּמְּנָה לוֹ מְלָאכָה עִמּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ קוֹצְרִים כְּאֶחָד - עוֹשֶׂה בְּרָחוֹק מִמֶּנּוּ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְסַיְּעֶנּוּ. הַמַּדִּיר אֶת בְּנוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְנֶאֱסַר בַּהֲנָיַת אָבִיו - חֲרֵי הָאָב מֻתָּר לְמַלֹּאת לוֹ חָבִית שֶׁל מַיִם, וּלְהַדְלִיק לוֹ אֶת הַגֵּר, וְלִצְלוֹת לוֹ דָּג קָטָן; שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לַהֲנָאָה גְּדוֹלָה, וּדְבָרִים אֵלּוּ לְגַבֵּי הַבֵּן אֵינָן חֲשׁוּבִין.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹ לִכְתֹּב בִּכְתָב, וּלְדַבֵּר עִם אַחֵר וְהוּא שׁוֹמֵעַ הָעִנְיָן שֶׁיִּרְצֶה לְהַשְׁמִיעוֹ. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

יום ש"ק ט"ו ניסן ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. שְׁנַיִם שֶׁנֶּאֱסְרָה הֲנָאַת כָּל אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - חֲרֵי אֵלּוּ מַתִּירִין לְהַחֲזִיר אֲבֵדָה זֶה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) שנים שהדירו הנאתם זה על זה, במה הם אסורים ובמה הם מותרים, דין המודר הנאה מאומה כולה, המדיר כהנים מנכסיו מה הם בתרומתו, המדיר את חתנו בהנאה ורוצה לתת מעות לבתו, מה תקנתה?

מתוך מהדורת וגשל

1 לָזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה[2]. וּבְמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן[3] שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר
2 הַמַּחֲזִיר אֶת הָאֲבֵדָה - יִפֹּל הַשָּׂכָר לְהֶקְדֵּשׁ[4]; שֶׁאִם יִטֹּל
3 שָׂכָר - נִמְצָא נֶהֱנֶה[5], וְאִם לֹא יִטֹּל - נִמְצָא מְהַנֶּה.
4 **ב.** וּמַתָּרִין בִּדְבָרִים שֶׁהֵם בְּשֶׁתָּפוּת כָּל יִשְׂרָאֵל[6], כְּגוֹן הַר
5 הַבַּיִת[7] (וְהַלְּשָׁכוֹת[8]) וְהָעֲזָרוֹת[9] וְהַבְּאֵר שֶׁבְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ[10].
6 וַאֲסוּרִין בִּדְבָרִים שֶׁהֵם בְּשֶׁתָּפוּת כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר[11], כְּגוֹן
7 הָרְחָבָה[12] שֶׁבָּעִיר וְהַמֶּרְחָץ וּבֵית הַכְּנֶסֶת וְהַתֵּבָה[13]
8 וְהַסְּפָרִים[14].
9 **ג.** וְכֵיצַד יַעֲשׂוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִין בִּדְבָרִים אֵלּוּ[15]? כָּל
10 אֶחָד וְאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם כּוֹתֵב חֶלְקוֹ לַנָּשִׁיא אוֹ לְאֶחָד
11 מִשְּׁאָר הָעָם, וּמְזַכֶּה לוֹ בְּחֶלְקוֹ עַל יְדֵי אַחֵר[16]; וְנִמְצָא
12 כָּל אֶחָד מֵהֶם, כְּשֶׁיִּכָּנֵס לַמֶּרְחָץ שֶׁהוּא לְכָל אַנְשֵׁי הָעִיר
13 אוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת - אֵינוֹ נִכְנָס לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ, אֶלָּא לִרְשׁוּת
14 אֲחֵרִים, שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶם נִסְתַּלֵּק מֵחֶלְקוֹ שֶׁבְּמָקוֹם
15 זֶה וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה.

16 **ד.** הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֵׁתָּפִין בְּחָצֵר[17]: אִם יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה[18]
17 - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְהִכָּנֵס לָהּ, עַד שֶׁיַּחֲלֹקוּ וְיִכָּנֵס כָּל
18 אֶחָד לְחֶלְקוֹ[19]; וְאִם אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה[20] - כָּל אֶחָד
19 וְאֶחָד נִכְנָס לְבֵיתוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: בְּתוֹךְ שֶׁלִּי אֲנִי נִכְנָס[21].
20 וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[22], שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים לְהַעֲמִיד רֵחַיִם וְתַנּוּר
21 וּלְגַדֵּל תַּרְנְגוֹלִין בְּחָצֵר זוֹ[23].
22 **ה.** שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ שֵׁתָּפִין בְּחָצֵר, וְנָדַר אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא יֵהָנֶה
23 בּוֹ[24] הַשֵּׁנִי - כּוֹפִין אֶת הַנּוֹדֵר לִמְכֹּר חֶלְקוֹ[25]. נָדַר שֶׁלֹּא
24 יֵהָנֶה הוּא בַּשֵּׁנִי[26] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ, מִפְּנֵי
25 שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ[27] הוּא נִכְנָס. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ
26 בְּחָצֵר[28], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29].
27 **ו.** הָיָה אֶחָד מִן הַשּׁוּק אָסוּר בַּחֲנָאת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם -
28 הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לֶחָצֵר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: לְתוֹךְ
29 שֶׁל חֲבֵרְךָ אֲנִי נִכְנָס, אֵינִי נִכְנָס לְתוֹךְ שֶׁלְּךָ[30].
30 **ז.** מִי שֶׁאָסַר הֲנָיַת אַמָּה מִן הָאַמּוֹת עַל עַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

2) ואינו מהנהו כלום "שהתורה מכריחתו עליה". 3) מנהגם. 4) ואין אומרים יוליך הנאה לים המלח, לפי שאסרו על עצמם הנאתם כהקדש, לפיכך כל הנאה הבאה לידם זה מזה, הקדש היא. 5) "לפי שבזה המנהג יצא מדין התורה (שאסור לו ליטול שכר על השבת אבידה) וכאילו החזירה כדי לקבל ממנו (שכר), ונמצא זה שנשבע שלא יהנהו מהנה אותו". ולדעת הר"ן בנדרים לג. מותר למחזיר לקבל שכרו מצד הדין, כגון שהיה בטל ממלאכתו מחמת השבתה, כמבואר במסכת בבא מציעא ל: ואילו היה מחזיר רוצה ליטול שכרו, הרי זה מותר, למרות שהוא מודר הנאה ממנו, כי שכר טרחתו וביטולו ממלאכתו הוא נוטל. אלא, אם הוא אדם חשוב ואינו רוצה ליטול שכרו ומשאירו אצל בעל האבידה הרי זה אסור, שבעל האבידה מודר הנאה מהמחזיר, ולפיכך תיפול ההנאה להקדש. 6) הואיל ויד כל ישראל שווה בהם, הרי הם כהפקר ולא כדבר שהוא של שותפים. 7) ההר שעליו בנוי המקדש, והיה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. 8) חדרי המקדש ותאיו. 9) חצרות המקדש, כלשון הכתוב: "ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה". ונקראת כך, לפי ששם מתפללים לה' והוא עוזרם. 10) מבבל לירושלים, שעולי רגל היו שותים ממנה. ורבינו בפירושו שם כותב:"אף על פי שהיציאה והבניין שלהם ממון כל ישראל, ולכל אחד מהם יש בהם זכות, אין זה כי אם זכות מעטה מאוד". 11) שהם דרים בה, מפני שאין לאנשי עיר אחרת חלק בהם, ויכולים למכרם שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, הרי הם כשותפים האוסרים זה על זה. 12) השוק. 13) שנותנים עליה ספר תורה לקרות. 14) שקונים בני העיר ללמוד בהם. 15) ולא יצטרכו לעקור לעיר אחרת. 16) שאומר לו זכה בשטר מתנה זה לטובת הנשיא או פלוני כדיני זכייה והקנאה המבוארים בהלכות זכייה ומתנה פרק ד, הלכה ב. שזכים לאדם שלא בפניו ואותו "אחר" נעשה כשלוחו של הנשיא הזוכה. 17) שיש לכל אחד מהם בית בחצר, והחצר שלפני הבתים, שניהם שותפים בה. 18) כדי חלוקה, שיש לכל בית ארבע אמות לפניו ברוחב הפתח, והנשאר מן החצר יש בה ארבע אמות על ארבע אמות לכל שותף, ואז כופים עליהם, שיחלוקו. 19) כיוון שאפשר לחלקה, ומתחילה עומדת חצר זו לחלוקה, נמצא, כשקנאוה לא היה בדעתם, שכל אחד ישתמש בה בכל שטחה, ומתוך שלא הוברר עדיין חלקו של כל אחד מהם, אסורים הם להיכנס לחצר, כי שמא הוא נכנס לחלק חבירו, ומודר הנאה אסור בדריסת הרגל. 20) שאין בה השיעור האמור לעיל, ואין אחד יכול לכוף את חבירו לחלוק, "שכל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרוייה חצר". 21) כדעת ר' אליעזר בן יעקב, האומר: יש ברירה. כלומר, הואיל ואי אפשר לאחד מן השותפים לעכב את חבירו מלהשתמש בה לעולם, ולא לכוף אותו לחלוק, מתחילה על מנת כן קנאוה, שתהא החצר קנוייה לגמרי לכל אחד מהם, בשעת תשמישו, וכשמשתמש בה, אומרים אנו, שהוברר הדבר למפרע שמתחילתו הייתה קנוייה לו לשעה זו, נמצא, שבשעה שנכנס לתוכה, בשלו הוא נכנס. 22) בין שיש בה כדי חלוקה, בין שאין בה. 23) כי בכל אלה יכולים שותפים (שלא נדרו הנאה זה מזה) לעכב זה על זה. אלא שרגילים הם לוותר, וויתור אסור במודר הנאה, שדריסת הרגל אסורה לו, וכל שיכול לעכבו ואינו מעכבו נמצא מהנהו. 24) ממנו. 25) הואיל ונתן מכשול לשני אם ישתמש בחצר, הדין נותן לכופו למכרו, שלא ייכשל חברו על ידו. אבל את הנאסר אין לכוף, כי אנוס הוא באיסורו. 26) מן השני. 27) שאין בה כדי חלוקה. 28) להעמיד ריחיים ותנור וכדומה. 29) אבל אין לכופו למכור את חלקו, כי לא נתן מכשול אלא לעצמו, והוא אומר: אהיה נזהר יפה שלא להיכשל. 30) שאפילו אחד מן השוק, שאינו שותף ואינו מפסיד כלום, אם נאסור עליו הכניסה לחצר, בכל זאת מותר לו להיכנס, כרבי אליעזר בן יעקב ומטעם "יש ברירה", כמבואר לעיל. וכל זה בחצר שאין בה כדי חלוקה. אבל כשיש בה כדי חלוקה אסור לו להיכנס עד שיחלוקו. ואין לומר, ייאסרו אלו להיכנס אפילו לאחר חלוקה, הואיל ולא הוברר בשעת הנדר חלקו של כל אחד מהם, אין אתה יודע אפילו לאחר חלוקה, אם זהו חלקו המגיעו משעה ראשונה, ועלינו לחוש, שמא כל אחד מהם נכנס לחלק

מתוך מהדורת וגשל

1 מֵתָּר לִקַּח מֵהֶן בְּיוֹתֵר[31] וְלִמְכֹּר לָהֶן בְּפָחוֹת[32]. אָסַר
2 הֲנָיָתוֹ עֲלֵיהֶם, אִם שׁוֹמְעִין לוֹ שֶׁיִּקַּח מֵהֶן בְּפָחוֹת[33]
3 וְיִמְכֹּר בְּיוֹתֵר - מֵתָּר[34]. וְאֵין גּוֹזְרִין כָּאן[35] שֶׁלֹּא יִמְכֹּר[36]
4 גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח[37], שֶׁהֲרֵי לֹא נָדַר מֵאִישׁ אֶחָד כְּדֵי שֶׁנִּגְזֹר
5 עָלָיו, [אֶלָּא] מֵאֵמָּה כֻּלָּהּ, שֶׁאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִשָּׂא וְלִתֵּן
6 עִם זֶה - יִשָּׂא וְיִתֵּן עִם אַחֵר[38]. לְפִיכָךְ[39], אִם אָסַר הֲנָיָתָן
7 עָלָיו - הֲרֵי זֶה מַשְׁאִילָן[40] וּמַלְוֶה אוֹתָן, אֲבָל לֹא יִשְׁאַל
8 מֵהֶם וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶן[41].
9 **ח.** אָסַר הֲנָיָתוֹ עֲלֵיהֶן וַהֲנָיָתָן עָלָיו - לֹא יִשָּׂא וְיִתֵּן
10 עִמָּהֶם, וְכֵן לֹא יִשְׁאוּ הֵן וְיִתְּנוּ עִמּוֹ[42]. וְלֹא יַשְׁאִיל לָהֶן,
11 וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶם, וְלֹא יַלְוֶה אוֹתָן.
12 **ט.** אָסַר עַל עַצְמוֹ הֲנָיַת בְּנֵי הָעִיר - אָסוּר לְהַשְׁאִיל עַל
13 נִדְרוֹ לְחָכָם מִבְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר[43] (הַהִיא). וְאִם נִשְׁאַל
14 וְהִתִּיר לוֹ - הֲרֵי נִדְרוֹ מֻתָּר[44], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.
15 **י.** מִי שֶׁאָסַר הֲנָיַת הַבְּרִיּוֹת[45] עָלָיו - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֵהָנוֹת
16 בְּלֶקֶט[46] שִׁכְחָה[47] וּפֵאָה[48], וּמַעֲשַׂר עָנִי[49] הַמִּתְחַלֵּק
17 בַּגֹּרְנוֹת, אֲבָל לֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת[50].
18 **יא.** מִי שֶׁאָסַר הֲנָיָתוֹ עַל הַכֹּהֲנִים וְעַל הַלְוִיִּם - הֲרֵי אֵלּוּ
19 בָּאִין[51] וְנוֹטְלִין מַתְּנוֹתֵיהֶם[52] עַל כָּרְחוֹ[53]. וְאִם אָמַר:
20 כֹּהֲנִים אֵלּוּ וּלְוִיִּם אֵלּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[54], וְיִתֵּן
21 תְּרוּמוֹתָיו וּמַעֲשְׂרוֹתָיו לְכֹהֲנִים וּלְוִיִּם אֲחֵרִים. וְהוּא הַדִּין
22 בְּמַתְּנוֹת עֲנִיִּים[55] עִם הָעֲנִיִּים.
23 **יב.** מִי שֶׁהָיְתָה הֲנָיָתוֹ אֲסוּרָה עַל חֲבֵרוֹ וְאֵין לַחֲבֵרוֹ מַה
24 יֹּאכַל - הוֹלֵךְ אֵצֶל הַחֲנֻוָנִי וְאוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי אָסוּר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

חברו ועובר על נדרו? כי הדבר ברור, שעל מנת כן נשתתפו מתחילה, שלא יוכל אחד מהם לאסרה על חברו, שיישאר האיסור אפילו לאחר חלוקה, שאם כן יוצא, שהוא אוסר נכסי חברו על חברו, ואינו בדין. 31) מהמחיר הרגיל. 32) מהמחיר המקובל, כדי שלא ייהנה מהם. וכל זה כשנדר שלא יהנה מאנשי אותה אומה, אבל אם נדר שלא ליהנות מנכסיהם, אפילו לקח שווה מאה במאתיים אסור לו ליהנות ממקחו, שנדרו חל על נכסיהם. 33) כדי שלא ייהנו ממנו. 34) ומדובר כאן במקח ממוצע (לא חריף ולא גרוע), שיש במכירתו הנאה למוכר וללוקח כשהוא נמכר שווה בשווה, כי במקח חריף אפילו כשימכור בשוויו אין בו הנאה ללוקח אלא למוכר בלבד, ואם כן זה שאסר הנייתו עליהם יכול למכור אפילו שווה בשווה, כי הם לא ייהנו בזה אלא הוא בלבד. 35) כשאסר הנייתם עליו. 36) בפחות. 37) בפחות, ונמצא נהנה, כשם שגזרו על כל מודר הנאה מחברו שלא ימכור לו בשום פנים, שמא יקח ממנו בפחות ונמצא נהנה. 38) שיעור דברי רבינו כך הם: "שהרי לא נדר מאיש אחד, כדי שנגזור עליו. שאם אי אפשר לו לישא וליתן עם זה ישא ויתן עם אחר - אלא מאומה כולה". וכוונת הדברים, שמאיש זה לאיש אחר אין טורח, ואפשר לגזור שלא ימכור לזה (המדיר) אלא לאחר, אבל לאסור עליו אומה שלימה ולהטריחו לישא וליתן עם אומה אחרת משום גזירה לא החמירו עליו. 39) הואיל ולא גזרו כאן. 40) כלים, שאין הוא נהנה אלא מהנה, בניגוד למודר הנאה מאיש אחד, שגזרו עליו לא להשאיל, שמא ישאל ממנו. 41) ממון, שאסור לו ליהנות מהם, וכן אמרו בנדרים לא. כשאסר הניית ישראל עליו מותר לו למכור להם דבר חריף אפילו שווה בשווה, שאין כאן הנאה למוכר אלא ללוקח, ולא גזרו למכור שמא ייקח. 42) שבכל צד שהוא, נמצא אחד מהם נהנה, ובמקח ממוצע הנמכר בשווה, יש בו הנאה למוכר וללוקח גם יחד. 43) שהרי הוא נהנה מהתרתו. 44) שאף על פי שנהנה מהחכם, לא בשביל זה נתבטלה התרתו. ולדעת ה"לחם משנה" נדרו מותר - אף על פי שהוא נהנה מחכם עירו - כי אין זה גרוע מתורה שבעל פה, שמותר לו למדיר ללמדה למודר מפני שאין נוטלין עליה שכר, ואף על פי שהמודר נהנה מהלימוד, מצוות לאו ליהנות ניתנו. גם כאן, הואיל ואין החכם רשאי ליטול שכר על התרתו, כדין תורה שבעל־פה, אין זו הנאה למודר. 45) מה ששייך לבריות. 46) שבלים הנופלות בשעת הקצירה והוא שייך לעניים. 47) עומר תבואה ששכחו בעל השדה בשדהו, בשעת הקציר, ואסור לו לשוב לקחתו, אלא משאירו לעניים. 48) שאדם חייב להניח תבואה בסוף שדהו לעניים. 49) החלק העשירי שבתבואה, שחייב אדם ליתנו לעניים בשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה. שמניחו בגורן וכל הרוצה ליטול בא ונוטלו, והואיל וכל אלה הפקר הם, מותר לו ליהנות מהם, שאינם של הבריות. 50) כלומר, מעשר עני המתחלק בתוך הבית, לאחר שהכניס תבואתו לאוצר ולא הפריש ממנה מעשר עני בגורן, לפי שנאנס או שלא מצא עניים ליתן להם. ובמעשר זה נאמרה "נתינה" "ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך" ויש בו טובת הנאה לבעלים, שמחלקו לעני שירצה, ולפיכך אין זה כהפקר גמור, בניגוד למעשר עני המתחלק בגורן, שלא נאמרה בו "לשון נתינה" אלא: "והנחת בשעריך" וכל הרוצה בא ונוטלו ואין בו לבעלים שום טובת הנאה. 51) שולחים אחרים ליטול בשבילם, כי הם בעצמם אסורים להיכנס לביתו או לשדהו. 52) תרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי. 53) אף על פי שטובת הנאה שיש לבעלים בהם, נחשבת כממון, בכל זאת הואיל ואסר כל הכהנים בתרומתו, עשאה כעפר, שהרי תרומה אסורה באכילה לזרים, ומה יעשה בה, נמצא שהפקירה לגמרי ואין לו בה שום טובת הנאה. והמעשר אף על פי שמותר באכילה לזרים, נתינתו ללוי הוא, והפקירו גם כן. 54) הואיל ויכול ליתנם לכהנים ולויים אחרים, יש לו בהם טובת הנאה, שנותנם לכל מי שירצה, ואינם כהפקר, ויכול לאסרם עליהם. ואף על פי שבהלכות אישות פרק ה הלכה ו פסק רבינו, ישראל שקידש אשה בתרומה אינה מקודשת, שאין לו בה אלא טובת הנאה, ו"טובת הנאה אינה ממון"? אך באיסור נדרים, שהוא איסור הנאה, אפילו טובת הנאה, נחשבת כממון. שהרי אפילו ויתור אסור במורד הנאה. 55) כגון לקט שכחה ופאה, שאסרום בעלים על העניים, דינם כתרומה ומעשר, שבהלכה זו, שאם אמר על מתנות עניים המתחלקות בתוך ביתו: הרי הן אסורות "לעניים אלו" יתנן לעניים אחרים. ועל המתנות המתחלקות בגורן אף "עניים אלו" יכולים ליטלן על כורחו, שלא נאמרה בהן נתינה אלא "תעזוב" והפקר גמור הן, שאין לבעליהן בהן שום טובת הנאה.

מתוך מהדורת וגשל

בַּהֲנָיָתִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֶעֱשֶׂה[56]. אִם הָלַךְ הַחֲנֻנִי וְנָתַן לוֹ וּבָא וְנָטַל מִזֶּה[57] - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[58].

יג. הָיָה בֵּיתוֹ[59] לִבְנוֹת, גְּדֵרוֹ לִגְדֹּר, שָׂדֵהוּ לִקְצֹר, וְהָלַךְ אֶצֶל פּוֹעֲלִים וְאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי אָסוּר בַּהֲנָיָתִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֶעֱשֶׂה, וְהָלְכוּ הֵן וְעָשׂוּ עִמּוֹ, וּבָאוּ לָזֶה וְנָתַן לָהֶן שְׂכָרָן - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[60]; שֶׁנִּמְצָא זֶה שֶׁפָּרַע לוֹ חוֹבוֹ, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁזֶּה מֻתָּר לִפְרֹעַ לוֹ חוֹבוֹ[61].

יד. הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - נוֹתֵן לְאַחֵר מִשּׁוּם מַתָּנָה, וְהַלָּה מֻתָּר בָּהּ[62]. וְאִם אֵין עִמָּהֶם אַחֵר - מַנִּיחַ עַל הַסֶּלַע[63] וְאוֹמֵר: חֲרֵי הֵן מֻפְקָרִין לְכָל מִי שֶׁיַּחְפֹּץ, וְהַלָּה נוֹטֵל וְאוֹכֵל[64].

טו. נָתַן לְאֶחָד מַתָּנָה וְאָמַר לוֹ: חֲרֵי סְעֻדָּה זוֹ נְתוּנָה לְךָ מַתָּנָה, וְיָבוֹא פְּלוֹנִי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָתִי וְיֹאכַל עִמָּנוּ - חֲרֵי זֶה אָסוּר[65]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא [אֲפִלּוּ] אִם נָתַן לוֹ סְתָם, וְחָזַר וְאָמַר לוֹ: רְצוֹנְךָ[66] שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל עִמָּנוּ? אִם הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל - אָסוּר. כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה סְעֻדָּה גְּדוֹלָה[67], וְהוּא רוֹצֶה שֶׁיָּבוֹא אָבִיו אוֹ רַבּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[68] לֶאֱכֹל מִסְּעֻדָּתוֹ; שֶׁחֲרֵי סְעֻדָּתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁלֹּא גָמַר לְהַקְנוֹת לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[69].

טז. כָּל מַתָּנָה שֶׁאִם הִקְדִּישָׁהּ[70] לֹא תִּהְיֶה מֻקְדֶּשֶׁת[71] - אֵינָהּ מַתָּנָה. וְכָל הַנּוֹתֵן לָזֶה מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַקְנוֹתָהּ לְאַחֵר[72] - חֲרֵי זֶה הָאַחֵר קָנָה בְּעֵת שֶׁיַּקְנֶה לוֹ הָרִאשׁוֹן[73]. וְאִם לֹא הִקְנָה לוֹ הָרִאשׁוֹן לְאוֹתוֹ אַחֵר - לֹא קָנָה לֹא הָרִאשׁוֹן וְלֹא הַשֵּׁנִי[74].

יז. מִי שֶׁנֶּאֱסְרָה הֲנָיָתוֹ עַל בַּעַל בֵּתוֹ, וְהוּא רוֹצֶה לָתֵת לְבִתּוֹ מָעוֹת כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נֶהֱנֵית בָּהֶן וּמוֹצִיאָה אוֹתָן בַּחֲפָצֶיהָ[75] - חֲרֵי זֶה נוֹתֵן לָהּ וְאוֹמֵר לָהּ: חֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִין לָךְ בְּמַתָּנָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, אֶלָּא יִהְיוּ לְמַה שֶּׁאַתְּ נוֹתֶנֶת לְפִיךְ אוֹ לְמַה שֶּׁתִּלְבְּשִׁי וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[76]. וְאַפְלּוּ אָמַר לָהּ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, אֶלָּא מַה שֶּׁתִּרְצִי עֲשִׂי בָּהֶן[77] - לֹא קָנָה הַבַּעַל, וּמַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהֶן[78]. אֲבָל אִם נָתַן לָהּ מַתָּנָה וְאָמַר לָהּ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, וְלֹא פֵּרֵשׁ שֶׁתִּהְיֶה הַמַּתָּנָה הַזֹּאת לְכָךְ וּלְכָךְ אוֹ לְמַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהֶן - חֲרֵי קָנָה אוֹתָהּ הַבַּעַל לֶאֱכֹל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

56) אבל אסור לו לומר בפירוש, תן לו ואני אפרע, שאם כן נעשה החנווני שלוחו, ושלוחו של אדם כמותו. 57) המדיר, שנתן לחנווני מרצונו, אבל אינו יכול לכופו לשלם לו, שהרי לא אמר לחנווני: תן לו ואני אפרע. 58) ואין המדיר עובר על נדרו, שאינו אלא פורע חובו של המודר ומותר. 59) של המודר. 60) אף על פי שאין זה לצרכי מזונות אלא לצרכי בניין בלבד. וייתכן, שמשום כך כתב רבינו כאן: והלך אצל פועלים, שמשמעו בדיעבד, ולא לכתחילה, בעוד שבהלכה הקודמת כתב: הולך אצל חנווני, שמשמעו לכתחילה, כי זהו ההבדל בין צרכי חיי נפש, לצרכי בניין. 61) "שמניעת התביעה אינה בכלל הנייה". 62) אף על פי שיש כאן קצת הערמה, שהדברים מוכיחים שלא נתנו לאחר, אלא כדי שייהנה בו המודר, הואיל ואין למודר מה לאכול התירו לו גם זה, אבל בהלכה הקודמת, שיש תקנה אחרת, לא התירו ליתן לאחר לשם מתנה, שנראית כהערמה. 63) אבן, או גוש אבן הבולט מעל הקרקע. 64) שאינו נהנה מהמדיר אלא משל הפקר. 65) שהדברים מוכיחים, שלא נתן לו מתנה גמורה, אלא רוצה הוא להערים, כדי שפלוני המודר ייהנה עמו מסעודתו. 66) התסכים. 67) סעודת נישואין וכדומה. 68) שהדבר ידוע, שאין אדם מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה לאחר. 69) וכלשון האחרונה של רבא. ולדעת ה"כסף משנה" לא נתכוון רבינו אלא כשאמר לו כך סמוך לנתינתו, אבל אם שהה קצת ולאחר שעה אמר לו כן, הרי זה מותר. 70) לשמים, לצרכי הקדש. 71) הואיל ואם הקדישה המקבל בעודה בידו אינה מקודשת אין לה דין מתנה גם לשאר עניינים. ואסור למודר ליהנות על ידי מקבל זה, כי אין זו אלא הערמה והתחכמות, כמו ששנינו שם: "מעשה באחד, שהיה אביו מודר הימנו הנאה והיה (המדיר) משיא את בנו, ואמר לחבירו: חצר וסעודה נתונים לך במתנה ואינם לפניך אלא כדי שיבוא אבא ויאכל עמנו בסעודה, אמר, [=החבר], אם שלי הם הרי הם מוקדשים לשמים. אמר לו [=הבן המדיר], לא נתתי לך את שלי, שתקדישם לשמים. אמר לו [=החבר]: לא נתת לי את שלך, אלא שתהא אתה ואביך אוכלים ושותים ומתרצים זה לזה ויהא עוון התלוי בראשו? אמרו חכמים, כל מתנה שאינה, שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה". ואף על פי, שהלכה היא: מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה: שם, כל עוד שלא החזירה הרי זו מתנה גמורה לכל מה שירצה, אבל כאן, אין בידו להקנותה לשום אדם, שלא נתנה לו, אלא כדי שיאכל אביו. 72) לאחר זמן. 73) אף על פי שהראשון לא קנאה לעצמו מעולם שהנותן לא נתנה לראשון לעצמו, כי אם להקנותה לשני לאחר זמן. - ואין זה כאומר לחבירו: זכה בדבר זה לפלוני, שזכה בה פלוני, ששם כל הזכייה אינה בשביל עצמו, כי אם בשביל חברו, מקבל המתנה, אבל כאן קנה הראשון, כדי שיקנה לשני לאחר זמן. ושם בגמרא הוכיחו, שקניין על מנת להקנות מועיל, מדין "קניין סודר", שהרי הקונה שדה מחברו בקניין חליפין, נותן הוא סודר (מטפחת) למקנה, ועם קבלת הסודר, מקנה בעל השדה את שדהו לקונה, אף על פי, שסודר זה יקבלו הקונה בחזרה מידי המקנה לאחר ההקנאה, נמצא שכל קניין הסודר לא היה אלא על מנת להקנות השדה לקונה, ומכאן שכל קונה על מנת להקנות לאחר, קנה השני כשהראשון יקנה לו. 74) הדבר ברור, שכל הנותן מתנה על תנאי, אם לא נתקיים התנאי בטלה המתנה. 75) והרי יש לבעל זכות בהן. שכל הנותן מתנה לאשת איש, תילקח בה קרקע והבעל אוכל הפירות (הרווחים), נמצא זה נהנה מחותנו שהדירו הנאה והרי זה כאילו נתן המעות באופן ישיר לבעל, ואסור. 76) שלא הקנה המעות לאשה אלא לאותו דבר בלבד, ומתוך שאין זו מתנה לכל דבר, אין לבעל חלק בה. 77) ולא פירש לה, לאיזה דבר הקנה לה המעות. 78) שם, כשמואל, האומר: אפילו אמר: מה שתרצי עשי לא קנה אותן הבעל. וסובר רבינו ששמואל מצריך לומר לה את

מתוך מהדורת וגשל

פֵּרוֹתֶיהָ[79]; וְדָבָר זֶה אָסוּר, שֶׁהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיַת חוֹתְנוֹ[80].

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע, וּפֵרֵשׁ בִּשְׁעַת נִדְרוֹ דָּבָר שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע בִּגְלָלוֹ[2] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁתָּלָה[3] נִדְרוֹ אוֹ שְׁבוּעָתוֹ בְּאוֹתוֹ דָּבָר, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם אוֹתוֹ דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע בִּגְלָלוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[4].

ב. כֵּיצַד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע: שֶׁאֵינִי נוֹשֵׂא אִשָּׁה פְּלוֹנִית שֶׁאֲבִיהָ רַע, שֶׁאֵינִי נִכְנָס לְבַיִת זֶה שֶׁכֶּלֶב רַע בְּתוֹכוֹ; מֻתּוּ אוֹ שֶׁעָשָׂה הָאָב תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[5]. שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע וְאָמַר: שֶׁלֹּא אֶשָּׂא פְּלוֹנִית וְלֹא אֶכָּנֵס לְבַיִת זֶה אֶלָּא אִם נִסְתַּלֵּק הַהֶזֵּק[6]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[7].

ג. אֲבָל הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע, שֶׁאֵינִי נוֹשֵׂא פְּלוֹנִית הַכְּעוּרָה, וְנִמְצָאת נָאָה[8]; שְׁחוֹרָה, וְנִמְצָאת לְבָנָה; קְצָרָה[9], וְנִמְצָאת אֲרֻכָּה[10]; קוֹנָם[11] שֶׁאֵין אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי[12], שֶׁגָּנְבָה אֶת כִּיסִי וְשֶׁהִכְּתָה אֶת בְּנִי, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא גָּנְבָה וְשֶׁלֹּא הִכְּתָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶדֶר טָעוּת, וְהוּא בִּכְלַל נִדְרֵי שְׁגָגוֹת שֶׁהֵן מֻתָּרִין[13]. וְאֵין זֶה כְּתוֹלֶה נִדְרוֹ בְּדָבָר וְלֹא נִתְקַיֵּם הַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי הַסִּבָּה שֶׁבִּגְלָלָהּ נָדַר לֹא הָיְתָה מְצוּיָה[14] וְטָעוּת הָיָה[15].

ד. וְלֹא עוֹד[16], אֶלָּא מִי שֶׁרָאָה אֲנָשִׁים מֵרָחוֹק אוֹכְלִים תְּאֵנִים שֶׁלּוֹ, וְאָמַר לָהֶן: הֲרֵי הֵן עֲלֵיכֶם קָרְבָּן[17] - כֵּיוָן שֶׁקָּרַב אֲלֵיהֶם וְהִבִּיט וַהֲרֵי הֵן אָבִיו וְאָחִיו, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ הַסִּבָּה שֶׁהִדִּירָן בִּגְלָלָהּ, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ. שֶׁהַדָּבָר מוֹכִיחַ, שֶׁלֹּא אָסַר עֲלֵיהֶם אֶלָּא שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁהֵן זָרִים[18]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע, וְנוֹלַד[19] לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיִּשְׁאַל לְחָכָם וְיַתִּיר אֶת נִדְרוֹ. כֵּיצַד? אָסַר אֶת עַצְמוֹ בַּהֲנָיַת פְּלוֹנִי אוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לִמְקוֹם פְּלוֹנִי, וְנַעֲשָׂה אוֹתוֹ הָאִישׁ סוֹפֵר[20] וְאוֹתוֹ מָקוֹם בֵּית הַכְּנֶסֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נַעֲשָׂה סוֹפֵר וּבְמָקוֹם זֶה יַעֲשֶׂה בֵּית הַכְּנֶסֶת, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר אוֹ נִשְׁבָּע - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת וּלְהִכָּנֵס עַד שֶׁיַּתִּיר נִדְרוֹ[21], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[23].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

זה נוסף על מאמרו: על מנת שאין לבעלך רשות בהן, שמכיוון שמדגיש: "אלא מה שתרצי עשי" כוונתו לומר, שלא יהיו שלך אלא לאותו דבר שתרצי לעשות בהן בכל שעה ושעה, ואין ההקנאה חלה אלא באותה שעה שתרצה לעשות בהן איזה דבר, ולאותו דבר בלבד. נמצא, שאין לבעל קניין בהן, שהרי אף בתו לא קנתה אותן לכל דבר. 79) שיד אשה כיד בעלה. 80) ובכל זאת קנה אותן הבעל. ואף על פי שאסור לו ליהנות מהן, אם ירצה ליתנן צדקה לעניים, או לעשות בהן צרכי רבים מותר, שמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן בכל דבר שאין לאדם בו היתר הנאה. 1) נדר התלוי בדבר מסויים ולא נתקיים הדבר, נדר שהותר מקצתו מה דינו ככולו, שהולכים אחר כוונת הנודר ולא אחר משמעות הדיבור, ההבדל בין האומר: לביתך איני נכנס, לאומר: לבית זה איני נכנס, דברים המותרים בלא שאלה לחכם. 2) הסיבה שבגללה נדר מה שנדר. 3) התנה. 4) אפילו בלא שאלה לחכם. שהרי זה כתנאי גמור, ואם לא נתקיים התנאי בטל הדבר, וכמבואר בירושלמי נדרים פ"ט, ה"ג. 5) אעפ"י שהמיתה היא סיבה ש"נולדה" לאחר נדרו ואין ה"נולד" יכול לבטל הנדר, ללא שאלה לחכם, כמבואר בסמוך ה"ח, - כאן, שתלה נדרו בסיבה ידועה, הרי זה עדיף מנולד, כמו שמפרש רבינו והולך. 6) משנה בנדרים סה. ובגמרא שם כדעת רב הונא, וכשנסתלק ההיזק - אין מקום עוד לנדרו. 7) כמו שאמרו בירושלמי שם, "באומר קונם שאיני נהנה לאיש פלוני כל הזמן שהוא לבוש שחורים, לבש לבנים מותר בו". 8) יפה. כלומר, לא שייפוה וקשטוה, אלא מתחילה היתה נאה ויפה, ונמצא שנדר בטעות. 9) נמוכת קומה. 10) גבוהה (משנה בנדרים סו.). 11) קרבן. קונם - הוא כינוי לקרבן, כמבואר לעיל פ"א, הט"ז. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי, תיבה זו איננה. 12) הנאתה ממני תהא אסורה עליה כקרבן. 13) משנה שם כה: וכמבואר לעיל פ"ד, ה"א. 14) מתחילה בשעת נדרו. 15) כלומר, בשני המקרים שבשתי ההלכות שלפנינו, הוא מותר בלא שאלה לחכם. אלא, שבדין האמור בהלכה ב הקודמת הוא מותר מחמת שהוא תולה נדרו בדבר, וההיתר בהלכה שלפנינו הוא מטעם "נדר טעות" שהוא בכלל נדרי שגגות (כסף־משנה ע"פ סוגיית הגמרא שם סה:). ולדעת ה"אור שמח", הנוסח בדברי רבינו כך הוא: "שהן מותרין, שהרי הסיבה שבגללה נדר לא היתה מצויה, וטעות היה", והתיבות: "ואין זה כתולה נדרו" וכו אינן שייכות כלל כאן, ומקומן בסמוך סוף ה"ה אחרי התיבות: "כמו שביארנו". וראה בביאורנו שם. 16) לא רק כשפירש בשפתיו ונמצא שטעה הרי זה מותר, אלא אפילו כשלא פירש כלל. 17) אסורים בהנאה כקרבן. 18) נמצא שהוא מוטעה בעיקר נדרו, שמעולם לא היתה דעתו עליהם, ובטל מאליו (משנה שם כה:). 19) ונתחדש. 20) תלמיד חכם, והכל צריכים לו, או לבלר (כתבן) והכל צריכים לו, לפי שהוא כותב שטרות העיר (משנה שם סד. ובראב"ש ותוספות שם). 21) שיבא לפני חכם מובהק או לפני שלשה הדיוטות ויאמר: אני נדרתי כך וכך ונחמתי, ואילו הייתי יודע שיארע לי כך וכך, לא הייתי נודר. ואילו היתה דעתי בעת הנדר כמו עתה, לא הייתי נודר, והואיל ונהפכה דעתו מתירים לו. 22) לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה והי"ב. כאן יש - לדעת ה"אור שמח" - לגרוס: "ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא נתקיים הדבר" (ראה לעיל ה"ג). כלומר, אעפ"י שאומר: אילו הייתי יודע לא הייתי נודר, אין זה מותר, שאין זה כתולה נדרו בדבר, שזה לא תלה כלום בשעת נדרו, שגם עכשיו "עדיין לא ניחם, אלא רצונו שלא יהנה לו, ושלא יעשה זה סופר" (לשון רבינו שם). וראה בביאורנו שם. 23) כגון שהיה המודר משיא את בנו, ואמר המדיר "אילו הייתי יודע, שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר" (משנה בנדרים סד.).

ו. כָּל נֶדֶר שֶׁהֵתַּר מִקְצָתוֹ - הֵתַּר כֻּלּוֹ[24]. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? רָאָה אֲנָשִׁים מֵרָחוֹק אוֹכְלִין פֵּרוֹתָיו, וְאָמַר: חֲרֵי הֵן עֲלֵיכֶם קָרְבָּן, וּכְשֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶם וְהִנֵּה הֵם אָבִיו וַאֲנָשִׁים זָרִים - הוֹאִיל וְאָבִיו מֻתָּר[25], כֻּלָּן מֻתָּרִין[26]. וַאֲפִלּוּ אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ כֵּן, הָיִיתִי אוֹמֵר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אֲסוּרִין וְאָבִי מֻתָּר - חֲרֵי כֻּלָּן מֻתָּרִין[27]. אֲבָל אִם אוֹמֵר כְּשֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶן: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאָבִי בֵּינֵיכֶם, הָיִיתִי אוֹמֵר: כֻּלְּכֶם אֲסוּרִין חוּץ מֵאָבִי - חֲרֵי כֻּלָּן אֲסוּרִין[28] חוּץ מֵאָבִיו; שֶׁחֲרֵי גְלָה דַעְתּוֹ שֶׁלֹּא הִתִּיר מִקְצָת הַנֶּדֶר, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁנָּדַר הָיָה נוֹדֵר[29] וּמַתְנֶה עַל אָבִיו[30].

ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: הַיַּיִן קָרְבָּן עָלַי מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן רַע לִבְנֵי מְעַיִם, וְאָמְרוּ לוֹ: חֲרֵי הַמְיַשֵּׁן יָפֶה לִבְנֵי מְעַיִם; אִם אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר, וַאֲפִלּוּ אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: הֶחָדָשׁ אָסוּר וְהַיָּשָׁן מֻתָּר - מֻתָּר בְּיָשָׁן וּבְחָדָשׁ[31]. אֲבָל אִם אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: כָּל הַיֵּינוֹת אֲסוּרִין עָלַי חוּץ מִן הַמְיַשֵּׁן - חֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּמְיַשֵּׁן[32]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[33].

ח. כָּל הַנּוֹדֵר אוֹ נִשְׁבָּע - רוֹאִין דְּבָרִים שֶׁבִּגְלָלָן נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר, וּלְמֵדִין מֵהֶן לְאֵי זֶה נִתְכַּוֵּן, וְהוֹלְכִין אַחַר הָעִנְיָן[34], לֹא אַחַר כָּל מַשְׁמַע הַדִּבּוּר[35]. כֵּיצַד? הָיָה טָעוּן מַשָּׂא שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתִּים, וְהִזִּיעַ[36] וְהָיָה רֵיחוֹ קָשֶׁה[37], וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים לְעוֹלָם - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים וּלְכַסּוֹתָן[38], וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא לְהַפְשִׁילָן[39] לַאֲחוֹרָיו[40]. הָיָה לָבוּשׁ בִּגְדֵי צֶמֶר וְנִצְטַעֵר בִּלְבִישָׁתָן[41], וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו צֶמֶר לְעוֹלָם - אָסוּר לִלְבֹּשׁ, וּמֻתָּר לִטְעֹן עָלָיו, וּמֻתָּר לְהִתְכַּסּוֹת בְּבִגְדֵי[42] צֶמֶר; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְבֶגֶד צֶמֶר[43]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. הָיוּ מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ שֶׁיִּשָּׁא קְרוֹבָתוֹ[44] וְהוּא מְמָאֵן, וּפָצְרוּ[45] בּוֹ וְנָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא תֵּהָנֶה בּוֹ לְעוֹלָם; וְכֵן הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא תֵּהָנֶה בּוֹ לְעוֹלָם - חֲרֵי אִלּוּ מֻתָּרוֹת לְהָנוֹת לוֹ; שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְשֵׁם אִישׁוּת[46].

י. וְכֵן הַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ שֶׁיִּסְעַד אֶצְלוֹ וּמֵאֵן, וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה לוֹ טִפַּת צוֹנֵן - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתּוֹת לוֹ צוֹנֵן; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עִמּוֹ בִּסְעֻדָּה זוֹ[47]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קוֹנָם[48] לְבֵיתְךָ אֲנִי נִכְנָס וְשָׁדְךָ אֲנִי לוֹקֵחַ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, וּמֵת[49] אוֹ מְכָרָן לְאַחֵר - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לַבַּיִת וְלִקַּח הַשָּׂדֶה מִן הַיּוֹרֵשׁ אוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

24) שנאמר (במדבר ל, ג) "ככל היוצא מפיו יעשה" כולו ולא מקצתו, מכאן לנדר שבטל מקצתו - בטל כולו (ירושלמי נדרים פ"א, ה"א) והשווה לעיל פ"ד, הי"א. 25) שהדבר מוכיח, שלא אסר עליו, כמבואר לעיל ה"ד. 26) שלא נדר מתחילה, אלא על דעת שיתקיים כולו, והתרת מקצתו משמשת פתח היתר לכולו (משנה בנדרים סו. וברא"ש שם). והר"ן (שם כה:) מפרש: כיון שאילו היה יודע שאביו ביניהם היה מוציאו מן הכלל, הרי זה מוטעה בעיקר הנדר, וכל שיש בעיקר הנדר טעות - אין פיו ולבו שוים ובטל מאליו. 27) נדרים כה: הואיל ומתחילה אסרם עליהם בלשון: כולכם, ועכשיו החליף דבריו הורע כוח הנדר, וכאילו נעקר והותר מקצתו, ולפיכך הותר כולו (רא"ש ותוספות שם). 28) שם, וכדעת רבה. 29) כיון שבשעת הנדר אמר: כולכם אסורים, ועכשיו בשעת החזרה הוא גם כן מעמיד דבריו הראשונים - ביחס לאחרים, אעפ"י שמוציא את אביו מן הכלל, אין זה נדר שהותר מקצתו, לפי שאביו לא נכנס מעולם במשמעות הנדר (ר"ן שם). 30) וכבר אמרנו, שאביו לא נכלל מעולם במשמעות הנדר, כמבואר לעיל ה"ד, נמצא שאין כאן נדר שהותר מקצתו. והוא־הדין אם מתחילה אמר: פירותי אלה יהיו אסורים לזה ולזה ולא הכירם, בגלל ריחוקם ממנו, וכשנתקרב וראה את אביו ביניהם, חזר ואמר: אילו הייתי יודע... הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא, הותרו כולם, מאחר שהחליף דבריו שמשעת האיסור, לדבריו שבשעת החזרה, הורע כח הנדר ונעקר, ומתוך דהותר מקצתו הותר כולו (כסף־משנה בשם הטור). 31) שהרי החליף דבריו, ועקר מקצת נדרו, וממילא הותר כולו. 32) הואיל והעמיד דבריו כבתחילה לא הורע נדרו, שאין זה אלא מתנה על המיושן, שלא היה בכלל בשעת נדרו, אילו ידע שהוא יפה למעיים (נדרים סו. וכפירוש הגמרא שם כו: לענין בצל, וממנו למד רבינו לענין יין). 33) כמו שאמרו שם סו. "קונם בצל שאני טועם, שהבצל רע ללב, אמרו לו: והלא הכופרי (בצל כפרי) יפה ללב ?! הותר בכופרי, ולא בכופרי בלבד הותר אלא בכל הבצלים", וכפי שהוסבר בגמרא שם כו. 34) כוונת הנדר. 35) ההבנה המילולית שבדיבור. 36) מכובד המשא. 37) או שהיה ריחו קשה, שהצמר והפשתים ריחם קשה (משנה בנדרים נה: וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם). 38) להתכסות בהם. 39) לתלותם. 40) וכל־שכן לטענם לפניו, אלא שדרכם של אלו להפשילם לאחוריו (תוספות יו"ט שם). שבענין שנצטער נדר, ולפיכך מותר לו להתכסות, ואסור לו לטענם (רש"י שם). 41) מחמת ריחם או מחמת כובדם (ריטב"א ורא"ש שם). 42) צמר שנגזז ועדיין לא נטוה. 43) שלא נדר אלא ממלבוש שנצטער בו (ברייתא שם, וברש"י). ונראה מדברי רבינו, שהנודר מן הצמר סתם, אסור גם בלבישה וגם בטעינה (ר"ן וכסף־משנה). 44) ובמשנה נדרים סג: הנוסח: "בת אחותו". ומפרש רבינו שם: לפי שהוא נהוג, ועוד הוא מצוה וחייב אדם להשתדל בזה, כמו שאמרו "ומבשרך לא תתעלם" (ישעיה נח, ז) - זה הנושא בת אחותו, וראה יבמות סב: 45) בקשו הרבה. 46) נישואין (נדרים סג:). 47) שתיה מרובה, אבל טיפת צונן מותר לו. וכן מותר לו לאכול ולשתות בביתו בסעודה אחרת, כמו שאמרו בתוספתא (נדרים פ"ד, מ"ח) "תוך המשתה אסור, לאחר המשתה מותר" (נדרים שם וברר"ן). 48) מפורש לעיל ה"ג. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי ר"מ תיבת "קונם" איננה. אלא: "לביתך איני נכנס, ושדך איני לוקח". וראה בביאורנו לעיל אות י. 49) בעל הבית והשדה.

מִן הַלּוֹקֵחַ; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ.
אֲבָל אִם אָמַר: לַבַּיִת הַזֶּה אֵינִי נִכְנָס וְשָׂדֶה זוֹ אֵינִי לוֹקֵחַ, וּמֵת אוֹ מְכָרָן לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה אָסוּר[50].

יב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הַשְׁאִילֵנִי פָּרָתְךָ, אָמַר לוֹ: אֵינָהּ פְּנוּיָה, נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר וְאָמַר: קוֹנָם[51] שָׂדֵי אֵינִי חוֹרֵשׁ בָּהּ[52] לְעוֹלָם[53]; אִם הָיָה דַרְכּוֹ לַחֲרֹשׁ בְּיָדוֹ[54] - הוּא אָסוּר, וְכָל אָדָם מֻתָּרִין לַחֲרֹשׁ לוֹ בָּהּ[55]; וְאִם אֵין דַּרְכּוֹ לַחֲרֹשׁ בְּיָדוֹ - הוּא וְכָל אָדָם אֲסוּרִין[56]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה אוֹ שֶׁיִּקְנֶה בַּיִת אוֹ שֶׁיֵּצֵא בְּשַׁיָּרָא[57] אוֹ יִפְרֹשׁ[58] בַּיָּם - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִשָּׂא אִשָּׁה אוֹ לִקְנוֹת אוֹ לָצֵאת מִיָּד, אֶלָּא עַד שֶׁיִּמְצָא דָּבָר הֶהָגוּן[59] לוֹ. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתְבַּע אוֹתָהּ תִּנָּשֵׂא לוֹ, וְקָפְצוּ עָלֶיהָ בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן הֲגוּנִין לָהּ, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא נִתְכַּוְּנָה זוֹ אֶלָּא לְכָל מִי שֶׁיִּתְבַּע אוֹתָהּ מִן הַהֲגוּנִין לָהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יד. הַמַּדִּיר אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר לוֹ: שֶׁתָּבוֹא וְתִטֹּל לְבָנֶיךָ כּוֹר אֶחָד חִטִּים אוֹ שְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן[60] - הֲרֵי זֶה[61] יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ בְּלֹא שְׁאֵלָה לְחָכָם, וְיֹאמַר לוֹ: כְּלוּם נִתְכַּוַּנְתָּ אֶלָּא לְכַבְּדֵנִי[62], כְּבוֹדִי שֶׁלֹּא אֶטֹּל[63], וּכְבָר הִגִּיעַ אֵלַי כָּבוֹד שֶׁנָּדַרְתָּ בִּשְׁבִילִי[64]. וְכֵן הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע: שֶׁאֵין אַתָּה נֶהֱנֶה לִי אִם אֵין אַתָּה נוֹתֵן לִבְנִי כּוֹר שֶׁל חִטִּים וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁאֵלַת חָכָם, וְיֹאמַר: הֲרֵינִי כְּאִלּוּ נִתְקַבַּלְתִּי[65] וְהִגִּיעוּ לְיָדִי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

א. בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ לָשׁוֹן וּבְאוֹתוֹ זְמַן שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע בּוֹ. כֵּיצַד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמֻּבְשָׁל: אִם דֶּרֶךְ אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁקּוֹרְאִין מְבֻשָּׁל אֲפִלּוּ לְצָלִי וּלְשָׁלוּק - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת מְבֻשָּׁל אֶלָּא לְבָשָׂר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּמַיִם וּבִתְבָלִין - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּצָלִי וּבְשָׁלוּק. וְכֵן הַמְעַשֵּׁן וְהַמְבֻשָּׁל בְּחַמֵּי טִבֶרְיָא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הוֹלְכִין בּוֹ אַחַר הַלָּשׁוֹן שֶׁל בְּנֵי הָעִיר.

ב. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמָּלִיחַ, אִם דַּרְכָּם לִקְרוֹת מָלִיחַ לְכָל הַמְּלוּחִין - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל הַמְּלוּחִין; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת מָלִיחַ אֶלָּא לְדָג מָלִיחַ בִּלְבַד - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּדָג מָלִיחַ.

ג. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַכָּבוּשׁ, אִם דַּרְכָּם לִקְרוֹת כָּבוּשׁ לְכָל הַכְּבוּשִׁים - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת כָּבוּשׁ אֶלָּא לְיָרָק כָּבוּשׁ בִּלְבַד - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּכָבוּשׁ שֶׁל יָרָק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. הָיוּ מִקְצָת בְּנֵי הַמָּקוֹם קוֹרִין לוֹ כָּךְ וּמִקְצָתָם אֵין קוֹרִין - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, אֶלָּא הֲרֵי זֶה סְפֵק נְדָרִים, וְכָל סְפֵק נְדָרִים - לְהַחְמִיר, וְאִם עָבַר - אֵינוֹ לוֹקֶה.

ה. כֵּיצַד? נָדַר מִן הַשֶּׁמֶן בְּמָקוֹם שֶׁמִּסְתַּפְּקִין בְּשֶׁמֶן זַיִת וּבְשֶׁמֶן שַׁמְשְׁמִין, וְרֹב אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אֵין קוֹרִין שֶׁמֶן סְתָם אֶלָּא לְשֶׁמֶן זַיִת, וְקוֹרִין לְשֶׁמֶן שַׁמְשְׁמִין שֶׁמֶן שַׁמְשְׁמִין, וּמִעוּטָם קוֹרִין אַף לְשֶׁמֶן שַׁמְשְׁמִין שֶׁמֶן סְתָם - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁנֵיהֶם, וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל שֶׁמֶן שַׁמְשְׁמִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. כָּל דָּבָר שֶׁדֶּרֶךְ שְׁלִיחַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם לְהִמָּלֵךְ עָלָיו - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַמִּין שֶׁנֶּאֱמַר לַשָּׁלִיחַ סְתָם. כֵּיצַד? מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן, אִם יִשְׁלַח אָדָם שָׁלִיחַ לִקְנוֹת לוֹ בָּשָׂר סְתָם, אָמַר לוֹ: לֹא מָצָאתִי אֶלָּא דָגִים; אִם נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר בְּמָקוֹם זֶה מִן הַבָּשָׂר - נֶאֱסַר אַף בִּבְשַׂר דָּגִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּבְכָל מָקוֹם, הַנּוֹדֵר מִן הַבָּשָׂר - אָסוּר בִּבְשַׂר עוֹפוֹת וּבִקְרָבַיִם, וּמֵתָר בַּחֲגָבִים. וְאִם מַרְאִין הַדְּבָרִים בְּעֵת שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא בִּבְשַׂר בְּהֵמָה בִּלְבַד [אוֹ לִבְשַׂר

50) כיון שאמר "בית זה", עשאו עליו כחתיכת איסור (משנה נדרים מו. ובר"ן שם עמ' ב) והשווה לעיל פ"ה, ה"ד-ה. 51) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים - תיבה זו איננה. 52) בפרה זו. 53) נתעצב השואל כנגד המשאיל, ואמר כך מתוך כעס, שלא רצה זה להשאילו (משנה בנדרים מג. וברש"י). 54) בעצמו, שהוא איש כפרי, איכר. 55) שלא נתכוין אלא לאסור חרישתו הוא. 56) כיון שאין דרכו לחרוש בידו, לא נתכוין אלא שלא ליהנות מחרישתה לא על ידו ולא ע"י פועליו (שם). 57) קבוצת אנשים העוברים יחד בדרך, או במדבר. 58) יפליג מיבשה לים. 59) בבא קמא פ. ושם הנוסח: מי שנדר ליקח בית ולישא אשה בארץ ישראל וכו' וכנראה שזו טעות סופר, שכן בתוספתא שם פ"ח, מ"ד, שהיא מקור ברייתא זו, לא נזכרה ארץ ישראל לענין זה (מעשה רוקח). וכן בשו"ע יו"ד ריט, סעיף א, לא הודגש כאן: ארץ ישראל. 60) שאמר לו: קונם שאני נהנה לך, אם אי אתה נוטל לבנך וכו' כלשון המשנה בנדרים סג: ובגמרא שם כ. ולפי זה, המדיר, הוא הנודר על עצמו. 61) חברו, שנדרש ליטול ממנו. 62) בפני הבריות, שיראו שאני חשוב בעיניך, שאתה רוצה ליתן לי מתנה. 63) שאתכבד יותר, כשיראו שאיני רוצה לקבל. 64) וכל זה כשאין המדיר מפרש את כוונתו, אלא נדר סתם. אבל אם המדיר חולק ואומר: לא כי אלא לכבודי נתכוונתי, שאתכבד כשתקבל ממני מתנה, הרי זה אסור ללא היתר חכם (ר"ן ע"פ הירושלמי בנדרים פ"ח, ה"ד. וכן בש"ך ליו"ד רלב, ס"ק מו). 65) קבלתי, ולשון משנה היא (בנדרים סג: ובתוספות יו"ט שם). וכתב הרדב"ז: מכאן יש ללמוד, שמי שנשבע לחברו לפרוע לו חובו ביום פלוני ולא השיגה ידו, אין תקנה להאריך לו זמן הפרעון, אלא יאמר לו המלוה: הריני כאילו נתקבלתי. 1) שהולכים בנדרים אחר לשון בני אדם למקומותיהם, הדברים שדרך השליח להמלך עליהם, הבדלים בין הנודר מן החטה לנודר מן החטים, מקומות ואנשים שונים הנכללים בתוך הנדר ושאינם נכללים בו.

מתוך מהדורת וגשל

עוֹף וּבְהֵמָה בִּלְבַד] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּבְשַׂר דָּגִים וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהָשְׁלִיחַ נִמְלָךְ עֲלֵיהֶן.

ז. הַנּוֹדֵר מִן הַמְבֻשָּׁל - מֻתָּר בְּבֵיצָה שֶׁלֹּא נִתְבַּשְּׁלָה עַד שֶׁקָּפְתָה אֶלָּא נִתְגַּלְגְּלָה בִּלְבַד. הַנּוֹדֵר מִמַּעֲשֵׂה קְדֵרָה - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִדְּבָרִים שֶׁמַּרְתִּיחִין אוֹתָן בִּקְדֵרָה, כְּגוֹן רִיפוֹת וּלְבִיבוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אָסַר עַצְמוֹ מִכָּל הַיּוֹרֵד לִקְדֵרָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל הַמִּתְבַּשְּׁלִין בִּקְדֵרָה.

ח. הַנּוֹדֵר מִן הַדָּגִים - מֻתָּר בְּצִיר וּבְמֻרְיָס שֶׁל דָּגִים. הַנּוֹדֵר מִן הֶחָלָב - מֻתָּר בְּקוֹם, וְהוּא הַמַּיִם הַמַּבְדִּלִין מִן הֶחָלָב. נָדַר מִן הַקּוֹם - מֻתָּר בְּחָלָב. נָדַר מִן הַגְּבִינָה - אָסוּר בָּהּ בֵּין מְלוּחָה בֵּין תְּפֵלָה.

ט. הַנּוֹדֵר מִן הַחִטִּים - אָסוּר בָּהֶן בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִין. חִטָּה חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - אָסוּר בָּהֶן בֵּין קֶמַח בֵּין פַּת. חִטָּה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - אָסוּר בְּאָפוּי וּמֻתָּר לָכֹס. חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - מֻתָּר בְּאָפוּי וְאָסוּר לָכֹס. חִטָּה חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - אָסוּר בֵּין בְּאָפוּי בֵּין לָכֹס. וְהַנּוֹדֵר מִן הַדָּגָן אוֹ מִן הַתְּבוּאָה - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּחֲמִשָּׁת הַמִּינִין.

י. הַנּוֹדֵר מִן הַיָּרָק - מֻתָּר בִּדְלוּעִין. הַנּוֹדֵר בִּכְרִישִׁין - מֻתָּר בְּקַקְפָּלוֹטוֹת. הַנּוֹדֵר מִן הַכְּרוּב - אָסוּר בַּמַּיִם שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ הַכְּרוּב; שֶׁהֲרֵי מֵי שְׁלָקוֹת - כִּשְׁלָקוֹת. נָדַר מִמֵּי הַשְּׁלָקוֹת - מֻתָּר בַּשְּׁלָקוֹת עַצְמָן. הַנּוֹדֵר מִן הָרִטָּב - מֻתָּר בַּתְּבָלִין שֶׁבּוֹ; מִן הַתְּבָלִין - מֻתָּר בָּרִטָּב. הַנּוֹדֵר מִן הַגְּרִיסִין - אָסוּר בְּמִקְפָּה שֶׁל גְּרִיסִין.

יא. הַנּוֹדֵר מִן פֵּרוֹת הָאָרֶץ - אָסוּר בְּכָל פֵּרוֹת הָאָרֶץ, וּמֻתָּר בִּכְמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת. וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי קַרְקַע עָלַי - אָסוּר אַף בִּכְמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן יוֹנְקִין מִן הַקַּרְקַע, גְּדֵלִין הֵן בַּקַּרְקַע.

יב. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הַשָּׁנָה - אָסוּר בְּכָל פֵּרוֹת הַשָּׁנָה, וּמֻתָּר בִּגְדָיִים וּבִטְלָאִים וּבְחָלָב וּבְבֵיצִים וּבְגוֹזָלוֹת. וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי שָׁנָה עָלַי - אָסוּר בְּכֻלָּם. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הַקַּיִץ - אֵין אָסוּר אֶלָּא בַּתְּאֵנִים.

יג. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הִזָּהֵר בָּעִקָּר הַגָּדוֹל, שֶׁהוּא: בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְעַל פִּי עִקָּר זֶה תּוֹרָה וְתֹאמַר: זֶה הַנּוֹדֵר אָסוּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי, וּמֻתָּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי.

יד. הַנּוֹדֵר מִן הָעֲנָבִים - מֻתָּר בְּיַיִן, וַאֲפִלּוּ הֶחָדָשׁ. מִן הַזֵּיתִים - מֻתָּר בְּשֶׁמֶן. מִן הַתְּמָרִים - מֻתָּר בִּדְבַשׁ תְּמָרִים. מִן הַסִּתְוָנִיּוֹת - מֻתָּר בְּחֹמֶץ סִתְוָנִיּוֹת. מִן הַיַּיִן - מֻתָּר בְּיַיִן תַּפּוּחִים. מִן הַשֶּׁמֶן - מֻתָּר בְּשֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין. מִן הַדְּבַשׁ - מֻתָּר בִּדְבַשׁ תְּמָרִים. מִן הַחֹמֶץ - מֻתָּר בְּחֹמֶץ סִתְוָנִיּוֹת. מִן הַיָּרָק - מֻתָּר בְּיִרְקוֹת שָׂדֶה. מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ שֵׁם לְוַיִ הֵם, וְהוּא לֹא נָדַר אֶלָּא מִשֵּׁם שֶׁאֵינוֹ לְוַיִ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו. הַנּוֹדֵר מִן הַכְּסוּת - מֻתָּר בְּשֵׂק וּבִירִיעָה וּבַחֲמִילָה. מִן הַבַּיִת - אָסוּר בַּעֲלִיָּה, שֶׁהָעֲלִיָּה בִּכְלַל הַבַּיִת. נָדַר מִן הָעֲלִיָּה - מֻתָּר בְּבַיִת. מִן הַדַּרְגֵּשׁ - מֻתָּר בְּמִטָּה; מִן הַמִּטָּה - אָסוּר בְּדַרְגֵּשׁ, שֶׁהוּא כְּמוֹ מִטָּה קְטַנָּה.

טז. הַנּוֹדֵר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבַיִת זֶה - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִן הָאַנַּף וְלִפְנִים. נָדַר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְעִיר זוֹ - מֻתָּר לְהִכָּנֵס לִתְחוּמָהּ, וְאָסוּר לְהִכָּנֵס לְעִבּוּרָהּ.

יז. הַנּוֹדֵר הֲנָיָה מִבְּנֵי הָעִיר, וּבָא אָדָם וְנִשְׁתָּהָה שָׁם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ; פָּחוֹת מִכָּאן - מֻתָּר. נָדַר מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר: כֹּל שֶׁשָּׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אָסוּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ; פָּחוֹת מִכֵּן - מֻתָּר.

יח. הַנּוֹדֵר מִן הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמַּעְיָן פְּלוֹנִי - אָסוּר בְּכָל הַנְּהָרוֹת הַיּוֹנְקוֹת מִמֶּנּוּ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַנִּמְשָׁכוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמָם, וְאֵין קוֹרִין אוֹתָן אֶלָּא נְהַר פְּלוֹנִי וּבְאֵר פְּלוֹנִי, וְאֵין מְלַוִּין אוֹתָן לְשֵׁם הַמַּעְיָן הַנָּדוּר - הוֹאִיל וְהוּא עִקָּרָן, אָסוּר בַּכֹּל. אֲבָל אִם נָדַר מִנָּהָר פְּלוֹנִי אוֹ מִמַּעְיַן פְּלוֹנִי - אֵין אָסוּר אֶלָּא בְּכָל הַנְּהָרוֹת הַנִּקְרָאוֹת עַל שְׁמוֹ.

יט. הַנּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם - מֻתָּר בְּיוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה. מִיּוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה - אָסוּר בְּיוֹרְדֵי הַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְפָרְשִׁים בְּאֶמְצַע הַיָּם הַגָּדוֹל; שֶׁיּוֹרְדֵי הַיָּם בִּכְלַל יוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה. נָדַר מֵרוֹאֵי חַמָּה - אָסוּר בְּסוּמִין; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא מִמִּי שֶׁהַחַמָּה רוֹאָה אוֹתוֹ. נָדַר מִשְּׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ - אָסוּר בְּקֵרְחִים וּבַעֲלֵי שֵׂיבוֹת, וּמֻתָּר בְּנָשִׁים וּבְקָטַנִּים. וְאִם דַּרְכָּן לִקְרוֹת שְׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ לַכֹּל - אָסוּר בַּכֹּל.

כ. נָדַר מִשּׁוּבְתִי שַׁבָּת - אָסוּר בְּיִשְׂרָאֵל וּבְכוּתִיִּים. נָדַר מֵעוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם - אָסוּר בְּיִשְׂרָאֵל וּמֻתָּר בְּכוּתִיִּים; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁמִּצְוָה עָלָיו לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם. וְהַנּוֹדֵר מִבְּנֵי נֹחַ - מֻתָּר בְּיִשְׂרָאֵל; שֶׁאֵין נִקְרָאִים בְּנֵי נֹחַ אֶלָּא שְׁאָר הָאֻמּוֹת.

כא. נָדַר מִזֶּרַע אַבְרָהָם - מֻתָּר בִּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו, וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע; וַהֲרֵי יִצְחָק אָמַר לְיַעֲקֹב: וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם.

כב. נָדַר מִן הָעֲרֵלִים - אָסוּר בְּמוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וּמֻתָּר בְּעֲרֵלֵי יִשְׂרָאֵל. נָדַר מִן הַמּוּלִים - אָסוּר בְּעֲרֵלֵי יִשְׂרָאֵל, וּמֻתָּר בְּמוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. שֶׁאֵין הָעָרְלָה קְרוּיָה אֶלָּא לְשֵׁם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים; וְאֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁל זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא מְצַוֶּה עַל הַמִּילָה, וְלֹא לְמִי שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה עָלֶיהָ.

כג. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל - אָסוּר בְּגֵרִים; מִן הַגֵּרִים - מֻתָּר בְּיִשְׂרָאֵל. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל - אָסוּר בְּכֹהֲנִים וּלְוִיִּם; מִן הַכֹּהֲנִים וּמִן הַלְוִיִּם - מֻתָּר בְּיִשְׂרָאֵל. הַנּוֹדֵר מִן הַכֹּהֲנִים - מֻתָּר בַּלְוִיִּם; מֵהַלְוִיִּם - מֻתָּר בְּכֹהֲנִים. הַנּוֹדֵר מִבָּנָיו - מֻתָּר בִּבְנֵי בָנָיו. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן דִּין הַנּוֹדֵר וְהַנִּשְׁבָּע אֶחָד הוּא.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט"־ט"ו ניסן ה'תשע"ה

יום ראשון ט' ניסן ה'תשע"ה

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

סִדֶר הַתְּפִלּוֹת נָהֲגוּ הָעָם לִקְרוֹת בְּכָל יוֹם בַּשַּׁחַר, אַחַר שֶׁקּוֹרִין פָּרָשַׁת צוֹ – 'פרשת התמיד' (במדבר כח, א־ח) וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים (שם ו, כב־כז), קוֹרְאִין מִשְׁנָה זוֹ: 'אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶן שִׁעוּר – שאין להם קצבה מן התורה, הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן [– מלשון ראיה], וּגְמִילוּת חֲסָדִים. אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם.

אָמַר רַבִּי זֵירָא: בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם הֶחְמִירוּ עַל עַצְמָן, שֶׁאֲפִלּוּ רוֹאוֹת דָּם טִפָּה כְּחַרְדָּל, יוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים. תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: כָּל הַשּׂוֹנֶה הֲלָכוֹת, מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר, הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ, אַל תִּקְרָא הֲלִיכוֹת אֶלָּא הֲלָכוֹת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָה: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר, וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ.

לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יָרֵא שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר, רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים, לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, מָה אָנוּ, מָה חַיֵּינוּ, מָה חַסְדֵּנוּ, מַה צִדְקֵנוּ, מַה מַעֲשֵׂינוּ. מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, הֲלֹא הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ, וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ, וַחֲכָמִים כִּבְלִי מָדָע, וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל, כִּי כָּל מַעֲשֵׂינוּ תֹהוּ, וִימֵי חַיֵּינוּ הֶבֶל לְפָנֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ, וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל. אָבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ, בְּנֵי אַבְרָהָם אוֹהֲבֶךָ, שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה שתרבה אותנו וננצח את אויבינו, זֶרַע יִצְחָק עֲקֵדְךָ, שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי מִזְבַּחֲךָ, עֵדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְּכוֹרֶךָ – שהסכמת לקניית הבכורה מעשיו, שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתוֹ וְשִׂמְחָתְךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ קָרָאתָ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן. לְפִיכָךְ אָנוּ חַיָּבִין לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבֵּחַךְ וּלְפָאֶרְךָ, וְלִתֵּן הוֹדָיָה וְשֶׁבַח לִשְׁמֶךָ. חַיָּבִין אָנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ בְּכָל יוֹם, עֶרֶב וָבֹקֶר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אַשְׁרֵינוּ, מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ, מַה נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ, מַה יָּפָה מְאֹד יְרֻשָּׁתֵנוּ – הירושה שהנחילונו אבותינו לעבוד אותך. אַשְׁרֵינוּ שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִין – שאנו קמים מוקדם בבוקר, וּמַעֲרִיבִין – שאנו מתאחרים בערב, וְאוֹמְרִין 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד'. אַתָּה הוּא קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְאַתָּה הוּא אַחַר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם – בלי שום שינוי, אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא, אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן. קַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ – שתמלוך על כל העולם, וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרִים וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ [– מלכותנו]. בָּרוּךְ מְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ בָּרַבִּים. אַתָּה הוּא ה' לְבַדֶּךָ, אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם – השמים העליונים שמעל השמים הנראים, וְכָל צְבָאָם – הכוכבים והמזלות, הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ, הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם, וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם, וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים. אַתָּה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ וְכָרַתְּ אִתּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לְזַרְעוֹ וַתָּקֵם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה. וְרָאִיתָ אֶת עֳנִי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת צַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל יַם סוּף וַתִּתֵּן אֹתֹת וּמֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו וּבְכָל עַם אַרְצוֹ כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִדוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם כַּהַיּוֹם הַזֶּה. וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְאֶת רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִּמְצֹלוֹת כַּאֶבֶן בְּמַיִם אַדִּירִים. וַתּוֹלֵךְ אֹתָם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לְבִלְתִּי הוֹתִיר בָּהֶם שָׂרִיד וּפְלֵיטָה. וַתַּרְגִּיזֵם בְּמִדְבַּר צִין אַרְבָּעִים יוֹם וַתִּנַּסֵּם בְּחֹרֵב וַתִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתְךָ לְקַיֵּם לָהֶם מִשְׁפְּטֶיךָ וַתַּרְעֵם אֶרֶץ רָעָשָׁה שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם עָבִים נָטְפוּ מָיִם. עָבְרוּ בְתוֹךְ הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים וַתַּנְחֵם בְּעָנָן יוֹמָם וְכָל הַלֵּילוֹת בְּאוֹר אֵשׁ לָהֶם לָדַעַת אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָהּ. הַר סִינַי יָרַדְתָּ וַתְּדַבֵּר עִמָּם מִן הַשָּׁמַיִם וַתִּתֵּן לָהֶם מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרֹת אֱמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּם בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. וַתּוֹדִיעֵם אֶת שַׁבַּת קָדְשְׁךָ וּמִצְוֹת וְחֻקִּים וְתוֹרָה צִוִּיתָם בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. וַתַּרְעֵבֵם לַחְמֶךָ מִן הַשָּׁמַיִם לְמוֹצִיא לָהֶם מַיִם מִצּוּר וַתֹּאמֶר לָהֶם לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתָ אֶת יָדְךָ לָתֵת לָהֶם. וְגַם אֹתָם וַאֲבוֹתֵינוּ גָּאוּ וַיַּקְשׁוּ אֶת עָרְפָּם כְּעָרְפָּם שֶׁל אֲבוֹתָם לֹא שָׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתֶיךָ. וַיְמָאֲנוּ לִשְׁמֹעַ וְלֹא זָכְרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּם וַיַּקְשׁוּ אֶת עָרְפָּם וַיִּתְּנוּ רֹאשׁ לָשׁוּב לַעֲבָדָתָם בְּמַרְיָה. וְאַתָּה אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד לֹא עֲזַבְתָּם. גַּם כִּי עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ זֶה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הֶעֱלָךְ מִמִּצְרַיִם וַיַּעֲשׂוּ נְאָצוֹת גְּדֹלוֹת. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים לֹא עֲזַבְתָּם בַּמִּדְבָּר. עַמּוּד הֶעָנָן לֹא סָר מֵעֲלֵיהֶם יוֹמָם לַנְחֹתָם בַּדֶּרֶךְ וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לְהָאִיר בָּהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָהּ. וְרוּחֲךָ הַטּוֹבָה נָתַתָּה לְהַשְׂכִּילָם וּמָן מִפִּיךָ לֹא מָנַעְתָּ וּמַיִם נָתַתָּה לָהֶם לְצִמָּאוֹנָם. וְאַרְבָּעִים שָׁנָה כִּלְכַּלְתָּם בַּמִּדְבָּר לֹא חָסְרוּ כְּלוּם שִׂמְלֹתָם לֹא בָלוּ וְרַגְלָם לֹא בָצֵקוּ. וַתִּתֶּן לָהֶם מַמְלְכוֹת וְגוֹיִם וַתְּחַלְּקֵם לְפֵאָה וַיִּרְשׁוּ אֶת אֶרֶץ סִיחוֹן וְאֶת אֶרֶץ חֶשְׁבּוֹן וְאֶת אֶרֶץ עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן. וַתַּרְבֶּה אֶת בָּנָיו כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וַתְּבִיאֵם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ לַאֲבוֹתָם לָרֶשֶׁת אוֹתָהּ. וַיָּבֹאוּ בָנִים וַיִּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ הִכְנַעְתָּ לְפָנֵיהֶם אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִים וַתִּתֵּן אוֹתָם בְּיָדָם וְאֶת מַלְכֵיהֶם וְאֶת עַמֵּי הָאָרֶץ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כִּרְצוֹנָם. וַיִּלְכְּדוּ עָרִים בְּצוּרוֹת וַיִּרְאוּ בַּתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב בֹּרוֹת חֲצוּבוֹת כְּרָמִים וְזֵיתִים וְעֵצִים מַאֲכָל לָרֹב וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ וַיִּדְּשֵׁנוּ וַיִּתְעַנְּגוּ בְּטוּבְךָ הַגָּדוֹל אֲשֶׁר נָתַתָּה לָהֶם. וְאַתָּה הוּא אֱלֹהֵי הַסְּלִיחוֹת חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד לֹא עָזַבְתָּם. גַּם כִּי הִכְעִיסוּךָ וַיַּעַזְבוּךָ אֶת תּוֹרָתֶךָ בְּקִרְבָּם וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וַיַּעַזְבוּ אֶת מִצְוֹתֶיךָ בָּהֶם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם וָחַי וַיִּתְּנוּ כָתֵף סוֹרֶרֶת וְאָזְנָם הִכְבִּידוּ וְלֹא שָׁמָעוּ. וַתַּאֲרֵךְ עֲלֵיהֶם שָׁנִים וַתָּעֵד בָּהֶם בְּרוּחֲךָ בְּיַד נְבִיאֶיךָ וְלֹא הֶאֱזִינוּ וַתִּתְּנֵם בְּיַד עַמֵּי אֲרָצוֹת. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים לֹא עָשִׂיתָ אוֹתָם כָּלָה וְלֹא עֲזַבְתָּם כִּי אֵל חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. וַתִּשְׁמַע תְּפִלָּתָם וַתִּרְאֶה בְּצָרָתָם בְּשָׁמְעֲךָ צַעֲקָתָם וַתִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתֶךָ וַתִּנָּחֵם כְּרֹב חֲסָדֶיךָ וַתִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָּל שׁוֹבֵיהֶם. הוֹשִׁיעֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ וּלְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ. בָּרוּךְ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֵהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַה'.

סִדֶר הַתְּפִלּוֹת

נָהֲגוּ הָעָם לִקְרוֹת בְּכָל יוֹם בַּשַּׁחַר, אַחַר שֶׁקּוֹרִין פָּרָשַׁת צוֹ, וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, קוֹרְאִין מִשְׁנָה זוֹ: אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶן שִׁעוּר, הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן, וּגְמִילוּת חֲסָדִים. אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם.

אָמַר רַבִּי זֵירָא: בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם הֶחְמִירוּ עַל עַצְמָן, שֶׁאֲפִלּוּ רוֹאוֹת דָּם טִפָּה כְּחַרְדָּל, יוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים. תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: כָּל הַשּׂוֹנֶה הֲלָכוֹת, מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר, הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ, אַל תִּקְרָא הֲלִיכוֹת אֶלָּא הֲלָכוֹת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָה: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר, וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ.

לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יָרֵא שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר, רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים, לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, מָה אָנוּ, מָה חַיֵּינוּ, מָה חַסְדֵּנוּ, מַה צִדְקֵנוּ, מַה מַעֲשֵׂינוּ. מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, הֲלֹא הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ, וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ, וַחֲכָמִים כִּבְלִי מָדָע, וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל, כִּי כָּל מַעֲשֵׂינוּ תֹהוּ, וִימֵי חַיֵּינוּ הֶבֶל לְפָנֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ, וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל. אָבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ, בְּנֵי אַבְרָהָם אוֹהֲבֶךָ, שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, זֶרַע יִצְחָק עֲקֵדְךָ, שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי מִזְבַּחֲךָ, עֵדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְּכוֹרֶךָ, שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתוֹ וְשִׂמְחָתְךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ קָרָאתָ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן.

לְפִיכָךְ אָנוּ חַיָּבִין לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבֵּחַךְ וּלְפָאֶרְךָ, וְלִתֵּן הוֹדָיָה וְשֶׁבַח לִשְׁמֶךָ. חַיָּבִין אָנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ בְּכָל יוֹם, עֶרֶב וָבֹקֶר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אַשְׁרֵינוּ, מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ, מַה נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ, מַה יָּפָה מְאֹד יְרֻשָּׁתֵנוּ. אַשְׁרֵינוּ שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִין, וּמַעֲרִיבִין, וְאוֹמְרִין שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אַתָּה הוּא קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְאַתָּה הוּא אַחַר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא, אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן. קַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ, וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרִים וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ. בָּרוּךְ מְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ בָּרַבִּים.

אַתָּה הוּא ה' לְבַדֶּךָ, אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם, וְכָל צְבָאָם, הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ, הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם, וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם, וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים. אַתָּה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר

מֵאוּר כַּשְׁדִּים וְשַׁמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם. אַתָּה הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתַּמּוּ. ה' מֶלֶךְ, ה' מָלָךְ, ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד, בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.

ברכת 'ברוך שאמר' שלפני 'פסוקי דזמרה' בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁמְּבָרְכִין לִפְנֵי פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת, זֶה הוּא נָסְחָהּ: 'בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, בָּרוּךְ הוּא, בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם – מבורך הוא הגוזר גזירה על אומות העולם והוא מקיימה. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ, בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת. בָּרוּךְ מַעֲבִיר אֲפֵלָה וּמֵבִיא אוֹרָה. בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו – מבורך הוא הנותן שכר לנשמות בגן עדן. בָּרוּךְ שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא עַוְלָה [– שקר] וְלֹא שִׁכְחָה, לֹא כָזָב – שאינו חוזר מדבריו וְלֹא מִרְמָה, לֹא מַשּׂוֹא פָנִים – נשיאת פני אדם, שלא להענישו על עבירה שעשה, וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד. בָּרוּךְ אֵל חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ, מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר בִּלְשׁוֹן כָּל חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו. וּבְשִׁירֵי דָוִד בֶּן יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ, נְהַלֶּלְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשִׁבְחוֹ וּבְזִמְרוֹ. נוֹדְךָ, נְשַׁבֵּחֲךָ, נְפָאֶרְךָ, נְרוֹמֵמְךָ, נַמְלִיכְךָ, נַזְכִּיר שִׁמְךָ, מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ, יַחַד. יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים, מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר עֲדֵי עַד שְׁמוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתֻּשְׁבָּחוֹת.

כַּשְׁדִּים וְשַׁמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם. אַתָּה הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתַּמּוּ. ה' מֶלֶךְ, ה' מָלָךְ, ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד, בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁמְּבָרְכִין לִפְנֵי פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת, זֶה הוּא נָסְחָהּ: בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, בָּרוּךְ הוּא, בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ, בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת. בָּרוּךְ מַעֲבִיר אֲפֵלָה וּמֵבִיא אוֹרָה. בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו. בָּרוּךְ שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא עַוְלָה וְלֹא שִׁכְחָה, לֹא כָזָב וְלֹא מִרְמָה, לֹא מַשּׂוֹא פָנִים, וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד. בָּרוּךְ אֵל חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ, מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר בִּלְשׁוֹן כָּל חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו. וּבְשִׁירֵי דָוִד בֶּן יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ, נְהַלֶּלְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשִׁבְחוֹ וּבְזִמְרוֹ. נוֹדְךָ, נְשַׁבֵּחֲךָ, נְפָאֶרְךָ, נְרוֹמֵמְךָ, נַמְלִיכְךָ, נַזְכִּיר שִׁמְךָ, מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ, יַחַד. יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים – שאתה לבדך מחייה את כל העולמות, מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר עֲדֵי עַד [– לעולם] שְׁמוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתֻּשְׁבָּחוֹת.

'פסוקי דזמרה'

וְקוֹרֵא פְּסוּקִים אֵלּוּ: 'יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם יִשְׂמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו' – שישמח במה שכולם זהירים במצוותיו. 'יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם, מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ – ממקום זריחת השמש במזרח עד מקום שקיעתה במערב, מְהֻלָּל שֵׁם ה', רָם עַל כָּל גּוֹיִם ה' עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. 'ה' שִׁמְךָ לְעוֹלָם ה' זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר. 'ה' בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה. 'יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם ה' מָלָךְ. ה' מָלָךְ, ה' מָלָךְ, ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. ה' מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ. 'ה' הֵפִיר [– ביטל] עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא [– ביטל ומנע] מַחְשְׁבוֹת עַמִּים. 'עֲצוּ [– התייעצו] עֵצָה וְתֻפָר דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עִמָּנוּ אֵל. 'רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ וַעֲצַת ה' הִיא תָקוּם. 'עֲצַת ה' לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר. 'כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד'. 'כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן [– בירושלים] אִוָּה [– תאב וחשק] לְמוֹשָׁב לוֹ'. 'כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לְסְגֻלָּתוֹ'. 'כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' עַמּוֹ – שלא יעזבנו ויפרידנו ממנו בכוח, וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב'. 'וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ – שמרבה להחזיר כעסו הגלוי וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ' – שאינו מעורר כלל כעסו הפנימי. 'ה' הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ'. 'אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה' [– לעולם]. 'אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁה' אֱלֹהָיו'.

מִזְמוֹרֵי תְהִלִּים שאומרים ב'פסוקי דזמרה'; פסוקים שחותמים את 'פסוקי דזמרה' וְקוֹרֵא מִ'תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלֹהַי הַמֶּלֶךְ וְכו'', עַד סוֹף סֵפֶר תְּהִלִּים [– תהילים], שהוא מזמור 'הללויה הללו אל וכו'' (תהילים קנ). וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא פְּסוּקִים אֵלּוּ: 'בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן'. 'יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם' אָמֵן וְאָמֵן. 'וַיְבָרֶךָ דָוִד אֶת ה' לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִד בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם – מעולם הזה עד עולם הבא, לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח [– הנצחון] וְהַהוֹד [– ההדר והיופי] כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ – כל מה שנמצא שם שלך הוא, לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ – שאתה מתנשא על כל מי שהוא ראש ומלך, וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ [– מידך] וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל, וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ. 'וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה'.

ברכת 'ישתבח' שאחרי 'פסוקי

הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ. אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה. אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁה' אֱלֹהָיו.

וְקוֹרֵא מִתְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלֹהַי הַמֶּלֶךְ וְכו', עַד סוֹף סֵפֶר תְּהִלִּים.

וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא פְּסוּקִים אֵלּוּ: בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן. יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן. וַיְבָרֶךְ דָּוִד אֶת ה' לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִד בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם, לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ, וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל, וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ. וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה.

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

דזמרה' **בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלְּאַחַר פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת, זֶה הוּא נֶסָּחָה:** 'יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד [– לעולם] **מַלְכֵּנוּ, הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, כִּי לְךָ נָאֶה ה' אֱלֹהֵינוּ שִׁיר וְשֶׁבַח, הַלֵּל וְזִמְרָה, בְּרָכוֹת וְהוֹדָיוֹת, נֶצַח וּגְבוּרָה גְּדֻלָּה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת, עֹז מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם** [– לעולמים]. **בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מֶלֶךְ גָּדוֹל הַתִּשְׁבָּחוֹת** [– שכל העולם משבחים אותך], **אֵל הַהוֹדָיוֹת, אֲדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה, חֵי הָעוֹלָמִים'** – שאתה מחייה את כל העולמות. **וְקוֹרֵא הַשִּׁירָה** – 'שירת הים' (שמות טו, א - יט), או 'שירת האזינו' (דברים לב, א - מג), **עַד סוֹפָהּ, כְּמִנְהַג הַמָּקוֹם.**

אמירת 'נשמת כל חי' בשבת אחרי 'פסוקי דזמרה' **בְּשַׁבָּת נָהֲגוּ כָּל הָעָם לְהוֹסִיף לִפְנֵי בְּרָכָה זוֹ** – של ישתבח, **נָשָׁם זֶה:** 'נִשְׁמַת כָּל חַי – הנשמה שיש לכל אדם שהוא חי **תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר** – הרוח שיש לכל הברואים, וגם לבהמות **לְךָ תְּפָאֵר, וּתְרוֹמֵם אֶת זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְדֹר וָדֹר, מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה הוּא הָאֵל, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים, וְאֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה אֶלָּא אָתָּה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל, מְפַרְנֵס וּמְרַחֵם, אֱלוֹהַּ עַל כָּל בְּרִיּוֹת, אֲדוֹן הַתּוֹלְדוֹת, הַמְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת, הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים רַבִּים. וַה' אֱלֹהִים מַלְאָךְ וְאֵין לָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים, הַמֵּקִיץ רְדוּמִים, סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים, וּלְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו, וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי הָרָקִיעַ, וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ, וְיָדֵינוּ פְּרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם, וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת, אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וּלְבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ, עַל אַחַת מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרֹב רִבְבֵי רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ, מִלְּפָנִים מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ, בְּרָעָב זַנְתָּנוּ וּבְשֹׂבַע כִּלְכַּלְתָּנוּ, וּמֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ, מִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ, וּמֵחֳלָיִים רָעִים רַבִּים דִּלִּיתָנוּ, וְעַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ. עַל כֵּן אֵיבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ, וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּנוּ, וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ, הֵן הֵן יוֹדוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ'.

מזמורים שנהגו להוסיף בשבת לפני 'פסוקי דזמרה' **וְכֵן נָהֲגוּ** לִקְרוֹת 'מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת'

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלְּאַחַר פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת, זֶה הוּא נֶסָּחָה: יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ, הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, כִּי לְךָ נָאֶה ה' אֱלֹהֵינוּ שִׁיר וְשֶׁבַח, הַלֵּל וְזִמְרָה, בְּרָכוֹת וְהוֹדָיוֹת, נֶצַח וּגְבוּרָה גְּדֻלָּה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת, עֹז מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מֶלֶךְ גָּדוֹל הַתִּשְׁבָּחוֹת, אֵל הַהוֹדָיוֹת, אֲדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה, חֵי הָעוֹלָמִים. וְקוֹרֵא הַשִּׁירָה, עַד סוֹפָהּ, כְּמִנְהַג הַמָּקוֹם.

**בְּשַׁבָּת נָהֲגוּ כָּל הָעָם לְהוֹסִיף לִפְנֵי בְּרָכָה זוֹ, נֶשָׁם זֶה: נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר, לְךָ תְּפָאֵר, וּתְרוֹמֵם אֶת זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְדֹר וָדֹר, מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה הוּא הָאֵל, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים, וְאֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה אֶלָּא אָתָּה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל, מְפַרְנֵס וּמְרַחֵם, אֱלוֹהַּ עַל כָּל בְּרִיּוֹת, אֲדוֹן הַתּוֹלְדוֹת, הַמְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת, הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים רַבִּים. וַה' אֱלֹהִים מַלְאָךְ וְאֵין לָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים, הַמֵּקִיץ רְדוּמִים, סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים, וּלְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו, וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי הָרָקִיעַ, וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ, וְיָדֵינוּ פְּרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם, וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת, אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וּלְבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ, עַל אַחַת מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרֹב רִבְבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ, מִלְּפָנִים מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ, בְּרָעָב זַנְתָּנוּ וּבְשֹׂבַע כִּלְכַּלְתָּנוּ, וּמֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ, מִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ, וּמֵחֳלָיִים רָעִים רַבִּים דִּלִּיתָנוּ, וְעַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ. עַל כֵּן אֵיבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ, וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּנוּ, וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ, הֵן הֵן יוֹדוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל רֹב נִסֶּי פִּלְאֶיךָ. כִּי כָל פֶּה לְךָ יוֹדֶה, וְכָל לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַח, וְכָל עַיִן לְךָ תְּצַפֶּה, וְכָל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע, וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה, וְכָל הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ, וְהַקְּרָבִים וְהַכְּלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה ה' מִי כָמוֹךָ מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ עָנִי וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ. וְנֶאֱמַר, רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּה' לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה. בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְרוֹמָם, וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ, וּבִלְשׁוֹן כָּל חֲסִידִים תִּתְקַדָּשׁ, וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלָּל. וּבְמִקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, יִתְפָּאַר שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ. שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבֵּחַ, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְגַדֵּל וּלְהַדֵּר עַל כָּל [– בנוסף לכל] דִּבְרֵי זְמִירוֹת שִׁירוֹת תִּשְׁבָּחוֹת שאמרן דָּוִד בֶּן יִשַׁי עַבְדֶּךָ מְשִׁיחֶךָ. יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ, הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לְךָ נָאֶה ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ".

כָּאַיָּלוֹת, אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וּלְבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ, עַל אַחַת מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרֹב רִבְבֵי רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ, מִלְּפָנִים מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ, בְּרָעָב זַנְתָּנוּ וּבְשֹׂבַע כִּלְכַּלְתָּנוּ, וּמֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ, מִדֶּבֶר מִלַّטְתָּנוּ, וּמֵחֳלָיִים רָעִים רַבִּים דִּלִּיתָנוּ, וְעַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ. עַל כֵּן אֵיבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ, וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּנוּ, וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ, הֵן הֵן יוֹדוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ'.

הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לְךָ נָאֶה ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ'.

וְכֵן נָהֲגוּ לִקְרוֹת מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת כָּל הַמִּזְמוֹר, קֹדֶם שֶׁיַּתְחִילוּ פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

כָּל הַמִּזְמוֹר, קֹדֶם שֶׁיַּתְחִילוּ פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִקְרוֹת 'הַלֵּל גָּדוֹל' – מזמור 'הודו לה' כי טוב וכו' (תהילים קלו) בְּשַׁבָּתוֹת קֹדֶם פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִקְרוֹת 'שִׁירֵי הַמַּעֲלוֹת', הַכֹּל כְּמִנְהָגָם.

ברכות קריאת שמע

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע בַּשַּׁחַר, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ, עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל. הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִין עָלֶיהָ, הַמְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה' כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶיךָ. הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם שְׁמוֹ לְבַדּוֹ מֵאָז, הַמְשֻׁבָּח הַמִּפְאָר הַמִּתְנַשֵּׂא וְטוֹב מִימוֹת עוֹלָם. אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ, בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ, אֲדוֹן עֻזֵּנוּ, צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ, מָגֵן יִשְׁעֵנוּ, מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ. אֵל בָּרוּךְ גְּדוֹל דֵּעָה, הִתְקִין וּפָעַל זָהֳרֵי חַמָּה, טוֹב, יָצַר כָּבוֹד לִשְׁמוֹ, מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ, פִּנּוֹת צְבָאוֹת קְדוֹשִׁים, רוֹמְמֵי שַׁדַּי, תָּמִיד יְסַפְּרוּ לָאֵל קְדֶשָׁתוֹ. תִּתְבָּרֵךְ ה' אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת, וְעַל כָּל שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וּמְאוֹרוֹת אֲשֶׁר יָצַרְתָּה הֵם יְפָאֲרוּךָ סֶלָה. תִּתְבָּרֵךְ לָעַד צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ גּוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים, יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ יוֹצֵר מְשָׁרְתִים, אֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם, מַשְׁמִיעִים אֶת קוֹלָם יַחַד בְּדִבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם. כֻּלָּם אֲהוּבִים, כֻּלָּם בְּרוּרִים, כֻּלָּם גִּבּוֹרִים, עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנֵיהֶם בְּאַהֲבָה. כֻּלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה, וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה, לְהַקְדִּישׁ לְצוּרָם בְּנַחַת רוּחַ, בְּשָׂפָה ברורה וּבְנְעִימָה טְהוֹרָה, כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים בְּיִרְאָה וְאוֹמְרִים, 'קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ'. וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ יַחַד מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמָּתָם, מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים, 'בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ'. לָאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ, לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ, כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת, עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת, זוֹרֵעַ צְדָקוֹת, מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת, אֲדוֹן נִפְלָאוֹת, מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ, הִתְקַנְתָּ מְאוֹרוֹת לְשַׁמֵּחַ עוֹלָם, בָּרוּךְ אַתָּה ה', יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת.

בְּרָכָה שְׁנִיָּה אַהֲבַת עוֹלָם אַהַבְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, חֶמְלָה גְּדוֹלָה יְתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, בַּעֲבוּר שִׁמְךָ, וּבַעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר בָּטְחוּ בְךָ, וַתְּלַמְּדֵנוּ חֻקֵּי חַיִּים, כֵּן תְּחָנֵּנוּ אָבִינוּ, אָב הָרַחֲמָן, הַמְרַחֵם רַחֵם נָא עָלֵינוּ, וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין לְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד, לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה. וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְדַבֵּק בְּלִבֵּנוּ יִרְאָתֶךָ, וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה אֶת שְׁמֶךָ. וּמְלֹךְ עָלֵינוּ מְהֵרָה אַתָּה לְבַדֶּךָ, כִּי שֵׁם קָדְשְׁךָ בֶּאֱמֶת נִקְרָא עָלֵינוּ – שאנו נקראים 'עם ה'' (במדבר יא, כט). בַּעֲבוּר שִׁמְךָ, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא – שראוי

1 כָּל הַמִּזְמוֹר, קֹדֶם שֶׁיַּתְחִילוּ פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם
2 הַכִּפּוּרִים. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִקְרוֹת 'הַלֵּל גָּדוֹל' – מזמור 'הודו לה'
3 כי טוב וכו' (תהילים קלו) בְּשַׁבָּתוֹת קֹדֶם פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת
4 שֶׁנָּהֲגוּ לִקְרוֹת 'שִׁירֵי הַמַּעֲלוֹת', הַכֹּל כְּמִנְהָגָם.

5 בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע
6 בַּשַּׁחַר, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: 'בָּרוּךְ אַתָּה
7 ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר אוֹר
8 וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ, עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת
9 הַכֹּל. הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִין עָלֶיהָ,
10 הַמְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה
11 בְרֵאשִׁית – כשם שבבריאת
12 העולם הובדל האור מהחושך, כך
13 הארת העולם בכל יום דומה
14 לחידוש מעשה בראשית. מָה רַבּוּ
15 מַעֲשֶׂיךָ ה' כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ
16 מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶיךָ – כלומר
17 מלשון קנין, שהארץ כולה קנויה
18 לך. הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם שְׁמוֹ לְבַדּוֹ מֵאָז
19 – לפני בריאת העולם, הַמְשֻׁבָּח
20 הַמִּפְאָר הַמִּתְנַשֵּׂא וְטוֹב מִימוֹת
21 עוֹלָם – שהוא טוב עוד לפני
22 בריאת העולם. אֱלֹהֵי עוֹלָם
23 מַלְכֵּנוּ, בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ,
24 אֲדוֹן עֻזֵּנוּ [– כוחנו, חוזקנו], צוּר
25 מִשְׂגַּבֵּנוּ [– סלע חוזקנו], מָגֵן
26 יִשְׁעֵנוּ – מגן אתה לנו בישועה
27 שאתה עושה עמנו, מִשְׂגָּב [–
28 חוזק] בַּעֲדֵנוּ. אֵל בָּרוּךְ גְּדוֹל דֵּעָה,
29 הִתְקִין וּפָעַל [– לשון עשייה] זָהֳרֵי
30 חַמָּה – אור השמש, טוֹב – ה',
31 שנקרא 'טוב' יָצַר כָּבוֹד לִשְׁמוֹ,
32 מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ, פִּנּוֹת
33 צְבָאוֹת קְדוֹשִׁים – שרי צבאותיו
34 הקדושים, שהם המלאכים, רוֹמְמֵי
35 – מרוממים את שַׁדַּי, תָּמִיד יְסַפְּרוּ
36 לָאֵל קְדֻשָּׁתוֹ. תִּתְבָּרֵךְ ה' אֱלֹהֵינוּ
37 בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת,
38 וְעַל כָּל שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וּמְאוֹרוֹת
39 אֲשֶׁר יָצַרְתָּה הֵם יְפָאֲרוּךָ סֶלָה [–
40 לעולם]. 'תִּתְבָּרֵךְ לָעַד צוּרֵנוּ
41 מַלְכֵּנוּ גּוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים,
42 יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ יוֹצֵר
43 מְשָׁרְתִים, אֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו עוֹמְדִים
44 בְּרוּם עוֹלָם – באוויר שמי מרום,
45 מַשְׁמִיעִים אֶת קוֹלָם יַחַד בְּדִבְרֵי
46 אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם –
47 שמשבחים את ה' שהוא חיי כל
48 הברואים והוא מושל על כל
49 העולם. כֻּלָּם אֲהוּבִים, כֻּלָּם
50 בְּרוּרִים – שהם אוהבים ומסכימים בוודאות זה לזה לעשות רצון ה',
51 כֻּלָּם גִּבּוֹרִים, עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנֵיהֶם [– עושיהם] בְּאַהֲבָה. כֻּלָּם
52 מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה, וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה,
53 לְהַקְדִּישׁ לְצוּרָם בְּנַחַת רוּחַ, בְּשָׂפָה בְּרוּרָה – בלשון הקודש וּבְנְעִימָה
54 טְהוֹרָה, כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים בְּיִרְאָה
55 וְאוֹמְרִים, 'קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה'
56 צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ'.
57 וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ יַחַד
58 מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמָּתָם, מְשַׁבְּחִים
59 וְאוֹמְרִים, 'בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ'.
60 לָאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ – בקול
61 נעים יזמרו, לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם
62 זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ,
63 כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת, עוֹשֶׂה
64 חֲדָשׁוֹת, זוֹרֵעַ צְדָקוֹת – שהוא
65 כזורע את הצדקות שהאדם
66 עושה, שעל ידי כן הוא מַצְמִיחַ
67 יְשׁוּעוֹת – שהישועה נצמחת על
68 ידי זריעת הצדקה, אֲדוֹן נִפְלָאוֹת,
69 מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה
70 בְרֵאשִׁית, כָּאָמוּר 'לְעֹשֵׂה אוֹרִים
71 גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ', הִתְקַנְתָּ
72 מְאוֹרוֹת לְשַׁמֵּחַ עוֹלָם, בָּרוּךְ אַתָּה
73 ה', יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת'.
74 ברכת 'אהבת עולם' שלפני
75 'קריאת שמע' של שחרית בְּרָכָה
76 שְׁנִיָּה שלפני קריאת שמע
77 בשחרית: 'אַהֲבַת עוֹלָם – אהבה
78 לעולם אַהַבְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, חֶמְלָה
79 גְּדוֹלָה יְתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ –
80 שקירבתנו אליך יותר מכל
81 המלאכים. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, בַּעֲבוּר
82 שִׁמְךָ – בשביל כבוד שמך, וּבַעֲבוּר
83 אֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר בָּטְחוּ בְךָ, וַתְּלַמְּדֵנוּ
84 חֻקֵּי חַיִּים – שלימדתנו תורה
85 שכתובים בה חוקים, והיא נותנת
86 חיים ללומדיה, כֵּן תְּחָנֵּנוּ אָבִינוּ,
87 אָב הָרַחֲמָן, הַמְרַחֵם רַחֵם נָא עָלֵינוּ,
88 וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין לְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ
89 לִלְמֹד וּלְלַמֵּד, לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת
90 וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ
91 בְּאַהֲבָה. וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ –
92 בסודות המצוות, וְדַבֵּק בְּלִבֵּנוּ
93 יִרְאָתֶךָ, וְיַחֵד לְבָבֵנוּ – עשה לנו לב
94 אחד ומחשבה אחת לְאַהֲבָה אֶת
95 שְׁמֶךָ. וּמְלֹךְ עָלֵינוּ מְהֵרָה אַתָּה
96 לְבַדֶּךָ, כִּי שֵׁם קָדְשְׁךָ בֶּאֱמֶת נִקְרָא
97 עָלֵינוּ – שאנו נקראים 'עם ה''
98 (במדבר יא, כט). בַּעֲבוּר שִׁמְךָ, הָאֵל
99 הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא – שראוי
100

לירא ממך, מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תָּרִים קַרְנֵנוּ [– מלכותנו] וְתוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. בְּךָ בָּטָחְנוּ, לֹא נֵבוֹשׁ, וּבְשִׁמְךָ חָסִינוּ, לֹא נִכָּלֵם וְלֹא נִכָּשֵׁל עַד עוֹלְמֵי עַד – גם בעולם הבא, כִּי אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַתָּה, נְגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ. רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וַחֲסָדֶךָ אַל יַעַזְבוּנוּ נֶצַח סֶלָה [– לעולם] לָעַד. וְהָבֵא עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ [– פינות, קצות העולם], וְהוֹלִיכֵנוּ מְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת – בחירות וקומה זקופה לְאַרְצֵנוּ, כִּי בָנוּ בָּחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן, וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ וּלְרוֹמְמְךָ וּלְאַהֲבָה אֶת שְׁמֶךָ, בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה.

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלְּאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע בְּשַׁחַר, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: אֱמֶת וְיַצִּיב, נָכוֹן וְקַיָּם, יָשָׁר וְנֶאֱמָן, אָהוּב וְחָבִיב, נֶחְמָד וְנָעִים, נוֹרָא וְאַדִּיר, מְתֻקָּן וּמְקֻבָּל, טוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה – מה שאמרנו בקריאת שמע 'ה' אלהינו ה' אחד', וְעָלֵינוּ לקבל זאת לְעוֹלָם וָעֶד. אֱמֶת, אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ, צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ, לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם, וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ קַיֶּמֶת, וּדְבָרָיו חַיִּים – התורה שהיא נותנת חיים וְנֶאֱמָנִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, עָלֵינוּ וְעַל אֲבוֹתֵינוּ, עַל בָּנֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹתֵינוּ זֶרַע יִשְׂרָאֵל. עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים, דָּבָר טוֹב וְקַיָּם בֶּאֱמֶת, חֹק וְלֹא יַעֲבֹר – התורה שנקראת 'אמת' (משלי כג, כג), היא חוק עלינו לקיימה לעולם. אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מַלְכֵּנוּ וּמֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ, גּוֹאֲלֵנוּ וְגוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ, יוֹצְרֵנוּ וְצוּר יְשׁוּעָתֵנוּ, פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מכל צרה, כי מֵעוֹלָם הוּא שְׁמֶךָ – מזמן רב הוא מציאלנו בשמו הגדול, וְאֵין לָנוּ אֱלֹהִים עוֹד זוּלָתֶךָ. עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם, מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ, וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ. אֲמֶת, אַשְׁרֵי אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁמַע מִצְוֹתֶיךָ, וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ. אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ, וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם לְאָבוֹת וּבָנִים. אֱמֶת, אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מוֹשִׁיעַ. אֱמֶת, מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ, וְכָל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם בַּדֶּבֶר הָרַגְתָּ, וּבְכוֹרְךָ – עם ישראל גָּאָלְתָּ, וְיַם סוּף בָּקַעְתָּ, וְזֵדִים [– ורשעים] טִבַּעְתָּ, וִידִידִים – עם ישראל אהוביו של ה' עָבְרוּ מַיִם, וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם, עַד אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר. וְעַל זֹאת שִׁבְּחוּ גְאוּלִים וְרוֹמְמוּ לְאֵל, וְנָתְנוּ יְדִידִים שִׁירוֹת זְמִירוֹת תִּשְׁבָּחוֹת לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם, רָם וְנִשָּׂא, גָּדוֹל גִּבּוֹר וְנוֹרָא, מַשְׁפִּיל גֵּאִים עַדֵי אָרֶץ, מַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים עַד מָרוֹם, מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים, וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת שַׁוְעָם אֵלָיו. תְּהִלָּה לְאֵל עֶלְיוֹן – לה' שהוא תקיף וגבוה על כל גבוהים, בָּרוּךְ הוּא. מֹשֶׁה וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ אָמְרוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה, אָמְרוּ כֻלָּם מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם [– בחזקים] ה' מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר [– אדיר] בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְּהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא, 'ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד'. וְנֶאֱמַר (ישעיה מז, ד) 'גֹּאַלֵנוּ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל', בָּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאַל יִשְׂרָאֵל'.

ברכת 'מעריב ערבים' שלפני קריאת שמע של ערבית בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים – שבדיבורו קורא לערב שיעריב, בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים – דלתות ברקיע השמים שדרכן החמה מאירה, בִּתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים – זמני חום וקור, קיץ וחורף, מַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים, מְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ. בּוֹרֵא יוֹם וָלַיְלָה, גּוֹלֵל [– מסיר]

מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תָּרִים קַרְנֵנוּ וְתוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. בְּךָ בָּטָחְנוּ, לֹא נֵבוֹשׁ, וּבְשִׁמְךָ חָסִינוּ, לֹא נִכָּלֵם וְלֹא נִכָּשֵׁל עַד עוֹלְמֵי עַד, כִּי אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַתָּה, נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ. רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וַחֲסָדֶךָ אַל יַעַזְבוּנוּ נֶצַח סֶלָה לָעַד. וְהָבֵא עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ, וְהוֹלִיכֵנוּ מְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, כִּי בָנוּ בָּחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן, וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ וּלְרוֹמְמְךָ וּלְאַהֲבָה אֶת שְׁמֶךָ, בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה.

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלְּאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע בְּשַׁחַר, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: אֱמֶת וְיַצִּיב, נָכוֹן וְקַיָּם, יָשָׁר וְנֶאֱמָן, אָהוּב וְחָבִיב, נֶחְמָד וְנָעִים, נוֹרָא וְאַדִּיר, מְתֻקָּן וּמְקֻבָּל, טוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה, עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. אֱמֶת, אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ, צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ, לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם, וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ קַיֶּמֶת, וּדְבָרָיו חַיִּים וְנֶאֱמָנִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, עָלֵינוּ וְעַל אֲבוֹתֵינוּ, עַל בָּנֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹתֵינוּ זֶרַע יִשְׂרָאֵל. עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים, דָּבָר טוֹב וְקַיָּם בֶּאֱמֶת, חֹק וְלֹא יַעֲבֹר. אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מַלְכֵּנוּ וּמֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ, גּוֹאֲלֵנוּ וְגוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ, יוֹצְרֵנוּ וְצוּר יְשׁוּעָתֵנוּ, פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם, וְאֵין לָנוּ אֱלֹהִים עוֹד זוּלָתֶךָ.

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם, מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ, וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ. אֲמֶת, אַשְׁרֵי אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁמַע מִצְוֹתֶיךָ, וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ. אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ, וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם לְאָבוֹת וּבָנִים. אֱמֶת, אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מוֹשִׁיעַ. אֱמֶת, מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ, וְכָל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם בַּדֶּבֶר הָרַגְתָּ,

וּבְכוֹרְךָ גָּאַלְתָּ, וְיַם סוּף בָּקַעְתָּ, וִידִידִים עָבְרוּ מַיִם, וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם, עַד אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר. וְעַל זֹאת שִׁבְּחוּ גְאוּלִים וְרוֹמְמוּ לְאֵל, וְנָתְנוּ יְדִידִים שִׁירוֹת זְמִירוֹת תִּשְׁבָּחוֹת לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם, רָם וְנִשָּׂא, גָּדוֹל גִּבּוֹר וְנוֹרָא, מַשְׁפִּיל גֵּאִים עַדֵי אָרֶץ, מַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים עַד מָרוֹם, מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים, וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת שַׁוְעָם אֵלָיו. תְּהִלָּה לְאֵל עֶלְיוֹן, בָּרוּךְ הוּא. מֹשֶׁה וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ אָמְרוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה, אָמְרוּ כֻלָּם מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם ה' מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְּהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא, ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. וְנֶאֱמַר, גֹּאַלֵנוּ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאַל יִשְׂרָאֵל.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים, בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים, בִּתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים, מַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים, מְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר, מַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לַיְלָה, מַבְדִּיל בֵּין יוֹם לְלַיְלָה, ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים.

ברכת 'אהבת עולם' שלפני קריאת שמע של ערבית **בְּרָכָה שְׁנִיָּה** שלפני קריאת שמע בערבית:

בְּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ. בּוֹרֵא יוֹמָם וָלַיְלָה, גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר, מַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לַיְלָה, מַבְדִּיל בֵּין יוֹם לְלַיְלָה, ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים.

בְּרָכָה שְׁנִיָּה אַהֲבַת עוֹלָם יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהַבְתָּ, וְתוֹרָה וּמִצְוֹת וְחֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָם לִמַּדְתָּ. עַל כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ, וְנִשְׂמַח וְנַעֲלֹז בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה. וְאַהֲבָתְךָ לֹא תָסוּר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הִיא עַטֶּרֶת רֹאשֵׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', אוֹהֵב אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, זֶה הוּא נַסָּחָה: אֱמֶת אֲמוּנָה כָּל זֹאת, קַיָּם עָלֵינוּ, כִּי הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ, וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ. אֱמֶת מַלְכֵּנוּ, וְאֶפֶס עָרִיצִים, הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ, הַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵינוּ, הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ, וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל שׂוֹנְאֵינוּ. הָעוֹשֶׂה לָנוּ נְקָמָה בְּפַרְעֹה, אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם. הַמַּכֶּה בְּעֶבְרָתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם, וַיּוֹצֵא אֶת יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם. הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם סוּף, וְאֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע. רָאוּ בָנִים אֶת גְּבוּרָתוֹ, וְהוֹדוּ וְשִׁבְּחוּ לִשְׁמוֹ, וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם, וְעָנוּ כֻלָּם בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים ה' מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא, ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. וְנֶאֱמַר (ישעיה מ, ד) **'גֹּאֲלֵנוּ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ אַתָּה ה', גָּאַל יִשְׂרָאֵל.**

ברכת 'השכיבנו' שאחרי 'קריאת שמע' של ערבית **בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלְּאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, זֶה הוּא נַסָּחָה: 'הַשְׁכִּיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם, וּפְרֹס עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ** – אוהל ה' שהוא השלום, **וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ, וְשָׁמְרֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל דָּבָר רָע וּמִפַּחַד לָיְלָה** – מפחדים הבאים לאדם בלילה, **וּשְׁבֹר הַשָּׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ, וּשְׁמֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ, כִּי שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ** – בסתר כנפיך תסתירנו מכעסך, **כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר** (תהילים קכא, ד) **'הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל', בָּרוּךְ שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד. 'בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן. 'יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם' אָמֵן וְאָמֵן. 'וַיַּרַא כָּל הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא הָאֱלֹהִים'. 'בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם'. 'וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ'. בָּרוּךְ ה' בַּיּוֹם, בָּרוּךְ ה' בַּלַּיְלָה. בָּרוּךְ ה' בְּבֹקֶר, בָּרוּךְ ה' בְּעָרֶב. בָּרוּךְ ה' בְּשָׁכְבֵנוּ, בָּרוּךְ ה' בְּקוּמֵנוּ. הָאֵל אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים, 'אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ'. 'בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָ אוֹתִי ה'** – הצלת אותי ממיתה, **אֵל אֱמֶת. יְרֵאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ, 'כֶּאֱמֹר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ'. ה' מָלָךְ, ה' מָלָךְ, ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמּוֹלֵךְ בִּכְבוֹדוֹ, חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד'.**

פסוקים שנהגו להוסיף באמצע

גִּזְרֵי [– קרעי] **יַם סוּף, וְאֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע. רָאוּ בָנִים אֶת גְּבוּרָתוֹ, וְהוֹדוּ וְשִׁבְּחוּ לִשְׁמוֹ, וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם, וְעָנוּ כֻלָּם בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים ה' מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא, ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. וְנֶאֱמַר, גֹּאֲלֵנוּ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', גָּאַל יִשְׂרָאֵל.**

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלְּאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, זֶה הוּא נַסָּחָה: הַשְׁכִּיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם, וּפְרֹס עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ, וְשָׁמְרֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל דָּבָר רָע וּמִפַּחַד לָיְלָה, וּשְׁבֹר הַשָּׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ, וּשְׁמֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ, כִּי שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר, הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד.

בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן. יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן. וַיַּרַא כָּל הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹהִים. בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם. וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ. בָּרוּךְ ה' בַּיּוֹם, בָּרוּךְ ה' בַּלַּיְלָה. בָּרוּךְ ה' בַּבֹּקֶר, בָּרוּךְ ה' בָּעָרֶב. בָּרוּךְ ה' בְּשָׁכְבֵנוּ, בָּרוּךְ ה' בְּקוּמֵנוּ. הָאֵל אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים, אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ. בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָ אוֹתִי ה', אֵל אֱמֶת. יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ, בֶּאֱמֹר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ. ה' מָלָךְ, ה' מָלָךְ, ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמּוֹלֵךְ בִּכְבוֹדוֹ, חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

ברכת 'השכיבנו' **וְנָהֲגוּ מִקְצַת הָעָם לְהוֹסִיף פְּסוּקִין בְּאֶמְצַע בְּרָכָה זוֹ, וְקוֹרְאִין כַּנֶּפֶשׁ הַזֶּה: 'וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא הָאֱלֹהִים. הוֹשִׁיעֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ'** – בשבח שהגויים ישבחונו

וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ – שאתה לבדך מנהיגנו, **נוֹדֶה לְךָ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. 'ה' הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת שָׁקֶר** – מדיבור חיצוני של שקר, **מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה'** – מדיבור פנימי של שקר, שמרמה בתחבולות. **'יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּה' תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי עַד'. 'יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ, לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת אֲבֹתֵינוּ'. 'כָּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ'. בָּרוּךְ ה' בַּיּוֹם, בָּרוּךְ ה' בַּלַּיְלָה. בָּרוּךְ ה' בַּבֹּקֶר, בָּרוּךְ ה' בָּעֶרֶב. בָּרוּךְ ה' בְּשָׁכְבֵנוּ, בָּרוּךְ ה' בְּקוּמֵנוּ. תָּמִיד נְהַלֵּלְךָ סֶלָה [– לעולם], וְנָשִׁיחַ בְּאֱמוּנָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמּוֹלֵךְ בִּכְבוֹדוֹ, חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד'.**

וְנָהֲגוּ מִקְצַת הָעָם לְהוֹסִיף פְּסוּקִין בְּאֶמְצַע בְּרָכָה זוֹ, וְקוֹרְאִין כַּנֶּפֶשׁ הַזֶּה: וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא הָאֱלֹהִים. הוֹשִׁיעֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ. כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' אֶת עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל ה' לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם. וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַה' הַמְּלוּכָה. וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, קַיֵּם שִׁמְךָ וּמַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ תָּמִיד, בְּיָדְךָ נֶפֶשׁ הַחַיִּים וְנֶפֶשׁ הַמֵּתִים, אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ. בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָ אוֹתִי ה' אֵל אֱמֶת. וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ, נוֹדֶה לְךָ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. ה' הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת שָׁקֶר, מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה. יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּה' תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי עַד. יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ, לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת אֲבֹתֵינוּ. כָּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ. בָּרוּךְ ה' בַּיּוֹם, בָּרוּךְ ה' בַּלַּיְלָה. בָּרוּךְ ה' בַּבֹּקֶר, בָּרוּךְ ה' בָּעֶרֶב. בָּרוּךְ ה' בְּשָׁכְבֵנוּ, בָּרוּךְ ה' בְּקוּמֵנוּ. תָּמִיד נְהַלֵּלְךָ סֶלָה, וְנָשִׁיחַ בְּאֱמוּנָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמּוֹלֵךְ בִּכְבוֹדוֹ, חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

יום שני י' ניסן ה'תשע"ה

ברכות 'שמונה עשרה' נָסַח בִּרְכוֹת הַתְּפִלָּה וְסִדּוּרָן: **א. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֶלְיוֹן , גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים** – שחסדיך טובים יותר מגמילות חסדי האדם, **וְקוֹנֵה הַכֹּל, וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת, וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם, מֶלֶךְ מוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מָגֵן אַבְרָהָם.** נוסח ברכת 'גבורות' בימות הגשמים **ב. אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם ה'** – שאין קץ וסוף לגבורותיך, **מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה, רַב** [– מרבה] **לְהוֹשִׁיעַ, מַשִּׁיב** [– מסלק ומחזיר] **רוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, מְכַלְכֵּל חַיִּים** – מפרנס את הברואים **בְּחֶסֶד, מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים, רוֹפֵא חוֹלִים וְסוֹמֵךְ נוֹפְלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים** – שאתה פותח את קשרי הנמצאים במאסר, **וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר** [– למתים]. **מִי כָמוֹכָה בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה, וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים.** ברכת 'קדושת ה'' **ג. אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ, וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ.** ברכת 'חונן הדעת' **ד. אַתָּה חוֹנֵן** [– חומל] ונותן **לְאָדָם דַּעַת** – דעה מיושבת לחשוב מחשבות, **וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה** – שלאחר שיש לו לאדם 'דעת', הוא גם מלמדו 'בינה', שיודע להבין דבר מתוך דבר. **חָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה חָכְמָה וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל** – חכמה מוצלחת. **בָּרוּךְ אַתָּה ה', חוֹנֵן הַדַּעַת.** ברכת 'תשובה' **ה. הֲשִׁיבֵנוּ** [– החזירנו] **אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ** – לעשות ולקיים את התורה, **וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ** – לעבודת המצוות, **וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ** – שאם התחלנו לחזור בתשובה, סייענו שתהיה תשובה שלמה לפניך. **בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה.**

נָסַח בִּרְכוֹת הַתְּפִלָּה וְסִדּוּרָן:

א. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֶלְיוֹן, גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים, וְקוֹנֵה הַכֹּל, וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת, וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם, מֶלֶךְ מוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מָגֵן אַבְרָהָם.

ב. אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם ה', מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה, רַב לְהוֹשִׁיעַ, מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים, רוֹפֵא חוֹלִים וְסוֹמֵךְ נוֹפְלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים, וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹכָה בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה, וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים.

ג. אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ, וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ.

ד. אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת, וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה. חָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה חָכְמָה וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', חוֹנֵן הַדַּעַת.

ה. הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ, וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה.

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

ברכת 'סליחה' **ו. סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ**, **וּמְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ** – על שחטאנו בשוגג, **אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', חַנּוּן וּמַרְבֶּה לִסְלֹחַ.**

ברכת 'גאולה' **ז. רְאֵה בְעָנְיֵנוּ – עמלנו וצערנו שבגלות, וְרִיבָה רִיבֵנוּ, וּמַהֵר לְגָאֳלֵנוּ, כִּי אֵל מֶלֶךְ גּוֹאֵל חָזָק אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל.**

ברכת 'רפואה' **ח. רְפָאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֵרָפֵא, הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה, וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל תַּחֲלוּאֵינוּ** – לחולי הנפש שמחמת העבירות, **כִּי אֵל רוֹפֵא רַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.**

'ברכת השנים' בימות הגשמים **ט. בָּרְכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וּבָרֵךְ אֶת שְׁנָתֵנוּ, וְתֵן טַל וּמָטָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, וְשַׂבַּע** [– ותשביע] **אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִטּוּבֶךָ, וְרַוֵּה** [– ותשביע] **פְּנֵי תֵבֵל מֵעֹשֶׁר מַתְּנוֹת יָדֶךָ, וְשָׂמְרָה וְהַצִּילָה ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת כָּל מִינֵי תְּבוּאָתָהּ** [– פירותיה] **מִכָּל מִינֵי מַשְׂחִית וּמִכָּל מִינֵי פֵּרְעָנוּת, וְתֵן לָהּ אַחֲרִית וְתִקְוָה, שֹׂבַע וְשָׁלוֹם וּבְרָכָה כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים.**

ברכת 'קיבוץ גלויות' **י. תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ** – בקרן אילו של יצחק להוציאנו משעבוד הגויים, **וְשָׂא נֵס** [– והרם דגל] **לְקַבֵּץ אֶת כָּל גָּלְיוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַבֵּץ נִדְחֵי** [– פזורי] **עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.**

ברכת 'השבת המשפט' **יא. הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ** – תחזיר את השופטים הדנים בדברים שבין אדם לחברו **כְּבָרִאשֹׁנָה, וְיוֹעֲצֵינוּ** – היועצים בדברים שבין אדם למקום **כְּבַתְּחִלָּה, וְהָסֵר מִמֶּנּוּ יָגוֹן** [– צער] **וַאֲנָחָה, וּמְלֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה לְבַדְּךָ בְּרַחֲמִים בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט. בָּרוּךְ אַתָּה ה', אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט.**

'ברכת המינים' **יב. לַמְשַׁמְּדִים** – המשתמדים, כלומר שהם מתנהגים כגויי הארץ **אַל תְּהִי תִקְוָה** – שלא יהיה להם בטחון וציפייה להצלחה כלל. **כָּל הַמִּינִים** – מיני ישראל ומיני האומות **כְּרֶגַע** [– במהרה] **יֹאבֵדוּ. וּמַלְכוּת זָדוֹן** [– רשעה] **תְּעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר מְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים.**

ברכת 'על הצדיקים' **יג. עַל הַצַּדִּיקִים וְעַל הַחֲסִידִים וְעַל גֵּרֵי הַצֶּדֶק וְעַל שְׁאֵרִית עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל יֶהֱמוּ** [– ייכמרו] **רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת, וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם, לְעוֹלָם לֹא נֵבוֹשׁ** ממעשינו, **כִּי בְשִׁמְךָ בָטָחְנוּ וְלִישׁוּעָתְךָ נִשְׂעָנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים.**

ברכת 'בונה ירושלים' **יד. תִּשְׁכֹּן בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, וּבְנֵה אוֹתָהּ בִּנְיַן עוֹלָם** – לעולמים, שלא תחרב, **בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם.**

ברכת 'מלכות דוד' **טו. אֶת צֶמַח דָּוִד** [– כינוי למלך המשיח] **מְהֵרָה תַּצְמִיחַ, וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל הַיּוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה.**

ברכת 'שומע תפילה' **יו. שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ** – על נפשותינו, **וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ. מִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ רֵיקָם** [– ריק לגמרי מכל וכל] **אַל תְּשִׁיבֵנוּ, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה** – כל פיות עמך ישראל. **בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.**

ברכת 'עבודה' **יז. רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּלְתִפְלָּתָם שְׁעֵה** [– תפנה], **וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ** – שתחזיר עבודת הקרבנות לבית המקדש, **וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל** – נשמות הצדיקים הקרבים על גבי מזבח של מעלה, **וּתְפִלָּתָם, מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תִקְבַּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְתִרְצֶנוּ, וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז.** [– כמלפנים]. **בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן.**

ו. סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ, וּמְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ, כִּי אֵל טוֹב וְסַלָּח אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', חַנּוּן וּמַרְבֶּה לִסְלֹחַ.

ז. רְאֵה בְעָנְיֵנוּ, וְרִיבָה רִיבֵנוּ, וּמַהֵר לְגָאֳלֵנוּ, כִּי אֵל מֶלֶךְ גּוֹאֵל חָזָק אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל.

ח. רְפָאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֵרָפֵא, הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה, וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל תַּחֲלוּאֵינוּ, כִּי אֵל רוֹפֵא רַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

ט. בָּרְכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וּבָרֵךְ אֶת שְׁנָתֵנוּ, וְתֵן טַל וּמָטָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, וְשַׂבַּע אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִטּוּבֶךָ, וְרַוֵּה פְּנֵי תֵבֵל מֵעֹשֶׁר מַתְּנוֹת יָדֶךָ, וְשָׂמְרָה וְהַצִּילָה ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת כָּל מִינֵי תְּבוּאָתָהּ מִכָּל מִינֵי מַשְׂחִית וּמִכָּל מִינֵי פֵּרְעָנוּת, וְתֵן לָהּ אַחֲרִית וְתִקְוָה, שֹׂבַע וְשָׁלוֹם וּבְרָכָה כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים.

י. תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ, וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ אֶת כָּל גָּלְיוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

יא. הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשֹׁנָה, וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה, וְהָסֵר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה, וּמְלֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה לְבַדְּךָ בְּרַחֲמִים בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט. בָּרוּךְ אַתָּה ה', אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט.

יב. לַמְשַׁמְּדִים, אַל תְּהִי תִקְוָה. כָּל הַמִּינִים כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ. וּמַלְכוּת זָדוֹן תְּעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר מְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים.

יג. עַל הַצַּדִּיקִים וְעַל הַחֲסִידִים וְעַל גֵּרֵי הַצֶּדֶק וְעַל שְׁאֵרִית עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל יֶהֱמוּ רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת, וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם, לְעוֹלָם לֹא נֵבוֹשׁ, כִּי בְשִׁמְךָ בָטָחְנוּ וְלִישׁוּעָתְךָ נִשְׂעָנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים.

יד. תִּשְׁכֹּן בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, וּבְנֵה אוֹתָהּ בִּנְיַן עוֹלָם, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם.

טו. אֶת צֶמַח דָּוִד מְהֵרָה תַּצְמִיחַ, וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה.

טז. שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ. מִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.

יז. רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּלְתִפְלָּתָם שְׁעֵה, וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל, וּתְפִלָּתָם, מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תִקְבַּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְתִרְצֶנוּ, וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן.

ברכת 'הודיה' יח. מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שֶׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ, צוּר [– חוזק] חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר, נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִין בְּיָדֶךָ, עַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ – על הנשמה שנמצאת בפיקדון אצל ה' כל לילה עד שאנו מתעוררים, עַל נִסֶּיךָ וְנִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת וָעֵת [– זמן וזמן], עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ [– פסקו ונגמרו] רַחֲמֶיךָ, הַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ [– נשלמו] חֲסָדֶיךָ, כָּל הַחַיִּים יְהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל כִּי טוֹב הָאֵל הַטּוֹב. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת.

ברכת 'שים שלום' יט. שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה, חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וּבָרְכֵנוּ כֻּלָּנוּ מִמְּאוֹר פָּנֶיךָ – בסבר פנים יפות ובהארת פניך, כִּי מִמְּאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ תּוֹרָה וְחַיִּים, אַהֲבָה וָחֶסֶד, צְדָקָה וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת בְּשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם.

נוסח ברכת 'גבורות' ו'ברכת השנים' בימות החמה בִּימוֹת הַחַמָּה אוֹמֵר בִּבְרָכָה שְׁנִיָּה: 'רַב לְהוֹשִׁיעַ, מוֹרִיד הַטָּל, מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד וְכוּ'", וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה תְּשִׁיעִית בְּנִסָּח הַזֶּה: 'בָּרְכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וּבְרֵךְ אֶת שְׁנָתֵנוּ בְּטַלְלֵי רָצוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים'.

אמירת 'הבדלה' במוצאי שבת ויום טוב ובמוצאי יום הכיפורים בברכת 'חונן הדעת' בְּלֵילֵי מוֹצָאֵי שַׁבָּת וּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים וּמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים, מְבָרֵךְ בְּרָכָה רְבִיעִית בְּנֻסָּח זֶה: 'אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה, וְאַתָּה הִבְדַּלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, וּבֵין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לַגּוֹיִם, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. כְּשֵׁם שֶׁהִבְדַּלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, כָּךְ פְּדֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל מִינֵי מַשְׁחִית וּמִכָּל מִינֵי פֶּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבֹא בָּעוֹלָם, וְשָׁמְרֵנוּ מִן הַכֹּל, וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', חוֹנֵן הַדָּעַת. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מוֹסִיף בִּבְרִכַּת שִׁבְעַ עֶשְׂרֵה בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה, וּמְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּנֻסָּח זֶה: רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּלְתִפְלָּתָם שְׁעֵה, וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְּקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא, יַגִּיעַ, יֵרָאֶה, יֵרָצֶה, יִשָּׁמַע, יִפָּקֵד, יִזָּכֵר לְפָנֶיךָ זִכְרוֹנֵנוּ, זִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, זִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, זִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ, זִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ. זָכְרֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, פָּקְדֵנוּ בּוֹ לִבְרָכָה, הוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים, בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ, וּמַלְּטֵנוּ בּוֹ מִכָּל צָרָה וְיָגוֹן, וְשַׂמְּחֵנוּ בּוֹ שִׂמְחָה שְׁלֵמָה. וְתִרְצֵנוּ, וְתַחֲזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְנָוְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן.

וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר: בְּיוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, אוֹ בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ וְכוּ".

נוסח ברכת 'שומע תפילה' בתענית בְּיוֹם הַתַּעֲנִית מְבָרֵךְ את בִּרְכַּת שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה הַיְחִיד, בְּנֻסָּח הַזֶּה: שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ, מִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ, עֲנֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִית הַזֶּה, כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ מְאֹדִים אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ, וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. הֲלֹא הוּא רוֹאֶה בְּעִלּוּם סוֹד, וְיוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת עוֹלָם וָעֶד, שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.

אמירת 'יעלה ויבוא' בראש חודש וחול המועד בברכת 'עבודה' בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מוֹסִיף שֶׁבְּכָל עֵת וָעֵת [– זמן וזמן], עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ, הַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ, כָּל הַחַיִּים יְהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל כִּי טוֹב הָאֵל הַטּוֹב. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת.

ברכת 'שים שלום' יט. שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה, חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וּבָרְכֵנוּ כֻּלָּנוּ מִמְּאוֹר פָּנֶיךָ, כִּי מִמְּאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ תּוֹרָה וְחַיִּים, אַהֲבָה וָחֶסֶד, צְדָקָה וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת בַּשָּׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם.

בִּימוֹת הַחַמָּה אוֹמֵר בִּבְרָכָה שְׁנִיָּה: רַב לְהוֹשִׁיעַ, מוֹרִיד הַטָּל, מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד וְכוּ', וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה תְּשִׁיעִית בְּנֻסָּח הַזֶּה: בָּרְכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וּבְרֵךְ אֶת שְׁנָתֵנוּ בְּטַלְלֵי רָצוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים.

בְּלֵילֵי מוֹצָאֵי שַׁבָּת וּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים וּמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים, מְבָרֵךְ בְּרָכָה רְבִיעִית בְּנֻסָּח זֶה: אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה, וְאַתָּה הִבְדַּלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, וּבֵין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לַגּוֹיִם, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. כְּשֵׁם שֶׁהִבְדַּלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, כָּךְ פְּדֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל מִינֵי מַשְׁחִית וּמִכָּל מִינֵי פֶּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבֹא בָּעוֹלָם, וְשָׁמְרֵנוּ מִן הַכֹּל, וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', חוֹנֵן הַדָּעַת. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מוֹסִיף בִּבְרִכַּת שִׁבְעַ עֶשְׂרֵה בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה, וּמְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּנֻסָּח זֶה: רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּלְתִפְלָּתָם שְׁעֵה, וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְּקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא, יַגִּיעַ, יֵרָאֶה, יֵרָצֶה, יִשָּׁמַע, יִפָּקֵד, יִזָּכֵר לְפָנֶיךָ זִכְרוֹנֵנוּ, זִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, זִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, זִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ, זִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ. זָכְרֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, פָּקְדֵנוּ בּוֹ לִבְרָכָה, הוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים, בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ, וּמַלְּטֵנוּ בּוֹ מִכָּל צָרָה וְיָגוֹן, וְשַׂמְּחֵנוּ בּוֹ שִׂמְחָה שְׁלֵמָה. וְתִרְצֵנוּ, וְתַחֲזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְנָוְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן.

וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר: בְּיוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, אוֹ בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ וְכוּ'.

בְּיוֹם הַתַּעֲנִית מְבָרֵךְ בִּרְכַּת שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה הַיְחִיד, בְּנֻסָּח הַזֶּה: שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ, מִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ, עֲנֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִית הַזֶּה, כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

בְּיוֹם צוֹם הַתַּעֲנִית הַזֶּה, כִּי בְּצָרָה גְּדוֹלָה אֲנַחְנוּ אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ [– השגחתך] מִמֶּנּוּ, וְאַל תַּעְלֵם [– תכסה] אָזְנְךָ מִשְּׁמֹעַ תְּפִלָּתֵנוּ, וֶהְיֵה קָרוֹב לְשַׁוְעָנֵנוּ [– לשעוותנו]. טֶרֶם נִקְרָא – קודם שנסיים להתפלל בפינו וְאַתָּה תַּעֲנֶה, נְדַבֵּר – בעוד אנו מדברים תפילתנו וְאַתָּה תִּשְׁמַע, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סה, כד) 'וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע', כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'.

אַנַחְנוּ אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ, וְאַל תַּעְלֵם אָזְנְךָ מִשְּׁמֹעַ תְּפִלָּתֵנוּ, וֶהְיֵה קָרוֹב לְשַׁוְעָנֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא וְאַתָּה תַּעֲנֶה, נְדַבֵּר וְאַתָּה תִּשְׁמַע, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר, וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.

נוסח ברכת תענית שאומר שליח ציבור אחר ברכת 'גאולה' וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר נֻסָּח זֶה בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ; אַחַר בְּרָכָה שְׁבִיעִית אוֹמֵר: 'עֲנֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם הַתַּעֲנִית הַזֶּה, כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה וְכוּ', עַד עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע, כִּי אַתָּה עוֹנֶה בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה'.

וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר נֻסָּח זֶה בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אַחַר בְּרָכָה שְׁבִיעִית אוֹמֵר: עֲנֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם הַתַּעֲנִית הַזֶּה, כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה וְכוּ', עַד עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע, כִּי אַתָּה עוֹנֶה בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה.

נוסח ברכת 'בונה ירושלים' בתשעה באב בְּתִשְׁעָה בְּאָב מְבָרֵךְ בְּרִכַּת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה, בְּנֻסָּח זֶה: רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, הָעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרֵבָה הַשּׁוֹמֵמָה הַנִּתּוּנָה בְּיַד זָרִים, הַיּוֹשֶׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ חָפוּי כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלְדָה, וַיְבַלְּעוּהָ לְגִיוֹנִים, וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים, וַיִּתְּנוּ נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ. עַל כֵּן צִיּוֹן בְּמָרֵר תִּבְכֶּה וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ, לִבִּי לִבִּי עַל חַלְלֵיהֶם, מֵעַי מֵעַי עַל הֲרוּגֵיהֶם. רְאֵה ה' וְהַבִּיטָה, וְרַחֵם שׁוֹמְמוֹתֶיהָ וְנַחֲמָהּ, כִּי אַתָּה ה' בְּאֵשׁ יִסַּדְתָּהּ וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ, כַּכָּתוּב, וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ נְאֻם ה' חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם.

בְּפוּרִים מְבָרֵךְ בִּרְכַּת שְׁמוֹנֶה עָשָׂר בְּנֻסָּח זֶה: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שֶׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ, צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר, נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ, עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶיךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ, עַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם, עַל נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת וָעֵת, עַל הַנִּסִּים וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה. בִּימֵי מָתִתְיָה בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְבַטְּלָם מִתּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם וְדַנְתָּ אֶת הַיְּהוּדִים, מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלָלָם לָבוֹז, וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם, וְדַנְתָּ אֶת דִּינָם – שעשית עבורם 'משפט' עם הגויים וְרַבְתָּ אֶת רִיבָם – שעשית עבורם 'ריב' עם הגויים וְנָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם, וְהִפַּרְתָּ אֶת עַצְתוֹ וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ, וְהֵשֵׁבוֹתָ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ – מידה כנגד מידה וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ, וְעָשִׂיתָ לְךָ שֵׁם גָּדוֹל בְּעוֹלָמְךָ, וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ פֶּלֶא וְנִסִּים. כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּהֶן פֶּלֶא וְנִסִּים, כָּךְ עֲשֵׂה עִמָּנוּ נִסִּים וּגְבוּרוֹת בְּעֵת וּבְעוֹנָה הַזֹּאת. וְעַל כֻּלָּם ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ, הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ, הַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ וְכוּ'.

אמירת 'על הנסים' בפורים וחנוכה בברכת 'הודיה' בְּפוּרִים מְבָרֵךְ בִּרְכַּת שְׁמוֹנֶה עָשָׂר בְּנֻסָּח זֶה: 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שֶׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ, צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר, נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ, עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶיךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ, עַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם, עַל נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת וָעֵת', 'עַל הַנִּסִּים וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת וְעַל הַפְּדוּת וְעַל הַפֻּרְקָן שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה. בִּימֵי מָתִתְיָה בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְבַטְּלָם מִתּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם וְדַנְתָּ אֶת הַיְּהוּדִים, מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלָלָם לָבוֹז, וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם, וְדַנְתָּ אֶת דִּינָם וְרַבְתָּ אֶת רִיבָם וְנָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם, וְהִפַּרְתָּ אֶת עַצְתוֹ וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ, וַהֲשֵׁבוֹתָ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ, וְעָשִׂיתָ לְךָ שֵׁם גָּדוֹל בְּעוֹלָמְךָ, וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ פֶּלֶא וְנִסִּים. כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּהֶן פֶּלֶא וְנִסִּים, כָּךְ עֲשֵׂה עִמָּנוּ נִסִּים וּגְבוּרוֹת בְּעֵת וּבְעוֹנָה הַזֹּאת. וְעַל כֻּלָּם ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ, הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ, הַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ וְכוּ'.

בַּחֲנֻכָּה מְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ בְּנֻסָּח הַזֶּה: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וְכוּ', עַד עַל נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת וָעֵת. עַל הַנִּסִּים וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַפְּדוּת וְעַל הַפֻּרְקָן שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה. בִּימֵי מַתִּתְיָה בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְבַטְּלָם מִתּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם

דִּינָם וְרַבְתָּ אֶת רִיבָם וְנָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם, וּמָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים, וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים, וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים, וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים, וּפוֹשְׁעִים בְּיַד עוֹשֵׂי תוֹרָתֶךָ, וְעָשִׂיתָ לְךָ שֵׁם גָּדוֹל בְּעוֹלָמֶךָ, וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ פֶּלֶא וְנִסִּים. כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת, כָּךְ עֲשֵׂה עִמָּנוּ נִסִּים וּגְבוּרוֹת בְּעֵת וּבְעוֹנָה הַזֹּאת, וְעַל כֻּלָּם ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ, הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְכוּ".

אמירת 'קדושה' בברכת 'קדושת ה' שְׁלִיחַ צִבּוּר מְבָרֵךְ לְעוֹלָם בְּרָכָה שְׁלִישִׁית בְּנֶפֶשׁ זֶה: 'נַקְדִּישְׁךָ וְנַעֲרִיצְךָ – נשבחך לומר שהחזוק בידך, וּנְשַׁלֵּשׁ לְךָ קְדֻשָּׁה מְשֻׁלֶּשֶׁת, כַּדָּבָר הָאָמוּר עַל יַד נְבִיאֶךָ (ישעיה ו, ג) 'וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ'. כְּבוֹדוֹ וְגָדְלוֹ מָלֵא עוֹלָם, וּמְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים אַיֵּה [– היכן] מְקוֹם כְּבוֹדוֹ, מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים, 'בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ'. מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ – ממקום כסאך ששכינת כבודך שרויה עליו תופיע ותיראה שכינתך וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ, כִּי מְחַכִּים אָנוּ לָךְ. מָתַי תִּמְלֹךְ בְּצִיּוֹן בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ, תִּשְׁכֹּן תִּתְגַּדֵּל וְתִתְקַדֵּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, לְדֹר וָדֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים [– לעולמי עולמים]. וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה בְּמַלְכוּת עֻזֶּךָ, כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי קָדְשֶׁךָ עַל יְדֵי דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ (תהילים קמו, י) 'יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ'. לְדֹר וָדֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ, וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ, וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ [– יסור], כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ'.

בְּעֵת שֶׁשָּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר בִּבְרָכָה זוֹ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר, כָּל הָעָם עוֹנִין 'קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ, כָּל הָעָם עוֹנִין מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים, 'בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ, כָּל הָעָם עוֹנִין מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים, 'בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ, כָּל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'עַל יְדֵי דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ', כָּל הָעָם עוֹנִין 'יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ'. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁעוֹנִין הַצִּבּוּר בתוך הקדושה, הוּא קוֹרֵא עִמָּהֶן, וְלֹא יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בְּעֵת שֶׁהֵן עוֹנִין עִמּוֹ.

נוסח חתימת ברכת 'קדושת ה'' בעשרת ימי תשובה וְאֶחָד הַיָּחִיד וְאֶחָד הַצִּבּוּר, בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים שֶׁמֵּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, אוֹמֵר בְּסוֹף בְּרָכָה זוֹ: 'כָּאָמוּר (ישעיה ה, טז) 'וַיִּגְבַּהּ ה' צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט [– ששם ה' יתגדל בעולם בעת שיעשה משפט עם ישראל] וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה' – שה' יתקדש אצל הצדיקים שיישארו מעם ישראל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ'.

'קדיש' ו'תחנונים'

שְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר 'קַדִּישׁ' לְעוֹלָם קֹדֶם כָּל תְּפִלָּה, וְאַחַר כָּל תְּפִלָּה. וְאַחַר שֶׁאוֹמֵר 'סֵדֶר הַיּוֹם' – הפסוקים ותרגומם שאומרים לפני ואחרי קדושת 'ובא לציון' שבתפילת שחרית, בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר 'סֵדֶר הַיּוֹם', יִתְחַנֵּן מְעַט, וְיֹאמַר 'קַדִּישׁ'. וּכְשֶׁיִּשְׁלִים [– וכשיגמור] לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה. וּבְכָל עֵת שֶׁיִּתְחַנֵּן בְּדִבְרֵי תַּחֲנוּנִים, כְּשֶׁיִּגְמֹר תַּחֲנוּנָיו יֹאמַר 'קַדִּישׁ'.

נוסח הקדיש נֶסַּח הַ'קַּדִּישׁ': 'יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא [– שמו הגדול] בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ – בעולם שברא כרצונו, וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ – ויצמיח ישועה וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ וְיִפְרֹק עַמֵּהּ, בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי הוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא [– במהירות ובפתאומיות] וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, יִשְׁתַּבַּח יִתְפָּאַר יִתְרוֹמַם יִתְעַלֶּה יִתְהַדַּר יִתְהַלָּל וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמֵהּ דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִכָּל בִּרְכָתָא שִׁירָתָא וְתֻשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן.

מְחַקֵּי רְצוֹנָךְ. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם וְדַנְתָּ אֶת דִּינָם וְרַבְתָּ אֶת רִיבָם וְנָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם, וּמָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים, וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים, וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים, וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים, וּפוֹשְׁעִים בְּיַד עוֹשֵׂי תוֹרָתֶךָ, וְעָשִׂיתָ לְךָ שֵׁם גָּדוֹל בְּעוֹלָמֶךָ, וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ פֶּלֶא וְנִסִּים. כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת, כָּךְ עֲשֵׂה עִמָּנוּ נִסִּים וּגְבוּרוֹת בְּעֵת וּבְעוֹנָה הַזֹּאת. וְעַל כֻּלָּם ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ, הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְכוּ'.

שְׁלִיחַ צִבּוּר מְבָרֵךְ לְעוֹלָם בְּרָכָה שְׁלִישִׁית בְּנֶפֶשׁ זֶה: נַקְדִּישְׁךָ וְנַעֲרִיצְךָ, וּנְשַׁלֵּשׁ לְךָ קְדֻשָּׁה מְשֻׁלֶּשֶׁת, כַּדָּבָר הָאָמוּר עַל יַד נְבִיאֶךָ, וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. כְּבוֹדוֹ וְגָדְלוֹ מָלֵא עוֹלָם, וּמְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ, מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים, בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ. מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ, כִּי מְחַכִּים אָנוּ לָךְ. מָתַי תִּמְלֹךְ בְּצִיּוֹן בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ, תִּשְׁכֹּן תִּתְגַּדֵּל וְתִתְקַדֵּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, לְדֹר וָדֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים. וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה בְּמַלְכוּת עֻזֶּךָ, כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי קָדְשֶׁךָ עַל יְדֵי דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ, יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ. לְדֹר וָדֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ, וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ, וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ, כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ.

בְּעֵת שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר בִּבְרָכָה זוֹ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר, כָּל הָעָם עוֹנִין קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ, כָּל הָעָם עוֹנִין מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים, בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ, כָּל הָעָם עוֹנִין מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים, בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר עַל יְדֵי דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ, כָּל הָעָם עוֹנִין יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ.

וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁעוֹנִין הַצִּבּוּר, הוּא קוֹרֵא עִמָּהֶן, וְלֹא יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בְּעֵת שֶׁהֵן עוֹנִין עִמּוֹ.

וְאֶחָד הַיָּחִיד וְאֶחָד הַצִּבּוּר, בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים שֶׁמֵּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, אוֹמֵר בְּסוֹף בְּרָכָה זוֹ: כָּאָמוּר, וַיִּגְבַּהּ ה' צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ.

שְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר קַדִּישׁ לְעוֹלָם קֹדֶם כָּל תְּפִלָּה, וְאַחַר כָּל תְּפִלָּה. וְאַחַר שֶׁאוֹמֵר סֵדֶר הַיּוֹם, בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר סֵדֶר הַיּוֹם, יִתְחַנֵּן מְעַט, וְיֹאמַר קַדִּישׁ. וּכְשֶׁיִּשְׁלִים לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה. וּבְכָל עֵת שֶׁיִּתְחַנֵּן בְּדִבְרֵי תַּחֲנוּנִים, כְּשֶׁיִּגְמֹר תַּחֲנוּנָיו יֹאמַר קַדִּישׁ.

נֶסַּח הַקַּדִּישׁ: יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵהּ, וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ וַיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ וְיִפְרֹק עַמֵּהּ, בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי הוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, יִשְׁתַּבַּח יִתְפָּאַר יִתְרוֹמַם יִתְעַלֶּה יִתְהַדַּר יִתְהַלָּל וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמֵהּ דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִכָּל בִּרְכָתָא שִׁירָתָא וְתֻשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן.

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

מכל הברכות השירות והתשבחות האמורות בעולם, וְאִמְרוּ אָמֵן'.

עניית הציבור על הקדיש בְּעֵת שֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר 'יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּה', כָּל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'. וּבְעֵת שֶׁהוּא אוֹמֵר תְּחִלָּה 'וְאִמְרוּ אָמֵן', כָּל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן, יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ לְעָלַמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא'. וּמִצְוַת חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים לַעֲנוֹת 'אָמֵן, יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ בְּכָל כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'יִתְבָּרֵךְ', כָּל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'בָּרִיךְ הוּא', כָּל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'בְּסוֹף' וְאִמְרוּ אָמֵן', כָּל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'. וְכַסֵּדֶר הַזֶּה עוֹנִין בְּכָל קַדִּישׁ וְקַדִּישׁ.

קדיש בתרא 'קַדִּישׁ בַּתְרָא': כָּל קַדִּישׁ שֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר אַחַר שֶׁגּוֹמֵר הַתְּפִלָּה, שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר אַחֲרָיו כְּלוּם, אֶלָּא כָּל הָעָם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְיוֹצְאִין וְנִפְטָרִין – נפרדים לדרכם ולמעשיהם, נָהֲגוּ הָעָם כֻּלָּם לְהוֹסִיף בְּסוֹפוֹ נֶסַח זֶה: תִּתְקַבֵּל צְלוֹתְכוֹן וְתִתְעַבֵּיד בָּעוּתְכוֹן, וּצְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִּשְׁמַיָּא. יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּה מִשְׁמַיָּא וְסַיְּעָתָא וּפִרְקָנָא עֲלֵיכוֹן וַעֲלָנָא וְעַל קְהָלְהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל.

קדיש דרבנן 'קַדִּישׁ דְּרַבָּנָן': כָּל עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ יָתֵר שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וַאֲפִלּוּ בְּמִדְרָשׁוֹת – במדרש הלכה אוֹ בְּהַגָּדוֹת – במדרש אגדה, כְּשֶׁהֵן מְסִיְּמִין, אוֹמֵר אֶחָד מְעֻמָּד קַדִּישׁ בְּנֶסַח זֶה: 'יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּה, דְּעָתִיד לְחַדָּתָא עָלְמָא – שעתיד לחדש את העולם, וְלַאֲחָיָה מֵיתַיָּא – ולהחיות את המתים, וּלְמִפְרַק חַיָּיא, וּלְמִבְנֵי קַרְתָּא – עיר] דִּירוּשָׁלֵם, וּלְשֵׁיכְלָלָא הֵיכָלָא, וּלְמֶעְקַר פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מִן אַרְעָא, וְלַאֲתָבָא פּוּלְחָנָא דִּי שְׁמַיָּא לַאֲתָרֵיהּ, בְּזִיוֵיהּ וּבִיקָרֵיהּ [– בהדרו ובכבודו], וְיַמְלֵךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ, וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ, וְיִפְרֹק עַמֵּהּ, בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּיהוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ לְעָלַמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, יִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַדַּר וְיִתְהַלָּל וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמֵהּ דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִכָּל בִּרְכָתָא שִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא נֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן. עַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל תַּלְמִידֵי תַּלְמִידֵיהוֹן דַּעֲסִיקִין בְּאוֹרַיְתָא, דִּי בְּאַתְרָא הָדֵין וְדִי בְּכָל אֲתַר וַאֲתַר, יְהֵי לְהוֹן וּלְכוֹן [– להם ולכם] חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְסַיְּעָתָא וַרְוָחָא מִקֳּדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִּשְׁמַיָּא, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּה מִשְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'קַדִּישׁ דְּרַבָּנָן'.

נפילת אפיים נָהֲגוּ לְהִתְחַנֵּן בִּנְפִילַת פָּנִים בִּדְבָרִים וּבִפְסוּקִים אֵלּוּ, פְּעָמִים בְּכֻלָּן וּפְעָמִים בְּמִקְצָתָן: 'לְפָנֶיךָ אֲנִי כּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה וּמִתְחַנֵּן, אֲדוֹן הָעוֹלָם, אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים. 'כִּי לֹא עַל צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים'. מַה נֹּאמַר לָה', מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק. חָטָאנוּ וְעָוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ וּמָרַדְנוּ וְסוֹר [– עד שסרנו] מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ'. 'לְךָ ה' הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים'. הֻשְׁחַרוּ פָּנֵינוּ מִפְּנֵי אַשְׁמָתֵנוּ, וְנִכְפְּפָה קוֹמָתֵנוּ מִפְּנֵי עֲוֹנוֹתֵינוּ. אֵין לָנוּ פֶּה לְהָשִׁיב וְלֹא מֵצַח לְהָרִים רֹאשׁ. אֱלֹהַי בֹּשְׁתִּי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהַי פָּנַי אֵלֶיךָ כִּי עֲוֹנֹתֵינוּ רָבוּ לְמַעְלָה רֹאשׁ וְאַשְׁמָתֵנוּ גָדְלָה – התרבו ועלו מכל ראש ומספר

בְּעֵת שֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּה, כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּבְעֵת שֶׁהוּא אוֹמֵר תְּחִלָּה וְאִמְרוּ אָמֵן, כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן, יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ לְעָלַמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. וּמִצְוַת חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים לַעֲנוֹת אָמֵן, יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ בְּכָל כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר יִתְבָּרֵךְ, כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בָּרִיךְ הוּא, כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בַּסּוֹף וְאִמְרוּ אָמֵן, כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וְכַסֵּדֶר הַזֶּה עוֹנִין בְּכָל קַדִּישׁ וְקַדִּישׁ.

קַדִּישׁ בַּתְרָא: כָּל קַדִּישׁ שֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר אַחַר שֶׁגּוֹמֵר הַתְּפִלָּה, שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר אַחֲרָיו כְּלוּם, אֶלָּא כָּל הָעָם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְיוֹצְאִין וְנִפְטָרִין, נָהֲגוּ הָעָם כֻּלָּם לְהוֹסִיף בְּסוֹפוֹ נֶסַח זֶה: תִּתְקַבֵּל צְלוֹתְכוֹן וְתִתְעַבֵּיד בָּעוּתְכוֹן, וּצְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִּשְׁמַיָּא. יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּה מִשְׁמַיָּא וְסַיְּעָתָא וּפִרְקָנָא עֲלֵיכוֹן וַעֲלָנָא וְעַל קְהָלְהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל.

קַדִּישׁ דְּרַבָּנָן: כָּל עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ יָתֵר שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וַאֲפִלּוּ בְּמִדְרָשׁוֹת – בְּמִדְרָשׁוֹת הֲלָכָה אוֹ בְּהַגָּדוֹת, כְּשֶׁהֵן מְסִיְּמִין, אוֹמֵר אֶחָד מְעֻמָּד קַדִּישׁ בְּנֶסַח זֶה: יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּה, דְּעָתִיד לְחַדָּתָא עָלְמָא – שעתיד לחדש את העולם, וְלַאֲחָיָה מֵיתַיָּא – ולהחיות את המתים, וּלְמִפְרַק חַיָּיא, וּלְמִבְנֵי קַרְתָּא דִּירוּשָׁלֵם, וּלְשֵׁיכְלָלָא הֵיכָלָא, וּלְמֶעְקַר פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מִן אַרְעָא, וְלַאֲתָבָא פּוּלְחָנָא דִּי שְׁמַיָּא לַאֲתָרֵיהּ, בְּזִיוֵיהּ וּבִיקָרֵיהּ, וְיַמְלֵךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ, וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ, וְיִפְרֹק עַמֵּהּ, בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּיהוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ לְעָלַמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, יִשְׁתַּבַּח יִתְפָּאַר יִתְרוֹמָם יִתְעַלֶּה יִתְהַדַּר יִתְהַלָּל וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמֵהּ דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִכָּל בִּרְכָתָא שִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא נֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן. עַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל תַּלְמִידֵי תַּלְמִידֵיהוֹן דַּעֲסִיקִין בְּאוֹרַיְתָא, דִּי בְּאַתְרָא הָדֵין וְדִי בְּכָל אֲתַר וַאֲתַר, יְהֵי לְהוֹן וּלְכוֹן חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְסַיְּעָתָא וַרְוָחָא מִקֳּדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִּשְׁמַיָּא, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵי שְׁלָמָא רַבָּה מִשְׁמַיָּא וְסַיְּעָתָא וּפִרְקָנָא וְכוּ'. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא קַדִּישׁ דְּרַבָּנָן.

נָהֲגוּ לְהִתְחַנֵּן בִּנְפִילַת פָּנִים בִּדְבָרִים וּבִפְסוּקִים אֵלּוּ, פְּעָמִים בְּכֻלָּן וּפְעָמִים בְּמִקְצָתָן: לְפָנֶיךָ אֲנִי כּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה וּמִתְחַנֵּן, אֲדוֹן הָעוֹלָם, אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים. כִּי לֹא עַל צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. מַה נֹּאמַר לָה', מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק. חָטָאנוּ וְעָוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ וּמָרַדְנוּ וְסוֹר מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ. לְךָ ה' הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים. הֻשְׁחַרוּ פָּנֵינוּ מִפְּנֵי אַשְׁמָתֵנוּ, וְנִכְפְּפָה קוֹמָתֵנוּ מִפְּנֵי עֲוֹנוֹתֵינוּ. אֵין לָנוּ פֶּה לְהָשִׁיב וְלֹא מֵצַח לְהָרִים רֹאשׁ. אֱלֹהַי בֹּשְׁתִּי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהַי פָּנַי אֵלֶיךָ כִּי עֲוֹנֹתֵינוּ רָבוּ לְמַעְלָה רֹאשׁ וְאַשְׁמָתֵנוּ גָדְלָה

וְאַשְׁמָתֵנוּ גָדְלָה עַד לַשָּׁמָיִם. אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים, עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה לְמַעַן שִׁמְךָ, כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל יְדֵי נְבִיאֶיךָ לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי וּתְהִלָּתִי אֶחֱטָם לָךְ, לְבִלְתִּי הַכְרִיתֶךָ. לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם לְשֵׁם קָדְשִׁי. לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל, חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ, לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם. אֲנָא ה', אַל תִּפָּן אֶל קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל רִשְׁעוֹ וְאֶל חַטָּאתוֹ. סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הֵנָּה. לְמַעַן שִׁמְךָ ה' וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי כִּי רַב הוּא. ה' שָׁמַעְהָ ה' סְלָחָה ה' הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר [– לשון עיכוב, כלומר אל תעכב] לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ" – שהרי ירושלים נקראת 'עיר ה'' (ישעיה ס, יד), וישראל קרויים 'עם ה'' (במדבר יא, כט), ואין זה כבודך לעזבם ביד הגויים.

אמירת תחנונים לאחר נפילת אפיים **נָהֲגוּ הָעָם לְהִתְחַנֵּן אַחַר נְפִילַת פָּנִים, כְּשֶׁמַּגְבִּיהַּ פָּנָיו מִן הַקַּרְקַע, בִּפְסוּקִים אֵלּוּ. אוֹמֵר: וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ' – עינינו עליך להצילנו מיד הגויים. 'זְכֹר רַחֲמֶיךָ ה' וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה. אַל תִּזְכֹּר לָנוּ עֲוֹנוֹת רִאשֹׁנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד קוּמָה עֶזְרָתָה לָנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ. יְהִי חַסְדְּךָ ה' עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ. אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ ה' מִי יַעֲמֹד, כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוֹרֵא. ה' הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ. כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ, זָכוּר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ. עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ, וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ.**

וְכֵן נָהֲגוּ הָעָם לְהִתְחַנֵּן אַחַר סֵדֶר הַיּוֹם תָּמִיד בְּתַחֲנוּנִים אֵלּוּ: ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שָׁמְרָה זֹאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ. וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ. כִּי אַתָּה ה' טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל קֹרְאֶיךָ. צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת. מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא, יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם, תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם. בָּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם יַעֲמָס לָנוּ, הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה. ה' צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה. ה' צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ. בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ, בָּרוּךְ בּוֹרְאֵנוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ, שֶׁהִבְדִּילָנוּ מִן הַתּוֹעִים, וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, חַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. הָרַחֲמָן יִפְתַּח לִבֵּנוּ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ, וְיִתֵּן בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ, לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנוֹ – ללמוד תורה שהיא רצונו, כרצונו, שנזכה ללמדה 'לשמה', וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה – ולעבוד את ה' מאהבה עד שנפשנו תחפוץ בעבודתו, לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה – שלא ימותו בנינו בחיינו להבהיל אותנו. כֵּן יְהִי רָצוֹן וְרַחֲמִים מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁנִּזְכֶּה לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, כְּדֵי שֶׁנִּזְכֶּה וְנִירַשׁ טוֹב לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד, וְלֹא יִדֹּם ה' אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ. יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְגוֹ'.

אמירת תחנונים אחר 'סדר היום' **וְכֵן נָהֲגוּ הָעָם לְהִתְחַנֵּן אַחַר 'סֵדֶר הַיּוֹם' תָּמִיד בְּתַחֲנוּנִים אֵלּוּ: 'ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שָׁמְרָה זֹאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ' – תשמור זאת להם לעולם שיהיו טובים, וגם מחשבת לבם תהיה לטובה. 'וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ'. 'כִּי אַתָּה ה' טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל קֹרְאֶיךָ'. 'צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת'. 'מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא, יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ [– יעלים ויכסה] עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם [– בעומק הים] כָּל חַטֹּאתָם, תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם' – תאמת ותיתן לנו את אשר הבטחת ליעקב אבינו שלא תעזבנו, וזה יהיה תשלום על חסדיו של אברהם אבינו. 'בָּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם יַעֲמָס לָנוּ' – מבורך ה' אשר בכל יום טוען ונושא לנו ברכותיו וטובותיו, 'הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה' [– לעולם]. 'ה' צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב' [– לשון חוזק] לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה'. 'ה' צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ'. 'בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ, בָּרוּךְ בּוֹרְאֵנוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ, שֶׁהִבְדִּילָנוּ מִן הַתּוֹעִים – האומות שתועות אחר הבליהן, וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, חַיֵּי עוֹלָם – התורה שהיא חיי עולם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. הָרַחֲמָן יִפְתַּח לִבֵּנוּ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ, וְיִתֵּן בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ, לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנוֹ – ללמוד תורה שהיא רצונו, כרצונו, שנזכה ללמדה 'לשמה', וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם – ולעבוד את ה' מאהבה עד שנפשנו תחפוץ בעבודתו, לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה – שלא ימותו בנינו בחיינו להבהיל אותנו. כֵּן יְהִי רָצוֹן וְרַחֲמִים מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁנִּזְכֶּה לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, כְּדֵי שֶׁנִּזְכֶּה וְנִירַשׁ טוֹב לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד, וְלֹא יִדֹּם ה' אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ. יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְגוֹ'.**

ברכות אמצעיות

טוֹב לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. 'לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד [– הנפש, הנשמה] וְלֹא יִדֹּם ה' אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ'. 'יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְגוֹ'".

השלמת התפילה וְנָהֲגוּ מִקְצַת הָעָם לִקְרוֹת בְּכָל יוֹם אַחַר תַּחֲנוּנִים אֵלּוּ שִׁיר מִזְמוֹר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּים אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְקוֹרִין: 'לְדָוִד אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא, כָּל הַמִּזְמוֹר. וְקוֹרְאִין 'אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְכוּ'". 'אֵין כֵּאלֹהֵינוּ אֵין כַּאֲדוֹנֵנוּ וְכוּ'". 'אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ' – הישרים יתמידו לשבת בבית התפילה. 'וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ ה'". 'כִּי כָּל הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד'.

וְנָהֲגוּ מִקְצַת הָעָם לִקְרוֹת בְּכָל יוֹם אַחַר תַּחֲנוּנִים אֵלּוּ שִׁיר מִזְמוֹר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּים אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְקוֹרִין: לְדָוִד אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא, כָּל הַמִּזְמוֹר. וְקוֹרְאִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְכוּ'. אֵין כֵּאלֹהֵינוּ אֵין כַּאֲדוֹנֵנוּ וְכוּ'. אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ. וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ ה'. כִּי כָּל הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.
כְּבָר אָמַרְנוּ בְּסֵפֶר זֶה, שֶׁבִּימֵי הַשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים מִתְפַּלֵּל אָדָם בְּכָל תְּפִלָּה שֶׁבַע בְּרָכוֹת, שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבְרָכָה אַחַת אֶמְצָעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל, מִתְפַּלֵּל בָּאֶמְצַע שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבִתְפִלַּת מוּסָף בִּלְבַד, וְנִמְצָא מִתְפַּלֵּל בְּמוּסָף בִּשְׁנֵי יָמִים אֵלּוּ תֵּשַׁע בְּרָכוֹת. וּבְמוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּבְמוּסַף חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע, שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבְרָכָה אַחַת בְּאֶמְצַע.

יום שלישי י"א ניסן ה'תשע"ה

וְזֶה הוּא נֻסַּח כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת:

נוסח 'ברכה אמצעית' במעריב של שבת בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל לֵילֵי שַׁבָּת: 'אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי לִשְׁמֶךָ – שהשבת תהיה כולה לה', כלומר לענינים רוחניים, תַּכְלִית [– סיום ושלמות] מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וּבֵרַכְתּוֹ מִכָּל הַיָּמִים – שהשבת מבורכת יותר מכל ימות השבוע, וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל הַזְּמַנִּים – שהשבת קדושה יותר מכל המועדים, כָּאָמוּר (בראשית ב, ג) 'וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת' – שהוא נח מכל מה שברא וממה שעתיד לעשות. 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ, וְקַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ, וְשַׂמֵּחַ נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ, וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ, וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת, וְהַנְחִילֵנוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבָּתוֹת קָדְשֶׁךָ, וְיָנוּחוּ בָם כָּל יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַׁّבָּת.

נוסח 'ברכה אמצעית' בשחרית של שבת בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל שַׁחֲרִית שַׁבָּת: יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ, כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לוֹ, כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּה בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי, שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ, וְכָתוּב בָּהֶן שְׁמִירַת שַׁבָּת, וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ (שמות לא, טז-יז) 'וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם – לדורי דורות בְּרִית עוֹלָם, בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת [– סימן] הִיא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ – מלשון נפש [– שמשמעותה רצון], כלומר שנשלם רצונו וכל חפצו. 'יִשְׂמְחוּ בְּמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת קוֹרְאֵי עֹנֶג – המענגים את השבת במעדנים, עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי'. 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְקַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ'", עַד 'בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַׁّבָּת'.

וְזֶה הוּא נֻסַּח כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת:
בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל לֵילֵי שַׁבָּת: אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי לִשְׁמֶךָ, תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וּבֵרַכְתּוֹ מִכָּל הַיָּמִים, וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל הַזְּמַנִּים, כָּאָמוּר, וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת.
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ, וְקַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ, וְשַׂמֵּחַ נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ, וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ, וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת, וְהַנְחִילֵנוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבָּתוֹת קָדְשֶׁךָ, וְיָנוּחוּ בָם כָּל יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַׁّבָּת.
בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל שַׁחֲרִית שַׁבָּת: יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ, כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לוֹ, כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּה בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי, שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ, וְכָתוּב בָּהֶן שְׁמִירַת שַׁבָּת, וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ, וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם, בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ. יִשְׂמְחוּ בְּמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת קוֹרְאֵי עֹנֶג, עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְקַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ', עַד בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַׁّבָּת.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסַף שַׁבָּת: לְמֹשֶׁה צִוִּיתָ עַל הַר סִינַי מִצְוַת שַׁבָּת זָכוֹר וְשָׁמוֹר, וּבוֹ צִוִּיתָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב קָרְבַּן מוּסַף בְּרָאוּי – כפי שצריך לקרבן מוסף. יְהִי רָצוֹן

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ – שתיטע אותנו כנטיעה שאינה נעקרת מגבולות ארץ ישראל, וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבָתֵנוּ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן. וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם הַמָּנוֹחַ [– המנוחה] הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. לֹא נְתָתוֹ מַלְכֵּנוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, וְלֹא הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים, גַּם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים – שהגויים אינם רשאים לשבות אפילו שבת אחת, לְבֵית יִשְׂרָאֵל נְתָתוֹ, זֶרַע יְשׁוּרוּן [– ישראל], אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ, חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ. 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְכוּ', עַד 'בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת'. נוסח 'ברכה אמצעית' במנחה של שבת בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מִנְחַת שַׁבָּת: 'אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד, וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ – עם מיוחד בעולם. עֲטֶרֶת [– כתר] תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת יְשׁוּעָה – [שניוושע בזכות השבת] לְעַמְּךָ נָתַתָּה. אַבְרָהָם יָגֵל, יִצְחָק יְרַנֵּן, יַעֲקֹב וּבָנָיו יָנוּחוּ בוֹ – בשבת מְנוּחָה שְׁלֵמָה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה בָּהּ – מנוחת מושלמת שה' רוצה לנוח בה. יַכִּירוּ כְּנֶיךָ וְיֵדְעוּ כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם. הָנַח לָנוּ אָבִינוּ, אַל תְּהִי צָרָה וְיָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְכוּ", עַד 'בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַׁّבָּת'. נוסח 'ברכה אמצעית' במוסף של ראש חודש בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ: 'רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתַתָּה, זְמַן כַּפָּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם – ששעיר ראש חודש מכפר להם ולבניהם, לְהִיוֹתָם מַקְרִיבִין לְפָנֶיךָ זִבְחֵי רָצוֹן – קרבנות שהם מרצים את ישראל לאביהם שבשמים וּשְׂעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר בַּעֲדָם. זִכָּרוֹן לְכֻלָּם יִהְיֶה – שהקרבנות מעלים זיכרונם של ישראל לפני ה' לטובה, תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׁוֹנֵא – מיד היצר הרע. מִזְבַּח חָדָשׁ בְּצִיּוֹן תָּכִין, וְעוֹלַת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ נַעֲלֶה עָלָיו, שִׁירֵי דָוִד שבספר תהילים נִשְׁמַע בְּעִירֶךָ, הָאֲמוּרִים על ידי הלווים לִפְנֵי מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן. אַהֲבַת עוֹלָם תָּבִיא לָהֶם, וּבְרִית אָבוֹת לַבָּנִים תִּזְכֹּר. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ, וְנִתְרַחֵק [– והתרחקנו] מֵעַל אַדְמָתֵנוּ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ, וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבָתֵנוּ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן. וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. לֹא נְתָתוֹ מַלְכֵּנוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, וְלֹא הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים, גַּם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים, לְבֵית יִשְׂרָאֵל נְתָתוֹ, זֶרַע יְשׁוּרוּן, אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ, חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְכוּ', עַד

בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מִנְחַת שַׁבָּת: אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד, וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ. עֲטֶרֶת תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת יְשׁוּעָה לְעַמְּךָ נָתַתָּה. אַבְרָהָם יָגֵל, יִצְחָק יְרַנֵּן, יַעֲקֹב וּבָנָיו יָנוּחוּ בוֹ מְנוּחָה שְׁלֵמָה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה בָּהּ. יַכִּירוּ כְּנֶיךָ וְיֵדְעוּ כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם. הָנַח לָנוּ אָבִינוּ, אַל תְּהִי צָרָה וְיָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְכוּ', עַד

בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ: רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתַתָּה, זְמַן כַּפָּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם, לִהְיוֹתָם מַקְרִיבִין לְפָנֶיךָ זִבְחֵי רָצוֹן וּשְׂעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר בַּעֲדָם. זִכָּרוֹן לְכֻלָּם יִהְיֶה, תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׁוֹנֵא. מִזְבַּח חָדָשׁ בְּצִיּוֹן תָּכִין, וְעוֹלַת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ נַעֲלֶה עָלָיו, שִׁירֵי דָוִד נִשְׁמַע בְּעִירֶךָ, הָאֲמוּרִים לִפְנֵי מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן. אַהֲבַת עוֹלָם תָּבִיא לָהֶם, וּבְרִית אָבוֹת לַבָּנִים תִּזְכֹּר. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ, וְנִתְרַחֵק מֵעַל אַדְמָתֵנוּ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ, וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבָתֵנוּ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן. וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם

רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה לִבְרָכָה לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם, וִיהִי רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה סוֹף וְקֵץ לְכָל חַטֹּאתֵינוּ וְצָרוֹתֵינוּ, תְּחִלָּה וְרֹאשׁ לִפְדּוּת, נַפְשֵׁנוּ, כִּי

בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִכָּל הָאֻמּוֹת בָּחַרְתָּ וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם נָתַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת: אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם, כְּלִיתָה מְלַאכְתֶּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וּבָחַרְתָּ בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת, וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה, וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ, וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ, וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבָתֵנוּ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ, וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ, וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבָתֵנוּ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן

וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה, וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּה עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְכוּ', עַד 'לִפְדּוּת נַפְשֵׁנוּ', 'וּרְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְכוּ", עַד 'וְיָנוּחוּ בָם כָּל יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים'.

נוסח 'ברכה אמצעית' בשחרית מנחה ומעריב של פסח בָּרְכָה אֶמְצָעִית שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה: אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת, וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. 'וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן, אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, זְמַן חֵרוּתֵנוּ, בְּאַהֲבָה זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֹא, יַגִּיעַ, יֵרָאֶה, יֵרָצֶה, יִשָּׁמַע [– יתקבל], יִפָּקֵד [– יושגח], יִזָּכֵר לְפָנֶיךָ זִכְרוֹנֵנוּ, זִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, זִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, זִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ, זִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לְפֵלֵיטָה [– להצלה] לְטוֹבָה לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, בְּיוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, בְּיוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה הוּא לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ. זָכְרֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, פָּקְדֵנוּ בּוֹ לִבְרָכָה, הוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים, בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ, וּמַלְּטֵנוּ בּוֹ מִכָּל צָרָה וְיָגוֹן, וְשַׂמְּחֵנוּ בּוֹ שִׂמְחָה שְׁלֵמָה, כִּי אֵל מֶלֶךְ רַחוּם וְחַנּוּן אָתָּה.

'וְהַשִּׂיאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, כַּאֲשֶׁר רָצִיתָ וְאָמַרְתָּ לְבָרְכֵנוּ, כֵּן תְּבָרְכֵנוּ סֶלָה, וְקַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

בָּרְכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסַף הַפֶּסַח: אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְכוּ', עַד זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם.

'וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחֵק [– והתרחקנו] מֵעַל אַדְמָתֵנוּ, וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲלוֹת לְהֵרָאוֹת לְהִשְׁתַּחֲווֹת לְפָנֶיךָ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ, בְּגוּרָה הַדָּרֶךְ [– במדור, במשכן קדשך], בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו, מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלָיו – על בית המקדש וְעָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, וּתְקַבֵּץ פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם – תאסוף ותקרב ביחד את נדחי ישראל המפוזרים בין העמים, וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ [– מסוף הארץ], וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן [– לירושלים] עִירֶךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם אשר שם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם, וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן. וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. מֶלֶךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ, טוֹב וּמֵטִיב הִדָּרֵשׁ לָנוּ, שׁוּבָה עָלֵינוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ בִּגְלַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁעָשׂוּ רְצוֹנֶךָ. בְּנֵה בֵיתְךָ כְּבַתְּחִלָּה וְכוֹנֵן מִקְדָּשְׁךָ עַל מְכוֹנוֹ – תתקנו ותעמידו על מקומו, וְהַרְאֵנוּ בְּבִנְיָנוֹ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּתִקּוּנוֹ, וְהָשֵׁב יִשְׂרָאֵל לְנָוֵהוּ, כֹּהֲנִים לַעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם לְדוּכָנָן, וְיִשְׂרָאֵל לְמַעֲמָדָן, וְאַרְמוֹן עַל מִשְׁפָּטוֹ יֵשֵׁב – ובית המקדש יתייסד

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחֵק מֵעַל אַדְמָתֵנוּ, וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲלוֹת לְהֵרָאוֹת לְהִשְׁתַּחֲווֹת לְפָנֶיךָ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ, בְּגוּרָה הַדָּרֶךְ, בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו, מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלָיו וְעָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, וּתְקַבֵּץ פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם, וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ, וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירֶךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם, וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן. וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. מֶלֶךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ, טוֹב וּמֵטִיב הִדָּרֵשׁ לָנוּ, שׁוּבָה עָלֵינוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ בִּגְלַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁעָשׂוּ רְצוֹנֶךָ. בְּנֵה בֵיתְךָ כְּבַתְּחִלָּה וְכוֹנֵן מִקְדָּשְׁךָ עַל מְכוֹנוֹ, וְהַרְאֵנוּ בְּבִנְיָנוֹ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּתִקּוּנוֹ, וְהָשֵׁב יִשְׂרָאֵל לְנָוֵהוּ, כֹּהֲנִים לַעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם לְדוּכָנָן, וְיִשְׂרָאֵל לְמַעֲמָדָן, וְאַרְמוֹן עַל מִשְׁפָּטוֹ יֵשֵׁב,

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

כראוי לו, וְשָׁם נַעֲלֶה וְנַרְאֶה לְפָנֶיךָ בְּשָׁלֹשׁ פַּעֲמֵי רְגָלֵינוּ, כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ (דברים טז, טז) 'שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פְּנֵי ה' רֵיקָם. וְנֶאֱמַר (שם טז, יז) 'אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כִּבְרַכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ'.

וְהַשִּׂיאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת בְּרַכַּת מוֹעֲדֶיךָ וְכוּ'. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'.

נוסח 'ברכה אמצעית' בשחרית מנחה ומעריב ומוסף של שבועות וסוכות וְכַנָּסָּה הַזֶּה הוּא מִתְפַּלֵּל בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת, בְּלֹא חִסָּרוֹן בְּלֹא יָתֵר – ואין לגרוע ולהוסיף, אֶלָּא שֶׁבְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת הוּא אוֹמֵר: 'אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ בְּאַהֲבָה זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: 'בְּיוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וְכוּ'". וּבְמוּסָף הוּא אוֹמֵר: 'וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה, זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ וְכוּ'". וְכֵן בְּשִׂמְיני עֲצֶרֶת אוֹמֵר: 'אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם חַג הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת הַזֶּה, זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ'. וְכֵן בְּמוּסָף אוֹמֵר: 'וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם חַג שְׁמִינִי עֲצֶרֶת הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ'.

נוסח 'ברכה אמצעית' ביום טוב שחל להיות בשבת בשחרית מנחה מעריב ומוסף וְאִם חָל יוֹם טוֹב לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר: 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ וְכוּ'", 'וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שַׁבָּתוֹת לְמְנוּחָה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה וְחַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן, אֶת יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה, אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם חַג פְּלוּגֵי הַזֶּה וְכוּ'". וְכֵן בְּמוּסָף אוֹמֵר: 'וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה, יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם חַג פְּלוּגֵי הַזֶּה וְכוּ'". נוסח 'ברכה אמצעית' בראש השנה ויום הכיפורים שחלו להיות בשבת בשחרית מנחה מעריב ומוסף וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הוּא מַזְכִּיר הַשַּׁבָּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים אִם חָלוּ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, בֵּין בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת בֵּין בְּמוּסָף. וְחוֹתֵם בְּכָל הַתְּפִלּוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה רְגָלִים מְקַדֵּשׁ 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא חוֹתֵם 'מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַּّבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן' – יום זיכרונם של ישראל לטובה על ידי תקיעת שופר. וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים 'מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַּّבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים'.

תפילות ראש השנה

רֹאשׁ הַשָּׁנָה: נָהֲגוּ רֹב הָעָם מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים לְהוֹסִיף בְּכָל תְּפִלָּה בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים – בעשרת ימי תשובה, בְּבִרְכָה רִאשׁוֹנָה – בברכת 'אבות' מוֹסִיפִים: 'זָכְרֵנוּ לְחַיִּים, אֵל מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים, כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים [– בספרם של צדיקים, לחיי העולם הבא], לְמַעַנְךָ [– בשבילך] אֱלֹהִים חַיִּים – שאתה חי לעולם. מֶלֶךְ רַחֲמָן וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מָגֵן אַבְרָהָם'. וּמוֹסִיפִין בִּבְרָכָה שְׁנִיָּה – בברכת 'גבורות': 'מִי כָמוֹךָ אָב הָרַחֲמָן, זוֹכֵר יְצוּרָיו בְּרַחֲמִים לְחַיִּים. וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים'. וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה – בברכת 'הודיה': 'זְכֹר רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וּכְבֹשׁ [– תעלים ותכסה] כַּעַסְךָ, וּכְתוֹב לְחַיִּים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת'. וּמוֹסִיפִין בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה – בברכת 'שים שלום': 'וּבְסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ, אָנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם.

וְשָׁם נַעֲלֶה וְנַרְאֶה לְפָנֶיךָ בְּשָׁלֹשׁ פַּעֲמֵי רְגָלֵינוּ, כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ, שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פְּנֵי ה' רֵיקָם. וְנֶאֱמַר, אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כִּבְרַכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ.

וְהַשִּׂיאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת בְּרַכַּת מוֹעֲדֶיךָ וְכוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

וְכַנָּסָּה הַזֶּה הוּא מִתְפַּלֵּל בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת, בְּלֹא חִסָּרוֹן בְּלֹא יָתֵר, אֶלָּא שֶׁבְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת הוּא אוֹמֵר: אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ בְּאַהֲבָה זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: בְּיוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וְכוּ'. וּבְמוּסָף הוּא אוֹמֵר: וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה.

וְכֵן בְּחַג הַסֻּכּוֹת אוֹמֵר: יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה, זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ וְכוּ'. וְכֵן בִּשְׂמִינִי עֲצֶרֶת אוֹמֵר: אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם חַג שְׁמִינִי עֲצֶרֶת הַזֶּה, זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ. וְכֵן בְּמוּסָף אוֹמֵר: וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם חַג שְׁמִינִי עֲצֶרֶת הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ.

וְאִם חָל יוֹם טוֹב לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר: אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ וְכוּ', וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שַׁבָּתוֹת לְמְנוּחָה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה וְחַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן, אֶת יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה, אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם חַג פְּלוּגֵי הַזֶּה וְכוּ'. וְכֵן בְּמוּסָף אוֹמֵר: וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה, יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם חַג פְּלוּגֵי הַזֶּה וְכוּ'.

וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הוּא מַזְכִּיר הַשַּׁבָּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים אִם חָלוּ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, בֵּין בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת בֵּין בְּמוּסָף. וְחוֹתֵם בְּכָל הַתְּפִלּוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה רְגָלִים מְקַדֵּשׁ הַשַּّבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא חוֹתֵם מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַּّבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן. וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַּّבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

רֹאשׁ הַשָּׁנָה, נָהֲגוּ רֹב הָעָם מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים לְהוֹסִיף בְּכָל תְּפִלָּה בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים, בִּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה מוֹסִיפִים: זָכְרֵנוּ לְחַיִּים, אֵל מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים, כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים, לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים. מֶלֶךְ רַחֲמָן וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מָגֵן אַבְרָהָם.

וּמוֹסִיפִין בִּבְרָכָה שְׁנִיָּה מִי כָמוֹךָ אָב הָרַחֲמָן, זוֹכֵר יְצוּרָיו בְּרַחֲמִים לְחַיִּים. וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים.

וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה זְכֹר רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וּכְבֹשׁ כַּעַסְךָ, וּכְתוֹב לְחַיִּים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת.

וּמוֹסִיפִין בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה וּבְסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ, אָנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם.

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

בַּשָּׁלוֹם'. וּבִתְפִלַּת נְעִילָה יוֹם הַצּוֹם – של יום הכיפורים, **אוֹמְרִין בְּבִרְכוֹת אֵלּוּ מְקוֹם** [– במקום] 'זָכְרֵנוּ לְחַיִּים, חָתְמֵנוּ לְחַיִּים' – שבתוספת התפילה של 'זכרנו לחיים' יאמר 'חתמנו' במקום 'זכרנו'. **וְכָל הַתּוֹסָפוֹת הָאֵלּוּ מִנְהַג מְקוֹמוֹת, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יוֹסִיפוּ דָּבָר.**

נוסח ברכת 'אתה קדוש' בראש השנה **מִנְהַג פָּשׁוּט שֶׁמְּבָרְכִין בְּרָכָה שְׁלִישִׁית** – ברכת 'אתה קדוש' **בְּנֶסַח זֶה בִּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, בְּכָל תְּפִלָּה מֵאַרְבַּע הַתְּפִלּוֹת. וְכֵן נָהֲגוּ מִקְצָת הָעָם לְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּאוֹתוֹ הַנֶּסַח בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה מֵחָמֵשׁ תְּפִלּוֹת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְזֶה הוּא נֻסְחָהּ: 'אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ, וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה. וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ וְאֵמָתְךָ עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ, וְיִירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים, וְיֵעָשׂוּ כֻּלָּם אֲגֻדָּה אֶחָת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם, כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִׁّלְטוֹן מִלְּפָנֶיךָ, עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ, וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָה. וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד לְעַמֶּךָ, תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ, תִּקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ, פִּתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ, שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ, שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ, וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד, וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ. וְאָז יִרְאוּ וְיִשְׂמְחוּ, וְיָשִׁירוּ יַעֲלוּ, וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ, וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ פִּיהָ, וְכָל הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כֶּעָשָׁן תִּכְלֶה, כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ, וּמַלְכוּת הָעַלִּיזָה מְהֵרָה תְעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר. וְתִמְלֹךְ אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ, בִּירוּשָׁלַם עִירֶךָ, וּבְהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ, וְנֶגֶד זְקֵנֶךָ כָּבוֹד, כַּכָּתוּב, וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה, כִּי מָלַךְ ה' צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַם וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד. וְנֶאֱמַר, ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד. וְנֶאֱמַר, וַיִּגְבַּהּ ה' צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ.**

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה: אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת, וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה, זִכְרוֹן תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה, זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם.

נוסח 'ברכה אמצעית' בשחרית מנחה ומעריב של ראש השנה **בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה: 'אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת, וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה, אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה, זִכְרוֹן תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה, זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְכוּ", עַד 'כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ** – שלא יהיה שום מלך מושל בנו, כי אם אתה בכבוד שכינתך, **וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ** – הגבה עצמך בכוח מלכותך על כל בריות הארץ ביקר תפארתך, **וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ** – תגלה עצמך בהדר גאוות עוז גבורתך **עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אַרְצֶךָ, וְיֵדַע כָּל פָּעוּל כִּי אַתָּה פְעַלְתּוֹ** – ויידעו כל הבריות שאתה בראתן על ידי מאמרך, **וְיָבִין כָּל יָצוּר כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ, וְיֹאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר הַנִּשְׁמָה בְּאַפּוֹ** – ויאמרו כל בריות האדם שיש להן נשמה, **ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ, וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה** [– מושלת]. **קִדַּשְׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ', וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן.**

נוסח אמירת 'מלכויות' ב'ברכות שיתראה ויתגלה הכבוד שהוא האור האלוקי לעיני זקני בני ישראל, **כַּכָּתוּב** (ישעיה כד, כג) **'וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה** – כלומר, שאור השמש יתמעט מרוב בושה, ואור הלבנה המועטת מאור השמש יהיה נסתר לגמרי, וכאילו תחפור ותסתיר פניה בארץ, **כִּי מָלַךְ ה' צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַם וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד'. וְנֶאֱמַר** (שמות טו, יח) **'ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד'. וְנֶאֱמַר** (ישעיה ה, טז) **'וַיִּגְבַּהּ ה' צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה'. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ.**

וּבִתְפִלַּת נְעִילָה יוֹם הַצּוֹם, אוֹמְרִין בְּבִרְכוֹת אֵלּוּ מְקוֹם זָכְרֵנוּ לְחַיִּים, חָתְמֵנוּ לְחַיִּים. וְכָל הַתּוֹסָפוֹת הָאֵלּוּ מִנְהַג מְקוֹמוֹת, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יוֹסִיפוּ דָּבָר.

מִנְהָג פָּשׁוּט שֶׁמְּבָרְכִין בְּרָכָה שְׁלִישִׁית בְּנֶסַח זֶה בִּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, בְּכָל תְּפִלָּה מֵאַרְבַּע הַתְּפִלּוֹת. וְכֵן נָהֲגוּ מִקְצָת הָעָם לְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּאוֹתוֹ הַנֶּסַח בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה מֵחָמֵשׁ תְּפִלּוֹת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְזֶה הוּא נֻסְחָהּ: אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ, וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה. וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ וְאֵמָתְךָ עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ, וְיִירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים, וְיֵעָשׂוּ כֻּלָּם אֲגֻדָּה אֶחָת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם, כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִׁّלְטוֹן מִלְּפָנֶיךָ, עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ, וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָה. וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד לְעַמֶּךָ, תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ, תִּקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ, פִּתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ, שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ, שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ, וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד, וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ. וְאָז יִרְאוּ וְיִשְׂמְחוּ, וְיָשִׁירוּ יַעֲלוּ, וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ, וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ פִּיהָ, וְכָל הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כֶּעָשָׁן תִּכְלֶה, כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ, וּמַלְכוּת הָעַלִּיזָה מְהֵרָה תְעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר. וְתִמְלֹךְ אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ, בִּירוּשָׁלַם עִירֶךָ, וּבְהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ, וְנֶגֶד זְקֵנֶךָ כָּבוֹד, כַּכָּתוּב, וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה, כִּי מָלַךְ ה' צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַם וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד. וְנֶאֱמַר, ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד. וְנֶאֱמַר, וַיִּגְבַּהּ ה' צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה: אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת, וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, זִכְרוֹן תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה, זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְכוּ', עַד כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ, וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ, וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אַרְצֶךָ, וְיֵדַע כָּל פָּעוּל כִּי אַתָּה פְעַלְתּוֹ, וְיָבִין כָּל יָצוּר כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ, וְיֹאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר הַנִּשְׁמָה בְּאַפּוֹ, ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ, וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה. קִדַּשְׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ', וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן.

אמצעיות' במוסף של ראש השנה **בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה מִשָּׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת שֶׁל מוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה: 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְכוּ', עַד זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. 'וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְכוּ', עַד תָּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן. 'וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ.**

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל, לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וְלֹא שָׂמָנוּ כְּכָל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה, שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְלֹא גּוֹרָלֵנוּ כְּכָל הֲמוֹנָם, שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל וָריק, וּמִתְפַּלְּלִים לְאֵל לֹא יוֹשִׁיעַ, וְאָנוּ מִשְׁתַּחֲוִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ, מוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל, וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים, הוּא אֱלֹהֵינוּ וְאֵין עוֹד, אֱמֶת מַלְכֵּנוּ וְאֵין זוּלָתוֹ, כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ, וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד. אוֹחִילָה לָאֵל אֲחַלֶּה פָנָיו, אֶשְׁאֲלָה מִמֶּנּוּ מַעֲנֵה לָשׁוֹן. אֲשֶׁר בִּקְהַל עָם אָשִׁיר עֻזּוֹ, אַבִּיעָה רִנָּנוֹ בְּעַד מִפְעָלָיו, לְאָדָם מַעֲרְכֵי לֵב, וּמֵה מַעֲנֵה לָשׁוֹן, ה' שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ. עַל כֵּן נְקַוֶּה לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ, לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן, לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי, וְכָל בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ, לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ, יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל בֶּרֶךְ, תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן, לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ, וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ הַנִּכְבָּד יִתֵּנוּ, וְיַקְבְּלוּ כֻּלָּם עֹל מַלְכוּתֶךָ, וְתִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא, וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד, כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ, ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד. וְכָתוּב, לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב, וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ. וְכָתוּב, וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר, כִּי לַה' הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם. וְכָתוּב, ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ ה' עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט. וְכָתוּב, יְמָלֹךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ. וְכָתוּב, שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְכוּ'. וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים נֶאֱמַר, כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ ה' צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים. וְכָתוּב וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַה' הַמְּלוּכָה. וְכָתוּב וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד. וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְכוּ', עַד וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ', עַד וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן.

הבריות העשויות מבשר ודם יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ, לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ, יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל בֶּרֶךְ, תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן, לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ, וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ הַנִּכְבָּד יִתֵּנוּ, וְיַקְבְּלוּ כֻּלָּם [– כבוד] עֹל מַלְכוּתֶךָ, וְתִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא, וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד, כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ, ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד. וְכָתוּב, לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב, וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ. וְכָתוּב, וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר, כִּי לַה' הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם. וְכָתוּב, ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ ה' עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט. וְכָתוּב, יְמָלֹךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ. וְכָתוּב, שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְכוּ'. וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים נֶאֱמַר, כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ ה' צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים. וְכָתוּב וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַה' הַמְּלוּכָה. וְכָתוּב וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד. וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְכוּ', עַד וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ', עַד וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן.

הַיּוֹם הֲרַת עוֹלָם. הַיּוֹם יַעֲמִיד בַּמִּשְׁפָּט כָּל יְצוּרֵי עוֹלָמִים, אִם כְּבָנִים אוֹ כַּעֲבָדִים. אִם כְּבָנִים, רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים, וְאִם כַּעֲבָדִים, עֵינֵינוּ לְךָ תְלוּיוֹת [– מייחלות] עַד שֶׁתְּחָנֵנוּ וְתוֹצִיא לָאוֹר מִשְׁפָּטֵנוּ – שתצדיק אותנו בדין לטובה, קָדוֹשׁ'.

נוסח אמירת 'זכרונות' ב'ברכות אמצעיות' במוסף של 'ראש השנה' **בְּרָכָה שְׁנִיָּה: 'אַתָּה זוֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם** – מעשה בני האדם הנעשים בעולם, **וּפוֹקֵד כָּל יְצוּרֵי קֶדֶם** – ואתה פוקד את כל מה שיצרת מלפנים. **לְפָנֶיךָ נִגְלוּ כָּל תַּעֲלוּמוֹת וְהֲמוֹן נִסְתָּרוֹת שֶׁמִּבְּרֵאשִׁית** – כל הנסתר מששת ימי בראשית גלוי וידוע לפניך. **כִּי אֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. אַתָּה זוֹכֵר אֶת כָּל הַמִּפְעָל** – לשון עשייה, כלומר אתה זוכר את כל מעשיך, **וְגַם כָּל הַיְצוּר לֹא נִכְחַד מִמֶּךָ** – לא נמנע ממך מחשבות לבבם. **הַכֹּל גָּלוּי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, צוֹפֶה** – רואה לרחוק, כלומר שרואה את העתיד לבוא **וּמַבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, כִּי תָבִיא חֹק לְזִכָּרוֹן** – שמביא את משפטם שבו נזכרו עוונותיהם **לְהִפָּקֵד בּוֹ כָּל רוּחַ וְנֶפֶשׁ וּלְהַזְכִּר מַעֲשִׂים רַבִּים וְהֲמוֹן בְּרִיּוֹת** [כלי סוף]. **מֵרֵאשִׁית כָּזֹאת הוֹדַעְתָּ, וּמִלְּפָנִים אוֹתָהּ גִּלִּיתָ** – מתחילת העולם הודעת וגילית שיום זה הוא יום הדין. **זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ, זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן** – שאנו עושים יום זה זיכרון ליום הראשון שבו בראת את העולם, **'כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפַּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב'. 'עַל הַמְּדִינוֹת בּוֹ יֵאָמֵר, אֵי זוֹ לַחֶרֶב, אֵי זוֹ לַשָּׁלוֹם, אֵי זוֹ לָרָעָב, אֵי זוֹ לַשֹּׂבַע. וּבְרִיּוֹת בּוֹ יִפָּקְדוּ, לְהַזְכִּירָם לְחַיִּים וְלַמָּוֶת. מִי לֹא נִפְקַד בַּיּוֹם הַזֶּה, כִּי זֵכֶר כָּל הַיְצוּר לְפָנֶיךָ בָּא, מַעֲשֵׂה אִישׁ וּפְקֻדָּתוֹ וַעֲלִילוֹת מִצְעֲדֵי גָבֶר**, מַחְשְׁבוֹת אָדָם **וְתַחְבּוּלוֹתָיו, וְיִצְרֵי כָּל מַעַלְלֵי אִישׁ. אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁלֹּא יִשְׁכָּחֶךָ, וּבֶן אָדָם יִתְאַמֵּץ בָּךְ, כִּי דוֹרְשֶׁיךָ לְעוֹלָם לֹא יִכָּשְׁלוּ, וְגַם לֹא תַכְלִים לָנֶצַח כָּל הַחוֹסִים בָּךְ. הֲלֹא אֶת נֹחַ בְּאַהֲבָה זָכַרְתָּה, וַתִּפְקְדֵהוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ, בַּהֲבִיאֲךָ אֶת מֵי הַמַּבּוּל לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיהֶם. עַל כֵּן זִכְרוֹנוֹ בָּא לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, לְהַרְבּוֹת זַרְעוֹ כְּעַפְרוֹת תֵּבֵל [– כעפר הארץ] וְצֶאֱצָאָיו כְּחוֹל הַיָּם, כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ** [בראשית ח, א] **'וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֵת כָּל הַחַיָּה וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם'. וְכָתוּב** [שמות ב, כד] **'וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם** [– צעקתם] **וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב'. וְכָתוּב** [ויקרא כו, מב] **'וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר'. וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר'. וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר** [תהלים קיא, ד - ה] **'זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם ה'** – בכל דור ועושה ה' זכר למכות המופלאות שעשה במצרים כיון שהוא חנון ורחום לצועקים אליו, **טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו** – שנתן מזון לישראל **יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ'. וְנֶאֱמַר** [תהילים קה, ח] **'זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר'. וְנֶאֱמַר** [תהילים קו, מה] **'וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם כְּרֹב חֲסָדָיו'. 'וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר** [ירמיה ב, ב] **'הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ, לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה'. וְכָתוּב** [יחזקאל טז, ס] **'וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אוֹתָךְ בִּימֵי נְעוּרַיִךְ וַהֲקִימוֹתִי לָךְ בְּרִית עוֹלָם'. וְכָתוּב** [ירמיה לא, יט] **'הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם** [– כינוי לעם ישראל] **אִם יֶלֶד שַׁעֲשֻׁעִים כִּי מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ, נְאֻם** [– דברי] **ה'. 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֹא יַגִּיעַ יֵרָאֶה וְיִרָצֶה, עַד 'כִּי אֵל מֶלֶךְ רַחוּם וְחַנּוּן אָתָּה'. 'וְזָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב מִלְּפָנֶיךָ, וּפָקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים מִשְּׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם** – מהשמים אשר היצר הטוב ומצד היצר הרע. **אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁלֹּא יִשְׁכָּחֶךָ, וּבֶן אָדָם יִתְאַמֵּץ בָּךְ** – יתחזק לעובדך. **כִּי דוֹרְשֶׁיךָ לְעוֹלָם לֹא יִכָּשְׁלוּ, וְגַם לֹא** [תבייש] **תַכְלִים** [– תכלים] **לָנֶצַח כָּל הַחוֹסִים בָּךְ. 'הֲלֹא אֶת נֹחַ בְּאַהֲבָה זָכַרְתָּה, וַתִּפְקְדֵהוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ, בַּהֲבִיאֲךָ אֶת מֵי הַמַּבּוּל לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיהֶם. עַל כֵּן זִכְרוֹנוֹ בָּא לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, לְהַרְבּוֹת זַרְעוֹ כְּעַפְרוֹת תֵּבֵל וְצֶאֱצָאָיו כְּחוֹל הַיָּם, כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֵת כָּל הַחַיָּה וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם. וְכָתוּב, וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב. וְכָתוּב, וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר.וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר, זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם ה', טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ. וְנֶאֱמַר, זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר. וְנֶאֱמַר, וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם כְּרֹב חֲסָדָיו.וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר, הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ, לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה. וְכָתוּב, וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אוֹתָךְ בִּימֵי נְעוּרַיִךְ וַהֲקִימוֹתִי לָךְ בְּרִית עוֹלָם. וְכָתוּב, הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשֻׁעִים כִּי מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ, נְאֻם ה'.אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֹא יַגִּיעַ יֵרָאֶה וְיִרָצֶה, עַד כִּי אֵל מֶלֶךְ רַחוּם וְחַנּוּן אָתָּה. וְזָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב מִלְּפָנֶיךָ, וּפָקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה**

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

מעל השמים שבראתם מימים ראשונים, וּזְכֹר לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד וְאֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, וְתֵרָאֶה לְפָנֶיךָ הָעֲקֵדָה שֶׁעָקַד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְכָבֵשׁ רַחֲמָיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעַסְךָ, וְיִגָּלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ – יהמו רחמיך ולא תדוננו מידה כנגד מידה, וְתִתְנַהֵג עִמָּנוּ בְּמִדַּת רַחֲמִים וְאַל תִּתְנַהֵג עִמָּנוּ בְּמִדַּת הַדִּין, וּבַעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל יָשׁוּב אַפְּךָ מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּמֵעִירְךָ וּמִנַּחֲלָתֶךָ. וְקַיֵּם לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ 'וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי ה'". כִּי זוֹכֵר כָּל הַנִּשְׁכָּחוֹת אַתָּה מֵעוֹלָם, כִּי אֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ, וַעֲקֵדַת יִצְחָק אָבִינוּ לְזַרְעוֹ הַיּוֹם תִּזְכֹּר. בָּרוּךְ אַתָּה ה', זוֹכֵר הַבְּרִית. 'הַיּוֹם חֲרַת עוֹלָם. הַיּוֹם יַעֲמִיד בַּמִּשְׁפָּט כָּל יְצוּרֵי עוֹלָם, אִם כְּבָנִים אוֹ כַּעֲבָדִים, אִם כְּבָנִים, רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים. וְאִם כַּעֲבָדִים, עֵינֵינוּ לְךָ תְלוּיוֹת עַד שֶׁתְּחָנְּנוּ וְתוֹצִיא לָאוֹר מִשְׁפָּטֵנוּ, קָדוֹשׁ'.

נוסח אמירת 'שופרות' ב'ברכות אמצעיות' במוסף של ראש השנה בְּרָכָה שְׁלִישִׁית: אַתָּה נִגְלֵיתָ בַּעֲנַן כְּבוֹדְךָ עַל עַם קָדְשֶׁךָ לְדַבֵּר עִמָּהֶם. מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּם קוֹלֶךָ, וְנִגְלֵיתָ עֲלֵיהֶם בְּעַרְפְּלֵי טֹהַר – באור בהיר וצח. גַּם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ חָל [– פחד] מִלְּפָנֶיךָ, וּבְרִיּוֹת בְּרֵאשִׁית – והבריות שנבראו מבראשית חָרְדוּ מִמְּךָ, בְּהִגָּלוֹתְךָ מַלְּכֵנוּ עַל הַר סִינַי לְלַמֵּד לְעַמְּךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וַתַּשְׁמִיעֵם אֶת הוֹד [– הדר] קוֹלֶךָ, וּדְבָרוֹת קָדְשֶׁךָ מִלַּהֲבֵי אֵשׁ – שהדיבור של עשרת הדברות היה יוצא בלהבות אש מפי ה'. בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים עֲלֵיהֶם נִגְלֵיתָ, וּבְקוֹל שׁוֹפָר עֲלֵיהֶם הוֹפָעְתָּ.

וְרַחֲמִים מִשָּׁמַי שְׁמֵי קֶדֶם, וּזְכֹר לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד וְאֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, וְתֵרָאֶה לְפָנֶיךָ הָעֲקֵדָה שֶׁעָקַד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְכָבֵשׁ רַחֲמָיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעַסְךָ, וְיִגָּלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ, וְתִתְנַהֵג עִמָּנוּ בְּמִדַּת רַחֲמִים וְאַל תִּתְנַהֵג עִמָּנוּ בְּמִדַּת הַדִּין, וּבַעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל יָשׁוּב אַפְּךָ מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּמֵעִירְךָ וּמִנַּחֲלָתֶךָ. וְקַיֵּם לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי ה'. כִּי זוֹכֵר כָּל הַנִּשְׁכָּחוֹת אַתָּה מֵעוֹלָם, כִּי אֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ, וַעֲקֵדַת יִצְחָק אָבִינוּ לְזַרְעוֹ הַיּוֹם תִּזְכֹּר. בָּרוּךְ אַתָּה ה', זוֹכֵר הַבְּרִית.

הַיּוֹם חֲרַת עוֹלָם. הַיּוֹם יַעֲמִיד בַּמִּשְׁפָּט כָּל יְצוּרֵי עוֹלָם, אִם כְּבָנִים אוֹ כַּעֲבָדִים, אִם כְּבָנִים, רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים. וְאִם כַּעֲבָדִים, עֵינֵינוּ לְךָ תְלוּיוֹת עַד שֶׁתְּחָנְּנוּ וְתוֹצִיא לָאוֹר מִשְׁפָּטֵנוּ, קָדוֹשׁ.

בְּרָכָה שְׁלִישִׁית: אַתָּה נִגְלֵיתָ בַּעֲנַן כְּבוֹדְךָ עַל עַם קָדְשֶׁךָ לְדַבֵּר עִמָּהֶם. מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּם קוֹלֶךָ, וְנִגְלֵיתָ עֲלֵיהֶם בְּעַרְפְּלֵי טֹהַר. גַּם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ חָל מִלְּפָנֶיךָ, וּבְרִיּוֹת בְּרֵאשִׁית חָרְדוּ מִמְּךָ, בְּהִגָּלוֹתְךָ מַלְּכֵנוּ עַל הַר סִינַי לְלַמֵּד לְעַמְּךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וַתַּשְׁמִיעֵם אֶת הוֹד קוֹלֶךָ, וּדְבָרוֹת קָדְשֶׁךָ מִלַּהֲבֵי אֵשׁ. בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים עֲלֵיהֶם נִגְלֵיתָ, וּבְקוֹל שׁוֹפָר עֲלֵיהֶם הוֹפָעְתָּ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ, וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה. וְכָתוּב, וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל'. וְכָתוּב 'וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק.

כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ (שמות יט, טז) 'וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה'. וְכָתוּב (שמות יט, יט) 'וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל'. וְכָתוּב (שמות כ, טו) 'וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ [– הזדעזעו, ונסוגו לאחור] וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק'. 'וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר (תהילים מז, ו) 'עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר'. וְכָתוּב (תהילים צח, ו) 'בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'". וְכָתוּב (תהילים קנ) 'הַלְלוּ יָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ וְכוּ', עַד 'תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּ יָהּ'. 'וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים נֶאֱמַר (ישעיה יח, ג) 'כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל וְשֹׁכְנֵי אָרֶץ כִּנְשֹׂא נֵס הָרִים – כמו הרמת דגל תִּרְאוּ וְכִתְקֹעַ שׁוֹפָר תִּשְׁמָעוּ'. וְכָתוּב (ישעיה כז, יג) 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם'. וְכָתוּב (זכריה ט, יד-טו) 'וַה' עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וְיָצָא כַבָּרָק חִצּוֹ – יצא חצו על האויב כמהירות הברק וַה' אֱלֹהִים בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע וְהָלַךְ בְּסַעֲרוֹת תֵּימָן – ילך בשטף וברוח סערה להחריב את העיר היושבת בדרומה של ארץ ישראל, ה' צְבָאוֹת יָגֵן עֲלֵיהֶם' כֵּן תָּגֵן עַל עַמְּךָ בִּשְׁלוֹמֶךָ. 'תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ, וְשָׂא נֵס לְקַבּוּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ, וְקָרֵב פִּזּוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם, וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ, וְהָבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה, וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ כְּמַצְוַה עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ בְּיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי

הַקּוֹלוֹת וְאֶת הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ, וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק.

וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר, עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר. וְכָתוּב, בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'. וְכָתוּב הַלְלוּ יָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ וְכוּ', עַד תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּ יָהּ.וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים נֶאֱמַר, כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל וְשֹׁכְנֵי אָרֶץ כִּנְשֹׂא נֵס הָרִים תִּרְאוּ וְכִתְקֹעַ שׁוֹפָר תִּשְׁמָעוּ. וְכָתוּב, וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם. וְכָתוּב, וַה' עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וְיָצָא כַבָּרָק חִצּוֹ וַה' אֱלֹהִים בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע וְהָלַךְ בְּסַעֲרוֹת תֵּימָן, ה' צְבָאוֹת יָגֵן עֲלֵיהֶם כֵּן תָּגֵן עַל עַמְּךָ בִּשְׁלוֹמֶךָ. תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ, וְשָׂא נֵס לְקַבּוּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ, וְקָרֵב פִּזּוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם, וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ, וְהָבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה, וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ כְּמַצְוַה עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי

אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם׳. כִּי שׁוֹמֵעַ קוֹל שׁוֹפָר אַתָּה מֵעוֹלָם, וּמַאֲזִין תְּרוּעָה וְאֵין דּוֹמֶה לְךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, שׁוֹמֵעַ קוֹל תְּרוּעַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם בְּרַחֲמִים. ׳הַיּוֹם חֶרֶת עוֹלָם. הַיּוֹם יַעֲמִיד בַּמִּשְׁפָּט כָּל יְצוּרֵי עוֹלָם, אִם כְּבָנִים אוֹ כַּעֲבָדִים, אִם כְּבָנִים, רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים. וְאִם כַּעֲבָדִים, עֵינֵינוּ לְךָ תְלוּיוֹת עַד שֶׁתְּחָנֵּנוּ וְתוֹצִיא לָאוֹר מִשְׁפָּטֵנוּ, קָדוֹשׁ׳.

תפלות יום הכיפורים

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל יוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה וּנְעִילָה: ׳אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת, וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן לָנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ אֶת יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ, אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, לִמְחִילָה וּלְכַפָּר בּוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ בְּאַהֲבָה, זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. ׳אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֹא וְכוּ׳, עַד ׳כִּי אֵל מֶלֶךְ רַחוּם וְחַנּוּן אָתָּה. ׳אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְחֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בַּיּוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ, כָּאָמוּר (ישעיה מג, כה) ׳אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְּשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר׳. וְנֶאֱמַר (שם מד, כב) ׳מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ – אמחק את עבירותיך שעשית במזיד, כמו שהרוח מפזרת את הענן החשוך, וְכָעָנָן חַטֹּאתֶיךָ – שאמחק את עבירותיך שעשית בשוגג, כמו שהרוח מפזרת את הענן שאינו חשוך, שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ׳. וְכָתוּב (ויקרא טז, ל) ׳כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה׳ תִּטְהָרוּ׳. כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם – כלומר, בכל הזמנים, וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. ׳אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְכוּ׳, עַד ׳וּמַלְכוּתוֹ בְּכֹל מָשָׁלָה. קִדַּשְׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ, וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמֵּחַ נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ, וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים׳.

נוסח ׳ברכה אמצעית׳ במוסף של יום הכיפורים בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסָף ביום הכיפורים: ׳אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְכוּ׳, עַד ׳זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם׳. ׳וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ וְכוּ׳, עַד ׳תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן. ׳וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ, שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ.

הזכרת ׳קרבנות היום׳ בתפילת מוסף נָהֲגוּ הָעָם בְּכָל תְּפִלּוֹת הַמּוּסָפִין, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּה עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ, מִזְכִּיר קָרְבָּנוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵן כְּתוּבִין בַּתּוֹרָה, וְקוֹרֵא אוֹתָן הַפְּסוּקִים. וְאִם לֹא הִזְכִּיר, כֵּיוָן שֶׁאָמַר ׳כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּה עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ, שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ.

אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם. כִּי שׁוֹמֵעַ קוֹל שׁוֹפָר אַתָּה מֵעוֹלָם, וּמַאֲזִין תְּרוּעָה וְאֵין דּוֹמֶה לְךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, שׁוֹמֵעַ קוֹל תְּרוּעַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם בְּרַחֲמִים. הַיּוֹם חֶרֶת עוֹלָם. הַיּוֹם יַעֲמִיד בַּמִּשְׁפָּט כָּל יְצוּרֵי עוֹלָם, אִם כְּבָנִים אוֹ כַּעֲבָדִים, אִם כְּבָנִים, רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים. וְאִם כַּעֲבָדִים, עֵינֵינוּ לְךָ תְלוּיוֹת עַד שֶׁתְּחָנֵּנוּ וְתוֹצִיא לָאוֹר מִשְׁפָּטֵנוּ, קָדוֹשׁ.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל יוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה וּנְעִילָה: אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת, וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ.

וַתִּתֶּן לָנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ אֶת יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ, אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, לִמְחִילָה וּלְסִלִּיחָה וּלְכַפֵּר בּוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ בְּאַהֲבָה, זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֹא וְכוּ׳, עַד כִּי אֵל מֶלֶךְ רַחוּם וְחַנּוּן אָתָּה.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְחֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ, כָּאָמוּר, אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְּשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר. וְנֶאֱמַר, מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ, וְכָעָנָן חַטֹּאתֶיךָ, שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ. וְכָתוּב, כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה׳ תִּטְהָרוּ. כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם, וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְכוּ׳, עַד וּמַלְכוּתוֹ בְּכֹל מָשָׁלָה. קִדַּשְׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ, וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ

וְשַׂמֵּחַ נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ, וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסָף: אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְכוּ׳, עַד זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ וְכוּ׳, עַד תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן.

וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בַּיּוֹם הַזֶּה וְכוּ׳, עַד וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם וְכוּ׳, עַד וּמַלְכוּתוֹ בְּכֹל מָשָׁלָה. קִדַּשְׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ׳, עַד מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

נָהֲגוּ הָעָם בְּכָל תְּפִלּוֹת הַמּוּסָפִין, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּה עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ, מַזְכִּיר קָרְבָּנוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵן כְּתוּבִין בַּתּוֹרָה, וְקוֹרֵא אוֹתָן הַפְּסוּקִים. וְאִם לֹא הִזְכִּיר, כֵּיוָן שֶׁאָמַר כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּה עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ, שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ.

יום רביעי י"ב ניסן ה'תשע"ה

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

נוסח ה'וידוי' ביום הכיפורים **נָסַח הַוִּדּוּי** של יום הכיפורים: **'אָנָּא אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ, וְאַל תִּתְעַלַּם מִלְּבֵנוּ מִתְּחִנָּתֵנוּ, שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף** – שאיננו מונעים את עצמנו מלהחזיר את עורפנו כשאתה קורא לנו, **שֶׁנֹּאמַר לְפָנֶיךָ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ, אֲבָל** [– לשון אמתת הדברים] **חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ. אָשַׁמְנוּ, בָּגַדְנוּ, גָּזַלְנוּ, דִּבַּרְנוּ דֹּפִי** – דיברנו רעה ודברי גנאי איש על רעהו שלא בפניו, **הֶעֱוִינוּ, וְהִרְשַׁעְנוּ, זֵדְנוּ** – עשינו עבירות במזיד, **חָמַסְנוּ** – גזלנו דברים קטנים שאין בהם ערך של פרוטה, **טָפַלְנוּ שֶׁקֶר** – חיברנו טענות כדי להעמיד את השקר, **יָעַצְנוּ רָע, כִּזַּבְנוּ** – שיקרנו, **לַצְנוּ, מָרַדְנוּ, נִאַצְנוּ** – ביזינו, **סָרַרְנוּ** – סרנו ממצוותיך, **עָוִינוּ** – עיקמנו דרכנו, **פָּשַׁעְנוּ, צָרַרְנוּ** – היינו צוררים זה לזה, **קִשִּׁינוּ עֹרֶף, רָשַׁעְנוּ, שִׁחַתְנוּ** – הרסנו וקלקלנו את דרכינו, **תָּעִינוּ** – בדרכינו, שהלכנו אחר יצרנו, **תִּעְתָּעְנוּ** – עשינו מעשי תועבה ושקץ, **תִּעְתָּעְנוּ** – לעגנו לאחרים. **סָרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִّשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ** – ולא עלתה בידינו הצלחה, **'וְאַתָּה צַדִּיק** – הדין עמך **עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ, כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ'. 'מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם, וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים** [– שמים], **הֲלֹא הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִّגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ. אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל חָי, אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן וְרוֹאֶה כְּלָיוֹת וָלֵב** – אתה מחפש ורואה את כל המחשבות והעצות שבקרב האדם, **וְאֵין כָּל דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָ, וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. יְהִי רָצוֹן וְרַחֲמִים מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתִּמְחֹל לָנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ, וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ, וְתִסְלַח לְכָל פְּשָׁעֵינוּ.**

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁגָגָה, וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן. וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בַּסֵּתֶר, וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בַּגָּלוּי. וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס, וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן. וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עֲשֵׂה, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן לֹא תַעֲשֶׂה, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן קָרְבָּן, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מַלְקוֹת אַרְבָּעִים, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין, חֶנֶק וְהֶרֶג שְׂרֵפָה וּסְקִילָה. עַל הַגְּלוּיִים לָנוּ וְעַל הַנִּגְלוֹת לָנוּ, כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְעַל הַנִּגְלוֹת לָנוּ, חָטָאנוּ עַל כֻּלָּם, וְאַתָּה יוֹדֵעַ כָּל הַנִּסְתָּרוֹת, כַּכָּתוּב (דברים כט, כח) **'הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת'. כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחְלָן לְשִׁבְטֵי יְשׁוּרוּן, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. 'אֱלֹהַי, עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְדַאי** – לפני שנוצרתי לא הייתי חשוב והגון להיווצר, **וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי** – איני כלום ומה חשיבותי, שהרי **עָפָר אֲנִי בְּחַיָּי, קַל וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי כִּכְלִי מָלֵא בּוּשָׁה וּכְלִמָּה. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא אֶחֱטָא, וּמַה שֶׁחָטָאתִי מְרֹק, בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי יִסּוּרִין, יְהִיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְכוּ'".**

אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְשֶׁאֵינָן גְּלוּיִין לָנוּ, חָטָאנוּ עַל כֻּלָּם, וְאַתָּה יוֹדֵעַ כָּל הַנִּסְתָּרוֹת, כַּכָּתוּב, הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחְלָן לְשִׁבְטֵי יְשׁוּרוּן, וּמִבַّלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ.

אֱלֹהַי, עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְדַאי, וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי, עָפָר אֲנִי בְּחַיָּי, קַל וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי כִּכְלִי מָלֵא בּוּשָׁה וּכְלִמָּה. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא אֶחֱטָא, וּמַה שֶׁחָטָאתִי מְרֹק, בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי יִסּוּרִין, יְהִיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְכוּ'.

מקום אמירת ה'וידוי' כַּסֵּדֶר הַזֶּה מִתְוַדֶּה בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמוּסָף וּמִנְחָה, בֵּין יָחִיד בֵּין שְׁלִיחַ צִבּוּר. וְהַיָּחִיד אוֹמֵר וִדּוּי זֶה אַחַר תְּפִלָּתוֹ, אַחַר שֶׁגּוֹמֵר שִׁים שָׁלוֹם, קֹדֶם שֶׁיִּפְסַע שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת. וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמְרוֹ בְּאֶמְצַע בְּרָכָה אֶמְצָעִית, קֹדֶם שֶׁיֹּאמַר 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְחֹל לָעֲווֹנוֹתֵינוּ וְכוּ'", מִתְוַדֶּה וִדּוּי כַּסֵּדֶר הַזֶּה, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר 'מְחֹל לָעֲווֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים וְכוּ'".

נוסח ה'וידוי' בתפילת נעילה ביום הכיפורים בִּנְעִילָה מִתְוַדֶּה כַּסֵּדֶר הַזֶּה, אוֹמֵר: 'מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם, מַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים, כִּי עֲווֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ מִלְּמָנוֹת, וְחַטֹּאתֵינוּ עָצְמוּ מִלִּסְפֹּר. מָה אָנוּ, מָה חַיֵּינוּ, מֶה חַסְדֵּנוּ, מַה צִּדְקֵנוּ, מַה מַּעֲשֵׂינוּ. מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, הֲלֹא כָּל הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ, וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ, וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע, וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל, כִּי כָּל מַעֲשֵׂינוּ תֹהוּ, וִימֵי חַיֵּינוּ הֶבֶל לְפָנֶיךָ, כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ, וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל.

אֲבָל אַתָּה הִבְדַּלְתָּ אֱנוֹשׁ מֵרֹאשׁ, וַתַּכִּירֵהוּ לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ, כִּי מִי יֹאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה, וְאִם יִצְדַּק מַה יִּתֵּן לְךָ. וַתִּתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, קֵץ מְחִילָה לְכָל חַטֹּאתֵינוּ, לְמַעַן נֶחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ, וְנָשׁוּב לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר, דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב, יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ. וְאַתָּה אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת, טוֹב וּמֵטִיב, חַנּוּן וְרַחוּם, אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד, מַרְבֶּה לְהָשִׁיב, רוֹצֶה בִּתְשׁוּבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים וְאֵין אַתָּה חָפֵץ בְּמִיתָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר, חַי אָנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל. הָשִׁיבֵנוּ וְנָקֵבְלֵנוּ וּמְחֹל לָנוּ וּסְלַח כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ. 'יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְכוּ'".

ברכת המזון

נֻסַּח בִּרְכַּת הַמָּזוֹן: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַזָּן אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּב בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, וְטוּבוֹ הַגָּדוֹל לֹא חָסַר לָנוּ וְאַל יֶחְסַר לָנוּ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הוּא זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל, כָּאָמוּר (תהילים קמה, טז) 'פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן' – שאתה נותן לכל אחד את מאכלו בשפע כדי שישבע כל אחד לפי רצונו הפרטי, וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַזָּן אֶת הַכֹּל'.

נוסח 'ברכת הארץ' 'נוֹדֶה לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְנְבָרֶכְךָ מַלְכֵּנוּ, כִּי הִנְחַלְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה – ארץ שכולם חומדים אותה ומשתוקקים לה, טוֹבָה וּרְחָבָה, בְּרִית וְתוֹרָה, וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים, עַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ, עַל חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ. עַל כֻּלָּם ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֶת שִׁמְךָ, כָּאָמוּר (דברים ח, י) 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ'. בָּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן'.

נוסח ברכת 'בנין ירושלים' 'רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן [– ירושלים] מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו, וּמַלְכוּת דָּוִד מְשִׁיחֶךָ תַּחֲזִיר

כַּסֵּדֶר הַזֶּה מִתְוַדֶּה בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמוּסָף וּמִנְחָה, בֵּין יָחִיד בֵּין שְׁלִיחַ צִבּוּר. וְהַיָּחִיד אוֹמֵר וִדּוּי זֶה אַחַר תְּפִלָּתוֹ, אַחַר שֶׁגּוֹמֵר שִׁים שָׁלוֹם, קֹדֶם שֶׁיִּפְסַע שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת. וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמְרוֹ בְּאֶמְצַע בְּרָכָה אֶמְצָעִית, קֹדֶם שֶׁיֹּאמַר 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְחֹל לָעֲווֹנוֹתֵינוּ וְכוּ', מִתְוַדֶּה וִדּוּי כַּסֵּדֶר הַזֶּה, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר 'מְחֹל לָעֲווֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים וְכוּ'.

בִּנְעִילָה מִתְוַדֶּה כַּסֵּדֶר הַזֶּה, אוֹמֵר: מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם, מַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים, כִּי עֲווֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ מִלְּמָנוֹת, וְחַטֹּאתֵינוּ עָצְמוּ מִלִּסְפֹּר. מָה אָנוּ, מָה חַיֵּינוּ, מֶה חַסְדֵּנוּ, מַה צִּדְקֵנוּ, מַה מַּעֲשֵׂינוּ. מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, הֲלֹא כָּל הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ, וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ, וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע, וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל, כִּי כָּל מַעֲשֵׂינוּ תֹהוּ, וִימֵי חַיֵּינוּ הֶבֶל לְפָנֶיךָ, כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ, וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל.

אֲבָל אַתָּה הִבְדַּלְתָּ אֱנוֹשׁ מֵרֹאשׁ, וַתַּכִּירֵהוּ לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ, כִּי מִי יֹאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה, וְאִם יִצְדַּק מַה יִּתֵּן לְךָ. וַתִּתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, קֵץ מְחִילָה לְכָל חַטֹּאתֵינוּ, לְמַעַן נֶחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ, וְנָשׁוּב לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה, ו-ז) 'דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב, יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל ה' – יעזוב את מחשבותיו הכוזבות ויתחיל להאמין בה' וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ. וְאַתָּה אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת, טוֹב וּמֵטִיב, חַנּוּן וְרַחוּם, אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד, מַרְבֶּה לְהָשִׁיב, רוֹצֶה בִּתְשׁוּבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים וְאֵין אַתָּה חָפֵץ בְּמִיתָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר, חַי אָנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל. הָשִׁיבֵנוּ וְנָקֵבְלֵנוּ וּמְחֹל לָנוּ וּסְלַח כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ. יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְכוּ'.

נֻסַּח בִּרְכַּת הַמָּזוֹן: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַזָּן אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּב בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, וְטוּבוֹ הַגָּדוֹל לֹא חָסַר לָנוּ וְאַל יֶחְסַר לָנוּ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הוּא זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל, כָּאָמוּר, פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן, וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַזָּן אֶת הַכֹּל.

נוֹדֶה לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְנְבָרֶכְךָ מַלְכֵּנוּ, כִּי הִנְחַלְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה, טוֹבָה וּרְחָבָה, בְּרִית וְתוֹרָה, וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים, עַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ, עַל חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ. עַל כֻּלָּם ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֶת שִׁמְךָ, כָּאָמוּר, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן.

רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ

לִמְקוֹמָהּ בְּיָמֵינוּ. וּבְנֵה אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּקָרוֹב, כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו אֶת יְרוּשָׁלָיִם.

נוסח ברכת 'הטוב והמטיב' 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל, אָבִינוּ, מַלְכֵּנוּ, אַדִּירֵנוּ [– חוזקנו], בּוֹרְאֵנוּ, קְדוֹשֵׁנוּ, קְדוֹשׁ יַעֲקֹב – שקידשת את יעקב ואת כל בניו, הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם הוּא גּוֹמְלֵנוּ חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכָל טוֹב. הָרַחֲמָן יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים. הָרַחֲמָן יִתְפָּאַר לָנֶצַח נְצָחִים [– לעולמי עולמים]. הָרַחֲמָן יְפַרְנְסֵנוּ בְּכָבוֹד. הָרַחֲמָן יְזַכֵּנוּ לִרְאוֹת יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּלְזוֹכוֹת לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ – ה' הוא חוזק ותוקף ישועות למלכו [– דוד המלך], כמו המגדל שהוא חוזק ותוקף העיר וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם. כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ – אריות שיש להם גבורה בבקשת טרפם, לפעמים נעשים עניים ורעבים ולא מועילה להם גבורתם, וְדֹרְשֵׁי ה' לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב. הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.

הפטרות

הַמַּפְטִיר בַּנָּבִיא מִבְּרֵךְ לְפָנֶיהָ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים – שבחר בהם לפי שהיו טובים, וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת – ברוח הקודש. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק' – הנביאים האמיתיים והצדיקים. וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים – סלע וחוזק כל העולמות, שכל העולמות נשענים עליו ומתקיימים ממנו, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת – שאתה מונע כעסך לכמה דורות, הָאֵל הַנֶּאֱמָן, הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, מְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, אֲשֶׁר כָּל דְּבָרָיו הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק. נֶאֱמָן אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ, וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, דָּבָר מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל נֶאֱמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו. רַחֵם עַל צִיּוֹן, כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ. לַעֲגַמַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בְּיָמֵינוּ בִּמְהֵרָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹטֵחַ בַּרַחֲמָיו. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת. וּבְיוֹם טוֹב הוּא אוֹמֵר 'וְעַל יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, שָׂנַאתָה לָנוּ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. כַּנָּסָה שֶׁהוּא חוֹתֵם בַּתְּפִלָּה בִּבְרָכָה אֶמְצָעִית בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, כָּךְ הוּא חוֹתֵם בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה זוֹ.

הפטרות שמפטירים בפרשיות שבספר 'בראשית' הָעִנְיָנוֹת שֶׁנָּהֲגוּ רֹב הָעָם לִקְרוֹת מִן הַנְּבִיאִים בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת וּמַפְטִירִין בָּהֶן, אֵלּוּ הֵן: 'בְּרֵאשִׁית': 'הֵן עַבְדִּי אֶתְמָךְ בּוֹ', עַד 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים, בִּישַׁעְיָה (מב, א־טז). 'אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ': 'רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה', בִּישַׁעְיָה (נד, א), עַד 'הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי' (שם נה, ג). 'לֶךְ לְךָ': 'וְאֶל מִי תַּדְמִיּוּנִי וְאֶשְׁוֶה', עַד 'כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל לֹא אֶעֱזָבֵם', בִּישַׁעְיָה (מ, כה - מא, יז). 'וַיֵּרָא אֵלָיו': 'וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי וְכוּ', עַד 'וַתִּשָּׂא אֶת בְּנָהּ וַתֵּצֵא', בְּמְלָכִים (ב' ד, א־לז). 'וַיִּחְיוּ חַיֵּי שָׂרָה': תְּחִלַּת ספר מְלָכִים (א' א, א), עַד 'יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם' (שם, לא). 'וְאֵלֶּה

עָלָיו, וּמַלְכוּת דָּוִד מְשִׁיחֶךָ תַּחֲזִיר לִמְקוֹמָהּ בְּיָמֵינוּ. וּבְנֵה אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּקָרוֹב, כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו אֶת יְרוּשָׁלַיִם.

בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל, אָבִינוּ, מַלְכֵּנוּ, אַדִּירֵנוּ, בּוֹרְאֵנוּ, קְדוֹשֵׁנוּ, קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם הוּא גּוֹמְלֵנוּ חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכָל טוֹב. הָרַחֲמָן יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים. הָרַחֲמָן יִתְפָּאַר לָנֶצַח נְצָחִים. הָרַחֲמָן יְפַרְנְסֵנוּ בְּכָבוֹד. הָרַחֲמָן יְזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ, וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם. כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ, וְדֹרְשֵׁי ה' לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב. הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.

הַמַּפְטִיר בַּנָּבִיא מִבְּרֵךְ לְפָנֶיהָ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים, וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק.

וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן, הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, מְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, אֲשֶׁר כָּל דְּבָרָיו הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק. נֶאֱמָן אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ, וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, דָּבָר מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל נֶאֱמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו. רַחֵם עַל צִיּוֹן, כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ. לַעֲגַמַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בְּיָמֵינוּ בִּמְהֵרָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם.

אֶת צֶמַח דָּוִד מְהֵרָה תַּצְמִיחַ, וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מַגִּן דָּוִד.

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה, שָׂנַאתָה לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת, עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִין אֶת שִׁמְךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת. וּבְיוֹם טוֹב הוּא אוֹמֵר: וְעַל יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, שָׂנַאתָה לָנוּ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

וְאִם הָיָה שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶן וְחוֹתֵם: מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים. כַּנָּסָה שֶׁהוּא חוֹתֵם בַּתְּפִלָּה בִּבְרָכָה אֶמְצָעִית בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, כָּךְ הוּא חוֹתֵם בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה זוֹ.

הָעִנְיָנוֹת שֶׁנָּהֲגוּ רֹב הָעָם לִקְרוֹת מִן הַנְּבִיאִים בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת וּמַפְטִירִין בָּהֶן, אֵלּוּ הֵן:

בְּרֵאשִׁית: הֵן עַבְדִּי אֶתְמָךְ בּוֹ, עַד אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים, בִּישַׁעְיָה.

אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ: רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה, בִּישַׁעְיָה, עַד הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי.

לֶךְ לְךָ: וְאֶל מִי תַּדְמִיּוּנִי וְאֶשְׁוֶה, עַד כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא אֶעֱזָבֵם, בִּישַׁעְיָה.

וַיֵּרָא אֵלָיו: וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי וְכוּ', עַד וַתִּשָּׂא אֶת בְּנָהּ וַתֵּצֵא, בִּמְלָכִים.

וַיִּחְיוּ חַיֵּי שָׂרָה: תְּחִלַּת מְלָכִים, עַד יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם.

1 תּוֹלְדֹת יִצְחָק: מַשָּׂא דְּבַר ה' אֶל יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי, עַד וְעָרְבָה לַה'
2 וְכוּ'", בִּתְרֵי עָשָׂר (מלאכי א, א - ג, ד). וַיֵּצֵא יַעֲקֹב: וְעַמִּי תְלוּאִים
3 לִמְשׁוּבָתִי וְכוּ'", עַד "וּבִנְבִיא הֶעֱלָה וְכוּ'", בִּתְרֵי עָשָׂר (הושע יא, ז - יב,
4 יד). וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב: חֲזוֹן עֹבַדְיָה, עַד סוֹף סִפְרוֹ, בִּתְרֵי עָשָׂר (עובדיה
5 א, א־כא). וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב: עַל שְׁלֹשָׁה
6 פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ'", עַד 'אַרְיֵה שָׁאָג
7 מִי לֹא יִירָא וְכוּ'", בִּתְרֵי עָשָׂר (עמוס
8 ב, ו - ג, ח). וַיְהִי מִקֵּץ: וַיִּקַּץ שְׁלֹמֹה
9 וְהִנֵּה חֲלוֹם וְכוּ'", עַד "וַיְהִי הַמֶּלֶךְ
10 שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל,
11 בְּמְלָכִים (א' ג, טו - ד, א). וַיִּגַּשׁ
12 אֵלָיו: 'וְאַתָּה בֶּן אָדָם קַח לְךָ עֵץ
13 אֶחָד וְכוּ'", עַד "וְיֵדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי
14 ה' וְכוּ'", בִּיחֶזְקֵאל (לז, טז־כח). וַיְחִי
15 יַעֲקֹב: 'וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת וְכוּ'",
16 עַד 'וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל כִּסֵּא דָוִד
17 וְכוּ'", בְּמְלָכִים (א' ב, א־יב).
18 הפטרות שמפטירים בפרשיות
19 שבספר 'שמות' 'וְאֵלֶּה שְׁמוֹת': 'בֶּן
20 אָדָם הוֹדַע אֶת וְכוּ'", עַד "וַיֵּצֵא לְךָ
21 שֵׁם בַּגּוֹיִם וְכוּ'", בִּיחֶזְקֵאל (טז, א־
22 יד). 'וְאֶרְא': 'וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לְבֵית
23 יִשְׂרָאֵל סְלוֹן מַמְאִיר וְכוּ'", עַד
24 'בַּיּוֹם הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן וְכוּ'",
25 בִּיחֶזְקֵאל (כח, כד - כט, כא). 'בֹּא אֶל
26 פַּרְעֹה': מַשָּׂא מִצְרַיִם וְכוּ'", עַד
27 'אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה' צְבָאוֹת, בִּישַׁעְיָה
28 (יט, א־כה). 'וְיְהִי בְּשַׁלַּח': 'שִׁירַת
29 דְּבוֹרָה, מִן וַיַּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם
30 הַהוּא וְכוּ'", עַד 'וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ
31 אַרְבָּעִים שָׁנָה', (שופטים ד, כג - ה,
32 לא). 'וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ': 'בִּשְׁנַת מוֹת
33 הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וְכוּ'", עַד "לְמַרְבֵּה
34 הַמִּשְׂרָה וְכוּ'", בִּישַׁעְיָה (ו, א - ט, ו).
35 'וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים': 'הַדָּבָר אֲשֶׁר
36 הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ וְכוּ'", עַד "לֹא יִכָּרֵת
37 אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן רֵכָב וְכוּ'" (ירמיה
38 לד, ח - לה, יט). 'וַיִּקְחוּ לִי תְּרוּמָה':
39 'זֶה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה וְכוּ'", עַד
'וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּמְלָכִים (א' ה, כו - ו, יג). 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה': 40
'הַגֵּד אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְכוּ'", עַד "וְרָצִיתִי אֶתְכֶם וְכוּ'", בִּיחֶזְקֵאל (מג, 41
י־כז). 'כִּי תִשָּׂא': 'וּדְבַר ה' הָיָה אֶל אֵלִיָּהוּ וְכוּ'", עַד "וַיֵּרְכַּב אַחְאָב וַיֵּלֶךְ 42
יִזְרְעֶאלָה, בְּמְלָכִים (א' יח, א־מה). 'וַיַּקְהֵל': 'וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיַּקַּח 43
אֶת חִירָם מִצֹּר, עַד "וַתֹּתֶם מְלֶאכֶת 44
הָעֲמוּדִים, בְּמְלָכִים (א' ז, יג־כב). 45
'אֵלֶּה פְקוּדֵי': 'וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת 46
הַכִּיֹּרוֹת וְכוּ'", בְּמְלָכִים (א' ז, מ), עַד 47
"וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי", 48
בְּמְלָכִים (שם, נ). 49
הפטרות שמפטירים בפרשיות 50
שבספר 'ויקרא' 'וַיִּקְרָא': 'עַם זוּ 51
יָצַרְתִּי לִי וְכוּ'", עַד "כֹּה אָמַר ה' 52
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ וְכוּ'", בִּישַׁעְיָה 53
(מג, כא - מד, ו). 'צַו אֶת אַהֲרֹן': 54
'עֹלֹתֵיכֶם סְפוּ עַל זִבְחֵיכֶם וְכוּ'", 55
עַד "כִּי בְּאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם ה'", 56
בְּיִרְמְיָה (ז, כא - ט, כג). 'וַיְהִי בַּיּוֹם 57
הַשְּׁמִינִי': 'וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת כָּל 58
בָּחוּר וְכוּ'", עַד "כֹּל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ 59
לַךְ עֲשֵׂה, בִּשְׁמוּאֵל (ב' ו, א - ז, ג). 60
'אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ': 'וְאִישׁ כָּא מִבַּעַל 61
שָׁלִשָׁה וְכוּ'", עַד "וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ מִבְּרִית 62
אָרֶץ, בְּמְלָכִים (ב' ד, מב - ה, יט). 63
'זֹאת תִּהְיֶה': 'וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע וְכוּ'" 64
(מלכים ב' ז, א), 'וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים 65
וְכוּ'" (שם ז, ג), "וּמְדַלֵּג עַד 'וְלֹא 66
הִשְׁלִיכֶם מֵעַל פָּנָיו וְכוּ'" (שם יג, כג), 67
בְּמְלָכִים. 'אַחֲרֵי מוֹת': 'הַתְשִׁפֹּט 68
הַתְשִׁפֹּט וְכוּ'", עַד "וְנִחַלְתִּי כָּךְ לְעֵינֵי 69
גּוֹיִם וְכוּ'", בִּיחֶזְקֵאל (כב, ב־טז). 70
'קְדֹשִׁים תִּהְיוּ': 'בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי 71
יִשְׂרָאֵל וְכוּ'", עַד "צִבִּי הִיא לְכָל 72
הָאֲרָצוֹת, בִּיחֶזְקֵאל (כ, א־טו). 'אֱמֹר 73
אֶל הַכֹּהֲנִים': 'וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי 74
צָדוֹק וְכוּ'", עַד "כָּל נִבְלָה וְכוּ'", 75
בִּיחֶזְקֵאל (מד, טו־לא). 'בְּהַר סִינַי': 76
'ה' עֹז וּמָעוּז וּמְנוּסִי וְכוּ'", עַד 77
"רְפָאֵנִי ה' וְאֵרָפֵא, בִּירְמְיָה (טז, יט 78

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק: מַשָּׂא דְּבַר ה' אֶל יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי, עַד וְעָרְבָה לַה' וְכוּ', בִּתְרֵי עָשָׂר.

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב: וְעַמִּי תְלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי וְכוּ', עַד וּבְנָבִיא הֶעֱלָה וְכוּ', בִּתְרֵי עָשָׂר.

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב: חֲזוֹן עֹבַדְיָה, עַד סוֹף סִפְרוֹ, בִּתְרֵי עָשָׂר.

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב: עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ', עַד אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא וְכוּ', בִּתְרֵי עָשָׂר.

וַיְהִי מִקֵּץ: וַיִּקַּץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וְכוּ', עַד וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, בְּמְלָכִים.

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו: וְאַתָּה בֶּן אָדָם קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וְכוּ', עַד וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה' וְכוּ', בִּיחֶזְקֵאל.

וַיְחִי יַעֲקֹב: וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת וְכוּ', עַד וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל כִּסֵּא דָוִד וְכוּ', בְּמְלָכִים.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת: בֶּן אָדָם הוֹדַע אֶת וְכוּ', עַד וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם וְכוּ', בִּיחֶזְקֵאל.

וָאֶרְא: וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל סְלוֹן מַמְאִיר וְכוּ', עַד בַּיּוֹם הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן וְכוּ', בִּיחֶזְקֵאל.

בֹּא אֶל פַּרְעֹה: מַשָּׂא מִצְרַיִם וְכוּ', עַד אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה' צְבָאוֹת, בִּישַׁעְיָה.

וַיְהִי בְּשַׁלַּח: שִׁירַת דְּבוֹרָה, מִן וַיַּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא וְכוּ', עַד וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה.

וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ: בִּשְׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וְכוּ', עַד לְמַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה וְכוּ', בִּישַׁעְיָה.

וְאֵלֶּה הַמִّשְׁפָּטִים: הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ וְכוּ', עַד לֹא יִכָּרֵת אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן רֵכָב וְכוּ'.

וַיִּקְחוּ לִי תְּרוּמָה: זֶה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה וְכוּ', עַד וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּמְלָכִים.וְאַתָּה תְּצַוֶּה:

הַגֵּד אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְכוּ', עַד וְרָצִיתִי אֶתְכֶם וְכוּ', בִּיחֶזְקֵאל.

כִּי תִשָּׂא: וּדְבַר ה' הָיָה אֶל אֵלִיָּהוּ וְכוּ', עַד וַיִּרְכַּב אַחְאָב וַיֵּלֶךְ יִזְרְעֶאלָה, בְּמְלָכִים.

וַיַּקְהֵל: וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיַּקַּח אֶת חִירָם מִצֹּר, עַד וַתֹּתֶם מְלֶאכֶת הָעֲמוּדִים, בְּמְלָכִים.

אֵלֶּה פְקוּדֵי: וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת הַכִּיֹּרוֹת וְכוּ', בְּמְלָכִים, עַד וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי, בְּמְלָכִים.

וַיִּקְרָא: עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי וְכוּ', עַד כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ וְכוּ', בִּישַׁעְיָה.

צַו אֶת אַהֲרֹן: עֹלֹתֵיכֶם סְפוּ עַל זִבְחֵיכֶם וְכוּ', עַד כִּי בְּאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם ה', בִּירְמְיָה.

וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי: וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת כָּל בָּחוּר וְכוּ', עַד כֹּל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ לַךְ עֲשֵׂה, בִּשְׁמוּאֵל.

אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ: וְאִישׁ כָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וְכוּ, עַד וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ מִבְּרִית אָרֶץ, בְּמְלָכִים.

זֹאת תִּהְיֶה: וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע וְכוּ', וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים וְכוּ', וּמְדַלֵּג עַד וְלֹא הִשְׁלִיכֶם מֵעַל פָּנָיו וְכוּ', בְּמְלָכִים.

אַחֲרֵי מוֹת: הַתְשִׁפֹּט הַתְשִׁפֹּט וְכוּ', עַד וְנִחַלְתִּי כָּךְ לְעֵינֵי גוֹיִם וְכוּ', בִּיחֶזְקֵאל.

קְדֹשִׁים תִּהְיוּ: בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ', עַד צְבִי הִיא לְכָל הָאֲרָצוֹת, בִּיחֶזְקֵאל.

אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים: וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק וְכוּ', עַד כָּל נִבְלָה וְכוּ', בִּיחֶזְקֵאל.

בְּהַר סִינַי: ה' עֹז וּמָעוּז וּמְנוּסִי וְכוּ', עַד רְפָאֵנִי ה' וְאֵרָפֵא, בִּירְמְיָה.

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- יז, יד). 'אִם בְּחֻקֹּתַי': 'הִנָּבֵא עַל רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ', עַד 'וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעֹבְדִים בָּהֶם, בִּיחֶזְקֵאל (לד, ב־כז).

הפטרות שמפטירים בפרשיות שבספר 'במדבר' 'בְּמִדְבַּר סִינַי': 'וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ', עַד 'וְאַרְשְׁתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְכוּ', בְּתְרֵי עָשָׂר (הושע ב, א־כב). 'נָשֹׂא': 'וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה וְכוּ', עַד 'וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה', בְּשׁוֹפְטִים (יג, ב־כד). 'בְּהַעֲלֹתְךָ': 'רְנִי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן וְכוּ', עַד 'יְדֵי זְרֻבָּבֶל יִסְדוּ וְכוּ', בְּתְרֵי עָשָׂר (זכריה ב, יד - ד, ט). 'שְׁלַח': 'וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְכוּ', עַד 'וְגַם נָמֹגוּ כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ' (יהושע ב, א־כד). 'וַיִּקַּח קֹרַח': 'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וְכוּ', עַד 'כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' וְכוּ', בִּשְׁמוּאֵל (א' יא, יא - יב, כב). 'זֹאת חֻקַּת': 'וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי וְכוּ', עַד 'מִיָּמִים יָמִימָה וְכוּ', בְּשׁוֹפְטִים (יא, א־מ). 'וַיֵּרֶא בָּלָק': 'וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב וְכוּ', עַד 'וְהִצְנַעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ, בְּתְרֵי עָשָׂר (מיכה ה, ו - ז, ח). 'פִּנְחָס': 'וַיַּרְ ה' הָיְתָה אֶל אֵלִיָּהוּ וְכוּ', עַד 'וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ, בִּמְלָכִים (א' יח, מו - יט, כא). 'רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת': 'וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמַטֵּה בְנֵי רְאוּבֵן וְכוּ', עַד 'וַיַּחְלְקוּ אֶת הָאָרֶץ, בִּיהוֹשֻׁעַ (יג, טו - יד, ה). 'אֵלֶּה מַסְעֵי': 'אֵלֶּה הַנְּחָלֹת וְכוּ', עַד 'וַיִּתְּנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם, בִּיהוֹשֻׁעַ (יט, נא - כא, ג).

הפטרות שמפטירים בפרשיות שבספר 'דברים' 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים': 'וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל יִשְׂרָאֵל וְאֶל יְהוּדָה וְכוּ', עַד 'וְהִיִּיתֶם לִי לְעָם, בְּיִרְמְיָה (ל, ד־כב). 'וָאֶתְחַנַּן': 'וָאֶתְפַּלֵּל אֶל ה' אַחֲרֵי תִתִּי וְכוּ', עַד 'שָׁדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ וְכוּ', בְּיִרְמְיָה (לב, טז־מד). 'וְהָיָה עֵקֶב': 'חָלַךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם וְכוּ', עַד 'וְהִתְבָּרְכוּ בוֹ גוֹיִם וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ, בְּיִרְמְיָה (ב, ב - ד, ב). 'רְאֵה אָנֹכִי': 'הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וַהֲקִמֹתִי לְדָוִד צֶמַח צַדִּיק וְכוּ', עַד 'אִם יִפָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים, בְּיִרְמְיָה (כג, ה־כד). 'שֹׁפְטִים': 'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקַן שְׁמוּאֵל וְכוּ', עַד 'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל וְכוּ', בִּשְׁמוּאֵל (א' ח, א־כב). 'כִּי תֵצֵא': 'וַיַּאַסְפוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת מַחֲנֵיהֶם וְכוּ', עַד 'וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכָו מַשְׂכִּיל וַה' עִמּוֹ, בִּשְׁמוּאֵל (א' יז, א - יח, יד). 'וְהָיָה כִּי תָבוֹא': 'אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ וְגוֹ', עַד 'וְלֹא הָיָה כַּיּוֹם הַהוּא וְכוּ'' (יהושע ח, ל - י, יד). 'אַתֶּם נִצָּבִים': 'וַיֶּאֱסֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ', עַד 'כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נְטַעְתֶּם וְכוּ'' (יהושע כד, א־יג). 'הַאֲזִינוּ': 'וְקָרָאתִי אָנִי מִצַּמֶּרֶת הָאָרֶז וְכוּ', עַד 'וְהָשִׁיבוּ וְחִיוּ וְכוּ', בִּיחֶזְקֵאל (יז, כב - יח, לב). 'וְזֹאת הַבְּרָכָה': 'וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ה וְכוּ'' (יהושע א, א), 'וּמְדַלֵּג עַד 'וַיְהִי ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכוּ'' (שם ו, כז).

סדר ההפטרה בשבת שקוראים בה בשני ספרים כָּל שַׁבָּת שֶׁקּוֹרִין בָּהּ שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת, מַפְטִירִין מֵעִנְיַן פָּרָשָׁה אַחֲרוֹנָה, וְזֶה הוּא הַמִּנְהָג בְּרֹב הַמְּקוֹמוֹת.

סדר ההפטרה בשבתות שמתשעה באב עד ראש השנה וְכֵן נָהֲגוּ רֹב הָעָם לִהְיוֹת מַפְטִירִין בְּנֶחָמוֹת יְשַׁעְיָה מֵאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. בַּשַּׁבָּת שֶׁאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב: 'נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי וְכוּ'' (מ, א). בַּשְּׁנִיָּה: 'וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה וְכוּ'' (מט, יד). בַּשְּׁלִישִׁית: 'עֲנִיָּה סֹעֲרָה וְכוּ'' (נד, יא). בָּרְבִיעִית: 'אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם וְכוּ'' (נא, יב). בַּחֲמִישִׁית: 'רְנִי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה' (נד, א). בַּשִּׁשִּׁית: 'קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ' (ס, א). בַּשְּׁבִיעִית: 'שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ וְכוּ'' (סא, י').

בָּרוּךְ הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וְכוּ'

אִם בְּחֻקֹּתַי: הִנָּבֵא עַל רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ', עַד וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעֹבְדִים בָּהֶם, בִּיחֶזְקֵאל.

בְּמִדְבַּר סִינַי: וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ', עַד וְאַרְשְׁתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְכוּ', בְּתְרֵי עָשָׂר.

נָשֹׂא: וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה וְכוּ', עַד וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה', בְּשׁוֹפְטִים.

בְּהַעֲלֹתְךָ: רְנִי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן וְכוּ', עַד יְדֵי זְרֻבָּבֶל יִסְדוּ וְכוּ', בְּתְרֵי עָשָׂר.

שְׁלַח לְךָ: וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְכוּ', עַד וְגַם נָמֹגוּ כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ.

וַיִּקַּח קֹרַח: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וְכוּ', עַד כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' וְכוּ', בִּשְׁמוּאֵל.

זֹאת חֻקַּת: וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי וְכוּ', עַד מִיָּמִים יָמִימָה וְכוּ', בְּשׁוֹפְטִים.

וַיֵּרֶא בָּלָק: וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב וְכוּ', עַד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ, בְּתְרֵי עָשָׂר.

פִּנְחָס: וַיַּרְ ה' הָיְתָה אֶל אֵלִיָּהוּ וְכוּ', עַד וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ, בִּמְלָכִים.

רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת: וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמַטֵּה בְנֵי רְאוּבֵן וְכוּ', עַד וַיַּחְלְקוּ אֶת הָאָרֶץ, בִּיהוֹשֻׁעַ.

אֵלֶּה מַסְעֵי: אֵלֶּה הַנְּחָלֹת וְכוּ', עַד וַיִּתְּנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם, בִּיהוֹשֻׁעַ.

אֵלֶּה הַדְּבָרִים: וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל יִשְׂרָאֵל וְאֶל יְהוּדָה וְכוּ', עַד וְהִיִּיתֶם לִי לְעָם, בִּירְמְיָה.

וָאֶתְחַנַּן: וָאֶתְפַּלֵּל אֶל ה' אַחֲרֵי תִתִּי וְכוּ', עַד שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ וְכוּ', בִּירְמְיָה.

וְהָיָה עֵקֶב: הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם וְכוּ', עַד וְהִתְבָּרְכוּ בוֹ גוֹיִם וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ, בִּירְמְיָה.

רְאֵה אָנֹכִי: הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וַהֲקִמֹתִי לְדָוִד צֶמַח צַדִּיק וְכוּ', עַד אִם יִפָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים, בִּירְמְיָה.

שֹׁפְטִים: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקַן שְׁמוּאֵל וְכוּ', עַד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל וְכוּ', בִּשְׁמוּאֵל.

כִּי תֵצֵא: וַיַּאַסְפוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת מַחֲנֵיהֶם וְכוּ', עַד וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכָו מַשְׂכִּיל וַה' עִמּוֹ, בִּשְׁמוּאֵל.

וְהָיָה כִּי תָבוֹא: אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ וְגוֹ', עַד וְלֹא הָיָה כַּיּוֹם הַהוּא וְכוּ'.

אַתֶּם נִצָּבִים: וַיֶּאֱסֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ', עַד כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נְטַעְתֶּם וְכוּ'.

הַאֲזִינוּ: וְקָרָאתִי אָנִי מִצַّמֶּרֶת הָאָרֶז וְכוּ', עַד וְהָשִׁיבוּ וְחִיוּ וְכוּ', בִּיחֶזְקֵאל.

וְזֹאת הַבְּרָכָה: וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ה' וְכוּ', וּמְדַלֵּג עַד וַיְהִי ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכוּ'.

כָּל שַׁבָּת שֶׁקּוֹרִין בָּהּ שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת, מַפְטִירִין מֵעִנְיַן פָּרָשָׁה אַחֲרוֹנָה, וְזֶה הוּא הַמִּנְהָג בְּרֹב הַמְּקוֹמוֹת.

וְכֵן נָהֲגוּ רֹב הָעָם לִהְיוֹת מַפְטִירִין בְּנֶחָמוֹת יְשַׁעְיָה מֵאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. בַּשַּׁבָּת שֶׁאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב: נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי וְכוּ'. בַּשְּׁנִיָּה: וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה' וְכוּ'. בַּשְּׁלִישִׁית: עֲנִיָּה סֹעֲרָה וְכוּ'. בָּרְבִיעִית: אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם וְכוּ'. בַּחֲמִישִׁית: רְנִי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה. בַּשִּׁשִּׁית: קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ. בַּשְּׁבִיעִית: שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ וְכוּ'.

בָּרוּךְ הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וְכוּ'

מתוך מהדורת חזק

יום חמישי י"ג ניסן ה'תשע"ה

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם.

נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם, כִּי שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה.

סֵפֶר שְׁלִישִׁי וְהוּא סֵפֶר זְמַנִּים

הִלְכוֹתָיו עֶשֶׂר, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שַׁבָּת, הִלְכוֹת עֵרוּבִין, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב, הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה, הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב, הִלְכוֹת שְׁקָלִים, הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת, הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה.

הִלְכוֹת שַׁבָּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לִשְׁבּוֹת בַּשְּׁבִיעִי; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת; (ד) שֶׁלֹּא לָצֵאת חוּץ לַגְּבוּל בְּשַׁבָּת; (ה) לְקַדֵּשׁ הַיּוֹם בִּזְכִירָה. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. שְׁבִיתָה בַּשְּׁבִיעִי מִמְּלָאכָה - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת". וְכָל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה". וּמַה הוּא חַיָּב עַל עֲשִׂיַּת מְלָאכָה? אִם עָשָׂה בִּרְצוֹנוֹ בְּזָדוֹן, חַיָּב כָּרֵת; וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה, נִסְקָל; וְאִם עָשָׂה בִּשְׁגָגָה, חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה [- בין עני בין עשיר מביא בהמה].

ב. כָּל מָקוֹם שֶׁנֹּאמַר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה 'חַיָּב' - חֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת, וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה, חַיָּב סְקִילָה; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג, חַיָּב חַטָּאת.

ג. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה 'פָּטוּר' - חֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכָּרֵת, וּמִן הַסְּקִילָה, וּמִן הַקָּרְבָּן; אֲבָל אָסוּר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ דָּבָר בְּשַׁבָּת; וְאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, הִרְחָקָה מִן הַמְּלָאכָה; וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּזָדוֹן, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן]. וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'אֵין עוֹשִׂין כָּךְ וָכָךְ', אוֹ 'אָסוּר לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ בְּשַׁבָּת' - הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ דָּבָר בְּזָדוֹן, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ד. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֹּאמַר: "מֻתָּר לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ", חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְכַתְּחִלָּה. וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם', אוֹ 'פָּטוּר מִכְּלוּם' - אֵין מַכִּין אוֹתוֹ כְּלָל.

ה. דְּבָרִים הַמֻּתָּרִין לַעֲשׂוֹתָן בְּשַׁבָּת, וּבִשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן אֶפְשָׁר שֶׁתִּעָשֶׂה בִּגְלָלָן מְלָאכָה וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִעָשֶׂה - אִם לֹא נִתְכַּוֵּן לְאוֹתָהּ מְלָאכָה, חֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד? גּוֹרֵר אָדָם מִטָּה וְכִסֵּא וּמִגְדָּל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּשַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַחְפֹּר חָרִיץ בַּקַּרְקַע בִּשְׁעַת גְּרִירָתָן; וּלְפִיכָךְ, אִם חָפְרוּ הַקַּרְקַע - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ בְּכָךְ, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן. וְכֵן מְהַלֵּךְ אָדָם עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים בְּשַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַעֲקֹר אוֹתָן; לְפִיכָךְ, אִם נֶעֱקְרוּ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְרוֹחֵץ יָדָיו מֵעֲפַר הַפֵּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְהַשִּׁיר אֶת הַשֵּׂעָר [שבזרועותיו]; לְפִיכָךְ, אִם נָשַׁר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. פִּרְצָה דְּחוּקָה - מֻתָּר לְהִכָּנֵס לָהּ בְּשַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁמַּשִּׁיר צְרוֹרוֹת [רגבי אדמה]. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן כְּגוֹן זֶה - מֻתָּר.

ו. עָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְנַעֲשָׂת בִּגְלָלוֹ מְלָאכָה שֶׁוַּדַּאי תִּעָשֶׂה בִּשְׁבִיל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לָהּ, חַיָּב; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִעָשֶׂה אוֹתָהּ מְלָאכָה. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁצָּרַךְ לְרֹאשׁ עוֹף לִשְׁחֹק בּוֹ לְקָטָן, וְחָתַךְ רֹאשׁוֹ בְּשַׁבָּת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹף מְגַמָּתוֹ לַהֲרִיגַת הָעוֹף בִּלְבַד, חַיָּב; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּחָתֵךְ רֹאשׁ הַחַי אֶלָּא וְהַמֵּת בָּא בִּשְׁבִילוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּף הַמְּלָאכָה, חַיָּב עָלֶיהָ. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁכִּבָּה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ לַשֶּׁמֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבַד, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁרֵף חֶרֶשׂ שֶׁל נֵר - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁהַכִּבּוּי מְלָאכָה, וַחֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְכַבּוֹת; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּף הַכִּבּוּי, וְלֹא כִּבָּה אֶלָּא מִפְּנֵי הַשֶּׁמֶן אוֹ מִפְּנֵי הַחֶרֶשׂ - חֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן הַמַּעֲבִיר אֶת הַקּוֹץ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ הַמְכַבֶּה אֶת הַגַּחֶלֶת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵזָקוּ בָּהֶן רַבִּים - חַיָּב; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּף הַכִּבּוּי, אוֹ לְגוּף הַהַעֲבָרָה, אֶלָּא לְהַרְחִיק הַהֶזֵּק - חֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. כָּל הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנַעֲשָׂת לוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לָהּ - פָּטוּר עָלֶיהָ, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂת מַחְשַׁבְתּוֹ. כֵּיצַד? זָרַק אֶבֶן אוֹ חֵץ בַּחֲבֵרוֹ אוֹ בְּבְהֵמָה כְּדֵי לְהָרְגָן, וְהָלַךְ וְעָקַר אִילָן בַּהֲלִיכָתוֹ, וְלֹא הָרַג - חֲרֵי זֶה פָּטוּר. קַל וָחֹמֶר אִם נִתְכַּוֵּן לְאִסּוּר קַל וְנַעֲשָׂה אִסּוּר חָמוּר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִזְרֹק בְּכַרְמְלִית [מקום שאינו רה"י ואינו רה"ר], וְעָבְרָה הָאֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים - שֶׁהוּא פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. נִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת דָּבָר הַמֻּתָּר, וְנַעֲשָׂת מְלָאכָה - כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַחְתּוֹךְ אֶת הַתְּלוּשׁ, וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר - אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. נִתְכַּוֵּן לִלְקֹט תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת, וּלְקֵט לְבָנוֹת, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִלְקֹט עֲנָבִים וְאַחַר כָּךְ תְּאֵנִים, וְנֶהְפַּךְ הַדָּבָר וּלְקֵט הַתְּאֵנִים בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ עֲנָבִים - פָּטוּר. אַף עַל פִּי שֶׁלִּקֵּט כָּל שֶׁחָשַׁב - הוֹאִיל וְלֹא לִקֵּט כַּסֵּדֶר שֶׁחָשַׁב, פָּטוּר; שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת.

י. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי נֵרוֹת דּוֹלְקוֹת, אוֹ כָּבוֹת, וְנִתְכַּוֵּן לְכַבּוֹת זוֹ וְכִבָּה אֶת זוֹ, אוֹ לְהַדְלִיק זוֹ וְהִדְלִיק אֶת זוֹ - חַיָּב; שֶׁחֲרֵי עָשָׂה מִין הַמְּלָאכָה שֶׁחָשַׁב לַעֲשׂוֹתָהּ. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִלְקֹט תְּאֵנָה זוֹ, וְלִקֵּט תְּאֵנָה אַחֶרֶת, אוֹ לְמִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה, וְהָרַג אֶת זֶה, שֶׁהוּא חַיָּב - שֶׁחֲרֵי נַעֲשָׂת מְלָאכָה שֶׁחָשַׁב לַעֲשׂוֹתָהּ.

יא. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהַדְלִיק רִאשׁוֹנָה וּלְכִבּוֹת שְׁנִיָּה אַחֲרֶיהָ, וְנֶהְפַּךְ הַדָּבָר וְכִבָּה רִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ הִדְלִיק שְׁנִיָּה אַחֲרֶיהָ - פָּטוּר. כִּבָּה זוֹ וְהִדְלִיק זוֹ בִּנְשִׁימָה אַחַת, חַיָּב - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִקְדִּים הַדְלָקָה, הֲרֵי לֹא אִחֵר אוֹתָהּ, אֶלָּא שִׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, וּלְפִיכָךְ חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה כְּמִתְעַסֵּק [התכוון לעשות מעשה אחר], וְלֹא נִתְכַּוֵּן לָהּ - פָּטוּר.

יב. כָּל הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנַעֲשָׂת בְּיוֹתֵר עַל כַּוָּנָתוֹ - חַיָּב; בְּפָחוּת מִכַּוָּנָתוֹ, פָּטוּר. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא מַשָּׂא לְאַחֲרָיו וּבָא לוֹ לְפָנָיו, חַיָּב - שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לִשְׁמִירָה פְּחוּתָה, וְנַעֲשָׂת שְׁמִירָה מְעֻלָּה. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא לְפָנָיו וּבָא לוֹ לְאַחֲרָיו, פָּטוּר - שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא בִּשְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְהוֹצִיא בִּשְׁמִירָה מְעוּטָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. הָיָה חָגוּר בְּסִנָּר, וְהִשְׁלִיךְ [-תחב] הַמַּשָּׂא בֵּין בְּשָׂרוֹ וַחֲלוּקוֹ - בֵּין שֶׁבָּא זֶה הַמַּשָּׂא שֶׁדַּרְכּוֹ לְהוֹצִיאוֹ בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת לְפָנָיו, בֵּין שֶׁבָּא לְאַחֲרָיו - חַיָּב; שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לִהְיוֹת חוֹזֵר [מקדימה לאחור והפוך].

יד. כָּל הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְהִתְחִיל בָּהּ, וְעָשָׂה כַּשִּׁעוּר - חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁלִים כָּל הַמְּלָאכָה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַשְׁלִימָהּ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִכְתֹּב אַגֶּרֶת אוֹ שְׁטָר בְּשַׁבָּת - אֵין אוֹמְרִין: 'לֹא יִתְחַיֵּב זֶה, עַד שֶׁיַּשְׁלִים חֶצְיוֹ וְיִכְתֹּב כָּל הָאַגֶּרֶת, אוֹ כָּל הַשְּׁטָר'; אֶלָּא מִשֶּׁיִּכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתוֹת, יִתְחַיֵּב. וְכֵן אִם נִתְכַּוֵּן לֶאֱרֹג בֶּגֶד שָׁלֵם - מִשֶּׁיֶּאֱרֹג שְׁנֵי חוּטִין, יִתְחַיֵּב; וְאַף עַל פִּי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַשְׁלִים, הוֹאִיל וְעָשָׂה כַּשִּׁעוּר בְּכַוָּנָה - חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו. כָּל מְלָאכָה שֶׁהַיָּחִיד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ לְבַדּוֹ, וְעָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנַיִם בְּשֻׁתָּפוּת - בֵּין שֶׁעָשָׂה זֶה מִקְצָתָהּ וְזֶה מִקְצָתָהּ, כְּגוֹן שֶׁעָקַר זֶה הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת זוֹ וְהִנִּיחוֹ הַשֵּׁנִי בִּרְשׁוּת אַחֶרֶת, בֵּין שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, כְּגוֹן שֶׁאָחֲזוּ שְׁנֵיהֶם בְּקֵלְמוֹס וְכָתְבוּ אוֹ אָחֲזוּ כֹּכָר וְהוֹצִיאוּהוּ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין.

טז. וְאִם אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ לְבַדּוֹ עַד שֶׁיִּצְטָרְפוּ, כְּגוֹן שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ קוֹרָה וְהוֹצִיאוּהָ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הוֹאִיל וְאֵין כֹּחַ בְּאֶחָד מֵהֶן לַעֲשׂוֹתָהּ לְבַדּוֹ, וְעָשׂוּ אוֹתָהּ בְּשֻׁתָּפוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין, וְשִׁעוּר אֶחָד לִשְׁנֵיהֶן. הָיָה כֹּחַ בְּאֶחָד לְהוֹצִיא קוֹרָה זוֹ לְבַדּוֹ, וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ לְבַדּוֹ, וְנִשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם וְהוֹצִיאוּהָ - זֶה הָרִאשׁוֹן שֶׁיָּכוֹל, חַיָּב; וְהַשֵּׁנִי מְסַיֵּעַ הוּא, וּמְסַיֵּעַ אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יז. כָּל הַמְקַלְקְלִין פְּטוּרִין. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ בִּבְהֵמָה דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה, וְכֵן אִם קָרַע בְּגָדִים אוֹ שִׁרְפָן אוֹ שִׁבֵּר כֵּלִים דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; חָפַר גֻּמָּה וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַעֲפָרָהּ, הֲרֵי זֶה מְקַלְקֵל וּפָטוּר. אַף עַל פִּי שֶׁעָשׂוּ מְלָאכָה, הוֹאִיל וְכַוָּנָתָם לְקַלְקֵל, פְּטוּרִין.

יח. כָּל הַמְקַלְקֵל עַל מְנָת לְתַקֵּן, חַיָּב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁסָּתַר כְּדֵי לִבְנוֹת בִּמְקוֹמוֹ, אוֹ שֶׁמָּחַק כְּדֵי לִכְתֹּב בַּמָּקוֹם שֶׁמָּחַק, אוֹ שֶׁחָפַר גֻּמָּה כְּדֵי לִבְנוֹת בְּתוֹכָהּ יְסוֹדוֹת, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - חַיָּב. וְשִׁעוּרוֹ, כְּשִׁעוּר הַמְתַקֵּן.

יט. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מִקְצָתָהּ בְּשׁוֹגֵג וּמִקְצָתָהּ בְּזָדוֹן - בֵּין שֶׁהֵזִיד וּלְבַסּוֹף שָׁגַג, בֵּין שֶׁשָּׁגַג וּלְבַסּוֹף הֵזִיד - פָּטוּר; עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שִׁעוּר הַמְּלָאכָה כֻּלָּהּ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף בְּזָדוֹן, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה חַיָּב כָּרֵת וּסְקִילָה; אוֹ יַעֲשֵׂהוּ כֻּלּוֹ בִּשְׁגָגָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה.

יום שישי י"ד ניסן ה'תשע"ה

פֶּרֶק ב

א. דְּחוּיָה הִיא שַׁבָּת אֵצֶל סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, כְּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹות; לְפִיכָךְ, חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה - עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָּיו בְּשַׁבָּת, עַל פִּי רוֹפֵא אֻמָּן שֶׁל אוֹתוֹ מָקוֹם. סָפֵק שֶׁהוּא צָרִיךְ לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, סָפֵק שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וְכֵן אִם אָמַר רוֹפֵא לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, וְרוֹפֵא אַחֵר אוֹמֵר: 'אֵינוֹ צָרִיךְ' - מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת; שֶׁסְּפֵק נְפָשׁוֹת דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת.

ב. אֲמָדוּהוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא צָרִיךְ לְכָךְ וָכָךְ [רפואה מסוימת] שְׁמוֹנָה יָמִים - אֵין אוֹמְרִים: 'נַמְתִּין עַד הָעֶרֶב, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַלֵּל עָלָיו שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת'; אֶלָּא מַתְחִילִין מֵהַיּוֹם שֶׁהוּא שַׁבָּת, וּמְחַלְּלִין עָלָיו אֲפִלּוּ מֵאָה שַׁבָּתוֹת; כָּל זְמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ וְיֵשׁ בּוֹ סַכָּנָה אוֹ סְפֵק סַכָּנָה - מְחַלְּלִין; וּמַדְלִיקִין לוֹ אֶת הַגֵּר, וּמְכַבִּין מִלְּפָנָיו אֶת הַגֵּר, וְשׁוֹחֲטִין לוֹ, וְאוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין, וּמְחַמִּין לוֹ חַמִּין בֵּין לְהַשְׁקוֹתוֹ בֵּין לִרְחִיצַת גּוּפוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: שַׁבָּת לְגַבֵּי חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה - הֲרֵי הוּא כְּחֹל, לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן.

ג. כְּשֶׁעוֹשִׂים דְּבָרִים אֵלּוּ, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל יְדֵי גוֹיִם, וְלֹא עַל יְדֵי קְטַנִּים, וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדִים, וְלֹא עַל יְדֵי נָשִׁים - כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא שַׁבָּת קַלָּה בְּעֵינֵיהֶם; אֶלָּא עַל יְדֵי גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל וְחַכְמֵיהֶם. וְאָסוּר לְהִתְמַהְמֵהַּ בְּחִלּוּל שַׁבָּת לְחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם", וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה נְקָמָה בָּעוֹלָם, אֶלָּא רַחֲמִים וְחֶסֶד וְשָׁלוֹם בָּעוֹלָם. וְאֵלּוּ הַמִּינִים שֶׁאוֹמְרִים שֶׁזֶּה חִלּוּל וְאָסוּר, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים, וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם".

ד. הַחוֹשֵׁשׁ בְּעֵינָיו [חש כאבים] - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בִּשְׁתֵּיהֶן אוֹ בְּאַחַת מֵהֶן צִיר [ריר], אוֹ שֶׁהָיוּ דְּמָעוֹת שׁוֹתְתוֹת מֵרֹב הַכְּאֵב, אוֹ שֶׁהָיָה דָּם שׁוֹתֵת מֵהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה בָהֶן קֶדַח [חום], וְכַיּוֹצֵא בָּחֳלָאִים אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל חוֹלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סַכָּנָה, וּמְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה.

מתוך מהדורת חזק

ה. וְכֵן כָּל שֶׁיֵּשׁ מַכָּה בַּחֲלַל גּוּפוֹ מִן הַשָּׁפָה וְלִפְנִים - בֵּין בְּפִיו, בֵּין בְּמֵעָיו, בֵּין בְּכִבְדוֹ וּטְחוֹלוֹ אוֹ בִּשְׂאָר כָּל שֶׁיֵּשׁ בַּחֲלָלוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה. וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֹמֶד, שֶׁחֲלִי כָּבֵד הוּא; לְפִיכָךְ מְחַלְּלִין עָלָיו מִיָּד, בְּלֹא אֲמִידָה [הערכה]. וּמַכָּה שֶׁהִיא בְּגַב הַיָּד וְגַב הָרֶגֶל - הֲרֵי זוֹ כְּמַכָּה שֶׁל חָלָל [הגוף], וְאֵינָהּ צְרִיכָה אֹמֶד, וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. וְהַחֹם שֶׁמְּצַמֵּר [מכווץ] אֶת הַבָּשָׂר - כְּמַכָּה שֶׁל חָלָל הוּא, וּמְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת. וְכֵן כָּל חֳלִי שֶׁהָרוֹפְאִים אוֹמְרִין שֶׁזֶּה יֵשׁ בּוֹ סַכָּנָה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּעוֹר הַבָּשָׂר מִבַּחוּץ, מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת עַל פִּיהֶם.

ו. הַבּוֹלֵעַ נִימָא [עלוקה] שֶׁל מַיִם - מְחַמִּין לוֹ חַמִּין בְּשַׁבָּת, וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סַכָּנַת נְפָשׁוֹת. וְכֵן מִי שֶׁנָּשְׁכוֹ כֶּלֶב שׁוֹטֶה, אוֹ אֶחָד מִזּוֹחֲלֵי עָפָר שֶׁמִּמִּיתִין - אֲפִלּוּ הָיוּ סָפֵק מִמִּיתִין סָפֵק אֵין מִמִּיתִין - עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה לְהַצִּילוֹ.

ז. חוֹלֶה שֶׁאָמְדוּהוּ רוֹפְאִים לְהָבִיא לוֹ גְּרוֹגֶרֶת אַחַת, וְרָצוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וְהֵבִיאוּ לוֹ עֶשֶׂר גְּרוֹגְרוֹת בְּבַת אַחַת - כֻּלָּן פְּטוּרִין מִכְּלוּם, וַאֲפִלּוּ הֵבִיאוּ בָּזֶה אַחַר זֶה, וַאֲפִלּוּ הִבְרִיא בָּרִאשׁוֹנָה; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּם בִּרְשׁוּת הֵבִיאוּ.

ח. חוֹלֶה שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִשְׁתֵּי גְרוֹגְרוֹת, וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא שְׁתֵּי גְרוֹגְרוֹת בִּשְׁנֵי עֲקָצִין [- החיבורים שבין התאנים לעץ] וְשָׁלֹשׁ גְּרוֹגְרוֹת בְּעֹקֶץ אֶחָד - כּוֹרְתִין הָעֹקֶץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין צְרִיכִין אֶלָּא לִשְׁתַּיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְבּוּ בִּבְצִירָה, אֶלָּא יִכְרְתוּ עֹקֶץ אֶחָד וְלֹא יִכְרְתוּ שְׁנַיִם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. הַמְבַשֵּׁל לְחוֹלֶה בְּשַׁבָּת, וְאָכַל הַחוֹלֶה וְהוֹתִיר - אָסוּר לְבָרִיא לֶאֱכֹל מִן הַמּוֹתָר; גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יַרְבֶּה [כמות התבשיל] בִּשְׁבִילוֹ. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לְחוֹלֶה בְּשַׁבָּת, מֻתָּר לְבָרִיא לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ בָּשָׂר חַי - שֶׁאֵין בַּדָּבָר תּוֹסֶפֶת, כְּדֵי שֶׁנִּגְזֹר שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

י. חוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָיו עַל יְדֵי גוֹי. כֵּיצַד? אוֹמְרִין לְגוֹי לַעֲשׂוֹת לוֹ, וְהוּא עוֹשֶׂה - לְבַשֵּׁל לוֹ וְלֶאֱפוֹת, וּלְהָבִיא רְפוּאָה מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכֵן כּוֹחֵל עֵינָיו [בסם רפואה] מִן הַגּוֹי בְּשַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם סַכָּנָה. וְאִם הָיוּ צָרָכָיו, אֵין בָּהֶן מְלָאכָה - עוֹשִׂין אוֹתָן אֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל; לְפִיכָךְ מַעֲלִין [גידי ה-] אָזְנַיִם בְּשַׁבָּת, וּמַעֲלִין אַנְקְלֵי [תנוך שכנגד הלב], וּמַחְזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר [בעצם שנשברה]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, מֻתָּר.

יא. הַיּוֹלֶדֶת, כְּשֶׁכּוֹרַעַת לִילֹד - הֲרֵי הִיא בְּסַכָּנַת נְפָשׁוֹת, וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת: קוֹרְאִין לָהּ חֲכָמָה [מילדת] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְחוֹתְכִים אֶת הַטַּבּוּר, וְקוֹשְׁרִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיְתָה צְרִיכָה לְנַר בְּשָׁעָה שֶׁהִיא מְצַעֶקֶת בַּחֲבָלֶיהָ - מַדְלִיקִין לָהּ אֶת הַנֵּר, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה סוּמָה [עוורת], מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתָּהּ מִתְיַשֶּׁבֶת עָלֶיהָ בְּנֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה. וְאִם הָיְתָה צְרִיכָה לְשֶׁמֶן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, מְבִיאִין לָהּ. וְכֹל שֶׁאֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת, מְשַׁנִּין בִּשְׁעַת הַבָּאָה, כְּגוֹן שֶׁתָּבִיא לָהּ חֲבָרְתָּהּ כְּלִי תָּלוּי בִּשְׁעָרָהּ; וְאִם אִי אֶפְשָׁר, מְבִיאָה כְּדַרְכָּהּ.

יב. אֵין מְיַלְּדִין אֶת הַגּוֹיָה בְּשַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ בְּשָׂכָר; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְאִיבָּה [שנאה], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם חִלּוּל [שבת]. אֲבָל מְיַלְּדִין אֶת בַּת גֵּר תּוֹשָׁב [גוי שקיבל ז' מצוות], מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ מְצַוִּין לְהַחֲיוֹתוֹ; וְאֵין מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת.

יג. חַיָּה [יולדת] - מִשֶּׁיַּתְחִיל הַדָּם לִהְיוֹת שׁוֹתֵת עַד שֶׁתֵּלֵד, וְאַחַר שֶׁתֵּלֵד עַד שִׁלְשָׁה יָמִים - מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת, וְעוֹשִׂין לָהּ כָּל צָרְכֶיהָ, בֵּין שֶׁאָמְרָה 'צְרִיכָה אֲנִי', בֵּין שֶׁאָמְרָה 'אֵינִי צְרִיכָה'. וּמִשְּׁלִשָׁה וְעַד שִׁבְעָה - אִם אָמְרָה 'אֵינִי צְרִיכָה', אֵין מְחַלְּלִין עָלֶיהָ; וְאִם שָׁתְקָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם אָמְרָה 'צְרִיכָה אֲנִי' - מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. וּמִשִּׁבְעָה וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, הֲרֵי הִיא כְּחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה; וַאֲפִלּוּ אָמְרָה 'צְרִיכָה אֲנִי', אֵין עוֹשִׂין לָהּ מְלָאכָה אֶלָּא עַל יְדֵי גוֹי.

יד. עוֹשִׂין מְדוּרָה לְחַיָּה, וַאֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַצִּנָּה קָשָׁה לְחַיָּה הַרְבֵּה בִּמְקוֹמוֹת הַקֹּר; אֲבָל אֵין עוֹשִׂין מְדוּרָה לְחוֹלֶה לְהִתְחַמֵּם בָּהּ. הִקִּיז דָּם וְנִצְטַנֵּן - עוֹשִׂין לוֹ מְדוּרָה, אֲפִלּוּ בְּתִקּוּפַת תַּמּוּז. וּמַרְחִיצִין אֶת הַיָּלֶד בְּשַׁבָּת בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד, אַחַר שֶׁחוֹתְכִין אֶת טַבּוּרוֹ, אֲפִלּוּ בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְּשַׁבָּת; וּמוֹלְחִין אוֹתוֹ [מפזרים עליו מיני בשמים] וּמְלַפְּפִין [כורכים] אוֹתוֹ [בבגדים], מִפְּנֵי שֶׁסַּכָּנָה הִיא לוֹ אִם לֹא יַעֲשׂוּ לוֹ כָּל אֵלֶּה. וְכֵן מַרְחִיצִים אוֹתוֹ לִפְנֵי הַמִּילָה, וּלְאַחַר הַמִּילָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לַמִּילָה, בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְּשַׁבָּת - מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר [מקום הלידה] וָמֵתָה - מְבִיאִין סַכִּין בְּשַׁבָּת אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים, וְקוֹרְעִין אֶת כְּרֵסָהּ וּמוֹצִיאִין אֶת הַוָּלָד, שֶׁמָּא יִמָּצֵא חַי - שֶׁסְּפֵק נְפָשׁוֹת דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, וַאֲפִלּוּ לָזֶה שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ חַי.

טז. מְפַקְּחִין פִּקּוּחַ נְפָשׁוֹת בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין; וְהַמַּקְדִּים לְהַצִּיל הַנֶּפֶשׁ, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. כֵּיצַד? רָאָה תִּינוֹק שֶׁנָּפַל לַיָּם - פּוֹרֵשׂ מְצוֹדָה וּמַעֲלֵהוּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא צַד הַדָּגִים עִמּוֹ. שָׁמַע שֶׁטָּבַע תִּינוֹק בַּיָּם, וּפָרַשׂ מְצוֹדָה לְהַעֲלוֹתוֹ, וְהֶעֱלָה דָּגִים בִּלְבַד - פָּטוּר מִכְּלוּם. נִתְכַּוֵּן לְהַעֲלוֹת דָּגִים, וְהֶעֱלָה דָּגִים וְתִינוֹק - פָּטוּר, אֲפִלּוּ לֹא שָׁמַע שֶׁטָּבַע; הוֹאִיל וְהֶעֱלָה תִּינוֹק עִם הַדָּגִים, פָּטוּר.

יז. נָפַל תִּינוֹק לְבוֹר - עוֹקֵר חֲלִיָּה [עפר שבשפת הבור] וּמַעֲלֵהוּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְתַקֵּן בָּהּ מַדְרֵגָה בִּשְׁעַת עֲקִירָתָהּ. נִנְעֲלָה דֶּלֶת בִּפְנֵי תִינוֹק - שׁוֹבֵר אֶת הַדֶּלֶת וּמוֹצִיאוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְפַצֵּל אוֹתָהּ עֵצִים שֶׁרָאוּיִין לִמְלָאכָה; שֶׁמָּא יִבָּעֵת [יבהל] הַתִּינוֹק, וְיָמוּת. נָפְלָה דְּלֵקָה, וְיֵשׁ שָׁם אָדָם שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִשָּׂרֵף - מְכַבִּין אוֹתָהּ לְהַצִּילוֹ מִן הָאֵשׁ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כּוֹבֵשׁ דֶּרֶךְ

מתוך מהדורת חזק

וּמְתַקְּנָהּ בִּשְׁעַת כִּבּוּי. וְכָל הַקּוֹדֵם לְהַצִּיל, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה.

יח. מִי שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת - סָפֵק הוּא שָׁם, סָפֵק אֵינוֹ שָׁם - מְפַקְּחִין עָלָיו [מפנים האבנים]; מְצָאוּהוּ חַי - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְרוֹצֵץ, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּבְרִיא, מְפַקְּחִין עָלָיו וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ, לְחַיֵּי אוֹתָהּ שָׁעָה.

יט. בָּדְקוּ עַד חָטְמוֹ, וְלֹא מְצָאוּ בוֹ נְשָׁמָה [נשימה] - מַנִּיחִין אוֹתוֹ; שֶׁכְּבָר מֵת. בָּדְקוּ וּמְצָאוּ עֶלְיוֹנִים [אנשים בראש המפולת] מֵתִים - לֹא יֹאמְרוּ: 'כְּבָר מֵתוּ תַּחְתּוֹנִים', אֶלָּא מְפַקְּחִין עַל הַכֹּל; שֶׁאֶפְשָׁר בְּמַפֹּלֶת, שֶׁיָּמוּת הָעֶלְיוֹן וְיִחְיֶה הַתַּחְתּוֹן.

כ. הָיְתָה חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גּוֹיִם וְיִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵלִי אֶחָד וְאֶלֶף גּוֹיִם, וְנָפְלָה עֲלֵיהֶם מַפֹּלֶת - מְפַקְּחִין עַל הַכֹּל, מִפְּנֵי הַיִּשְׂרְאֵלִי. פֵּרַשׁ אֶחָד מֵהֶן לְחָצֵר אַחֶרֶת, וְנָפְלָה עָלָיו אוֹתָהּ חָצֵר - מְפַקְּחִין עָלָיו; שֶׁמָּא זֶה שֶׁפֵּרַשׁ הוּא הַיִּשְׂרְאֵלִי, וְהַנִּשְׁאָרִים גּוֹיִם.

כא. נֶעֱקְרוּ כֻּלָּן מֵחָצֵר זוֹ לֵילֵךְ לְחָצֵר אַחֶרֶת, וּבְעֵת עֲקִירָתָן פֵּרַשׁ אֶחָד מֵהֶן וְנִכְנַס לְחָצֵר אַחֶרֶת, וְנָפְלָה עָלָיו, וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא - אֵין מְפַקְּחִין עָלָיו; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנֶּעֱקְרוּ כֻּלָּם, אֵין כָּאן יִשְׂרָאֵל קָבוּעַ, וְכָל הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶן כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין, הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁפֵּרַשׁ מִן הָרֹב. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הָרֹב יִשְׂרָאֵל - אַף עַל פִּי שֶׁנֶּעֱקְרוּ כֻּלָּם, וּפֵרַשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחָצֵר, וְנָפְלָה עָלָיו - מְפַקְּחִין עָלָיו.

כב. הַמְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר, וְלֹא יָדַע מָתַי הוּא יוֹם שַׁבָּת - מוֹנֶה מִיּוֹם שִׁבְעָה שִׁשָּׁה, וּמְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִי, וּמְבָרֵךְ בּוֹ בִּרְכַּת הַיּוֹם, וּמַבְדִּיל בְּמוֹצָאוֹ כְּשַׁבָּת. וּבְכָל יוֹם וָיוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם זֶה שֶׁהוּא מַבְדִּיל בּוֹ וּמְקַדֵּשׁ, מֻתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹת כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ בִּלְבַד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָמוּת. וְאָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר עַל פַּרְנָסָתוֹ, שֶׁכָּל יוֹם וָיוֹם סָפֵק שַׁבָּת הוּא; וְאִם יָדַע שֶׁהַיּוֹם שְׁמִינִי לִיצִיאָתוֹ, אוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר לִיצִיאָתוֹ, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר וַדַּאי שֶׁלֹּא יָצָא בְּשַׁיָּרָה בְּשַׁבָּת; וּשְׁאָר הַיָּמִים חוּץ מִיּוֹם זֶה, עוֹשֶׂה כְּדֵי פַּרְנָסָה בִּלְבַד.

כג. גּוֹיִם שֶׁצָּרוּ עַל עֲיָרוֹת יִשְׂרָאֵל - אִם בָּאוּ עַל עִסְקֵי מָמוֹן - אֵין מְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת, וְאֵין עוֹשִׂין עִמָּהֶן מִלְחָמָה; וּבְעִיר הַסְּמוּכָה לַסָּפָר [- גבול], אֲפִלּוּ לֹא בָּאוּ אֶלָּא עַל עִסְקֵי תֶּבֶן וָקַשׁ, יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִן, וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת. וּבְכָל מָקוֹם, אִם בָּאוּ עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת, אוֹ שֶׁעָרְכוּ מִלְחָמָה, אוֹ שֶׁצָּרוּ סְתָם - יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִן, וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת. וּמִצְוָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּכוֹלִין לָבוֹא, לָצֵאת וְלַעֲזוֹר לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּמָּצוֹר וּלְהַצִּילָם מִיַּד הַגּוֹיִם בְּשַׁבָּת; וְאָסוּר לָהֶן לְהִתְמַהְמְהֵ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וּכְשֶׁיַּצִּילוּ אֶת אַחֵיהֶן, מֻתָּר לָהֶם לַחֲזוֹר בִּכְלֵי זַיִן שֶׁלָּהֶם לִמְקוֹמָם בְּשַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַכְשִׁילָן לֶעָתִיד לָבוֹא [שימנעו מלהביא].

כד. וְכֵן סְפִינָה הַמְטֹרֶפֶת [מיטלטלת] בַּיָּם, אוֹ עִיר שֶׁהִקִּיפָהּ נָהָר - מִצְוָה לָצֵאת בְּשַׁבָּת לְהַצִּילָן, בְּכָל דָּבָר שֶׁיְּכוֹלִין לְהַצִּילָן. וַאֲפִלּוּ יָחִיד הַנִּרְדָּף מִפְּנֵי הַגּוֹיִם [רבים, ואפילו שלא ברורה כוונתם], אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא [יחיד] רוֹדֵף אַחֲרָיו [בכוונה] לְהָרְגוֹ - מִצְוָה לְהַצִּילוֹ, וַאֲפִלּוּ בַּעֲשִׂיַּת כַּמָּה מְלָאכוֹת בְּשַׁבָּת; וַאֲפִלּוּ לְתַקֵּן כְּלֵי זַיִן לְהַצִּילוֹ, מֻתָּר. וְזוֹעֲקִין עֲלֵיהֶן וּמִתְחַנְּנִים בְּשַׁבָּת, וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן [בתקיעה] לַעֲזֹר אוֹתָן; וְאֵין מִתְחַנְּנִים וְלֹא זוֹעֲקִין עַל הַדָּבָר בְּשַׁבָּת.

כה. צָרִין עַל עֲיָרוֹת הַגּוֹיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לְשַׁבָּת; וְעוֹשִׂין עִמָּהֶן מִלְחָמָה בְּכָל יוֹם וָיוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, עַד שֶׁכּוֹבְשִׁין אוֹתָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: "עַד רְדָתָהּ", וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה; וְלֹא כָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ יְרִיחוֹ, אֶלָּא בְּשַׁבָּת.

יום שבת קודש ט"ו ניסן ה'תשע"ה

פֶּרֶק ג

א. מֻתָּר לְהַתְחִיל בִּמְלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִגְמֶרֶת מֵאֵלֶיהָ בְּשַׁבָּת; שֶׁלֹּא נֶאֱסַר עָלֵינוּ, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם; אֲבָל שֶׁתֵּעָשֶׂה הַמְּלָאכָה מֵעַצְמָהּ בְּשַׁבָּת, מֻתָּר לָנוּ לְהֶנּוֹת בְּמַה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּשַׁבָּת מֵאֵלָיו.

ב. כֵּיצַד? פּוֹתְקִין [פותחים] מַיִם [מצינור] לְגִנָּה עֶרֶב שַׁבָּת עִם [לפני] חֲשֵׁכָה, וְהִיא מִתְמַלְּאָה וְהוֹלֶכֶת כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וּמַנִּיחִין מֶגְמָר [בשמים] תַּחַת הַכֵּלִים [בגדים], וְהֵן מִתְגַּמְּרִין [נספגים] וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וּמַנִּיחִים קִילּוֹר [משחה] עַל גַּבֵּי הָעַיִן, וְאִסְפְּלָנִית [תחבושת] עַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וּמִתְרַפְּין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וְשׁוֹרִין דְּיוֹ וְסַמְמָנִין [צבע] עִם חֲשֵׁכָה, וְהֵן נִשְׁרִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וְנוֹתְנִין צֶמֶר לַיּוֹרָה [דוד עם מים וצבע], וְאוּנִין [אגודות] שֶׁל פִּשְׁתָּן לַתַּנּוּר, וְהֵם מִשְׁתַּנִּין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וּפוֹרְשִׁין מְצוּדוֹת לְחַיָּה וּלְעוֹפוֹת וּלְדָגִים עִם חֲשֵׁכָה, וְהֵן צָדִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וְטוֹעֲנִין [משאות] בְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד [להכביד על הזיתים] וּבְעַגּוּלֵי הַגַּת [אבנים הסוחטות היין] עִם חֲשֵׁכָה, וְהַמַּשְׁקִין זָבִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וּמַדְלִיקִין אֶת הַנֵּר אוֹ אֶת הַמְּדוּרָה מִבָּעֶרֶב, וְהִיא דּוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ.

ג. מַנִּיחִין קְדֵרָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ, אוֹ בָּשָׂר בַּתַּנּוּר אוֹ עַל גַּבֵּי גֶחָלִים, וְהֵן מִתְבַּשְּׁלִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ, וְאוֹכְלִין אוֹתָן בְּשַׁבָּת. וְיֵשׁ בְּדָבָר זֶה דְּרָכִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יַחְתֶּה [יגרוף] בַּגֶּחָלִים בְּשַׁבָּת.

ד. כֵּיצַד? תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ, וְחַמִּין שֶׁלֹּא הוּחַמּוּ כָּל צָרְכָּן, אוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁבָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ וְכָל זְמַן

מתוך מהדורת חזק

שֶׁמִּצְטַמֵּק הוּא יָפֶה [משובח] לוֹ - אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵנַח מִבְּעוֹד יוֹם; גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יַחְתֶּה בַּגֶּחָלִים כְּדֵי לְהַשְׁלִים בִּשּׁוּלוֹ, אוֹ כְּדֵי לְצַמְּקוֹ. לְפִיכָךְ, אִם גָּרַף הָאֵשׁ, אוֹ שֶׁכִּסָּה אֵשׁ הַכִּירָה בְּאֵפֶר אוֹ בְּנִעֹרֶת [פירורי] פִּשְׁתָּן הַדַּקָּה, אוֹ שֶׁעָמְמוּ הַגֶּחָלִים [ונפסק האש] שֶׁהָרֵי הֵן כִּמְכַסּוֹת בְּאֵפֶר, אוֹ שֶׁהִסִּיקוּהָ בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָה [ענפים דקים] אוֹ בְּגֶלְלֵי בְהֵמָה דַּקָּה שֶׁהָרֵי אֵין שָׁם גֶּחָלִים בּוֹעֲרוֹת - הָרֵי זֶה מֻתָּר לַשְׁהוֹת עָלֶיהָ; שֶׁהָרֵי הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִזֶּה הַתַּבְשִׁיל, וְאֵין גּוֹזְרִין שֶׁמָּא יַחְתֶּה בָּאֵשׁ.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכִירָה, שֶׁהֶבְלָהּ מוּעָט. אֲבָל הַתַּנּוּר - אַף עַל פִּי שֶׁגָּרַף הָאֵשׁ, אוֹ חִפָּה בְּאֵפֶר, אוֹ שֶׁהִסִּיקוּהוּ בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָה - אֵין מַשְׁהִין בְּתוֹכוֹ, וְלֹא עַל גַּבָּיו, וְלֹא סוֹמְכִין לוֹ [צמוד לו] תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ, אוֹ שֶׁבָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ; הוֹאִיל וְהֶבְלוֹ חַם בְּיוֹתֵר, אֵינוֹ מַסִּיחַ דַּעְתּוֹ, וְחוֹשְׁשִׁים שֶׁמָּא יַחְתֶּה בְּזוֹ הָאֵשׁ הַמְּעוּטָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֵשׁ קַשׁ וּגְבָבָה אוֹ מְכַסָּה.

ו. וְלָמָּה אָסְרוּ לַשְׁהוֹת בַּתַּנּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁגָּרַף? מִפְּנֵי שֶׁהַגּוֹרֵף אֵינוֹ גוֹרֵף אֶלָּא רֹב הָאֵשׁ וְעַצְמָהּ, וְאִי אֶפְשָׁר לִגְרֹף כָּל הָאֵשׁ עַד שֶׁלֹּא תִּשָּׁאֵר נִיצוֹצָה אַחַת; וּמִפְּנֵי שֶׁהֶבְלוֹ חַם, שֶׁמָּא יַחְתֶּה כְּדֵי לְנַעֵר [ולהבעיר] הַנִּיצוֹצוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת.

ז. הַכֵּפָּח [- כירה קטנה] - הֶבְלוֹ רַב מֵהֶבֶל הַכִּירָה, וּמוּעָט מֵהֶבֶל הַתַּנּוּר. לְפִיכָךְ, אִם הִסִּיקוּ בְּגֶפֶת [פסולת זיתים] אוֹ בְּעֵצִים - הָרֵי הוּא כְּתַנּוּר, וְאֵין מַשְׁהִין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גַּבָּיו, וְלֹא סוֹמְכִין לוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ, אוֹ מִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁגָּרַף אוֹ כִּסָּה בְּאֵפֶר. וְאִם הִסִּיקוּהוּ בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָה - הָרֵי הוּא כְּכִירָה שֶׁהִסִּקָּה בְּקַשׁ וּבִגְבָבָה, וּמַשְׁהִין עָלָיו. וּמֻתָּר לִסְמוֹךְ לַכִּירָה מִבָּעֶרֶב, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ גְּרוּפָה. וְאֵיזוֹ הִיא כִּירָה, וְאֵיזֶה הוּא כֵּפָּח? כִּירָה, מְקוֹם שְׁפִיתַת [- הנחת] שְׁתֵּי קְדֵרוֹת; וְכֵפָּח, מְקוֹם שְׁפִיתַת קְדֵרָה אַחַת.

ח. תַּבְשִׁיל חַי שֶׁלֹּא בָּשַׁל כְּלָל, אוֹ שֶׁבָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ [ההצטמקות מזיקה לטעמו] - מֻתָּר לַשְׁהוֹתוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ, בֵּין בְּכִירָה וְכֵפָּח בֵּין בְּתַנּוּר. וְכֵן תַּבְשִׁיל שֶׁבָּשַׁל וְלֹא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ, אוֹ בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ - אִם הִשְׁלִיךְ לְתוֹכוֹ אֵבֶר חַי סָמוּךְ לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת, נַעֲשָׂה הַכֹּל כְּתַבְשִׁיל חַי, וּמֻתָּר לַשְׁהוֹתוֹ עַל הָאֵשׁ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גָרַף וְלֹא כִּסָּה; מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ, וְאֵינוֹ בָּא לַחְתּוֹת בַּגֶּחָלִים.

ט. כָּל תַּבְשִׁיל שֶׁאָסוּר לַשְׁהוֹתוֹ - אִם עָבַר וְשָׁהָה אוֹתוֹ - אָסוּר לְאָכְלוֹ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְיַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה [שיעור זמן שיוכל לבשל אותו בישול]. וְאִם שָׁכַחוֹ - אִם תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ הוּא, אָסוּר עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת; וְאִם תַּבְשִׁיל שֶׁבָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ הוּא וּמִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ, מֻתָּר לְאָכְלוֹ בְּשַׁבָּת.

י. כָּל שֶׁמֻּתָּר לַשְׁהוֹתוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ - כְּשֶׁנּוֹטְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת, אָסוּר לְהַחְזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ. וְאֵין מַחֲזִירִין לְעוֹלָם, אֶלָּא עַל גַּבֵּי כִּירָה גְּרוּפָה אוֹ מְכֻסָּה, אוֹ בְּכִירָה וְכֵפָּח שֶׁהֻסְּקוּ בְּקַשׁ וּגְבָבָה; וְהוּא, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ הַקְּדֵרָה עַל גַּבֵּי קַרְקַע; אֲבָל מִשֶּׁהִנִּיחָהּ עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתָהּ, וַאֲפִלּוּ עַל גַּבֵּי גְּרוּפָה, אוֹ מְכֻסָּה. וְאֵין מַחֲזִירִין לְתַנּוּר וְלֹא לְכֵפָּח שֶׁהֻסְּקוּ בְּגֶפֶת אוֹ בְּעֵצִים, אַף עַל פִּי שֶׁגָּרַף אוֹ כִּסָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֶבְלָן חַם בְּיוֹתֵר. וְכֹל שֶׁאֵין מַחֲזִירִין עָלָיו, אֵין סוֹמְכִין לוֹ [צמוד לו] בְּשַׁבָּת.

יא. אָסוּר לְהַכְנִיס מַגְרֵפָה [כף] לְקְדֵרָה, וְהִיא עַל הָאֵשׁ, לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת; מִפְּנֵי שֶׁמַּגִּיס [מערבב] בָּהּ, וְזֶה מִצְּרָכֵי הַבִּשּׁוּל הוּא, וְנִמְצָא כִּמְבַשֵּׁל בְּשַׁבָּת. וּמֻתָּר לְהַחְזִיר מִכִּירָה לְכִירָה, אֲפִלּוּ מִכִּירָה שֶׁהֶבְלָהּ מוּעָט לְכִירָה שֶׁהֶבְלָהּ מְרֻבֶּה; אֲבָל לֹא מִכִּירָה לִטְמִינָה [בתנור לשמור חומה], וְלֹא מִטְּמִינָה לְכִירָה.

יב. לֹא יִמְלֵא אָדָם קְדֵרָה עֲסָסִיּוֹת [גרגירי תבואה כתושים] וְתַרְמוֹסִין [מין קטנית], אוֹ חָבִית שֶׁל מַיִם, וְיִתֵּן לְתוֹךְ הַתַּנּוּר עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה, וְיַשְׁהֶה אוֹתָן - שֶׁאֲלוּ וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּשְׁלוּ כָּל עִקָּר, כְּתַבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ הֵן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן צְרִיכִין בִּשּׁוּל הַרְבֵּה, וְדַעְתּוֹ עֲלֵיהֶן לְאָכְלָן לְאַלְתַּר, וּלְפִיכָךְ אָסוּר לַשְׁהוֹתָן בְּתַנּוּר. וְאִם עָבַר וְשָׁהָה - אֲסוּרִין עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וַיַּמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ.

יג. תַּנּוּר שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ בָּשָׂר מִבְּעוֹד יוֹם, וְשָׁהָה אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת - אִם בְּשַׂר גְּדִי הוּא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, מֻתָּר; שֶׁאִם יַחְתֶּה בַּגֶּחָלִים, יִתְחָרֵךְ [ישרף מעט] הַבָּשָׂר, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא חֲמִימוּת הָאֵשׁ בִּלְבַד; וְאִם בְּשַׂר עֵז אוֹ שׁוֹר הוּא, אָסוּר, שֶׁמָּא יַחְתֶּה בַּגֶּחָלִים לְבַשְּׁלוֹ. וְאִם טָח פִּי הַתַּנּוּר בְּטִיט - מֻתָּר, שֶׁאִם בָּא לִפְתּוֹחַ הַתַּנּוּר וְלַחְתּוֹת, תִּכָּנֵס הָרוּחַ, וְיִתְקַשֶּׁה הַבָּשָׂר וְיִפָּסֵד, וְיִצְטַנֵּן הַתַּנּוּר.

יד. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁהָרוּחַ מַפְסֶדֶת אוֹתוֹ, אֵין גּוֹזְרִין עָלָיו שֶׁמָּא יְגַלֶּהוּ וַיַּחְתֶּה; וּמִפְּנֵי זֶה נוֹתְנִין אוּנִין שֶׁל פִּשְׁתָּן לְתוֹךְ הַתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה, שֶׁאִם גִּלָּהוּ - יִפָּסֵד.

טו. נָתַן גְּדִי שָׁלֵם לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הָרֵי הוּא כִּבְשַׂר הָעֵז אוֹ בְּשַׂר שׁוֹר, וְאָסוּר לַשְׁהוֹתוֹ, שֶׁמָּא יַחְתֶּה בַּגֶּחָלִים, אֶלָּא אִם כֵּן טָח הַתַּנּוּר. וּמֻתָּר לְשַׁלְשֵׁל כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח לַתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ טָח, מִפְּנֵי שֶׁבְּנֵי חֲבוּרָה זְרִיזִין [זהירים] הֵן.

טז. אֵין צוֹלִין בָּשָׂר בְּצָל וּבֵיצָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּצָלוּ מִבְּעוֹד יוֹם, וְיִהְיוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה. וְאִם נִשְׁאֲרוּ אַחַר כֵּן עַל הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת עַד שֶׁיְּצָלוּ הַרְבֵּה - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ; שֶׁאִם חָתָה - יַחְרֹךְ [ישרוף מעט] אוֹתָן, שֶׁעַל גּוּף הָאֵשׁ הֵם. וּמִפְּנֵי זֶה מַנִּיחִין הַמַּגְמָר [בשמים] תַּחַת הַכֵּלִים [בגדים] עִם חֲשֵׁכָה, שֶׁאִם חָתָה בַּגֶּחָלִים - יִשָּׂרֵף הַמַּגְמָר וְיַעֲשֵׂן הַכֵּלִים [יעלה עשן בבגדים].

יז. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁאָנוּ אוֹסְרִין בְּעִנְיָן זֶה, אֵינוֹ

מתוך מהדורת חזק

אָסוּר מִשּׁוּם שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת, אֶלָּא גְּזֵרָה - שֶׁמָּא יַחְתֶּה בַּגֶּחָלִים. לְפִיכָךְ, אֵין נוֹתְנִין צֶמֶר לַיּוֹרָה [לצובעו], אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה עֲקוּרָה [מוגבהת] מֵעַל הָאֵשׁ - שֶׁמָּא יַחְתֶּה בַּגֶּחָלִים; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה פִּיהָ טוּחַ [סגור] בְּטִיט - שֶׁמָּא יָגִיס בָּהּ מִשֶּׁחֲשַׁכָה.

יח. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַפַּת בַּתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה, וְלֹא הֲרָרָה [עוגה דקה] עַל גַּבֵּי הַגֶּחָלִים - אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּקְרְמוּ [ישחימו] פָּנִים שֶׁאֵינָן מֻדְבָּקִים בַּתַּנּוּר אוֹ בָּאֵשׁ [חלקה העליון]. וְאִם נִשְׁאֲרוּ אַחֲרֵי כֵן עַד שֶׁיִּגְמֹר אֲפִיָּתָן - מֻתָּר; שֶׁאִם יַחְתֶּה, יַפְסִיד אוֹתָן. וְאִם נָתַן סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, וְחָשְׁכָה וַעֲדַיִן לֹא קָרְמוּ פָּנֶיהָ - אִם בְּמִזִּיד - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְיַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ. וְאִם בְּשׁוֹגֵג - מֻתָּר לוֹ לִרְדּוֹת [- להוציא מן התנור] מִמֶּנָּה מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בְּשַׁבָּת; וּכְשֶׁהוּא רוֹדֶה - לֹא יִרְדֶּה בְּמַרְדֶּה [- כלי מיוחד לכך] כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, אֶלָּא בְּסַכִּין וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.

יט. עוֹשֶׂה אָדָם מְדוּרָה מִכָּל דָּבָר שֶׁיִּרְצֶה, בֵּין עַל גַּבֵּי קַרְקַע בֵּין עַל גַּבֵּי מְנוֹרָה, וּמַדְלִיקָהּ מִבְּעוֹד יוֹם, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ אוֹ מִתְחַמֵּם כְּנֶגְדָּהּ בְּשַׁבָּת. וְצָרִיךְ שֶׁיַּדְלִיק רֹב הַמְּדוּרָה קֹדֶם חֲשֵׁכָה, עַד שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם הַשַּׁבָּת; וְאִם לֹא הִדְלִיק רֻבָּהּ, אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהּ בְּשַׁבָּת - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יַחְתֶּה בָּהּ וְיָנִיד הָעֵצִים כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה הַשַּׁלְהֶבֶת. וְאִם הִדְלִיק עֵץ יְחִידִי, צָרִיךְ לְהַדְלִיק רֹב עָבְיוֹ וְרֹב הֶקֵּפוֹ מִבְּעוֹד יוֹם.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּגְּבוּלִין [בשאר מקומות]; אֲבָל בַּמִּקְדָּשׁ, מַאֲחִיזִין אֶת הָאוּר בָּעֵצִים בִּמְדוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד עִם [- לפני] חֲשֵׁכָה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יַחְתֶּה, שֶׁהַכֹּהֲנִים זְרִיזִין [זהירים] הֵן.

כא. הָיְתָה מְדוּרָה שֶׁל קָנִים אוֹ שֶׁל גַּרְעִינִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַדְלִיק הָרֹב; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהִתְחִיל בָּהּ הָאֵשׁ קֹדֶם הַשַּׁבָּת, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ נִתְלֵית בָּהֶן בִּמְהֵרָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחְתּוֹת. לְפִיכָךְ, אִם אָגַד קָנִים, אוֹ הִנִּיחַ הַגַּרְעִינִין בְּחוֹתָלוֹת [סלים] - חֲרֵי הֵן כְּעֵצִים, וְצָרִיךְ שֶׁתַּעֲלֶה בָּהֶן הַשַּׁלְהֶבֶת מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם הַשַּׁבָּת.

כב. מְדוּרָה שֶׁל זֶפֶת, אוֹ שֶׁל גָּפְרִית, אוֹ שֶׁל רְבָב [כל דבר שמנוני], אוֹ שֶׁל קִירָה [שעוה], אוֹ שֶׁל קַשׁ, אוֹ שֶׁל גְּבָבָה [עצים דקים] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַדְלִיק רֻבָּהּ קֹדֶם הַשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ מַדְלֶקֶת אוֹתָם בִּמְהֵרָה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט'־ט"ו ניסן ה'תשע"ה

יום ראשון ט' ניסן ה'תשע"ה

מצות לא תעשה סא.

הַמִּצְוָה הַס"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לַעֲבוֹר עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר" (ויקרא יט, יב). וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי הִיא שֶׁנִּשָּׁבַע עַל דְּבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר לָנוּ לַעֲשׂוֹתָם אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתָם בְּלִי מְנִיעָה מִצַּד הַתּוֹרָה עַל דָּבָר מֵהֶם שֶׁנַּעֲשֵׂהוּ אוֹ שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂהוּ —— הֲרֵי אָנוּ חַיָּבִים לְקַיֵּם מַה שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ עָלָיו. וְהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹר עַל אוֹתָהּ הַשְּׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר". וּבִגְמָרָא שְׁבוּעוֹת (כא.) אָמְרוּ: "אֵיזוֹהִי שְׁבוּעַת שֶׁקֶר? נִשְׁבַּע לְהַחֲלִיף" (נשבע ומחליף — מסלף — עובדה שנעשתה כבר. כגון נשבע: "לא אכלתי" — ואכל), וְתִקְּנוּ אֶת־זֶה וְאָמְרוּ: "אֵימָא: נִשְׁבַּע וְהֶחֱלִיף" כְּלוֹמַר: שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר (שיעשהו בעתיד) וְעָשָׂה הֵפֶךְ מִמַּה שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו. וְשָׁם נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ג' מִשְּׁבוּעוֹת וְגַם בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה (ג:), שֶׁשְּׁבוּעַת שֶׁקֶר —— הִיא אִי־קִיּוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְהוּא אָמְרָם: "שְׁבוּעַת שֶׁקֶר הֵיכִי דָּמֵי?" (ומפרש רבינו את קושית הגמרא:) כְּלוֹמַר: אֵיךְ הִיא שְׁבוּעַת שֶׁקֶר שֶׁאֵין בָּהּ מַעֲשֶׂה? (ולכן כך פירושה של קושית הגמרא) לְפִי שֶׁזּוֹהִי (על־פי) כַּוָּנַת הַדְּבָרִים שֶׁקָּדְמוּ שָׁם (וממשיכה הגמרא) —— "אִי נִימָא (אם נאמר שזהו כאשר נשבע) שֶׁלֹּא אוֹכַל וְאָכַל —— הָתָם מַעֲשֶׂה עֲבַד (עשה מעשה); אֶלָּא דַּאֲמַר: אוֹכַל וְלֹא אָכַל —— הַהוּא מִי לָקֵי וְהָא אִתְּאַמַּר עֲלַהּ וְכוּ'" (בכל אופן: ממהלך הגמרא שם משתמע שאי קיום שבועת ביטוי היא ההגדרה של שבועת שקר). הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, אִם הוּא מֵזִיד —— לוֹקֶה (גם אם אין בו מעשה — מלימוד מיוחד): וְאִם הוּא שׁוֹגֵג —— מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה ע"ב מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה (שיעור קצ), וְהוּא אָמְרוֹ בְּפֶרֶק ג' מִשְּׁבוּעוֹת (כא.): "זוֹהִי שְׁבוּעַת בִּטּוּי שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַלְקוּת וְעַל שִׁגְגָתָהּ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד", וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ. וְדַע שֶׁזֶּה שֶׁאָמַרְתִּי בְּמִצְוָה זוֹ שֶׁהַמֵּזִיד בָּהּ חַיָּב מַלְקוּת, אֵין זֶה מוֹרֶה שֶׁיֵּשׁ אֵיזוֹ עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ מַלְקוּת אֲפִלּוּ בְּלִי זָדוֹן, אֶלָּא כָּל־מָקוֹם שֶׁתִּשְׁמָעֵנִי אוֹמֵר עַל אֵיזוֹ עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ מַלְקוּת —— בֵּין בְּמַה־שֶּׁקָּדַם וּבֵין בְּמַה־שֶּׁיָּבוֹא לְקַמָּן —— דַּע שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּכָךְ אֶלָּא אִם הוּא מֵזִיד דַּוְקָא, בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִתְּנָאֵי הָעֵדִים וְהַהַתְרָאָה בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (כא:); אֲבָל הַשּׁוֹגֵג אוֹ הָאָנוּס אוֹ הַמֻּטְעֶה —— אֵינוֹ חַיָּב כְּלָל, לֹא מַלְקוּת וְלֹא כָּרֵת, כָּל־שֶׁכֵּן מִיתַת בֵּית דִּין. וְזֶה נוֹהֵג בְּכָל־הַמִּצְוֹת, וְדַע זֹאת. אֲבָל נִבְאַר בְּמִקְצָת הַמִּצְוֹת וְנֹאמַר, שֶׁהַמֵּזִיד חַיָּב מַלְקוּת אוֹ מִיתָה, (לְפִי) שֶׁהוּא חַיָּב קָרְבָּן אִם הוּא שׁוֹגֵג בְּאוֹתוֹ

חֵטְא — (לְפִי) שֶׁלֹּא כָּל־חֵטְא חַיָּבִים עַל שִׁגְגָתוֹ קָרְבָּן (אבל חטא שחייבים על שגגתו חטאת חייבים על זדונו מלקות או מיתה): אֲבָל כֹּל מַה שֶּׁחַיָּבִים עָלָיו כָּרֵת אוֹ מַלְקוּת וּמִיתַת בֵּית דִּין אֵין חַיָּבִים בְּכָךְ אֶלָּא בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה וְיָדוּעַ שֶׁהַהַתְרָאָה אֵינָהּ אֶלָּא לְהַבְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד. וְדַע כְּלָל זֶה וְאַל תְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי לַחֲזוֹר עָלָיו.

יום שני י' ניסן ה'תשע"ה

מצות לא תעשה סב.

הַמִּצְוָה הַס"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ עַל שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא" (שמות כ, ז), וְהוּא שֶׁיִּשָּׁבַע עַל מְחֻיָּב הַמְּצִיאוּת שֶׁהוּא בְּהֵפֶךְ מִמַּה שֶּׁהוּא בֶּאֱמֶת (כגון נשבע על היום שהוא לילה), אוֹ עַל דָּבָר מִן־הַנִּמְנָעוֹת (הבלתי אפשרי) שֶׁהוּא מָצוּי, אוֹ שֶׁיִּשָּׁבַע לְבַטֵּל מִצְוָה מִן־הַתּוֹרָה. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע עַל דָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין עָלָיו מַחְלֹקֶת וְלֹא וִכּוּחַ לְשׁוּם אָדָם מִן־הַמְלַמְּדִים, כְּגוֹן שֶׁיִּשָּׁבַע בַּה' שֶׁכָּל־הַנִּשְׁחָט יָמוּת — חֲרֵי גַּם זֶה נָשָׁא שֵׁם ה' לַשָּׁוְא, וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (שבועות כט.): "אֵיזוֹ הִיא שְׁבוּעַת שָׁוְא? נִשְׁבַּע לְשַׁנּוֹת אֶת־הַיָּדוּעַ לָאָדָם וּגוֹ'". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמֵזִיד — לוֹקֶה, וּבִשְׁגָגָה — פָּטוּר, כִּשְׁאָר חַיָּבֵי לָאוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְשָׁם אָמְרוּ, כְּלוֹמַר בִּשְׁבוּעוֹת: "זוֹ הִיא שְׁבוּעַת שָׁוְא שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת וְעַל שִׁגְגָתָהּ פָּטוּר", וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

יום שלישי י"א ניסן ה'תשע"ה

מצות לא תעשה רמח. רמט.

הַמִּצְוָה הָרמ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּכַפּוֹר בַּחוֹבוֹת שֶׁאָנוּ חַיָּבִים וּבַפִּקְדּוֹנוֹת שֶׁהֻפְקְדוּ אֶצְלֵנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ" (ויקרא יט, יא), וְנִתְבָּאֵר שֶׁבְּמָמוֹן הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (קדושים שם): "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר" (שם ה, כב) לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תְכַחֲשׁוּ". וּכְבָר יָדַעְתָּ שֶׁהַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן פָּסוּל לְעֵדוּת אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע, לְפִי שֶׁעָבַר עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תְכַחֲשׁוּ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ שָׁם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת.

הַמִּצְוָה הָרמ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִשְּׁבוּעַת שֶׁקֶר שֶׁאָנוּ נִשְׁבָּעִים אוֹתָהּ לְכִפּוּר חוֹב הַקָּבוּעַ עָלֵינוּ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־תִשָּׁקְרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ" (שם יט, יא), כְּגוֹן אִם כָּפַר בְּפִקָּדוֹן — חֲרֵי עָבַר עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְכַחֲשׁוּ"; וְאִם נִשְׁבַּע עַל כְּפִירָתוֹ — עָבַר עַל אָמְרוֹ: "לֹא־תִשָּׁקְרוּ". וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים שם): "וְלֹא־תִשָּׁקְרוּ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר" לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִשָּׁקְרוּ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִשְּׁבוּעוֹת (טו:). וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת שֶׁקֶר עַל כְּפִירַת מָמוֹן — עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין: מִשּׁוּם "לֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר" (שם, יב) וּמִשּׁוּם "לֹא־תִשָּׁקְרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ".

יום רביעי י"ב ניסן ה'תשע"ה

מצות עשה ז.

הַמִּצְוָה הַשְּׁבִיעִית — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ יִתְעַלֶּה בִּזְמַן שֶׁנִּצְטָרֵךְ לְכָךְ לְקַיֵּם אֵיזֶה דָּבָר אוֹ לְשָׁלְלוֹ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה רוֹמְמוּת לוֹ יִתְעַלֶּה וְכָבוֹד וּגְדֻלָּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ" (דברים י, כ). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שבועות לה:): "אָמְרָה תּוֹרָה 'הִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ', וְאָמְרָה תּוֹרָה 'אַל־תִּשָּׁבַע'", כְּלוֹמַר: כְּמוֹ שֶׁהַשְּׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מֻזְהָרִים עָלֶיהָ וְהִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כָּךְ הַשְּׁבוּעָה בְּעֵת הַצֹּרֶךְ מְצֻוִּים עָלֶיהָ וְהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה. לְפִיכָךְ אָסוּר לְהִשָּׁבַע בְּשׁוּם דָּבָר מִכָּל־הַנִּבְרָאִים, כְּגוֹן: הַמַּלְאָכִים וְהַכּוֹכָבִים אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר זֹאת בְּנֹסַח שֶׁל הַשְּׁמָטַת הַנָּשׁוּא, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר "בַּאֲמִתּוּת הַשֶּׁמֶשׁ", וְכַנָּנְתוֹ "בַּאֲמִתּוּת אֱלוֹקֵי הַשֶּׁמֶשׁ". וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ נִשְׁבַּעַת אֲמָתֵנוּ בְּשֵׁם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּדֵי לְהִתְכַּבֵּד בִּשְׁמוֹ כְּאִלּוּ אוֹמֵר הַנִּשְׁבָּע "בֵּאלֹקֵי מֹשֶׁה", "בְּמִי שֶׁשָּׁלַח אֶת־מֹשֶׁה" (ובסגנון זה מותר להתבטא אך אין זו שבועה). אֲבָל כְּשֶׁאֵין הַנִּשְׁבָּע מְכַוֵּן לְכָךְ וְנִשְׁבַּע בְּאַחַד הַנִּבְרָאִים מִתּוֹךְ אֱמוּנָה שֶׁיֵּשׁ לְאוֹתוֹ הַדָּבָר אֲמִתּוּת בְּעַצְמוֹ עַד שֶׁיִּשָּׁבַע בּוֹ — חֲרֵי זֶה עָבַר וְשִׁתֵּף דָּבָר אַחֵר עִם שֵׁם שָׁמַיִם. וְעַל זֶה בָּא בַּקַּבָּלָה (סוכה מה:): "כָּל־הַמְשַׁתֵּף שֵׁם שָׁמַיִם עִם דָּבָר אַחֵר — נֶעֱקָר מִן־הָעוֹלָם". וּלְעִנְיָן זֶה נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ", כְּלוֹמַר: לוֹ בִּלְבַד תַּאֲמִין וּתְיַחֵס אֶת־הָאֲמִתּוּת, שֶׁרָאוּי לְהִשָּׁבַע בָּהּ. וּכְבָר אָמְרוּ בְּרֵישׁ תְּמוּרָה (ג:) מִנַּיִן שֶׁנִּשְׁבָּעִין לְקַיֵּם אֶת־הַמִּצְוָה? שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ.

יום חמישי י"ג ניסן ה'תשע"ה

יום שישי י"ד ניסן ה'תשע"ה

מצות עשה צד.

הַמִּצְוָה הַצ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְקַיֵּם כֹּל מַה־שֶּׁהִטַּלְנוּ (שקבלנו) עַל עַצְמֵנוּ בְּדִבּוּר — שְׁבוּעָה וָנֶדֶר וּצְדָקָה וְקָרְבָּן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו) וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ" (דברים כג, כד). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר חִלְקוּ אֶת־הַמִּלּוֹת שֶׁל פָּסוּק זֶה וּפֵרְשׁוּ כָּל־מִלָּה מִמֶּנּוּ בְּעִנְיָן (לעצמו), מִכָּל־מָקוֹם הַכַּוָּנָה הַיּוֹצֵאת מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְכִּירוּ לְךָ, הִיא: שֶׁקִּיּוּם כֹּל מַה־שֶּׁיִּבְטֵא הָאָדָם הַמַּטִּיל עַל עַצְמוֹ אֵיזֶה דָּבָר הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהָעֲבָרָה עַל כָּךְ מִצְוַת

לא־תַעֲשֶׂה, וּנְבָאֵר אֶת־זֶה כְּשֶׁנַּזְכִּיר מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (לא תעשה קנז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא): "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ — מִצְוַת עֲשֵׂה". וְאַתָּה יוֹדֵעַ, שֶׁאֵין שׁוּם עִנְיָן יוֹצֵא מִמִּלַּת "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ" לְבַדָּהּ (לא למדנו שום ענין מיוחד מ"מוצא שפתיך"), אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא מַה שֶּׁהִזְכַּרְתִּי לְךָ בַּהֲבָנַת פְּשָׁטֵי דִּקְרָא (פירוש הפסוק), שֶׁחַיָּב לַעֲשׂוֹת כֹּל מַה־שֶּׁהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו. וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כְּכָל־הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה" (במדבר ל, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּשְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים וּבְסוֹף מְנָחוֹת וְגַם בְּמַסֶּכֶת קִנִּים (פרק ג משנה ו). כְּלוֹמַר: שֶׁנִּתְבָּאֵר הַדִּין שֶׁיֵּשׁ לְדַקְדֵּק, שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם אֶת־הַדָּבָר שֶׁהִטִּיל עַל עַצְמוֹ, וְאֵיךְ יִפְטוֹר עַצְמוֹ, אִם יֵשׁ לוֹ סָפֵק בְּמַה־שֶּׁאָמַר.

יום שבת קודש ט"ו ניסן ה'תשע"ה

מצות לא תעשה קנז.

הַמִּצְוָה הַקנ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹר עַל מַה שֶּׁחִיַּבְנוּ עַצְמֵנוּ בְּדִבּוּר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּלִי שְׁבוּעָה — וְאֵלּוּ הֵם הַנְּדָרִים, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר אָדָם: אִם יִקְרֶה כָּךְ וָכָךְ, אוֹ אִם אֶעֱשֶׂה כָּךְ — פֵּרוֹת הָעוֹלָם אֲסוּרִין עָלַי אוֹ פֵּרוֹת עִיר זוֹ; אוֹ אֵיזֶה מַאֲכָל מְסֻיָּם, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: יֵאָסֵר עָלַי הַיַּיִן אוֹ יֵאָסֵר עָלַי הֶחָלָב אוֹ הַדָּגִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם אָמַר: הֲנָאַת אִשְׁתִּי אֲסוּרָה עָלַי וְכָל־הַדּוֹמֶה לָזֶה מִן־הַחִיּוּבִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ דֶּגְמוֹתֵיהֶם בִּנְדָרִים — הֲרֵי זֶה חַיָּב לְקַיֵּם אוֹתוֹ הַנֶּדֶר. וּבָאָה הָאַזְהָרָה מִלַּעֲבוֹר עַל אוֹתוֹ הַדִּבּוּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה" (במדבר ל, ג), וּבָא הַפֵּרוּשׁ (בספרי שם): "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" — לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֵלִין, כְּלוֹמַר שֶׁיְּחַיֵּב עַצְמוֹ דָּבָר וְלֹא יְקַיְּמֶנּוּ. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא שְׁבוּעוֹת (כה:), אָמְרוּ: קוֹנָמוֹת ("קונם עלי" — לשון נדר) — עוֹבֵר בְּ"לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". וּבְסִפְרֵי (במדבר שם) אָמְרוּ: "לֹא יַחֵל — מַגִּיד שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל 'בַּל יַחֵל' וְעַל 'בַּל תְּאַחֵר'", כְּלוֹמַר: שֶׁאִם נָדַר קָרְבָּן וְלֹא הִקְרִיבוֹ וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים — הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם "לֹא תְאַחֵר" וּמִשּׁוּם לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֵלִין. וְכֵן כָּל־הַדּוֹמֶה לְקָרְבָּן, כְּגוֹן שֶׁנָּדַר לְבֶדֶק הַבַּיִת אוֹ לִצְדָקָה אוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהָעוֹבֵר וְעוֹשֶׂה מַה־שֶּׁאָסַר עַל עַצְמוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים.

אגרות קודש

ב"ה, ערחה"פ, ה'תשכ"ב
ברוקלין, נ. י.

הרה"צ והרה"ח אי"א נו"נ בנש"ק גזע תרשישים וכו'

מוהר"ר מרדכי שלמה שליט"א נשיא אגודת האדמו"רים

שלום וברכה!

בנועם הנני לאשר קבלת המברק ות"ח ת"ח בעד האיחולים והברכות ליום ההולדת. וכל המברך יתברך וכמ"ש ואברכה מברכיך, ובתוספתו של הקב"ה שהיא מרובה על העיקר. ועייג"כ ד"ה אריב"ל (בתחלת ספר המאמרים - תרכ"ט אשר לכ"ק אדמו"ר מוהר"ש).

ולקראת חג המצות, זמן חירותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה להביע ברכתי לחג כשר ושמח ולחירות אמיתית, חירות מדאגות בגשם ומדאגות ברוח - מכל דבר המעכב עבודת ה' בשמחה ובטוב לבב.

ולהמשיך מחירות ושמחה זו בימי כל השנה כולה.

ובפרט שעבודת השם, כמצווה עלינו בתורתנו תורת חיים, הרי היא בכל עניני האדם ובמשך כל היום וכל הלילה, וכמו שנאמר בכל דרכיך דעהו.

בהוקרה בכבוד ובברכת החג.

ישעיה ה א־ה

א אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי שִׁירַת דּוֹדִי לְכַרְמוֹ כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן־שָׁמֶן: ב וַיְעַזְּקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ וַיִּטָּעֵהוּ
שֹׂרֵק וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ וְגַם־יֶקֶב חָצֵב בּוֹ וַיְקַו לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים: ג וְעַתָּה יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם
וְאִישׁ יְהוּדָה שִׁפְטוּ־נָא בֵּינִי וּבֵין כַּרְמִי: ד מַה־לַּעֲשׂוֹת עוֹד לְכַרְמִי וְלֹא עָשִׂיתִי בּוֹ מַדּוּעַ קִוִּיתִי לַעֲשׂוֹת
עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים: ה וְעַתָּה אוֹדִיעָה־נָּא אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר־אֲנִי עֹשֶׂה לְכַרְמִי הָסֵר מְשׂוּכָּתוֹ וְהָיָה לְבָעֵר
פָּרֹץ גְּדֵרוֹ וְהָיָה לְמִרְמָס:

רש"י

(א) אשירה נא לידידי. הנביא אומר אשירה נא לידידי, תחת ידידי ובמקומו ובשליחותו כמו ה' ילחם לכם (שמות יד) בשבילכם: **שירת דודי.** היא זו אשר שר בשביל כרמו על עסקי כרמו כמו וישאלו אנשי המקום לאשתו (בראשית כו): **כרם וגו'.** בן שמן. בזויות העושה פירות שמנים כשמן טוב: **בן שמן.** זויות ראוי לשמן לזיתים לעשות שמן כמו בן מות (שמואל ב' ב') ראוי למות ודוגמ' הוא זו ובסוף הענין יפרשנה: **(כרם.** זה אדם הראשון: **לידידי.** זה הקב"ה: **בן שמן.** בג"ע): **(ב) ויעזקהו.** סייגו וגדרו סביב מוקף כמין טבעת דמתרגמינן עיזקא: **ויסקלהו.** הוציא אבנים מתוכו הרעים לגפנים כמו סקלו מאבן (לקמן סב): **ויטעהו שורק.** הם זמורות היפות לנטיעה משאר זמורות: **ויבן מגדל בתוכו.** גת לעצור ענבים: **וגם יקב חצב בו.** הבור שלפני הגת לקבל היין וכן כל יקב שבמקרא ל' בור הוא וכן עד יקבי המלך (זכריה יד) ת"י עד שיחיא דמלכא הוא עומק אוקינוס ולכן נופל בו כאן ל' חציבה כמו ובורות חצובים (דברים ו): **ויקו לעשות ענבים.** ויקו ידידי לעשות לו הכרם הזה ענבים: **ויעש באושים.** דומים לענבים וקורין אותם (לנברווייש"ט בלע"ז): **ויעזקהו.** בעשר חופות האמורות (ביחזקאל כח) בפ' חירם מלך צור: **ויסקלהו.** מיצר הרע עד שאכל מן העץ ונכנס בו יצר הרע: **ויטעהו שורק.** תחילת יצירתו ממקום המזבח: **ויבן מגדל בתוכו.** ויפח באפיו נשמת חיים מן העליונים: **וגם יקב חצב בו.** מעיין נובע מקור חכמה: **ויקו לעשות ענבים.** שיודה וישבח לפניו: **ויעש באושים.** דברים נבאשים חירף וגידף: **שפטו נא.** לפי שסוף המשל בא לומר שאף הם עשו כמותו שואל להם המשפט: **(ה) הסר משוכתו.** להסר גדר המסוכך ומגין עליו, מסוכה הוא סייג קוצים, גדר הוא גדר אבנים: **והיה.** הכרם: **לבער.** שירעו בו בהמה וחיה: **אודיעה נא אתכם.** מה נראה בעיני לעשות לו ועשיתי: **הסר משוכתו.** טרדתיו מתוך חופותיו: **והיה לבער.** סופו למות ולמשול בו חיות רעות: **פרוץ גדרו.** טרדתיו ממחיצת גן עדן:

מצודת דוד

(א) לידידי. אמר הנביא אשירה נא במקום ידידי ובשליחותו: **שירת דודי.** השירה אשר שר דודי על עסקי כרמו: **כרם.** וזהו השיר הנה כרם היה לידידי וכו': **(ב) ויעזקהו וגו'.** גדרו מסביב ופנה אותו מן האבנים ונטע בו זמורות יפות ועשה בו גת וחפר בו יקב: **ויקו.** על פי המעשים והתקונים האלה היה מקוה שיעשה הכרם ענבים טובים ולא כן היה כי עשה באושים: **(ג) ועתה.** הואיל וכן היה: **יושב ירושלים.** כל מי שיושב בירושלים וכל איש מאנשי יהודה: **שפטו נא.** בררו הדבר הנעשה ביני ובין כרמי וראו הדין עם מי: **(ד) מה לעשות.** מה היה לי לעשות עוד לכרמי מכל הדברים שעושים לכרם ולא עשיתי לו אותן הדברים: **מדוע קויתי.** ר"ל מדוע לא היה כן כמו שקויתי: **(ה) את אשר אני עושה.** את אשר בלבבי לעשות לכרמי: **הסר.** להסר גדרו ותהיה למרעה: **פרוץ.** לפרוץ גדרו ותהיה למרמס הרגל והוא כפל ענין במ"ש:

מצודת ציון

(א) לידידי. אהובי ובן דודי: **בקרן.** פנה וזויות וכן על קרנות המזבח (ויקרא ד): **בן שמן.** הראויה לעשות פירות שמנים וכן בן מות הוא (ש"א כ) שר"ל ראוי למות: **(ב) ויעזקהו.** תרגום של טבעת עזקא ור"ל גדר סביבו בהיקף כעין טבעת: **ויסקלהו.** הסיר האבנים מתוכו וכן סקלו מאבן (לקמן סב): **שורק.** זמורות נבחרים כמו ואנכי נטעתיך שורק (ירמיה ב): **מגדל.** הגת שעוצרים בו הענבים להוציא היין. יקב. הוא הבור שלפני הגת והיין יורד בו: **חצב.** החפירה באבנים נקרא חציבה בל' המקרא: **ויקו.** מל' תקוה: **באושים.** פירות דומים לענבים וגרועים מהם וכן תחת שעורה באשה (איוב לא) שר"ל שעורה גרועה: **(ה) משוכתו.** הוא הגדר הסוכך ומגין בעדו כמו הלא אתה סכת בעדו (שם ה). והיה. כמו ויהיה: **לבער.** למרעה כמו ובער בשדה אחר (שמות כב): **למרמס.** למדרך הרגל:

משלי ח כ־לו

כ בְּאֹרַח־צְדָקָה אֲהַלֵּךְ בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מִשְׁפָּט: כא לְהַנְחִיל אֹהֲבַי | יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא: כב יְהוָה
קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז: כג מֵעוֹלָם נִסַּכְתִּי מֵרֹאשׁ מִקַּדְמֵי־אָרֶץ: כד בְּאֵין־תְּהֹמוֹת חוֹלָלְתִּי
בְּאֵין מַעְיָנוֹת נִכְבַּדֵּי־מָיִם: כה בְּטֶרֶם הָרִים הָטְבָּעוּ לִפְנֵי גְבָעוֹת חוֹלָלְתִּי: כו עַד־לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת
וְרֹאשׁ עָפְרוֹת תֵּבֵל: כז בַּהֲכִינוֹ שָׁמַיִם שָׁם אָנִי בְּחוּקוֹ חוּג עַל־פְּנֵי תְהוֹם: כח בְּאַמְּצוֹ שְׁחָקִים מִמָּעַל
בַּעֲזוֹז עֵינוֹת תְּהוֹם: כט בְּשׂוּמוֹ לַיָּם | חֻקּוֹ וּמַיִם לֹא יַעַבְרוּ־פִיו בְּחוּקוֹ מוֹסְדֵי אָרֶץ: ל וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ
אָמוֹן וָאֶהְיֶה שַׁעֲשֻׁעִים יוֹם | יוֹם מְשַׂחֶקֶת לְפָנָיו בְּכָל־עֵת: לא מְשַׂחֶקֶת בְּתֵבֵל אַרְצוֹ וְשַׁעֲשֻׁעַי אֶת־בְּנֵי
אָדָם: לב וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ־לִי וְאַשְׁרֵי דְּרָכַי יִשְׁמֹרוּ: לג שִׁמְעוּ מוּסָר וַחֲכָמוּ וְאַל־תִּפְרָעוּ: לד אַשְׁרֵי
אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל־דַּלְתֹתַי יוֹם | יוֹם לִשְׁמֹר מְזוּזוֹת פִּתְחִי: לה כִּי מֹצְאִי (מצאי) מָצָא חַיִּים וַיָּפֶק
רָצוֹן מֵיהוָה: לו וְחֹטְאִי חֹמֵס נַפְשׁוֹ כָּל־מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת:

רש"י

(כא) להנחיל אוהבי יש. יש אתי נחלה רבה: **(כב) ראשית דרכו.** קודם בריאתו של עולם: **(כג) נסכתי מראש.** ל' נסיכי בני אדם (יחזקאל לה): **(כד) חוללתי.** נבראתי: **(כה) בטרם הרים הטבעו.** בתוך המים: **(כו) ארץ וחוצות.** ארץ ישראל ושאר ארצות: **וראש עפרות תבל.** אדם הראשון: **(כז) בחקו חוג על פני תהום.** כשרקע חוג הארץ על המים, חוק גבול בל יעבור: **חוג.** לשון הקף כמו ובמחוגה יתארהו (ישעיה מד) קונפא"ש בלעז: **(כח) בעזוז.** כשהגביר מעיינות תהום: **(כט) בשומו לים חוקו.** וגזר על ים סוף כשבראו על מנת להבקע לפני משה: **בחקו מוסדי ארץ.** בחיקתו, מל' חקו כמו על כפים חקתיך (שם מט) וכן ומחיק הארץ (יחזקאל מג): **(ל) אמון.** גדילה אצלו ל' האמונים עלי תולע (איכה ד): **יום יום.** אלפים שנה: **(לא) משחקת בתבל ארצו.** כל דורות הרשעים שהיו מאדם ועד נח ומנח ועד אברהם הייתי משחקת עליהם: **ושעשועי.** צפיתי עד בא דור המדבר ויקבלוני: **(לב) ועתה בנים שמעו לי: {לג} ואל תפרעו.** ואל תבטלו מוסרי: **(לד) לשקוד.** לשמור: **על דלתותי.** להכנס ראשון לבית המדרש ולבית הכנסת ולצאת אחרון:

מצודת דוד

(כ) אהלך. אני מוליך את האדם בדרך צדקה וגו': **(כא) יש.** ר"ל יש אתי טובה הרבה להנחיל את אוהבי ואמלא את אוצרותיה' מן הטובה: **(כב) ה' קנני.** ברא אותי להיות קנויה לו וכן קונה שמים (בראשית יד): **ראשית דרכו.** בתחילת הבריאה: **קדם.** קודם מעשיו: **מאז.** מכבר ר"ל מזמן רב: **(כג) מעולם.** מימות עולם אני נסוכה ומושלת: **מראש.** אני מן הראשונים מהקודמי' לבריאת הארץ כי אמרו רז"ל שבעה דברים קדמו לבריאת העולם והתורה אחת מהם: **(כד) באין תהומות.** בעוד לא היו תהומות נבראתי אני: **(כה) בטרם.** עד לא נטבעו ונקבעו ההרים בארץ ולפני הגבעות נבראתי אני: **(כו) עד לא.** מוסב על חוללתי לומר חוללתי עד לא עשה הארץ וחוצות והתחלת עפר האדמה המיושבת מבני אדם וכפל הדבר כדרך המליצה: **(כז) בהכינו.** בעת הכינו את השמים הייתי שם אני כלומר נבראתי קודם להן. בחוקו. בעת חקק עגול הארץ לכסות ע"פ התהום: **(כח) באמצו.** בעת חיזק את השחקים אשר המה ממעל ובעת חיזק את מעינות התהום: **(כט) בשומו.** בעת שם לים חוק וגבול אשר מי הים לא יעברו פי ה' ללכת מהגבול ולהלאה: **בחוקו.** בעת חקק יסודי הארץ וכ"ז מוסב על שם אני האמור במקרא שלפני פניו: **(ל) ואהיה.** הייתי מגודלת אצלו והייתי לו לשעשוע בכל יום ובכל עת הייתי משחקת ומשמחת לפניו כבת האהובה לאביה: **(לא) משחקת.** אני היא המשמחת אנשים בתבל ארצו ושעשועי היא עם בני אדם ר"ל המה שמחים בי ואני בהם: **(לב) ועתה בנים.** הואיל ואני חשובה כ"כ מהראוי שתשמעו לי ואשרי לאלו אשר ישמרו דרכי: **(לג) שמעו.** בתחלה שמעו המוסר להיות יראת ה' על פניכם ואח"כ למדו חכמה ואז בודאי לא תבטלו את החכמה הואיל ותקדים לה היראה: **(לד) לשקוד.** למהר לבוא אל דלתותי בכל יום ולשבת בקבע במזוזות פתחי כדרך השומר היושב ומשמר בקבע: **(לה) ויפק.** ומוציא רצון מה' ר"ל ה' יהיה מרוצה לו: **(לו) וחטאי.** אבל החוטא לי וממאס בי הוא בעצמו גוזל נפשו כי מאבדה: **כל משנאי** וגו'. כפל הדבר במ"ש:

מצודת ציון

(כג) נסכתי. ענין ממשלה כמו נסיכי סיחון (יהושע יג): **(כד) חוללתי.** ענין בריאה כמו ותחולל ארץ (תהלים צ): **נכבדי מים.** רבוי המים כמו בעם כבד (במדבר יא): **(כה) הטבעו.** מל' טביעה: **(כו) תבל.** כן נקראת הארץ המיושבת מבני אדם: **(כז) בחוקו.** מל' חקיקה: **חוג.** הוא העגול הנעשה ע"י כלי ולה ב' ראשים יעמיד ראש האחד במקום עמדו והשני יסבב סביבו ונעשה עגול וכן היושב על חוג הארץ (ישעיה מ'): **(כח) באמצו.** מל' אומץ וחוזק: **בעזוז.** מל' עוז: **(ל) אמון.** ענין גדול הילד והתעסקות בו כמו והיו מלכים אומניך (שם מ"ט): **שעשועים.** ענין התעסקות לשמוח: **(לג) ואל תפרעו.** אל תבטלו כמו תפריעו את העם (שמות ה'): **(לד) לשקוד.** ענין מהירות כמו שוקד (ירמיה א'): **(לה) ויפק.** ויוציא כמו יפיק תבונה (לעיל ג'):

פרק שלישי

א כָּל הַמְטַמְּאִין בָּאֹהֶל שֶׁנֶּחְלְקוּ וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ הַבַּיִת — רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים. כֵּיצַד? הַנּוֹגֵעַ בְּכִשְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים מִן הַנְּבֵלָה אוֹ נוֹשְׂאָן; וּבַמֵּת, הַנּוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וּמַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת; אוֹ נוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וְכַחֲצִי זַיִת מַאֲהִיל עָלָיו; מַאֲהִיל עַל כִּשְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים; מַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת, וְכַחֲצִי זַיִת מַאֲהִיל עָלָיו — רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי זַיִת; אוֹ מַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת, וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי זַיִת — טָהוֹר. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אַף בָּזֶה רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין; הַכֹּל טָמֵא — חוּץ מִן הַמַּגָּע עִם הַמַּשָּׂא, וְהַמַּשָּׂא עִם הָאֹהֶל. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא מִשֵּׁם אֶחָד — טָמֵא; מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת — טָהוֹר.

פירוש ברטנורא

ג א כל המטמאין באוהל. האמורים לעיל בריש פרק ב׳: **שנחלקו.** שיעוריהן לחצאין: **והכניסן.** כשהן מחולקים: **לתוך הבית.** דהיינו לתוך אוהל אחד: **רבי דוסא בן הרכינס מטהר.** דסבר לא מצטרפי לכשיעור: **הנוגע בכשני חצאי זיתים מן הנבילה.** פתח באוהל ומפרש בנבילה, לומר לך דכי היכי דסבירא ליה לרבי דוסא שאין מצטרפין לטומאת אוהל, הכי נמי סבירא ליה דאין מצטרפין לטומאת מגע ומשא, בין במת בין בנבילה: **הנוגע בחצי זית ומאהיל על חצי זית.** שהמאהיל על המת, טמא כאילו היה עם המת באוהל. ובגמרא בפרק העור והרוטב מוקי הנך מאהיל דרישא בטומאה רצוצה, שאין בין הטומאה ובין האוהל פותח טפח, ומשום הכי חכמים מטמאין, דכולה נגיעה היא. וסיפא דאמר אבל הנוגע בכחצי זית ודבר אחר מאהיל עליו וכו׳ דמודו רבנן דטהור, מיירי כשיש פותח טפח בין הטומאה ובין האוהל, דבהא מודו רבנן דאין מצטרפין, דנגיעה ואוהל שני שמות הן, וכל שהן משני שמות אין מצטרפין. ור׳ דוסא סבר דאפילו בטומאה רצוצה אין מצטרפין, ולא אפילו למגע ומגע. ואין הלכה כר׳ דוסא: **אמר ר׳ מאיר אף בזו ר׳ דוסא מטהר וחכמים מטמאין.** ר׳ מאיר פליג אתנא קמא דאמר דכשיש פותח טפח בין הטומאה ואוהל מודו רבנן דטהור ואין מצטרפין, ואמר איהו דאף בזו פליגי רבנן על ר׳ דוסא ואמרי דנגיעה ואוהל חד שמא הוא, הלכך מצטרפין לכשיעור ומטמאין. ואין הלכה כר׳ מאיר: **חוץ מן המגע עם המשא.** כגון שנגע בחצי זית והסיט חצי זית: **והמשא עם האוהל.** שהסיט חצי זית והאהיל על חצי זית: **משם אחד.** כגון מגע ומגע משא ומשא אוהל ואוהל:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

משנתנו מוסיפה לדון במטמאים שנחלקו לחצאי השיעור, אם מצטרפים הם לשיעור שלם. וכבר נשנתה המשנה במסכת עדויות (ג, א).

כָּל הַמְטַמְּאִין בָּאֹהֶל — המפורטים לעיל (ב, א), **שֶׁנֶּחְלְקוּ** — שיעוריהם, כגון כזית מן המת שנחלק לשני כחצאי זיתים, **וְהִכְנִיסָן** — כשהם מחולקים, **לְתוֹךְ הַבַּיִת** — היינו לתוך אוהל אחד, **רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר** — מה שבתוך הבית, לפי ששני חצאי השיעור אינם מצטרפים לשיעור אחד כדי לטמא באוהל; **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים** — כל מה שבתוך הבית, מפני שהאוהל מצרף את חצאי השיעור לשיעור אחד, ויש כאן טומאת אוהל. **כֵּיצַד? הַנּוֹגֵעַ בְּכִשְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים מִן הַנְּבֵלָה** — משנתנו באה לבאר, שמחלוקת רבי דוסא וחכמים איננה דווקא בטומאת אוהל, אלא אף בשאר הטומאות, כגון בנבילה שכזית ממנה מטמא במגע ובמשא, ואם נוגע אדם בשני כחצאי זיתים מן הנבילה, **אוֹ נוֹשְׂאָן** — אף על פי שאינו נוגע בהם; **וּבַמֵּת** — ובבשר של המת, שכזית ממנו מטמא אף באוהל, **הַנּוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וּמַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת** — כגון שידו האחת נוגעת בכחצי זית מן המת, וידו השנייה מאהילה על כחצי זית אחר; **אוֹ נוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וְכַחֲצִי זַיִת מַאֲהִיל עָלָיו** — כגון שכחצי זית תחוב בכותל, והאדם עומד תחתיו, ונוגע באותה שעה בכחצי זית אחר; או שהאדם **מַאֲהִיל עַל כִּשְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים** — מחולקים; או שהוא **מַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת, וְכַחֲצִי זַיִת מַאֲהִיל עָלָיו** — שכן טומאת אוהל מטמאה בכל הדרכים הללו, כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו, **רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר** — שלדעתו אין שני כחצאי זיתים מצטרפים לכזית אחד, לא במגע ולא במשא ולא באוהל; **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** — שכן המגע בשני כחצאי הזיתים או המשא או האוהל בשניהם מצרפם לשיעור אחד; ואף הנוגע בכחצי זית ומאהיל על כחצי זית, או שכחצי זית מאהיל עליו, טמא לדעת חכמים, שסוברים הם, כי המאהיל על הטומאה, או הטומאה מאהילה עליו, הטומאה עולה או יורדת אליו, והרי הוא כנוגע בה. לפי רוב המפרשים מדובר כאן ב״טומאה רצוצה״ (**עיין חולין קכה, ב**), היינו שאין בין הטומאה ובין האוהל חלל של טפח, והרי בכגון זה הטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת (כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו), ונמצאת טומאת אוהל זו כטומאת מגע; על כל פנים הואיל ויש כאן ״אוהל נגיעה״ ו״מגע״ בשני כחצאי זיתים, לפיכך מצטרפים הם לשיעור אחד. **אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי זַיִת** — כגון שנמצא עם כחצי זית של מת תחת קרש אחד המאהיל עליהם, **אוֹ מַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת, וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי זַיִת** — אף על פי שיש כאן אוהל ואוהל, מכל מקום מודים חכמים, שהוא **טָהוֹר** — שכן הנוגע בכחצי זית, וכן המאהיל על כחצי זית (כפי שבארנו לעיל), טומאת נגיעה היא, ואילו ״דבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית״, טומאת ״אוהל המשכה״ היא, שכן האוהל ממשיך אליו את הטומאה ואינו כנוגע בטומאה. — ולפי רוב המפרשים (שהזכרנו לעיל), מדובר בפיסקה זו באוהל שיש בו חלל של טפח על טפח (״פותח טפח״), היינו טומאה שאינה רצוצה, שטומאת אוהל היא; והואיל ויש כאן מגע ואוהל, שהם שני שמות, לפיכך אף חכמים סוברים, שאין שני כחצאי זיתים מצטרפים. **אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אַף בָּזֶה רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** — שסובר רבי מאיר: כל טומאת אוהל, לדעת חכמים, כאילו האוהל מלא טומאה, וכל מה שבתוכו כאילו נוגע בטומאה; ומכאן, מסיים רבי מאיר: **הַכֹּל טָמֵא** — כלומר אף מגע ואוהל משם אחד הם (״מגע״), ומצטרפין הם שני כחצאי זיתים לשיעור אחד לטומאה, **חוּץ מִן הַמַּגָּע עִם הַמַּשָּׂא** — הנוגע בכחצי זית ונושא כחצי זית אחר, שאינו נוגע בו, **וְהַמַּשָּׂא עִם הָאֹהֶל** — שנושא כחצי זית ומאהיל על כחצי זית אחר, שבכגון זה אין שני כחצאי זיתים מצטרפים. **זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא מִשֵּׁם אֶחָד** — מגע ומגע, משא ומשא, אוהל ואוהל, **טָמֵא** — שמצטרפים שני כחצאי הזיתים לשיעור אחד; **מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת** — אבל כל שהוא משני סוגי טומאה, כמבואר לעיל, **טָהוֹר** — שאינם מצטרפים לשיעור טומאה. כלל זה (**לדעת בעל ״תפארת ישראל״**) דברי הכל הוא, שאין מחלוקת בין תנא קמא ובין רבי מאיר בעצם ההלכה, שכל שהוא משני שמות טהור, אלא המחלוקת היא, מה נקרא שני שמות לדעת חכמים, כמו שבארנו לעיל. ברם, יש כותבים, ש״זה הכלל״ הוא סיום דבריו של רבי מאיר (**הרא״ש**). ויש מבארים, שכל הסיפא, החל מפיסקה ״הכל טמא״, היא מסקנת דבריהם של חכמים (**מהר״ם, מובא ב״תוספות יום טוב״**).

ב מְלֹא תַרְוָד רָקָב שֶׁנִּתְפַּזֵּר בְּתוֹךְ הַבַּיִת — הַבַּיִת טָמֵא, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר. רְבִיעִית דָּם שֶׁנִּבְלְעָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת — הַבַּיִת טָהוֹר. נִבְלְעָה בִּכְסוּת, אִם מִתְכַּבֶּסֶת וְיוֹצֵא מִמֶּנָּה רְבִיעִית דָּם — טְמֵאָה, וְאִם לָאו — טְהוֹרָה, שֶׁכָּל הַבָּלוּעַ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָצֵאת — טָהוֹר.

ג נִשְׁפַּךְ בָּאֲוִיר, אִם הָיָה מְקוֹמוֹ קְטַפְּרֵס וְהֶאֱהִיל עַל מִקְצָתוֹ — טָהוֹר; הָיָה אֶשְׁבֹּרֶן, אוֹ שֶׁקָּרַשׁ — טָמֵא. נִשְׁפַּךְ עַל הָאִסְקֻפָּה, וְהִיא קְטַפְּרֵס בֵּין מִבַּפְּנִים בֵּין מִבַּחוּץ, וְהַבַּיִת מַאֲהִיל עָלָיו — טָהוֹר; הָיָה אֶשְׁבֹּרֶן, אוֹ שֶׁקָּרַשׁ — טָמֵא. כָּל שֶׁבַּמֵּת — טָמֵא, חוּץ מִן הַשְּׂעָרִים, וְהַשֵּׂעָר, וְהַצִּפֹּרֶן. וּבְשָׁעַת חִבּוּרָן — הַכֹּל טָמֵא.

ד כֵּיצַד? הַמֵּת מִבַּחוּץ וּשְׂעָרוֹ בִּפְנִים — הַבַּיִת טָמֵא. עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר, הִכְנִיס מִקְצָתוֹ מִבִּפְנִים וְהַבַּיִת

פירוש ברטנורא

ב מלא תרווד רקב. דאמרן לעיל בריש פרק ב' שהוא מטמא באוהל: **שנתפזר לתוך הבית.** ונתערב בו עפר כל שהוא: **ור' שמעון מטהר.** סבר סופו כתחילתו, מה תחילתו אם נקבר המת בתכריכים או בארון של עץ, אין לו רקב, דבעינן שלא יהיה דבר נגלל עמו, אף סופו לאחר שנעשה רקב אם נתערב עמו דבר אחר אינו מטמא. ואין הלכה כר' שצעון: **אם מתכבסת הכסות ויוצא ממנה רביעית דם.** וכיצד משערין אותה, מביא מים במדה ומכבסה בהן, ומביא מים אחרים כמדתן ונותן בהן רביעית דם, אם היה מראיהן שוה הרי זו טמאה, ואם לאו טהורה:

ג נשפך באויר. בתוך הבית: **אם היה מקומו קטפרס.** אם המקום שנשפך בו הדם היה מדרון: **והאהיל.** אדם על מקצתו: **טהור.** דקטפרס אינו חיבור: **היה אשבורן.** מקום מכונס כמו בתוך גומא: **או שקרש** הדם ואפילו קטפרס, הוי חיבור וטמא, ואפילו האהיל על קצתו: **נשפך על האסקופה.** כמין אצטבא שלפני פתח הבית **והיא קטפרס בין מבפנים.** שמשפע לצד פנים: **בין מבחוץ.** שמשפע לצד חוץ: **והבית מאהיל.** על מקצתו, **טהור** כל מה שבבית מטומאת אוהל, אע"פ שסופו של דם לירד לפנים, דאינו חיבור: **חוץ מן השינים והשער והצפורן.** דכתיב (במדבר י"ט) בעצם, מה עצם שנברא עמו ואין גוזעו מחליף, אף כל שנברא עמו ואין גוזעו מחליף. יצאו שינים שלא נבראו עמו, יצאו שער וצפורן שגזען מחליף:

ד הבית טמא. כל מה שבתוכו טמא, שהרי מאהיל על השער המחובר למת: **עצם שיש עליו כזית בשר.** העצם נחשב יד לבשר: **תחובים בידי אדם.**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

מְלֹא תַרְוָד רָקָב — עפר רקבון של מת, המטמא באוהל (עיין לעיל ב, א). **שֶׁנִּתְפַּזֵּר בְּתוֹךְ הַבַּיִת** — ונתערב בו עפר כל שהוא **(הר"ש; ברטנורא). הַבַּיִת טָמֵא** — כל מה שבבית טמא משום אוהל, שהואיל ואנו יודעים שיש כאן ודאי מלוא תרווד רקב בתוך הבית, לפיכך אף על פי שהוא מעורב בעפר אינו מתבטל **("תפארת ישראל"), וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר** — שהולך הוא לשיטתו (לעיל ב, ב), שרקב שנתערב בו דבר אחר אינו מטמא, ואף כאן הואיל ויש בו תערובת עפר אינו מטמא. **רְבִיעִית דָּם** — המטמאה באוהל (כלעיל ב, ב), **שֶׁנִּבְלְעָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת** — בקרקע הבית, **הַבַּיִת טָהוֹר** — כלומר מה שנכנס לתוך הבית לאחר שנבלע שם הדם אינו מיטמא. ברם, כל מה שהיה בבית בשעה שנבלעה בו רביעית הדם טמא **(גמרא נידה סב, ב; רמב"ם). נִבְלְעָה בִּכְסוּת** — רביעית דם, **אִם מִתְכַּבֶּסֶת וְיוֹצֵא מִמֶּנָּה רְבִיעִית דָּם, טְמֵאָה** — כלומר הכסות מטמאה באוהל, שאם הכניסוה לבית לאחר שנבלע בה הדם, כל מה שבבית טמא; **וְאִם לָאו** — שאין יוצאה ממנה רביעית דם על ידי הכביסה, **טְהוֹרָה** — כלומר אין הכסות מטמאה באוהל (אבל הכסות עצמה טמאה, שכבר נגעה ברביעית דם קודם שנבלעה בה). **שֶׁכָּל הַבָּלוּעַ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָצֵאת** — על ידי כביסה סתם, מבלי להשתמש באמצעים מיוחדים **("תוספות יום טוב"), טָהוֹר** — ובתוספתא מבואר: "כיצד משערים אותה (אם מתכבסת ויוצאת ממנה רביעית דם)? מביא מים במידה ומכבס את הכסות בהם, ומביא מים אחרים ונותן לתוכם רביעית דם — אם היה מראיהם שווה, הרי זו טמאה; ואם לאו, טהורה". **פירוש הדברים (לפי "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל"),** שאם לאחר שכיבס את הכסות היו במים שנסחטו מהכביסה תוספת של רביעית על מה שהביא בתחילה, הרי כבר הוברר שעל ידי הכביסה יצאה ממנה רביעית דם, ושוב אין צורך להביא מים אחרים. אבל אם לא נוספה עליהם רביעית, אז מביא מים אחרים כמידת מי הכביסה פחות רביעית, ונותן לתוכם רביעית דם, ואם היו מראיהם של המים הראשונים והאחרונים שווה, הרי זו טמאה; ואם לאו, טהורה (כמו שבארנו במשנה).

באור משנה ג

נִשְׁפַּךְ — הדם, **בָּאֲוִיר** — היינו בחוץ, תחת כפת השמים, ולא בתוך הבית **("תוספות יום טוב"; "אליהו רבא"; "תפארת ישראל"**; אבל הרב מברטנורא מפרש: בתוך הבית; **ומקשה עליו בעל "תוספות יום טוב"), אִם הָיָה מְקוֹמוֹ** — המקום שנשפכה בו רביעית הדם, **קְטַפְּרֵס** — משופע, מדרון, **וְהֶאֱהִיל** — אדם, **עַל מִקְצָתוֹ** — על מקצת הדם, **טָהוֹר** — שקטפרס אינו חיבור (טהרות ח, ט), והרי שלא האהיל על שיעור טומאה; **הָיָה** — המקום שנשפך בו הדם, **אֶשְׁבֹּרֶן** — שקע, כגון גומה, שהדם היה מכונס בו, **אוֹ שֶׁקָּרַשׁ** — הדם, ואפילו מקומו קטפרס, **טָמֵא** — המאהיל על מקצתו, לפי שבכגון זה הדם כולו חשוב חיבור, והריהו כאילו האהיל על כל רביעית הדם. **נִשְׁפַּךְ** — הדם, **עַל הָאִסְקֻפָּה** — על המפתן שלפני הבית, **וְהִיא קְטַפְּרֵס** — והאסקופה היא משופעת, **בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ** — בין שהיא משופעת לצד פנים, לצד הבית, ובין לצד חוץ, כלומר אפילו שיפועה יורד לצד הבית, והדם שנשפך עליה סופו לירד לפנים, **וְהַבַּיִת מַאֲהִיל עָלָיו** — על מקצת רביעית הדם, **טָהוֹר** — כל מה שבבית מטומאת אוהל, שאין קטפרס חיבור; **הָיָה אֶשְׁבֹּרֶן** — שהיה שקע באיסקופה, והדם מכונס בו, **אוֹ שֶׁקָּרַשׁ** — הדם, ואפילו האסקופה קטפרס, **טָמֵא** — כל מה שבבית, אף שהוא מאהיל על מקצת הדם, כמו שבארנו הטעם לעיל. **כָּל שֶׁבַּמֵּת, טָמֵא** — כל מה שבגופו של המת טמא ומטמא, **חוּץ מִן הַשִּׁנַּיִם, וְהַשֵּׂעָר, וְהַצִּפֹּרֶן** — לאחר שפירשו מן המת; הטעם מבואר בגמרא **(נידה נה, א),** שנאמר **(במדבר יט, טז):** "או בעצם אדם", מה עצם שנברא עמו ואין גזעו מחליף, אף כל שנברא עמו ואין גזעו מחליף, יצאו השיניים שלא נבראו עמו, יצאו שער וצפורן, שאף על פי שנבראו עמו, גזען מחליף (שאם ניטלו יש להם חליפים, שאחרים צומחים במקומם). **וּבְשָׁעַת חִבּוּרָן** — למת, **הַכֹּל טָמֵא** — הנוגע בהם כאילו נוגע במת עצמו, וכן המאהיל עליהם כאילו מאהיל על גוף המת, שהם "יד" לטומאת המת **(תוספות נזיר נא, א).**

באור משנה ד

משנתנו היא המשך למה ששנינו בסיפא של המשנה הקודמת: "ובשעת חיבורן הכל טמא".

כֵּיצַד — בשעת חיבורן הכל טמא? **הַמֵּת מִבַּחוּץ** — מחוץ לבית, **וּשְׂעָרוֹ בִּפְנִים** — בתוך הבית, **הַבַּיִת טָמֵא** — כל מה שבבית טמא, לפי שהבית מאהיל על השער המחובר למת, והרי זה כאילו מאהיל על המת עצמו, כמו שבארנו לעיל. **עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כַּזַּיִת**

מַאֲהִיל עָלָיו — טָמֵא. שְׁנֵי עֲצָמוֹת וַעֲלֵיהֶן כִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בָּשָׂר, הִכְנִיס מִקְצָתָם מִבִּפְנִים וְהַבַּיִת מַאֲהִיל עֲלֵיהֶם — טָמֵא. הָיוּ תְּחוּבִים בִּידֵי אָדָם — טָהוֹר, שֶׁאֵין חִבּוּרֵי אָדָם חִבּוּר.

ה אֵיזֶהוּ דַּם תְּבוּסָה? הַמֵּת שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ שְׁמִינִית בְּחַיָּיו וּשְׁמִינִית בְּמוֹתוֹ; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: רְבִיעִית בְּחַיָּיו וּרְבִיעִית בְּמוֹתוֹ, נִטַּל מִזֶּה וּמִזֶּה רְבִיעִית. רַבִּי אֶלְעָזָר בֵּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: זֶה וָזֶה כַּמַּיִם. אֵיזֶהוּ דַּם תְּבוּסָה? צָלוּב שֶׁדָּמוֹ שׁוֹתֵת וְנִמְצָא תַּחְתָּיו רְבִיעִית דָּם — טָמֵא, אֲבָל הַמֵּת שֶׁדָּמוֹ מְנַטֵּף וְנִמְצָא תַּחְתָּיו רְבִיעִית דָּם — טָהוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא כִי, אֶלָּא הַשּׁוֹתֵת — טָהוֹר, וְהַמְּנַטֵּף — טָמֵא.

פירוש ברטנורא

שלא היה הבשר מחובר לעצם מעיקרו, אלא אדם תחבו לשם כדרך שתוחבים הבשר בשפוד:

ה איזהו דם תבוסה. אמתניתין דלעיל דפרק ב׳ [משנה ב׳] קאי, דקתני רביעית דם תבוסה טמא, וקמפרש הכא איזהו דם תבוסה: **שמינית בחייו ושמינית במותו.** מצטרפים לרביעית: **רביעית בחייו ורביעית במותו.** שנתערבו ונטל מן התערובת רביעית, זהו דם תבוסה. אבל שמינית בחייו ושמינית במותו, לא: **זה וזה.** דר׳ עקיבא ודר׳ ישמעאל: **כמים.** ואינן מטמאין: **ואיזהו דם תבוסה.** ויורד בלא הפסק, מפני שטיפה של מיתה מעורבת בו. אבל נוטף, שיורד טפה אחר טפה, קמא קמא בטיל וטהור: **רבי יהודה אומר לא כי.** כלומר לא כן הדבר: **אלא השותת טהור.** שאני אומר אותה טפה שהנשמה תלויה בה עמדה לה על גבי העץ שהוא תלוי בו, ואין בדם זה אותה טפה אחרונה של מיתה: **והמנטף טמא.** ולא אמרינן קמא קמא בטל, דסבר רבי יהודה אין דם מבטל דם. והלכה כרבי עקיבא:

משניות מבוארות – קהתי

בָּשָׂר, הִכְנִיס מִקְצָתוֹ — מקצת העצם בלי הבשר, **מִבִּפְנִים** — לפנים הבית, **וְהַבַּיִת מַאֲהִיל עָלָיו** — על אותו חלק מן העצם שהכניס לפנים, אף על פי שהעצם בפני עצמו אינו מטמא באוהל, מכל מקום **טָמֵא** — כל מה שבבית, משום כזית הבשר שעליו, שהעצם נחשב ״יד״ לבשר, וכיון שהבית מאהיל על העצם הרי זה כאילו מאהיל על הבשר. ולא זו בלבד שעצם אחד נעשה יד לכזית בשר שעליו, אלא אף **שְׁנֵי עֲצָמוֹת וַעֲלֵיהֶן כִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בָּשָׂר** — שעל כל עצם כחצי זית בשר, הרי הם נעשים יד לבשר שעליהם, שאם **הִכְנִיס מִקְצָתָם מִבִּפְנִים** — אם הכניס לתוך הבית מקצת שני העצמות בלי הבשר שעליהם, **וְהַבַּיִת מַאֲהִיל עֲלֵיהֶם** — על העצמות הללו, **טָמֵא** — כל מה שבבית, שיש ״יד״ לפחות מכזית **(גמרא חולין קיט, ב)**, והרי זה כאילו הבית מאהיל על שני כחצאי הזיתים בשר, שלדעת חכמים (לעיל משנה א) מצטרפים הם לכזית שלם המטמא באוהל. **הָיוּ תְּחוּבִים בִּידֵי אָדָם** — אם הבשר לא היה מחובר לעצמות מטבעו, אלא אדם תחב את העצמות בבשר, **טָהוֹר** — הבית, **שֶׁאֵין חִבּוּרֵי אָדָם חִבּוּר** — בדבר שאין דרך חיבורו בידי אדם אלא מתולדתו, כל שמחובר בידי אדם אינו נחשב חיבור. ברם, כל שדרך חיבורו בידי אדם, הרי זה נחשב חיבור גמור (כמו ששנינו במסכת כלים).

באור משנה ה

משנתנו באה לפרש מה ששנינו (לעיל ב, ב) שרביעית דם תבוסה מטמאה באוהל (מגזירת חכמים).

אֵיזֶהוּ דַּם תְּבוּסָה? הַמֵּת שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ שְׁמִינִית — הלוג, **בְּחַיָּיו** — סמוך למיתה, **וּשְׁמִינִית בְּמוֹתוֹ** — שהן מצטרפות לרביעית, כאילו כל רביעית הלוג דם יצאה במותו; **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** — ומדייקים המפרשים מדבריו: שמינית במותו, שאם ידוע שרובו יצא מחיים, אין לו דין דם תבוסה **(״תוספות יום טוב״)**. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: רְבִיעִית בְּחַיָּיו וּרְבִיעִית בְּמוֹתוֹ** — ״דם תבוסה״ היינו שיצאה מן המת רביעית הלוג בחייו ורביעית במותו, ואחר כך **נִטַּל מִזֶּה וּמִזֶּה רְבִיעִית** — כלומר שנתערבו הרביעיות וניטלה מן התערובת רביעית **(רמב״ם)**, שהואיל ויש בתערובת רביעית שיצאה לאחר מיתה, הרביעית שניטלה משם טמאה מדין דם תבוסה **(הרא״ש)**. **רַבִּי אֶלְעָזָר בֵּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: זֶה וָזֶה** — דם תבוסה של רבי עקיבא ושל רבי ישמעאל, **כַּמַּיִם** — טהורים כמים; אלא **אֵיזֶהוּ דַּם תְּבוּסָה? צָלוּב** — התלוי על עץ, **שֶׁדָּמוֹ שׁוֹתֵת** — כלומר שדרכו שיהא דמו שותת, נוזל בלי הפסק **(״תוספות יום טוב״; תוספות אנשי שם)**, **וְנִמְצָא תַּחְתָּיו רְבִיעִית דָּם** — הואיל וטיפה של מיתה מעורבת בו **(ר״ש; ברטנורא)**, **טָמֵא** — מדין דם תבוסה, **אֲבָל הַמֵּת שֶׁדָּמוֹ מְנַטֵּף** — כלומר שדרכו שיהא דמו מנטף, היינו יוצא טיפין טיפין, **וְנִמְצָא תַּחְתָּיו רְבִיעִית דָּם** — אפילו היה רובו הדם לאחר מיתה, **טָהוֹר** — שכל טיפה וטיפה שיצאה לאחר מיתה בטלה בדם הראשון שיצא מחיים. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא כִי** — לא כן הדין, **אֶלָּא הַשּׁוֹתֵת** — צלוב שדמו שותת ונמצאה תחתיו רביעית דם, **טָהוֹר** — הדם, שאני אומר: אותה טיפה שהנשמה תלויה בה עמדה לה על גבי העץ שהוא תלוי עליו, ואין ברביעית הדם טיפה אחרונה של מיתה **(ברטנורא)**. ויש מוסיפים לבאר, שהואיל והעץ אינו מתחלחל ומתגלגל מנדנוד הצלוב, אנו אומרים שהדם שיצא לאחר מיתה עמד לו על העץ **(המאירי למסכת נידה)**, ורביעית הדם שעל הארץ יצאה רובה מחיים **(״סדרי טהרות״)**. **וְהַמְּנַטֵּף** — המת שדמו מנטף, ונמצאה תחתיו רביעית דם, **טָמֵא** — ואין אומרים, שטיפה טיפה בטלה, שסובר רבי יהודה: אין דם מבטל דם **(גמרא נידה עא, א)**. לדעת מפרשים אחדים **(הגר״א; ״תפארת ישראל״)**, רבי אלעזר ברבי יהודה החולק על רבי עקיבא ורבי ישמעאל ואומר: זה וזה כמים, אינו מפרש במשנתנו איזהו דם תבוסה, כלומר שכל הבבא שבסיפא: ״איזהו דם תבוסה? צלוב שדמו שותת״ וכו׳, אינה המשך לדבריו של רבי אלעזר ברבי יהודה, אלא סתם משנה היא הבאה ללמד (אליבא דרבי עקיבא), שלא כל דם תבוסה מטמא; וזוהי שאלת המשנה בסיפא: איזהו דם תבוסה המטמא?... ברם, דעתו של רבי אלעזר ברבי יהודה במהותו של דם תבוסה מובאת בתוספתא: ״ואיזה הוא דם תבוסה? רבי אלעזר ברבי יהודה אומר: הרוג שיצא ממנו רביעית דם בחייו ובמותו, ספק בחייו יצא (כולו), ספק במותו יצא, ספק בחייו ובמותו (קצת בחייו וקצת במותו), זהו דם תבוסה״. אבל חכמים חולקים שם על רבי אלעזר ברבי יהודה ואומרים, שזה אינו דם תבוסה שטומאתו מדרבנן, אלא הואיל ויש ספק שמא יצא כולו במותו, הרי זה ספק טומאה מן התורה, ודינו ככל ספק טומאה, שברשות היחיד ספקו טמא, וברשות הרבים ספקו טהור. אלא איזהו דם תבוסה? הרוג שיצא ממנו רביעית דם בחייו ובמותו, ועדיין לא פסק, ספק רובו בחייו ומיעוטו במותו, ספק רובו במותו ומיעוטו בחייו — זהו דם תבוסה. ומבואר במפרשים, שדעת חכמים שבתוספתא היא כדעת רבי עקיבא שבמשנתנו, וכן הלכה **(רמב״ם הל׳ טומאת מת ב, יג; עיין ״כסף משנה״ שם)**.

ו כַּזַּיִת מִן הַמֵּת פִּתְחוּ בְּטֶפַח, וְהַמֵּת פִּתְחוּ בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים, לְהַצִּיל הַטֻּמְאָה עַל הַפְּתָחִים; אֲבָל לְהוֹצִיא הַטֻּמְאָה — בְּפוֹתֵחַ טֶפַח. גָּדוֹל מִכַּזַּיִת — כַּמֵּת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת כַּמֵּת.

ז טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח מְרֻבָּע — מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה, וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. כֵּיצַד? בֵּיב שֶׁהוּא קָמוּר תַּחַת הַבַּיִת, יֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְיֵשׁ בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח, טֻמְאָה בְתוֹכוֹ — הַבַּיִת טָהוֹר; טֻמְאָה בַּבַּיִת — מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת, וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. יֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח, הַטֻּמְאָה בְתוֹכוֹ —

פירוש ברטנורא

ו כזית מן המת פתחו בטפח. המת בבית ולו פתחים הרבה, כל הכלים המונחים בחלל הפתחים תחת המשקוף של פתח מבחוץ, אע"פ שהפתחים נעולים ויש הפסק בין אוהל המת לאוהל הכלים, כולן טמאין. דגזרו חכמים טומאה על המקום שהוא דרך יציאת טומאה שסופו של מת לצאת דרך שם, וכשאין יודעים באיזה מקום יוציאוהו, כולן טמאין. ואם יש כזית מן המת בבית וחשב להוציאו בחלון שיש בו פותח טפח, מציל על כל הפתחים הנעולים, כיון שיודע המקום שסופה של טומאה לצאת דרך שם. ואם הוא מת שלם וחשב להוציא דרך חלון שיש בו ארבעה, מציל על כל הפתחים הנעולים, דבשיעור ארבעה טפחים שיערו חכמים שראוי להוצאת המת: **אבל להוציא את הטומאה בפותח טפח.** אפילו מת שלם טומאה יוצאה דרך חלון כל זמן שהוא פתוח, ומטמא הכלים שבבית שבצדו אם יש בחלון פותח טפח: **גדול מכזית כמת.** דוקא כזית מצומצם פתחו בטפח. אבל יותר מכזית דינו כאילו היה מת שלם, ואין מציל על הפתחים הנעולים עד שיהא בו ארבעה: **רבי יוסי אומר השדרה והגולגולת** שבבית דינו כמת שלם, ואם חשב להוציאן דרך חלון אין מציל על הפתחים הנעולים עד שיהא בו ארבעה. וכן הלכה:

ז טפח על טפח על רום טפח. דף שהוא רחב טפח על טפח וגבוה מן הארץ טפח, ומאהיל על כזית מן המת ועל הכלים, מביא את הטומאה על הכלים: **מרובע.** שאם היה רחבו פחות מטפח אע"פ שהיה ארכו שני טפחים, לא אמרינן שים מה שיתר על ארכו ברחבו ורבעהו, להכי קתני מרובע, שצריך שיהא ברחבו טפח ובארכו טפח: **כיצד.** כלומר כיצד חוצץ בפני הטומאה: **ביב שהוא קמור.** חפירה בקרקע ומקורה, והיינו קמור, ושם יורדים שופכים שבבית ומשם יוצאים לרשות הרבים: **יש בו פותח טפח.** דהיינו טפח על טפח ברום טפח בביב עצמו: **וביציאתו.** בפתח הביב שממנו יוצאין המים לרשות הרבים: **טומאה בתוכו.** כזית מן המת בתוך הביב. דכזית מן המת פתחו בטפח: **הבית טהור.** שהטומאה יוצאה דרך פתח הביב היוצא לרשות הרבים. והיינו דקתני

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

להלן (ז, ג) שנוי: "המת בבית, ובו פתחים הרבה — כולם טמאים". היינו כל מה שנמצא בחלל הפתחים תחת המשקוף מבחוץ טמא, אפילו הם נעולים, שכן חכמים גזרו טומאה על הפתח שדרכו עתידים להוציא את המת מן הבית, וכשאין ידוע באיזה פתח יוציאוהו, כל הפתחים טמאים; ברם, אם נפתח אחד מהפתחים או שחשבו על אחד מהפתחים להוציא דרכו את המת, הרי פתח זה מציל על כל הפתחים הנעולים, שהואיל וידוע, שדרכו יוציאו את המת, הוא בלבד טמא, ושאר הפתחים הנעולים טהורים. משנתנו באה ללמד, שהוא הדין לכזית מן המת המונח בבית, אלא שיש הבדל בין כזית מן המת למת שלם לענין שיעור הפתח.

כַּזַּיִת מִן הַמֵּת — המונח בבית, ולו פתחים הרבה, **פִּתְחוּ בְּטֶפַח** — אם הפתח, שבו עומדים להוציא את הכזית מתוך הבית, הוא טפח על טפח, כגון שחשבו להוציאו דרך חלון או דרך חור שבקיר, הפתח הזה מציל על כל הפתחים הנעולים, שהוא בלבד טמא, ושאר כל הפתחים הנעולים טהורים, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, ברם, אם אין בו טפח על טפח, כל הפתחים, אף על פי שהם נעולים, טמאים; **וְהַמֵּת** — השלם, **פִּתְחוּ בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים, לְהַצִּיל הַטֻּמְאָה עַל הַפְּתָחִים** — דווקא אם חשבו להוציאו בפתח של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, הוא מציל על שאר הפתחים הנעולים, ואילו בפחות מכן אינו ראוי להוצאת המת, ואינו מציל על שאר הפתחים; **אֲבָל לְהוֹצִיא הַטֻּמְאָה** — לענין יציאת הטומאה (התפשטותה) מן הבית שהמת מונח בו למקום אחר דרך הפתח הפתוח לשם, **בְּפוֹתֵחַ טֶפַח** — אפילו מת שלם טומאתו יוצאת למקום אחר בפתח של טפח על טפח, ומטמאת את כל הנמצא שם. **גָּדוֹל מִכַּזַּיִת** — אם יותר מכזית של מת מונח בבית, **כַּמֵּת** — דינו כמת שלם, ואין פתחו מציל על הפתחים הנעולים אלא אם כן יש בו ארבעה טפחים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת** — של מת, אף אם אין בהן כזית (**"תוספות יום טוב"; הרש"ש**), **כַּמֵּת** — דינן כמת שלם, שאין פתחן מציל על הפתחים הנעולים אלא אם כן יש בו ארבעה טפחים. יש מפרשים, שרבי יוסי חולק על תנא קמא וסובר, שדווקא שדרה וגולגולת דינן כמת שלם, אבל גדול מכזית אין דינו כמת שלם (**הרא"ש להלן ד, ב; "משנה אחרונה"; "תפארת ישראל"**).

באור משנה ז

משנתנו דנה בשיעור האוהל המביא את הטומאה.

טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח מְרֻבָּע — אוהל שארכו טפח ורחבו טפח וגובה חללו טפח; ונקטה המשנה לשון "מרובע", להשמיענו שצריך דווקא שיהא כל מימד ומימד לפחות טפח, כלומר שחלל האוהל הוא טפח מעוקב, **מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה** — אם נמצאת טומאת המת תחת האוהל, כל הנמצא שם טמא, כגון דף שהוא טפח על טפח וגבוה מן הארץ טפח, והוא מאהיל על כזית מן המת, וגם על כלים שאינם נוגעים בטומאה, הרי זה מביא את הטומאה על הכלים, **וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה** — ומעכב את הטומאה מלצאת דרך מחיצות האוהל, כגון אם היו כלים על גבי הדף המאהיל על כזית מת, הרי הכלים טהורים מפני שהדף חוצץ בינם לבין הטומאה. ומוסיפה המשנה לפרש בענין זה: **כֵּיצַד** — חוצץ בפני הטומאה? **בֵּיב שֶׁהוּא קָמוּר תַּחַת הַבַּיִת** — תעלת מי שופכים שהיא מכוסה ועוברת תחת קרקע הבית, ויש לה פתח בתוך הבית, שבו מכניסים את המים, והם מקלחים דרך התעלה ויוצאים בפתחה שבחוץ, הפתוח לרשות הרבים; ברם, הפתח שבתוך הבית הוא נעול, כדי שלא ייכנס ריח רע של השופכים לתוך הבית: **יֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח** — בחלל הביב יש טפח על טפח על רום טפח; **וְיֵשׁ בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח** — ובפתחו שבחוץ, שבו יוצאים מי השופכים לרשות הרבים, יש טפח על טפח, **טֻמְאָה בְתוֹכוֹ** — אם כזית מן המת בתוך הביב, **הַבַּיִת טָהוֹר** — שהואיל והביב יש בו פותח טפח, הריהו חשוב אוהל לעצמו וחוצץ בפני הטומאה שלא תבקע לתוך הבית; ואף על פי שיש לביב פתח בתוך הבית, שיש בו פותח טפח, מכל מקום הואיל ופתח זה נעול, כמו שבארנו לעיל, ויש ביציאתו פותח טפח, לפיכך אין הטומאה נכנסת לתוך הבית אלא היא יוצאת דרך פתח הביב הפתוח לחוץ, כמבואר הטעם להלן; **טֻמְאָה בַּבַּיִת** — ואם היתה טומאת מת בתוך הבית, **מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ** — בתוך הביב, **טָהוֹר** — שחוצץ הוא בפני הטמאה, מאחר שהוא אוהל בפני עצמו, כמו שבארנו לעיל; ואין אומרים, שהטומאה נכנסת לביב דרך פתח הביב שבתוך הבית, **שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת, וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס** — דרכה של הטומאה לצאת דרך פתחי הבית לחוץ, ולא להיכנס לביב דרך פתחו שבתוך הבית, הלכך פתחי הבית מצילים על פתח הביב שבתוך הבית. ואף על פי שפתחי הבית אף הם נעולים, ולא חישב עליהם להוציא את הטומאה דרך אחד מהם, מכל מקום כלפי פתח הביב שבתוך הבית, הרי הם כאילו חישב עליהם וחשובים כפתוחים (**"סדרי טהרות"**). וכן מוסב טעם זה גם על הרישא, שאם הטומאה בביב, דרכה לצאת דרך פתחה

הַבַּיִת טָמֵא; טֻמְאָה בַּבַּיִת — מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת, וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. אֵין בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח, טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ — הַבַּיִת טָמֵא; טֻמְאָה בַּבַּיִת — מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא. אֶחָד חֹר שֶׁחֲרָרוּהוּ מַיִם אוֹ שְׂרָצִים, אוֹ שֶׁאֲכָלַתּוּ מַלַּחַת, וְכֵן מַרְבֵּךְ שֶׁל אֲבָנִים, וְכֵן סְוָאר שֶׁל קוֹרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל אֹהֶל שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי בִּידֵי אָדָם אֵינוֹ אֹהֶל; וּמוֹדֶה בַּשְּׁקִיפִים וּבַסְּלָעִים.

פ ר ק ר ב י ע י

א מִגְּדֵל שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּאֲוִיר, טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ — כֵּלִים שֶׁבְּעָבְיוֹ טְהוֹרִים; טֻמְאָה בְּעָבְיוֹ — כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִים.

פירוש ברטנורא

חוצץ בפני הטומאה: **טומאה בבית מה שבתוך הביב טהור.** דאין דרך טומאה להכניסה דרך פתח הביב, שדרך הטומאה להוציאה דרך פתח הבית ולא להכניסה לביב: **ואין ביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טמא.** דטומאה עולה מן הביב לבית כיון שאין לה דרך לצאת דרך פתח הביב היוצא לרשות הרבים, דכל פחות מטפח אין הטומאה יוצאה: **אין בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח.** לחנם נקט ואין ביציאתו פותח טפח, דכיון דאין בו פותח טפח, על יציאתו לא חיישינן, דכאילו אין שם חלל כלל דמי והרי הביב נחשב כקרקע הבית, ואמרו חכמים כל אשר באוהל יטמא, לרבות קרקעיתו של בית כמוהו עד התהום: **אחד חור שחררוהו מים.** האי פותח טפח שמביא את הטומאה, לא שנא אם נעשה החור הזה על ידי מים או שנקבוהו שרצים: **או שאכלתו מלחת.** לשון ארץ מלחה. כמין עפר לבן דומה למלח ומתאכל ונופל ונעשה חור מאליו: **מרבך של אבנים.** אבנים גדולות ערוכות וסדורות זו על זו, ופעמים שהאחת סדורה על גבי שתים והתחתונות מפורדות זו מזו ויש שם אוהל טפח: **סואר של קורות.** קורות ערוכות זו על זו ועומדות לבנין, ופעמים שיש ביניהן אוהל טפח: **כל שאינו עשוי בידי אדם אינו אוהל.** דיליף אוהל אוהל ממשכן, מה להלן בידי אדם אף כאן בידי אדם: **בשקיפים.** תרגום סעיפי הסלעים, שקיפי כפייא: **ובסלעים.** בנקיקי הסלעים. ושקיפי ונקיקי הסלעים אחד הן, אלא שזה נעשה על ידי מטר וזה נעשה מאליו. ואע"ג דלא נעשו בידי אדם מודה בהם רבי יהודה, דלא יליף גזירה שוה דאוהל אוהל ממשכן אלא לפותח טפח בלבד, אבל ביותר מטפח, כגון מלא אגרוף, אמרינן בסוכה [ריש] פרק הישן. דמודה רבי יהודה שאפילו נעשה מאליו מביא את הטומאה. וכן בשקיפים ובסלעים. ואין הלכה כרבי יהודה:

ד א **מגדל שהוא עומד באויר.** מגדל עץ שיש לו דפנות והדפנות עצמן יש חלל בעוביין כגון חורין המפולשין פתוחים לפנים ולחוץ אלא שאין בהן פותח טפח, ורגילים להצניע שם מחטין וצנוריות וכלים קטנים: **שהוא עומד באויר.** תחת אויר השמים, כגון דקאי בחצר: **טומאה בתוכו.** בחלל המגדל עצמו:

משניות מבוארות – קהתי

הפתוח לחוץ ואין דרכה להיכנס לבית דרך פתח הביב שבתוך הבית, ולכן פתח הביב שבחוץ מציל על פתח הביב שבתוך הבית, מאחר שהוא נעול (**שם**). **יֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח** — בחלל הביב, ואף בפתחו שבתוך הבית, **וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח** — ואין בפתחו שבחוץ טפח על טפח, **הַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ** — אם כזית מן המת בתוך הביב, **הַבַּיִת טָמֵא** — שהואיל ואין לטומאה דרך לצאת לחוץ, שבפחות מטפח אין הטומאה יוצאת, לפיכך עולה היא מן הביב לבית; ואף על פי שפתחו שבתוך הבית נעול, מכל מקום הרי סופו להיפתח, ועתידה הטומאה לצאת מן הביב דרך פתחו שבתוך הבית ולהיכנס לבית, הלכך הבית טמא; **טֻמְאָה בַּבַּיִת, מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר** — מה שבתוך הביב טהור, לפי שהביב חוצץ בפני הטומאה שבבית, ופתחי הבית מצילים על פתח הביב שבתוך הבית, מאחר שהוא נעול, כמו שבארנו ברישא; **שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת** — דרך פתחי הבית, **וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס** — לביב דרך פתחו שבתוך הבית, כמו שבארנו לעיל. **אֵין בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח** — שבכגון זה אינו חשוב אוהל, ואינו חוצץ בפני הטומאה, **טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ** — בתוך הביב, **הַבַּיִת טָמֵא** — כאילו הטומאה בתוך הבית (**רמב"ם**), כמבואר הטעם לקמן; **טֻמְאָה בַּבַּיִת, מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא** — שהואיל ואין בחלל הביב פותח טפח, הריהו נחשב כקרקע הבית, שדינו עד התהום כמו הבית, כמו שדרשו חכמים: "וכל אשר באוהל יטמא שבעת ימים" (**במדבר יט, יד**) — לרבות קרקעו של בית כמוהו עד התהום (**ספרי חוקת**); הלכך כל הנמצא בביב כאילו טמון בקרקע הבית, וכל הטמון בקרקע הבית הריהו כמונח בתוך הבית. **אֶחָד חֹר שֶׁחֲרָרוּהוּ מַיִם אוֹ שְׂרָצִים** — כלומר מה ששנינו ברישא טפח על טפח על רום טפח מביא את הטומאה וחוצץ בפני הטומאה, דין זה נוהג גם בחור שנעשה על ידי מים, או על ידי שרצים, **אוֹ שֶׁאֲכָלַתּוּ מַלַּחַת** — רקבון הבא מחמרי מלח שנתכנסו בקרקע. **וְכֵן מַרְבֵּךְ** — ויש גורסים: מדבך, כמו נדבך — **שֶׁל אֲבָנִים** — סדורות זו על גב זו ויש ביניהן אוהל של טפח מעוקב, **וְכֵן סְוָאר שֶׁל קוֹרוֹת** — קורות ערוכות זו על גב זו, ויש ביניהן אוהל טפח. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל אֹהֶל שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי בִּידֵי אָדָם** — בכוונה לעשותו אוהל, **אֵינוֹ אֹהֶל** — שלומד בגזירה שווה "אוהל, אוהל" מן המשכן, שכן בטומאת המת נאמר (**במדבר יט, יד**): "זאת התורה אדם כי ימות באוהל", ובמשכן נאמר (**שמות מ, יט**): "ויפרוש את האוהל על המשכן", מה שם בידי אדם, אף כאן בידי אדם. **וּמוֹדֶה** — רבי יהודה, **בַּשְּׁקִיפִים** — בסעיפי (חורי) הסלעים, **וּבַסְּלָעִים** — ובנקיקי הסלעים, שאף על פי שהם עשויים בידי שמים, מכל מקום דינם כאוהל, הואיל וחללם גדול, ורגילים בני אדם להשתמש בהם כבשאר אוהלים (**"תפארת ישראל"**). יש מפרשים: שקיפים — סלעים הנופלים ומתפרקים ברוח, ויש חור גדול במקום עקירתם (**רש"י**). ויש מפרשים, ששקיפים ונקיקי הסלעים הם אותו הדבר, אלא שאלו נעשו על ידי מטר ואלו נעשו מאליהם (**רש"י; ברטנורא**). ואין הלכה כרבי יהודה.

בארנו ענייני הביב לפי הרב מברטנורא וסדרי טהרות. אבל יש מפרשים, שמדובר כאן בכגון שפתח הביב שבתוך הבית אין בו פותח טפח, ולפי זה, הטעם הנזכר פעמיים במשנה: שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להיכנס, מיותר הוא לגמרי. ואמנם יש נוסחאות שאין גורסים פיסקה זו במשנתנו (עיין "מלאכת שלמה"; ועיין "משנה אחרונה").

באור משנה א

מִגְּדֵל — ארון עץ בצורת מגדל, **שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּאֲוִיר** — בחוץ, ולא בתוך הבית; ולהלן בסוף פרקנו מבואר, שמדובר כאן במגדל הבא במידה, היינו שהוא מחזיק ארבעים סאה בלח, שהם כוריים ביבש, והוא נפח של אמה על אמה ברום שלוש אמות, שבכגון זה אינו מקבל טומאה (עיין כלים טו, א), והוא נחשב כאוהל, **טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ** — כגון כזית מן המת נמצא בחלל המגדל, **כֵּלִים שֶׁבְּעָבְיוֹ** — הנמצאים בחלל שבעובי הדפנות, וכגון שיש חורים מפולשים בדפנות המגדל, הפתוחים לפנים ולחוץ, אלא שאין בהם פותח טפח לחלל המגדל, ורגילים להצניע שם מחטים או שאר כלים קטנים (**הר"ש; ברטנורא**), **טְהוֹרִים** — שחלל החור שבעוביו אינו חשוב כחלל המגדל אלא כמקום בפני עצמו, וכיון שאינו פתוח טפח על טפח לחלל המגדל, אין הטומאה שבתוכו מתפשטת לשם (**"טהרות"**); ועוד, שאין דרך טומאה ליכנס מן המגדל לעוביו אלא לצאת דרך פתח המגדל (**"משנה אחרונה"**). **טֻמְאָה בְּעָבְיוֹ** — בחלל שבעובי הדפנות, **כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ** — שבתוך חלל המגדל, **טְהוֹרִים** — מהטעם שבארנו לעיל, שהחלל שבעוביו נחשב כאוהל בפני עצמו והוא חוצץ בפני הטומאה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה** —

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה. הָיָה עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת, טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ — הַבַּיִת טָמֵא; טֻמְאָה בַּבַּיִת — מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר, שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. כֵּלִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הָאָרֶץ, שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הַכֹּתֶל, שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הַקּוֹרוֹת: אִם יֵשׁ שָׁם פּוֹתֵחַ טָפַח — טְמֵאִין; וְאִם לָאו — טְהוֹרִין. טֻמְאָה שָׁם — הַבַּיִת טָמֵא.

ב תֵּבַת הַמִּגְדָּל, יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טָפַח, וְאֵין בִּיצִיאָתָהּ פּוֹתֵחַ טָפַח, טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ — הַבַּיִת טָמֵא; טֻמְאָה בַּבַּיִת — מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ טָהוֹר; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת, וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ לַחֲצָאִים, אוֹ לְשָׂרְפָהּ בִּמְקוֹמָהּ.

פירוש ברטנורא

כלים שבעוביו. בעובי חלל הדפנות: **מחצה למחצה.** מחציו של עובי מגדל ולפנים כלפנים, מחציו ולחוץ כלחוץ. בין שהטומאה במגדל וכלים בעוביו, בין שהטומאה בעוביו וכלים במגדל. ואין הלכה כר' יוסי: **טומאה בתוכו.** בתוך המגדל: **הבית טמא.** אע"פ שדלתותיו מגופות. כדמפרש טעמא שדרך הטומאה לצאת משם לבית: **טומאה בבית מה שבתוך המגדל טהור.** והוא שדלתותיו מגופות. דאי פתוחות, לא גרע מחלון שבין שני בתים. וטעמא דמה שבתוך המגדל טהור, שאין דרך לטומאה שבבית להכניסה במגדל: **אם יש שם פותח טפח.** בין שולי המגדל לארץ או בין דופן המגדל לכותל או בין גג המגדל לתקרת הבית: **טמאים.** מחמת טומאה שבבית. אבל אין שם טפח הוי מגדל כלבוד ואין טומאת הבית נכנסת שם: **טומאה שם הבית טמא.** אם היתה טומאה בין שולי המגדל לקרקע הבית. או בין גג המגדל לגג הבית או בין דפנות המגדל לכותלי הבית, אף על פי שאין ביניהן פותח טפח **הבית טמא,** שאין המגדל מציל על הטומאה שתחתיו בתוך הבית שלא תטמא כל אשר בבית:

ב תיבת המגדל. רגילים לעשות תיבות קטנות בתוך מגדל של עץ, כדי להצניע בהם כלים ואוכלין ומשקים: **שיש בה פותח טפח.** שיש בחללה פותח טפח, דלא הויא טומאה טמונה: **ואין ביציאתה.** בחור פתחה אין בו טפח: **טומאה בתוכה הבית טמא.** ואע"פ שפתחה קטן. כדמפרש טעמא, מפני שדרך טומאה לצאת, על כרחך סופה לצאת דרך פתח זה, לפיכך מטמא מיד דרך יציאתה: **מה שבתוכה טהור.** הואיל ואין ביציאתה פותח טפח אינו מביא את הטומאה: **ואין דרך טומאה ליכנס.** שאין סופו להכנס לה מת: **ור' יוסי מטהר.** דשמא אין סופו לצאת דרך פתח זה שיהא בה שיעור טומאה שהרי יכול להוציאה לחצאים או לשורפה במקומה. ואין הלכה כר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

חצי עובי הדופן שלצד פנים המגדל דינו כחלל המגדל, וחצי עוביו שלצד חוץ נידון בפני עצמו. במפרשים מבואר, שרבי יוסי מדמה דין דפנות המגדל לדין השנוי להלן (ו, ג): "כותל המשמש את הבית ידון מחצה למחצה. כיצד? כותל שהוא לאויר (שצידו האחד כלפי חוץ), והטומאה בתוכו: מחציו ולפנים (לצד הבית) — הבית טמא (כאילו הטומאה בבית); מחציו ולחוץ — הבית טהור". אבל תנא קמא סובר, שכותל כלי הנחשב כאוהל, שונה מכותל בית, שכן כותל כלי נידון בפני עצמו ואינו בטל לחלל הכלי (**עיין "תוספות יום טוב, בשם מהר"ם; "תפארת ישראל"; "סדרי טהרות"**). **הָיָה עוֹמֵד** — המגדל — **בְּתוֹךְ הַבַּיִת, טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ** — בתוך המגדל, **הַבַּיִת טָמֵא** — אפילו דלתות המגדל סגורות, כמבואר הטעם לקמן; **טֻמְאָה בַּבַּיִת, מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ** — בתוך המגדל, **טָהוֹר** — שהואיל והמגדל מחזיק ארבעים סאה בלח, אינו כשאר כלי הבית, אלא נחשב כאוהל בתוך אוהל והוא מציל על מה שבתוכו מליטמא; **שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת** — הלכך, אם יש טומאה בתוך המגדל, הרי היא יוצאת מן המגדל לבית ומטמאתו. וזהו ששנינו לעיל: טומאה בתוכו, הבית טמא. **וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס** — אין דרך הטומאה להיכנס מן הבית אל המגדל הנעול מכל צדדיו, וזהו ששנינו: טומאה בבית, מה שבתוכו טהור. **כֵּלִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הָאָרֶץ** — הנמצאים בין המגדל לבין קרקע הבית, **שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הַכֹּתֶל** — או בין המגדל לבין כותל הבית, **שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הַקּוֹרוֹת** — או בין המגדל לבין תקרת הבית, **אִם יֵשׁ שָׁם** — בין המגדל לארץ, או בין דופן המגדל לכותל הבית, או בין גג המגדל לתקרת הבית, **פּוֹתֵחַ טָפַח** — טפח על טפח פתוח לתוך הבית, **טְמֵאִין** — הכלים, מחמת הטומאה שבבית, **וְאִם לָאו** — אם אין שם פותח טפח, **טְהוֹרִין** — הכלים, שאין הטומאה נכנסת לשם, לפי שהמגדל הוא כלבוד וחוצץ בפני הטומאה על הכלים המונחים שם, כמו שבארנו לעיל, שאוהל בתוך אוהל מציל על הטהורים שבתוכו מלהיטמא (**ברטנורא; "סדרי טהרות"**). **טֻמְאָה שָׁם** — בין המגדל לבין הארץ, או לבין הכותל, או לבין הקורות, אף על פי שאין במקום הטומאה פותח טפח, **הַבַּיִת טָמֵא** — שדרך הטומאה לצאת לבית (**הר"ש**). ואמנם אוהל בתוך אוהל מציל על הטהורים מלהיטמא, אבל אינו מציל על הטמאים מלטמא; הלכך אף על פי שהטומאה מונחת באוהל הפנימי היא מטמאה את כל הנמצא באוהל החיצון (**רמב"ם**).

באור משנה ב

תֵּבַת הַמִּגְדָּל — מגירה שבמגדל: **יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טָפַח** — יש בחללה של המגירה טפח על טפח על רום טפח (טפח מעוקב), **וְאֵין בִּיצִיאָתָהּ** — בפתחה של המגירה, **פּוֹתֵחַ טָפַח** — פתיחה של טפח על טפח, **טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ** — אם יש כזית מן המת בתוך המגירה, **הַבַּיִת טָמֵא** — כלומר אין צורך לומר שאם יש ביציאתה פותח טפח, שהבית טמא, לפי שדרך הטומאה לצאת, אלא אפילו אין ביציאתה פותח טפח, ונמצא שאין דרך לטומאה לצאת, מכל מקום הבית טמא, משום שסוף טומאה לצאת; וכן אין צורך לומר, שאם אין בחללה פותח טפח, שהבית טמא, לפי שטומאה רצוצה היא הבוקעת לתוך הבית, אלא אפילו יש בחללה פותח טפח, שאין זו טומאה רצוצה, מכל מקום הבית טמא, לפי שדרך הטומאה לצאת, כמבואר להלן (**"תפארת ישראל"; "סדרי טהרות"**); **טֻמְאָה בַּבַּיִת, מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ** — מה שנמצא בתוך המגירה, **טָהוֹר** — שהואיל ואין בפתח המגירה טפח על טפח, אין הטומאה שבבית מתפשטת לשם, **שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת** — ממקומה, היינו כשהטומאה בתוך המגירה סופה לצאת לתוך הבית ולטמאו, ולפיכך טומאה בתוכה, הבית טמא, **וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס** — אין דרך הטומאה שבבית להיכנס לאוהל שבתוכו, ולכן אם טומאה בבית, מה שבתוכה (בתוך תיבת המגדל) טהור. ואף על פי שתיבת המגדל אינה באה במידה (שאינה מחזקת ארבעים סאה בלח), מכל מקום הואיל והמגדל בא במידה וחשוב אוהל, אף התיבה נחשבת אוהל, כיון שהיא קבועה בו ואינה נשמטת ממנו, ולכן כשטומאה בבית הרי היא מצילה על מה שבתוכה. **רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר** — את הבית, כשטומאה בתוך תיבת המגדל, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ** — להוציא את הטומאה מתוך המגירה, **לַחֲצָאִים** — בחצאי כזיתים, שאינם מטמאים, **אוֹ לְשָׂרְפָהּ בִּמְקוֹמָהּ** — לשרוף את הטומאה בתוך המגירה; רבי יוסי סובר, הואיל ואין בפתח התיבה טפח על טפח, אין הטומאה יוצאת ממנה כלל, ואין אומרים כאן, שסוף הטומאה לצאת לתוך הבית, מפני שאפשר, שלעולם לא תצא מן התיבה בשיעור טומאה שהוא כזית, אלא יוציאנה בחצאי כזיתים או ישרפנה, הלכך: טומאה בתוכה הבית טהור. **ברם,** אם יש בפתח טפח על טפח, אף רבי יוסי מודה שדרך הטומאה לצאת (**"תוספות יום טוב"; חידושי מהרי"ח; "תפארת ישראל"; "סדרי טהרות" בשם אחד מגאוני ירושלים**). ויש מפרשים, שלדעת רבי

ג הָיָה עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַפֶּתַח, וְנִפְתַּח לַחוּץ, טֻמְאָה בְתוֹכוֹ — הַבַּיִת טָהוֹר; טֻמְאָה בַבַּיִת — מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת, וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. הָיְתָה מוּכְנִי שֶׁלּוֹ מְשׁוּכָה לַאֲחוֹרָיו שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, טֻמְאָה שָׁם כְּנֶגֶד הַקּוֹרוֹת — הַבַּיִת טָהוֹר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ שָׁם פּוֹתֵחַ טָפַח, וְאֵינָהּ יוֹצְאָה, וְהַמִּגְדָּל בָּא בַּמִּדָּה.

פ ר ק ח מ י ש י

א תַּנּוּר שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְעֵינוֹ קְמוּרָה לַחוּץ, וְהֶאֱהִילוּ עָלָיו קוֹבְרֵי הַמֵּת — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הַכֹּל טָמֵא; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הַתַּנּוּר טָמֵא, וְהַבַּיִת טָהוֹר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף הַתַּנּוּר טָהוֹר.

פירוש ברטנורא

ג היה. המגדל עומד כולו בתוך הבית אלא שפתח התיבה לחוץ: **טומאה בתוכה הבית טהור.** דמשום מאי איכא לטמוייה, הא טומאה ליכא דיש בה פותח טפח ולאו טמונה היא, ומשום יציאה של טומאה נמי לא מטמיא דהא אין יציאתה לפנים בתוך הבית: **טומאה בבית מה שבתוכו טהור.** שאין דרך טומאה ליכנס שם: **מוכני.** גלגל העשוי למגדל להוליכו ממקום למקום: **משוכה לאחוריו.** מרוחקת מאחורי המגדל לצד הבית. שהמגדל עומד על הפתח והמוכני משוכה מאחריו לצד הבית בפנים, וטומאה שם בתוך המוכני כנגד קורות הבית. אע"פ שהבית מאהיל עליו. **הבית טהור.** דנחשב מוכני כמגדל, והרי המגדל עומד בפתח ונפתח לחוץ. ושלשה אצבעות דנקט, למעוטי אם היתה משוכה טפי משלשה אצבעות דלא הוי כמגדל, דאין דרך להרחיק המוכני מן המגדל כולי האי: **בזמן שיש שם פותח טפח.** דחלל המוכני שהטומאה בו פותח טפח, שלא תהא טומאה רצוצה דבוקעת ועולה: **ואינה יוצאה.** שאין המוכני נשמטת לגמרי מן המגדל: **והמגדל בא במדה.** שמחזיק ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש. שכשהוא במדה זו אינו מקבל טומאה, וחוצץ בפני הטומאה. אבל בפחות ממדה זו, הוי כשאר כלים המקבלים טומאה ואינו חוצץ בפני הטומאה. וכל מגדל דתנינן בפרקין, במגדל הבא במדה מיירי:

ה א תנור שהוא עומד בתוך הבית ועינו קמורה. נקב העשוי בתנור שהעשן יוצא ממנו מונח חוץ לבית: **והאהילו עליו נושאי המת.** כשהיו נושאים את המת לקברו האהיל המת על העין: **בית שמאי אומרים הכל טמא.** קסברי טומאה נכנסת לתנור דרך עינו ויוצאה דרך פיה לבית: **התנור טמא והבית טהור.** התנור שהאהיל המת על מקצתו טמא, והבית טהור, שאין הטומאה יוצאה דרך פיה: **ר' עקיבא אומר אף התנור טהור.** דכיון דלא האהיל על התנור אלא על העין היוצא ממנו, אין התנור טמא. והלכה כבית הלל:

משניות מבוארות – קהתי

יוסי אף בפתח של טפח על טפח אין אומרים סוף טומאה לצאת, מהטעם הנזכר במשנה, והרי שהוא חולק גם על המשנה הקודמת (**הרא"ש; "סדרי טהרות"**).

באור משנה ג

הָיָה עוֹמֵד — המגדל, **בְּתוֹךְ הַפֶּתַח** — של הבית, וממלא כל חלל הפתח, **וְנִפְתַּח לַחוּץ** — ופתח המגדל נפתח לצד חוץ ולא לצד הבית; **טֻמְאָה בְתוֹכוֹ** — בתוך המגדל, **הַבַּיִת טָהוֹר** — שהטומאה יוצאת לחוץ דרך פתח המגדל ואינה נכנסת לבית; ואף על פי שהמגדל כולו בתוך הבית, מכל מקום הואיל והוא גדול וחשוב אוהל, הריהו חוצץ בפני הטומאה. **טֻמְאָה בַבַּיִת, מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ** — בתוך המגדל, **טָמֵא** — שהואיל והמגדל ממלא כל חלל הפתח, הטומאה בוקעת ויוצאת דרך דופני המגדל ומטמאת מה שבתוכו; ומדובר כאן בכגון שאין לבית פתח אחר פתוח (**"תפארת ישראל"; "סדרי טהרות"**); **שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת** — מן הבית או מן המגדל לחוץ, **וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס** — מן המגדל לבית. ויש גורסים: טומאה בבית, מה שבתוכו טהור (**הר"ש; ברטנורא; עיין גמרא חולין קכה, ב; ועיין "תוספות יום טוב"**); ומבארים הטעם, לפי שאין דרך הטומאה להיכנס שם. **הָיְתָה מוּכְנִי שֶׁלּוֹ מְשׁוּכָה לַאֲחוֹרָיו** — לאחורי המגדל העומד בפתח, היינו לצד הבית ולפנים, **שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת** — שהן פחות מטפח (טפח הוא 4 אצבעות). וכבר בארנו (בהקדמה לכלים יח, ב), שהמוכני היינו הגלגל העשוי למגדל, להוליכו ממקום למקום; ויש מבארים שהיא הבסיס שהמגדל יושב עליו; **טֻמְאָה שָׁם** — בחלל המוכני, **כְּנֶגֶד הַקּוֹרוֹת** — כלומר באותו חלק המשוך לפנים כנגד תקרת הבית, אף על פי שהבית מאהיל עליה, **הַבַּיִת טָהוֹר** — שהואיל והמוכני אינה משוכה לאחורי המגדל יותר משלוש אצבעות, הריהי כמגדל; ברם אם היתה משוכה יותר משלוש אצבעות, אין דינה כמגדל, שאין דרך להרחיק כל כך את המוכני מן המגדל (**הר"ש; ברטנורא**); ויש מבארים הטעם, שהואיל ואינה משוכה לבית אלא שלוש אצבעות, היינו פחות מטפח, כמו שבארנו לעיל, לפיכך אין הבית טמא. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ שָׁם** — בחלל המוכני, שבו נמצאת הטומאה, **פּוֹתֵחַ טָפַח** — טפח על טפח על רום טפח, שבכגון זה המוכני נחשבת אוהל וחוצצת בפני הטומאה; אבל אם אין שם פותח טפח, הרי זו טומאה רצוצה, והיא בוקעת ועולה לתוך הבית; **וְאֵינָהּ יוֹצְאָה** — ואין המוכני נשמטת מן המגדל, אלא מחוברת לו, שאם היא נשמטת הרי היא נחשבת ככלי בפני עצמו, ואינה נחשבת כאוהל לחצוץ בפני הטומאה שבה; **וְהַמִּגְדָּל בָּא בַּמִּדָּה** — שהוא מחזיק ארבעים סאה בלח שהם שישים סאה ביבש, שכן במידה זו אינו מקבל טומאה, והוא נחשב כאוהל החוצץ בפני הטומאה. אבל בפחות ממידה זו, אינו חשוב כאוהל, אלא הוא כשאר כלים המקבלים טומאה, ואינו חוצץ בפני הטומאה.

באור משנה א

תַּנּוּר — של חרס, **שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְעֵינוֹ קְמוּרָה לַחוּץ** — עין התנור הוא חור העשוי בתנור ליציאת העשן, ובאה המשנה ללמד, שאם העין יוצאת חוץ לבית, היינו על ידי צינור היוצא מן התנור ועובר את קיר הבית ובולט החוצה, ויש כעין גגון קטן (קמרון) על גבי העין, היינו על גבי פתח הצינור שבחוץ, כדי שלא ייכנס הגשם לתוכו, **וְהֶאֱהִילוּ עָלָיו קוֹבְרֵי הַמֵּת** — בשעה שנשאו את המת לקברו האהילו את המת מעל גגון העין, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הַכֹּל טָמֵא** — התנור וכל מה שבבית, שלדעת בית שמאי הטומאה נכנסת לתנור דרך העין ויוצאת דרך התנור לבית. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הַתַּנּוּר טָמֵא** — הואיל והאהיל המת על עינו, **וְהַבַּיִת טָהוֹר** — שאין הטומאה יוצאת מהתנור לבית. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף הַתַּנּוּר טָהוֹר** — שהואיל ולא האהיל המת על התנור אלא על העין היוצאת ממנו, אין התנור טמא. והלכה כבית הלל.

בארנו את המשנה כפי פירוש הרב מברטנורא. אבל לפי פירוש זה לא ברור טעם המחלוקת של התנאים שבמשנתנו. ואמנם שאר המפרשים נדחקים מאד בביאור המשנה, ופירושים שונים נאמרו בה (עיין "תוספות יום טוב"; "אליהו רבא"; "משנה אחרונה").

בעל "תפארת ישראל" מפרש, שמדובר במשנתנו בכגון שעין התנור לא היתה פתוחה לחוץ אלא פחות מטפח, ואף על פי כן אילו היה התנור כולו עומד בחוץ, היה נטמא התנור, שהרי אין לו צמיד פתיל, ולכן הטומאה נכנסת לתנור דרך הנקב שבעין, אף שהוא פחות מטפח, אבל הואיל והתנור עומד בתוך הבית ומחובר בכותל הבית, הרי זה כמחובר בדפנות אוהלים, ודינו כאוהל, שאין טומאה נכנסת לתוכו מן התורה אלא בפתח של טפח, אלא שלדעת בית שמאי גוזרים בתנור העומד בתוך הבית משום העומד חוץ לבית, וכיון שנטמא התנור, נכנסת הטומאה לבית דרך התנור, שהרי אפילו התנור סתום לגמרי בפנים הבית, אין צמיד פתיל מועיל לחצוץ בפני הטומאה שלא תצא לחוץ, וכל שכן כאן שנטמא התנור, ואין כלי טמא חוצץ בפני הטומאה.

ב אֲרֻבָּה שֶׁבֵּין הַבַּיִת לָעֲלִיָּה, וּקְדֵרָה נְתוּנָה עֲלֵיהָ וּנְקוּבָה בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הַכֹּל טָמֵא; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הַקְּדֵרָה טְמֵאָה, וַעֲלִיָּה טְהוֹרָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף הַקְּדֵרָה טְהוֹרָה.

ג הָיְתָה שְׁלֵמָה — בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: מַצֶּלֶת עַל הַכֹּל; בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵינָהּ מַצֶּלֶת אֶלָּא עַל הָאֹכָלִים, וְעַל הַמַּשְׁקִים, וְעַל כְּלֵי חֶרֶס. חָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי.

פירוש ברטנורא

ב ארובה. כמין חלון שבגג הבית שהוא קרקעית העליה: **בכונס משקה.** כשמשימים הכלי על המשקים נכנסים המשקין לתוכו דרך אותו הנקב: **הכל טמא.** אם יש טומאה בבית, הקדירה וכל מה שבעליה טמא. שאין הקדרה מצלת, וטומאה עולה דרך ארובה שיש לה פותח טפח: **ובית הלל אומרים הקדירה טמאה.** חומרא בעלמא היא שמחמירין בית הלל לטמא את הקדירה, דכר' עקיבא סבירא להו שהקדירה מצלת על הטומאה, וכגון שגב הקדירה פונה למטה אצל הטומאה, שאין כלי חרס מקבל טומאה מגבו. והלכה כבית הלל:

ג מצלת על הכל. על כל מה שבעליה. שהיא חוצצת בפני הטומאה: **אינה מצלת אלא על האוכלים ועל המשקים ועל כלי חרס.** בקדירה של עם הארץ מיירי. וטעמייהו דבית שמאי משום דכליו של עם הארץ טמאין הם אצל חבר, וכל כלי טמא אינו חוצץ בפני הטומאה. ולפי שעם הארץ מחזיק הכלים שלו בטהור, אמרינן ליה שהוא מציל על אוכלים ומשקין וכלי חרס שבעליה, דלנפשיה בלבד הוא דמטהרינן להו, שהרי החברים בדלים מהם וממגעם ובלאו הכי נמי כל מאכלם טמא. אבל שאר כלים שיש להם טהרה במקוה, אם תטהרם הרי הוא משאילם לחבר וישתמש בהם בטבילה לחודה בלא הזאה שלישי ושביעי:

משניות מבוארות – קהתי

אבל בית הלל סוברים, שאין גוזרים אלא על התנור בלבד, אבל אין מחמירים לטמא משום גזירה זו את כל הבית. ורבי עקיבא סובר, שאף בתנור אין גוזרים בעומד בבית משום תנור העומד בחוץ.

באור משנה ב

אֲרֻבָּה שֶׁבֵּין הַבַּיִת לָעֲלִיָּה — כעין חלון בתקרת הבית שהיא רצפת העלייה, ויש בארובה טפח על טפח, **וּקְדֵרָה** — של חרס, שאינה מקבלת טומאה מאחוריה, **נְתוּנָה עֲלֵיהָ** — על הארובה; והקדירה פיה למעלה כלפי העלייה ושוליה למטה כלפי הבית, **וּנְקוּבָה** — בשוליה, **בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה** — שאילו היו נותנים את הקדירה על משקים, היו המשקים נכנסים לתוכה דרך אותו הנקב, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הַכֹּל טָמֵא** — אם יש מת למטה בבית, הקדירה וכל מה שבעלייה טמאים, שאין הקדירה הנקובה חוצצת בפני הטומאה, והטומאה עולה דרך הארובה לעלייה; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הַקְּדֵרָה טְמֵאָה** — שהואיל והיא נקובה בכונס משקה, הריהי מקבלת טומאה דרך הנקב, כשם שצמיד פתיל אינו מציל על הכלי אם יש בו נקב בכונס משקה (**"סדרי טהרות"; עיין "אליהו רבא"**), **וַעֲלִיָּה טְהוֹרָה** — לפי שאין פותח טפח בין הבית לעלייה; **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף הַקְּדֵרָה טְהוֹרָה** — שהואיל והיא נחשבת כסתומה לגבי העלייה, שאין הטומאה עוברת דרכה לעלייה, אף לגבי עצמה נחשבת כסתומה, ואין הטומאה נכנסת לתוכה; ומאחוריה הרי אין היא מקבלת טומאה (**"סדרי טהרות"**). יש מפרשים שאף בית הלל סוברים כרבי עקיבא, שהקדרה מצלת על הטומאה, אלא שחומרה בלבד היא, שמחמירים הם לטמא את הקדירה (**רא"ש; ברטנורא**).

בעל "משנה אחרונה" כותב, שנראה לו, שמחלוקת התנאים במשנתנו היא, לפי שקיימא לן, שמבית לבית אין הטומאה עוברת בפחות מטפח, אבל לכלי נכנסת הטומאה דרך נקב. ופשוט הוא, שבכלי דווקא צמיד פתיל מציל, וסוברים בית שמאי, שהקדרה עצמה כאן טמאה, לפי שהנקב בכונס משקה אינו מציל אותה מליטמא, שאין נקב מטהר אלא אם כן שיעורו במוציא זית, כמו ששנינו (כלים ג, ב): "האלפס והקדירה שיעורן בזיתים", וכיון שהקדרה טמאה ואין הטמא חוצץ, הכל טמא. **ובית הלל סוברים:** הקדירה טמאה — הואיל ואין הנקב כמוציא זית, ומכל מקום חוצצת בפני הטומאה, ששיעור כמוציא זית אינו אלא מדרבנן, אבל מן התורה טהור אף בכונס משקה (עיין תוספות זבחים צה), וכל שטהור מן התורה חוצץ בפני הטומאה, אף על פי שטמא מדרבנן, הלכך העלייה טהורה. ורבי עקיבא אומר: אף הקדירה טהורה, לפי ששנוי להלן בפרקנו, שקדירה הסותמת פתח או חלון מצלת עם דפנות אוהלים, שחשובה היא עצמה כאוהל, וכיון שדינה כאוהל, הרי אין טומאה נכנסת לאוהל פחות מטפח. ברם בית שמאי ובית הלל סוברים, שאף על פי שמצלת עם דפנות אוהלים, היא עצמה אינה כאוהל, שאין כלי חרס נעשה אוהל.

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה לדון בארובה שבין הבית לעלייה וקדירה של חרס נתונה עליה.

הָיְתָה שְׁלֵמָה — היתה הקדירה של חרס שלמה בלי נקב, ונתונה על הארובה שבין הבית לעלייה, **בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: מַצֶּלֶת עַל הַכֹּל** — על כל מה שבעלייה, שהקדרה חוצצת בפני הטומאה, הואיל ואינה מיטמאה מאחוריה; **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵינָהּ מַצֶּלֶת אֶלָּא עַל הָאֹכָלִים, וְעַל הַמַּשְׁקִים, וְעַל כְּלֵי חֶרֶס** — שבעלייה, היינו דברים שאין להם טהרה במקוה, אבל לא על דברים שיש להם טהרה במקוה, כמבואר טעמם בענין כלי חרס המוקף צמיד פתיל (עדיות א, יד; ועיין באורנו למשנה כלים ט, ב). גזירה שמא הקדירה היא של עם הארץ, והרי היא טמאה, שהואיל ואין עם הארץ בקי בהלכות טומאה וטהרה, כל כליהם בחזקת טמאים הם, ואם הקדירה טמאה, הרי אינה חוצצת בפני הטומאה. ואמנם האוכלים והמשקים וכלי החרס טהורים, לפי שאם הם של עם הארץ, הרי טהרתם אינה אלא לעם הארץ עצמו, שכן החבר, שנזהר בדיני טומאה וטהרה, אינו משתמש ממילא לא באוכלים ומשקים של עם הארץ ולא בכלי חרס שלו, שבחזקת טמאים הם אצלו, ואין להם טהרה במקוה. אבל כלים שיש להם טהרה במקוה, כגון כלי מתכת, רגיל החבר לשאול אותם מעם הארץ, שכן הוא מטבילם ומשתמש בהם. ואין החבר חושש, שמא נטמאו בטומאת המת וצריכים הזאה ממי אפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי, לפי שעם הארץ נאמן לומר שהם טהורים מטומאת מת. מכאן, אם נטהר לעם הארץ כלים אלו שבעלייה, אנו חוששים שמא ישאילם לחבר ויאמר לו שהם טהורים מטומאת המת, וישתמש בהם החבר לאחר טבילתם, בלא הזאה בשלישי ובשביעי; הלכך גזרו בית שמאי, שאין הקדירה מצלת על הכלים שיש להם טהרה במקוה, ואפילו בקדירה שהיא בחזקת טהורה, שכן אגב הקדירה של עם הארץ גזרו על כל קדירה בכלל. **חָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** — לאחר ששמעו בית הלל את טעמם של בית שמאי חזרו בהם והורו כבית שמאי, שאין הקדירה מצלת אלא על האוכלים ועל המשקים ועל כלי חרס. יש מפרשים, שמדובר במשנתנו דווקא בקדירה של עם הארץ; אבל בקדירה של חבר, אף בית שמאי מודים, שהיא מצלת על הכל (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא**).

יש מפרשים, שמה ששנינו כאן: "חזרו בית הלל להורות כבית שמאי" מוסב גם על ההלכה במשנה ב, שאף לדעת בית הלל שם, אין העלייה טהורה לגמרי, אלא האוכלים והמשקים וכלי חרס בלבד (תוספות אנשי שם על משנה ב). ברם, פירוש זה הכרחי לשיטת הרמב"ם והראב"ד והמאירי, שגם בקדירה של חבר גזרו שלא תציל על דברים שיש להם טהרה במקוה, כמו שבארנו במשנתנו; אבל לשיטת הר"ש והרא"ש שמדובר במשנתנו דווקא בקדירה של עם הארץ,

ד לָגִין שֶׁהוּא מָלֵא מַשְׁקִין טְהוֹרִין – הַלָּגִין טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין. וְאִם פִּנָּן בִּכְלִי אַחֵר – טְמֵאִין. הָאִשָּׁה שֶׁהִיא לָשָׁה בָּעֲרֵבָה, הָאִשָּׁה וְהָעֲרֵבָה – טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַבָּצֵק – טָהוֹר. וְאִם פִּנַּתּוּ לִכְלִי אַחֵר – טָמֵא. חָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי.

פירוש ברטנורא

ד לגין. של עץ או של מתכת שמונח בעליה זו שהקדירה מונחת על פי ארובה שלה: **הלגין טמא טומאת שבעה.** שאין הקדירה מצלת על כלי עץ וכלי מתכות כדאמרן: **והמשקים טהורים.** שהקדירה מצלת על אוכלים ומשקים: **ואם פינה.** המשקים הללו לכלי אחר שבאותה עליה, הכלי האחר מטמאן, שכל הכלים שבעליה טמאים, חוץ מכלי חרס. אבל הכלי הראשון שהיו המשקין בתוכו אינו מטמאן אע"פ שהוא טמא טומאת שבעה, שאם אמרת כן, א"כ אין הקדירה שבארובה מצלת על המשקין לעולם, ואנן אמרינן שהיא מצלת על אוכלין ומשקין: **האשה והעריבה טמאים.** שאין הקדירה של חרס מצלת עליהן: **והבצק טהור.** שהקדירה מצלת על האוכלים. ודוקא כל זמן שלא פירשה ממנה, אבל אם הגביהה שתי ידיה ממנה וחזרה ולשה, הרי זו מטמאה את הבצק:

משניות מבוארות – קהתי

אין הכרח לפרש, ש"חזרו בית הלל" מוסב גם על ההלכה במשנה ב. שכן אפשר לפרש, שבמשנה ב מדובר דווקא בקדירה של חבר, ובמשנתנו מדובר בקדירה של עם הארץ (מסכת אהלות מהדורת גולדברג).

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בארובה שבין הבית לעלייה וקדירה שלמה נתונה עליה, ומת מונח למטה בבית.

לָגִין — כד של עץ או של מתכת, **שֶׁהוּא מָלֵא מַשְׁקִין טְהוֹרִין** — ומונח בעלייה זו שהקדרה נתונה על הארובה שלה, **הַלָּגִין טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה** — כמו ששנינו במשנה הקודמת, שאין הקדירה מצלת על כלים שיש להם טהרה במקוה, מהטעם שבארנו שם, **וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין** — שהקדרה מצלת על האוכלים והמשקים. **וְאִם פִּנָּן בִּכְלִי אַחֵר** — עירה את המשקים לכלי שטף אחר שהיה בעלייה ונטמא, **טְמֵאִין** — המשקים, שהכלי האחר מטמא אותם. ואמנם כל זמן שהמשקים בכלי הראשון, היינו באותו כלי שהיו בו בשעה שנטמא, אין המשקים טמאים, שלא גזרו חכמים טומאה על המשקים הללו, מאחר שהקדרה שבארובה מצלת עליהם, אבל המשקים הבאים לכלי לאחר שנטמא, טמאים מחמת הכלי (**"משנה אחרונה"**). ויש מבארים הטעם, שלפיכך אמרו שהכלי הראשון אינו מטמא את המשקים שבתוכו, שאם נאמר שמטמאם, נמצא שאין הקדירה שבארובה מצלת על המשקים לעולם (**רמב"ם; ברטנורא**). ויש תמהים על פירוש זה, שהרי אפשר שתהא מצלת על המשקים שבכלי חרס או בכלי אבנים, אלא שלדעתם הטעם הוא, שלא רצו חכמים לגזור כל כך לומר, שדווקא כשהמשקים בכלי חרס, נשארים הם בטהרתם, ולא כשיהיו בכלי שנטמא, ואדרבא, חכמים טיהרו את המשקים שנשארו בכלי הראשון, כדי שנדע שטומאת כלים אלו אינה אלא מדרבנן ולא נשרוף עליה תרומה וקדשים (**"תפארת ישראל"; ועיין "משנה אחרונה"**). **הָאִשָּׁה שֶׁהִיא לָשָׁה בָּעֲרֵבָה** — בעלייה זו שקדירה בארובה מצלת עליה, **הָאִשָּׁה וְהָעֲרֵבָה טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה** — שאין הקדירה מצלת על כלי עץ וכלי מתכות; ואף על האדם גזרו חכמים, שלא תהא הקדירה מצלת עליו, מחשש שמא ישתמש בו חבר לאחר טבילה, ללא הזאה בשלישי ובשביעי; **וְהַבָּצֵק טָהוֹר** — שהקדרה שבארובה מצלת על האוכלים שבעלייה, כמו ששנינו במשנה הקודמת. בתוספתא מבואר, שדווקא כל זמן שלא פירשה האשה מן הבצק, הבצק טהור, אבל אם משכה ידיה ממנו, וחזרה ולשה אותו, הרי זו מטמאת את הבצק. **וְאִם פִּנַּתּוּ לִכְלִי אַחֵר** — שהעבירה את הבצק לכלי אחר שכבר נטמא, **טָמֵא** — הבצק מחמת הכלי, כמו שבארנו לעיל בענין הלגין. **חָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** — כלומר שתחילה נחלקו בית הלל על בית שמאי בהלכות אלו וסברו שהכל טהור, כמו ששנינו במשנה ג, אבל לאחר ששמעו את טעמם הסכימו להורות כדברי בית שמאי, שאף על פי שהמשקים והבצק טהורים, הלגין והעריבה טמאים. וכן מובא בתוספתא: אמר רבי יהושע (**לבית שמאי**): בושני מדבריכם בית שמאי, אפשר אשה לשה בעריבה — אשה ועריבה טמאים שבעה, ובצק טהור? לגין מלא משקים — לגין טמא טומאת שבעה ומשקים טהורים ? נטפל לו תלמיד אחד מתלמידי בית שמאי. אמר לו: אומר לך טעמם של בית שמאי? אמר לו: אמור! אמר לו: כלי טמא חוצץ או אינו חוצץ? אמר לו (**רבי יהושע לתלמיד**): אינו חוצץ. — כליו של עם הארץ טמא או טהור? אמר לו (**רבי יהושע**): טמא. — ואם אתה אומר לו (**לעם הארץ**): טמא (**שכליו טמא**), כלום משגיח עליך?! ולא עוד, אלא שאם אתה אומר לו: טמא, אומר לך (**עם הארץ**): שלי טהור ושלך טמא. וזהו טעמן של בית שמאי (**כמו שבארנו בפרוטרוט במשנה ג**). מיד הלך רבי יהושע ונשתטח על קברי בית שמאי. אמר: נעניתי לכם עצמות בית שמאי, ומה סתומות שלכם כך, מפורשות על אחת כמה וכמה! **מכאן חוזרת** משנתנו על מה שכבר שנינו במשנה ג: חזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי (**עיין "אליהו רבא"**).

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שני עמוד ב

שאין המטלטלין קְצוּבִין בדמיהם לעולם, וּפוֹחֲתִין – ועשויים לפחות דמיהם, ולזה לא יועיל שיקבל עליו אחריות. ולפיכך סובר רבי יוסי שאין מייחדים מטלטלין לכתובה אפילו אם קיבל הבעל אחריות.

לאחר שביארה הגמרא את דברי רבי יוסי, שבה הגמרא להקשות מדבריו: וְהַשְׁתָּא, וּמָה הָתָם – במייחד מטלטלין לכתובת אשתו, שאין זה אלא חשש דְּדִלְמָא פָּחֲתֵי, ובכל זאת חָיֵיש רַבִּי יוֹסִי לכך ואמר שאין לייחד לה מטלטלין, אם כן הָכָא – בבעל המתנה לפחות לאשתו מדמי הכתובה, דְּוַדַּאי קָא פָּחֲתָה – שהוא פוחת לה מכתובתה בוודאות, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שיאסור רבי יוסי לפחות לה, ואם כן קשה מדוע אמר רבי יוסי בברייתא שרשאי הבעל לפחות לה מכתובתה אפילו בתנאי שבעל פה. מתרצת הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא – וכי כך נראה בעיניך עתה, שיש לדמות את הדברים, והרי הָתָם – במייחד מטלטלין לכתובת אשתו וסומכת דעתה עליהם, לֹא יָדְעָה האשה מתחילה שיפחתו המטלטלין המיוחדים לכתובתה, דְּתָחִיל – שתוכל למחול עליהם, וכיון שאין כאן מחילה סובר רבי יוסי שאין לעשות כן ואין לייחד מטלטלין לכתובתה. אבל הָכָא – בבעל המתנה קודם הנישואין לפחות לאשתו מכתובתה, הרי יָדְעָה שפוחת לה וְקָא מָחֲלָה, ובאופן שיודעת ומוחלת, סובר רבי יוסי שאין חשש בפחיתת הכתובה ומועיל אפילו תנאי בעל פה.

* * *

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: אֲחָתֵיהּ – אחותו דְּרַמִּי בַּר חָמָא, חֲוַת נְסִיבָא – היתה נשואה לְרַב אוֹיָא,

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

פסוק נוסף שנחלקו רבי אמי ורבי אסי בביאורו: **'כִּי יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים'** (משלי כג לא), נחלקו **רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי** בביאור הפסוק. **חַד אָמַר, כָּל הַנּוֹתֵן**

דף עה עמוד א. **עֵינוֹ בְּכוֹסוֹ** - שאוהב שכרות, איסורי **עֲרָיוֹת כּוּלָּן דּוֹמוֹת עָלָיו כְּמִישׁוֹר** - נדמים לו כהיתר. **וְחַד אָמַר, כָּל הַנּוֹתֵן עֵינוֹ בְּכוֹסוֹ, כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ דּוֹמֶה עָלָיו כְּמִישׁוֹר** - ממון אחרים נדמה לו כשלו, ונוטלו.

פסוק נוסף שנחלקו רבי אמי ורבי אסי בפירושו: **'דְּאָגָה בְּלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה'** (משלי יב כה), **רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי, חַד אָמַר יְשִׂחֶנָּה** [-יסיח אותה] **מִדַּעְתּוֹ, וְחַד אָמַר יְשִׂיחֶנָּה לַאֲחֵרִים** - ישיח אותה לחבריו, אולי ישיאו לו עצה.

עוד פסוק שנחלקו רבי אמי ורבי אסי בביאורו: **'וְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ'** (ישעיה סה כה), **רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי** נחלקו מה היה עונשו של הנחש כשפיתה את חוה לאכול מעץ הדעת. **חַד אָמַר,** שאֲ**פִילוּ אוֹכֵל כָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, טוֹעֵם בָּהֶם טַעַם עָפָר. וְחַד אָמַר, אֲפִילוּ אוֹכֵל כָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, אֵין דַּעְתּוֹ מְיוּשֶׁבֶת עָלָיו עַד שֶׁיֹּאכַל עָפָר.**

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בקללתו של הנחש: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם** - הנהגת הקדוש ברוך הוא עם ברואיו שונה מהנהגתם זה עם זה, שהרי **מִדַּת בָּשָׂר וָדָם** כשאחד [-מצער] **אֶת חֲבֵירוֹ,** הלה **יוֹרֵד עִמּוֹ לְחַיָּיו** - מצערו בכל מה שיוכל. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן,** שעל אף שקִלֵּל **אֶת הַנָּחָשׁ** שיאכל עפר, בתוך הקללה טמונה ברכה, שמזונותיו מצויים בכל מקום, **עוֹלֶה לְגַנּ מְזוֹנוֹתָיו עִמּוֹ, יוֹרֵד לְמַטָּה מְזוֹנוֹתָיו עִמּוֹ.** וכן אף שקִלֵּל **אֶת כְּנַעַן** להיות עבד לאחיו, טמונה ברכה בתוכה, שמזונותיו מצויים אצל רבו, **אוֹכֵל מַה שֶּׁרַבּוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה מַה שֶּׁרַבּוֹ שׁוֹתֶה.**

ועוד, אף שקִלֵּל **אֶת הָאִשָּׁה** בטומאת נדה ולידה, אין מתרחקים הימנה, אלא **הַכֹּל רָצִין אַחֲרֶיהָ.** וכן קִלֵּל **אֶת הָאֲדָמָה** שנאמר (בראשית ג יח) 'וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ', **וְהַכֹּל נִיזּוֹנִין** - מוציאים את מזונם **הֵימֶנָּה.**

הגמרא ממשיכה לעסוק בפירוש הפסוקים האמורים במן: **'זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם'** (במדבר יא ה), **רַב וּשְׁמוּאֵל** נחלקו בפירוש 'דגה', **חַד אָמַר** היינו **דָּגִים, וְחַד אָמַר עֲרָיוֹת,** שבמצרים היו מותרים לשאת את קרובותיהם ובמדבר נאסרו. **מַאן דְּאָמַר דָּגִים,** מוכיח דבריו מ**דִּכְתִיב 'נֹאכַל',** ואכילה שייכת בדגים ולא בעריות. **וּמַאן דְּאָמַר עֲרָיוֹת,** מוכיח כן מ**דִּכְתִיב 'חִנָּם',** והנושא את קרובתו נקל לו לשאתה בחינם ללא נדוניה, אבל דגים מנין להם בחינם.

מקשה הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר עֲרָיוֹת, הָא כְּתִיב 'נֹאכַל',** ומה שייך אכילה בעריות. מתרצת הגמרא: **לִישָׁנָא מְעַלְיָא** לשון נקיה **נָקַט** הכתוב, וכפי שמצאנו לשון זו גם בעריות **דִּכְתִיב** (משלי ל כ) 'כֵּן דֶּרֶךְ אִשָּׁה מְנָאָפֶת **אָכְלָה וּמָחֲתָה פִיהָ, וְאָמְרָה לֹא פָעַלְתִּי אָוֶן'.**

מקשה הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר** 'דגה' היינו **דָּגִים, מַאי 'חִנָּם',** הרי לא ניתנו להם בחינם. מתרצת הגמרא: **דְּהָווּ מַיְיתִין לְהוּ מֵהֶפְקֵירָא** - שהיו מביאים אותם מן ההפקר, **דְּאָמַר מַר, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֲבִין מַיִם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַזְמִין לָהֶם בְּתוֹךְ הַמַּיִם דָּגִים קְטַנִּים בְּכַדֵּיהֶן.**

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** שכוונת הכתוב לדָ**גִים, אֲבָל עֲרָיוֹת לֹא פְּרִיצֵי בְּהוּ** - לא היו פרוצים בהם בהיותם במצרים, **הַיְינוּ דִּכְתִב** (שה"ש ד יב) 'גַּן נָעוּל אֲחֹתִי כַּלָּה [גו']' גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתוּם', ודרשו (מכילתא בא פ"ה) שהיו שמורים במצרים מן העריות. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שכוונת הכתוב **לַעֲרָיוֹת,** ולא היו שמורים בהם, **מַאי 'מַעְיָן חָתוּם'.** מתרצת הגמרא: **מֵהָנָךְ דַּאֲסִירִין לֹא פְּרִיצֵי בְּהוּ** - אף במצרים נאסרו עליהם מקצת עריות, ומהם נשמרו, ולא בכו אלא על אותן שנוספו להם במדבר.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** שכוונת הכתוב **לַעֲרָיוֹת, הַיְינוּ דִּכְתִיב** בהמשך (במדבר יא י) 'וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת **הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו',** היינו **עַל עִסְקֵי מִשְׁפְּחוֹתָיו** - העריות **שֶׁנֶּאֱסְרוּ לָהֶם** מעתה **לִשְׁכַּב אֶצְלָם. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שתלונתם היתה על חסרון **דָּגִים, מַאי 'בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו'.** מתרצת הגמרא: **הָא וְהָא הַוּאי** - תלונתם היתה הן על הדגים שחסרו והן על עריות שנאסרו.

רש"י

דף עה עמוד א. עינו בכוסו. אוהב שכרות: **כל העולם דומה עליו כמישור.** ממון אחרים דומה לו היתר: **ישיחנה לאחרים.** שמא ישיאוהו עצה: **דאגה.** פחד שדואג על הפסד שום דבר פן יבואהו: **יורד עמו לחייו.** בכל דבר שהוא יכול להקניטו ולהפסידו הוא יורד: **עריות.** דנאסרו להם במדבר ודגה לשון תשמיש כמו וידגו לרוב (בראשית מח): **ומחתה פיה.** מקנחת פיה של מטה כמו כאשר ימחה הצלחת (מלכים ב כא) כמי שמקנח את הקערה: **דאמר מר.** במסכת סוטה בפרק קמא (דף א:): **לא פרצי בהו.** לא היו פרוצים בעריות במצרים: **הנך דאסירין.** אותן שהיו נאסרות לבני נח כגון הנך דאמרינן בסנהדרין (דף נז:) ערוה שב"ד של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה והן בכו

על הנוספות:

ז. **לְשֶׁבַח** – נכסי הבעל שהשביחו לאחר מיתתו, ששנינו (בכורות נא:) שאין אשה גובה כתובתה מאותו שבח, הוא הדין שאינה גובה את התוספת מהשבח. ח. **לִשְׁבוּעָה** – בכל האופנים שמחייבים את האשה שבועה על כתובתה (להלן פז.), כגון אם היא גובה כתובתה מנכסיו שלא בפניו, אף תוספת אינה גובה אלא בשבועה. ט. **וְלִשְׁבִיעִית** – כשם שאין שביעית משמטת את הכתובה (גיטין יח.), כך אינה משמטת תוספת כתובה. י. **וּלְכוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְבָנָיו** – אדם שכתב את כל נכסיו לבניו, וכתב לאשתו קרקע כל שהיא, הדין הוא שאבדה את זכות גביית כתובתה מנכסיו חוץ מאותה קרקע, והטעם לכך, משום ששתיקתה נחשבת כמחילה (ב"ב קלב.), והוא הדין שמחלה על התוספת שהיא כעיקר הכתובה. יא. **לְגָבוֹת מִן הַקַּרְקַע** – שהאשה גובה כתובתה רק מהקרקע ולא ממטלטלין (גיטין מח:), והוא הדין לתוספת. יב. **וּמִן הַזִּיבּוּרִית** – שגובה כתובתה מהקרקע הגרועה שיש לבעל (שם), והוא הדין לתוספת. יג. **וְכָל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ** – שאם לאחר שהתאלמנה היא בבית אביה [ולא בבית בעלה], גובה כתובתה רק עד עשרים וחמש שנים ממיתת בעלה, ואחר זמן זה אנו אומרים שמחלה על כתובתה, והוא הדין לענין התוספת. יד. **וְלִכְתוּבַת בְּנִין דְּכָרִין** – שתיקנו חכמים (לעיל נב:) אחד מתנאי הכתובה, שאם מתה האשה לפני הבעל וירשה הבעל, אזי לאחר מיתת הבעל יורשים הבנים הזכרים שיש לו מאשה זו את כתובתה, מלבד החלק שיש להם בירושה עם הבנים שהיו לאביהם מנשים אחרות, וכשם שנוטלים את עיקר הכתובה, כמו כן נוטלים תוספת כתובה של אמן, כיון שדין התוספת כדין העיקר.

* * *

אגב כך שהוזכרה 'כתובת בנין דיכרין', מפרשת הגמרא את דין טריפתה וגבייתה מנכסים משועבדים: **אִיתְּמַר, כְּתוּבַּת בְּנִין דְּכָרִין** נחלקו בה בני הישיבות, האם גובים אותה הבנים הזכרים אף מנכסים משועבדים שברשות הלקוחות שקנו מאביהם [כמו שהיתה אמם גובה ממשועבדים], או שאינם גובים אלא מנכסים בני חורין, ומחלוקתם היא בגירסת המשנה לעיל (נב:), שם הובאה תקנה זו, **פּוּמְבְּדִיתָא** – בני הישיבה שבעיר פומבדיתא **אָמְרֵי,** כתובת בנין דכרין **לֹא טַרְפָא מִמְּשַׁעְבְּדֵי,** אלא רק מנכסים בני חורין, משום שהם סוברים שלשון 'רֵישׁוּן' תְּנַן במשנה, כלומר, שהבנים 'ירשו' את כסף כתובתה, וכשם שאין יורשים מוציאים מהלקוחות נכסים שמכר אביהם, כך אינם גובים כתובה זו מלקוחות. ואילו **בְּנֵי מָתָא מְחַסְיָא** – בני הישיבה שבעיר מחסיא **אָמְרֵי,** כתובת בנין דיכרין **טַרְפָא מִמְּשַׁעְבְּדֵי,** משום שסוברים שלשון 'יִפְסְוּן' תְּנַן במשנה, והיינו שהם 'יטלו' את כסף כתובתה, וכיון שזו לשון נטילה כבעל חוב, הרי הם טורפים מנכסים משועבדים, כדין בעל חוב. פוסקת הגמרא את ההלכה: **וְהִלְכְתָא,** כתובת בנין דכרין **לֹא טַרְפָא מִמְּשַׁעְבְּדֵי,** משום שרֵישׁוּן תְּנַן, וכבני פומבדיתא.

* * *

הגמרא מביאה נידונים נוספים בענייני כתובה בהן נחלקו בני ישיבת פומבדיתא עם בני ישיבת מתא מחסיא: **מְטַלְטְלֵי וְאִיתְּנְהוּ בְּעַיְנֵיהוּ** – בעל שייחד לאשתו מטלטלין שתגבה מהם כתובתה, ומת הבעל, ואותם מטלטלין נמצאים לפנינו שלא אבדו, ודאי נוטלתם **בְּלֹא שְׁבוּעָה.** ואף על פי שאמרו חכמים (לקמן פז.) שהנפרעת מנכסי יתומים לא תיפרע אלא בשבועה, טעם השבועה הוא מחשש שבעלה נתן לה מטלטלין עבור הכתובה קודם מותו, והיא באה לגבות ממון נוסף, אבל באופן זה ידוע לנו שאכן ייחד לה מטלטלין, והם המטלטלין שהיא באה לגבות, לא שייך חשש זה. אולם נחלקו באופן שייחד לה מטלטלין, **וְלֵיתְנְהוּ בְּעַיְנֵיהוּ** – אינם קיימים, שאבדו בחיי הבעל, ובאה האשה לגבות כתובתה מן היתומים, **פּוּמְבְּדִיתָא אָמְרֵי,** שגובה את כתובתה **בְּלֹא שְׁבוּעָה,** כיון שאין אנו חוששים שלאחר שאבדו המטלטלין הראשונים התפיס לה בעלה מטלטלין אחרים, ומאחר ולא התפיסה, הרי כל נכסיו אחראים לכתובתה, וגובה כתובתה מהקרקעות. ואילו **בְּנֵי מָתָא מְחַסְיָא אָמְרֵי,** אינה נפרעת אלא **בִּשְׁבוּעָה,** משום שיש לחשוש שאחר שאבדו המטלטלין שייחד לה, נתן לה הבעל אחרים במקומם, והרי היא ככל אשה שנפרעת כתובתה מנכסי יתומים שצריכה להישבע. פוסקת הגמרא את ההלכה: **וְהִלְכְתָא,** גובה כתובתה **בְּלֹא שְׁבוּעָה,** וכדעת פומבדיתא.

* * *

מחלוקת נוספת: **יְחֵד לָהּ** הבעל לכתובתה **אַרְעָא,** וסימן לה קרקע זו **בְּאַרְבָּעָה מִצְרָנָהָא** – בארבע גבולותיה, ומת, לדברי הכל נפרעת האשה מאותה קרקע **בְּלֹא שְׁבוּעָה,** ואין חוששים שמלבד הקרקע ייחד לה גם מטלטלין. אמנם נחלקו בני הישיבות באופן שייחד לה הבעל קרקע וסימנה רק **בְּחַד מִצְרָא** – בגבול מצד אחד, כגון רק בצפון או רק בדרום, ובאה האשה לגבות מאותה קרקע, **פּוּמְבְּדִיתָא אָמְרֵי,** הרי זה כמי שייחד לה קרקע בארבע גבולותיה, ואין חוששים שנתן לה מטלטלין אחרים, ומשום כך גובה **בְּלֹא שְׁבוּעָה. בְּנֵי מָתָא מְחַסְיָא אָמְרֵי,** כיון שלא סימן את הקרקע שייחד לה בארבעה גבולותיה, לא סמך עליה, ודינה כמי שלא ייחד לה קרקע כלל, שחוששים שמא נתן לה הבעל מטלטלין בחייו, ואינה נפרעת אלא **בִּשְׁבוּעָה.** פוסקת הגמרא את ההלכה: **וְהִלְכְתָא,** שגובה **בְּלֹא שְׁבוּעָה** כדעת פומבדיתא.

* * *

הגמרא מביאה מחלוקת נוספת שבין ישיבות פומבדיתא ומתא מחסיא: אדם שרוצה לתת לחבירו קרקע במתנה, **וְאָמַר** לִשני **עֵדִים כִּתְבוּ** שטר מתנה **וְחַתְמוּ** בו **וְהָבוּ** לֵיהּ – ותנו אותו למקבל המתנה, אם **קָנוּ מִינֵּיהּ** – עשו העדים על כך קנין סודר, לדברי הכל **לֹא צָרִיךְ אִימְּלוּכֵי בֵּיהּ** – אין העדים צריכים לחזור ולשואלו האם אכן עדיין רצונו בכתיבה זו, שכיון שעשה קנין על כך ורצה שתחול המתנה מיד, ולא רק לאחר הכתיבה והמסירה של השטר, בודאי בעין יפה נתן את מתנתו, ורצונו שיכתבוהו, ואין חוששים שמא חזר בו מציוויו לכתוב שטר על כך. ונחלקו באופן שהעדים **לֹא קָנוּ מִינֵּיהּ** על מתנה זו, **פּוּמְבְּדִיתָא אָמְרֵי, לֹא צָרִיךְ אִימְּלוּכֵי בֵּיהּ,** שהרי כבר אמר להם כתבו שטר וחתמוהו ותנו לו. **בְּנֵי מָתָא מְחַסְיָא אָמְרֵי,** כיון שלא עשו עמו קנין, **צָרִיךְ** לשוב **וְלֵאִימְּלוּכֵי בֵּיהּ,** כיון שהוא יכול לחזור בו מהמתנה, שהרי עדיין לא קנה הלה את הקרקע, וכיון שאנו חוששים שחזר בו מהשטר צריכים העדים לברר שלא חזר בו. פוסקת הגמרא: **וְהִלְכְתָא, צָרִיךְ אִימְּלוּכֵי בֵּיהּ,** כדעת בני מתא מחסיא.

* * *

שנינו במשנה: 'רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְכוּ' אומר, מן הנשואין גובה את הכל, מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה, שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה'. ומבואר במשנה שנחלקו חכמים עם רבי אלעזר בן עזריה, לדעת חכמים גובה מן האירוסין בין עיקר כתובה ובין תוספת, ולרבי אלעזר בן עזריה גובה רק את העיקר. מביאה הגמרא מחלוקת בהלכה זו: **אִיתְּמַר, רַב וְרַבִּי נָתָן** נחלקו בדין זה, **חַד אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה,** וארוסה אינה גובה תוספת. **וְחַד אָמַר, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה,** אלא ארוסה גובה את התוספת.

הגמרא מנסה להוכיח מי מביניהם הוא שפסק כרבי אלעזר בן עזריה: **תִּסְתַּיֵּים** – יש להוכיח **דְּרַבִּי נָתָן הוּא דְּאָמַר** שֶׁהֲלָכָה **כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּשַׁמְעִינָן לֵיהּ לְרַבִּי נָתָן דְּאָזִיל בָּתַר אוּמְדָּנָא** – שהרי מצאנו במקום אחר שרבי נתן סובר שיש ללכת אחר אומדן דעת בני אדם, ואף להוציא ממון מאדם מחמת אומדנא זו, ולכן מסתבר שהוא זה שפסק במשנתינו כרבי אלעזר בן עזריה, שאומדים שכוונת הבעל להתחייב בתוספת כתובה רק מן הנישואין, ומשום חיבת ביאה. והיכן מצאנו לרבי נתן שהולך אחר אומדנא, **דְּאָמַר רַבִּי נָתָן, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שַׁזּוּרִי** בשני עניינים, **בְּמִסּוּכָּן** – אדם חולה המסוכן למות שאמר 'כתבו גט לאשתי', אף שלא פירש ואמר גם 'תנו לה', כותבים ונותנים לה, משום שכיון שהוא חולה מסוכן ודאי לא נתכוין לומר כן בשחוק, אלא כוונתו היתה שיתנו לה, ומה שקיצר ואמר רק 'כתבו' ולא 'כתבו ותנו' היינו מחמת שהוא בהול על נפשו וטרוד בחוליו.

לשבח — שאמרו בבכורות (נא,ב): אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו הנכסים לאחר מיתת אביהן, ולא האשה בכתובתה. ותוספת נמי לא גביא משבח ששבחו נכסים לאחר מיתת בעלה. **ולשבועה** — לכל מילי דשייכא לישבע על הכתובה, כגון הנפרעת שלא בפניו, ועד אחד מעידה שהיא פרועה, והנפרעת מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים, דתנן בפרק הכותב (כתובות פז,א) דבעו שבועה — אף תוספת נמי בעי שבועה. ואף על גב דפוגמת בהאי כללא איתיה — איצטריך למינקטיה בהדיא, לאשמועינן דפגימת תוספת מהניא להשביעה כפגימת כתובה. **ולשביעית** — שאין שביעית משמטת כתובה, כשאר שטרות, אלא אם כן פגמה וזקפה, כדאמרינן במסכת גיטין (יח,א). ותוספת נמי לא משמט. **לכותב נכסיו לבניו** — וכתב לאשתו קרקע כל שהוא — אבדה כתובתה, כדאיתא ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קלב,א), ותוספת ככתובה: אין כתובה נגבית אלא מן הקרקע ומן הזיבורית, כדתנן ב"הניזקין" (גיטין מח,ב), וכן תוספת. **כל זמן שהיא בבית אביה** — תנן ב"חנושא" (כתובות קד,א): כל זמן שהיא בבית בעלה במשך אלמנותה — גובה כתובתה לעולם. וכל זמן שהיא בבית אביה, שלא היו עובדים אותה היתומים ולא זנין אותה — גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנים. ואם שתקה יתר על כן יום אחד — מחלתה, וכן תוספת. **כתובת בנין דכרין** — כשם שנוטלים נדוניית אבי אמם ומנה מאתים, כך נוטלים תוספת. **איתמר** גרס, ולא גרס "דאיתמר". **ירתון תנן** — "אינון ירתון כסף כתובתיך", וירושה לא טרפא לקוחות. **יסבון תנן** — לשון בעל חוב. **מטלטלי ואיתנהו בעינייהו** — המייחד מטלטלין לכתובת אשתו ומת, והן בעין, והיא נפרעת מהן — נוטלתן שלא בשבועה. דטעמא מאי אמור רבנן מנכסי יתומין לא תפרע אלא בשבועה, דחיישינן דלמא צררי אתפסה, והכא היינו צררי דאתפסה. **ליתנהו בעינייהו** — כגון שאבדו. **בלא שבועה** — דכיון דאבוד הני, לא אתפסה אחריני, וכל נכסיו אחראין לכתובתה, ונפרעת מן הקרקעות. **כארבעה מצרנהא** — שייחד לה קרקע וכתב לה בארבעה המצרים שלה בחייו, לעשותה אפותיקי לכתובתה, ומת — נפרעת הימנה בלא שבועה, דודאי תו לא מתפיס לה צררי אחריני. **בשבועה** — דכיון דלא כתב לה ארבעה המצרים — אין זו סמיכה לסמוך עליה, והרי היא כמי שלא ייחד, ואיכא למיחש לצררי. **אמר לעדים כתבו וחתמו** — כגון מתנת קרקע. **לא צריך לאימלוכי ביה** — אם עדיין עומד בדבורו שיכתבו לו, דכיון דקנו ממנו — סתם קנין לכתיבה עומד. **בתר אומדנא** — אומד הדעת. בדבר שאינו מפורש אומדין בית דין, ואומרים: סתם אינש להכי איכוון, דלא כותב לה ממונו חנם אלא לחיבת ביאה. **במסוכן** — במסכת גיטין (סה,ב): המפרש והיוצא בשיירא ואומר "כתבו גט לאשתי", אף על פי שלא אמר "תנו" — הרי אלו יכתבו ויתנו. דמחמת טרדתו, שהוא בהול על נפשו, לא הספיק לגמור דבריו, ומעיקרא לכתבו ותנו נתכוון. רבי שמעון שזורי אומר: אף המסוכן, הגוסס. והיינו בתר אומדן דעתא, דאמרינן לא אמר כתבו אלא שיתנו, הואיל ומסוכן הוא — לא נתכוון לצוחק בה.

ובתרומת

לְשֶׁבַח, לִשְׁבוּעָה, וְלַשְׁבִּיעִית, וְלַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְבָנָיו, לִגְבוֹת מִן הַקַּרְקַע, וּמִן הַזִּיבּוּרִית, וְכָל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ, וְלִכְתוּבַת בְּנִין דִּכְרִין. אִיתְּמַר: כְּתוּבַת בְּנִין דִּכְרִין, פּוּמְבַּדִּיתָא אָמְרִי: לָא טָרְפָא מִמְּשַׁעְבְּדֵי, "יְרִתּוּן" תְּנַן, בְּנֵי מָתָא מְחַסְיָא אָמְרִי: טָרְפָא מִמְּשַׁעְבְּדֵי, "יִסְבּוּן" תְּנַן. וְהִלְכְתָא: לָא טָרְפָא מִמְּשַׁעְבְּדֵי, "יְרִתּוּן" תְּנַן. מִטַּלְטְלֵי וְאִיתְּנְהוּ בְּעֵינֵיהוּ - בְּלָא שְׁבוּעָה. לֵיתְּנְהוּ בְּעֵינֵיהוּ, פּוּמְבַּדִּיתָא אָמְרִי: בְּלָא שְׁבוּעָה, בְּנֵי מָתָא מְחַסְיָא אָמְרִי: בִּשְׁבוּעָה. וְהִלְכְתָא: בְּלָא שְׁבוּעָה. יְיחֵד לָהּ אַרְעָא, בְּאַרְבָּעָה מִצְּרָנָהָא - בְּלָא שְׁבוּעָה. בְּחַד מִצְּרָא, פּוּמְבַּדִּיתָא אָמְרִי: בְּלָא שְׁבוּעָה, בְּנֵי מָתָא מְחַסְיָא אָמְרִי: בִּשְׁבוּעָה. וְהִלְכְתָא: בְּלָא שְׁבוּעָה. אָמַר לְעֵדִים "כִּתְבוּ וְחַתְמוּ וַהֲבוּ לֵיהּ", קָנוּ מִינֵּיהּ - לָא צָרִיךְ אִימְלוּכֵי בֵּיהּ, לָא קָנוּ מִינֵּיהּ, פּוּמְבַּדִּיתָא אָמְרִי: לָא צָרִיךְ אִימְלוּכֵי בֵּיהּ, בְּנֵי מָתָא מְחַסְיָא אָמְרִי: צָרִיךְ אִימְלוּכֵי בֵּיהּ. וְהִלְכְתָא: צָרִיךְ אִימְלוּכֵי בֵּיהּ. "רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וכו'". אִיתְּמַר, רַב וְרַבִּי נָתָן; חַד אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְחַד אָמַר: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. תִּסְתַּיֵּים, דְּרַבִּי נָתָן הוּא דְּאָמַר הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי נָתָן דְּאַזֵּיל בָּתַר אוּמְדָּנָא. דְּאָמַר רַבִּי נָתָן: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שִׁזּוּרִי בְּמִסּוֹכָן,

ובתרומת

ולשבח — תוספת היא בכתובה, שלא תגבה השבח, אבל אי לא הוי תנאי כתובה בכתובה — היתה גובה תוספת מן השבח, כמו בעל חוב דגבי אפילו משבח שהשביחו יתומים. ואף על גב דאין להם על מי לחזור, והוי כמקבל מתנה, דאמרינן בפרק קמא דבבא מציעא (טו,א) דלא גבי בעל חוב שבח מיניה — משום דאין לו על מי לחזור, מכל מקום מן היורשין גבי, דלא דמו למקבל מתנה — שעליהם מוטל יותר לפרוע חוב אביהם. וכן משמע בפרק "יש בכור" (בכורות נא,ב) דתנן: אין הבכור נוטל פי שנים מן השבח, ולא האשה בכתובתה, ולא הבנות במזונותיהן. ופריך בגמרא, והאמר שמואל: בעל חוב גובה את השבח! ומשני: מקולי כתובה שנו כאן. והתם בשבח שהשביחו יתומים איירי, ולא בשבח של לקוחות, מדקתני: ולא הבנות במזונותיהן. ואי מלקוחות — מאי איריא שבח? הא קרקע נמי לא גבו, דאין מוציאין למזון הבנות מנכסים משועבדים. והא דאמר ב"המקבל" (בבא מציעא קי,א): יתומים אומרים, אנו השבחנו, ובעל חוב אומר, אביכם השביחו, על מי להביא ראיה? משמע דאי יתומים השביחו — לא היה נוטל בעל חוב שבח! התם מיירי כגון שעשאה אביהן לו אותה קרקע אפותיקי, ואמר: אם לא אפרעך עד זמן פלוני — יהיה קרקע זה קנוי לך מעכשיו. דהתם ודאי השבח של יתומים, דהוי ביורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, דשמין לו וידו על התחתונה. ותדע, דהא קאמר התם דעל היתומים להביא ראיה. מאי טעמא — דארעא כיון דלגובייא קיימא כמאן דגביא דמיא. ואי דלא עשאה אפותיקי — אמאי חשיב לה בחזקת בעל חוב? אדרבה, הויא בחזקת יתמי, דהא מצי לסלוקי ליה בזוזי, ובעל חוב ניתי ראיה.

ולשבועה — פירש הקונטרס: לענין עד אחד מעידה שהיא פרועה, ונפרעת שלא בפניו כו'. ולא אתי שפיר למאן דמשוה שאר שטרות לכתובה! ונראה לרבינו יצחק, דהכי פירושו: ולשבועה, שאם נשבעה על הכתובה — נשבעה נמי על התוספת, דכשבאה לגבות תוספת אינה צריכה לחזור ולישבע. **ולשביעית** תימה: דבסוף מסכת שביעית פליגי בהקפת חנות ובשכר שכיר, דאיכא למאן דאמר דאין משמטין, ורבי יוסי פליג ואמר: כל מלאכה שפוסקת בשביעית — משמטת. ולדידיה ניחא, דהוא הדין דמשמט הקפת החנות, וכל מילי אפילו דלאו הלואה. ואי לאו דתוספת ככתובה — הוי משמט. אבל לרבנן, דאית להו אין משמט אלא מלוה — אם כן אפילו אם אין התוספת ככתובה אינו משמט, דלאו הלואה היא! ואומר רבינו יצחק: דלמאן דאמר בפרק שני דגיטין (יח,א) פגמה אף על פי שלא זקפה גבי כתובה דמשמט, נפקא מיניה אם פגמה הכתובה הוי כאילו פגמה התוספת. וכן למאן דאמר עד שתפגום ותזקוף, אם פגמה וזקפה הכתובה — כאילו פגמה וזקפה התוספת. **יסבון** תנן — ואם תאמר: תקשי ליה מתניתין ד"מי שהיה נשוי" (כתובות צ,א) דתנן: שניה ויורשיה קודמין ליורשי ראשונה! ויש לומר: דהתם דחי לה לעולם אחת בחייו ואחת במותו אין לה כתובת בנין דכרין, ומאי קודמין — קודמין לנחלה. **נראה** כפירוש רבינו חננאל דגריס ברישא "ייחד לה ארעא בארבע מצרנהא" ואחר כך גריס "מטלטלי ואיתנהו בעיניהו". והשתא אתי שפיר דלא הזכיר יחוד גבי מטלטלי, משום דכבר הזכיר יחוד גבי ארעא, ועלה קאי. אבל לספרים דגרסי "מטלטלי ואיתנהו בעיניהו" ברישא, תימה דלא קאמר "ייחד לה מטלטלי", כיון דלא דיבר כלום ביחוד! **כתובו** וחתמו והבו ליה קנו מיניה לא צריך לאמלוכי ביה — והוא הדין אפילו לא אמר כתובו וחתומו, כיון דקנו מיניה — לא צריך לאמלוכי ביה, דסתם קנין לכתיבה עומד, כדאמרינן ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מ,א). ולא נקט כתובו וחתומו אלא משום סיפא, דאפילו הכי צריך לאמלוכי ביה. וטעמא, כיון דבעין יפה נותן, שמקנה לו מיד ואינו רוצה להמתין עד שילך ויזכה בשדה — יש לנו לומר דייפה כחו נמי לענין כתיבה, דסתם קנין שבתלמוד היינו קנין חליפין. ומיהו, למאן דאמר אחריות לאו טעות סופר הוא — צריך לאמלוכי ביה לכתוב בו אחריות, כדאמר שמואל בפרק קמא דבבא מציעא (יד,א): שעבוד צריך לימלך. אבל למאן דאמר טעות סופר הוא — אין צריך לימלך. ומיהו, אם רוצה יכול לחזור בו, כדאמרינן ב"המוכר הספינה" (בבא בתרא עז,א): "זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר" — חזור בשטר, ואינו חוזר בשדה. ופירש רבינו יצחק בן רבי מרדכי בשם רבינו יצחק בר אשר: דדוקא בשטר מכר חוזר, שאינו רוצה שיהיה עליו שעבוד בשטר, דשטר מכר טריף ממשעבדי. אבל במתנה, שאין השטר אלא לראיה — אף בשטר אינו יכול לחזור, דעבדינן תקנתא לרמאה. דמוכחא מילתא שרוצה לחזור ממתנה. ורבינו תם מפרש: דאף במתנה חוזר בשטר, משום דלא ניחא ליה דליפשו שטרי עילויה, שיסברו העולם שהוא שטר מכר, שיש שעבוד, ונמנעים מלהלוות לו, וזיילי נמי נכסיה כשיצא קול שמכר קרקעות או נתן. ואף על גב דתנן בפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קסח,א): מי שנמחק שטר חובו, שבא לבית דין ועושין לו שטר אחר, ולא חיישינן שמא יסברו שזהו שיעבוד חדש מה שכותבין לו עתה — דמשום דר חשש אין לנו להפסיד לזה זכותו שכבר היה לו שטר.

ובתרומת

ובתרומת מעשר כו' — רישא דמתניתין הכי במסכת דמאי (פרק ד משנה א): הלוקח פירות דמאי ממי שאינו נאמן, בשבת — שואלו ואוכל על פיו. חשכה מוצאי שבת — לא יאכל עד שיעשר. פירוש: אף על מה שהעיד ביום לא יאכל בלילה, דלא שרו ליה רבנן אלא בשבת, שאינו יכול לתקן. וטעמא דרבנן לא משום עונג שבת, כדפירש בקונטרס, דמשום עונג שבת לא שרינן ליה לאכול דמאי, אלא משום אימת שבת, כדמשמע בירושלמי, דקאמר להו רבי שמעון שזורי לרבנן: כשם שאימת שבת על עם הארץ — כך אימת תרומה על עם הארץ. פירוש: עם הארץ ירא לשקר בשבת בדבר שאינו מעושר, משום דשבת קובעת למעשר. סבר רבי שמעון דכמו כן אימת תרומה עליו, דנהי דאינו ירא מאיסור טבל — ירא הוא מאיסור תרומה, כשתרם וחזרה למקומה. ורבנן פליגי עליה בהא, אף על גב דלית ליה תקנתא. **מתנת** שכיב מרע שכתוב בה קנין, רב אמר ארכביה אתרי רכשי — נראה דוקא שכתב בה קנין בתוך השטר, דהוי לרב כמתנת בריא, דאלומי אלמיה לפי שכתב כן בתוך השטר. אבל אם כתב כל נכסיו, וקנו מידו, ולא נכתב הקנין בתוך השטר — לא הוי לרב כמתנת בריא, ואם עמד — חזור. ואם מת — קנה, כדין מתנת שכיב מרע, כמו שפירש רבינו יצחק בן רבי מרדכי. כדמוכח מתניתין ד"מי שמת" (בבא בתרא קמו,ב), דתנן: שכיב מרע שכתב כל נכסיו, שייר קרקע כל שהוא — מתנתו מתנה, לא שייר קרקע כל שהוא — אין מתנתו מתנה. והתם בקנין איירי. דאי בלא קנין, אפילו שייר — נמי אין מתנתו מתנה, כדפסק התם הלכתא, דבמוקצת בלא קנין — לא קנה, ואפילו מת, אלא דווקא בקנין. וקתני היכא דלא שייר — אין מתנתו מתנה, ואם עמד — חזור. ובהדיא דייקינן הכי בפרק "מי שמת" (שם קנא,ב) דרישא וסיפא בקנין. ושמואל דאמר שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה, כיון דמגרע שמואל כח מתנה מחמת הקנין שהוא כתוב בשטר — כל שכן כשאינו כתוב בשטר. וכן משמע בפרק "מי שמת" (שם קנב,א), דפריך התם אהא דקאמר שמואל דאין שטר לאחר מיתה, מההיא דאמר שמואל: שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, אף על פי שקנו מידו, אם עמד — חזור. משמע ואם מת — קנה. ומאי קושיא? התם ודאי קנה, לפי שלא נכתב הקנין בשטר. אלא ודאי בכל ענין קאמר שמואל, דאין שטר לאחר מיתה, בין בכתוב בו קנין בין לא כתוב. וכי פריך מדשמואל אדשמואל — הוה מצי למיפרך ליה ממתניתין דהתם, דלא מגרע כח מתנה מחמת הקנין, אלא דניחא ליה למיפרך דשמואל אדשמואל. ואיכא לשנויי מתניתין במייפה את כחו, דכתב, "וקנינא מיניה מוסף על מתנתא דא" דמודה שמואל דקנה לאחר מיתה, כיון שמוכיח שהקנין ליפוי כח בא. והכי מוקמינן התם מילתיה דשמואל גופיה. ורבינו יצחק בר אברהם נראה לו כפירוש רבינו שמואל: דרב ושמואל פליגי אפילו אין כתוב הקנין בשטר. ואין שטר לאחר מיתה דקאמר שמואל — אפילו אין כאן שטר כלל, משום דסתם קנין לכתיבה עומד — יש לחוש שמא לא רצה שיגמר הקנין אלא בכתיבת השטר ובמסירתו ליד מקבל מתנה, ועקר מיניה כח מתנת שכיב מרע שקונה באמירה בעלמא, ואין רוצה שיקנה אלא לאחר מיתה, ואז פקע כחו. ומתניתין דלא שייר קרקע כל שהוא — מוקמי בין לרב בין לשמואל, דקנו מיניה בחזקה, שאינו עומד לכתיבה כמו קנין חליפין. ולא הוי לרב כמו מתנת בריא, ולשמואל קניא כדין מתנת שכיב מרע. והא דפריך התם מהא דאמר שמואל: שכיב מרע שכתב כל נכסיו, אף על פי שקנו מידו, אם עמד — חזור. אין נראה לו להעמיד בקנין חזקה, דקנו מידו משמע טפי קנין חליפין, שהן מיד ליד. אבל קנו מיניה — משמע שפיר חזקה. ועוד: דעיקר מילתיה דשמואל משמע דאתא לאפוקי דלא נימא דארכביה אתרי רכשי, והיינו בחליפין דווקא. והשתא אתי שפיר כי פריך מהא דשלח רבי אלעזר לגולה כו' ומשני: הא — דקנו מיניה. הא — דלא קנו מיניה. דמשמע, דאי קנו מיניה אף על גב דלא נכתב הקנין בתוך השטר — הוי כמתנת בריא. והשתא אתי נמי שפיר הא דקשיא ליה מדשמואל דאמר כותבין ונותנין, דאי בקנין קאמר משום דלכתיבה עומד לא ידענא מה אידון בה — כל שכן בכתבו ותנו מנה לפלוני ומת, שלא יקנה כי אם בכתיבה. ולמאי דקיימא לן בשמואל יש תימה מה שתיקנו הגאונים לכתוב במתנת שכיב מרע "ואמר לנו הוו עלי עדים וקנו ממני בכל לשון של זכות", ולא כתבו שום ייפוי כח. ועוד, דברב נמי לא הוי, דלדידיה הויא כמתנת בריא! ויש לומר: ד"כל לשון של זכות" חשוב ייפוי כח. וטוב שיכתבו "וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא" או יכתבו בתחלה "ואף קנו ממנו בכל לשון של זכות" דומיא דאף כתבו וחתמנו והבו ליה ד"יש נוחלין" (שם קלו,א).

ואין שטר לאחר מיתה — פירוש: ואין קנין לאחר מיתה, כדפרשינן לעיל ויש לגמגם על הלשון "דלאחר מיתה", דמשמע אם הקנה לו לאחר שלשים יום — קנה אם הוא חי, בקנין סודר דהשתא, וב"האשה רבה" (יבמות צג,א) וכן ב"האשה שנפלו" (כתובות פב,א) לא משמע הכי, כדפרישית ביבמות. **שאם** אמר הלוואתי לפלוני כו' — פירש בקונטרס: דאילו גבי בריא — לא זכה בה משום קנין, דאין מטבע נקנה בחליפין אלא אגב קרקע. וקשה: דאם כן לא הוה ליה למימר הלוואתו, אלא מעותיו לפלוני, הואיל וטעמא משום מטבע הוא. ועוד: דאפילו אגב קרקע, דמטבע נקנה — אין הלואה נקנית, כדאמרינן ב"מי שמת" (בבא בתרא קמז,ב): למימרא דמילתא דאיתא בבריא איתא בשכיב מרע, דליתא בבריא כו', והא הלוואתו לפלוני — דליתא בבריא ואיתיה בשכיב מרע! ומשני: הא נמי איתיה בבריא, הואיל ויורש יורשו. אי נמי, במעמד שלשתן. ואם יכול להקנותה אגב קרקע — הוה ליה למימר דאיתיה נמי בבריא על ידי קרקע, ולא הוה ליה לדחוקי בכי האי גוונא. אלא ודאי לא מהני בה קנין. וסברא הוא, דהיאך יהנה קנין לדבר שאינו בעין? ואף על גב דמהני לענין הרשאה, כדמוכח ב"הגוזל קמא" (בבא קמא קד,ב) בשמעתין דאין משלחין מעות בדיוקני — היינו משום דפסקינן דשליח שוויה, ולענין שליחות שיהא מורשה במקומו — מהני הקנין, אבל לענין להיות שלו — לא. ואם תאמר: והואיל ולא הוי מורשה אלא להיות שליח, אם מת המרשה קודם שהגיע ליד המורשה — פקע שליחות, ויכולין היתומים לתבוע מן הנפקד, והתם משמע דאין יכולין! ויש לומר: כיון דאם היה נפקד בא לפני בית דין היו אומרין לו לתת ליד המורשה, שהרי יש להחזיק המרשה בחזקת חי, אף על גב דאיגלי מילתא לבסוף דמת המרשה קודם שהגיע הפקדון ליד המורשה — אין יכולין לתבוע מן הנפקד כלום, שהרי ברשות בית דין נתנם. והשתא משמע ליה דרב אזיל בתר אומדנא, מדקאמר: הרי היא כמתנת שכיב מרע, דאי לא אזיל — הוה ליה למימר הרי היא כמתנת בריא לבד. אף על גב דכתוב בשטר "בדקציר ורמי על ערסיה" — היינו משום דהכי הוה מעשה, ולאו משום דליבעי הנותן שתהא מתנת שכיב מרע, ומדקאמר הרי היא כמתנת שכיב מרע — אלמא אזיל בתר אומדנא. ואף על גב דשמואל נמי אזיל בתר אומדנא — לאו לאפוקי מדשמואל אתי, דהא בסמוך פסק שמואל כרבי אלעזר בן עזריה. ועוד יש לומר: דפריך מהא דרב אית ליה אומדנא אפילו להוציא ממון, אף על גב דשמואל לית ליה כהאי גוונא. אף על גב דגבי שודא שמעינן להו איפכא (כתובות צד,א) דשמואל אית ליה שודא, ולרב חלוקה ולא שודא — מצינו למימר כמו שמפרש רבינו תם: דשודא לאו אומדנא הוא, כמו שפירש בקונטרס, אלא יתנו בית דין למי שירצו.

אמר

ובתרומת מעשר של דמאי — משנה היא במסכת דמאי (פרק ד משנה א): תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, ואסרה את החולין משום מדומע. רבי שמעון שזורי אומר: אף בחול שואלו לעם הארץ שלקח הימנו הפירות הללו, ואוכלן על פיו. אם אמר הפרשתי מעשרותיו כראוי עד שלא מכרתים לך — סומך עליו, דהואיל ומדרבנן הוא — הימנוהו רבנן במקום פסידא כי הכא, שאין לו תקנה לחזור ולהפריש, אלא למוכרה לכהנים בדמי תרומה, והפסד הוא לו. האי דנקט אף בחול — משום דקתני התם מילתא אחריתי. ויש בה חילוק, דבשבת שואלו ואוכלו על פיו מפני עונג שבת, ולמוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר. **מתנת שכיב מרע** — אינה צריכה קנין, שתקנו חכמים שדבריו ככתובים וכמסורים, שלא תטרף דעתו עליו. ואם כתוב בה קנין — אמר רב: ארכביה אתרי רכשי, כמו "רוכבי הרכש" (אסתר ח). כלומר, נתן בה שתי כחות. על ידי שכתוב בה "בדקציר ורמי בערסיה" וכל לשון שכיב מרע — נתן בה כח שכיב מרע, ועל ידי קנין שכתוב בה, שאינו נוהג אלא בבריא — נתן בה כח בריא. והשתא מפרש להו: כח מתנת בריא — שאם עמד מחוליו אינו חוזר ממתנתו, מה שאין כן בשכיב מרע. והרי היא כמתנת שכיב מרע שאין במתנת בריא אפילו בקנין, שאם כתב במתנה זו "הלוואתי שהלויתי לפלוני נתונה לפלוני זה" — הלוואתו לפלוני, ואילו גבי בריא משום קנין לא קני ביה, שאין מטבע נקנה בחליפין אלא אגב קרקע, כדאמרינן ב"הזהב" (בבא מציעא מו,א). וזה קנה אם מת, לא מחמת קנין אלא מחמת דברי שכיב מרע. **שמא לא גמר בלבו להקנותו [אלא בשטר]** — שמא להכי כתב בה קנין, דלא גמר להקנותו] מתנה זו על ידי דברי שכיב מרע שהן כבכתובים ומסורים דמי, אלא על ידי כתיבה וקנין, בבריא. דסתם קנין לכתיבה עומד, ושטר שכיב מרע אינו קונה מחיים, שהרי אין דעתו ליתן כלום אלא לאחר מיתה. ואפילו לרבי יוסי דאמר (גיטין עב,א): זמנו של שטר מוכיח עליו — הני מילי בבריא הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו, דדעתו לאקנויי גוף הקרקע מהיום, ופירות לאחר מיתה. אבל זה — אין דעתו ליתן בחייו כלום, וכיון דמית — תו לא מצי לאקנויי מידי, דהא ליתיה דליקני ניהליה. ושמעינן מיהת דרב בתר אומדנא אזיל, שאומד דעתו של זה דלארכביה אתרי רכשי עבד, ואף על פי שלא פירש — מפיק רב ממונא בהכי.

אלא

ובתרומת מעשר של דמאי — משנה היא במסכת דמאי (פרק ד משנה א): תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, ואסרה את החולין משום מדומע. רבי שמעון שזורי אומר: אף בחול שואלו לעם הארץ שלקח הימנו הפירות הללו, ואוכלן על פיו. אם אמר הפרשתי מעשרותיו כראוי עד שלא מכרתים לך — סומך עליו, דהואיל ומדרבנן הוא — הימנוהו רבנן במקום פסידא כי הכא, שאין לו תקנה לחזור ולהפריש, אלא למוכרה לכהנים בדמי תרומה, והפסד הוא לו. האי דנקט אף בחול — משום דקתני התם מילתא אחריתי. ויש בה חילוק, דבשבת שואלו ואוכלו על פיו מפני עונג שבת, ולמוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר. **מתנת שכיב מרע** — אינה צריכה קנין, שתקנו חכמים שדבריו ככתובים וכמסורים, שלא תטרף דעתו עליו. ואם כתוב בה קנין — אמר רב: ארכביה אתרי רכשי, כמו "רוכבי הרכש" (אסתר ח). כלומר, נתן בה שתי כחות. על ידי שכתוב בה "בדקציר ורמי בערסיה" וכל לשון שכיב מרע — נתן בה כח שכיב מרע, ועל ידי קנין שכתוב בה, שאינו נוהג אלא בבריא — נתן בה כח בריא. והשתא מפרש להו: כח מתנת בריא — שאם עמד מחוליו אינו חוזר ממתנתו, מה שאין כן בשכיב מרע. והרי היא כמתנת שכיב מרע שאין במתנת בריא אפילו בקנין, שאם כתב במתנה זו "הלוואתי שהלויתי לפלוני נתונה לפלוני זה" — הלוואתו לפלוני, ואילו גבי בריא משום קנין לא קני ביה, שאין מטבע נקנה בחליפין אלא אגב קרקע, כדאמרינן ב"הזהב" (בבא מציעא מו,א). וזה קנה אם מת, לא מחמת קנין אלא מחמת דברי שכיב מרע. **שמא לא גמר בלבו להקנותו [אלא בשטר]** — שמא להכי כתב בה קנין, דלא גמר להקנותו] מתנה זו על ידי דברי שכיב מרע שהן כבכתובים ומסורים דמי, אלא על ידי כתיבה וקנין, בבריא. דסתם קנין לכתיבה עומד, ושטר שכיב מרע אינו קונה מחיים, שהרי אין דעתו ליתן כלום אלא לאחר מיתה. ואפילו לרבי יוסי דאמר (גיטין עב,א): זמנו של שטר מוכיח עליו — הני מילי בבריא הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו, דדעתו לאקנויי גוף הקרקע מהיום, ופירות לאחר מיתה. אבל זה — אין דעתו ליתן בחייו כלום, וכיון דמית — תו לא מצי לאקנויי מידי, דהא ליתיה דליקני ניהליה. ושמעינן מיהת דרב בתר אומדנא אזיל, שאומד דעתו של זה דלארכביה אתרי רכשי עבד, ואף על פי שלא פירש — מפיק רב ממונא בהכי.

אלא

וְכן הלכה כרבי שמעון שזורי **בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי**, כלומר, הקונה פירות מעם הארץ חייב לעשרם מדרבנן, כיון שלא האמינוהו חכמים לומר שעישר, ונחלקו תנאים במסכת דמאי (פ"ד מ"א) באופן שעישר הקונה את הפירות, ותרם מתוך המעשר תרומת מעשר, ונפלה התרומה והתערבה בפירות החולין, לדעת חכמים אנו מחשיבים זאת כתרומה שהתערבה בחולין, והכל אסור, ולרבי שמעון שזורי יכול בעל הפירות לשאול את אותו העם הארץ שקנה ממנו את הפירות האם עישרם כראוי, ואם יאמר שהפריש מעשרותיו כראוי, נמצא שההפרשה השניה אינה כלום ואותה 'תרומת מעשר' אינה תרומה כלל, אלא חולין, והכל מותר. ועל כל פנים, מכך שרבי נתן פסק הלכה כרבי שמעון שזורי לגבי נתינת גט לאשת חולה מסוכן, מוכח שהוא סומך על אומדן דעת האדם למה התכוין, אף אם לא אמרו בפירוש, ומסתבר שהוא זה שפסק כרבי אלעזר בן עזריה לגבי תוספת כתובה, שאין האשה גובה אותה אלא מן הנישואין ואילך, כיון שאומדים את דעת הבעל שלא נתחייב לה אלא משום חיבת נישואין. ורב, שנחלק עליו, הוא הסובר שאין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה, אלא כחכמים, שאין סומכים על האומדנא.

תמהה הגמרא: **וְכי רַב לֹא אָזִיל בָּתַר אוּמְדָּנָא** – וכי רב אינו הולך אחר אומדנא, שמחמת כן אתה אומר שמסתבר שהוא זה שאמר שאין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה, **וְהָא אִיתְּמַר** – הרי נשנתה מחלוקת זו בבית המדרש, לגבי תקנת חכמים שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים, ויכול לתת מתנותיו ללא כתיבה וללא קנין (ב"ב קנא.), ונחלקו רב ושמואל **בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע** – שטר מתנה שכתוב בו נוסח של מתנת שכיב מרע, **שֶׁכָּתוּב בָּהּ** גם **קִנְיָן**, שאינו נצרך במתנת שכיב מרע, האם דינה כמתנת שכיב מרע, כנוסח השטר, או כיון שכתב בה קנין הרי היא כמתנת בריא **בְּבֵי רַב מְשַׁמְּיֵהּ דְּרַב אָמְרֵי** – בבית מדרשו של רב אמרו בשם רב, **אַרְכְּבֵיהּ אַתְּרֵי רְכָשֵׁי** – הרכיב הנותן את המקבל על שני רכשים [–מין בהמה], כלומר אמדו חכמים את דעת הנותן שכוונתו לחזק את המתנה בשני כחות שונים, כפי שתבאר הגמרא להלן. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, לֹא יָדַעְנָא מַאי אִידּוּן בָּהּ** – איני יודע כיצד לפסוק את ההלכה בנידון זה, וכמו שיבואר.

מבארת הגמרא: **בְּבֵי רַב מְשַׁמְּיֵהּ דְּרַב אָמְרֵי אַרְכְּבֵיהּ אַתְּרֵי רְכָשֵׁי**, כלומר נתן במתנה זו שני כחות, ולכן **חֲרֵי הֵיא** גם **כְּמַתְּנַת בָּרְיָא, וַחֲרֵי הֵיא** גם **כְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע**. כלומר, **חֲרֵי הֵיא כְּמַתְּנַת בָּרְיָא** לענין הדין **דְּאִם עָמַד** השכיב מרע מחוליו, **אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**, ואף שסתם שכיב מרע שחילק את כל נכסיו לאחרים ועמד מחוליו חוזר בו ממתנתו, מכל מקום הועיל הקנין שעשה במתנה זו להחשיבה גם כמתנת בריא, שאינו יכול לחזור בו. **וחֲרֵי הֵיא כְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע** לענין הדין **שֶׁאִם אָמַר** 'הַלְוָאָתִי לְפָלוֹנִי' – חוב שהלויתי לפלוני אני מקנה לפלוני אחר, הרי הַלְוָאָתוֹ לְפָלוֹנִי, וזכה בו אותו פלוני, ואף שאדם בריא אינו יכול להקנות כך את הלוואותיו, מכל מקום כיון שכתב את שטרו בנוסח של שכיב מרע נתן בה כח של מתנת שכיב מרע, שיכול להעביר הלוואתו לאחר. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, לֹא יָדַעְנָא מַאי אִידּוּן בָּהּ** – איני יודע כיצד לפסוק את ההלכה בנידון זה, ומחמת הספק לא קנה מקבל המתנה כלל אף לאחר מיתת הנותן, וזאת משום שיש לחשוש **שֶׁמָּא לֹא נָמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר** – לא היה בדעתו להקנות מתנה זו מכח דברי שכיב מרע הקונה בדבור לבד, אלא חפץ להקנותו על ידי קנין וכתיבת שטר כמתנת הבריא, אמנם כיון שנוסח השטר הוא של שכיב מרע, ומתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה, נמצא שרצון הנותן היה להקנות את המתנה על ידי השטר, ולאחר מיתתו, **וְאֵין שְׁטָר** קונה **לְאַחַר מִיתָה**. ועל כל פנים מוכח מדברי רב שאומדים את דעת השכיב מרע שהתכוין שיהיו למקבל שני כחות במתנה זו, וסומכים על אומדנא זו להוציא ממון. ואם כן אף שהוכחנו שרבי נתן הולך אחר אומדנא, מכך שפסק כרבי שמעון שזורי לגבי מסוכן, הרי גם מוכח מכאן שרב הולך אחר אומדנא, ושוב אין ראיה מי הוא שפסק כרבי אלעזר בן עזריה במשנתינו, שאין האשה גובה תוספת כתובה אלא מן הנישואין, מחמת אומדן דעתו שלא התכוין להתחייב בתוספת אלא לאחר נישואין.

אגרות קודש

ב"ה, ח"י ניסן, תשכ"ב
ברוקלין.

ברכה ושלום!

במענה למכתבה מי"ב ניסן.

התקוה חזקה ע"פ תוכן מכתבה שלה, שמרגישה וגם רואה איך שנחוצה פעולתה ועזרתה לבני ביתה, ואדרבה עתה לאחרי פטירת בעלה ע"ה גדלה הנחיצות עוד יותר, וכמובן שתבליג על צערה ומצב רוחה ותעשה כל התלוי בה לעזר הקרובים, לא רק בני ביתה ממש, אלא הנמצאים בסביבתה בכלל, שהרי כל ישראל חברים ואפילו אם עד עתה לא הורגלה בזה, בודאי הרעיון אשר זהו נחת רוח אמיתי הכי נעלה שיכולה לגרום לנשמת הנפטר, תוסיף בה כח ועדוד לעשות בכל האמור, נוסף אשר זהו ציווי תורתנו הק' תורת חיים, והרי ציווי התורה הוא גם נתינת כח, ואף שמובן שכל התחלות קשות ובפרט במצבים כהנ"ל ובמצב רוח כהנ"ל, הרי כאמור ציווי השי"ת הוא גם נתינת כח **בערך** הקשיים, וכבר הודיעונו חכמינו ז"ל אשר הבא לטהר מסייעין אותו, וינעם לי להתבשר טוב בזה...

בברכה לבשו"ט.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא, תַּרְוַיְיהוּ** – רבי נתן ורב **אָזְלֵי בָּתַר אוּמְדְּנָא** – הולכים אחר אומדנא, **וּמַאן דְּאָמַר שֶׁהֲלָכָה** כרבי אלעזר בן עזריה, שאשה גובה את התוספת רק מן הנישואין, **שַׁפִּיר** – מבואר טעמו היטב, שאומדים אנו את דעת הבעל שלא כתב לה תוספת אלא על מנת לכונסה, וקודם נישואיה לא היתה כוונתו להתחייב בתוספת. **וּמַאן דְּאָמַר שֶׁאֵין הֲלָכָה** כרבי אלעזר בן עזריה, טעמו משום **דְּהָכָא נַמִּי אוּמְדַּן דַּעְתָּא הוּא** – אף כאן יש אומדן דעת לומר שגובה תוספת מן האירוסין, שאמדו חכמים את דעת הבעל, שכתיבת תוספת הכתובה **מִשּׁוּם אִיקְּרוּבֵי דַּעְתָּא הוּא** – כדי שיהיה ביניהם קירוב דעת וישא חן בעיניה, **וְהָא אִיקַּרְבָּא** לֵיהּ **דַּעְתָּא** – ואכן התקרבה דעתם על ידי כן, ומחמת אומדנא זו גובה תוספת מן האירוסין.

הגמרא מבררת את ההלכה בנידון זה: **יָתִיב רַב חֲנִינָא** קַמֵּיהּ **דְּרַבִּי יַנַּאי** – ישב רב חנינא לפני רבי ינאי, **וְקָאָמַר** רב חנינא, **הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אָמַר** לֵיהּ רבי ינאי, **פּוּק קְרֵי קְרָאךְ לְבָרָא** – צא ושנה דבריך מחוץ לבית המדרש, כלומר אין דבריך נכונים, אלא **אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְּדִימִי מִשּׁוּם רַבִּינוּ** – רב, **הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. וְרַב נַחְמָן דְּיָדֵיהּ** [–עצמו] **אָמַר, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. וּנְהַרְדָּעֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן אָמְרֵי, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה.** מוסיפה הגמרא: **וְאַף עַל גַּב** דְּלָט [–שקילל] **רַב נַחְמָן וְאָמַר כָּל דַּיָּינָא דְּדָאִין** – כל דיין שדן **כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הָכִי וְהָכִי תֵּיהֲוֵי** – כך וכך יהיה לו, לשון קללה, **אֲפִילּוּ הָכִי הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה.** אומרת הגמרא: נמנו וגמרו בני הישיבה **וְאמרו, הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה, כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה,** שאין האשה גובה תוספת מן האירוסין.

* * *

התבאר במשנה שלדעת רבי אלעזר בן עזריה אין אשה גובה מן האירוסין את תוספת הכתובה שכתב לה בעלה, כיון שכתב לה כן רק על דעת שיכנסנה. הגמרא מסתפקת מאיזו שעה יש לאשה תוספת כתובה: **בְּעֵי רָבִין,** אשה **שֶׁנִּכְנְסָה לַחוּפָּה** וַעדיין **לֹא נִבְעֲלָה,** והתאלמנה או התגרשה, **מַהוּ** – מה דינה לשיטת רבי אלעזר בן עזריה, האם יש לה תוספת כתובה או לא. וצדדי הספק הם, האם לרבי אלעזר בן עזריה שלארוסה אין תוספת היינו משום שרק **חִיבַּת חוּפָּה** קוֹנָה לה את התוספת, וממילא מיד כשנכנסה לחופה יש לה תוספת. **אוֹ** שטעמו הוא משום **שְׁחִיבַּת בִּיאָה** קוֹנָה לה את התוספת, וממילא אף שנכנסה לחופה, כל זמן שלא נבעלה אין לה תוספת.

הגמרא פושטת את הספק: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף** – ששנה רב יוסף בברייתא את טעמו של רבי אלעזר בן עזריה, שאין לה תוספת מן האירוסין, משום **שֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ** תוספת זו **אֶלָּא עַל** [–בגלל] **חִיבַּת לַיְלָה הָרִאשׁוֹן** של הנישואין. **וְאִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** – ברייתא זו מובנת אם נאמר **שְׁחִיבַּת חוּפָּה** היא שקוֹנָה לה את התוספת, **הַיְינוּ דְּאָמַר** 'חיבת לַיְלָה הָרִאשׁוֹן', והיינו חופה הנעשית בלילה הראשון. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שְׁחִיבַּת בִּיאָה** היא זו שקוֹנָה את התוספת, קשה, מדוע נקטה הברייתא 'לילה הראשון' וכי חיבת **בִּיאָה** רק **בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן אִיתָא** – ישנה, **וּמִכָּאן וְאֵילָךְ לֵיתָא** – איננה, והרי חיבת ביאה קיימת תמיד. ומוכח מהברייתא שלדעת רבי אלעזר בן עזריה הקנאת התוספת נעשית מחמת חיבת החופה, ולכן אם נכנסה לחופה ולא נבעלה, יש לה תוספת.

הגמרא מנסה לדחות את הראיה: **וְאֶלָּא מַאי** – ואלא לדבריך שכוונת הברייתא בלשון 'חיבת לילה ראשון', לחיבת **חוּפָּה,** גם כן קשה, וכי **חוּפָּה** רק **בַּלַּיְלָה אִיתָא** ואילו **בִּימָמָא לֵיתָא** – ביום איננה, והרי חופה נעשית גם ביום, ונמצא שאף לפי ביאור זה אין לשון הברייתא מדוקדקת, ואם כן יתכן שכוונת הברייתא ל'חיבת ביאה'. הגמרא מבררת מדוע קושיא זו אינה קשה אם נבאר שכוונת הברייתא לחיבת ביאה. תמהה הגמרא: **וּלְטַעְמֵיךְ** – ולדבריך, שכוונת הברייתא לחיבת ביאה, גם כן קשה קושייתך, וכי **בִּיאָה,** רק **בַּלַּיְלָה אִיתָא, וּבִימָמָא לֵיתָא, וְהָא** – הרי **אָמַר רָבָא,** אף שאסור לאדם לשמש מיטתו ביום, **אִם הָיָה בְּבֵית אָפֵל** – חשוך, **מוּתָּר.** מתרצת הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא,** אף שיש אפשרות לשמש ביום, מכל מקום **אוֹרַח אַרְעָא קָא מַשְׁמַע לָן** – השמיעה לנו הברייתא מנהג דרך ארץ, **דְּבִיאָה** נעשית בדרך כלל **בַּלַּיְלָה,** ולכן אם נבאר שהכוונה לחיבת ביאה מובן מדוע נקטה הברייתא לשון 'חיבת לילה ראשון', **אֶלָּא** אם נבאר שכוונת הברייתא היא לחוּפָּה, **קַשְׁיָא,** שהרי אין שום שייכות בין החופה ללילה דווקא.

הגמרא חוזרת ומעמידה את הראיה מהברייתא שחיבת חופה היא שקונה. מבארת הגמרא: באמת כוונת הברייתא לחיבת חופה, וכמו שדייקנו מכך שנקטה דווקא את הלילה 'הראשון', ולגבי **חוּפָּה נַמִּי לֹא קַשְׁיָא** מדוע נקטה הברייתא 'לילה', **כֵּיוָן דְּסָתַם חוּפָּה לְבִיאָה קַיְימָא** – סתם חופה נעשית על דעת כן שתיעשה אחריה ביאה, **אוֹרַח אַרְעָא קָא מַשְׁמַע לָן** – השמיעה לנו הברייתא מנהג דרך ארץ, **דְּבַלַּיְלָה** – שהדרך לעשות בלילה את הביאה שהיא לאחר החופה. ומוכח מהברייתא שחיבת החופה היא שקונה את התוספת, ולכן אם נכנסה לחופה ולא נבעלה, יש לה תוספת.

* * *

ספק נוסף בדעת רבי אלעזר בן עזריה: **בְּעֵי רַב אַשִּׁי,** אשה **שֶׁנִּכְנְסָה לַחוּפָּה,** וְאחר כך **פֵּירְסָה נִידָּה,** שאינה ראויה לביאה, ומת בעלה, **מַהוּ,** האם יש לה תוספת. מפרשת הגמרא את הספק: **אִם תִּימְצֵי לוֹמַר** – אם תכריע בספק הקודם ותסבור שלדעת רבי אלעזר בן עזריה **חִיבַּת חוּפָּה** קוֹנָה אף בלא ביאה, האם זהו דווקא **בְּחוּפָּה דְּחַזְיָא** [–הראויה] **לְבִיאָה, אֲבָל חוּפָּה דְּלֹא חַזְיָא לְבִיאָה,** כגון שפירסה נדה מיד לאחר מכן, **לֹא** – אינה קונה את התוספת, לפי שעיקר חיבתו בחופה היא על הביאה שאחריה. **אוֹ דִּלְמָא, לֹא שְׁנָא** – אין הדין שונה, ואף בחופה שאינה ראויה לביאה אמר רבי אלעזר בן עזריה שקונה. אומרת הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

* * *

שנינו במשנה: 'רַבִּי יְהוּדָה **אוֹמֵר,** אם **רָצָה כּוֹתֵב לְכְתוּלָה וְכוּ'** שטר של מאתים, והיא כותבת התקבלתי ממך מנה'. מקשה הגמרא: **וְכִי סָבַר** רַבִּי יְהוּדָה **דְּכוֹתְבִין שׁוֹבָר,** כפי ששנה במשנתינו, שהאשה כותבת לבעלה שובר על מנה, **וְהָתְנַן** במשנה (ב"ב קע:), **מִי שֶׁפָּרַע** למלוה שלו **מִקְצָת חוֹבוֹ** שבשטר, והמלוה אינו רוצה להחזיר לו את השטר, שהרי עדיין לא נפרע כולו, ואילו הלוה אינו רוצה שישאר השטר ביד המלוה, שמא יתבע את כל הסכום הכתוב בו, אף שכבר נפרע חלקו, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יַחֲלִיף** – יכתוב הלוה שטר חדש למלוה, על הסכום שנשאר חייב לו, ויקרעו את השטר הראשון. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יִכְתּוֹב לוֹ** המלוה **שׁוֹבָר** כמה פרע לו, ויתנו ללוה וישמור הלוה את שוברו. ועל כל פנים מבואר במשנה זו שרבי יהודה סובר שאין כותבין שובר, והיינו כטעם המבואר שם, שלא יצטרך הלוה לשמור את שוברו מן העכברים, ואיך אמר רבי יהודה במשנתינו שבעל הרוצה לפחות מכתובת אשתו כותבת לו שובר 'התקבלתי', ולא חשש שהבעל יצטרך לשמור את שוברו מהעכברים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר** רַבִּי יִרְמְיָה, מה שאמר רבי יהודה במשנתינו שכותבת האשה שובר על כתובתה, היינו **כְּשֶׁשּׁוֹבַרְתָּהּ מִתּוֹכָהּ** – בתוך שטר הכתובה עצמו יכתוב שהיא אמרה בפנינו שקיבלה חלק מכתובתה, ובאופן כזה אין כל חשש, שהרי ממה נפשך, אם תוציא את הכתובה לגבות בה, הרי נראה שכתוב בה שנפרעה חציה. ואם לא תוציא את הכתובה, לא תוכל לגבות כלל.

תירוץ נוסף: **אַבָּיֵי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא** שמה שאמר רבי יהודה במשנתינו שכותבת לו שובר הוא **בְּשֶׁאֵין שׁוֹבַרְתָּהּ מִתּוֹכָהּ,** ומכל מקום אין קושיא על מה שאמר רבי יהודה במשנתינו שכותבת האשה שובר, והטעם לכך, **דִּבְשְׁלָמָא הָתָם,** בפורע מקצת חובו, **וַדַּאי פָּרֵעַיהּ** הלוה מקצת חובו למלוה, ומשום כך, אם יכתוב רק **בַּלַּיְלָה אִיתָא, וּבִימָמָא לֵיתָא, וְהָא** – הרי **אָמַר רָבָא,** אף שאסור לאדם לשמש מיטתו ביום, **אִם הָיָה בְּבֵית אָפֵל** – חשוך, **מוּתָּר.** מתרצת הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא,** אף שיש אפשרות לשמש ביום, מכל מקום **אוֹרַח אַרְעָא קָא מַשְׁמַע לָן** – השמיעה לנו הברייתא מנהג דרך ארץ, **דְּבִיאָה** נעשית בדרך כלל **בַּלַּיְלָה,** ולכן אם נבאר שהכוונה לחיבת ביאה מובן מדוע נקטה הברייתא לשון 'חיבת לילה ראשון', **אֶלָּא** אם נבאר שכוונת הברייתא היא לחוּפָּה, **קַשְׁיָא,** שהרי אין שום שייכות בין החופה ללילה דווקא.

הגמרא חוזרת ומעמידה את הראיה מהברייתא שחיבת חופה היא שקונה. מבארת הגמרא: באמת כוונת הברייתא לחיבת חופה, וכמו שדייקנו מכך שנקטה דווקא את הלילה 'הראשון', ולגבי **חוּפָּה נַמִּי לֹא קַשְׁיָא** מדוע נקטה הברייתא 'לילה', **כֵּיוָן דְּסָתַם חוּפָּה לְבִיאָה קַיְימָא** – סתם חופה נעשית על דעת כן שתיעשה אחריה ביאה, **אוֹרַח אַרְעָא קָא מַשְׁמַע לָן** – השמיעה לנו הברייתא מנהג דרך ארץ, **דְּבַלַּיְלָה** – שהדרך לעשות בלילה את הביאה שהיא לאחר החופה. ומוכח מהברייתא שחיבת החופה היא שקונה את התוספת, ולכן אם נכנסה לחופה ולא נבעלה, יש לה תוספת.

* * *

ספק נוסף בדעת רבי אלעזר בן עזריה: **בְּעֵי רַב אַשִּׁי,** אשה **שֶׁנִּכְנְסָה לַחוּפָּה,** וְאחר כך **פֵּירְסָה נִידָּה,** שאינה ראויה לביאה, ומת בעלה, **מַהוּ,** האם יש לה תוספת. מפרשת הגמרא את הספק: **אִם תִּימְצֵי לוֹמַר** – אם תכריע בספק הקודם ותסבור שלדעת רבי אלעזר בן עזריה **חִיבַּת חוּפָּה** קוֹנָה אף בלא ביאה, האם זהו דווקא **בְּחוּפָּה דְּחַזְיָא** [–הראויה] **לְבִיאָה, אֲבָל חוּפָּה דְּלֹא חַזְיָא לְבִיאָה,** כגון שפירסה נדה מיד לאחר מכן, **לֹא** – אינה קונה את התוספת, לפי שעיקר חיבתו בחופה היא על הביאה שאחריה. **אוֹ דִּלְמָא, לֹא שְׁנָא** – אין הדין שונה, ואף בחופה שאינה ראויה לביאה אמר רבי אלעזר בן עזריה שקונה. אומרת הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

* * *

שנינו במשנה: 'רַבִּי יְהוּדָה **אוֹמֵר,** אם **רָצָה כּוֹתֵב לְכְתוּלָה וְכוּ'** שטר של מאתים, והיא כותבת התקבלתי ממך מנה'. מקשה הגמרא: **וְכִי סָבַר** רַבִּי יְהוּדָה **דְּכוֹתְבִין שׁוֹבָר,** כפי ששנה במשנתינו, שהאשה כותבת לבעלה שובר על מנה, **וְהָתְנַן** במשנה (ב"ב קע:), **מִי שֶׁפָּרַע** למלוה שלו **מִקְצָת חוֹבוֹ** שבשטר, והמלוה אינו רוצה להחזיר לו את השטר, שהרי עדיין לא נפרע כולו, ואילו הלוה אינו רוצה שישאר השטר ביד המלוה, שמא יתבע את כל הסכום הכתוב בו, אף שכבר נפרע חלקו, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יַחֲלִיף** – יכתוב הלוה שטר חדש למלוה, על הסכום שנשאר חייב לו, ויקרעו את השטר הראשון. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יִכְתּוֹב לוֹ** המלוה **שׁוֹבָר** כמה פרע לו, ויתנו ללוה וישמור הלוה את שוברו. ועל כל פנים מבואר במשנה זו שרבי יהודה סובר שאין כותבין שובר, והיינו כטעם המבואר שם, שלא יצטרך הלוה לשמור את שוברו מן העכברים, ואיך אמר רבי יהודה במשנתינו שבעל הרוצה לפחות מכתובת אשתו כותבת לו שובר 'התקבלתי', ולא חשש שהבעל יצטרך לשמור את שוברו מהעכברים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר** רַבִּי יִרְמְיָה, מה שאמר רבי יהודה במשנתינו שכותבת האשה שובר על כתובתה, היינו **כְּשֶׁשּׁוֹבַרְתָּהּ מִתּוֹכָהּ** – בתוך שטר הכתובה עצמו יכתוב שהיא אמרה בפנינו שקיבלה חלק מכתובתה, ובאופן כזה אין כל חשש, שהרי ממה נפשך, אם תוציא את הכתובה לגבות בה, הרי נראה שכתוב בה שנפרעה חציה. ואם לא תוציא את הכתובה, לא תוכל לגבות כלל.

תירוץ נוסף: **אַבָּיֵי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא** שמה שאמר רבי יהודה במשנתינו שכותבת לו שובר הוא **בְּשֶׁאֵין שׁוֹבַרְתָּהּ מִתּוֹכָהּ,** ומכל מקום אין קושיא על מה שאמר רבי יהודה במשנתינו שכותבת האשה שובר, והטעם לכך, **דִּבְשְׁלָמָא הָתָם,** בפורע מקצת חובו, **וַדַּאי פָּרֵעַיהּ** הלוה מקצת חובו למלוה, ומשום כך, אם יכתוב

המשך בעמוד רכו

אלא תרוייהו — רב ורבי נתן. **משום רבינו** — רב. **והלכה למעשה כו'** — התלמוד קא פסיק שכך נמנו וגמרו בני הישיבה. **מהו** — לרבי אלעזר בן עזריה. **ופירסה נדה** — ופירש ממנה ומת. **יחליף** — יכתוב שטר אחר כדי חוב הנשאר, ויקרע הראשון. ולא יכתוב שובר להרע כח הלוה, שיצטרך לשמור שוברו מן העכברים. **רבי יוסי אומר יכתוב שובר** — ולא יחליף, להרע כח המלוה למחול שעבודו מזמן ראשון. **כששוברתה בתוכה** — בתוך הכתובה עצמה יכתוב השובר: והיא אמרה בפנינו התקבלתי חציה. דטעמא מאי אמר רבי יהודה אין כותבין שובר — משום דלא יצטרך לוה לשומרו מן העכברים, דאי מרקב — הדר האי וגבי שטריה כוליה, הכא ליכא למיחש להכי. **אפילו תימא כו'** — דבהאי שובר לא חייש רבי יהודה לעכברים כי התם, דאילו התם מיפרע פרעיה דלמא כו'. **הכא ודאי יהב לה** — בתמיה. **אבל על פה** — דהוה ליה תנאה בעלמא — לא הוי תנאה, דתמנה על מה שכתוב בתורה הוא. **בדבר שבממון** — שאר וכסות. **והרי פירות** — דנכסי מלוג. **דרבנן** — האי דבעל אוכלן — תקנתא דרבנן היא, ולא עבוד רבנן חיזוק שיהא תנאו בטל, אם התנה למחול אכילתו. **פירי פירות** — אם כתב לה: "דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן" — אוכל הוא פירי פירות, מוכר פירות ולוקח קרקע שיהא לה קרן, והוא אוכל פירות.

וקיימא

אמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו — פירש בקונטרס: רבינו — רב. וקשה: דאם כן תקשי מהכא, תסתיים דרב הוא דאמר כרבי אלעזר בן עזריה! לכך נראה דרבינו היינו רבי, ורב יצחק בר אבדימי דהכא הוא רב יצחק בר אבדימי הקדמון, שהיה תלמידו של רבי, כדאמרינן בפרק "כירה" (שבת מ,ב): אמר רב יצחק בר אבדימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ. והוא היה רבו של רב דאתנייה לרב בחל, בפרק "כל הבשר" (חולין קי,א), ומדות, בפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא פז,א). **רבי** יוסי אומר יכתוב שובר — פירש הקונטרס: משום דלא מרעינן כח המלוה לגבות מזמן שני. ולא פירש לפי המסקנא ד"גט פשוט" (קעא,א) דקאמר התם דטעמא דרבי יוסי כדי שיכוף לפורעו. **כששוברתה** מתוכה — ואם תאמר: ולרבי יוחנן, דאמר: הטוען אחר מעשה בית דין — לא אמר כלום, מה תועלת יש במה שנכתב השובר בתוך הכתובה? היא תטמין הכתובה, ומפקא עידי הינומא וגביא מאתיים! ויש לומר: כגון שהביאה עמה נדוניא והיא כתובה בכתובה, דאז לא תטמין הכתובה, דאם כן היתה מפסדת יותר. ועוד יש לומר: דבמקום שכותבין כתובה, או אפילו במקום שאין כותבין, ויש עדים שכתב לה — אינה יכולה לגבות כלום, אפילו מודה שלא פרע לה, עד שתביא כתובה. כיון דסבר דאין כותבין שובר, דהואיל ויכול לבא לידי הפסד אם יפסיד שוברו. וכי תימא: היא תשרוף הכתובה בפני עדים! דאם כן אותן עדים ידעו מה היה כתוב בה, דאם לא כן — היאך יעידו שנשרפה כתובתה, מה יודעין אם כתובתה היתה, אם לא ראו מה היה כתוב בה. **טעמא** דכתבה ליה הא על פה לא — וליכא למימר: מאי כותבת — אומרת, כדאמר בסמוך: מאי כותב אומר — דעל כרחך דווקא כותבת נקט, דהא פליג ארבי יוסי דאמר רשאי, בברייתא דלקמן. **הרי** זו מקודשת ותנאו בטל — על כרחך בדכפליה לתנאיה איירי, דאמר לה: אם אין ליך עלי שאר כסות ועונה — הרי את מקודשת, ואם לאו — אל תהי מקודשת. מדקאמר לקמן דטעמא דרבי מאיר דתנאו בטל — משום דמתנה על מה שכתוב בתורה. ואי לא כפיל לתנאה — תיפוק ליה דתנאו בטל לרבי מאיר משום דבעי תנאי כפול, כדאמר ב"האומר" (קדושין סא,א). ותימה: אם כן אמאי היא מקודשת? הרי התנה בפירוש שאם יהא לה עליו שאר כסות ועונה — שאינה מקודשת! ואין לומר דלכך מקודשת לפי שמקדשה על מנת שתמחול לו והרי מחלה, אלא דאין מחילתה מחילה — דהא תניא בפרק שני דנזיר (יא,א): הריני נזיר על מנת שאשתה יין ואטמא למתים — הרי זה נזיר, ואסור בכולן, מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה. והתם לא שייך לשנויי הכי! ואומר רבינו יצחק: דאי לאו דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן — הוה אמינא דשום תנאי אינו מבטל את המעשה, ואפילו לא יתקיים בסוף — המעשה קיים. והשתא דילפינן מהתם דמהני תנאי לבטל המעשה, אמרינן דדוקא בשאינו מתנה על מה שכתוב בתורה, דומיא דבני גד ובני ראובן, שלא התנו על מה שכתוב בתורה. ואם תאמר: הא דתנן בפרק בתרא דמנחות (קט,א): "הריני נזיר על מנת שאגלח בבית חוניו" יגלח בבית המקדש, ואם גלח בבית חוניו יצא. ומפרש בגמרא היינו טעמא דהאי גברא לצעורי נפשיה קא מכוין, אמר: אם סגי בבית חוניו — טרחנא. פירוש, הלכך אם רצה לגלח במקדש — חל עליו נזירות, ואם אינו יכול או אם אינו רוצה לטרוח — אדעתא דהכי לא נדר, אגלאי מלתא דלא הוי נזיר. והיינו פירוש יצא — כלומר, שלא חלה עליו הנזירות. והשתא אמאי? והא מתנה על מה שכתוב בתורה הוא, דאין גילוח אלא במקדש! ואומר רבינו יצחק: דלא אמרינן מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל אלא היכא שמתכוין לעקור מה שכתוב בתורה, אבל התם — סבור הוא שיש מצוה בבית חוניו כמו בבית המקדש, ואין מתכוין לעקור, אית לן למילף מתנאי דבני גד ובני ראובן. ואם תאמר: כיון דשייך מתנה על מה שכתוב בתורה אפילו גבי ממון, אם כן לא יוכל אדם למחול חובו לעולם על ידי תנאי, שאם יאמר עשה עמי היום וחובך מחול לך — יהא מתנה על מה שכתוב בתורה. מיהו, מלוה לא חשבינן כתובה בתורה דאפילו למאן דאמר (קדושין יג,ב): מלוה הכתובה בתורה כבכתובה בשטר דמי — היינו דוקא כגון נזקין וערכין ופדיון הבן, דמסברא לא הוה מחייבינן להו אם לא שחייבתו תורה בפירוש, אבל מלוה — כולי עלמא מודו דלא טרפא ממשעבדי, דאינה באה מכח התורה, דסברא הוא שיש לו לשלם מה שלוה ממנו. אבל קשה: דלענין

אֶלָּא, תַּרְוַיְיהוּ אָזְלֵי בָּתַר אוּמְדָּנָא. מַאן דְּאָמַר הֲלָכָה - שַׁפִּיר, מַאן דְּאָמַר אֵין הֲלָכָה - הָכָא נַמִּי אוּמְדָּן דַּעְתָּא הוּא: מִשּׁוּם אִיקְרוּבֵי דַּעְתָּא הוּא, וְהָא אִיקַּרְבָּא לֵיהּ דַּעְתָּא. יְתֵיב רַב חֲנִינָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי, וְקָאָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אֲמַר לֵיהּ: פּוֹק קְרֵי קְרָאךְ לְבָרָא! אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי מִשּׁוּם רַבִּינוּ: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. וְרַב נַחְמָן דִּידֵיהּ אָמַר: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. וּנְהַרְדְּעֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן אָמְרִי: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. וְאַף עַל גַּב דְּלָט רַב נַחְמָן, וַאֲמַר: כָּל דַּיְינָא דְּדָאֵין כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה - הָכִי וְהָכִי תֵּיהֲוֵי, אֲפִילּוּ הָכִי הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. וְהֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה - כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. בָּעֵי רָבִין: נִכְנְסָה לַחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה מַהוּ? חִיבַּת חוּפָּה קוֹנָה אוֹ חִיבַּת בִּיאָה קוֹנָה? תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ אֶלָּא עַל חִיבַּת לַיְלָה הָרִאשׁוֹן. אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא חִיבַּת חוּפָּה קוֹנָה - הַיְינוּ דְּאָמַר לַיְלָה הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ חִיבַּת בִּיאָה קוֹנָה - בִּיאָה בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן אִיתָא, מִכָּאן וְאֵילָךְ לֵיתָא?! וְאֶלָּא מַאי - חוּפָּה, חוּפָּה בַּלַּיְלָה אִיתָא, בִּימָמָא לֵיתָא? וּלְטַעֲמִיךְ, בִּיאָה בַּלַּיְלָה אִיתָא, בִּימָמָא לֵיתָא? הָא אָמַר רָבָא: אִם הָיָה בְּבַיִת אָפֵל - מוּתָּר! הָא לָא קַשְׁיָא, אוֹרַח אַרְעָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּבִיאָה בַּלַּיְלָה. אֶלָּא חוּפָּה קַשְׁיָא! חוּפָּה נַמִּי לָא קַשְׁיָא: כֵּיוָן דִּסְתָם חוּפָּה לְבִיאָה קַיְימָא - אוֹרַח אַרְעָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּבַלַּיְלָה. בָּעֵי רַב אַשִׁי: נִכְנְסָה לַחוּפָּה וּפֵירְסָה נִידָּה מַהוּ? אִם תִּימְצֵי לוֹמַר חִיבַּת חוּפָּה קוֹנָה - חוּפָּה דְּחַזְיָא לְבִיאָה, אֲבָל חוּפָּה דְּלָא חַזְיָא לְבִיאָה - לָא, אוֹ דִּלְמָא לָא שְׁנָא? תֵּיקוּ. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רָצָה - כּוֹתֵב לְבְתוּלָה וכו'". וְסָבַר רַבִּי יְהוּדָה דְּכוֹתְבִין שׁוֹבֵר? וְהָתְנַן: מִי שֶׁפָּרַע מִקְצָת חוֹבוֹ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יַחֲלִיף, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יִכְתּוֹב לוֹ שׁוֹבֵר! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: בְּשֶׁשּׁוֹבַרְתָּהּ מִתּוֹכָהּ. אַבַּיֵּי אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא בְּשֶׁאֵין שׁוֹבַרְתָּהּ מִתּוֹכָהּ, בִּשְׁלָמָא הָתָם - וַדַּאי פְּרָעֵיהּ, דִּלְמָא מִירְכַּם תִּבְרְתָּא, וּמַפֵּיק לֵיהּ לִשְׁטָרָא, וַהֲדַר גָּבֵי זִימְנָא אַחֲרִינָא. הָכָא - וַדַּאי יָהֵב לָהּ? מִילְּתָא בְּעָלְמָא הִיא דְּאָמְרָה לֵיהּ, אִי נָטְרֵיהּ - נָטְרֵיהּ. אִי לָא נָטְרֵיהּ - אִיהוּ הוּא דְּאַפְסִיד אַנַּפְשֵׁיהּ. בִּשְׁלָמָא אַבַּיֵּי לֹא אָמַר כְּרַבִּי יִרְמְיָה לָא קָתָנֵי שׁוֹבַרְתָּהּ מִתּוֹכָהּ, אֶלָּא רַבִּי יִרְמְיָה מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּאַבַּיֵּי? גְּזֵירָה שׁוֹבֵר דְּהָכָא אַטּוּ שׁוֹבֵר דְּעָלְמָא. טַעְמָא - דִּכְתָבָה לֵיהּ, אֲבָל עַל פֶּה - לָא. אַמַּאי? דָּבָר שֶׁבְּמָמוֹן הוּא, וְשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר: דָּבָר שֶׁבְּמָמוֹן - תְּנָאוֹ קַיָּים! דְּתַנְיָא, הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת שֶׁאֵין לִיךְ עָלַי שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה - הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וּתְנָאוֹ בָּטֵל, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן - תְּנָאוֹ קַיָּים. קָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה: כְּתוּבָּה דְּרַבָּנַן, וַחֲכָמִים עָשׂוּ חִיזּוּק לְדִבְרֵיהֶם יוֹתֵר מִשֶּׁל תּוֹרָה. הֲרֵי פֵּירוֹת דְּרַבָּנַן, וְלָא עָבְדוּ לְהוּ רַבָּנַן חִיזּוּק! דְּתַנְן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם הוּא אוֹכֵל פֵּירֵי פֵּירוֹת, עַד שֶׁיִּכְתּוֹב לָהּ "דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בִּנְכָסֶיךָ וּבְפֵירוֹתֵיהֶן וּבְפֵירוֹת פֵּירוֹתֵיהֶן עַד עוֹלָם".

וקיימא

נזקין (וערכין) נימא שלא יוכל למחול, דמתנה הוא על מה שכתוב בתורה. וכי תימא הכי נמי — והתנן ב"החובל" (בבא קמא צב,א): קרע את כסותי ושבר כדי, על מנת לפטור — פטור! ותירץ הרב רבינו אלחנן: דדהתם נמי, אם היה אומר קרע ושבר על מנת שאין לי עליך דין נזק — הוי חשיב מתנה על מה שכתוב בתורה. אבל למחול יכול. וכן הכא, גבי שאר כסות ועונה — דוקא כשאמר על מנת שאין ליך עלי דין שאר כסות ועונה — הוי מתנה על מה שכתוב בתורה, אבל על מנת שתפטרי אותי משאר כו' — פטור. וכן על מנת שאין לך עלי אונאה — על מנת שאין לך עלי דין אונאה. וכן על מנת שלא תשמיטנו שביעית. ועוד יש לומר: דנזקין לא דמו לקדושין. דהכא היינו טעמא — דאין קדושין לחצאין. דאין לך קדושין שאין לה עליו שאר כסות ועונה. וכן גבי נזיר — אין נזיר לחצאין. אבל גבי נזקין — לא שייך למימר הכי. ואם תאמר: אם כן היכי מדמה בפרק "המגרש" (גיטין פד,א): הרי את מגורשת על מנת שתאכלי בשר חזיר, למתנה על מה שכתוב בתורה. והא בתנאי זה לא הוי גרושין לחצאין? ויש לומר: דגבי ממון דניתן למחילה, דוקא אמרינן טעמא משום דלחצאין. אבל גבי איסורא — לא בעינן האי טעמא. והא דתנן ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קל,א): האומר פלוני יירש במקום שיש בת, בתי תירש במקום שיש בן — לא אמר כלום, שהתנה על מה שכתוב בתורה! התם היינו טעמא דאין יכול לומר פלוני יירש והוא אינו יורש, אבל במתנה — יכול ליתן. והא דמפרש התם בגמרא (קכו,ב) הכא מי מחל — לרווחא דמלתא נקט. ואם תאמר: והא דתנן ב"השוכר את הפועלים" (בבא מציעא צד,א) מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה, ופריך בגמרא: והא מתנה על מה שכתוב בתורה הוא כו'! ומסיק: אפילו תימא רבי מאיר, שאני הכא דמעיקרא לא שייעבד נפשיה. ומאי משני? והא הכא נמי לא קידשה על מנת כן, ולא שייעבד נפשיה! ויש לומר: דשאני התם, כיון דריבתה תורה שומרים הרבה, שומר חנם והשואל נושא שכר כו' — יכול נמי כל אחד להיות לפי תנאו. אי נמי: שאני התם דחייבתו תורה; שומר שכר על שלוקח שכר, ושואל לפי שכל הנאה שלו, ומשעבדים עצמם לכל הכתוב בפרשה. הלכך, במקום שאין משעבדים עצמם — פטורים. ובקונטרס פירש שם דהכא מקודשת — משום דכי יהיב לה קדושיה אקדשה. ותנאה דבתר הכי — לאו כלום הוא, שכבר היא אשתו, אבל שומר חנם — מתנה קודם שמשך. ואין נראה, דהא כל תנאי לרבי מאיר תנאי קודם למעשה הוא. **כל** הפוחת אפילו בתנאה — פירשתי לעיל (נא,א).

ושמעינן ליה לרבי מאיר דאמר מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל דא דברבנן תנאו קיים — פירש בקונטרס: דשמעינן ליה בברייתא דלעיל. ואם תאמר: מנא ליה למידק הא דברבנן תנאו קיים? דלמא כל שכן, דבדרבנן דעבוד חיזוק טפי ותנאו בטל, כמו לרבי יהודה! ויש לומר: דדייק מדלא קתני לעיל על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה וכתובה, כיון דאיבא מאן דאמר דלא עשו חכמים חיזוק לדבריהם אפילו בשל תורה, אף על גב דרבי יהודה מודה בכתובה — מכל מקום הוה ליה לשנות. כי היכי דקתני עונה, אף על גב דמודה בה רבי יהודה. **הא** בדרבנן תנאו קיים — תימה: הא שמעינן ליה לרבי מאיר בפרק "הזהב" (בבא מציעא נה,ב) דהאוכל תרומת מעשר של דמאי דמוסיף חומש, דעשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה. ובריש "החולץ" (יבמות לו,ב) גבי מעוברת חבירו ומינקת חבירו שמעינן ליה דעשו חיזוק לדבריהם אף יותר משל תורה! ויש לומר: דההיא דיבמות משום דקנסא הוא — עשו חיזוק לדבריהם יותר, וההיא ד"הזהב" גבי תרומה, וכן גבי גט דמייתי התם, דאיסורא הוא — התם עשו חיזוק כשל תורה. והכא, גבי כתובה, שאינו לא איסור ולא קנס אלא ממונא בעלמא — לא עשו חיזוק כלל. **קסבר** רבי מאיר כתובה דאורייתא — אף על גב דכתובת אלמנה דרבנן, מכל מקום עיקר כתובה דאורייתא היא. וכעין זה אמרינן בסוף "הערל" (יבמות פא,א): אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש: מי סברת תרומה בזמן הזה דרבנן? אמר ליה: אין, שאני אומר עיגול בעיגולין עולה. פירוש: ואי תרומה בזמן הזה דאורייתא — לא היה עולה, אף על גב דתרומת תאנים דרבנן, כיון דעיקר תרומה מיהא דאורייתא. ואם תאמר: דתנן לקמן ב"הכותב" (פג,ב): כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך בחייך ובמותך כו', רבן שמעון בן גמליאל אומר ירשנה כו'. ומסיק אליבא דרב דירושת הבעל דרבנן, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. ומה צריך להאי טעמא? אפילו לא עשו חיזוק לדבריהם — תיפוק ליה משום דעיקר ירושה דאורייתא! ויש לומר: דלא דמיא ירושת הבעל לשאר ירושות שבאות מחמת קורבה. **אין** עושין כתובת אשה מטלטלין — והא דאמרינן בפרק קמא (כתובות ז,א) אמר להו אתפסוה מטלטלי — כשקבל עליו אחריות אם יאבדו או יזולו. **אבל** קבל עליו אחריות עושין — וליכא למיחש שמא יאמר לה טלי כתובתיך וצאי, כדאמרינן בסוף "האשה שנפלו" (כתובות פב,ב). דדוקא בדלא קיבל עליו אחריות איכא למיחש להכי, דואיל ואינו יכול ליהנות מן המטלטלין לעשות בהן סחורה ולהשתכר בהן, שהאשה לא תתן לו, דואיל ואין אחריות עליו. אבל היכא דכתב לה כל נכסי אחראין וערבאין — יכול לייחד, ואין לחוש שתאמר לה טלי כתובתיך וצאי, כיון שיכול ליהנות, מהן שלא תקפיד האשה אם יעשה בהן שום סחורה. והיינו טעמא דאמר בפרק "נערה" (כתובות נא,א) [דתנן: כתב שוה מנה תחת מאתים זוז, ולא כתב לה נכסים דאית לי אחראין, משמע] שיכול לייחד שדה לכתובתה בלא שום אחריות, דכיון שיש לו הנאת אבילת פירות — ודאי לא יאמר לה.

שתים

וקיימא לן — ב"הכותב". **מאי כותב אומר** — אלמא: תנאיה תנאה. **והרי חמרים** — גבי דמאי דרבנן הוא, ולא עבדו בהו חיזוק, למיחש לגומלין לרבי יהודה. **שלי חדש** — והישן טוב ממנו. שהחדש עדיין אינו יבש כל צרכו. והכי נמי אמרינן ב"איזהו נשך" (בבא מציעא עב,ב): היו חדשות מארבע וישנות משלש כו'. ויש מפרשים משום עומר. ולאו מילתא היא, דאם כן דמתרץ בדמאי הקילו — התינח דמאי, חדש מאי איכא למימר? ועוד: לא מצינו שנחשדו עמי הארץ על איסור חדש. ולא נקט לה אלא משום אין נאמנים דדמאי. ורבותא אשמועינן, דאף על גב דמשבח לה לדחבריה נמי במילי אחרנייתא — אינו נאמן על הדמאי, דחיישינן לגומלין. **בדמאי** הקילו — משאר ספק דדבריהם. ואפילו ספק ליתיה, דרוב עמי הארץ מעשרין הן. **כל הפוחת אפילו בתנאה** — מדלא תנא כל בתולה שאין לה מאתים ואלמנה שאין לה מנה הרי זו בעילת זנות, שמע מינה דהכי אשמועינן: שאף על פי שהיא גובה לבסוף, דאין תנאו קיים — אפילו הכי, כיון דמעיקרא אתני קרי לה בעילת זנות, משום דמשעת ביאה לא הוה סמכא דעתה אכתובה. **אלמא** קסבר **תנאו בטל** — דבלאו הכי לאו רבותא היא דנקט "כל הפוחת". **והא שמעינן ליה** — לעיל. **רבי יוסי אומר רשאי** — ואפילו על פה נמי תנאו קיים. ואתא רבי יהודה למימר נמי רשאי, כרבי יוסי. מידהו, על פה — תנאו בטל, כדאמרינן לעיל; חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. אבל באת למחול — תכתוב שובר. **אין עושין כתובה מטלטלין** — אין מייחדין מטלטלין לכתובה. **מפני תיקון העולם** — שמא יאבדו, או יפחתו דמיהן. **אין קצובין** — אין דמיהן קצובין עולמית, דמוקרי ומוזלי, הלכך פעמים שפוחתין מכדי מה ששמאום. **אין עושין קאמר** — ופחיתה נמי, בכלל תיקון העולם היא. **שלא** קבל עליו **אחריות** — הבעל, אם יאבדו. ופריש ליה תנא דלא חייש לזולא אלא לאונסא, וקאמר ליה רבי יוסי: וכי קביל עליו אחריות נמי, מה נתקן העולם בכך? והלא אף כשהן קיימין, אין קצובין ופוחתין.

אירכס

1 וְקַיְּימָא לָן: מַאי כּוֹתֵב - אוֹמֵר! אָמַר אַבַּיֵי: לַכֹּל יֵשׁ פֵּירוֹת?! מִילְּתָא דִּשְׁכִיחָא עָבְדוּ
2 בָּהּ רַבָּנַן חִיזּוּק, מִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא - לָא עָבְדוּ בָּהּ
3 רַבָּנַן חִיזּוּק. הָרֵי חֲמָרִים דְּשִׁכִּיחִי, וְלָא עָבְדוּ לָהּ רַבָּנַן
4 חִיזּוּק! דִּתְנַן: הַחֲמָרִין שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וְאָמַר אֶחָד מֵהֶן:
5 שֶׁלִּי חָדָשׁ, וְשֶׁל חֲבֵרַי יָשָׁן, שֶׁלִּי אֵינוֹ מְתוּקָן וְשֶׁל
6 חֲבֵרַי מְתוּקָן, אֵין נֶאֱמָנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נֶאֱמָנִים.
7 אָמַר אַבַּיֵי: וַדַּאי דְּדִבְרֵיהֶם עָבְדוּ רַבָּנַן חִיזּוּק, סָפֵק
8 דְּדִבְרֵיהֶם - לָא עָבְדוּ רַבָּנַן חִיזּוּק. רָבָא אָמַר: בִּדְמַאי
9 הֵקִילוּ. "רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל הַפּוֹחֵת וכו'". כָּל הַפּוֹחֵת
10 - אֲפִילּוּ בִּתְנָאָה. אֲלָמָא קָסָבַר: תְּנָאוֹ בָּטֵל, וְאִית לָהּ.
11 וְכֵיוָן דְּאָמַר לָהּ "לֵית לִיךְ אֶלָּא מָנֶה" - לָא סָמְכָא
12 דַּעְתָּהּ, וְהָוְיָא לָהּ בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת. וְהָא שָׁמְעִינַן
13 לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: כָּל הַמִּתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב
14 בַּתּוֹרָה - תְּנָאוֹ בָּטֵל, הָא בִּדְרַבָּנַן - תְּנָאוֹ קַיָּים! קָסָבַר
15 רַבִּי מֵאִיר כְּתוּבָּה דְּאוֹרַיְיתָא. תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר:
16 כָּל הַפּוֹחֵת לִבְתוּלָה מִמָּאתַיִם, וּלְאַלְמָנָה מִמָּנֶה - הֲרֵי
17 זוֹ בְּעִילַת זְנוּת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: רַשַּׁאי. רַבִּי יְהוּדָה
18 אוֹמֵר: רָצָה, כּוֹתֵב לִבְתוּלָה שְׁטָר שֶׁל מָאתַיִם, וְהִיא
19 כּוֹתֶבֶת לוֹ "הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ מָנֶה". וּלְאַלְמָנָה מָנֶה,
20 וְהִיא כּוֹתֶבֶת לוֹ "הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ חֲמִשִּׁים זוּז". וְסָבַר
21 רַבִּי יוֹסֵי רַשַּׁאי? וּרְמִינְהִי: אֵין עוֹשִׂין כְּתוּבַּת אִשָּׁה
22 מִטַּלְטְלִין מִפְּנֵי תִּיקּוּן הָעוֹלָם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְכִי מַה
23 תִּיקּוּן הָעוֹלָם יֵשׁ בְּזוּז? וַהֲלָא אֵין קְצוּבִין, וּפוֹחֲתִין! תַּנָּא
24 קַמָּא נַמִי "אֵין עוֹשִׂין" קָאָמַר! אֶלָּא לָאו - הָכִי קָאָמַר:
25 בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּשֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת.
26 אֲבָל קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת - עוֹשִׂין. וַאֲתָא רַבִּי יוֹסֵי
27 לְמֵימַר: כִּי קִיבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת - אַמַּאי עוֹשִׂין? וַהֲלָא אֵין קְצוּבִין וּפוֹחֲתִין. הָשְׁתָּא, וּמָה הָתָם
28 דְּדִלְמָא פָּחֲתֵי - חָיֵיש רַבִּי יוֹסֵי, הָכָא דְּוַדַּאי קָא פָּחֲתָה - לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! הָכִי הָשְׁתָּא? הָתָם
29 - לָא יָדְעָה דְּתָחֵיל, הָכָא - יָדְעָה וְקָא מָחֲלָה. אַחֲתֵיהּ דְּרַמִּי בַּר חָמָא הֲוַת נְסִיבָא לְרַב אָוְיָא,
30

אירכס

1 מִינְּיָיהוּ לָן: מַאי כּוֹתֵב - אוֹמֵר! אָמַר אַבַּיֵי: לַכֹּל יֵשׁ פֵּירוֹת?! מִילְּתָא דִּשְׁכִיחָא עָבְדוּ
2 בָּהּ רַבָּנַן חִיזּוּק, מִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא - לָא עָבְדוּ בָּהּ
3 רַבָּנַן חִיזּוּק. הָרֵי חֲמָרִים דְּשִׁכִּיחִי, וְלָא עָבְדוּ לָהּ רַבָּנַן
4 חִיזּוּק! דִּתְנַן: הַחֲמָרִין שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וְאָמַר אֶחָד מֵהֶן:
5 שֶׁלִּי חָדָשׁ, וְשֶׁל חֲבֵרַי יָשָׁן, שֶׁלִּי אֵינוֹ מְתוּקָן וְשֶׁל
6 חֲבֵרַי מְתוּקָן, אֵין נֶאֱמָנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נֶאֱמָנִים.
7 אָמַר אַבַּיֵי: וַדַּאי דְּדִבְרֵיהֶם עָבְדוּ רַבָּנַן חִיזּוּק, סָפֵק
8 דְּדִבְרֵיהֶם - לָא עָבְדוּ רַבָּנַן חִיזּוּק. רָבָא אָמַר: בִּדְמַאי
9 הֵקִילוּ. "רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל הַפּוֹחֵת וכו'". כָּל הַפּוֹחֵת
10 - אֲפִילּוּ בִּתְנָאָה. אֲלָמָא קָסָבַר: תְּנָאוֹ בָּטֵל, וְאִית לָהּ.
11 וְכֵיוָן דְּאָמַר לָהּ "לֵית לִיךְ אֶלָּא מָנֶה" - לָא סָמְכָא
12 דַּעְתָּהּ, וְהָוְיָא לָהּ בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת. וְהָא שָׁמְעִינַן
13 לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: כָּל הַמִּתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב
14 בַּתּוֹרָה - תְּנָאוֹ בָּטֵל, הָא בִּדְרַבָּנַן - תְּנָאוֹ קַיָּים! קָסָבַר
15 רַבִּי מֵאִיר כְּתוּבָּה דְּאוֹרַיְיתָא. תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר:
16 כָּל הַפּוֹחֵת לִבְתוּלָה מִמָּאתַיִם, וּלְאַלְמָנָה מִמָּנֶה - הֲרֵי
17 זוֹ בְּעִילַת זְנוּת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: רַשַּׁאי. רַבִּי יְהוּדָה
18 אוֹמֵר: רָצָה, כּוֹתֵב לִבְתוּלָה שְׁטָר שֶׁל מָאתַיִם, וְהִיא
19 כּוֹתֶבֶת לוֹ "הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ מָנֶה". וּלְאַלְמָנָה מָנֶה,
20 וְהִיא כּוֹתֶבֶת לוֹ "הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ חֲמִשִּׁים זוּז". וְסָבַר
21 רַבִּי יוֹסֵי רַשַּׁאי? וּרְמִינְהִי: אֵין עוֹשִׂין כְּתוּבַּת אִשָּׁה
22 מִטַּלְטְלִין מִפְּנֵי תִּיקּוּן הָעוֹלָם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְכִי מַה
23 תִּיקּוּן הָעוֹלָם יֵשׁ בְּזוּז? וַהֲלָא אֵין קְצוּבִין, וּפוֹחֲתִין! תַּנָּא
24 קַמָּא נַמִי "אֵין עוֹשִׂין" קָאָמַר! אֶלָּא לָאו - הָכִי קָאָמַר:
25 בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּשֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת.
26 אֲבָל קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת - עוֹשִׂין. וַאֲתָא רַבִּי יוֹסֵי
27 לְמֵימַר: כִּי קִיבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת - אַמַּאי עוֹשִׂין? וַהֲלָא אֵין קְצוּבִין וּפוֹחֲתִין. הָשְׁתָּא, וּמָה הָתָם
28 דְּדִלְמָא פָּחֲתֵי - חָיֵיש רַבִּי יוֹסֵי, הָכָא דְּוַדַּאי קָא פָּחֲתָה - לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! הָכִי הָשְׁתָּא? הָתָם
29 - לָא יָדְעָה דְּתָחֵיל, הָכָא - יָדְעָה וְקָא מָחֲלָה. אַחֲתֵיהּ דְּרַמִּי בַּר חָמָא הֲוַת נְסִיבָא לְרַב אָוְיָא,
30

אירכס

וְקַיְּימָא לָן (להלן פג.) **דְּמַאי** לשון 'כּוֹתֵב לאשתו' האמורה במשנה אין זה בדווקא, אלא אף ב'**אוֹמֵר** לאשתו' הדין כן, שאם אמר לה שאין לו דין ודברים בנכסיה, חל תנאו ואין לו פירות. ומבואר שאף שתקנה זו של פירות מדרבנן היא, סובר רבי יהודה שמועיל דיבורו להסתלק ממנה, ולא חיזקו חכמים את דבריהם לומר שאין תנאו מועיל בדבר שבממון, אלא השאירו את הדבר כעיקר הדין, שתנאי שבממון מועיל. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי**, יש סברא לחלק בין תקנת חכמים של כתובה, שחיזקוה ואמרו שאין מחילה מועילה בה, לבין תקנת חכמים שבעל אוכל פירות מנכסי אשתו, שלא חיזקוה, והטעם לכך, משום שלְּכָל יֵשׁ כְּתוּבָּה – לכל אשה יש תקנת כתובה, שחייבו חכמים כל אדם הנושא אשה לכתוב לה כתובה, וְלֹא לְכָל יֵשׁ פֵּירוֹת – לא לכל בעל יש תקנת אכילת פירות, שהרי רק אם יש לאשה נכסים הבעל אוכל את פירותיהם, ולפיכך, בְּמֵילְּתָא דִּשְׁכִיחָא – בדבר מצוי, והיינו בתקנת כתובה, **עֲבְדוּ** בָּהּ רַבָּנָן חִיּוּךְ יותר משל תורה, ואמרו שאינה יכולה למחול על כתובתה, אלא אם כן כתבה שובר שנפרעה חציה, אבל בְּמִילְּתָא דְּלֵא שְׁכִיחָא, והיינו בתקנת פירות, **לֹא עֲבְדוּ** בָּהּ רַבָּנָן חִיּוּךְ, ודינו כשל תורה שבדבר שבממון תנאו קיים, ויכול הבעל להסתלק מזכות אכילת הפירות על ידי אמירה בלבד.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **חֲרֵי חֲמָרִים** – המשנה השנויה בדין 'חמרים', המוליכים תבואה על חמוריהם ממקום שהם נמכרים בזול לעיירות גדולות, וכמו שיובא להלן, דִּשְׁכִיחֵי – שדבר מצוי הוא, ובכל זאת **לֹא עֲבְדוּ** לָהּ רַבָּנָן חִיּוּךְ, דִּתְנַן במשנה (דמאי פ"ד מ"ז), הַחַמָּרִין המוליכים תבואה, שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, ולכל אחד יש תבואה העומדת למכירה, ועמי הארץ הם שאינם נאמנים על תבואתם לומר שמעושרת היא, אלא חייבו חכמים את הקונה מהם לעשר את התבואה, אלא אם כן אדם אחר מעיד עליה שהיא מעושרת, **וְאָמַר אֶחָד** מֵהֶן, שֶׁלִּי חָדָשׁ – תבואתי חדשה היא, ואינה משובחת כל כך, שלא יבשה עדיין כל צרכה, וְאילו שֶׁל חֲבֵרַי יָשָׁן – תבואתו ישנה ומשובחת, ומוסיף ואומר, שֶׁלִּי אֵינוֹ מְתוּקָן – תבואתי אינה מעושרת, וְאילו שֶׁל חֲבֵרַי מְתוּקָן, אֵין נֶאֱמָנִים בכך, ואף שלכאורה הוא מעיד על תבואת חבירו ואין לו נגיעה בדבר, ואדרבה, נראה שהוא אומר אמת שהרי הוא משבח את תבואת חבירו גם בדברים אחרים, שאומר שתבואתו ישנה וטובה יותר, מכל מקום לא האמינוהו, כיון שאנו חוששים שמא הם הסכימו ביניהם שבמקום אחד יעיד כן האחד על חבירו, ובמקום אחר יגמול לו השני ויאמר כן על תבואתו של הראשון, וכך ימכרו את כל תבואתם. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר, נֶאֱמָנִים**. ומוכח שאף בדבר המצוי, כגון במכירת תבואה על ידי חמרים, סובר רבי יהודה שלא חיזקו חכמים את תקנתם לחשוש שהם משקרים כדי לסייע זה לזה, ולחייב את התבואה במעשר, אלא האמינו לדברי האחד המעיד על תבואת חבירו. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, וַדַּאי דְּדִבְרֵיהֶם** – תקנת חכמים שתיקנוה משום סיבה ודאית, כגון תקנת כתובה, **עֲבְדוּ** בה **רַבָּנָן חִיּוּךְ** לתקנתם, ולכן אין תנאו מועיל. אבל **סָפֵק דְּדִבְרֵיהֶם** – תקנת חכמים שתיקנוה משום ספק, כגון בדמאי, שאין זה ודאי שהתבואה אינה מעושרת, אלא מחמת שיש מיעוט עמי הארץ שאינם מעשרים חייבו את כל הקונים תבואה מעם הארץ לעשר, ובזה סובר רבי יהודה **דְּלֵא עֲבְדוּ רַבָּנָן חִיּוּךְ** לתקנתם, ולכן האמינו לחמר המעיד על תבואת חבירו.

תירוץ נוסף: **רָבָא אָמַר**, אף אם נאמר שבסתם תקנות חכמים שהם משום ספק עשו חיזוק לדבריהם, מכל מקום **כְּדְּמַאי** הֵקִילוּ יותר, משום שרוב עמי הארץ מעשרין, ונחשב הדבר שאפילו ספק אין בו, ולכן הקילו להאמין לחמר המעיד על תבואת חבירו.

* * *

שנינו במשנה: **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כָּל הַפּוֹחֵת וְכוּ'** לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה, הרי זו בעילת זנות. מקשה הגמרא: מכך שאמר רבי מאיר 'כָּל הַפּוֹחֵת' לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זו בעילת זנות, ולא אמר שכל בתולה ש'אין לה' מאתים ואלמנה ש'אין לה' מנה הרי זו בעילת זנות, משמע שאין כוונתו רק לאופן שבאמת אין לה כתובה כדינה, אלא בא רבי מאיר לחדש **דַּאֲפִילּוּ כְּתֻבָּתָהּ** – גם אם התנה שלא תהיה לה כתובה, ולפי האמת התבטל תנאו ויש לה כתובה מאתים, גם בזה בעילתו בעילת זנות, **אֲלִמָּא** – ומוכח מכאן דְּקָסָבַר רבי מאיר שבאופן כזה שהתנה עמה לפחות מכתובתה, **תְּנַאוֹ בָּטֵל, וְאִית לָהּ** – ויש לה את כל דמי כתובתה הראויה לה, ומכל מקום כֵּיוָן **דְּאָמַר לָהּ** כשנשאה **לֵית לִיךְ אֶלָּא מָנֶה** – שלא יהיה לה אלא מנה, **לֹא סָמְכָא דַּעְתָּהּ** – לא היה בדעתה שתקבל כתובתה כתקנת חכמים, ולפיכך סובר רבי מאיר **דְּהַוְיָא לָהּ בְּעִילָּתוֹ בְּעִילַת זְנוּת**. וְקשה, **הָא** שַׁמְעִינָן לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר בברייתא לעיל (ע"א) **דְּאָמַר**, כָּל הַמַּתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל, ומשמע שרק על דין תורה אי אפשר להתנות, **הָא** – אבל המתנה כַּדְּרַבָּנָן, תְּנָאוֹ קַיָּים, ואם כן היה ראוי לומר שהמתנה על חיוב כתובה שתיקנו חכמים לאשה, יהא תנאו קיים. מתרצת הגמרא: קָסָבַר רַבִּי מֵאִיר שחיוב כְּתוּבָּה מִדְּאוֹרַיְיתָא הוא, ולכן התבטל תנאו, ומכל מקום אמר רבי מאיר שכיון שפיחת לה בדבריו מכתובתה, ואין דעתה סומכת שתקבל את כל כתובתה, הרי זו בעילת זנות.

* * *

הגמרא מביאה ברייתא בענין הפוחת לאשתו מכתובתה: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל הַפּוֹחֵת לִבְתוּלָה מִמָּאתַיִם** זוז, **וְהפוחת לְאַלְמָנָה מִמָּנֶה, הֲרֵי זוֹ בְּעִילַת זְנוּת**, ואף אם היא מתרצה בכך. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, רַשַּׁאי** הבעל לפחות מדמי כתובת אשתו, ואף אם התנה כן בעל פה, וטעמו יבואר להלן. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אמנם רשאי הבעל לפחות מכתובת אשתו, אך אין תנאי שבעל פה מועיל לכך, אלא אם **רָצָה** לפחות, **כּוֹתֵב לִבְתוּלָה שְׁטָר** כתובה **שֶׁל מָאתַיִם**, ככל בתולה, **וְהִיא כּוֹתֶבֶת לוֹ** שובר וכו כתוב **הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ מָנֶה**, אף שבאמת לא קיבלה ממנו, **וְכֵן לְאַלְמָנָה** כותב בכתובה **מָנֶה, וְהִיא כּוֹתֶבֶת לוֹ** בשובר **הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ חֲמִשִּׁים זוּז**, ומשלם לה רק את השאר.

הגמרא מבררת את שיטת רבי יוסי שבברייתא. מקשה הגמרא: **וְכִי סָבַר רַבִּי יוֹסֵי שרַשַּׁאי** הבעל לפחות מכתובת אשתו, **וּרְמִינְהִי** – וקשה על כך ממה ששנינו בברייתא אחרת, **אֵין עוֹשִׂין כְּתוּבַּת אִשָּׁה מְטַלְטְלִין** – אין אדם רשאי ליחד מטלטלין לאשתו, שתגבה מהם את כתובתה, **מִפְּנֵי תִּיקּוּן הָעוֹלָם**, והבינה הגמרא שכוונתו שתחשוש האשה שיאבדו המטלטלין המיוחדים לכתובתה, או שיפחת שויים, ותהיה קלה בעיניו לגרשה. **וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, וְכִי מַה תִּיקּוּן הָעוֹלָם יֵשׁ בְּזוֹ** – בדבריך, **וַהֲלֹא אֵין** המטלטלין **קָצוּבִין** לעולם באותו השיעור, אלא פעמים שמתייקרים ופעמים שמוזלים, ולפיכך פעמים **פּוֹחֲתִין** ושויים יעמוד על פחות ממה ששמו אותם לכתובתה.

קודם שתסיים הגמרא את קושייתה, היא מבארת את דברי רבי יוסי. תמהה הגמרא: מה טענתו של רבי יוסי על תנא קמא, והרי **תַּנָּא קַמָּא נַמִּי 'אֵין עוֹשִׂין' קָאָמַר**, מפני תיקון העולם, ובכלל זה הוא החשש שמא יפחתו דמיהם, ובמה חולק עליו רבי יוסי. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא לָאו** – בודאי יש לבאר **דְּהָכִי קָאָמַר** תנא קמא, אמנם החשש הוא מפני תיקון העולם, אך אין זה בכל אופן, אלא **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שחוששים לכך, **בְּאופן שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו** הבעל **אַחֲרָיוּת**, שאם יאבדו תוכל לגבות משאר הנכסים שיש לו, **אֲבָל** אם **קִבֵּל עָלָיו** הבעל **אַחֲרָיוּת** שיהיו כל נכסיו אחראים לכתובתה, **עוֹשִׂין** – יכול הוא לייחד לה מטלטלין. והיינו כיון שלדעת תנא קמא החשש הוא רק שמא יאבדו המטלטלין לגמרי, וממילא כששאר נכסיו אחראים לה אין חשש שתפסיד כתובתה, אך אין חוששים שמא יוזלו דמיהם. ועל דברי תנא קמא אלו **אָתָא רַבִּי יוֹסֵי לְמֵימַר** – בא רבי יוסי לחלוק ולומר, אף **כִּי קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת, אַמַּאי עוֹשִׂין** – מדוע מותר ליחד מטלטלין בכתובה, **וַהֲלֹא** יש כאן חשש נוסף,

המשך בעמוד קצד

ואירכם – אבד שטר כְּתוּבָּתָהּ. **אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף** – באו לפני רב יוסף לשאול אותו האם מותר לבעלה לשהות עמה ללא כתובה. **אָמַר לְהוּ** רב יוסף, **הָכִי** [–כך] **אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – הלכה זו שהפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה אף שלא חל תנאו בעילתו בעילת זנות, זו רק דעת רבי מאיר, ולדבריו גם כאן יש איסור, כיון שאבדה כתובתה ואין דעתה סומכת שתוכל לגבותה, שחוששת שכשתתבענו יאמר לה הבעל פרעתי, ואף שלפי האמת תוכל לגבותה בלא שטר כיון שזהו תנאי בית דין. **אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, מַשְׁהֶא אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ** אפילו **שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים בְּלֹא כְתוּבָּה**, כיון שתוכל לגבותה אף בלא שטר, ומשום שאין דעתה סומכת על גביית כתובתה לא אמרו שתהא ביאתו ביאת זנות. ולפי שהלכה כחכמים רשאי רב אויא להשהות את אשתו אף שאבדה כתובתה.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, **וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בְּגֵרוּשָׁיו** – בכל דבר שהוא דין מדרבנן באיסור והיתר להחמיר על דברי תורה, והרי רבי מאיר מחמיר וסובר שבמקום שאין דעת האשה סומכת על כתובתה יש איסור להשהותה. מחמת כן חזר בו רב יוסף ואמר לרב אויא, **אִי הָכִי**, שהלכה כרבי מאיר בגזירותיו, **זִיל כְּתוֹב לָהּ** – לך וכתוב לאשתך כתובה אחרת, ולולא זאת אסור לך להשהותה.

* * *

הגמרא חוזרת לדון במחלוקת רבי יוסי ורבי יהודה בברייתא לעיל (נו:), האם יכול הבעל להתנות בעל פה לפחות לה מדמי כתובתה: **כִּי אָתָא** – כשבא **רַב** דִּימִי מארץ ישראל לבבל, **אָמַר** בשם **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי**, שכך **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, מַחֲלוֹקֶת** רבי יהודה ורבי יוסי היא כשמחלה **בִּתְחִלָּה, אֲבָל בַּסּוֹף, לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵינָהּ מוֹחֶלֶת**, כיון שכבר זכתה בכתובתה, ולהלן יבואר מה הוא 'בתחילה' ומה הוא 'בסוף'. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בֵּין בָּזוֹ וּבֵין בָּזוֹ** – בין כשמחלה בתחילה ובין כשמחלה בסוף **מַחֲלוֹקֶת**, ולרבי יוסי אף כשמחלה בסוף מחילתה בעל פה מועילה ותנאו קיים.

הגמרא מביאה מי שאומר שלא נחלקו בזה האמוראים: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, לְדִידִי מִיפַּרְשָׁא לִי מִינַּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – אני שמעתי פירוש דבר זה מרבי יוחנן, שאמר לי **דַּאֲנָא** – אני, רבי יוחנן, **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי** המובא לעיל בדברי רב דימי, **לֹא פְּלִגְינָן אַהֲדָדֵי** – איננו חולקים זה על זה, אלא כל אחד כינה 'תחילה' ו'סוף' דבר אחר, **מַאי 'בִּתְחִלָּה' דְּקָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שבזה חולקים רבי יהודה ורבי יוסי, היינו תְּחִלַּת חוּפָּה** – בתחילת נישואין בקנין חופה, שבזה סובר רבי יוסי שתנאו קיים אף בעל פה, **וּמַאי 'סוֹף'** שאמר רבי יהושע בן לוי, שבזה לדברי הכל אינה מוחלת, **היינו סוֹף בִּיאָה** – אחר הביאה, שהיא סוף הנישואין. ונמצא שכוונת רבי יהושע בן לוי היא, שמתחילת חופה ועד סופה דהיינו 'תחילה', בזה נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי, אבל משבא עליה, והיינו 'סוף', אף רבי יוסי מודה שאין בדבריה כלום. **וְכִי קָאָמְרִינָא אֲנָא** – ומה שאמרתי אני [–רבי יוחנן], **שבֵּין בָּזוֹ וּבֵין בָּזוֹ מַחֲלוֹקֶת**, לא נתכוונתי לאותו 'סוף' שאמר רבי יהושע בן לוי, שהוא סוף ביאה, אלא 'תחילה' **היינו תְּחִלַּת חוּפָּה**, ו'סוף' היינו **סוֹף חוּפָּה דְּהִיא תְּחִילַּת בִּיאָה**, שאחרי החופה זהו זמן ביאה. ונמצא שבעת החופה, בין בתחילתה ובין בסופה לדברי הכל נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה, ולאחר ביאה לדברי הכל אין מחלוקת, והכל מודים שאין מחילתה מועילה בעל פה.

הגמרא מביאה לשון אחרת בשמועה זו: **כִּי אָתָא רָבִין** מארץ ישראל לבבל, **אָמַר** בשם **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי**, שכך **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, מַחֲלוֹקֶת** רבי יהודה ורבי יוסי היא כשמחלה **לְכַסּוֹף, אֲבָל** אם מחלה **בִּתְחִלָּה, דִּבְרֵי הַכֹּל מוֹחֶלֶת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בֵּין בָּזוֹ וּבֵין בָּזוֹ מַחֲלוֹקֶת**, ולרבי יהודה אף אם מחלה בתחילה אין בדבריה כלום. ועל זה **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ**, לא נחלקו רבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן בדבר זה, אלא **לְדִידִי מִיפַּרְשָׁא לִי מִינַּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דַּאֲנָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לֹא פְּלִגְינָן אַהֲדָדֵי**, אלא **מַאי 'לְכַסּוֹף' דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי**, שרק בזה נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי, **היינו סוֹף חוּפָּה** קודם ביאה, **וּמַאי 'תְּחִלָּה'** שאמר רבי יהושע בן לוי, שלדברי הכל מוחלת, **תְּחִלַּת חוּפָּה**, לפי שעדיין לא קנו הנישואין. **וְכִי קָאָמְרִינָא אֲנָא** – ומה שאמרתי אני [–רבי יוחנן], בין בָּזוֹ בֵּין בָּזוֹ **מַחֲלוֹקֶת**, היינו בין בתְּחִלַּת בִּיאָה ובין בסוֹף בִּיאָה, אבל בתחילת חופה לדברי הכל מוחלת ותנאו קיים, ואם כן בין לרבי יהושע בן לוי ובין לדברי, לא נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי אלא בסוף חופה [שהיא תחילת ביאה] ובסוף ביאה, אולם בתחילת חופה לדברי הכל מוחלת.

נמצא שלדברי רבי אבהו אין מחלוקת בין רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, אלא נחלקו רב דימי ורבין, שלדעת רבין בתחילת חופה לדברי הכל אין מחלוקת שמחילתה מועילה, ובסוף חופה תחילת ביאה וסוף ביאה, לדברי הכל נחלקו בזה רבי יוסי ורבי יהודה. ואילו לרב דימי, בתחילת חופה ותחילת ביאה לדברי הכל נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה, ובסוף ביאה לדברי הכל אין מחלוקת שמחילתה מועילה. הגמרא מבארת שהיה ניתן לומר שרבין ורב דימי הם שלא נחלקו, ואילו רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי נחלקו: **אָמַר רַב פָּפָּא, אִי לָאו** – לולא **דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ** דבר זה, **דִּלְדִידִי מִיפַּרְשָׁא לִי מִינַּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן דַּאֲנָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לֹא פְּלִגְינָן אַהֲדָדֵי**, ולכן מוכרחים לומר שרב דימי ורבין הם שנחלקו ולא רבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן, **הָוֶה אָמִינָא** – הייתי סבור לומר להיפך, **דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פְּלִיגִי** באלו אופנים נאמרה מחלוקת רבי יוסי ורבי יהודה, אולם **רַב דִּימִי וְרָבִין** שאמרו כל אחד מהם לשון אחרת במחלוקת רבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן, **לֹא פְּלִיגִי**, אלא שניהם לדבר אחד נתכוונו. **וּמַאי 'סוֹף' דְּקָאָמַר רָבִין** בשם רבי יהושע בן לוי שדווקא בו נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה, היינו **סוֹף חוּפָּה**, שהיא תחילת ביאה, [ו'תחילה' היינו תחילת חופה, שלדברי הכל יכולה למחול], **וּמַאי 'תְּחִלָּה' דְּקָאָמַר רַב דִּימִי** בשם רבי יהושע בן לוי שדווקא בו נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה, היינו **תְּחִלַּת בִּיאָה**, [אבל 'סוף' היינו סוף ביאה, שלדברי הכל אינה יכולה למחול], ורבי יוחנן חולק על רבי יהושע בן לוי, ואומר שבין בתחילת חופה ובין בסוף ביאה נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה.

שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה בא רב פפא להשמיענו בדבריו, והרי רבי אבהו אמר בפירוש בשם רבי יוחנן עצמו שאין מחלוקת בינו לבין רבי יהושע בן לוי, ורב פפא אינו בא לחלוק עליו.

משיבה הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – רב פפא בא להשמיענו כלל לשאר מקומות, שבכל מקום שנחלקו אמוראים בענין אחד [כגון דברי רבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן], והאמוראים שבאו אחריהם נחלקו בדבריהם מה אמרו [כגון מחלוקת רב דימי ורבין], ויש מקום לפרש את דבריהם בשני אופנים, או שהאמוראים הראשונים נחלקו בסברא, ותלמידיהם ששנו את דבריהם לא נחלקו אלא שינו את לשונם. או שהאמוראים הראשונים לא נחלקו אלא שינו את לשונם, והבאים אחריהם נחלקו מה אמרו. מוטב לומר **דִּפְלִיגֵי תְּרֵי אָמוֹרָאֵי אַטַּעְמָא דְּנַפְשַׁיְיהוּ** – שנחלקו שני האמוראים הראשונים בסברות עצמם, והאמוראים הבאים אחריהם לא נחלקו כלל, **וְלֹא** לומר **דִּפְלִיגֵי תְּרֵי אָמוֹרָאֵי אַלִּיבָּא דְּחַד אָמוֹרָא** – שחולקים האמוראים האחרונים בדבריו של אחד משני האמוראים הראשונים, משום שאם נחלקו בדברי אחד מהאמוראים הראשונים נמצא שאחד מהם משקר בדבריו, מה שאין כן אם נאמר שנחלקו הראשונים בסברא, יש לומר שאלו ואלו דברי אלהים חיים, ויש מקומות ששייך טעמו של האחד, ויש מקומות ששייך טעמו של השני.

משנה

משנתינו תבאר מה הוא שיעור הזמן שנתנו חכמים לחתן ולכלה להכין צרכי הנישואין, ומה הדין כשהגיע הזמן ועדיין לא נישאו: **נוֹתְנִין לִבְתוּלָה** שנתארסה, זמן של **שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ מִיּוֹם שֶׁתִּבְעָהּ הַבַּעַל** להינשא לו, **לְפַרְנֵס אֶת עַצְמָהּ** – להכין תכשיטיה לצורך הנישואין. **וּכְשֵׁם שֶׁנּוֹתְנִין** זמן **לָאִשָּׁה** לפרנס את עצמה, **כָּךְ נוֹתְנִין לָאִישׁ** זמן **לְפַרְנֵס אֶת עַצְמוֹ** – להכין צרכי סעודה וחופה לנישואין.

המשך בעמוד י

אירכם כתובתה — שטר כתובתה. **זו דברי רבי מאיר** — דאמר לעיל: כל הפחות לבתולה ממאתים, ואפילו בתנאה, והתנאי בטל — קרי לה בעילת זנות, משום דלא סמכא דעתה. והכא נמי, לרבי מאיר הוא דאסור לשהות אשה שאבדה שטר כתובתה, ואפילו אית לה, דלא מפסדא בהכי, דגביא בתנאי בית דין מיהא לא סמכא דעתה, דאמרה: כי תבענא ליה אמר "פרעתיך", הלכך בעילת זנות היא.

אבל חכמים אומרים כו' — דלית לן למיחש משום מסמך דעתא, דתיהוי בעילת זנות. **בגזירותיו** — בדבר שהוא מחמיר על דבר תורה באיסור והיתר, על ידי גזירת דבריהם. **אי הכי זיל כתוב לה** — כתובה אחריתי. והא דאמרינן לעיל (כתובות נא,א): לא כתב לה כתובה — בתולה גובה מאתים, ואוקמינן כרבי מאיר — התם במקום שאין כותבין כתובה, דכולהו אתנאי קא סמכי. אי נמי: במקום שכותבין, וגובה לרבי מאיר. מיהו, בעילת זנות באיסור היא. **מחלוקת** — דרבי יהודה ורבי יוסי, דאמר רבי יהודה על פה — לאו תנאה הוא, ורבי יוסי סבר: תנאה קיים. **בתחלה** — מפרש לקמן תחלת מאי. **דברי הכל אינה מוחלת** — שכבר זכתה, ואמירתה לאו כלום, אלא אם כן כתבה שובר "התקבלתי". **תחלת חופה ומאי סוף סוף ביאה** — והכי קאמר: מתחלת חופה ועד סוף חופה פליגי בה רבי יהודה ורבי יוסי, אבל משבא עליה מודה רבי יוסי דאין בדבריו כלום. **וכי אמינא אנא בין בזו בין מחלוקת** — לאו אסוף דרבי יהושע קאמינא, אלא אסוף חופה, דהיא קודם ביאה. **אמר רב פפא אי לאו דאמר כו'** — אנא לא הוה ניחא לי לפרושי מילתייהו הכי, דרבי יוחנן ורבי יהושע לא ליפלגו, ורב דימי ורבין ניפלגו בדרבי יהושע. אלא הכי הוה אמינא: רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי פליגי, דאההוא סוף דקאמר רבי יהושע בן לוי — דברי הכל אינה מוחלת, אתא רבי יוחנן למימר אף בזו מחלוקת. דרב דימי ורבין לא פליגי בדרבי יהושע, והכי הוה מפרישנא לדרב דימי: אמר רבי יהושע מחלוקת בתחלת ביאה, דהיא סוף חופה, אבל בסוף ביאה — דברי הכל אינה מוחלת. ורבי יוחנן פליג עליה דאפילו בסוף ביאה נמי פליגי. וכי אתא רבין אמר רבי יהושע בן לוי: מחלוקת בסוף חופה, והיא תחלת ביאה דקאמר נמי רב דימי, אבל בתחלת חופה — דברי הכל מוחלת.

שתים ושלש שנים — אין לדקדק כאן: השתא שלש מותר, שתים מיבעיא? דדלמא שתים ושלש ואפילו טובא, כדאמרי אינשי. כדמשני בפרק "מפנין" (שבת קכז,א). ואין להאריך כאן.

ולא פליגי תרי גברי אליבא דחד גברא — ואם תאמר: ומאי נפקא מינה? דהשתא נמי פליגי רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אליבא דחד תנא, ומה לי תרי אמוראי אליבא דחד אמורא ומה לי אליבא דחד תנא? ויש לומר: דאי פליגי רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אליבא דחד תנא — לא חיישינן, דבסברא הוא דפליגי, ולא טעו בשמועתם. אבל אי פליגי רבין ורב דימי בדברי רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, שזה אומר: כך אמר, וזה אומר: כך אמר — אחד מהם טעה בשמועתו.

ואין

אִירְכַּם כְּתוּבָּתָהּ. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אָמַר לְהוּ: הָכִי אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: מַשְׁהֶא אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים בְּלֹא כְּתוּבָּה. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בְּגְזֵירוֹתָיו! אִי הָכִי, זִיל כְּתוֹב לָהּ. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: מַחֲלוֹקֶת בַּתְּחִלָּה, אֲבָל בַּסּוֹף - לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵינָהּ מוֹחֶלֶת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בֵּין בְּזוֹ וּבֵין בְּזוֹ מַחֲלוֹקֶת. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, לְדִידִי מִיפַּרְשָׁא לִי מִינַּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: דַּאֲנָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לָא פְּלִגִינַן אַהֲדָדֵי. מַאי 'בַּתְּחִלָּה' דְּקָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי - תְּחִלַּת חוּפָּה, וּמַאי סוֹף - סוֹף בִּיאָה. וְכִי קָאָמִינָא אֲנָא בֵּין בְּזוֹ וּבֵין בְּזוֹ מַחֲלוֹקֶת - תְּחִלַּת חוּפָּה וְסוֹף חוּפָּה, דְּהִיא תְּחִילַּת בִּיאָה. כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: מַחֲלוֹקֶת לְבַסּוֹף, אֲבָל בַּתְּחִלָּה - דִּבְרֵי הַכֹּל מוֹחֶלֶת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בֵּין בְּזוֹ וּבֵין בְּזוֹ מַחֲלוֹקֶת. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: לְדִידִי מִיפַּרְשָׁא לִי מִינַּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: דַּאֲנָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לָא פְּלִגִינַן אַהֲדָדֵי, מַאי 'לְבַסּוֹף' דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי - סוֹף חוּפָּה, וּמַאי תְּחִלָּה - תְּחִלַּת חוּפָּה. וְכִי קָאָמִינָא אֲנָא בֵּין בְּזוֹ בֵּין בְּזוֹ מַחֲלוֹקֶת - תְּחִלַּת בִּיאָה וְסוֹף בִּיאָה. אָמַר רַב פַּפָּא: אִי לָאו דַּאֲמַר רַבִּי אַבָּהוּ: לְדִידִי מִיפַּרְשָׁא לִי מִינַּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן דַּאֲנָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לָא פְּלִגִינַן אַהֲדָדֵי, הֲוָה אָמִינָא: רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי - פְּלִיגִי, רַב דִּימִי וְרָבִין - לָא פְּלִיגִי, מַאי סוֹף דְּקָאָמַר רָבִין - סוֹף חוּפָּה, וּמַאי תְּחִלָּה דְּקָאָמַר רַב דִּימִי - תְּחִלַּת בִּיאָה. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? הָא קָא מַשְׁמַע לָן: דִּפְלִיגִי תְּרֵי אֲמוֹרָאֵי אַטַּעֲמָא דְּנַפְשַׁיְיהוּ, וְלָא פְּלִיגִי תְּרֵי אֲמוֹרָאֵי אַלִּיבָּא דְּחַד אָמוֹרָא. **משנה** נוֹתְנִין לְבְתוּלָה שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ מִשֶּׁתִּבְעָהּ הַבַּעַל לְפָרְנֵם אֶת עַצְמָהּ, וּכְשֵׁם שֶׁנּוֹתְנִין לְאִשָּׁה - כָּךְ נוֹתְנִין לְאִישׁ לְפָרְנֵם אֶת עַצְמוֹ. וּלְאַלְמָנָה שְׁלֹשִׁים יוֹם. הִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נִישְׂאוּ - אוֹכְלוֹת מִשֶּׁלּוֹ וְאוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: נוֹתְנִין לָהּ הַכֹּל תְּרוּמָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מֶחֱצָה חוּלִּין וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה. הַיָּבָם אֵינוֹ מַאֲכִיל בִּתְרוּמָה. עָשְׂתָה שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בִּפְנֵי הַבַּעַל, וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בִּפְנֵי הַיָּבָם, וַאֲפִילּוּ כּוּלָּן בִּפְנֵי הַבַּעַל חָסֵר יוֹם אֶחָד בִּפְנֵי הַיָּבָם, אוֹ כּוּלָּן בִּפְנֵי הַיָּבָם חָסֵר יוֹם אֶחָד בִּפְנֵי הַבַּעַל - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה. זוֹ מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה. בֵּית דִּין שֶׁל אַחֲרֵיהֶן אָמְרוּ:

אין

אבל השתא דפריש רבי אבהו לדרב דימי, דבין לרבי יוחנן ובין לרבי יהושע בן לוי פליגי רבי יוסי ורבי יהודה בתחלת חופה ובסוף חופה, על כרחך פליגא דרבין אדרב דימי, דהא אמר רבין בתחלת חופה ד"ה מוחלת. **מאי קא משמע לן** — בהא דאמר אי לאו דקאמר רבי אבהו כו' האמר רבי אבהו ואיהו לא בעי לאיפלוגי עליה, ולמאי הלכתא אשמועינן? דאי לא אמרה רבי אבהו הוה ניחא ליה לדידיה לפרושי בענין אחר. **הא קא משמע לן** — דהיכא דאשכחן אמוראי דפליגי אהדדי, כל חד אליבא דנפשיה, ותרי אמוראי אחריני דפליגי בפלוגתא דהנך אמוראי, ואית לן לפרושי מילתא בתרי לישני, חדא מינייהו מיפלגי תרי אמוראי אליבא דנפשייהו, שכל אחד אומר סברא שלו, כגון רבי יוחנן ורבי יהושע, ואינך תרי אמוראי [אליבא דחד] לא מיפלגי, אלא אמרי חדא מלתא. וחדא מן לישנא מיפלגי תרי אמוראי אליבא דחד, כגון רב דימי ורבין, ומשויא מלתא דתרי אמוראי קמאי חדא מלתא — שבקינן דהיא לישנא דמיפלגי תרי אמוראי אליבא דחד, ונקטינן דהיא דמיפלגי תרי אמוראי אליבא דנפשייהו. דכי פליגי תרי אליבא דחד, מר אמר: הכי אמר פלוני, ומר אמר: הכי אמר פלוני — חד מינייהו משקר. אבל כי פליגי תרי אמוראי בדין או באיסור והיתר, כל חד אמר: הכי מיסתבר טעמא — אין כאן שקר, כל חד וחד סברא דידיה קאמר, מר יהיב טעמא להיתירא, ומר יהיב טעמא לאיסורא. מר מדמי מילתא למילתא הכי, ומר מדמי ליה בעניינא אחרינא. ואיבא למימר: אלו ואלו דברי אלהים חיים הם, זימנין דשייך האי טעמא וזימנין דשייך האי טעמא, שהטעם מתהפך לפי שינוי הדברים בשינוי מועט. **משנה** נותנין לבתולה — זמן לכניסתה לחופה מיום שתבעה הבעל, לאחר שקידשה, להזהירה על עסקי חופה, להכין תכשיטיה. **לפרנס עצמה** — בתכשיטין. **לפרנס עצמו** — בצרכי סעודה וחופה. **ולאלמנה שלשים יום** — שאינה טורחת כל כך בתכשיטין, שכבר יש בידה. **ולא נישאו** — שהבעלים מעכבין. ואיידי דתנא רישא בדידהי — תנא סיפא נמי בדידהי. **ואוכלת בתרומה** — אם כהן הוא והיא ישראלית, שמשעה שקידשה אוכלת בתרומה מן התורה כדמפרש בגמרא, ורבנן גזור עד השתא. **נותנין לה הכל תרומה** — אם ירצה. וכשיגיעו ימי טומאתה — תמכרנה ותקח חולין. **מחצה חולין** — לאכול בימי טומאתה. **היבם אינו מאכיל בתרומה** — בעודה שומרת יבם. וטעמא יליף בגמרא. **עשתה ששה חדשים בפני הבעל** — מהנך שנים עשר חדש הקבועים לה משתבעה הבעל. או אפילו כולם בפני הבעל ואחד בפני היבם. אף על גב דרובא בפני הבעל — סוף סוף לא נתחייב במזונותיה בחייו, והוא הדין נמי אם נתחייב בחייו לא אכלה משמת, דקניין הבעל פקע. אלא דאי כולם בפני הבעל — הוה אכלה מיהא בחייו. **או כולן בפני היבם** — בגמרא פריך עלה: למאי תניא? **זו משנה ראשונה** — דמשהגיע זמן אוכלת בתרומה.

אין

ואין דנין ימים סתם מימים שנאמר בהם "חדש" — והא דכתיב "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים" ודרשינן בשילהי "החולץ" (יבמות מח,ב): "ירח" — שלשים, "ימים" — שלשים, ולא אמר התם ימים שנים עשר חודש — משום דכתיב אצל "ירח". **אי** איהי ניחא לה אביה מאי נפקא ליה מינה — משמע כיון דלא נפקא ליה מינה הוי מרידה, ופוחתין מכתובתה. ותימה: דאטו משום דאין האב רוצה, נקנוס הקטנה בכתובתה? היא מה פשעה! ויש לומר: דהוה לן למימר יגרשנה בלא כתובה, שהרי כתובתה לאב. **בגרה** יום אחד ונתקדשה כו' — ואם תאמר: ומתניתין דקתני דמשתבעה נותנין לה שנים עשר חודש, היכי משכחת לה? כיון דאין נותנין לעולם אלא שלשים יום בבגרות, דמסתמא איירי בנתקדשה כשהיא נערה, כמו שדרך בני אדם, דאסור לקדש את בתו קטנה, ואין פוסקין נמי על הקטנה להשיאה! ויש לומר: דדוקא בבגרה ואחר כך נתקדשה קאמר רב הונא דאין לה אלא שלשים יום, אבל נתקדשה קודם בגרות — יש לה שנים עשר חודש משעת תביעה. וטעמא, דכשבגרה קודם שנתקדשה אין לה שנים עשר חודש — דמסתמא הכינה כל תכשיטיה, שאם ימצא לה בעל יהא הכל מוכן. אבל נתקדשה קודם בגרות — אינה מקפדת, שכבר היא מקודשת.

מאי לאו כתבועה דבתולה — ולא מצי לשנויי: אין, כתבועה דבתולה, ובשקידשה ואחר כך בגרה. דפשיטא ליה דאז לא הוי בגר כתבועה. ורבינו תם מפרש: דסתם האי לישנא דבגרה משמע שנתקדשה בבגר, ולא קודם. **תיובתא** דרב הונא תיובתא — תימה: דהכא קאי בתיובתא, ובפרק "נערה המאורסה" (נדרים ע,ב) אתיא סוגיא סתמא דהתלמוד כוותיה, דקאמר אמילתיה דרבי אליעזר [והיא דבוגרת ששהתה שנים עשר חודש] דמייתי לעיל — בוגרת בשלשים יום סגי — אימא בוגרת ששהתה, והיינו כרב הונא! ונראה לפרש דהכי קאמר: בוגרת בשלשים יום סגי. והיכי קתני במתניתין בוגרת ששהתה שנים עשר חודש, דמשמע דבוגרת לא סגי לה בשום ענין בלא שנים עשר חודש, בשלשים יום סגי, כגון שקידשה לאחר ששהתה שנים עשר חודש בבגרות. ומשני: תני בוגרת וששהתה. והשתא קתני סתם בוגרת בהדי נערה ששהתה שנים עשר חודש, ובהדי אלמנה ששהתה שלשים יום, משום דיש בוגרת שדינה כנערה בשנים עשר חודש, כגון בגרה יום אחד ונתקדשה. ויש בוגרת שדינה כאלמנה כגון עמדה שנים עשר חודש בבגרותה ונתקדשה. והשתא אתיא דלא כרב הונא. ובפירוש דסוגיא דהתם אין להאריך כאן.

לקיט כהן כו' — מעשיר לא פריך, דלא שכיח שיאבל בבית ישראל, וגם אין רגילין להוליך תרומה עמהם, אבל לקוטות — רגילין להשתכר עם ישראל, ופעמים מתפרנסים משל עצמם. **השתא** מדידהו ספו ליה כו' — ולקיט ישראל בבית כהן לא חיישינן כלל. דדוקא מלקיט כהן בבית ישראל הוא דפריך, לפי שדרך האכסנאי להשקות לבני הבית כדי למצוא חן בעיניהם. וכשהוא מושיט לדם — אינו מדקדק מה הוא נותן. אבל ללקיט ישראל בבית כהן, כשפרנסתו עליו בשעת אכילה — מדקדק היטב מה הוא נותן לו.

קוביוסטוס

אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה. **גמרא** ואימא — מאי ימים — חודש, ועשור — עשרה ימים. יכולין לעכב — מלינשא עד שתגדל. מימרא ונפקא — תמרוד בבעלה, שלא תוכל לסבול, ותצא ותבא אלי עד שתגדל, ונמצאתי צריך לתכשיטין אחרים. להשיאה כשהיא קטנה — שטורח הוא לה. אבל פוסקין כו' — ודוקא בלא קידושין. אבל קידושין בקטנות — לא, עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה. נותנין לה שלשים יום כאלמנה — משעת אירוסין. שכיון שבגרה היא מכינה תכשיטין קודם בגרות, שאינה רוצה לשהות עוד. כתבועה — כאילו תבעה להכין עצמה לנישואין. דבתולה — שנים עשר חודש משעת אירוסין. יפר — נדריה בלא שותפות דאב. שמעינן מיניה דבוגרת נמי אינו חייב במזונותיה עד שתשהה שנים עשר חודש. וששהתה — והכי קאמר: בוגרת לסוף שלשים, והנערה ששהתה שנים עשר חודש. בעל נמי יהבו ליה רבנן זימנא — כדתנן במתניתין: לפרנס עצמו בצרכי חופה. ולארוסה שלשים יום — ויש ארוסה שאין נותנים לה אלא שלשים יום. ולקמן מפרש לה. נותנין לה שלשים יום — משעת אירוסין. שמא ימוגו לה כום — של תרומה. בבית אביה גרסינן. דוכתא מייחד לה — מאחר שהוא זן אותה תמיד, מוציאה מבית אביה ומייחד לה מקום, שלא תפסיד מזונותיו לחלקם לקרוביה. לקיט — ששוכרו ללקוט תבואתו. לקיט כהן — לקיט שהוא כהן, ונשכר לישראל. משום סימפון — הוא דאמר ארוסה לא תאכל תרומה עד שיגיע זמן שחייב במזונותיה. ולשון סימפון הוא ביטול, כגון שובר המבטל שטר קרוי סימפון, ומום באשה או בבהמה שמבטל המקח קרוי סימפון. והכא גזור בה שמא ימצא בה מום, ונמצאו קידושי טעות ובטלים, ונמצא שאכלה זרה בתרומה. אי הכי נכנסה לחופה ולא נבעלה — קא סלקא דעתך שעדיין אינו מכיר במומין שבה, ואמאי תני מתניתין, אפילו למשנה אחרונה, עד שתכנס לחופה? וכל שכן דקשיא משהגיע זמן דמשנה ראשונה. מיבדק בדיק לה — ביד קרובותיו. סימפון בעבדים ליכא — אין מומין מבטל מקח.

קוביוסטוס

אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה. **גמרא** "ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור". מאי "ימים"? אילימא תרי יומי - משתעי אינישׁ הכי? אמרו ליה: תרי יומי - אמר להו: לא. אמרו ליה עשרה יומי?! אלא מאי "ימים" - שנה, דכתיב: "ימים תהיה גאולתו". ואימא חדש, דכתיב: "עד חדש ימים"? אמרי: דנין "ימים" סתם מ"ימים" סתם, ואין דנין "ימים" סתם מ"ימים" שנאמר בהן "חדש". אמר רבי זירא, תנא: קטנה, בין היא ובין אביה יכולין לעכב. בשלמא איהי - מצי מעכבא, אלא אביה, אי איהי ניחא להּ - אביה מאי נפקא ליה מינה? סבר: הבשתא לא ידעה, למחר מימרדא ונפקא, ואתיא ונפלה עילוי. אמר רבי אבא בר לוי: אין פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה, אבל פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא גדולה. פשיטא! מהו דתימא: ליחוש דלמא מעיילא פחדא מהשתא וחלשה, קא משמע לן. אמר רב הונא: בגרה יום אחד ונתקדשה - נותנין לה שלשים יום כאלמנה. מיתיבי: בגרה - הרי היא כתבועה, מאי לאו - כתבועה דבתולה? לא, כתבועה דאלמנה. תא שמע: בוגרת ששהתה שנים עשר חודש, רבי אליעזר אומר: הואיל וחייב בעלה במזונותיה - יפר! אימא: בוגרת ושישהתה שנים עשר חודש, רבי אליעזר אומר: הואיל ובעלה חייב במזונותיה - יפר. תא שמע: המארס את הבתולה, בין שתבעה הבעל והיא מעכבת, ובין שתבעה היא ובעל מעכב - נותנין לה שנים עשר חודש משעת תביעה, אבל לא משעת אירוסין. ובגרה הרי היא כתבועה. כיצד? בגרה יום אחד ונתקדשה - נותנין לה שנים עשר חודש, ולארוסה שלשים יום. תיובתא דרב הונא! תיובתא. מאי ולארוסה שלשים יום? אמר רב פפא, הכי קאמר: בוגרת שעברו עליה שנים עשר חודש בבגרות, ונתקדשה - נותנין לה שלשים יום כאלמנה. הגיע זמן ולא נישאו. אמר עולא: דבר תורה, ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה, שנאמר: "וכהן כי יקנה נפש, קנין כספו" - והאי נמי קנין כספו הוא. מה טעם אמרו אינה אוכלת - שמא ימוגו לה כום בבית אביה, ותשקה לאחותה. אי הכי, הגיע זמן ולא נישאו נמי! התם דוכתא מייחד לה. אלא מעתה לקיט כהן לישראל לא ליכול בתרומה, דלמא אתו למיכל בהדיה! השתא מדידיה אכלי?! רב שמואל בר רב יהודה אמר: משום סימפון. אי הכי נכנסה לחופה ולא נבעלה נמי! התם מיבדק בדיק לה, והדר מעייל. אלא מעתה, עבד כהן שלקחו מישראל לא ליכול בתרומה משום סימפון! סימפון בעבדים ליכא; דאי דאבראי - הא קחזי ליה, ואי דגוואי - למלאכה קא בעי, ושבסתר - לא איכפת ליה. נמצא גנב או

קוביוסטוס

שאין האשה אוכלת בתרומה כשהיא מאורסת, עד שתכנס לחופה לנישואין.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: נותנים לבתולה שנים עשר חודש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה. מבררת הגמרא: מנא הני מילי – מנין נלמד שיעור זמן זה. משיבה הגמרא: אמר רב חסדא, דאמר קרא לגבי נישואי רבקה, שרצה אליעזר עבד אברהם לקחתה לארץ ישראל להשיאה ליצחק (בראשית כד נה), 'ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור', ויש לדייק מאי 'ימים', אילימא – אם נאמר שפירושו כפשוטו תרי יומי – שני ימים, וכי משתעי איניש הכי – האם דרך בני אדם לומר כן, שבתחילה אמרו ליה לאליעזר שתשהה הנערה קודם שתלך 'ימים', והיינו תרי יומי, ואמר להו אליעזר לא – שאינו מסכים להמתין זמן זה, ואחר כן אמרו ליה שתשהה עמהם 'עשור', דהיינו עשרה יומי, והרי אם לא הסכים אליעזר להמתין יומיים, ודאי לא יסכים להמתין עשרה ימים. אלא ודאי מאי 'ימים', שנה, וכמו דכתיב לגבי המוכר בית בעיר המוקפת חומה, ורוצה לפדותו (ויקרא כה כט), 'ימים תהיה גאלתו', והיינו שיכול לגואלו עד שנה, ולאחר מכן נחלט לקונה לצמיתות ואינו יכול לגואלו. וכן כאן בקשו שתשהה הנערה 'ימים' דהיינו שנה קודם שתלך, או 'עשור' דהיינו עשרה חודשים. ומשם יש ללמוד שראוי ליתן זמן לנישואי הבתולה שנים עשר חודש.

מקשה הגמרא: ואימא – שמא נאמר שלשון 'ימים' אינה שנים עשר חודש אלא רק חדש אחד, וכמו דכתיב אצל המתאוננים שיתן להם ה' בשר (במדבר יא כ) 'עד חדש ימים', וכן כאן מה שאמרו לאליעזר 'ימים' היינו חודש, ואם לא יסכים להמתין חודש, ימתין לפחות 'עשור', והיינו עשרה ימים.

מתרצת הגמרא: אמרי, דינן – יש ללמוד 'ימים' סתם שנאמר אצל רבקה, מ'ימים' סתם שנאמר לגבי בתי ערי חומה, ואין דנין 'ימים' סתם שנאמר אצל רבקה, מ'ימים' שנאמר כהן – בסמוך להן 'חדש', כמו שנאמר במתאוננים, שיש לומר שדווקא שם שפירשה התורה 'חודש ימים' הכוונה לשלשים יום, אך מקום שנאמר בו 'ימים' סתם, היינו שנים עשר חודש.

* * *

הגמרא מבארת שלקטנה יש שיעור זמן אחר: אמר רבי זירא, תנא – שנינו בברייתא, קטנה שנתארסה, בין היא ובין אביה יכולין לעכב מלהינשא עד שתגדל, ואף יותר משנים עשר חודש.

מקשה הגמרא: בשלמא איהי – מובן הדבר לגבי הקטנה עצמה, דמצי מעכבא – שיכולה היא לעכב, לפי שהדבר נוגע לה, שאינה רוצה להינשא עד שתגדל, אלא אביה, אי איהי ניחא לה – אם היא מוכנה להינשא, אביה מאי נפקא ליה מינה – מה איכפת לאביה הדבר, ומדוע הוא יכול לעכב.

מתרצת הגמרא: סבר – יכול האב לחשוב בדעתו, השתא לא ידעה – עתה, שהיא קטנה, אינה יודעת במנהגי אישות, שמא למחר מימרדא – תמרוד בבעלה לפי שלא תוכל לסבול את טורח הנישואין, ונפקא, ואתיא ונפלה עילוי – ותצא מבעלה ותבוא אלי עד שתגדל, וכשתרצה להינשא שוב אצטרך לעשות לה תכשיטים אחרים, ולכך רשאי אביה לעכב.

* * *

דין נוסף בענין נישואי הקטנה: אמר רבי אבא בר לוי, אין פוסקין – אין מתחייבים על הקטנה, להשיאה כשהיא עדיין קטנה, מפני שהנישואין טורח הם עבורה, אבל פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא תהא גדולה,

שואלת הגמרא: פשיטא שיכול לפסוק להשיאה כשתהא גדולה, ומה יש לחוש בכך. משיבה הגמרא: מהו דתימא – שמא תהא סבור לומר שאין לעשות כן, דליחוש דלמא מעיילא פחדא מהשתא – יש לחשוש שמא פסיקה זו תכניס בלבה פחד מטורח הנישואין כבר עתה, כשהיא קטנה, וחלשה – יזיק לה הדבר ותהא חלשה, קא משמע לן שאין לחוש לכך, ומותר.

* * *

דין נוסף בענין המתנת שנים עשר חודש: אמר רב הונא, נערה שבגרה אפילו רק יום אחד, ואחר כך נתקדשה, נותנין לה זמן לנישואיה שלשים יום בלבד, כדין האלמנה השנויה במשנתינו, משום שאינה צריכה זמן מרובה להכין תכשיטיה, לפי שמכינה אותם קודם בגרותה, כדי שבשעה שתתקדש לא תצטרך להמתין עוד.

מקשה הגמרא: מיתיבי – הקשו בני הישיבה על דברי רב הונא, שנינו בברייתא, נערה שבגרה, מיד שנתארסה חדי היא כתבוערה – כארוסה שתבעה הבעל להכין עצמה לנישואיה, ואין צריך לתובעה בפירוש. מאי לאו – האם אין כוונת הברייתא שדינה כתבוערה דבתולה – כארוסה בתולה שתבעה הבעל להינשא, שיש לה שנים עשר חודש, ומוכח שאף לבוגרת יש שנים עשר חודש משעה שנתארסה, אף שלא תבעה הבעל, ושלא כדברי רב הונא שאין לה אלא שלשים יום.

דוחה הגמרא: לא – אין כוונת הברייתא שדינה כבתולה שתבעוה, אלא כתבוערה דאלמנה – כאלמנה שתבעה הבעל להינשא, שנותנין לה רק שלשים יום, וכרב הונא.

ממשיכה הגמרא ומקשה: תא שמע, שנינו במשנה (נדרים עג:), ארוסה בוגרת ששהתה שנים עשר חדש ועדיין לא נישאת, רבי אליעזר אומר, אף שהבעל אינו מפר נדרי ארוסתו אלא בשותפות האב, הואיל ומעתה חייב בעלה במזונותיה, שהרי עליו לשאתה ואינו רשאי לעכבה, דינו כבעל, ויפר לבדו. ומבואר שהזמן שנותנים לבוגרת הוא שנים עשר חודש.

דוחה הגמרא: איma – יש לגרוס במשנה שם כך, 'בוגרת, וששהתה שנים עשר חודש', רבי אליעזר אומר הואיל ובעלה חייב במזונותיה יפר, כלומר, או בוגרת, או מי ששהתה שנים עשר חודש, ושיעור 'שנים עשר חודש' נאמר רק לגבי נערה, אך לגבי בוגרת השיעור הוא שלשים יום.

מקשה הגמרא: תא שמע, שנינו בברייתא, המארס את הבתולה, בין שתבעה הבעל להינשא והיא מעכבת, ובין שתבעה היא להינשא ובעל מעכב, נותנין לה שנים עשר חדש משעת תביעה, אבל לא משעת אירוסין. ואם בגרה כבר, חדי היא כתבוערה – כמי שכבר תבעה הבעל לנישואין, ואין צריך שיתבענה הבעל. כיצד, בגרה אפילו יום אחד, ונתקדשה, נותנין לה שנים עשר חדש. ולארוסה – ויש ארוסה שאין נותנין לה אלא שלשים יום, ולהלן יבואר באיזה אופן אמור דין זה. ועל כל פנים מבואר בברייתא שאף לבוגרת נותנים שנים עשר חודש, ותיובתא – ברייתא זו היא פירכא על דבריו דרב הונא. מסיקה הגמרא: תיובתא – אכן פירכא היא, ונדחו דבריו.

הגמרא מבארת את הסיפא של הברייתא. שואלת הגמרא: מאי 'ולארוסה שלשים יום', באיזו ארוסה נאמר דין זה. אמר רב פפא, הכי קאמר, בוגרת, שלפני שנתקדשה עברו עליה שנים עשר חדש בבגרות, ואחר כך נתקדשה, נותנין לה רק שלשים יום לנישואיה, כאלמנה, כיון שבאותם שנים עשר חודש שעברו עליה בבגרותה בודאי הכינה את צרכי נישואיה.

* * *

שנינו במשנה: הגיע זמן ולא נישאו, אוכלות משלו ואוכלות בתרומה. הגמרא מבארת מדוע קודם שהגיע הזמן אין הארוסה אוכלת בתרומה: אמר עולא, דבר תורה – דין התורה הוא, שארוסה כת ישראל שנתארסה לכהן אוכלת בתרומה מיד, שנאמר לגבי אכילת תרומה (ויקרא כב יא) 'וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל

קוּבְיוֹסְטוֹם – גונב נפשות, הִגִּיעוֹ – הרי הוא של הלוקח, ואינו יכול לבטל את המקח, כיון שהדבר ידוע שסתם עבדים גנבים הם, ועל דעת כן קנאו. **מַאי אִיכָּא** – ובאיזה אופן שייך לומר סימפון בעבדים שיבטל את המקח, רק אם נמצא שהעבד הוא לִסְטִים מְזוּיָּן – השודד ממון בכלי זיין, **אוֹ** שהוא **מוּכְתָּב** לַמַּלְכוּת – שחטא למלכות ונגזר עליו שכל מוצאו יהרגנו, שכיון שאין זה דבר מצוי יכול לטעון שמקח טעות הוא, אמנם גם בזה אין המקח בטל, כיון שהֲנָהוּ, קָלָא אִית לְהוּ – אלו, יוצא עליהם הקול ומתפרסם הדבר שהם ליסטים מזויינים או מוכתבים למלכות, ובודאי ידע זאת הלוקח ועל דעת כן קנאם, וכיון שלא שייך סימפון בעבדים לא גזרו שלא להאכילם בתרומה.

הגמרא מבארת מה החילוק לענין הדין בין טעמו של עולא לבין טעמו של רב שמואל בר יהודה. מבררת הגמרא: מִכְּדֵי, בֵּין לְמַר לֵא אָכְלָה – הרי לדעת שניהם אין ארוסה אוכלת בתרומה, ואם כן מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה החילוק לענין הדין בין טעמיהם, האם האיסור הוא מחשש שתשקה לאחיה ולאחותה, או מחשש סימפון.

מבארת הגמרא: **אִיכָּא** בֵּינַיְיהוּ – יש ביניהם כמה חילוקים: א. 'קִבֵּל' – אם קיבל עליו הבעל והסכים שאף אם ימצא בה מום יתקיימו הקידושין, לדברי עולא מותרת לאכול בתרומה, כיון שאין לחשוש לסימפון, ולרב שמואל בר יהודה אסורה, מחשש שתתן מהתרומה לקרוביה. ב. 'מָסַר' – אם מסר האב את בתו לשלוחי הבעל, שלדברי רב שמואל בר יהודה היא מותרת בתרומה, כיון שאין חשש שתתן לקרוביה, ולעולא היא אסורה בתרומה מחשש סימפון. ג. וְ'הָלַךְ' – אם הלך האב או שלוחיו עם שלוחי הבעל, אף שלא נמסרה לשלוחי הבעל והיא עדיין ברשות אביה, מכל מקום כיון שיצאה מבית אביה אין חשש שתשקה לקרוביה, ולכן לעולא מותרת בתרומה, ולרב שמואל בר יהודה החושש לסימפון, אסורה בתרומה.

* * *

שנינו במשנה לגבי המאורסת לכהן והגיע זמנה להינשא ועיכב הבעל: **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, נוֹתְנִין לָהּ הַכֹּל תְּרוּמָה וְכוּ'**. רבי עקיבא אומר, מחצה חולין ומחצה תרומה. מבארת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, מַחֲלוֹקֶת** זו בין רבי טרפון לרבי עקיבא, היינו רק **בְּבַת** כֹּהֵן הארוסה **לְכֹהֵן**, שבזה סובר רבי טרפון שנותנין לה כל מזונותיה מפירות תרומה, כיון שהיא בקיאה בשמירת תרומה, ויודעת למוכרה בימי טומאתה. **אֲבָל בְּבַת יִשְׂרָאֵל** הארוסה **לְכֹהֵן**, שאינה בקיאה בכך, **דִּבְרֵי הַכֹּל** נותנין לה **מֶחֱצָה חוּלִּין וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה**, כדי שיהיו לה פירות חולין לימי טומאתה.

מוסיף אביי ומבאר: **וְאָמַר אַבָּיֵי, וּמַחֲלוֹקֶת** זו היא רק **בַּאֲרוּסָה**, שהגיע זמנה להינשא ועיכב הבעל, שבזה סובר רבי טרפון שיכול לתת לה את כל מזונותיה מפירות תרומה, לפי שהיא בבית אביה, ואביה יטרח בימי טומאתה למכור את פירות התרומה ולקבל כנגדם פירות חולין, שהרי בת כהן היא, ואביה רגיל בכך. **אֲבָל בְּנִשּׂוּאָה** לכהן, ובאופן שאינה יושבת עם בעלה אלא לבדה, ובעלה העמיד לה אפוטרופוס שיספק לה כל צרכיה ומזונותיה משלו, **דִּבְרֵי הַכֹּל** נותן לה **מֶחֱצָה חוּלִּין** לימי טומאתה **וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה** לימי טהרתה, כיון שאין אביה ואחיה מצויים עמה בביתה שיתעסקו בצרכיה, ואין כבודה של אשה לצאת ולמכור בשוק.

הגמרא מסייעת לדברי אביי מברייתא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כן בברייתא כדברי אביי, **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר**, ארוסה לכהן שהגיע זמן נישואיה, **נוֹתְנִין לָהּ** משל בעלה **הַכֹּל תְּרוּמָה**, ובימי טומאתה היא מוכרת ונוטלת בדמיהם פירות חולין, ואף שתרומה נמכרת בזול, וחולין נמכרים ביוקר, ואם תמכור את פירות התרומה לא יהיה לה די ממון לקנות במקומם פירות חולין. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר**, נותנין לה **מֶחֱצָה חוּלִּין** לימי טומאתה, **וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה** לימי טהרתה. מבארת הברייתא: **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – מתי סובר רבי טרפון שנותן לה הכל תרומה, **בְּבַת** כֹּהֵן המאורסת **לְכֹהֵן, אֲבָל בַּת יִשְׂרָאֵל** המאורסת **לְכֹהֵן, דִּבְרֵי הַכֹּל** נותנין לה **מֶחֱצָה חוּלִּין וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה**. עוד מוסיפה הברייתא: **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שלרבי טרפון נותן הכל תרומה, **בַּאֲרוּסָה, אֲבָל בְּנִשּׂוּאָה** לכהן, שאינה יושבת בבית הבעל אלא ניזונת מנכסיו על ידי אפוטרופוס, **דִּבְרֵי הַכֹּל** נותנין לה **מֶחֱצָה חוּלִּין וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה**. ומבואר בברייתא כדברי אביי שלא נחלקו התנאים אלא בבת כהן לכהן, ובארוסה.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא, בה מובאות דעות נוספות בדין זה: **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, נוֹתְנִין לָהּ שְׁתֵּי יָדוֹת** [–שני חלקים] **שֶׁל תְּרוּמָה, וְאַחַת** – חלק אחד **שֶׁל חוּלִּין**, כלומר, שני שליש תרומה ושליש חולין. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נוֹתֵן לָהּ** הארוס **הַכֹּל** מפירות **תְּרוּמָה**, ובימי טומאתה **הִיא** מוֹכֶרֶת אותם **וְלוֹקַחַת בְּדָמִים** אלו פירות **חוּלִּין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁהוּזְכְּרָה 'תְּרוּמָה'**, והיינו שאמרו חכמים שהארוס נותן לה 'הכל תרומה', וכדעת רבי יהודה, **נוֹתְנִין לָהּ** מן התרומה **כִּפְלַיִם בְּחוּלִּין** – שיעור כפול ממה שהיא צריכה בחולין, כדי שתוכל למכור את התרומה בזול ולקנות חולין לימי טומאתה.

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה החילוק בין דברי רבי יהודה לדברי רבי שמעון בן גמליאל, והרי לדברי שניהם נותן לה הבעל תרומה בשיעור שתוכל למוכרה וליטול בדמיה חולין. משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ 'טִירְחָא'**, שלדברי רבי יהודה נותנים לה את התרומה בשוייה האמיתי, אף שיש טירחה במכירת תרומה כפי שוייה, כיון שאין הרבה בני אדם הרוצים לקנותה, אלא רק כהנים האוכלים אותה בטהרה, ומוטל עליה לטרוח במכירתה ולקנות בדמיה חולין. אמנם לרבן שמעון בן גמליאל נותן לה פירות תרומה מרובים, כפליים משיעור מזונותיה, כדי שתוכל למוכרם בזול, ואז יהיו הרבה קופצים על פירותיה, ובדמים אלו תקנה פירות חולין, ולא תצטרך לטרוח הרבה במכירת הפירות.

* * *

שנינו במשנה: **הַיָּבָם** – כהן שמת אחיו בלא בנים, **אֵינוֹ מַאֲכִיל** את יבמתו **בִּתְרוּמָה**. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מדוע אינה אוכלת מכח היבם, והלא זקוקה ועומדת היא להתייבם. מבארת הגמרא: לגבי אכילת תרומה נאמר (ויקרא כב יא) 'קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ', דוקא 'קִנְיַן כַּסְפּוֹ' **אָמַר רַחֲמָנָא**, וכגון ארוסתו, **וְהָאי** – ואשה זו הזקוקה ליבום, אינה 'קִנְיַן כַּסְפּוֹ' של היבם, שהרי לא קידשה בכספו, אלא קִנְיָן כספו **דְּאָחִיו הוּא**.

* * *

שנינו במשנה: **עָשְׂתָה שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בִּפְנֵי הַבַּעַל** וששה חדשים בפני היבם, ואפילו כולן בפני הבעל חסר יום אחד בפני היבם, או כולן בפני היבם חסר יום אחד בפני הבעל, אינה אוכלת בתרומה. הגמרא מקשה על כפילות הדברים בשני האופנים האחרונים במשנה: **הַשְׁתָּא, 'בִּפְנֵי הַבַּעַל'** – אם שהתה שנים עשר חודש בפני הבעל חסר יום אחד, **אָמַרְתְּ לֵא** – שנינו שאינה אוכלת בתרומה, ואף שהיא קניינו של הבעל, כיון שלא שהתה תחתיו שנים עשר חודש שלמים, אם כן **'בִּפְנֵי הַיָּבָם' מִיבַּעְיָא** – וכי הוצרך התנא ללמדנו שאם לא שהתה תחת היבם שנים עשר חודש מלאים, שאינה אוכלת בתרומה, והרי פשוט ששהייה שאינה מועילה בפני הבעל, אף שקידשה, לא תועיל בפני היבם, שלא קידשה, ומדוע הוצרך התנא לשנות זאת. מתרצת הגמרא: **'זוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר זוֹ' קָתָנֵי** – שנה התנא תחילה את הדין המחודש, לגבי בעל, ואחר כך שנה את הדין הפשוט יותר, לגבי היבם, אף שבאמת אין בו עתה כל חידוש, שכן היא דרך התנא לפעמים.

* * *

שנינו במשנה: **זוֹ מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה כוּ'** אבל בית דין של אחריהן אמרו, אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם של משנה אחרונה, האוסרת על

המשך בעמוד ג

קוביוסטום — גונב נפשות. **הגיעו** — ללוקח, ואין המקח בטל. וברייתא היא בבבא בתרא ב"המוכר פירות": המוכר עבד לחבירו ונמצא גנב או קוביוסטוס — הגיעו, שסתמן גנבים הן. **לסטים מזויין** — אין דרכו בכך. **מוכתב למלכות** — חטא למלכות, עד שצוה לגזור עליו שיהרגנו כל מוצאו. **קלא אית להו** — וסבר וקביל. **קבל מסר והלך** — קיבל עליו בעל את המומין, לסימפון — ליכא למיחש, לשמא תשקה לאחיה ולאחותה — איכא למיחש. **מסר** — האב לשלוחי הבעל, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל — ליכא למיחש שמא תשקה לאחיה ולאחותה, דהא ליתנהו גבה, ואיכא למיחש לסימפון: בת כהן בקיאה היא בשמירת תרומה, ולמוכרה בימי טומאתה. בת ישראל אינה בקיאה בכך. **בארוסה** — ובת כהן, דהואיל והיא בבית אביה — טרח אביה למכור תרומה בחולין לימי טומאה, לפי שהוא רגיל בכך. **אבל בנשואה** — שנותן לה בעלה מזונות בביתה, כגון משרה אשתו על ידי שליש, דתנן במתניתין (כתובות סד,ב). **מחצה חולין** — לפי שכל בבודה בת מלך פנימה, ואביה ואחיה אינן אצלה שיתעסקו בצרכיה. **רבי יהודה אומר נותנין לה הכל תרומה כו'** — בין רבי יהודה לרבי טרפון איכא, דאילו רבי טרפון סבר נותנין לה תרומה כדי מזונותיה, ואף על פי שאם צריכה לחולין, ובאה למכור תרומה — אין דמי תרומה מגיעין ליקח בהן חולין, שהרי יקרים הם מן התרומה, שהכל קופצים עליהן. ולרבי יהודה נותנין לה תרומה כשיעור שאם באת ליקח מחצה חולין לא תפחות מן דמי מחצית חולין, אבל טורח מכירה — מוטל עליה למכור, לתתה תחת חולין. **נותנין לה תרומה כפלים בחולין** — קסבר: לא מטרחינן לה למוכרה בשוייה, אלא נותן לה תרומה הרבה כדי שתתנה בזול, ותמצא לוקחין הרבה. **איכא בינייהו טירחא** — בין רבי יהודה לרבן שמעון. **והאי קנין אחיו הוא** — וכי מיית ליה פקע ליה קנינו. אבל כנסה — הרי היא אשתו לכל דבר, והכתוב קראה אשתו, דכתיב (דברים כה) "ולקחה לו לאשה" — דקנייה בביאה. וכי היכי דקידושי ביאה מאכילין בארוסה, דאיתקוש הוויות להדדי — כך מאכילין ביבמה. **השתא בפני הבעל** — חוץ מיום אחד אמרת לא אכלה. כולם בפני היבם, דעל ידו אין לה לאכול, דלאו קנינו היא — מיבעיא ליה למימר דלא אכלה? **קמייתא** — משנה ראשונה שאוסרת משעת אירוסין, שהתורה התירתה ודם גזרו עד שיגיע זמן — לא גזור מפני סימפון, אלא שמא תשקה, הלכך, משנתחייב לזונה, דמייחד לה דוכתא, וליכא למיחש לשמא תשקה — שריוה. **ובתרייתא** — משנה אחרונה, שחזרו וגזרו עד שתבנס לחופה — חשו לסימפון.

אלא

קוביוסטום — פירש בקונטרס: גונב נפשות. ולא משמע הכי בפרק קמא דבבורות (ה,א), דקא אמר ליה קיסר לרבן גמליאל: משה רבכם גנב היה או קוביוסטוס היה, או שאינו בקי בחשבונות היה. והתם אממון קאי, דאשאילה ראשונה, דבכללן של לוים אתה מוצא כו' כבר השיבו. ועוד, ד"הגיעו" מפרש בקונטרס דרובם הכי איתנהו, ואין נראה שיהיו רוב העבדים גונבי נפשות! ונראה כפירוש רבינו חננאל, דמפרש: קוביוסטוס — משחק בקוביא. והא דאמרינן (חולין צא,ב): "ויאמר שלחני כי עלה השחר" אמר ליה יעקב: וכי גנב אתה או קוביוסטוס אתה שאתה מתיירא מן השחר? לפירוש הקונטרס אתי שפיר. ולפירוש רבינו חננאל נמי יש לומר שדרך משחקין בקוביא שנושין בהן, ודרכן להטמין מבני אדם. **הנהו** קלא אית להו — פירש בקונטרס: וסבר וקביל. וקשה לרבינו תם: דבריש "המוכר פירות" (בבא בתרא צב,ב) אמר בהדיא: ליסטים מזויין או מוכתב למלכות — אומר לו: הרי שלך לפניך. ועוד, אמרינן בפרק "האומנין" (בבא מציעא פ,א): שפחה זו שוטה היא, נכפית היא כו' — הרי זה מקח טעות. אם כן בהנך מומי ניחוש לסימפון! ומפרש רבינו תם: קלא אית להו, ולא שכיחי, ולא חיישינן בהו לסימפון כיון דלא שכיחי. והנהו נמי דפרק "האומנין", לא שכיחי. והא דאמרינן בפרק "המגרש" (גיטין פו,א) דאתקין רב יהודה בשטרא דעבדי "עבדא דנן מוצדק לעבדות, ופטיר ועטיר מן ערורי מלכא ומלכתא" — לא משום שהיה צריך להתנות, כדפירשתי דבסתמא נמי הוי מקח טעות, אלא משום שופרא דשטרא. ורבינו אליהו היה מקיים פירוש הקונטרס, דהיכא דקיבל המוכר מעות אמרינן מדלא בדק הלוקח קודם נתינת מעות הני מומין דאית להו קלא — אם כן סבר וקיבל. והא דאומר לו הרי שלך לפניך — מיירי קודם שנתן הלוקח מעות. וקצת משמע כן בפרק "המוכר פירות" (בבא בתרא צב,ב) דפריך [שם: הגיעו, לאו משום דרובא הכי איתנהו, ושמע מינה דאזלינן בתר רובא. ומאי פריך? דלמא] המוציא מחבירו עליו הראיה. אלמא מיירי שהלוקח מוחזק. [שייך לעיל נז,א על המשנה] **ואפילו** כולן בפני הבעל חוץ מיום אחד אינה אוכלת — פירש בקונטרס: דהוא הדין אפילו כולם בפני הבעל לא אכלה משמת, דקנין כספו פקע ליה. אלא דאי כולן בפני הבעל — הוה אכלה מיהא בחייו. ולרבינו תם נראה: דהך דרשא דדריש בגמרא: קנין כספו אמר רחמנא, והאי קנין דאחיו הוא — אסמכתא בעלמא הוא. דמדאורייתא מיכל אכלה, ולפי משנה ראשונה היכא דאכלה בחיי הבעל — אוכלת נמי בזיקת היבם, מדקתני: ואפילו כולם בפני הבעל חוץ מיום אחד. משמע, הא כולן בפני הבעל — אוכלת. ועוד: דתנן בפרקין בסדר משנת ירושלמית: הגיע זמן ולא נשאו, או שמתו בעליהן — אוכלות משלו ואוכלות בתרומה. משמע כשמתו בעליהן — שהיבם מאכילן בלא ביאה, דומיא דהגעת זמן, דמיירי בלא נשאו, דאי אחר ביאה — פשיטא, דאשתו גמורה היא. ועוד מביא ראיה, מדתניא בתוספתא: זו משנה ראשונה, רבותינו אמרו: אין האשה אוכלת בתרומה עד שתבנס לחופה, ולא היבמה עד שתיבעל. והיינו טעמא דמשנה ראשונה, דכשלא אכלה בחיי הבעל אינה אוכלת — דהא איכא למיחש לסימפון, ולשמא תשקה. דהא כיון דלא הגיע זמן בחיי הבעל — לא בדק לה, דאינו חייב במזונותיה אלא אם כן עמד בדין וברח, כדאמרינן ב"החולץ" (יבמות מא,ב), ולא מייחד לה דוכתא. וטעמא משום שאין דרך לאחר, אלא מיד הוא רגיל או לחלוץ או לייבם, לכך לא תקנו לה מזונות מיבם כמו שתקנו מזונות בהגעת זמן דבעל. אבל כשאכלה בחיי הבעל — תו ליכא למיחש לסימפון, ולשמא תשקה נמי ליכא למיחש, דכיון דהגיע זמן — מייחד לה דוכתא בבית אביה, מסתמא אוכלת שם בכל שעה ואינה זזה ממקומה. ואם תאמר: ומאחר דמדאורייתא אכלה כשנפלה מן הנשואין, למה אסורה למשנה אחרונה עד שתיבעל? הא ליכא למיחש לסימפון, שכבר נבדקה בדיקת פנים! ויש לומר: דמאחר שאסרו ארוסה שהגיע זמנה — אסרו נמי ביבמה, משום דמיחלפא בה, ששתיהן זמן כניסתן לאלתר. אבל קשה קצת: אי חשיבא יבמה קנין כספו דיבם — הא דקאמר ביבמות בפרק "אלמנה" (סז,ב) גבי הא דתנן היבם פוסל ואינו מאכיל: אי בת כהן לישראל — היא פסיל לה "ושבה אל בית אביה כו'" הוה ליה למימר דהא קנייה, דדקאמר התם גבי אירוסין! ויש לומר: ד"ושבה אל בית אביה" אתא למיפסל בת כהן לישראל, למידק: הא מעיקרא לא אכלה, כדאמר התם (סח,א). אם כן לא אייתר לשומרת יבם, אלא הכי קאמר: "ושבה" כתיב, כלומר: דווקא אותה ששבה אל בית אביה. אבל זאת שזקוקה ליבם — אינה שבה, שהרי חשובה כאילו קנויה לו. **השתא** בפני הבעל אמרת לא, בפני היבם מיבעיא — הכי גרסינן: [לא] אף זו קתני. לא מיבעיא ששה חדשים בפני הבעל וששה בפני היבם דלא אכלה, אלא אפילו כולם בפני הבעל חוץ מיום אחד לא אכלה. וכן מוכיח בירושלמי, דמפרש בולה מתניתין [בלא] זו אף זו.

מאי

קוביוסטום - הגיעו. מאי איפא - לסטים מזויין או מוכתב למלכות - הנהו קלא אית להו. מכדי, בין לְמָר ובין לְמָר לא אכלה. מאי בינייהו? איפא בינייהו: קִבֵּל, מָסַר, וְהָלַךְ. "רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: נוֹתְנִין לָהּ הַכֹּל תְּרוּמָה וכו'". אָמַר אַבָּיֵי: מַחֲלוֹקֶת בְּבַת כֹּהֵן לְכֹהֵן, אֲבָל בְּבַת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן - דִּבְרֵי הַכֹּל מֶחֱצָה חוּלִּין וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה. וְאָמַר אַבָּיֵי: מַחֲלוֹקֶת בַּאֲרוּסָה, אֲבָל בִּנְשׂוּאָה - דִּבְרֵי הַכֹּל מֶחֱצָה חוּלִּין וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה. תָּנֵיא נַמִּי הָכִי, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: נוֹתְנִין לָהּ הַכֹּל תְּרוּמָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מֶחֱצָה חוּלִּין וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּבַת כֹּהֵן לְכֹהֵן, אֲבָל בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן - דִּבְרֵי הַכֹּל מֶחֱצָה חוּלִּין וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בַּאֲרוּסָה, אֲבָל בִּנְשׂוּאָה - דִּבְרֵי הַכֹּל מֶחֱצָה חוּלִּין וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: נוֹתְנִין לָהּ שְׁתֵּי יָדוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, וְאַחַת שֶׁל חוּלִּין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נוֹתֵן לָהּ הַכֹּל תְּרוּמָה, וְהִיא מוֹכֶרֶת וְלוֹקַחַת בַּדָּמִים חוּלִּין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהוּזְכְּרָה תְּרוּמָה - נוֹתְנִין לָהּ כִּפְלַיִם בְּחוּלִּין. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיפָּא בֵּינַיְיהוּ טִירְחָא. "הֵיכָם אֵינוֹ מַאֲכִיל בִּתְרוּמָה". מַאי טַעְמָא? "קִנְיָן כַּסְפּוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי - קִנְיָן דְּאָחִיו הוּא. "עֶשְׂתָּה שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בִּפְנֵי הַבַּעַל". הָשְׁתָּא בִּפְנֵי הַבַּעַל אָמַרְתְּ - לָא, בִּפְנֵי הֵיכָם מִיבָּעְיָא?! זוֹ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר זוֹ קָתָנֵי. "זוֹ מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה כו'". מַאי טַעְמָא? אָמַר עוּלָּא וְאִיתֵּימָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה: מִשּׁוּם סִימְפּוֹן. בְּשִׁלְמָא לְעוּלָּא, קַמַּיְיתָא - שֶׁמָּא יִמְּזֹגוּ לָהּ כּוֹס בְּבֵית אָבִיהָ, וּבַתְרַיְיתָא - מִשּׁוּם סִימְפּוֹן.

אלא

מאי לאו בניזונת — לא כשהוא זן אותה קאמר, דאם כן — יקדשו מעשה ידיה, ואמאי עושה ואוכלת. בדקאמר לקמן: אי במעלה לה מזונות — מאי טעמא דמאן דאמר לאחר מיתה קדוש, פירוש: גם מחיים יהא קדוש! אלא בניזונת, כלומר: שהוא חפץ לזונה והיא אינה רוצה.

מתוך שיכול לכופה למעשה ידיה כו' — ומתניתין דקתני עושה ואוכלת מוקי לה כרב אדא בר אהבה דבסמוך במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף.

יקדשו ידיך לעושיהן — פירוש: להקדוש ברוך הוא שעשאן. אבל אין לפרש למלאכתן — דאם כן הוה ליה למימר למעשיהן, כדאמרינן בסוף פרק קמא דנדרים (יג,ב). **לאחר** שאתגייר — ואם תאמר: דבסוף פרק קמא דגיטין (יג,ב) אמרינן: דאפילו לרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — הני מילי לדבר שהוא בעולם. אבל לדבר שלא בא לעולם — לא. והא "לאחר שאתגייר" הוי לדבר שלא בא לעולם! ואומר רבינו יצחק: ד"לאחר שאתגייר" לא חשיב כל כך דבר שלא בא לעולם, כיון שהגוף בעולם, אלא שמחוסֶר גֵירות ולא דמי לנולדים — דהתם לא באו לעולם כלל. וכעין זה תירץ הרב רבינו אליעזר משנז"א מה שמקשין אהא דאמר בריש "המפקיד" (בבא מציעא לג,ב) אימור דאמר רבי מאיר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — כגון פירות דקל דעבידי דאתו כו', והא כל הנהו דהכא לא עבידי דאתו! אלא הכא, כיון שהגוף בעולם — לא בעינן עבידי דאתו. ואם תאמר: אם כן מאי פריך הכא, וקאמר נמי מההיא אין, הא מההיא נמי לא שמעינן מעשה ידיה שאינם בעולם כלל, ואכתי מצי למימר דלא קדשי מעשה ידיה, אלא דנעשה כאומר יקדשו ידיך לעושיהן! ויש לומר: כיון דבמקצת סבר רבי מאיר כרבי אליעזר בן יעקב — אית לן למימר דאף בדבר שלא בא לעולם כלל סבר כוותיה, דאית ליה ב"האשה רבה" (יבמות צג,ב) וב"האומר" (קידושין סב,ב) דאדם מקנה. ועוד מתרץ: דכל הני דהכא איכא לאוקמא בדעבידי דאתו, כגון ששמע מרבו שישחררנו. ו"לאחר שימות בעליך ואחותיך" — כגון בגוססת, ו"לאחר שיחלוץ ליך יבמיך", באין דעתו של יבם. לייבם ומיהו קשה קצת מותר דקדוש לאחר מיתה, אף על גב דלא עביד דאתי, דליכא לאוקמא בגוססת — דהא עושה מלאכה. **אי** במעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף מאי טעמא דמאן דאמר לאחר מיתה הוא קדוש — גם למאן דאמר מחיים הוא קדוש הוה מצי למיפרך: כיון דמעלה מזונות ומעה כסף אמאי עושה ואוכלת? אלא משום דבעי למימר אי אין מעלה לה מזונות ולא מעה כסף — מאי טעמא דמאן דאמר מחיים הוא קדוש, נקט נמי הכא מאי טעמא דמאן דאמר לאחר מיתה הוא קדוש.

במעלה לה מזונות ואין מעלה לה מעה כסף — אליבא דרב אדא בר אהבה מוקי לה הכי. אבל רב ושמואל לא מצי מוקמי לה במעלה לה מזונות, דכיון דסברי דתיקנו מזונות תחת מעשה ידיה — אם כן אמאי עושה ואוכלת? אלא רב ושמואל מוקמי מתניתין בשאין מעלה לה מזונות ולא מעה כסף. ואם תאמר: ומאי דוחקיה דרב לאוקמא מתניתין לאחר מיתה? לוקמה מחיים, וכגון דמעלה לה מעה כסף ואין מעלה לה מזונות! ויש לומר: דאין רגילות שיעלה לה מעה כסף ולא יעלה לה מזונות.

אֶלָּא לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, קַמַּיְיתָא מִשּׁוּם סִימְפּוֹן וּבַתְרַיְיתָא מִשּׁוּם סִימְפּוֹן?! מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ בְּדִיקַת חוּץ. מָר סָבַר: בְּדִיקַת חוּץ - שְׁמָהּ בְּדִיקָה, וּמָר סָבַר: בְּדִיקַת חוּץ לֹא שְׁמָהּ בְּדִיקָה. **משנה** הַמַּקְדִּישׁ מַעֲשֵׂה יָדֵי אִשְׁתּוֹ - הֲרֵי זוֹ עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת. הַמּוֹתָר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הֶקְדֵּשׁ, רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר: חוּלִּין. **גמרא** אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: יְכוֹלָה אִשָּׁה לוֹמַר לְבַעְלָהּ "אֵינִי נִיזּוֹנֶת וְאֵינִי עוֹשָׂה". קָסָבַר: כִּי תַּקְּנוּ רַבָּנַן מְזוֹנֵי - עִיקָּר, וּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ - מִשּׁוּם אֵיבָה. וְכִי אָמְרָה "אֵינִי נִיזּוֹנֶת וְאֵינִי עוֹשָׂה" - הָרְשׁוּת בְּיָדָהּ. מֵיתִיבֵי: תִּקְּנוּ מְזוֹנוֹת תַּחַת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ! אֵימָא: תִּקְּנוּ מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ תַּחַת מְזוֹנוֹת. לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ: הַמַּקְדִּישׁ מַעֲשֵׂה יָדֵי אִשְׁתּוֹ - הֲרֵי הִיא עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת. מַאי לָאו - בְּנִיזּוֹנֶת? לָא, בְּשֶׁאֵינָהּ נִיזּוֹנֶת. אִי בְּשֶׁאֵינָהּ נִיזּוֹנֶת - מַאי לְמֵימְרָא? אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר יָכוֹל הָרַב לוֹמַר לָעֶבֶד "עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי זָנְךָ", הָנֵי מִילֵּי - בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי, דְּלָא כְּתִיב בֵּיהּ "עִמָּךְ". אֲבָל עֶבֶד עִבְרִי דִּכְתִיב בֵּיהּ "עִמָּךְ" - לָא, וְכָל שֶׁכֵּן אִשְׁתּוֹ! סֵיפָא אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ; מוֹתָר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הֶקְדֵּשׁ, רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר: חוּלִּין. וּפְלִיגָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ. דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לָא תֵּימָא טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר מִשּׁוּם דְּקָסָבַר אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, אֶלָּא טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר: מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לְכוֹפָהּ לְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ - נַעֲשֶׂה כְּאוֹמֵר לָהּ "יִקְּדְשׁוּ יָדַיִךְ לְעוֹשֵׂיהֶם". וְהָא לָא אָמַר לָהּ הָכִי! כֵּיוָן דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר: אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה - נַעֲשֶׂה כְּאוֹמֵר לָהּ "יִקְּדְשׁוּ יָדַיִךְ לְעוֹשֵׂיהֶם". וְסָבַר רַבִּי מֵאִיר: אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם? וְהָתַנְיָא: הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה "הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שֶׁאֶתְגַּיֵּר" אוֹ "לְאַחַר שֶׁתִּתְגַּיְּרִי", "לְאַחַר שֶׁאֶשְׁתַּחְרֵר", "לְאַחַר שֶׁתִּשְׁתַּחְרְרִי", "לְאַחַר שֶׁיָּמוּת בַּעְלֵיךְ" אוֹ "שֶׁתָּמוּת אֲחוֹתֵיךְ" אוֹ "לְאַחַר שֶׁיַּחֲלוֹץ לִיךְ יְבָמֵיךְ", רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מְקוּדֶּשֶׁת. מֵהַהִיא - אִין, מֵהָא לֵיבָא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ. "הַמּוֹתָר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הֶקְדֵּשׁ". אִימַּת קָדוֹשׁ? רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: מוֹתָר לְאַחַר מִיתָה קָדוֹשׁ. רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר: מוֹתָר מֵחַיִּים קָדוֹשׁ. הָוֵי בָּהּ רַב פַּפָּא: בְּמַאי? אִילֵּימָא בְּמַעֲלֶה לָהּ מְזוֹנוֹת, וּמַעֲלֶה לָהּ מָעָה כֶּסֶף לִצְרָכֶיהָ - מַאי טַעֲמָא דְּמַאן דְּאָמַר לְאַחַר מִיתָה קָדוֹשׁ? וְאֶלָּא בְּשֶׁאֵין מַעֲלֶה לָהּ מְזוֹנוֹת, וְלֹא מַעֲלֶה לָהּ מָעָה כֶּסֶף לִצְרָכֶיהָ - מַאי טַעֲמָא דְּמַאן דְּאָמַר מֵחַיִּים קָדוֹשׁ? לְעוֹלָם בְּמַעֲלֶה לָהּ מְזוֹנוֹת וְאֵינוֹ מַעֲלֶה לָהּ מָעָה כֶּסֶף לִצְרָכֶיהָ. רַב וּשְׁמוּאֵל סָבְרִי: תִּקְּנוּ מְזוֹנוֹת

אֶלָּא לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה — דאמר לעיל נמי טעם משנה ראשונה משום סימפון, והשתא נמי מוקי טעם בית דין של אחריהם משום סימפון. **מאי ביניהו** — כלומר, מה ראו ראשונים להתירה מהגיע זמן ואילך, ומה ראו אחרונים לומר עד שתבנס לחופה? **טר סבר** — משנה ראשונה. **בדיקת חוץ** — שבדקה ביד קרובותיו. **שמה בדיקה** — וקודם שיוציא מעותיו במזונותיה כבר בדקה. הלכך, תו לא חיישינן לסימפון. ובית דין של אחריהם סברי: אינה בדיקה עד שמתייחד עמה הוא עצמו ובודקה. **משנה מעשה ידי אשתו** — במתניתין (כתובות סד,ב) מפרש: מה היא עושה לו — משקל חמש סלעים כו'. **הרי זו עושה ואוכלת** — אין מעשה ידיה קדוש על פיו. ובגמרא מפרש לה. **המותר** — הקדיש את מותר מעשה ידי אשתו מה שהיא עושה לו יותר על הראוי שפסקו חכמים, ולא הקדיש מעשה ידיה עצמן. והמותר קנוי לו במעה כסף שתקנו לה חכמים שיתן לה בכל שבת מעה כסף לצורכיה, לבד המזונות, כדתנן במתניתין. **רבי מאיר אומר הקדש כו'** — מפרש בגמרא. **גמרא איני ניזונית** — משלך. **ואיני עושה** — לך כלום, אלא לעצמי. **מזוני עיקר** — תחילת תקנתא לטובתה תקנוה, משום דזמנין דלא ספקה במעשה ידיה למזונות, ותקנו תחילה עיקר תקנתא שיזון את אשתו, והדר תקון לו מעשה ידיה משום איבה. וכיון דעיקר תקנתא לטובתה, ומשום דידה הואי, כי אמרה לא ניתא לי בהאי טיבותא — שומעין לה. **מאי לאו בניזונת** — שיש לו נכסים, ומבקש לזונה. ואפילו הכי תנן: אין מעשה ידיה ברשותו להקדישן. **בשאינה ניזונת** — שאין לו במה לזונה. **אפילו למאן דאמר כו'** — פלוגתא במסכת גיטין. **סיפא איצטריך ליה** — לאשמועינן פלוגתא במותר, דלא שייך אמזונות. ואף על גב דאינה נזונת איכא למאן דאמר קדוש לאחר מיתה כשיירשנה, וכדלקמן. **ופליגא** — דרב הונא ארבי שמעון בן לקיש. **דבר שלא בא לעולם** — כגון מעשה ידיה, שהקדישן עד שלא עשאתן. **לעושיהן** — למי שבראן, וידים איתנהו בעולם. אלמא: קסבר יכול לכופה, ואינה יכולה לומר: איני ניזונית ואיני עושה. **והא לא אמר** — יקדשו ידיך, אלא "מעשה ידיך". **שמעינן ליה לרבי מאיר** — במסכת ערכין (ה,א), דאמר: אין אדם מוציא דבריו לבטלה. דתנן: המעריך פחות מבן חדש, רבי מאיר אומר: נותן דמיו, דאדם יודע שאין ערך לפחות מבן חדש, וגמר ואמר לשם דמים. הכא נמי, אדם יודע שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, וגמר ואמר לשם ידים עצמן. **לאחר מיתה** — בשתמות היא, ויירשנה. **מחיים** — בשתעשנו. **לעולם במעלה לה מזונות כו'** — והוא הדין נמי דמצי לאוקמא בשאין מעלה לה מזונות ומעלה לה מעה, אלא משום רב דאית ליה יכולה אשה שתאמר "איני ניזונית ואיני עושה". ואוקי רישא דמתניתין דתני "עושה ואוכלת" בניזונת, להכי אוקי סיפא בניזונת.

מסיימת הגמרא את קושייתה: **אֶלָּא** לְפִי הלשון שרַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה הוא שאמר כן, קשה, הרי לדבריו טעמה של המשנה הראשונה האוסרת על ארוסה לאכול בתרומה עד שיגיע זמן הנישואין הוא מחשש לסימפון, וכי יתכן שהטעם בקַמַּיְיתָא – במשנה הראשונה הוא **מִשּׁוּם סִימְפּוֹן, וּבַתְּרַיְיתָא** – הטעם במשנה האחרונה האוסרת גם אחרי שהגיע הזמן הוא גם כן **מִשּׁוּם סִימְפּוֹן,** אם כן קשה **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – באיזו סברא נחלקו, שמחמתה המשנה הראשונה מתירה לאכול בתרומה לאחר שהגיע הזמן, והמשנה האחרונה אוסרת לאכול בתרומה עד כניסתה לחופה.

מתרצת הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ בְּדִרֵיקַת חוּץ** – הסברא שנחלקו בה היא בענין בדיקה הנעשית על ידי קרוביו של הבעל, כשמגיע זמנה להינשא, **מַר סָבַר** – המשנה הראשונה סוברת **דִּבְדִרֵיקַת חוּץ שְׁמָהּ בְּדִרֵיקָה,** ולאחריה אין לחשוש שמא ימצא בה מום בשעת נישואין, וכיון שכך ודאי לא יתבטלו הקידושין ויכולה לאכול בתרומה. **וּמַר סָבַר** – ואילו המשנה האחרונה סוברת **שבְּדִרֵיקַת חוּץ לֹא שְׁמָהּ בְּדִרֵיקָה,** אלא עדיין יש לחשוש שמא כשישאנה ימצא בה מום ויבטל את הקידושין, ולכן אינה אוכלת בתרומה עד שתיכנס לחופה.

משנה

אחד מחיובי האשה לבעלה הוא לעשות מלאכה שיש בה רווח ממון, ורווח זה שייך לבעלה, ובמשנה להלן (סד:) יבואר מה השיעור שחייבת לעבוד. אמנם גם אם יש לה רווח גדול יותר הוא שייך לבעלה, אלא שאינו יכול לכופה לעבוד כדי להוסיף על השיעור שחייבת בו. משנתינו דנה באדם המקדיש את הזכויות שיש לו במעשה ידי אשתו, האם ובאיזה אופן חל ההקדש: **הַמַּקְדִּישׁ מַעֲשֵׂה יְדֵי אִשְׁתּוֹ** שעדיין לא באו לעולם, ואומר שהמלאכות שתעשה וראויים להיות שלו יהיו קדושות, אין הקדשתו חלה, אלא **חֲרֵי זוֹ עוֹשָׂה** מלאכה **וְאוֹכֶלֶת** את שכר מלאכתה. דין נוסף: אם לא הקדיש את כל מעשה ידיה אלא רק את **הַמּוֹתָר** – מה שעושה יתר על חיובה, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר,** הרי זה **הֶקְדֵּשׁ. רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר** חולק **וְאוֹמֵר,** לא חל הקדשו, והרי זה **חוּלִּין.**

* * *

גמרא

הגמרא מביאה מימרא בענין מעשה ידי האשה, ומבררת אם יש לכך סיוע ממשנתינו. חכמים תיקנו כמה תקנות בין בעל לאשתו, זו כנגד זו, ואחת מהן היא שהבעל חייב במזונות אשתו והאשה נותנת לו את מעשי ידיה. **אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב, יָכוֹלָה אִשָּׁה לוֹמַר לְבַעְלָהּ, אֵינִי נִיזּוֹנֶת וְאֵינִי עוֹשָׂה** – איני נוטלת ממך דמי מזונותי, ואיני נותנת לך את מעשי ידי, אלא אטול את הרווח לעצמי ואתפרנס ממנו.

מבארת הגמרא את טעמו: **קָסָבַר** רב, **כִּי תִּקְּנוּ רַבָּנַן** מזונות ומעשה ידיה זה כנגד זה, **מְזוֹנֵי עִיקָּר** – עיקר התקנה היא שהבעל חייב לזון את אשתו, כדי שאף אם מעשי ידיה אינם מספיקים לה, תהא ניזונת מבעלה, ומה שתיקנו **שמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ** לבעלה זהו רק **מִשּׁוּם אִיבָּה** – שנאה, שאם יזון אותה והיא לא תתן לו את מעשי ידיה, תהיה שנאה ביניהם. וְכיון שתקנה זו לטובתה היא, **כִּי** [–אם] **אָמְרָה 'אֵינִי נִיזּוֹנֶת וְאֵינִי עוֹשָׂה', הֲרִשּׁוּת בְּיָדָהּ,** שהרי אדם יכול למחול על תקנה שתיקנו חכמים לטובתו.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה על דברי רב, שנינו בברייתא, **תִּקְּנוּ** לאשה **מְזוֹנוֹת** מבעלה **תַּחַת** – במקום **מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ.** ומבואר שבתחילה תיקנו שיהיו מעשי ידיה של בעלה, וכיון שמחמת תקנה זו אין לה ממה להתפרנס, תיקנו שתמורת מעשי ידיה יזון אותה בעלה. ונמצא אם כן שתקנה זו אינה לטובת האשה, ואינה יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** – יש לומר בברייתא, **שתִּקְּנוּ מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ תַּחַת מְזוֹנוֹת,** והיינו שעיקר התקנה היתה לטובתה, שתקבל מזונות, ותמורתם תיקנו שיקבל בעלה את מעשי ידיה, ומחמת כן יכולה לסרב לתקנה זו, וכרב.

הגמרא מנסה לסייע לרב ממשנתינו, שעיקר התקנה היתה שיזון אותה: **לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ** – האם נאמר שממשנתינו יש סיוע וראיה לדברי רב, שכך שנינו בה, **הַמַּקְדִּישׁ מַעֲשֵׂה יְדֵי אִשְׁתּוֹ,** אין הקדשו חל, אלא **חֲרֵי הִיא עוֹשָׂה** מלאכה, **וְאוֹכֶלֶת** את השכר. **מַאי לָאו** – האם לא מדובר אף **בְּנִיזּוֹנֶת** – שבעלה רוצה לזונה, והיא מסרבת ואומרת איני ניזונת ואיני עושה, וכיון שיכולה לומר כן, הרי שפקעה זכותו במעשי ידיה, ואינו יכול להקדישם, וכדברי רב.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין המשנה עוסקת באופן שבעלה רוצה לזון אותה, אלא **בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינָהּ נִיזּוֹנֶת** – שאין לו די ממון לזונה, ולכן אינו יכול להקדיש את מעשי ידיה, אך אם הוא יכול לזונה, יתכן שהוא יכול להקדיש את מעשי ידיה, כיון שאינה יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה.

מקשה הגמרא על תירוץ זה, שהמשנה עוסקת באופן שאין לו ממון למזונותיה: **אי** מדובר **בְּשֶׁאֵינָהּ נִיזּוֹנֶת** ממנו, **מַאי לְמֵימְרָא** – מה חידש התנא בדין זה, שאינו יכול להקדיש את מעשה ידיה, והרי **אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר** – לרבי יוחנן, הסובר שיָכוֹל הָרַב [–האדון] לוֹמַר לָעֶבֶד הכנעני, **עֲשֵׂה עִמִּי** מלאכה **וְאֵינִי זָנְךָ,** אלא תתפרנס מן הצדקה, **הַנִי מִילֵּי** – דין זה הוא רק **בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי,** כיון **דְּלֹא כְּתִיב בֵּיהּ** – שלא כתבה התורה לגביו מה שכתוב בעבד עברי 'כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ', **אֲבָל עֶבֶד עִבְרִי דִּכְתִיב בֵּיהּ** (דברים טו טז) 'כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ', **לֹא** – אין האדון יכול לומר לו שיעשה עמו מלאכה ולא יזונו, אלא אם אין האדון זן אותו רשאי העבד לעשות מלאכה וליטול את השכר לעצמו, שיהיה לו ממה להתפרנס, **וְכָל שֶׁכֵּן אִשְׁתּוֹ** של האדם, שאם אין הבעל זן אותה, מעשי ידיה שלה ולא של בעלה, ופשוט שאינו יכול להקדישם, ומה חידשה משנתינו.

מתרצת הגמרא: אמנם ברישא אין כל חידוש, אך נכתבה הרישא משום שהדין שבסִיפָא **אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ** – הוצרך ויש בו חידוש, שכך שנינו בסיפא, אם הקדיש את **מוֹתָר** מעשה ידי אשתו, אף באופן שאינה ניזונת ממנו, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר** הרי זה **הֶקְדֵּשׁ,** ו**רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר** שאותו מותר נשאר חוּלִּין.

הגמרא מביאה מי שחולק על דינו של רב הונא בשם רב: וְרב, הסובר שיכולה אשה לומר איני ניזונת ואיני עושה, **פְּלִיגָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ** – חולק על ריש לקיש, **דְּאָמַר** רֵישׁ לָקִישׁ בביאור טעמו של רבי מאיר במשנתינו, שהמקדיש את מותר מעשה ידי אשתו חלה הקדשתו, **לֹא תֵּימָא** – אל תאמר **דטַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר** הוא **מִשּׁוּם דְּקָסָבַר שאָדָם מַקְדִּישׁ** [–יכול להקדיש] **דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם,** ולכן חל ההקדש על מותר מעשי ידיה שהיא עתידה לעשות, אף שבעת ההקדשה אינם בעולם, **אֶלָּא טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר** הוא שאף אם אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, מכל מקום כאן חל ההקדש, **דמִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל** הבעל **לְכוֹפָהּ לְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ,** ואינה יכולה להמנע מלעשות מלאכה, הרי זה כאילו יש לו זכות בידים עצמן, וכשהוא מקדיש את מותר מעשי ידיה **נַעֲשֶׂה כְּאוֹמֵר לָהּ 'יִקְדְּשׁוּ יָדַיִךְ לְעוֹשַׂיהֶם'** – יהיו ידייך מוקדשות לה' שעשאן, וכיון שהידים עצמן קיימות בעולם, חלה הקדשתו, ומותר מעשי ידיה קדוש. ועל כל פנים מבואר בדברי ריש לקיש שלא כדברי רב, אלא הבעל יכול לכפות את אשתו לעשות מלאכה ואינה יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה, והיינו כיון שעיקר התקנה היתה שתעשה מלאכה, ואחר כך תיקנו לה מזונות.

הגמרא מבררת את דברי ריש לקיש. תמהה הגמרא: כיצד ניתן לומר שהוא נעשה כאומר 'יקדשו ידיך לעושיהן', **וְהָא לֹא אָמַר לָהּ הָכִי** – והרי לא אמר לה הבעל לשון זו, אלא אמר שיקדשו 'מעשי ידיה', וכיון שהם עדיין לא באו לעולם כיצד חלה הקדשתו.

מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דְּשַׁמְעִינָן לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר** (ערכין ה.) לגבי ערכין 'אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה', ולכן אם אמר אדם על תינוק פחות מבן חודש 'ערכו עלי', אין אומרים שמחמת שלא קבעה לו

המשך בעמוד יג

מְזוֹנוֹת תַּחַת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וְתִיקְנוּ מָעָה כֶּסֶף תַּחַת מוֹתָר מעשה ידיה, וְכֵיוָן דְּלֵא קָא יָהִיב – שאין הבעל נותן לָהּ מָעָה כֶּסֶף לצרכיה, מוֹתָר, דִּידָהּ הַוֵי – שלה הוא, ואין הבעל יכול להקדישו בחייה, ורק כשתמות ויירשנה יחול הקדשו. ואילו רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה סָבַר, תִּקְּנוּ לאשה מְזוֹנוֹת תַּחַת מוֹתָר, וּמָעָה כֶּסֶף תַּחַת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וְכֵיוָן דְּקָא יָהִיב לָהּ מְזוֹנֵי – שנותן לה הבעל מזונות, מוֹתָר דִּידֵיהּ הַוֵי – שלו הוא, ויכול להקדישו מחיים.

מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – מה הן סברות המחלוקת, מה תיקנו כנגד מזונות ומה כנגד מעה כסף. מבארת הגמרא: מַר סָבַר – רב ושמואל סוברים, מִידֵּי דְּשָׁכִיחַ מִמִּידֵי דְּשָׁכִיחַ – תיקנו חכמים דבר מצוי כנגד דבר מצוי, והיינו מזונות תחת מעשה ידים ששניהם מצויים בכל יום, אך מותר מעשה ידיה אינו מצוי כל כך, וכנגדו תיקנו מעה כסף שאינה מצויה כמזונות. וּמַר – רב אדא בר אהבה סָבַר, מִידֵּי דְּלַיְיץ מִמִּידֵי דְּלַיְיץ – תיקנו חכמים דבר קצוב כנגד דבר קצוב, והיינו מעה כסף כנגד מעשה ידיה, ששיעורם קצוב (להלן סד:), ואילו מותר מעשה ידיה שאינו קצוב, תיקנו כנגדו מזונות שאינם קצובים.

מקשה הגמרא על רב אדא בר אהבה: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, תִּקְּנוּ מְזוֹנוֹת תַּחַת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וזהו שלא כדבריו, שמזונות נתקנו כנגד מותר מעשה ידיה. מתרצת הגמרא: אֵימָא – אמור בלשון הברייתא, שתיקנו מזונות תַּחַת מוֹתָר מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ.

מקשה הגמרא על רב ושמואל: תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (להלן סד:), אִם אֵינוֹ נוֹתֵן לָהּ מָעָה כֶּסֶף לְצוֹרְכֵיהָ, מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שֶׁלָּהּ, ולא כמו שאמרו, שתחת המעה כסף תיקנו לו מותר מעשה ידיה. מתרצת הגמרא: אֵימָא – אמור בלשון המשנה, מוֹתָר מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שֶׁלָּהּ.

תמהה הגמרא: איך אפשר לגרוס כך במשנה, וְהָא עֲלָהּ קָתָנֵי – והרי על דין זה שנינו בהמשך המשנה, מַה השיעור שהִיא עוֹשָׂה לוֹ, טווית מַשְׁקָל חָמֵשׁ סְלָעִים חוטי שְׁתֵי בִיהוּדָה. ואם כן מדובר כאן במעשה ידיה שחובה עליה לעשות ולא במותר, ומכך שהמשנה מפרשת מה היא צריכה לעשות, משמע שבזה עסקה המשנה בתחילה, ועל זה אמרה שתמורת זאת הוא חייב במעה כסף. מתרצת הגמרא: באמת המשנה עוסקת במותר, וְהָכִי קָאָמַר התנא, מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ כַּמָּה הַוֵי – יש לברר כמה היא חייבת לעשות, דְּלֵידַע – כדי שעל ידי שיעור זה נדע מוֹתָר דִּידָהּ כַּמָּה – מאיזה שיעור נחשבים מעשי ידיה כ'מותר', ועל זה אמר התנא שחיובה הוא לטוות מַשְׁקָל חָמֵשׁ סְלָעִים חוטי שְׁתֵי בִיהוּדָה, שֶׁהֵן עֶשֶׂר סְלָעִים בַּגָּלִיל.

* * *

שנינו במשנה: המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת, המותר, רבי מאיר אומר הקדש, רבי יוחנן הסנדלר אומר חולין. אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר, שהמקדיש את מותר מעשה ידי אשתו, אינו קדוש. מקשה הגמרא: וּמִי אָמַר שְׁמוּאֵל הָכִי – וכי יתכן שפסק שמואל כך, והרי שמואל עצמו ביאר לעיל שהמשנה עוסקת בבעל שאינו נותן לאשתו מעה כסף ולכן בחייה אינו זוכה במותר, ומחלוקת רבי מאיר ורבי יוחנן הסנדלר היא כשמתה האשה, שלרבי מאיר המותר קדוש כיון שאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, ולרבי יוחנן הסנדלר אין המותר קדוש, לפי שבשעת ההקדשה לא היה המותר שלו, ואין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, וְהָתְנַן במשנה (נדרים פה:) האומרת לבעלה קוֹנָם שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה לְפִיךָ – מה שאני עושה במלאכתי יהא אסור עליך כקרבן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָפֵר, כיון שמעשה ידיה משועבדים לו, ואינה יכולה לאוסרם עליו. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, יָפֵר הבעל את הנדר, שֶׁמָּא תַּעֲדִיף עָלָיו יָתֵר מִן הָרָאוּי לוֹ – תעשה מלאכה יותר מחיובה אליו, ויחול נדרה על אותו עודף שאינה חייבת בו. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אֹמֵר, אף משום עיקר מעשה ידיה יָפֵר לה, כי אף שעתה היא משועבדת לו ואין הנדר יכול לחול, יש לחשוש שֶׁמָּא יִנְדַּשְׁנָה, וכיון שבזמן זה אינה משועבדת לו יחול נדרה, וּתְהֵא אֲסוּרָה לַחֲזוֹר אליו, כיון שאי אפשר שלא יהנה ממלאכות שהאשה עושה לבעלה. מסיימת הגמרא את קושייתה: וַהרי אָמַר שְׁמוּאֵל על משנה זו, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, שאף שעתה היא משועבדת לו ואין הנדר יכול לחול, מכל מקום כשתצא מרשותו יחול הנדר, ומוכח שאדם יכול להחיל נדר על זמן שעדיין לא בא לעולם, וזהו שלא כדבריו כאן שפסק הלכה כרבי יוחנן הסנדלר שאין הקדשו חל, כיון שבשעת ההקדש עדיין לא זכה באותו מותר מעשה ידים.

מתרצת הגמרא: כִּי – מה שאָמַר שְׁמוּאֵל שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, אין זה מטעמו של רבי יוחנן בן נורי שיש לחשוש שיגרשנה ולא יוכל להחזירה, אלא משום שחושש לְהַעֲדָפָה, שמא תעשה יותר מכדי חיובה, ויחול הנדר על אותו עודף.

דוחה הגמרא תירוץ זה: וְלֵימָא – יאמר שמואל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, אך לא מטעמו, אלא מחשש לְהַעֲדָפָה, שאם תעדיף יחול הנדר על העודף, כדי שלא נטעה לומר שהוא פוסק כטעמו של רבי יוחנן בן נורי, שאם יגרשנה לא יוכל להחזירה. אִי נַמִּי – או שיאמר שמואל נוסח זה, אֵין הֲלָכָה כְּתַנָּא קַמָּא האומר שאין צריך להפר, אלא צריך להפר, והיינו משום ההעדפה. אִי נַמִּי יאמר שמואל, הֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא שאמר בפירוש שצריך להפר מחשש להעדפה. ומכך שלא אמר שמואל אחד מנוסחאות אלו, אלא אמר סתם 'הלכה כרבי יוחנן בן נורי', משמע שזהו מטעמו, שיחול הנדר לאחר שיגרשנה, כיון שהקדש חל על דבר שלא בא לעולם, וזו סתירה למה שפסק שמואל עצמו כרבי יוחנן הסנדלר של משנתינו, שאין הקדשו של הבעל חל על מותר מעשה ידיה לאחר מיתתה, כיון שזהו דבר שלא בא לעולם.

הגמרא מתרצת את הקושיא באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף, אף ששמואל פסק כרבי יוחנן הסנדלר במשנתינו, וכרבי יוחנן בן נורי בנדרים, אין זו קושיא, דִּקוֹנָמוֹת קָאָמְרִתְּ – וכי אתה סבור שאפשר להקשות מדיני נדרים על דיני הקדשות, אין הדבר כן, אלא שֵׁאנִי – שונה הוא דין קוֹנָמוֹת, שהם קלים להתפסה, וּמִתּוֹךְ שקולתם גורמת לכך שֶׁאָדָם אוֹסֵר בקונם פֵּירוֹת של חֲבֵירוֹ, עָלָיו – על עצמו, אף שאינם שייכים לו ואינם ברשותו, כך הדין הוא גם שאָדָם מַקְדִּישׁ – אוסר בנדר כהקדש דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, אף שאין הדבר ברשותו, מה שאין כן בהקדש, שאין אדם יכול להקדיש פירות חבירו, וכמו כן אינו יכול להקדיש גם דבר שלא בא לעולם. ולכן פסק שמואל כרבי יוחנן בן נורי שעל הבעל להפר את נדרה של אשתו, כיון שאם לא יפר יחול הנדר כשתתגרש, ומאידך פסק כרבי יוחנן הסנדלר של משנתינו, שאין הקדשו של הבעל חל על מותר מעשה ידי אשתו, אף לאחר מיתתה.

הגמרא דוחה גם תירוץ זה. מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, כיצד אתה מוכיח מכך שאדם אוסר על עצמו את פירות חבירו, שגם יוכל לאסור דבר שלא בא לעולם, והרי בִּשְׁלָמָא מה שאָדָם אוֹסֵר פֵּירוֹת חֲבֵירוֹ עָלָיו הגם שאינם שלו, הטעם הוא שֶׁכֵּן אָדָם אוֹסֵר פֵּירוֹתָיו עַל חֲבֵירוֹ, כלומר, אכן אין צורך שיהיו גם הפירות שלו וגם שיאסרם על עצמו, אלא די בכך שהפירות שלו, ואז יכול לאוסרם אף על חבירו, או שהאיסור יחול על עצמו, ואף אם הפירות של חבירו. אך האם נאמר מחמת כן שֶׁיֵּאָסֵר אדם דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם עַל חֲבֵירוֹ, והרי לא הדבר ברשותו ולא חבירו ברשותו, ואף כאן, שהיא נודרת על מעשי ידים שתעשה לאחר שתתגרש, שעדיין לא באה המלאכה עצמה לעולם, ואף ה'זמן' של אחר גירושין עדיין אינו בעולם, הרי היא כאוסרת פירות שאינם ברשותה על בעלה, שבודאי אין הנדר חל, שֶׁכֵּן אֵין אָדָם אוֹסֵר פֵּירוֹת חֲבֵירוֹ עַל חֲבֵירוֹ.

מתרצת הגמרא תירוץ אחר על הסתירה בדברי שמואל: אֶלָּא אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, לעולם סובר שמואל שאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם, ולכן פסק כרבי יוחנן הסנדלר במשנתינו, שמותר מעשה ידיה נשאר חולין גם לאחר מיתתה, ומכל מקום פסק כרבי יוחנן בן נורי שחל נדרה לאסור מעשה ידיה על בעלה לאחר שתתגרש, משום שלא מדובר במקדישה את הפירות, אלא בְּאוֹמֶרֶת יִקְדְּשׁוּ יָדַי לְעוֹשַׂיהֶם – לקדוש ברוך הוא, שעשאן, וכיון דִּידַיִם עצמם אִיתְּנְהוּ [–ישנם] בָּעוֹלָם, נמצא שהיא אוסרת דבר שבא לעולם.

המשך בעמוד רלו

רש"י

מזונות שביחי ומעשה ידיה שביח ומותר לא שביח — מעה כסף קייץ, ומעשה ידיה קייץ, כדתנן (כתובות סד,ב): מה היא עושה, משקל חמש סלעים. **והא עלה קתני** — במתניתין. **ומה היא עושה לו** — ומדפריש בתר מעשה ידיה "ומה היא עושה לו" — מכלל דרישא במעשה ידיה איירי, ולא במותר. **שתי** — קשה לטוותו יותר מן הערב. **הכי קאמר** — [לעולם במותר איירי ברישא, והכי קאמר] סיפא: ומה היא עושה לו עיקר, דנדע מותר מאי ניהו. **משקל חמש סלעים** — סלע של יהודה כפליים במשקל סלע של גליל. **מי אמר שמואל הכי** — והאמר שמואל לעיל: במותר לאחר מיתה פליגי, ועלה אמר רבי יוחנן הסנדלר: חולין. ואף על פי דהשתא דידיה הוא. אלמא, טעמא דרבי יוחנן משום דבר שלא בא לעולם הוא, שעדיין לא מתה, ואין לו רשות במותר, הואיל ואינו מעלה לה מעה כסף, ובהא אמר שמואל הלכה! **והתנן קונם שאני עושה לפיך** — מה שאני עושה יהיה קונם לפיך — יהי עליך כהקדש מליהנות לו. **אינו צריך להפר** — נדר זה, שאין בה כח להקדישו, לפי שהוא שלו. **שמא תעדיף עליו** — יותר ממה שפסקו לה חכמים, משקל חמש סלעים. דמותר זה אינו שלו, ויכולה להקדישו. **רבי יוחנן בן נורי אומר** — אף עיקר מעשה ידיה צריך הפרה. **שמא ינרשנה** — ויהא הנדר חל. שמשגרשה אינה משועבדת לו למעשה ידיה. **ותהא אסורה לחזור לו** — לפי שנאסר מעשה ידיה עליו, ואי אפשר לו ליזהר שלא תטחון ולא תאפה, וכל שאר מלאכות השנויות במשנתנו, שהאשה עושה לבעלה. **ואמר שמואל הלכה כו'** — אלמא, לכשיגרשנה חל הנדר. אלמא, אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, שעדיין לא גירשה. **כי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי להעדפה** — קאמר. כלומר, הלכה דיפר ולאו מטעמיה, דאילו לרבי יוחנן — עיקר מעשה ידיה צריך הפרה, ולשמואל משום העדפה, שמא תעדיף על הראוי, הוא דאמר יפר. והשתא נמי הוה מצי לאקשויי: סוף סוף לא בא לעולם, דהא לא נעשה! אלא אקשי ליה קושיא אחריתא. **אין הלכה כתנא קמא** — דאמר אין צריך להפר, אלא יפר. **אלא אמר רב יוסף** — לעולם הלכה ומטעמיה קאמר, ומשום שמא יגרשנה. **ושאני קונמות** — הקדש, שאינו הקדש לכל אלא על אדם אחד, בלשון קונם. **מתוך** — שהוא תופס במקום שאין סתם הקדש תופס. שאדם אוסר פירות חבירו עליו, ואומר: קונם פירות פלוני עלי. ובסתם הקדש אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. הלכך, אדם אוסר עליו נמי דבר שלא בא לעולם. אבל מתניתין — במקדיש הקדש גמור איירי, ואינו ממהר לתפוס כקונם. **אמר ליה אביי** — ומה ראיה פירות חבירו עליו לבאן? שהן פירות חבירו על חבירו, דעכשיו היא משועבדת לו למעשה ידיה, ואינה ראויה להתפיסו בקונם. ולכשיגרשנה קאמר דחייל. ועוד, שעדיין לא נעשית המלאכה עד לאחר גירושין וחזרה. **בשלמא אדם אוסר פירות חבירו עליו** — בקונם, שהרי אדם אוסר פירותיו על חבירו, בין בלשון קונם לחבירו לבדו, בין שהקדישו סתם הקדש גמור. **יאסר דבר כו'** — בתמיה. **דבר שלא בא לעולם** — לא המלאכה באה, ולא הרשות באה לידה להתפיס, עד שתתגרש. **שכן אין אדם כו'** — שממקום שבאת אין אתה יכול ללמוד איסור, שהרי אף בקונם אין אוסר פירות חבירו על חבירו לומר: קונם פירותיך עליך. **באומרת יקדשו ידי כו'** — שהמלאכה כמי שבאת לעולם. ועל הגירושין שלא באו קא מסיק ואזיל, ומתניתין באומר מעשה ידיך הקדש. **ומי איכא מידי כו'** — כלומר, תירצת לא בא לעולם דמלאכה, לא בא לעולם דגירושין לא תירצת. דאילו השתא לית לה רשותא לאקדושיה, והיכי קדיש לקמיה? **אלמה לא** — בתמיה. **מי לא קדשה** — אם מכרה וחזר ולקחה. **בידו להקדישה** — שהרי עבשיו שלו, וכי היכי דאילו אקדשה השתא — קדשה, כי אמר נמי תיקדוש לקמיה — קדשה. **הא לא דמיא** — מסקנא דקושיא היא. **התם** — גבי מכרתי לך, אין לו עכשיו בה לא גוף ולא פירות, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. **הכא גופה בידה הוא** — והרי יקדשו ידי אמרה. **הא לא דמיא** — מסקנא דאתקפתיה היא.

תוספות

קונם שאני עושה לפיך — אפילו גרסינן "שאיני" לא הוי דבר שאין בו ממש, דהא תנן בפרק בתרא דנדרים (פא,ב): קונם שלא אתן תבן לפני בְּקָרֶךָ — אינו יכול להפר. **אינו** צריך להפר — במעלה לה מזונות ומעה כסף איירי. ולכך אינו צריך להפר, שהמותר הכל שלו. ואם משום העדפה שעל ידי הדחק — גם היא שלו. ואין לפרש טעם דאין צריך להפר משום דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם — דאם כן בחנם נקט "מה שאני עושה לפיך", דליתני "מקדיש ידי עצמו". **רבי** עקיבא אומר יפר — דקסבר דהעדפה שעל ידי הדחק הוי לאשה, כדאמרינן בריש "מציאת האשה" (כתובות סו,א). ואם תאמר: והיאך יכול להפר? והא אין זה מדברים שבינו לבינה! ויש לומר: דחשיב בינו לבינה, לפי שאינו יכול ליזהר וליקח ממש בצמצום את הראוי לו, ולהניח שאינו ראוי לו. אי נמי: גם חלקה משועבד לו שילקח בהם קרקע והוא יאכל פירות. ואם תאמר: אם כן, איך יכולה להדירו כיון דמשועבדת ליה? דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל, כדאמר בסמוך! ויש לומר: דדוקא בעיקר מעשה ידיה הוא דאלמוה, שהם לבעל לגמרי. אבל הכא, דלאו דידיה נינהו אלא לפירות בעלמא — לא אלמוה.

שמא יגרשנה כו' — ואם תאמר: ולרב, דאמר: יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה, למה לי למנקט שמא יגרשנה? לימא: שמא תאמר "איני ניזונת ואיני עושה"? ויש לומר: דהא לא שביח שתהא אומרת כן. **כי** אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי להעדפה — פירוש הקונטרס מגומגם, כמו שפירש בעצמו. ונראה לרבינו תם דהכי פירושו: להעדפה, דסבר לה שמואל כרבי יוחנן בן נורי בהא דהעדפה לבעל. ובתר הכי גריס: ונימא הלכה כתנא קמא, אי נמי אין הלכה כרבי עקיבא. וכן פירש רבינו חננאל.

בשלמא אדם אוסר פירות חבירו עליו שכן אוסר פירותיו על חבירו — פירוש: דהתם אוסר משום דאחד מהן ברשותו, יאסור דבר שלא בא לעולם על חבירו, שאין לא זה ולא זה ברשותו, שכן אין אדם אוסר פירות חבירו — על חבירו לפי ששניהן אינם ברשותו.

לכשאקחנה ממך כו' — ואף על גב דהתם קאמר "לכשאקחנה" והכא לא קאמרה "לכשאתגרש" — אין נראה לו לחלק.

הכא אין בידה לגרש עצמה — תימה: דהא בידה לומר איני ניזונת ואיני עושה! ויש לומר: דרוצה ליישב גם אליבא דריש לקיש.

שדה

1 מְזוֹנוֹת תַּחַת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּמָעָה כֶסֶף תַּחַת מוֹתָר.
2 וְכֵיוָן דְּלָא קָא יָהֵיב לָהּ מָעָה כֶסֶף - מוֹתָר דִּידָהּ
3 הָוֵי. רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה סָבַר: תִּקְּנוּ מְזוֹנוֹת תַּחַת
4 מוֹתָר, וּמָעָה כֶסֶף תַּחַת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ. וְכֵיוָן דְּקָא
5 יָהֵיב לָהּ מְזוֹנֵי - מוֹתָר דִּידֵיהּ הָוֵי. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי?
6 מָר סָבַר: מִידֵי דְּשִׁכִּיחַ מִמִּידֵי דְּשִׁכִּיחַ, וּמָר סָבַר:
7 מִידֵי דְּקָיֵיץ מִמִּידֵי דְּקָיֵיץ. מֵיתִיבִי: תִּקְּנוּ מְזוֹנוֹת תַּחַת
8 מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ! אֵימָא, תַּחַת מוֹתַר מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ. תָּא
9 שְׁמַע: אִם אֵינוֹ נוֹתֵן לָהּ מָעָה כֶסֶף לְצוֹרְכֶיהָ -
10 מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שֶׁלָּהּ! אֵימָא, מוֹתַר מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שֶׁלָּהּ.
11 וְהָא עָלָה קָתָנֵי: מַה הִיא עוֹשָׂה לוֹ - מִשְׁקַל חָמֵשׁ
12 סְלָעִים שְׁתֵּי בִּיהוּדָה! הָכִי קָאָמַר: מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ כַּמָּה
13 הָוֵי, דְּלֵידַע מוֹתָר דִּידָהּ כַּמָּה - מִשְׁקַל חָמֵשׁ סְלָעִים
14 שְׁתֵּי בִּיהוּדָה, שֶׁהֵן עֶשֶׂר סְלָעִים בַּגְּלִיל. אָמַר שְׁמוּאֵל:
15 הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר. וּמִי אָמַר שְׁמוּאֵל הָכִי?
16 וְהָתְנַן: "קוֹנָם שֶׁאֲנִי עוֹשָׂה לְפִיךָ" - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָפֵר.
17 רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר; יָפֵר, שֶׁמָּא תַּעֲדִיף עָלָיו יָתֵר מִן
18 הָרָאוּי לוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אָמַר: יָפֵר, שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה
19 וּתְהֵא אֲסוּרָה לַחֲזוֹר. וְאָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי
20 יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי! כִּי אָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן
21 נוּרִי - לְהַעֲדָפָה. וְלֵימָא: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי
22 לְהַעֲדָפָה, אִי נַמִּי: אֵין הֲלָכָה כְּתַנָּא קַמָּא, אִי נַמִּי:
23 הֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא! אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף: קוֹנָמוֹת
24 קָאָמְרַתְּ? שָׁאנֵי קוֹנָמוֹת, מִתּוֹךְ שֶׁאָדָם אוֹסֵר פֵּירוֹת
25 חֲבֵירוֹ עָלָיו - אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם.
26 אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: בִּשְׁלָמָא אָדָם אוֹסֵר פֵּירוֹת חֲבֵירוֹ
27 עָלָיו - שֶׁכֵּן אָדָם אוֹסֵר פֵּירוֹתָיו עַל חֲבֵירוֹ, יֶאֱסֹר
28 דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם עַל חֲבֵירוֹ, שֶׁכֵּן אֵין אָדָם אוֹסֵר
29 פֵּירוֹת חֲבֵירוֹ עַל חֲבֵירוֹ? אֶלָּא אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ
30 דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: בְּאוֹמֶרֶת "יִקְּדְשׁוּ יָדֵי לְעֹשֵׂיהֶם" דִּידְיָם
31 אִיתְנְהוּ בָּעוֹלָם. וְכִי קָאָמְרָה הָכִי מִי מִקַּדֵּשׁ? הָא
32 מְשַׁעְבְּדָא לֵיהּ! דְּאָמְרָה "לְכִי מִיגְּרְשָׁה". וּמִי אִיכָּא
33 מִידֵי, דְּאִילּוּ הָשְׁתָּא - לָא קָדֵישׁ, וּלְקַמֵּיהּ קָדֵישׁ?
34 אָמַר רַבִּי אֶלְעָאי: אַלְּמָה לָא? אִילּוּ הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "שָׂדֶה זוֹ שֶׁאֲנִי מוֹכֵר לְךָ, לִכְשֶׁאֶקָּחֶנָּה
35 מִמְּךָ תִּיקָּדֵשׁ" מִי לָא קָדְשָׁה? מַתְקִיף לָהּ רַבִּי יִרְמְיָה: מִי דָּמֵי? הָתָם - בְּיָדוֹ לְהַקְדִּישָׁהּ,
36 הָכָא - אֵין בְּיָדָהּ לְגָרֵשׁ אֶת עַצְמָהּ. הָא לָא דָּמְיָא אֶלָּא לְאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "שָׂדֶה זוֹ שֶׁמָּכַרְתִּי
37 לְךָ לִכְשֶׁאֶקָּחֶנָּה מִמְּךָ תִּיקָּדֵשׁ" - דְּלָא קָדְשָׁה! מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: מִי דָּמֵי? הָתָם -
38 גּוּפָא וּפֵירוֹת בְּיָדָא דְּלוֹקֵחַ, הָכָא - גּוּפָהּ בְּיָדָהּ הוּא! הָא לָא דָּמְיָא אֶלָּא לְאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ
"שדה

תוספות

שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך תיקדש — משמע דבעודה ממושכנת אינו יכול להקדיש, דאין כח להקדש לבטל כח המלוה שהיא ממושכנת בידו. ותימה: דאמרינן בסוף "איזהו נשך" (בבא מציעא עג,ב): רב מרי בר רחל משכן ליה נכרי ההוא ביתא, אזל נכרי זבניה לרבא, נטר תריסר ירחי שתא ושקל אגר ביתא ואמטיה לרבא כו'. אלמא הפקיע המכר כחו של רב מרי, שהיה לו לדור בבית חנם, שהיתה ממושכנת בידו, והפקיע המכר כחו והוצרך להעלות לו שכר לרבא! ויש לומר: דאין זה הפקעת כח. אלא לפי שהיה סבור רב מרי שהיה רבא חייב לו דמי המשכנתא במקום הנכרי, ולא רצה לדור בחצירו חנם משום רבית. ואמר לו רבא: כדיניהם עבידנא לך, דרבא לא מיחייב ליה מידי אלא הנכרי. ואם תאמר: והא דאמר בפרק "האומר משקלי עלי" (ערכין כא,א): הקדישו משכיר — הדר בו מעלה שכר להקדש. ופריך: היכי דייר ביה? הא במעילה קאי! דמשמע שבזמן השכירות יכול להקדישה! ויש לומר: דכח שיש לשוכר אינו יכול להקדיש, אלא הוא והקדש שותפין בו, וימכר הבית ויקח זה דמי שכירות הבית, והמותר להקדש. אבל הכא מיירי שמקדיש כל השדה, אף מה שאינו יכול להקדיש עכשיו. אי נמי, בהקדש ממש היה חל על שדה הממושכנת אף קודם שתפדה, והכא מיירי שאוסר בקונם על המלוה לכשיפדנה. דיכול להיות דבשדה ממושכנת אינו יכול לאוסרה בקונם, אף על פי שיכול להקדישה, כדמוכח בערכין דיכול להקדיש יותר ממה שיכול לאסור בקונם. ומתרצא בהכי האי דפריך לעיל: ומי איכא מידי דאילו השתא לא קדיש, ולקמיה קדיש. ומאי קשיא ליה: דלמה לא תוכל להקדיש מעשה ידיה לאחר שתתגרש? מאי שנא מנכסי מלוג, שיכולה למכור עכשיו לכשתתאלמן או תתגרש? אלא ודאי, אף על פי שיכולה להקדישן, מידי דהוי אמכר — לא תוכל לאסור. ועוד, יכול להיות דאפילו היתה מקדשת ידיה לשמים לגמרי לא היה ראוי לחול הקדש כמו על שדה. משום דבשדה חל ההקדש על גוף השדה בעודה ברשות המלוה, וממילא יקדשו הפירות כשיצא הגוף מרשותו. אבל ידיה, אפילו הקדישו לשמים — אין נתפשות בהקדש. ואפילו בעבד אמר רב דגופיה לא קדיש, ובבן חורין מודו כולי עלמא. ולכך, אפילו הקדישו לגמרי — אין להקדש לחול יותר מאוסר למלוה בקונם שדה הממושכן לו.

קונמות קאמרת כו' — ואם תאמר: אם כן כל אדם יפקיע כל ממונו מבעל חובו על ידי קונם! ויש לומר: דלאו דווקא שעבוד דבעל אלמנה רבנן, אלא הכי נמי דאלמנה לשעבודא דבעל חוב, כדמוכח ברישׁ "המדיר" (כתובות ע,א), דפריך: וכיון דמשועבד לה — היכי מצי מדיר לה? וליומא דמפקע שעבודה על ידי קונם, אלא ודאי דאלמנה נמי לשעבודא דאשה. ואם תאמר: בפרק "אלמנה" ביבמות (סו,ב) גבי אצטלא דפרסוה אמיתנא, אמאי קאמר רבא קנייה מיתנא? הא אלמנה רבנן לשעבודא דאשה! ויש לומר: דדוקא בקונמות אלמנה, שלא יפקיע חובו. אבל ההיא דפרק "אלמנה" דנאסר לכל העולם — ליכא למיחש להכי, ומפקיע מידי שעבוד כמו הקדש. והא דאמר ב"החובל" (בבא קמא צ,א) דעבדי מלוג אין יוצאין בשן ועין לא לאיש ולא לאשה, דאלמוה רבנן לשעבודא דבעל, אף על גב דשחרור דמי להקדש — סבירא ליה לרבא בפרק "אלמנה" (יבמות סו,ב) כמאן דאמר לאשה אבל לא לאיש. אי נמי: ידו עדיפא מידה, כיון דאכיל פירות בחייה, כדאמרינן ב"הכותב" (כתובות פג,א). **הקדש** חמץ ושחרור — כתבתי ב"השולח" (גיטין מ,ב).

ארבע ישבת בקתדרא — אף על גב דבשלש נמי אינה עושה מכל מלאכות שהוזכרו במשנה, מכל מקום עושה מלאכות קטנות שבבית שלא הוזכרו במשנה. ואיכא נמי ארחזי ופרחזי דבגמרא. וכי הכניסה לו ארבע — אינה עושה כלום. **טוחנת** סלקא דעתך — הא דתנן ב"הניזקין" (גיטין סא,ב) אשת חבר טוחנת עם אשת עם הארץ לא פריך טוחנת סלקא דעתך? דדוקא הכא פריך, דאתא לאשמועינן אלו מלאכות שהאשה עושה דקאי אעיקר מלאכה. **תני** רבי חייא אין אשה אלא ליופי — לא פליג אלא אטוחנת ואופה ומניקה את בנה וכיוצא בהן, שמכחישות יופיה, אבל אעושה בצמר — לא פליג, דמעשה ידיה וקיים לה הוא — שאסרה הנאת הנקה על עצמה, שהיא נהנית בהנקה, כדאמר לקמן: הוא אומר שלא להניק והיא אומרת להניק — שומעין לה, משום צערא דידה. וכי ההיא דשוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה. אבל ליכא למימר דאסרה הנאת יניקתה עליו, כיון דמשעבדא ליה אין הנדר חל. והשתא פליגי, דב"ש סברי: דהוא נתן אצבע בין שיניה, הלכך אינו כופה להניק. פירוש: להשכיר מינקת. ובית הלל סברי: היא נתנה אצבע בין שיניה, וכופה להניק, שתשכיר לו מינקת, או תצא בלא כתובה.

"שָׂדֶה זוֹ שֶׁמִּשְׁכַּנְתִּי לְךָ, לִכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה מִמְּךָ - תִּיקָּדֵשׁ" - דְּקָדְשָׁה. מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: מִי דָּמֵי? הָתָם בְּיָדוֹ לִפְדּוֹתָהּ, הָכָא - אֵין בְּיָדָהּ לִגְרֹשׁ עַצְמָהּ. הָא לָא דָּמְיָא אֶלָּא לְאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "שָׂדֶה זוֹ שֶׁמִּשְׁכַּנְתִּי לְךָ לְעֶשֶׂר שָׁנִים, לִכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה מִמְּךָ - תִּיקָּדֵשׁ" דְּקָדְשָׁה. מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: מִי דָּמֵי? הָתָם - לְעֶשֶׂר שָׁנִים מִיהָא בְּיָדוֹ לִפְדּוֹתָהּ, הָכָא - אֵין בְּיָדָהּ לִגְרֹשׁ עַצְמָהּ לְעוֹלָם. אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי: קוֹנָמוֹת קָא אָמְרַתְּ? שָׁאנֵי קוֹנָמוֹת דְּקָדוֹשַׁת הַגּוּף נִינְהוּ, וְכִדְרָבָא. דְּאָמַר רָבָא: הֶקְדֵּשׁ, חָמֵץ, וְשִׁחְרוּר - מַפְקִיעִין מִידֵי שִׁעְבּוּד. וְנִקְדְּשׁוּ מֵהָשְׁתָּא! אַלְמוּהָ רַבָּנַן לְשִׁעְבּוּדֵיהּ דְּבַעַל, כִּי הֵיכִי דְּלָא תִּיקְדַּשׁ מֵהָשְׁתָּא. **משנה** וְאֵלּוּ מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ: טוֹחֶנֶת, וְאוֹפָה, וּמְכַבֶּסֶת, מְבַשֶּׁלֶת, וּמֵנִיקָה אֶת בְּנָהּ, מַצַּעַת לוֹ הַמִּטָּה, וְעוֹשָׂה בַּצֶּמֶר. הִכְנִיסָה לוֹ שִׁפְחָה אַחַת - לֹא טוֹחֶנֶת וְלֹא אוֹפָה וְלֹא מְכַבֶּסֶת. שְׁתַּיִם - אֵין מְבַשֶּׁלֶת וְאֵין מֵנִיקָה אֶת בְּנָהּ. שָׁלֹשׁ - אֵין מַצַּעַת לוֹ הַמִּטָּה, וְאֵין עוֹשָׂה בַּצֶּמֶר. אַרְבַּע - יוֹשֶׁבֶת בְּקַתֶּדְרָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֲפִילּוּ הִכְנִיסָה לוֹ מֵאָה שְׁפָחוֹת - כּוֹפָה לַעֲשׂוֹת בַּצֶּמֶר, שֶׁהַבַּטָּלָה מְבִיאָה לִידֵי זִימָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָה, שֶׁהַבַּטָּלָה מְבִיאָה לִידֵי שִׁעֲמוּם. **גמרא** טוֹחֶנֶת סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: מַטְחֶנֶת. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: בְּרֵיחַיָּא דִּידָהּ. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי חִיָּיא. דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: אֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְיוֹפִי, אֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְבָנִים, וְתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: אֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְתַכְשִׁיטֵי אִשָּׁה. וְתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: הָרוֹצֶה שֶׁיְּעַדֵּן אֶת אִשְׁתּוֹ - יַלְבִּישֶׁנָּה כְּלֵי פִשְׁתָּן, הָרוֹצֶה שֶׁיְּלַבֵּן אֶת בִּתּוֹ - יַאֲכִילֶנָּה אֶפְרוֹחִים, וַיַּשְׁקֶנָּה חָלָב סָמוּךְ לְפִירְקָהּ. וּמֵנִיקָה אֶת בְּנָהּ. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּבֵית שַׁמַּאי, דְּתַנְיָא: נְדָרָה שֶׁלֹּא לְהָנִיק אֶת בְּנָהּ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שׁוֹמֶטֶת דַּד מִפִּיו, בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: כּוֹפָה וּמְנִיקָתוֹ. נִתְגָּרְשָׁה - אֵינוֹ כּוֹפָה. וְאִם הָיָה מַכִּירָהּ - נוֹתֵן לָהּ שְׂכָרָהּ, וְכוֹפָהּ וּמְנִיקָתוֹ, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה. אֲפִילּוּ תֵּימָא בֵּית שַׁמַּאי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁנִּגְּדָרָה הִיא וְקַיֶּים לָהּ הוּא. וְקָסְבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי: הוּא נוֹתֵן אֶצְבַּע בֵּין שִׁינֶיהָ. וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי: הִיא נְתָנָה אֶצְבַּע בֵּין שִׁינֶיהָ. וְנִפְלְגוּ בִּכְתוּבָה בְּעַלְמָא! וְעוֹד, תַּנְיָא, בֵּית שַׁמַּאי: אֵינָהּ מֵנִיקָה. אֶלָּא מְחַוְּרִתָּא, מַתְנִיתִין דְּלָא כְּבֵית שַׁמַּאי. אִם הָיָה מַכִּירָהּ.

עד

לא דמיא אלא להא — לא דמי לשדה זו שמשכנתי לך סתם, אלא לאומר "שדה זו שמשכנתי לעשר שנים", דאין בידו לפדותה ולהקדישה עכשיו. דקדשה — דהא שלו היא. דקדושת הגוף נינהו — בקדושת מזבח, שאין להן פדיון — כך אין פדיון לקונם להיות ניתר למי שנאסר עליו. שהרי אינו הקדש גמור לתפוס פדיונו, אלא אסור על אדם אחד. וכיון דקדושת הגוף הוא — מפקיע מידי שעבוד שהיא משועבדת לבעלה, וחייל. ולקמן פריך: א"כ מאי איריא שמא יגרשנה? מהשתא חייל! הקדש — כגון ששיעבד שורו לבעל חוב, וחזר והקדישו — מפקיע שעבוד המלוה, וגובה חובו ממקום אחר. וזה כשר לקרבן, ואינו גזול. דלא הוה קני ליה אלא לגוביינא בעלמא. ודוקא קדושת הגוף, אבל קדושת דמים דבדק הבית — לא מפקיע שעבוד, כדתנן בערכין (כג,ב): מוסיף עוד דינר, ופודה את הנכסים הללו כו'. חמץ — עשה חמצו אפותיקי לגוי, והגיע הפסח — איסור חמץ מפקיעו משעבוד הגוי, ונאסר בהנאה. והא דתנן (פסחים ל,ב): גוי שהלוה לישראל על חמצו, אחר הפסח מותר בהנאה, אוקמינן לה התם כשהרהינו אצלו, שמסרו בידו משכון. ושחרור — עשה עבדו אפותיקי ושחררו הלוה — משוחרר, וזה גובה חובו ממקום אחר. ונקדשו מהשתא — מאי איריא דקתני שמא יגרשנה? מהשתא נמי קדיש. אלמוה רבנן לשעבודיה דבעל — בעודה תחתיו, דשויוהו רבנן כלוקח גמור, ולא כמלוה. **משנה** אופה — פת. שתים אינה מבשלת כו' — בגמרא פריך: אמאי לא איפטרה מכולהו בחדא שפחה שהכניסה במקומה? יושבת בקתדרא — לא תטרח בשבילו לילך בשליחות להביא לו חפץ מבית לעליה. שעמום — שיגעון. **גמרא** טוחנת סלקא דעתך — המים מגלגלין האופן, וטוחן. מטחנת — מכינה צורכי טחינה, נותנתו באפרכסת וקולטת הקמח. ואיבעית אימא — לעולם טוחנת היא עצמה. דידה — רחיים של יד. לתכשיטי אשה — שיקנו לה תכשיטין להתנאות בהן. שיעדן — את זיוה, אישקלויי"ר בלע"ז. לפירקה — ימי הנעורים. שומטת דד מפיו — לא תניקנו, שחל הנדר. אלמא: לא משעבדא ליה. כופה ומניקה — דמשעבדא ליה, ולא חל הנדר. אם היה מכירה — שאינו רוצה לינק מאחרת. הכא במאי עסקינן — ברייתא. ונפלגו בכתובה בעלמא — נדרה מליהנות לו וקיים לה, בית שמאי אומרים: תצא ותטול כתובה, ובית הלל אומרים: תצא בלא כתובה. ועוד תניא — גבי כל הנשים, ואפילו בלא נדר. אינה מניקה — אם אינה רוצה.

עד

שָׂדֶה זוֹ שֶׁמִּשְׁכַּנְתִּי לְךָ – שנתתי לך כמשכון על חובי, לִכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה מִמְּךָ על ידי שאשלם את חובי, תִּיקָּדֵשׁ, דְּקָדְשָׁה, משום שאף עתה גוף השדה בבעלותו, הגם שהמלוה אוכל פירותיה. אף כאן, שהידים עצמן שייכות לה יכולה להקדישם לאחר שיגרשנה אף שמעשי ידיה משועבדים, ואין זה נחשב כדבר שלא בא לעולם, ונמצא שאין סתירה בדברי שמואל.

מביאה הגמרא אמורא שמסכים לעיקר תירוצו של רב פפא, אך דוחה את הדוגמא שהביא רב פפא. מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, מַי דָּמֵי – וכי נידון זה דומה לדוגמא שהבאת, והרי הָתָם, במקדיש שדה ממושכנת, בָּיְדוֹ לְפַדּוֹתָהּ עבשיו על ידי שישלם את חובו, ולכן יכול להקדישה לזמן שלאחר שיפדנה, אך הָכָא, באשה המקדישה את ידיה לאחר שתתגרש, אֵין בְּיָדָהּ לְגָרֵשׁ עַצְמָהּ ולזכות במעשה ידיה כדי להקדישם. ולכן הָא – נידון זה, לֹא דָּמְיָא אֶלָּא לְאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ, שָׂדֶה זוֹ שֶׁמִּשְׁכַּנְתִּי לְךָ לְעֶשֶׂר שָׁנִים, ואינו יכול לפדותה בתוך הזמן, לִכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה מִמְּךָ אחר עשר שנים, תִּיקָּדֵשׁ, דְּקָדְשָׁה, משום שאף באותם שנים שייך גוף הקרקע ללוה, ולמלוה יש רק שעבוד על הפירות, ולכן בידו להקדישה לאחר שיפדנו, ואף באשה, כיון שגוף הידים שלה, אף שמעשי ידיה משועבדים לבעלה ואינה יכולה להפקיע זאת, יכולה להקדישם לאחר שתתגרש, ולכן פסק שמואל כרבי יוחנן בן נורי שחלה הקדשתה, ואין זו סתירה למה שפסק במשנתינו כרבי יוחנן הסנדלר שאין הבעל יכול להקדיש דבר שלא בא לעולם.

מקשה הגמרא על סברתו של רב שישא בריה דרב אידי, וממילא גם על עיקר התירוץ על דברי שמואל. מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב אַשֵׁי, מַי דָּמֵי, והרי הָתָם, במקדיש שדה שמושכנה לעשר שנים, אמנם עתה אין בידו לפדותה, אך לְאחר עֶשֶׂר שָׁנִים מִיהָא [–מכל מקום] בְּיָדוֹ לִפְדּוֹתָהּ, ולכן נחשב הדבר כבידו, ויכול להקדישה לאותו זמן שלאחר פדייתה, אבל הָכָא, באשה, הרי אֵין בְּיָדָהּ לְגָרֵשׁ עַצְמָהּ לְעוֹלָם, וכיון שכך אינה יכולה להקדישם אף לאחר שתתגרש, כיון שזהו דבר שלא בא לעולם, ואם כן חוזרת הקושיא שיש סתירה בדברי שמואל, שפסק בסוגייתנו כרבי יוחנן הסנדלר, שאין אדם יכול להקדיש את מותר מעשי ידי אשתו אף לאחר מיתתה, כיון שזהו דבר שלא בא לעולם. ומאידך פסק בנדרים כרבי יוחנן בן נורי, שאשה יכולה לאסור על בעלה את מעשי הידים שתעשה לאחר שתתגרש, אף שזהו דבר שלא בא לעולם.

הגמרא מתרצת באופן אחר מדוע אף שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, יכולה האשה לאסור את מעשי ידיה לאחר שתתגרש: אֶלָּא אָמַר רַב אַשֵׁי, קוֹנָמוֹת קָא אָמְרַתְּ – האם אתה סבור לדמות דין נדר בלשון קונם לדין הקדש דמים, אין הדבר כן, אלא שַׁאנֵי – שונה דין קוֹנָמוֹת בכך דְּקִדּוּשַׁת הַגּוּף נִינְהוּ, שהרי הנודר בקונם אוסר את הדבר כקרבן, שאין לו פדיון, ואלים כח הקונם להפקיע את שעבוד בעלה כבר עתה, קודם שגירשה, ונמצא שזהו כדבר שבא לעולם, ולכן פסק שמואל כרבי יוחנן בן נורי שחל נדרה. אך במשנתינו הבעל מקדיש את מותר מעשי ידי אשתו בקדושת דמים בלבד, ובזה פסק שמואל כרבי יוחנן הסנדלר, שכיון שהקדשו יכול לחול רק לאחר מיתתה, הרי הוא כמקדיש דבר שלא בא לעולם, שאינו חל.

וְדִין זה הוא כִּדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא, 'הֶקְדֵּשׁ' – קדושת הגוף, כגון ששעבד הלוה למלוה את שורו ואחר כך הקדישו למזבח, 'חָמֵץ' – שעבד חמצו לגוי, והשהה אותו בביתו בפסח, וְ'שְׁחִרּוּר' – שעבד את עבדו הכנעני למלוה, ושחררו, מַפְקִיעִין מִידֵי שִׁעְבּוּד, ואין המלוה יכול לגבותם. כיון שנעשה השור קדוש בקדושת הגוף, ונאסר החמץ איסור הנאה, והתקדש גוף העבד בקדושת ישראל, ושוב אי אפשר להשתעבד בו. ואף כאן מה שהקדישה האשה את ידיה מפקיע את שעבודם לבעלה.

מקשה הגמרא: כיון שקונם מפקיע מידי שיעבוד, וְנַקְדְּשׁוּ מֵהַשְׁתָּא – תחול הקדשת מעשי ידיה כבר עתה, בעודה נשואה, ומדוע אמר רבי יוחנן בן נורי שצריך להפר רק מחשש שיגרשנה. מתרצת הגמרא: כשהיא נשואה, אַלְמוּהָ רַבָּנָן לְשִׁעְבּוּדֵיהּ דְּבַעַל – חיזקו חכמים את שעבוד הבעל, ועשאוהו כלוקח גמור שכבר זכה במעשי ידיה, שאין האשה יכולה לאוסרם עליו, כֵּי הֵיכִי דְּלֵא תִּיקְדַּשׁ מֵהַשְׁתָּא – כדי שלא יחול ההקדש מעכשיו, בעודה תחתיו.

משנה

משנתינו מפרטת אלו מלאכות חייבת האשה לעשות לבעלה, ואימתי היא פטורה מעשייתן: וְאֵלּוּ מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ, טוֹחֶנֶת חיטים, וְאוֹפָה לחם, וּמְכַבֶּסֶת, מְכַשֶּׁלֶת, וּמַנִּיקָה אֶת בְּנָהּ, מַצַּעַת [–מכינה] לוֹ את הַמִּטָּה, וְעוֹשָׂה [–טווה] בְּצֶמֶר.

המשנה מבררת מתי היא נפטרת ממלאכות אלו: הִכְנִיסָה לוֹ בנדוניתה שִׁפְחָה אַחַת, הרי היא לֹא טוֹחֶנֶת וְלֹא אוֹפָה וְלֹא מְכַבֶּסֶת, אלא השפחה עושה זאת, והאשה עושה את שאר המלאכות. הכניסה לו שְׁתַּיִם – שתי שפחות, אף אֵין מְכַשֶּׁלֶת וְאֵין מַנִּיקָה אֶת בְּנָהּ, אלא השפחה השניה עושה זאת. הכניסה לו שָׁלֹשׁ, אף אֵין מַצַּעַת לוֹ הַמִּטָּה, וְאֵין עוֹשָׂה בַּצֶּמֶר, אך עדיין צריכה לשמשו בבית, כגון לילך בשליחותו להביא חפץ מבית לעליה. הכניסה לו אַרְבַּע, יוֹשֶׁבֶת בְּקַתֶּדְרָא – כסא מנוחה, ואינה עושה שום מלאכה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֲפִילּוּ הִכְנִיסָה לוֹ מֵאָה שִׁפְחוֹת, הבעל כּוֹפֶה לַעֲשׂוֹת בַּצֶּמֶר, משום שֶׁהַכַּטָּלָה מְביאָה לִידֵי זִימָּה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אַף הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה, יוֹצִיא – יגרשה, וְיִתֵּן לה כְּתוּבָה, משום שֶׁהַכַּטָּלָה מְביאָה לִידֵי שִׁיעֲמוּם [–שיגעון].

* * *

גמרא

שנינו במשנה: 'ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה, טוחנת'. תמהה הגמרא: 'טוֹחֶנֶת' סַלְקָא דַּעְתָּךְ – וכי עולה בדעתך שהיא עצמה טוחנת את החיטים, והרי אבני הריחים מסתובבות וטוחנות על ידי המים הזורמים עליהן. מתרצת הגמרא: אֶלָּא, אֵימָא – אמור במשנה, 'מַטְחֶנֶת' – עושה את צרכי הטחינה, מכניסה חיטים לבית הקיבול שלהם, ומקבלת את הקמח אחר הטחינה. תירוץ נוסף: וְאִיבְּעִית אֵימָא, בְּרֵיחַיָּא דְיָדָא – מדובר בריחים של יד, שבזה היא טוחנת בעצמה את החיטים.

* * *

הגמרא מביאה תנא החולק על משנתינו. אומרת הגמרא: מַתְנִיתִין, האומרת שהאשה חייבת לעשות מלאכות שונות לבעלה, דְּלֵא כְּרַבִּי חִיָּיא, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא בברייתא, אֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְיוֹפִי וְאֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְבָנִים, וכיון שמלאכות אלו מכחישות את יופיה, פטורה מהן. ברייתות נוספות: וְתָנֵי רַבִּי חִיָּיא, אֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְתַכְשִׁיטֵי אִשָּׁה, שיקנו לה תכשיטים להתייפות בהם. וְתָנֵי רַבִּי חִיָּיא, הָרוֹצֶה שֶׁיְּעַדֵּן אֶת זִיו פניה של אִשְׁתּוֹ, יַלְבִּישֶׁנָּה כְּלֵי פִשְׁתָּן. הָרוֹצֶה שֶׁיַּלְבִּין אֶת העור של בִּתּוֹ, יַאֲכִילֶנָּה אֶפְרוֹחִים וְיַשְׁקֶנָּה חָלָב סָמוּךְ לְפִירְקָהּ – לימי הנעורים.

* * *

שנינו במשנה: 'ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה וכו' וּמַנִּיקָה אֶת בְּנָהּ'. שואלת הגמרא: לֵימָא – האם יש לומר שמַתְנִיתִין דְּלֵא כְּבֵית שַׁמַּאי, דְּתַנְיָא, אשה שנָדְרָה שֶׁלֹּא לְהָנִיק אֶת בְּנָהּ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שׁוֹמֶטֶת יַד מִפְּיוֹ ואינה מניקתו, מפני שחל הנדר. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, הבעל כּוֹפֶה וּמְנִיקָתוֹ, כיון שאינה יכולה לידור שלא לעשות מלאכה שמשועבדת בה לבעלה, ולא חל נדרה. אמנם אם נִתְגָּרְשָׁה, שאז אינה משועבדת לו, אֵינוֹ כּוֹפֶה להניק. מסיימת הברייתא: וְאִם הָיָה התינוק מַכִּירָהּ ואינו רוצה לינק מאשה אחרת, לדברי הכל ואף אם נתגרשה, נוֹתֵן לָהּ הבעל שְׂכָרָהּ וְכוֹפֶה וּמְנִיקָתוֹ מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה, שלא ימות התינוק בצמא. ומכל מקום מבואר שלבית שמאי אין האשה משועבדת להנקת בנה, ולכן חל נדרה, והיינו שלא כמבואר במשנה.

המשך בעמוד לא

מבררת הגמרא: **עַד כַּמָּה** מועט יהא גילו של התינוק, ונחוש שהוא כבר מכיר את אמו ואינו רוצה לינק מאחרת, ונחייבה להניקו.

מבארת הגמרא: **אָמַר רָבָא, אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אָמַר רַב,** אם הוא כבר בן **שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים** יש לחוש שמכירה, אך פחות מכך אינו מכירה. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר,** מבן **שְׁלֹשִׁים יוֹם** יש לחוש שמכירה. **וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** מבן **חֲמִשִּׁים יוֹם. אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַבַּיֵי, הֲלָכָה כְּרַבִּי יִצְחָק** כשיעור **שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן,** מבן חמשים יום.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – מובנים דבריהם של **רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן,** שחרששים מגיל חמישים יום או שלשה חדשים, **דְּכָל חַד וְחַד** – כל תינוק ותינוק **כִּי חוֹרְפֵיהּ** – כפי חריפותו, ונחלקו מה הוא שיעור הזמן שרוב התינוקות מכירים את אמותיהן. **אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל,** האומר שמגיל שלשים יום כבר יש לחוש שמכירה, **כִּי הַאי גַּוְונָא מִי מַשְׁכַּחַת לֵהּ** – וכי מצוי תינוק כזה שמכיר את אמו כשהוא בן שלשים יום.

הגמרא מביאה לשון אחרת, שאכן לא אמר שמואל שיעור זה: **כִּי אָתָא** – כשבא **רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל** מארץ ישראל לבבל, **אָמַר, לֹא תְּצִיתִינְהוּ לְהַנֵּי כֻּלְּלֵי דְּכָיֵיל** – אל תשמעו ותקבלו את אותם כללי הלכות שכלל **יְהוּדָה אָחִי מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל,** אלא **הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל,** אין הדבר תלוי בגיל התינוק, אלא חיובה להניקו הוא **כָּל זְמַן שֶׁמַּכִּירָהּ.**

מביאה הגמרא מעשה המבאר כיצד בודקים אם התינוק מכירה: מעשה **בַּהֲהִיא** – באשה גרושה **דַּאֲתָאי לְקַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – שבאה לפני שמואל, מחמת שסירבה להניק את בנה. **אָמַר לֵיהּ** שמואל **לְרַב דִּימִי בַּר יוֹסֵף, זִיל בָּדְקָהּ** – לך בדוק אותה, אם התינוק מכירה והיא חייבת להניקו. **אָזַל** – הלך רב דימי בר יוסף, **אוֹתְבָהּ בְּדָרֵי דְּנָשֵׁי** – הושיב אותה בשורה אחת עם נשים אחרות, **וְשַׁקְלֵיהּ לִבְרָהּ וְקָמְחַדַּר לֵיהּ עָלַיְיהוּ** – ולקח את בנה והעבירו לפני כולן, **כִּי מָטָא לְגַבָּהּ, חֲוַת קָא מְסַיֵּי לְאַפָּהּ** – כשהגיע עם התינוק ליד אמו, הביט התינוק אל פניה, **כְּבַשְׁתַּנְהִי לְעֵינָהּ מִינֵּיהּ** – החביאה האשה את עיניה ממנו, כדי שלא יכירנה. **אָמַר לֵהּ** רב דימי בר יוסף, **נְטוֹף עֵינָךְ, קוּם דְּרִי בְּרֵיךְ** – הרימי עינייך, וקומי שאי את בנך, שכיון שהוא מכירך עלייך להניקו.

שואלת הגמרא: אם התינוק **סוּמָא** – עיור **מְנָא יָדַע** – היאך הוא מכיר את אמו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אַשִּׁי,** סומא מכיר את אמו **בְּרֵיחָא וּבְטַעְמָא** – לפי ריח האם או טעם החלב.

* * *

אגב כך שדיברה הגמרא בשיעור תחילת הכרת התינוק את אמו, מביאה הגמרא ברייתא עד מתי מותר לו להמשיך לינוק: **תָּנוּ רַבָּנַן, יוֹנֵק תִּינוֹק וְהוֹלֵךְ, עַד שִׁיהֵיהּ בֶּן עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ. מִכָּאן וְאֵילָךְ** הרי הוא **כְּיוֹנֵק שֶׁקֵּץ** – כאילו יונק דבר משוקץ, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,** יכול התינוק להמשיך לינוק **אֲפִילּוּ** עד שיהיה בן **אַרְבַּע וְחָמֵשׁ שָׁנִים,** ורק אם **פֵּרַשׁ** מאמו והפסיק לינוק **לְאַחַר** שנהיה בן **עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, וְחָזַר** שוב לינוק, הרי הוא **כְּיוֹנֵק שֶׁקֵּץ.**

הגמרא מקשה סתירה בין ברייתא זו לברייתא אחרת: **אָמַר מַר** בברייתא בדעת רבי אליעזר, היונק **מִכָּאן** – מבן עשרים וארבע חודש **וְאֵילָךְ,** הרי הוא **כְּיוֹנֵק שֶׁקֵּץ.** מקשה הגמרא: **וּרְמִינְהִי** – קשה על כך ממה ששנינו בברייתא אחרת, **יָכוֹל** היית לומר **שִׁיהֵא חֲלֵב מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם** – אשה, שמהלכת בשתי רגלים, **טָמֵא** – אסור באכילה. ומבארת הברייתא מדוע היינו סבורים לומר כן: **וְדִין הוּא** – יש לאסרו מקל וחומר, **וּמַה בְּהֵמָה** טמאה, **שֶׁהַקַּלְתָּ בְּמַגָּעָהּ** – שאינה מטמאה את הנוגע בה בחייה, **הֶחֱמַרְתָּ בַּחֲלָבָהּ** לאוסרו, **אָדָם, שֶׁהֶחֱמַרְתָּ בְּמַגָּעוֹ,** ששייכת באשה טומאת נדה, ומטמאת במגע, **אֵינוֹ דִּין שֶׁתַּחֲמִיר בַּחֲלָבוֹ** לאסרו. **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא יא ד) 'אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ וגו' **אֶת הַגָּמָל כִּי מַעֲלֵה גֵרָה הוּא',** ודורשים מייתור הלשון 'הוא', שרק **הוּא** – הגמל, **טָמֵא, וְאֵין חֲלֵב מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם טָמֵא, אֶלָּא טָהוֹר.**

הברייתא מבארת מנין שגם דם אדם מותר: **יָכוֹל** היית לומר, **אוֹצִיא** רק **אֶת הֶחָלָב** של מהלכי שתים מכלל איסור בהמה טמאה, להתירו באכילה, משום שבאיסור החלב יש קולא, **שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל** – שלא נאסר חלבן של כל הבהמות, שהרי חלב בהמה טהורה מותר באכילה, ולכן יש להתיר אף חלב אשה, **וְלֹא אוֹצִיא** מכלל איסור **אֶת הַדָּם** של האדם, כיון **שֶׁהוּא שָׁוֶה בַּכֹּל,** שהרי אף דם של בהמה טהורה אסור, ואם כן נאסור אף דם אדם באכילה. **תַּלְמוּד לוֹמַר 'הוּא',** רק **הוּא** – חלב בהמה טמאה **טָמֵא, וְאֵין דָּם מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם טָמֵא, אֶלָּא טָהוֹר. וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת** שלדברי ברייתא זו **אֲפִילּוּ מִצְוַת פְּרִישָׁה אֵין בּוֹ** – אף מדרבנן אין מצוה לפרוש מחלב ודם אדם, ונמצא שברייתא זו היא שלא כדברי הברייתא הראשונה, האוסרת חלב אשה לאחר עשרים וארבעה חודש. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – הברייתא המתירה חלב אשה באכילה עוסקת **בִּדְפָרִישׁ** – שפירש החלב מגוף האשה, ונמצא בכלי, שבאופן זה הוא מותר אף מדרבנן. **וְהָא** – הברייתא האוסרת לינוק אחר עשרים וארבעה חודש, מדובר **דְּלֹא פָרִישׁ,** אלא יונק מגופה, ואת זה אסרו חכמים, ואמרו שהוא כיונק שקץ.

הגמרא מבארת שלגבי דם הכלל הוא הפוך. מוסיפה הגמרא: **וְחִלּוּפָא בְּדָם** – לגבי דם האדם, מוחלף הוא הכלל, שאם פירש מהאדם, אסור באכילה, ובעודו בגוף האדם, מותר. **כִּדְתַנְיָא, דָּם** אדם **שֶׁנִּמְצָא עַל גַּבֵּי כִּכָּר** לחם, שנשך את הככר ולכלכו בדם שהיה בפיו, אסור לאוכלו, אלא **גּוֹרְרוֹ** מהלחם, **וְאוֹכְלוֹ** ללחם, כדי שלא יסברו שאכל דם בהמה. אך דם **שֶׁיֵּשׁ** לאדם **בֵּין הַשִּׁנַּיִם, מוֹצְצוֹ** ובולעו **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** לאיסור, שאף מדרבנן מותר, שהרי אין אדם רואהו.

* * *

הגמרא חוזרת לדון בדברי הברייתא: **אָמַר מַר, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,** מותר לתינוק לינק **אֲפִילּוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ שָׁנִים.** מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא** בברייתא אחרת, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,** מותר לתינוק לינק **אֲפִילּוּ** אם **חֲבִילָתוֹ עַל כְּתֵפָיו,** ומשמע שזהו בגיל גדול ביותר. מתרצת הגמרא: **אִידִי וְאִידִי** – זה וזה, גיל ארבע וחמש, וחבילתו על כתיפו, **חַד שִׁיעוּרָא** – שיעור אחד **הוּא,** אך מעבר לגיל חמש אסור.

פוסקת הגמרא את ההלכה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,** שמותר לינוק אפילו עד גיל ארבע וחמש, ורק אם פירש לאחר עשרים וארבע חודש, אסור להחזירו לינק.

* * *

הגמרא דנה בענין יניקה בשבת לחולה: **תַּנְיָא, רַבִּי מָרִינוּס אוֹמֵר,** אדם **הַנּוֹנֵחַ** – זועק מכאב לב, ורפואתו לשתות חלב עז, **יוֹנֵק** – מהעז **חָלָב בְּשַׁבָּת.** מפרשת הגמרא: **מַאי טַעְמָא,** משום **שֶׁהַיּוֹנֵק, מְפָרֵק כְּלְאַחַר יָד הוּא,** כלומר, אף שחלב בשבת היא מלאכה דאורייתא, שהוא מפרק את החלב מהגוף וזו תולדה של 'דש', שמפרק את גרעיני החטה מהשיבולים, מכל מקום כשיונק הרי הוא עושה מלאכה בשינוי, שמפרק את החלב בפיו ולא בידו, **וְאַף** שגם מלאכה כזו אסורה מדרבנן, **בִּמְקוֹם צַעֲרָא** – במקום שיש לאדם צער, כגון כאן שהוא גונח מכאב לבו, **לֹא גָּזְרוּ רַבָּנָן** איסור. מסיקה הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הֲלָכָה כְּרַבִּי מָרִינוּס.**

* * *

אגב המימרות שהובאו לעיל שפסקם רב יוסף להלכה, מביאה הגמרא ברייתא נוספת שפסק רב יוסף כמותה: **תַּנְיָא, נָחוּם אִישׁ גַּלְיָא אוֹמֵר, צִינּוֹר** המוליך את מי הגשמים מן הגג לקרקע, **שֶׁעָלוּ בּוֹ קַשְׁקַשִּׁין** – שהתאספו בתוכו קשים ועשבים, ומונעים את המים מלירד, והמים מתפשטים על הגג ודולפים לבית, ואסור להוציאם בידים, **מְמַעֲכָן בְּרַגְלוֹ בְּצִנְעָא** – כשאין רואים **בְּשַׁבָּת,** כדי שישובו המים ויקלחו מן הגג דרך הצינור, ולא יזיקוהו, **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** אף לאיסור דרבנן. מפרשת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** מותר הדבר, משום שכשעושה כן ברגלו **מְתַקֵּן כְּלְאַחַר יָד** [–בשינוי] **הוּא,** שהרי הדרך

המשך בעמוד רכד

עד כַּמָּה? אָמַר רָבָא אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב: שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חֲמִשִּׁים יוֹם, אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַבַּיֵי: הֲלָכָה כְּרַבִּי יִצְחָק שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן. בְּשִׁלְמָא רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן - כָּל חַד וְחַד כִּי חוּרְפֵיהּ. אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל, כִּי הַאי גַּוְונָא מִי מַשְׁכְּחַתְּ לָהּ? כִּי אֲתָא רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל אָמַר: לָא תְּצִיתְינְהוּ לְהָנֵי כְּלֵלֵי דְּכָיֵיל יְהוּדָה אָחִי מִשְׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל זְמַן שֶׁמַּכִּירָה. הַהִיא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל. אֲמַר לֵיהּ לְרַב דִּימִי בַּר יוֹסֵף: זִיל בְּדָקָהּ. אֲזַל, אוֹתְבָהּ בְּדָרֵי דְּנָשֵׁי, וּשְׁקַלֵיהּ לִבְרָהּ וְקָמְהַדַּר לֵיהּ עֲלֵיהוּ. כִּי מָטָא לְגַבָּהּ - חֲוַת קָא מַסְיְוֵי לְאַפָּהּ, כְּבַשְׁתַּנְהִי לְעֵינָהּ מִינֵּיהּ. אָמַר לָהּ: נְטַף עֵינַיִךְ, קוּם דְּרִי בְּרִיךְ. סוּמָא מְנָא יָדַע? אָמַר רַב אַשִׁי: בְּרֵיחָא וּבְטַעֲמָא. תָּנוּ רַבָּנַן: יוֹגֵב תִּינוֹק וְהוֹלֵךְ עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, מִכָּאן וְאֵילָךְ - כְּיוֹגֵב שֶׁקֶץ, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֲפִילּוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ שָׁנִים, פִּרֵשׁ לְאַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, וְחָזַר - כְּיוֹגֵב שֶׁקֶץ. אָמַר מָר: מִכָּאן וְאֵילָךְ כְּיוֹגֵב שֶׁקֶץ. וּרְמִינְהִי: יָכוֹל יְהֵא חָלָב מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם טָמֵא, וְדִין הוּא: וּמַה בְּחֻמָּה, שֶׁהַקַּלְתָּ בְּמַגָּעָהּ, הֶחְמַרְתָּ בַּחֲלָבָהּ - אָדָם, שֶׁהֶחְמַרְתָּ בְּמַגָּעוֹ - אֵינוֹ דִּין שֶׁתַּחְמִיר בַּחֲלָבוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת הַגָּמָל כִּי מַעֲלֵה גֵרָה הוּא" - הוּא טָמֵא, וְאֵין חֵלֶב מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם טָמֵא, אֶלָּא טָהוֹר. יָכוֹל אוֹצִיא אֶת הַחֵלֶב שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַדָּם שֶׁהוּא שָׁוֶה בַּכֹּל - תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא" הוּא טָמֵא, וְאֵין דַּם מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם טָמֵא, אֶלָּא טָהוֹר. וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת: אֲפִילּוּ מִצְוַת פְּרִישָׁה אֵין בּוֹ! לָא קַשְׁיָא; הָא - דְּפָרֵישׁ, הָא - דְּלָא פָּרֵישׁ. וְחַלּוּפָא בְּדָם. כִּדְתַנְיָא: דָּם שֶׁעַל גַּבֵּי כִּבָּר - גּוֹרְרוֹ וְאוֹכְלוֹ, שֶׁבֵּין הַשִּׁינַּיִם - מוֹצְצוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. אָמַר מָר, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֲפִילּוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ שָׁנִים. וְהָתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֲפִילּוּ חֲבִילָתוֹ עַל כְּתֵיפָיו! אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא. אָמַר רַב יוֹסֵף: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. תַּנְיָא, רַבִּי מָרִינוּס אוֹמֵר: גּוֹנֵחַ יוֹגֵב חָלָב בְּשַׁבָּת. מַאי טַעְמָא - יוֹגֵב מִפְּרֵק כְּלֵאחַר יָד, וּבְמִקּוֹם צַעֲרָא - לָא גָּזְרוּ רַבָּנַן. אָמַר רַב יוֹסֵף: הֲלָכָה כְּרַבִּי מָרִינוּס. תַּנְיָא, נַחוּם אִישׁ גִּלְיָא אוֹמֵר: צִינּוֹר שֶׁעָלוּ בוֹ קַשְׁקַשִּׁין - מְמַעֲיְכָן בְּרַגְלוֹ בְּצִנְעָא בְּשַׁבָּת וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. מַאי טַעְמָא - מְתַקֵּן כְּלֵאחַר יָד הוּא, וּבְמִקּוֹם פְּסִידָא לָא גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנַן. אָמַר רַב יוֹסֵף: הֲלָכָה כְּנַחוּם אִישׁ גִּלְיָא. פִּרֵשׁ לְאַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, וְחָזַר - כְּיוֹגֵב שֶׁקֶץ. וְכַמָּה? אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר חֲבִיבָא אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁלֹשָׁה יָמִים. אֵיפָא דְּאָמְרִי, תָּנֵי רַב יְהוּדָה בַּר חֲבִיבָא קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל: שְׁלֹשָׁה יָמִים. תָּנוּ רַבָּנַן: מֵינֶקֶת שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ - חֲרֵי זוֹ לֹא תִּתְאָרֵס, וְלֹא תִּינָּשֵׂא,

עד

רש"י

עד כמה — כמה חדשים צריך לן למימר שיודע להכירה מלינק מאשה אחרת. כל חד לפום חורפיה — יש תינוק חריף ומכירה בחמשים יום, ויש שאינו מכירה עד שלשה חדשים. כל זמן שמכירה — אין שיעור לדבר, אלא בבדיקה הדבר תלוי, אם אנו רואים שמכירה — כופה ומניקתו בשכר, [ואפילו גירשה]. ההיא דאתאי — גרושה, ולא היתה רוצה להניק. זיל בדקה — אם מכירה. אותבה בדרא דנשי — הושיבה בשורה של נשים. מסוי — מביט. נטוף עיניך — זקוף עיניך. כמו: דשפיל ואזיל בר אוזוא ועינוהי מטייפי דבבא קמא (צב,ב). דרי בריך — שאי בניך. כיוגב שקץ — כאילו יונק דבר משוקץ. חלב מהלכי שתים — חלב של אשה, המהלכת בשתי רגלים. טמא — אסור. שהקלת במגעה — שאינה מטמאה מחיים. החמרת בחלבה — כדאמרינן בבכורות (ו,ב) "גמל" "גמל" שני פעמים — חד לאסור חלבו. אדם שהחמרת במגעו — נדה. שאינו שוה בכל — שהרי בטהורה טהור. הוא טמא — מחד קרא נפקא ליה. ל"א: "זה" זה טמא כו', דכתיב ברישיה דקרא "אך את זה לא תאכלו", "זה" — מיעוטא הוא. ואמר רב ששת גרסינן. אפילו מצות פרישה — מדרבנן. אין בו — דמדאורייתא שרי. ורבנן נמי לא גזור ביה, דאמרינן: חלב מהלכי שתים טהור. הא דפריש — הא דקתני מותר — כשפירש מדדי האשה לכלי, והיונק מן הדד כיונק שקץ מדרבנן. וחילופא בדם — דמדפריש — אסור מדרבנן, דמיחלף בדם בהמה, ואתי למימר: דם בהמה אכל. דם שעל גבי כבר — כגון שנשכו וניכר בו דם השינים. גורדו — לדם. מוצצו — דהא ליכא דחזי ליה. גונח — המיילל מכאב לבו, פליינדרי"א. יונק חלב — משום רפואה, ורפואתו חלב עז. מפרש — הנותק דבר ממקום שגדל בו, ולא מן המחובר אלא מן התלוש, ותולדה דדש הוא, שמפרק תבואה מקשיה (שבת עג,ב). כלאחר יד — שאין דרך בני אדם לינק, אלא לחלוב ביד. ובמקום צערא — שמצטער מכאבו. צנור — המקלח מים מן הגג. קשקשים — קשים ועשבים שסותמים ומעכבים את קלוחו, ומימיו יוצאים ומתפשטים לגג, ודולפין לבית. כלאחר יד — על ידי שינוי, ברגלו. ומשום דאמר רב יוסף הלכה בבולהו, נקט לה הכא. וכמה — היא פרישה. איכא דאמרי תני רב יהודה — מתניתא ולא שמעתא. בתוך עשרים וארבעה חדש — שנולד בנה.

תוספות

רבי יהושע אומר אפילו ארבע וחמש שנים — אף על גב דהכא ליכא למימר ארבע וחמש שנים, כדאמרי אינשי ואפילו טובא, דמשמע דוקא נקט עד חמש, מדפריך מחבילתו על כתיפיו, ומשני: אידי ואידי חד שיעורא הוא. מכל מקום, ליכא למיפרך השתא חמש שרי ארבע מבעיא? דנקט ארבע לבריא וחמש לכחוש.

החמרת בחלבה — כדדרשינן בבכורות (ו,ב) מ"ואת הגמל". **יכול** יהא חלב מהלכי שתים טמא ודם מהלכי שתים טמא — בתורת כהנים גרסינן בשר במקום דם. וקאמר: תלמוד לומר "זה" אוציא חלב שאינו נוהג בכל. פירוש: דחלב בהמה טהורה מותר, ולא אוציא את הבשר שהוא נוהג בכל, שאף בבהמה טהורה אסור בשר מן החי — תלמוד לומר "זה טמא" — זה בלא תעשה על אכילתו, ואין בשר מהלכי שתים כו'. ואומר רבינו יצחק: דבין לפי ספרים שלנו דדריש מ"הוא" היתר חלב ודם, ובין לתורת כהנים דדריש מ"זה" אתי שפיר, דמצי למעוטי חלב בשר ודם כולהו מחד קרא. כמו שמצינו בבמה מקומות דממעטין מחד קרא כמה דברים, דכאשכחן בפרק "הנהנה מן ההקדש" (מעילה יח,ב) דכמה פעמים קאמר "תנעול מעל" ריבה. ופליגא השתא אברייתא דפרק "דם שחיטה" (בריתות כ,ב) דממעט דם מהלכי שתים מדכתיב "לעוף ולבהמה" ויש ספרים דממעטין חלב מדכתיב "הוא", ודם מדכתיב "זה". ותימה לרבינו יצחק: דמנא לן לאוקמא אדם? דסברא הוא יותר לאוקמא אבשר, ולהתיר בשר מדם, דאין איסור בשר נוהג בכל אלא מחיים, אבל דם — איסורו נוהג בכל, בין מחיים בין לאחר מיתה! ואומר רבינו יצחק: דאי הוה גריס בשמעתין בשר במקום דם — הוה אתי שפיר, דמ"זה" ומ"הוא" ממעטינן חלב ובשר, ומההוא קרא דכריתות ממעטינן דם. ואם תאמר: וכיון דממעטינן דם מההוא קרא דכריתות — אמאי איצטריך קרא למישרי חלב? השתא דם מותר — חלב לא כל שכן! ויש לומר: דמההוא קרא דכריתות לא מצי למישרי דם לגמרי, דלא ממעטינן ליה אלא מאיסור דם, אבל מאיסור טמא — לא ממעטינן ליה. והואיל ונתמעט מאיסור דם — השתא דם וחלב שוין.

גונח יונק חלב בשבת כו' — לאו בשיש בו סכנה איירי, דאם כן — מאי איריא משום דהוי מפרק כלאחר יד? אפילו הוי מלאכה דאורייתא שרי במקום סכנה. וקשה לרבינו תם מהא דאמר בפרק "חרש" (יבמות קיד,א): אבא שאול אומר יונקים היינו מבהמה טהורה ביום טוב. ופריך: אי דאיכא סכנה — אפילו בשבת נמי, ואי דליכא סכנה כו', ומשני: לא צריכא דאיכא צערא, ומפרק כלאחד יד הוא. שבת דאיסור סקילה — גזרו רבנן, יום טוב דאיסור לאו — לא גזרו רבנן! ותירץ: דהתם מיירי בצער של רעב, והכא בצער של חולי, שהוא קרוב לסכנה, ובשבת לא גזרו. וקשה לרבינו יצחק: הא דפריך התם אי דאיכא סכנה אפילו בשבת נמי, הוי ליה לאקשויי: אפילו אי ליכא סכנה, אי דחולה הוא — אפילו בשבת נמי! על כן נראה דברייתא דהתם פליגא אהך דהכא, וכן משמע, מדקאמר הכא הלכה כרבי מרינוס — מכלל דפליגי עליה. **מפרק** כלאחר יד הוא — ואם תאמר: אפילו לא הוי כלאחר יד נמי. דהא אין דישה אלא בגידולי קרקע, כדאמר בפרק "כלל גדול" (שבת עה,א) גבי פוצע חלזון! וכי תימא אף על גב דחלזון לא חשיב גידולי קרקע — בהמה חשיבא גדולי קרקע, כדאמרינן בריש "בכל מערבין" (עירובין כז,ב) דממעט דגים מדכתיב בקרא "בקר וצאן", מה הפרט מפורש גידולי קרקע בו' — זה אין לומר. דנהי דחשיבא בהמה גידולי קרקע, מכל מקום כיון דגמרי מסממנין — בעינן ממש שיהיה גדל מן הקרקע, כמו סממנין. דלגבי סממנין לא חשיבא בהמה גדולי קרקע, כדמוכח ב"השוכר את הפועלים" (בבא מציעא פט,א) דתניא: דֵּישׁ, מה דיש מיוחד דבשעת מלאכה כו' יצא החולב והמגבן והמחבץ שאינם גדולי קרקע, ואין פועל אוכל בו. אלמא, לגבי דבר הגדל ממש מן הארץ — לא חשיבא בהמה גדולי קרקע! ויש לומר: דאיצטריך טעמא דהכא דמפרק כלאחר יד הוא משום דרבי יהודה, דסבר דֵּישׁ דישה שלא בגדולי קרקע, דמחייב בפוצע חלזון נמי משום דש.

ממעבן ברגלו בצינעא בשבת — והא דאמר: כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור — היינו דווקא באיסור מלאכה דאורייתא, כמו שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם (שבת סה,א), שאם יראו יסברו שכבסן בשבת, אבל הכא — לא יראו אלא מלאכה כלאחד יד, דהויא דרבנן, ולא גזרי רבנן לאסור בחדרי חדרים.

אפילו

אפילו ביעתא בבותחא — מפרש בערוך דלאו בסתם ביצים איירי, דאין לך עם הארץ שלא ידע שהן מותרות בחלב. אלא בשוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מיירי, שמותר לאוכלן בחלב, כדתניא בפרק קמא דביצה (ו,ב). ואם תאמר: ואמאי מותר לאכלן בחלב? מאי שנא מביצת נבלה דאסרי בית הלל אפילו כמוה נמכרת בשוק, כדתנן במסכת עדיות (פרק א משנה ה)! ותירץ בהלכות גדולות: דגבי איסור נבילה החמירו, דהוי דאורייתא. אבל גבי בשר עוף בחלב. דרבנן — הקילו. ואם תאמר: ומאי אפילו, דקאמר אפילו ביעתא בבותחא, הא איכא מאן דאמר (חולין קיג,א): בשר עוף בחלב דאורייתא, ולדידיה אסורה כמו ביצת נבילה! ויש לומר: דמכל מקום קאמר אפילו, שכל העולם נהגו בו היתר. ולרבינו תם אתי שפיר, שתירץ דבביצת נבילה החמירו משום דנבלה דבר איסור הוא, אבל בבשר בחלב — לא החמירו, דהוי היתר, דכל חד וחד באפי נפשיה שרי.

כי אפקירותא — ונפקא מיניה שהיכא שהרב מוחל על כבודו — דשרי, ואפילו הכי אל יורה, דלא מסתייע מילתא, הואיל ורבו אצלו.

ואמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כרבי מאיר בגזירותיו — אין לפרש דגזרינן מת אטו לא מת, ונתנה בנה להניק אטו לא נתנה, וגמלתו אטו לא גמלתו — דאם כן היכי שרא רב נחמן לבי ריש גלותא! אלא יש לומר: דגזרינן במת שמא תהרגנו, ונתנה בנה להניק שמא תחזור בה, וגמלתו אטו שמא תגמלנו ועדיין הוא צריך לינק.

והלכתא מת מותר גמלתו אסור — רבינו שמשון הזקן אומר דגרושה מותרת לינשא, דלא משעבדא להניק, כדתניא לעיל (נט,ב): נתגרשה — אינו כופה, משום דלא משעבדא ליה. ורבינו תם אומר דאסורה לינשא, דתניא בפרק "החולץ" (יבמות מב,א): מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא ישא. וקא פסיק ותני: לא שנא נתאלמנה ולא שנא נתגרשה. ועוד, דמפרש טעמא התם דסתם מעוברת למניקה קיימא, דמשמע: דהיינו טעמא דמניקה, דהיינו טעמא דמעוברת. ולמאי דהוה מפרש מעיקרא טעמא דמעוברת שייך בגרושה כמו באלמנה אף על גב דהדר ביה מההוא טעמא — מגופא דמילתא לא הדר ביה, דמיירי אפילו בגרושה. ועוד: דאלמנה נמי לא משעבדא מכי תבעה כתובתה או רוצה לינשא.

הכניסה

עד עשרים וארבעה חדש — שמא תתעבר ותצטרך לגמול את בנה, ובעל זה אינו אביו שיקנה לו ביצים וחלב. **שמונה עשר חדש** — דיו לתינוק לינק בכך. **אפקירותא** — חוצפא. **דלא מיסתייעא מילתא** — שיורה כהלכה. **נתנה בנה למינקת** — זו שמת בעלה, או גמלתו בתוך זמנו או מת. **לבי ריש גלותא** — אלמנות שהיו בהן מניקות, ונתנו בניהם למניקה, והתירום לינשא. **דלא הדרי בהו** — מניקה שפסקה להניק בניהם יראה לחזור בה, לפי שבני אדם מאוימים הם. אבל באינשי אחריני — דלמא הדרא בה המניקה, וחוזר הבן אצל האם ומסתכן. **לא תסברוה מהא** — אי לא אמרה לכו סבתא משמיה דרב נחמן לא הייתם יודעים ללמוד מתוך משנה זו שאסור? **הרי שהיתה רדופה** — רוב ימיה להיות בבית אביה כו'. כל אלו אין דרכן להתעבר. **שאינה ראויה לילד** — שנעקר בית הריון שלה. **בגזירותיו** — בכל מקום שהוא מחמיר מדרבנן. אלמא, אף על גב דאין כאן להבחין בין זרעו של ראשון לשל שני, דהא לא מיעברא — לא פלוג רבנן בתקנת גזירות שלהם בין אשה לאשה, וגזרו סתם שתמתין כל אשה שלשה חדשים. והכי נמי, לא פלוג רבנן במינקת שמת בעלה, בין שהיא מניקתו בין שאינה מניקתו. **גמלתו אסור** — שגמלתו מחמת שרוצה לינשא. **פסקה קימעא** — פסקו ליתן לה מזונות מועטים. **אוכלת הרבה** — משלה, כדי שיהיה לה חלב הרבה ולא תמיתנו. **כשות** — 1הומלו"ן. **חזיז** — עשבים של זרע תבואה. **חבושא** — 2קורצי"ה. **קורא** — רך הגדל בדקל, מה שנוסף על הענף בשנה זו. **כופרא** — תמרים בקטנותן. **כמכא** — כותח. **והרסנא** — דגים מטוגנין בקמח וציר ושומן שלהן. **מינייהו פסקי חלבא** — יש בדברים הללו שפוסקין חלב האשה, ויש בהן שאין מפסיקין אלא עוכרין. **בני נכפי** — ולדות שמתעברות שם נופלים מחולי שמו 3פישיאו"ן. **שמוטי** — ארוכי צואר, והוא מום. **גירדני** — פירוש: אדם שנמרט שערות ראשו, או בעל גרב. **זלזלני** — רעבתנין. **דולפני** — עיניהם זולפות מים תמיד. **מוניני** — הורגלה לאכול דגים קטנים. **מציצי עינא** — עיניו פורחות ונעות תמיד. **גרגושתא** — אדמה, 4ארזילא"ה בלע"ז.

ברייי

1 עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי
2 יְהוּדָה מַתִּיר בִּשְׁמוֹנֶה עָשָׂר חֹדֶשׁ. אָמַר רַבִּי נָתָן בַּר
3 יוֹסֵף: הֵן הֵן דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, הֵן הֵן דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל.
4 שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, וּבֵית
5 הִלֵּל אוֹמְרִים: שְׁמוֹנֶה עָשָׂר חֹדֶשׁ. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן
6 גַּמְלִיאֵל: אֲנִי מַכְרִיעַ; לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
7 חֹדֶשׁ - מוּתֶּרֶת לִינָּשֵׂא בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד חֹדֶשׁ, לְדִבְרֵי
8 הָאוֹמֵר בִּשְׁמוֹנֶה עָשָׂר חֹדֶשׁ - מוּתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא בַּחֲמִשָּׁה
9 עָשָׂר חֹדֶשׁ, לְפִי שֶׁאֵין הֶחָלָב נֶעֱפָר אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשָׁה
10 חֳדָשִׁים. אָמַר עוּלָּא: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה. וְאָמַר מָר
11 עוּקְבָא: לִי הִתִּיר רַבִּי חֲנִינָא לְשֵׁאת לְאַחַר חֲמִשָּׁה
12 עָשָׂר חֹדֶשׁ. אֲרִיסִיהּ דְּאַבַּיֵּי אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵּי, אָמַר
13 לֵיהּ: מַהוּ לֵיאָרֵס בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ? אֲמַר לֵיהּ:
14 חֲדָא - דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה,
15 וְעוֹד: בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל - הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל,
16 וְאָמַר עוּלָּא: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְאָמַר מָר עוּקְבָא:
17 לִי הִתִּיר רַבִּי חֲנִינָא לְשֵׁאת לְאַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ,
18 כָּל שֶׁכֵּן דְּאַתְּ לֵיאָרֵס. כִּי אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף אָמַר
19 לֵיהּ: רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: צְרִיכָה לְהַמְתִּין
20 עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, חוּץ מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד בּוֹ וְחוּץ מִיּוֹם
21 שֶׁנִּתְאָרְסָה בּוֹ. רְהַט בַּתְרֵיהּ תְּלָתָא פַּרְסֵי, וְאָמְרִי לָהּ:
22 פַּרְסָא בְּחָלָא, וְלָא אַדְּרְכֵיהּ. אָמַר אַבַּיֵּי: הַאי מִילְּתָא
23 דְּאָמוּר רַבָּנַן: אֲפִילּוּ בֵּיעֲתָא בְּכוּתְחָא לָא לִישְׁרֵי אִינִישׁ
24 בְּמָקוֹם רַבִּיהּ - לָא מִשּׁוּם דְּמֵיחֲזֵי כְּאַפְקִירוּתָא, אֶלָּא
25 מִשּׁוּם דְּלָא מִסְתַּיְיעָא מִילְּתָא לְמֵימְרָא. דְּהָא אֲנָא
26 הֲוָה גָּמִירְנָא לֵיהּ לְהָא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל, אֲפִילּוּ הָכִי -
27 לָא מִסְתַּיְיעָא לִי מִילְּתָא לְמֵימַר. תָּנוּ רַבָּנַן: נָתְנָה בְּנָהּ
28 לְמֵינֶקֶת, אוֹ גְּמָלָתוּ, אוֹ מֵת - מוּתֶּרֶת לִינָּשֵׂא מִיָּד.
29 רַב פַּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ סְבוּר לְמֵיעֲבַד
30 עוּבְדָּא כִּי הָא מַתְנִיתָא. אָמְרָה לְהוּ הַהִיא סַבְתָּא: בְּדִידִי הֲוָה עוּבְדָּא, וַאֲסַר לִי רַב נַחְמָן.
31 אִינִי?! וְהָא רַב נַחְמָן שְׁרָא לְהוּ לְבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא! שָׁאנֵי בֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא, דְּלָא הַדְרֵי בְּהוּ. אֲמַר לְהוּ רַב פַּפָּי: וְאַתּוּן לָא תִּסְבְּרוּהָ
32 מֵהָא דְּתַנְיָא: הֲרֵי שֶׁהָיְתָה רְדוּפָה לֵילֵךְ לְבֵית אָבִיהָ, אוֹ שֶׁהָיָה לָהּ כַּעַס בְּבֵית בַּעְלָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, אוֹ
33 שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ זָקֵן אוֹ חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיְתָה עֲקָרָה, וּזְקֵנָה, וְאֵילוֹנִית, וּקְטַנָּה, וְהַמַּפֶּלֶת אַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ,
34 וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד - כּוּלָּן צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר לֵיאָרֵס וְלִינָּשֵׂא מִיָּד. וְאָמַר רַב נַחְמָן
35 אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בִּגְזֵירוֹתָיו! אָמְרִי לֵיהּ: לָאו אַדַּעְתַּיְיהוּ! אָמְרִי לֵיהּ: מֵת - מוּתָּר, גְּמָלָתוּ - אָסוּר. מָר בַּר רַב אַשֵׁי אָמַר:
36 אֲפִילּוּ מֵת נַמִּי אָסוּר, דִּילְמָא קָטְלָה לֵיהּ, וְאָזְלָא וּמִינַּסְבָא. הֲוָה עוּבְדָּא וַחֲנַקְתֵּיהּ. וְלָא הִיא, הַהִיא שׁוֹטָה הֲוַאי, דְּלָא עָבְדֵי נָשֵׁי דְּחָנְקָן
37 בְּנֵיהוּ. תָּנוּ רַבָּנַן: הֲרֵי שֶׁנָּתְנוּ לָהּ בֵּן לְהָנִיק - הֲרֵי זוֹ לֹא תֵּנִיק עִמּוֹ לֹא בְּנָהּ וְלֹא בֶּן חֲבֵרְתָּהּ. פָּסְקָה קִימְעָא - אוֹכֶלֶת הַרְבֵּה, לֹא
38 תֹּאכַל עִמּוֹ דְּבָרִים הָרָעִים לֶחָלָב. דָּשְׁתָּה בְּנָהּ אָמְרַתְּ לָא, בֶּן חֲבֵרְתָּהּ מִיבַּעְיָא?! מַהוּ דְּתֵימָא: בְּנָהּ הוּא דְּחַיֵּים עֵילָּוֵיהּ - מְמַצְיָא
39 לֵיהּ טִפֵּי, אֲבָל בֶּן חֲבֵרְתָּהּ, אִי לָאו דַּהֲוָה לָהּ מוֹתָר - לָא הֲוָה מְמַצְיָא לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. פָּסְקָה קִימְעָא אוֹכֶלֶת הַרְבֵּה, מֵהֵיכָא?
40 אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מִשֶּׁלָּהּ. לֹא תֹּאכַל עִמּוֹ דְּבָרִים הָרָעִים. מַאי נִינְהוּ? אָמַר רַב כָּהֲנָא: כְּגוֹן כְּשׁוּת, וְחָזִיז, וְדָגִים קְטַנִּים, וְאַדְמָה. אַבַּיֵּי
41 אָמַר: אֲפִילּוּ קָרָא וְחַבּוּשָׁא. רַב פַּפָּא אָמַר: אֲפִילּוּ קָרָא וְכוּפְרָא. רַב אַשִׁי אָמַר: אֲפִילּוּ כַּמְכָא וְהַרְסָנָא. מִינַּיְיהוּ פַּסְקֵי חֲלָבָא, מִינַּיְיהוּ
42 עָכְרֵי חֲלָבָא. דְּמִשַּׁמְּשָׁא בֵּי רֵישָׁיָא - הָווּ לָהּ בְּנֵי נִכְפֵּי, דְּמִשַּׁמְּשָׁא עַל אַרְעָא - הָווּ לָהּ בְּנֵי שְׁמוּטֵי, דְּדָרְכָא עַל רְמָא דְּחַמְרָא - הָווּ
43 לָהּ בְּנֵי גִּירְדָּנֵי, דְּאָכְלָה חַרְדְּלָא - הָווּ לָהּ בְּנֵי זַלְזְלָנֵי, דְּאָכְלָה תַּחְלֵי - הָווּ לָהּ בְּנֵי דּוּלְפָּנֵי - הָווּ לָהּ בְּנֵי מְצִיצֵי
44 עֵינָא, דְּאָכְלָה גַּרְגּוּשְׁתָּא - הָווּ לָהּ בְּנֵי מְכוֹעֲרֵי, דְּשָׁתְיָא שִׁכְרָא - הָווּ לָהּ בְּנֵי אוּפְּמֵי, דְּאָכְלָה בִּישְׁרָא וְשָׁתְיָא חַמְרָא - הָווּ לָהּ בְּנֵי

עַד שיהא התינוק בן עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, שזהו זמן יניקתו, ויש לחוש שמא תתעבר ותצטרך לגמול את בנה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר להנשא בִּשְׁמוֹנֶה עָשָׂר חֹדֶשׁ מהלידה, כיון שזהו הזמן הנצרך ליניקתו. אָמַר רַבִּי נָתָן בַּר יוֹסֵף, הֵן הֵן דִּבְרֵי בֵית שַׁמַּאי, וְהֵן הֵן דִּבְרֵי בֵית הִלֵּל, כלומר, במחלוקת זו ממש נחלקו בית שמאי ובית הלל, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שצריכה להמתין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים שְׁמוֹנֶה עָשָׂר חֹדֶשׁ. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אֲנִי אַכְרִיעַ – אפרש את דבריהם, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, מוּתֶּרֶת לִינָּשֵׂא כבר בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד חֹדֶשׁ מהלידה, וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר בִּשְׁמוֹנֶה עָשָׂר חֹדֶשׁ, מוּתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא כבר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ. והטעם, לְפִי שֶׁאף אם תתעבר, אֵין הֶחָלָב נֶעֱכָּר – נעשה עכור ואינו ראוי לתינוק, אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים של עיבור.

הגמרא מביאה את דעת האמוראים להלכה: אָמַר עוּלָּא, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, שיכולה להנשא אחר שמונה עשר חודש. וְאָמַר מַר עוּקְבָא, לִי הֶתִּיר רַבִּי חֲנִינָא לָשֵׂאת אלמנה לְאַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ ללידתה, והיינו כדברי רבן שמעון בן גמליאל בשיטת בית הלל.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: אֲרִיסֵיהּ דְּאַבָּיֵי אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּאַבָּיֵי – אריסו של אביי בא לפניו, וְאָמַר לֵיהּ – שאלו, מַהוּ – האם מותר לְיַאֲרֵס אלמנה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ ללידת התינוק מבעלה הקודם. אָמַר לֵיהּ אביי, מותר הדבר מכמה ראיות, חָדָא, דְּבמחלוקת רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה. וְעוֹד, שבמחלוקת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל. וְעוד, שהרי אָמַר עוּלָּא, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה. וְעוד, שהרי אָמַר מַר עוּקְבָא, לִי הֶתִּיר רַבִּי חֲנִינָא לָשֵׂאת אלמנה לְאַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ. ואם כן, כָּל שֶׁכֵּן דְּאַתְּ – שאתה, שאינך רוצה לישא, אלא רק לְיַאֲרֵס, שמותר לך.

אמנם כִּי אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף – כשבא אביי לפני רב יוסף רבו, וסיפר לו את המעשה, אָמַר לֵיהּ רב יוסף, רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאַמְרֵי תְּרַוַיְיהוּ – אמרו שניהם דין זה, צְרִיכָה לְהַמְתִּין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, חוּץ מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד בּוֹ, וְחוּץ מִיּוֹם שֶׁנִּתְאָרְסָה בּוֹ, ומבואר בדבריהם שצריכה להמתין עשרים וארבעה חודש, ואף לגבי אירוסין צריכה להמתין. כששמע זאת אביי, רָהַט בְּתָרְיֵיהּ תְּלָתָא פַּרְסֵי – רץ אחרי האריס שלש פרסאות, וְאַמְרֵי לֵהּ – ויש אומרים, שרץ אחריו פַּרְסָא בְּחָלָא – פרסה אחת בחול, שקשה יותר לרוץ בו, כדי לומר לו להמתין מליארס עד שיעברו עשרים וארבעה חדשים, וְלֹא אַדְּרַכֵּיהּ – אך לא השיגו.

מחמת מעשה זה אָמַר אַבָּיֵי, הַאי מִילְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנַן – דבר זה שאמרו חכמים, שאֲפִילּוּ להורות שמותר לאכול בֵּיעָתָא בְּכוּתְחָא – ביצה יחד עם כותח, שהוא מאכל שיש בו חלב, ודין פשוט הוא שאין בזה משום איסור בשר בחלב, לֹא לִישְׁרֵי אִינִישׁ בְּמָקוֹם רַבֵּיהּ – לא יורה בו אדם היתר במקום רבו, לֹא אמרו זאת רק מִשּׁוּם דְּמִיחֲזֵי כְּאַפְקֵירוּתָא – שנראה הדבר כחוצפה, שמורה הלכה במקום רבו, אֶלָּא אף מִשּׁוּם דְּלֹא מִסְתַּיְיעָא מִילְּתָא לְמֵימְרָא – שאין סייעתא דשמיא להורות כהלכה, דְּהָא אֲנָא הֲוָה גְּמִירְנָא לֵיהּ לְהָא – שהרי אני למדתי את דינם דְּרַב וּשְׁמוּאֵל, וַאֲפִילּוּ הָכִי כיון שהוריתי במקום רבי לֹא מִסְתַּיְיעָא לִי מִילְּתָא לְמֵימַר – לא היה לי סייעתא דשמיא להורות כהלכה.

* * *

הגמרא מביאה ברייתא בדיני היתר נישואי מינקת: תָּנוּ רַבָּנַן, אף שאסור לאלמנה להנשא עד עשרים וארבעה חדשים מהלידה, מכל מקום אם נָתְנָה בְּנָהּ לְמֵינֶקֶת אחרת, אוֹ גְּמָלַתּוּ לבן מלינוק חלב, אוֹ שמת הבן, מוּתֶּרֶת לִינָּשֵׂא מִיָּד, כיון שבאופנים אלו בין כך אינה מניקה.

מביאה הגמרא מעשה: רַב פָּפָא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, סָבוּר לְמֶיעֱבַד עוּבְדָּא כִּי הָא מַתְנִיתָא – חשבו לעשות מעשה כברייתא זו, להתיר לאלמנה לינשא תוך עשרים וארבעה חדשים ללידתה, כששכרה מינקת. אָמְרָה לְהוּ חַהִיא סַבְתָּא, בְּדִידִי הֲוָה עוּבְדָּא – בי היה מעשה, שהתאלמנתי, וְאָסַר לִי רַב נַחְמָן להינשא בתוך עשרים וארבעה חודש מהלידה, אף שמסרתי בני למינקת.

מקשה הגמרא: אִינִי – האם כך הוא, בתמיה, וְהָא – והלא רַב נַחְמָן עצמו שָׁרָא לְהוּ לְבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא – התיר לאלמנות שהיו בבית ריש גלותא, להנשא תוך עשרים וארבעה חודש ללידתם, אחר ששכרו מיניקות. מתרצת הגמרא: שַׁאנִי – שונה הדבר בֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא, דְּלֹא הָדְרֵי בְּהוּ – שמי שהשכיר עצמו לעבוד אצלם לא יחזור בו, כיון שאנשים פוחדים מהם, והרי זה כודאי שיהיה לתינוק חלב כל עשרים וארבעה חודש. אך בשאר נשים, יש לחוש שמא המינקת תחזור בה, ושוב לא יהיה לו מה לאכול.

מקשה הגמרא: אָמַר לְהוּ רַב פַּפָּי לרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, וְאַתּוּן – ואתם, שבאתם להתיר נישואין בתוך עשרים וארבעה חודש על ידי מסירה למינקת, לולי עדותה של ההיא סבתא, וכי לֹא תִּסְבְּרוּהָ מֵהָא דְּתַנְיָא – אינכם סוברים שיש ללמוד מהברייתא שדבר זה אסור, ששנינו בברייתא לגבי אשה שנתאלמנה או נתגרשה, שצריכה להמתין שלשה חדשים לפני שתינשא לאחר, כדי שיוכר אם מעוברת היא מהראשון, שאם לא כן יש לחשוש שתלד לאחר שבעה חדשים ולא נדע אם הבן הוא מהראשון ונולד לתשעה או מהאחרון ונולד לשבעה, ועל זה אמרה הברייתא, הֲרֵי שֶׁהָיְתָה רְדוּפָה – רגילה רוב ימיה לִילֵךְ לְבֵית אָבִיהָ, וגם סמוך למיתת בעלה שהתה זמן רב בבית אביה, אוֹ שֶׁהָיָה לָהּ כַּעַס בְּבֵית בַּעְלָהּ ולא שימשה מיטתה, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין ומת שם, אוֹ שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לְמַדִּינַת הַיָּם ומת שם, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ זָקֵן אוֹ חוֹלֶה שאינו ראוי להוליד, אוֹ שֶׁהָיְתָה היא עֲקָרָה, שכבר נישאת לשלשה אנשים ולא ילדה להם, והוחזקה עקרה, וּזְקֵנָה, אֲיֵלוֹנִית – שאין לה סימני אשה, וּקְטַנָּה, שאינה ראויה לילד, וְהַמַּפֶּלֶת אַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ, שכעת ודאי אינה מעוברת, וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִילֹד – שנעקר רחמה. למרות שכל אלו ודאי אינן מעוברות, ולא שייך בהן הטעם להצריכם המתנה של שלשה חדשים, מכל מקום כּוּלָּן צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, לפי שגזרו אף על נשים אלו, משום נשים הראויות לילד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אך רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר לנשים אלו לְיַאֲרֵס וְלִינָּשֵׂא מִיָּד, וסובר שלא גזרו בהן. וְאָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בְּגֵרוּשָׁיו – בכל מקום שהוא מחמיר בגזירה מדרבנן. וכמו שלגבי שלשה חדשי הבחנה לא חילקו, אלא גזרו אף במי שאינה ראויה להריון, אף לגבי איסור המינקת לא חילקו, אלא אסרו אף על מי שאינה מניקה בפועל, וכגון שמסרה בנה למינקת אחרת. אַמְרֵי לֵיהּ – השיבו לו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרב פפי, לָאו אַדַּעְתִּין – לא זכרנו דין זה.

פוסקת הגמרא את ההלכה: וְהִלְכְתָא, אם מֵת התינוק, מוּתָּר לה להנשא. אך אם גְּמָלַתּוּ מלינק, אָסוּר לה להנשא, מחשש שתגמול אותו לפני הזמן כדי להנשא, ויסתכן.

מביאה הגמרא את דעת החולק: מַר בַּר רַב אַשִּׁי אָמַר, אֲפִילּוּ אם מֵת התינוק, נָמֵי אָסוּר לה להנשא, מחשש דִּלְמָא קָטְלָה לֵיהּ, וְאַזְלָא וּמִינַסְבָא – שמא תהרגנו, ותלך ותנשא. ואכן הָוָה עוּבְדָּא – מעשה היה, וַחֲנַקְתֵּיהּ – חנקה האשה את בנה, כדי שתוכל להנשא. אך דוחה הגמרא ראיה זו: וְלֹא הִיא – אין זו ראיה, הַהִיא – אותה אשה שחנקה את בנה, שׁוֹטֶה הֲוָאי [–היתה], דְּלֹא עָבְדֵי נָשֵׁי דְּחַנְקָן בְּנֵיהוּ – שהרי אין רגילות שאשה תחנוק את בנה בשביל להנשא, ולכן אין חוששים לכך, ואם מת התינוק, רשאית האשה להנשא.

* * *

אגב ענייני מינקת, מביאה הגמרא ברייתא בענין חיובי המניקה בן חברתה בשכר: תָּנוּ רַבָּנַן, הֲרֵי שֶׁנְּתָנוּ לָהּ בֵּן לְהָנִיק בשכר, הֲרֵי זוֹ לֹא תְּנִיק עִמּוֹ לֹא את בְּנָהּ, וְלֹא את בֶּן חֲבֶרְתָּהּ, כדי שלא יתמעט חלבה. ואף אם פָּסְקָה כִּימְעָא – קצבו בשכירותה לתת לה מעט מזונות, אוֹכֶלֶת – צריכה לאכול הַרְבֵּה, כדי שירבה חלבה, ולא תמיתנו. וְלֹא תֹּאכַל עִמּוֹ – עם התינוק, בתקופה שמניקה אותו, דְּבָרִים הָרָעִים לְחָלָב.

שנינו בברייתא: 'לא תניק עמו לא בנה ולא בן חברתה'. שואלת הגמרא: הַשְׁתָּא – עתה, אפילו את 'בְּנָהּ', אָמַרְתְּ לֹא – אסור לה

המשך בעמוד רכה

בָּרְיֵי – בריאים. **דְּאָכְלָה בִּיעֵי** – ביצים, **הָווּ לָהּ בָּנֵי עֵינְנֵי** – יהיו לה בנים בעלי עיניים גדולות. **דְּאָכְלָה כַּוּורֵי** – דגים גדולים, **הָווּ לָהּ בָּנֵי חִינְנֵי** – בעלי חן. **דְּאָכְלָה כַּרְפְּסָא** – כרפס, **הָווּ לָהּ בָּנֵי זִיוְתָנֵי** – בעלי זיו והדר. **דְּאָכְלָה כּוּסְכַּרְתָּא** – כוסברא, **הָווּ לָהּ בָּנֵי כִּישְׁרָנֵי** – בעלי בשר. **דְּאָכְלָה אֶתְרוֹגָא, הָווּ לָהּ בָּנֵי רֵיחָנֵי** – בעלי ריח טוב.

מביאה הגמרא מעשה: **כְּרֵתֵיהּ** [–בתו] **דְּשָׁבוֹר מַלְכָּא, אָכְלָה בָּהּ אַמָּהּ אֶתְרוֹגָא** – כשהיתה אמה מעוברת עמה אכלה אתרוג, **וַהֲווּ מַסְקֵי לָהּ לְקַמֵּיהּ אֲבוּהָ בְּרֵישׁ רֵיחָנֵי** – והיו מעלים אותה לפני אביה, בראש הדברים בעלי הריח הטוב, מחמת הריח הטוב שנדף ממנה.

* * *

הגמרא חוזרת לדיני שעבוד מינקת: **אָמַר רַב הוּנָא, בְּדַק לָן** – בחן אותנו **רַב הוּנָא בַּר חִינְנָא,** זה ודאי שאם **הִיא** – האם **אוֹמֶרֶת** שרוצה **לְהָנִיק** את בנה, **וְהוּא** – האב **אוֹמֵר** לה **שֶׁלֹּא לְהָנִיק,** אלא ישכור עבורו מינקת, כדי שלא יכחיש יפיה, **שׁוּמְעִין לָהּ,** משום **שֶׁצַּעֲרָא דִּידָהּ הוּא** – יש לה צער מריבוי החלב. אך השאלה היא באופן **שהוּא אוֹמֵר לְהָנִיק, וְהִיא אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא לְהָנִיק,** אלא לשכור לו מינקת, **מַהוּ** – מה הדין. הוסיף רב הונא בר חיננא וביאר באיזה אופן הספק, **כָּל הֵיכָא דְּלָאו אוֹרְחָהּ** – כל מקום שאין דרך בנות משפחתה להניק מחמת עשירותם, אלא שוכרים מינקת, ודאי **שׁוּמְעִין לָהּ,** לנהוג כמשפחתה, וישכור האב מינקת. אך אם **הִיא אוֹרְחָהּ** – דרך בנות משפחתה להניק, **וְהוּא לָאו אוֹרְחֵיהּ** – אין דרך בנות משפחתו להניק, **מַאי** – מה הדין, **בָּתַר דִּידֵיהּ אַזְלִינַן** – האם הולכים אחר מנהג משפחתו, ואינה חייבת להניק, **אוֹ בָּתַר דִּידָהּ אַזְלִינַן** – הולכים אחר מנהג משפחתה, ועליה להניק את בנה.

ואמר רב הונא: **וּפַשִּׁיטְנָא לֵיהּ מֵהָא** – ופשטנו לו את ספיקו מכלל זה שאמרו חכמים, שאשה הנשאת לאיש 'עוֹלָה עִמּוֹ וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת עִמּוֹ', כלומר, אם היא עניה והוא עשיר, חייב להעלותה לנהוג כמנהג עשירותו, אך אם היא עשירה והוא עני, אינו יכול להורידה לנהוג עמו בעניותו, אלא חייב ליתן לה צרכיה כמנהג עשירותה. והוא הדין לגבי הנקה, כיון שמנהג משפחתו שאין האֵם עצמה מניקה אלא שוכרים לה מינקת, עולה למנהגו, ואינה חייבת להניק בעצמה.

הגמרא מביאה אסמכתא לכלל זה: **אָמַר רַב הוּנָא, מַאי קְרָאָה** – באיזה פסוק נרמז דין זה, שעולה עמו ואינה יורדת עמו, שנאמר לגבי שרה אמנו, כשנלקחה לבית אבימלך, שאמר לו ה' (בראשית כ ג) 'הִנְךָ מֵת עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ וְהִיא בְּעוּלַת בָּעַל', ולשון 'בְּעָלַת' שנקט באה ללמד שהאשה נוהגת **בְּעָלְיָתוֹ** שֶׁל **בַּעַל,** שאם הבעל מעולה בנכסים ממנה, עולה עמו, **וְלֹא בִּירִידָתוֹ** שֶׁל **בַּעַל,** שאם הוא ירוד בנכסים ממנה, אינה יורדת עמו.

דרשה אחרת: **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, מֵהָכָא** – מפסוק זה יש ללמוד כן, שנאמר אצל חוה (בראשית ג ב) 'וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִיא הָיְתָה אֵם כָּל חָי', **לְחַיִּים נִיתְּנָה** – לטובתה נישאה לו האשה, **וְלֹא לְצַעַר נִיתְּנָה.**

* * *

שנינו במשנה: 'ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה, טוחנת ואופה ומכבסת מבשלת ומניקה את בנה, מצעת לו המטה ועושה בצמר. **הִכְנִיסָה לוֹ שִׁפְחָה** אחת, אינה טוחנת ואינה אופה ואינה מכבסת' **וְכוּ'.** מקשה הגמרא: מכך שפטרה אותה המשנה רק משלש מלאכות אלו, משמע **דְּהָא שְׁאָרָא** – אבל את שאר המלאכות, **עָבְדָא** – עושה האשה, אף שהכניסה לו שפחה אחת, ומדוע חייבת בהם, **וְתִימָא לֵיהּ** – ותאמר לו האשה, **עֲיֵילִית לָךְ אִיתְּתָא כַּהֲרֵיקָאי** – הכנסתי לך אשה במקומי, שתעשה עבורך את כל המלאכות המוטלות עלי. מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ** הבעל, קודם שהכנסת את השפחה היית עושה את כל המלאכות עבור שנינו בלבד, אך עתה שהכנסת שפחה התרבו המלאכות, כיון שיש לעשותן אף עבור השפחה, ואם כן **הָא** – שפחה זו, **טָרְחָא** לעשות מלאכות **לְדִידִי וּלְדִידָהּ** – בשבילי ובשביל עצמה, אך **כַּמִּי דִּידָךְ מַאן טָרַח** – מי יטרח עבורך, ולכן מחלקים את כל העבודות בין האשה והשפחה, וכך יוכלו לעשות את המלאכות עבור כולם. מביאה הגמרא את המשך המשנה: הכניסה לו **שְׁתַּיִם** – שתי שפחות, אף **אֵינָהּ מְכַשֶּׁלֶת וְאֵינָהּ מְנִיקָה וְכוּ'.** מקשה הגמרא: **הָא שְׁאָרָא, עָבְדָא** – אבל את שאר המלאכות היא עושה, והיינו מצעת את המטה ועושה בצמר, ומדוע היא חייבת בכך, והרי אף שהתבאר לעיל שבשפחה אחת אין די כיון שהם עתה שלשה, והמלאכות מתרבות, מכל מקום עתה הרי הכניסה שפחה נוספת, **וְתִימָא לֵיהּ** – ותאמר לו האשה, **עֲיֵילִית לָךְ אִיתְּתָא אַחֲרִיתִי** – הכנסתי לך אשה אחרת, מלבד הראשונה, **דְּטָרְחָה לְדִידִי וּלְדִידָהּ** – שתעשה מלאכות עבורי ועבורה, **וְחָדָא** – ואחת שתטרח **לְדִידָךְ וּלְדִידָהּ** – עבורך ועבורה, ואני לא אצטרך לעשות כלום.

מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ** הבעל, מתוך שהתרבו עתה בני הבית, מצויים יותר אורחים, ואם רק שתי השפחות יעשו את המלאכות, **כַּמִּי אוֹרְחֵי וּפָרְחֵי מַאן טָרַח** – מי יעשה מלאכה עבור ה'אורחים', שדרכם להשאר שבוע או חודש, וכן עבור ה'פורחים', והיינו אותם שנמצאים זמן קצר וממשיכים לדרכם, וכדי שיהיה מי שיטרח עבורם אין להטיל רק על שתי השפחות את כל מלאכות הבית, אלא אף האשה עצמה עושה מקצת מלאכות.

שנינו במשנה: הכניסה לו **שָׁלֹשׁ** שפחות, אף **אֵינָהּ מַצַּעַת הַמִּטָּה** ואינה עושה בצמר. מקשה הגמרא: משמע שנפטרת רק ממלאכות אלו, **הָא שְׁאָרָא, עָבְדָא** – אבל את שאר המלאכות הקטנות שאשה חייבת לעשות לבעלה, צריכה היא לעשות. ומדוע, **וְתִימָא** לֵיהּ – ותאמר לו האשה, **עֲיֵילִית לָךְ אַחֲרִיתִי** – הכנסתי לך שפחה אחרת, שלישית, שתועיל גם **לְאוֹרְחֵי וּפָרְחֵי.**

מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ** הבעל, **נְפִישׁ בְּנֵי בֵיתָא נְפִישׁ אוֹרְחֵי וּפָרְחֵי** – כשמתרבים בני הבית, מתרבים אף האורחים, ואין די בעבודתן של שלשת השפחות, אלא אף את צריכה לעשות חלק מהמלאכות.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן, נמצא שלעולם לא תיפטר האשה מכל המלאכות, שהרי ככל שיתרבו השפחות יתרבו האורחים, **וְאֲפִילּוּ** אם הכניסה **אַרְבַּע** שפחות, **נַמִּי** – גם תצטרך לעשות מלאכות קטנות, שהרי יתרבו יותר אף האורחים, ואילו במשנה שנינו שאם הכניסה ארבע שפחות נפטרת מכל מלאכות הבית.

מתרצת הגמרא: כשיש **אַרְבַּע** שפחות, **כֵּיוָן דְּנָפְשֵׁי לְהוּ** – שמרובות הן, **מְסַיְּיעָן אַהֲדָדֵי** – עוזרות הן זו לזו, ויכולות לעשות את כל המלאכות, ואף של האורחים שהתרבו, ואין האשה צריכה לעשות שום מלאכה.

* * *

שנינו במשנה שאם הכניסה האשה לבעלה שפחה אחת או יותר, נפטרת מחלק ממלאכות הבית, או אף מכולן. הגמרא מבארת מה כוונת המשנה ב'הכניסה לו שפחה': **אָמַר רַב חָנָא, וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, לֹא** – אין כוונת המשנה שהִכְנִיסָה לוֹ **מַמָּשׁ,** והיינו שהביאה שפחה בנדונייתה, **אֶלָּא** כֵּיוָן שֶׁרָאוּיָה לְהַכְנִיס, והיינו שהכניסה נדוניא רבה, בשיעור שכדאי למביאה נדוניא כזו לקנות במקצתה שפחות, **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא** הִכְנִיסָה ממש, פטורה מהמלאכות כפי השיעורים המנויים במשנה. מביאה הגמרא אופן נוסף שנפטרת האשה מהמלאכות המוטלות עליה: **תָּנָא** בברייתא, **אֶחָד** – בין שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ שפחות, **וְאֶחָד** שֶׁצִּמְצְמָה לוֹ מִשֶּׁלָּהּ, שהסתפקה בפחות ממה שמגיע לה ממנו לצרכיה, ובכסף שנשאר אפשר לקנות שפחה, נפטרת מהמלאכות כאילו הכניסה שפחה ממש.

* * *

שנינו במשנה: הכניסה לו **אַרְבַּע** שפחות, **יוֹשֶׁבֶת בְּקַתֶּדְרָא** – כסא מנוחה, ואינה עושה מלאכה. **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא, אָמַר רַב הוּנָא, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ שיוֹשֶׁבֶת בְּקַתֶּדְרָא** ואינה חייבת במלאכות, **אֲבָל** ראוי לה לשמש את בעלה בדברים של חיבה, כגון **מוֹזֶגֶת** –

המשך בעמוד כט

רש"י

בריי — בריאים. **עיני** — עיניהם גדולות. **חני** — בעלי חן. **כרפסא** — 1אפי"א. כוסברתא 2אליינדר"א בלע"ז. **צערא דידה הוא** — החלב רב בדדיה, ומצערה. **דלאו אורחה** — אין דרך משפחתה להניק. **בחריקאי** — במקומי. ולי נראה לשון חידקי — קרן, כלומר לשון פקידת מקום, בפקד מקומי ובפגמי. **אורחי** — אורחים המשתהים שבת או חדש. **פרחי** — עוברים לדרכם. לפי שבמקום שיש בני בית רבים נוהגים להתארח עוברי דרך. **הא שארא** — כגון דברים קטנים. **שראויה להכנים** — שהכניסה נדוניא רבה, ויש כדאי למביאה נדוניא זו לקנות ממקצתה שפחות להכניס ולשמשה. **אבל מוזגת לו כוס ומצעת לו מטה** — לפרוס סדין ולבדין, דבר שאינו טורח. ומשום דמילי דחיבה נינהו, כדי שתתחבב עליו. ולא דמי למצעת דמתניתין דהוי דבר של טורח. ובכפייה הני לא כפי לה, אלא חכמים השיאוה עצה טובה להנהיג זאת בישראל. **חוץ מזוגת כוס** — כל שהוא דברים של קירוב וחיבה, ומביאין לידי הרגל דבר. **מיחלפא** ליה — בימי ליבונה. **אבי סריא** — מראשותיו. **אשרשיפא** — ספסל. הכל משהין **לפני שמש** — המשמש בסעודה, ואוכלין בפניו, ושוהין מלהאכילו עד שיקומו הקרואים. **חוץ מבשר שמן כו'** — שמתאוה להם, ומצטער. **בתקופת תמוז** — שריחו חזק, וחום היום מחרחר בו כארס. **תבשילא דארדי** — מין כמהין ופטריות. **אסתכני** — הייתי מסוכן לאחזני בולמוס, מחמת תאות רעבוני. **גרגלידי** — חתיכות דקות ועגולות, 3מריר"א בלע"ז. **תמרתא דחנוניתא** — תמרה שמינה, כמו: קריב לגבי דהנינא ואידחו (שבועות מז,ב). **קיוהא** — קידיון שיניים, 4איגרו"ר בלע"ז. **כל דאית ליה ריחא או קיוהא** — מזיק את מי שאוכלין לפניו ואינו אוכל. **חד פפי** — מאכיל את השמש מכל מין ומין. **וחד פפי** ליה ממין **אחר** — בתחלת סעודה לשובע, ומשאר המינין משההו עד שיגמור סעודתו. **קדים פפי** — קודם שיתן לפניו. **מאחר פפי** — מכל מין ומין, לאחר שנתן לפניו ולפני האורחין. **דקדים פפי משתעי אליהו בהדיה** — לפי שכשנותן לפניהן והוא רואה ומתאוה ומצטער, ופעמים שיש אורחין הרבה. **אזגור** — שם מלך פרס. **אטורנגא דמלכא** — מושיב המנות לפני השרים, ובלשונינו 5שינישקלאקו"ש.

דחוור

בְּרִיֵּי, דְּאָכְלָה בֵּיעֵי - הָווּ לָהּ בְּנֵי עֵינָנֵי, דְּאָכְלָה כַּוְורֵי - הָווּ לָהּ בְּנֵי חִינָנֵי, דְּאָכְלָה כַּרְפָּסָא - הָווּ לָהּ בְּנֵי זִיוְתָנֵי, דְּאָכְלָה כּוּסְבַּרְתָּא - הָווּ לָהּ בְּנֵי בִּישְׁרָנֵי, דְּאָכְלָה אֶתְרוֹגָא - הָווּ לָהּ בְּנֵי רֵיחָנֵי. בְּרַתֵּיהּ דְּשָׁבוֹר מַלְכָּא אָכְלָה בָּהּ אִמָּהּ אֶתְרוֹגָא, וְהָווּ מַסְּקֵי לָהּ לְקַמֵּיהּ אֲבוּהּ בְּרֵישׁ רֵיחָנֵי. אָמַר רַב הוּנָא: בָּדֵק לָן רַב הוּנָא בַּר חִינָּנָא: הֵיא אוֹמֶרֶת לְהָנִיק וְהוּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא לְהָנִיק - שׁוֹמְעִין לָהּ, צַעֲרָא דִּידָהּ הוּא. הוּא אוֹמֵר לְהָנִיק וְהֵיא אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא לְהָנִיק - מַהוּ? כָּל הֵיכָא דְּלָאו אוֹרְחָהּ - שׁוֹמְעִין לָהּ, הֵיא אוֹרְחָהּ וְהוּא לָאו אוֹרְחֵיהּ - מַאי? בָּתַר דִּידֵיהּ אָזְלִינַן אוֹ בָּתַר דִּידָהּ אָזְלִינַן? וּפְשִׁיטְנָא לֵיהּ מֵהָא: עוֹלָה עִמּוֹ וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת עִמּוֹ. אָמַר רַב הוּנָא: מַאי קְרָאָהּ? "וְהֵיא בְּעוּלַת בָּעַל" - בַּעֲלִיָּתוֹ שֶׁל בַּעַל, וְלֹא בִּירִידָתוֹ שֶׁל בַּעַל. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר מֵהָכָא: "כִּי הִיא הִיְתָה אֵם כָּל חָי" - לְחַיִּים נִיתְּנָה, וְלֹא לְצַעַר נִיתְּנָה. "הִכְנִיסָה לוֹ שִׁפְחָה וכו'". הָא שָׁאֲרָא - עֲבָדָא. וְתֵימָא לֵיהּ: עַיְּילִית לָךְ אִיתְּתָא בַּחֲרִיקָאי! מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ: הָא טָרְחָא לְדִידִי וּלְדִידָךְ, קַמֵּי דִּידָךְ מַאן טָרַח? "שִׁפְחָה אֵינָהּ מְבַשֶּׁלֶת וְאֵינָהּ מַגִּיקָה וכו'". הָא שָׁאֲרָא - עֲבָדָא. וְתֵימָא לֵיהּ: עַיְּילִית לָךְ אִיתְּתָא אַחֲרִיתֵי דְּטָרְחָה לְדִידִי וּלְדִידָךְ, וַחֲדָא לְדִידָךְ וּלְדִידָהּ! מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ: קַמֵּי אוֹרְחֵי וּפָרְחֵי מַאן טָרַח? "שָׁלֹשׁ אֵינָהּ מַצַּעַת הַמִּטָּה". הָא שָׁאֲרָא - עֲבָדָא. וְתֵימָא לֵיהּ: עַיְּילִית לָךְ אַחֲרִיתֵי לְאוֹרְחֵי וּפָרְחֵי! מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ: נָפֵישׁ בְּנֵי בֵיתָא - נָפֵישׁ אוֹרְחֵי וּפָרְחֵי. אִי הָכִי, אֲפִילּוּ אַרְבַּע נַמִּי! אַרְבַּע, כֵּיוָן דִּנְפִישֵׁי לְהוּ מְסַיְּיעָן אַהֲדָדֵי. אָמַר רַב חָנָא וְאִיתֵימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: לֹא הִכְנִיסָה לוֹ מַמָּשׁ, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרָאוּיָה לְהַכְנִיס, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה. תָּנָא: אֶחָד שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ, וְאֶחָד שֶׁצִּמְצְמָה לוֹ מִשֶּׁלָּהּ. "אַרְבַּע יוֹשֶׁבֶת בְּקַתֶּדְרָא". אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא אָמַר רַב הוּנָא: אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ יוֹשֶׁבֶת בְּקַתֶּדְרָא - אֲבָל מוֹזֶגֶת לוֹ כּוֹס, וּמַצַּעַת לוֹ אֶת הַמִּטָּה, וּמַרְחֶצֶת לוֹ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא אָמַר רַב הוּנָא: כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ - נְדָה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ, חוּץ מִמְּזִיגַת הַכּוֹס, וְהַצָּעַת הַמִּטָּה, וְהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו. וְהַצָּעַת הַמִּטָּה - אָמַר רָבָא: לָא אֲמָרַן אֶלָּא בְּפָנָיו, אֲבָל שֶׁלֹּא בְּפָנָיו לֵית לָן בָּהּ. וּמִזִּיגַת הַכּוֹס - שְׁמוּאֵל מְחַלְּפָא לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ בִּידָא דִּשְׁמָאלָא, אַבֵּיי מַנְחָא לֵיהּ אַפּוּמָא דְּכוּבָא. רָבָא אַבֵּי סָדִיָּא, רַב פַּפָּא אַשַּׁרְשִׁיפָא. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא אָמַר רַב הוּנָא: הַכֹּל מַשְׁחִין בִּפְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ, חוּץ מִבְּשָׂר וְיַיִן. אָמַר רַב חִסְדָּא: בָּשָׂר שֶׁמֵּן וְיַיִן יָשָׁן. אָמַר רָבָא: בָּשָׂר שָׁמֵן - כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, יַיִן יָשָׁן - בִּתְקוּפַת תַּמּוּז. אָמַר רַב עָנָן בַּר תַּחֲלִיפָא: הַוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּמָר שְׁמוּאֵל, וְאַיְיתוּ לֵיהּ תַּבְשִׁילָא דְּאַרְדֵּי, וְאִי לָאו דִּיהַב לִי - אִיסְתַּכְּנִי. אָמַר רַב אַשִׁי: הַוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב כָּהֲנָא, וְאַיְיתוּ לֵיהּ גַּרְגְּלִידֵי דְּלִיפְתָּא בְּחָלָא, וְאִי לָאו דִּיהַב לִי - אִיסְתַּכְּנִי. רַב פַּפָּא אָמַר: אֲפִילּוּ תְּמַרְתָּא דְּהַנּוּנִיתָא. כְּלָלָא דְּמִילְּתָא: כָּל דְּאִית לֵיהּ רֵיחָא וְאִית לֵיהּ קִיוּהָא. אֲבוּהּ בַּר אִיהִי, וּמְנַיְּמִין בַּר אִיהִי, חַד סָפֵי מִכָּל מִינָא וּמִינָא, וְחַד סָפֵי מֵחַד מִינָא. מָר - מִשְׁתָּעֵי אֵלֵיהוּ בַּהֲדֵיהּ, וּמָר - לָא מִשְׁתָּעֵי אֵלֵיהוּ בַּהֲדֵיהּ. הָנְהוּ תַּרְתֵּין חֲסִידֵי, וְאָמְרֵי לָהּ רַב מָרִי וְרַב פִּנְחָס בְּנֵי רַב חִסְדָּא, מָר קָדֵים סָפֵי וּמָר מְאַחַר סָפֵי, דְּקָדֵים סָפֵי - אֵלֵיהוּ מִשְׁתָּעֵי בַּהֲדֵיהּ, דִּמְאַחַר סָפֵי - לָא מִשְׁתָּעֵי אֵלֵיהוּ בַּהֲדֵיהּ. אֲמֵימַר וּמָר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי הָווּ קָא יָתְבִי אַפִּיתְחָא דְּבֵי אִזְגּוּר מַלְכָּא, חָלֵיף וְאָזֵיל אַטּוּרְנְגָּא דְּמַלְכָּא. חַזְיֵיהּ רַב אַשִׁי לְמָר זוּטְרָא

דחוור

הכניסה לו שפחה אחת — קצת תימה: אם הוא זן אותה, אם כן מה מרויח הבעל? דבלא שפחה היא היתה עושה הכל, ולא היה זן אלא אותה לבדה, ועתה זן אותה ואת שפחתה. **ואחת** שצמצמה לו משלה גרסינן — פירוש: צמצמה לו ממה שהוא חייב ליתן לה, כמו קופה של בשמים ושאר דברים, וצמצמה כל כך שיכול לקנות מזה כמה שפחות, רבינו תם. ויש גורסין: שמצאה לו משלו, כלומר: שהוא עשיר, שיכול לקנות הרבה שפחות כפי צרכה.

אבל מוזגת לו את הכוס ומצעת לו המטה — והא דתנן שלש אינה מצעת — כתבתי בריש מכילתין (ד,ב) ודלא הוי כמו הצעת המטה דמתניתין. **מחלפא** דביתהו בידא דשמאלא — במחזור ויטרי פירש הרב רבי שמעיה שהיה נזהר רש"י אפילו שלא ליתן מפתח מידו לידה. ומכאן אין ראיה, דשאני מזיגת כוס שהוא דבר של חיבה, ואסורה אפילו להביא לפניו על השולחן, אלא למר מנחא ליה אבי סדיא, ולמר אפומא דכובא. ומסדר אליהו דקתני גבי ההוא עובדא דמייתי בפרק קמא דשבת (יג,ב) באדם אחד שקרא הרבה ושנה הרבה כו' ששאל אליהו לאשתו: שמא הבאת לו את הפך, שמא הבאת לו את השמן? ואמרה לו: חס ושלום, אפילו באצבע קטנה לא נגע בי — נמי אין ראיה. דמצינן לפרש דשלא על הבאת הפך היה מקפיד, אלא הכי קאמר: שמא בשעת הבאת הפך לא נזהרת ונגע ביך. וכן משמע, שהשיבתו: אפילו באצבע קטנה לא נגע בי. אבל שלא הביאה לו — לא קאמרה. ומה שפירש דמחלפא ליה בידא דשמאלא בימי לבונה, דמשמע שיש להקל בימי לבונה מבימי נדותה, וכן מצינו בפרק קמא דשבת (שם) בההוא עובדא שהבאתי לעיל, דקאמר: בימי נדותיך מהו אצלך, בימי לבוניך מהו אצלך — נראה דהיו רגילין לטבול אחר שבעה לראיה כשפוסקת, דלא אסירא השתא אלא מדרבנן. אבל בזמן הזה, שאין רגילות לטבול עד אחר שבעה נקיים — אין חילוק בין ימי נדות לימי לבון, כדאמרינן במסכת שבת (סד,ב): "תהיה בנדתה" — בהווייתה תהא, עד שתבא במים.

לא

אֲבָל מוֹזֶגֶת לוֹ כּוֹס, וּמַצַּעַת לוֹ אֶת הַמִּטָּה, וּמַרְחֶצֶת לוֹ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא אָמַר רַב הוּנָא: כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ - נְדָה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ, חוּץ מִמְּזִיגַת הַכּוֹס, וְהַצָּעַת הַמִּטָּה, וְהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו. וְהַצָּעַת הַמִּטָּה - אָמַר רָבָא: לָא אֲמָרַן אֶלָּא בְּפָנָיו, אֲבָל שֶׁלֹּא בְּפָנָיו לֵית לָן בָּהּ. וּמִזִּיגַת הַכּוֹס - שְׁמוּאֵל מְחַלְּפָא לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ בִּידָא דִּשְׁמָאלָא, אַבֵּיי מַנְחָא לֵיהּ אַפּוּמָא דְּכוּבָא. רָבָא אַבֵּי סָדִיָּא, רַב פַּפָּא אַשַּׁרְשִׁיפָא. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא אָמַר רַב הוּנָא: הַכֹּל מַשְׁחִין בִּפְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ, חוּץ מִבְּשָׂר וְיַיִן. אָמַר רַב חִסְדָּא: בָּשָׂר שָׁמֵן וְיַיִן יָשָׁן. אָמַר רָבָא: בָּשָׂר שָׁמֵן - כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, יַיִן יָשָׁן - בִּתְקוּפַת תַּמּוּז. אָמַר רַב עָנָן בַּר תַּחֲלִיפָא: הַוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּמָר שְׁמוּאֵל, וְאַיְיתוּ לֵיהּ תַּבְשִׁילָא דְּאַרְדֵּי, וְאִי לָאו דִּיהַב לִי - אִיסְתַּכְּנִי. אָמַר רַב אַשִׁי: הַוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב כָּהֲנָא, וְאַיְיתוּ לֵיהּ גַּרְגְּלִידֵי דְּלִיפְתָּא בְּחָלָא, וְאִי לָאו דִּיהַב לִי - אִיסְתַּכְּנִי. רַב פַּפָּא אָמַר: אֲפִילּוּ תְּמַרְתָּא דְּהַנּוּנִיתָא. כְּלָלָא דְּמִילְּתָא: כָּל דְּאִית לֵיהּ רֵיחָא וְאִית לֵיהּ קִיוּהָא. אֲבוּהּ בַּר אִיהִי, וּמְנַיְּמִין בַּר אִיהִי, חַד סָפֵי מִכָּל מִינָא וּמִינָא, וְחַד סָפֵי מֵחַד מִינָא. מָר - מִשְׁתָּעֵי אֵלֵיהוּ בַּהֲדֵיהּ, וּמָר - לָא מִשְׁתָּעֵי אֵלֵיהוּ בַּהֲדֵיהּ. הָנְהוּ תַּרְתֵּין חֲסִידֵי, וְאָמְרֵי לָהּ רַב מָרִי וְרַב פִּנְחָס בְּנֵי רַב חִסְדָּא, מָר קָדֵים סָפֵי וּמָר מְאַחַר סָפֵי, דְּקָדֵים סָפֵי - אֵלֵיהוּ מִשְׁתָּעֵי בַּהֲדֵיהּ, דִּמְאַחַר סָפֵי - לָא מִשְׁתָּעֵי אֵלֵיהוּ בַּהֲדֵיהּ. אֲמֵימַר וּמָר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי הָווּ קָא יָתְבִי אַפִּיתְחָא דְּבֵי אִזְגּוּר מַלְכָּא, חָלֵיף וְאָזֵיל אַטּוּרְנְגָּא דְּמַלְכָּא. חַזְיֵיהּ רַב אַשִׁי לְמָר זוּטְרָא

דחוור

לא ליתן תבן לפני בהמתו ולא ליתן תבן לפני בקרו — דשניהם אינה מחוייבת, כדתניא בפרק בתרא דנדרים (פא,ב): דברים שבינה לבין אחרים — אינו מיפר. כיצד? קונם שאני עושה לפי אבא, לפי אביך, לפי אחי, לפי אחיך, שלא אתן תבן לפני בהמתך, שלא אתן תבן לפני בקרך — אינו יכול להפר.

והני מילי בביתנא רומאה — והא דדייקינן אמתניתין: בצמר — אין, בפשתים — לא, בביתנא רומאה.

הלכה כרבי אליעזר — והא דקיימא לן בכל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו — אין זה אותו שהיה בימי רבי אליעזר. **איכא** בינייהו שפחות — אומר רבינו שמואל בן מאיר: שפחות ושכנגדה, דהיינו אפר מקלה, שהוא מימרא, דתרוויהו בינייהו נינהו. ורבינו תם פירש: דהא דקאמר מתניתין ומתניתא רב מלכיא — לא אתא לאפלוגי על מימרא של רב מלכיא, אלא אתא למימר דכל מתניתין ומתניתא רב מלכיא ולא רב מלכיו. אבל [שמעתתא — יש מהם רב מלכיו ויש מהם] נמי רב מלכיא. וכן מוכח, דקאמר: וסימניך מתניתא מלכתא. אבל משמעתתא לא נותן סימן. **התלמידים** יוצאין שלא ברשות שלשים יום והפועלים שבת אחת — פירש רבינו יצחק: דאתא לאשמועינן דאף על גב דמנהגם היה ללמוד ולעשות מלאכה בעירם, ועונה האמורה בתורה לתלמיד מערב שבת לערב שבת, כדאמרינן בגמרא. ולפועלים שתים בשבת, כדקתני סיפא. אפילו הכי יכולים לשנות ממנהגם ולצאת, תלמידים שלשים יום ופועלים שבת אחת.

אלא

דַּחֲוַור אַפֵּיהּ, שָׁקַל בְּאֶצְבְּעָתֵיהּ, אַנַּח לֵיהּ בְּפוּמֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: אַפְסַדְתָּ לִסְעוּדְתָא דְּמַלְכָּא. אֲמַרוּ לֵיהּ: אַמַּאי הֵיעֲבִיד הָכִי? אֲמַר לְהוּ: מַאן דְּעָבִיד הָכִי - פָּסֵיל לְמֵאֲכַל דְּמַלְכָּא. אָמְרוּ לֵיהּ: אַמַּאי? אֲמַר לְהוּ: דָּבָר אַחֵר חֲזָאי בֵּיהּ. בָּדְקוּ וְלָא אַשְׁכְּחוּ. שָׁקַל אֶצְבְּעָתֵיהּ אַנַּח עֲלֵיהּ אֲמַר לְהוּ: הָכָא מִי בְּדַקִּיתוּ? בָּדְקוּ אַשְׁכְּחוּ. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן: מַאי טַעְמָא סָמְכַתְּ אַנִּיסָּא? אֲמַר לְהוּ: חֲזָאי רוּחַ צְרַעַת דְּקָא פָּרְחָה עֲלֵיהָ. הַהוּא רוֹמָאָה דַּאֲמַר לָהּ לְהַהִיא אִיתְּתָא: מִינְסַבְתְּ לִי? אָמְרָה לֵיהּ: לָא. אָזֵיל אַיֵּתֵי רִימְנֵי, פְּלֵי וַאֲכַל קַמָּהּ, כָּל מַיָּא דְּצָעֲרֵי לָהּ - בְּלַעְתֵּיהּ, וְלָא הַב לָהּ, עַד דְּזָג לָהּ. לְסוֹף אֲמַר לָהּ: אִי מָסֵינָא לָךְ מִינְסַבְתְּ לִי? אָמְרָה לֵיהּ: אִין. אָזֵיל אַיֵּתֵי רִימְנֵי, פְּלֵי וַאֲכַל קַמָּהּ. אֲמַר לָהּ: כָּל מַיָּא דְּצָעֲרֵי לָךְ - תּוּף שַׁדַּאי, תּוּף שְׁדַאי. עַד דְּנָפְקָא מִינָּהּ כִּי הוּצָא יָרְקָא, וְאִתַּסְיָאת. "וְעוֹשָׂה בַּצֶּמֶר". בַּצֶּמֶר - אִין, בְּפִשְׁתִּים - לָא. מַתְנִיתִין מַנִּי - רַבִּי יְהוּדָה הִיא. דְּתַנְיָא: אֵינוֹ כּוֹפֶה לֹא לַעֲמוֹד לִפְנֵי אָבִיו, וְלֹא לַעֲמוֹד לִפְנֵי בְּנוֹ, וְלֹא לִיתֵּן תֶּבֶן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ. אֲבָל כּוֹפֶה לִיתֵּן תֶּבֶן לִפְנֵי בְּקָרוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף אֵינוֹ כּוֹפֶה לַעֲשׂוֹת בְּפִשְׁתָּן, מִפְּנֵי שֶׁפִּשְׁתָּן מַסְרִיחַ אֶת הַפֶּה וּמְשַׁרְבֵּט אֶת הַשִּׁפְתַּיִם. וְהָנֵי מִילֵּי - בְּכִיתְּנָא רוֹמָאָה. "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֲפִילּוּ הִכְנִיסָה לוֹ מֵאָה שֶׁפְּחוֹת". אָמַר רַב מַלְכִּיו אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: שִׁפּוּד, שְׁפָחוֹת וְגוּמּוֹת - רַב מַלְכִּיו, בְּלוֹרִית, אֵפֶר מִקְלָה וּגְבִינָה - רַב מַלְכִּיא. רַב פַּפָּא אָמַר: מַתְנִיתִין וּמַתְנִיתָא - רַב מַלְכִּיא, שְׁמַעְתְּתָא - רַב מַלְכִּיו. וְסִימָנֵךְ: מַתְנִיתָא מַלְכָּתָא. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ שְׁפָחוֹת. "רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר וכו'". הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּמִיטַּלְלָא בְּגוּרְיָיתָא קִיטְנְיָיתָא וְנִדְרַשִׁיר. **משנה** הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: שַׁבָּת אַחַת. הַתַּלְמִידִים יוֹצְאִין לְתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם, הַפּוֹעֲלִים שַׁבָּת אַחַת. הָעוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה: הַטַּיָּלִין - בְּכָל יוֹם, הַפּוֹעֲלִים - שְׁתַּיִם בְּשַׁבָּת, הַחַמָּרִים - אַחַת בְּשַׁבָּת, הַגַּמָּלִים - אַחַת לְשִׁלְשִׁים יוֹם, הַסַּפָּנִים - אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. **גמרא** מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי? גָּמְרֵי מִיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה. וּבֵית הִלֵּל? גָּמְרֵי מִיּוֹלֶדֶת זָכָר. וּבֵית הִלֵּל נַמִי נִגְמְרוּ מִיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה! אִי מִיּוֹלֶדֶת גָּמְרֵי לָהּ - הָכִי נַמִי, אֶלָּא בֵּית הִלֵּל מִנְּדָה גָּמְרֵי לָהּ. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? מָר סָבַר: מִידֵּי דְּשִׁכִּיחַ מִמִּידֵי דְּשִׁכִּיחַ, וּמָר סָבַר: מִידֵּי דְּהוּא גָּרִים לָהּ מִמִּידֵי דְּהוּא גָּרִים לָהּ. אָמַר רַב: מַחֲלוֹקֶת בִּמְפֻרָּשׁ, אֲבָל בִּסְתָם - דִּבְרֵי הַכֹּל יוֹצִיא לְאַלְתַּר, וְיִתֵּן כְּתוּבָּה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ בִּסְתָם נַמִי יַמְתִּין, שֶׁמָּא יִמְצָא פֶּתַח לְנִדְרוֹ. הָא פְּלִיגִי בָּהּ חֲדָא זִימְנָא, דְּתְנַן: הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלֵּיהָנוֹת לוֹ, עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם - יַעֲמִיד פְּרָנָס, יוֹתֵר מִכָּאן - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה. וְאָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּמְפֻרָּשׁ, אֲבָל בִּסְתָם - יוֹצִיא לְאַלְתַּר וְיִתֵּן כְּתוּבָּה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ בִּסְתָם נַמִי יַמְתִּין, שֶׁמָּא יִמְצָא פֶּתַח לְנִדְרוֹ! צְרִיכָא, דְּאִי אִיתְּמַר בְּהָא - בְּהָא קָאָמַר רַב, מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר בְּפַרְנָס. אֲבָל בְּהַהִיא, דְּאֶפְשָׁר בְּפַרְנָס - אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְשִׁמּוּאֵל. וְאִי אִיתְּמַר בְּהַהִיא - בְּהַדְּ קָאָמַר שְׁמוּאֵל, אֲבָל בְּהָא - אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַב, צְרִיכָא. "הַתַּלְמִידִים יוֹצְאִין לְתַלְמוּד וכו'". בִּרְשׁוּת כַּמָּה? כַּמָּה דְּבָעֵי.

אורחא

דחוור אפיה — פניו זועפים, שנתאוה למאכל. אמר ליה — אטורנגא לרב אשי. אפסדתא לסעודתא — לא יאכל המלך מעתה. אמרו לו — שוטרי המלך: אמאי תעביד הכי? אמר להו — רב אשי. דעביד הכי פסיל למיכל למלכא — העושה מאכל כזה — אין ראוי שיאכל המלך מאכל מידו. דבר אחר חזאי ביה — בשר של חזיר מצורע, ובלשון לעז קורין לו 1שורשמי"ן. שקל אצבעתיה — רב אשי שקל אצבעתיה דקפילא. אנח עליה — על אחת החתיכות: אנחירה לא גרסינן. הכא מי בדקיתו — כלומר, בדקתם את חתיכה הזו? בדקו אשכחו — נס נעשה לו. דפרחה עילויה — דמר זוטרא. פלי — מבקע. והרבה יש לו דומים במסכת נדה (כא,ב): דפלי פלויי. מיא דצערי — רוק שגדל בתוך הפה מחמת קיהוא דבר הנאכל בפניו, ואינו אוכל ממנו. עד דזג — נפחו פניה וכריסה, ונעשו כזכוכית, שכן דרכי הנפוחים. תוף שדאי — רקקי והשליכי. לעמוד — לשרת. בהמתו — סוס וחמור, שהן מזויינין וצוהלים לרביעה. אבל בקר אינו להוט אחר רביעת אשה, ואין יצרו ניכר כל כך, לפיכך אין אשה נסתית לו. ואני שמעתי: בקרו — נקבות, בהמתו — זכרים. משרבט — פושטן כמין שרביט עד שנעשין גדולות. ובלשונינו נקרא 2אשא"ש. על ידי שהיא צריכה לשרות החוט תמיד ברוק. שפוד שפחות וגומות — סימני הלכות הן: שפוד — במסכת ביצה, שפחות — כאן, גומות — במסכת נדה. בלורית — במסכת עבודה זרה, אפר מקלה — במסכת מכות, גבינה — במסכת עבודה זרה. תלת מנייהו מתניתין — שפחות ובלורית וגבינה, ותלת מנייהו שמעתתא, ופרשינהו רב מלכיו ורב מלכיא. רב פפא — אסימנא דרב מלכיו פליג, דקאמר: שפחות רב מלכיו, ליתא, דכל מתניתין ומתניתא דהכא — רב מלכיא פרשינהו. אבל שמעתתא דאמר ברב מלכיו — מודינא לך. וסימניך — שלא תחליף בגירסא. מתניתא מלכתא — לגבי שמעתא הויא מתניתא מלכתא, דהא מינה מותבינן תיובתא לשמעתא. וסימניך — מלכיא, לשון נקבה. אבל מלכיו — לשון זכר. היינו תנא קמא — רבי אליעזר, מה לי לידי שעמום מה לי לידי זימה? דמיטללא בגורייתא קיטנייתא ונדרשיר — משחקת בבלבים דקים, ושחוק שקורין 3אישקקי"ש. לידי זימה איכא, לידי שיעמום — ליכא, דאין שיעמום אלא ביושב ותוהא ובטל לגמרי. **משנה** המדיר את אשתו — כגון דאמר: יאסר הנאת תשמישך עלי. אבל הנאת תשמישי עליך — לא מיתסרא, דהא משועבד לה, דכתיב "ועונתה לא יגרע". והכי מוקמינן בנדרים בפרק "ואלו נדרים" (פא,ב). בית שמאי אומרים שתי שבתות — אם הדירה שתי שבתות — תמתין, ואם יותר — יוציא ויתן כתובה. הטיילין — מפרש בגמרא. החמרים — שיוצאין לכפרים להביא תבואה למכור בשוק. הגמלין — סוחרי חבילות, ומביאין על הגמלים ממקום רחוק. הספנים — פורשין לים הגדול לקצווי ארץ. **גמרא** מיולדת נקבה — ששוהא שבועיים מתשמיש. נגמרו מיולדת נקבה — כיון דאשכחן אורח ארעא לשהות כל כך — אין לנו לכופו להוציא. הכי גרסינן: אי מיולדת גמרי הכי נמי. מידי דשכיח — כעס, שכועס על אשתו ומדירה. ממידי דשכיח — נדות, לאפוקי לידה דלא שכיח כולי האי. מידי דהוא גרים לה — נדר האיש גורם לה לשהות, וכן לידה על ידו באה לה, לאפוקי נדה דממילא. ויש לנו ללמוד מן הדומה [אפילו לא שכיח כולי האי]. אפילו בסתם נמי יתמין — לבית שמאי שתי שבתות ולבית הלל שבת אחת. שמא — בתוך הזמן ילמוד למצוא פתח חרטה, לומר: אדעתא דהכי לא נדרי, ויתיר לו חכם נדרו. מליהנות לו עד שלשים יום — קונם אם נהנית לי עד שלשים יום, ולא הדירה מהנאת תשמיש, דהא לא חייל, משום דמשועבד לה. וגבי מזונות נמי מוקמינן ליה לקמן (עא,א) באומר לה "צאי מעשה ידיך למזונותיך". ופרנס — משום דלא ספקא. ואית דמוקמא כגון שהוא מן הגמלים או מן הספנים, שאין לכופו בשביל תשמיש. ולאו מילתא היא, דהא מוקמא לקמן אכולהו קתני מתניתין לענין מדיר — שבוע אחת. יעמיד פרנס — שיזון אותה. והתם פריך: ואטו פרנס לאו שליחותיה עביד? תשמיש — לא אפשר בפרנס. ואי אתמר בהא — מליהנות לו. בהא אמר שמואל — משום דאפשר בפרנס.

אורחא

דְּחָוַור אַפֵּיהּ – שהלבינו פניו, מחמת שהתאוה למאכל. **שָׁקַל בְּאֶצְבַּעְתֵּיהּ** – לקח רב אשי מהמאכל באצבעו, **וּאֲנַח לֵיהּ בְּפוּמֵיהּ** – והניח למר זוטרא בפיו. **אָמַר לֵיהּ** המלצר של המלך לרב אשי, **אַפְסַדְתְּ לִסְעוּדְתָא דְּמַלְכָּא** – קלקלת את סעודת המלך, משום שלא יאכל המלך ממאכל שנגעת בו באצבעך. **אָמְרוּ לֵיהּ** שוטרי המלך לרב אשי, **מַאי אַמַּאי תָּיְיבִיד הָכִי** – מדוע עשית כך. **אָמַר לְהוּ** רב אשי, **מַאן דְּעָבִיד הָכִי פָּסִיל לְמַאֲכַל דְּמַלְכָּא** – מי שעושה מאכל כזה, פסל את מאכל המלך, ואין ראוי שיאכל המלך ממאכליו. **אָמְרוּ לֵיהּ**, **אַמַּאי** – מדוע, מה פסול היה במאכל זה. **אָמַר לְהוּ** רב אשי, **דָּבָר אַחֵר חָזֵאי בֵּיהּ** – בשר חזיר מצורע ראיתי בו. **בָּדְקוּ** שוטרי המלך את המאכל, **וְלֹא אַשְׁכְּחוּ** – לא מצאו שיש בו דבר זה. **שָׁקַל אֶצְבַּעְתֵּיהּ** – לקח רב אשי את אצבעו של הבודק, **וּאֲנַח עֲלֵיהּ** – והניח אותה על אחת החתיכות, **וְאָמַר לְהוּ** לבודקים, **הָבָא מִי בְּדָקִיתוּ** – האם בדקתם כאן אם יש צרעת. **בָּדְקוּ** שם, ונעשה לו נס **וַאַשְׁכְּחוּ** – ומצאו כדבריו, שיש בה צרעת. **אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן** לרב אשי, **מַאי טַעְמָא סָמַכְתְּ אַנִּיסָּא** – מדוע סמכת על הנס, ונתת ממאכל המלך למר זוטרא. **אָמַר לְהוּ** רב אשי, **חָזֵאי רוּחַ צָרַעַת דְּקָא פָּרְחָה עִילְּוֵיהּ** – ראיתי רוח צרעת שפורחת על מר זוטרא מחמת תאות המאכל, והיה מסוכן.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין דומה: **הַהוּא רוּמָאָה** – מעשה בגוי רומאי, **דְּאָמַר לָהּ לְהַהִיא אִיתְּתָא** – שאמר לאשה אחת, **מִינְסַבְתְּ לִי** – האם תינשאי לי. **אָמְרָה לֵיהּ** האשה, **לָא**. וכדי לכפותה להנשא לו, **אָזִיל אֵיתֵי רִימָנֵי** – הלך והביא רימונים, **פָּלֵי וְאָכַל קַמָּהּ** – ביקע אותם, ואכל לפניה, ולא נתן לה מהם, והתאותה להם מאד, **כָּל מַיָּא דְּצַעֲרֵי לָהּ** – כל רוק שעלה בפיה מחמת תאותה למאכל, **בְּלַעְתֵּיהּ** – היתה בולעת אותו, **וְלֹא הַב לָהּ** – ולא נתן לה הרומאי מהרימונים, **עַד דְּזָג לָהּ** – נפחו פניה וכריסה ונעשו כזכוכית, כדרך הנפוחים. **לְסוֹף** – אחרי שכבר נהיתה מסוכנת, **אָמַר לָהּ** הרומאי, **אִי מְסַיְּינָא לָךְ** – אם ארפא אותך, האם **מִינַּסְבַתְּ** [–תינשאי] **לִי, אָמְרָה לֵיהּ** האשה **אִין** – כן. **אָזִיל אֵיתֵי רִימָנֵי** – הלך והביא רימונים נוספים, **פָּלֵי וְאָכַל קַמָּהּ** – ואף אותם ביקע ואכל לפניה, אך **אָמַר לָהּ, כָּל מַיָּא דְּצַעֲרֵי לָךְ** – כל רוק שיעלה בפיך מחמת תאות האכילה, **תּוּף שַׁדָּאי, תּוּף שַׁדָּאי** – רקקי והשליכי החוצה. עשתה האשה כדבריו, **עַד דְּנַפְקָא מִינָּהּ** – שיצא ממנה הרוק המסוכן שבלעה, **כִּי הוּצָא יַרְקָא** – כמו עלה לולב ירוק, **וְאִתַּסְיָאת** – והבריאה.

* * *

שנינו במשנה: 'ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה וכו' **וְעוֹשָׂה** – טווה **בַּצֶּמֶר'**. מדייקת הגמרא: **בַּצֶּמֶר, אִין** – צריכה היא לטוות, אך **בְּפִשְׁתִּים, לָא** – אינה צריכה לטוות. מבארת הגמרא: **מַתְנִיתִין** – משנתינו, הסוברת שאין האשה צריכה לטוות פשתן, **מַנִּי** – כשיטת מי היא, **כְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא**, הבעל, **אֵינוֹ כּוֹפֶה** לאשתו **לֹא לַעֲמוֹד** לשרת **לִפְנֵי אָבִיו, וְלֹא לַעֲמוֹד** לשרת **לִפְנֵי בְּנוֹ, וְלֹא לִיתֵּן תֶּבֶן לִפְנֵי בְהֶמְתּוֹ** – סוסו וחמורו, **אֲבָל כּוֹפֶה לִיתֵּן תֶּבֶן לִפְנֵי בְּקָרוֹ** – שוורים ופרות. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף אֵינוֹ כּוֹפֶה לַעֲשׂוֹת** – לטוות **בְּפִשְׁתָּן, מִפְּנֵי שֶׁפִּשְׁתָּן מַסְרִיחַ אֶת הַפֶּה, וּמְשָׁרְבֵט** – פושט כשרביט **אֶת הַשְּׂפָתַיִם** ונעשות גדולות, משום שצריך להרטיבו ברוק בזמן טוויתו. **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודבר זה שאמרנו, שפשתן משרבט את השפתים, הוא רק **בְּכִיתְּנָא רוּמָאָה** – בפשתן רומאי.

* * *

שנינו במשנה: **'רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֲפִילּוּ הִכְנִיסָה לוֹ מֵאָה שְׁפָחוֹת** כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זימה'. פוסקת הגמרא את ההלכה: **אָמַר רַב מַלְכִּיו, אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר.**

אגב שהוזכר פסקו של רב מלכיו, מביאה הגמרא ששה דינים, מהם נשנו במשנה ובברייתא, ומהם נאמרו בגמרא, שדיברו בהם רב מלכיו ורב מלכיא, שני אמוראים ששמם דומה. ונותנת בהם הגמרא סימן, שנוכל לזכור מה אמר רב מלכיו ומה אמר רב מלכיא: **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, 'שַׁפּוּד'** – הדין שנאמר במסכת ביצה (כח:) לגבי שפוד שצלו בו בשר ביום טוב, ומאוס הוא, שמותר לשומטו בטלטול מן הצד ולהניחו בקרן זוית. **'שְׁפָחוֹת'** – הדין האמור כאן, שהלכה כרבי אליעזר שאף אם הכניסה לו מאה שפחות חייבת לעשות בצמר. **וְ'גוּמּוֹת'** – הדין האמור בנדה (נב.), ששתי שערות שהם סימני גדלות, אין צריך שיהיו שערות ממש אלא די שיש שתי גומות של שערות, אמרם **רַב מַלְכִּיו**. ואילו **'בְּלוֹרִית'** – הדין המבואר בברייתא (ע"ז כט.), שישראל המספר את שערותיו של הגוי אסור לתקן לו בלוריתו לשם עבודה זרה, והיינו שצריך להניח מלספר שלש אצבעות סביבות הבלורית לכל צד. **ו'אֵפֶר מִקְלֶה'** – שאסור ליתן אפר כירה על גבי מכה, כיון שמשאיר רושם ונראה ככתובת קעקע. **ו'גְּבִינָה'** – שאסור לאכול גבינה של עובדי כוכבים, משום שמחליקים פניה בשומן חזיר, אמרם **רַב מַלְכִּיָּא.**

רַב פַּפָּא נחלק **וְאָמַר** סימן אחר לדבר, **מַתְנִיתִין וּמַתְנִיתָא** – דינים שנאמרו לגבי משניות או ברייתות, אמרם **רַב מַלְכִּיָּא.** ודינים שנאמרו לגבי **שְׁמַעְתָּתָא** – מימרות שהובאו בגמרא, אמרם **רַב מַלְכִּיו. וְסִימָנָךְ** – וסימן לכלל זה, **'מַתְנִיתָא, מַלְכִּיָּא'** – הברייתא היא כמלכה כלפי הגמרא, וכן המשנה, שמהן מקשים על מימרות האמוראים, ומלכה היא לשון נקבה, ואף מלכיא הוא לשון נקבה, והסימן הוא שרב מלכיא הוא שדיבר על הברייתות והמשניות.

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה ההבדל בין דברי רבי חנינא בריה דרב איקא, לבין דברי רב פפא. משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ 'שְׁפָחוֹת'**, כלומר, הדין האמור בסוגייתנו שנפסקה הלכה כרבי אליעזר שאפילו אם הכניסה לו מאה שפחות צריכה לעשות בצמר, שלדברי רבי אחא בריה דרב איקא אמר זאת רב מלכיו, ואילו לרב פפא, כיון שדין זה נאמר לגבי משנה, אמר זאת רב מלכיא.

* * *

שנינו במשנה: **'רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר וְכוּ'** אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה, יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי שיעמום'. מקשה הגמרא: מה הוסיף רבן שמעון בן גמליאל, הרי **הַיְינוּ** – זהו דברי **תַּנָּא קַמָּא** – רבי אליעזר, שאומר שאפילו אשה שהכניסה לבעלה מאה שפחות חייבת לטוות צמר, כיון שהבטלה מביאה לידי זימה, ומה החילוק בין הטעם של זימה לבין הטעם של שעמום.

מתרצת הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – יש ביניהם הבדל להלכה, באשה **דְּמִיטַּלְּלָא בְּגוּדַרְיֵיתָא קִיטְנְיֵיתָא** – שמשחקת בכלבים קטנים, **וַדַּרְשִׁיר** – ובמשחק השחמט. שלדברי רבי אליעזר, שהטעם הוא משום זימה, הרי אף בזה יש חשש זימה, כיון שאינה עסוקה בשום מלאכה, אך לטעמו של רבן שמעון בן גמליאל שחושש לשעמום, והיינו לשגעון שבא מחמת הבטלה, אין טעם זה שייך כאן, שהרי אינה יושבת בטלה.

משנה

משנתינו מבארת את דיני המדיר את אשתו מתשמיש המטה, וכן את חיובי העונה המוטלים על כל אדם לפי ענינו: **הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה**, שאסר על עצמו את הנאת תשמישה, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, אם הדירה רק למשך **שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת** – שתי שבועות, צריכה להמתין ואינו חייב להוציאה, אך אם הדירה לזמן ארוך יותר, אינה צריכה להמתין, אלא יוציאה מיד בגט ויתן כתובה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, רק אם הדירה **שַׁבָּת אַחַת** – שבוע אחד, צריכה להמתין, אך יותר מכך אינה צריכה להמתין, אלא יוציאה מיד בגט ויתן כתובה.

דין נוסף: **הַתַּלְמִידִים** הלומדים תורה, **יוֹצְאִין** – רשאים לצאת מעירם לעיר אחרת **לְתַלְמוּד תּוֹרָה** אף **שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת** נשותיהם, לתקופה של **שְׁלֹשִׁים יוֹם**. אך **הַפּוֹעֲלִים** יוצאים מעירם ללא רשות

המשך בעמוד רכד

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שישי עמוד א

היא להוציאם בידים, וְכיון שתיקון כלאחר יד אסורו מדרבנן, **בִּמְקוֹם פְּסִידָא** – הפסד, שהמים עשויים להזיק את ביתו, **לֹא גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנַן**. מסיקה הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הֲלָכָה כְּנַחוּם אִישׁ גַּלְיָא.**

* * *

הגמרא חוזרת לדון בשיעור היתר היניקה. שנינו בברייתא: ״רבי יהושע אומר [שהתינוק יונק] אפילו ארבע וחמש שנים. **פֵּרַשׁ לְאַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, וְחָזַר, כְּיוֹנֵק שֶׁקֵּץ**״. מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** זמן הוא שיעור הפרישה, שאחריו אסור להחזירו ליניק. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר חֲבִיבָא, אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁלֹשָׁה יָמִים,** אך בפחות מכך אין זו פרישה ומותר להחזירו. **אִיבָּא דְּאָמְרֵי** – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, שאין זו מימרא של רב יהודה בר חביבא בשם שמואל, אלא **תָּנֵי** [–שנה] **רַב יְהוּדָה בַּר חֲבִיבָא** ברייתא זו **קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, שהשיעור הוא שְׁלֹשָׁה יָמִים.**

* * *

הגמרא מביאה ברייתא בענין חיוב האשה להניק את בנה: **תָּנוּ רַבָּנַן,** אשה המֵינֶקֶת את בנה, **שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ כְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ** ללידת התינוק, **הֲרֵי זוֹ לֹא תִתְאָרֵס, וְלֹא תִינָּשֵׂא**

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שבת קודש עמוד ב

נשותיהם לעשות מלאכה בעיר אחרת, רק **שַׁבָּת אַחַת** – שבוע. נאמר בתורה (שמות כא י) ״שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע״, ועתה מבארת המשנה מהו שיעור עונה של כל אדם: **הָעוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה,** שחייבה תורה את האדם לפקוד את אשתו, נתנו בה חכמים שיעורים לפי התעסקות האדם, **הַבַּטָּלָנִין** – בני אדם שאינם עוסקים בסחורה או במלאכה, עונתם **בְּכָל יוֹם. הַפּוֹעֲלִים** שתש כחם, עונתם רק **שְׁתַּיִם בְּשַׁבָּת** – פעמיים בשבוע. **הַחַמָּרִים** – המהלכים עם חמוריהם לכפרים להביא תבואה לשוק, **אַחַת בְּשַׁבָּת. הַגַּמָּלִים,** שמביאים חבילות על הגמלים ממקום רחוק, **אַחַת לְשָׁלֹשִׁים יוֹם. הַסַּפָּנִים,** שיוצאים בספינות לים הגדול, **אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים,** דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

* * *

גמרא

הגמרא מבררת מה הם סברות מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל, לגבי המדיר את אשתו מתשמיש המטה. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה טעמם **דְּבֵית שַׁמַּאי,** האומרים שעד שתי שבתות צריכה האשה להמתין, ואין כופים את בעלה לגרשה. משיבה הגמרא: **גְּמָרֵי** – לומדים זאת מִדין אשה **הִיוֹלֶדֶת נְקֵבָה,** שטמאה שבועיים ואסורה בתשמיש, וכיון שמצאנו שדרך העולם היא שלפעמים אסורה האשה על בעלה שבועיים, אין לנו לכופו להוציא מחמת זמן כזה. וְאילו טעמם של **בֵּית הִלֵּל,** שצריכה להמתין רק שבוע, משום **דִּגְמָרֵי** – לומדים זאת **מִיּוֹלֶדֶת זָכָר,** שטמאה רק שבוע, ואף זו אינה צריכה להמתין יותר משבוע.

מקשה הגמרא: **וּבֵית הִלֵּל נַמִּי** – ואף לשיטת בית הלל, מדוע למדו מיולדת זכר, **נִגְמְרוּ** – ילמדו **מִיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה,** דכיון שמצאנו בה שהיא ממתינה שבועיים, אם כן אף זו יכולה להמתין שבועיים.

הגמרא מבארת את טעמם של בית הלל באופן אחר: **אִי מִיּוֹלֶדֶת גָּמְרֵי לֵהּ** – אם היו בית הלל לומדים מיולדת, **הָכִי נַמִּי** – אכן היו אומרים שצריכה להמתין שבועיים, כיולדת נקבה, אך בית הלל אינם לומדים מיולדת כלל, **אֶלָּא בֵּית הִלֵּל מִנְּדָה גָּמְרֵי לֵהּ** – לומדים דין זה מדין נדה, שמן התורה ממתינה רק שבוע לטהרתה קודם שתשמש מיטתה, ואף זו צריכה לסבול רק המתנת שבוע, ולא יותר.

מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – באיזו סברא נחלקו בית שמאי ובית הלל, ומדוע אלו לומדים מיולדת נקבה ואלו לומדים מנדה. מבארת הגמרא: **מַר סָבַר** – בית הלל סוברים שיש ללמוד **מִידֵּי דִּשְׁכִיחַ** – דבר המצוי, שרגילות היא שכועס הבעל על אשתו ומדירה הנאה, **מִמִּידֵּי דִּשְׁכִיחַ** – מדבר מצוי, והיינו טומאת נדה, שטמאה רק שבוע. אך לידה אינה דבר מצוי, ואין ללמוד ממנה דין זה. **וּמַר סָבַר** – בית שמאי סוברים שמסתבר ללמוד **מִידֵּי דְּהוּא גָּרִים לֵהּ** – דבר שהוא גרם לה איסור, היינו שמדירה הנאה, **מִמִּידֵּי דְּהוּא גָּרִים לֵהּ** – מדבר שהוא גרם לה, היינו לידה, שעל ידו באה לה, וכשם שבלידה ממתינה שבועיים, אף זו צריכה להמתין שבועיים, אך אין ללמוד דין זה מנדה, שאין זה דבר הנגרם על ידו.

הגמרא מבארת באלו אופנים נחלקו בית שמאי ובית הלל: **אָמַר רַב, מַחְלוֹקֶת** בית שמאי ובית הלל כמה זמן צריכה להמתין היא רק **בְּמְפָרֵשׁ** – שפירש בנדרו לכמה זמן הוא מדירה, בית שמאי סוברים שאם הדירה שבועיים צריכה להמתין, ובית הלל סוברים שרק אם הדירה שבוע צריכה להמתין. **אֲבָל בְּסְתָם** – אם הדיר אותה ללא קיצבת זמן, **דִּבְרֵי הַכֹּל יוֹצִיא לְאַלְתַּר** – יגרשנה מיד **וְיִתֵּן כְּתוּבָה,** ואינה צריכה להמתין לו שבוע או שבועיים, שמא ימצא פתח לנדרו. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ** אם הדירה **בְּסְתָם, נַמִּי** – גם כן **יַמְתִּין** מלגרשה, לבית שמאי שבועיים ולבית הלל שבוע, **שֶׁמָּא** בתוך זמן זה **יִמְצָא פֶּתַח** חרטה **לְנִדְרוֹ.**

הגמרא מביאה מחלוקת דומה של רב ושמואל בענין אחר, ומבארת מדוע הוצרכו לחלוק בשני המקומות. שואלת הגמרא: מדוע הוצרכו רב ושמואל לחלוק כאן בפירוש, **הָא פְּלִיגֵי בָּהּ חָדָא וְיָמְנָא** – הרי נחלקו רב ושמואל במחלוקת זו פעם אחת, בביאור משנה המובאת להלן, ומדבריהם שם אפשר להבין שאף כאן נחלקו, **דְּתָנַן** במשנה להלן (ע.), **הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלֵּיהָנוֹת לוֹ,** ומחמת כן אינו יכול לתת לה מזונות, אם הדירה **עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, יַעֲמִיד פַּרְנָס** – ימנה אדם שיפרנס אותה משלו, ויפרע לו הבעל. **יוֹתֵר מִכָּאן** – אך אם הדירה הנאה ליותר משלשים יום, **יוֹצִיא** את אשתו בגט, **וְיִתֵּן כְּתוּבָה. וְאָמַר רַב,** לֹא **שָׁנוּ** שצריכה להמתין שלשים יום **אֶלָּא בְּמְפָרֵשׁ** בנדרו שמדירה רק לשלשים יום, **אֲבָל בְּמדירה סְתָם, יוֹצִיא לְאַלְתַּר וְיִתֵּן כְּתוּבָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ** אם הדירה **בְּסְתָם, נַמִּי יַמְתִּין** שלשים יום, **שֶׁמָּא יִמְצָא פֶּתַח לְנִדְרוֹ.** והיינו יכולים להבין שמסתבר שכשם שנחלקו שם אם עליה להמתין שמא ימצא פתח כך יחלקו גם כאן, ומדוע הוצרכו לחלוק בפירוש גם שם וגם כאן.

משיבה הגמרא: **צְרִיכָא** – הוצרכו רב ושמואל לחלוק בפירוש בשתי המשניות, **דְּאִי אִיתְּמַר בְּהָא** – אם היו חולקים בפירוש רק במשנתינו, היינו סבורים שרק **בְּהָא** – במדיר את אשתו מתשמיש המטה **קָאָמַר רַב** שאם לא קצב זמן לנדרו יגרש מיד, **מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשַׁר בְּפַרְנָס,** ולכן אינה צריכה להמתין כלל, **אֲבָל בְּהַהִיא** – במדיר את אשתו מליהנות לו, **דְּאֶפְשַׁר** לספק את צרכיה **בְּפַרְנָס,** שיפרנסה במקומו, **אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ** – שמא הוא מודה **לִשְׁמוּאֵל** שימתין שלשים יום שמא ימצא פתח לנדרו. **וְאִי אִיתְּמַר בְּהַהִיא** – במשנה להלן, היינו סבורים שרק **בְּהַהִיא** – במדיר את אשתו מליהנות לו, **קָאָמַר שְׁמוּאֵל** שיש להמתין שלשים יום, משום שאפשר לפרנסה על ידי אחר, **אֲבָל בְּהָא** – במדיר את אשתו מתשמיש המטה, **אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַב** – שמא מודה הוא לרב, שאם לא קצב זמן יוציאה בגט מיד, **צְרִיכָא** – לכן הוצרכו רב ושמואל לחלוק בפירוש בשתי המשניות.

* * *

שנינו במשנה: **הַתַּלְמִידִים יוֹצְאִין לְתַלְמוּד** תורה שלא ברשות שלשים יום **וְכוּ׳.** שואלת הגמרא: אם יוצאים **בִּרְשׁוּת** נשותיהם, **כַּמָּה** זמן מותר להם לצאת. משיבה הגמרא: **כַּמָּה דְּבָעֵי** – כמה שרוצים, שהרי נשותיהם מסכימות לכך.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שישי עמוד ב

להניק, 'בֶּן חֲבֵרְתָּהּ' מִיבַּעְיָא – וכי צריך לומר שלא תניק. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – היית יכול לומר שלגבי בְּנָהּ הוּא – זהו הטעם שאסורה להניקו, משום דְּחַיֵּים עִילָּוֵיהּ, מְמַצְיָא לֵיהּ טִפֵּי – שמתוך שהיא מרחמת עליו ממצה לו יותר חלב ביניקתו, ויחסר חלב לתינוק ששכרוה עבורו, אֲבָל בֶּן חֲבֵרְתָּהּ, אִי לָאו דַּהֲוָה לָהּ מוֹתָר – לולי שהיה לה עודף חלב, לֵיהּ הֲוָה מְמַצְיָא לֵיהּ, ויהא מותר לה להניקו, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיעה לנו הברייתא שאין הדבר כן, אלא אף את בן חברתה אסורה להניק.

שנינו בברייתא: 'פָּסְקָה קִימְעָא, אוֹכֶלֶת הַרְבֵּה'. מבררת הגמרא: מֵהֵיכָא – מהיכן תקבל את המזונות שלא פסקו לה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מִשֶּׁלָּהּ – משל עצמה.

עוד שנינו בברייתא: לֹא תֹּאכַל עִמּוֹ דְּבָרִים הָרָעִים לחלב. מבררת הגמרא: מַאי נִינְהוּ – מה הם אותם דברים. משיבה הגמרא: אָמַר רַב כַּהֲנָא, כְּגוֹן כְּשׁוּת – צמח שעושים ממנו שיכר, וְחָזִיז – עשבים של זרע תבואה, וְדָגִים קְטַנִּים, וַאֲדָמָה. אַבָּיֵי אָמַר, אסורה לאכול אֲפִילּוּ קָרָא וַחֲבוּשָׁא – דלעת וחבוש. רַב פַּפָּא אָמַר, אסורה לאכול אֲפִילּוּ (קרא) [קוֹרָא] – הרך שנוסף על ענף הדקל בשנה זו, וְכוּפְּרָא – תמרים קטנים. רַב אַשִׁי אָמַר, אֲפִילּוּ כַּמְכָא – כותח, וְהַרְסָנָא – דגים מטוגנים בקמח וציר ושומן שלהם. מבארת הגמרא: מינים אלו שנמנו כאן, מִינֵיהוּ פָּסְקֵי חֲלָבָא – יש מהם שגורמים שיפסק חלבה, וּמִינֵיהוּ – ויש מהם דְּעָכְרֵי חֲלָבָא – שעוכרים את החלב.

* * *

אגב אותם מאכלים שמזיקים להנקה, מביאה הגמרא עוד הנהגות שגורמות תועלת או נזק לבנים: דִּמְשַׁמְּשָׁא בֵּי רֵיחַיָּא – המשמשת מיטתה במקום הריחים, הָווּ לָהּ – יהיו לה בָּנֵי נִכְפֵּי – החולים במחלת הנפילה. דִּמְשַׁמְּשָׁא עַל אַרְעָא – המשמשת מיטתה על הקרקע, הָווּ לָהּ בָּנֵי שָׁמוּטֵי, ארוכי צואר. דְּדָרְכָא עַל רְמָא דַּחֲמָרָא – הדורכת בזמן עיבורה על צואת החמור, הָווּ לָהּ בָּנֵי גִּירְדָּנֵי, שנמרטים שערות ראשם. דְּאָכְלָה בזמן עיבורה חַרְדְּלָא – חרדל, הָווּ לָהּ בָּנֵי זַלְזְלָנֵי – רעבתנים. דְּאָכְלָה תַּחְלֵי – שחליים, הָווּ לָהּ בָּנֵי דּוּלְפָנֵי – עינידהם זולפות מים תמיד. דְּאָכְלָה מוּגְנֵי – הרגילה לאכול דגים קטנים, הָווּ לָהּ בָּנֵי מְצִיצֵי עֵינָא, שעיניהם פורחות ונעות תמיד. דְּאָכְלָה גַּרְגּוּשְׁתָּא – אדמה, הָווּ לָהּ בָּנֵי מְכוֹעֲרֵי – מכוערים. דְּשָׁתְיָא שֵׁיכְרָא – השותה שיכר, הָווּ לָהּ בָּנֵי אוּכְמֵי – שחורים. דְּאָכְלָה כֵּישְׁרָא וְשָׁתְיָא חַמְרָא – האוכלת בשר ושותה יין, הָווּ לָהּ בָּנֵי

אגרות קודש

ב״ה, י״א ניסן תשכ״ד

ברוקלין, נ.י.

לכבוד מר משה שי׳ ארם

שלום וברכה!

ימים אלו נודעתי ע״ד בחירת כ׳ למשרתו החדשה בסוכנות וכו׳, וכיון שכל ענין הוא בהשגחה פרטית וכל מינוי נותן אפשרויות חדשות ומתוך כך גם אחריות נוספת, אביע תקותי וברכתי שכ׳ ינצל במילואן האפשרויות החדשות שנתוספו לו על הקודמות - וכמו שדברנו בשיחתנו בעת פגישתנו - להפצת הערכים הנצחיים של עמנו בני ישראל מיום היותנו לעם במעמד הר סיני.

ובפרט שרואים במוחש שדוקא ערכים אלו הם סוד קיומו הנצחי של עמנו בני ובנות ישראל, למרות אשר אנחנו המעט בין העמים, וחסד לאומים חטאת, וכמו שנוכח דורנו אוד מוצל מהשואה ושמדות שלא היו כמותן הילי״ת, וכל האומות הנאורות ובלתי נאורות עמדו מנגד וכו׳, אשר אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, אלקים חיים הנותן לנו תורת חיים ומצוותי״ עליהן נאמר וחי בהם.

וכיון שנבחר כ׳ פה אחד, הרי זה מגדיל עוד יותר כח השפעתו ואפשריותו, ויהי רצון שיצליח להוציאן מן הכח אל הפועל הנ״ל.

ולקראת חג המצות, זמן חירותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה להביע ברכתי לחג כשר ושמח ולחירות אמיתית, חירות מדאגות בגשם ומדאגות ברוח, ולהמשיך מחירות ושמחה זו בכל ימי השנה.

בברכת החג.

וכאן עלי חובה נעימה להביע עוה״פ תודתי למר עבור התענינותו בעניני כפר חב״ד, אשר בודאי גם להבא יושיט להם עזרתו באם יוזקקו לה, ועוד וגם זה עיקר, שיתענין בהנעשה שם ולא רק על ידי שמיעה אלא גם על ידי ראי׳ וביקור וכו׳.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שני עמוד א

המלוה שובר ללוה ויהיה מוטל על הלוה לשומרו, חושש רבי יהודה **דִּלְמָא מִירְכַּם תְּבַרְתָּא** – שמא יאבד הלוה את השובר, **וְמַפֵּיק לֵיהּ לִשְׁטָרָא** – ויוציא המלוה את שטר החוב, **וְהָדַר גָּבֵי זִימְנָא אַחֲרִינָא** – ויחזור ויגבה את כל חובו פעם נוספת שלא כדין. אבל **הָכָא,** בכותבת לו 'התקבלתי', **וַדַּאי יָהֵב לָהּ** – וכי נתן לה בעלה את אותו מקצת, הרי **מִילְּתָא כְּעָלְמָא הִיא דְּאָמְרָה לֵיהּ** – דיבור של מחילה בלבד יש כאן, שמחלה האשה על מחצית כתובתה, **אִי נָטְרֵיהּ נָטְרֵיהּ** – אם ישמור שוברו, ישמור ויפטר ממחצית הכתובה, **וְאִי לָא נָטְרֵיהּ** – ואם לא ישמור שוברו, **אִיהוּ הוּא דְּאַפְסִיד אַנַּפְשֵׁיהּ** – הוא הפסיד לעצמו את מחילתה, וישלם לה כעיקר הדין דמי כתובה שלימה, ולא מוטל עלינו לתקן תקנות בעבורו. ולפיכך אף רבי יהודה התיר לכתוב שובר במחילת כתובה.

הגמרא מפרשת מדוע האמוראים לא תירצו האחד כתירוץ חבירו. שואלת הגמרא: **בְּשֶׁלְּמָא אַבַּיֵּי לָא אָמַר כְּרַבִּי יִרְמְיָה,** שמדובר בכותבת לו שובר בתוך כתובתה, משום שבמשנתינו **לָא קָתָנֵי 'שׁוֹבַרְתָּהּ מִתּוֹכָהּ'** אלא 'היא כותבת התקבלתי', ומשמע שמדובר גם באופן שהשובר נכתב בשטר אחר. **אֶלָּא רַבִּי יִרְמְיָה, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּאַבַּיֵּי,** שכיון שלא היה כאן פרעון אמיתי לא איכפת לנו שאם לא ישמור את שוברו יפסיד.

משיבה הגמרא: רבי ירמיה סובר שאף על פי כן אין להתיר כתיבת שובר, **גְּזֵירָה בִּשׁוֹבָר דְּהָכָא** – של משנתינו, שהוא מחילה, **אָטוּ שׁוֹבָר דְּעָלְמָא** – משום סתם שובר שכותב מלוה ללוה, שאם נתיר לכתוב שובר במחילה, יטעו הרואים ויאמרו שכותבים אף בהלואה ופרעון.

* * *

הגמרא עוברת לדון בעיקר דברי רבי יהודה במשנתינו, שיכול הבעל לכתוב לבתולה שטר של מאתים, והיא כותבת התקבלתי ממך מנה וכו'. מדייקת הגמרא: **טַעְמָא** – הטעם שמועילה מחילתה, הוא כיון **דְּכָתְבָה לֵיהּ** 'התקבלתי', שזהו כפרעון ממש, **אֲבָל** אם מחלה האשה על מקצת כתובתה **בְּעַל פֶּה, לָא** – אין מחילתה מועילה, כיון שבאופן כזה ניכר שלא היה כאן פרעון אמיתי, אלא עשו הערמה כדי שיוכל לכונסה ללא כתובה שלימה, והרי הוא כמתנה על מה שכתוב בתורה, שתנאו בטל, וחייב לתת לה את כל כתובתה. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע אין תנאו מועיל, והרי חיוב הכתובה **דָּבָר שֶׁבְּמָמוֹן הוּא, וְשַׁמְּעִינָן לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר,** שאף שאין אדם יכול להתנות על מה שכתוב בתורה, אם התנה על **דָּבָר שֶׁבְּמָמוֹן, תְּנָאוֹ קַיָּים. דְּתַנְיָא** בברייתא, **הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה** בשעת הקידושין **חֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת שֶׁאֵין** לִיךְ **עָלַי** – שלא אתחייב לך, **שֶׁאֵר** – מזונות, **כְּסוּת** – בגדים, **וְעוֹנָה** של תשמיש, **חֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וּתְנָאוֹ בָּטֵל,** לפי שחיוב הבעל בשלשה דברים אלו הוא מן התורה, ואין אדם יכול להתנות להיפטר מדבר שחייבתו התורה, אלא התנאי בטל והמעשה קיים, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** רק לגבי חיוב עונה תנאו בטל, משום שהוא צער הגוף ואינו ניתן למחילה, אבל **בְּדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן,** והיינו בשאר וכסות שהם ענייני ממון, **תְּנָאוֹ קַיָּים,** שכיון שהסכימה להתקדש לו בתנאי זה, מחלה לו עליהם, ובדבר שבממון מועילה מחילה. ואם כן קשה, מדוע במשנתינו סובר רבי יהודה שלא מועילה אמירת 'התקבלתי' על ידי האשה כדי לפחות מכתובתה. מתרצת הגמרא: אמנם בכל מקום סובר רבי יהודה שמועיל תנאי לבטל חיוב ממון, כאן הדבר שונה, כיון **דְּקָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה** שחיוב **כְּתוּבָּה** הוא **מִדְּרַבָּנָן, וַחֲכָמִים עָשׂוּ חִיּוּךְ לְתַקְּנָה** שהיא **מִדְּבָרֵיהֶם, יוֹתֵר מֵחִיּוּב שֶׁל תּוֹרָה,** ואמרו שאין מועיל תנאי לפוטרו מחיוב כתובתה.

מקשה הגמרא: כיצד אתה אומר שחכמים החמירו בדבריהם יותר מדברי תורה, **וְהָרֵי פֵּירוֹת** – לגבי הדין שהבעל אוכל את פירות נכסי מלוג של אשתו, ודין זה הוא תקנה **דְּרַבָּנָן,** וְאף על פי כן סובר רבי יהודה **דְּלֹא עָבְדוּ לְהוּ רַבָּנָן חִיּוּךְ** יותר מדיני התורה, לומר שאין מחילתו מועילה, **דְּתָנַן** במשנה (לקמן פג.), אדם הכותב לאשתו 'דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן', שמחל על תקנה זו של אכילת פירות מנכסי אשתו, לדברי חכמים תנאו קיים, ואינו אוכל פירות בחייה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְעוֹלָם** – גם אם כתב לה 'דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן', עדיין **הוּא אוֹכֵל פֵּרֵי פֵּרוֹת,** כלומר, אם לקחה האשה את פירות הקרקע, וקנתה בהם קרקע נוספת, הרי הוא אוכל את הפירות של הקרקע השניה, שהם 'פירי פירות' של הקרקע הראשונה, שממנה הסתלק הבעל, ואינו מסולק לגמרי מאכילת פירות נכסיה **עַד שֶׁיִּכְתּוֹב לָהּ** 'דין **וּדְבָרִים אֵין לִי בִּנְכָסַיִךְ, וּבְפֵירוֹתֵיהֶן, וּבְפֵירוֹת פֵּרוֹתֵיהֶן עַד עוֹלָם',** שבזה הוא מסלק את עצמו לגמרי מזכויותיו בנכסיה

אגרות קודש

ב"ה, י"ב ניסן תשכ"ד
ברוקלין.

יוסף יצחק שי'

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבך מיום ה' ניסן.

והתקוה אשר מתקדם אתה בלימוד וגם בהנהגה, לימוד תורתנו תורת חיים והלימוד מביא לידי מעשה, קיום מצוותי' והנהגה האמורה.

וכן בודאי למדת כבר פירוש ההגדה של פסח, וגם תשאל הארבע קושיות דמה נשתנה, ועל ידי לימוד האמור והנהגה האמורה, תכנס בסוג דבן חכם, לנחת רוח הוריך שי' וכשתרצה באמת תצליח בכל האמור.

בברכה לבשורות טובות בכל האמור ולחג שמח.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ה. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי תְּפִלּוֹת אַחַת שֶׁל מִנְחָה וְאַחַת שֶׁל מוּסָפִים כְּגוֹן שֶׁאִחֵר לְהִתְפַּלֵּל מוּסָף עַד שֶׁהִגִּיעַ זְמַן הַמִּנְחָה דְּהַיְנוּ שֵׁשׁ שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל שֶׁל מִנְחָה תְּחִלָּה לְפִי שֶׁהִיא תְּדִירָה יוֹתֵר מִתְּפִלַּת הַמּוּסָפִים וְכָל הַתָּדִיר אֶת חֲבֵרוֹ קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ[26].

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁצָּרִיךְ עַתָּה לְהִתְפַּלֵּל שְׁתֵּיהֶן כְּגוֹן שֶׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל סְעֻדָּה גְּדוֹלָה אוֹ קְטַנָּה וְאָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל קוֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל מִנְחָה כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן רל"ב[27] אֲזַי צָרִיךְ לְהַקְדִּימָהּ אֲבָל אִם אֵינוֹ צָרִיךְ כְּלָל עַתָּה לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה יָכֹל לְהַקְדִּים שֶׁל מוּסָף בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַן מִנְחָה קְטַנָּה[טו] שֶׁהִיא עִקַּר תְּפִלַּת הַמִּנְחָה אֲבָל מִשֶּׁהִגִּיעַ עִקַּר זְמַנָּהּ צָרִיךְ לְהַקְדִּימָהּ בְּכָל עֹנֶן.

סימן רפו דיני תפילת מוסף בשבת תחילת סעיף ה

הלכתא רבתא

טו] מנחה קטנה - היינו תשע שעות ומחצה.

ציונים והוספות

26) עד"ז לעיל **סי' קסה ס"ב** (לענין ברכות): אכל דבר שחייב לברך בורא נפשות רבות ברכה אחרונה ושכח והטיל מים יברך תחלה אשר יצר ואח"כ בורא נפשות רבות מפני שברכת אשר יצר תדירה יותר וכל התדיר מחבירו קודם לחבירו.

27) סי' זה בשוע"ר לא הגיע לידנו, ובשו"ע שם ס"ב: לא ישב אדם ... סמוך למנחה, עד שיתפלל ולא לאכול אפי' סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה וי"א דאפילו סעודה גדולה סמוך למנחה גדולה שרי.

ועל ב' דיעות אלו כתב בשוע"ר כאן 'סעודה גדולה או קטנה' היינו או סעודה גדולה לדיעה המתירה לקבוע סעודה משהגיע זמן מנחה גדולה, או סעודה קטנה לאוסרים לקבוע סעודה משהגיע זמן מנחה גדולה.

ב' דיעות אלו הוזכרו גם בשוע"ר בסי' רצא ס"ב.

שולחן ערוך – הלכות שבת

ג נזדמנו לו אורחים מביא כלי אחר וקולט כלי אחר ומצרף ולא יקלוט ויצרף ואח"כ יזמין האורחים אלא מזמינם תחלה ולא יערים לזמן אורחים שאינם צריכים לאכול ולשתות כדי שיותירו לו ואם עבר ועשה שקלט וצירף ואח"כ הזמין אורחים (ואפילו אורחים שאינם צריכים לאכול ולשתות) מותר:

ד אם יזוב תירוש מסדק שבגיגית של ענבים שעדיין לא נדרכו שנמצא אותו הדלף אינו ראוי בשבת שהרי המשקין שזבו בשבת אסורים כמ"ש בסי' ש"כ ואינו רשאי לשום כלי תחתיו מפני שמבטלו מהיכנו כיצד יעשה יניח שם מטתו או שלחנו ויקבע שם ישיבתו ואז יהיה אותו הדלף לפניו כגרף של רעי מפני שמלכלך את הקרקע ועושה טיט ויוכל להניח שם כלי לקבל להדלף כדי שלא יעשה טיט ואין כאן ביטול כלי מהיכנו מפני שכשיתמלא הכלי יוכל לטלטלו לשפכו ולהחזירו תחת הדלף לקבלו כדי שלא יעשה טיט ואין בזה משום איסור טלטול כמ"ש בסי' ש"ח בכל גרף של רעי שהתירו בו הטלטול מפני כבודו של אדם ואף שאין עושין גרף של רעי לכתחלה מכל־מקום משום הפסד התירו כמ"ש שם וכשיתמלא הכלי לא ישפכנו לכלי אחר שלא יבטלנו מהיכנו אלא מריקו בתוך הגיגית שזבו המשקים ממנה שהיא מבוטלת כבר מהיכנה ע"י משקין שבה האסורים משום שזבו בשבת.

ואם הוא רוצה יכול ליתן כלי עם מים תחת יין הדולף כדי שיתבטל היין במים ראשון ראשון ואז מותר לטלטל הכלי ולשפכו ולהחזירו בלי שיקבע שם ישיבתו ואף שאח"כ מתרבה היין על המים אין לחוש לפי שיש מקילין בזה אפילו לענין יין נסך כמ"ש בי"ד סי' קל"ד ויש לסמוך על דבריהם על כל פנים לענין טלטול ואף שיין זה הוא דבר שיש לו מתירין אעפ"כ הוא מתבטל במים שלא אמרו דבר שיש לו מתירין אינו בטל אלא כשנתערב מין במינו אבל לא בשאינו מינו כמ"ש בי"ד סי' ק"ב:

ה נתפזרו לו פירות בחצר אחת הנה ואחת הנה מלקט מעט מעט ואוכל ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול אבל אם נפלו במקום אחד

נותן אפילו לתוך הסל והקופה אלא אם כן נפלו לתוך צרורות ועפרורית שבחצר שאז מלקט אחד אחד ואוכל ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול:

חלק ב סימן שלה דין חבית שנשברה סעיפים ג־ה

א אין עולין באילן בין לח בין יבש ואין נתלין בו (ואין נשענים עליו) ואין משתמשין בו שום תשמיש כגון להניח עליו חפץ או ליטלו ממנו או לקשור בו בהמה וכן כל כיוצא באלו והכל משום גזרה שמא יעלה ויתלוש ממנו פירות או עלין או ענפים וגזרו בכל האילנות אף ביבשים שאין בהם פירות ועלין וענפים משום סייג וגדר.

אבל בור עמוק אפילו מאה אמה מותר לו לירד ולעלות בו ומטפס ויורד ומטפס ועולה ואין חוששין שמא יעקור קרקע במתכוין בירידתו ועלייתו (ויתקן מדרגה ויתחייב משום בונה) לפי שהאדם נזהר בזה יותר מבתלישה מהאילן:

ב לא יעלה באילן מבעוד יום וישב שם כל השבת כולה שהישיבה שיושב שם תשמיש הוא שמשתמש באילן ואם עלה מבעוד יום מותר לירד משחשכה וכן אם עלה בשבת בשוגג מותר לירד ואף שבירידה זו הוא משתמש באילן אין לאסור בשביל כך הואיל ואף בישיבתו שם הוא משתמש באילן אבל אם עלה משחשכה במזיד קנסוהו חכמים להיות שם כל השבת ואסור לו לירד ויש אומרים שאפילו אם עלה מבעוד יום במזיד על דעת שישאר יושב שם משחשכה קנסוהו חכמים ולא התירו לו לירד משחשכה כשעלה מבעוד יום אלא כשעלה על דעת לירד מבעוד יום ונשתהה שם בשוגג ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל:

ג וכל זה באדם שעלה שם שיש איסור בעמידתו שם לכן התירו לירד אף שמשתמש באילן בירידה זו אבל אם הניח עליו חפץ אפילו מבעוד יום אסור ליטלו משחשכה לפי שבנטילה זו הוא משתמש באילן וכשהחפץ מונח שם אין הוא משתמש באילן:

ד וכל זה באילן וכיוצא בו אבל קנים הרכים כירק מותר להשתמש בהם אף על פי שמחוברים בקרקע מפני שלא גזרו אלא על אילן אבל בירק וכיוצא בו לא הזכירו חכמים שבות והרי הם כעשבים שהתירו להלוך עליהם כמו שיתבאר ומכל־מקום צריך ליזהר כשמשתמש בירק וכיוצא בו שלא יזיזם בידיו מפני שהם מוקצה כדין כל מחובר וכמ"ש בסי' שי"ב אבל קנים שהוקשו קצת ואינם רכים כירק אף שאינם קשים כאילן אסור להשתמש בהם והחמירו בהם חכמים יותר מבאילן לענין שיתבאר בסימן ת"ט:

חלק ב סימן שלו אם מותר לילך ע"ג העשבים וכן באילן סעיפים א־ד

לקוטי תורה

והנה ענינה של "חכמה" (ע"פ משנת החסידות) הוא - ביטול, "חכמה" אותיות "כח מ"ה", היינו כח של מ"ה (מ"ה מורה על ביטול, כמו "ונחנו מה"). ומטעם זה, השפע האלקי שבעולם האצילות המאוחד בתכלית עם אלקות הוא מ"חכמה", דכשם שחכמה עצמה ענינה ביטול בתכלית לאלקות, כך העולם המתהווה ומקבל חיותו ממנה - אצילות - הוא עולם המאוחד בתכלית עם אלקות.

משא"כ בעולמות בריאה יצירה ועשי' שהם מציאות יש, אין בהם התגלות הביטול של ספירת החכמה דאצילות. דאפילו בעולם הבריאה שוכנת רק "אימא" (ספירת הבינה דאצילות).

ועליית עולמות על־ידי הביטול, היינו ליכלל באצילות אשר שם גילוי חכמה עילאה שבו מלובש אור אין־סוף.

הוסבר לעיל, שהביטול הנפעל בעולמות על ידי עליית העולמות, סיבתו היא העלי' לאור האלקי שלמעלה מן העולמות, שמחמתו הכל בטל באמת לאלקות.

וזהו ענין "שבת תתאה" - עליית החיות שבנבראים עד לשרשה ומקורה הראשון שבסדר השתלשלות, דהיינו שחיות הנבראים נכללת במדריגת עולם האצילות שהוא בטל בתכלית לאלקות, כי בו שוכנת ומתגלית "חכמה עילאה" (חכמתו יתברך, היינו ספירת החכמה דאצילות), דלהיות שענינה של חכמה הוא ביטול (כנ"ל - כח מ"ה, "ונחנו מה") על כן היא כלי לאור אין סוף ב"ה.

ולפיכך, על ידי "עלי'" זו של חיות העולמות, שנכללת באצילות, נפעל בנבראים הביטול לאלקות.

ועל זה נאמר וישבת מכל אשר עשה.

עליית חיות הנבראים עד לשרשה במדריגת חכמה דאצילות נק' "וישבות גו' מכל אשר עשה", ד"אשר עשה" משמעו התהוות עולמות בריאה יצירה עשי' (כמובא לעיל, שכולם נקראים, בכללות, בשם "עשי'"), ונמצא, דעליית חיות עולמות אלה למקורה בחכמה דאצילות היא ה"שביתה" (היינו העלי' והביטול) "מכל אשר עשה".

אך עדיין אין עלי' זו בכלל השביתה "מכל אשר ברא" (וכפי שהובא לעיל שיש שתי בחינות בשביתת הקב"ה, האחת "מכל אשר עשה", ושביתה עליונה יותר - "מכל אשר ברא"), מפני שגם לאחרי עלייתם לחכמה דאצילות עדיין נמצאים הם בבחי' בריאה ועדיין אין כאן שביתה מבחינת בריאה, וזהו שמדגיש ד"על זה נאמר וישבת מכל אשר עשה" - ולא מכל אשר ברא.

[ולכאורה דבר זה צריך ביאור, שהרי לעיל הובא ד"אצילות" הוא מלשון "האצלה", כי אין כאן בריאה נפרדת אלא רק "האצלה" מן האור האלקי (היינו הפרשת והתגלות כוחות אלקיים מן האין סוף ב"ה), לעומת עולם הבריאה שהוא עולם נברא ונפרד בפני עצמו, הרי שאצילות אינו בבחינת בריאה.

על כן הולך ומפרש, דמ"מ לגבי ה"אין סוף ב"ה" עצמו, שמרומם ומנושא מגדר חכמה, גם החכמה דאצילות נקראת "בריאה יש מאין":]

שהרי גם בחכמה כתיב והחכמה מאין תמצא, שנק' בריאה יש מאין לגבי אור אין סוף ב"ה.

בלשון "בריאה" נכללת גם האצלת בחינת החכמה, ואע"פ שלגבי העולמות שלמטה ממנו - בריאה יצירה עשי' - הרי עולם האצילות אינו נקרא "בריאה" (מאחר שאינו יש ודבר נפרד מאלקות), מ"מ, לגבי אור אין סוף ב"ה נקרא "בריאה יש מאין". ועל זה נאמר "והחכמה מאין תמצא", דקאי על התהוות ספירת חכמה דאצילות (היינו חכמתו של הקב"ה), שהתהוות וגילוי החכמה מן ה"אין סוף ב"ה" (היינו הקב"ה עצמו) היא בריאה "יש מאין" ("מאין תמצא")].

ולפיכך, עליית החיות של עולמות תחתונים (רק) עד לספירת החכמה, היא שביתה ועלי' רק מבחינת "עשי'" (וישבות מכל אשר עשה) - אבל לא מבחינת "בריאה" (אשר ברא), מאחר שגם מדריגת החכמה (דאצילות) היא עדיין בכלל בריאה, ואין כאן עלי' למעלה מבחינת "אשר ברא".

וזהו בחינת שבת תתאה, והוא ענין ביטול היש לאין, וכן הוא בענין שביעית.

מאחר שגם בחינת חכמה דאצילות היא "מציאות" (לגבי אור אין סוף ב"ה), עד שנקראת "בריאה יש מאין" (כנ"ל) - לפיכך, הביטול שנפעל בעולמות ובנבראים (מחמת עליית חיותם למדריגת האצילות, שבה יש גילוי "חכמה עילאה"), הוא רק "ביטול היש", היינו שהיש נשאר במציאותו וישותו אלא שמבטל את עצמו להקב"ה (הבא לידי ביטוי בשביתה ממלאכה, וכן בשביעית - בשביתה ממלאכת האדמה והפקרת פירותי').

והנה כן הוא ג"כ ענין המצות, שהם ג"כ ביטול היש לאין.

גם הביטול הנעשה ע"י קיום המצות (כמבואר לעיל) הוא "רק ביטול היש שלמטה, שהוא מעשה המצות המלובשות בענינים גשמיים, קלף דתפילין ומעות הצדקה".

אמנם השכר שיהי' עי"ז לעתיד, היינו בחינת גילוי עצמות אור אין סוף הסובב כל עלמין, הוא בחינת "אין" שממנו "תמצא" החכמה עילאה.

אבל שכר המצוה לעתיד, הנגרם ע"י קיום המצות, הוא גילוי עצמות אור אין סוף הסובב כל עלמין, והיינו בחינת הביטול האמיתי. ובחינה זו היא למעלה לגמרי אף מן החכמה דאצילות, דהחכמה "מאין תמצא", ואילו אור אין סוף הוא הוא ה"אין" שממנו "נמצאה" ונבראה החכמה.

וזהו בחינת ומדרגת שבת עילאה, והוא מ"ש כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא, שהחכמה נקרא בריאה כנ"ל.

שבת עילאה היא כעין שכר מצוות דלעתיד לבא, שאז יתגלה "עצמות אור הסובב כל עלמין" שהוא למעלה מכל העולמות, והוא בחינת "אין האמיתי".

ועל זה נאמר "כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא" - דבלשון "ברא" נכללת גם החכמה, שלגבי סובב כל עלמין נק' "בריאה" (כנ"ל), ושבת עילאה

היא עליית החיות עד לסובב כל עלמין, שעי"ז יש עלי' ("שביתה") אף לחכמה עילאה, ומעלי' זו נמשך ביטול אמיתי בנבראים.

[וביאור ענין עלי' זו (של חיות העולמות לבחינת ה"אין" שממנו תמצא החכמה) בפרטיות ובעומק יותר:]

והנה חיות והתהוות החכמה הוא רק מבחינת שמו וזיו בלבד, וכמבואר למעלה [פרק ו'] **בפירוש בורא קדושים ישתבח שמך כו'.**

החיות הנמשכת מהקב"ה עצמו להאציל מציאות החכמה דאצילות היא רק זיו ו"הארה חיצונית", שאינה נוגעת לעצמותו כלל (וכמשל זיו השמש שנתבאר לעיל), שלכן נקראת הארה זו "שמו" (ישתבח שמך), לפי שהיא כמו שמו של אדם להבדיל, שאינו נוגע כלל לעצמיות האדם (שהרי כל ענין השם הוא רק בשביל הזולת), וכמו שנתבאר כל זה בארוכה לעיל בפירוש "בורא קדושים ישתבח שמך".

ושמו בגימטריא רצון.

זהו גם מה שתיבת "שמו" בגימטריא "רצון", דכמו שרצון האדם, אע"פ שהוא למעלה משאר כוחות הנפש, מכל מקום, אינו עצמותו ומהותו של האדם, אלא רק התפשטות של הנפש (דרצונו של אדם באיזה דבר היינו מה שנפשו נמשכת ו"מתפשטת" לדבר ההוא), כך החיות מאור אין סוף ב"ה המתפשטת ממנו ית' כדי להאציל מציאות ה"חכמה" נקראת בשם רצונו ית'.

אבל עצמותו ית' הנקרא "בעל הרצון" - ונקרא "מאור", פירוש מקור האור - הוא למעלה מעלה מהיות מקור לחכמה.

אור אין סוף ב"ה הוא מובדל לגמרי מגדר ה"ספירות" ("לאו מכל אלין מידות איהו כלל"), ולא שייך לומר אפילו שהוא ית' מקור לחכמה, שהרי תואר "מקור" מורה שיש איזה יחס ושייכות לדבר המתהווה ממנו.

אלא הוא יתברך נקרא "בעל הרצון". וכן נקרא "מאור", דזה שהמאור הוא מקור לאור המתפשט ממנו, אין זה שהוא טרוד ועסוק בהמצאת האור, אלא ה"אור" נמשך ממנו בדרך ממילא (להיות שאינו אלא הארה בעלמא), שלכן אין האור פועל שום שינוי במאור, וכנ"ל שאין שום שינוי בעצם השמש אם מאיר אורה על הארץ או אם יחשיכו עננים ולא יומשך שם האור.

וכך הוא בנמשל, דאע"פ שהחכמה נמצאת ונאצלת מן האין סוף ("מאין תמצא"), הרי זה רק כדרך שנוצר האור מן המאור, היינו שהחכמה נמצאה ממנו ית' בדרך ממילא מבלי שום טירדא והתעסקות מצד האין סוף ב"ה, מאחר שהוא ית' "למעלה מעלה מהיות מקור לחכמה".

ובשבת יש בחינת עליות העולמות כל כך עד שהחכמה עולה ונכלל במאצילה הסובב כל עלמין, וזהו בחינת שבת עילאה.

אור אין סוף ב"ה עצמו הסובב כל עלמין, שממנו נמצא ו"נאצל" עולם האצילות - נקרא "מאציל", וענינה של שבת עילאה הוא עליית חיות כל העולמות כולם עד כדי התכללותה באור אין סוף ב"ה עצמו (ה"מאציל").

ומצד עלי' זו ניתנה היכולת לאדם להגיע ביום השבת ל"ביטול אמיתי" לאלקות, עד שאין שום דבר בעולמו מלבד עבודת הש"י, ועד שאין לו שום הרגש מציאות עצמו ("אני") כלל.

ובחינת ביטול זה זהו ענין כתר, שהוא לשון שתיקה, כתר לי זעיר, דפירושו המתן לי מעט ודום, שהוא ענין שתיקה.

ידוע דאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין נקרא גם כן בשם "כתר" - כמו הכתר שמקיף וסובב את הראש. ולשון זה ("כתר") מורה גם על "ביטול אמיתי" שנפעל בעולמות ונבראים ע"י גילוי אור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין.

כי "כתר" משמעו "שתיקה" כמ"ש "כתר לי זעיר", שפירושו "המתן לי מעט ודום" [דאליהוא אמר לאיוב, שלא ישיב עדיין על דבריו אלא ישתוק וימתין עד שיגמור את דבריו] - וענין השתיקה מורה על התבטלות גמורה עד שאין יכולים לפתוח את הפה כלל.

והוא הוא הביטול האמיתי דשבת עילאה, שהאדם צריך להגיע לידי התבטלות גמורה כזו כענין ה"שתיקה".

[והולך ומביא עוד ראיות לכך ששתיקה מורה על התבטלות גמורה (למעלה מן החכמה):]

והוא ענין סייג לחכמה שתיקה , סייג הוא גדר ומקיף שלמעלה מהחכמה, הוא השתיקה והביטול.

זהו הפירוש הפנימי במאמר רז"ל "סיג לחכמה שתיקה", ד"סיג" פירושו גדר, היינו דבר המקיף אותו מכל צד (כמו גדר סביב), ועל זה אמרו, דה"גדר" המקיף וסובב את בחינת החכמה (והוא למעלה הימנו) הוא שתיקה, כי על ידי גילוי בחינת הכתר (שסובב ומקיף על החכמה) באים לביטול מוחלט, המתבטא בענין של שתיקה.

וכענין משתאה לה מחריש.

זהו גם מ"ש (באליעזר עבד אברהם) "והאיש משתאה לה מחריש גו'", דהיות שהי' במצב של השתוממות ("משתאה - משתומם ומתבהל כו'"), שראה דבר נפלא מאד שקשה מאד לקבל בשכלו, על כן הי' "מחריש", שנתבטל באופן שלא הי' יכול לדבר.

וכמ"ש במ"א בענין כבד פה וכבד לשון דמשה כו'.

במקום אחר מבואר התוכן הפנימי בזה שמשה הי' "כבד פה וכבד לשון", שזה הי' מצד גודל ביטולו לאלקות, עד שהגיע לבחינת "שתיקה", ביטול מוחלט, שלא שייך להוציא דבר מפיו.

וזהו שאמרז"ל בירושלמי כתיב שבת לה' אלקיך, שבות כה', מה הוא שבת ממאמר אף אתה שבות ממאמר, אמר ר' חנינא בדוחק התירו שאילת שלום בשבת:

מדברי הירושלמי משמע, דהענין ד"שבות ממאמר" אינו רק לשבות מדיבורים בענייני חול אלא מכל סוגי דיבור, שלכן רק בדוחק התירו שאילת שלום. והיינו, לפי שענינה של "שבת עילאה" הוא, שהאדם בא לידי ביטול מוחלט לאלקות, עד לבחינת שתיקה.

ד"ה את שבתותי תשמרו פרק יד

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(יג) **ובכל** זה יובן מה שעיקר קיום התו"מ תלוי בישראל דוקא ולא בעכו"ם שהרי עכו"ם שמניח תפלין ועוסק בתורה אינו ממשיך כלום (רק ז' מצות ב"נ לבד) וגם במצות הצדקה שנאמר צדקה תרומם גוי היינו לישראל דוקא ואדרבה כתיב וחסד לאומים חטאת ואע"פ שחסד זה מחיה רוח שפלים ולמה נחשב לחטאת אם מחיה נפש כמו החסד דישראל אך מפני שלא נצטוו על הצדקה וחסד ע"פ התורה רק מה שעושין חסד מצד טבען הרי אמרו בזהר דכל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין וראיה לדבר ממ"ש האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיה בני ה"ז צדיק גמור ודוקא בישראל כו' לפי שכח זה דבחי' הביטול מכל וכל רק לעשות רצון ה' לבדו כמ"ש במ"ת כל אשר דבר ה' נעשה אין זה רק בישראל לבדם כו' והוא מפני בחינת השפלות באמת שיש בהם ירושה כמו טבע בנפשם מאבותיהם מאברהם שעשה עצמו עפר כו' שמחמת זה נפתח כוונה שבלב במצות רק לעשות רצון ה' לבד וכנ"ל בפי' ונפשי כעפר או פתח לבי שהיא כוונת הלב במצוה דמצות צריכות כוונה אבל עכו"מ שירושתם מאבותיהם בבחי' הגאות וההתנשאות שלזה נאמר בהם רם על כל גוים כנ"ל ע"כ א"א שיעשו המצוה בכוונה דבטול רצון כנ"ל ע"כ אינם ממשיכים כלום ולא להם ניתנו כי בלא שפלות ורעותא דלבא אין שום המשכה מלמעלה וכידוע בפי' אם ישים אליו לבו דוקא אזי רוחו כו' וכמו"כ הוא בכל א' מצד הגסות שבו לא יוכל לעשות מצוה בכוונה ורעותא דלבא (רק לגרמיה ולהתנשאות כחסד לאומים חטאת שמוסיף יניקה ושפע להיכלות החיצונים הנק' חטאת כמ"ש לפתח חטאת רובץ מפני שזה החסד הוא מטוב שבנוגה וזהו דלגרמייהו עבדין להוסיף להם יניקה כו') (וכמו"כ גם בישראל א' אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי יכבד ה' שעושין מצות רק לגרמיי' למען שמי כו'):

שער הפורים

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

ובזה יובן ב' בחי' הילוך הנ"ל דבחי' התהלך לפני הוא ההילוך מלמעלמ"ט, וזהו"ע שסמך גאולה לתפלה, גאולה היא בחי' ק"ש למסו"נ באחד וסמך לתפלה בחי' המל', אמנם בחי' זו א"א רק כמו באברהם וחזקי' אבל לכללות ישראל אמר משה אחרי ה' אלקיכם תלכו מלמטלמ"ע, שאין הכל יכולין לבא למדריגת לפני, ואף שמבחי' אחרי כו' יבואו ג"כ לכל הבחי' דלקמן ואותו תיראו כו' אבל הסדר צ"ל מלמטלמ"ע, וזהו"ע ונתתי משכני בתוככם הוא ההמשכה בפנימיות בחי' ממכ"ע, ובחי' והתהלכתי הוא המשכת בחי' סוכ"ע.

ויובן בהקדים המדרש הנ"ל משל למלך שהי' לו אריס, ולכאורה מה שייכות אריס למעלה, דבשלמא למטה האריס מקבל חלקו למחצה לשליש ולרביע והמותר נשאר למלך דכתי' מלך לשדה נעבד, אבל למעלה מה ענין האריס, ומצינו כן שארז"ל ע"פ לעבדה ולשמרה אדה"ר אריסו של הקב"ה הי'. והענין דכתי' אז תתענג על ה' וקאי אלמעלה אם תשיב משבת שבת כללות כל המצות, וגם צדקה הזכיר הלא פרוס לרעב לחמך ואח"כ אמר אז תתענג על ה' כו', וכמ"ש בחנה ותתפלל חנה על ה', שע"י תפלתה עי"ז הגיעה לבחי' שלמעלה משם הוי', והענין דפי' הוי' הוא יוד חכ' ה' בינה ואנו רואים דחו"ב הוא הכלי להשראת התענוג שהרי כשממציא שכל חדש נתמלא תענוג, וא"א לומר שהשכל והתענוג הוא דבר א' שהרי כשמספר השכל לזולת אינו מתפעל כ"כ בתענוג, אלא צ"ל שהשכל הוא רק הכלי לקבל התענוג, לפי שהתענוג הוא מיסוד המים, מים מגדלים כל מיני תענוג, והחו"ב הם ג"כ מהליחות שבמוח לכן בהתגלות החו"ב נמשך תענוג, ולכן החכ' נק' עדן, ובחכ' הוא רק קצת גילוי רק בבינה השגת השכל לעומקו ולרוחבו שם נתגלה התענוג, וכמשארז"ל ברב יהודא שא"ל המטרוניתא פניך דומים למגדלי חזרים ולמלוי בריבית וא"ל לא חכ' אדם תאיר פניו, לפי שהתגלות התענוג שע"י החכ' מאיר בפנים, אמנם כ"ז הוא רק למטה באדם שהתענוג נמשך מאיזה דבר לכן ע"י ההשכלה נתגלה תענוג, אבל למעלה התענוג אינו נמשך משום דבר דכתי' כי עמך מקו"ח ונק' מקור התענוגים, וא"כ הרי התענוג בחי' מובדלת לגמרי משם הוי' חו"ב, ולהמשיך בחי' תענוג בחו"ב הוא ע"י המצות כנ"ל, וזהו ל' נטייל ל' תענוג, ובג"ע כמאמר אתי קוב"ה לאשתעשע עם צדיקייא בג"ע, וזהו ענין האריס למעלה שכמו למטה הרי המלך מקבל כמו האריס כך למעלה נמשך תענוג בשם הוי' כמו לנשמות ועל־ידם כמא' עם צדיקייא, וזהו"ע אנכי ה' אלקיך שמבחי' אנכי מי שאנכי נמשך להיות ה' אלקיך. וזהו"ע והתהלכתי דכתי' והיא מתהלכת בין החיות, והיא קאי על בחי' המל', והחיות הם בחי' מרכבה שע"י והחיות נושאות עי"ז ממשיכים בחי' והיא מל' דאצי', אבל בתוככם בנשמות בחי' מרכבה עילאה האבות הן הן המרכבה, יהי' הגילוי והתהלכתי עצמות אלקות.

ואמר יכול לא יהי' מוראי עליכם ת"ל והייתי כו', והפי' הוא כמא' יעקב אע"ה ושבתי בשלום אל בית אבי והי' הוי' לי לאלקים, בית אבי, יצחק צחוק ותענוג עליון ושיהי' בחי' לי למטה צ"ל והי' הוי' שיתגלה תחלה בשם הוי' ואזי יהי' בחי' הוי' לי כמו בחי' אלקים, וזהו והייתי דקאי על שם הוי', וא"כ כיון שהנשמות צריכים לקבל הגילוי ת"ע ע"י שם הוי' לכן יהי' מוראי עליכם, וזהו אני הוי' כולא חד, שמבחי' אני ממש נמשך בשם הוי' וכולא חד, ואח"כ דוקא מקבלים הנשמות, ולכן צ"ל מוראי עליכם וד"ל.

ערב שבועות תרט"ו

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת וגו'. ואמרז"ל במד"ר פ' תצוה פל"ח באיזהו זכות נכנס אהרן לקדש הקדשים, זכות המילה היתה נכנסת עמו, שנא' בזאת יבא אהרן אל הקדש, ואין זאת אלא מילה שנא' זאת בריתי. וגם אמרז"ל במד"ר פ' אחרי פכ"א, מפני מה כה"ג משמש בשמונה בגדים אלא

כנגד מילה שהיא לשמונה ימי'. ולכאו' צ"ל מה"ע שארז"ל באיזהו זכות נכנס אהרן לקדש הקדשים עד שצריך לומר זכות המילה היתה נכנסת עמו, הלא אהרן עצמו הי' ג"כ במדריגת קדש קדשים, כמ"ש בדה"א כ"ג י"ג, בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא ובניו עד עולם וגו', וא"כ לכאורה אין מקום כלל לשאול באיזהו זכות הי' נכנס, הלא הוא עצמו הי' במדריגה כזו. ועכצ"ל הגם כי אהרן נבדל להיות קדש קדשים, מ"מ יש מקום לשאול באיזהו זכות הי' נכנס לקדש הקדשים ביוהכ"פ, שנמצא צריכי' לחלק בין קדש קדשים דאהרן, לבחי' קדש הקדשים שהי' אהרן נכנס ביוהכ"פ, וצ"ל מהו.

ויובן בהקדם מארז"ל במשנה פ"א דמגילה אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדי' אלא פר הבא על כל המצות, שאם הורה כהן משוח היתר בדבר שזדונו כרת ועשו כהוראתו מביא פר, שנא' אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם, (ויקרא ד' ג') משא"כ המרובה בגדי' הוא ככהן הדיוט. וענין כהן משוח הוא שנעשה כהן גדול ע"י שמשחו אותו בשמן המשחה, והשמונה בגדי' באים ממילא, שע"י שנעשה כהן גדול ע"י שנמשח בשמן המשחה צריך ללבוש שמונה בגדי', וזה הי' בבית ראשון עד מלך יאשיהו, שבימיו נגנזה צלוחית של שמן המשחה, ובבית ראשון מימיו ואילך וכל זמן בית שני הי' נעשה כה"ג ע"י שלבש השמונה בגדי כהונה דכה"ג, ולכן נק' מרובה בגדי' שכה"ג משמש בח' בגדים וכהן הדיוט בארבעה, וע"ז אמרז"ל אין בין כהן המשיח כו' למרובה בגדים אלא פר כו'.

בזאת יבוא אהרן

בס"ד. ש"פ אחרי, ל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

מד.

נושא הפרק: ביאור בלשון הזוהר דלכל מידה יש "מדה גבול ותחום", שרש ההגבלה מאור הקו, וביאור הפסוק "ציון במשפט".

בפרקים האחרונים נתבאר שלכל ספירה יש מעלה ומטה, והחילוק ביניהם הוא לא רק בריבוי ומיעוט האור אלא בעצם מדריגתן. להלן מוכיח זאת הרבי נ"ע מדברי הזוהר:

ובזהר ברעיא מהימנא **פרשת פנחס** דף **רנ"ז עמוד ב' איתא** (נאמר) **דכל ספירה אית לה שם ידיעא ומדה וגבול ותחום כו'**, - שכל ספירה יש לה שם ידוע, מידה, גבול ותחום.

ויש לומר – מדייק הרבי נ"ע בלשון הזוהר, שיש הבדל בין מידה גבול ותחום, **דמדה הוא המדידה בעצם מהות ומדריגה הספירה שהחכמה היא במהות ומדריגה כזו – תפיסת העצם** וכו', **והבינה במהות ומדריגה אחרת – השגה, וכהאי גוונא** (ועל זה הדרך) **בכל הספירות מה שמחולקים בעצם מדריגתן זהו ענין מדה כו'**. – הלשון "מידה" מורה על המהות הנפרדת של כל ספירה.

על פי הסבר זה ש"מידה" היא החלוקה בעצם המדריגה של הספירה, מבאר הרבי נ"ע את הלשון בספר יצירה: **וכן נראה מפירוש הרמב"ן על הספר יצירה פרק א' משנה ה'** שם נאמר: **מדתן עשר שאין להם סוף** – עד כאן דברי ספר יצירה, שדברים אלו לכאורה תמוהים אם מידתן עשר, שהוא מספר מוגבל, כיצד ניתן לומר "אין להם סוף"?

אלא **דכתב** על זה הרמב"ן, וזה לשונו: במשנה זו הזכיר שהכל מאין סוף **ואף על פי שהדברים יש להם שיעור ומדה** – כלומר כל ספירה היא מהות ומידה אחרת, **והן עשר** מהויות נפרדות, **אותה מדה שיש להם** – מהות מוגדרת, **אין לה סוף כו'**, עד כאן לשון הרמב"ן.

ועל זה מבאר הרבי נ"ע: **נראה** מדבריו **דענין מדה הוא בעצם המהות שבזה הן מתחלקים לעשר כו', הנה כל מדה היא בבחינת אין סוף כו'** – כלומר, יש מהות מוגדרת לחכמה שנפרדת מהמהות של הבינה (כפי שהתבאר בארוכה בפרקים הקודמים), וזה כוונת ספר יצירה באומרו שלכל ספירה יש מידה, אלא שמידה זו גופא היא אין סופית, מחמת האצלתם מהאין סוף ממש. (**והראב"ד** ז"ל בפירושו על ספר יצירה **מפרש שם**[38] **ענין האין סוף בענין עשר כו'**. – כלומר שלדעת הראב"ד כל המספרים ובלי ספק כן ההווים והנפסדים אשר אין להם סוף כולם מתגלגלים באלו המספרים ולפי שיש ענפים לכל אחד מי"ס וענפים לענפים

38. **וזה לשונו:** בא לומר אע"פ שנתן בהם שיעור במספר עשר אותו שיעור שנתן להם אין לו סוף ולא תכלית לפי שמספר עשר הוא כולל

כוונת ספר יצירה באומרו "אין להם סוף" למרות שנוקב במספר עשר, כי עשר הוא מספר השלם הכולל את כל המספרים, **ונראה שזהו מה שכתב הרמב"ן ז"ל אחרי זה כי המוטבע כו'**). - לשונו המלא של הרמב"ן שם הוא "כי המוטבע הוא מן המורגש והמורגש מן המושכל והמושכל הוא מן רום הנעלם והנעלם אין לו סוף, אם כן אפילו המורגש והמושכל והמוטבע אין לו סוף ולכן נעשו המידות ההם כדי להתבונן בהם באין סוף". ועל זה אומר הרבי נ"ע שדברי הראב"ד שהשלימות של האין סוף מתגלית במספר עשר, זהו גם כוונת הרמב"ן. מכל מקום, מכל הנ"ל אנו רואים שהפירוש של "מידה" היא המהות המוגדרת של הספירה, וזה כוונת הזוהר באומרו שלכל ספירה יש מידה.

שבת פרשת דברים תער"ב

שנאמר היש מספר לגדודיווכולם נכללו בכלל עשר ולפיכך אמר עשר שאין להם סוף, ולפי שהמוטבע (עטרת) מן המורגש (תפארת) והמורגש מן המושכל (בינה) והמושכל מן הנעלם והנעלם אין לו סוף ולפיכך אמר עשר שאין להם סוף כי אין סוף שהוא עילת העילות מתיחד בכולם וממנו הם משתלשלים כי כל מה שיתעלה העיון ממדרגה למדרגה תהיה המדרגה העליונה יותר דקה ממדרגה שלמטה הימנה כך עולה ומתדקדק עד אין סוף. ולפי שעילת העילות לא יקרב ולא ירחק לדבר מן הדברים אך הוא שוה בכל י"ס ולפיכך אמר עשר שאין להם סוף.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים חלק ב'

חיבור שרש הנשמה עם הארתה בגוף – ע"י התפלה. ד' דרגות בתפלה: עד ב"ש – הודאה והתעוררות רחמים. מב"ש ועד יוצר אור – התפעלות מהתבוננות בפרטי הנבראים שנבראו ממאמר פיו ית'

וְזֶהוּ עִנְיַן הַתְּפִלָּה, אֲשֶׁר בָּהּ וְעַל יָדָהּ נַעֲשֶׂה הִתְחַבְּרוּת שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה עִם הַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף, כִּי תְּפִלָּה הוּא לְשׁוֹן הִתְחַבְּרוּת, וּכְמוֹ "נַפְתּוּלֵי אֱלֹקִים נִפְתַּלְתִּי", וּכְמוֹ "הַתּוֹפֵל כְּלִי חֶרֶס", וּבַתְּפִלָּה יֵשׁ אַרְבַּע דַּרְגּוֹת כְּנֶגֶד נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה וּנְשָׁמָה לְנְשָׁמָה, דְּעַד "בָּרוּךְ שֶׁאָמַר" הוּא כְּנֶגֶד נֶפֶשׁ, וּמִ"בָּרוּךְ שֶׁאָמַר" עַד "יוֹצֵר אוֹר" הוּא כְּנֶגֶד רוּחַ, וּמִ"יוֹצֵר אוֹר" עַד שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה — הַיְנוּ בִּרְכַּת קְרִיאַת שְׁמַע וּקְרִיאַת שְׁמַע — הוּא כְּנֶגֶד נְשָׁמָה, וּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה הוּא כְּנֶגֶד נְשָׁמָה לְנְשָׁמָה. שֶׁהֵם אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת חֲלוּקוֹת, דְּהָעֲבוֹדָה בַּתְּפִלָּה עַד "בָּרוּךְ שֶׁאָמַר" הוּא בְּהוֹדָאָה, דְּהַתְחָלַת הַכֹּל הוּא "מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ" כו', דְּזֶהוּ הוֹדָאָה כְּלָלִית עַל הַחֲזָרַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף, וְאַחַר כָּךְ הוּא "הוֹדוּ לַה'" שֶׁהוּא גַּם כֵּן עִנְיַן הַהוֹדָאָה אֲבָל כְּבָר הִיא הוֹדָאָה מְפֹרֶטֶת וּבָאָה עַל פִּי הַשָּׁגָה, דְּזֶהוּ "הוֹדוּ לַה' קְרָאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו", דִּבְהַהוֹדָאָה כְּלָלִית דְּ"מוֹדֶה אֲנִי", חֲרֵי לֹא זוֹ בִּלְבַד דְּאֵין בָּהּ הַזְכָּרַת פְּרָטִים הִנֵּה גַּם אֵין בָּהּ הַזְכָּרַת שֵׁם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּהַהוֹדָאָה דְּ"הוֹדוּ לַה'", דְּלֹא זוֹ בִּלְבַד דְּיֵשׁ בָּהּ הַזְכָּרַת שֵׁם, וְהַשֵּׁם הַנִּזְכָּר הוּא שֵׁם חָרֵי', הִנֵּה יֵשׁ בְּהוֹדָאָה זוֹ עִנְיָנִים מְפֹרָטִים, דְּהַהוֹדָאָה הוּא בְּשֵׁם חָרֵי' וְהַקְּרִיאָה הוּא בִּשְׁמוֹ, וּמַה שֶּׁיֵּשׁ לְהוֹדִיעַ בָּעַמִּים הוּא עֲלִילוֹתָיו. וּבִכְלָלוּת הִנֵּה הָעֲבוֹדָה בְּחֵלֶק זֶה דִּתְפִלָּה הוּא הִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים בְּבַקָּשָׁה וְתַחֲנוּנִים דְּ"וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ", וַהֲגַם שֶׁחָטָא נֶגְדּוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲבָל הוּא יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא אָב הָרַחֲמָן וְאַב הָרַחֲמִים מְכַפֵּר עָוֹן, וּמוֹסִיף לְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים עַל עַצְמוֹ דְּ"אַתָּה ה' לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי", וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אֶלָּא עוֹד זֹאת הוּא הַחֶסֶד עֶלְיוֹן "כִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי", וְטַעַם הַדָּבָר הוּא כִּי רַחֲמֵי וְחַסְדֵּי ה' מֵעוֹלָם הֵמָּה, וּמִתְעוֹרֵר בְּגַעְגּוּעִים עֲצוּמִים דְּ"נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַה' עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא", וּ"בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ", וְגֹדֶל הַתַּחֲנוּנִים בִּ"שְׁמַע ה' וְחָנֵּנִי, ה' הֱיֵה עוֹזֵר לִי", הִנֵּה כָּל זֶה הוּא עִם הֱיוֹתוֹ הוֹדָאָה בַּקָּשָׁה וְתַחֲנוּנִים, אֵינוֹ דּוֹמֶה לְהַהוֹדָאָה דְּ"מוֹדֶה אֲנִי" שֶׁהוּא הוֹדָאָה כְּלָלִית, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הִנֵּה הוֹדָאָה זוֹ חֲרֵי בָּאָה בְּהַשָּׁגָה. וּמִ"בָּרוּךְ שֶׁאָמַר" עַד בִּרְכַּת "יוֹצֵר אוֹר" הוּא הָעֲבוֹדָה בְּהִתְפַּעֲלוּת הַנֶּפֶשׁ מֵהַשָּׁגַת עִנְיַן הַבְּרִיאָה דִּבְרִיאַת הָעוֹלָם בִּכְלָלוּתָהּ וּפְרָטֵי עִנְיָנֵי הַנִּבְרָאִים, דִּב"בָרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם" הִנֵּה מַשִּׂיג וּמִתְבּוֹנֵן דִּבְרִיאַת הָעוֹלָם הוּא בְּמַאֲמָר, וּכְמַאֲמַר "בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרְאוּ הָעוֹלָמוֹת", וְאָמְרוּ זַ"ל "לֹא בְּעָמָל וְלֹא בִּיגִיעָה בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ אֶלָּא בְּמַאֲמַר וּבְרוּחַ פִּיו", וְאַחַר כָּךְ הוּא הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּפְרָטֵי הַנִּבְרָאִים, הִתְהַוּוּתָם וְאֹפֶן הִסְפָּקַת פַּרְנָסָתָם, שֶׁפּוֹעֵל בּוֹ הִתְעוֹרְרוּת הָרוּחַ בְּהִתְפַּעֲלוּת הַמִּדּוֹת.

ספר השיחות – ה'ת"ש־תש"א בלה"ק

מוצאי ש"ק ויקהל, כ"ב אדר ראשון להתלמידים של ישיבת הרב זאק[1]

יש מאמר[2]: "חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא ובכי' תקיעא בלבאי מסטרא דא".

יש הלומדים "תניא" והם מגזע החסידים, יש כאלה השואפים למטרת החסידים, וישנם כאלה (עולם'שע) הלומדים ספרי מוסר חובת הלבבות, שערי תשובה לרבנו יונה.

"תניא" – "חדוה תקיעא בלבאי" מה שלומדים "תניא", ו"בכי' תקיעא בלבאי" שמחשיבים את ה"תניא" לספר מוסר. אם מחשיבים את ה"תניא" כספר מוסר, כספר השכלה – אינני מרוצה מכך כלל. "תניא" אינו ספר מוסר, "תניא" אינו ספר השכלה.

"תניא" הוא תורה שבכתב[3], כל מלה ב"תניא" נכתבה בזיעה של מסירות נפש.

ישנם כמה מכתבים מרבנו הזקן, מכתבי המלצה, פדיון שבוים וכדומה, פעם כתב רבנו הזקן מכתב ובאמצע הכתיבה שקע בדביקות. – הוא היה צריך לכתוב המלים 'את האלקים אני ירא' – הרי שצריכים להיות באותה דרגא[4].

כל מלה ב"תניא" נכתבה במסירות נפש.

אתם לומדים "תניא" ועליכם להתבונן איך נראיתם לפני לימוד "תניא" ואיך אחרי לימוד ה"תניא", מה השפיע ה"תניא" עליכם ב'עוצם עיניו אוטם אזניו'[5], ישנו יהודי חסיד ירא שמים ר' יצחק[6] והולכים אליו לשמוע "תניא" זהו שלימות. צריך להיות ללמוד וללמד, צריכים לדעת הכוונה של תורה.

על בן תורה לגדל זקן ופיאות, לא כאירופאי.

צריכים להשפיע על הרחוב, לא להיות מקבל מהרחוב. צריכים להיות חיל, חיל אמיתי צריך להיות במחנה שלו באותו מצב שהוא בחזית (לא כמי שמרגיש במלחמה כפי שהוא מרגיש במחנה), ואת החיל האמיתי שולחים לחזית, אך בכם הרי לא באלה יושע ישראל, עדיין אי אפשר לשלוח אתכם לחזית, כשאתם לומדים תורה הרי זה מסירות נפש, שכן ברחוב היה לכם הרבה יותר טוב, אלא צריכים להביא זאת בפועל, וכך זה נשאר לא הא ולא הא.

זה לי ארבעים שנה – יתן לי השי"ת אריכות ימים ושנים עד מאה ועשרים שנה – שאני עוסק בהרבצת התורה בזיעה של תורה, ואני שרוי כולי בזיעה של תורה, אתם צריכים להתיחס אלי בחסד וברחמים, אמא כשילדה חולה היא צועקת, מוחה בכפיה, בן תורה צריך להיות בזקן ופיאות, הפולנים שביניכם דומה שב"בית" ענדו חגורה, אינני רוצה להזכיר את הפרט, הנה את הטוב השאירו בבית ואת הלא טוב לקחו אתם.

הציור כפי שאתם עומדים כולכם סביבי, ישאר חקוק ברעיוני, אלא שהציור היה צריך להיות יפה יותר, אני כבר ארבעים שנה עוסק בתורה, לקחו ילדים קטנים, התעסקו אתם והעמידו אותם על מעמד ומצב וכו'.

אחר־כך בירך: יעזור לכם השי"ת שתצליחו בלימוד התורה, שתהיו לומדים חסידים ויראי שמים ועל ידיכם תבוצע הכוונה שחכמות של תורה בחוץ תרונה.

אחר־כך אמר: סילחו לי, שהרי המלים כמו שהן הן אמיתיות ונאמרו מתוך פנימיות הלב באהבה וחיבה.

מוצש"ק ויקהל כ"ב אדר־ראשון ה'ש"ת

1) הלומדים תניא אצל הרה"ח ר' יצחק הלוי (מתמיד) הורוויץ.

2) זהר ח"ג עה, א (בשינוי הסדר). הובא בתניא ספל"ד. אגה"ת פי"א (ק, רע"א)..

3) דתורת החסידות - אגרות קודש ח"ג ע' תט. ח"ד ע' רסא. ובמק"א נתבאר, שספר התניא י"ל, שהוא תורה שבכתב (לא רק של תורת חסידות חב"ד, כ"א) גם של תורת החסידות הכללית (שיחת כ"ד טבת תשמ"א. לקו"ש ח"כ ע' 281 ואילך).

4) ראה ספר השיחות תורת שלום ע' 68: כ"ק רבינו הגדול בעת שכתב את הס' הק' תניא, הנה באיזה ענין ומדרי' שהתעסק בכתיבתו כן הי' מעמד ומצב נפשו הק'. עיי"ש.

5) ע"פ ישעי' לג, טו. וראה קונטרס העבודה פרק ב.

6) ראה לעיל הערה 1.

אגרות קודש

[אמצע טבת תרפ"ד]

הרב מוהר"ר מנחם צבי שי'

מכתבו מכ"ד כסלו נכון הגיעני, ות"ל שהגיע למחוז חפצו, והשי"ת יהי' בעזרו, לכוננו במעמד ומצב נכון בגו"ר. והנה בזה הנני שולח לו מכתב כללי לידידינו אנ"ש שי' אשר בו ועל ידו יוכל בעזרתו ית' לפעול ולעשות, ואל יפול לב אדם עליו בראותו כי רבה העבודה, ומוצא כמה מניעות ועיכובים בדרך עבודתו, וכמאמר הידוע כל

התחלות קשות, ומאמר ידוע בשם רבינו הבעש"ט זצ"ל כי הסדר דעולם התיקון הוא כמ"ש והי' ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד, וכן הם דרכי הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק', אשר הי' יקר וחביב להם איש אחד, להעמידו על דרך האמת והישר, וכאשר ידעו במוחש אשר במקום שהי' אחד מהחסידים איש אשר רוח בו פעל ועשה הרבה, ולרגלי עבודתו התברכה העיר ההיא ברוב ברכה. ועתה כאשר זיכהו השי"ת לבוא אל ארץ ברוכה, מקום אשר אין שם ת"ל שום מונע ומעכב על הגדלת התורה והרחבת העבודה, ואשרי איש שככה לו, אשר ביכולתו לפעול ולעשות בעזרתו ית'. ובטח ימציא לו השי"ת אוהבים ורעים אשר יהיו לו לעזר בענין זה. וישתדל לנסוע לעיר הגדולה, ומתחלה יבוא בכתובים עם ידידינו אנ"ש שי', ובכל מקום בואו יחזור דא"ח בע"פ. וטוב הדבר אשר יודיע מתחלה להגבאי' והמתפללים של הביהכ"נ אשר בשבת זה יחזור דא"ח בהביהכ"נ שלהם, ובהיותו שם יכיר את האנשים ויבוא אתם עמם בדברים דבר קביעות עיתים לתורה ברבים, ויהי' איש מיוחד בזה, אשר הוא יגיד בשיעור הן בספר בפנים או יחזור בע"פ.

וזאת היא העבודה אשר יבוא בכתובים עם ידידינו אנ"ש שי' במרחבי המדינה, אמנם בכדי שיוכל לבוא בחליפות דברים עמהם, ישתדל להשיג אדרעסין מכל עיר ועיר, ובכל עיר ועיר האדרעסין של כבוד הרבנים דאנ"ש שי' וגבאי הבתי כנסיות ומדרשים, ויכתוב להם מכתבי' להודיע מכל הנעשה אתנו לטובה ולברכה, ויבאר להם הענינים בסדר ומשטר נכון כאשר ידוע לו. וכל אשר יקבץ לטובת המוסד תו"ת וכן לשארי תמיכה ועזרה ישלח נא אך ורק לידידינו רש"פ שי' זאלמאנאוו, עם רשימות מדוייקות. ובהיותו בעיר הגדולה יתראה עם ש"ב ר' מנחם מענדיל שי' ברלין והוא חתן ש"ב ר' זלמן יצחק שי' ואלשאניק, אשר זה לא כבר כתבתי לו בארוכה, ואשלח לו אי"ה העתק ממכ' זה למען אשר ידע איך לכלכל דבר.

וגודל בקשתי אשר יכתוב ישר לפה לידידינו ראד"מ שי' בכל שבוע ושבוע, ויכתוב בארוכה ובפרטיות, ובמקום שנדרש לו מכתבים יכתוב לנו ונשלח לו אי"ה, ורק יתן א"ע על זה, והשי"ת יהי' בעזרו.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

המשך ביאור למסכת כתובות ליום חמישי עמוד א

תמהה הגמרא: **וְכִי קָאָמְרָה הָכִי** – וכשאומרת כך, שמקדישה את ידיה, **מִי מִקַּדְּשָׁן** – וכי נעשות ידיה קדושות, **הָא מְשַׁעְבְּדָא לֵיהּ** – הרי היא משועבדת לבעלה למעשה ידיה, ואינה יכולה להקדישן. מתרצת הגמרא: **דְּאָמְרָה, לְכִי מִינַּרְשָׁהּ** – שאמרה שמעשה ידיה יהיו כהקדש לאחר שתתגרש.

מקשה הגמרא: **וּמִי אִיכָּא מִידִּי** – וכי יש דבר **דְּאִילּוּ הַשְׁתָּא לֹא קָדֵישׁ** – שאם היתה מקדישה את ידיה עתה, לא היתה הקדשתה חלה, שהרי היא משועבדת לבעלה, **וּלְכַמֵּיהּ קָדֵישׁ** – וכשאוסרתו בהקדש לאחר זמן, לכשתתגרש, חל האיסור כהקדש, והרי אותו זמן של אחר הגירושין עדיין לא בא לעולם, והרי היא כאוסרת על בעלה דבר שלא בא לעולם, והרי זה כאוסר על חבירו דבר שאינו שלו, שכבר התבאר שאין איסורו חל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אִלְעָאי, אַלְמָה לֹא** – מדוע אתה סבור שאי אפשר לומר כן, והרי ודאי יתכן שאדם אינו יכול להקדיש עתה דבר מסוים, אך יכול להחיל עליו הקדש לאחר זמן, ודוגמא לדבר, **אִילּוּ הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ, שֶׁדֶּה זוֹ שֶׁאֲנִי מוֹכֵר לְךָ, לְכִשֶׁאֶקְחֶנָּה** – כשאחזור ואקנה אותה **מִמְּךָ, תִּיקָּדֵשׁ**, ואכן חזר וקנה אותה מהלוקח, **מִי לֹא קָדֶשָׁה** – וכי לא חלה הקדשתו, והרי אף שעתה הוא מוכרה, מכל מקום בידו להקדישה לזמן שתחזור לרשותו. והוא הדין כאן, אף שאין האשה יכולה להקדיש עתה את ידיה, כיון שהיא משועבדת לבעלה, מכל מקום יכולה לומר שיקדשו הידים לאחר שתתגרש.

מקשה הגמרא על תירוצו של רבי אלעאי: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי יִרְמְיָה, מִי דָּמֵי** – וכי אפשר לדמות את המוכר קרקע שיכול לומר שתקדש לאחר שיקננה, לאשה האומרת שיקדשו ידיה לאחר שתתגרש, והרי **הָתָם**, במקדיש קרקע, הרי גם עתה **בְּיָדוֹ לְהַקְדִּישָׁהּ**, שהרי עדיין לא מכר את הקרקע ללוקח, אלא קודם המכירה אמר לו שכאשר יחזור ויקננה, תהיה קדושה, וכיון שבידו להקדישה עתה, יכול הוא להקדישה גם לאחר זמן, כשתהיה שוב ברשותו. אך **הָכָא**, באשה המדירה את בעלה ממעשה ידיה לאחר שתתגרש, **אֵין בְּיָדָהּ לְגָרֵשׁ אֶת עַצְמָהּ** מבעלה עכשיו, כדי שיחול הנדר על ידיה. **וְהָא** – נידון זה, **לֹא דָּמְיָא** – אינו דומה **אֶלָּא לְאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ, שֶׁדֶּה זוֹ שֶׁכבר מָכַרְתִּי לְךָ, לְכִשֶׁאֶקְחֶנָּה מִמְּךָ, תִּיקָּדֵשׁ**, דְּוַדַּאי **לֹא קָדְשָׁה**, כיון שאין בידו להקדישה עתה, והוא הדין באשה שאין נדרה חל, ואם כן חוזרת הקושיא, כיון ששמואל סובר שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, כיצד הוא פוסק כרבי יוחנן בן נורי שחל הנדר של האשה לאחר שתתגרש.

מתרצת הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא** – דוחה רב פפא את סברתו של רבי ירמיה, **מִי דָּמֵי** – וכי הנידון של אשה זו דומה לאדם המקדיש שדה שאינה ברשותו כלל, והרי **הָתָם**, במקדיש שדה שאינה ברשותו, **גּוּפָא וּפֵירוֹת בְּיָדָא דְּלוֹקֵחַ** – גם גוף השדה וגם הפירות ביד הלוקח, וכיון שאין למוכר שום זכות בשדה זו, אינו יכול להקדישה לא עתה ולא לאחר זמן, אבל **הָכָא**, באשה האוסרת על בעלה את מעשה ידיה, רק ה'פירות', המלאכות שעושה בידיה שייכים לבעלה, אבל **גּוּפָהּ** – הידים עצמן, **בְּיָדָהּ הוּא** – שייכות לאשה עצמה, וכיון שהקדישה את גוף הידים, שהרי אמרה 'יקדשו ידי לעושיהן', ממילא חלה הקדשתה לענין הזמן שלאחר הגירושין. מסיים רב פפא את דבריו: **הָא לֹא דָּמְיָא** – נידון זה אינו דומה **אֶלָּא** לאדם **הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ,**

לוח זמנים לשבוע חג הפסח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:34	6:27	9:04	8:59	9:38	9:33	10:42	10:38	18:58	19:02	19:24	19:28	18:41	19:38
חיפה (ק)	6:33	6:25	9:02	8:57	9:37	9:32	10:41	10:37	19:01	19:05	19:24	19:28	18:34	19:39
ירושלים (ק)	6:32	6:25	9:02	8:57	9:36	9:32	10:40	10:36	19:01	19:05	19:22	19:27	18:24	19:37
תל אביב (ק)	6:34	6:26	9:04	8:58	9:38	9:33	10:42	10:38	18:59	19:03	19:24	19:29	18:42	19:39
אוסטריה, וינה (ק)	6:40	6:28	9:02	8:54	9:48	9:41	10:53	10:48	19:20	19:29	19:53	20:03	19:09	20:16
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:31	6:36	8:49	8:51	9:26	9:28	10:27	10:27	18:20	18:11	18:47	18:38	17:55	18:49
אוקראינה, אודסה (ק)	6:44	6:32	9:07	9:00	9:51	9:44	10:56	10:51	19:21	19:29	19:54	20:02	19:10	20:15
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:14	6:02	8:37	8:29	9:22	9:15	10:28	10:22	18:54	19:03	19:27	19:36	18:43	19:50
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:25	6:13	8:47	8:39	9:33	9:26	10:39	10:33	19:05	19:14	19:39	19:48	18:55	20:02
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:50	6:36	9:10	9:02	9:58	9:51	11:04	10:58	19:32	19:41	20:07	20:17	19:22	20:31
אוקראינה, קייב (ק)	6:42	6:29	9:03	8:54	9:51	9:43	10:56	10:51	19:25	19:34	20:00	20:10	19:15	20:24
איטליה, מילאנו (ק)	7:10	6:59	9:35	9:27	10:17	10:11	11:22	11:17	19:49	19:57	20:19	20:27	19:38	20:40
אקוואדור, קיטו (ח)	6:16	6:14	8:47	8:45	9:15	9:13	10:18	10:16	18:22	18:20	18:44	18:42	18:03	18:51
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:04	7:08	9:24	9:26	9:59	10:00	11:00	11:00	18:54	18:46	19:20	19:11	18:29	19:22
ארגנטינה, בריילוצ'ה (ח)	7:57	8:04	10:13	10:16	10:52	10:54	11:52	11:53	19:42	19:32	20:11	20:01	19:16	20:13
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:56	6:47	9:24	9:17	10:02	9:56	11:06	11:02	19:27	19:33	19:56	20:02	19:14	20:13
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:45	6:35	9:12	9:05	9:51	9:45	10:55	10:51	19:17	19:23	19:46	19:53	19:04	20:05
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:45	6:35	9:12	9:06	9:51	9:46	10:56	10:52	19:18	19:24	19:47	19:54	19:05	20:05
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:20	7:10	9:46	9:40	10:27	10:21	11:32	11:27	19:54	20:01	20:25	20:32	19:42	20:44
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:15	7:08	9:45	9:40	10:19	10:14	11:22	11:19	19:39	19:43	20:04	20:07	19:24	20:18
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:44	6:36	9:13	9:08	9:48	9:43	10:53	10:49	19:10	19:15	19:37	19:42	18:56	19:52
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:16	7:09	9:47	9:42	10:19	10:15	11:22	11:19	19:36	19:39	20:01	20:04	19:21	20:13
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:40	6:30	9:07	9:01	9:47	9:41	10:51	10:47	19:13	19:20	19:43	19:50	19:01	20:02
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:39	6:29	9:05	8:59	9:45	9:39	10:50	10:45	19:12	19:19	19:42	19:49	19:00	20:01
בוליביה, לה-פס (ח)	6:38	6:39	9:06	9:05	9:36	9:35	10:37	10:37	18:37	18:32	19:00	18:55	18:15	19:04
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:26	7:12	9:46	9:37	10:35	10:27	11:40	11:35	20:10	20:20	20:46	20:56	20:00	21:11
בלגיה, בריסל (ק)	7:26	7:13	9:47	9:38	10:35	10:27	11:41	11:35	20:10	20:19	20:45	20:55	20:00	21:10
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:14	6:16	8:39	8:40	9:10	9:11	10:12	10:12	18:13	18:07	18:33	18:27	17:50	18:37
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:02	6:04	8:28	8:28	8:58	8:59	10:00	10:00	17:57	17:51	18:21	18:15	17:34	18:25
בריטניה, לונדון (ק)	6:44	6:30	9:03	8:54	9:53	9:45	10:58	10:53	19:30	19:40	20:04	20:15	19:23	20:29
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:51	6:36	9:08	8:59	10:00	9:52	11:06	11:00	19:38	19:49	20:16	20:27	19:32	20:43
גרמניה, ברלין (ק)	6:49	6:35	9:08	8:59	9:58	9:51	11:04	10:58	19:36	19:47	20:12	20:23	19:27	20:38
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:10	6:56	9:31	9:22	10:18	10:11	11:24	11:18	19:52	20:01	20:27	20:37	19:42	20:51
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:15	6:18	8:40	8:40	9:11	9:12	10:13	10:13	18:15	18:09	18:34	18:27	17:52	18:37
הודו, מומבאי (ח)	6:36	6:31	9:07	9:04	9:38	9:34	10:41	10:38	18:52	18:53	19:15	19:17	18:35	19:26
הודו, פונה (ח)	6:32	6:27	9:03	9:00	9:34	9:30	10:37	10:34	18:47	18:49	19:11	19:12	18:31	19:21
הונגריה, בודפשט (ק)	6:29	6:17	8:52	8:45	9:37	9:30	10:42	10:37	19:08	19:17	19:42	19:50	18:58	20:04
טורקיה, איסטנבול (ק)	6:50	6:40	9:16	9:10	9:56	9:50	11:00	10:56	19:22	19:28	19:51	19:58	19:09	20:09
יוון, אתונה (ק)	7:16	7:07	9:44	9:38	10:21	10:16	11:25	11:21	19:45	19:50	20:13	20:19	19:32	20:30
מולדובה, קישינב (ק)	6:51	6:39	9:14	9:06	9:58	9:52	11:04	10:58	19:29	19:37	20:02	20:11	19:18	20:24

לוח זמנים לשבוע חג הפסח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:32	6:27	9:04	9:00	9:35	9:31	10:38	10:35	18:49	18:51	19:13	19:14	18:32	19:23
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:42	6:50	8:55	8:58	9:36	9:39	10:37	10:38	18:26	18:14	18:57	18:46	17:58	18:58
נפאל, קטמנדו (ח)	5:58	5:52	8:29	8:24	9:02	8:57	10:05	10:02	18:19	18:23	18:44	18:48	18:04	18:58
סינגפור, סינגפור (ח)	7:06	7:04	9:37	9:35	10:06	10:04	11:08	11:06	19:13	19:12	19:35	19:34	18:54	19:42
פולין, ורשא (ק)	6:19	6:05	8:38	8:29	9:28	9:20	10:34	10:28	19:04	19:14	19:41	19:52	18:55	20:07
פרו, לימה (ח)	6:13	6:13	8:42	8:41	9:11	9:10	10:13	10:12	18:13	18:10	18:36	18:32	17:52	18:41
צרפת, ליאון (ק)	7:27	7:16	9:52	9:44	10:35	10:28	11:40	11:35	20:04	20:12	20:36	20:45	19:53	20:58
צרפת, פריז (ק)	7:36	7:23	9:58	9:49	10:44	10:37	11:49	11:44	20:18	20:27	20:50	21:00	20:07	21:14
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:57	5:54	8:28	8:26	8:57	8:55	10:00	9:58	18:06	18:05	18:28	18:27	17:47	18:36
קנדה, טורונטו (ק)	7:05	6:54	9:30	9:24	10:12	10:06	11:17	11:12	19:43	19:50	20:11	20:19	19:31	20:31
קנדה, מונטריאול (ק)	6:41	6:29	9:05	8:58	9:48	9:42	10:53	10:48	19:19	19:27	19:50	19:58	19:08	20:11
קפריסין, לרנקה (ק)	6:37	6:29	9:06	9:01	9:42	9:37	10:46	10:42	19:04	19:09	19:31	19:36	18:50	19:47
רוסיה, ליובאוויטש (ק)	7:37	7:22	9:53	9:43	10:47	10:39	11:53	11:47	20:26	20:38	21:05	21:18	20:18	21:34
רוסיה, מוסקבה (ק)	7:10	6:54	9:25	9:14	10:20	10:12	11:27	11:20	20:04	20:16	20:41	20:53	19:56	21:10
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ק)	7:07	6:55	9:30	9:23	10:15	10:08	11:20	11:15	19:46	19:54	20:19	20:27	19:35	20:41
שוויץ, ציריך (ק)	7:12	7:00	9:35	9:27	10:19	10:13	11:25	11:19	19:55	20:03	20:24	20:32	19:44	20:46
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:17	6:13	8:49	8:45	9:18	9:15	10:21	10:18	18:30	18:30	18:53	18:53	18:12	19:02

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
אור ליום שישי, י"ד ניסן

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שלישי עמוד ב

בו׳, **וְהַאי נַמִּי** – ואף ארוסה זו **קִנְיַן כַּסְפּוֹ** של הכהן **הוּא, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ** חכמים **שֶׁאֵינָהּ אוֹכֶלֶת** קודם שהגיע הזמן, **שֶׁמָּא יְמַזְּגוּ לָהּ כּוֹס** של תרומה בעודה **בְּבֵית אָבִיהָ, וְתַשְׁקֶה לְאָחִיהָ וְלַאֲחוֹתָהּ** הישראלים, האסורים בתרומה, ולכן גזרו שבעודה ארוסה ובבית אביה, לא תאכל כלל בתרומה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי,** שחששו שמא תשקה תרומה לאחיה ואחותה, אף אם **הִגִּיעַ זְמַן** של שנים עשר חודש **וְלֹא נִישָּׂאוּ, נַמִּי** – גם כן היה ראוי לאוסרה בתרומה, שהרי עדיין היא בבית אביה ויש חשש שתשקה את אחיה ואחותה, ומדוע שנינו במשנה שאחר שהגיע הזמן אוכלת בתרומה.

מתרצת הגמרא: **הָתָם,** כשהגיע הזמן, מאחר והבעל חייב במזונותיה, **דּוּכְתָּא** – מקום בפני עצמו **מְיַחֵד לָהּ,** כדי שלא תאכיל לקרוביה מהמזונות שנותן לה, ולכך אף אם יאכילה תרומה אין לחוש שתתן למשפחת אביה.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **אֶלָּא מֵעַתָּה,** שגזרו חכמים על הארוסה שלא תאכל בתרומה שמא תאכיל את בני ביתה, אם כן אף **לְקִיט כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל** – כהן שנשכר ללקט תבואה אצל ישראל, ראוי לגזור **דְּלֵא לֵיכּוֹל** בבית הישראל **בְּתָרוּמָה** שלו, **דִּלְמָא אָתוּ לְמֵיכַל בַּהֲדֵיהּ** – שמא יבואו בני הישראל ששכרו לאכול עמו מהתרומה.

משיבה הגמרא: באופן זה אין חשש שמא יאכלו בני הישראל ממנו, שהרי **הַשְׁתָּא** – עתה, שנשכר להם, **מִדִּידְהוּ סָפוּ לֵיהּ** – משלהם הם מאכילים אותו, בשכר עבודתו, וכי יש לחשוש **דְּמִדִּידֵיהּ אָכְלֵי** – שיבואו לאכול משלו, ולכך אף אם יאכל בתרומה שלו, אין חשש שיאכלו הם עמו.

דעה נוספת בטעם איסור הארוסה בתרומה: **רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יְהוּדָה אָמַר,** הטעם שהארוסה אסורה בתרומה, **מִשּׁוּם סִימְפּוֹן** – שמא כשישאנה הבעל ימצא בה מום, ויחזור בו מהקידושין בטענה שזהו מקח טעות, וכיון שיתבטלו הקידושין למפרע נמצא שהיתה זרה ואסורה בתרומה, ולכן תיקנו חכמים שכל ארוסה לא תאכל בתרומה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, נְכָנְסָה לַחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה נַמִּי** – גם כן יש לחוש שמא ימצא בה מום אחרי כן כשיבוא עליה, ויבטל את הקידושין למפרע, ואילו במשנתינו מבואר שאף למשנה אחרונה מותרת בתרומה אחר שתיכנס לחופה לאכול בתרומה. מתרצת הגמרא: **הָתָם,** כשנכנסה לחופה, **מִיבְּדַק בָּדִיק לָהּ** – בודק הבעל תחילה על ידי קרובותיו שאין בה מומים, **וְהָדַר מְעַיֵּיל** – ורק אחר כך מכניסה לחופה, ולכן אין חשש שלאחר מכן ימצא בה מום.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **אֶלָּא מֵעַתָּה,** שאסרוה בתרומה מחשש שימצא בה מום, אף **עֶבֶד כֹּהֵן שֶׁלָּקַחוּ מִיִּשְׂרָאֵל, לֹא לֵיכּוֹל בְּתָרוּמָה, מִשּׁוּם סִימְפּוֹן** – שמא לאחר זמן ימצא בו רבו מום ויבטל את המקח, ונמצא שהוא עבדו של הישראל ואסור בתרומה, ומדוע לא גזרו בו חכמים איסור.

משיבה הגמרא: **סִימְפּוֹן כַּעֲבָדִים לֵיכָּא** – אין בעבד אופן של ביטול מקח משום מום, **דְּמִמה נפשך, אִי דְּאַבְרָאֵי** – אם זהו מום חיצוני בגופו של העבד, כגון שאין לו יד או רגל, **הָא קָחֲזֵי לֵיהּ** – הרי כשקנאו ראה זאת האדון, ועל דעת כן קנאו ואין כאן מקח טעות. **וְאִי דְּגַוָּאֵי** – ואם זהו מום באיבריו הפנימיים, הרי רק **לְמָלְאכָה קָא כָּעֵי** – צריך אותו האדון, ומום **שֶׁבַּסֵּתֶר לֹא אִיכְּפַת לֵיהּ,** ואינו יכול לבטל מחמתם את המקח. ואף אם **נִמְצָא** שהעבד **גַּנָּב, אוֹ**

סדר מצות הדלקת נרות ליום ראשון ושני של פסח

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי׳, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחו"ל נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב שבת קודש – יום טוב הראשון של פסח

יש להדליק – בחו"ל לפני כניסת השבת 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות במוצאי שבת קודש בלילה השני של חג הפסח.

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

בחו"ל ליל שני של חג הפסח

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת חג הפסח, ה'תשכ"ח

שבת וחג הפסח כשר ושמח וענג וחירות אמיתיים.

מנחם שניאורסאהן

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00471
29/03/2015

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377